

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME - TENKİTLİ METİN - SÖZLÜK)**

AHMET SERDAR ERKAN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. ORHAN KURTOĞLU**

**DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

KASIM - 2022

TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME - TENKİTLİ METİN - SÖZLÜK)

AHMET SERDAR ERKAN

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KASIM - 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet Serdar ERKAN

30/11/2022

TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME - TENKİTLİ METİN - SÖZLÜK)
(DOKTORA TEZİ)

AHMET SERDAR ERKAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KASIM - 2022

ÖZET

Tekirdağlı Ahmed Lutfî, 18. yy. Dîvân şairlerindendir. Hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur. Sadece Tuhfe-i Nâ'îlî adlı eserde “Tekirdağlı bir mahkeme kâtibi olduğu ve 1742 yılı itibariyle hayatta olduğu” bilgisi vardır. Ancak “*Dîvân*” ve “*Tezkire-i Şuarâ*” adlı eserlerinden birçok bilgiye ulaşmaktayız. Bu bilgiler ışığında Tekirdağ’da 17.yy. son çeyreğinde (m. 1690-1691 [?]) doğup 18. yy. ikinci yarısından sonra (m. 1745-1746’dan sonra) da vefat etmiştir. Tekirdağ’da mahkeme kâtipliği ve Rüstem Paşa Camisi’nde hatîplik yapmıştır. Ahmed Lutfî’nin bilinen iki eseri vardır. Bunlardan ilki 623 şiirden meydana gelen hacimli bir *Dîvân* ve Tekirdağlı 20 şair hakkında bilgi verdiği “*Tezkire-i Şuarâ*” adlı eseridir. Şairin *Dîvânı*’nda 15 kaside, 5 mesnevi, 131 tarih şiiri (99 adet kıta, 21 adet gazel, 7 adet nazm, 2 adet kaside, 2 adet mısra), 110 musammat (3 adet terkîb bend, 3 adet tercî bend, 1 adet 24’lü, 19 adet müseddes, 13 adet tesdis, 7 adet muhammes, 20 adet tahmis, 44 adet şarkı), 332 gazel, 19 lugaz (14 adet mesnevi, 5 adet gazel), 9 kıta, 1 rubai ve 1 müfret olmak üzere toplam 623 şiir vardır. Kasidelerini; Lale Devri’nin meşhur veziri Damat İbrahim Paşa ve birkaç vezir hariç çoğunu, yakın çevresindeki naip ve şair dostları için yazmıştır. 110 musammattan 44’ü şarkıdır. Lirik bir söyleyişin hâkim olduğu gazellerinde hasret, özlem ve ayrılık konuları büyük bir yekûn tutmaktadır. Şiirlerinde; Bâkî, Nâbî, Nedîm gibi Dîvân edebiyatının büyük isimlerinin yanında dayısı Şehrî gibi çağdaşı olan birçok isimden de etkilenmiştir. Ahmed Lutfî, bu şairlerin şiirlerine nazire yazmanın yanında bunlara ait bazı beyitleri de şiirlerine almıştır. Şair; şiirlerinde cinas, iştikak, kalp gibi hünere dayalı sanatların yanında harf oyunlarına da çokça yer vermiştir. Sade bir dile sahip olan şiirlerinde birçok mahallî unsuru görmek mümkündür. Yaşadığı dönemde gerçekleşmiş birçok olay ve durumu 131 adet tarih şiiriyle tespit etmiştir.

Bilim Kodu : 31402
Anahtar Kelimeler : Tekirdağlı Ahmed Lutfî, 18. Yüzyıl, Dîvân Şiiri
Sayfa Adedi : 1097
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ'S DÎVÂN
(RESEARCH - CRITICIZED CONTEXT - DICTIONARY)
(PH. D. THESIS)

AHMET SERDAR ERKAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
NOVEMBER - 2022

ABSTRACT

Tekirdağlı Ahmed Lutfî is one of the Divan poets of the 18th century. There is not much information about his life. Just only in the work called Tuhfe-i Nâ'ilî there is information that "he was a court clerk from Tekirdağ and he was alive as of 1742". However, we can reach a lot of information from his works named "Dîvân" and "Tezkire-i Şuarâ". In the light of this information, the 17th century in Tekirdağ. In the light of this information, he was born in Tekirdağ in the last quarter of the 17th century (1690-1691 [?]) and died after the second half of the 18th century (after 1745-1746). He worked as a court clerk in Tekirdağ and orator at the Rüstem Pasha Mosque. There are two known works of Ahmed Lutfî. The first of these is a voluminous Dîvân consisting of 623 poems and his work called "Tezkire-i Şuarâ", in which he gives information about 20 poets from Tekirdağ. There are a total of 623 poems in the poet's Dîvân, including 15 odes, 5 masnavi, 131 history poems (99 piece stanzas, 21 piece ghazals, 7 piece nazm, 2 piece odes, 2 piece verse), 110 musammat (3 piece terkib bend, 3 piece terci bend, 1 piece 24'lü, 19 piece müseddes, 13 piece tesdis, 7 piece muhammes, 20 piece tahmis, 44 piece song), 332 ghazals, 19 lugaz (14 piece masnavi, 5 piece ghazals), 9 stanzas, 1 rubai and 1 mufret. Their odes; except for Damat İbrahim Pasha, the famous vizier of the Tulip Era, and a few viziers, he wrote most of them for his close friends, regents and poets. Of the 110 musammats, 44 are songs. The themes of longing, and separation take up a great deal in his ghazals, which are dominated by a lyrical utterance. In his poems; In addition to the great names of Dîvân literature such as Bâkî, Nâbî, Nedîm, he was also influenced by many contemporary names such as his uncle Şehrî. Ahmed Lutfî included some couplets belonging to these poets in his poems as well as writing nazires to the poems of these poets. Poet; In his poems, he gave a lot of place to letter games as well as arts based on skill such as pun, affliction and heart. It is possible to see many local elements in his poems, which have a simple language. He identified many events and situations that took place during his lifetime with 131 historical poems.

Science Code : 31402
Key Words : Ahmed Lutfî from Tekirdağ, 18th century, Divan Poetry
Page Number : 1097
Supervisor : Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve gerçekleştirilmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle elinden gelenin fazlasını sunan, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU'na teşekkürü bir borç bilir ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu çalışmam esnasında takıldığım ve zorlandığım birçok yerde yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Halil ÇELTİK ve Prof. Dr. Hasan ŞENER'e de teşekkürlerimi arz ederim. Son olarak bu süreçte kendilerini çokça ihmal ettiğim ancak her zaman destek ve dualarını yanımda bulduğum sevgili eşim Münevver ERKAN'a ve oğullarım Arif, Abdullah Tuva ve Muhammed Musab'a ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLoların LİSTESİ.....	xx
GRAFİKLERİN LİSTESİ.....	xxi
KISALTMALAR.....	xxii
ÖNSÖZ.....	xxv
1.GİRİŞ.....	1
2.TEKİRDAĞLI AHMED LUTFİ’NİN HAYATI, ESERLERİ ve ŞİİR DÜNYASI 9	
2.1. Tekirdağlı Ahmed Lutfi’nin Hayatı.....	9
2.1.1. Kaynaklarda Tekirdağlı Ahmed Lutfi.....	9
2.1.2. Hayatı.....	19
2.1.3. Mahlası.....	23
2.1.4. Memleketi.....	24
2.1.5. Ailesi.....	26
2.1.6. Mesleği.....	41
2.1.7. Eğitimi.....	42
2.1.8. Sağlık Durumu.....	44
2.1.9. Maddi Durumu.....	48
2.2. Tekirdağlı Ahmed Lutfi’nin Eserleri.....	51
2.2.1. Dîvân.....	51
2.2.2. Tezkire-i Şuarâ.....	52
2.3. Tekirdağlı Ahmed Lutfi’nin Şiir Dünyası.....	53
2.3.1. 18. yy.da Tekirdağ’da Edebî Muhit.....	53
2.3.1.1. Ahmed Lutfi’nin Şiir anlayışı.....	59
2.3.2. Nazım Tekniği.....	63
2.3.2.1. Divan’da Yer Alan Nazım Şekilleri.....	63
2.3.2.1.1. Kasideler.....	63
2.3.2.1.2. Mesneviler.....	84

2.3.2.1.3. Musammatlar.....	93
2.3.2.1.4. Gazeller	105
2.3.2.1.5. Kıt'alar	118
2.3.2.1.6. Rubâi	120
2.3.2.1.7. Müfred.....	120
2.3.2.2. Dîvân'da Yer Alan Nazım Türleri	121
2.3.2.2.1. Tarihler	121
2.3.2.2.1. Lugazlar.....	145
2.3.2.3. Ahenk Unsurları	155
2.3.2.3.1. Aruz Vezni	155
2.3.2.3.2. Arzu vezni uygulamaları	161
2.3.2.3.2.1. Ulama, hece düşmeli ulama, düşürme.....	161
2.3.2.3.2.2. İmâle.....	164
2.3.2.3.2.3. Zihaf	167
2.3.2.3.2.4. Ünlü türemesi	171
2.3.2.3.2.5. Vezin bozuklukları	172
2.3.2.3.3. Kafiye ve Redif	173
2.3.2.3.3.1. Kafiye.....	173
2.3.2.3.3.2. Tekrarlanan kafiyeler	174
2.3.2.3.3.3. Cinaslı kafiye	176
2.3.2.3.3.4. Redif.....	181
2.3.2.3.3.4.1. Ek halindeki redifler.....	182
2.3.2.3.3.4.2. Kelime / kelime grubu halindeki redifler	182
2.3.2.3.3.4.3. İkilemelerden oluşmuş redifler	187
2.3.2.3.3.4.4. Mısra başı redifler	189
2.3.2.3.3.4.5. Redifsiz şiirler	207
2.3.2.3.3.5. Aliterasyon	209
2.3.3. Dil ve Üslup	211
2.3.3.1. Dil.....	211
2.3.3.2. Dîvân'daki Mısra tekrarları.....	221
2.3.3.3. Üslup	225
2.3.3.3.1. Hikemî üslup	226
2.3.3.3.2. Hind üslubu	233

2.3.3.3.3. Klasik üslup.....	248
2.3.3.3.4. Mahallî üslup.....	253
2.3.3.4. Edebî Sanatlar	265
2.3.3.4.1. Hakiki anlama dayalı edebî sanatlar	266
2.3.3.4.1.1. Dil ve hünere dayalı sanatlar.....	266
2.3.3.4.1.1.1. Cinas.....	266
2.3.3.4.1.1.1.1. Cinas-ı mükerrer.....	266
2.3.3.4.1.1.1.2. Cinas-ı müşevveş	267
2.3.3.4.1.1.1.3. Cinas-ı mefrûk.....	269
2.3.3.4.1.1.1.4. Cinas-ı tam	270
2.3.3.4.1.1.2. İstifham	270
2.3.3.4.1.1.3. İştikak.....	271
2.3.3.4.1.1.4. Kalb	272
2.3.3.4.1.1.5. Nidâ.....	273
2.3.3.4.1.1.6. Tekrir.....	274
2.3.3.4.1.2. Benzetme ve Sebebe Dayalı Sanatlar.....	275
2.3.3.4.1.2.1. Benzetmeye dayananlar	275
2.3.3.4.1.2.1.1. İktibas	275
2.3.3.4.1.2.1.2. İrsâl-i mesel / İrâd-ı mesel.....	277
2.3.3.4.1.2.1.3. İstiâre	277
2.3.3.4.1.2.1.4. Mübalağa.....	278
2.3.3.4.1.2.1.5. Tecâhül-i ârif.....	279
2.3.3.4.1.2.1.6. Telmih	280
2.3.3.4.1.2.1.7. Teşbih.....	280
2.3.3.4.1.2.1.8. Teşhis	283
2.3.3.4.1.2.2. Benzetme ve Sebebe Dayananlar.....	284
2.3.3.4.1.2.2.1. Hüsn-i talîl.....	284
2.3.3.4.1.2.3. Birden fazla anlama dayalı sanatlar	285
2.3.3.4.1.2.3.1. Kinâye	285
2.3.3.4.1.2.3.2. Tevriye	286
2.3.3.4.1.2.3.3. Tezâd	286
2.3.3.4.1.2.4. Anlam Birliğine Dayalı Sanatlar.....	287
2.3.3.4.1.2.4.1. Leff ü neşr	287

2.3.3.4.1.2.4.2. Taksim.....	288
2.3.3.4.1.2.4.3. Tenasüb	290
2.3.4. Muhteva	291
2.3.4.1. Din ve Tasavvuf	291
2.3.4.1.1. Din.....	291
2.3.4.1.1.1. Allah.....	291
2.3.4.1.1.2. Peygamberler	295
2.3.4.1.1.2.1. Hz. Âdem	295
2.3.4.1.1.2.2. Hz. Nuh	295
2.3.4.1.1.2.3. Hz. İbrahim	296
2.3.4.1.1.2.7. Hz. Yakûb	296
2.3.4.1.1.2.8. Hz. Yûsuf	297
2.3.4.1.1.2.6. Hz. Dâvûd	297
2.3.4.1.1.2.5. Hz. Süleymân	297
2.3.4.1.1.2.9. Hz. Yahya.....	298
2.3.4.1.1.2.10. Hz. İsâ	298
2.3.4.1.1.2.11. Hz. Muhammed.....	299
2.3.4.1.1.3. Kur'ân'da geçen diğer isimler.....	300
2.3.4.1.1.3.1. Hz. Hızır.....	300
2.3.4.1.1.3.2. Hz. Lokmân.....	301
2.3.4.1.1.3.3. Hz. Meryem ve Hz. Züleyha	301
2.3.4.1.1.4. Sahabeler	302
2.3.4.1.1.4.1. Çâr yâr (Dört Halife).....	302
2.3.4.1.1.4.2. Yâr-ı gâr (Hz. Ebu Bekir).....	302
2.3.4.1.1.4.3. Zi'n-nureyn (Hz. Osman).....	302
2.3.4.1.1.4.4. Hz. Hüseyin.....	303
2.3.4.1.1.4.5. Hz. Bilâl-i Habeşî.....	303
2.3.4.1.1.4.6. Hz. Selmân-ı Fârisî.....	303
2.3.4.1.2. İman	304
2.3.4.1.2.1. Ahiret	304
2.3.4.1.2.1.1. Kabir.....	306
2.3.4.1.2.1.2. Rûz-ı mahşer, Arsa-yı mahşer, Yevm-i cezâ, Arş, Mizân .	306
2.3.4.1.2.1.3. Cennet, Cehennem	307

2.3.4.1.2.2. Melekler	309
2.3.4.1.2.3. Kader	310
2.3.4.1.2.4. Kitap, Kuran, Mushaf, Sure, Ayet, Hadis	310
2.3.4.1.3. Diğerleri	313
2.3.4.1.3.1. Günah, Tevbe	313
2.3.4.1.3.2. İbadet.....	314
2.3.4.1.3.3. Ka'be, Merve.....	316
2.3.4.1.3.4. Mübarek gün ve geceler	317
2.3.4.1.3.5. Şehit.....	318
2.3.4.1.3.6. Şefâ'at	319
2.3.4.1.3.7. Sabr	319
2.3.4.2. Tasavvuf.....	320
2.3.5. Toplum ve Kültür	325
2.3.5.1. Toplum	325
2.3.5.1.1. Hükümdar, devlet adamları ve şairler	325
2.3.5.1.2. Tarihi ve efsanevi kişiler.....	326
2.3.5.1.2.1. Bihzâd, Mânî	326
2.3.5.1.2.2. Cem	326
2.3.5.1.2.3. Dârâ	327
2.3.5.1.2.4. Edhem (İbrahim bin Edhem).....	327
2.3.5.1.2.5. Hatem (Hatemi Tayî)	327
2.3.5.1.2.6. Hüsrev	328
2.3.5.1.2.7. İskender	328
2.3.5.1.2.8. Kahramân-ı Katil.....	329
2.3.5.1.2.9. Kârûn.....	329
2.3.5.1.2.10. Kayser	329
2.3.5.1.2.11. Keyhüsrev	330
2.3.5.1.2.12. Rind ve Zahid	330
2.3.5.1.2.12.1. Rind	330
2.3.5.1.2.12.2. Zâhid	331
2.3.5.1.2.13. Rüstem.....	332
2.3.5.1.2.14. Sultan Mahmut.....	333
2.3.5.1.3. Masallaşmış aşk kahramanları	333

2.3.5.1.3.1. Ferhad ve Şîrîn	333
2.3.5.1.3.2. Leylâ ve Mecnûn	334
2.3.5.1.3.3. Aslı	334
2.3.5.1.3.4. Şâh u Gedâ	335
2.3.5.1.3.5. Şehnâz ile Safvân	335
2.3.5.1.4. Efsanevî varlıklar	335
2.3.5.1.4.1. Anka	335
2.3.5.1.4.2. Ejder, Evren	335
2.3.5.1.4.3. Hümâ	336
2.3.5.1.4.4. Semender	336
2.3.5.1.5. Kavimler	337
2.3.5.1.5.1. Acem, Arap, Hindû, Tatar	337
2.3.5.1.5.2. Arap	337
2.3.5.1.5.2. Hindû	337
2.3.5.1.5.2. Tatar	337
2.3.5.1.6. Dîvân'da geçen ülkeler	338
2.3.5.1.6.1. Çin	338
2.3.5.1.6.2. İran	338
2.3.5.1.6.3. Rum	338
2.3.5.1.6.4. Venedik	339
2.3.5.1.7. Dîvân'da geçen şehirleri	339
2.3.5.1.7.1. Aden	339
2.3.5.1.7.2. Balıkesir	339
2.3.5.1.7.3. Bilecik	339
2.3.5.1.7.4. Bedahşân	340
2.3.5.1.7.5. Bursa	340
2.3.5.1.7.6. Çorlu	340
2.3.5.1.7.7. Eyyûb	340
2.3.5.1.7.8. Gümüşhane	341
2.3.5.1.7.9. Horasan	341
2.3.5.1.7.10. Isfahan	341
2.3.5.1.7.11. İstanbul	341
2.3.5.1.7.12. Şâm	342

2.3.5.1.7.13. Şîrâz.....	342
2.3.5.1.7.14. Tebrîz	342
2.3.5.1.7.15. Tekirdağ	342
2.3.5.1.7.16. Yay Ağaç.....	343
2.3.5.1.8. Nehirler (Nil, Ceyhun, Fırat).....	344
2.3.5.1.9. Güncel olaylar	344
2.3.5.2. Kültür	349
2.3.5.2.1. Yemekler	349
2.3.5.2.1.1. Büryân, Kebâp.....	349
2.3.5.2.1.2. Çorba	349
2.3.5.2.1.3. Sarma.....	349
2.3.5.2.1.4. Şırdan	350
2.3.5.2.2. Tatlılar	350
2.3.5.2.2.1. Gülbeşeker tatlısı.....	350
2.3.5.2.2.2. Helvalık	350
2.3.5.2.2.3. Palude tatlısı	350
2.3.5.2.3. İçecekler	351
2.3.5.2.3.1. Âb	351
2.3.5.2.3.2. Arâk.....	351
2.3.5.2.3.2. Bâde.....	351
2.3.5.2.3.3. Duhter-i rez, Rez duhteri, Bintü'l-gayb	352
2.3.5.2.3.4. Mey	352
2.3.5.2.3.5. Mül	352
2.3.5.2.3.6. Müselles	353
2.3.5.2.3.7. Sabûhî.....	353
2.3.5.2.3.8. Sahbâ	353
2.3.5.2.3.9. Şarâb.....	354
2.3.5.2.3.10. Şerbet.....	354
2.3.5.2.3.11. Şıra, Dürd	354
2.3.5.2.3.12. Vişnâb	355
2.3.5.2.4. Mutfak Eşyaları.....	355
2.3.5.2.4.1. Ayak, Peymâne, Piyale, Câm, Bardak, Çanak	355
2.3.5.2.4.2. Kadeh, Kâse, Fincan, Gedû, Sebû, Sifâl, Sûrahi.....	356

2.3.5.2.4.3. Sâgar.....	356
2.3.5.2.5. Meyhâne, Cemhâne.....	357
2.3.5.2.6. Sâkî, Sâkî-i felek, Sâkî-i gül-rû, Sâkî-i bed-mest	357
2.3.5.2.7. Keyif verici şeyler.....	358
2.3.5.2.7.1. Afyon (Efyûn), Berş-i Rahîkî, Beng, Duhan, Çubuk.....	358
2.3.5.2.8. Âdetler.....	359
2.3.5.2.8.1. Bayramlarda ele kına yakılması âdeti	359
2.3.5.2.8.2. Müsellesin içilme âdeti	359
2.3.5.2.8.3. Ölüm sonrası teşhiz ve defin âdeti	359
2.3.5.2.8.4. Seher vakti kahve ve duhan içilmesi âdeti	360
2.3.5.2.9. Musikî	360
2.3.5.2.9.1. Çalgı aletleri ve musikî terimleri.....	360
2.3.5.2.9.2. Makamlar	361
2.3.5.2.10. Meslekler.....	363
2.3.5.2.10.1. Berberlik.....	363
2.3.5.2.10.2. Bostancıbaşılık	363
2.3.5.2.10.3. Fârsîdânlık.....	363
2.3.5.2.10.4. Gavvâslık.....	363
2.3.5.2.10.5. Hâkimlik, Kadılık.....	363
2.3.5.2.10.6. Hatîplik.....	364
2.3.5.2.10.7. Kâtiplik.....	364
2.3.5.2.10.8. Kemânkeşlik.....	364
2.3.5.2.10.9. Lûlecilik	364
2.3.5.2.10.10. Muhtesiplik	364
2.3.5.2.10.11. Müderrislik.....	364
2.3.5.2.10.12. Nâ'iblik	365
2.3.5.2.10.13. Tabîplik	365
2.3.5.2.10.14. Terzibaşılık.....	365
2.3.5.2.10.15. Vâizlik	365
2.3.5.2.10.16. Vezirlik, vezir-i azamlık.....	365
2.3.5.2.11. Kumaş ve giysiler.....	366
2.3.5.2.11.1. Câme, Libâs, Esvâb.....	366
2.3.5.2.11.2. Dîbâ, Sincâb, Nâfe, Ak sade	366

2.3.5.2.11.3. Şal, Fes, Pûşî, Destâr, Pirehen.....	367
2.3.5.2.12. Hastalıklar	367
2.3.5.2.12.1. Sıtma, Nikrî, Sancı, Hummâ, Zulmâ.....	367
2.3.5.2.12.2. Vebâ, Tâ'ûn.....	368
2.3.5.2.12.3. Verem.....	368
2.3.5.3. İnsan	369
2.3.5.3.1. Aşk	369
2.3.5.3.2. Sevgili	371
2.3.5.3.3. Sevgiliye ait benzetme unsurları	373
2.3.5.3.3.1. Âhû.....	373
2.3.5.3.3.2. Gonçe, Gül	373
2.3.5.3.3.3. Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf	374
2.3.5.3.3.4. Kebk, Tezerv	374
2.3.5.3.3.5. Melek.....	374
2.3.5.3.3.6. Mihr ü Mâh / Meh	374
2.3.5.3.3.7. Pâdişâh	375
2.3.5.3.3.8. Perî	375
2.3.5.3.3.9. Sanem.....	376
2.3.5.3.4. Sevgilideki güzellik unsurları	376
2.3.5.3.4.1. Ağız (Dehen, Dehân, Fem)	376
2.3.5.3.4.2. Ben (Hâl).....	376
2.3.5.3.4.3. Boy	377
2.3.5.3.4.4. Diş (Dürr, İnci).....	377
2.3.5.3.4.5. Dudak (Leb, La'l,).....	378
2.3.5.3.4.6. Gamze	378
2.3.5.3.4.7. Göz	379
2.3.5.3.4.8. Hat	379
2.3.5.3.4.9. Kaş, Ebrû.....	380
2.3.5.3.4.10. Kirpik (Müjgân, Müje)	381
2.3.5.3.4.11. Saç, Gîsû, Zülf, Kâkül, Turre	381
2.3.5.3.4.12. Yanak	383
2.3.5.3.4.13. Yüz (Rû, Çehre, Simâ, Likâ, Yüz)	384
2.3.5.3.4.14. Zenehdân, Zekân	385

2.3.5.3.4.15. Gelenek dışı söyleyiş: Vefâlı sevgili.....	386
2.3.5.3.5. Âşık	391
2.3.5.3.5.1. Gelenek dışı söyleyiş: Farklı bir âşık tipi.....	393
2.3.5.3.6. Rakip	398
2.3.5.4. Tabiat	401
2.3.5.4.1. Kozmik âlem	401
2.3.5.4.1.1. Felek	401
2.3.5.4.1.2. Gökyüzü (Âsumân, Gerdûn, Gök, Semâ, Sipîhr).....	404
2.3.5.4.1.3. Burç	405
2.3.5.4.1.4. Seyyâreler.....	406
2.3.5.4.1.4.1. Güneş (Âfitâb, Hurşîd, Gün, Güneş, Mihr, Şems)	406
2.3.5.4.1.4.2. Ay (Ay, Kamer, Meh, Mah).....	407
2.3.5.4.1.4.3. Yıldız (Ahter, Kevkeb, Necm, Encüm, Sitâre)	410
2.3.5.4.2. Zaman, Vakit.....	411
2.3.5.4.2.1. Saat	412
2.3.5.4.2.2. Gün (Yevm, Eyyâm, Rûz), Hafta.....	413
2.3.5.4.2.3. Ay, Yıl (Mâh, Meh, Şehr, Şuhûr, Sâl, Sînin)	414
2.3.5.4.2.4. Mevsimler	415
2.3.5.4.2.4.1. Bahar	415
2.3.5.4.2.4.2. Yaz	416
2.3.5.4.2.4.3. Sonbahar.....	417
2.3.5.4.2.4.4. Kış	417
2.3.5.4.3. Anasır	418
2.3.5.4.3.1. Âteş	418
2.3.5.4.3.2. Hava	419
2.3.5.4.3.3. Su.....	420
2.3.5.4.3.4. Toprak	422
2.3.5.4.4. Hayvanlar	423
2.3.5.4.4.1. Kuşlar (Murgân).....	423
2.3.5.4.4.1.1. Anka, Hümâ	423
2.3.5.4.4.1.2. Bûm	424
2.3.5.4.4.1.3. Bûlbûl, Andelîb, Hezâr	424
2.3.5.4.4.1.4. Kebk	425

2.3.5.4.4.1.5. Kumru	425
2.3.5.4.4.1.6. Kuş	425
2.3.5.4.4.1.7. Murg-ı vahşi	425
2.3.5.4.4.1.8. Şâhbâz (Şehbâz), Şahin	426
2.3.5.4.4.1.9. Tâvus	426
2.3.5.4.4.1.10. Tezerv	426
2.3.5.4.4.1.11. Tûtî	427
2.3.5.4.4.1.12. Usfûr	427
2.3.5.4.4.1.13. Zâg	427
2.3.5.4.4.2. Dört ayaklı hayvanlar	428
2.3.5.4.4.2.1. Âhû , Nahçir	428
2.3.5.4.4.2.2. At, Edhem, Eşheb, Rahş, Esb, Semend, Feres	428
2.3.5.4.4.2.3. Bere, Kurt	429
2.3.5.4.4.2.4. Eşek, Har	429
2.3.5.4.4.2.5. İt, Köpek, Seg, Kilâp	429
2.3.5.4.4.2.6. Nâka	430
2.3.5.4.4.2.7. Şîr	430
2.3.5.4.4.3. Sürüngenler ve böcekler	430
2.3.5.4.4.3.1. Mûr	430
2.3.5.4.4.3.2. Mekes	431
2.3.5.4.4.3.3. Pervâne	431
2.3.5.4.4.3.4. Semender	431
2.3.5.4.5. Bitkiler	431
2.3.5.4.5.1. Ağaçlar	432
2.3.5.4.5.1.3. Tûbâ	432
2.3.5.4.5.1.1. Arar, Serv, Şimşâd, Şimşîr	432
2.3.5.4.5.1.2. Çenâr, Kavak	432
2.3.5.4.5.1.4. Ünnâb	433
2.3.5.4.5.2. Meyveler (Esmâr, Mîve)	433
2.3.5.4.5.2.1. Ayva, Bâdâm, Elma, Kaysı	433
2.3.5.4.5.2.2. Lîmûn	433
2.3.5.4.5.2.3. Şeftâli	434
2.3.5.4.5.2.4. Turunç	434

2.3.5.4.5.3. Çiçekler (Şükûfe, Ezhâr).....	434
2.3.5.4.5.3.1. Benefşe.....	435
2.3.5.4.5.3.2. Erguvan.....	435
2.3.5.4.5.3.3. Gonçe.....	435
2.3.5.4.5.3.4. Gül.....	436
2.3.5.4.5.3.5. Gül-nâr.....	437
2.3.5.4.5.3.6. Karanfil.....	438
2.3.5.4.5.3.7. Lâle.....	438
2.3.5.4.5.3.8. Nergis, Abher.....	438
2.3.5.4.5.3.9. Reyhan.....	439
2.3.5.4.5.3.10. Sûsen.....	439
2.3.5.4.5.3.11. Sünbül.....	439
2.3.5.4.5.3.12. Şakayık.....	439
2.3.5.4.5.3.13. Şebbûy.....	439
2.3.5.4.5.3.14. Yasemin (Yasemen).....	440
2.3.5.4.5.3.15. Zambak.....	440
2.3.6. Etkilendikleri ve Etkiledikleri.....	441
2.3.6.1. Etkilendiği şairler.....	442
2.3.6.2. Etkilediği şairler.....	453
3. TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ DÎVÂNİ (TENKİTLİ METİN).....	457
3.1. Dîvân'ın Nüshaları.....	458
3.1.1. Ü1 Nüshası.....	458
3.1.2. Ü2 Nüshası.....	460
3.2. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metot.....	462
3.3. Tenkitli Metinde Kullanılan Transkripsiyon Sistemi.....	465
3.4. Tekirdağlı Ahmed Lutfî Dîvânı (Tenkitli Metin).....	466
3.4.1. [Müfred].....	467
3.4.2. [Kasîdeler].....	469
3.4.3. [Mesnevîler].....	523
3.4.4. [Tarihler].....	557
3.4.5. Musammatlar.....	649
3.4.6. [Gazeller].....	801
3.4.7. [Lugazlar].....	999

3.4.8. [Mukatta'ât].....	1015
3.4.9. [Rubâ'î]	1023
4. SONUÇ	1025
KAYNAKLAR	1029
SÖZLÜK	1037
ÖZGEÇMİŞ.....	1075
DİZİN (Yer, Kişi, Eser)	1077

TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo 2.1: 18. yy. Tekirdağlı şairler	55
Tablo 2.2: Ahmed Lütfî'nin aile ve yakın çevresi	27
Tablo 2.3: Kasidelerin şekil özelliği	72
Tablo 2.4: Mesnevilerdeki şekil özellikleri	85
Tablo 2.5: Mahbub methiyesi yazılmış musammatlar	103
Tablo 2.6: Dîvân'da yer alan musammatların şekil özellikleri	104
Tablo 2.7: Dîvân'daki gazellerin kafiye harflerine göre dağılımı	106
Tablo 2.8: Dîvân'da yer alan gazellerin beyit sayısına göre dağılımı	107
Tablo 2.9: Yekahenk gazeller	115
Tablo 2.10: Mahbup methiyesi yazılmış gazeller	116
Tablo 2.11: Tarih şiirlerinde kullanılan nazım şekilleri ve beyit sayıları	123
Tablo 2.12: Tarih şiirleri yazılırken kullanılan yöntemler	141
Tablo 2.13: Dîvân'daki lugazların Ü1,Ü2, VD ve mecmualara göre dağılımı	147
Tablo 2.14: Şiirlerde kullanılan bahir ve vezinler	156
Tablo 2.15: Dîvân'da kullanılan vezinlerin şiirlere göre dağılımı	160
Tablo 2.16: Dîvân'da yer alan zihafli kelimeler ve zihaf yapılma sıklıkları	169
Tablo 2.17: Dîvân'da yer alan ek halindeki redifler ve sayıları	182

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik 2.1: Tarih şiirlerinin yazılış amaçlarına göre dağılımı.....	129

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AE1:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 1
AE2:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 2
AE3:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 3
AE4:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 4
AE5:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 5
AE6:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 6
AE7:	Ali Emiri Kitaplığı Lugaz Mecmuası 7
AKDTYK:	Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Ar.:	Arapça
AÜ:	Ankara Üniversitesi
bk.:	Bakınız
bs.:	Baskı
bşk.:	Başlık
Çev.:	Çeviren
DİB:	Diyanet İşleri Başkanlığı
düz.:	Düzenleyen
Far.:	Farsça
G:	Gazel

h.:	Hicri
haz.:	Hazırlayan
Hz.:	Hazret
İSAM:	İslam Araştırma Merkezi
K:	Kaside
KAK:	Kral Abdülaziz Kütüphanesi
KT:	Kıta
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ:	Müfred
m.:	Miladi
M1:	Milli Kütüphane Nüshası 1
M2:	Milli Kütüphane Nüshası 2
MG:	Müstezat Gazel
MSN:	Mesnevi
MUS:	Musammat
MÜ:	Müfred
NEK:	Nadir Eserler Kütüphanesi
ÖD:	Örfî Dîvânı
R:	Rubai
SE:	Sıdkî Efendi Mecmuası
ŞM:	Şerîfî Mecmuası
T.:	Türkçe
TDK:	Türk Dil Kurumu
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı

TR:	Tarih Şiirleri
TŞ:	Tezkire-i Şuarâ
TTK:	Türk Tarih Kurumu
TYEKB:	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Ü1:	İstanbul Üniversitesi Nüshası 1
Ü2:	İstanbul Üniversitesi Nüshası 2
Ü3:	İstanbul Üniversitesi Nüshası 3
vb.:	Ve benzeri
VD:	Vâsık Dîvânı
Yay.:	Yayınları
Yun.:	Yunanca
YÖK:	Yüksek Öğretim Kurumu

ÖNSÖZ

18. yy. Osmanlı devleti için birçok yönden sıkıntılılarla geçmesine rağmen güçlü bir geleneğin gölgesinde gelişip büyüyen Dîvân edebiyatı açısından çok verimli bir dönem olmuştur. 16. yy.da zirveye çıkan bu edebiyat 17. yy.da farklı edebî üslupların tesiriyle daha renkli ve eklektik bir görünüm kazanmıştır. Diğer yüzyıllara göre daha fazla şairin yetiştiği 18. yy. ise kendinden önceki tüm yüzyılların edebî birikimini döneminde iki büyük şairle taçlandırmıştır: Nedîm, Şeyh Gâlip. Lale Devri'nin de yaşandığı bu yüzyılda şairler hem 17. yy.daki edebî üslupların hem de Nedîm ve Şeyh Gâlip gibi iki zirve ismin etkisinde kalmışlardır. Öyle ki her taşın altından bir şairin çıktığı bu yüzyıl, kendini ortaya koymak isteyen şairler için hüner ve maharetlerini gösterme yüzyılı olmuştur. Bu devirde şairler gerek cinas, iştikak, kalb gibi hünere dayalı sanatlara gerekse tarih düşürme, muamma ve lugaz gibi akıl oyunlarına diğer dönemlere göre şiirlerinde daha çok yer vermişlerdir.

Osmanlının başkenti İstanbul'a yakınlığı ve faal bir liman kenti olan Tekirdağ, 18. yy. ve öncesinde birçok Dîvân şairine ev sahipliği yapmıştır. Bunlar içinde Tekirdağlı olan Ahmed Sârbân, Behişt, Nev'î, Vasfî ve Nev'îzâde Atâyî gibi isimlerin yanında Tekirdağlı olmayıp bu şehirde görevleri vesilesiyle belli bir zaman yaşamış olan Bosnalı Sâbit ve Eğribozlu Mehmed Sırrî de vardır. 18. yy.da ise 31 şairle Dîvân şiiri bu memlekette de gelişimine devam etmiştir. Bu şairlerden biri de Tekirdağ'da mahkeme kâtibi ve Rüstem Paşa Camisi'nde hatip olan Ahmed Lutfî Efendi'dir. *Dîvânı*'ndaki şiirlerinden tespit ettiğimize göre 17. yy.ın son çeyreğinde doğup 18. yy.ın ikinci yarısında hala hayatta olan şair, Tekirdağ'ında doğmuştur.

Şairin kendi tabiriyle “hal-ı sığar”ında bir dönem İstanbul'da bulunması hariç Ahmed Lutfî'nin hayatı çoğunlukla Tekirdağ'ında geçmiştir. Ancak “hasret, ayrılık ve iştiyak” redifli şiirlerinden hareketle “maskat-ı re's”i olan bu beldeden ayrılma zorunda bırakılmıştır. Sebebini bilemediğimiz bu ayrılık şiirlerinde bendin, mahzun bir ruh halini netice vermiştir. Fakirlik, evlat ve torun acısı, istediği makama gelememe, hastalık ve son olarak doğduğu memleketinden ayrılmak zorunda kalan şair bu olay ve durumları şiirlerine çoklukla konu etmiştir.

Ahmed Lutfî, hacimli bir *Dîvân*'ın yanında Tekirdağlı çağdaşı 20 şairi tanıtır. Şiirlerinden örnek verdiği “Tezkire-i Şuarâ” adlı bir tezkireye de sahiptir. *Dîvân*'ı toplam 623 şiirden oluşmaktadır. Bunlar, “15 kaside, 5 mesnevi, 131 tarih şiiri (99 adet kıta, 21 adet gazel, 7 adet nazm, 2 adet kaside, 2 adet mısra), 110 musammat (3 adet terkîb bend, 3 adet tercî bend, 1 adet 24'lü, 19 adet müseddes, 13 adet tesdis, 7 adet muhammes, 20 adet tahmis, 44 adet şarkı), 332 gazel, 19 lugaz (14 adet mesnevi, 5 adet gazel), 9 kıta, 1 rubai ve 1 müfret” şeklindedir. Şairin kasideleri birkaç devlet ricali hariç çoğunluğunu yakın çevresindeki naip ve şair dostları için yazdığı şiirlerden meydana gelirken 130 adet tarih şiiri ise döneminin Tekirdağ'ında yaşanmış birçok olaya ışık tutmaktadır. Şiirlerinde musiki terimlerini çokça kullanan şair 44 adet şarkı da yazmıştır. 332 gazelinin bazılarında, âşıkane bazılarında rindâne ve bazılarında ise hikemî bir hava hâkimdir.

Kendisi de bir din görevlisi olan şair, “Hikemî üslub”un kurucusu ve zirve ismi olan Nâbî'nin etkisinde kalırken “Klasik üslup”ta Bâki ve Fuzûlî; “Sebk-i Hindî”de Nâ'îlî, Neşâtî ve Fehîm-i Kadîm ve “Mahallî üslup”ta da Bosnalı Sâbit gibi üstat şairlerin etkisinde kalmıştır. Gerek şuhâne ve âşıkane söyleyiş gerekse mahallî unsurların şiirlerinde çokça yer almasında çağdaşı Nedîm'in de etkisi yadsınmaz. Bu etki hem bu şairlerin şiirlerinden yapılan alıntılarla hem de bu şairlerin bazı şiirlerine yazılan nazirelerle kendini göstermektedir. Şairin birkaç mesnevi ve kasidesi hariç *Dîvânı*'nın genelinde sade bir dil hâkimdir.

“Tekirdağlı Ahmed Lutfî *Dîvânı*” adlı çalışmamız 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde hayatı ve şiir dünyası ele alınmıştır. Kendisi hakkında kaynaklarda sadece Tuhfe-i Nâ'îlî'de kısa bir bilgi bulunan şairin yaşamı için elimizdeki iki eseri olan “*Dîvân*” ve “Tezkiresi”nden yararlanılmıştır. Şairin şiir dünyası ise üslup, muhteva ve nazım tekniği açısından değerlendirilmiştir. Şiir anlayışı, harf ve kelime oyunlarına düşkünlüğü, sade bir dil tercih edişi, arkaik birçok kelime ve eki şiirlerinde kullanması gibi pek çok detay örneklendirilmiştir.

Muhteva “din ve tasavvuf, toplum ve kültür, insan ve son olarak tabiat” başlıklarında ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Cemal Kurnaz'ın “Hayalî Bey *Dîvânı*'nın Tahlili” (Kurnaz 1996) ile Nejat Sefercioğlu'nun “Nev'î *Dîvânı*'nın tahlili”

(Sefercioğlu 2001) çalışmaları ile Ahmet Mermer'in "Mezakî hayatı, edebî kişiliği ve Dîvânı'nın tenkitli metni" (Mermer 1991) çalışmasındaki inceleme kısmındaki yöntemler esas alınarak *Dîvân*'daki muhteva unsurları bahsedilen dört ana başlık etrafında tespit edilip fişlenmiş daha sonrada alt başlıkları oluşturulmuştur. Daha sonra bu alt başlıklar beyitlerde gösterilmiştir. Alt başlıklar gösterilirken ana başlığa göre farklı sıralama tercihleri kullanılmıştır. Bu tercihler madde başında dipnotla gösterilmiştir.

İkinci bölümde ise iki adet nüsha üzerinden oluşturduğumuz *Dîvân*'ın tenkitli metni yer almaktadır. Bu nüshalar "İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmının İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan Yazmaları bölümünde, NEKTY10498 nolu yer numarasına kayıtlı" Ü1 nüshası ile hacmi bu nüshanın yarısı kadar olan "İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmında NEKTY01028 nolu yer numarasına kayıtlı" Ü2 nüshasıdır.

Çalışmamızın sonunda da şairin şiirlerinde kelime ve kavramlara yüklediği mecaz anlamları derlediğimiz bir sözlük çalışması ekledik. Bu sözlük çalışmasında mecaz anlamlı kelime veya kavramın bilinen anlamının yanında şairin çağrıştırdığını düşündüğümüz anlamı tespit edip bulunduğu beyit numarasıyla kaydettik. Çalışmanın sonunada *Dîvân*'da yer alan "kişi, yer ve eser"lerin tespit edildiği bir dizin ekledik.

Ahmet Serdar ERKAN

2022- ANKARA

1. GİRİŞ

17. yüzyılda, tarihten coğrafyaya, bibliyografyadan biyografiye kadar birçok alanda birçok eser vermiş olan Kâtip Çelebi, 1653'te yazdığı “Düstûrû'l-amel fi ıslahı'l-halel” (Bozuklukların düzeltilmesi için rehber) adlı kitabında devleti insana benzetmiştir. İnsan, her ne kadar dengeli beslenip sağlıklı bir yaşam sürse de sonunda ölüme mahkûmdur. Aynen bunun gibi her devlet yapısı da er geç zayıflayacak sonunda da tarih sahnesinden silinip gidecektir (Kunt 2002:33).

1299'da Söğüt'te bir beylikken devlete, devletten de sınırları Cezayir'den Azerbaycan'a, Azak Denizi'nden Kızıl Deniz'e, Budin'den Basra'ya kadar uzanan büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti de tarihteki birçok devlet gibi Kâtip Çelebi'nin yukarıda bahsettiği tarihsel süreçten kendini kurtaramamıştır. 18. yy. Avusturya, Alman-Leh kuvvetleri karşısındaki beklenmedik bir Viyana bozgunuyla (1683) başlayıp Karlofça Anlaşması'yla (1699) tescillenen psikolojik bir yıkımla giren Osmanlı Devleti, artık çözülme sürecine girmiştir. Bu devlet için “Hazan Dönemi”nin başlangıcıdır.

17. yy.ın fikir adamı Kâtip Çelebi, devletin düzelmesi için “yönetimde sahibü's-seyf yöneticiler” gerekliliği fikrini ileri sürmüş ve döneminin devlet erkânı tarafından da bu görüş kabul edilmişti. Valide Turhan Sultan, Kösem Sultan'ı bertaraf edip IV. Mehmet'in yerine Köprülüler Dönemi diyebileceğimiz otoriter devlet adamlarını devletin başına sadrazam olarak getirerek imparatorluk yeniden ihya etmeye çalışmıştır (Horata 2019:13,14). Ancak 18. yy.ın başında imzalanan Karlofça Anlaşması ile ilk defa barış yapmaya zorlanan taraf olup bundan sonra savunmaya geçmek zorunda kalan Osmanlı Devleti, Avrupa'daki gücünü de büyük ölçüde kaybetmiştir. Artık “yönetimde sahibü's-seyf yöneticiler” fikri yerine son zamanlarda Batı karşısında alınan bu yenilgiler ve neticesinde ortaya çıkan gerileyişin çözümü için devlette yeni bir arayış ortaya çıkmıştır: Batı'ya yöneliş.

18. yüzyılın gerek siyasî, gerek ekonomik ve gerekse sosyal hayatındaki bu olumsuz hava, bu yüzyılın ilk hükümdarı olan II. Mustafa (1699-1703) ve veziri

Sadrâzam Ramî Mehmed Paşa'yı (1699-1703) askerî ve idarî yönden düzenlemeler yapmaya ve iç barışı sağlamaya yönelik adımlar atmaya sevk etmiştir. Lakin bu çabalar 1703'te meydana gelen Edirne Vakası'yla sekteye uğramıştır.

Edirne Vakası, Karlofça'dan tam dört yıl sonra devrin padişahı II. Mustafa'nın bir "kapıkule-ulemâ darbesi"yle indirilmesi olayıdır. Bu vakada, kendi yakın çevresine ayrıcalık tanımakla itham edilen dönemin güçlü şeyhülislamı Feyzullah Efendi, ayaklanan askerler tarafından feci bir şekilde öldürülmüştür. Bu vaka aslında 1683'ten beri oluşan 20 yıllık sarsıntı ve olumsuz havanın sonucudur diyebiliriz (Kunt 2002: 43). Bu vakanın iki önemli neticesi olmuştur:

İlki sosyal patlamaya giden huzursuzluğun boyutlarının artık görünür hale gelmesi,

İkincisi ise asilerce devletin idaresinde Osmanlı hanedanına alternatiflerin düşünülmesidir. Bu düşünce devletin temel direği olan padişahlık makamının yaşadığı erozyonu göstermesi açısından önemlidir (Horata 2019:15).

Edirne Vakası'nı devamında II. Mustafa tahtan indirilip yerine Sultan III. Ahmed geçirilmiştir. Bu padişahın öncelikleri hem tahtını sağlama almak hem de 1687'de IV. Mehmed'in tahtan indirilmesinden beri ciddi anlamda zedelenmiş olan padişahlık müessesinin otoritesini sağlamaktır. Zira Tarihçi Naîmâ Efendi'nin ifadesiyle "İsyancıların niyeti Cezayir ve Tunus ocaklarında olduğu gibi askerî önermesiyle başa geçen bir önder bulmaktır." (Kunt 2002: 53). Bu düşüncenin karşısında ise ulema durmuş ve III. Ahmed'i tahta geçirmişlerdir.

Barışçı bir devlet adamı olan III. Ahmed döneminde Venediklilerin elinden Mora'nın büyük bir kısmı alınsa da (1714) bu durum Hasburgların Venediklilerle birlikte Osmanlı üzerine yürümelerini netice vermiştir. Sonuçta bunların karşısında yenilgiye uğrayan Osmanlı, Belgrad'ı kaybetmiştir. Bu yenilginin neticesinde savaş yanlısı vezirlerin yerine barış yanlısı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadrazam olmuştur (1717). Damat İbrahim Paşa toprak kaybına rağmen Pasarofça Anlaşmasını

imzalayarak devleti 12 yıllık bir barış dönemine sokmuştur. İbrahim Paşa, bu barış döneminde Batı'yı daha iyi tanımak ve yapılacak ıstılahlar için fikir edinme amacıyla Batı'ya birçok elçi göndermiştir. Bu gayretler başlangıçta büyük tepkilerle karşılanırsa da III. Ahmed'in devamında tahta geçen diğer yenilik taraftarı I. Mahmud (1730-1754), I. Abdulhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1808) gibi padişah ve Koca Râgıb Paşa (ö. 1763) ve Halil Hâmit Paşa (1782-1785) gibi vezirler sayesinde devam ettirilmiştir.

III. Ahmed'in veziri olan Damat İbrahim Paşa Avrupa'ya elçi göndermenin yanında Kâğıthane merkezli imar ve kültür faaliyetlerine de girişmiştir. İlk çeviri heyetinin kurulması ve çalıştırılması, ilk matbaanın açılışı gibi çalışmalar da yine bu vezirin döneminde olmuştur. Edebiyat ve sanata da yön veren bu zevk ve eğlence dönemi Lale Devri diye adlandırılmıştır.

1718 ile 1730 yılları arasındaki bu eğlence devrinin idamesi için devletin imkânları ciddi anlamda sarf edilmiştir. Her ne kadar ilmî ve imarî faaliyetler yapılmış olsa da devlet ricalinin bu dönemdeki lüks ve israf merakı fakirleşen halkın tepkilerini körüklemiş, tarihe Patrona Halil isyanı olarak geçen kanlı bir isyanla sonuçlanmıştır. Bu isyanın sonucunda Lale Devri'nin mimarlarından padişah III. Ahmed tahtından olurken Sadrazam Damad İbrahim Paşa ise canından olmuştur.

III. Ahmed'den sonra tahta geçen I. Mahmud (1730-1754) isyancıları temizleyip İran üzerine yürüyerek her iki tarafın Kars-ı Şirin Anlaşması'ndaki (1746) sınırlarıyla sonuçlanan seferleri yapmıştır. I. Mahmud da önceki padişah gibi imar ve ıstılah faaliyetlerine devam etmişse de yeniçeri baskısını hep üzerinde hissetmiştir. I. Mahmud'dan sonra III. Osman'ın (1754-1757) kısa süren bir sultanlığı olmuştur. Bu kısa dönemden sonra III. Mustafa (1756-1774) tahta geçmiş ve Koca Ragıp Paşa'nın (1756-1763) ferasetiyle savaş tahriklerinden uzak kalarak askerî ıstılahlara devam etmiştir. Bu barış dönemi 1768 yılına kadar devam etmiş, Ruslarla savaşa giren Osmanlı Silistre'de onları yenmesine rağmen Rusların Bulgaristan'da yaptıkları katliamdan dolayı III. Mustafa üzüntüden ölmüş, yerine Ruslarla Küçük Kaynarca

Anlaşması (1774) imzalayacak olan I. Abdülhamid (1774-1789) geçmiştir. İstılahlara devam eden bu padişah da 1787’de Ruslara tahriklerinden sebebiyle savaş ilan edilmesi ve devamında da bazı şehirlerin Ruslar tarafından alınmasından dolayı üzüntüden ölmüş yerine III. Selim (1789-1807) geçmiştir. Bu padişah, ıstılah faaliyetleri için çok çalışmışsa da tarihe ikinci Edirne Vakası (1806) olarak geçen bir darbeye hem kurduğu “Nizam-ı Cedîd” ordusu feshedilmiş hem de saltanatından olmuştur.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti 18. yy.da siyasî, malî, iktisadî ve askerî bakımlardan çok sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. Fakat bu sıkıntıların bilim, kültür, sanat ve bilhassa edebiyat alanlarında aynı durgunluk ve çözölmeyi göstermediğini görmekteyiz. Bunda hem halkın, kendilerini hâlâ büyük ve kudretli bir devletin mensubu olarak görmeleri hem de bahsedilen alanların önceki yüzyıllardan gücünden bir şey kaybetmeden gelmesi ve devam etmesi etkili olmuştur. Yani siyasî ve sosyal hayatta belirgin bir zeval yaşanırken edebiyat ve kültür alanında açık bir kemal devri yaşanmıştır diyebiliriz.

Sanat ve sanatçılarla alâkalı olmanın adeta devlet geleneği halini aldığı Osmanlı Devleti’nde, bu yüzyılda da birkaçı dışında sanatçıları koruyan, onları teşvik eden, şâir, musikişinas, yenilik yanlısı padişahlar tahtta bulunmuş; artan iç ve dış sarsıntılara karşılık başta saray olmak üzere diğer devlet adamları sanatçıları teşvik etmeye devam etmişlerdir (Horata 2019: 41). Dîvân şiiri gerek bu dönemdeki şair padişahların gerekse sanata ve sanatçıya önem veren vezirlerin varlığı sebebiyle bu dönemde de tekâmülünü devam ettirmiştir.

İstanbul, kültür ve sanatın merkezi olma özelliğini bu asırda da devam ettirmiştir. Şairler, İstanbul dışında doğsalar bile bir vesile ile bu şehre gelip tahsillerine devam etmişler, sonrasında ya bu şehirde kalmışlar ya da doğdukları yerlere geri dönmüşlerdir.

Şairlerin bu asırda etrafında toplandığı ilk isimler kendisi de bir şair olan “Necip” ve “Ahmed” mahlaslı Sultan III. Ahmed ve devrin sadrazamı Damat İbrahim Paşa olmuştur. Sonrasında gelen padişahların da şair kimliğine sahip oluşu, şairleri desteklemeleri ve yine bilgeliği ve şairliğiyle dikkat çeken devrin sadrazamı Koca Ragıp Paşa’nın da hamiliği İstanbul’u şairler için bir cazibe mekânı haline getirmiştir. Bu münbit zemin, asrın başında Nedîm’i sonunda ise Şeyh Gâlib’i netice vermiştir. Zira,

“Son klasik dönem diye adlandırdığımız bu asır önceki asırlarda oluşan zevk anlayışları doğrultusunda bir gelişme göstermekle birlikte, çok daha renkli, zengin, eklektik bir görünüm arz eder. Anlamdan ziyade sese önem veren, açık, tabîî, zarif bir söyleyişe dayanan klâsik üslûp; klâsik üslûp içinde kalmakla birlikte ses yerine anlamı (fikri) ön plâna çıkaran tebliğî (hikemî, didaktik) üslûp; anlamın ön plâna çıktığı, girift ve yeni mazmunlarla yüklü muğlak, tasannulu söyleyişe dayanan bedîî üslûp (Sebk-i Hindî) ve konuşma diline ait değişlerle yüklü, külfetsiz, açık bir söyleyişe yaslanan mahallî/folklorik üslûp, bu dönemin belirgin çizgileri olur. Fakat bu asırda şâirler daha çok Hint üslûbuyla zirveye çıkan külfetli, sanatkârane söyleyişe tepki olarak nesir üslûbuna doğru açılan tasannudan uzak, açık, zarif ve külfetsiz bir söyleyişi tercih ederler. Nedîm’le zarif bir senteze ulaşan bu üslûp, daha çok Sebk-i Hindî öncesi, yani Bâkî (ö. 1600), Şeyhülislâm Yahya (ö. 1643) gibi şâirlerin elinde ifadesini bulan, şâirlerin kudemâ tarzı dediği klâsik üslûptur. Bu, mevcut estetik anlayışın içinde, bütün imkânları zorlayan bir edebiyatın yeniden geriye dönüşüdür. (...) Türk şâirleri, bu asırda kendi klâsiklerinin yanında Fars edebiyatından Örfî-yi Şîrâzî (ö. 1590), Saib-i Tebrîzî (ö. 1669), Kelîm-i Kaşânî (ö. 1650), Tâlib-i Amûlî (ö. 1626) ve Şevket-i Buhârî (ö. 1699) gibi Hint üslûbunun önemli temsilcilerini örnek almaya, kendilerini onlarla karşılaştırmaya devam etmişlerdir. 16. asırdan itibaren ifade edilmeye başlanan Fars şâirlerine üstünlük iddiası bu asırda daha yüksek tonda söylenmiş, bu küçümseyici eda ikinci sınıf şâirlerde bile hâkim olmuştur. Fars etkisi, Arpaemînzade Samî (ö. 1733) ve Hoca Neş’et (ö. 1807)’le birlikte yeniden canlanmış, klâsik imge sisteminden Sebk-i Hindî’nin imge sistemine geçiş en yüksek ve yoğun bir şekilde asrın sonunda Şeyh Gâlib (ö. 1799)’le gerçekleşmiştir. Klasik şiir, Gâlib’den sonra yeni bir hamle yapacak güçten mahrum kalmıştır.” (Horata 2019:38,39).

Bu asırda birçok şairin var olmasına rağmen nâzımlıktan şâirliğe çıkanların sayısı çok fazla olamamıştır. 18. yüzyılda yetişen şâirlerin sayısı, önceki dönemlerle kıyas kabul etmeyecek derecede fazla olmasına rağmen, bunlar arasında kendilerini gösteren, eski şâirleri tekrar etmenin ötesine geçebilen ve nâzımlıktan şâirlik mesafesine ulaşabilen isimlerin sayısı fazla değildir (Kurtoğlu 2004:5). Öyle ki şairle müteşairleri (şair geçinenleri) ayırmak için resmî fermanla “reis-i şâiran” tabir edilen hakem kişiler görevlendirilmiştir. Bunların ilki Osmanzâde Taib’tir.

Bu asrın üslup sahibi iki ismi olan Nedîm ve Şeyh Gâlib'in dışında bu üstat şairlerden aldıkları manalardan yeni mana çıkarma kudretine sahip, tezkire yazarları tarafından yaratıcı şairler gibi üstün tutulan, yer yer orijinal şiirler yazabilen isimler de vardı. Bunlar: Kâmî (ö. 1724), Samî (ö. 1733-1734), Raşid (ö. 1735), Seyyid Vehbî (ö. 1736), Nahifî (ö. 1738?), Münif (ö. 1743), Neylî (ö. 1748), Koca Ragıp Paşa (ö. 1763) ve Sümbülzade Vehbî gibi (Horata 2019: 44) şairlerdir.

18. yüzyıl, Dîvân şiir açısından hem başlangıçta taklit ettiği İran şiirinin etkisinin azalması hatta kalmamış olması yönünden hem de günlük hayatın, yaşanılan çevrenin ve mahallî unsurların şiire girmesi açısından önemlidir. Öncelikle İran edebiyatının gölgesi üzerinden kalkan veya çok azalan şairler şiirlerinde, artık İran şairlerini değil kendi üstat şairlerini örnek alıp arkasından gitmekteydiler. Bu yüzyılda mahalli konular şiire girmekle beraber günlük hayatın izleri şiirlerde hissedilir olmuştur (Mengi 1994:203). Bununla beraber bu dönemde hala İran şiirinin üstatlarını takip edenler de yok değildir.

Bu yüzyılda şairler, şiirlerinde geleneğin katı kurallarından çıkarak hayatın içinden konuları, yaşanılan çevreyi ve onda var olan canlı dili şiirlerine daha çok sokmuşlardır. Yüz yıllardır soyut kalıplar içinde ele alınan aşk kavramı, Enderunlu Fazıl ve Nedîm gibi şairlerin elinde gerçekçi, yer yer de müstehcenlik seviyesine çıkan ifadelerle şiirlerde boy göstermiştir (Horata 2019:46). Bu yüzyılda Dîvân şiirinin bilindik çizgisinin dışında söyleyişler oldukça artmış, artık âşık sevgilinin nazına sabreden biri olmanın dışına çıkmış, sevgili ile vuslatın yaşandığı vakalardan bahsedilir olmuş, ayrıca sevgilinin güzellik unsurlarında mavi göz sarı saç gibi bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar siyasî, sosyal ve ekonomik alanlarda devlet sıkıntıları yaşasa da Lale Devri gibi zevk ve eğlence dolu bir dönemin yaşanması, daha sonra gelenler tarafından da bir nebze bu halin devam ettirilmesi bu asır şiirlerinde tasavvufi konuların azlığını netice vermiştir. Bunun yanı sıra hem Sebk-i Hindî şairlerinin tasavvufu eski şiirde, gerçek bir mutasavvıfta olduğu gibi değil, derinde ve bazen sözü

kapalı olarak söyleyebilmek için kullanmaları (Demirel 2009:256) hem de mahallileşme akımının tasavvuf gibi soyut konulardan ziyade gerçek hayata yönelmesi sebebiyle bu dönemde tasavvufi konuların şiirlerde az veya kapalı olarak işlenmesini netice vermiştir.

Dîvân şiirinde şairlerin gelişiminde önemli bir mektep olan “nazirecilik geleneği” bu asırda adeta zirve dönemini yaşamıştır. Ancak bu dönemde nazireciliğin içi boşaltılmış, bir mektep olmanın ötesinde meclislerde hoşça vakit geçirmeye yarayan bir faaliyet ve adet durumuna dönüşmüştür (Horata 2019:45).

Dîvân edebiyatının binlerce şair tarafından çokça ele alınmış hayal ve manalarını yeni hayal ve manalar olarak ortaya koyup kendilerini akranları içinde farklı göstermek isteyen dönemin şairleri, şiirleri arasında “nev-zemîn, nev-zuhur, yeni şiir” gibi ifade ve başlıklarla şiirler yazmışlardır. Bunlar mevcut gelenekteki çözülmenin işaretleri olarak dikkat çekici olsa da bu tarz şiirler “eski söyleyişten uzaklaşıp yeni şeyler arayan şairlerin ferdi gayretleri” olmanın dışına çıkamamıştır.

18. yy. şiirlerinde eskilerin tabiriyle “gulamparelik” veya “mahbupperestlik” denilen genç erkeklere duyulan sevginin işlendiği birçok şiir görmekteyiz. Ancak şunu unutmamak gerekir ki Dîvân şiirinde cinsellik, geleneğin şairlere dayattığı, “sevgilinin cinsiyetini açıkça ifade etmeme” engeliyle karşı karşıyaydı. Ayrıca şiirlerde erkek güzellerin konu edilmesinde hem kadın sevgiliyi şiirde ifade etmenin yasak oluşu hem de dönemin şiir anlayışında şehvetin karışmadığı, doğrudan mutlak güzelliğin müşahedesi olarak mecazî anlamda genç erkeklere duyulan sevginin normal algılanması etkili olmuştur (Horata 2019:47).

Bu yüzyılda etkili olan üsluplardan mahallî ve hikemî üslup şairlerin halkın diline, yaşayışına, felsefesine yönelmelerini netice verince şiirlerde bir önceki asra göre daha sade bir dil ortaya çıkmıştır. Deyim ve atasözleri ve bunların dışında halkın günlük hayatta kullandığı ifadeler şiire girmiş, dil daha anlaşılır olmuştur. 17. yy.ın Sebki Hindî’nin akımının sonucu uzun tamlamalarla dolu şiirlerinin yerini daha sade

bir dil almıştır. Klasik şiirde bu sadelik arayışı bir adım daha öteye giderek aruz vezninin dışına çıkıp hece vezniyle şiir yazmayı da netice vermiştir. Özellikle şarkı türünde hece ölçüsünün birçok şair tarafından tercih edildiğini görmekteyiz.

Bu sadeliğe yönelik sadece şiir de değil nesirde de kendini göstermiş bir önceki asrın ağır ve bedii tarzının yerini mahallî yani folklorik üslup almaya başlamıştır. Buna rağmen 18. yüzyıl genel hatlarıyla 17. yüzyılın devamıdır denilebilir. Zira sade, orta ve süslü nesir bu asırda da kullanılmıştır. Örneğin Safâyî Tezkiresi orta ve anlaşılır bir dille yazılmışken Sâlim Tezkiresi süslü ve ağır bir dille yazılmıştır. Yine Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ı oldukça ağır bir dil ve sanatlı bir üslupla yazılmıştır. Bu nesirde farklı üslup tercihlerine bir örnekte Lale Devri'nin iki tarihçi şairinde karşımıza çıkar. Şöyle ki bunlardan biri olan Râşid'in dili ağır ve süslü iken Âsım'ın dili sadedir (Mengi 1994:204-205).

2. TEKİRDAĞLI AHMED LUTFİ’NİN HAYATI, ESERLERİ ve ŞİİR DÜNYASI

2.1. Tekirdağlı Ahmed Lutfi’nin Hayatı

2.1.1. Kaynaklarda Tekirdağlı Ahmed Lutfi

Türk edebiyatında gerek şair tezkirelerinde gerekse sair biyografik eserlerde Lutfi mahlaslı 23 şair vardır (Kurnaz, Tatçı 2001: 881-888).¹ Bu şairlerden biri olan Tekirdağlı Ahmed Lutfi’nin yaşamına dair bilgi kaynakları sırasıyla:

¹ Nâil Tuman’ın Tuhfe-i Nâilî adlı eserinde, 881-888 sayfaları arasında yer alan Lutfi mahlaslı 23 şair ve haklarındaki bilgiler aşağıdadır:

1- (3670) **Lutfî, Lütfullah Çelebi** (ö. h.900, m.1494): Hüseyin Efendi’nin oğludur. Tokatlıdır. Sarı Lutfî, Deli Lutfî denmekle meşhurdur. Eyüp’te “Ya Vedüd İskeleyi” yanında Defterdar Mahmud Çelebi kurbunda medfundur. (*Osmanlı Müellifleri c.2s.11, Latîfî 295, Hasan Çelebi 271, Kafzade 98, Aşık Çelebi 149, Beyanî 74, Riyazî 116, Sehî 41, Mecelle 162 ve 377*)

2- (3671) **Lutfî, Sadrazam Damad Lutfî Paşa** (ö. h.950, m.1543): Abdulmuîn Efendi’nin oğludur. İşkodralı, Kanunî Sultan Süleyman’ın hemşiresi Şah Sultan’ın zevci idi. Ayrıldıktan sonra saraylı Şah Huban Hatun’la evlenmiştir. Dimetoka’da medfundur. (*Lugat-ı Tarihiye ve Coğrafya c.6 s.139, Kâmûsü’l-Alâm c.5 s.3993, Sehî 25, Osmanlı Müellifleri c.3 s. 132, Sicilli Osmanî c.4 s.91, Hadikatü’l-Vüzerâ-i Sâib 27, Esmârü’t-Tevârih 92, Hâdiâtü’l-Cevâmi 256*)

3- (3672) **Lutfî, Riyâzîzâde Abdullatif Efendi** (d. h.1011, m.1602 - ö. Ramazan H.1078, M.1167): Tezkiretü’ş-Şuarâ müellifi Riyâzî Mehmed Efendi’nin oğludur. Edirne Kapısı dışında Emîr Buharî Tekyesi civarında medfundur. (*Şakâyık-ı Şeyhî c.1 s.406, Asım 27, Yümnî 25, Mecelle 377, Belîğ 82, Güftî 100*)

4- (3673) **Lutfî, Lütfullah Mehmed Efendi bin Küçük Hocaâde veya Burgaz Hocaâde Şeyhülislam Mesûd Efendi bin Sultan Ahmed-i Evvel Hocası Aydınlı Mustafa Efendi**. (d. h.15 Rebiyülevvel 1053 m.1643 - ö. h. 8 zilkade 1113 m.1701): Mevlevî, Eyüb Kadısı. Eyüp’te Defterdâr Mahmûd Çelebi Câmisi’nde medfundur. (*Şakâyık-ı Şeyhî c.2 s.267, Sicilli Osmanî c.4 s.365, Mecmuâ-ı Şuarâ 13, Safaî 468, Sâlim 594, Mecelle 377*)

5- (3674) **Lutfî, Lütfullah Efendi** (ö. h.1115, m.1703): Tatar Lutfî denmekle meşhurdur. Kırımlı, Kadı. Kasımpaşa’da medfundur. (*Şakâyık-ı Şeyhî c.2 s.556, Sicilli Osmanî c.4 s.92, Mecmuâ-ı Şuarâ 47, Belîğ 82, Safaî 469, Sâlim 596, Mecelle 377, Vefeyât-ı Ayvansarâyî 146*)

6- (3675) **Lutfî, Muşlu Ağazâde Mustafa Ağa** (ö. h.1130, m.1717): Muşlu Ağa’nın oğludur. Tokatlı, Bölük çorbacısı. (*Şakâyık-ı Şeyhî c.2 s.556, Sicilli Osmanî c.4 s.92, Mecelle 377, Belîğ 82, Sâlim 595*)

7- (3676) **Lutfî, Şeyh Mehmed Lutfî Efendi** (ö. h.1150, m.1737): Bayram Çelebizâde Magnisa Mevlevihânesi Şeyhî Ali Nakşî Efendi’nin oğludur. (*Esrar Dede 270, Semahâne-i Edeb 213, Sicill-i Osmanî c.4 s.92, Fatîn 360*)

8- (3677) **Lutfî, Lutfî Efendi** (ö. h. Cemaziyyevvel 1152, m.1739):Yanyalı. Harîr nâzırı. Eyüp’te Vâlîde Mektebi’nde medfundur.

9- (3678) **Lutfî, Süleyman Lutfî Efendi** (ö. h.1190, m.1776): Hâcegân-ı Dîvân’dan haslar halifesi. (*Silahdarzâde 57, Şefkat 133, Sicill-i Osmanî c. S.92*)

10-(3679) **Lutfî, İbrahim Lutfî Efendi** (d. h.1186, m.1172 - ö. h.1261, M.1845): Gere-de’de Derdili nahiyeli Kara Hüseyin oğullarından Bayrakdar Ali Ağa’nın oğludur. Ankara’da medfundur. (*Son Asır Türk Şairleri 886*)

1-Nâil Tuman'ın Tuhfe-i Nailî (Kurnaz, Tatçı 2001:888) adlı eserindeki Lutfî maddesi,

2-Agâh Sırrı Levend'in (Levend 1988:415) "Türk Edebiyatı Tarihi" adlı Kitabında "Tekirdağ'ında Yetişenler" başlığı altında Ahmed Lutfî'nin diğer bir eseri olan Tezkire-i Şuara'yı tanıtırken verdiği kısa bilgi,

3-Aydın Oy' un (Oy 1995:6-12) "Tekirdağ Şairleri" kitabında yer alan Ahmed Lutfî maddesi,

4-Franz Babinger'in "Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri" kitabında (çev. Üçok 1992: 311) Ahmed Lutfî ile Sırrı'yı birbirine karıştırdığı bilgi,

5-Bursalı Mehmet Tahir'in "Osmanlı Müellifleri"nde (Bursalı Mehmed Tahir 1923:198) şairin tezkiresi hakkında verdiği kısa bilgi,

6- Ahmed Lutfî'nin hem kendi yaşamında bazı ipuçlarına değindiği hem de dönemindeki 20 şair hakkında bilgi verdiği "Tezkire-i Şuarâ" (Alpaydın, Yılmaz 2021) adlı eseri,

11-(3680) **Lutfî, Hâfız Halil Lutfî Bey** (ö. h.10 Muharrem 1261, m.1845): "Kıldı hâfız Bey bu yıl Firdevsi mekan" mısraı mücevheri vefatına tarihtir. (*Fatîn 361, Sicill-i Osmanî c.4 s.92*)

12-(3681) **Lutfî, Mesud Efendi** (ö. h.1263, m.1846): Diyarbakır müftüsü Ali Efendi'nin oğludur. Diyarbakırlı, Diyarbakır nüfus nâzırı. (*Tezkîre-i Amîd 90, Fatîn 361, Sicill-i Osmanî c.4 s.92*)

13-(3682) **Lutfî, Şeyh Lutfî Salih Efendi** (ö. h.1306, m.1888): Selanikli. (Osmanlı Müellifleri c.2 s.407)

14-(3683) **Lutfî, Ahmed Lutfî Efendi** (d. h.1232, m.1816 - ö. h. Safer 1325, m.1907): Nalinci Mehmed Ağa'nın oğludur. Vakanivüs. İstanbul'da doğdu. Aksaray civarında Sofiler Camii karşısındaki tekve haziresinde medfundur. (*Son Asır Türk Şairleri 890, Osmanlı Müellifleri c.3 s.136*)

15-(3684) **Lutfî, Lutfî Çelebi** (ö.?): Dergüzini, Mahmud-ı Hâr denmekle meşhurdur. Şam'da medfundur. (*Ahdî 289*)

16-(3685) **Lutfî, Lutfî Nevâyî** (ö.?): (*Kafzâde 98, Keşfü'z-Zünûn eski tabı c.1 s.520 ve yeni tabı c.1 s.808*)

17-(3686) **Lutfî, Derviş Abdürrahim Rahîmâ** (ö.?): Tebrizli. (*Seyyid Rıza 87, Mucîb 34, Mecelle 212*)

18-(3687) **Lutfî, Şeyh Lütfullah Efendi** (h. 1100, m. 1688 tarihinde hayatta idi.): Evlâd-ı Mevlânâ'dan Magnisa Mevlevîhânesi şeyhi. (*Mecelle 377*)

19-(3688) **Lutfî, Musa Bâlîzâde Ömer Lutfî Efendi** (d. h. 1233, m.1817 - ö. Abdülmecid devri sonu): Atanalı. (*Fatîn 363, Sicill-i Osmanî C.4 s.92*)

20-(3689) **Lutfî, Ahmed Lutfî Efendi** (ö.?): İstanbullu. Takvîmhâne-i Âmire tahrîrât başkatibi. (*Fatîn 362*)

21-(3690) **Lutfî, Ahmed Lutfî Efendi** (h.1155, m.1742 tarihinde hayatta idi.): Tekirdağlı, Hatip.

22-(3691) **Lutfî, Enderunlu Mehmed Lutfî Efendi Bey** (ö.?): Sultan Bâyezid-i Sâni Damadı Yahya Paşa ahfadından, Sultan Murad-ı Râbi şairlerinden. (*Tayyârzâde Ata Tarihi c.4 s.140*)

23-(3692) **Lutfî, Mustafa Lutfî Efendi Güngör** (d. h. 1330, m.1911 - ö.?): Berber Şaban Ağa'nın oğludur. Tireboluludur. (*Son Asır Türk Şairleri 2152*)

7-Son olarak Tekirdağlı Ahmed Lutfi'nin hayatı, ailesi ve bulunduğu muhitiyle ilgili önemli bilgi ve bulguları tespit edebildiğimiz *Dîvânı*'dır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki hacimli bir *Dîvân*'ın sahibi olup ayrıca bir tezkire yazarı olan Ahmed Lutfi'ye sadece Nail Tuman'ın “Tuhfe-i Nâilî”sinde rastlanılmaktadır. Tuhfe-i Nâilî’de 888. sayfada 3690 numaraya kayıtlı bahsi geçen bilgiler şunlardır:

“*Lutfî, Ahmed Lutfî Efendi Tekirdağlı, Hatip. h.1155, m. 1742 tarihinde hayatta idi. Dîvân’ında bulunan manzum bir mektubun sonundaki beyit:*

.. _ _ / .. _ _ / .. _

‘*Abd-i kem nâzım-ı ın şurfe raķam*

Ahmed-i Lutfî haķib-i Rüstem (MSN.2/56)

Dîvân’ı Üniversite Kütüphanesi’nde, numara 1028, Dîvân’ından alındı (Kurnaz, Tatçı 2001:888).”

Görüldüğü üzere Tekirdağlı Ahmed Lutfi hakkında bu kaynaktan elde edebildiğimiz bilgiler: Tekirdağlı olup Rüstem Paşa Camisi’nde hatip olduğu, ayrıca İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde 1028 numaraya kayıtlı bir *Dîvân*’ının olduğu, h.1155 yani m.1742 yılında da hayatta olduğu bilgisidir. Bu bilgiler dışında şairin hayatıyla ilgili birçok mesele karanlıkta kalmaktadır.

Ahmed Lutfi ile ilgili ikinci bilgi ise Agâh Sırrı Levend’in “Türk Edebiyatı Tarihi” adlı kitabında “Tekirdağ’ında Yetişenler” başlığı altında şairin diğer bir eseri olan “Tezkire-i Şuarâ” hakkında bilgi verdiği kısa bir nottur. Burada şair ve tezkiresiyle ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

“*Tezkire-i Şuarâ: (Tekirdağlı Şairler), Yazarı: Ahmed Lutfî. Tekirdağ’ında mahkeme kâtibi olan yazar hakkında bilgimiz yoktur. Eser; h. 1120, m. 1708’den h.1153, m.1740 tarihine dek Tekirdağ’ında yetmiş 20 şairden söz etmektedir.Yazar, eserin başında söylediği üzere, İstanbullu “fuzalâ, şuarâ ve bülegâdan” Mehmed Said, zamanın şairlerini toplamak üzere bir tezkire meydana getirmek istemiş, yazardan da Tekirdağ şairlerini kalem alıp kendisine göndermesini rica etmiş, mahkeme kâtibi Lutfî de mecmuaları karıştırarak bu şairleri toplamıştır. Eserin yazma nüshası: Ankara DTC fakültesi Ktp., No:1375 (Levend, 1988:415).”*

Bu bilgiler Ahmed Lutfi'nin şairlik dışında bir tezkire yazarı olduğunu da ortaya koyması açısından önemlidir. Şair hakkında en uzun bilgi Aydın Oy tarafından “Tekirdağ Şairleri” adlı kitabında verilmiştir. Bu kitapta özetle Ahmed lutfi ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

“18. yy.da Tekirdağ'da mahkeme kâtipliğinde bulunmuştur. Şair olarak “Lutfi” mahlasıyla şiirler yazmış olup 18. yy.ın ilk yarısında Tekirdağ'ında yaşamıştır. İstanbul'da oturan Mehmed Said Efendi'nin isteği üzerine kendi çağdaşı Tekirdağlı şairleri tanıttığı ve bu şairlerin şiirlerinden de bazı örnekleri ihtiva eden bir şuara tezkiresi yazmıştır. Ayrıca bir müstensih de olan şair hem Nergisî'nin “İksir-i Saâdet”² adlı mesnevisiyle hem de Dukakinzâde Taşlıcalı Yahya'nın “Gülşen-i Envâr”³ adlı mesnevisinin birer nüshalarını yazmıştır. Ahmed Lutfi'den bahseden Franz Babinger Ahmed Lutfi'yi kendisiyle aynı dönemde Tekirdağ'da yaşamış Sırrî ile karıştırmıştır (Oy 1995:6-12).”

Aydın Oy, bu kitabında hem bahsi geçen tezkirenin nüshaları ve hem de *Dîvân*'ın haberdar olduğu 1028 numaraya kayıtlı nüshası hakkında da bilgiler vermiştir. Aydın Oy, Franz Babinger'in Ahmed Lutfi ile Sırrî'yi birbirine karıştırarak düştüğü hatayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Franz Babinger GOW⁴” kısaltması ile tanınan kitabının Türkçe çevirisi, bu ünlü Türkolog'un adı geçen Tekirdağlı (Ahmed Lutfi) yazar konusunda düştüğü yanlışlığı daha kolay anlamamızı sağlar. Şöyle ki Franz Babinger, kitabının bu çevirisinin 258. sırasında yer alan Sırrî hakkında şöyle bir açıklamaya gider: “Mahlası Sırrî olup kimliği ayrıca bilinmeyen bu zat III. Mehmed zamanında memurlukta bulunmuştur. Bu belki yine bu isimli ve Tekirdağlı mahkeme kâtibi ile aynı kişidir.” Burada yanlış olan ve düzeltilmeye muhtaç iki üç nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, o sayfanın altında “Ahmed Lutfi b. Hacı Hasan” diye adı açıkça verilen mahkeme kâtibinin bir başka mahkeme kâtibi olan “Sırrî” adlı kişi ile aynı kimse olmadığıdır. Çünkü yukarıda da belirttiğim gibi⁵ Ahmed Lutfi tezkiresinde şiirlerde “Sırrî” mahlasını değil “Lutfi” mahlasını kullanmıştır. Franz Babinger, bu tezkireyi sadece dışından gördüğü, incelemediği için bu yanlışlığı düştür (Oy 1995:6-7).”

² “Hüdayî Aziz Mahmud Efendi Selim Ağa Kütüphanesi No:1844/1” de kayıtlı nüsha (Oy 1995:9).

³ “Lala İsmail Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) No:193/3” te kayıtlı nüsha (Oy 1995:9).

⁴ Franz Babinger'e ait kitabın adı geçen kısaltmasının açılımı “Die Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke” şeklinde olup bu kitap Prof. Dr. Coşkun Üçok tarafından “Osmanlı Tarih yazarları ve eserleri” (Üçok, 1992) adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

⁵ “GOW” kısaltmalı Franz Babinger'in kitabında 284. sayfasındaki not 1'de “Ahmed Lutfi” adını verir (Oy, 1995:6).

Ayrıca Bursalı Mehmet Tahir'in "Osmanlı Müellifleri" kitabının III. cildinin 198. sayfasında şairin yazdığı tezkiresi için "*Tezkire-i Şuarâ, Tekfurdağlı Ahmed Lutfî bin Hacı Hasan, sene 1155, yazma Darülfünûn Kütüphanesinde*dir (Bursalı Mehmed Tahir 1923:198)." şeklinde kısa bir not vardır.

Burada bir duruma dikkat çekmek istedik. Ahmed Lutfî'nin hacimli sayılacak bir *Dîvân*'a, şair bir aile çevresine, son olarak da bir tezkireye sahip olmasına rağmen sadece bir tezkirede ⁶ yer alması kendi gibi biyografik eserlerde yer almayan diğer şairlerdeki ortak bir kaderi paylaşmış olabileceğini akla getirmektedir: sürgün.

Osman Horata, "Has Bahçede Hazan Vakti" adlı 18. yy. *Dîvân* edebiyatını anlattığı kitabında söz Nevres-i Kadîm'e geldiğinde "*Tezkirelerde de kendine has tarzı olan, devrinin hoş edalı, güzide simalarından biri olduğu söylenmekle birlikte 'sürgüne gönderilen diğer şairler gibi' kaynaklarda hak ettiği yeri almamıştır* (Horata, 2019:131)." diye önemli bir detaydan bahsetmektedir. Bu bilgiye göre bir şairin tezkirelerde yer almamasında önemli bir etken de şairin sürgün edilmesidir. Zira sürgün edilmiş ve devrin devlet ricaliyle ters düşmüş bir şair, tezkire yazarları tarafından tezkirelerde ya hiç yer almamış veya hakkında az bir bilgi verilmiştir.

Ahmed Lutfî'nin *Dîvânı*'na bakıldığında, hayatının normal akışı içinde hem kendisi hem de yakın çevresi açısından sıkıntılı olan bir olayın gerçekleştiğini görmekteyiz. Bilhassa "hasret, ayrılık, fîrak, iştîyak" redifli şiirlerin *Dîvân*'da tuttuğu yekûn dikkate alındığında bahsettiğimiz bu olayın şairin dünyasında etkisi derin olan bir olay olduğu anlaşılmaktadır. Bir sürgün olduğunu düşündüğümüz bu olayın *Dîvân*'daki şiirlerden hareketle tespit ettiğimiz gelişimi şu şekilde olmuştur:

Öncelikle tenkitli metindeki 4 nolu kaside dikkat çekicidir. Zira "Kasîde-i Zübde" başlığı ile yazılmış "zamanı gelmedi mi" redifli bu kasidede şair; hamisine, kendisi için "himmet, mürüvvet, şefkat, kısmet, himayet..." diye sıralayacağımız "sahip çıkılma" taleplerinin olduğu bir "dilekçe" sunmuştur. Özellikle şiirdeki "5, 11,

⁶ Nâil Tuman'ın "Tuhfe-i Nâilî"sinde kısa bir not şeklinde yer almaktadır.

15 ve 19.” beyitlerinde şair, kâtiplik vazifesine geçmek istediğini açık ve dolaylı olarak hamisine arz etmektedir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Kurudu kanı nice müddet oldu miḥbereniñ
O derdimendi ‘imāret zamānı gelmedi mi K.4/5

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Midāde ḥasret olupdur nice zamān ḳalemim
Zamānıñızda kitābet zamānı gelmedi mi K.4/11

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Olaydı ḥıdmete ta‘yīn şerīk efendilerim
Bu ben faḳīriñe ḥıdmet zamānı gelmedi mi K.4/15

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Münāvebeyle giderler çü ḥıdmete küttāb
Bu **Luṭfī** bendeñe nevbet zamānı gelmedi mi K.4/19

Gazeller kısmındaki 88 nolu şiirde bu sorunun cevabının olumsuz olduğunu görmekteyiz. Çünkü gazelin tamamında şair maksadına erişememiş bir ruha teselli vermeye çalışmaktadır. Şair, 88 nolu gazelin 1, 2 ve 5. beyitlerinde içinde bulunduğu durumu ortaya koymaktadır. Maksadına erişmenin bir zamanı olduğunu, her kışın sonunun bahar olduğunu ve sakın “nasipsizim” diye kederlenmemesini çünkü “Cenāb-ı Hâlık-ı Mevcūd” un onu da bir gün şad edeceğini belirtmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Deme ey dil niçün olmam cihānda na‘il-i maḳşūd
Zamānı vardır elbet bir gün olur ṭālī‘im mes‘ūd

Cihānda her zemistānıñ bahārı ḥod muḳarrerdir
Ḥudā memnūn eder her-bār ḳoymaz böyle ğam-ālūd

Kedernāk olma zinhār bī-naşīb oldum deyü **Luṭfī**
Seni de şād eder bir gün cenāb-ı Ḥālīḳu’l-mevcūd G.88/1-2,5

Bu teselli sözlerine rağmen 187 nolu gazelde Ahmed Lutfi üslubunu oldukça sertleştirir. Şair, bu şiirinde dönemindeki hüner erbabına rağbetin olmadığını cahiller kadar gönül ehline iyilik yapılmadığını söyler. Ayrıca cahil olmanın mertebenin artmasına ve rahata sebep olduğunu, hatta mal ve saadet istersen “Hâr-ı lâ-yefhem”

olmanın yeterli olduğunu, zira “eşek” olmak gibi âlemde saadetin olmadığını söyleyip ârif olmanın da bir “zillet sebebi” olduğunu belirtir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu ‘aşırda hüner erbâbına rağbet yoğ-imiş
Cühelâ deñlü dil ehline mürevvet yoğ-imiş

Câhil ol mertebeñ ‘ālī ola derseñ eger
Ma‘rifet şāhibine haq bu ki ‘izzet yoğ-imiş

Ben şanırdım ki eder ehl-i dili çarhı memnūn
Ehl-i ṭab‘ olana bi’llāhi şetāret yoğ-imiş

Olayım derseñ eger derd miñenden ‘arī
Câhil ol hīç o kadar bādī-rāhat yoğ-imiş

Böyle bileydım eger ben de olurđum nā-dān
Câhil olmak gibi bir mūcib-i rif‘at yoğ-imiş

Har-ı lā-yefhem ol isterseñ eger devlet ü māl
Eşek olmak gibi ā‘lemde sa‘ādet yoğ-imiş

Olmağ isterseñ eger dūn u denī ey **Luṭfī**
‘Ārif ol hīç o kadar bā‘is-i zillet yoğ-imiş

G.187/1-7

Bu şiir, dönemindeki memur atamalarındaki liyakatsizliği oldukça sert bir şekilde eleştiren bir hiciv örneğidir. Cahillerin yani “anlayışsız eşek”lerin saadete erip kendi gibi hüner ehli ariflerin kenarda kalmasını sert bir dille eleştirmiştir. Bu cüretli şiir sebebiyle midir tam olarak bilmiyoruz ama şair musammatlar kısmında 98 nolu “Beni yâ Rabbî meded yakma firāk âteşine” nakaratıyla yazdığı çapraz kafiyeli şarkıda memleketinden, dolayısıyla tüm dostlarından ayrılmak zorunda kalacağı bir durumdan bahsetmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Yâ İlāhī ederim leyl ü nehār bunu recā
Beni yâ Rabbī meded yakma firāk âteşine
Āb-ı iḥsānıñ ile âteşim eyle itfā
Beni yâ Rabbī meded yakma firāk âteşine

Çekemem ğam yükünü bâra taḥammül edemem
Her gice âh ederim zâra taḥammül edemem
Bir za‘îf kemteriñim nâra taḥammül edemem
Beni yâ Rabbî meded yakma firâķ âteşine

Mâ’-ı luṭfuñ ile ben teşneni eyle reyyân
Nâr-ı hicriñle tenim etme Ḥudâyâ sūzân
Ayrılık acısını gösterme ben kula emân
Beni yâ Rabbî meded yakma firâķ âteşine

Mihnet odu ile yandırma bu mecrûḥ bedenim
Ḥasret ü derd ü elem ile tutuşdurma tenim
Cigerim âteş-i firķatle kebâb etme benim
Beni yâ Rabbî meded yakma firâķ âteşine

Luṭfî’niñ yandı derûnu yine yakma tekrâr
Anı bârân-ı kerem ile söyündür her-bâr
Âteşi eylediñ İbrâḥîm’e gül(i)zâr
Beni yâ Rabbî meded yakma firâķ âteşine

MUS.98/1-5

Daha sonra şairin kaygılandığı bu durumun başına geldiğini musammatlar kısmındaki 2 nolu “ayrılık” redifli terkîb-bendden anlamaktayız. Bendleri Ahmed Lutfî ile babası Hacı Hasan arasında müşterek söylenmiş bir musammat örneği olduğunu düşündüğümüz bu şiirin ilk bendinde evladından ayrılmış bir babanın kederli ruh halini görürken devamındaki bendde ise “künc-i elemde ayrılığın canına işlediği”ni söyleyen şairin kederli ahvalini görmekteyiz. Musammatta şairin babası Hacı Hasan’a ait olduğunu düşündüğümüz ilk bend şu şekildedir:

__ . / _ . . / . __ . / _ . _
Ayırdı benden ol gül-i ra‘nâyı ayrılık
Dar eyledi başıma bu dünyâyı ayrılık

Aşlâ teraḥḥum eylemedi ben belâ-keşe
Aldı elimden ol meh-i ğarrâyı ayrılık

Ḳan[lı] yaş[ı] dōke dōke âh ‘âķibet beni
Gözden çıkardı ağlayı ağlayı ayrılık

Açıkça görülmektedir ki Ahmed Lutfi memleketinden ve tüm sevdiklerinden bir sebebe binaen ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Şairin bu konuyla bağlantılı olarak 47 ile 59. gazeller arasındaki toplam 13 şiiri, memleketine duyduğu özlemi anlatan “hasret” redifli şiirlerden oluşmaktadır. Yine 208 nolu “ayrılık”, 210 nolu “fırak” ve 279 nolu “vatan” redifli gazellerde de şair, memleketine dair özlem ve iştiağını konu etmiştir. Bunların hepsini yan yana getirdiğimizde kendi isteği ile olmayan bir gidişle memleketinden ayrılan şairin belli bir dönem sevdiklerinden ve memleketinden ayrı kaldığını anlamaktayız. *Dîvân*’da, bu “zorunlu ayrılığın” şairde oluşturduğu sıkıntılı hali ortaya koyan diğer bir grup şiir de gazel nazım şekliyle yazılmış 215, 216 ve 219 nolu şiirlerdir. Hepsi birer “kudumiye” olan bu şiirlerden 215 ve 219 nolu şiirler “hoş geldin” ve 216 nolu şiir de “safa geldin” redifleriyle yazılmıştır. Bu üç gazelde şair, sıkıntılı bir ruh halindeyken dostlarından birini görmekten duyduğu sevinci anlatmaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ğudümüñle beni kıldıñ efendim şād hoş geldiñ

Dil-i vîrānem etdiñ luţfla ābād hoş geldin

Nice dem kaçır-ı dil ğamla ħarābe-müşrif olmuşken

Yeñiden etdiñ ol vîrāneyi bünyād hoş geldin G.215/1,4

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Sevindirdiñ ğudümüñle beni ey şāh hoş geldiñ

Seni gönderdi baña hazret-i Allāh hoş geldiñ

Seni gökde ararken yerde buldum ey melek-sīmā

Hele ebr-i ğamı def eylediñ ey māh hoş geldiñ

Ne dörtler yana ğamlar çekmiş-idim künc-i miñnetde

Hele ħālinden olduñ sevdiğim āġāh hoş geldiñ

Seni gözler idi ħaylī zamāndır dīde-i giryān

Bu firķat oldu cānā çok şükür kūtāh hoş geldiñ G.219/1-4

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Sa‘ādetle edip teşrīf baña cānā şafā geldiñ

Bu ħasta göñlümü etdiñ begim iĥyā şafā geldiñ

Şudüm-i pâkiñe müştâk iken ey âfet-i devrân
Sevindirdiñ beni ey kâmet-i bālâ şafâ geldiñ

Firâkıñla hemân leyl ü nehâr dil gamda kalmışdı
Elemden anı kırtardıñ şehim hâkkâ şafâ geldiñ G.216/1-2,4

Yukardaki şiirler ışığında bu “zorunlu ayrılığın” dönemindeki tayinlerde liyakati esas almayan devlet ricalini sertçe hicvettiği 186 nolu gazelden dolayı yaşadığı bir “sürgün” olduğunu düşünmekteyiz.

Şairin babasının vefatını haber verdiği 1 nolu tarih şiirinden (m. 1711) son tarih şiiri olan 130 nolu tarih şiirine (m. 1745) kadar Tekirdağın’da yaşadığını anlamaktayız. Bu bilgi ışığında eğer 2 nolu musammatı şairle babasının müşterek söylediğini kabul edersek şairin bu sürgünü, babasının hayatta olduğu dönemde yani gençlik yıllarında yaşamış olması kuvvetle muhtemeldir. Daha sonra tekrar Tekirdağ’ına dönmüş olmalıdır.

O halde tekrar Horata’nın “...sürgüne gönderilen diğer şairler gibi kaynaklarda hak ettiği yeri almamıştır (Horata, 2019:131)” cümlesini esas alarak Ahmed Lutfi’nin de hem hacimli sayılacak bir *Dîvân*’ı olması hem bir tezkire şairi olması hem de şair bir aileye mensup olmasına ⁷ rağmen sadece bir tezkirede yer alması şiirlerinden tespit ettiğimiz “sürgün” iddiasını ön plana çıkarmaktadır. Zira yukarıda da belirttiğimiz gibi bir tezkire yazarı, sürgüne gönderilmiş bir şairi kitabına alarak dönemin devlet ricalini karşısına almak istemeyebilir.

2.1.2. Hayatı

Bilindiği üzere bir şair, tezkirelerde ancak meşhur olduktan sonra yer alabilmektedir. Bunun sonucu olarak da birçok şairin doğum tarihleri hakkında bilgiler tezkirelerde yer almamaktadır. Fakat şair eğer üst düzey veya tanınmış bir aileye mensupsa ve veladeti için tarih veya tarihler düşürülmüşse o zaman o şairin hem

⁷ Şairin tezkire ve *Dîvân*’ından tespit ettiğimiz bilgiler doğrultusunda, dönemindeki Şehrî ve Nahlî gibi isimlerle akrabalık bağının olduğunu görmekteyiz. Şehrî dayısı iken (Alpaydın, Yılmaz 2021:98) Nahlî dayızadesidir (KT.1/38).

doğum hem de ölüm tarihleri tezkirelerde kayıt altına alınabilmiştir. Tezkirelerde çoğunlukla şairlerin doğum tarihlerini bileceğimiz herhangi bir tarih bilgisinin olmaması sebebiyle çoğu kez sadece ölüm tarihlerine ulaşabilmekteyiz. Bununla beraber ölüm tarihlerini de bilemediğimiz birçok şair vardır.

Bunlardan biri de Nâil Tuman'ın Tuhfe-i Nâilî'de h. 1155, m. 1742 yılında hayatta olduğunu belirttiği ⁸ Ahmed Lutfî'dir. Şairin ölümüyle ilgili eldeki diğer kaynaklarda ⁹ da herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Ancak Ahmed Lutfî'nin *Dîvânı*'nda yer alan bazı şiirlerle ve teyite muhtaç olan fevayid kısmındaki bir kayıt (185b) ışığında doğum ve ölüm yılları hakkında bazı tahminlerde bulunabilmekteyiz.

Dîvân'da mukattaat kısmında yer alan 1 nolu kıta-ı kebirin başlığında “*Hâl-ı sıgarımda İstanbul'da iken maskat-ı re'sim olan Tekfurdağı'na irsâl eylediğim manzum muhabetnâmedir.*” şeklinde bir cümle yer almaktadır. Bu şiirin sonunda h.1119, m.1707-1708 yıllarına karşılık gelen bir tarih vardır.

Bu başlığa benzer bir ifadede 28 nolu gazelin başlığında Ü2 nüshasında yer almaktadır. Burada şair “*Eyyâm-ı şitâda pederim merhumdan bir kürk niyaz eylediğimde hâl-i sıgarımda denilmiştir.*” şeklinde bir ifade daha vardır. Şair, babası

⁸ İsmail Hakkı Aksoyak, “Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü”nde Tuhfe-i Nâilî'deki bilgiler ışığında yazdığı Lutfî maddesinde: “Lutfî hakkında ilk ve tek bilgi, Nail Tuman'ın Tuhfe-i Nâilî adlı eserinde yer almaktadır. Nail Tuman'ın şairin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nu: 1028'de kayıtlı Dîvân'ından alarak oluşturduğu biyografiye göre Lutfî'nin asıl adı Ahmed'dir. Bu sebeple Ahmed Lutfî olarak bilinen şair, Tekirdağlıdır. Hatip olarak görev yapmış, 1155/1712 yılında vefat etmiştir. Bilinen tek eseri Dîvân'ıdır” şeklinde bir bilgi vermektedir (bkz. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-ahmet-lutfi-efendi> Erişim Tarihi: 13.05.2022). Ancak burada şairin ölüm tarihi olarak sehven h.1155 ve m.1712 yılı verilmiştir. Ancak Tuhfe-i Nâilî'de bu tarihler hem ölüm tarihi olarak değil hayatta olduğu tarih olarak verilmiş hem de hicri 1155 tarihi miladi 1712 değil 1742 olarak gösterilmiştir.

⁹ Bu kaynaklar yukarıda da bahsettiğimiz Aydın Oy' un (Oy, 1995:6-12) “Tekirdağ Şairleri” kitabı, Agâh Sırrı Levend'in (Levend, 1988:415) “Türk Edebiyatı Tarihi” adlı kitabındaki “Tekirdağ'ında Yetişenler” başlığı altında Ahmed Lutfî'nin diğer bir eseri olan Tezkire-i Şuara'yı tanıtırken verdiği kısa bilgi, Franz Babinger'in “Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri” kitabında Ahmed Lutfî ile Sırrı'yı birbirine karıştırdığı bilgi (çev. Üçok,1992: 311) ve son olarak Bursalı Mehmet Tahir'in “Osmanlı Müellifleri”nde şairin tezkiresi hakkında verdiği kısa açıklamadan (Bursalı Mehmed Tahir, 1923:198) oluşan bilgilerdir.

Hacı Hasan'ın vefatını haber verdiği 1, 2, 3 ve 4 nolu tarih şiirlerinde net bir ölüm tarihi söylemektedir: Sene h.1123 yevm-i isneyn zi'l-hicce fi 12 (m. Pazartesi 21 Ocak 1711).

Öncelikle “hâl-i sığar” yani “çocukluk hali, çocukluk dönemi” diye çevirebileceğimiz bu tabirin Osmanlıdaki karşılığına bakmak gerekir. İslam hukukuna göre yönetilen Osmanlıda çocukluk döneminden çıkıp bulûğa ermenin yani yetişkinliğe adım atmanın yaşı olarak kesin bir şey söylenmese de ortak kanaat kızlarda 17 erkeklerde ise 18'dir ¹⁰ (Kocaoğlu, Duran 2020:27).

Bu bilgiler dikkate alındığında her iki şiiri de “hal-i sığar”ında söyleyen şairin bu şiirleri yazdığı zaman yaşı en fazla 17 olmalıdır. Zira 18 yaşı itibariyle “hal-i sığar” döneminden çıkıp yetişkin sayılacaktır. O halde bu şiirleri 17 yaşında yazdığını düşünürsek Ahmed Lutfi'nin doğum tarihi olarak h. 1102, m. 1690-1691 yılları olması kuvvetle muhtemeldir.

Ölüm tarihi için her hangi bir tarih elimizde yoktur. Yukarıda bahsettiğimiz üzere Ahmed Lutfi, Tuhfe-i Nâilî'de verilen bilgiye göre h.1155, m.1743 yılında hayattadır. (Kurnaz, Tatçı 2001:888). *Dîvân*'da bu bilgiyi doğrulayan tarih şiiri, 13 nolu Seyyid Mehemed Râşid'e ait veladet için yazılmış tarih şiiridir. Burada h.1158 (m.1745-1746) yılını görmekteyiz. Bu Nâilî'nin tezkiresinde bahsettiği yıldan 3 yıl sonrasıdır.

Bununla beraber şairin diğer bir eseri olan Tezkire-i Şuarâ adlı eserini hazırlayan Bilal Alpaydın ve Müslüm Yılmaz'ın bu çalışmalarında,

¹⁰ Bu konuyla ilgili olarak Burak Kocaoğlu ve Alev Duran, “Osmanlı Devleti'nde Ceza Yaşı ve Bulûğ Meselesi (1847-1917)” adlı makalelerinde konuyla ilgili şu bilgileri nakletmektedirler: “Osmanlı Devleti özelinde bulûğa erme yaşı konusunda kesin bir yaş aralığından söz edilemeyip, mezhepler bulûğ yaşı konusunda farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Misal olarak Hanefi mezhebinde Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bulûğun üst sınırını on beş yaş olarak (Yurtseven 2003: 226, 227) belirlemişlerse de Ebu Hanife erkeklerde bulûğ yaşının üst sınırını on sekiz, kızlarda on yedi olarak kabul etmiştir. Mâlikîler ise kız ve erkekte on sekiz yaşının bulûğda üst sınır olacağını kabul etmiştir. (Akgündüz 2018: 131,132) Ebussuud Efendi'nin fetvalarına göre ise kız ve erkek çocuklarında bulûğ yaşı on iki olup şayet bulûğ belirtileri yoksa üst sınır erkeklerde on sekiz, kızlarda ise on yedidir (Düzdağ 2012: 29).”

“Dîvân’ın 185b varağında düşülen notta şu ibareler yer almaktadır: ‘Bin yüz altmış yedi [m. 1753-1754] senesi bu fakîr Ferecik’de vakıf zabiti iken Tekfurdağlı Sırrî Efendi ziyaretimize gelip azîz-i mûmâileyh ziyaret edildik de bu kıta ve ebyâtı buyurmuşlardır.’ Bu bilgilerden hareketle Ahmed Lutfî’nin 17. asrın son çeyreğinde doğup 18. Asrın ikinci yarısında [m. 1753-1754’ten sonra] vefat ettiğini söyleyebiliriz (Alpaydın, Yılmaz 2021:12).”

şeklinde bir açıklamaları vardır. Lakin bu notun geçtiği Ü1 nüshası müellif nüshası olmadığı için teyide muhtaç bir bilgidir. Zira oradaki “fakir” sıfatıyla kastedilen şair Ahmed Lutfî midir yoksa başka biri midir bu bilgi belli değildir.

Hayatı ile ilgili tespit ettiğimiz bu yılları kronolojik olarak aşağıya sıraladık:

1- İki şiirde geçen “Hal-i sığar” tabiri ışığında doğum tarihi olarak düşündüğümüz yıl: h.1102, m. 1690-1691 yılları,

2- Tuhfe-i Nâilî’de yer alan ve şairin hayatta olduğunu belirttiği yıl: h.1155, m.1743-1744 yılları,

3- *Dîvân*’da yer alan en son tarih şiirindeki yıl: h. 1158, m. 1745-1746 yılıdır.

Doğum tarihi olarak düşündüğümüz h.1102, m.1690-1691 yılları ile hâlâ hayatta olduğunu gösteren *Dîvân*’daki en son tarih olan 130 nolu tarih şiirindeki h.1158, m.1745-1746 yılları arasında 56 veya 57 yıl vardır. O halde şairin ölüm tarihini bu tarihten sonrası olarak varsaymamız gerekmektedir.

Bununla beraber Ü1 nüshasındaki 185b sayfasında yer alan Ahmed Lutfî’ye ait olup olmadığı belli olmayan nottaki h.1167, m. 1753-1754 yılına göre ise iki yıl arasında 64 veya 65 yıl kadar bir zaman dilimi vardır. Ancak bu bilgi teyide muhtaç olduğu için değerlendirmeye almadık.

Ayrıca Ahmed Lutfî’nin “n’eyleyeyim” redifli şiirinde yaşamıyla ilgili bir detay daha vardır: yaşlılık. Bu gazelin 3. beytinde yer alan “yaşlı başıma” tabiri şairin yaşlılık dönemine ulaştığına bir işaret olabilir. Bu bilgi de yukarıda bahsi geçen 56

veya 57 yaşından sonraki bir zamanda vefat etmiş olabileceği düşüncesini desteklemektedir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Şarāb i er isem ansız ba a  ar am olsun

Ya **ya lı ba ıma** def -i  um arı n'eyleyeyim

G.243/3

Sonuç olarak bu bilgiler ı ı ında Tekirda lı Ahmed Lutfi, 17.yy. son  eyre inde (1690-1691 [?]) do up 18. yy. ikinci yarısından (m. 1745-1746'dan sonra) sonra vefat etmi tir, diye d   nmekteyiz.

2.1.3. Mahlası

D v n edebiyatında her  air,  iirlerinde kullanmak  zere takma bir ad alırdı. Buna ‘‘mahlas’’ denirdi.  airin  stat veya yakın  evresinden bir dostu bu takma adı verirdi. Ancak bu mahlas rastgele se ilmeyip  airin karakterini veya  nde gelen bir e ilimini yahut da g nl nden aksettirdi i bir vasfı yansıtmasına dikkat edilirdi. Kazanılmı  bir meziyeti, itiyat haline gelmi  bir davranı ı bildirenler mahlaslar,  airler tarafından en sevilmi , en tercih edilmi  mahlaslardandır (Ak n 2014:45-47).

Asıl ismi Ahmed el-Hac Hasan olan  airin mahlası ise Lutfi'dir.  air, bu mahlası neden tercih etti ini *D v n*'da 326 nolu gazelin mahlas beytinde a ıklamaktadır. Bu beyte g re  airin ‘‘Lutfi’’ mahlasını almasının sebebi ‘‘Efendini g rd m’’ diyen herkese ikramda bulunmasıdır. Bu sebeple  aire, ‘‘ikram sahibi, c mert ki i’’ anlamında ‘‘Lutfi’’ denilmi tir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Efendi i bug n g rd m diyene lu f ederdim ben

Anı -  n ba a sult nım bu **Lutfi** 'lik  alem  aldı

G.326/5

Bu beyit ı ı ında Ahmed Lutfi'nin mahlası, ‘‘kazanılmı  bir meziyet, itiyat haline gelmi  bir davranı ’’ nedeniyle alınmı  bir mahlastır.

2.1.4. Memleketi

Ahmed Lutfi'nin memleketi, "Tuhfe-i Nâilî"de "Tekirdağ" olarak geçmektedir (Kurnaz, Tatçı 2001:888). Tezkiresi hakkında bilgi veren Franz Babinger'in "Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri" kitabında (çev. Üçok 1992: 311) ise memleketinin adı Tekirdağ'ın diğer bir ismi olan "Tekfurdağı" şeklinde geçmektedir.

Aydın Oy ise Tekirdağ'da mahkeme kâtibi olarak görev yaptığını belirterek memleketi hakkında bilgi vermektedir (Oy 1995:6).

Şair, *Dîvân*'ı dışında diğer bir eseri olan "Tezkire-i Şuarâ" adlı eserinde "...maskat-ı re'simiz olan Tekfurdağı'nda zuhûr iden..." (Alpaydın, Yılmaz 2021:33) cümlesiyle doğum yerinin Tekfurdağı olduğunu bize bildirmektedir. Cümlede yer alan "maskat-ı re's" tamlaması "başın düştüğü yer" anlamına gelip metinlerde "doğum yeri" anlamında kullanılmaktadır. Bu konuda da en geniş bilgi yine *Dîvânı*'nda karşımıza çıkmaktadır.

Evvela "Tekirdağ'ı" redifli 309 nolu gazelinin mahlas beytinde Lutfi, Tekirdağ'ı için "*Eğer memleketim olmasa idi daha çok överdim (çünkü) dünyada benzeri az bulunur bir vilayettir.*" demektedir. Bu beyitte açıkça Tekirdağ'ın memleketi olduğunu belirtmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Dağı çok medh ederdim ger diyârım olmasa **Lutfi**

Cihânda mişli nâdir bir vilâyetdir Tekirdağ'ı

G.309/8

İkincisi ise mukattaat kısmındaki 1 nolu şiirin başlığıdır. Bu kıta-ı kebirin başlığı "*Hâl-ı sıgarımda İstanbul'da iken maskat-ı re'sim olan Tekfurdağı'na irsâl eylediğim manzum muhabetnâmedir.*" şeklindedir. Burada da Tekirdağ'ın diğer bir ismi olan Tekfurdağı'nın "doğum yeri" olduğunu belirtmektedir.

"Tekirdağ", "Tekfurdağı, Dağ-ı Tekfur" ve Tekirdağ'ın diğer eski bir ismi olan "Rodoscuk" isimleri *Dîvân*'ın genelinde birçok yerde geçmektedir. Bunlar:

Tekirdağ: K.13/10, 12, 14, 22, 23, TR.52/bşk., TR.84/1, G.309/1-8

Tekfurdağı: K.6/4, MSN.1/bşk., TR.58/1, TR.92/1, TR.121/10, KT.1/bşk.,1

Dağ-ı Tekfur: K.7/10, TR.120/bşk., TR.130/2

Rodoscuk: K.6/14, K.8/10, K.13/13, 16, 50, K.15/4, TR.67/1, TR.72/1, TR.83/1, TR.92/2, TR.104/1, TR.112/1, TR.120/1, TR.121/9,12

Ayrıca şair, Tekirdağ hakkında “beldemiz” ifadesini K.6/12, K.7/25, 29, 35, 40, K.13/18 ve G.280/3 nolu şiirlerde kullanmaktadır. Bilhassa özlem dolu olan G.280/3’te lirik bir söylem vardır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Şu gibi meyl ediyor beldemize tab^c-ı hâzîn
Akıyor çeşm-i hayâlimde benim cûy-ı vaţan G.280/3

Bu bilgiler Ahmed Lutfî’nin doğum yerinin dolayısıyla da memleketinin “Tekirdağ” veya diğer adlarıyla “Tefkurdağı, Dağ-ı Tekfur” ve “Rodoscuk” olduğunu ortaya koymaktadır.

Burada şairin hayatında ikinci mekânı olan İstanbul’dan da bahsetmek gerekir. Zira Ahmed Lutfî, bilmediğimiz bir sebepten dolayı “hâl-i sığar”ından itibaren İstanbul’da bulunmuştur (KT.1- Başlık). Ancak bu doğum yeri olan Tekirdağ’ından geçici bir ayrılık olmuştur. Zira şiirlerinde geçen şahıs kadrosu ve olay silsilesi çoğunlukla Tekirdağ’ında geçmektedir. Bilhassa görevi münasebetiyle sürekli Tekirdağ’ında bulunmuştur. Ancak şairin birçok vezir (Damad İbrahim Paşa, Kabakulak İbrahim Paşa, Ali Paşa ve İsmail Paşa) için yazdığı şiirleri ile İstanbul’daki tekkeleri anlattığı “Hânkahnâme” adlı eseri de göstermektedir ki şair belli bir dönem İstanbul’da bulunmuş ve orası ile bağını koparmamıştır. Bunlara rağmen *Dîvân*’da sadece birkaç yerde İstanbul’la ilgili şiirler vardır. Bunlardan ikisini aşağıya aldık:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Sitânbûl olmaz ise ben fakîre cây-ı qarâr
Bir iki miskân ile Üsküdâr’a dek gideriz G.165/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

N'eyleyim 'ıyd u bahārını **Sitānbūl** şehrin

Baňa sen ruhları gūlzār-ile hoşdur 'ālem

G.257/2

2.1.5. Ailesi

Ahmed Lutfi'nin ailesi hakkında, eldeki mevcut kaynaklarda babasının ismi dışında hiçbir bilgi yoktur. Şairin diğer bir eseri olan “Tezkire-i Şuarâ” hakkında bilgi veren Türkolog Franz Babinger ve Bursalı Mehmed Tahir, babasının ismini “el-Hac Hasan” olarak haber vermektedirler (Oy 1995:7-8).

Ahmed Lutfi, bahsi geçen tezkirenin yazılma sebebini anlattığı kısımda ismini “Ahmed Lutfi bin Hacı Hasan” olarak kaydetmiştir. Tezkirede bu bilgiye ek olarak “Şehrî”nin şairin dayısı olduğu bilgisine de ulaşmaktayız (Alpaydın, Yılmaz 2021:33,98). Görüldüğü gibi şairin ailesi ile ilgili olarak *Dîvân*'ı dışındaki tüm kaynaklarda sadece babası ve dayısının ismini tespit edebilmekteyiz.

Bu durum Ahmed Lutfi'nin *Dîvân*'ında değişmektedir. Zira şair hem kendi hayatıyla hem ailesiyle hem de yakın çevresiyle ilgili birçok durum ve olayı şiirlerine konu etmiştir. Bu da bizim, şairin ailesi ve yakın çevresi hakkında birçok bilgiyi tespit etmemize imkân sağlamaktadır. Aşağıdaki tabloda Ahmed Lutfi'nin aile ve akraba çevresinden isimler ve *Dîvân*'da bulundukları yerler gösterilmiştir:

No	Kişi Adı	Akrabalık Derecesi	<i>Dîvân</i> 'da veya Tezkire'de Bulunduğu Yer
1	el-Hac Hasan Efendi	Şairin Babası	TR.1/1, TR.2/bşk., 1, G.28/bşk., 1
2	Ümmîhânî Hatun	Şairin Annesi	TR.81/bşk., 1
3	el-Hac Ali	Şairin Anne Tarafından Dedesi	TR.81/1
4	Ayişe	Şairin Kızı	TR.128/bşk.
5	Hacı Mustafa Efendi	Şairin Damadı	TR.128/1
6	Osman	Şairin Torunu	TR.128/bşk., 2, 7, MUS.110/12, G.159/5, G.263/5

7	Hasan	Şairin Oğlu	TR.1/bşk.,9
8	Mustafa-I	Şairin Oğlu	TR.15/bşk.,4, TR.16/1, TR.46/bşk.,2, MUS.39/1-8
9	Mustafa -II	Şairin Oğlu	MSN.1/59
10	Şehrî	Şairin Dayısı	TR.16/bşk.,TR.107/bşk.,1,7, G.10/5,G.129/6, G.173/5, G.214/5, G.288/5, KT.1/34, TŞ, s. 98
11	Molla Süleyman	Şairin Dayızadesi	MSN.1/58, MSN.2/46, KT.1/39
12	Nahlî	Şairin Dayızadesi	KT.1/38

Tablo 2.2: Ahmed Lutfî'nin aile ve yakın çevresi

Yukardaki tablo dikkate alındığında Ahmed Lutfî; *Dîvân*'da 10 yerde dayısı Şehrî'den, 5 yerde ¹¹ babası el-Hac Hasan Efendi'den, 4 yerde torunu Osman'dan ve oğlu Mustafa'dan, 3 yerde de dayızadesi Molla Süleyman'dan bahsetmiştir. Diğer akrabalarını ise *Dîvân*'ın muhtelif yerlerinde sadece birer kez zikretmiştir.

Şair, babası Hacı Hasan Efendi'yi şiirlerine iki sebeple konu etmiştir. İlki 28 nolu gazeline çocukluk yıllarında babasından kış mevsiminde kürk istemek için yazdığı şiirdir. Şair, babanın evladına duası peygamberin ümmetine duası gibi olduğunu belirtip babasının temiz yüzüne bakmanın kendisi için bir ibadet olduğunu söyler:

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Vâlidiniñ oğluna hayır du'âsı şübhesiz
Enbiyânîñ ümmetine gibi imiş gūyiyâ

Bundan a'lâ daği bir devlet olur mu baña hîç
Vech-i pâkiñe nazar etmek 'ibâdetdir baña G.28-5-6

¹¹ Şair, babasının ismini *Dîvân*'da üç yerde (TR.1-1, TR.2-Bşk,1, G.28-Başlık,1) anarken iki yerde de (TR.3 ve TR.4) ismini anmayıp dolaylı olarak ondan bahseder.

6 beyit kadar babasına övgüler yağdıran şair devamındaki 7 ila 12. beyitlerde ise bu şiiri yazmaktaki maksadı olan kürk talebini arz eder. Son beyitte ise babasına hayır dua ile şiirini bitirir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir niyâzım daği sulţânımdan ancak budurur

Bu şitâda edesiz bu kemtere bir kürk ‘atâ

Bu zemistânda kuluñu böyle hîç lâıyık mıdır

Bir yeşil ferâce ile gezdirirsiniz dâ’imâ

G.28/7-8

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Arz-ı hâl etdim yüzümü kızdırıp sulţânıma

Umarım ki arkamı kızdıra ol kân-ı seḥâ

Gice gündüz beş vakitte budurur **Luţfî** du‘âm

Pederim eksiklerin göstermeye Rabb’im baña

G.28/12-13

Bu gazel, içeriği ve bölümleri dikkate alındığında küçük bir kasideyi andırmaktadır. Şöyle ki şair, ilk 6 beyitte memduhunu övmüş, 7. beyitte şiirin yazılmasındaki maksud kısmına geçiş için bir girizgâh yapıp devamındaki 8 ila 12. beyitler arasında durumunu arz etmiştir. Son beyit ise memduhuna bir hayır dua edip şiirine son vermiştir.

Şairin babasını şiirlerine konu ettiği diğer yerler ise vefatı münasebetiyle yazdığı tarih şiirleridir. Bunlar dört adettir. Şair bu şiirlerden 2 nolu şiirde babasıyla ilgili bir bilgiyi de bize sunar: Babasının mesleğini. Bu beyte göre babası Hacı Hasan Efendi de tıpkı oğlu gibi bir “hatîp”tir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bu muşallâda ḥatîb olmuş iken nice zamân

Pederim Hâcî Ḥasan etdi beḳâyâ rıḫlet

TR.2

3 ve 4 nolu tarih şiirlerinde ise şair, babasının vefatıyla ilgili bir beyit ve bir mısralık iki şiir yazmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Āh u efgân ederek dedim anıñ târîḫini

Göçdü Firdevs’e atam ḳaldı heb aḥbâbı melûl

TR.3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Maḳāmın cennet ede Ḥaḳ te‘ālā

TR.4

Burada babasının vefatıyla ilgili yazılmış 1 nolu tarih şiirinde ailesiyle ilgili bir bilgi daha vardır. Şöyle ki bu şiirde oğlu Hasan’ın babasının vefat ettiği gün doğduğunu öğrenmekteyiz. Zaten şair, oğluna babasının ismi olan Hasan ismini de bu hadise sebebiyle vermiştir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Ḥaḳ te‘ālānıñ edip luṭfuna ben ḥamd u senā

Pederim ismi güzel deyü dedim aña Ḥasan

TR.1/9

Hayatın iki yüzünü de aynı gün içinde yaşayan Ahmed Lutfi, bu tarih şiirinde her iki olayı lirik bir üslupla anlatmıştır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Bā‘is-i naḥl-ı ḥayātım pederim Ḥācī Ḥasan

Āh kim göçdü ede cennet-i ‘Adn’ı mesken

Sebeb-i zātım olan gitdi efendim ḥayfā

Aḳdı bārān-ı belā gibi yaşım çeşmimden

Girye ile ben anıñ görür iken techīzin

Āh u feryād ile ḥāzırlar iken aña kefen

Anı gördüm ki şitāb ile o sā‘atde hemān

Bir mübeşşir gelüben dedi ki duydun mu sen

Başdı dünyāya ḳadem geldi bir oğluñ şimdi

‘Ömrünü eyleye efzūn dileriz Mevlā’dan

Aḡlıyork[en] yüzünü görmege vardım nā-gāh

Gördüm aḡlar o daḡi derd-ile bu ḥāletden

Āh n’olaydı daḡi önce gele idim diyerek

Ceddiniñ fevtine etdi o da āh u şīven

Ol mübārek yüzünü göremedim ḥayf deyü

Giryesi daḡi ziyāde idi anıñ benden

TR.1/1-8

Şairin annesi, vefatı münasebetiyle *Dîvân*'da yer almıştır. Annesinin adı Ümmîhânî'dir. Annesinin babası ise el-Hac Ali'dir. Şairin annesi babası Hasan efendi'den tam 17 yıl sonra Lale Devri'nde m. 1728 yılında vefat etmiştir:

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Göçdü 'Adn'e Ümmîhânî bint-i el-Hâc 'Alî
Cân meşâmına erip bûy-ı cinândan râyiha

Kim okursa **Luţfiyâ** bu meşhediñ târîhin
Mâderimiñ rûhuna diye açıp el fâtiha

Sene h. 1140 selh-i Rebî'ü'l-evvel [m. 14 Kasım 1728] TR.81/1-2

Şairin dört evladı vardır, bunlar: Kızı Ayişe, oğulları Hasan ve Mustafalardır. Hasan dışındaki diğer iki oğlunun ismi de Mustafa'dır. Tek kızı olan Âyişe, Hacı Mustafa Efendi ile evlidir. Osman isminde de bir çocukları vardır. *Dîvân*'da iki yerde kızıyla ilgili şiirle karşılaşmaktayız.

İlki kızı Âyişe'yi evlendirirken yaptığı hazırlıkları münasebetiyle yaşadığı maddi sıkıntıları “*Kethudâ-yı Sadr-ı Âliye verilen arz-ı hâl*” başlığıyla yazdığı 5 nolu bir kıta-ı kebirdir. Burada kızının ismini anmak yerine “kerîmem” demektedir. Kethüdaya, bir kerimesinin yetiştiğini ve masraflarının belini büktüğünü, hayırlı işte acele etmiyor diye kendine beddua ettiğini, son olarak da şairden bilezik ve küpe istediğini belirtmektedir:

.. — — / . — . — / .. —
Bir kerîmem yetişdi sultânım
Maşrafı kâmetim dü-tâ ediyor

Gerçi kim bir kuluña 'ağd etdim
Lîk benden cihâz recâ ediyor

Sitemâne rumûz-ı cân-sûzu
Beni âlâma âşinâ ediyor

Hayr işe etmiyor deyü 'acele
Câ-be-câ baña bed-du'â ediyor

Gösterip ben uluña in-i cebin
Rahatımdan beni cüda ediyor

Gah kolun gösterip gehi gusun
Bilezik küpe iltica ediyor KT.5/1-6

İkincisi ise Osman adlı torununun doğumu münasebetiyle yazdığı 128 nolu tarih şiidir. Bu şiirde ayrıca damadı Mustafa Efendi'yi de görmekteyiz. Burada önemli bir detay da torunu Osman'ın doğumundan sonra orada hazır olanların bu bebeğe mahlas olarak "Nuri" demeleridir:

**ızım 'Ayışe'niñ 'Osman Nāmında
Bir Oğlu Dünyāya Geldiğinde Denilmiştir**

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Hacı Muştafā Efendi'ye Hāk edip ihsan
Verdi bir hayr-ı halef pāk-neseb ü 'ālī-šan

Nāmdaş olmak için hazret-i Zi'n-Nüreyn'e
Dediler nām-ı şerifi bunuñ olsun 'Osman

Pertev-endāz olıcağ cebhe-i pākindeki nūr
Mağlaşına dediler Nūrī o mağdūma hemān TR.128/1-3

Şairin erkek evlatlarının ilki Hasan'dır (h.1123, m.1711). Hasan'ın doğumu ile ilgili müstakil bir tarih şiiri yazılmamıştır. Sebebi Hasan'ın doğumuyla şairin babasının vefatı aynı güne denk gelmiş olmasıdır. Bu münasebetle babasının vefatı için tarih düşüren Ahmed Lutfi aynı gün doğan oğlu Hasan'ın doğumunu da bu şiirde bize haber verir. Lirik bir anlatımın hâkim olduğu şiirde her doğan bebek gibi ağlayan Hasan, aslında dedesinin vefatından duyduğu üzüntüden dolayı ağlamaktadır öyle ki gözyaşı şairden bile çoktur. Dedesinin vefat ettiği gün doğan bu bebeğin ismi dedesinin güzel ismi olan "Hasan" olacaktır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Bā'is-i naḥl-ı hayātım pederim Hacı Hasan
Ah kim göçdü ede cennet-i 'Adn'ı mesken

Sebeb-i zātım olan gitdi efendim hayfā
Ağdı bārān-ı belā gibi yaşım çeşmimden

Girye ile ben anıñ görür iken techîzin
Âh u feryâd ile hâzırlar iken aña kefen

Anı gördüm ki şitâb ile o sâ‘atde hemân
Bir mübeşşir gelüben dedi ki duydun mu sen

Başdı dünyāya kadem geldi bir oğluñ şimdi
‘Ömrünü eyleye efzûn dileriz Mevlâ’dan

Ağlıyork[en] yüzünü görmege vardım nâ-gâh
Gördüm ağlar o daħi derd-ile bu hâletden

Âh n’olaydı daħi önce gele idim diyerek
Ceddiniñ fevtine etdi o da âh u şîven

Ol mübârek yüzünü göremedim hayf deyü
Giryesi daħi ziyâde idi anıñ benden

Hak te‘âlânıñ edip luţfuna ben hamd u şenâ
Pederim ismi güzel deyü dedim aña Hasan

TR.1/1-8

Şairin bir diğerk erkek evladı olan Mustafa (d. h.1126, m.1714-1715 ve ö. h.1129, m.1717-1718), şair için doğumu münasebetiyle sevinç ama üç sene sonra vefatıyla bir elem ve üzüntü sebebi olmuştur.

Mustafa’nın doğumu için şairle beraber şairin dayısı ve üstadı Şehrî Efendi de bir tarih düşürmüştür. 15 nolu tarih şiirini şair yazmışken 16 nolu tarih şiiri ise Şehrî Efendi’ye aittir:

. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
Hamd şükür olsun Hudâ hâzretlerine rûz şeb
Bir güzelce oğul i‘tâ eyledi ben serseme

Mişli yokdur hokka-ı la‘li anıñ dünyāda kim
Beñzemez bir gonçe-i ra‘nâ hiç aşlâ ol feme

Tûl-ı ‘ömr-ile mu‘ammer eyleye Mevlâ anı
Görmeye derd [ü] elem uğramaya bir mâteme

Luṭfiyā dedim ḥurūf-ı cevher-ile tārīhin
Başdı oğlum Muştafā pāyı bu dār-ı ‘āleme TR.15/1-4

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Dedi bir eksikli dā‘ī mevlidi tārīhini
Muştafā Aḥmed Efendi’mi şeref-yāb eyledi TR.16/1

Şair için mutluluk sebebi olan Mustafa, doğumundan üç sene sonra vefat eder.
Şair, bu vefat münasebetiyle 46 nolu tarih şiirini yazmıştır:

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Gitdi dünyādan yine nev-reste bir maḥdūm-ı pāk
Eyleye eṭfāl-i cennetle yarın zevk ü şafā
Zā‘ir-i ḳabri olan cümle melā‘ik fikredip
Dediler tārīḫ gitdi cennete bu Muştafā TR.46/1-2
[Sene] h.1129 [m.1717-1718]

Bu tarih şiirinden başka Mustafa’nın ölümüne çok üzülen şair, bir de mersiye yazmıştır. *Dîvân*’da, müseddes-i mütekerrir nazım şekliyle yazılmış bu mersiyede şair, evladını kaybetmiş bir babanın hüznünlü ruh halini ortaya koymaktadır:

.. — — / .. — — / .. — — / .. —
Ben nice ağlayarak etmeyeyim āh u enīn
Ya nice olmayayım derd ü elemle ğamġin
Oldu maḥdūmumuñ eyvāh yeri zīr-i zemīn
Cān atıp oldu hemān ‘āzim-i Firdevs-i berīn
Āh oğlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn

Ey meh-i burc-ı leṭāfet olan oğlum cānım
Dür-i deryā-yı nezāfet olan oğlum cānım
Serv-i botsān-ı melāḥat olan oğlum cānım
Ġonçe-i gülşen-i behcet olan oğlum cānım
Āh oğlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn

Ḥaylāden muntazır idi saña cāy-ı cennet
Oldu ārāmgehiniñ ḳaşr-ı ‘alā-yı cennet
Ṭab‘īna geldi mi hoş zevk ü şafā-yı cennet
Uydu mu meşreb-i pākiñe hevā-yı cennet

*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

Çünkü Hâk etdi seni kaşr-ı cinâna da‘vet
Bu cihândan daḥi kâm almadın etdiñ rıḥlet
Beni âteşlere yandırdı bu nâr-ı ḥasret
Tatlı cânımdan uşandırdı bu derd ü firḳat
*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

Ey ciger köşecigim ey benim ‘ömrüm varı
Rûz şeb etmedeyim hicr-ile âh u zârı
N’eyleyim bâğ-ı cihânı n’ideyim gülzârı
Dilerim âteşimi eyleye teskîn Bârî
*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

‘Âkıbet gülşen-i ‘ömrüñe esip bād-ı ḥazân
Sen gül-i nev-resi şoldurdu dirîğâ devrân
Etmeyeyim mi gözüm nûru âh u efğân
Bağrımı yakdı benim âḥ bu nâr-ı hicrân
*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

Câme-i aṭlas iken oldu libās kefeniñ
‘Âkıbet girdi mi o tâbuta nâzik bedeniñ
Oldu yeksân n’ideyim ḥâk-ile ol sîm-teniñ
Ḥaşre dek çekmedeyim derd ü firâkıñı seniñ
*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

Bâğ-ı Firdevs’e girip ‘ayş-ile ‘işret edesin
Hûriler ile bile zevḳle şoḥbet edesin
Cümle gılmânlar ile dem-be-dem ülfet edesin
Pederiñ **Luṭfî**’ye maḥşerde şefâ‘at edesin
*Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gıtdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ*

MUS.39/1-8

Bu bilgilerin yanında, şairin bir diğer eseri olan “Tezkire-i Şuarâ”daki Rızâyî maddesinde, Rızâyî’ye ait “Lutfî-zâde Molla Mustafa” başlıklı bir tarih şiiri daha vardır. Fakat bu Mustafa, Ahmed Lutfî’nin h.1129, m. 1717-1718 yıllarında vefat etmiş olan oğlu Mustafa değildir.

Rızâyî’nin vefatını haber verdiği Mustafa ise h.1152, m.1739-1740 senesinde vefat eden Ahmed Lutfî’nin Mustafa adındaki diğer oğludur. Zira Ahmed Lutfî, bahsedilen bu şiiri bize takdim ederken öncesinde şöyle bir cümle kurar: “ *Şâir-i mezbûrun tarihe dahi mahareti olup gâh u bî-gâh tarih ü lugaz u muamma ile dahi arz-ı belâgat iderlerdi. Elli iki senesinde azm-i dâr-ı na’im olan bende-zâdelerinin fevtine bu tarihi diyip nigâşte-i seng-i mezârı olmuş idi* (Alpaydın, Yılmaz, 2021:83).” Gerek bu cümleden gerekse bu şiirdeki tarihten anlaşıldığına göre Rızâyî, Ahmed Lutfî’nin yukarıda bahsi geçen evladı dışında, Mustafa isimli diğer bir evladının vefatını bize haber vermektedir.

Zira Ahmed Lutfî’nin *Dîvânı*’nda bu vefat tarihiyle uyuşan bir oğlu daha olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki h. 1150 senesinde Kütahya’da Kara Molla Efendi’nin kâtiplik vazifesini yapan şair arkadaşı Mustafa Zihnî Efendi, (Alpaydın, Yılmaz 2021:64) Ahmed Lutfî’ye Molla Şânî vasıtasıyla bir manzum mektup gönderiyor:

..__ / ..__ / ..__

Haber-i şohbetiñe bu dil u cân
Muntazır olmuş iken nice zamân

Luţf u ihsân edip etdiñ irsâl
Bir kerem-nâme-i pâkize-maķâl

Buldu bir vaķt-i meserretde vüşûl
Mollâ Şânî aña olmuşdu resûl

MSN.1/22-24

Bu mektuba cevap olarak Ahmed Lutfî de bir manzum mektup yazar. Mesnevi nazım şekliyle yazılan bu şiirin 59. beytinde Mustafa Zihnî Efendi’ye oğlunun selamını iletirken “hem-nâmınız” tabirini kullanıyor:

..__ / ..__ / ..__

Dağı **hem-nâmınız oğlum kuluñuz**
Leb-i ta‘zîm ile öper eliniz

MSN.1/59

Hâlbuki şairin Mustafa isimli ilk evladı h.1129, m.1717-1718’de vefat etmiştir. Mustafa Zihnî bu manzum mektubu h. 1150’de Kütahya’da görevde iken göndermiştir. O halde bu Mustafa isimli çocuk h.1129’da vefat eden Mustafa değildir. Bu Mustafa, Rızâyî’nin haber verdiği 1152’de vefat eden şairin Mustafa isimli diğer oğludur. Bununla beraber bu tarih şiirinde üç detay daha dikkat çekmektedir:

Öncelikle her ne kadar şiirin başlığında “Târîh-i Rızâyî berây-ı vefât-ı Lutfi-zâde Molla Mustafa” yazılmış ise de şiirin tarih düşülen beytinde vefat eden kişi olarak “Monla Lutfi” ismi geçmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ġûş edip dedi Rızâyî târîhiñ
Gitdi Monlā Luṭfî Firdevse vāh
گتدی منلا لطفی فردوسه واه Sene h. 1152 [m. 1739-1740]

İkincisi, bu beytin ikinci mısraında vezin hatası vardır. Ama “Lutfi” yerine “Mustafa” denirse vezin hatası düzelmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ġûş edip dedi Rızâyî târîhiñ
Gitdi Monlā Muşṭafâ Firdevse vāh
گتدی منلا مصطفی فردوسه واه

Üçüncü ise “Lutfi” diye tarih mısraı hesaplanınca “1152” değil “1051” çıkmaktadır. Aşağıda mısradaki harfler ve ebced karşılıkları verilmiştir:

۱۰۵۱ = ك ت د ی م ن ل ا ل ط ف ی ف ر د و س ه و ا ه
5 1 6 5 60 6 4 200 80 **10 80 9 30** 1 30 50 40 10 4 400 20 = **1051**

Ama “Mustafa” diye hesaplanınca “1151” tarihi çıkmaktadır:

۱۰۵۱ = ك ت د ی م ن ل ا ل ص ط ف ی ف ر د و س ه و ا ه
5 1 6 5 60 6 4 200 80 **10 80 9 90 40** 1 30 50 40 10 4 400 20 = **1151**

Bahsedilen bu üç detay ele alındığında Rızâyî'nin bu tarih şiirinde bir müstensih hatasının olduğu aşikârdır.

Şairin *Dîvân*'dan tespit edebildiğimiz tek torunu kızı Âyişe'nin oğlu olan Osman'dır (doğum h.1155, m.1742-1743 - ölüm h.1161, m.1748-1749 ?). Osman; gerek doğumu gerek Kuran okuması gerek şairin gönlündeki yeri gerek de vefatı münasebetiyle *Dîvân*'da önemli bir yer tutmaktadır. Hem sevincin hem de üzüntünün yansıdığı bu şiirler şairin Osman'a verdiği değeri göstermesi açısından önemlidir. İlk olarak 128 nolu tarih şiiri Osman'ın veladeti münasebetiyle yazılmıştır. Annesi Âyişe, babası Hacı Mustafa'dır. İsmi, Hz. Zî'n-nureyn'le (Hz. Osman) namdaş olsun diye Osman, mahlası da Nuri konmuştur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Hâcî Muştafâ Efendi'ye Hâk edip ihsân
Verdi bir hayr-ı halef pâk-neseb ü 'âlî-şân

Nâmdaş olmak için hazret-i Zî'n-Nüreyn' e
Dediler nâm-ı şerîfi bunuñ olsun 'Osmân

Pertev-endâz olıcağ cebhe-i pâkindeki nûr
Mağlaşına dediler Nûrî o mağdûma hemân

Dedi mevlûdüne biñ şevkle **Lutfi** târîh

Yümnle geldi cihân mülküne Mollâ 'Osmân

TR.128/1-3,7

Osman büyümüş ve muhtemelen şair dedesinin görevli olduğu Rüstem Paşa Camisi'nde Kuran okumaktadır. Bunu duyan dedesi hatîp Ahmed Lutfi Efendi de sevincini şöyle dile getirir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Câmi' içre her kaçan ol nâzenîn Qur'ân okur
Güyyâ cennet içinde bir güzel ğilmân okur

Hüb nefesle okudukça âdeme verir hayât
Mürde ihyâ etmek-içün âyet-i Rahmân okur

Teşnegânı ol zülâl-ı nazmla iskâ eder
Dersini şu gibi ezber eyleyip her ân okur

Ehl-i derde eyler āyāt-ı ‘izām ile devā
Hasta-ı miḥnet-keṣāna sūre-i Lokmān okur

Kimdurur bu ḥūb okuyan deyü eylerseñ su’āl
Luṭfiyā ol nāzenīnim sevdiğim ‘Osmān okur G.159/1-5

Şairin Osman’a olan muhabbeti daha sonra karşımıza onun için yazılmış bir murabba-ı mütekerrir kafiyeli şarkı olarak çıkmaktadır. Bu murabbada şair, torunu Osman’ı bir sevgili tiplemesiyle tarif etmektedir:

-- ./ . --
Düş oldu göñül ḥayfā
Bir dil-ber-i fettāna
Tutuşdu yürek ammā
Bir āteş-i sūzāna

Bir nīmce nigāḥ etdi
Tīz tīz gülerek gitdi
Ḥaylī dili incitdi
Dāğ urdu yine cāna

Ḥüsnünde letāfet var
Ḳalbinde şetāret var
Vechinde beşāşet var
Güler durur insāna

İki ruḥunuñ aşlā
Vaşfın edemem kaç‘ā
Şad-berg iki gül gūyā
Ḳonmuş iki fincāna

İki elini öpsem
Ayağına yüz sürsem
Bağmaz mı o ḥūb bilsem
Ben ‘āşık-ı nālāna

Başındaki kāküller
Gūyā nice sūnbüller
Taḳrīr edemez diller
Beñzer mi o reyḥāna

Bir pāk̄ze-meşrebdır
Gül yüzlü şeker-lebdir
Ġāyetde mü'eddebdır
Ol dişleri dürdāne

Āzārı nezāketli
Reftārı ʔarāvetli
Güftārı leʔāfetli
Maḥbūb-ı ʔarīfāne

Bir dil-ber-i meh-rūdur
Bir dişleri incüdür
Gūyā bir içim şudur
O gözleri mestāna

Nūru yüzünüñ ʔāhir
İslāmı ʔavī ʔāhir
Yüzünü gören kāfir
Elbet gelir ĩmāna

Ġāyetde beli ince
Beñzer ruḥu ʔurunca
Anıñ gibi bir gonçe
Gelmedi gülistāna

Olduñ ise sen nā-çār
‘Aşq derdi ile bīmār
Aḥvālīñi ‘arz et var
Lutfi Küçük ‘Osmān’a

MUS.110/1-12

Bu sevinçli günlere bedel tıpkı oğlu Mustafa gibi Osman da şairin büyük bir üzüntü kaynağı olacaktır. Zira o da doğumundan birkaç yıl sonra tahminen 4 ila 6 yaşlarında vefat etmiş olabilir ¹². Şair, torunu Osman'ı kaybetmenin üzüntü ve kederini, gazel nazım şekliyle yazılmış bir mersiyeyle ortaya koymaktadır:

¹² “Çocuklara Kur'an okutmak, bazı dua ve sûreleri ezberletmek, basit seviyede dinî bilgiler vermek, yazıyı öğretmek maksadıyla kurulduğu anlaşılan sıbyan mekteplerine başlama yaşı dört-altı arasında değişiyordu. Bu mekteplerde genellikle erkek çocuklar okurdu; ancak kız ve erkek öğrencilerin karma olarak okuduğu mektepler yanında özellikle kızlara mahsus olanları da vardı (Çağrıçı,2002:424).” Bu bilgileri dikkate aldığımızda 159 nolu gazelde tahminen Rüstem Paşa Camii'nde Kuran okuduğunu

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice an ağlamıyayım ki ben cānānım aldırdım
Bütün dūnyā deđer bir āfet-i devrānım aldırdım

Olur(i)ken bīse-īn gūlšen-i ruhsār-ı zībāsı
Felek ok gōrdū baña bir meh-i tābānım aldırdım

Hezārāsā nice feryād u efgān etmeyem ben kim
Gūlistān-ı cihānda bir gūl-i Һandānım aldırdım

Gōzūme Һāb-ı rāҺat hep Һarām-ender-Һarām oldu
Meded bī-bedel-i maҺbūb-ı ālī-šanım aldırdım

Girībānım maҺaldir āk āk eyler isem **Luṭfī**
Efendim nāzenīnim sevdigim ‘Osmān’ım aldırdım

TR.263/1-5

Ahmed Luṭfī ile akrabalık dereceleri ikinci düzeyde olan üç isim vardır. Bunlar: Dayısı Şehrī Efendi ile dayızadeleri Nahlī ve Molla Süleyman’dır. Ancak Şehrī Efendi’nin akrabalık derecesini *Dīvān*’dan değil şairin bir diğer eseri olan “Tezkire-i Şuarā”dan tespit ettik.

Öncelikle “Tezkire-i Şuarā”dan hem dayısı hem de hocası olduğunu öğrendiğimiz Şehrī Efendi, *Dīvān*’da da şairin üstat kabul ettiği bir isimdir. Ahmed Luṭfī, Tezkire-i Şuarā’da, Şehrī hakkında şöyle bir cümle kurmaktadır: “*Bu fakīr-i kalīlū’l-bizā’a ulūm-ı Fārisiye-yi anlardan görüp māder ü şefkat-perver ü bihişt-makarrımız mūmā-ileyh Şehrī annesinin hemşireleri olmagla hem dayım hem üstadımdır* (Alpaydın, Yılmaz, 2021:97,98).”

Bu cümleden Şehrī’nin şairin hem dayısı olduğunu hem de Farisī ilimleri ondan tahsil etmesi sebebiyle de hocası olduğunu öğrenmekteyiz.

Dayızādeleri Nahlī ve Molla Süleyman hakkında bu akrabalık derecesini 1 nolu kıta-ı kebīrde tespit ettik. Bu şiir, ocukluk döneminde, İstanbul’dayken doğum yeri Tekirdağ’a gönderdiği “nicedir” redifli manzum muhabbetnāmedir. Şair, burada

öğrendiğimiz Osman’ın, sıbyan mektebinde Kuran okumayı öğrendiğini düşünürsek vefat ettiğinde muhtemelen 4 ila 6 yaşında olabilir.

sırayla dostlarının hatırlarını sorarken söz Nahlî ve Molla Süleyman’a gelince her ikisi için de “dayızâdemiz” ifadesini kullanmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Dayı-zâdemiz olan Nahlî Efendi ‘acabâ

Rûz şeb etmede mi tevḥîd-i Yezdân nice dir

Oğuyup yazmada mı yoḥsa gezer mi boşuna

Dayı-zâdemiz olan Mollâ Süleymân nice dir

KT.1/38-39

Ayrıca Molla Süleyman’a ait MSN.1/58 ve MSN.2/46’da ayrı iki kayıt daha vardır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Dayı-zâdem o Süleymân-ı zamân

Size etmekde du‘â bî-pâyân

MSN.1/58

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Dayımız oğlu Süleymân Çelebî

Geçirir ḥayr du‘â ile şebi

MSN.2/46

Sonuç olarak Ahmed Lutfî şiirlerinde hem aile, akraba ve yakın çevresinden birçok isme hem de bunlarla ilgili yaşadığı birçok olaya yer vermiştir.

2.1.6. Mesleği

Ahmed Lutfî’nin mesleği, kaynaklarda “hatîp” ve “mahkeme kâtibi” olarak geçmektedir¹³. Bu bilgileri doğrular şekilde şairin mesleği *Dîvânı*’nda “hatîp” ve Tezkire-i Şuarâ’sında ise “mahkeme kâtibi” olarak geçmektedir. Bunların yanında *Dîvân*’ın 185b sayfasındaki fevayid kısmında yer alan bir notta “vakıf zabıtlığı” görevi de yer almaktadır.

Öncelikle *Dîvân*’ında yola çıkarsak 1 nolu mesnevinin 64 ve 2 nolu mesnevinin 56. beyitleri ışığında şairin Rüstem Paşa Camisi’nde “hatîplik” yaptığını öğrenmekteyiz:

¹³ Bu kaynaklardan sadece Tuhfe-i Nâilî’de “hatîp” olarak geçerken Agâh Sırrı Levend (Levend, 1988:415), Aydın Oy (Oy, 1995:6) ve Franz Babinger’de (çev. Üçok, 1992:311) “mahkeme kâtibi” olarak geçtiğini görmekteyiz.

.. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Abd-i kem nâzım-ı ihlâş-nümâ

Ahmed-i Lutfî hatîb-i Paşa

MSN.1/64

.. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Abd-i kem nâzım-ı ĩn ĩurfe raķam

Ahmed-i Lutfî hatîb-i Rüstem

MSN.2/56

Tezkire-i Şuarâ adlı eserindeki “...*Lutfî-i kemterin müddet-i ömrden güzerân eden evkat-ı çend rûzda mahkeme-i şerîfede ibtilâ-yı hizmet-i kitâbet takrîbi ile...*” (Alpaydın, Yılmaz 2021:34) cümlesi onun Tekirdağ mahkemesinde “kitâbet” yani “kâtiplik” görevinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu iki kaydı birlikte zikreden bir kayıt daha vardır: Şerîfî Mecmuası. Ahmed Lutfî’nin Şerîfî’ye ait mecmua için yazdığı tarih şiirinden hemen önce Şerîfî, Ahmed Lutfî’nin bu şiiriyle ilgili bir kıta-ı kebîr yazmıştır. Burada şairin hem mahkeme kâtibi hem de Rüstem Paşa Camisi’nde hatîp olduğunu belirtir (Kayış 2020:38):

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Kâtib-i mahkeme-i şer‘-i şerîf-i Nebevî

Ahmed-i Lutfî hatîb-i cāmî‘-i Rüstem Paşa

ŞM.5/4

Bunların yanında teyide muhtaç olan *Dîvân*’ın Ü1 nüshasının 185b sayfasındaki fevayid kısmında yer alan bir notta “*Bin yüz altmış yedi [m. 1753-1754] senesi bu fakîr Ferecik’de vakıf zabiti iken...*” şeklinde bir cümle vardır. Ü1 nüshası müellif nüshası olmadığı için buradaki bilgi teyide muhtaçtır. Zira buradaki “fakîr”le kimin kastedildiği belli değildir. Bu durumda “vakıf zabıtlığı” görevi için kesin bir ifade kullanamamaktayız.

2.1.7. Eğitimi

Ahmed Lutfî hem kâtip hem hatip olan bir şair ve tezkire yazarı idi. Osmanlıda kâtiplik ve hatiplik mesleği belli bir eğitimi gerektiren mesleklerdi. Mesela kâtip olacak kişi çoğunlukla memur olanların çocuklarından 10-12 yaş aralığında olanlardan seçilip aldıkları mahlaslar sonrası eğitime başlardı. Özel bir okulu olmayan bu meslekte kâtip adayı, kalem dairesinde verilen usta-çıraklık eğitiminin yanı sıra devrin

önemli hocalarından da ders alırlardı. Çünkü başta İslami Bilimler (Tefsir, Fıkıh, Kelam, Hadis vd.) ile örfî hukuk, coğrafya, tarih ve edebî bilimler (sarf, nahiv, lügat, meani, beyan, bedii gibi.) alanlarında bilgi sahibi olmaları mesleklerinin icrası için önemli idi (Kavak 2015:3). Aynı şekilde hatiplik de İslamî ilimleri bilmeyi gerektiren bir meslekti. Bu iki mesleği de icra eden Ahmed Lutfî, muhtemeldir ki bahsedilen bu ilimleri tahsil etmiştir.

Öncelikle *Dîvân*'ı ile şiir bilgisini ve şiire kabiliyetini gösteren şair, *Tezkire*'siyle de inşa sanatına vukufiyetini ortaya koymaktadır. Yakın şair arkadaşlarından Mustafa Zihnî Efendi, Ahmed Lutfî'ye gönderdiği manzum bir mektup olan “Muhabbet-nâme” adlı mesnevisinin matla beytinde şairin şiir ve inşa bilgisini nazara vermektedir. Şöyle ki Mustafa Zihnî Efendi; şairi, şiir ve inşa mülkünün Hüsrev'i, imla fenleri memleketinin padişahı olarak vasıflandırmaktadır:

..__/_ ..__/_..__

Hüsrev-i mülk-i şî'r ü inşâ

Şeh-i iklîm-i fûnûn-ı imlâ

MSN.1 (Kesik 2018:306)

Bu meseleyle ilgili olarak *Tezkire-i Şuarâ*'nın Şehrî maddesinde, Ahmed Lutfî'nin eğitim yönünü aydınlatan önemli bir kayıt vardır: “*Bu fakîr-i kalîlü'l-bizâ'a ulûm-ı Fârisiyyeyi anlardan görüp... Elhamdülillâhi te'âlâ Gülistân-ı Sa'dî ve Bahâristân-ı Câmî ve Hâfız ve Sâ'ib ve Şevket ol fâzıl-ı belîğü'l-makâldan istifâde olundu* (Alpaydın, Yılmaz, 2021:97,98).” Bu kayda göre Ahmed Lutfî'ye gerek Farsça dilini gerekse Farsçanın üstatlarının dîvân ve mesnevilerini talim ettiren önemli bir isim vardır: Şairin dayısı ve üstadı olan “Fârisî-dân” Şehrî Efendi. Şehri Efendi, bu kayda göre yeğeni Ahmed Lutfî'nin yetiştirilmesinde etkili bir rol oynamıştır. Hatta şair, birçok yerde şiirlerini üstat kabul ettiği Şehrî Efendi'ye gönderdiğini ondan beğendiğinin işareti olarak nazire yazmasını istediğini beyan etmektedir:

.___/_ .___/_ .___/_ .___/_

Kemâl-i i'tizâr-ile nazîre iltimâs edip

Bu şî'ri **Lutfîyâ** Şehrî-i sihr-âşâra göstersek

G.214-5

Sonuç olarak hatîp ve kâtip olan şair ve tezkire yazarı Ahmed Lutfî, Farsça'ya hâkim bir şair, Farsça'nın üstatlarının eserlerini talim etmiş, imla ve inşâ fenlerine vukufiyeti olan bir kişidir.

2.1.8. Sağlık Durumu

Ahmed Lutfî'nin birçok şiirinde yaşamından izler bulmaktayız. Yaşamıyla ilgili birçok olay ve durum şiirlerine yansımıştır. Bunlardan biri olan sağlık sorunları *Dîvân*'ında birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirlerde hem hastalıklarından yakınırken hem kurtulmak için dualar etmekte hem de sıhhat bulduğu zaman Allah'a şükürler etmektedir. *Dîvân*'daki bu şiirler dikkate alındığında şairin iki sağlık sorunu yaşadığı görülmektedir. Bunlar "Humma" (G.122) ve "Remed" (MUS.6/I-5) hastalıklarıdır. Şairin yaşadığı rahatsızlıklardan biri "humma"dır. Humma, ateşli hastalıkların geneline verilen addır ve "sıtma" hastalığı içinde kullanılır (Koç Keskin 2018:255). Şairin bu hastalığa tutulmasından dolayı yatağa esir olduğunu 122 nolu gazelindeki "*Hummādan esîr-i firāş olduğumda dilimi bāb-ı tesellî için denilen gazeldir.*" başlığından anlıyoruz. Bu hastalık münasebetiyle şiirin ilk üç beytinde felekten şikâyet vardır. Felek, ehl-i dili bir zaman mutlu etse nice yıllar muradına erdirmez, derdini arttırır. Eşek tabiatlı nâdân ehlinin zevk ve şevkini arttırırken bir gün bile erbab-ı tabın mizacını ferahlandırmaz:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Felek ehl-i diliñ derd-i derûnuñ izdiyâd eyler

Şafâ-yâb etse bir dem nice yıllar nâ-murâd eyler

Ferahnâk eylemez erbâb-ı tab'ın tab'ını zîrâ

Velî har-tab' olanın zevk u şevkini ziyâd eyler

Tekellüfsüz nüvâzişler eder nâ-dâna sen ammâ

Felek bir gün murâdım üzre dön deseñ 'inâd eyler G.122/1-3

Şair, devamındaki üç beyitte ise kendine Allah'ın onu yalnız komayacağı düşüncesiyle teselli verir. Kötü feleğin verdiği sıkıntıya sabretmek gerekir zira Mevla

mahzun gönlü kederli koymaz, şad eder. Ayrıca kişi hasta olsa da üzüntü duymaması gerekir çünkü Hekîm olan Allah ona şifasını verecektir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Hoş imdi sen bu çarh-ı kec-reviñ cevrine şabr eyle
Dil-i maḥzūnuñu Mevlā'm kıomaz maḡmūmı şād eyler

Vücūduñ münḥarif olduysa şihḥatden elemilenme
Şifāḡāh-ı devāsın ol Hekîm elbet küşād eyler

Ṭabīb-i ḥastegān olan Hudā'dan erişir şihḥat
Kasāvet çekme ey **Luṭfī** seni Haḡ ber-murād eyler

G.122/4-6

282 nolu gazelde bu konu ile ilgili “*Hasta-Hāl olduğum vakt cenāb-ı Kibriyā ḥazretlerine olunan münācātdır.*” şeklinde bir başlık daha vardır. Anlaşılan hastalık bir süre devam etmiş ve şair “zayıf, gam bulaşmış cismine” Allah’tan kuvvet istemektedir. Hastalıktan çaresiz kalmış “kul Luṭfī”nin yakarışlarıdır bu beyitler:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
Yā ilāhī dilerim ben kıla rāḥat senden
Bu za‘īf cism-i ḡam-ālūdeme kıuvvet senden

Cümle eczāsını bir ḥabbeye almam dehriñ
Senden olur baña te’sīr ü ‘ināyet senden

Kıalmadı zerre kıadar cism-i za‘īfimde tüvān
Yā ilāhī dil-i bī-tāba metānet senden

Kimseden eylemedim doğrusu ümīd-i devā
Senden olur baña dermān u ifākat senden

Kimseye eylemedim derd-i dilim şerḡ ü beyān
Kimseden yokdur ümīdim baña şihḥat senden

Luṭf edip eyle beni dāḡil-i miḡrāb-ı sürūr
Senden ister bu kıuluñ **Luṭfī** selāmet senden

G.282/1-6

Her iki şiirde rahatsızlığını anlatan şair, şiirlerinden bazılarında bu durumunun vücudunda ortaya kııkardığı fiziksel ve ruhsal olumsuzluklardan da bahseder. Her ne

kadar Dîvân edebiyatının klasik çizgisinde bu ifadeler sevgilinin ilgisizliğiyle şairin düştüğü durumlar olsa da Ahmed Lutfî'nin yaşadığı rahatsızlıkların şiirlerindeki izleri olarak da düşünülebilir. Şöyle ki 143 nolu gazelde dert ve elemden dolayı zayıflayan şairin cismi sanki “nal” ve “hilal”e dönmüştür:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __
Cânına kâr eylemiş bî-çâreniñ derd ü elem
Za‘fla cismi anıñ gūyā nāl olmuş yatar

Hasret-i ebrûñ-ile bîmār olupdur dil şehā
Öyle lâğardır o derd-keş kim hilāl olmuş yatar G.143/2,4

Yine şair, o kadar zayıflamıştır ki vücudundaki kemikler sayılır hale gelmiştir. Bunları gam nüshasını yazmak için satırlar yapmıştır:

__ . / __ . . / . __ . / __ . __
Ġam nüshasını yazmağa bir miştar eyledim
Hep şayılır tenimde olan üstüh‘āncığım G.252/4

Ahmed Lutfî bu hastalıktan kurtulduğu için kıta-ı kebir nazım şeklinde beş beyitlik bir sıhhatnâme yazar. 66 nolu bu tarih şiirinde Allah’a şükretmektedir. 8 ay kadar bu illeti çektiğini sonra ise “tabîb-i âlem” olan Allah tarafından şifaya kavuşturulduğunu belirtir:

.. __ / .. __ / .. __ / .. __
Ĥamd ol Allāh’a ki maḥẓ-ı kerem ü luṭfundan
Verdi ben ḥastaya dermānımı dil-şād oldum

Sekiz ay olmuş-iken bister-i miḥnetde esîr
‘Āfiyet etdi ‘aṭā Ḥaḳ yine āzād oldum

Ḳaşr-ı dil ḡamla ḥarāb olmağa yüz ṭutmuş-iken
Dest-yārî-i ‘ināyet ile ābād oldum

Eyledi baña şifā-baḥş tabîb-i ‘ālem
Şıḥhat-ı ḳalb-i muḥib ‘illet-i ḥussād oldum

Dedi şükrāne bu **Lutfî**-i belā-keş târîḥ
Ḥamdu li’llāh ki yine şıḥhat(i)le şād oldum TR.66/1-5

Şairin maruz kaldığı diğer hastalık ise “remed” denilen göz kapağının iltihaplanmasıdır. Remed hastalığının ilk belirtiler görme kaybı ve göz kanlanmasıdır (Keskin Koç, 2018: 258). Bu hastalıkla ilgili olarak şair, *Dîvân*’daki “Sâgarnâme” başlıklı şiirinde, remed hastalığından dolayı gözünün görmediğini belirtmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Görmez iken ğam-ı remedle gözüm

Kuĥl-ı mül ile eylediñ bînâ

MUS.6/I-5

Ahmed Lutfî bir zaman sonra bu hastalıklardan kurtulmuştur. Bu münasebetle 318 ve 319 nolu gazellerinde bu hastalıklardan kurtulduğu için Allah’a şükretmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aţâ etdiñ baña kuvvet şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Erişdirdiñ baña şıĥhat şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Açıldı göz şifâlarla sevindi dil devâlarla

Feraĥnâkım şafâlarla şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Beni ĥandân eden sensin dili şâdân eden sensin

Baña dermân eden sensin şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Beni ğamdan edip mehcûr derûnum rencden etdiñ dūr

Beni etdiñ ĥatı mesrûr şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Bu ĥastaya şifâ kıldıñ dilim ğamdan rehâ kıldıñ

Bu **Lutfî**’ye devâ kıldıñ şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

G.318/1-5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aţâ kıldıñ tene şıĥhat vücûdum olmada raĥât

Dile çün verdiñ emniyet şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Seniñ luţfuñla bînâyım seniñ feyziñle iĥyâyım

Seniñ şükürñle gûyâyım şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Baña şıĥhat ‘aţâ etdiñ beni luţfa sezâ etdiñ

Bu **Lutfî**’ye şifâ etdiñ şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

G.319/6,8,10

2.1.9. Maddi Durumu

Ahmed Lutfi, şiirlerinden anlaşıldığına göre hayatında bazı dönemlerinde maddi zorluklar yaşamıştır. Ancak bu maddi sıkıntılar devamlı olmamıştır. Şair, Damat İbrahim Paşa için yazdığı 2 nolu kasidede memduhunu övdükten sonra maksudunu arz etmek için bir girizgâhla izin isteyip içinde bulunduğu fakr-ı hali beyana başlar. Maddî durumu iyi olmayan Ahmed Lutfî; sikkeyi ancak sarraf dükkânında gördüğünü, masraf ordusunun bir iki hamlesiyle zaten viran olan gelir memleketini harap ettiğini, içinde bulunduğu iflas ateşini sadece gümüş suyunun söndürebileceğini, borç yükünden dolayı belinin büküldüğünü bu yetmemiş gibi bir de borçlular gelip öfkeyle eteğini tutup yırttıklarını söyler:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Biraz ruḥṣat olursa derdimi takrîr edem tâ kim
Bulaydı şerbet-i luṭfuñla dil bir pâre dermânı

Nice demdir ki şarrâf kârgâhında görür oldu
Dü-çeşmim râyic-i pür-sikke-i naḳd-i firâvânı

Ne çâre ceyş-i maşraf heb ḥarâb-ender-ḥarâb etdi
Bir iki ḥamle ile kişver-i îrâd-ı vîrânı

Yakıpdır bağrımı ḥaylî zamândır âteş-i iflâs
Gümüş şuyudur ancak söndüren bu nâr-ı sûzânı

Nice demdir ki bâr-ı deyn ile ḳaddim kemân oldu
Atıldım tîrveş miḥnetle aldım ben bu meydânı

Ḥalâş eyle beni luṭf et emân devletli sulṭânım
Ġazabla geldi dâyinler ṭutup çâk etdi dāmânı K.2/30-35

Şair, içinde bulunduğu maddi sıkıntıyı anlatırken “*Bir adam için âlemdeki en büyük belanın hem marifeti hem de altın ve gümüşü olmamasıdır*” der:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bundan ileri âdeme olur mu muşîbet

Ne ma‘rifetim zerrece ne sîm ü zerim var G.149/3

Ahmed Lutfi fakr-ı halini gerçek hayattan aldığı bir kesitle okuyucusunun nazarına verir. Bu kızı Âyişe'nin düğün hazırlığında yaşadığı sıkıntıdır. Yine yardım için bir kethüdadan yardım istemektedir:

.. _ _ / . _ . _ / . . _
Bir kerîmem yetişdi sulţânım
Maşrafı kâmetim dü-tâ ediyor

Gerçi kim bir kuluña 'ağd etdim
Lîk benden cihâz recâ ediyor

Sitemâne rumûz-ı cân-sûzu
Beni âlâma âşinâ ediyor

Hayr işe etmiyor deyü 'acele
Câ-be-câ baña bed-du'â ediyor

Gösterip ben kuluña çîn-i cebîn
Râhatımdan beni cüdâ ediyor

Gâh kolun gösterip gehî güşun
Bilezik küpe ilticâ ediyor

KT.5/1-6

Şair, bu sıkıntılı halden Allah'ın ikram ve ihsanıyla kurtulmuştur. Bu sebeple de Rabbi'ne şükretmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Bu luţf eylediğîñ h'âna şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
'Aţâ kıldığîñ ihsâna şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Baña verdiñ nice ni'met giyürdüñ bir nice hil'at
Sezâ gördüñ baña devlet şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Çomadıñ ben kuluñ hîç aç dañi eylemediñ muhtâc
Baña verdin nice dîbâc şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

Verip mâl-ı firāvânı ferañnâk eylediñ cânı
Görüp derim bu ihsânı şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

omadıñ ben ulu maħzūn keremle eyledin memnuñ
Lisānım demede her gūn ŗūkūr yā Rabbī yā Rabbī

Baña ni‘metleriñ bisyār dilim memnūn olur her-bār
Demekteyim bunu tekrār ŗūkūr yā Rabbī yā Rabbī

G.319/1-5,7

2.2. Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin Eserleri

Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin iki eseri vardır. Bunlardan ilki “İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar” kısmında tespit ettiğimiz iki nüshası üzerinden tenkitli metnini ortaya koyduğumuz *Dîvân*’ı ile şairin İstanbullu Mehmed Said Efendi’nin isteği üzerine çağdaşı olan 20 şairi tanıtır şiiirlerinden örnek verdiği “Tezkire-i Şuarâ” adlı eseridir.

2.2.1. Dîvân

Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin 623 adet şiiirden meydana gelen hacimli bir divanı vardır. Bu *Dîvân*’ın “İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar” kısmında iki adet nüshasını tespit ettik. Bu nüshalardan en hacimli olan Ü1 nüshası, “İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar” kısmının İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan Yazmaları bölümünde, NEKTY10498 nolu yer numarasına kayıtlı” bir nüshadır. Diğer ise Ü1 nüshasının yarısı kadar olan “İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar” kısmında NEKTY01028 nolu yer numarasına kayıtlı” diğer nüshadır.

Dîvân’ın tenkitli metnini oluştururken Ü1 ve Ü2 nüshalarının haricinde “Sırrî Mecmuası, Şerîfî Mecmuası, 9 adet lugaz mecmuası, Hânkâhnâme adlı mesnevisinin Millî Kütüphanedeki diğer nüshası ve son olarak şairin Tezkire-i Şuarâ adlı diğer bir eserinde yer alan şaire ait diğer şiiirleri” de değerlendirmeye aldık.

Hazırladığımız bu tenkitli metninde; “15 kaside, 5 mesnevi, 131¹⁴ tarih şiiiri (99 adet kıta, 21 adet gazel, 7 adet nazm, 2 adet kaside, 2 adet mısra), 110 musammat (3 adet terkîb bend, 3 adet tercî bend, 1 adet 24’lü, 19 adet müseddes, 13 adet tesdis, 7 adet muhammes, 20 adet tahmis, 44 adet şarkı), 332 gazel, 19 lugaz (14 adet mesnevi, 5 adet gazel), 9 kıta, 1 rubai ve 1 müfret” olmak üzere toplam 623 şiiir vardır.

¹⁴ Tarih bölümünde 130 adet şiiir vardır. Ancak MSN.3 nolu şiiirin sonunda “Târîh-i Hânkâh-nâme” başlığında farklı bir vezinde bir tarih şiiiri daha vardır.

2.2.2. Tezkire-i Şuarâ

Ahmed Lutfi'nin *Dîvânı* dışındaki diğer bir eseri “Tezkire-i Şuarâ”sıdır. İstanbullu âlim ve fazıl bir zat olan Mehmed Said Efendi kendi döneminde yaşayan şairleri anlatan bir tezkire yazmak ister. Lakin bu tezkirenin sadece İstanbul’la sınırlı kalmamasını istediği için Ahmed Lutfi’den Tekirdağ’da yaşayan şairlerin de hal tercümelerini yazması için ricada bulunur. O dönemde Tekirdağ’da mahkeme kâtibi olan şair, bu istek üzerine çağdaşı 20 şairi anlatıp şiirlerinden örnekler verdiği bir tezkire hazırlar (Alpaydın, Yılmaz 2021:28).

Üç nüshası olan bu eserin tespit edilen tek nüshası Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde yer alan 457/1 numaralı 21 varaktan meydana gelen nüshadır. Bu Tezkire, 2021 yılında İstanbul Üniversitesinden Bilal Alpaydın ve Müslüm Yılmaz tarafından neşredilmiştir.

2.3. Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin Şiir Dünyası

2.3.1. 18. yy.da Tekirdağ'da Edebî Muhit

Ahmed Lutfî'nin *Dîvân*'ında “Rodoscuk, Tekfurdağı, Dağ-ı Tekfur ve Tekirdağ”ı olarak geçen bu belde, 18. yy Osmanlısında gerek payitaht İstanbul'a yakınlığı gerekse önemli bir liman şehri olması nedeniyle birçok şairin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bu şairlerden bazıları Tekirdağ'da doğmuş ve hayatını orada geçirmişken bazıları da bir sebeple sonradan oraya yerleşip orada vefat etmiş kişilerdir (Kaya 2015:489-490).

18. yy. ait tespit edilen toplam şair sayısı 31 kişidir. Bu şairelerle ilgili ilk bilgileri, kendisi de Tekirdağ doğumlu olan Ahmed Lutfî'nin dönemindeki 20 şair hakkında bilgi verdiği “Tezkire-i Şuarâ” (Alpaydın, Yılmaz 2021) adlı esiriyle Ahmet Bâdî Efendi'nin “Riyâz-ı Belde-i Edirne” (Adıgüzel, Gündoğdu 2014) adlı eserinden bulmaktayız. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak yakın dönemde yazılmış olan A. Hilmi Yücebaş'ın “Tekirdağlı Şairler” kitabı (Yücebaş 1939) ile Aydın Oy'un “Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar” (Oy 1995) adlı eseri de bize bilgiler sunmaktadır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Tekirdağ'da 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar toplam 73 şair yaşamıştır. Biz konumuzla alakalı olarak sadece 18. yüzyıldaki şairleri aşağıdaki tabloda gösterdik:

Sıra	Şair	Yaşadığı Yüzyıl	Doğum Ölüm Yılları	Doğum Yeri	Mesleği
1	Ahmed Lutfî	18. yy	1688-1689 ? / 1745-1746'dan sonra	Tekirdağ	Hatîp, Kâtip
2	Bezmî	18. yy	? - 1736/1737	Tekirdağ	Mumcu Esnafı
3	Cafer Efendi	18. yy	? - 1736/1737	Tekirdağ	Müezzin
4	Derviş Ahmed Dede	18. yy	? - 1744	Tekirdağ	Şeyh
5	Edîb, Mehmed Efendi	18. yy	? - ?	Tekirdağ	Defterdar

6	Emîn	18. yy	? / 1757-1758'den sonra	Tekirdağ	Cizyedâr
7	Fahrî, Ahmed	18. yy	? - 1799	Tekirdağ	Müezzin, Hattat
8	Fehmî, Hicâbî	18. yy	? - ?	?	Kâtip, Divan Efendiliği
9	Halil Efendi	18. yy	? - 1717/1718	Tekirdağ	?
10	Hâmid-i Bî-nevâ	18. yy	1732/1733 - 1800/1801	Tekirdağ	Ahçı Dede
11	Hasan Ağa	18. yy	? - 1727/1728	Tekirdağ	?
12	Hâsib (Seyyid Mehmed)	18. yy	1701/1702 - 1784/1785	Tekirdağ Hayrabolu	Mülazım
13	Hikmetî	18. yy	? - 1751/1752	Tekirdağ	Şeyh
14	Hüsni	18. yy	? - ?	Tekirdağ	İmam-hatîp Kâtip
15	Kahvecioğlu Süleyman	18. yy	? - 1766/1767	?	?
16	Mahvî, Mehmed	18. yy	? - 1737/1738	Tekirdağ Hayrabolu	Şeyh
17	Mehmed, Fakrî	18. yy	? - 1716	?	?
18	Nâbî Halil Çelebi	18. yy	? - 1732/1733	Tekirdağ	Kahveci
19	Nahlî, Abdûlbaki Efendi	18. yy	? - 1733	Tekirdağ	Kâtip
20	Nehrî, Ahmed Efendi (Soyulcuzade Ahmed)	18.yy	? -1769/1770	Tekirdağ	İmam-hatîp, Şeyh
21	Pertevî, Ahmed	18. yy	? - 1768	Çorlu	Şeyh
22	Peyrevî, Mustafa Çelebi	18. yy	? - 1737/1738	Tekirdağ	Kalyoncu
23	Remzî	18. yy	? - 1724/1725	Tekirdağ	Hancı
24	Rızâyî (Şerîfî)	18. yy	? - 1740/1741	Tekirdağ	Ulemâ
25	Rüşdî, Katranîzâde Hüseyin Efendi	18. yy	? - ?	Çorlu	Kâtip
26	Seyyid, Mehmed Efendi	18. yy	? - ?	Tekirdağ	İmam-Vaiz, Şeyh
27	Sırrî, Seyyid Ali	18. yy	? - 1788'den sonra	Tekirdağ	Kâtip
28	Şehrî, Mehmed Hammâmî Memiş Efendi	18. yy	? - 1735	Tekirdağ	Fetva hizmeti
29	Şehrî, Mehmed Efendi	18. yy	? - 1764	Tekirdağ	Kâtip
30	Zihnî, Mustafa Efendi	18. yy	? - ?	?	Kadı, Kâtip

31	Zihnî, Seyyid Mehmed Said	18. yy	? - 1787/1788	Keşan	Kâtip

Tablo 2.1: 18. yy. Tekirdağlı şairler

Görüldüğü gibi 18. yy.da Ahmed Lutfî'yle aynı dönemde Tekirdağ beldesinde yaşamış olan toplam 31 şair vardır. Bu şairlerden 20'si (*Bezmî, Cafer Efendi, Derviş Ahmed Dede, Edîb, Emîn, Fehmî, Halil Efendi, Hasan Ağa, Hâsib, Hüsnî, Mahvî, Nahlî, Nehrî, Remzî, Rızâyî (Şerîfî), Rüşdî, Seyyid, Sırrî, Şehrî Mehmed Hammâmî Memiş Efendi, Zihnî Mustafa Efendi*) Ahmed Lutfî'nin "Tezkire-i Şuarâ" adlı eserinde tespit edilirken geri kalan 11 şair (*Fahrî, Fakrî, Kahvecioğlu Süleyman, Mustafa Çelebi, Nâbî Halil Çelebi, Pertevî, Peyrevî, Şehrî Mehmed Efendi, Zihnî Seyyid Mehmed Said*) hakkında bilgi ise "Riyâz-ı Belde-i Edirne" adlı eserden alınmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki 18. yy. şairlerinin yanında bu belde, Dîvân edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş olan 16. yüzyılda Ahmed Sârbân (ö. 1545), Behişt (ö. 1511-1512 [?]), Nev'î (Ö. 1599) ve Vasfî (ö. [?]) ile 17. yüzyılda Nev'îzâde Atâyî (ö. 1635) gibi önemli isimler de yetişmiştir. Ayrıca kendileri Tekirdağlı olmayıp bu şehirde görevleri vesilesiyle belli bir zaman yaşamış olan Bosnalı Sâbit (ö. 1712) ve Eğribozlu Mehmed Sırrî (ö. [?]) gibi şairlere de bu belde ev sahipliği yapmıştır.

Dîvân şairlerinin bir araya geldikleri edebî muhitler için payitahtta padişah sarayları veya devlet ricalinin konakları, vilayetlerde varsa şehzade sarayları veya yoksa paşa ve bey konakları, bu mekânların dışında ise şuarâ meclisleri, dükkânlar ve meyhaneleri (İpekten 1996) sayabiliriz. Ahmed Lutfî'nin gerek *Dîvân*'ından gerekse tezkiresinden edindiğimiz bilgilere göre 18. yy.da Tekirdağ'daki şairlerin toplandıkları edebî muhitler olarak sadece 3. şıktaki yerleri görmekteyiz: Dükkânlar, meyhane ve şuara meclisleri. Bununla beraber şairin her iki eserinden tespit ettiğimiz bilgiler ışığında bu edebî muhitlerden de en çok dükkânlar o dönem şairlerin uğrak yeri olmuştur.

Hem payitahtta padişah sarayında hem de Anadolu vilayetlerinde şehzade saraylarında veya devlet ricalinin konaklarında kendine bir yer bulamayan şairlerden kimisi en yakınlarındaki şuarâ meclisleri ve meyhanelerde toplanırken kimisi de

şairlerden bazılarının geçinmek için açtığı dükkânlar da bir araya gelmişlerdir. Bu dükkânlara İstanbul'da Zâtî'nin remilci dükkânı ile Sübûtî'nin Karaman Pazarı'ndaki sahhaf dükkânı (İpekten 1996: 238) iki güzel örnektir. Tezkire-i şuarâ adlı eserin Derviş Ahmed Efendi ve Şehrî maddelerinde şairlerin bir araya geldiği mekânlardan dükkânlara örnekler vardır. Derviş Ahmed Efendi için “*Kahvehane şuarâsından olmakla çöğür nâm sazda mahareti var idi. Tekfurdağı'na gelen çöğürzen şuarâ ile çalup çağırmağa...*” (Alpaydın, Yılmaz 2021: 60) şeklinde bir ifade geçmektedir. Öncelikle “kahvehane şuarâsından” ifadesi o dönemde kahvehanelerin şairler için bir yetişme ortamı olduğunu göstermekle beraber ayrıca bir toplanma yeri olduğunu da işaret etmektedir. Zira “Tekfurdağı'na gelen çöğürzen şuarâ ile çalup çağırma” ifadesi de şairlerin yine kahvehanede bir araya gelip şiir okuyup eğlendiklerini göstermektedir.

Şehrî, tezkireden edindiğimiz bilgiye göre bir hamamcıdır. Bir ilim ehli olan bu şair, hamamında “*Gürûh-ı nüktedân ve ashab-ı fazl u irfân*”a “*vakt-i zuhurdan tâ zamân-ı guruba dek*” dersler verirmiş (Alpaydın, Yılmaz 2021:98). Bu iki örnekte de görüldüğü üzere 18. yy. Tekirdağ'ında, şairlere ait dükkânlar şuaranın toplanma mekânı olmuştur.

Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında bu dönem şairlerinin bir araya geldikleri muhitler için faklı birkaç örnek daha vermiştir. Şair, Şeyh Mahmud Efendi'nin kahvehanesi için yazdığı tarih şiirinde bu mekânın şuarâ için bir toplanma yeri olduğunu söylemektedir. Hatta bu mekânda irfân erbabı için Aslı'nın meçhul kıssasını anlatan bir kıssahan yerine meddahça bir söylemin şairlerce tercih edildiğini belirtmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu dükkâna gelen ekşer ma'ârif nükte-perverdir

Nedir meddâhı anlar şöhet eylerler belîğâne

Yalandır kışşa-ı meçhûl-ı Aşlı diñlemez aḥbâb

Gerekmez kışşa-ḥvân meddâhça sür erbâb-ı 'irfâna

TR.103/3-4

Dîvân şiiri geleneğinde şairler padişah veya şehzade sarayı dışında kendi aralarında da bir araya gelip birbirleri ile tanışır, şiirlerini okur ve bazı konular üzerine münakaşa ederlerdi. Bu toplantılar çoğu kez içkili olurdu. Bu meclisleri ya hali vakti

yerinde bir kişinin evinde ya da şairlerin kendi evlerinde tertip edilirdi (İpekten 1996:229). Şair, küçükken İstanbul'dan doğum yeri olan Tekirdağ'ına yazdığı manzum “Muhabbetnâme”de dayısı Şehrî'nin halini sorarken onun şuarâ meclisinde hâlâ “erbâb-ı suhan” ve “zarîfân”ın toplanıp nazm ve şiirler okuyup okumadıklarını sormaktadır. Bu da Tekirdağ'lı şuaranın üstat bir şairin etrafında toplanıp şiirler okuduğunu göstermektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
O re'îs-i şu'arâ hâzret-i Şehrî-i faşîh
O nedîm ü o belîğ ü o suhan-dân nicedir

Cem' olurlar mı yine şem'ine erbâb-ı suhan
Nazm u eş'ârın okurlar mı zarîfân nicedir

KT.1/34-35

Bunların yanında birkaç defa Tekirdağ'da naiplik görevine atanan Bâzergânzâde Mehmed Efendi için yazılan bir kasidesinde şair onun meclisinin şuaranın istifade ettiği bir meclis olduğunu belirtmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Meclisînden müstefid olmakda erbâb-ı suhan
Şoḥbetînden ṭab'-ı 'irfâna ḥalâvetdir gelen

K.7/42

Ayrıca şair, “nev-zuhur” olan bir şiirinin kendine nazire yazılması için ahbab meclisine yani şuarâ meclisine “meylettigini” söylerken “tâze” bir gazelinin de yine “irfan erbabına yakınlaşması”nı yani “onlar tarafından kabul görmesi”ni istemektedir. Bu ifadeler Tekirdağ'da, şairlerin şiirlerini birbirlerine okudukları ve nazireler yazdıkları bir meclisin varlığına işaret etmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Temennâ-yı nazîre etmek için bugün ey Luṭfî
Bu şi'r-i nev-zuhûrum meclis-i aḥbâba meyl etdi

G.317/7

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
Bu tâze gazelle dilerim ki ede Luṭfî
Sa'y eyleyerek zümre-i 'irfâna taḥarrüb

G.33/5

Şairlerin çok azı müstesna içki içer hatta afyon bile kullanırlardı (İpekten 1996:243). Bu nedenle birçok şairin uğrak yeri olan meyhaneler 18. yüzyıl Tekirdağ'ında da şairlerin toplanma yerlerindendi. Ahmed Lutfi de şair taifesinin

çokça bir araya geldiği yer olan “meyhane”lerin bu yönünü şiirlerine taşımıştır. Şair kendinin bir hüneri olmadığını zira gazelini meyhanecinin bile almadığını, ona itibar etmediğini belirtmektedir. Bu da şuarâca, şiirlerini şiirden anlayan meyhaneci ehline sunduklarının bir göstergesidir:

__./.__./.__./.__.

Mey-ḥāneci almaz ḡazeli raġbet olunmaz

‘Arz eyleyüben gel deme **Lutfi** hünerim var

G.149/5

Sonuç olarak bir liman şehri olan Tekirdağ, güzelliği ve payitahta yakınlığı gibi sebeplerden ötürü birçok şaire ev sahipliği yapmış bir mekândır. Dükkânlar, meyhaneler ve bir şair veya bir devlet ricali etrafında şekillenmiş şuara meclisleri bu şehirdeki edebî muhiti oluşturmaktaydı. Buralarda bir araya gelen Tekirdağlı şairler hem kabiliyetlerini geliştirmek hem de bu gelenekte farklı bir şeyler söyleyerek edebiyat tarihindeki yerlerini almak istiyorlardı. Ahmed Lutfi de şiirlerinden anlaşıldığına göre bu mekanların müdavimlerinden biri olmuştur. Bilhassa şairin bu meclislerin üstat şairi Şehrî Efendi’ye olan yakınlığı, onun şairlik yolundaki gelişiminde çok önemli bir faktör olmuştur.

2.3.1.1. Ahmed Lutfî'nin Şiir anlayışı

Dîvân'da Ahmed Lutfî'nin şiir anlayışını ortaya koyan birkaç beyit vardır. Şair, bilhassa 166 nolu gazelde, şiir ve şairle ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur. Bu gazele göre şiir, şöyle tanımlanmaktadır: “Şiir, Allah'ın kişiye bahşettiği bir ihsandır. Bu ihsan, çalışmakla veya tam bir gayret göstermekle olmaz. Bu, karşılıksız olarak Vehhâb olan Allah'ın kişiye bir lütfudur, ilimle ve namla olmaz. Lakin bu irfan cevheri; eğri, bozuk karakterli nâdân kişiye de nasip olmaz. Zira bu bir “Allah vergisi”dir öyle dikkat ve çok çalışmakla olmaz. İşte bu sebeptendir ki şiir karşılıksız, minnetsiz olarak Vehhâb olan Allah'ın kuluna ikramıdır öyle ilimle çokça kitap biriktirmek veya onları okumakla, şöhretle olmaz.”

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şi'(i)r bahş-ı Hudâ bir feyzdir ibrâmla olmaz

O ihsân herkese cid-ile sa'y-ı tâmla olmaz

Naşîb olur mu her kec-ţab'a ey dil cevher-i 'irfân

O ancak dâd-ı Hâk'dır dikkat ü ikdâmla olmaz

Şi'(i)r bahşâyiş-i Vehhâb-ı bî-minnetdir ey Lutfî

O devlet 'ilmle cem'-i kütüble nâmla olmaz

G.166/1-2,5

Görüldüğü gibi Ahmed Lutfî, şiir söylemeyi bir “Allah vergisi” olarak görmektedir. Okumakla, ilim elde etmekle, çok çalışmak ve gayret göstermekle kişi şiir söylemeye muktedir olamaz. Bilhassa yaratılışı bozuk kişiler bu ihsana mazhar olamazlar. O halde “şiir yazmanın kişiye bir Allah vergisi” olduğu fikriyle “kec-tab” kişilere bu ihsanın verilmemesi fikri, şiir söylemede kişinin “şairlik tabiatı”na sahip olmasının önemi ortaya koymaktadır.

Ahmed Lutfî'nin şiirle ilgili bu bakış açısını şair arkadaşları Hüsnî, Zihnî ve Nahlî için yazdığı kasidelerde daha iyi görmektediriz. Hüsnî'ye yazılan 3 nolu kasidede onun şairliği “tab-ı latif”ine; bir “lutf-ı Hudâ”, bir “mevhibe-i hazret-i Hallâk-ı cihân” ve bir “feyz-i İlâhî”dir. Hüsnî'nin “şairlik tabiatının bezekçisi” her bîkr-i manaya bir güzellik ve süs vermektedir:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Her bîkr-i ma'nâya veren ziynet ü hüsnü
Meşşâta-ı tab'ındır eyâ kân-ı belâgat

Bu lehçe-i pâkize saña lutf-ı Hudâdır
Ey nâ'il-i gencîne-i 'irfân-ı belâgat

Bu mevhibe-i Hazret-i Hallâk-ı cihândır
Ey gevher-i pâkize-i 'ummân-ı belâgat

Hep feyz-i ilâhîdir olan sende bu tevfiğ
Nuṭkuñ sebak-âmûz-ı debistân-ı belâgat

Bir ebr-i güher-rîz gibi tab'-ı laṭîfiñ
Yağdırmadadır 'âleme bârân-ı belâgat

Şi'riñde seniñ olmaz idi lezzet-i güftâr
Ger olmasa tab'ıñ şekeristân-ı belâgat K.3/7,9,10,11,13,20

Bunların yanında Hüsni'ye belâgat fermanı verildiği için kimse onunla
muaraza edemez:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Ey Hüsni seniñle olamaz kimse mu'ârız
Verilmiş iken destîne fermân-ı belâgat K.3/22

Görüldüğü gibi Ahmed Lutfî, şairlik tabiatına sahip olan Hüsni'nin şiir
söyleme kabiliyetini yaratılıştan gelen bir "Allah vergisi" olarak yorumlamaktadır.

Şairin arkadaşları Zihnî ve Nahlî için yazdığı kasidelerin başlıklarında şairlikle
ilgili bir ayrıntı vardır. Şöyle ki her iki kasidenin de başlığında "*Bâğ-ı tabiatdan zuhur
eden* (K.9/bşk.) / *ser-zede olan* (K.12/bşk.) *berg-i nâ-çizdir.*" diye bir ifade yer
almaktadır. Burada şair, her iki arkadaşı için yazdığı şiirin "şairlik tabiatının bağında
baş vermiş bir zayıf yaprak" olduğunu belirtmektedir.

Bu şiirlerden Nahlî (ser-küttâb Abdülbâkî Efendi) için yazdığı kasidede şair,
memduhunun huzurunda konuşamazken "şairlik tabiatının papağanı" Nahlî
Efendi'nin ayna gibi yüzüne hitap etmeye başlamıştır. Sanki bu ihtiyar dışı bir haldir.

Öyleki Nahlî “şairlik tabiatındaki söz çemenistanının bağbanı” olması sebebiyle o da şiir yazmakatadır. Hatta bu bağban (yani şairlik tabiatı) onun tertemiz tavrından yeni ortaya çıkan söz yemişlerini terbiye etmekte, yetiştirmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Ben huzûrunda hitâb edemez iken etdi
Vech-i âyînesi bu tûtî-ı tab‘ım gūyā K.12/5

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Bâğbân-ı çemenistân-ı suhandır tab‘ıñ
Etmede terbiye nev-bâve-i pâkize-edā K.12/11

166 nolu gazelin devamındaki beyitlerde ise bu kez şairliğin de tanımı yapıp şiirin gelişmesi için onun kıymetini bilecek çevrenin önemi üzerine durulmaktadır: Hele kadir kıymet bilmek başka bir fendir, maharettir. (Şaire) iltifat etmek (onun) gönlünü okşamak makam sahibi olmakla, hizmetçilerle olmaz. (Bununla beraber) bu ilim yeri olan dünyada söz söylemeyi bilmek yani şairlik (ise) bir saadettir (lakin bir kişi) cihanda çok (şiir) yazmakla nazımda kudretli olmuş olmaz:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Hele ben bildiğim qadr-âşinâlık başka bir fendir
Nüvâzişkârlık devlet ile huddâmla olmaz

Suhân-dânlık bu dânişgehde hâk bu kim sa‘âdetdir
Cihânda nazma kudret keşret-i erqâmla olmaz G.166/3-4

Bu beyitlerle şair, Dîvân edebiyatında “hâmi”nin önemini nazara vermektedir. Özellikle şairin tanımından önce hamilikten bahsedip “kadir-şinas hamiliğ”inde bir “fen” bir hüner olduğunun altını çizmesi dikkat çekicidir. Zira klasik gelenekte “hamilik” bu şiirin gelişmesi ve devamı açısından oldukça önemlidir. Ancak şairin istediği hamiliğin merkezinde şaire değer vermek vardır. Yoksa kendi rütbesini göstermek için hizmetçilerle şaire iltifat etmek değil.

Yine burada şairin, “çok şiir yazmak” diye çevirebileceğimiz “kesret-i erkam”ı nazma kudretin göstergesi olarak görmediğini anlamaktayız. Bu mananın zıddını düşünürsek Ahmed Lutfî’ye göre bir şairin şiir kudreti “kesret-i erkam” veya “kemiyet-i erkam”la değil “keyfiyet-i erkam”la alakalıdır. Yani şairi şuarâ beyinde kudretli kılan sebep onun çok fazla şiir yazması değil kaliteli ve güzel şiir yazmasıdır.

Sonuç olarak Ahmed Lutfî şiiiri İlâhî kaynaklı bir fezy olarak görmektedir. Allah’tan gelecek feyz ve bereket de ancak temiz gönüllere geleceğine göre “kec-tabiatalı” olan kişiye bu mevhibe asla nasip olmayacaktır. Bunların yanında bir kişinin şairlik iddiası çokça şiir yazmasıyla değil güzel şiir yazmasıyla ölçülür. Yani esas olan şiirin kaliteli olması, yeni bir tarz ve yeni mazmunlar içerebilmesidir. Ahmed Lutfî’ye göre ayrıca şairin devlet ricali ve varlıklı beyler tarafından da desteklenmeli, kıymeti bilinmelidir.

2.3.2. Nazım Tekniği

Birbirinden farklı şiirlerin olduğu iki nüsha, lugaz mecmuaları ve Tekirdağlı Ahmed Lutfî'ye ait şair tezkiresindeki şiirleri de karşılaştırarak hazırlamış olduğumuz “Tekirdağlı Ahmed Lutfî Dîvânı”nın tenkitli metninde; “15 kaside, 5 mesnevi, 131¹⁵ tarih şiiri (99 adet kıta, 21 adet gazel, 7 adet nazm, 2 adet kaside, 2 adet mısra), 110 musammat (3 adet terkîb bend, 3 adet tercî bend, 1 adet 24'lü, 19 adet müseddes, 13 adet tesdis, 7 adet muhammes, 20 adet tahmis, 44 adet şarkı), 332 gazel, 19 lugaz (14 adet mesnevi, 5 adet gazel), 9 kıta¹⁶, 1 rubai ve 1 müfret” olmak üzere toplam 623 şiir vardır.

2.3.2.1. Divan'da Yer Alan Nazım Şekilleri

2.3.2.1.1. Kasideler

“Kastetmek, yönelmek” anlamlarına gelen Arapça “kasada” sözcüğüyle ilgili olup “belli bir amaçla yazılmış manzume” demek (Dilçin 1995:122) olan kaside; genel olarak Dîvân şairlerinin memduhlarını övmek, kendilerinden bahsetmek ve memduhlarından bir şeyler istemek için yazdıkları şiirlere (Kurtoğlu 2004:31) verilen isimdir.

18. yy. Dîvân şairlerinden olan Tekirdağlı Ahmed Lutfî'ye ait *Dîvân*'ın hazırlamış olduğumuz tenkitli metninde 15 kaside vardır. Bu kasidelerden üçü hariç (1, 4 ve 11 nolu kasideler) geri kalan 13 tanesi medhiyedir. Medhiye dışındaki üç kasideden biri olan 1 nolu kaside, bir münacat olup 36 beyitten meydana gelmektedir.

¹⁵ Tarih bölümünde 130 adet şiir vardır. Ancak MSN.3 nolu şiirin sonunda “Târîh-i Hânkâh-nâme” başlığında farklı bir vezinde bir tarih şiiri daha vardır.

¹⁶ Mukattaat bölümünde 6 adet kıta vardır. bunlara ek olarak 1 ve 2 nolu mesnevilerin sonunda 3 adet kıta daha vardır.

4 nolu kaside, kimin için yazıldığı belli değildir. Ancak ilk beytinde “efendi”,

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Efendi bendeñe himmet zamānı gelmedi mi

‘Aṭā vü luṭf u mürüvvet zamānı gelmedi mi K.4/1

9. beyitte “sultānım”, 10. beyitte “āfitāb-ı fazl u kemāl”,

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Ḳadem-nihāde-i teṣrīf olalı **sultānım**

‘Aceb ki ṭab‘a semāḥat zamānı gelmedi mi

Şikāyet olmasın **ey āfitāb-ı fazl u kemāl**

Derūna zerrece rikḳat zamānı gelmedi mi K.4/ 9-10

Son olarak aşağıdaki dua beytinde “veliyy-i ni‘met” diye vasıflandırdığı “kadem-nihāde-i teṣrīf olalı” ifadesiyle muhtemelen Tekirdağ’a atanmış bir “naip” olduğunu düşündüğümüz biri için yazılan, şairin istek ve şikāyetlerini arz ettiği bir kasidedir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Veliyy-i ni‘mete ḥayır du‘ā ne ni‘metdir

El aç du‘āya icābet zamānı gelmedi mi K.4/31

Bu kasidenin tamamı okunduğunda şairin içinde bulunduğu sıkıntılı durumu “efendi, veliyy-i nimet, sultan...” dediği şahsa arz ettiğini görmekteyiz. Şair, daha ilk beyitlerde; “keder selinin hücumuyla gönül evinin yıkıldığını, mürüvvet ve ihsan rüzgārının kendi için niçin esmediğini, hasta gönlüne ihsan ve gayret doktorunun devasının ulaşip ulaşmayacağını bilemediği” gibi sıkıntılarını dile getirmektedir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Hücūm-ı seyl-i kederden yıkıldı beyt-i derūn

Dil-i ḥarāba mürüvvet zamānı gelmedi mi

Nesīm-i luṭf u mürevvet niçün vezān olmaz

Temevvüc-i yem-i şefḳat zamānı gelmedi mi

Ṭabīb-i himmet [ü] luṭfuñ devā-res olmaz mı

Dil-i ‘alīlime şıḥḥat zamānı gelmedi mi K.4/ 2-4

Şair, sıkıntılarını beyan ettiği beyitlerin devamında konuyu “kâtiplik mesleğine tayin ve birisinin himayesine girmeye” getirmiştir. Kanaatimizce kasidenin yazılmasındaki asıl maksat da bu beyitlerdeki taleplerdir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Olaydı hıdmete ta’yîn şerîk efendilerim

Bu ben fakîriñe hıdmet zamânı gelmedi mi

‘Aṭā vü luṭfuña yokdur h̄ḥ olmadık nā’il

Bu muhlişine himāyet zamânı gelmedi mi

Münāvebeyle giderler çü hıdmete küttāb

Bu **Luṭfî** bendeñe nevbet zamânı gelmedi mi K.4/15,18,19

Görüldüğü gibi bu kaside, övgüden ziyade dertleri beyan ve isteği muhataba arz etmek şeklinde oluşturulmuştur. Yine buna benzer bir durum da 2 nolu kasidede mevcuttur. “Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa” için yazılmış bir medhiye olan bu kasidenin 30. beytinde halini arz için izin istemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Biraz ruḥşat olursa derdimi takrîr edem tā kim

Bulaydı şerbet-i luṭfuñla dil bir pâre dermanı K.2/30

Bu beyti “maksad”ını beyan için bir girizgâh yapıp devamında gelen 31-38. beyitlerde, perişan halini ve taleplerini memduhuna arz ettiği kısma geçmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice demdir ki şarrâf kârgâhında görür oldu

Dü-çeşmim rāyic-i pür-sikke-i naḫd-i firāvānı

Ne çāre ceyş-i maşraf heb ḥarāb-ender-ḥarāb etdi

Bir iki ḥamle ile kişver-i îrād-ı vîrānı

Yakıpdır bağırmı ḥaylî zamāndır âteş-i iflās

Gümüş şuyudur ancak söndüren bu nār-ı sūzānı

Nice demdir ki bār-ı deyn ile ḫaddim kemān oldu

Atıldım tîrveş miḥnetle aldım ben bu meydanı

Ḥalāş eyle beni luṭf et emān devletli sulṭānım
Ġazabla geldi dāyinler ṭutup ḫāk etdi dāmānı

Efendim bir nazar kıl ḫālīme ‘ayn-ı ‘ināyetle
Faḫrīrīndir ḫalāş et ben esīr-i derd-i hicrānı

Eger dāmān-ı luṭfuñ girse idi destime bir kez
Felekden dād edip ḫāk eylemez idim girībānı K.2/31-38

Dikkat edilirse şair gerek 2 nolu kasidenin 31-38. beyitleri arasında gerekse 4 nolu kasidenin tamamında, memduhuna, içinde bulunduğu sıkıntılı hali arz ettiği bir “dilekçe” sunmuş gibidir.

Medhiye dışındaki bir diğer kaside ise 11 nolu kasidedir. Bu kaside bir “bahariye” dir. 40 beyitten oluşan kaside, baharın gelmesiyle hayat bulup güzelleşmiş bir gül bahçesinin tasvirinin yapıldığı “nesip” kısmıyla başlar. Devamında ise “tegazzül, fahriye ve dua” bölümleri yer alır. Dua beytinden önceki beyitte “meh-rū”, dua beytinde ise “şâh” dediği ama kim olduğu belli olmayan biri için dua edilerek bu kasideye son verilir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Luṭfiyā etme dirāz eyle o **meh-rūya** du‘ā
Bu kadar vaş(ı)fa ne ḫācet ır eder gülşen

Bāğ-ı ‘ālemde şafā-yāb ola dā’im ol **şâh**
Her sene tā ki açā tāzece güller gülşen K.11/ 39-40

Geri kalan 12 kaside ise birer medhiyedir. Bu kasideler, şu isimler için yazılmıştır:

2 nolu kaside, Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa (ö.1730)

3 nolu kaside, Şair Hüsnî (ö. ?)

5 nolu kaside, Nuri Efendi (ö. ?)

6, 7 ve 8 nolu kasideler, Bâzergân-zâde Mehemed Efendi (ö.?),

9 nolu kaside, Şair Zihnî (ö. ?)

10 nolu kaside, Dede Sultan (Ali Şah) (ö.?)

12 nolu kaside, Ser-Küttap Abdalbaki Efendi (ö.?)

13 nolu kaside, Mahir-zade Şakir es-Seyyit Mustafa Efendi (ö.?)

14 nolu kaside, Nuri Ağa (ö.?)

15 nolu kaside, Rüşdî Efendi (ö.?).

Görüldüğü üzere *Dîvân*'da üç kasideyle en çok kaside Tekirdağ Naibi Bâzergân-zâde Mehemed Efendi için yazılmıştır. Her üç kaside de Bâzergân-zâde Mehemed Efendi'nin Tekirdağ'a naip olarak atanması üzerine “kudumiye” olarak yazılmıştır. Bu kasidelerin tamamında tarih beyitleri vardır.

Müderris Mahir-zade Şakir es-Seyyit Mustafa Efendi'nin tayini münasebetiyle yazılan “kudumiyye” kasidesi hem “kıta-ı kebir” nazım şekliyle yazılması hem de Tekirdağ vilayetine tayin edilen naiplerin isimleri, atanma sıraları ve görev sürelerinin kayda alındığı bir vesika hükmünde olması açısından önemlidir.

Kasidelerden ikisi “Nuri Efendi” ve “Nuri Ağa” isimli kişilere yazılmıştır. Ancak bu iki isim aynı kişi midir yoksa farklı isimler midir tespit edemedik. Bu kasidelerden Nuri Efendi için yazılan 5 nolu kaside bir “verdiye” iken Nuri Ağa için yazılan 14 nolu ise bir “kalemiye”dir.

Şair, dönemin devlet ricalinden Lale Devri'nin meşhur veziri “Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa”ya vezirliğe geçişi münasebetiyle bir kaside yazmıştır. Vezirliğe geçiş tarihini gösteren bir beytin de yer aldığı bu kasidede, Damat İbrahim Paşa'nın vezirliği dönemindeki adalet ve huzurlu yaşam farklı ifadelerle tasvir edilmiştir: Bilhassa ikinci mısraı “meğer”lerle başlayan beyitler dikkat çekicidir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zamân-ı devletinde fitneden aşlâ eser yokdur

Meger hûbân-ı zîbânîñ ola gîsû-yı fettânı

K.2/16

Sitemden kimse feryâd etmemişdir devr-i ‘adlinde

Meger kim muṭribîñ destinde şeştâr ede efgânı

K.2/18

Ne cānı var ki an ede zamānında anıñ kimse
Meger kim ‘ıyd-ı ađhāda dōke alk-ı cihān anı

Kesilmedi hele ađ ‘ā elinde kimseniñ başı
Meger kātibleriñ destinde kil-k-i ‘anber-efşānı

Periřān atır olmadı dağı bir kimseden kimse
Meger kim řāneden mađbūblarıñ zūlf-i periřānı K.2/ 22-24

Zamānında hele bir mūřkil ‘uđde almadı derdim
Girihli görmeseydim kākūl-i pūr-īn-i cānānı ¹⁷ K.2/26

şair evresi ok geniş olan Ahmed Lutfi, kasidelerinden üçünü de şair arkadaşlarından Hüsni, Zihni ve Rüşdi mahlaslı üç şair için yazmıştır. Bunlardan Hüsni için yazılan ve onun şairliğini övdüğü 3 nolu kasideyle Zihni’nin manzum mektubuna cevap olarak yazılan 9 nolu kaside bir medhiye iken; Rüşdi isimli şairin Divan’ı için yazılan 15 nolu kaside bir takrizdir.

Dede Sultan (Ali şah) adında bir kişi için yazılan 10 nolu kaside de bir medhiyedir. Kasideden anlaşılacağı üzere Dede Sultan’la geen her gün ve gece; onunla beraber olunan her meclis ve ālem, Ahmed Lutfi’nin yaşamında derin izler bırakmıştır:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Ne oş gün idi o gün kim dil-i periřānı
Ederdi gün gibi nūr-ı ferađla nūrānı

Ne ūlfet idi o ūlfet ki bā‘iř-i rif‘at
Münevver eyledi meclisde māh-ı tābānı

Ne ‘izzet idi o ‘izzet ki bādī-i rāđat
Olurdu ‘āřık-ı ūftādegāne erzānı

Ne ni‘met idi o ni‘met ki ni‘met-i veřāyet
Bizim ile yeyip içerdi ol vefā-kānı

¹⁷ Bu beyitte ikinci mısra “meğer” kelimesiyle başlamamıştır ama anlam kurgusu diğer beyitlerle aynı olduğu için buraya alınmıştır.

Ne devlet idi o devlet ki mûcib-i ‘izzet
Ġarîķ-i baķr-i sűrűr etdi cűmle yārānı

Ne űoķbet idi bu űoķbet ki miķli nā-dīde
Cihānda bir daķi olmaz o zevķ-i rűķānı

Ne ‘izzet idi o ‘izzet ki gűrmedim aķlā
Anıñ gibi dem-i ħurrem zamān-ı űādānı

Ne vuķlat idi o vuķlat ki űevķ-i vaķlı anıñ
Unutdur[ur]du cinān iķre vaķl-ı ĝılmānı

Ne űefķat idi o űefķat ki cāna ta‘zīm
Ederdi zűmre-i ‘uķķāķa luķf u iķsānı

Ne sā‘at idi o sā‘at ki geldigi sā‘at
Ĥudā bu ĥasta-ı hicrāna verdi dermānı

Ne meclis idi o meclis ki anı vaķf edemem
Ķalem beyān edemez yazsa nice dīvānı

Ne mecma‘ idi o mecma‘ kűķāde ĥűb u laķıf
Ki anda oldu ĥüveydā cemāl-i nűrānı

Ne cilve idi o cilve ki kűķāde olmaz
Dűķűnde daķi kiķi gűremez o devrānı

Ne ‘ālem idi o ‘ālem ki_olamaz ‘ālemde
Anıñ gibi feraķ u inbisāķ u űādānı

Ne zevķ idi ne űafālar idi o meclis-i ĥāķ
Bizim ile gűler oynardı o kerem-kānı

Ne űevķ idi ‘aceb ol űevķ ű zevķ ‘aķabe-gűzār
Bizimle eyledi maķrem o űāķ-ı ĥűbānı

Gűzel dem idi o demler ki etmiķ idi bize
Nedīm-i hem-dem ű hem-rāz o māķ-ı tābānı

K.10/ 1-17

Onun benzeri felekde bulunmaz, dünyada da böyle bir hubu analar doğurmamıştır. Hem yüzü ne kadar güzelse ahlakı da o denli güzel biridir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Felekde mişli bulunmaz aransa ger dünyā

Doğurmadı bir ana öyle hūb-ı devrānı K.10/ 25

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Ne deñlü hūsnü güzel ise hūlku dañi güzel

Cihānda görmedim aşlā ben öyle cānānı K.10/28

Burada son olarak şunu da belirtmeliyiz ki Ahmed Lutfi, kasideleri içinde en uzun dua kısmını altı beyitle Dede Sultan için söylemiştir. Bu durum, Dede Sultan'ın Ahmed Lutfi için değerini ortaya koymasından önemlidir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Sözü uzatma yeter ğayrı **Lutfi** eyle du'ā

Ki buldu işbu muşanna' kaşīde pāyānı

Hemīşe sāde rehāsiyla zümre-i ūşşāk

Dem-ā-dem eyleye zevk u ferahla devrānı

Hudā o mehveşi cümle belādan eyle emīn

Hemīşe ola mü'ebbed kuşūr eyvānı

O deñlü 'izzet ü rif'at bula o dil-ber kim

Cihānı tuta anıñ devlet ile 'unvānı

Cihānda ola ne maķşūdu varsa hāşılı

Yayıla hūsnle dünyāya şöhet ü şānı

Hemīşe baht u sa'adetle 'iz ü devletle

Hudā mu'ammer ede tūl-i 'ömür ile anı K.10/35-40

Kasidelerin şekil özelliklerini aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

KASİDELERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ											
Şiir No	Türü	Memduhu	Nesib	Girizgâh (Medhiye İçin)	Medhiye	Girizgâh (Maksud İçin)	Maksud	Tegazzül	Fahriye	Dua	Beyit sayısı
1	Münacaat	Allah	---	---	---	---	---	---	---	1 - 36	36
2	Medhiye	Vezir-i Azam Damat İbrahim Paşa	---	---	1 - 29	30	31 - 38	---	---	39 - 41	41
3	Medhiye	Şair Hüsnî	---	---	1 - 22	---	---	---	---	23	23
4	Medhiye	---	---	---	---	---	1 - 19	20 - 29	---	30 - 31	31
5	Medhiye	Nuri Efendi	1 - 12	13 - 15	16 - 20	---	---	21 - 27	28	29 - 32	32
6	Medhiye	Bazergan-zade Mehemmed Efendi	1 - 4	5	6 - 28	---	---	---	---	29 - 31	31
7	Medhiye	Bazergan-Zade Mehemmed Efendi	1 - 10	11	12 - 45	---	---	46 - 52	---	53 - 54	54
8	Medhiye	Bazergan-zade Mehemmed Efendi	1 - 4	5 - 7	8 - 48	---	---	23 - 31	47	49 - 53	53
9	Medhiye	Şair Zihnî	1 - 8	9 - 12	13 - 35	---	---	---	---	36 - 39	39
10	Medhiye	Dede Sultan (Ali Şah)	1 - 14	15 - 21	22 - 34	---	---	---	---	35 - 40	40
11	Bahariye	---	1 - 25	---	---	---	---	26 - 35	36 - 38	39 - 40	40
12	Medhiye	Ser-Küttap Abdülbaki Efendi	---	1 - 3	4 - 20	---	---	---	---	---	20

13	Medhiye	Mahir-zade Şakir es-Seyyit Mustafa Efendi	---	43	1 - 47	---	---	---	37 - 42	---	48 - 50	50
14	Medhiye	Nuri Ağa	1 - 16	17	18 - 30	---	---	---	---	---	---	30
15	Medhiye (Takriz)	Rüşdî Efendi	---	---	1 - 12	---	---	---	---	---	13	13

Tablo 2.3: Kasidelerin şekil özelliği

Tabloya dikkat edildiğinde Tekirdağlı Ahmed Lutfi'nin kasidelerin en kısası 13 beyitten oluşan Rüştî Efendi'nin Dîvân'ı için yazılan "takriz" iken (15 nolu kaside), en uzununu ise 54 beyitten oluşan Bâzergân-zâde Mehmed Efendi'nin Tekirdağ'a gelişi için yazılmış bir "kudumiye" (7 nolu kaside) kasidesidir. Bunların yanında Ahmed Lutfi'nin *Dîvânı*'nda yer alan kasidelerden beşinde (2, 6, 7, 8 ve 13 nolu kasideler) tarih düşülmüşken birinde (10 nolu kaside) kasidenin sonuna bir tarih yazılmıştır. Bu tarih beyitleri aşağıdaki gibidir:

1. 2 nolu kasidedeki Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa'nın vezirliğe geçişi münasebetiyle söylenen tarih beyti:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Düşüp bir h^ıâhiş[-i 'uzmâ] dedim biñ şevkle târîh
Sa'âdet ile mührü aldı hele dāmād-ı Sulţānī K.2/ 28
سعدت ايله مهرى آلدی هله داماد سلطانی Sene 1130 [m. 1717-1718]¹⁸

2. 6 nolu kasidedeki Naip Bâzergân-zâde Mehmed Efendi'nin Tekirdağ'a ikinci defa atanmaları münasebetiyle söylenen tarih beyti:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Sa'âdet ile teşrîf edecek târîh için **Luţfî**
Dedi bunda mübârek-bâd niyâbet ey kerem-kānı K.6/ 31
بونده مبرك باد نيابت ای کرم کانى Sene 1152 Şafer [m. Mayıs 1738]

3. 7 nolu kasidedeki Naip Bâzergân-zâde Mehmed Efendi'nin Tekirdağ'a üçüncü defa atanmaları münasebetiyle söylenen tarih beyti:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Mağdemine düşdü bir târîh dedim **Luţfiyâ**
Bize 'izzîle hele 'ayn-ı sa'âdetdir gelen K.7/ 32
بزه عزّيله هله عين سعادتدر گلن Sene 1154 [m. 1741-1742]

4. 8 nolu kasidedeki Naip Bâzergân-zâde Mehmed Efendi'nin Tekirdağ'a dördüncü defa atanmaları münasebetiyle söylenen tarih beyti:

¹⁸ Dîvân'da yer alan hicrî tarihlerin tamamı TTK'nin resmi sitesindeki "Tarih Çevirme Kılavuzu" sayfasında (<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>) miladî tarihe çevrilip yanlarına köşeli parantez içinde yazılmıştır.

.._/_.._/_.._/_.._

Bu şehre yümn ile teşrîfine dedim târîh

Bu sāl yine oldu_efendim hükūmete me'mūr K.8/ 48

بو سال ينه اولدى افندم حكومته مأمور Sene 1156 [m. 1743-1744]

5. 13 nolu kasidedeki Müderris Mâhir-zâde Şakir Es-Seyyid Mustafa Efendi'nin Tekirdağ'a atanmaları münasebetiyle söylenen tarih beyti:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Dedim Şākir Efendi edicek teşrîf târîhin

Hükūmet ile_efendim geldi_ahāliye refāh oldu K.13/ 34

حکومت ایله افندم گلدی اهالی یه رفاه اولدی Sene 1158 [M 1745-46]

6. 10 nolu kasidenin sonundaki (K.10/40'ın sonunda) tarih: Bu tarih, muhtemelen kasidenin yazılış tarihidir.

Sene 1137 Şa'bân 5 [m. 1725 Nisan 29]

Tekirdağlı Ahmed Lutfî Dîvânı'nda yer alan kasidelerden sadece ikisi, klasik bir kasidede bulunması gereken tüm bölümleri bulundurmaktadır. Bunlar Nuri Efendi için yazılan 5 nolu kaside ile Bâzergân-zâde Mehemed Efendi için yazılan 8 nolu kasidedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi bu iki kaside dışındaki tüm kasidelerde, klasik bir kasidenin birçok bölümüne yer verilmemiştir. *Dîvân*'da yer alan kasidelerin konu ve kompozisyon olarak ele aldığımız diğer özellikleri şöyledir:

Nesib: Kasidelerin en gösterişli bölümleri olan ve canlı tasvirleriyle şairin sanatının bir göstergesi kabul edilen nesib bölümü (Kurtoğlu 2004:33), Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin Dîvânı'nda 8 kasidede bulunmaktadır. Bunlar 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 14 nolu kasidedir.

Nuri Efendi isimli bir şahıs için yazılmış 5 nolu kaside bir “verdiye”dir. 1-12 arası beyitleri nesib bölümünü oluşturur. Bağ mülkünü diken ordusu ile zabt eden şehriyar gül, her sabah jaleden abdestini tazeleyen taat ehli bir zahittir:

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Zabıt etdi mülk-i bâğı bütün seyf-i hār-ile

Taht-ı çemende oldu meger şehriyār gül

Tecdîd eder vuzûsunu her şubḥ jāleden
Ḥakkā ki oldu zāhid-i ṭāʿat-güzār gül K.5/2-3

Bununla beraber gül, her ne kadar böyle haşmetli de olsa bağdaki gül bahçesi sarayına yılda bir kez gelir sonrada tarumar olur:

__. / _.. / .__ / _.
 Gülşen-serāy-ı bāğa yazık yılda bir gelip
 Bir hafta içre āhîr olur tārūmār gül K.5/10

11 nolu kaside, bir “bahariye”dir. 25 beyitlik nesip kısmında, baharın gelişiyile canlanan ve çiçeklerle rengârenk olan bir gül bahçesinin tasviri yapılmaktadır. Gerek teşbih gerekse teşhis sanatı kullanılarak gül bahçesi ile birçok varlık arasında ilgiler kurulmuştur.

Hazret-i Allah'ın çimenliğe verdiği taze hayatla baştanbaşa güzellenen ve boynuna yeşil bir elbise giyen gül bahçesi, Hâlık'ına hamd ve senalar eden bir kul gibidir:

.._ _ / .._ _ / .._ _ / .._ _
 Nev-bahār erdi güzellendi ser-ā-ser gülşen
 Egnine giydi yine sebz ser-ā-ser gülşen

Yine verdi çemene Hâk Hâz(i)ret tâze hayât
Hâlîka eylemede hamd ü senâlar gülşen K.11/ 1-2

Yaseminden serviye; lale, sümbül den gül, benefşe ve zambağa kadar çiçeklerle dolu olan gülş en yeş il elbise giymiş bir dilbere benzemektedir:

Yâsemin sâde giyip etmede ‘arz-ı kâmet
Gül-i zîbāya bakıp gönlünü eyler gülşen

Serviler durmada her rûz şeb ayak üzere
 Katı çok bendesi var şâhib-i çâker gülşen

Gāhīce neftī giyıp gāh yeşil giymededir
Çemenī cāme giyen dil-bere beñzer gülşen

Lāle vü sünbül ü gül ile benefşe zanbak
Oldu güller ile pür-ziynet ü pür-fer gülşen K.11/ 4-7

Gül bahçesi, bir “pîr”in dediğine göre ömrü uzatan dört şeyden biridir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Dedi bir pîr baña dört şey eder ‘ömrüñü uzun
Mā-yı cārî mey-i gül-gün ile dil-ber gülşen K11/21

Sevgilisinden ayrı ve ona hasret duyan bir âşığın gözlerine gülbahçesi “ahker”
ve bu gül bahçesinin gülleri ise “külhan” gözükmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Baña âteş görünür gülleri gülzārîñ âh
Külhan olur gözüme hasret ile her gülşen

Yârsız her ne zamân ‘azm-i gülistân etsem
Ėam ile gözlerime görünür ahker gülşen K.11/ 24-25

Son olarak Nuri Ağa için yazılan 14 nolu kasidenin nesib kısmında (K.14/1-16) “kalem”in erbab-ı suhan ve maarif için maddi ve manevi terakkinin sebebi olduğu üzerine durulmuştur:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
Akmazsa da damlar eder aşhâbını iğnâ
Kâtiblere bā’îş olan ‘unvâna kalemdir K.14/ 4

Kiminiñ eder rütbesini gün gibi ‘ālî
Kimine sebab māl-ı firāvâna kalemdir

Erbâb-ı kalem ermede makşûduna cümle
Hep bā’îş olan luţfla ihsâna kalemdir K.4/15-16

Girizgâh: Kasidelerde nesib bölümünden medhiye bölümüne geçerken söylenen beyit ya da beyitlere denir. Bu beyit iki bölümü birleştiren bir basamak görevindedir (Dilçin,1995:152). Kasidelerde ana bölümlerden olmadığı için her kasidede bulunmayabilir. Tablo incelendiğinde 1, 2, 3, 4, 11, 13 ve 15 nolu kasidelerde girizgâh bölümünün olmadığı görülecektir.

Bununla beraber 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 ve 14 nolu kasidelerde ise girizgâh bölümleri vardır.

Medhiye: Kasidede, şairin kasideyi sunduğu kişiyi; cömertliği, cesareti, ilmi ve lütfu gibi farklı yönlerden övdüğü bölümdür. Kasidenin ana bölümlerinden biridir.

Ahmed Lutfî, kasidelerini genellikle yakın çevresindeki devlet ricali (naip, müderris gibi) ve şair arkadaşları için yazmıştır. Sadece 2 nolu kaside bu grubun dışındadır. Zira bu kaside Tekirdağ dışında biri olan “Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa” için yazılmıştır.

Ahmed Lutfî memduhlarını överken onları; hükümdar peygamberlerden “Hz. Süleyman ve Hz. Davud”la; Arap ve İran edebiyatının efsanevî kahramanları olan “Hatem ve Hüsrev”le; büyük şairlerden “Sa’dî-i Şîrazî, Sâ’ib-i İsfâhânî ve Nâbî”yle mukayese etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Nice mesrûr u ħandân olmasın bâý [u] gedâ cümle
Hükümetde tutar yeksân mûr ile **Süleymân** ’ı K.2/11

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Şadâ-yı nâziki añdırdı şavt-ı **Dāvūd** ’u
Edâ-yı pâki unutturdu âb-ı ħayvânı K.9/22

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
‘Aţâsını işitse zan ederdi defterin **Hâtem**
Kef-i iĥsânını görse tutardı lerze ‘ummânı K.2/13

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Mesâlik-i himemiñ rehber-i vefâdârı
Memâlik-i keremiñ **Hüsrev**-i cihânbânı K.9/18

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
Reşk-âver-i **Sa’dî** olur ise n’ola nazmıñ
Ĥatm oldu meger sende Gülistân-ı belâgat K.3/15

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Ne nâmedir bu ki takrîz ederdi ez-dil ü cân
Nazar edeydi buña **Şâ’ib-i Şifâhânî** K.9/5

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Nazîf şâ'ir-i vâkıf suhanver-i 'ârif
Zarîf-i ehl-i ma'ârif o Nâbî-i şânî

K.9/16

Bununla beraber Ahmed Lutfî, Dîvân şairlerinden bazılarının (Şakir Bey (ö. ?), Hüsnî (ö. ?), Veysî (ö. 1628), Nâbî (ö. 1712), Nef'î (ö. 1635) ve Nedîm (ö. 1730) gibi şairlerinden de alıntılar yaparak memduhlarını övmüştür.

Şair, Bâzergân-zâde Mehemed Efendi için yazılan 6 nolu kasidede hem Şakir Bey'e hem de Veysî'ye ait (şiirde Veysî'ye ait gösterilen bu beytin Nedîm'e ait olduğunu tespit ettik) beyitlerle memduhunu övmüştür:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Sezâ idi bu beyt-i dil-keşi devletli Şakir Beg
Cenâb-ı 'izzetiñ hakkında dese ey kerem-kânı

Kerîm ü munşif u 'âdil halîm ü 'âkil ü kâmil
Ferîd-i 'âlim ü 'âmil 'adîmü'l-misl-i akrânı

K.6/10-11

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne hoş demiş bu beyt-i bî-naẓîri Veysî-i fâzıl
Felek memnûn u mesrûr eyledikde ol suhan-dânı

Metâ'ı ma'rifet geldi revâcın bulduğu demler

*Zer-efşân eylesin nergisler evrâķ-ı gülistanı*¹⁹

K.6/18-19

Yine Bâzergân-zâde Mehemed Efendi için yazılmış diğerk bir kasidede, Nâbî'ye ait iki beyti memduhunu övmek için kullanmıştır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Tesellî-i dil-i erbâb-ı ıab' için haķķâ
Ne hoş demiş bu iki beyti Nâbî-i mağfûr

Teķâtur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tāk
Olur mu bâğ-ı temennâda hûşe-i engûr

Hazâna olmayıcaķ pâyimāl şahn-ı çemen
Eder mi tâze bahâr-ı hayât-baħş zuhûr

K.8/20-22

¹⁹ Macit 1994:108

Bâzergân-zâde Mehemmed Efendi için yazılmış 7 nolu kasidede Hüsni'ye ait, (Bâzergân-zâde'den önceki "naib"i kötileyen) bir beyti, memduhunu övmek için kullanmıştır:

.. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Hüsni-i şîrîn-suhan demiş bu zîbâ maṭla'ı
Doğrusu bu kim derûnuna kerâmetdir gelen

Beldemizden ḥamd ola zāğ-ı kesāfetdir giden
Yerine bir bülbül-i bāğ-ı belāğatdır gelen K.7/28-29

Şair, şair arkadaşı Zihnî'yi överken Nefî'ye ait bir beyti kasidesinde kullanmıştır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Bu fikr ile bir iki nuşhaya nazar kıldım
O dem hemân elime girdi Nefî Dīvânı

Tefe'ül edip açınca o nuşhayı nâ-gâh
Zuḥûra geldi bu maṭla' be-luṭf-ı Rabbânî

Ne nâmedir bu ki ḥüsn-i beyân 'unvânı
Eder küşâde dil-i ṭab'-ı müst-mendânı K.9/28-30

Ahmed Lutfi, Veysi'ye ait bir mısraı da Ser-küttâb Abdalbaki Efendi'ye yazdığı 12 nolu kasidede kullanmıştır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Râst derdi dese bu mısra'ı saña Veysî
Melikü'l-mülkü ma'ânî ve emîrû's-şu'arâ K.12/12

Ayrıca 8 ve 13 nolu kasidelerde medhiyeyi tegazzül bölümünden sonra da devam ettiren şair özellikle 13 nolu kasidede memduhunu, kendisine yaptığı ihsanları ve düşmanlarının bundan duydukları üzüntü ve hasetlerini konu ederek övmüştür:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Mişâl-i köhne taḳvîm düşmüş iken dest-i rağbetden
Yine ben derdimende çeşm-i rağbetle nigâh oldu

Bunuñ ben şükrünü mümkün müdür hergiz edâ etmek
Neşât iklimine bu 'abd-ı 'âciz pâdişâh oldu

Şair; bir “bahariye” olan 11 nolu kasidenin nesib kısmında, baharı ve onun gelişiyile güzelleşen gül bahçesini anlattıktan sonra bir girizgâhla tegazzül bölümüne geçip “sevgili ile gül bahçesi” üzerine bir gazel söyler.

Sevgilinin yüzü gül bahçesine benzetilmesi hatadır zira gül bahçesi iki üç ayda solup gidecektir. Hem gül bahçesinin yetiştirdiği serv ve arar da sevgilinin boyuna asla benzemez:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Nice teşbîh olunur vechine gülşen cānā
İki üç ayda şararıp şolar ekser gülşen

Beñzemez kâmet-i mehzûnuña şâhım birisi
Bitirirmiş tûtalım serv-ile ‘ar‘ar gülşen

K.11/28-29

Burada 4 nolu kasideyi ayrıca zikretmek istiyoruz. Zira bu kasidede şair, perişan halini arz edip taleplerini dile getirdiği bir “dilekçeyi” memduhuna sunmaktadır. Bu yapıyla uyumlu olarak şair; kasidenin tegazzül kısmında, sıkıntılarını arz ettiği bir gazel söylemiştir. Baharın gelişiyile beraber âleme neşelenmişken “üzüntülü gönlü için eğlence, müjde ve sevinç zamanı; hasta gönlüne ilaç zamanı; acınası temiz gönlüne acımak zamanı gelmedi mi?” gibi soruları kasidenin muhatabı “Efendi”sine sormaktadır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Çemende gül gibi ‘işret zamānı gelmedi mi
Mişāl-i gönçe beşāşet zamānı gelmedi mi

K.4/21

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Bahār geldi daği gelmedi neşāt u sürūr
Bilinmiyor ki şetāret zamānı gelmedi mi

K.4/23

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Dil-i ‘alīle ‘ilāc edelim dem-i güldür
Baḥār mevsimi şerbet zamānı gelmedi mi

K.4/25

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Ne deñlü ağlasam aşlā teraḥḥum etmez o yār
Derūn-ı pākine rıḳḳat zamānı gelmedi mi

K.4/28

Her kim okursa bu nazmım benim olur mesrūr
Şād u ḥandān olur elbette görenler gülşen

K.11/36-38

Dua: Kasidenin bu son bölümünde şair, övdüğü kişi için dualar etmektedir. “Ömrünün uzun olması, saadatinin daim olması, dünyada ne maksudu varsa elde etmesi, Allah’ın onu her zaman mutlu kılması...” şeklinde dualarla kaside sonlandırılır.

15 kasidenin sadece ikisinde (12 ve 14 nolu kasideler) dua bölümü yoktur. Geri kalan 13 kasidede dua bölümü vardır. 1 nolu kaside bir münacat olduğu için tamamı duadan ibarettir. Zira münacat bir yakarış ve duadır. Bu kaside dışında, en uzun dua 6 beyitle Dede Sultan için yazılan 10 nolu kaside iken en kısa 1 beyitlik dua ise şair Hüsnî için yazılan 3 nolu kaside ve Rüşdî Efendi’nin Dîvân’ı için yazılan 15 nolu kasidedir.

Ahmed Lutfî; “Mu‘ammer eylesin zāt-ı şerīfîñ ḥazret-i Mevlā” (K.2/41), “Ḥār-ı kederden eyleye āsūde Ḥaḳ seni” (K.5/32), “Cihānda ola ne maḳşūdu var-ise ḥāşıl” (K.9/32), “Cenāb-ı Kibriyā devlet ile ‘ömrün ede efzūn” (K.13/49) şeklinde dua cümleleriyle memduhlarına dualar etmiştir.

2.3.2.1.2. Mesneviler

İsmail Ünver mesnevileri yazılış amaçlarına göre dört gruba ayırmaktadır. Okuyucuya bilgi vermek ve onu eğitmek amacı güden mesneviler 1. grubu oluşturur. Okuyucuya bilgi veren mesnevilerden biri olan dinî mesnevilerde kutsal yerleri anlatan mesneviler de vardır. Ayrıca şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan; toplum hayatından kesitler veren; kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesnevileri 4. Grupta sayıp bunların yerli konuları işleyen mesneviler oldukları için eski edebiyatımızın en orijinal örnekleri olduğunu belirtir. Hasbihaller de bunlardan biridir. (Ünver 1986:438,443)

Tekirdağlı Ahmed Lutfî Dîvânı'nda 5 adet mesnevi vardır. Bunlardan 3 nolu mesnevi 1. gruptaki okuyucuya bilgi vermek amacıyla yazılan dinî konulu mesnevilerin kutsal yerler hakkında bilgi veren kısmına dâhil olurken; 1, 2, 4 ve 5 nolu mesneviler ise 4. grupta yer alan şairin hayatıyla ilgili kişi ve konuların işlendiği “hasbihal” tarzı mesnevilere dâhil edebiliriz.

Bu mesnevilerin en uzununu 154 beyitle “Hânkâhnâme” iken en kısası 22 beyitlik “Sicil Dibacesi”dir. Aşağıdaki tabloda Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin mesnevilerinin şekil özellikleri gösterilmektedir.

MESNEVİLERDEKİ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ										
ŞİİR NOSU	TEVHİT	MÜNACAAT	NAAT	MİRACİYE	MEDH-İ CİHAR-YARI-I GÜZİN	MEDHİYE	SEBEB-İ TELİF	AGAZ-I DESTAN	HATİME	BEYİT SAYISI
ŞİİRİN ADI										
1	---	---	---	---	---	1 - 5	6 - 9	10 - 67	61 - 68	68 ²⁰
İHLÂS-NÂME										
2	---	---	---	---	---	1 - 5	6 - 7	8 - 54	55 - 56	56 ²¹
DUA-NÂME										
3	1	---	2	---	3	---	4 - 25	26 - 149	150 - 154	154
HÂNKÂH-NÂME										
4	1 - 4	5 - 6	7	---	---	8 - 14	14 - 25	---	26	26
SİCİL DİBÂCESİ										
5	1 - 5	---	6 - 8	---	9	10 - 14	15 - 21	---	22	22
SİCİL DİBÂCESİ										

Tablo 2.4: Mesnevilerdeki şekil özellikleri

²⁰Mesnevinin sonunda “Zihni Efendi” den istekte bulunulan ayrıca bir kıta vardır.

²¹Mesnevinin sonunda “Şevkî İsmâ’îl Efendi” den istekte bulunulan ayrıca iki kıta vardır.

Tabloda da görüldüğü gibi *Dîvân*'da yer alan ilk mesnevi, Zihnî Mustafa Efendi'nin yazdığı manzum bir mektuba (Alpaydın, Yılmaz 2021: 64-73) cevap olarak Ahmed Lutfî'nin yazdığı 68 beyitlik bir manzum “İhlâsnâme”dir. Şair, ilk beyitlerden itibaren arkadaşı Zihnî Mustafa Efendi'yi övüp kendi durumunu ona arz etmektedir (MSN.1/1-14). Daha sonra ona duyduğu özlemi anlatan beyitlere geçer (MSN.1/15-21). Devamında mesnevinin yazılış sebebi olan Zihnî Mustafa Efendi'nin mektubunu Molla Şânî isimli bir kişi getirdiğini (MSN.1/22-24), mektubu açıp okuyan Ahmed Lutfî'nin de sanki onu görmüş gibi mutlu olduğunu (MSN.1/30) anlatır.

Bu kısımdan sonra şair, gelen manzum mektuba övgüler düzmeye hem kendinin hem de yanındaki dostlarının Zihnî'ye olan selam ve hayır dualarını tek tek nakletmeye başlar (MSN.1/ 31-63). Mesneviye, Zihnî'nin yanındaki diğer ahababın da hatırları sual edilerek son verilir (MSN.1/65-68). 1 nolu mesnevinin sonunda şair, Zihnî Mustafa Efendi'den “iki dilber” diye vasıflandırdığı bir “gülâb”dan ve bir “micmer” istediği kıtaya yer vermiştir. Bu kıtanın ilk mısraı Bâkî'den alıntıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kerem gördükçe ednâdan recâ artar demiş Bâkî²²

Anıñ-çün dil cenâbından iki dil-ber niyâz eyler

Gözümle hem-dem ü gönlümle hem-süz olmağa sizden

Bu **Lutfî** bir gül-âbdân ile bir micmer niyâz eyler MSN.1/69

1 ve 2 nolu mesneviler, Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin gerek akraba gerekse arkadaş çevresinde yer alan kişilerden, onların meslek ve meşreplerinden bahsetmesi sebebiyle önemlidir.

İkinci mesnevi de bir manzum mektuptur. Şevkî İsmail Efendi'ye gönderilmiş manzum bir “Duânâme”dir. Toplam 56 beyittir. Bu mesnevi de gerek şairin ilk beyitten itibaren Şevkî İsmail Efendi'yi övüp devamında kendi ahvalini beyan ederek ona duyduğu özlemi arz etmesi (MSN.2/8-36) gerekse yanındaki arkadaşlarının ona selam ve dualarını nakletmesi (MSN.2/37-56) açısından 1 nolu mesnevinin kompozisyon örgüsüyle aynıdır. Şair, 1 nolu mesnevide olduğu gibi bu mesnevinin

²² Küçük 2015:140

sonunda da Şevkî İsmail Efendi'den isteklerinin olduğu iki kıta vardır. İlk kıtada bir “şemdân” ikinci kıtada ise “musannâ çâr gül hokka” istenmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Ne fincân u ne kâse ne buğurdân ârzü eyler
Cenâbından dil ancak bir müferraḥ armağân ister
Efendim nice müddet ‘âşıkım fincân-ı türâbdan
Çerâğ-ı ḥâşşın olan **Lutfî** kul bir şem‘dân ister MSN.2/57

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Bir dehân-ı dil-rübâveş miḥbere edip recâ
Anıñ-içün ḥüccet-i ümîdi imzâ eylerem
Ben cenâbından midâd-ı la‘l içün bîñ şermle
Bir muşanna‘ çâr gül ḥokḳa temennâ eylerem MSN.2/58

Bu iki mesnevinin mahlas beyitlerinde Ahmed Lutfî, kendini “abd-ı kem” sıfatıyla vasıflandırır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _
‘Abd-ı kem nâzım-ı ihlâş-nümâ
Aḥmed-i **Lutfî** ḥaṭîb-i Paşa MSN.1/ 64
_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _
‘Abd-ı kem nâzım-ı in ṭurfe raḳam
Aḥmed-i **Lutfî** ḥaṭîb-i Rüstem MSN.2/56

1 ve 2 nolu mesnevinin birer manzum mektup olduğunu belirtmiştik. Aynı şekilde 4 ve 5 nolu mesneviler de birer dibacedir.

Yukardaki tabloda da belirtildiği üzere 4 ve 5 nolu mesneviler, mesnevi nazım şeklinin bölümlerinin neredeyse tamamını ihtiva eden iki mesnevidir. 4 nolu mesnevide; tevhit (1-6), naat (7), medhiye (8-15), sebep-i telif (16-25) ve hatime (26) varken; 5 nolu mesnevide ise tevhit (1-5), naat (6-8), çihâr-ı yâr-ı güzîn (9), medhiye (10-14), sebep-i telif (15-21) ve hatime (22) bölümleri yer almaktadır. Her ikisi de 4 kez Tekirdağ’a naip olarak atanan Bâzergânzâde Mehmed Efendi’nin 3 ve 4. atamaları sebebiyle yenilettiği sicil defterleri için Ahmed Lutfî’nin yazdığı iki dibacedir. 4 nolu mesnevideki ilgili beyitler:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Olıcağ eski sicil-i aḥkām

Elli üç māh-ı Muḥarrem’de temām

Anıñ emr ile oldu tecdīd

İki zībende sicil-ṭarṣ-ı cedīd

MSN.4/16-17

.. _ _ / .. _ _ / .. _

İki dībāce yazılsın bu ān

Bunlara deyü olunca fermān

Luṭfī alıp kalem-i ‘anber-fām

Oldu dībāce-nüvīs-i aḥkām

Zıkr edip şıdḳ-ile bismi’llāhı

Başladı kayd bu emr-i şāhı

MSN.4/22-24

5 nolu mesnevideki ilgili beyitler:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir gün edip bendesine iltifāt

Etdi nüvāzişle bu gūne ḥitāb

Böyle buyurmuşdu o faḥr-i kibār

İki sicil et yine şīrāzedār

Birine ḥüccet yazıla rūz u şeb

Birisine kayd ola aḥkām hep

Gūş edicek emrini bu derdimend

İki sicil etdi o dem rişte-bend

Emr-i şerīfine edip imtişāl

Aldım ele kilik-i faşīḥü’l-maḳāl

MSN.5/15-19

5 nolu mesnevin sonunda “h. 1152” şeklinde bir tarih de vardır.5 nolu mesnevide, Taşlıcalı Yahya’nın (ö.1582) hamsesinden bir beyti (Sağlam 2016:625) memduhunu övmek için kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥamsede **Yahyā**-yı ḥuceste-eşer

Anıñ içün dedi bu beyti meger

Dîvân’da yer alan 3 nolu mesnevi ise bir “Hânkâhnâme”dir. Toplam 154 beyitten meydana gelmiştir. Tekirdağlı Ahmed Lutfî’nin “karındaş-ı azîzim” dediğı Zihnî Mustafa Efendi’nin himmetiyle kaleme aldığı bir mesnevidir. ²⁴ Bu mesnevide beş başlık vardır. Her başlığın devamında da bir gazel söylenmiştir. Bunlardan ilk 4’ünde 6 beyitlik gazel söylenmişken 5. gazel beş beyitlik bir tarih şiiridir. Bu gazeller mesneviden ayrı olarak numaralandırılmıştır. Eser, hamdele ve salvele ile başlayıp (MSN.3/1-3) mesnevinin sebep-i telifiyle devam etmiştir (MSN.3/4-26). Bu bölümde Lutfî, İstanbul’da yer alan Nakşbendî, Halvetî, Celvetî, Kâdirî, Gülşenî ve Uşşâkî tarikatlarını zikredip bunların dışında da birçok tekkeyi ziyaret ettiğini, buralardaki şeyhlerin ayağının toprağına hürmetle yüzünü sürüp onlardan himmet ve hayır dualar beklediğini belirtir.

Bu hankahlarda safalar eyleyen Lutfî, bir şiirle bahsi geçen dergâhların pîrlerini yâd etmek ister. Evvelinde Bursevî Hâsib’in, 12 vezinde birkaç hânkâhnâme yazdığını ancak bunların da “gayet muhtasar” olduğunu söyleyip ilim ve hünerde kâmil, şiir ve inşâda benzersiz olan “karındaş-ı azîzim” dediğı Zihnî’nin rica ve himmetiyle bu mesneviyi yazdığını belirtir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Bundan evvel Bursevî Hâsib denir bir tekye-dân
On iki vezn ile birkaç hânķâh etmiş beyân

Lîk ğâyet muhtaşar olmuş o nazm-ı dil-küşâ
Bendeden bir vezn ile mecmû‘u olundu recâ

Zihnî derler bir karındaş-ı ‘azîzim var idi
Bu fakîre ğam-küsâr u mûnis ü hem yâr idi

²³ Sağlam 2016:675

²⁴ Prof Dr. Lokman Turan, “İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lutfî’nin Hânkâh-nâmesi” adlı makalesi (Turan 2011), Ahmed Lutfî’nin bu mesnevisi hakkında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada Lokman Turan, mesnevinin şairi olarak iki farklı ihtimalden bahsetmiştir (Şeyh Muhammed Lutfî Efendi ve Lutfullah Efendi). Ayrıca makalesini “Hânkâh-nâme”nin Milli Kütüphane 06 Hk 3259 numaraya kayıtlı nüsha’ya göre hazırlamıştır. Biz elimizdeki nüshalardan Ü1’de yer alan bu mesnevi ile Milli Kütüphane nüshasını karşılaştırarak tenkitli metnimizi oluşturduk.

Maşlahatlı dağılıp cümle gidince hāş u ‘ām
Şoḥbet-i eş‘ār ederdik anıñ ile şubḥ u şām

Görmedim ‘ilm ü hünerde mişlini ol kāmiliñ
Şi‘r ü inşāda nazīri yoğ idi ol kāḥiliñ

Oḳuyup ol nazmı baña dedi ol ‘ālī-nejād
Bir mufaşşal Ḥānḳāh-nāme‘yle kıl aḥbābı şād

Başla bi’l-cümle meşāyiḥ vaşfına ikrām(i)le
Eyle tekmīlinde irsāl ol Ḥasīb-i kāmile

Hep anıñ himmetidir kim eyleyip iḳdām-ı tām
Böyle bir pākīze nazmı etdiren baña temām

MSN.3/18-25

Bu giriş kısmından sonra şiir dört fasla ayrılmıştır. Bu fasıllarda toplam 103 dergāh ismi zikredilir. Mesnevinin sonunda “Tārīh-i Hānḳāh-nāme” başlığıyla farklı bir vezinde²⁵ eserin yazılış tarihinin bulunduğu bir tarih manzumesi ile şiire son verilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Ola ḥamd-ile minnet ḥazret-i Vehhāb u ‘Allām’a
Erişdi bī-kuşūr el-ḥaḳ bu Dergeh-nāme encāma

Sitānbul’da meşāyiḥ āsitānın nām u şān ile
Geçirdim silk-i nazma baña dürr-efşān olur ḥāme

Murādım cümleñiñ ed‘iyesin etmekdir isticlāb
Ġaraz bundan du‘ā-ı ḥayrdır bu ‘abd-i nā-kāma

‘Uyūbun gūşe-i dāmān-ı luṭfu ile setr edip
Ḳuşūrun gören erbāb-ı ma‘ārif tutsun itmāma

Temām olunca **Luṭfī** nazm-ı pākīzem koyup nāmın
Dedim tārīḥ *aña zībā muşanna‘ Ḥānḳāh-nāme*

MSN.3/V 1-5

اڭه زيبا مصنع خانقاه نامه

Sene [h.] 1149 Şa‘bān 15 [m. 19 Aralık 1736]

²⁵ Şiirin tamamında “fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün” vezni kullanılırken hatime kısmındaki gazel nazım şekliyle yazılmış tarih şiirinde “mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün” vezni kullanılmıştır.

Şair, her faslın başında altı beyitlik methiye tarzında, gazel nazım şekliyle bir manzume söyleyip devamında dergâhları anlatmaya geçmiştir. Biz bu gazelleri mesneviden ayrı bir numaralandırmayla gösterdik. Bu fasılların başlıkları ve fasıllarda yer alan dergâh isimleri aşağıdadır:

I. FASIL: Der-Vaşf-ı Câmî'-i Koca Muştafâ Paşa Hânkâh-ı Sünbülî:

Şair bu fasılda 30 dergâh ismi zikreder. Bunlar: *Sünbülî, Nûrî, Aydın Dede, Yıldız Dede, Şîrûganî Dervîş 'Alî, Koruklu Tekyesi, Safvetî Tekyesi, Şeyh 'Uyûnî Tekyesi, Tekye-i Cankurtaran, Tekye-i Kapıağası, Hazret-i Mollâ Celâleddîn, Hânkâh-ı Mevlevî, Dividci-zâde, A'rec'in Tekyesi, Tekye-i Haffâf, Tekye-i Paşmakçı, Tekye-i Ma'sûm, Kız Ahmed Tekyesi, Hâtûniyye Dergâhı, Hânkâh-ı Vâlide Sultan, Şâh Sultan Tekyesi, Tekye-i Çakmak, Örümcük Dede, Tekye-i Bulgurlu, Şeyh 'Âşûr Ocağı, Etyemez, Sirkeci Dergâhı, Piyâle Paşa, Âsitân-ı Acıbâdem, Keşfî Âsitânı.*

II. FASIL: Der-Sitâyiş-i Câmî'-i Cedîd-i Vezîr-i A'zam 'Alî Paşa Der-

Semt-i Altı Mermer: Şair bu fasılda 15 dergâh ismi zikreder. Bunlar: *Âsitân-ı Âsafî, Tekye-i Sivasîye, Tekye-i 'Uşşâkî, Âsitân-ı Şeyh Nûreddîn-i Cerrâhî, Âsitân-ı Lâgarî, Mi'mâr Dergâhı, Dülgerzâde, Mu'abbîr Dergehi, Sormagîr Tekyesi, Yolgeçen Tekyesi, Kilîsâ Âsitânı, Kubbeli Dergâhı, Âsitân-ı Haydarî, Gül Dede Dergâhı, Şeyh Velî.*

III. FASIL: Der-Vaşf-ı Gülşenî-hâne-i Hânkâh-ı Hasan Efendi Der-Semt-

i Medîne-i Top-hâne: Şair bu fasılda 37 dergâh ismi zikreder. Bunlar: *Makâm-ı Gülşenî, Saçlı, Âsitân-ı Şeyh Nakşî, Şeyh Hâcî Evhad, Şeyh Nazmî Tekyesi, Dergeh-i 'Abdü's-samed, Tekye-i Hâcî Mehmed, Tekye-i Hazret-i Seyyid Nizâm, 'Îsâ Efendi Tekyesi, Remlî, Tekye-i Balçık, Dergâh-ı 'Alâ'e'd-dîn, Hallâc, Dergâh-ı Bâzergân, Hüdâyî Tekyesi, Selâmî Âsitânı, Tekye-i Şeyh Halîl, Şeyh 'Osmân, Vechî, Doğramacı Âsitânı, Dergeh-i Pâk-ı Hekîm, Karabaş Dergâhı, Nasûhî Tekyesi, Havuzlu Tekyesi, Şeyh Vefâ Dergâhı, Takyeci Dergâhı, Zâkirî-zâde, Âsitân-ı Sertarîk-zâde, Tekye-i Bülbülcü-zâde, Tekye-i Merkez, Âsitân-ı Şeyh Murâd, Lîmân-ı Kadırga, Tekye-i Taşkın, Tekye-i Hamza Efendi, Dergeh-i Ümm-i Sinân, Emîr Hâce, Tekye-i İğci.*

IV. FASIL: Der-Medh-i Hânkâh-ı Kâdirî Der-Semt-i Medîne-i Tophâne:

Şair bu fasılda 21 dergâh ismi zikreder. Bunlar: *Âsitân-ı Kâdirî, Çâlâk, Âsitân-ı Hamdî, Âsitân-ı Şeyh İlyâs, Karaman Tekyesi, Şeyh Kelâmî Tekyesi, Şeyh Yahyâ, Tekye-gâh-ı Erdebîl, Hânkâh-ı Mîrâhûr, At Bâzârı, Mahmûd Ağa, Na'î Dergâhı, Üçler'in Dergâhı, 'Alî Paşa Tekyesi, Dergeh-i Seyyid Rifâ'î, Şerbetdâr, Şekûrî Âsitânı, Nakşibendî Dergehi, Hindîler Dergâhı, Özbek Tekyesi, Dergeh-i Hacı İvâz.*

2.3.2.1.3. Musammatlar

“İnci ya da boncuk dizilmiş iplik, gerdanlık” anlamındaki Arapça “smt” kökünden gelip edebiyat terimi olarak; müselles, murabba, muhammes, müseddés, müsebbba, mütessa, muaşşer, terkîb-i bend, tercî-i bend gibi üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on ve daha fazla sayıdaki mısralarla kurulan değişik sayıdaki bentlerden oluşan nazım şekillerinin genel adıdır (Cengiz 1986:291).

Ahmed Lütfî *Dîvânı*’nda gazel ve tarih şiirlerinden sonra şiir sayısı olarak musammatlar, toplamda 110 adetle üçüncü sıradadır. Musammatlarda kullanılan nazım şekilleri ve adetleri, “3 adet terkîb-bend, 3 adet tercî-bend, 1 adet 24’lü, 32 adet müseddés / tesdis, 27 adet muhammes / tahmis, 44 adet murabba” şeklindedir.

Dîvân’daki en uzun musammatlar olan terkîb-bend ve tercî-bendler toplam 6 adettir. Bunlardan 3, 4 ve 5 nolu musammatlar hariç diğerlerinin başlıklarında türleri de (MUS.1/Tevbe-nâme, MUS.2/Firâk-nâme, MUS.6/Sagâr-nâme ve MUS.7/Mersiye) belirtilmiştir. Ancak 4 nolu musammat bir tecrî-bend değil bir 24’lüdür.

“Tevbe-nâme” adlı 1 nolu musammat, 11 bendden oluşmuş bir terkîb-benddir. Başlığından da anlaşılacağı gibi şairin günahlarına tevbe için yazdığı bir şiirdir. Bilhassa son bendinde, mısra başlarındaki “Tevbe yâ Rabbî, Tevbeler; Tevbe olsun” şeklindeki tekrarlarla terkîb-bendin yazılış amacı ortaya konmuştur. Ancak 8. bendde tevbeden ziyade zamanındaki insanların vefasızlığından yakınmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Kime yâr oldum ise cevr ü cefâ etdi baña

Kime dünyâda esîr oldum ise etdi ezâ

Her kime luţf u kerem etdim ise zımnında

Baña kahr-ile sitem eyledi her şubh u mesâ

Kimi dost şandım ise kendime düşmen çıkdı

Ba‘z-ı düşmenlerim etdi baña luţf ile ‘aţâ

Şüreten dost görünen âdeme pek olma yakın
Saña andan erişir pek hâzer et derd belâ

Yüzüne hânde eder lîk söger ardından
Hele bir ferde cihânda yaranılmaz aşlâ

Bu ‘asırda hele bi’llâhi bulunmaz bir dost
Kanı bir ehl-i hakikat kanı bir ehl-i vefâ

Dost olur hâk-ı cihân var ise ger sîm zerin
Bir irâdiñ yoğsa bakmaz yüzüne bâ y u geda

Eyü gün dostudurur hâk-ı cihân hep cümle
Yâr olurlar var ise sîm ü zeriñ cümle saña

Bu ‘asırda hele bir yâr-ı muvâfık yokdur
Biri birine geçer hâk-ı münâfık çokdur MUS.1/ VIII

“Fîrâk-nâme” başlıklı 2 nolu musammat, şairin memleketinden ayrıldığı için yazdığı hasret ve keder dolu lirik bir terkîb-benddir. 5 bendden oluşmaktadır. Şair, şiirde babasından ayrılması sebebiyle duyduğu özlem ve kederi konu etmiştir. Başlığına uygun olarak bentlerin tamamında “ayrılık” redifi üzerine şiir kurulmuştur.²⁶

Bu şiirde dikkat çekici özel bir durum söz konusudur. Öncelikle şiirin başlığında şair, diğer hiçbir şiirinde yapmadığı şekilde ismini babasının ismi ile beraber yazmıştır: “Ahmed Lutfi ibn el-Hâc Hasan Efendi”. Halbuki şair hiçbir şiirinde ismini babasının ismiyle beraber anmamaktadır. Bu başlığın devamında ilk bendinin vasıta beytinden çıkan anlam gereği, bu bendi şair değil, babası Hacı Hasan Efendi veya onun ağzından yine şairin yazmış olması mümkündür. Bu durum başlığı manidar kılmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Kân[lı] yaş[ı] döke döke âh ‘âkıbet beni
Gözden çıkardı ağlayı ağlayı ayrılık

²⁶ Nazım şekli gereği sadece vasıta beytinde redif değişmiştir.

Şâlt beni değil eyledi maḥzûn dostları
Ağlatdı ğamla ḥaḫ bu eḥibbâyı ayrılık

Bî-ṭāḳat etdi Aḥmed’imiñ ḥasreti beni
Yandırdı nâr-ı hicri ile firḳati beni

MUS.2/I.3,5-6

Şair görüldüğü gibi MUS.2/I-6’da “Beni Ahmed’imin özlemi güçsüz kıldı, ayrılık ve hicran ateşi de beni yandırdı.” demektedir. Buradaki “Ahmed’imin” ifadesi dikkate alındığında önceki beytilerdeki (MUS.2/I. 3,5) “beni” zamiri Ahmed lutfi’yi değil bir başkasını işaret etmektedir. O halde bu bend ya şairin babasına aittir veya şair bu bendi babasının ağzından yazmış olabilir. Bu müsterek söyleyiş terkîb-bendin sonuna kadar devam etmiştir.

Dîvân’daki son terkîb-bend olan 3 nolu musammat, başlığında türü belirtilmemiş bir şiirdir. Lakin şiirin genelinde sevgiliye, vefasızlığı ve ağyara yüz vermesi sebebiyle bir “sitem” vardır. Burada ağyar için “dûn, sefhî, kahbe, hîz, har, azar, nâ-dân, çalık yüzlü Kızılbaş, rakîb-i dûn, gaddâr” gibi vasıflar kullanılmaktadır. Bu musammatta sevgili dediği kişinin 2. bendde “berber” olduğunu ortaya kor. Yani bu şiir bir erkek mahbup için yazılmıştır. Bu “berber”, şairi “bir iki altuna” satacak kadar “ağyarla gizli pazarlık” içindedir. Çünkü Lutfi’ye zerre kadar meyli yoktur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

İ’timâd etmez idim der idi baña aḥbâb

Sevme zinhâr vefâ gelmez ebed **berberden** MUS.3/II. 4

Bir yere gitmemeye etmiş iken nice ḳasem

Beni şatdıñ edip ağyâr-ile gizli bâzâr

Yürü şimden-gerü her istedigine râm ol

Çünkü meyliñ yoğ-imiş **Luṭfî**’ye zerre miḳdâr

Eylediñ luṭfla i’zâz rakîb-i dûna

Ṭama’ etdiñ ḥaberim var bir iki altuna

MUS.3/V-3,5,6

Ahmed Lutfi *Dîvânı*’nda 2 adet de tercî-bend başlıklı şiir vardır. Fakat bunlardan ilki olan “Tercî-Bend-i Ahvâl-ı Âlem” başlıklı 12 beyitten oluşan 6 bentlik, “Hasbihal” türünde yazılmış 4 nolu musammat bir tercî-bend değildir. Bu şiir bir

24'lüdür yani ilk bendi kendi içinde diğer bentlerin son mısraları daima ilk bentle kafiyeli aynı vezinde yirmi dörder mısralık 6 bentlik bir şiidir. Şu ana kadar en çok yirmi ikişer mısralık 5 bentlik bir 22'li tespit edilmiştir (Kurnaz, Çeltik 2013:378). Bu 24 mısradan meydana gelen bir musammat olarak tek örnektir. Ancak bu şiirin 2. bendi 22 mısradan oluşmuştur. Muhtemelen bu bentte bir beyit eksiktir.

Şairin içinde yer aldığı sosyal yaşamın farklı uçlarını, kişiler üzerinden örnekleyerek yansıttığı bir şiidir. 4 nolu musammatta, bilhassa vasıta beyti bütün bir şiiri özetler mahiyettedir. Bu beyitte herkesin haline uygun bir eğlencesi olduğunu belirtip buna örnek olarak da bülbüle gül, âşığa ise sevgilinin yanağının eğlence olduğunu söyler:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Herkesiñ hālī degil hālince var eğlencesi

Bülbülüñ gül 'aşıkıñ ruhsār-ı yār eğlencesi

MUS.4/Vasıta beyti

Ayrıca mısra başlarında tekrar edilen “kimi, kiminin, kimisi, kimi de” şeklindeki belgisiz zamirlerle iki farklı yaşam tarzı karşılaştırarak hayatın gerçekleri ortaya konmaktadır:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Kimini dehr [ü] felek sultān-ı zī-şān etmede

Kiminiñ bu çarh-ı dūn yerini külhān etmede

Kiminiñ başına bu dünyāyı zindān etmede

Kiminiñ daği mekânın kaşr eyvān etmede

MUS.4/III.5-6

Dîvân şiirinde karşılıklı konuşma biçiminde yazılmış gazellere de rastlanır. “Dedim-dedi” biçiminde yazılan böyle şiirlere “mürâcaa” denir. Bunlar genellikle sorulu cevaplı konuşmalardır. Soruyu soran şair cevabı verense sevgilidir (Dilçin 1986:101). *Dîvân*'da yer alan 5 nolu musammat, bir mürâcaa şeklinde yazılmış tercî-benddir. Zaten başlığı da “Tercî-bend-i sual ü cevâb” şeklindedir. 10 bendden meydana gelen şiir, ilk bendde şairin “dedim” redifiyle sevgiliye azr-ı hal ettiği, devamındaki bendde ise “dedi” redifiyle sevgilinin bu duruma cevaplar verdiği bir kompozisyonla oluşturulmuştur. Yani 10 bendlik şiirin 5 bendi “dedim”, kalan 5 bendi ise “dedi” redifi ile kurulmuştur.

Bu tercî-bendde, iki farklı vasıta beyti vardır. “dedim” redifli bendlerin vasıta beyti:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Luţf edip eyile bu **Luţfi** kula ihsân dedim
Hasretiñle dilerim çıkmaya bu cân dedim MUS.5

şeklinde iken “dedi” redifli bendlerin vasıta beyti,

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Ederim **Luţfi** kerem ben saña katlan dedi
Şabr kıl bir iki gün eylerim ihsân dedi MUS.5

şeklindedir. Vasıta beyitlerinden de anlaşılacağı üzere âşık “Sevgilinin hasretiyle canının çıkmasından korkarken”, maşûk ise ona “ lutfedeceğini ama bir iki gün sabretmesi gerektiğini” söylemektedir.

6 nolu musammat, tercî-bend nazım şekliyle yazılmış “Sâgar-nâme” başlıklı bir “Sâkî-nâme” dir. Sâkî-nâme; içki ve içki çeşitlerinden, içki araç gereçlerinden, içki meclisindeki musiki aletlerinden ve sâkîden bahseden eserlere verilen addır (Koç Keskin, 2016:410). Sâkî-nâmelerin muhteva unsurları içinde yer alan “sâgar” (kadeh, ayak), genellikle insanî özellikler verilerek kullanılmıştır. Ahmed Lutfî de şiirin tamamında sâgarı kişileştirmiştir. Şair, şiire sâgarı selamlayarak başlar:

.. _ _ / .. _ _ / .. _
Merhabâ ey piyâle-i ra‘nâ
Merhabâ ey gül-i riyâz-ı şafâ

Merhabâ ey meh-i sipihr-i derûn
Verdi nûruñ bu kaçır-ı kalbe ziyâ MUS.6/ I-1-2

Sonrasında kadehi öven beyitlerle şiiri devam eder. Öyle ki dolu bir kadehi kör içse gün gibi âlemi görür; bir mezara dibinin tortusu dökülse mezardaki ölüyü diriltir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _
‘Âlemi gün gibi görürdü o dem
İçse idi doluñu bir a‘mâ

Dürdüñü dökselerdi bir gûra
O dem olurdu ehl-i kabır ihyâ MUS.6/ I-6-7

Dîvân'da yer alan 6 bendlik diğer tercî-bend, şairin “mahdûm-ı kerîmü’ş-şânım” dediği “Melek-zâde” isimli biri için yazılmış bir mersiye dir. Ahmed Lutfî, *Dîvânı*’nda “kerîmü’ş-şânım” ifadesini sadece iki şahıs için kullanmıştır. Bunlar Zihnî Mustafa Efendi (MSN.1/4) ile Şevkî İsmail Efendi’dir (MSN.2/5):

..__/_..__/_..__

Mürdem-i çeşmim efendim cânım

Ahî fi’llâhi **kerîmü’ş-şânım**

MSN.1/4

..__/_..__/_..__

Ahî ‘âlî-nesebim sulţânım

Ya‘nî Şevkî-i **kerîmü’ş-şânım**

MSN.2/5

Bu mersiye, bu iki isimden birinin oğlunun vefatı için yazılmış olabilir. “Melek-zâde” yeni yetişen biridir. O vefat edince “taht-ı hüsn” boş kalmıştır:

..__/_..__/_..__/_..__

Âh kim kaldı tehî taht-ı hüsn ‘âlemde

Gayrı nev-resteye lâyıķ mı o devlet rif‘at

MUS.7/IV. 3

Ahmed Lutfî, şiirin son bendinde bu mersiyesini sadeliğinden dolayı okuyan ehl-i hünerin kendisini ayıplamamasını ister. Zira bu musibet onda akıl fikir koymamıştır ki kederi arz için taze mazmunlar söyleyebilsin. Eğer şair bu şiirinde sanat kaygısı gütseymiş erbab-ı belanın derdine dert katacak yeni şeyler söyleyecekmiş. Bu sebeple şair, bu şiirinde tasannudan uzak durmuştur:

..__/_..__/_..__/_..__

Göriceķ şi‘rimi ‘ayb eylemesin ehl-i hüner

Sâde olduğuna bu nazm-ı felâket-güster

Bu muşîbet ya meger dilde tefekkür mü kodu

Ki edem tâzece mazmûnlar ile ‘arz-ı keder

Tâzeler derdini erbâb-ı belânıñ yohsa

Yokdur içinde bunun beyt-i taşannu‘dan eşer

MUS.7/VI. 1-3

Ahmed Lutfî’nin *Dîvânı*’nda 3 adet terkîb-bend, 3 adet tercî-bend ve 1 adet 24’lünün haricinde 44 adet şarkı, 27 adet tahmis ve 32 adet müseddes vardır.

Musammatlarda bendlerin sonlarındaki mısra veya iki mısra yalnızca kafiye ile bağlanırsa bunlara “müzdevic musammat”; mısralar aynen tekrar ederse “mütekerrir musammat” adı verilir. Tekrar eden mısralara da “nakarat” denir (İpekten, 2015:85). Ahmed Lutfî Dîvânı’nda yer alan muhammes ve müseddes nazım şekillerinin tamamı “mütekerrir”dir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi *Dîvân*’da 32 adet müseddes başlıklı şiir varken bunlardan 13 tanesi müseddes değil tesdistir. Sadece 14 nolu musammat, şairin 236 nolu gazelinin 2 ve 5. beytin ikinci mısraları üzerine dört mısra ekleyerek yazdığı bir tesdistir:

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Ârzû-yı şöhbetim dilden neşâtı etdi dūr
Hasretiñle bî-ķarār oldum emān cānım Ḥalīl G.236/2

Şefkat edip **Luṭf**’i bīmārıñna ol ķāre-sāz
Gel ķadem-rencīde ķıl luṭf eyle suṭṭānım Ḥalīl G.236/5

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Ey felekde mişli yok mihr-i dıraḥşānım Ḥalīl
Āfitāb-ı devletim suṭṭān-ı zī-şānım Ḥalīl
Verd-i ḥandānım Ḥalīl serv-i ḥırāmānım Ḥalīl
Talebim senden budur ey şāh-ı ḥūbānım Ḥalīl
Hasretiñle bî-ķarār oldum emān cānım Ḥalīl
Gel ķadem-rencīde ķıl luṭf eyle suṭṭānım Ḥalīl MUS.14/1

Diğerleri ise farklı şairlerden seçilen gazellerin matla kısmına dört mısra eklenerek oluşturulmuş “tesdis” lerdir. Ancak Ahmed Lutfî, *Dîvân*’ında bunları da “müseddes” olarak başlıklandırmıştır. Şiirlerine tesdis yapılan şairler şunlardır:

Râmî Paşa (MUS.11), Remzî (MUS.18), Sabrî (MUS.19), Mahvî (MUS.22), Zâtî (MUS.24), Fehîm Çelebî (MUS.27), Alî (MUS.29,37), Nef’î (MUS.30), Râzî (MUS.32), Hicrî (MUS. 33) ve Sâbit’tir (MUS.34).

Diğer 19 müseddesin üçü hariç 16’sı “Müseddes-i Lutfî Efendi” şeklinde başlıklandırılmıştır (8, 9, 10, 13, 16, 17, 20, 21, 23, 25, 26, 28, 31, 35, 36 ve 38 nolu müseddesler). Bunların dışında kalan 12,15 ve 39. müseddesler ise farklı başlıklara sahiptir. Bu başlıklar şu şekildedir:

12 nolu müseddese “**Müseddes-i Luṭfī Efendi Der Ḥakḳ-ı Tūbā Süleymān Aḡa:** Tūbā Süleyman Aḡa hakkında Luṭfī Efendi’nin Müseddesi”,

15 nolu müseddese “**Müseddes-i Luṭfī Mebnī-i ‘Ale’l-ḥikāye:** (Bir) hikāyeden kaynağını alan Luṭfī’nin Müseddesi”,

39 nolu müseddese ise “**Mersiye:** Mersiye” şeklinde başlıklar verilmiştir.

Burada özellikle 15 nolu müseddesin başlığı dikkat çekicidir. Zira başlıktan anlaşıldığına göre müseddes, bir olaya dayanmaktadır. Âşığa iltifat etmeyen sevgilinin “kekez, nâ-dân, hîz, nikbet, rüsva, harami” olan aḡyara iltifat ettiğini anlattığı bir müseddestir. 3 nolu müseddesle konu benzerliği vardır.

Dîvân’da yer alan müseddes ve tesdislerin bend sayıları birkaç şiir hariç (10, 11, 12, 32, 36, 37. nolu müseddesler 4 bend; 38 nolu müseddes 7 bend ve 39 nolu müseddes 8 bend) tamamı 5 bendden meydana gelmektedir. Müseddeslerden 16 nolu müseddes, bir mülemma müseddestir. Müseddesin mütekerrir kısmı Farsçadır. Ancak ilk benddeki bu Farsça mısralardan ikinci mısraı diğer bendlerden farklıdır.

.. _ _ / . _ . _ / . . _
Bu gice ḥānemiz ḳatı tenhā
Şūkalādan kimesne yok aşlā
Ne ḳadar zaḥmet ise gel cānā
Beni teşrīfīn ile ḳıl iḥyā
Bī-tekellūf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellūf ‘ayān-ı mā vü şumā

Ḳıl ḳadem-rence ey şeh-i ḥūbān
Muntazırdır ḳademiñe yārān
Seni gözler gürūh-ı ehl-i dilān
Ḥāmūş gözlerim ḳapıda hemān
Bī-tekellūf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellūf meyān-ı mā vü şumā

MUS.16/1-2

Ahmed Lutfî Dîvânı'nda 27 adet tahmis başlıklı şiir vardır. Bunlardan 59, 60, 61, 62, 63, 64 ve 65 nolu şiirler tahmis değil muhammestir. Tamamı muhammes-i mütekerrirdir. Özellikle bunlardan 59 numaralı muhammes “Taḥmīs-i Luṭfî berāy-ı Nūrî Tâc”dir şeklinde bir başlığa sahiptir. Bu da bu muhammesin “Nûrî Tâc” isimli biri için özel yazıldığını düşündürmektedir.

Dîvân'da 20 adet de tahmis vardır. Bu şiirlerden 18'i, farklı şairler ait gazellere Ahmed Lutfî'nin yazdığı tahmislerdir. 51 ve 56 da birer tahmis olduğu halde bu gruptan dışındadırlar. Şöyle ki 51 nolu tahmis, şairin kendi gazeline (G.32) yazdığı bir tahmisen 56 nolu tahmis, Ahmed Lutfî'nin gazeline (G.266) Remzî'nin yazdığı tahmistir. Yani şair, kendi gazeli için yazılmış bir tahmisi de *Dîvân*'ına eklemiştir.

Ahmed Lutfî'nin gazellerine tahmis yazdığı şairler ve yazılan tahmislerin numaraları aşağıdaki gibidir: Zihnî (40 nolu tahmis), Hüsnî (41 nolu tahmis), Örfî (42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49 ve 58 nolu tahmisler), Hüsnî, Sırrî, Şerîfî (50 nolu tahmis), Ca'fer (52 nolu tahmis), Remzî (53,55 ve 57 nolu tahmisler), Rüşdî Hüseyin Efendi (54 nolu tahmis) ve Kenzî (66 nolu tahmis).

Görüldüğü üzere şair, en çok tahmisi Örfî'nin 9 gazeline yazmıştır. Devamında 3 gazelle Remzî gelmektedir. Diğer şairlerin sadece birer gazeline tahmis yazılmıştır.

Burada Hüsnî için bir durumu açıklamak gerekmektedir. Şöyle ki Hüsnî'nin aslında iki şiirine tahmis yapılmıştır. Bunlardan ilki 41 nolu tahmisen diğeri Ahmed Lutfî'nin kendi gazeli de dâhil Hüsnî, Sırrî ve Şerîfî'nin “şerîf” redifli gazellerine yazdığı 50 nolu tahmistir.

50 nolu tahmiste, tahmisi yapılan “şerîf” redifli gazeller, muhtemelen bu dört şairin (Hangisi zemin şiirdir bilmiyoruz.) birbirlerine yazdıkları nazirelerdir. Ahmed Lutfî, bu gazellere ayrı ayrı tahmis yazmak yerine hepsini bir tahmiste toplamıştır. Toplamda 21 bendden meydana gelmiş bir şiirdir. Diğer tahmislerin ikisi hariç (63 nolu tahmis 4 bend ve 51 nolu tahmis 6 bend) tamamının 5 bendden oluştuğu

düşünülürse bu tahmisin bend sayısı olarak da farklı olduğu ortadadır. Şairin 4 gazelli bir tahmis yazması, 18. yy. Dîvân şairleri arasında orijinal olma isteğinin Ahmed Lutfî'deki bir yansıması olduğunu düşünmekteyiz. 4 bendden oluşan 63 nolu şiir, bir mülemma muhammestir. Her bendin son mısraı Arapçadır. Ayrıca tahmisler içinde 54 nolu Rüşdî'nin gazeli üzerine yazılmış olan tahmisin sonunda “*Sene 1145 fî 25 Rebî'ü'l-âhir (m.15 Eylül 1732)*” şeklinde bir tarih vardır. Sonunda tarih yazılı tek musammat bu şiirdir.

Dîvân'daki musammatların sayı olarak en fazla olanı ise şarkıdır. Ahmed Lutfî *Dîvânı*'nda, 44 adet şarkı vardır. Bunlardan 80, 103 ve 104 nolu şarkılar hariç tamamı aruz vezni ile yazılmıştır. *Dîvân*'da yer alan şarkıları kafiye düzenine göre şu şekilde gruplandırabiliriz:

2 adet çapraz kafiye şarkı: 67 ve 97 nolu şiirler.

35 adet nakaratlı çapraz kafiye şarkı: 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108 ve 109 nolu şiirler.

7 adet murabba-ı mütekerrir kafiye şarkı: 72, 91, 92, 94, 95, 105 ve 110 nolu şiirlerdir.

Edebiyatımızda çapraz kafiye ilk şarkı örnekleri 17. yy.da Nâ'ilî'de görülmüştür. Nâ'ilî *Dîvânı*'nda toplam 11 şarkı vardır. Aynı dönemde Yahya Nâzım'da 9; 18. yy.ın usta şairi Nedîm *Dîvânı*'nda 27 ve son olarak aynı dönemin son usta şairi Şeyh Gâlib'in *Dîvânı*'nda ise 11 şarkı olduğu (İpekten, 2015:90) düşünüldüğünde Ahmed Lutfî'nin *Dîvânı*'nda yer alan şarkı sayısı oldukça fazladır. *Dîvân*'da yer alan şarkıların bend sayıları birkaçı hariç (73, 96, 97, 101, 104, 107 ve 108 nolu şarkılar 4 bend; 92 ve 93 nolu şarkılar 6 bend; 110 nolu şarkı 12 benddir.) tamamı 5 benddir. Musammatlarda “mahbub methiyesi” diyebileceğimiz şiirler vardır. Bu methiyeler; erkeklerin bir sevgilinin vasıflarıyla anlatıldığı bu yönüyle “şehrengiz”lere benzeyen (Çeltik, 2008:486) şiirlerdir. Şiirin redif kısmı bir erkek

ismidir. Musammat nazım şekilleriyle yazılan bu “mahbub methiyeleri” dört kişi için yazılmıştır:

ŞİİR NO	“MAHBUB METHİYE”SİNİN YAZILDIĞI KİŞİLER
MUS3	Berber
MUS.14,55	Halîl
MUS.50	Şerîf
MUS.92,93,94,95	Süleyman
MUS.110	Osman

Tablo 2.5: Mahbub methiyesi yazılmış musammatlar

Dîvân’da yer alan musammatların şekil özelliklerini toplu olarak aşağıdaki tabloda gösterdik:

DÎVÂN'DA YER ALAN MUSAMMATLARIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ		
NAZIM ŞEKİLLERİ	şîir NO	şîir SAYISI
TERKÎB-BEND	1, 2 ve 3. şîirler	3 adet
TERCÎ-BEND	5, 6 ve 7. şîirler	4 adet
YİRMİ DÖRTLÜ	4. şîir	1 adet
MÜSEDDES	8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 25, 26, 28, 31, 35, 36, 38 ve 39. şîirler	19 adet
TESDİS	11, 13, 18, 19, 22, 24, 27, 29, 30, 32, 33, 34 ve 37. şîirler	13 adet
MUHAMMES	59, 60, 61, 62, 63, 64 ve 65. şîirler	7 adet
TAHMİS	40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51 ²⁷ , 52, 53, 54, 55, 56 ²⁸ , 57, 58 ve 66. şîirler	20 adet
ŞARKI	ÇAPRAZ KAFİYELİ ŞARKI	2 adet
	NAKARAT ÇAPRAZ KAFİYELİ ŞARKI	35 adet
	MURABBA-I MÜTEKERRİR ŞARKI	7 adet
TOPLAM		110 adet

Tablo 2.6: Dîvân'da yer alan musammatların şekil özellikleri

²⁷ MUS.51, şairin kendi gazeline (G.32) yazdığı bir tahmistir.

²⁸ MUS.56, Ahmed Lutfî'nin (G.266) gazeline Remzî'nin yazdığı tahmistir.

2.3.2.1.4. Gazeller

Türk edebiyatında, Dîvân şiirinin kuruluş dönemlerinden başlayıp Tanzimat'tan sonra Batı etkisinde gelişen Türk şiirinin yerleşmesine kadar yüzyıllar boyu çok yaygın kullanılan gazel, Türk edebiyatının her sınıf şairince en çok sevilen ve öteki nazım biçimlerinin yanında en çok tutulan bir nazım biçimi olmuştur (Dilçin 1986:78). Ahmed Lütfî de bu çizgide hareket etmiş en çok tercih ettiği nazım şekli gazel olmuştur.

Dîvân'da 331 adet gazel ve 1 adet de müstezat gazel vardır. *Dîvân*'ın Ü1 nüshasının iç kapağında yer alan iki mührün altında şiirlerin bulunduğu varaklarının not edildiği bir fihrist vardır. Bu fihristte her gazelin kafiye harfinin karşısında onun hangi varakta bulunduğu yazılıdır:

“*Harf-i elif* 20, 21, 22, 23, 24, 25; *Harf-i bâ*’ 25, 26, 27, 28; *Harf-i tā*’ 28, 29, 30, 31; *Harf-i sā*’ 32; *Harf-i cîm* 33, 34; *Harf-i hā*’ 34; *Harf-i hı* 34; *Harf-i dāl* 34, 35, 36; *Harf-i zāl* 36, 37; *Harf-i rā*’ 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47; *Harf-i zā*’ 48, 49, 50; *Harf-i sîn* 50; *Harf-i şîn* 50, 51; *Harf-i şūd* 51; *Harf-i dād* 51; *Harf-i tā* 52; *Harf-i zā* 52; *Harf-i ‘ayn* 52; *Harf-i ğayn* 52; *Harf-i fā*’ 53; *Harf-i kāf* 54, 55; *Harf-i kāf* 56, 57, 58; *Harf-i lām* 58, 59; *Harf-i mûm* 60, 61, 62, 63, 64; *Harf-i nûn* 65, 66; *Harf-i vāv* 66, 67; *Harf-i hā*’ 67, 68, 69; *Harf-i yā*’ 70, 71, 72, 73, 74, 75.”

Bu fihristin altında derkenar olarak “*İş bu işāret olunan rakamlar ‘aded-i evrāḳdır. Her ḳanḡi ḳāfiyede olan ḡazel murād olursa ḡarfiniñ taḡtına nāzar ide ḳanḡi rakamda ise açup ol kāḡıdda bula.*” şeklinde bir cümle vardır.

Gazeller mürettep dîvânlarda kolayca bulunabilmeleri için kafiyelerinin son harfleriyle, Arap alfabesine göre sıraya dizilmişlerdir (İpekten, 2015:21). Tenkitli metnini hazırladığımız *Dîvân*'daki 331 gazelin kafiye harflerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir²⁹:

²⁹ Tabloda harflerin altındaki ilk rakam, o harf kafiyesiyle yazılmış şiir sayısını gösterirken onun altındaki rakamsa şiirlerin gazel numaralarını göstermektedir. Örnek: “peltek se” harfiyle kafiyeli 3 adet şiir olup 70-72 (70, 71 ve 72 nolu şiirler) rakamlarıyla numaralandırılmıştır.

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
27 adet 2-28	16 adet 29-44	25 adet 45-69	3 adet 70-72	9 adet 73-81	1 adet 82	1 adet 83
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
12 adet 84-95	1 adet 96	67 adet 97-164	17 adet 165-181	1 adet 182	5 adet 183-187	2 adet 188-189
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق
1 adet 190	3 adet 191-193	1 adet 194	3 adet 195-197	1 adet 198	5 adet 199-203	10 adet 204-213
ك	ل	م	ن	و	ه	ي
17 adet 214-230	12 adet 231-242	30 adet 243-272	10 adet 273-282	3 adet 283-285	20 adet 1,286-304	27 adet 305-331

Tablo 2.7: Dîvân'daki gazellerin kafiye harflerine göre dağılımı

Tabloda da görüldüğü gibi “ح ، خ ، ذ ، س ، ض ، ظ ، غ” gibi kafiye oluşturulması zor olan harflerde birer şiir yazılmışken kafiye bulması kolay olan “م ، م ، ر ، ي ، ا ، ت ، ه” gibi harflerle oldukça fazla gazel yazılmıştır. *Dîvân*'da gazeller ağırlıklı olarak 5 beyitten meydana gelmektedir. “nâ-tamâm” gazel yoktur ama 229 nolu “unutdun” redifli gazelin Ü1 nüshasında ilk iki beytinden sonra³⁰ 231 nolu “gönül” redifli, matla beyti eksik olan 5 beyitlik bir gazel vardır. Matla beytinin yazılmamasının bir müstensih hatası olduğunu düşünmekteyiz. Zira Ü1 nüshasında hem 231³¹ hem de 229 nolu gazellerin her ikisi de eksik bırakılmıştır. Bununla beraber

³⁰ 228 nolu bu gazelin Ü2 nüshasında tamamı, Ü1 nüshasında ise sadece ilk iki beyti vardır.

³¹ G.230 nolu matlası eksik gazel Ü2 nüshasında yoktur.

Dîvân'da 15 (G.163) ve 24 beyitlik (G.298) mutavvel gazeller de vardır. Aşağıdaki tabloda gazellerin beyit sayılarına göre dağılımı gösterilmektedir:

DÎVÂN'DA YER ALAN GAZELLERİN BEYİT SAYISINA GÖRE DAĞILIMI		
BEYİT SAYISI	ŞİİR NO	TOPLAM ŞİİR SAYISI
5 Beyit	2,4,5,6,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27, 29,30,31,33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,46,48,49,50,51,52, 53,54,55,56,57,58,59,60,61,62,63,64,65,66,67,68,69,70,71,72,73, 74,75,76,77,79,80,81,82,83,84,85,86,87,88,89,90,91,92,93,94,95, 96,97,98,99,101,102,103,104,105,106,107,109,110,111,112,113, 114,115,116,117,118,123,124,125,126,127,128,129,130,132,133, 134,136,137,138,139,140,141,142,143,144,145,146,147,148,149, 150,151,152,153,154,155,156,157,158,159,160,162,165,166,167, 168,169,170,171,172,173,174,175,176,177,178,179,180,181,182, 185,186,188,189,190,191,192,193,194,195,196,197,198,199,200, 201,202,203,205,206,207,208,209,211,212,213,214,215,217,218, 219,220,221,222,223,224,225,226,227,228,229,230,231,233,234, 235,236,237,238,239,240,241,242,243,244,245,246,248,249,250, 251,252,253,254,257,258,259,260,261,262,263,264,269,270,271, 272,273,274,276,277,280,284,286,287,288,289,291,292,293,295, 296,300,302,303,304,305,307,310,312,315,316,318,320,322,323, 324,325,326,328,329,330, 331	272 Adet
6 Beyit	1,3,7,32,62,119,122,129,131,135,183,204,216,232, 247, 267, 279,282,283,294,306,311	22 Adet
7 Beyit	8,47,78,108,161,164,187,210,255,256,265,268,281,297, 301, 308,313,317,321,327	21 Adet
8 Beyit	120,121,164,184,285,309,314	6 Adet
9 Beyit	100,266,278,290	4 Adet
10 Beyit	45, 319	2 Adet
12 Beyit	299	1 Adet
13 Beyit	28	1 Adet
15 Beyit	163	1 Adet
24 Beyit	298	1 Adet
TOPLAM		331 Adet

Tablo 2.8: Dîvân'da yer alan gazellerin beyit sayısına göre dağılımı

Yukarıda da bahsedildiği gibi mürettep dîvânlarda gazeller, kafiyelerinin son harflerinin Arap alfabesindeki harf sırasına göre tertip edilmektedir. Ancak Ahmed Lutfî Dîvânı’nda özel bir durum söz konusudur. Şöyle ki Ahmed Lutfî Dîvân’ının gazeliyat kısmında ilk şiirin kafiyesi “elif” harfiyle başlaması gerekirken “râ” harfiyle başlamıştır. Sebebi ise şairin gazeliyat kısmına, “besmele, hamdele, dua, salvale ve sebab-i telif” gibi bir sırayla başlama isteğidir.

Şair, ilk şiirine “bismillâhdır” redifli bir gazelle başlamıştır. Zira “Her neye bismillâh ile başlansa (o iş) tamam olur” kaidesince “Bu mecmuaya ilk önce ulu zikrullâh ile başlamak en uygunu” olacağını düşünmüştür:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Her neye başlansa bismi’llâhla olur temâm
Vird-i âgâh ‘ârif-i bi’llâh bismi’llâhdır G.1/5

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Lâyık oldur ki yazıyla ibtidâ mecmû‘aya
Şübhesiz bir ulu zikru’llâh bismi’llâhdır G.1/3

Devamındaki şiirlerde kafiye harfi “elif”e döner ama yukarıda bahsedilen “besmele, hamdele, dua, salvale ve sebab-i telif”e göre şiirler sıralanmaya devam edilir. Şöyle ki 2 nolu gazelin ilk iki beyti “Allâh’a hamd ve ondan afv dileme” üzerine yazılmıştır:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Hamd eylemek gerekdir ol Alâh’a ibtidâ
Bî-ḥad sipâs u minnet ol İlâh’a ibtidâ
Cürmümüzü ‘afv ede rahmet ü şefkat-ile
Yalvaralım [kim] ol ulu pâdişâha ibtidâ G.2/1-2

3 ve 4 nolu gazellerinde ise şair Allâh’a münacatını arz etmektedir:

_. _ . / _ . _ . / _ . _ . / _ . _
Ey bî-kesi ḥandân edici ḥazret-i Mevlâ
Mağmûmları şādân edici ḥazret-i Mevlâ G.3/1

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _
Dü-‘âlemde beni şād et Ḥudâyâ
Be-nūr-ı ḥazret-i Yāsîn ü Ṭāhâ

İlāhî kûfl-ı ümîdim küşād et
Be-ḥaḳ-ı sūre-i İnnā feteḥnā

G.4/1-2

5 nolu gazel, Hz. Muhammed’e salavata vesile olsun diye vasıfları ve mucizelerinin anlatıldığı bir gazeldir. Şair, bu şiirin son beytinde ise şefaata talebini arz eder:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Yā Resūla’llāh şefā‘at eyle **Luṭfî** bendeñe
Şol zamān kim aḡlaram ‘uryān gezip rûz-ı cezā

G.5/5

Devamında gelen 6 nolu gazel, ilk gazelin “sebeb-i telif”i diyebileceğimiz “Şiirine neden besmeleyle başladığını” açıklayan iki beyitle başlar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Eyledim taḥrîr-i şî‘re besmeleyle ibtidā
Ola kim tevḥîḳ-i Bārî ola baña reh-nümā

Vācib oldur her neye başlansa ola besmele
Ḥaḳ bu kim āsān eder anı Cenāb-ı Kibriyā

G.6/1-2

Şair, devamındaki beyitlerde; noksanlarının “erbâb-ı zekâ” tarafından affedilmesini; yazdığı birkaç gazelini okuyan “ehl-i vefâ”nın onları beğenmesini ve “ârifân”ın şevkle yazdığı parlak şiirlerindeki kusuru afv eteği ile örtmelerini ister:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Bir iki tâne zemîn eş‘āra cür’et eyledim
Dilerim noḳşānını ‘afv ede erbâb-ı zekā

Eyledim birkaç gazel taḥrîr bu mecmū‘aya
Umarım ki ede taḥsîn okuyan ehl-i vefa

Dāmen-i ‘afv ile setr ede ḳuşûrum ‘ārifân
Şevḳle yazdım bir iki nazm-ı ġarrā **Luṭḫiyā**

G.6/3-5

9 nolu gazelde de şair kendi şiirini övmektedir. Öyle ki Mîr Alî (Alî Şîr Nevâyî) eğer bu dört beyti (gazelin ilk dört beytini) zamanında yazsaydı (bu vesileyle görseydi) kendi yazdığı kıtalarını kıskançlıkla Dîvânı’ndan silerdi:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Mîr ‘Alî kıt‘aların reşkle nesh eylerdi

Bu cihâr beytimi vâktinde edeydi imlâ

G.9/4

Dîvân’daki 8 gazel başlıklıdır. Ayrıca “Li-muharriri (G.78), li-nâmıkîhi’l-fakîr (G.187) ve li-nâmıkîhi’l-fakîrû’l-âciz (G.298, G.299, G.304)” şeklinde başlıklar da vardır. Ancak tam bir cümle şeklinde olan 8 başlık ise aşağıdaki gibidir:

G.28- Eyyâm-ı şitâda pederim merhûmdan bir kûrk niyâz eyledigimde hâl-i şıgarımda denilmiştir.

G.81- Yay Ağac nâm karyede kışa tutuldukda denilen beyittir.

G.95 - Belâgatlı feşâhatlı Karışdıran Ustası ‘Örfî Maḥmûd Ağa’ya denilmiştir.

G.122-Ḥummâdan esîr-i firâş olduğumda dilimi bâb-ı tesellî için denilen gazeldir.

G.242- Bir dil-ber-i ra‘nâya duḥân irsâlinde denilmiştir.

G.269- İltimâs-ı ‘arâk u bâde

G.278- Tesliyet-nâme

G.282-Ḥasta-hâl olduğum vâkt cenâb-ı Kibriyâ ḥâzretlerine olunan münâcâtdır.

Görüldüğü gibi 269 nolu gazel hariç başlıklar ya şairin yaşamı ile ilgili kişilerle ya bir mekânla ya da olaylarla alakalıdır. 28, 95 ve 242 nolu gazellerin başlıkları şairin yakın çevresindeki kişilerle ilgili iken 81 nolu gazelin başlığı bir yerle; 122 ve 282 nolu gazellerin başlığı geçirdiği hastalıkla ve son olarak 278 nolu gazelin başlığı ise yaşadığı sıkıntıların geçiciliğiyle ilgilidir. 269 nolu gazeldeki başlık ise akrostiş bir şiire konulmuştur.

Gazellerden; 58, 189 ve 197 nolu gazeller “zü’l-metalî” iken 171, 281 ve 290 nolu gazeller ise “gazel-i dü-matla”dır. Ancak 255 nolu gazel hem mısra başında tekrar edilen “Benim” redifiyle hem de makta beyti hariç tamamı matla ve aynı kafiyeyle oluşturulmuş farklı bir gazeldir. Bu şair için farklı bir ahenk arayışıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim kâşî kemânım bî-emânım derde **dermânım**

Benim hûb-ı zamânım kahramânım ey **Süleymân'ım**

Benim ey hûn-feşânım mâh-pîşânım **dıraḥşânım**

Re'îs-i mehveşânım 'âlî-şânım yâr-ı **zî-şânım**

Güzîde şîvekârım hûb hünkârım **keremkârım**

Benim ey nükte-dânım verd-i ḥandânım **suḥan-dânım**

Benim ey âfitâbım mâhtâbım rûy-ı pür-**tâbım**

Benim şîrîn-zebânım mihribânım mâh-ı **tâbânım**

Benim ey 'işve-bâzım şâhbâzım yâr-ı **dîl-bâzım**

Benim zîbende cânım zülf-i reyḥânım ḥoş-**elḥânım**

Benim kadd-i dirâzım yâr-ı hem-râzım **ser-efrâzım**

Benim şâh-ı cüvânânım cinânım hûb **cânânım**

Zemîn-i tâzedir **Luṭfî** bu şî'ri gönder aḥbâba

Naẓîre eylesin bu nazm-ı bî-mânende yârânım G.255/1-7

44 nolu gazel, mülemma bir gazeldir. Gazeldeki beyitlerin ikinci mısraları birinci mısralarla anlam ilişkisi olan Arapça bir fiilin sırayla “اِفْتَعَلَ”, “يَفْتَعَلُ”, “اِفْتَعَالٌ” vezinlerinde çekimlenmiş şekliyle oluşturulmuştur. Örnek olarak bir beytini aşağıya aldık:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Oldu göñül saña ey 'âlî-cenâb

İntesebe yentesibü intisâb

G.44/1

Ahmed Lutfî'nin gazellerinde çeşitli harf oyunlarına da yer verdiğini görmekteyiz. Şair; 137, 155 ve 326 nolu gazellerde harflerin insan uzuvlarına benzerliklerini kullanarak muammalar oluşturmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Zülf kad ü kâşî'nı seyr edeniñ ey dîl-rübâ

Şevkle vird-i zebânı gice gündüz cân olur

G.137/4

Bu beyitte zülfün “cîm”, kaddin “elif” ve kaşın “mîm” harfine benzerliği kullanılarak ikinci mısradaki “cân” kelimesi üzerine bir muamma teşkil edilmiştir.

Yine,

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Zülfü dâldır gūyiyā mîm deheni ol hūbuñ

Hasretinden bularıñ gözde dem olmaz da n’olur

G.155/3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O zülfüñ şekli dāl olmuş dehānıñ gūyiyā mîm’dir

Begim anlara bakmağdan iki çeşmimde dem kıaldı

G.326/3

Bu iki beyitte harfin uzva benzerliği kullanılarak iki muamma oluşturulmuştur. Burada “dāl” harfî ile “mîm” harfinin birleşmesi ile “dem” kelimesi ortaya çıkmaktadır .

Bunlarla beraber şair, 269’de muvaşşah (akrostiş) bir gazel yazmıştır. Şair, bu gazelin 4. mısraında şiirin nasıl okunacağını söylemiştir:

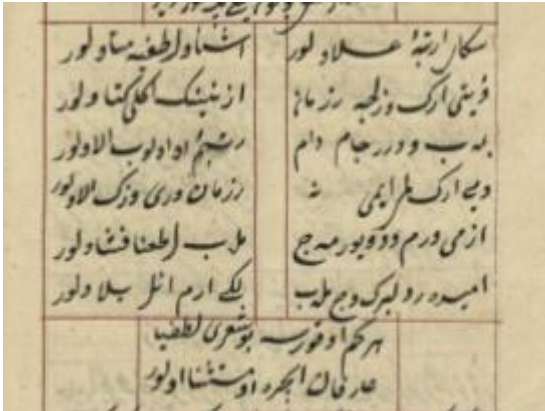
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Evvelinden şi’rimiñ her satırınıñ bir harfîñ al

Bize gönder kim olardır dāfi‘-i ālām ğam

G.269/4

161 nolu gazelin de makta beyti hariç diğer beyitlerdeki kelimelerin harflerini eksiltmek suretiyle bir gazel oluşturulmuş ve bunu okuyabilenin arifler içinde müstesna olacağını belirtmiştir. Aslında bu gazel iade sanatı ile yapılmış “kelime türetmeli bir gazel”dir. Her kelimenin son harfî diğer kelimenin ilk harfî olacak şekilde sıralanmıştır. Gazelin tamamı aşağıya alınmıştır:

Şimdi gazeli yukardaki bu mantık üzere düzenlersek

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Saña ey yār rütbe-i a‘lā olur
Āşinā ol Luṭfī’ye hemtā olur

Rü’yeti yāriñ güzelce her zamān
Nāzenīniñ kākülü yektā olur

Rabb’ime hep budurur recām müdām
Mertebem me’vā olup bālā olur

Rūyı yāriñ gül mi re’yi mi yine
Her zamān nūrı yüzüñ kālā olur

Rāzımı verme meded duyurma hīç
Cümle hep bil luṭfuna ifşā olur

Rāmı da her dilberiñ güç cümle hep
Belki yārim mā’il-i Leylā olur

Her kim okursa bu şi’ri Luṭfiyā
‘Ārifān içre o müsteşnā olur

G.161/1-7

Bu şekilde bir gazel ortaya çıkacaktır.

Bunların yanında şair; gazellerinden makta beytinden sonra, 45 nolu gazelde Şehrî’yi, 119’da Mahvî’yi ve 290 nolu gazelde ise Zihnî’yi övdüğü müzeyyel üç gazele yer vermiştir. Ayrıca 164 nolu gazelin tamamında da Rızâyî’yi övmektedir.

Dîvân’da 111 adet gazelde konu birliği olduğunu düşünmekteyiz. “Yek ahenk gazel” olarak ele alabileceğimiz gazeller aşağıdaki gibidir. Bu sayı, mevcut gazellerin yaklaşık %33’üne karşılık gelmektedir. Bu gazeller ve konuları şu şekildedir:

ŞİİR NO	KONUSU
G.1	Besmele
G.2, 29, 30, 282	Münacat

G.3	Allah'ın isimleri
G.8	Zamanın modası (Beyaz fes-siyah pûşi)
G.17	Sevgiliyi davet
G.19	Ölüm sonrası mahalli adetler
G.26,282	Allah'tan şifa talebi
G.27	Bir dükkân tasviri
G.28	Şairin babasından bir kürk istemesi
G.32, 215, 216, 218, 219, 330	Kudumiye
G.37	Yatak (Cânehâb)
G.42	Hatiplik mesleği
G.43	Çubuk
G.62, 191,	Sakal
G.71	Müselles adlı bir içki
G.73, 74	Saba rüzgarıyla konuşma
G.47-59, 195, 196, G.207, 208, 209, 211, 212, 213	Hasret ve ayrılıkla ilgili
G.80	Satranç terimleri
G.81	Yay Ağaç isimli karye
G.82	Bir bağın tasviri
G.83	Din adamlarının eleştirisi
G.84, 85, 86, 225, 226, 227, 233, 234, 235, 236, 250, 251, 273, 286,	Erkek mahbup
G.88, 278	Tesliyet
G.93	Şairin sıkıntılı hali
G.95	Sünnet düğünü
G.96	Kağıt
G.102-106	Aşkın sebep olduğu sıkıntılar
G.113, 222, 295, 300, 301	Mektup ve kalemle ilgili
G.122	Şairin hastalığı
G.129	Saç türleri
G.132, 258	Ramazan terimleri
G.141	Askerlikle ilgili terimler

G.148	Kahve ile ilgili
G.162	Okçulukla ilgili terimler ile ilgili
G.165	Riyâzî adlı şair
G.170, 171	Âşık ve maşuğun kıyası
G.187	Hiciv
G.197, 228	Felek
G.201, 202	Bayram
G.232, 271	Geçmişe özlem
G.253,261, 262	Hediyeler için teşekkür
G.259	Tevekkül
G.263	Mersiye (Torununun vefatı)
G.267, 322	Yaşanmış bir olay
G.280	Vatan
G.281	Resenbazlık ile ilgili
G.297, 298, 299	Vuslat gecesi
G.309	Tekirdağ ili ile ilgili
G.318, 319	Şükür
G.329	Kebapçılık terimleri ile ilgili

Tablo 2.9: Yekahenk gazeller

Lutfi, Dîvân şiirinin geleneksel anlatımlarının dışında yaşamıyla ilgili birçok meseleyi de gazellerine yansıtmıştır. Örneğin, hastalık sebebiyle yaşadığı sıkıntıları bahsettiği 26, 122 ve 282 nolu gazellerin devamında bunlardan kurtulunca 318 ve 319 nolu gazellerde de sıhhat ve zenginliğe kavuştuğu için Allah’a şükürlerini arz etmektedir. Bununla beraber bilmediğimiz bir sebepten dolayı Tekirdağ’dan ayrıldığını düşündüğümüz Ahmed Lutfi’nin, bu ayrılıktan duyduğu üzüntüyü yansıtan 47 ile 59 nolu gazeller arasındaki “hasret” redifli toplam 13 gazeli dikkat çekicidir.

Yaşamından birçok kesiti şiirlerine yansıtan şairin ailesiyle ilgili sevinç veya üzüntülerini de şiirlerinde işlediğini görmekteyiz. Örneğin, 159 nolu gazelde torunlarından Osman’ın bir camide Kuran okumasından duyduğu sevinci anlatırken

263 gazelde aynı torununun vefatından duyduğu elemi anlatmaktadır. Son olarak Ahmed Lutfî'nin çalıştığı mahkeme binasının bir sebeple boş kalmasından dolayı harabeye dönmüş halinden duyduğu kederi anlattığı 322 nolu gazeli, gerçek hayatın gazellere yansımış bir örneğidir.

Musammatlarda olduğu gibi gazellerde de “mahbub methiyeleri” dikkat çekmektedir. Ahmed Lutfî'nin Dîvânı'nda gazeller kısmında 8 kişi için yazılmış “mahbub methiyesi” vardır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

ŞİİR NO	“MAHBUB METHİYE”SİNİN YAZILDIĞI KİŞİ
G.84, 85, 86	Ahmet
G.225, 226	Ali
G.227	Mehemmed Şah
G.233, 234	İsmail
G.235, 236	Halil
G.250, 251	İbrahim
G.273	Hasan
G.286	Abdullah

Tablo 2.10: Mahbup methiyesi yazılmış gazeller

Şair 4 adette musammat gazel söylemiştir. Bunlar 26, 100, 318 ve 319 nolu gazellerdir.

Dîvân'da bir adet de müstezat gazel vardır. Bu, her mısrada tek ziyadesi olan “sade bir müstezat”tır. Aruzun “mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün” vezninde “değişmem” redifliyle yazılmış bir gazelin her mısraına aynı veynin ilk ve son cüzleri olan “mef'ûlü fe'ûlün” ile eklenmiş bir ziyadeyle oluşturulmuş bir müstezattır. Toplam 7 beyittir. Kafiye şeması, “Ab Ab / Cx Ab / Dx Ab /...” şeklindedir. İlk iki beytini aşağıya örnek olarak aldık:

__./.__./.__./.__.
__./.__.

Būs-ı deheniñ biñ dūr-i yektāya deġiřmem	A
Ey ġonçe-dehānım	b
Bir kere beliñ ƣocmaġı dūnyāya deġiřmem	A
Ey tāze cūvānım	b

Būsende olan ģande ile ‘iřve ki vardır	C
‘Ālemde bulunmaz	x
Reftār-ı ser-efrāzıñı Tūbā’ya deġiřmem	A
Ey serv-i revānım	b

MG.332/1-2

Gazeller, muhteva açısından ele aldığımızda ağırlıklı olarak rindâne ve âşıkânedir. Bununla beraber nasihat veren didaktik gazeller de vardır. Ařk, şarap, saki, rakip, meyhane gibi konular şiirlerde işlenmiştir. Ağyara çokça iltifat eden sevgiliye bedel ondan bir “nigāh-ı iltifat” bekleyen ve onun haberini saba rüzgârından soran âşık tipleriyle klasik Dîvân şiiri çizgisinde şiirler söyleyen bir řair karşımızdadır. *Dîvân*’da řair, her ne kadar kendi yaşamıyla ilgili birçok olayı gazellerinde işlese de içinde bulunduġu geleneġin ona dayattıġı řiir dūnyasından fazla uzaklaşamamıştır. Onun için de sevgili ulaşılmazdır, o da kendisini sevdiġinden ayıran felekten şikâyetçidir. Daima iři ıstırap ve elemidir.

Şair, Rüstem Paşa Camisi hatîbi olmasına raġmen “zâhid”i “iki yüzlülük”le itham ederek zahir ilimleri öğrendiġi kitabını satıp “engûr”a vermesini tembih eder. “Rind” meşrebine ise taraftardır. Rindler meclisi olan meyhaneden gelen rindânla söyleşmeyi “sûfi” ile söyleşmeye tercih eder.

2.3.2.1.5. Kıt'alar

Ahmed Lutfi'nin divanında 9 adet kıta vardır. Tamamı kıta-ı kebir şeklindedir. Sadece 4 ve 6 nolu kıtalar mahlassızdır. Burada müstakil birer kıta olmayıp şairin 1 ve 2 nolu mesnevilerin sonunda, memduhuna taleplerini arz ettiği 3 adet kıta daha vardır. Kıtaların tamamı başlıklıdır. Başlıklar aşağıdadır:

1 nolu kıta: **Hāl-i şıgarımda İstānbūl'dan maskat-ı re'sim olan Tekfūrdağı'na irsāl eyledigim manzūm muḥabbet-nāme'dir.**

2 nolu kıta: **Mūmā ileyh Maḥmūd Ağa'ya fakīrāne bir kūtḥni hediye etdigimde kāğıdı üzerine yazılan kıt'adır.**

3 nolu kıta: **Kethūdā Efendi ḥazretlerine şem'ı 'asel irsālinde denilmiştir.**

4 nolu kıta: **Edīb Efendi'ye irsāl eyledigim muḥtaşar manzūm mektūbdur.**

5 nolu kıta: **Kethūdā-yı şadr-ı 'ālīye verilen 'arz-ı hāl**

6 nolu kıta: **Kıta**

MSN.1-2'nin sonunda yer alan 3 adet kıta: **Kıta**

Kıta-ı kebirlerin en uzununu 1 nolu kıtadır. Toplam 47 beyitten meydana gelmiş bir kıtadır. Şairin küçükken İstanbul'dan doğum yeri olan Tekfurdağ'ına gönderdiği “nicedir” redifli, “muḥabbetnāme” isimli manzum bir mektuptur. Bu kıtada şair, daha ilk beytinden itibaren doğduğu memleketteki dostlarının hallerini sormaktadır. Bu kıta-ı kebir, Ahmed Lutfi'nin dost ve şair çevresinden birçok ismi barındırması açısından önemlidir.

2 ve 3 nolu kıtalar ikişer beyitlik olup her ikisi de Ahmed Lutfi tarafından memduha gönderilen hediye vesilesiyle yazılmıştır. 6 nolu kıta, iki beyitten meydana gelmiştir. Bu şiir, şairin Tezkire-i Şuarâ adlı eserinde Zihnî için yazılmış bir kıtadır.

4 nolu kıta da 1 nolu kıta gibi manzum bir mektuptur. Ancak 1 nolu kıtaya göre oldukça kısa bir manzum mektuptur. 6 beyitten meydana gelmektedir. 5 nolu kıta,

mahlassız 6 beytlik bir şiirdir. Burada şair, yeni yetişen kızının masraflarından dolayı yaşadığı sıkıntıyı bir kethüdaya arz etmektedir.

2.3.2.1.6. Rubâi

Ahmed Lutfî'nin *Dîvân*'ında rubai yoktur ama “Tezkire-i Şu'arâ” adlı eserinin giriş kısmında bir rubaisi vardır (Alpaydın, Yılmaz 2021:31). Biz de bu şiiri “rubai” başlığı altında tenkitli metnimize dâhil ettik. Şair, bir “münacat” olan rubaide, beldeindeki şairlerin eserlerini yazmak ve beyan etmek için Allâh'tan kolaylık vermesini istemektedir. Ahreb'in “mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ' ” vezninde yazılmıştır:

__ . / . __ . / . __ __ / __
Yâ Rab beni hem-şoğbet-i 'irfân eyle
Ėizmet-ger-i yârân-ı suğandan eyle
Beldemde olan ehl-i suğan âsârın
Tağrîr ü beyân etmegi âsân eyle

2.3.2.1.7. Müfred

Dîvân'da müfred şiir yoktur. Ancak Sırrî Mecmuası'nda “Müfredât-ı Besmele” başlığında söylenmiş müfredler içinde Lutfî'ye ait bir müfred vardır (Cergibozan 2017:129). İlk mısraı “Bismillâhirramânirrahîm” olan bir müfreddir. Tenkitli metinde *Dîvân*'ın başına konulmuştur:

__ . __ __ / __ . __ __ / __ . __
Bismî'llâhî'r-Rağmâni'r-Rağîm
Revnağ-ı ser-sûre-i nazm-ı kerîm

MÜ.1

2.3.2.2. Dîvân'da Yer Alan Nazım Türleri

2.3.2.2.1. Tarihler

Türk edebiyatında 14. yy.da başlayıp 18. yy.da en verimli zamanını yaşayan tarih düşürme, lafızla ilgili olduğu için bedi' sanatlarından sayılmıştır (Ece 2015:502). Tarih şiirleri; şairin kendisi için değerli kişilerle ilgili doğum, ölüm, sünnet, evlenme, sakal bırakma; yaşadığı çevreyle ilgili yangın, zelzele, imaret ve tecdit; dönemin devlet ricaliyle ilgili mansıp ve tayin gibi konulara işaret ettiği böylece hünerini de gösterebildiği şiirlerdir.

Ebced alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden istifade edilerek herhangi bir hadiseye, hesaplandığında o hadisenin meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyti söylemeye “tarih düşürme” denir (Yakıt 2003: 66). Ahmed Lutfî'nin *Dîvânı*'nda tarih şiirleri önemli bir yekûn teşkil eder. Toplamda 131 tarih şiiri vardır. Bunların 99'u “kıta veya kıta-ı kebir”, 21'si “gazel”, 7'si “nazm” 2'si “kaside” ve 2'si “mısra” nazım şekilleriyle yazılmıştır.

Tarih şiirlerinden 1, 42, 57, 64 ve 98 nolu şiirlerde birden fazla tarih beyit veya mısraı vardır. 64 nolu tarih şiirinde son iki beytin ikinci mısralarında tarih düşülmüştür. Bununla beraber 98 nolu tarih şiirinin son beytinin her iki mısraında tarih düşürülmüştür. Ancak 57 nolu tarih şiirinin son dört beyti olan 12 ve 15. beytlerin ikinci mısralarında, 13 ve 14. beyitlerin ise her iki mısrasında tarihler düşülmüştür. Bu şiirlerden en dikkat çekici olanıysa 42 nolu tarih şiiridir. Zira bu şiirin bütün beyitlerindeki her iki mısra da tarihler düşülmüştür. Bunların yanında 80, 121 ve 130 nolu şiirlerin tarih beyitleri sonda değildir. 80 nolu şiirde 11, 121 nolu şiirde 12 ve 130 nolu şiirde 23 nolu beyitlerde tarih beyitleri yer alır. Ayrıca 80 ve 130 nolu şiirlerin tarihleri şiirin sonunda gün, ay, yıl şeklinde ayrıntılı olarak da yazılmıştır. Aşağıdaki tabloda, tarih şiirlerinde kullanılan nazım şekilleri ve beyit sayıları gösterilmiştir.³²

³² Aşağıdaki tabloda yer alan 131. tarih Hânkâhnâme'nin sonunda yer alan gazel nazım şekliyle yazılmış tarihtir.

ŞİİR NO	BEYİT SAYISI	NAZİM ŞEKLİ
1	2	KITA
2	1	KITA
3	---	MISRA
4	5	KITA
5	5	KITA
6	14	GAZEL
7	4	NAZM
8	2	KITA
9	2	NAZM
10	7	GAZEL
11	5	KITA
12	5	GAZEL
13	4	NAZM
14	5	KITA
15	4	KITA
16	1	KITA
17	4	KITA
18	2	NAZM
19	2	KITA
20	5	GAZEL
21	5	KITA
22	5	KITA
23	4	KITA
24	2	KITA
25	3	GAZEL
26	4	KITA
27	6	KITA
28	2	KITA
29	5	KITA
30	2	KITA
31	2	KITA
32	2	KITA
33	4	KITA
34	2	KITA
35	2	KITA
36	2	KITA
37	4	KITA
38	5	KITA
39	5	KITA
40	3	KITA
41	4	KITA
42	4	KITA
43	4	KITA
44	6	NAZM

ŞİİR NO	BEYİT SAYISI	NAZİM ŞEKLİ
45	4	GAZEL
46	2	KITA
47	2	KITA
48	2	KITA
49	5	KITA
50	5	KITA
51	5	KITA
52	5	KITA
53	8	GAZEL
54	2	NAZM
55	2	KITA
56	2	KITA
57	15	KASİDE
58	8	KITA
59	4	GAZEL
60	4	KITA
61	2	KITA
62	6	GAZEL
63	5	GAZEL
64	10	KITA
65	5	KITA
66	5	KITA
67	9	KITA
68	5	KITA
69	6	KITA
70	6	KITA
71	5	KITA
72	7	KITA
73	5	KITA
74	5	KITA
75	5	KITA
76	5	KITA
77	6	GAZEL
78	8	KITA
79	11	KITA
80	14	KITA
81	2	KITA
82	3	KITA
83	6	KITA
84	6	KITA
85	5	KITA
86	6	KITA
87	7	KITA
88	5	KITA

ŞİİR NO	BEYİT SAYISI	NAZIM ŞEKLİ
89	7	KITA
90	2	KITA
91	9	KITA
92	13	KITA
93	4	KITA
94	7	KITA
95	5	KITA
96	5	GAZEL
97	8	GAZEL
98	7	KITA
99	12	KITA
100	20	KITA
101	5	KITA
102	---	MISRA
103	5	GAZEL
104	5	KITA
105	9	GAZEL
106	9	KITA
107	7	KITA
108	5	NAZM
109	7	GAZEL
110	2	KITA
111	5	KITA
112	2	KITA
113	14	KITA
114	2	KITA
115	6	KITA
116	11	KITA
117	5	GAZEL
118	5	GAZEL
119	7	KITA
120	9	KITA
121	14	KITA
122	6	KITA
123	5	KITA
124	8	KITA
125	5	KITA
126	5	KITA
127	17	KITA
128	7	GAZEL
129	7	GAZEL
130	29	KASİDE
131	5	GAZEL

Tablo 2.11: Tarih şiirlerinde kullanılan nazım şekilleri ve beyit sayıları

Ahmed Lutfi Dîvânı'nda yer alan 131 tarih şiirini 13 başlık altında aşağıdaki gibi gruplandırdık:

I. Vefat tarihleri: (39 adet vefat konulu şiiri vardır.)

1. (Şairin babası) Hacı Hasan Efendi'nin vefat tarihi
2. (Şairin babası) Hacı Hasan Efendi'nin diğer vefat tarihi
3. (Şairin babası) Hacı Hasan Efendi'nin diğer vefat tarihi
4. Arnavut Mehmed'in eşi Keziban Kadın'ın vefat tarihi
5. Abdullah Ağa'nın kızının vefat tarihi
6. Şairin babasının vefatı ve Oğlu Hüseyin'in doğum için dediği tarih
7. Za'im Çelebi'nin vefat tarihi
8. Kadiri Mehmed Efendi'nin kızının vefat tarihi
9. Tiryaki Hasır Hüseyin Çelebi vefat tarihi
10. Mü'ezzinbaşı Hüseyin Efendi'nin vefat tarihi
11. Solakzade Süleyman Çelebi'nin vefat tarihi
12. Yek-çeşm Mehmed Efendi'nin vefat tarihi
13. Yazıcı Efendi'nin vefat tarihi
14. Hatice Kadın'ın vefat tarihi
15. Atike Kadın'ın vefat tarihi
16. Üveys Efendi'nin mahdumunun vefat tarihi
17. Kethuda Yeri İbrahim Ağa'nın vefat tarihi
18. Müminzade Mustafa Ağa'nın annesinin vefat tarihi
19. Abdullah Ağa'nın mahdumu Molla İrfanî'nin vefat tarihi
20. Molla Mustafa'nın vefat tarihi
21. Siyah Hüseyin'in vefat tarihi
22. Rukiye Kadın'ın vefat tarihi
23. Molla Osman'ın vefat tarihi
24. Baykuşzade Ahmet Ağa'nın vefat tarihi
25. Saime Hanım'ın vefat tarihi
26. Kebabî Şeyh Hacı Ahmet'in vefat tarihi
27. Cabizade İsmail Ağa'nın vefat tarihi
28. (Şairin annesi) Ümmihani Hatun'un vefat tarihi
29. Başlıksız vefat tarihi

30. Başlıksız bir vefat tarihi
31. Hüseyin Efendi'nin vefatı tarihi
32. Nahlî Efendi'nin vefat tarihi
33. Şehrî Efendi'nin vefat tarihi
34. Hacı Hamza'nın kızı Saliha Kadın'ın vefat tarihi
35. İmamzade Attar Molla Ahmet'in vefat tarihi
36. Gümrükçü Abdullah Ağa'nın vefat tarihi
37. Kurra Efendi'nin hanımının vefat tarihi
38. Emine Hatun'un vefat tarihi
39. Hasan Efendi'nin kızı Safiye'nin vefat tarihi

II. Veladet tarihleri: (20 adet veladet konulu şiiri vardır.)

1. Salih Ağa Camii İmamı Mehmed'in mahdumunun doğum tarihi
2. Şairin Oğlu Mustafa'nın doğumu için dediği tarihi
3. Şairin Oğlu Mustafa'nın doğumu için Şehrî Efendi'nin dediği tarih
4. Keresteci Mehmed Ağa'nın mahdumunun doğum tarihi
5. Ahmet Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
6. Nahli Efendi'nin kızının doğum tarihi
7. Şairin babasının vefatı ve Oğlu Hüseyin'in doğum için dediği tarih
8. Molla Celal mahdumu Molla Subhi'nin doğum tarihi
9. Molla Celal'in mahdumunun doğum tarihi
10. Şeyh Hakkı Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
11. Rüstem Paşa'nın baş müezzini Hamza Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
12. Kadirî Şeyh Mehmed Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
13. İmam Halil Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
14. Berber İsmail Efendi'nin mahdumunun doğum tarihi
15. İskender Ağa'nın kızının doğum tarihi
16. Başlıksız bir doğum tarihi
17. Başlıksız bir doğum tarihi
18. Şabanzade Hacı Mehmed Ağa'nın mahdumunun doğum tarihi
19. Şairin, kızı Ayişe'nin oğlu Osman'ın doğumu için söylediği tarih
20. Nimet sahibi Salim Efendi'nin oğlu Seyyit Mehmed Raşidzade'nin doğum tarihi

III. İmaret ve tecdit tarihleri: (42 adet imaret konulu şiiri vardır.)

1. Vasat (Orta) Camii'nin imaretinin tarihi
2. Mustafa Çelebi'nin evinin imaret tarihi
3. Hakkı Efendi'nin evinin imaret tarihi
4. Kütüphanenin imaret tarihi
5. Kütüphanenin imaretine diğer tarih
6. Salih Ağa Çeşmesi'nin imaret tarihi
7. Banados karyesinden Salih Ağa'nın çeşmesinin imaret tarihi
8. Hacı Hüseyin Mescidi'nin imaret tarihi
9. Münteha Efendi'nin kargahının imaret tarihi
10. Mehmed Ağa Köşkü'nün imaret tarihi
11. Tekirdağ'ındaki mahkemenin yenilenme tarihi
12. Mustafa Ağa Çeşmesi'nin imaret tarihi
13. Nakibzade Seyyit Ömer Ağa'nın evinin imaret tarihi
14. Za'im Hasan Ağa'nın evinin imaret tarihi
15. Duhanî Memiş Beşe'nin kargahının yapılış tarihi
16. Abdullah Efendi Köşkü'nün imaret tarihi
17. Abdullah Efendi Çeşmesi'nin imaret tarihi
18. Hacı Mustafa'nın Sebil Hanı'nın imaret tarihi
19. Mustafa Ağa Çeşmesi'nin imaret tarihi
20. Hacı Mustafa Ağa Hamamı ve Çeşmesi'nin imaret tarihi
21. (Tekirdağ'daki) Mahkeme binasının yenilenme tarihi
22. Başlıksız bir imaret tarihi
23. Başlıksız bir imaret tarihi
24. Başlıksız bir imaret tarihi
25. İsmail Ağa'nın dükkânının imaret tarihi
26. Hacı Osman Ağa'nın saadethanesinin imaret tarihi
27. Tophane şehrinde Sultan Mahmut Han Çeşmesi'nin imaret tarihi
28. Tophane şehrinde Sultan Mahmut Han Çeşmesi'nin imaretine diğer bir tarih
29. Şeyh Mahmut dükkânının genişletilmesi tarihi
30. Hacı Seyyit Ebu Bekir Ağa kahvehanesi imaret tarihi
31. Müftü Efendi'nin evinin imaret tarihi
32. Ahmet Efendi Köşkü'nün imaret tarihi

33. Atik Camii hatibi Mehemmed Efendi'nin çeşmesinin imaret tarihi
34. Namazgâh Çeşmesi'nin imaret tarihi
35. Namazgâh Çeşmesi'nin imaret tarihi
36. Tekfurdağı'nda Sirozî Hasekî Mustafa Ağa'nın saadethanesinin imaret tarihi
37. Osmanlı Çiftliği'nde Şabanzade Hacı Mehemmed Ağa'nın saadethanesinin imaret tarihi
38. Miralay Ali Ağa'nın evinin imaret tarihi
39. Hacı Mehemmed Ağa'nın saadethanesinin imaret tarihi
40. Saraydaki Cıgalzade Hamamı'nın imaret tarihi
41. Bab-ı Hümayun yakınında Sultan III. Ahmet Çeşmesi'nin imaret tarihi
42. Ser-tıraş Emir İsmail'in dükkânın imaret tarihi

IV. Mansıp ve tayin tarihleri: (9 adet mansıp konulu şiiri vardır.)

1. Damat İbrahim Paşa'nın vezirlik tarihi
2. Ayaszade'nin Edirne Ağası oluşu tarihi
3. Mütevellî Örfî Mahmut Ağa için Bergos kasabasında İbrahim Hanzade'nin vakıf tevliyet tarihi
4. Sultan Mahmut Han zamanında İbrahim Paşa'nın vezirliği tarihi
5. İbrahim Bey'in Baş Bostancı olduğu tarih
6. (Hacı İsmail Ağa'nın) hükümdarın baş terzisi olduğu tarih
7. Ali Paşa'nın vezirlik tarihi
8. Ali Paşa'nın vezirliğine düşülen diğer bir tarih
9. Sadrazam İsmail Paşa'nın vezirlik tarihi

V. Sakal bırakma tarihler: (8 adet sakal bırakma konulu şiiri vardır.)

1. Bahaeddin'in sakal tarihi
2. Molla Hüseyin'in sakal tarihi
3. Bezmî Çelebi'nin sakal tarihi
4. Rüstem Paşa'nın baş müezzini İsmail Çelebi'nin sakal tarihi
5. İskender Ağa'nın tabii Hasan Ağa'nın sakal tarihi
6. İbadizade Hüsnî'nin sakal tarihi
7. Molla Mustafa'nın sakal tarihi
8. Hacı Hasan Ağazade Seyyit Mehmed'in sakal tarihi

VI. Düğün tarihleri: (4 adet düğün konulu şiiri vardır.)

1. Karışdıran Ustası Mahmut Ağa'nın sünnet düğünü tarihi
2. Hamza Efendi'nin düğün tarihi
3. Abdullah Efendi'nin oğulları Seyyit Mehmed Bey ve Mehmed Emin'in düğün tarihleri
4. Bezmî Çelebi'nin düğün tarihi

VII. Yaşanan felaket tarihleri: (2 adet felaket konulu şiiri vardır.)

1. Büyük yangının tarihi
2. Büyük yağmur felaketinin başlangıcında denilen tarih

VIII. Fetih tarihleri: (2 adet fetih konulu şiiri vardır.)

1. Tebriz'in fetih tarihi
2. Mora'nın fetih tarihi

IX. Hastalıktan sıhhate kavuşmak üzerine söylenen tarih:

1. Şairin sıhhati için dediği tarih

X. İhtida tarihi:

1. Hahamzade'nin Müslüman oluş tarihi

XI. Kahvehanelerin yasaklanmasıyla ilgili tarih:

1. Kahvehanelerin kapatılması tarihi

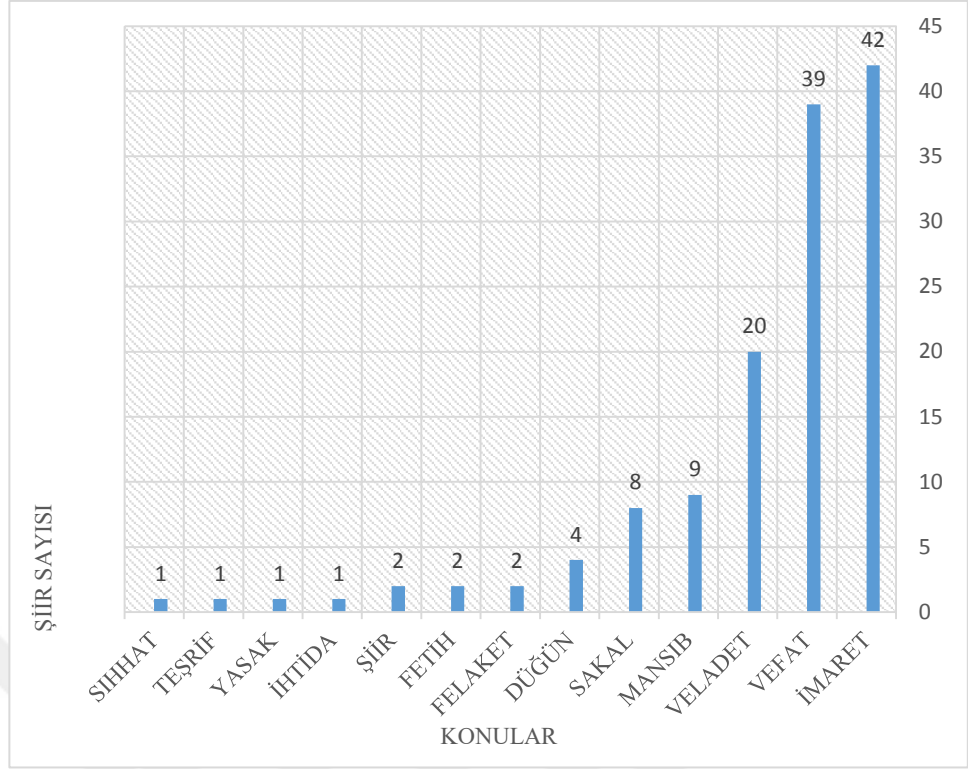
XII. Sevdâyî Efendi'nin teşrif tarihi:

1. Sevdâyî Efendi'nin teşrif tarihi

XIII. Şiir veya şiir mecmuasının bitirilmesi üzerine söylenen tarih:

1. Şerif Mehmed Ağa'nın mecmuasının tamamlanışı için denilen tarih.
2. Hânkâhnâme adlı mesnevinin bitirilişi üzerine söylenmiş tarih.

Yukarıda 13 başlıkta gruplandığımız tarih şiirlerinin yazılış amaçlarına göre dağılımını gösteren grafik aşağıdadır:

Grafik 2.1: Tarih şiirlerinin yazılış amaçlarına göre dağılımı

Grafikte de görüldüğü gibi en çok tarih “imaret ve yenileme çalışmaları” için düşürülürken ikinci sırada ise ölüm ve doğum haberlerinin konu edildiği “vefatlar” ve “veladetler” üzerine düşülen tarihler gelmektedir. “Mansıp” tarihlerinde yakın çevresindeki dostlarının atamaları (Hacı İsmail Ağa’nın hükümdarın baş terzisi olduğu tarih gibi) haricinde “Damat İbrahim Paşa, Kabakulak İbrahim Paşa, Ali Paşa ve İsmail Paşa” gibi önemli devlet ricalinin atama ve tayinlerinden de bahsedilir. *Dîvân*’da çeşitli konularda yazılan 131 tarih şiirinde, toplam 141 adet tarih ³³ düşülmüştür. Bu tarihler, yazılırken kullanılan yöntemlere göre ³⁴ aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

³³ Bazı tarih şiirlerinde (42,57,64,72 ve 98. şiirler) birden fazla tarih düşürülmüştür. Bunlar tabloda ayrı ayrı gösterilmiştir.

³⁴ Bu tabloda kullanılan yöntem isimleri Turgut Karabey’in “Türk edebiyatında Tarih düşürme” adlı kitabından alınmıştır. Bunlar:

1. Söyleniş Bakımından Tarihler: a. Lafzen Tarih / b. Mânen Tarih (Mânevî tarih) / c. Lafzen ve mânen tarih
 2. Hesaplanması Bakımından Tarihler: a. Tam Tarih (müstevfâ/mutlak tarih) / b. Ta’miyeli Tarih: (Eksik Tamiye, Fazla Tamiye)
 3. Harflerin Kullanılışı Bakımından Tarihler: a. Mevcut Bütün Harflerle Söylenenler/ b. Mu’cem Tarih / c. Mühmel Tarih (Karabey 2015:58-210)

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta' miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
1	1123	1711		X		X			X	X	
1	1123	1711		X		X			X		
2	1123	1711		X		X				X	
3	1123	1711		X		X			X		
4	1123	1711		X		X			X		
5	1123	1711-12		X		X			X		
6	1123	1711-12		X		X			X		
7	1124	1712-13		X		X			X		
8	1124	1712-13		X		X				X	
9	1124	1712-13		X		X			X		
10	1125	1713-14		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
11	1125	1713-14		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
12	1125	1713-14		X		X			X		
13	1125	1713-14		X		X			X		
14	1126	1714-15		X		X			X		
15	1126	1714-15		X		X				X	
16	1126	1714-15		X			X		X		
17	1126	1714-15		X			X		X		
18	1126	1714-15		X		X				X	
19	1126	1714-15		X		X			X		
20	1126	1714-15		X		X			X		
21	1126	1714-15		X			X		X		
22	1126	1714-15		X		X			X		
23	1126	1714-15		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta' miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
24	1126	1714-15		X		X	Eksik Ta' miyeli tarih	Fazla Ta' miyeli tarih	X		
25	1126	1714-15		X		X			X		
26	1126	1714-15		X		X			X		
27	1127	1715-16		X		X			X		
28	1127	1715-16		X		X			X		
29	1127	1715-16		X		X				X	
30	1127	1715-16		X		X			X		
31	1127	1715-16		X		X			X		
32	1127	1715-16		X		X			X		
33	1127	1715-16		X		X			X		
34	1127	1715-16		X		X			X		
35	1127	1715-16		X		X			X		
36	1127	1715-16		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söylenişi bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
37	1127	1715-16		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
38	1127	1715-16		X		X			X		
39	1127	1715-16		X		X			X		
40	1127	1715-16		X		X			X		
41	1128	1716-17		X		X			X		
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	
42	1128	1716-17		X		X				X	

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
43	1129	1717-18		X		X			X		
44	1129	1717-18		X			Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
45	1129	1717-18		X		X			X		
46	1129	1717-18		X		X			X		
47	1129	1717-18		X		X			X		
48	1129	1717-18		X		X			X		
49	1129	1717-18		X		X			X		
50	1129	1717-18		X		X			X		
51	1129	1717-18		X		X			X		
52	1129	1717-18		X		X			X		
53	1130	1718-19		X		X			X		
54	1131	1719-20		X		X			X		
55	1131	1719-20		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
56	1131	1719-20		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
57	1131	1719-20		X		X			X		
57	1131	1719-20		X		X			X		
57	1131	1719-20		X		X			X		
57	1131	1719-20		X		X				X	
57	1131	1719-20		X		X			X		
57	1131	1719-20			X	X					
57	1131	1719-20			X	X					
58	1131	1719-20		X		X			X		
59	1132	1720-21		X		X			X		
60	1132	1720-21		X		X			X		
61	1132	1720-21		X		X			X		
62	1132	1720-21		X		X			X		
63	1135	1722-23		X		X				X	

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
64	1135	1722-23		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
64	1135	1722-23		X		X					
65	1136	1723-24		X		X			X		
66	1136	1723-24		X		X			X		
67	1137	1724		X		X			X		
68	1137	1724-25		X		X			X		
69	1137	1725		X		X			X		
70	1137	1725		X		X			X		
71	1137	1725-26		X		X			X		
72	1138	1726-27		X		X			X		
72	1138	1726-27		X		X			X		
73	1138	1726-27		X		X			X		
74	1138	1726-27		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
75	1138	1726-27		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
76	1138	1726-27		X		X			X		
77	1139	1727-28		X		X				X	
78	1139	1727-28		X		X				X	
79	1139	1727-28		X		X			X		
80	1140	1728-29		X				X	X		
81	1140	1728		X		X			X		
82	1140	1728-29		X		X			X		
83	1140	1728-29		X		X			X		
84	1140	1728-29			X	X			X		
85	1141	1729-30		X		X			X		
86	1141	1729-30		X		X			X		
87	1141	1729-30		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
88	1142	1730-31		X		X	Eksik Ta'miyeli tarih	Fazla Ta'miyeli tarih	X		
89	1142	1730-31		X		X			X		
90	1142	1730-31		X		X			X		
91	1143	1731-32		X		X			X		
92	1143	1731		X		X			X		
93	1143	1731-32		X		X				X	
94	1143	1731-32		X		X			X		
95	1143	1731-32		X		X			X		
96	1143	1731-32		X		X			X		
97	1143	1731-32		X		X			X		
98	1143	1731-32		X		X			X		
98	1143	1731-32		X		X				X	
99	1144	1732-33		X		X			X		

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
100	1144	1732-33		X		X			X		
101	1145	1733-34		X		X			X		
102	1145	1733-34		X		X			X		
103	1142	1733-34		X		X				X	
104	1146	1734-35		X		X			X		
105	1146	1734-35		X		X			X		
106	1146	1734-35		X		X			X		
107	1147	1734-35		X		X			X		
108	1147	1734-35		X		X			X		
109	1148	1735-36		X		X			X		
110	1148	1735-36		X		X			X		
111	1148	1735-36		X		X			X		
112	1148	1735		X		X				X	

Şiir No	Hesaplanan Tarih		Söyleniş bakımından tarihler			Hesaplanması bakımından tarihler			Harflerin kullanılması bakımından tarihler		
	Hicrî tarih	Miladî tarih	Lafzen tarihler	Manen tarihler	Lafzen ve Manen tarihler	Tam tarih	Ta'miyeli tarih		Mevcut harflerle söylenen tarih	Mu'cem tarih	Mühmel tarih
113	1148	1735		X		X			X		
114	1148	1736		X		X			X		
115	1149	1736-37		X		X			X ³⁵		
116	1149	1736-37		X		X			X		
117	1149	1736-37		X		X			X		
118	1149	1736		X		X			X		
119	1150	1737-38		X		X			X		
120	1151	1738		X		X				X	
121	1151	1738-39		X		X			X		
122	1152	1739		X		X				X	
123	1152	1739-40		X		X				X	
124	1152	1739-40		X		X			X		
125	1153	1740-41		X		X				X	

³⁵ Bu tarih bilmeceli bir tarihtir. Beytin her iki mısra ayrı ayrı hesaplanıp toplaması gerekmektedir.

Yukarıdaki tabloya dikkat edildiğinde, Ahmed Lutfî'nin *Dîvânı*'ndaki 131 tarih şiirindeki 141 adet tarihte:

1. Söyleniş bakımından 138 adet “manen tarih”, 3 adet “lafzen ve manen tarih” vardır. Ancak hiç “lafzen tarih” yoktur;

2. Hesaplanması bakımından 136 adet “tam tarih”, “4 adet eksik ta'miyeli tarih” ve 1 adet “fazla ta'miyeli tarih”;

3. Harflerin kullanılması bakımından 119 adet “mevcut harflerle söylenen tarih” ve 22 adet “mucem tarih” düşürülmüştür. Ancak hiç “mühmel tarih” yoktur.

Şunu belirtmek gerekir ki Ahmed Lutfî'nin *Dîvân*'ında tarih şiirleri sadece olayın tespitinin yapıldığı kuru ve lirizmden uzak şiirler değildir. Şair yaşadığı bu olaylardan duyduğu sevinç, üzüntü ve hayreti şiirde okuyucuya aynı duygu yoğunluğunda arz etmiştir. Bu şiirler bazen okuyucuyu üzerken bazen güldürmekte bazen de sevindirmektedir. Örneğin Yek-çeşm Mehemed Efendi'nin vefatını bir gözünün görmemesine de telmih edip üzüntü ve mizahı iç içe anlattığı bir şiir şeklinde yazmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _
Gelirken beyt-i Hâk'dan vâhidü'l-‘ayn
Müşâdif olmuş imiş vâkt-i şerre

Binip bir keşt-i ‘uzmâya ol dem
Bağarken bir göz ile baħr u bere

Hay(ı)f kim kör gibi düşmüş deñize
Boğulmuş şalmadan kol iki kere

Ayakdaşları geldi dedi tārîh
Körāsā körlük edip düşdü baħre

TR.23/1-4

Yine Cam-i Vasat'ın büyük yangında bir yıl sonraki yeniden inşasını anlatırken onu lirik bir söylemle “bir gece kalb-i âşık gibi tutuştuğunu” söylemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bu Cāmi‘-i Vasaṭ bir gice nā-gāh

Ṭutuşdu ḳalb-i ‘āşık gibi eyvāh

TR.7/1

İbadizāde Hüsni Efendi’nin sakalı için yazılan tarih şiirinde şair lirik bir söyleyişi hâkim kılmıştır. Güzelliğinin gül bahçesinde temiz sakalını görenler bu sakalı uçmak niyetiyle kanatlarını açmış bir tavus kuşuna benzetmektedirler. Onun sakalını kâtip-i kudret olan Allah, reyhan ile yazınca sanki yanak mushafı Neml suresi ile güzelleşmiştir. Dikkat edilirse bunlar ve diğer teşbih unsurlarının çoğu sevgiliye ait unsurlardır. Bu da şiire lirik bir hava vermiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kemāl [ü] pîr ede Bārī te‘ālā liḥyedār oldu

Cenāb-ı Hüsni-şîrîn-suḥan nev-reste hoş-güftār

Edince ḥaṭṭ[ı] reyḥān-ile taḥrîr Kâtib-i kudret

Olupdur sûre-i Neml ile zîbā muşḥaf-ı ruḥsār

Gülistān-ı cemālinde görenler ḥaṭṭ-ı pākin der

Per ü bāl açdı ḥāvus ḥüsn-i pervāza ḳaşdı var

Gören ol riş-i ‘anber-fāmı rûy-ı âteşin üzre

Dediler dūd-ı hoş-bûdur ruḥunda ḥaṭṭ-ı ‘anber-bār

Nikābdār oldu erdi şeb deyü mir’ât-ı ruḥsârı

Yâḥūd burc-ı ḥüs(ü)nde hâlelendi mäh-ı pür-envār

İki târîḥ-i zîbā ile tebrîk edelim ḥaṭṭıñ

Biri yeḳ-pāredir **Lutfi** biri bā-ḥarf-i cevherdār

Görünen iki sünböldür dü zîbā yâsemîn üzre

Mübārek ede Mevlā bâğ-ı Hüsni oldu sünbül-zār

TR.98/1-7

Ahmed Lutfi’nin Dîvân’ında tarih şiirlerinin büyük bir kısmını teşkil eden vefat ve doğumla ilgili yazılan şiirlerde de lirizimden uzak değildir. Örneğin, 5 nolu tarih şiiri Keziban isimli bir kadının doğum esnasındaki vefatını anlatan bir şiirdir. Doğum esnasında vefat eden Keziban Kadın baştan ayağa solan bedeni toprağın altına girmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir zen-i zībāya kıydı yine çarḥ-ı bī-vefā
Zīr-i ḥāk içre kodu āh cismine şarıp kefen

Važ-ı ḥaml eyler-iken göçdü dirīg ol nāzenīn
Cennet-i ‘Adn ola yarın dilerim aña vaṭan

Başdan ayağa varınca şoldu a‘zā cümleten
Sīm-ten zībā zeḳan gonçe-dehen ol gül-beden TR.7/1-3

Yine Mustafa isimli bir çocuğun doğumu münasebetyile yazılan 21 nolu tarih şiirinde sevgiliye ait birçok teşbih unusuru kullanılmıştır:

_ . . _ / _ . _ _ / _ . . _ / _ . _

Ḥamd Ḥudā-yı Mu‘īn geldi cihāna hemīn
Bir veled-i nāzenīn gonçe-dehen meh-likā

Gelmedi bu dehre hīç aña mu‘ādil güzel
Hoḳka femi cān deger ḳaşı gözü bī-bahā TR.21/1-2

Görüldüğü gibi şair gerek sevinci gerekse hüznü ifade eden bir olayın tespit şiiri olan tarih şiirlerinde bile lirizimden uzak kalmamaya çalışmıştır.

2.3.2.2.1. Lugazlar

Hazırladığımız tenkitli metinde toplam 19 lugaz vardır. *Dîvân*'da yer alan 16 adet lugaz, YÖK Tez'deki mevcut lugaz mecmualarından tek tek taranıp karşılaştırılmıştır. Taranan bu lugaz mecmualarından 9'unda Ahmed Lutfî'ye ait lugazlar tespit edilmiştir. Bu mecmualar şunlardır:

AE1 (Hatunoğlu 2013), AE2 (Arıkan 2011), AE3 (Demir 2012), AE4 (Kip 2011), AE5 (Laçın 2011), AE6 (Okçuoğlu 2019), AE7 (Ayar 2011), SE (Alkan 2020) ve Ü3 (Çelikdemir 2019). Bu mecmualarda *Dîvân*'ın her iki nüshasında da (Ü1 ve Ü2) yer almayan, Lutfî'ye ait 3 adet lugaz daha tespit edilmiştir. Böylece lugaz sayısı 19'a ulaşmıştır. Bunlardan 5'i gazel, 14'ü ise mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Ayrıca Ahmed Lutfî'ye ait lugazlardan 6'sı bu lugaz mecmualarından bazılarında Vâsık mahlaslı bir şaire ait gösterilmiştir.

Aşağıdaki tabloda, *Dîvân*'da yer alan lugazların Vâsık *Dîvânı*, mecmualar ve Ü1, Ü2 nüshalarına göre dağılımı gösterilmiştir:

		NÜSHALAR												
Şiir No	Beyit Sayısı	LUGAZ MATLALARI	AE1 567	AE2 567	AE3 567	AE4 718	AE5 719	AE6 719	AE7 719	Ü1	Ü2	Ü3	SE	VD A NÜSHASI
			245-280	284-328	334-383	50-90	1-39	39-80	80-121	159-161	20-22	1-71	1-100	33-34
1	7	Nedir ol iki dâne arkadaşlar Birbiriyle refiğ ü yoldaşlar	-	-	-	-	-	-	-	L	L	-	-	-
2	6	Nedir ol bir fedâyi taze cüvân Halkla ülfet etmede her ân	-	-	-	-	-	VD	-	L	L	-	-	VD
3	6	Ol nedir bir âteşin meşreb cüvân Bağrına başarılar anı ‘aşîkân	L	-	-	-	-	VD	-	L	L	-	-	VD
4	9	Nedir ol kim biri ‘avrat biri er Siyehçerde zeni var mâh-peyker	-	VD	-	L	-	VD	-	L	L	-	-	VD
5	10	Nedir ol bir ‘Arab beçe cüvândır Semenderveş aña nâr âşîyândır	-	VD	-	L	VD	-	-	L	L	-	-	VD
6	7	Ol nedir kim bir uzun boylu cüvân Bir deridir giydiği ancağ hemân	VD	-	-	-	VD	-	-	L	L	-	-	VD
7	9	Ol ne zîbâ hûbdur kim sîm-ber Halk arasında ziyâde mu‘teber	-	-	-	-	-	-	-	L	L	-	-	-
8	5	Ol nedir kim bir delikden çıkıp olur âşîkâr Çıkar-iken karnı üzre sürünerekden çıkar	-	-	L	-	-	-	-	L	L	-	L	-
9	5	Nedir ol kim görünüñr âşîkâr üç kal‘a-ı aḥmer Edîpdîr ol kıla‘iñ şehleri Nûr âyetin ezber	-	-	L	-	-	-	-	L	L	-	L	-
10	6	Ol ne şaḥş-ı bû‘l-‘acebdır gâhice olur ‘ayân ‘îlm-i ilfâ okumuş gibi gehî olur nihân	-	-	L	-	-	-	-	L	L	-	L	-

11	5	Ol nedir kim bir uzun kuvvetli er kara kulluğu gibi hizmet eder	L	-	-	-	-	-	-	-	-	L	L	L	L	L	-
12	6	Ol ne maḥlūkdur ki bir yek destli elli pehlivān karşı karşı rû-be-rûdur darb eder urur hemān	-	-	L	-	-	-	-	-	-	L	-	L	L	-	-
13	5	Ol nedir kim şühesiz bir dānedir ‘ummānda Üçden artık daḡi eksik olmadı Kur’ān’da	-	-	-	-	-	-	-	-	-	L	-	L	L	-	-
14	5	Ol nedir kim ağız bağı bir ‘Arab Tokuḡ olmuş bendine anıñ sebeb	L	-	-	-	-	-	-	-	-	L	-	L	L	L	-
15	5	Ol ne tîr-keşdir ki olmuş ser-nigün Olmuş anıñ isminiñ āḡiri nûn	L	-	-	-	-	-	-	-	-	L	-	L	L	L	-
16	6	Ol ne aydır gāhī bedr olur gehī olur hilāl iki üç ay ancak eyler nāsa ol ‘arz-ı cemāl			L	-	-	-	-	-	VD	L	-	L	L	L	VD
17	7	Bil nedir kim harf üç noktası üç iki şeye ism olur bulması güç	-	-	-	L	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	5	Ol nedir kim yüzden artık gözü var Başı anıñ gāhī bir bahre dalar	L	-	-	-	-	-	-	-	-	-	L	-	-	L	-
19	5	Ol nedir bir yumşacık bî-pā vü ser Herkese hizmet eder şām u seḡer	L	-	-	-	-	-	-	-	-	-	L	-	-	L	-

Tablo 2.13: Dîvân’daki lugazların Ü1, Ü2, VD ve mecmualara göre dağılımı

Görüldüğü gibi Ü1 ve Ü2 nüshalarında, Lutfî'ye ait gösterilen 6 lugaz (2, 3, 4, 5, 6 ve 16 nolu lugazlar) gerek İlahî-zâde Mehemed Emîn Vâsık Dîvânı'nın "A" nüshasında (Atik Gürbüz 2011) ve gerekse 4 lugaz mecmuasında (AE1, AE2, AE5 ve AE6 mecmuaları) Vâsık'a ait gösterilmiştir. İlahî-zâde Mehemed Emîn Vâsık Dîvânı, İncinur Atik Gürbüz tarafından önce 2005'te "İstanbul Üniversitesi NEK'te T 2890 numaraya kayıtlı nüsha" üzerine yüksek lisans tezi olarak çalışılmış daha sonra tespit edilen "Suudi Arabistan'da KAK'ta 1811/200 numaraya kayıtlı nüsha"yla tenkitli metni hazırlanarak kitap halinde 2011 yılında yayımlanmıştır.³⁶

Gülbüz Atik, bu çalışmasında Vâsık'la ilgili bizim için önemli bazı ayrıntılardan bahsetmektedir. Vâsık Dîvân'ında, Tekirdağ'ında bir dönem "Nâiplik" görevi yaptığını gösteren "*Bu fakîr Tekfur Dağı na'ibi iken şehir-i mezburu medhimizdir*" başlıklı 7 beyitlik 39 nolu bir gazel vardır (Atik Gürbüz 2011:162). Bu bilginin yanında, Vâsık'ın Ahmed Lutfî ile irtibatı hakkında net bilgi yine Ahmed Lutfî'nin diğer bir eseri olan Tezkire-i Şuarâ'da Nahlî maddesinde geçmektedir. Nahlî'nin Tekfurdağ'ında h. 1138'de [m. 1725-1726] nai'b olan müderris Vâsık Mehemed Efendi'ye bir bahariye kasidesi sunduğunu belirtir. İfade aynen şu şekildedir: "*Bin yüz otuz sekiz senesinde Tekfurdağ'ında şeref-bahş-ı hükûmet olan fahrü'l-müderrisîni'l-ikrâm Vâsık Mehemed Efendi hazretlerine bir bahariyye kasidesiyle arz-ı ubûdiyyet etmişlerdir* (Alpaydın, Yılmaz 2021:121)."

Hicri 1138 (m.1725-1726) yılında Tekirdağ'ında naip olarak görev yapmış olan Vâsık, Tekirdağ mahkemesinde bir kâtip olan Ahmed Lutfî ile ya resmî hizmet münasebetiyle ya da şu'arâ ortamında tanışmış olması mümkündür. Vâsık, daha sonra bu görevden ayrılmış başka bir yere tayin edilmiştir.

Nâip, şer'i mahkemelerde kadılık yapan kişiye verilen unvandır. Acaba her iki şairinde dîvânında yer alan bu 6 lugazı kim kendine mal etmiştir? Bir naibe ait şiirleri Tekirdağ'da mahkeme kâtibi olan Ahmed Lutfî mi kendine mal edip *Dîvân*'ına koymuştur? Yoksa bir kâtibe ait şiirleri Tekirdağ naibi olan Vâsık mı kendi *Dîvân*'ına

³⁶ Atik Gürbüz 2011

almıştır? Bunu bilemiyoruz. Ancak G rb z Atik, V sık D v n 'nda V sık'ın bazı   irleriyle ilgili  nemli bir detaydan bahsetmektedir: intihal.

G rb z Atik; V sık'ın 3, 58 ve 66 nolu gazeller ile B k 'nin aynı redifte 12, 203 ve 222 nolu gazelleri arasında nazireyi a an benzerlikler bulundu unu bu durumun nazirenin  tesinde birkaç kelime ve terki i de i tirip   irleri kendine mal etmek oldu unu belirtmektedir (Atik G rb z 2011:28).

B k 'nin nazire yazılan gazelinin ilk beyti (K   k 2015:108) :

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

G l-sit n **bezm-i  ar b** u c m-  g lg ndur ba a

K lk l-  halk-   urah   avt-  b lb ld r ba a G.12/1

V sık'ın B k 'nin gazeline yazd  ı nazirenin ilk beyti (Atik G rb z 2011:138):

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

 ah n-  g l  en **bezm-i   ret c m- ** g lg ndur ba a

K lk l-  c m-   urah   avt-  b lb ld r ba a G.3/1

Biz burada sadece bir gazelin ilk beyitlerini aldık ancak di er beyitlerde de durum aynıdır. Zaten bu ilk beyitteki nazireyi a an benzerlikler “intihali” a ık a ortaya koymaktadır. B k 'nin di er gazellerine yazılmı  olan nazirelerde de aynı durum s z konusudur. G rb z Atik, bahsetti  i “intihal” durumunun V sık D v n 'nda sadece B k 'ye ait olmad  ını ba ka  airlerin   irleri i in de ge erli oldu unu belirtmektedir (Atik G rb z 2011:29).

Bu konuyla do rudan ilgili olarak Hasan Kaplan'ın “18. y zyılda Bir İntihalin Yansıması: V sık'ın B k 'yi İntihalleri” adlı makalesinin sonu  kısmında, “*Bu  alı mada, 18. y zyıl  airi V sık'ın 16. y zyıl  airi B k 'yle benzerlik g steren   irleri nazireden etkilenmeye, etkilenmeden sirkate giden bir durum olarak incelenmeye  alı ılmı tır. Bu inceleme sonucunda, onun bazı   irlerinin B k 'den intihal oldu u anla ılmı tır.*” (Kaplan 2017:104) c mlesi bizim konuyla ilgili a ıklamalarımızı bir adım daha  teye g t r p V sık'ın bazı   irlerinin B k 'nin   irlerini intihal oldu unu a ık a ortaya koymaktadır.

Yukardaki açıklamalarımız devamında Hasan Kaplan'ın konuyla ilgili geniş açıklamalar ihtiva eden makalesi dikkate alındığında Ahmed Lutfî Dîvân'ındaki 6 lugazın, Vâsık Dîvânı'nında yer alması da İlahizâde Mehemmed Vâsık'a ait diğer bir "intihal vakası" olması kuvvetle muhtemeldir diye düşünüyoruz.

Yukarıda YÖK Tez'deki taranan lugaz mecmualarında Ü1 ve Ü2 nüshalarında olmayan ancak Ahmed Lutfî'ye ait gösterilen 3 adet lugaz tespit ettiğimizi belirtmiştik. Bunlar 17, 18 ve 19. lugazlardır. 18 ve 19 nolu lugazlar AE1, Ü3 ve SE mecmualarında yer alırken 17 nolu lugaz ise sadece AE3'te yer almaktadır.

18 ve 19 nolu lugazlar diğer 16 lugaz gibi "Ol nedir..." sorusuyla başlarken 17 nolu lugaz " Bil nedir..." şeklinde başlamıştır. Bu lugazlardan 19 nolu lugazın cevabıyla Ahmed Lutfî Dîvânı'nda yer alan 14 nolu lugazın cevabı aynıdır: sünger.

Her iki lugazda yer alan benzer ifadeler şiiirlerin aynı şaire ait olduğuna işaret etmektedir:

14 nolu lugaz:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol nedir kim ağzı bağı bir 'Arab

Topluluk olmuş bendine anıñ sebep

Qande 'azm etse faķır giryān gelir

Qarnı şişmiş katı bî-dermān gelir

Her ne verseñ nüş eder hîç yok demez

Lîk kay' eyler anı hazm eylemez

Qarnı aç olsa olur bî-hüş geçer

Qan irin dağı verir iseñ iğer

Luṭfiyā bu nükteyi etme beyān

Kim beyān eylese oldur nükte-dān

L.14/1-5

19 nolu gazel:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol nedir bir yumşacık bî-pā vü ser
Herkese hîdmet eder şām u seher

Ağzı yokdur dili yokdur rûz u şeb
Gözlerinden yer ta‘āmı cümle hep

Māhî gibi şuyu gāyetde sever
Acı tatlı nûş eder etmez hāzer

Çan irin dahı verirlerse hemān
Nûş eder hîç yok demez ol bî-gümān

Söyleme bir kimseye bunuñ yerin
Kim bilirse **Lutfiyā** şad-āferīn

L.19/1-5

Bu bilgilerden hareketle kullanılan kelimeler ve üslup benzerliğinin yanında şiirin 3 lugaz mecmuasında aynı şaire ait gösterilmesi de lugazın Ahmed Lutfî’ye ait olma ihtimalini güçlendirmektedir. “

Ol nedir...” diye başlayan diğer bir lugaz 18 nolu lugazdır. Bu lugazda bazı kelimeler şairin üslubuna dair izler taşımaktadır. Öncelikle “Ol nedir kim...” soru şekli Ü1 ve Ü2 nüshalarında yer alan birçok lugazda mevcuttur. Yine son beyitte cevabını bulmak için “feth etmek” birleşik fiili de şair tarafından çokça tercih edilen bir ifadededir. 7 nolu lugazdaki “şâh u gedâ” benzeri bir kullanım olan “has u am” ikilemesi bu lugazda da yer almaktadır. Ayrıca 7 nolu lugazda yer alan “elden ele gezmek” ile 18 nolu lugazdaki “elden koymamak” ifadeleri de üslup benzerliğini ortaya koymaktadır.

Bu lugaz da 19 nolu lugaz gibi 3 lugaz mecmuasında Ahmed lutfî’ye ait gösterilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol nedir kim yüzden artık gözü var
Başı anıñ gāhî bir bahre dalar

Ol deñizden çıkıcaķ anıñ başı
Her gözünden başlar akmağa yaşı

Boynuna nisbet anıñ başı kebîr
İsmiveş herkese olur dest-gîr

Қуруғun **қoymazlar elden** dā'imā
Қullanırlar anı hep **şāh ü gedā**

Bunu her kim **feth ederse** bî-ta'ab
Eyle **Luṭfi** medhın anuñ rûz u şeb

L.18/1-5

17 nolu lugazsa diğەر lugazlardan ayrı olarak şiir “Ol nedir...” şeklinde değıl de “Bil nedir...” şeklinde bir soru ifadesiyle başlamıştır. Ancak şairin *Dîvân*’da birçok yerde tercih ettiğı “ayân, kalb olmak, şehâ...” gibi kelimler ve “iki, üç” gibi sayısal değەرler üsluba dair izler taşımaktadır. “Arak u bâde” başlıklı 269 nolu muvahhaş gazelin 4. beytindeki “Şiirimin her satırının başından bir harf al” cümlesi ile 17 nolu lugazın 4. beytindeki “baştaki iki harfi değıştirisen...” cümlesi kuruluşundaki benzerlik dikkat çekicidir. Bunlar değерlendirildiğinde 17 nolu lugazın da şaire ait olduğunu düşünebilir. Lugaz aşağıdadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Bil nedir kim harf üç noktası üç
İki şeye ism olur bulması güç

Doğrusu ism-i nebâtıdır bil şehâ
Қalb olunsa anı hayvânda ara

Nefse tahşîş iki harf olan
Zarf olur ‘aksinde olsa her zamân

Қalb edersin iki harfi evvelî
Zâhir olur çâr ‘unşurdan biri

Eylediñ mi gūyiyā sen de ‘ayān
De düşünce **Luṭfiyā** olur ‘ayān

L.17/1-5

Burada Ahmed Lutfî'nin "muamma" türüne olan ilgisine de kısaca değinmek istedik. *Dîvân*'da "muamma" başlığı altında hiçbir şiire rastlanmamıştır. Ancak 137 nolu gazelinin son beytinde "Ey Lutfî! İş bu muamma tarzındaki taze şiirini kim çözerse o üstadların üstadı olur." şeklinde bir beyitte "muamma" ifadesi yer almaktadır. Şiirin cevabı "cân"dır. Muammanın çözüm bekleyen kısmı da aynı şekilde cevap da 4. beyitte verilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Zülfün olmazsa zenehdânın açık zindân olur
Kâkülün kalkarsa ihsânın baña âsân olur

Hep etibbâ beni öldürmege tedbîr etdiler
Kaldırırsa nehyi Loḡmân korḡarım ki kan olur

Ma'rifet etmez eşer cāhilleriñ kec-ṭab'ına
Şübhesiz nâ-dân olanıñ ḡalbi de nâ-dân olur

Zülf ḡad ü ḡaşıñı seyr edeniñ ey dil-rübā
Şevḡle vird-i zebānı gice gündüz cān olur

Luṭfiyā işbu mu'ammā şekli taze şi'riñi
Kim ki feth eylerse ol üstād-ı üstādān olur G.137/1-5

Görüldüğü gibi 4. beyitte zülf (ج), kad (ا) ve ḡaṣ (ن) harfleri benzedikleri harfler ile sıralandığı zaman ikinci mısradaki "cân" (جان) kelimesi ortaya çıkar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Zülf ḡad ü ḡaşıñı seyr edeniñ ey dil-rübā
Şevḡle vird-i zebānı gice gündüz cān olur G.137/4

Şair, bunun dışında da birkaç yerde daha (G.144/3-4, G.155/4, G.161, G.269) harf oyunları yapmışsa da sadece "muamma" ifadesini 137 nolu gazelinde kullanmıştır. Harf oyunlarından iki örneği aşağıya aldık:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Kâkülün ol ḡā'ya beñzer kim seḡāb içindedir
ḡaṣlarıñ ol cīm'e beñzer kim cemāl üstündedir

Ḳāmetim ol dāl'a beñzer kim nemed altındadır
Gözleriñ ol ḡā'ya beñzer kim hilāl üstündedir G.144/3-4

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

(ع) ‘Aynıma bir kaçre gelmez biñ sebū nūş eylesem

(ر) Rāḥatım yok beni ser-mest eyledi cām-ı elem

(ق) Koymadı destimde sāķī-i felek peymāneyi

(و) Verdigi şahbā-yı ğamdır ben gedāya dem-be-dem

(ش) Şübhesiz ḥamyāze öldürdü beni āh el-emān

(ر) Raḥm kıl ben zāra irsāl eyle ey şāḥib-kerem

(ا) Evvelinden³⁷ *şî‘rîmîñ her saṭrınıñ bir harfîñ al*

(ب) Bize gönder kim olardı dāfi‘-i ālām ğam³⁸

(د) Derdimend Luṭfî-i bî-çāreden etme gel dirîĝ

(ر) Rāzıyım az da olsa gönder ey ‘ālî-himem

G.169/1-5

³⁷ evvelinden: evvelinde Ü1

³⁸ Bu beyte dikkat edilmelidir. Zira muamma bu beyitte çözülmektedir.

2.3.2.3. Ahenk Unsurları

Ahenk; üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, âdeta bir mûsiki tesiri yapacak şekilde art arda getirilmesi ile sağlanan uyuma (Yetiş 1988:516) verilen addır. Şair, duygu ve düşüncelerini okuyucuya arz ederken onu kulağa hoş gelen bir uyum içinde söylemektedir. Bu şekilde şiirde verilmek istenen duygu veya düşüncenin okuyucudaki tesiri arttırılmış olmaktadır.

Mazmunlarla inşa edilip söz sanatlarıyla güzelleştirilen şiirin gerek vezin ve kafiyeyle gerek mısra sonunda veya mısra başında tekrar edilen rediflerle ve gerekse şiirin muhtevasıyla uyumlu olarak mısra içinde bazı sesli veya sessiz harflerin tekrarı olan “assonans” ve aliterasyon”larla ahengi sağlanmaktadır. Velhâsılı her şairin aynı kelime dünyasından yararlandığı Dîvân şiirinde dilin kullanımını büyük ölçüde kafiye, redif ve vezin gibi ritmik akışkanlığı sağlayan biçimsel unsurlarla söz sanatları ve mazmunlar belirlemektedir (Macit 1996:9).

Ahmed Lutfî, yukarıda bahsettiğimiz ahengi oluşturan tüm unsurları kullanarak *Dîvân*’ında edebi sanatlarla süslediği manayı kulağa hoş gelen bir musiki ile okuyucuya takdim etmiştir. Şair, vezin ve kafiye gibi ahengin asıl unsurlarının dışında mısra başı redifleri, tecdit-i matlayı, aliterasyonu, cinasları, nakaratları ve daha başka ses olaylarını da şiirlerinde kullanmıştır.

2.3.2.3.1. Aruz Vezni

Dîvân şiirinin üzerine kurulduğu temel ve onun ayrılmaz bir rüknü, İslâmî edebiyatların ortak vezni olan aruz veznidir. Türk şiiri İslâmî edebiyatın başlangıcı ile beraber bu vezinle temasa gelmiş, asırlarca onun tesiri altında yürümüştür. Klasik Türk şiiri bütün gelişmesini aruzla ve aruzun etrafında yapar (Akün 2014:65). Ahmed Lutfî, 620 şiirinde (3 adet şiir hece vezni ile yazılmıştır.) 9 bahirde toplam 20 vezin kullanmıştır. Bu bahirler ve vezinler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

NO	KALIPLAR	BAHİRLER	ŞİİR SAYISI
1	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Remel	158
2	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Remel	32
3	fâ'ilâtün fâ'ilâtün	Remel	1
4	fâ'ilâtün fâ'ilün	Remel	1
5	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Remel	87
6	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Remel	9
7	fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	Hafif	20
8	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül	Mütekariib	1
9	me'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	Muzari	19
10	me'ülü fâ'ilâtün me'ülü fâ'ilâtün	Muzari	1
11	me'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	Hecez	55
12	me'ülü mefâ'ilün me'ülü mefâ'ilün	Hecez	3
13	me'ülü mefâ'ilün	Hecez	5
14	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	Hecez	145
15	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün	Hecez	37
16	mefâ'ilün mefâ'ilün	Hecez	18
17	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	Müctes	20
18	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	Recez	3
19	müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	Münserih	4
20	me'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ'	Ahreb	1
Toplam şiir sayısı			620

Tablo 2.14:Şiirlerde kullanılan bahir ve vezinler

Tabloda görüldüğü üzere *Dîvân*'da yer alan şiirler en çok “remel ve hecez” bahirlerinde 6 kalıpta yazılmıştır. “Muzari” ve “recez” bahirlerinde ikişer; “hafif, müctes, mütekariib ve münserih” bahirlerinde ise birer kalıpta yazılmıştır. “Remel bahri”nde en çok şiir “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbında 158 adet yazılmışken “hecez bahri”nde ise “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün” kalıbında 145 şiir yazılmıştır. Bununla beraber musammatlardan 3 adet şiir de “hece vezni” ile söylenmiştir. *Dîvân*'da, aruz vezniyle 620, hece vezniyle de 3 adet şiir söylenmiştir. Toplam şiir sayısı 623 adettir.

Tabloda yer alan 9 bahre ait 20 kalıpta söylenmiş 620 şiirle 3 adet hece vezninde yazılmış şiirin nazım şekillerine göre ayrıntılı dağılımı, aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

fâ'ilâtün fâ'ilün	
MUS.78	
MUS: 1	Toplam: 1

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün							
K.7, MSN.2(Kıta), MSN.3, TR.5, TR.8, TR.10, TR.15, TR.16, TR.18, TR.20, TR.28, TR.30, TR.31, TR.36, TR.37, TR.39, TR.40, TR.42, TR.46, TR.48, TR.49, TR.51, TR.52, TR.57, TR.75, TR.76, TR.77, TR.80, TR.81, TR.84, TR.92, TR.95, TR.109, TR.110, TR.113, TR.114, TR.116, TR.119, TR.125, TR.127, MUS.4, MUS.9, MUS.10, MUS.13, MUS.14, MUS.22, MUS.27, MUS.31, MUS.33, MUS.36, MUS.50, MUS.51, MUS.60, MUS.61, MUS.62, MUS.65, MUS.66, MUS.71, MUS.72, MUS.91, MUS.100, MUS.101, G.1, G.2, G.5, G.6, G.10, G.14, G.15, G.20, G.21, G.28, G.32, G.35, G.36, G.37, G.38, G.39, G.40, G.43, G.46, G.60, G.61, G.63, G.65, G.72, G.73, G.74, G.75, G.79, G.81, G.89, G.90, G.91, G.92, G.93, G.94, G.98, G.112, G.115, G.120, G.126, G.127, G.131, G.134, G.137, G.143, G.144, G.145, G.146, G.148, G.151, G.153, G.154, G.156, G.159, G.162, G.182, G.188, G.189, G.190, G.191, G.192, G.195, G.196, G.198, G.201, G.202, G.203, G.209, G.222, G.227, G.228, G.235, G.236, G.237, G.240, G.245, G.259, G.269, G.273, G.276, G.279, G.283, G.285, G.290, G.292, G.314, G.320, G.321, G.322, G.323, G.328, L.8, L.10, L.12, L.13, L.16.							
K:1	MSN:1	TR:37	MUS:22	G:91	L:5	KT:1	T: 158

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün						
MSN.5, TR.9, TR.11, TR.12, TR.26, TR.27, TR.35, TR.50, TR.58, TR.74, TR.79, TR.82, TR.94, TR.107, TR.117, MUS.85, MUS.102, MUS.107, G.42, G.44, G.161, G.193, L.3, L.6, L.7, L.11, L.14, L.15, L.17, L.18, L.19, MÜF.1						
MSN: 1	TR:14	MUS: 3	G:4	L:9	MÜ:1	T: 32

fâ'ilâtün fâ'ilâtün	
MUS.73	
MUS:1	T:1

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün				
MSN.1, MSN.2, MSN.4, TR.115, MUS.23, MUS.42, MUS.88, MUS.89, G.86				
MSN: 3	TR: 1	MUS:4	G: 1	T: 9

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün					
K.1, K.11, K.12, K.15 TR.1, TR.2, TR.3, TR.24, TR.33, TR.43, TR.61, TR.66, TR.100, TR.128, MUS.1, MUS.3, MUS.5, MUS.7, MUS.12, MUS.18, MUS.19, MUS.20, MUS.24, MUS.28, MUS.30, MUS.37, MUS.39, MUS.48, MUS.56, MUS.58, MUS.68, MUS.98, G.9, G.18, G.22, G.24, G.55, G.58, G.69, G.83, G.84, G.85, G.87, G.96, G.99, G.113, G.121, G.132, G.140, G.155, G.158, G.167, G.179, G.180, G.185, G.186, G.187, G.199, G.207, G.208, G.210, G.220, G.238, G.241, G.244, G.246, G.247, G.257, G.258, G.266, G.272, G.275, G.280, G.281, G.282, G.289, G.293, G.297, G.298, G.299, G.301, G.310, G.313, G.324, G.330, KT.1, KT.2					
K: 4	TR: 10	MUS: 18	G: 53	KT:2	T: 87

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün					
TR.45, TR.70, TR.93, TR.111, MUS.6, MUS.8, MUS.16, MUS.38, G.123, G.211, G.233, G.234, G.242, G.250, G.251, G.267, G.300, L.1, L.2, KT.5					
TR: 4	MUS: 4	G: 9	L: 2	KT: 1	T: 20

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül	
TR.87	
TR: 1	T: 1

mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün	
TR.88	
TR:1	T: 1

- mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün			
K.5, MUS.2, MUS.17, MUS.59, G.7, G.119, G.135, G.141, G.200, G.204, G.205, G.212, G.213, G.221, G.231, G.252, G.268, G.288, G.307			
K: 1	MUS:3	G: 15	T: 19

- mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	
K.3, K.14, TR.65, MUS.15, MUS.21, MUS.34, MUS.40, MUS.47, MUS.54, MUS.55, MUS.63, MUS.97, G.3, G.12, G.30, G.33, G.34, G.45, G.47, G.56, G.57,	

G.59, G.64, G.66, G.67, G.70, G.71, G.82, G.102, G.103, G.104, G.105, G.106, G.107, G.114, G.149, G.157, G.170, G.171, G.172, G.175, G.178, G.184, G.206, G.224, G.225, G.226, G.229, G.232, G.248, G.249, G.265, G.302, MG.332, KT.4						
K: 2	TR: 1	MUS: 9	G: 41	MG:1	KT:1	T: 55

- mef'ülü mefâ'ilün	
MUS.86, MUS.87, MUS.74, MUS.95, MUS.110	
MUS: 5	T: 5

- mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün		
TR.89, G.13, G.68		
TR: 1	G: 2	T: 3

- mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün			
K.4, K.8, K.9, K.10, TR.59, TR.71, TR.106, TR.126, G.95, G.101, G.133, G.138, G.165, G.243, G.254, G.270, G.296, G.305, G.316, G.331			
K: 4	TR: 4	G: 12	T: 20

- mefâ'ilün mefâ'ilün	
MUS.67, MUS.69, MUS.70, MUS.75, MUS.76, MUS.77, MUS.79, MUS.81, MUS.82, MUS.83, MUS.84, MUS.92, MUS.93, MUS.94, MUS.96, MUS.106, MUS.108, MUS.109	
MUS: 17	T: 18

- mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün				
TR.4, TR.7, TR.19, TR.22, TR.23, TR.38, TR.41, TR.47, TR.56, TR.62, TR.69, TR.72, TR.73, TR.86, TR.105, TR.108, MUS.43, MUS.49, MUS.64, MUS.90, MUS.99, MUS.105, G.4, G.17, G.25, G.48, G.49, G.50, G.51, G.52, G.53, G.54, G.62, G.129, G.176, L.4, L.5				
TR: 16	MUS: 6	G:13	L:2	T: 37

- mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	
K.2, K.6, K.13, MSN.1(Kıta), MSN.2 (Kıta), MSN.3 (Hânkâh-nâme Tarihi), TR.6, TR.17, TR.25, TR.29, TR.32, TR.34, TR.44, TR.53, TR.54, TR.55, TR.60, TR.64, TR.67, TR.68, TR.78, TR.83, TR.85, TR.90, TR.91, TR.96, TR.97, TR.98, TR.99, TR.102, TR.103, TR.104 TR.112, TR.118, TR.120, TR.121, TR.122, TR.123, TR.124, TR.129, TR.130, MUS.11, MUS.25, MUS.26, MUS.29, MUS.32, MUS.35, MUS.41, MUS.44, MUS.45, MUS.46, MUS.52, MUS.53, MUS.57, G.8, G.11, G.16, G.19, G.23, G.27, G.29, G.31, G.76, G.77, G.78, G.80, G.88, G.97,	

G.100, G.108, G.109, G.110, G.111, G.116, G.117, G.118, G.122, G.124, G.125, G.128, G.130, G.136, G.139, G.142, G.147, G.150, G.152, G.160, G.163, G.164, G.166, G.168, G.169, G.173, G.174, G.177, G.181, G.183, G.194, G.197, G.214, G.215, G.216, G.217, G.218, G.219, G.223, G.230, G.239, G.253, G.255, G.256, G.260, G.261, G.262, G.263, G.264, G.271, G.274, G.277, G.278, G.284, G.286, G.287, G.291, G.294, G.295, G.303, G.304, G.306, G.308, G.309, G.311, G.312, G.315, G.317, G.318, G.319, G.325, G.326, G.327, G.329, L.9, KT.3, KT.6						
K:3	TR:36	MUS: 13	G:88	L:1	KT:4	T:145

- mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ'	
R.1	
R:1	T: 1

- müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün		
TR.101, G.26, G.41		
TR: 1	G: 2	T: 3

- müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	
TR.13, TR.14, TR.21, TR.63	
TR: 4	T: 4

- Hece vezni	
MUS.80, MUS.103, MUS.104	
MUS: 3	T: 3

Tablo 2.15: Dîvân'da kullanılan vezinlerin şiirlere göre dağılımı

Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında yukardaki vezinleri şiirlerinde kulanırken “ulama, zihaf, imâle...” gibi aruz uygulamalarını yeri geldikçe başvurmuştur.

2.3.2.3.2. Arzu vezni uygulamaları

2.3.2.3.2.1. Ulama, hece düşmeli ulama, düşürme

“Bağlayış, vasl” demektir. Sonu ünsüzle biten bir sözcüğü, ondan sonra gelen sözcüğün ünlü harfine bağlanmaktır. Ulama, ölçüde yan yana iki açık ünlü gerektiği zaman yapılıır (Dilçin 1995:12). *Dîvân*’da birçok beyitte ulama yapılmıştır. Örneğin:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Etmediñ bir kez baña cānā nigāh-ı iltifāt
Görmedim ʿömrümde hiç ašlā nigāh-ı iltifāt G.46/1

Bu beyitte ikinci mısradaki yer alan “Görmedim ‘ömrümde” kelimeleri arasında kalıp gereği ulama yapılmıştır. Bu beyitte gerek 1. mısradaki gerekse 2. mısradaki ulamalar görmekteyiz:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Düş olur ise bir ʿāşık hele kim düş görmez
Nice taʿbīr edeyim müşkil imiş ḥʿāb-ı firāk G.207/3

Hece düşmeli ulama veya ünlü düşmeli ulama ise ünlünün ünlüye ulandığı ve bu iki ünlüden birinin düştüğü (Köksal 2012:69) ulamadır. Ahmed Lutfî Dîvânı’nda birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır. Bazen kişi ismi ile saygı sözü arasında bu ulama durumu söz konusu olmuşken bazen de bir zarfla bağlı olduğu fiil arasında yapılmıştır. Aşağıda her iki duruma da birer örnek verilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Esîrî-zāde ‘Abdu’l-Bāḳî Efendi geldi Eyyüb ’den
Aña da on yedi ay beldemiz ārāmḡāh oldu K.13/18

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Geçdi ʿömrüm gice gündüz maʿşiyet ile benim
Nice olur ḡālīm eyā pādīṣeh-i kenv ü mekân K.1/25

Dîvân’da yer alan tüm hece düşmeli ulamalarının nazım şekillerine göre dağılımı aşağıdadır:

Kasidelerdeki hece düşmeli ulama: K.1/25 nice_olur, K.2/5 buldu_âlem, K.2/28 mührü_aldı, K.5/16 Nuri_Efendi, K.8/48 oldu_efendim, K.10/14 ki_olamaz, K.13/18 Abdu'l-bâkî_Efendi, K.13/34 ile_efendim, geldi_ahâliye, K.15/7 fazlına_anıñ

Tarih şiirlerindeki hece düşmeli ulama: TR.1/11 rûhu_anın, TR./12/4 rûhuna_âyât, TR.33/1 Nahlî_Efendi, TR.53/5 buldu_âlem, TR.88/4 enveri_önünde, sûrunu_ol, TR.107/7 Şehrî_Efendi, TR.121/1 Sevdâyî_Efendi, TR.121/12 Sevdâyî_Efendi

Musammatlardaki hece düşmeli ulama: MUS.1/I-9 nice_olur, MUS.1/III-9 nice_olur, nice_olur, MUS.1/IV-3 içre_aşk, MUS.1/IV-4 nice_olur, MUS.1/IX-3,7 nice_olur, MUS.3/I-6 layık mı_olasın, MUS.5/II-5 nice_olurmuş, MUS.5/III-4,5 nice_olur, MUS.5/X-4 kâ'il mi_olur, MUS.17/2 ile_yledim, MUS.22/3 ... mi_olur, MUS.37/2 nice_olur, MUS.64/4 nice_olur, MUS.82/2 kimi_eyler, MUS.83/5 nice_olur, MUS.92/5 nice_olur, MUS.105/2 nice_olur

Gazellerdeki hece düşmeli ulama: G.19/3 Ka'be_örtüsün, G.59/3 nice_olur, G.71/3 konu_ise, G.90/1 olma_aña, G.96/5 İki yüzlü_olma, İki yüzlü_olduğu-çün, G.130/3 şikeste_oldu, G.156/1 cânıma_ey, G.156/2 eyniñe_ey, G.223/3 rûyunu_almadıñ, G.289/3 kepâde_oldu, G.298/21 nice_olur

Lugazlardaki hece düşmeli ulama: L.7/5 başına_anıñ

Kıtalarındaki hece düşmeli ulama: KT.1/26 Müftî_Efendi, KT.1/36 Efendi_imâm

Dîvân'da vezin gereği başka bir ses düşmesi olayı daha vardır. Bazı birleşik kelimelerde birincinin son, ikincinin önsesinin düşmesiyle oluşan kelime olayına büzülmeyle birleşme denir. Örneğin ne + için = niçin, ne + asıl= nasıl...gibi. Ancak halk edebiyatından gelen ve divan edebiyatında da görülen bir büzülme hali de birleşik sayılmayan iki kelime arasındaki sesli düşmesidir. Buna “düşürme” tabir edilir. Örneğin ne+olur= n'olur, ne+eylesin= n'eylesin...gibi (Banguoğlu 2007:77).

Şairin de vezin gereği bu düşürme ses olayı ile yapılmış birçok kelimeyi *Divân*'da kullandığını tespit ettik. Bunlar, “n’işlesin, n’işleyeyim n’ideyim, n’ideydin, n’eyleyeyim, n’eyleyim, n’eylerim, n’eyledin, n’ola, n’olur, n’olaydı, ve’y” şeklindedir. Biz sadece iki örneği aşağıya aldık.

Bu şiirlerde “ ne + işlesin = n’işlesin” ve “ne + eyleyeyim = n’eyleyeyim” şeklinde ilk kelimedeki “e” seslisi düşürülerek bir “düşürme” olayı gerçekleşmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Âşık olan saña ey dil-dâr-ı ra‘nâ **n’işlesin**

Âh u efgân etmesin şubha degin ya **n’işlesin**

Mâ’il omaqlığa hoşnûd degil ammâ **n’işlesin**

Bulamadı idi yine çâre şâhâ **n’işlesin**

Kalmadı şabr u qarârı zerre aşlâ **n’işlesin**

Seni seven derdimend olsun mu cânâ **n’işlesin**

Hicriñ-ile âh u efgân etmesin ya **n’işlesin**

Gözleri yaşını al kan etmesin ya **n’işlesin**

Deşt-i gâmda cismîn ‘uryân etmesin ya **n’işlesin**

‘Âşık olan âh u nâlân etmesin ya **n’işlesin**

Kalmadı şabr u qarârı zerre aşlâ **n’işlesin**

Seni seven derdimend olsun mu cânâ **n’işlesin**

MUS.10/1-2

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ .

Dilâ elemle gelen bu nehârı **n’eyleyeyim**

Baňa sitemle esen rûzigârı **n’eyleyeyim**

Dedim ki bûlbûle yokdur o gül-ruhum ötedur

Ya gönçesiz nağamât-ı hezârı **n’eyleyeyim**

Şarâb içer isem ansız baňa harâm olsun

Ya yaşlı başıma def-i humârı **n’eyleyeyim**

O serv-i kıdd ile hoşdur baňa çemen yoğsa

İlâhî âteşe yansın çenârı **n’eyleyeyim**

Niçün şu zevkine gitmez o **Luţfî** derlermiş

Gözüm yaşıyla akan cûybârı **n’eyleyeyim**

G.243/1-5

2.3.2.3.2.2. İmâle

Aruzda iki çeşit imâle vardır. Bunlardan ilki “imâle-i maksûr” (kısa uzatma) denilen Türkçe kelimelerde yapılan uzatmadır. Türkçede uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına imâle denir ve aruz uygulamasında büyük hata sayılır (İpekten 2015:146). Dîvân edebiyatındaki bütün şairlerin şiirlerinde sıklıkla rastlanan bir aruz olayıdır. Dolayısıyla Ahmed Lutfî Dîvânı’nda da birçok örnek mevcuttur. Aşağıdaki beyitte “eyyâm-ı bahâr” tamlaması ile “seyr ü temaşâyâ” kelime grubunda imale-i kasr yapılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Geldi eyyâm-ı bahâr açıldı güller semt semt

Çıkıldılar seyr ü temâşâyâ güzeller semt semt G.60/1

Bu beyitte de “nihâl-i gülşen-i ismet” tamlaması ile “âhla” kelimesinde imâle-i kars yapılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kopunca gülbününden ol nihâl-î gülşen-î ‘işmet

Edipdir rûhu bülbül gibi ol dem âhlâ efgân TR.123/3

Dîvân’da diğer bir aruz kusru olan “imâle-i memdûde”ye de çokça rastlanmaktadır. Diğer adı da “medd” olan imâle-i memdûde; Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da iki sessiz harfle veya “hemze” ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okumaktır. Aruzda kusur sayılmamakla beraber yapılmadığı durumlarda zihaf yapılmış olur ve kusur sayılır (İpekten, 2015:151). Ahmed Lutfî’de bu uygulamayı çokça kullanmıştır. Örneğin vezin gereği “derd gam” ikilemesi arasında imâle-i memdûd yapılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Künc-i miḥnetde efendim derd gam çekmekdeyim

Cedd-i pâkiñ ḥürmet-içün eyle dermânım Şerîf G.203/3

Yine aşağıdaki beyitte de “Şeyh” kelimesinden sonra imâle-i memdûde yapılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Şeyḥ es-Seyyid Efendi o re’îs-i fuḫalâ

Eski’de çıkmada mı va‘za o el-ân nicedir KT.1/29

Bununla beraber yaygın olan kanaate göre aruz vezninde uzun vokalden sonra gelen “n” konsonantı ile biten hecelerin bir buçuk hece (imâle-i memdûde) olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir (Üzgör 1991:22). Ahmed Lutfî, bu kurala uymuşsa da kural dışına çıktığı örnekler de vardır:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _
Ya‘nî Bâzergân-zâde şâhib-i faẓl u ‘ulûm
Hâfır-ı pür-nûruna dâ‘im mürüvvetdir gelen K.7/12

Bu beyitte sonu “elif nûn” harfiyle biten “Bâzergân” kelimesinde kalıp gereği imale-i memdûde yapılmıştır. Aşağıdaki beyitte geçen “sultân” kelimesinde de imale-i memdude yapılmıştır.

. __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _
Selâṭiniñ velîsi ḥazret-i Sultân Maḥmûd Hân
Ki kırk üç senesi şâhenşeh-i ‘âlem-penâh oldu K.13/1

Görüldüğü üzere imâle-i memdûde Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun hecelerde yapılan bir aruz olayıdır. Ancak şairler, uzun ünlü olmamasına rağmen Türkçe kelimelerde de imâle-i memdûde yapmışlardır. Ahmed Lutfî de birkaç yerde vezin gereği Türkçe kelimelerdeki kısa ünlüleri uzun kabul edip bir buçuk okumuştur:

__ . / __ . . / . __ . / __ .
İş-bu kaşîdem oldu benim gülşen-i meşât
Her bir redîf gelini üstünde var gül K.5/28

Bu beyitte ikinci mısradaki “var” kelimesinde yer alan “a” ünlüsü “fâ’ilün” tefilesindeki kısa hece için uzun okunup imâle-i memdûde yapılmıştır. Aynı şekilde,

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ .
Ḳalb-i serdi sūznâk et çaḳ dem-i eşvâḳda
Âteşîn-tevhîd eyle Tekye-i Çakmak’da MSN.3/47

beytinin ikinci mısrasındaki “çakmak” kelimesinin ikinci hecesinde yer alan “a” ünlüsünde “fâ’ilün” tefilesindeki kısa hece için imâle-i memdûde yapılmıştır. 3. olarak

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ .
Vaşlına nâ‘il olayım der iseñ yâriñ eger
Luṭfiyâ düş ayağına rûz şeb yalvar var G.156/5

beyitinde de ikinci mısrada yer alan “yalvar” kelimesinin ikinci hecesi vezin gereği uzun okunup med yapılmıştır. 146 nolu gazelin 3. beytinde “akdır” kelimesi vezin gereği bir buçuk hece okunmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Penbe olmaz cism-i pākiñle mu‘ādil dil-rübā

Şübhesiz andan mülāyim dahı andan **akdır**

G.146/3

Ahmed Lutfî ayrıca şu beyitlerdeki Türkçe kelimelerde de med yapmıştır: TR.95/1 (fâ’ilün) **Han** kim, TR.107/3 (fâ’ilün) **dilde**, MUS.61/5 (fâ’ilün) ahş**am**dan, G.164/5 (mefâ’ilün) **anda** bulsa, G.174/1 (mefâ’ilün) **var** söylenmez, G.174/5 (mefâ’ilün) **yanar** söylenmez.

2.3.2.3.2.3. Zihaf

Zihaf, “asıldan uzaklaştırma, zorla ve sürünerek yürüme” anlamlarına gelir. Aruz terimi olarak da uzun okunması gereken hecelerin kısa okunmasına denir. Uzun sesli heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uydurabilmek için yapılan hatadır. Zihaf imâlenin tersidir ve yalnız yabancı kelimelerde yapılır bu sebeple Türkçe kelimelerde zihaf yapmak söz konusu değildir. Şairler elden geldiğince bundan kaçınmışlardır. Zira kelimenin kalıbını değiştirerek uzun heceleri kısa okumak; böylece kelimenin aslını ve alışılmış ahengini bozmak, kulağa hoş gelmemekte, üstelik rahatsız etmektedir. Bunun için zihaf imaleye göre büyük yanlışlık sayılmıştır (İpekten 2015:157).

Ahmed Lutfi’nin şiirlerinde yeri geldikçe bazı kelimelerde vezin gereği bu aruz kusru olan zihafın yapıldığını görmekteyiz. Şairin zihaf yaptığı uzun ünlüleri tenkitli metnimizde italik olarak gösterdik:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

*Sitān***ūl** olmaz ise ben fakīre cāy-ı qarār

Bir iki **misk****ān** ile Üskūdār’a dek gideriz

G.165/4

Dîvân’da yer alan zihafı kelimeler ve zihaf yapılma sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**DİVÂN'DAKİ ZİHAĞ YAPILAN KELİMELE
VE ZİHAĞ YAPILMA SIKLIĞI**

No	Kelimeler	Zihaf adeti	1. Hece	2. Hece	3. Hece	4. Hece
1	Abdurrahmân	1				X
2	Abdulkakî	1				X
3	Ah	2	X			
4	Ahû	1		X		
5	Âl	1	X			
6	Âlî	3		X		
7	Âlî	6		X		
8	Allâh	1		X		
9	Andelîb	1			X	
10	Arzû	1		X		
11	Âsî	5		X		
12	Âşık	1	X			
13	Âşinâ	1	X			
14	Âyine	2		X		
15	Âzâd	2	X			
16	Âzâr	1	X			
17	Bâdî	3		X		
18	Bâkî	4		X		
19	Balikesrî	1				X
20	Bârekallâh	1	X			
21	Bârî	1		X		
22	Bânî	1		X		
23	Bâzergân	5	X			
24	Berîd	1		X		
25	Bezmî	2		X		
26	Bûse	2	X			
27	bûm	1	X			
28	Cân / Cânâne	4+1	X			
29	Cârî	2		X		
30	Câyî	1+6	X (â)	X (î)		
31	Cefâ	1		X		
32	Cevherî	1			X	
33	Cihân	1		X		
34	Cüvân	1		X		
35	Da'vâ	1		X		
36	Dem-â-dem	1		X		
37	Derûn	1		X		
38	Divîd	1		X		
39	Edâ	1		X		
40	Eşâr	1		X		
41	Gâhî	17		X		
42	Gâhice	7		X		
43	Gehî	6		X		
44	Geylânî	1			X	
45	Gûn	1	X			
46	Gûyâ	1+1	X(â)	X(â)		
47	Halîl	1		X		
48	Hayâl	1		X		
49	Hâlî	1		X		
50	Haylî	46		X		
51	Haylîce	5		X		
52	Hemân	1		X		
53	Hîç	9	X			
54	Hindî	1		X		
55	Hünkâr	1		X		
56	Hüsnî	4		X		
57	İbrâhîm	1			X	
58	İlâhî	1			X	
59	İmâm	1		X		
60	İstânbûl	1			X	
61	Kâdî	1		X		
62	Kâfûriye	1			X	

No	Kelimeler	Zihaf adeti	1. Hece	2. Hece	3. Hece	4. Hece
80	Nâzenîn	1			X	
81	Nef'î	1		X		
82	Nefî	1		X		
83	Neşât	1		X		
84	Nez'î	1		X		
85	Nûrî	3		X		
86	Örfî	7		X		
87	Pâkîze	1		X		
88	Perî	2		X		
89	Pûşî	1		X		
90	Rabbî	36		X		
91	Remzî	1		X		
92	Revîş	1		X		
93	Rûz	3	X			
94	Rûşdî	2		X		
95	Sâde	1	X			
96	Sâkî	5		X		
97	Sâmî	1		X		
98	Sânî	1		X		
99	Sırrî	2		X		
100	Sî	1	X			
101	Simîn	1	X			
102	Sîne	1	X			
103	Sinin	1	X			
104	Sivâsî	1			X	
105	Sûfî	6		X		
106	Sûz	1	X			
107	Sûkkerî	1			X	
108	Şâd	1	X			
109	Şâh	1	X			
110	Şân	1	X			
111	Şehrî	1		X		
112	Şîrin	1		X		
113	Tâ	1	X			
114	Târih	1	X			
115	Târih	18		X		
116	Tarîk	1		X		
117	Tebrîz	1		X		
118	Tefsîr	1		X		
119	Tesellî	1			X	
120	Tiryâkî	1			X	
121	Tûtî	12		X		
122	Vâdî	4		X		
123	Vâlî	1		X		
124	Vechî	1		X		
125	Veysî	1		X		
126	Ümmihânî	1		X		
127	Yâhûd	1		X		
128	Ya'ni	10		X		
129	Yâr	1	X			
130	Yusûf	1		X		
131	Zânû	1		X		
132	Zihnî	3		X		
133	Zîrâ	1		X		

UZUN ÜNLÜLERE GÖRE TOPLAM ZİHAĞ SAYISI

63	Kenzi	2		X		
64	Keşti	3		X		
65	Lutfi	230		X		
66	Mahfi	3		X		
67	Mahfice	2		X		
68	Mahmûd	1		X		
69	Mahvî	1		X		
70	Maksûd	1		X		
71	Miskîn	1		X		
72	Miyân	1		X		
73	Mollâ	6		X		
74	Monlâ	1		X		
75	Mûsâ	1	X			
76	Müftî	1		X		
77	Na'li	1		X		
78	Nâbî	3		X		
79	Nahlî	2		X		

Uzun “a” ünlüsü toplam zihaf sayısı	53 adet
Uzun “u” ünlüsü toplam zihaf sayısı	16 adet
Uzun “i” ünlüsü toplam zihaf sayısı	529 adet
Toplam zihaf sayısı	598 adet

Tablo 2.16: Dîvân’da yer alan zihaflı kelimeler ve zihaf yapılma sıklıkları

Görüldüğü üzere “uzun a” ünlüsünde toplam zihaf sayısı 53 adetken “uzun u” ünlüsünde 16 ve “uzun i” ünlüsünde ise 529 adettir. *Dîvân*’ın tamamındaki toplam zihaf sayısı ise 598 adettir. Tabloyu değerlendirmeden önce şunu belirtmek gerekir ki *Dîvân* edebiyatında şâirler; Arapça nisbet, Farsça vahdet masdariyet, meslek, belirsizlik, liyâkat bildiren “uzun i” lerde genellikle zihaf yapmışlardır. Neredeyse Arapça “nisbet î”lerinde şâirlerin hemen hemen hepsi zihaf yapmıştır. Bu hecelerde yapılan zihaf, çoğu zaman bir aruz kusuru olarak görülmeyip ikinci derece zihaf olarak değerlendirilmektedir (Göre 2007:410). Bu durum Ahmed Lutfî’de de vardır.

Tabloya dikkat edildiğinde en çok zihaf yapılan uzun ünlü 529 adetle “uzun i” ünlüsüdür. *Dîvân*’da “uzun i” ünlüsünde en çok zihaf, mahlasların sonlarındaki nisbet î’inde yapılmıştır (Toplam 270 zihaf yapılmıştır.). Sadece Lutfî mahlasındaki nisbet î’inde 230 adet zihaf yapılmıştır. Örneğin:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Bu **Lutfî** kuluñ derd-ile âh eyleyüben der

Yâ Rabbî benim derdime dermânımı göster

G.157/5

Bu tür zihaf, genelde *Dîvân* şâirlerinin çoğunda görülmektedir. Özellikle sonlarında nisbet ye’leri bulunduran kelimeler terkibe girdiğinde sondaki nisbet ye’lerinin uzatılarak okunmaması yani açık hece hükmünde olmasına çokça rastlanmaktadır. Bu da şâirlerin bunu bir kusur olarak görmediklerini ortaya koymaktadır (Saraç 2010:216). Dahası tamlama ya da kendisinden sonra sesli harfle başlayan bir kelimenin bulunması durumunda yapılan bu tür zihaf, esasen şiirin

akıcılığına ve ahengine yardım etmekte olduğundan da kusur addedilmemesi gerekir (Karaismailoğlu 2001:130). Ahmed Lutfî Dîvânı’nda bu duruma birçok örnek vardır:

._._ / ._._ / ._._ / ._._
Luţfuñ ile **Luţfî** kuluñu İlāhî eyle şen
Kim ola ‘ālemde elţāfıñ ile şağ u esen
Çün buyurdu bu du‘āyı **Kenzî** şîrin-suḥan
Yā Hudā nār-ı caḥîmîñ **Kenzî** āşîye sen
Turgurup girmeklige ol āna muḥtāc eyleme MUS.66/5

Bu 66 nolu tahmisin 5. bendinin ilk mısrasında “Lutfî” mahlasında zihaf yapılmıştır. Bununla beraber tahmiste gerek Lutfî ve gerekse Kenzî’nin “Kenzî” mahlasında yukarda belirtilen durum benzeri bir zihaf yaptıklarını görmekteyiz. Her iki şairin de “Kenzî” mahlasında zihaf yapmaları, bu durumu bir kusur olarak görmediklerine işaret ediyor diyebiliriz. *Dîvân*’da bu duruma örnek olarak şu kelimelerde zihaf yapılmıştır. Parantez içinde zihaf yapılma sıklığı belirtilmiştir: *Bâdî-i* (1 adet), *Hüsni-i* (1 adet), *Kâdî-i* (1 adet), *Kenzî-i* (2 adet), *Keştî-i* (1 adet), *Lutfî-i* (62 adet), *Nâbî-i* (1 adet), *Örfî-i* (3 adet), *Sırrî-i* (1 adet), *Tesellî-i* (1 adet), *Tûtî-i* (5 adet), *Veysî-i* (1 adet) ve *Zihnî-i* (1 adet).

Uzun ünlülerin kısaltılarak okunması anlamına gelen zihafın farklı olarak bir de “beyitte imâle-i memdûde yapılması gereken yerde yapmamak” diye tanımlayacağımız bir zihaf daha vardır. Bu tür zihaf daha sık görülür, göz yumulan ve fazla büyük sayılmayan bir yanlışlık sayılır (İpekten 2015:159). Lutfî’de ikinci gruba giren zihaf çok fazla değildir. Aşağıda bu tür zihafın görüldüğü birkaç beyit yer almaktadır:

._._ / ._._ / ._._
Bâreka’llâh zihî dükkân-ı ra‘nâ
İçinde rızkın eفزün ede Mevlâ TR.62/1

Bu beyitte ilk mısradaki “Bârekallâh” kelimesinin ilk hecesinde vezin gereği “uzun a” ünlüsünde zihaf yapılışken aynı kelimenin son hecesinde yer alan “uzun a” ünlüsünde yapılması gereken imâle-i memdûde terkedilerek zihaf yapılmıştır. Yine ikinci mısradaki yer alan “Hamdu lillâh” kelimesinde imâle-i memdûde terk edilerek zihaf yapılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Dedi şükrâne bu **Lutffî**-i belâ-keş târîh

Hamdu li'llâh ki yine şîhhat(i)le şâd oldum

TR.66/5

2.3.2.3.2.4. Ünlü türemesi

Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında sonu çift ünsüzle biten “hüsn, şükr, akl” gibi Arapça ve Farsça kelimelerle birkaç Türkçe kelimeyi vezin gereği aralarına ünlü ekleyerek kullanmıştır. Aşağıdaki ilk beyitte ikinci mısranın başındaki Türkçe “yalnız” kelimesi vezin gereği “yal(ı)nız” şeklinde okunmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hâk-i pâyine yüzün sürmege herkes teşnedir

Yal(ı)ñız birin degil ‘âlem anıñ hasret-keşi

TR.95/4

Aynı şekilde bu beyitte de ikinci mısradaki yer alan Arapça “hüsn” kelimesi vezin gereği “hüs(ü)n” olarak okunmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nîkâbdâr oldu erdi şeb deyü mir’ât-ı ruhsârı

Yâhûd burc-ı hüs(ü)nde hâlelendi mâh-ı pür-envâr

TR.98/5

Dîvân'da, bu şekilde ünlü eklenmiş kelimelerin nazım şekillerine göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

Kasidelerde: K.1/19 haş(i)re, K.11/2 haz(i)ret, K.11/39 vas(i)fa

Tarih şiirlerinde: TR.23/3, TR.85/1 Hay(ı)f, TR.58/5 sar(ı)sıldı, TR.95/4 yal(ı)nız, TR.98/5 hüs(ü)nde, TR.110/2 Ad(i)n

Musammatlarda: MUS.6/IV-4 eh(i)l, MUS.1/X-2 ey(i)leye, MUS.1/XI-1 uc(u)b, MUS.1/XI-4 cev(i)r, MUS.4/IV-9 bag(ı)lı, MUS.4/V-6 üz(e)redir, MUS.5/VII-5 tit(i)rer, MUS.5/V-1, MUS.38/7 şeh(i)r, MUS.88/1 şük(ü)r, MUS.97/2 deh(i)r

Gazellerde: G.2/3 der(i)gâh, G.16/5 Rah(i)m, G.60/5, 314/7 yal(ı)nız, G.87/2 oh(u)şar, G.98/5, 174/2 ag(ı)za, G.111/4 ak(ı)lı, G.139/3 gay(ı)b, G.166/1,5 şî'(i)r, G.250/2 zem(i)zem, G.281/5 tab(ı)l

2.3.2.3.2.5. Vezin bozuklukları

Dîvân'da bazı beyitlerin -muhtemelen müstensih hatasından dolayı- vezni bozuktur. Lakin burada önemli bir detay vardır ki Ü1 nüshasında bozuk olan beyitlerin Ü2 nüshasında vezne uygun halleri vardır. Bu durum 1 nolu kasidede iki beyitte karşımıza çıkmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Ol Ḥabîb'îñ yüzü şuyuna Ḥudāyā raḥm et
Yarın etme beni maḥşerde ḥacîl ey Mennān K.1/22

K.1/22. beytin ilk mısrası “Ol Ḥabîb'îñ” sıfat tamlamasından sonra Ü1'de “Muştafâ vü müctebâ ḥaḳḳı-içün” şeklinde vezinle uyumsuz devam eden mısra, Ü2 nüshasında “yüzü şuyuna Ḥudāyā raḥm et” şeklinde vezinle uyumlu olarak devam etmektedir. Yine,

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Luṭfî-i 'āşî vü mücrim gice gündüz yā Rab
Senden umar kerem ü luṭf u 'aṭā vü iḥsān K.1/31

beytinde ilk mısra Ü1 nüshasında “Rû-siyeh 'āşî vü mücrim **Luṭfî** kul sultānım” şeklinde vezne uymaz iken Ü2'de “**Luṭfî**-i 'āşî vü mücrim gice gündüz yā Rab” şeklinde vezne uyumlu şekliyle yazılmıştır.

Bununla beraber Ü2 nüshasında hem bazı şiirlerin eksik oluşu hem de Ü1 nüshasının yarısı kadar şiir ihtiva etmesi sebebiyle Ü1 nüshasında yer alan şiirlerdeki bozuk vezinli beyit veya mısraların -varsa- düzgün halini tespit edemedik. Biz de bozuk vezinli mısra veya beyitler için “Bu mısrada / beyitte vezin bozuktur.” şeklinde bir cümleyi dipnota yazdık.

2.3.2.3.3. Kafiye ve Redif

2.3.2.3.3.1. Kafiye

Genel olarak en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğine (Dilçin 1995:59) kafiye denmektedir. “*Şiir muhakkak vezinle ve kafiyeyle vücuda gelir. Şiir denilen ağacın kökleri kafiye*dir.” diyen Beyatlı şiirde bir teknik unsur olan kafiye ve vezinle aynı kefedede değerlendirmektedir. Hatta “*Şiir sadece vezin değildir, onu cazip ve güzel yapan başka unsurlar da vardır.*” derken (Özbalcı 1996:176,178) Beyatlı kafiye ve nazma nazara vermektedir. Dîvân şairi için kafiye kullanmak, sadece şiirdeki cazibe ve güzelliğin önemli bir unsuru olmayıp ayrıca nazımda kudret ve kabiliyet hususunda da bir ölçü sayılır. Zira şair kafiyeleşmesi güç kelimeleri seçerek hüner ve nazma hakimiyetini göstermek ister (Akün 2014:75). Bununla beraber Dîvân edebiyatında hem muhteva hem de şekil unsurları açısından sınırları belirleyen bir gelenek vardır ve bunun dışına çıkılmaz. Bu gelenek, kafiye ve nazma nazma hitap eden bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla şairler bazen Türkçe kelimelere getirilen eklerle, birbirleriyle kafiye olması mümkün olmayan ancak benzer sesleri ihtiva edene kelimelerle kafiye yapmışlardır (Macit 1996:84).

Dîvân’ın genelinde mürekkep kafiye çeşitlerini kullanan Ahmed Lutfî, bazı şiirlerinde bahsettiğimiz gibi benzer sesleri içeren nisbet î’si ile akkuzatif eki “-ı /-i /-u /-ü” arasında yine datif eki “-a /-e” ile Farsça “-âne” yapım eki arasında kafiye yapmıştır. Örneğin; kasidelerde 2, 6, 9 ve 10 nolu kasidelerle 20, 42 ve 53 nolu tarih şiirlerinde akkuzatif eki ile nisbet î’si arasında kafiye kurulmuştur. Aşağıda 2 nolu kasidenin matla beyti yer almaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
‘İbādu’llāha vācib oldu etmek şükr-i Yezdānī
Sa‘ādetle vezīr oldu ki zīrā bir kerem-kānı K.2/1

Görüldüğü gibi ilk mısranın son kelimesi olan “şükr-i Yezdân” tamlaması “nisbet î”si ile bitmişken ikinci mısra son kelimesi olan “kerem-kân” birleşik kelimesi de akkuzatif eki ile bitmiştir. Bu iki farklı ekle kafiye yapılmıştır.

Ayrıca 14 nolu kasideyle 57, 71, 91, 96, 103 ve 105 nolu tarih şiirleri de “-a/-e” datif ekinin “-âne” Farsça yapım ekiyle kafiye yapıldığı örnekler vardır. Aşağıda 14 nolu kasidenin kafiyesi matla kısmında “-ân” şeklinde iken 18. beytten itibaren Farsça “-âne” yapım eki ile “ân + datif eki a” ile arasında bir kafiye yapılmıştır:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Hem-dem olan aḥbāb-ı suḥan-dāna kalemdir

Maḥrem olan erbāb-ı nüvīsāna kalemdir

K.14/1

__ . / . __ . / . __ . / . __

Ol ‘ayn-ı sürūr menba‘-ı nūr Nūri Ağa’mız

Kim destini būs eden edibāne kalemdir

K.14/18

38 ve 78 nolu tarih şiirlerinde lokatif eki ile yine kelime kökü arasında kafiye yapılmıştır:

. __ . / . __ . / . __

Ḥudā Mollā Celāle verdi evlād

Hemān olsun aña ḥamd u ṣenāda

Anıñ Şubḥī denilmiş maḥlaşına

Ola ol şubḥ-ı şādıkveş küşāde TR.38/1,4

Bu kıta-ı kebirde ilk beyte göre redifi “-da” lokatif eki ve kafiye “â” uzun ünlüsüyken 4. beytte “küşāde” kelimesiyle beraber redif düşmüş ve kafiye de “-âda /-âde” olarak değişmiştir.

2.3.2.3.3.2. Tekrarlanan kafiyeler

Ahmed Lutfî, şiirlerinde kafiye olarak aynı kelimeyi birkaç defa kullanmıştır. Bilhassa kasidelerinde bu durum karşımıza çokça çıkmaktadır. Öyle ki aynı şiirde bir kelimeyi 4 hatta 6 kez kafiye olarak kullanmıştır. Örneğin, 7 nolu kasidenin 8, 21, 25 ve 37. beyitlerinde “adâletdir gelen” kelime grubunda “-dir gelen” ek ve kelime halindeki redifi çıkarıldıktan sonra kalan “adâlet” kelimesi “-et” kafiyesi için şiirde 4 kez kullanılmıştır:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Müjde ey nā-kām şimden-şoñra şādān oluver

Baḥtña bir ḥākim-i şāḥib- *‘adâletdir gelen*

Tevbe etdi dehr-i bî-dād ba‘d-ez-în cevri etmege
Kimseler görmez sitem şâhib- *‘adâletdir gelen*

Zulmet-i cevri ü sitemle dolmuş iken beldemiz
Rûşen etdi ‘âlemi nûr-ı *‘adâletdir gelen*

Mesned-i Dağ-ı Tekûr evkât-ı zâyî‘-kerdesin
Da‘va-yı ğabn eylesin şâhib- *‘adâletdir gelen* K.7/8,21,25,37

Yine 13 nolu kasidenin 4, 8, 10, 17, 23 ve 48. beyitlerinde “İlâh” kelimesi “-âh” kafiyesi için 5 kez tekrar edilmiştir.

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Niyâz eylerdi Hâk’den bir şâhib-i fâzıl u ‘âdil
Hulûşâne du‘â-yı hayrî maqbûl-ı *ilâh oldu*

Bu dîn [ü] devlete sa‘yi olup ma‘lûm-ı sulţânî
Ahâlî-yi diyâra maḥz-ı elţâf-ı *ilâh oldu*

Tekirdağ’ı kazâsı arpalık olmağla hâk bu kim
Ahâlî-yi diyâra maḥz-ı elţâf-ı *ilâh oldu*

Anıñ ardınca [da] el-Hâc Meḥemmed geldiler soñra
Bâzergân-zâde yine ḥâkim-i şer‘-i *ilâh oldu*

Müderresleriñ âb-ı rûyu bize ḥazret-i Mâhir
Tekirdağ ’ı ahâlisine bir fazl-ı *ilâh oldu*

Yeter taşdî‘i ço **Luţfî** kaşîde buldu encâmı
Du‘â eyle du‘â bu demde maqbûl-ı *ilâh oldu* K.13/4,8,10,17,23,48

Dîvân’daki bütün nazım şekillerinde bu tarz kullanımın yer aldığı şiir ve beyitlerle bunlarda tekrar edilen kafiyeleli kelimeler aşağıda gösterilmiştir.

Kasideler: K.1/1,22-Mennân ³⁹; 4,31-ihsân; 5,19-hemân; 9,36-handân; 12,16-âsân; 21,25-mekân; 17,29-gerdân; K.2/27,41-anı; K.3/5,18-dîvân; 15,21-Gülistân; K.4/1,2-mürüvvet; K.5/4,26,27-hezâr; K.6/2,16-verd-i handânı; 10,31-ey kerem-kânı;

³⁹ Kodlamada şu şekilde bir tertip düşünülmüştür: K.1/1,22- Mennân: 1 nolu kasidenin 1 ve 22. beyitlerinde “Mennân” kelimesi kafiyeleli kelime olarak kullanılmıştır.

K.7/4,54-şetâretidir; 7,14-ri'âyetdir; 8,21,25,37- adâletdir; 10,36,45-rahmetdir; 12,34-belâgatdır; 19,35-rahâtıdır; 27,43- fesâhatdır; 30,47-devletdir; 44,53-belâgatdır; K.8/5,48-me'mûr; 6,41-ma'mûr; 7,49-mestur; 9,40-huzur; 10,30,38-nûr; 17,24-zûr; 28,45-mağrur; K.9/ 7,26- rûhânî; 8,18-cihânânî; 15,29-Rabbânî; 21,38-suhân-dânî; K.10/1,12-nûrânî; 2,17-tâbânî; 5,22-yârânî; 7,14-şâdânî; 23,39-şânî; 13,25,36-devrânî; K.11/1- ser-â-ser; 14,24-her; 15,32-ahmer; K.12/2,15-hayâ; K.13/4,8,10,17,23,48-ilâh; 9,15-câh; 31,32-mâh; 37,49-hâh; K.14/ 7,19-dîvâna; 20,30-dâne, K.15/1,6,12 tâze

Tarih şiirleri: TR.92/7,12-oldu şâdumân; TR.100/7,18-sultân; 9,11-hândân; TR.116/3,5-kemâl; TR.118/3,5-mekândır; TR.121/ 8,14-billâh; 6,11- nâ-gâh; TR.124/3,5-cihân; TR.130/1,12-âlişân; 2,20-âbâdân; 3,11,29-şâdân

Musammatlar: MUS.1/VI-2,7-dem; MUS.10/4-nice mümkün ki ferâgat; MUS.25/5-şâd eyle; MUS.27/5-revân; MUS.61/1-mâh; MUS.70/1-âhir; MUS.73/4-dem

Gazeller: G.1/4,5-billâh; G.81/2,5-hâne; G.90/3,5-kârım; G.100/1,2-bâlâ; G.122/1,5-murâd; G.130/1,3-hânemiz; G.162/3,5-mürûr; G.177/2,5-rû; G.182/1,4-kes; G.207/1,2,4-âb; G.228/4,5-zâr; G.229/1,5-gam-hârı; G.238/1,3-devrânım; G.245/1,4-dem; G.247/1,2-gâh; G.277/2,5-sen; G.278/1,3-handân; G.281/1,2,4,6-bâza; G.286/3,5-billâh; G.299/1,9-handân; 3,11-hûbân; G.310/2,3-revânım

Lugazlar: L.4/7- ak

Kıtalar: KT.1/1,46-cân; KT.1/2,20,31-devrân; KT.1/5,29-el-ân; KT.1/8, 13, 32-gülistân; KT.1/24,40-handân; KT.1/41,45-her ân; KT.6/ Zihnî'dir

2.3.2.3.3. Cinaslı kafiye

Ahmed Lutfî, 156 nolu gazelinde, mısradaki kafiyei oluşturan kelimelerin son hecelerini anlamlı bir kelime olacak şekilde tekrar ederek cinaslı bir kafiye oluşturmuştur. Bu cinas, cinaslı sözcüklerden birinin ötekinin son hecesiyle ses ve

yazılış bakımından aynı olan “cinas-ı mükerrere”dir (Dilçin,1995:477). Bu durumu beyitlerde şu şekilde görmekteyiz:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Nâr-ı ‘aşkıñ ildi âhîr cânıma_ey *mekkâr kâr*
Yağdı bağırm eyledi kül ey leb-i *gûl-nâr nâr*

Pekçe şıkılmış sâ‘id-i sîmîniñi hayfâ yazık
Niçün etdirdiñ libâsıñ eyniñe_ey *dil-dâr dar*

Âsitânından beni dūr eylediñ ey serv-i kâd
Saña lâyıķ mı olam bî-gâne ben *agyâr yâr*

Hep civârımda olanlar uyumaz tâ subhâ dek
Endekimden cümlesi de oldular *bî-zâr zâr*

Vaşlına nâ‘il olayım der iseñ yâriñ eger
Luṭfiyâ düş ayağına rûz şeb *yalvar var*

G.156/1-5

İlk beyitte çok hileci, hilekâr anlamlarındaki “mekkâr” kelimesinin son hecesi olan “kâr” kelimesi ulaşmak anlamındaki “ilmek” kelimesiyle deyim oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Yine 1. beyitte yer alan narçiçeği anlamındaki “gûl-nâr” kelimesinin ateş, od anlamlarındaki son hecesi olan “nâr” kelimesi de ayrı kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Nâr-ı ‘aşkıñ ildi âhîr cânıma_ey *mekkâr kâr*
Yağdı bağırm eyledi kül ey leb-i *gûl-nâr nâr*

G.156/1

Bu tarz kullanım gazel boyunca devam etmiştir. Şöyle ki 2. beytin 2. mısraında yer alan sevgili anlamındaki “dildâr” kelimesinin “ensiz, genişliği az” anlamlarındaki son hecesi olan “dar” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Pekçe şıkılmış sâ‘id-i sîmîniñi hayfâ yazık
Niçün etdirdiñ libâsıñ eyniñe_ey *dil-dâr dar*

G.156/2

3. beytin 2. mısraında yer alan “başkaları, yabancı olanlar” anlamlarındaki “agyâr” kelimesinin son hecesi olan “sevgili” anlamındaki “yâr” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Āsitānıñdan beni dūr eylediñ ey serv-i qad

Saňa lāyık mı olam bī-gāne ben *agýār yār*

G.156/3

4. beytin 2. mısraında yer alan “bıkmış, usanmış” anlamlarındaki “bî-zâr” kelimesinin son hecesi olan “ağlayan, inleyen, zayıf” anlamlarındaki “zâr” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hep civārımda olanlar uyumaz tã subhã dek

Endekimden cümlesi de oldular *bî-zâr zâr*

G.156/4

5. beytin 2. mısraında yer alan “saygıyla, ısrarla istemek” anlamındaki “yalvar” kelimesinin son hecesi olan “mevcut olan” anlamındaki “var” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Vaşlına nã’il olayım der iseñ yãriñ eger

Luţfiyã düş ayağına rûz şeb *yalvar var*

G.156/5

Ahmed Lutfî, “cinas-ı nakısa”nın farklı bir şekli olan “cinas-ı müşevveş”le de kafiye oluşturmuştur. Bu kafiye de cinaslı olan sözcüklerden birinin ortasında fazladan bir harf vardır (Dilçin 1995:473). Bu kafiye şekli 245 nolu gazelde mevcuttur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sürmedim bir kez seniñle ey gözü *bādām dem*

Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı *eyyām yem*

Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘îf oldum meded

Bār-ı ğamdan oldu qaddim ey teni sîm *hām ham*

Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg raķīb

Verdi baňa pādişāhım haylî ol *peygām ğam*

‘Āşıkān içre añılmaz zerrece ol kimse kim

Gözleriniñ yaşlarında olmaya *mādām dem*

Fırşatı fevt etme zinhār kimseye qalmaz cihān

Oturup yār-ile tenhā Luţfî nüş et *cām-ı Cem*

G.245/1-5

Bu gazelde her beyit, şu şekilde kafiyelendirilmiştir:

1. beytin 1. mısraında “bâdâm - بادام” kelimesinin ikinci hecesi olan “dâm - دام” kelimesindeki “elif” harfinin olmadığı “dem - دم” kelimesi ile “cinas-ı müşevveş” yapılmıştır. Aynı beytin 2. mısraında “eyyâm” kelimesinin de ikinci hecesi olan “yâm” hecesindeki elif harfinin olmadığı “yem” kelimesi ile yine “cinas-ı müşevveş” oluşturulmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Sürmedim bir kez seniñle ey gözü *bâdâm dem*
Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı *eyyâm yem* G.245/1

Diğer beyitlerde ise bu durum sırayla şöyle olmuştur:

2. beytin 2. mısraında “hâm - خام” kelimesi ile “ham - خم” kelimesi arasında,
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘îf oldum meded
Bār-ı ğamdan oldu kıaddim ey teni sîm *hām ham* G.245/2

3. beytin 2. mısraında “peygâm - پیغام” kelimesi ile “gam - غم” kelimesi arasında,

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg rakîb
Verdi baña pâdişâhım haylî ol *peygâm ğam* G.245/3

4. beytin 2. mısraında “mâdâm - مادام” kelimesi ile “dem - دم” kelimesi arasında,

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
‘Âşıkân içre añılmaz zerrece ol kimse kim
Gözleriniñ yaşlarında olmaya *mâdâm dem* G.245/4

5. beytin 2. mısraında “Câm - جام ” kelimesi ile “Cem - جم ” kelimesi arasında olmuştur.

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __
Fırşatı fevt etme zinhâr kimseye qalmaz cihân
Oturup yâr-ile tenhâ **Luṭfî** nûş et **cām-ı Cem** G.245/5

Bu tarzda şiir bütünlüğünde uygulanan cinasların haricinde bazı beyitlerde yapılmış cinas örnekleri de vardır. Şair, aşağıdaki iki beyitte, “cinas-ı mefruk”la (Dilçin 1995:469) kafiye oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi iki ayrı sözcükle cinas teşkil edilmiştir:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __
Bir selâm-ı sâdedir maṭlûb sen **cânâ neden**
Anı da vermez geçersin bilmezem **cânâ neden** G.276-1

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __
Birliğiniñ iki cihân **şāhidi**
Dağı cihân yoğ-idi ol **şāh idi** MSN.5/4

2.3.2.3.4. Redif

Redif, sözlük anlamı “arkadan gelen” demektir. Uyak sözcüğünün “revî” harfinden sonra gelen harf, ek, takı ve sözcüklere denir (Dilçin 1995:68). Revî harfinden sonraki her şeye redif denilmesi gerektiğini, böylece vasıl, hurûc, mezîd ve nâire tabirlerine ihtiyaç kalmayacağını, bunun da zorluğu ortadan kaldıracağını söyleyen Muallim Nâci redifi, “mısra veya beyitlerin sonunda revîyi takip eden ve aynen tekrarlanan bir veya birden ziyade şey” olarak tanımlamış, tanımdaki “şey” kelimesini “bir harf, bir kelime veya ifade” şeklinde açıklamıştır. Muallim Nâci’nin bu teklifi daha sonra genel kabul görmüş ve Türk edebiyatı ürünlerinin kafiye düzeni tanımlanırken bir ölçü olarak benimsenmiştir (Albayrak 2007:524).

Bir fiil dili olan Türkçede Beyatlı’ya göre redif zaruridir çünkü fiil cümlelerin sonunda gelir, fiillerdense kafiye olmaz, diğer kelimelerden olur. Rediften önce kafiye de ihtiyaç vardır. İslâm medeniyetinin canlı zamanında bu üç millet şiirlerini aynı zevkle sonuna kadar zincirleme redif ve kafiyeyle yazıyorlardı. Bilhassa Türk’ün manzumeleri denilebilir ki adeta rediften doğar; Türk redifi buldu mu şiirin asıl özünü söylemiş demektir (Özbalcı 1996: 179).

Ahmed Lutfî, 5 nolu kasidesi olan “Kaside-i Verdiye” sinin 28. beytinde redifi, bezekeçinin gül bahçesinde, üzerini “gül” ile süslediği bir geline benzetmektedir. Yani redif “gül ile süslenmiş bir gelin”dir. Denilebilir ki redif, şiirin her beytine (evine) mısra kapısından giren içindeki mana efendisi için süslenmiş bir gelindir:

— — . / — . — . / . — — . / — . —

İşbu kaşîdem oldu benim gülşen-i meşât

Her bir redîf gelini üstünde var gül

K.5/28

Redif, Dîvân şairinini en sevdiği bir kafiye tarzıdır. Kafiye bütünlüyicisi ve zenginleştiricisi olarak ona çok yer verilmiştir (Akün 2014:75). Ahmed Lutfî de çoğunlukla redifli şiir söylemiştir. *Dîvân*’da tek bir heceden meydana gelen ek halindeki rediflerden kelime, kelime grubu ve cümle halindeki rediflere kadar hepsi vardır. Bu rediflerin nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir:

2.3.2.3.3.4.1. Ek halindeki redifler

Aşağıdaki tabloda *Dîvân*'da tespit ettiğimiz ek halinde bulunan redifleri gösterdik:

DÎVÂN'DA YER ALAN EK HALİNDEKİ REDİFLER VE KULLANIM ADETİ							
Ek	Adet	Ek	Adet	Ek	Adet	Ek	Adet
-a /-e	10	-ı, -i, -u, -ü	14	-ını, -ini, -unu, -ünü	1	-madın, -medin	1
-âsâ	1	-ım, -im, -um, -üm	48	-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz	1	-maz, -mez	1
-cığım	1	-ıma, -ime	4	-ır, -ir, -ur, -ür	1	-nın, -nin, -nun, -nün	1
-da, -de	11	-ımdır, -imdir	1	-lar/-ler	4	-sıdır, -sidir -sudur, -südür	1
-dan, -den	5	-ımı, -imi, -umu, -ümü	4	-lardan -lerden	1	-sını, -sini -sunu, -sünü	1
-dı, -di -du, -dü	4	-ımız, -imiz -umuz, -ümüz	1	-la, -le	7	-sın, -sin, -sun, -sün	3
-dılar mı -diler mi	1	-ımsın, -ımsın -umsun, -ümsün	2	-ları, -leri	1	-irsa, -irse -ursa, -ürse	1
-dın, -din -dun, -dün	2	-ın, -in, -un, -ün	16	-ların, -lerin	1	-yayım -yeyim	2
-dır, -dir -dur, -dür	19	-ındır, -indir -undur, -ündür	1	-ma, -me	2	Toplam	174

Tablo 2.17: *Dîvân*'da yer alan ek halindeki redifler ve sayıları

2.3.2.3.3.4.2. Kelime / kelime grubu halindeki redifler

Kasidelerde kelime / kelime grubu halinde redifler: K.3/ belâgat, K.4/ zamânı gelmedi mi, K.5/ gül, K.7/-dır gelen, K.11/ gülşen, K.13/ oldu, K.14/ kalemdir

Mesnevilerde kelime / kelime grubu halinde redifler⁴⁰: MSN.1/ 7-ile, 26- içre, 45-eyle, 63-olasız, 68-olsun; MSN.2/12-etdi, 20-etdi beni, 26-idi dil, 28-etdin,

⁴⁰ Mesnevilerde her beyit kendi içinde kafiyeli olduğu için önce mesnevi numarası sonrada redifi olan beytin numarası ve redifi yazılmıştır.

55-olasız; MSN.3/1-eyledi, 5-ile, 7-eyledim, 16-lar eyledim, 17-edem, 20-idi, 36,120-e gel, 42-ile, 70-ler gibi, 78-eyledim, 84-bulasın, 94-eksik değil; MSN.4/6- yokdur; MSN.5/2-odur, 3-dır ol

Tarih şiirlerinde kelime / kelime grubu halinde redifler: TR.18/ola, TR.33/ile, TR.60/ola yâ Rabbî, TR.64/geldi, TR.65/üzre, TR.66/oldum, TR.76/deyü, TR.84/yümnle, TR.88/açdı, TR.99/oldu, TR.100/geldi, TR.108/beyt, TR.118/bu, TR.124/oldu

Musammatlarda kelime / kelime grubu halinde redifler:

MUS.1 (Terkib bend):

Bend kısmındaki redifler: IV-de /-da benim, XI-etdigime

Vasıta beytindeki redifler: ---

MUS.2 (Terkib bend):

Bend kısmındaki redifler: I,II,III,IV,V-ayrılık

Vasıta beytindeki redifler: I-i beni

MUS.3(Terkib bend):

Bend kısmındaki redifler: ---

Vasıta beytindeki redifler: II -ler eden

MUS.4(Terci bend):

Bend kısmındaki redifler: I eğlencesi, III etmede, VI etmekdedir

Vasıta beytindeki redifler: I,II,III,IV,V eğlencesi

MUS.5(Terci bend):

Bend kısmındaki redifler: I,III,V,VII,IX dedim, II,IV,VI,VII,X dedi

Vasıta beytindeki redifler: I,III,V,VII,IX dedim, II,IV,VI,VII,X dedi

MUS.6(Terci bend):

Bend kısmındaki redifler: III edeyim, V -im sensin

Vasıta beytindeki redifler: I,II,III,IV,V geldin

MUS.7(Terci bend):

Bend kısmındaki redifler: II idi, V ağlar

Vasıta beytindeki redifler: ---

MUS.8/3-eylersin, MUS.10/1,2-n'ışlesin, MUS.10/3-etmede, MUS.10/4- etmedeyim, MUS.11/3-nasib etmiş, MUS.13/3-mı var, MUS.14/1-Halîl, MUS.17/1-ola,

MUS.17/4-ile, MUS.18/3-eder, MUS.19/2-eder idin evvel, MUS.19/3-sultânım, MUS.20/5-eyle, MUS.21/3-bulunur mu, MUS.21/5- olunmaz, MUS.22/1-ise, MUS.22/3-mi olur, MUS.23/1-eyle, MUS.24/1-gayrı, MUS.24/2-lar ederim, MUS.24/3 benim, MUS.25/1-bulmak kadar vardır, MUS.25/5-eyle, MUS.26/2-etdin, MUS.27/1-etdim ise, MUS.28/1-edesin layık mı, MUS.28/2-etmek, MUS.28/5-etdi, MUS.31/2-olmadı, MUS.31/3-var iken, MUS.32/1-verme, MUS.32/2-etmez, MUS.33/1-dim var iken, MUS.33/2-a bakmazam, MUS.33/5-eylemez, MUS.35/2-etmek, MUS.36/1-ım benim, MUS.36/2-istemem, MUS.37/3-eyle, MUS.38/3-etsen, MUS.38/4-ile, MUS.39/1-olan oğlum canım, MUS.39/3-cennet, MUS.39/8-edesin, MUS.40/4-ın olursa, MUS.40/5-eye verme, MUS.41/4-de nazirin yok, MUS.42/1-olsak, MUS.42/2-bugün, MUS.42/3-i seyr eyler idik, MUS.42/5-olmakdan, MUS.43/1-olmuş, MUS.43/4-hiç, MUS.44/1-miz vardır, MUS.44/4-aşkı, MUS.45/1-olmaz, MUS.45/5-eyle, MUS.46/1-etdi, MUS.46/3-dır bu, MUS.46/5 iken Örfî, MUS.47/1-ım unutma, MUS.47/2-eyledin ey şüh, MUS.47/4-ı görüp halimi söyle, MUS.48/1 saf saf, MUS.48/2-bihişt, MUS.48/4-sem yatsam, MUS.49/1- sensin, MUS.50/1-Şerîf, MUS.50/6-eyleme, MUS.50/11-nedir, MUS.50/14-ile gidersin gülşene, MUS.50/17-den beni dūr eyleme, MUS.50/18-eyle Şerîfî bendeni, MUS.51/1-bu şeb, MUS.52/1-gönlüm eğlenmez, MUS.52/2-olmadı gitdi, MUS.52/4-ım yok, MUS.53/1-gönlüm eğlenmez, MUS.53/3-murâd etsem, MUS.53/4-olsa, MUS.54/3-ın olam ben, MUS.55/1-ı Halîl'in, MUS.56/1-olayım, MUS.56/3-ol, MUS.57/1-ımla düşmendir, MUS.58/1-sensiz, MUS.58/3-çekiyor, MUS.58/4-un var mı, MUS.60/3 sevdiğim, MUS.60/4-ı gözüm görmesin, MUS.62/1-Gâh olur kim...eder aşk âdemi, MUS.62/4-Gâh olur kim...eder aşk âdemi, MUS.66/1-muhtâc eyleme, MUS.71/2-edelim, MUS.71/4-etmemek, MUS.72/1-seyrine, MUS.75/3,5- oldu, MUS.76/3-n ile, MUS.76/4-olur sensiz, MUS.77/3-olmuşdum, MUS.84/2 -a döndürdün, MUS.85/2-eyledi, MUS.85/3-bendene, MUS.85/5-olmadı, MUS.86/5-lar kıl, MUS.94/4-sin sen, MUS.98/2-tahammül edemem, MUS.100/1-ağladı, MUS.103/2-ol, MUS.103/3-olursun, MUS.109/4-olup, MUS.110/3 var

Gazellerde kelime / kelime grubu halinde redifler: G.1-bismillâhdır, G.2-a ibtidâ, G.3-edici Hazret-i Mevlâ, G.7-söylerim sana, G.12/16-cânâ, G.13-miyem cânâ, G.14/15-dır,-dūr bana, G.18-tenhâ, G.21-den, -dan mâ-adâ, G.22-ı sabâ, G.26-sendin devâ senden şifâ, G.29/30-eyleme yâ Rab, G.31-olmasın yâ Rab, G.32/36-bu şeb,

G.33-takarrüb, G.34-a takarrüb, G.35-in kimdir aceb, G.37-dır câme-hâb, G.42-eyler hatîb, G.43/-ın öp, G.46-iltifât, G.47-58-hasret, G.59-eyledi hasret, G.60-ler semt semt, G.61-ın et, G.63-etdi baht, G.65-nîst, G.66-ı muhabbet, G.67-a nasihat, G.70-ıma ba'is, G.71-müselles, G.72-el-gıyâs, G.73/74-ımı gördün mü hiç, G.75-etmek de güç, G.76-anılmaz hiç, G.77/78 -dan geç, G.79-etmek ne güç, G.81-Yay Ağaç, G.82-ne müferrah, G.83-eyler şeyh, G.84-86-Ahmed, G.87-a hased, G.89-ım aldıldım meded, G.90/92-meded, G.95-in mübarek-bâd, G.96-kâğız, G.97-olmadık kim var, G.98-la kim söyleşir, G.99-deseler, G.101-mi gör, G.102-106-ne belâdır, G.107-ne safâdır, G.108-mi kalmışdır, G.109-a dönmüşdür, G.112-yanar, G.113-a gider, G.114-bakışlar, G.115-in kimlerledir, G.116-in, -ın kimdir, G.118-lazımındandır, G.119-den zuhur eder, G.120-zer, G.122-eyler, G.126,127,133,137-olur, G.128-Yazıklar... yazıklar, G.130-miz boşdur, G.131-yeter, G.132-bu mudur, G.134-e ver, G.135-çeker, G.136/olmamız yegdir, G.138-bozundusudur, G.139,149-var, G.140/-a akar, G.141-ım seferlidir, G.142-ımız yokdur, G.143-olmuş yatar, G.144-üstündedir, G.145-gösterir, G.147-hep senin-çündür, G.148-kahvedir, G.150-ında kalmışdır, G.151-ım bundadır, G.152-ı görsünler, G.153-imrenir, G.154-eder, G.155-olmaz da n'olur, G.157-ımı göster, G.159-okur, G.160-dur derler, G.161-olur, G.163-a hulûsumdur, G.164-Rızâyî'dir, G.165-a dek gideriz, G.166-la olmaz, G.167-sensiz, G.168-olur sensiz, G.169-sı artar eksilmez, G.170-Bir sencileyin / Bir bencileyin... ele girmez, G.171 Bir bencileyin / Bir sencileyin... ele girmez, G.172-ına düşmez, G.173/174-söylenmez, G.175-niçün içmez, G.176-in, -ın böyle kalmaz, G.177-kalmaz, G.178-unudulmaz, G.179-düşmez, G.180-a biraz, G.181-biz, G.183/185-olmuş, G.184-la söyleş, G.186-derler idi gerçek imiş, G.187-yoğ-imiş, G.188-den halâs, G.189-a bas, G.190-bir maraz, G.191-etdi hat, G.192-etme ihtilât, G.194-hâfız, G.195/196-Elvedâ... elvedâ, G.197-eyleyen tali', G.200-taraf taraf, G.201/202-ıyd-ı şerîf, G.203-ım Şerîf, G.204-ı iştiyâk, G.205-ayak ayak, G.206-a ta'aşşuk, G.207,208,211-fırâk, G.209-ayrılık, G.210-müştâk, 212/213-etdi iştiyâk, G.214-a göstersek, G.215,219-hoş geldin, G.216-safâ geldin, G.217-ı sen öğretdin, G.218-geldin, G.220-eyleyecek, G.221-eylesek, G.222-a göndersem gerek, G.223-oldun, G.225,226-ı Ali'nin, G.227-Mehammed Şâhım, G.228-ey felek, G.229-ı unuttun, G.230-e yüz verdin, G.231-olan gönül, G.232-idik evvel, G.233/234-im İsmâîl, G.235/236-ım Halîl, G.237-oldu gel, G.238-ım gel, G.239-ol, G.240-ey gönül, G.241-ım tiz gel, G.243-ı n'eyleyeyim, G.244-eylemesem, G.246-içelim, G.247/262-benim sultanım, G.248/-a efendim,

G.249/-dır efendim, G.250/251-im İbrâhîm, G.253/261-geldi sultanım, G.254-olurum, G.258-mâh-ı sıyâm, G.260-imden cüdâ düşdüm, G.262-sultanım, G.263-ım aldıldım, G.264-a n'eyleyim gönlüm, G.265-olsa da sevsem, G.266-olayım, G.268-istemem, G.270-ı n'eyleyeyim, G.271-gördüğün gönlüm, G.273-ım Hasan, G.274-olsun, G.275-sensin, G.279-eyleyen, G.280-ı vatan, G.281-bugün, G.282-sendem, G.283-su, G.285-yı sev, G.286-Abdullâh, G.287-arz eyle, G.291-ım ne âlemde, G.292-üstüne, G.293-inşâallâh, G.294-bir yerde, G.296-görünmese de, G.297-299-bu gice, G.302-dolaşma, G.303-kimin başına döndümse, G.305-i,-ı görmeyeli, G.306-vaktidir şimdi, G.307-yok mu, G.309-dir Tekirdag'ı, G.310-ım küsdü, G.311-gelmez mi, G.312-imden haber geldi, G.313/325-şimdi, G.314-ya verdim gönlümü, G.315-vallâhi billâhi, G.317-a meyl etdi, G.318/319-şükür yâ Rabbi yâ Rabbi, G.320/321-gibi, G.322-bülbülü, G.326-kaldı, G.328-ım gibi, G.329-etdi, G.330-ım geldi, G.331-neden geldi, MG.332-ya değişmem

Lugazlarda kelime / kelime grubu halinde redifler: L.7/6-eder

Kıtalarda kelime / kelime grubu halinde redifler: KT.1-nicedir, KT.5-ediyor, KT.6-Zihnî'dir (1 nolu mesnevinin sonunda yer alan kıtada “niyâz eyler” ve 2 nolu mesnevinin sonundaki kıtalarda sırayla “ister” ve “eylerem” kelimeleri, kelime halinde redif olarak kullanılmıştır.).

Görüldüğü gibi redif olarak en çok kullanılan fiil kökü 54 adetle “olmak” fiili iken onu 29 adetle “eylemek” ve 24 adetle “etmek” fiilleri takip etmektedir.

Not: 272 nolu gazelin ilk beytiyle diğer beytleri arasında redif ve kafiye uyumsuzluğu vardır. İlk beytin de “...meşakkat görelim/... işret edelim” şeklinde “-elim” istek birinci çoğul şahıs eki üzerinden kafiye yapılırken diğer beyitlerde ilk beytin birinci mısrasındaki “-at, -et görelim” ses uyumuna göre yeni bir kafiyeleme durumu ortaya çıkmıştır. Yani “görelim” kelime halinde redifi ve “-et” ise kafiye kısmını oluşturmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu felekden nice bir derd ü meşakkat *görelim* a

Ğam-ı dehri unudalım biraz işret *edelim* a

Görmedik ḥaylī zamān oldu anıñ ikrāmın	b	
Duḡter-i rez bize eyler mi <i>ri'āyet görelim</i>	a	
Alalım dürr-i sürūru verelim naḡd-i ḡam	c	
İş-bu bāzār-ı fenā içre <i>selāmet görelim</i>	a	
Ḥaber gelmez bize ol muḡbeçe-i bed-mestden	d	
Bir Müselmān'a yakın ehl-i <i>mürevvet görelim</i>	a	
İltimāsı budurur Luṭfī -i zārıñ ancak	e	
Bize teṣrīf ediñiz maḥfīce <i>şerbet görelim</i>	a	G.272/1-5

Yine 31 nolu gazelin 4. ve 5. beyitleri diğerk beytitlerden faklı bir redife sahiptir:

(...)

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

İlāhī ḡullarıñı eyleme ben gibi dil-ḡasta c |

Cihānıñ ḡülsitānın başıma dar eyleme yā Rab a |

İlāhī luṭf iḡsān et āḡ enīnden beni şaḡla d |

Ḳılıp birkaç şaḡıl ben bendeye bār *eyleme yā Rab* x |

Baḡışla cürmünü anıñ İlāhī rüz-ı maḡşerde e |

Mekānı **Luṭfī** ḡuluñuñ şerālarım nār *olmasın* x | G.31/3-5 |

Yukardaki gazellerde yer alan bu redif bozukluklarının bir müstensih hatası olduğunu düşünmekteyiz.

2.3.2.3.3.4.3. İkilemelerden oluşmuş redifler

Ahmed Lutfi Dîvânı'nda birkaç gazelde ikilemler redif olarak kullanılmıştır. Bunlar 60,200 ve 205 nolu gazellerdir. 60 nolu gazelde “semt semt”, 200 nolu gazelde “taraf taraf” ve 205 nolu gazelde ise “ayak ayak” ikilemeleri redif olarak kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Geldi eyyām-ı bahār açıldı güller *semt semt*

Ḳıkdılar seyr ü temāşāya güzeller *semt semt*

Zeyn olup şahrālara lāle benefşe erguvān

Aḡ sādē giyindi cümle yāseminler *semt semt*

187

Yer yer 'işret eylemekde yine erbāb-ı şafā
Cümle 'ālem eylemekde ehl-i diller *semt semt*

Gülsitānıñ başladı bülbüleri efgāna hep
Dem-be-dem çekmekdedir hasretle demler *semt semt*

Luṭfī bī-çāre kaldı yal(ı)ñız ancaḳ hemān
'Āşıḳıyla çıkdı taşra gül-bedenler *semt semt*

G.60/1-5

__ . / _ . . / . _ . . / _ . .
Şalındı bāḡa bir nice ra'nā *ṭaraf ṭaraf*
Durdu selāma 'ar'ar-ı bālā *ṭaraf ṭaraf*

Güş eyleyince gülşen-i zībāda ḡandesin
Güldü açıldı ḡonçe-i ḡamrā *ṭaraf ṭaraf*

Gül kendi 'ālemiñde gülüp 'işret etmede
Nālān olunca bülbul-i gūyā *ṭaraf ṭaraf*

Hep kūşe kūşe ehl-i ṭarab 'işret etmede
Ḥalk eylemekde bāḡ temāşā *ṭaraf ṭaraf*

Āyā ki ḳankı gülşene gitdi görem deyü
Bir ḡaylī girdi **Luṭfī** şeydā *ṭaraf ṭaraf*

G.200/1-5

__ . / _ . . / . _ . . / _ . .
Seyrāna çıkdı zümre-i ḡubān *ayaḳ ayaḳ*
Gitdi ḡürūh-ı serv-i ḡırāmān *ayaḳ ayaḳ*

Ol yār-ı ḡoş-ḡırām baña vermez el dirīḡ
Ellerle eyler 'azm-i ḡülistān *ayaḳ ayaḳ*

Yārīñ elini tutup o aḡyār-ı kec-ḳadem
Ḡülzārı etdi şevḳle seyrān *ayaḳ ayaḳ*

Pür eyleyip sebūlar ile bezm-i şoḡbeti
Ayaḳ şafāsın etdi o cānān *ayaḳ ayaḳ*

Ḳasr-ı şafāyı ḳande görür **Luṭfī** faḳīr
Ḡam süllemine çıkmada her ān *ayaḳ ayaḳ*

G.205/1-5

2.3.2.3.3.4.4. Mısra başı redifler

Bilindiği gibi eski Türk şiirinde kafiye mısra başında bulunmaktaydı. Kafiye bir nazmın en mühim şartlarından biridir ve ahengi teşkil eden unsurların belki de başında gelir. Eski Türk şiirinde asıl ahengın temininde esas unsur olan kafiye mısraın başında bulunduğuna göre (Arat 2007:19) aynı görev ve anlam benzerliği olan redifin de mısra başında tekrarı söz konusu olabilir. Aslında bu düzenli kelime tekrarları söz sanatları içinde değerlendirildiğinde tekrar, nida ve istifham (Dilçin 1995:452- 457); dil birlikleri ve mütevâzin kelimeler açısından ele alındığında ise paralelizm (Macit 1996:59) olarak da değerlendirilmişlerdir. Ancak her ne kadar klasik kafiye anlayışında redifin yeri mısra sonu ise de kafiyenin mısra başındaki varlığı kabul edildiğine göre redif tanımının genişletilerek bu tip tekrarlara mısra başı redif / ön redif denilmesi uygun olabilir (Aydemir, Çeltik 2012: 197). O halde Ahmed Lutfi'nin şiirlerinde yer alan bu mısra başı tekrarları mısra başı redif veya ön redif olarak değerlendirebiliriz.

Ahmed Lutfi'nin Dîvânı'nda bahsedilen bu mısra başı kelime tekrarları birkaç şiirde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: 1, 6, 7, 8, 9, 10 nolu kasideler; 62 nolu musammat; 128, 170, 171, 196, 197, 228, 255, 256 ve 265 nolu gazellerdir. Ancak bu şiirlerde mısra başı redif veya ön redif hepsinde aynı şekilde yapılmamıştır. Örneğin, 62 nolu musammat ile 170,171 ve 228 nolu gazellerde bütün mısraların başında ön redif bulunmaktadır.

Musammatlar kısmındaki 62 nolu şiir bir muhammestir. Şiirin mısra sonu redifi “eder aşk âdemi” kelime grubudur. Ancak mısra başında da “Gâh olur / Gâh olur kim” şeklinde bir kelime grubu tekrarı daha vardır. Hem aynı anlamda hem de aynı görevdeki bu kelime grubu tekrarı mısra başı redif veya ön redif özelliği göstermektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gâh olur Mecnûn gibi ‘uryân eder ‘aşk âdemi

Gâh olur bülbül gibi nâlân eder ‘aşk âdemi

Gâh olur pervâneveş sūzân eder ‘aşk âdemi

Gâh olur kim mâ’il-i hūbân eder ‘aşk âdemi

Gâh olur yâr yoluna kurbân eder ‘aşk âdemi

Gāh olur kim ḥasret-i yār ile eyler ḥasta-ḥāl
Gāh olur kim giydirir egnine ğamla kara şāl
Gāh olur kim firḳat [u] hicr-ile eyler mi mecāl
Gāh olur kim etdirir aġyār-ile çok kıyl u kāl
Gāh olur kim ḥasta-ı bī-cān eder ‘aşḳ ādemi

Gāh olur kim bir melek-sīmāya gönlün baġladır
Gāh olur kim iftirāk-ı yār-ile ḳan aġladır
Gāh olur kim nār-ı hicrin-ile cismin dāġladır
Gāh olur kim gözleri yaşını cūveş çaġladır
Gāh olur deryā-yı bī-pāyān eder ‘aşḳ ādemi

Gāh olur kim zaḥm-ı tīr-i ğam ile nā-şād eder
Gāh olur kim hicr-ile derd ü ğama mu‘tād eder
Gāh olur kim ‘aşḳ elinden ‘āşıkān feryād eder
Gāh olur kim bir leb-i şīrīn için Ferhād eder
Gāh olur Mecnūn’a da aḳrān eder ‘aşḳ ādemi

Gāh olur kim ‘aşḳla sīneler olur çāk çāk
Gāh olur kim ‘aşḳla cigerler olur zaḥmnāk
Gāh olur kim eyler āḥir ‘āşıkıñ yerini ḥāk
Luṭfiyā bugün olursuñ ‘aşḳla āḥir helāk
Gāh olur kim ḥākla yeksān eder ‘aşḳ ādemi

MUS.62/1-5

Aynı şekilde aşağıdaki 170 ve 171 nolu gazellerde “Bir sencileyin / Bir bencileyin”, “Bir bencileyin / Bir senciyelelin” ve 228 nolu gazelde de “ Yine mi etdin beni” kelime grupları şiirlerin tamamında aynı görev ve anlamda mısra başında tekrar edilmişlerdir:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Bir sencileyin tūtî-i gūyā ele girmez

Bir bencileyin bülbul-i şeydā ele girmez

Bir sencileyin müjesi tīr yāre münāsib

Bir bencileyin ḳāmet-i ḥam ele girmez

Bir sencileyin ḳuluna şādık güzel olmaz

Bir bencileyin kemter-i ednā ele girmez

Bir sencileyin ‘ahdi bütün yār bulunur mu
Bir bencileyin şā‘ir-i gūyā ele girmez

Bir sencileyin Luṭfī ‘ye luṭf edici yokdur
Bir bencileyin şāḥib-i sevdā ele girmez

G.170/1-5

__ . / . __ . / . __ . / . __

Bir bencileyin ‘āşık-ı şeydā ele girmez
Bir sencileyin dil-ber-i ra‘nā ele girmez

Bir bencileyin bülbül-i gūyā ele girmez
Bir sencileyin gonçe-i ḥamrā ele girmez

Bir bencileyin ‘āşık-ı nā-şāda ḥabībim
Bir sencileyin kaşları ṭuḡrā ele girmez

Bir bencileyin kemter-i nā-çāra efendim
Bir sencileyin kāmēt-i bālā ele girmez

Bir bencileyin Luṭfī kula ey meh-i enver
Bir sencileyin dil-ber-i ḥüsnā ele girmez

G.171/1-5

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ .

Yine mi etdiñ beni derde giriftār ey felek
Yine mi etdiñ beni ḡam ile bīmār ey felek

Yine mi etdiñ beni āteşlere tekrār āh
Yine mi etdiñ beni ‘aşk-ile ḡam-ḥ‘ār ey felek

Yine mi ekdiñ nemek bu zaḥm-ı ḥūn-ālūdeme
Yine mi etdiñ beni her gice bīdār ey felek

Yine mi kıldıñ gözüm yaşını seylāb-ı belā
Yine mi etdiñ beni hicr-ile bī-zār ey felek

Yine mi ağlatdıñ ey gerdūn-ı dūn bu Luṭfī ‘yi
Yine mi etdiñ beni sen ‘āşık-ı zār ey felek

G.228/1-5

Dīvân’da, bu şiirlerden ayrı olarak mısra başında yer alan ön redifin mısra sonunda da tekrar edildiği iki örnek vardır. Bunlar 128 nolu gazelde “Yazıklar...yazıklar” ve 196 nolu gazeldeki “Elveda ...elveda” tekrarlarıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Yazıklar eylediğiñ ‘ahdle peymāna *yazıklar*

Yazıklar etdiğiñ ağıyār ile seyrāna *yazıklar*

Yazıklar nā-ehille taşralarda ‘işret ü zevke

Yazıklar ol raķibe etdiğiñ ihsāna *yazıklar*

Yazıklar gülşeniñden gül kıoparmış zāğlar haylī

Yazıklar kıul şarılmış ol beyāz gerdāna *yazıklar*

Yazıklar būseler mebzūl imiş ol bezm-i hāşında

Yazıklar eylediğiñ luţf-i bī-pāyāna *yazıklar*

Yazıklar Luţfī’ñi kıalbiñden iħrāc eyleyip hayfā

Yazıklar anı şatdıñ bir iki nā-dāna *yazıklar*

G.128/1-5

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Elvedā’ şimden-gerü kıalındı ey yār *elvedā’*

Elvedā’ ey ruħları gül leb-i gül-nār *elvedā’*

Elvedā’ gitdim diyār-ı ğurbete kıalındı sen

Elvedā’ ey luţfu çok sevgili ħünkār *elvedā’*

Elvedā’ başa yazılan bu imiş devr-i ezel

Elvedā’ ey pūr-vefā pūr-mihr dil-dār *elvedā’*

Elvedā’ bu ben kıuluñu luţf et unutma şehā

Elvedā’ ey nārı bī-ħad luţfu bisyār *elvedā’*

Elvedā’ gitdi bu Luţfī kıul diyār-ı āħire

Elvedā’ kııkarma göñlüñden beni yār *elvedā’*

G.196/1-5

Ahmed Lutfi, mısra başı redifleri yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi şiir bütünlüğü içinde kullanmıştır. Ancak bazı şiirlerinde bu mısra başı redifleri şiir bütünlüğü içinde değilde ya bir birini takip eden beyitler içinde ya da beyitlerin sırasında aksamaların olduğu dağınık bir şekilde kullanmıştır. Bu tarz kullanım, sırasıyla 23 nolu gazelde “Biri”, 61 nolu gazelde “Ya, Ya beni”, 100 nolu gazelde “Biri, Biri bir, Birinin”, 197 nolu gazelde “Yürü, Kimine”, 231 nolu gazelde “Ey”, 255 ve 256 nolu gazelerde “Benim”, 265 nolu gazelde “Bir sencileyin” ve 285 nolu

gazelde “Bir” kelime veya kelime gruplarının mısra başı tekrarları şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Beni dīvāne kılmışdır bu dört vaşfıñ seniñ cānā

Biri cev̄r ü biri şīve biri nāz u bir istignā

Bu dört rah̄met ile künc-i ğam içre dil figān eyler

Biri ğamdır biri ğuşşa biri derd ü biri sevdā

O aġyāra bu dört nesne dilerim yār-ı ğār olsun

Biri sıtma biri niķrīs biri şancı biri ħummā

Benim dört mīve-i ter ile göñlüm aldı bir maĥbūb

Biri bādām biri kıysı biri elma biri ayva

Bu çār emrāzla bu **Luṭfī** k̄ul miĥnetde kalmışdır

Biri ĥasret biri firķat biri hicrān biri z̄ulmā G.23/1-5

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Ya beni ĥışm u ğāzabla lāyık-ı āzārıñ et

Ya tebessümle hemān şermende-i güftārıñ et

Cevr-ile öldür beni yāĥūd sevindir vaşlla

Ya beni dūr et ya şāhım maĥrem-i esrārıñ et

Ya ‘aṭā ile dilim şād eyle ey kaşı kemān

Ya beni mecrūĥ-ı tīr-i ğamze-i Tātār’ıñ et

Ya beni sen nīze-i hicr ile eyle helāk

Būse ile beni yāĥūd nā’il-i gül-nārıñ et

Ol sebeb ile cemālīñ görürüm ey nāzenīñ

Luṭfī i bī-çāreñi k̄apıñda ĥidmetkārıñ et G.61/1-5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

İki maĥbūb-ı müsteṣnā bu şehir içre hüveydādır

Biri ğonçe-i perniyā[n] biri bir serv-i bālādır

Biri bir nāzenīñ dil-ber birisi bir melek-manzar

Biriniñ k̄āmeti ‘ar‘ar biriniñ k̄addi bālādır

Biri bir devlet-i cāvīd biri bir gönçe-i ümīd
Biri mäh u biri hürşīd iki hūb-ı dil-ārādır

Biriniñ beñleri Hindū vü biriniñ dişleri incü
Hemān biri bir içim şu ikisi daħı raḥşādır

Biriniñ şan melek kendi biriniñ ḥaylī çok fendi
Bulunmaz mişli nāmendi iki maḥbūb-ı zībādır

Biri bir gönçe-i ḥamrā biri bir şāh-ı bī-hemtā
Kim olduğun demem ammā ikisi daħı ra‘nādır

Biri verd-i leṭāfetdir biri gülzār-ı behçetdir
İkisi de kıyāmetdir sezādır vaşfı ūlādır

Biri fettān ḥīlelikde bulunmaz bī-bedellikde
Naẓīri yok güzellikde ikisi daħı yektādır

Bu **Luṭfī**-i pesīn-pāye ḳapıldı ol iki aya
Sebeb bu naẓm-ı yektāya ol iki mäh-ı ğarrādır G.100/1-9

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Yürü ey beni ālāma giriftār eyleyen ṭālī‘
Ayırıp yārimi benden beni zār eyleyen ṭālī‘

Yürü bu sīnemi ğam okuna eden nişān baḥtım
Vücūdum āteş-i ‘aşḳ-ile büryān eyleyen ṭālī‘

Yürü bu gözlerim yaşın benim ‘ummān eden ṭālī‘
Cihānı ğamla başıma benim dar eyleyen ṭālī‘

Kimine ‘ayş u ‘işret etdirirsın rüz şeb ammā
Hezārveş her gice zārımı bisyār eyleyen ṭālī‘

Kimine ‘āşıkıñ maḥbūbunu mūnis edersin sen
Yürü bu **Luṭfī** ‘ye yārin cefākār eyleyen ṭālī‘ G.197/1-5

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _
Ümmī bī-sitāre vü bī-baḥt u bed-nihād
Bed-ḥūy u bed-sirişt ü bed-kār olan göñül

Ey başımıñ belāsı derūnum asāveti
Hep g rd    c vāna girift r olan g   l

Ey b - at  olanlara her-b r dil verip
 ft de g r h[una] cef k r olan g   l

Ey her  eb-i z l m-ı elemde fig n edip
T  sub  olunca mi net ile z r ola  g   l

Ey  ekdiren bu **Lu f ** fa  re me a  ati
Ol derdimende leyl   neh r b r olan g   l G.231/1-5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim  a ı kem n m b -em n m derde derm n m

Benim h b-ı zam n m  ahram n m ey S leym n'ım

Benim ey h n-fe  n m m  -p   n m d ra   n m

Re' s-i mehve  n m ' l -  n m y r-ı z -  n m

G z de   vek r m h b h nk r m kerem r m

Benim ey n kte-d n m verd-i h nd n m su an-d n m

Benim ey  fit b m m ht b m r y-ı p r-t b m

Benim   r n-zeb n m mihrib n m m h-ı t b n m

Benim ey '  ve-b z m   hb z m y r-ı dil-b z m

Benim z bende c n m z lf-i rey  n m ho -el  n m

Benim  add-i dir z m y r-ı hem-r z m ser-efr z m

Benim   h-ı c v n n m cin n m h b c n n m

Zem n-i t zedir **Lu f ** bu   ri g nder a b ba

N   re eylesin bu nazm-ı b -m nende y r n m G.255/1-5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim y r-ı g z n m meh-ceb n m mihr-i ra   n m

Efendim   re-s z m dil-n v z m derde derman m

Ned m m hem-dem m hem-ma rem m hem-r z u hem y r m

En sim hem cel sim  fit b m m h-ı t b n m

Benim yār-i qadīmim nükte-dānım gözlerim nūru
Ḥabībim ‘işve-bāzım serv-i nāzım şāh-ı ḥübānım

Benim maḥbūb-ı mergūbum keremkārım vefā-dārım
Leb-i gonçem ‘izār-ı yāsemīnim zūlf-i reyḥānım

Benim rūḥ-ı revānım nāzenīnim yār-ı mümtāzım
Ciger-kūşem benim cān-ı ‘azīzim Yūsuf-ı şānım

Benim serv-i bülendim şeh-levendim hem efendimsin
Muḥibb-i şādıkım dil-dār-ı bī-mişlim hoş-elḥānım

Meh-i bedrim yüce qadrim kerem kıl **Luṭfī**-i zāra
Benefšem sünbülüm gonçem yanağı verd-i ḥandānım G.256/1-5

__ . / . __ . / . __ . / . __
Bir sencileyin tāze cūvān olsa da sevsem
Qaddiñ gibi bir serv-i revān olsa da sevsem

Bir sencileyin şefkat eder ‘āşık-ı zāra
Maḥbūb ser-efrāz-ı cihān olsa da sevmem

Bir naḥl-ı sehī-qadde göñül şu gibi aḳsa
Bir sencileyin gonçe-dehān olsa da sevmem

Bir sencileyin ‘ahdi bütün yārim olaydı
Bir gānzesi tīr qaşı kemān olsa da sevmem

Bir şīve şatar dil-ber-i mümtāz ele girse
Rūyunda anıñ cezbe vü ān olsa da sevmem

Olunca kulu olur idim ḥaḳ buña **Luṭfī**
Bir sen gibi sulṭān-ı şehān olsa da sevmem G.265/1-5

__ . __ / . __ / . __ / . __
Sever-iseñ ‘ālem içre bir melek-sīmāyı sev
Bir güzel yüzlü şeker sözlü gül-i zībāyı sev

Sevme Allāh’ı severseñ dehr içinde bī-vefā
Bir ḥaḳīkatli şadākatli şeh-i dānāyı sev

Ḳadriñi bilmezlere etme cihānda iltifāt
Bir zarāfet şāhibi maḥbūb-ı müsteḡnāyı sev

Bir gül-i nev-reste-i bāğ-ı letāfet bul yürü
Gülşen-i ‘ālemde var bir ḡonçe-i ra‘nāyı sev

Uğruna çünkim verirseñ baş u cānı ‘aşk-ile
Bāri bir nükte-şinās dil-dār-ı bī-hemtāyı sev

Bir ma‘ārif ḳadrini bilir cüvān-ı nükte-dān
Bir söz añlar dil-firīb ü ḳāmet-i bālāyı sev

Bir melek-meşreb perī-sīret ḳamer-ṭal‘at bulup
Bir şeker-leb mihribān u bir cemāli ayı sev

Fırḳat ü hicr-ile şimdi ağlayıp gezmekdesin
Luṭfiyā kim dedi saña var da bir her-cāyī sev G.285/1-8

Bu şekilde mısra başı redifin dağınık bir şekilde kullanıldığı iki örnek daha vardır. Bunlar musammatlardan 1 nolu terkīb-bend ile 4 nolu 24’lüdür. 1 nolu terkīb-bendin “11.” bendinde “Tevbe, Tevbe olsun, Tevbeler, Tevbe yâ Rabbî” kelimeleriyle 4 nolu 24’lü şiirin “1, 2, 3, 4 ve 5.” bentlerinde “Kiminin, Kimisi, Kimi, Kimi de” şeklinde belgisiz zamirleri, şiirlerde mısra başında dağınık olarak kullanılmıştır:

XI

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
Tevbe yâ Rabbî bütün cürm ü ḥaṭā etdigime
Tevbe yâ Rabbî ‘uc(u)b ile riyā etdigime

Tevbeler ayağı bir daḡi ele almayayım
Tevbe yâ Rabbî cüvān ile şafā etdigime

Tevbe olsun nās ile eyledigim ḡavḡāya
Tevbe dil-berler için āḥ u fezā etdigime

Doğalı eyledigim cürm ü günāha tevbe
Tevbeler ḥalkā cev(i)r-ile cefā etdigime

Tevbeler bir daḡi ḥalkı dile almayayım
Tevbeler nāsa ḡaḏab ile ezā etdigime

Tevbe olsun bir daḥi fışk u fesād etmeyeyim
Tevbe yā Rabbī cihān içre şekā etdigime

Tevbe yā Rabbī talebkār-ı cūvān olduğuma
Fırkat-i dil-ber içün tevbe bükā etdigime

Tevbemi eyle kabūl luṭf edüben yā Rabbī
Tevbe bī-hūde yere ‘ömrü hebā etdigime

Tevbeler eyledigim cürm ü ḥaṭāya yā Rab
Etme ‘uḳbāda bu **Luṭfī** kula ḥıṣm-ile ḡazab

MUS.1/XI,1-9

I

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

‘Āşıkānıñ dehr içinde rüy-ı yār eglencesi
‘Ārifıñ elde şarāb-ı ḥ^oş-güvār eglencesi

Vā‘iziñ pendî hemān leyl ü nehār eglencesi
Zāhidiñ tesbîḥi elde āşikār eglencesi

Şūfîniñ zıkr ü fikr-i Girdgār eglencesi
Kiminiñ Mantıḳ Ma‘ānî’yle Menār eglencesi

‘Andelîbiñ gülşen içre āḥ u zār eglencesi
Gülün ise gülsitānda var hezār eglencesi

Ol ḡarîb pervāneniñ de gice nār eglencesi
Ṭütîniñ de dā’imā serv [ü] çenār eglencesi

Kiminiñ beste vü şarkı ile kār eglencesi
Kiminiñ ṭanbūr u neyle mūsikār eglencesi

Bāḡ içinde kiminiñ de cūybār eglencesi
Kimi de esb üzredir av u şikār eglencesi

Kimi de Edhem gibi seyr ü diyār eglencesi
Kiminiñ maḥbūbla buse [vü] kenār eglencesi

Kiminiñ ‘uşşāk ile ‘azm-i ḥıṣār eglencesi
Hicr-i yār ile kiminiñ intizār eglencesi

Kiminiñ hāk-i mezelletde ğubār eglencesi
Kaşınır kimi de dā'im elde var eglencesi

Kiminiñ de yār ile seyr-i kenār eglencesi
Kārgāhında kiminiñ daħi kār eglencesi

Herkesiñ hālī degil hālince var eglencesi
Bülbülüñ gül 'āşıkıñ ruhsār-ı yār eglencesi

II

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

Kimisi şeyhdir bu halkıñ kimisi de daħi şāb
Kiminiñ olmuş du'āsı Hāk katında müstecāb

Kimisi bağrın firāk-ı yār ile etmiş kebāb
Def-i ğam kılmağ-ıçün kimi de nūş eyler şarāb

Kimi de meyhāne küncünde yatar mest ü ħarāb
Kimisi mesrūr kiminiñ gözleri olmuş pür-āb

Kiminiñ gözü yaşı akar mişāl-i āsiyāb
Kimisi de kūy-ı yāre dā'imā eyler şitāb

Kimi de eyler tefahhur kimseye vermez cevāb
İçmege vermez kimi de kimseye bir kaçre āb

Kiminiñ gözlerine girmez begim bir laħza ħ'āb
Kimisi ehl-i tevāzu' kimisi ehl-i ħicāb

Māl bezl eyler kimi muhtāc olana bī-ħisāb
Kiminiñ pür-nürdur rūy-ı mişāl-i māhitāb

Bezm-i ğamda kiminiñ de nālesi olmuş rebāb
Kimisi alçaq göñüllü kimisi 'ālī-cenāb

Olmayayım der-iseñ ālūde-i hāk [ü] türāb
Yıkma bir ferziñ derūnun yapmağa sa'y ile yāb

Kiminiñ düşmez elinden rüz şeb ašlā kitāb
Hāk-ı 'ālem böyledir va'llāhu a'lem bi's-şavāb

Herkesiñ hālī degil hālince var eglencesi
Bülbülüñ gül ‘āşıkıñ ruhsār-ı yār eglencesi

III

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimi halkıñ ‘andelībveş āh u nālān etmede

Kimi dā’im gül gibi seyr-i gülistān etmede

Ġonçeveş kimi daħı bağrın dolu ılan etmede

Lāle gibi kimi de çāk-ı giribān etmede

Sünbülāsā kimi de hālin perīşān etmede

Ney gibi meclisde kimi āh u efğān etmede

Tekyelerde şūfī ler tevḥīd-i Yezdān etmede

Kimi de bu çarḥ gibi her gice devrān etmede

Kimini dehr [ü] felek sultān-ı zī-şān etmede

Kiminiñ bu çarḥ-ı dūn yerini külḥān etmede

Kiminiñ başına bu dünyāyı zindān etmede

Kiminiñ daħı mekānın kaşr eyvān etmede

Kimi kalbin firkat-ı yār ile vīrān etmede

‘ıyd-ı vaşla kimi de cānını kurbān etmede

Kimi de Hātem gibi herkese iḥsān etmede

Kimi de dervīş olup seyr-i Ḥorāsān etmede

Kimi de ‘uşşākla ‘azm-i Şifāhān etmede

Kimi de derd-i firākı yāre dermān etmede

Sīnesine ḥūn-ı eşkin kimi rīzān etmede

Kimi de yārin alıp gülşende seyrān etmede

Bu felek hīç durmayıp bu resme devrān etmede

Kimini maḥzūn kimini şād u ḥandān etmede

Herkesiñ hālī degil hālince var eglencesi

Bülbülüñ gül ‘āşıkıñ ruhsār-ı yār eglencesi

IV

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisi mesrūr bu hālkıñ kimi eder āh-fezā

Kimi de derd-i firāk-ı yār-iledir Һasretā

Kiminiñ de yāri ser-keşdir eder cev̄r ü cefā

Dil-rübānıñ kimi de ‘uşşākına eyler vefā

Kimini etmiş Hudā faqr u fenāya mübtelā

Kimine etmiş hezārān māl vü rızķı ‘aṭā

Kimisi handān bu hālkıñ kimisi eyler bükā

Kimisi mātem eder kimisi de sūr u şafā

Kimi devlet şāhibidir kimisi olmuş gedā

Kimi mescidde ‘ibādet eyleyip eder du‘ā

Kimi de meyḥānede ser-ḥoş olup eder nidā

Kimi de tūṭıveş nāzı ile şırın-edā

Kimi de bencileyin çekmekde[dir] derd ü belā

Kimi mesrūr oluben kimi çeker renc ü ‘anā

Kiminiñ bülbül gibi feryādı var şubḥ u mesā

Kimisi merğüb-ı ‘ālem kimisi de meh-liḳā

Kimisi okur Gülistān kimisi Şāh u Gedā

Kiminiñ baḥtı bağ(ı)lı kiminiñ dā’im küşā

Ḥayrla yād olmaḳ isterseñ cihānda dā’imā

Etme bir mūya daḫi pāy-ı ḥaḳāretle cefā

Kimi yārin alıp āğūşa sürer zevḳ ü şafā

Kimi de maḥbūbı ile ‘azm eyler dā’imā

Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi

Bülbülüñ gül ‘āşıkıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

V

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisi şıhhatde bu halkıñ kimisi hasta-hāl
Beyt-i aḥzān içre kimi āh eder Ya'qūb-miṣāl

Kimisi de Yūsuf-ı Ken'ān gibi şāhib-cemāl
Kimisi Mecnūn gibi feryād eder her māh u sāl

Kimisi rāḥatdadır kimi eder ceng ü cidāl
Kimi de 'uṣṣākıñ eyler rüz şeb yārin su'āl

Kimi maḥbūbuñ eder üftādesine reng ü āl
Kimi ḥayr etmekdedir kimisi de dā'im vebāl

Kimi de zāhid gibi uçmağa açmış per ü bāl
Zehr olur kimine daḥi yedigi sükkerle bal

Kimi şulḥ üz(e)redir kimi eder dā'im kıtāl
Kimisi maḥbūl-ı 'ālem kimisi ehl-i ḍalāl

Kimi kūy-ı dil-rübāda 'arz eyler pāyimāl
Kimi de 'uṣṣākıñ eyler sevdigine 'arz-ı hāl

Kimi de za'f üzredir güftāre hīç yok mecāl
Kiminiñ de bār-ı miḥnet eylemiş ḳaddini dāl

Kiminiñ giydigi dībā kiminiñ bir köhne şāl
Kimi gülşen içre ḥandān kimisi de pūr-melāl

Kimi de tūtī gibi güftār eder şīrīn-maḳāl
İrtikāb etmez kimi mekrūha der dā'im ḥelāl

Ḳıl tecessūs emr-i Ḥaḳḳ'ı ey daḥi gül yüzü al
Sen bu halkıñ her birinden türlü türlü 'ibret al

Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi
Bülbülüñ gül 'āşıkıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

MUS.4/I,II,III,IV,V

Dīvān'da mısra başı redif durumu, bazı şiirlerde yukarıdaki örneklerde olduğu gibi bazen şiirin tamamında dağınık şekilde değil de şiirin ilk birkaç beytinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, birbirini takip eden beyitlerde aksama olmadan

kullanılmıştır. 1 nolu kasidenin 10-11 beyitlerinin başındaki “Bir gün ola ki” kelime grubu, 6 nolu kasidenin 1-3 beyitlerinin başındaki “Safâ geldin eyâ” kelime grubu, 7 nolu kasidenin 1-9 beyitlerinin başındaki “Müjde ey / Dîde rûşen” kelime grupları, 2 nolu kasidenin 16, 18, 22-24. beyitleriyle 8 nolu kasidenin 24-32 beyitlerinin başındaki “Meger” kelimesi, 9 nolu kasidenin 1-8, 30 beyitlerinin başındaki “Ne nâmedir bu ki” kelime grubu ve son olarak 10 nolu kasidenin 1-21 beyitlerinin başındaki “Ne” kelimesi mısra başı redif olarak şiirlerde kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bir gün ola ki kulağım kıla işitmekden

Bir gün ola ki bu kıddim büküle hem-çü kemân

Bir gün ola ki bu reftâre mecâlim kıalmaz

Kesilir cümle vücûdumda olan tâb ü tüvân K.1/10-11

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şafâ geldiñ eyâ gerdün-ı ‘ilmiñ mirh-i rahşânı

Şafâ geldiñ eyâ burc-ı kemâliñ mäh-ı tâbânı

Şafâ geldiñ eyâ revnağ-tırâz-ı gülşen-i ikbâl

Şafâ geldiñ eyâ bâğ-ı vefânıñ verd-i handânı

Şafâ geldiñ eyâ mihr-i sipihr-i ‘izzet ü devlet

Şafâ geldiñ eyâ erbâb-ı ‘irfânıñ suhan-dânı K.6/1-3

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Müjde ey dil şehriñe bir ehl-i ‘iffetdir gelen

Dîde rûşen yine bir şâhib-şerî‘atdır gelen

Müjde ey bülbül-i hâzân bahtıñ oldu nev-bahâr

Gülşen-i ikbâliñe zîrâ tarâvetdir gelen

Dîde rûşen hâne-i vîrâne-i kalbiñ yine

Mağzen-i nûr oldu bir hürşîd-i himmetdir gelen

Müjde ey gam-h‘âr-ı pür-âlâm-ı hicrân ba‘d-ez-în

Tab‘-ı mağzûn u perişâna şetâretdir gelen

Dîde rûşen ey ferâmüşkâr-ı luţf u iltifât

Hâtıra şimden-gerü şevk ü beşâsetdir gelen

Müjde ey hasret-keş-i şevk ü neşât u inbisât
Her dil-i mağmûma şādī vü meserretedir gelen

Dīde rūşen ey kalan kendi diyârında ğarīb
Ma‘den-i luţf u ‘aţā şāhib-ri‘āyetdir gelen

Müjde ey nā-kām şimden-şoñra şādān oluver
Bahtıña bir hākīm-i şāhib-‘adāletdir gelen

Dīde rūşen ey olan künc-i elemde nā-tüvān
Ġam yeme dil hānesine istirāhatdır gelen K.7/1-9

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Zamān-ı devletinde fitneden aşlā eşer yokdur
Meger hūbān-ı zībānıñ ola ğisū-yı fettānı

Sitemden kimse feryād etmemişdir devr-i ‘adlinde
Meger kim muṭribiñ destinde şeştār ede efgānı

Ne cānı var ki kıan ede zamānıñda anıñ kimse
Meger kim ‘ıyd-ı aḍḥāda dōke ḥalk-ı cihān kıanı

Kesilmedi hele kıaṭ ‘ā elinde kimseniñ başı
Meger kātibleriñ destinde kilik-i ‘anber-efşānı

Perişān ḥāṭır olmadı daḥi bir kimseden kimse
Meger kim şāneden maḥbūblarıñ zülf-i perişānı K.2/ 16,18, 22-24

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Meger muḳaddeme-i ḥande vü şeṭāret imiş
Derūn-ı ğam-zede miḥnetle olduĝu rencūr

Meger ṭulū‘-ı ziyā-yı şabāḥ u devlet imiş
Cihān mezālīm-i cevri ile olduĝu deycūr

Meger delīl-i zuhūr-ı neşāt u ‘izzet imiş
Dil ehli olduĝu ekdār-ı dehr-ile mecbūr

Meger ki bā‘ış-i āsūdegī vü rāḥat imiş
Eziyet eylediĝi bu zamāne-i maĝrūr

Meger vesīle-i gül gönçe-i refāhet imiş
Cefā-yı hār-ile ehl-i dil olduđu maḫhūr

Meger ki müjde-i didār-ı pāk-ı ḥazret imiş
Zamāne rüy-ı ‘abūs ile olduđu bī-nūr

Meger beşāret-i naşb-ı veliyy-i ni‘met imiş
Sipihriñ etdigi **Luṭfī** cefā-yı dūr-ā-dūr

Meger maḥallī imiş kim ḫudūm-i pākiñ ile
Sürüldü ḫalmadı hīç gitdi cümle şāhid-i zūr

K.8/24-32

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Ne nāmedir bu ki şād eyledi dil ü cānı
Görünce etdi derūnum feraḥla nūrānī

Ne nāmedir bu ki ṭab‘-ı derūn-ı ehl-i dile
Verir neşāti mişāl-i şarāb-ı rummānī

Ne nāmedir bu ki her beyti bir dūr-i yektā
Edā-yı nāziki dil-keş güzīde evzānı

Ne nāmedir bu ki kıldı ḥadīka-ı ḫalbim
Kemāl-i şevḳle reşk-i riyāz-ı Rıdvānī

Ne nāmedir bu ki takrīz ederdi ez-dil ü cān
Nazar edeydi buña Şā‘ib-i Şıfāhānī

Ne nāmedir bu ki dilde ḫomaz ḡam u ḡuşşa
Mişāl-i gönçe açar ḫāṭır-ı perīşānı

Ne nāmedir bu ki keyf-i şarāb-ı mażmūnu
Dil-i ḫumār-zedeye verdi şevḳ-i rūḫānī

Ne nāmedir bu ki etdi bu ben şenākārı
Serīr-i mülk-i sürūruñ şeh-i cihānbānı

Ne nāmedir bu ki ḫüsn-i beyān ‘unvānı
Eder küşāde dil-i ṭab‘-ı müst-mendānı

K.9/1-8,30

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Ne hoş gün idi o gün kim dil-i perîşânı
Ederdi gün gibi nûr-ı feraḥla nûrânî

Ne ülfet idi o ülfet ki bâ'is-i rif'at
Münevver eyledi meclisde mäh-ı tâbânı

Ne 'izzet idi o 'izzet ki bādî -i rāḥat
Olurdu 'āşık-ı üftādegāne erzânî

Ne ni'met idi o ni'met ki ni'met-i veşāyet
Bizim ile yeyip içerdı ol vefā-kānı

Ne devlet idi o devlet ki mûcib-i 'izzet
Ġarîḳ-i baḥr-i sürûr etdi cümle yārânı

Ne şoḥbet idi bu şoḥbet ki mişli nā-dīde
Cihānda bir daḥi olmaz o zevḳ-i rûḥânî

Ne 'izzet idi o 'izzet ki görmedim aşlā
Anıñ gibi dem-i ḥurrem zamān-ı şādânî

Ne vuşlat idi o vuşlat ki şevḳ-i vaşlı anıñ
Unutdur[ur]du cinān içre vaşl-ı ğılmānı

Ne şefḳat idi o şefḳat ki cāna ta'zīm
Ederdi zümre-i 'uşşāḳa luṭf u iḥsānı

Ne sâ'at idi o sâ'at ki geldigi sâ'at
Ḥudā bu ḥasta-ı hicrāna verdi dermānı

Ne meclis idi o meclis ki anı vaşf edemem
Ḳalem beyān edemez yazsa nice dīvānı

Ne mecma' idi o mecma' küşāde ḥûb u laṭîf
Ki anda oldu hüveydā cemāl-i nûrânî

Ne cilve idi o cilve ki küşāde olmaz
Düşünde daḥi kişi göremez o devranı

Ne ‘ālem idi o ‘ālem ki_olamaz ‘ālemde
Anıñ gibi feraḥ u inbisāt u şādānī

Ne zevk idi ne şafālar idi o meclis-i ḥāş
Bizim ile güler oynardı o kerem-kānı

Ne şevk idi ‘aceb ol şevk ü zevk ‘aḳabe-güzār
Bizimle eyledi maḥrem o şāh-ı ḥūbānı

Güzel dem idi o demler ki etmiş idi bize
Nedīm-i hem-dem ü hem-rāz o şāh-ı tābānı

Ne hoş gün idi o gün gün degildi şanki düğün
Bizimle hele şalındı o cānlarıñ cānı

Ne vakt idi ‘aceb ol vakt-i sa‘d u meymūn
Ki eyledi bize yārān o mihr-i raḥşānı

Ne hoşça idi o iftār ki bā‘is-i şādī
Ne ‘ālem idi o kim güldürürdü ihvānı

Ne şebdi bilmezem o şeb Ḳadir mi idi ‘aceb
Ki ol gice bize gösterdi Dede Sulṭān’ı

K.10/1-21

Sonuç olarak Ahmed Lutfi Dîvân’ında mısra başı rediflerin,

1. Bazı şiirlerin tamamında mısra başlarında tekrar edilirken bazılarında hem mısra başında hem de mısra sonunda tekrar edildiğini,

2. Bazı şiirlerin tamamında değil bazı beyitlerinde ya dağınık ya da arka arkaya gelecek şekilde kullanıldığını tespit ettik.

2.3.2.3.3.4.5. Redifsiz şiirler

Yukardaki örneklerle beraber Ahmed Lutfi’nin Dîvânı’nda azımsanmayacak bir sayıda redifsiz şiirler de vardır. Bunlar:

Kasideler: K.1, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15

Tarihler: TR.1, TR.2, TR.3, TR.4, TR.5, TR.7, TR.8, TR.9, TR.10, TR.11, TR.12, TR.14, TR.16, TR.17, TR.19, TR.20, TR.21, TR.22, TR.23, TR.25, TR.26, TR.27, TR.28, TR.29, TR.30, TR.31, TR.32, TR.34, TR.35, TR.36, TR.37, TR.38, TR.39, TR.40, TR.42, TR.43, TR.44, TR.45, TR.46, TR.47, TR.48, TR.50, TR.51, TR.52, TR.53, TR.54, TR.57, TR.58, TR.59, TR.61, TR.62, TR.63, TR.67, TR.68, TR.69, TR.71, TR.72, TR.73, TR.74, TR.77, TR.78, TR.79, TR.80, TR.81, TR.83, TR.85, TR.86, TR.87, TR.90, TR.92, TR.93, TR.94, TR.95, TR.97, TR.98, TR.101, TR.102, TR.103, TR.104, TR.105, TR.106, TR.109, TR.110, TR.111, TR.113, TR.114, TR.115, TR.116, TR.117, TR.119, TR.120, TR.121, TR.122, TR.123, TR.125, TR.126, TR.127, TR.128, TR.129, TR.130

Gazeller: G.4, G.5, G.6, G.8, G.9, G.10, G.17, G.19, G.20, G.24, G.25, G.27, G.28, G.44, G.45, G.62, G.64, G.68, G.69, G.80, G.88, G.91, G.93, G.94, G.123, G.129, G.182, G.193, G.198, G.199, G.242, G.245, G.257, G.259, G.269, G.278

Lugazlar: L.8, L.9, L.10, L.12

Mukattaatlar: KT.2, KT.3, KT.4

Görüldüğü üzere tarih şiirlerinin neredeyse tamamına yakını (100 adeti) redifsizdir. Bununla beraber kasidelerin 6 tanesi, gazellerin 36 tanesi, lugazların 4 tanesi ve kıtaların da 3 tanesi sadece kafiyeden oluşmaktadır yani redifsizdir.

2.3.2.3.3.5. Aliterasyon

Dîvân edebiyatında şair; anlamı güçlendirmek, pekiştirmek ve zenginleştirmenin yanında ahenge de katkı sağlamak amacıyla şiirlerinde çoğu kez tekrarlara başvurmuştur. Bu tekrarlar bazen bir kelime tekrarı bazen de bir ses tekrarı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde bir veya birkaç mısradaki seslerin birbirine uymasına, birbiriyle veya bir manaya göre düzenlenmesine “armoni” denir. Bir şiirde armoniyi sağlayan unsurlar “aliterasyon” ve “assonans” olmak üzere iki başlıkta ele alınabilir (Macit 1996:68,71). Aliterasyon, sessiz harflerin şiirde bir ahenk oluşturacak şekilde tekrar edilmesidir. Ancak bu ahenk olayı sadece sesle alakalı değil gözle de alakalıdır (Kaplan 2013:249).

Ahmed Lutfî de Dîvân’ında bu ses olayını birçok şiirde kullanmıştır. Bu şiirlerden özellikle “taksim sanatı”nıyla oluşturulmuş olan 23 ve 100 nolu gazeller bu ses olayının kullanıldığı şiirlerdendir. 23 nolu gazelin beyitlerinde “b,d,r” ünsüzleri şiirde bir ahenk oluşturmak amacıyla çokça tekrar edilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Beni dîvâne kılmışdır bu dört vaşfiñ seniñ cānā

Biri cev̄r ü biri şîve biri nāz u bir istignā

Bu dört rah̄met ile künc-i ğam içre dil figān eyler

Biri ğamdır biri ğuşşa biri derd ü biri sevdā

O aġyāra bu dört nesne dilerim yār-ı ġār olsun

Biri sıtma biri niķrīs biri şancı biri ħummā

Benim dört mīve-i ter ile göñlüm aldı bir maḥbūb

Biri bādām biri kıysı biri elma biri ayva

Bu çār emrāzla bu Lutfī k̄ul miḥnetde kalmışdır

Biri ḥasret biri firķat biri hicrān biri zulmā G.23/1-5

Bu “b,d,r” sessiz harflerinin şiirin tamamındaki tekrarı 100 nolu gazelde de karşımıza çıkmaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

İki maḥbūb-ı müsteṣnā bu şehir içre hüveydādır

Biri ḡonçe-i perniyā[n] biri bir serv-i bālādır

Biri bir nāzenīn dil-ber birisi bir melek-manẓar

Biriniñ ḡāmeti ‘ar‘ar biriniñ ḡaddi bālādır

Biri bir devlet-i cāvīd biri bir ḡonçe-i ümīd

Biri māh u biri ḡurṣīd iki ḡūb-ı dil-ārādır

Biriniñ beñleri Hindū vü biriniñ dişleri incü

Hemān biri bir içim şu ikisi daḡi raḡṣādır

Biriniñ şan melek kendi biriniñ ḡaylī çok fendi

Bulunmaz mişli nāmendi iki maḥbūb-ı zībādır

Biri bir ḡonçe-i ḡamrā biri bir şāh-ı bī-hemtā

Kim olduḡun demem ammā ikisi daḡi ra‘nādır

Biri verd-i leṭāfetdir biri ḡūlzār-ı behçetdir

İkisi de ḡiyāmetdir sezādır vaşfı ūlādır

Biri fettān ḡīlelikde bulunmaz bī-bedellikde

Naẓīri yok güzellikde ikisi daḡi yektādır

Bu Luṭfī-i pesīn-pāye ḡapıldı ol iki aya

Sebeb bu nazm-ı yektāya ol iki māh-ı ḡarrādır

G.100/1-9

2.3.3. Dil ve Üslup

2.3.3.1. Dil

Ahmed Lutfî'nin *Dîvân*'ı oldukça sade ve akıcı bir dile sahiptir. Bunun kendi de farkındadır. Zira bir tercî-bend olan 7 nolu musammatın son bendinde, şiirinin sade bir dile sahip olduğu için “felâket-güster” olarak tarif eden şair, bu sebeple hüner ehlinde özür dilemektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Göricek şi'rimi 'ayb eylemesin ehl-i hüner

Sâde olduğuna bu nazm-ı felâket-güster MUS.7/VI-1

Aslında böyle yazmasına sebep “Mekelzâde”nin vefatıdır. Bu vaka şairin “gönlünde düşünme hali” koymamıştır ki yeni mazmunlarla arz-ı hal edebilsin:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu muşîbet ya meger dilde tefekkür mü kodu

Ki edem tâzece mazmûnlar ile 'arz-ı keder MUS.7/VI-2

Bu şiirinde şair, bela erbabının derdine derd katmamak için tasannudan uzak durduğunu, yapmacılıktan eser olmadığını söyler:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Tâzeler derdini erbâb-ı belânîñ yoḥsa

Yokdur içinde bunun beyt-i taşannu'dan eḡer MUS.7/VI-3

Ahmed Lutfî, her ne kadar bu şiirinde sade olduğu için “özür dilese” de *Dîvân*'ın genelinde dil ve anlatım oldukça sadededir. Bu sade söyleyişten dolayı 8 nolu kasidesinde de memduhundan kendini “mazur buyur”masını ister zira bu şiiri bir gecede yazmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu bir gecede dokunma kumaş-ı nev-îcâd

'Aceb mi sâdece düşdüyse de buyur ma'zûr K.8/45

18. yüzyılın hüner gösterme asrı olması sebebiyle sade bir söyleyişi şair kusur olarak görmektedir. Bu “özür”lere rağmen halk kültürü içinden gelip o kültürün diliyle beslenen şair, *Dîvân*'ındaki şiir dilini, bu kültürün sade ve anlaşılır diline yakın

kılmıştır. Bununla beraber şairin birçok arkaik kelime ve eki de şiirlerinde kullandığını görmekteyiz. *Dîvân*'da tespit ettiğimiz arkaik ekler bunlardır:

1 -(y)UbAn Zarf Fiil Eki (Gülsevin 2007:133): Zarf fiil eki olan -(y)UbAn eki *Dîvân*'da birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Bu ekin kullanıldığı filleri alfabetik olarak aşağıya sıralayıp bu eki almış kelimelere birkaç örnek verdik:

Açuluben MUS.68/2, *Ağlayuben* K.1/8, *MUS.1/X-2*, *Asuben* G.303/5, *Duruben* MUS.5/II-1, *Edüben* K.1/16, 20, 30, *TR.10/7*, *MUS.1/XI-8*, *MUS.6/III-9*, *MUS.34/2*, *G.30/2*, *G.45/10*, *G.93/5*, *G.158/5*, *G.275/6*, *G.302/2*, *Eyleyüben* K.1/32, *MUS.90/2*, *G.149/5*, *G.157/5*, *G.301/6*, *Ezberleyüben* G.224/2, *Geçinüben* G.162/4, *Gelüben* TR.1/4, *TR.13/4*, *G.68/3* *Gerüben* G.42/5, *Girüben* TR.10/3, *Görüben* MUS.5/X-1, *Kalkuben* G.194/4, *Kamaşuben* MUS.8/2, *Kıruben* TR.10/2, *Oluben* K.2/12, *MSN.2/15,25,32*, *TR.36/2*, *MUS.4/IV-7*, *G.28/11*, *G.158/1*, *Saluben* TR.25/1, *Varuben* MUS.33/3, *Yiyüben* MUS.68/2, *(Yüz) Buluben* G.191/1

__ . / . __ . / . __ . / . __

Ezberleyüben oku du‘â-yı kadehi sen

Tâ leşker-i gâmdan ola âsûde revânî

G.224/2

__ . __ / . __ . __ / . __ . __ / . __

Verd-i hüsnüñ hayf kim bir gönçesin bād-ı ecel

Kıruben esdi muhâlif n’eyleyim âh ol nesîm TR.10/2

.. __ / .. __ / .. __

Seniñ ol rûyuña bağan gözler

Kamaşuben olur begim bî-fer

Seni seven eder mi gayra nazar

Var mı bu hüsnle saña beñzer

Var-ise ‘âlem içre sîmin-ten

Yine sensin cihânda şâhım sen

MUS.8/2

2 -(y)AvUz Geniş Zaman 1. Kişi Çokluk Eki (Gülsevin 2007/92): *Dîvân*'da sadece MSN.1/19'da karşımıza “anmayavuz” şeklinde çıkmaktadır:

.._/_.._/_.._

Gerek aḥbābım ile ger yalñuz

Bir dem olmaz ki sizi *añmayavuz*

MSN.1/19

3 -(y)IcAk Zaman Zarf Fiil Eki (Gölsevin 2007:125-126): *Dîvân*'da birçok yerde bu ekin farklı şekilleri karşımıza çıkmaktadır. “*Edicek, ericek, esicek, geçicek, gelicek, göricek, ölice, vericek, alıcak, asılıcık, basıcak, başlıycık, bulıcak, dogıcak, olıcak, tutulıcak, varıcak*” şeklinde şiirlerde yer almaktadır. Şiirlerde yer alan bu kullanımlardan birkaçını örnek olarak aşağıya aldık:

../__._./__._./__._.

Şaṭranc-ı muḥabbetde gör ol cünbüş-i ṭarzı

Ruḥ *göstericek* kapdı o şeh meşreb-i ferzi

Luṭfî gibi nazm etmege eyler iken ‘aczi

Ṭūṭî gibi söyletdi bu şi‘ri baña **Remzî**

Āḥir heves-i la‘l-i şeker-bārı Ḥalîl’iñ

MUS.55/5

.._/_/_.._/_.._/_.._/_.._

Dil-i ‘uşşâkı leked-küb edip etdi pertāv

Resen-i nāza ‘*urūc edicek* ol tāze bugün

G.281/3

.._./__._._./__._./__._.

Ġamla ḳurumuş midādım benim ey şāh-ı cihān

Ezdim anı gözlerim yaşıyla ey rūḥ-ı revān

Saña nağme yazmağa *başlayıcak* ey nev-cüvān

Kāğıdım iki büküldü ḳalemim ḳan ağıladı

MUS.100/2

4 +cA+K isim yapma yerine zaman ve yer isimlerine gelerek ‘kadar’ anlamı katan ek (Demir 2014:113): Bu ek *Dîvân*'da sadece MUS.25 nolu şiirin nakarat kısmında “görmeklice” şeklinde kullanılmıştır:

._._._./__._._./__._._./__._.

(...)

Yüzüñ *görmeklice* ḥūr u cinān bulmaḳ ḳadar vardır

Eliñ öpmek ḥayāt-ı cāvidān bulmaḳ ḳadar vardır

MUS.25/1-5

5 -dUrUr Bildirme Eki: Eski Anadolu Türkçesinde ad ve ad soylu sözcükleri yüklemleştirmek görevinde kullanılır. (Aşan 2021:2449): *Dîvân*'da birkaç yerde ad ve ad soylu sözcükleri yüklemleştirmek için kullanılmıştır. Sadece G.110/1’de

bildirme eki görevinde kullanılmıştır, burada ismi yüklemleştirmek görevi yoktur. Bu ekin kullanıldığı sözcükler alfabetik olarak aşağıya sıraladık:

Ağlatdurur MUS.35/1, *Budurur* MUS.35/4, *G.28/4,7,13*, *G.70/4*, *G.120/7*,
G.272/5, *Dostudurur* MUS.1/VIII-8, *Günlerdurur* G.110/1, *Kimdurur* 159/5,
Magmumdurur G.271/1, *Nedurur* MUS.21/2, *Pesdurur* G.270/5, *Vaslındurur* G.70/5,
Yokdurur MUS.64/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Eyü gün **dostudurur** halk-ı cihân hep cümle

Yâr olurlar var ise sîm ü zeriñ cümle saña

MUS.1/VIII-8

Aşağıdaki örnekte ise bu ek isim veya isim soylu sözcüğü yüklemleştirmek görevinde değil bildirme eki görevinde kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice **günlerdurur** çeşmim efendim saña hasretidir

Göñül künc-i elemde kaldı gitdi nice müddetdir

G.110/1

6 -(y)IsAr Gelecek Zaman Eki (Gülsevin 2007:100-101): *Dîvân*'da MUS.102/1'de “*olısar*” ve G.148-4'te “*bulısar*” şeklinde iki yerde karşımıza çıkmaktadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Devşirirsin yaşamız sen ‘âkıbet

Âh eliñden ey ölüm âh el-emân

Cümle toprak **olısar**ten ‘âkıbet

Âh eliñden ey ölüm âh el-emân

MUS.102/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nüş eden anı şehirde **bulısar** çok fâ'ide

Yetmiş iki derde nâfi' rûh-ı sâñî kâhvedir

G.148/4

7 -(y)AsIz: 2. kişi çokluk ekidir (Gülsevin 2007:94). *Dîvân*'da iki beyitte (MSN.1/63, MSN.2/55) geçmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Bâķî hemvâre şafâ-yâb **olasız**

Server-i meclis-i aķbâb **olasız**

MSN.1/63

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Bâķî hemvâre ser-efrâz **olasız**

Dâ'imâ gül gibi mümtâz **olasız** MSN.2/55

Ahmed Lutfî, şiirlerinde arkaik kelimelere de yer vermiştir. Bu kelimeler aşağıda alfabetik olarak sıralanıp birkaç örnek verilmiştir:

Agı MUS.26-4, *Ancılayın* TR.14-2, *Bây* MUS.66/3, *Bıñar* MUS.2/II-4, MUS.49-5, *Belece* G.71/5, *Bencileyin* G.170/1-5, 171/1-5, *Bigi* G.174-5, *Buyruldu* G.227-2, *Bular* G.142/5, G.155/3, *Çapar* G.158-4, *Çın seher* G.322-4, *Dağ urmak* MUS.110-2, *Degirmi* L.7/7, *Derilmek* G.147-1, *Devşirmek* MUS.102-1, *Dinüz* G.11-4, *Dinmek* K.10-27, *Deyü* G.67-2, *Dökünmez* G.54-1, *Döründüğü* MUS.35-1, *Egni* MUS.62-2, *Eşmez* MUS.49-4, *Evren* MUS.18-4, *Eylik* G.94-1, *Eyn* G.156-2, *Eyü* G.36-5, *Eyü kem* G.153/5, *Giyürmek* G.319-2, *Gönül alçaklığı* K.1-5, *Gözlü* MUS.27-4, *Issı* TR.17-4, *Irgad* G.136/2, *Kaçkınmak* K.1-8, *Kâğız* G.96/1-5, *Karanu sin* MUS.1/IX-3, *Koculmak* G.327-1, *Ohşamak* TR.75-3, *Olar* MSN.3/14,17, *Ögür* G.79-1, *Özge* MUS.32-5, *Sag u esen* TR.14-4, *Satu bazar* G.112/3, *Sencileyin* G.170/1-5, G.171/1-5, *Sınık* G.271-2, *Sovuk* MUS.20-3, *Söyünmek* MUS.48/4, MUS.98/5, *Sözün sağı* MUS.26-4, *Suvarmak* TR.72-5, *Şimden-gerü* K.7/5, *Tığlalamak* MUS.15-1, *Tolundu* MUS.55-4, *Turgurmak* MUS.66/5, *Urmak* G.96-3, G.126-4, *Urulmak* MUS.46-4, G.117-3, G.264-3, *Uyhu* G.104/1, G.226/3, G.249/4, *Yalaşmak* K.2/12, *Yalnuz* MSN.1-19, *Yasdanmak* G.72-3, *Yazvuz yıl* K.5/11, K.11/16, *Yelmek* G.74-4, *Yere urmak* G.303-2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol **ķarañu sin** içinde nice_olur aḥvālim

Münkereyne nice veririm 'aceb rāst cevāb MUS.1/IX-3

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Aldadıp bir pūla aldıñ göñlümü yakdıñ benim

Seniñ ile **ķatu bāzār** eyleyen ādem yanar G.112/3

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ķatl-i 'uṣṣāka beyāz üstüne bir **buyruldudur**

Ķaşıdır 'āşıqlara fermān Meḥammed şāhımıñ G.227/2

Şair, bu kelimelerin yanında bazı arkaik zarf, sıfat ve zamiri (Tiken 2004) de şiirlerinde kullanılmıştır. Bunlar:

Her kaçan (zarf): *MUS.1/I-7, MUS.1/VII-5, MUS.7/II-2, MUS.19/5, MUS.60/1, G.83/4, G.117/2, G.126/2, G.144/2, G.159/1, L.3/5*

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

İçinde bir cüvân-ı dil-firîb-i nükte-perver var

Derûna hançer işler **her kaçan** kim besteye başlar G.117/2

Kaçan (zarf): *MSN.1/18, MUS.6/IV-1, MUS.48/5, G.85/4, G.133/3, G.329/3*

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kaçan ki dil göremezse o kâkül-i siyehiñ

İşi gücü o fakîriñ kara şasâvet olur G.133/3

Kande (zarf): *MUS.3/III-4, MUS.5/VII-1, MUS.22/3, MUS.24/5, MUS.60/5, G.24-3, G.113-5, G.120/4, G.183-3, G.205/5, G.323/4, L.1/3, L.14/2*

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kande ‘azm etse ol birâderler

Girer aralarına bir dil-ber L.1/3

Kanı (ünlem): *MUS.1/VIII-6, MUS.3/I-6, MUS.109/1-3,5, G.313/3*

. _ _ _ / . _ _ _

Seniñle sürdügüm devrân

Hayâl oldu hayâl oldu

Kanı etdikleriñ ihsân

Hayâl oldu hayâl oldu

Kanı ey kâmeti Tübâ

Ederdiñ baña istignâ

Kanı ol meclis-i ğarrâ

Hayâl oldu hayâl oldu

Kanı içdigimiz câmlar

Kanı ol kutlu eyyâmlar

Kanı etdigiñ ikrâmlar

Hayâl oldu hayâl oldu

Ḳanī ey *Luṭfī* şeydā

Olurduñ yār ile tenhā

Ḳanī ol şöḥbet-i ra‘nā

Ḥayāl oldu ḥayāl oldu

MUS.109/1-3,5

Kankı (sıfat): TR.12/10, MUS.31/2, MUS.89/2, G.173-3, G.200/5, G.320/2,

L.1/2

.. _ _ / . _ . _ / . _ _

Ḳankı semte ḥırām ederse şehā

Birbirinden ne mümkün ola cüdā

L.1/2

Katı (sıfat): K.11/5, K.14/13,21, TR.91/8, TR.108/4, TR.113/7, TR.120/2, MUS.1/IV-9, MUS.2/X-3, MUS.4/II-1, MUS.15/3, MUS.16/1, MUS.51/6, MUS.68-3, MUS.70/2, MUS.73/2, MUS.89/2, G.24/4, G.47/2,6, G.75/5, G.79/5, G.95/3, G.96/1, G.120/4, G.127/5, G.152/3,4, G.154/5, G.158/3, G.188/5, G.219/5, G.261/2, G.271/1, G.298/22, G.312/3, G.318/4, L.12/2, L.14/2, L.16/3

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḳande ‘azm etse faḳīr giryān gelir

Ḳarnı şişmiş *ḳatı* bī-dermān gelir

L.14/2

Kimesne (zamir): MUS.16/1, G.327-7

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne mümkün ayağın būs eylemek *Luṭfī* o cānānıñ

Kimesne öpmemişdir pāyını öpdüyse dāmānı

G.327/7

Şair; şiirlerinde bu arkaik kelime ve eklerin yanında, birçok deyim, atasözü ve mahallî söyleyişlere de yer vermiştir. *Dîvân*’daki bu tarz ifadeler “Mahallî üslub”u değerlendirirken geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Şair, ayrıca bazı birleşik fiilleri de şiirlerinde kullanmıştır. Bu birleşik fiiller ve yer aldıkları beyitler aşağıdadır:

Akagelmek

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Saňa aḳsa tab‘-ı meyyālî n’ola bu *Luṭfī* niñ

Tā ezelden *akagelmişdir* şehā gülzāra şu

G.283/6

Çatlayayazmak

__./.__./.__./.__.

Ğonçe-femi reşk-ile hemân *çatlayayazdı*

Gül gördü ruğun aña da al verdi hacâlet G.45/2

Duradurmak

__./.__./.__./.__.

Dil-beriñ zahmetini çekmek *duradursun* hemân

Gice gündüz hasretinden etmek efzâ bir maraz G.190/4

Edegörmek

__./.__./.__./.__.

Zevk eyleyegör gülşen-i dehr içre cüvânâ

Zîrâ ki vefâdâr degil bu zen-i dünyâ

Hîç kimseye qalmaz çelebim ‘âlem-i zîbâ

‘îşret *edegör* rûz şeb ey dil-ber-i ra‘nâ

Luţf eyle dirîğ etme eyâ serv-i bülendim

Gel ‘azm edelim seyr-i gülistâna efendim MUS.21-4

Not: Bu birleşik fiil ayrıca MUS.31/3, 5 nolu şiirde de yer almaktadır.

Gireyazmak

__./.__./.__./.__.

Bâr-ı miñnetle bir ağac yaya döndü kâmetim

Gireyazdı berf-i bisyâr-ile qana Yay Ağac G.81-3

Gülebakmak

__./.__./.__./.__.

Luţfî bendeñe begim bir kere ihsân etmediñ

Yüzüme bir kez *gülebak* verd-i handânım Hasan G. 273/5

Not: Bu birleşik fiil ayrıca MUS.10/4, G.92/1, G.203/2, G.238/4 nolu şiirlerde de yer almaktadır.

Ötedurmak

__./.__./.__./.__.

Dedim ki bülbüle yokdur o gül-ruhum *ötedur*

Ya gonçesiz nağamât-ı hezârı n’eyleyeyim G.243/2

Sarılagörmek

.. _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

O şeh elden gelen ihsânı dirîğ etmez imiş

Luţfiyâ *şarılagör* dest-i kerem peyveste

G.289-5

Ahmed Lutfi, farklı şekillerde yapılmış birçok ikilemeye de şiirlerinde yer vermiştir. Tespit ettiklerimizi yapılaş şekillerine göre aşağıda grupladık:

Ek alarak yapılan ikilemeler: *Agız agıza G.98/5, Zanu zanuya G.106/2, Kandesin kandesin G.113/5*

Kelimenin aynen tekrarıyla yapılan ikilemeler: *Al al G.143/3, Cayır cayır G.81/4, Çâk çâk G.121/3, Halka halka G.119/3, Kûşe kûşe G.200/4, Pâr pâr G.120/6, Tâze tâze G.15/6, K.7/53*

Farsça “â” edatıyla yapılan ikilemeler: *Ber-â-ber G.8/6, G.129/2, Dem-â-dem K.7/18, K.10/36, TR.60/2, TR.62/2, TR.86/4, TR.113/6, TR.130/28, MUS.6/I-8, MUS.6/II-4, MUS.26/3, MUS.34/4, MUS.52/5, MUS.64/2, MUS.82/3, MUS.106/4, G.89/3, G.90/4, G.182/4, G.234/3, Dûr-â-dûr K.8/31,51, G.278/9, Gûn-â-gûn MSN.1/35, TR.97/7, TR.120/4, G.53/4, Mâl-â-mâl TR.130/7, Ser-â-ser K.11/1, TR.72/5, G.97/4, Ser-â-pâ TR.97/5, MUS.23/3, G.109/4, L.12/5*

Farsça “be” edatıyla yapılan ikilemeler: *Câ-be câ KT.5/5, Dem-be-dem MSN.1/15, MSN.3/116, TR.87/5, TR.116/2, MUS.1/III-3, MUS.11/4, MUS.38/1, MUS.39/8, MUS.44/4, MUS.65/3, MUS.71/4, MUS.86/4, MUS.104/3, G.11/1, G.14/3, G.34/3,4, G.60/4, G.79-5, G.140/1, G.158/5, G.175/2, G.269/2, G.301/3, L.15/4, KT.1/6, Gün-be-gün G.93/1, Ham-be-ham G.112-4, Leb-be-leb G.36/1, G.276-3, G.298/2, Nev-be-nev K.15/12, G.49/5, Rû-be-rû L.12/1, Rû-be-râh TR.79/1, Sâgar-be-sâgar G.36/1, Ser-be ceyb K.8/2, Ser-be-zânû TR.121/4, Sîne-be-sîne MUS.11/4, G.298-2, Sû-be-sû TR.72/5, G.49/1, G.328/1*

Farsça “der” edatıyla yapılan ikilemeler: *Dâmen-der-meyân TR.124/7, Pâ-der-rikâb G.274/3*

Farsça “ender” edatıyla yapılan ikilemeler: *Hârâb-ender-hârâb K.2/32, MUS.71/3, G.38/1, G.39/1, Ham-ender-ham G.16/3, Haram-ender-haram G.263-4, Muhal-ender-muhal G.75-4*

Farsça “tâ” edatıyla yapılan ikilemler: *Ser-tâ-pâ TR.44/2*

Farsça “u / ü” bağlacıyla yapılan ikilemeler: Bu şekilde yapılmış *Dîvân*’da 1000’i geçkin ikileme vardır. Biz birkaç örnekle iktifa ettik:

Âh u enîn TR.63/4, Feryâd u zâr MUS.10/4, Fısk ü fücür MUS.1/III-3, Gâh u bî-gâh MUS.18/2, Gam u gussa K.1/14, Hâm u nâ-puhte MSN.1/42, Harâb u yebâb G.252-5, İzzet ü rîfât K.8/51, Kahr u itâb MUS.35/4, Lutf u ihsân K.10/9, Mamûr u âbâd TR.73/4, Nâz u istiğnâ MUS.14/4, Rûz u şeb K.1/27, Sabr u karar G.234-4, Sağ u esen TR.14-4, Sağ u sol MUS.50/20, Saklaya vü bekleye G.28/2, Şâd u handân TR.36/2, Zevk ü safâ TR.38/3

Ahmed Lutfî şiirlerinde Kurân ayetleri ve hadisler hariç birkaç yerde Arapça ifadeler de kullanmıştır. Bunun yanında birkaç yerde de Farsça cümlelere yer vermiştir. *Dîvân*’da yer alan Arapça kelime ve cümleler: “K.12/12, K.13/28,50, MSN.1/4, MSN.4/25, MSN.5/8, TR.76/2, TR.127/7, MUS.4/II-10, MUS.7/IV-1, MUS.63/1-4, MUS.102/4, G.1/1-6, G.44/1-5, G.62/5, G.148/3”. Farsça cümleler: “MSN.5/5, TR.80/11, MUS.16/1-5” şeklindedir. Bunlardan birkaç örneği aşağıya aldık:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Mâni’ü’n-nevm kâti’ü’s-sehve olupdur hâşşası

Şâhibü’d-da‘vâ mecâlis nüktedânı kahvedir G.148/3

__ . __ / __ . __ / __ . __

Birliği kâdirliği günden ‘ayân

Ân ki ‘ayânist çi hâcet-i beyân

Ya‘nî *Nebîyyü’l-‘Arabü ve’l-‘Acem*

Ahmed ü Maḥmūd u *Şeff‘ü’l-ümem*

MSN.5/5,8

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḳadr-i zer zerger-şināsed ḳadr-i gevher gevherî

Çün bilirsin bunu sen ey naḥl-ı bāğ-ı ma‘delet

TR.80/11

2.3.3.2. Dîvân’daki Mısra tekrarları

Ahmed Lutfî, *Dîvân*’ındaki bazı yerlerde mısra tekrarlarına düştüğünü görmekteyiz. Bu tekrarlar üç şekilde karşımıza çıkar. Bunlar:

1. Bir mısranın başka bir şiir veya beyitte bire bir aynen tekrar edilmesi:

K.13/8 ile K.13/10 arasında,

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu dîn [ü] devlete sa‘yi olup ma‘lûm-ı sulṭānî

Aḥālî-yi diyāra maḥz-ı elṭāf-ı îlāh oldu

K.13/8

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Tekirdağ’ı ḳazāsı arpalık olmağla ḥaḳ bu kim

Aḥālî-yi diyāra maḥz-ı elṭāf-ı îlāh oldu

K.13/10

G.89/3 ile G.90/4 arasında,

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Olmada göñül dem-â-dem derd ü âlāmla melûl

Kārgāhımda ‘umūmen kārım aldıldım medem

G.89/3

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Olmada göñlüm dem-â-dem derd [ü] âlāmla melûl

Derd elem ḥummādadır āḥ gülmesiñ ‘ālem meded

G.90/4

G.102/2 ile G.105/3 arasında,

_. _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Sen ḳan dōkesin hicri ile dīdeleriñden

Ol nūş ede a‘dā ile şerbet ne belādır

G.102/2

__./.__./.__./.__.

Sen kan dökesin hicriñ(i)le dīdeleriñden

Ol ise saña etmeye şefkat ne belâdır

G.105/3

G.260/2 ile G.263/2 arasında,

.___/.___/.___/.__.

Olur iken buse-çîn gülşen-i ruhsâr-ı zîbâsı

Nice gündür dirîgâ meh-cebînimden cüdâ düşdüm

G.260/2

.___/.___/.___/.__.

Olur(i)ken buse-çîn gülşen-i ruhsâr-ı zîbâsı

Felek çok gördü baña bir meh-i tâbânım aldırđım

G.263/2

2. Aynı mısranın başka bir şiirde veya beyitte biraz değıştirilerek tekrar edilmesi:

G.66/3 ile G.75/5 arasında,

__./.__./.__./.__.

Dīvânına varmak o şehiñ emr-i muhâldir

Beñzin zer eder kuluñ o hünkâr-ı muhabbet

G.66/3

.___/.___/.___/.__.

Luţfî varmak katı güçdür ol şehiñ dīvânına

‘Arz-ı hâl etmek de güçdür der-kenâr etmek de güç

G.75/5

G.77/3 ile G.78/5 arasında,

.___/.___/.___/.__.

Anıñ geçmem demişsin kapısı öñünden aşlâ hîç

Bu istignâyı terk eyle efendim gel buradan geç

G.77/3

.___/.___/.___/.__.

Demişsin geçmezem gam-hânesiniñ piş-gâhından

Gel ey hâtır-şiken luţf et bu vaz‘-ı nâ-revâdan geç

G.78/5

G.93/5 ile G.94/5 arasında,

.___/.___/.___/.__.

Rûz şeb Luţfî figân u zâr edüben ağla kim

Hîç naşîb olmadı bu dünyâda olmak ber-murâd

G.93/5

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Luṭfîyâ aldanma reng ü âline bu dünyeniñ

Mümkün olmaz bu cihân içinde olmaḵ ber-murād

G.94/5

3. Bir şiirde yer alan beyitlerin diğerk bir şiirde aynen tekrar edilmesi: Bu durum *Dîvân*'da sadece Vezir-i azam Damat İbrahim Paşa için yazılan kaside ile vezirliğe geçişi münasebetiyle yazılan tarih şiirinde gerçekleşmiştir. Şöyle ki Damat İbrahim Paşa için yazılan tarih şiiri kasideden alıntı beyitlerle oluşturulmuştur. İlk beyitler 53 nolu tarih şiirine aitken ikinci beyitler 2 nolu kasideye aittir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘İbādu’llāha vācib oldu etmek şükr-i Yezdānī

Sa‘ādetle vezīr oldu ki zīrā bir kerem-kānī

TR.53/1

‘İbādu’llāha vācib oldu etmek şükr-i Yezdānī

Sa‘ādetle vezīr oldu ki zīrā bir kerem-kānī

K.2/1

Cenāb-ı şadr-ı ‘ālī ya‘nī İbrāhīm Paşa kim

Nedīm-i ḥāş-ı ḥünkārī odur dāmād-ı Sultānī

TR.53/2

Cenāb-ı şadr-ı ‘ālī ya‘nī İbrāhīm Paşa kim

Nedīm-i ḥāş-ı ḥünkārī odur dāmād-ı Sultānī

K.2/2

Vücūd-ı muḥterem destūr-ı a‘zam āşaf-ı ekrem

Müevvet merḥamet-pīşe nizām-ı mülk-i ‘Osmānī

TR.53/3

Vezīr-i muḥterem destūr-ı a‘zam āşaf-ı ekrem

Müevvet merḥamet-pīşe nizām-ı mülk-i ‘Osmānī

K.2/3

Sa‘ādetle alınca mühr-i ‘adli dest-i pākine

Hemān gūyā cihānıñ seyrine geldi o dem cānı

TR.53/4

Sa‘ādetle alınca mühr-i ‘adli dest-i pākine

Hemān gūyā cihānıñ seyrine geldi o dem cānı

K.2/4

Görünce ‘adl ü inşāfını şād oldu bütün dünyā

Vücūduyla ḥayāt-ı tāze cān buldu_‘ālem-i fānī

TR.53/5

Görünce ‘adl ü inşāfını şād oldu bütün dünyā

Vücūduyla ḥayāt-ı tāze cān buldu_‘ālem-i fānī

K.2/5

‘Aṭāsını işitse ṭayyederdi defterin Ḥatem
Kef-i iḥsānını görse ṭutardı lerze ‘ummānı TR.53/6

‘Aṭāsını işitse ṭayyederdi defterin Ḥatem
Kef-i iḥsānını görse ṭutardı lerze ‘ummānı K.2/13

Muḥaṣṣal müsterih oldu zamānında anıñ herkes
Du‘ā-yı ḥayr ile yād etmede ḥalk-ı cihān anı TR.53/6

Muḥaṣṣal müsterih oldu zamānında anıñ herkes
Du‘ā-yı ḥayr ile yād etmede ḥalk-ı cihān anı K.2/27

Düşüp bir ḥ‘āhiş-i ‘uzmā dedim Luṭfī tārīḥin
Sa‘ādet ile mührü aldı hele dāmād-ı Sulṭānī TR.53/7

سعادۃ ایله مهری آلدی هله داماد سلطانی
Sene h. 1130 [m. 1718-1719]

Düşüp bir ḥ‘āhiş [-i ‘uzmā] dedim Luṭfī tārīḥin
Sa‘ādet ile mührü aldı hele dāmād-ı Sulṭānī K.2/28

سعادۃ ایله مهری آلدی هله داماد سلطانی
Sene h. 1130 [m. 1718-1719]

Sonuç olarak Ahmed Lutfi, her ne kadar bunu bir “özür” sebebi saysa da sade ve akıcı bir dile sahiptir. Bunların yanında şiirlerinde arkaik kelime ve ekleri de kullanmıştır. Birkaç kaside ve mesnevi hariç uzun tamlamalara *Dîvân*’da rastlanmamaktadır bu da şairin ifadelerini muğlaklıktan korumuştur. Şiirlerinde deyim, atasözü ve halk söyleyişlerine çokça yer vermiştir. Şair birkaç yerde Arapça ve Farsça cümlelere de yer vermiştir. *Dîvân*’ında bazı yerlerde tekrarlara düşmüştür.

2.3.3.3. Üslup

18. yy. Osmanlısında siyasî ve sosyal hayatta belirgin bir şekilde kendisini hissettirmeye başlayan zevale karşılık edebiyat hayatı önceki asrın devamı olarak kemal dönemini yaşamaya devam etmiştir. Bu dönemde Dîvân edebiyatı, önceki asırlarda oluşan zevk anlayışları doğrultusunda bir gelişme göstermekle birlikte, çok daha renkli, zengin, eklektik bir görünüm arz eder (Horata, 2019:38,39). Şöyle ki:

“Anlamdan ziyade sese önem veren, açık, tabîî, zarîf bir söyleyişe dayanan klâsik üslûp; klâsik üslûp içinde kalmakla birlikte ses yerine anlamı (fikri) ön plâna çıkaran tebliğî (hikemî, didaktik) üslûp; anlamın ön plâna çıktığı, girift ve yeni mazmunlarla yüklü muğlak, tasannulu söyleyişe dayanan bedîî üslûp (Sebk-i Hindî) ve konuşma diline ait deyişlerle yüklü, külfetsiz, açık bir söyleyişe yaslanan mahallî/folklorik üslûp, bu dönemin belirgin çizgileri olur. Fakat bu asırda şâirler daha çok Hint üslûbuyla zirveye çıkan külfetli, sanatkârane söyleyişe tepki olarak nesir üslûbuna doğru açılan tasannudan uzak, açık, zarîf ve külfetsiz bir söyleyişi tercih ederler. Nedîm’le zarîf bir senteze ulaşan bu üslûp, daha çok Sebk-i Hindî öncesindeki klâsik üslûptur. Bu, mevcut estetik anlayışın içinde, bütün imkânları zorlayan bir edebiyatın yeniden geriye dönüşüdür (Horata 2019:38).”

Lale Devri’ni de yaşayan Ahmed Lutfî de bulunduğu bu dönemin üslup ve dil anlayışını şiirlerine yansıtmıştır. Şiirlerinde en çok hikemî ve mahallî üslubun izleri gözüktüğü de diğer üsluplar da varlığını hissettirmişlerdir.

2.3.3.3.1. Hikemî üslup

17. yy.da Nâbî ile özdeşleşen “Hikemî üslup” Ahmed Lutfî’nin şiirlerinde “nasihat” ve “eleştiri” olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle şairin şiir dünyasında Nâbî’nin etkisi çok açıktır. Bilhassa bu şairle ilgili nazire, alıntılar ve kıyas dikkat çekicidir. Şairin 137 nolu gazeli, Nâbî’nin “bozundusudur” gazeline (Bilkan 1997: 580) yazılmış bir naziredir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Cihānda zümre-i sükker keser **bozundusudur**

Şirā-yı bāde-i engūr eşer **bozundusudur**

Binilmeden hele kaldı bu yıllar içre devāb

Ne deñlü varsa feres hep sefer **bozundusudur**

Kirācı gibi olur mu şehirde bir hāyin

Kirāya verdiği kıta eyer **bozundusudur**

Fırında bişme o şırdan yenir mi fikr eyle

Boğazdan ol geçer ammā ciger **bozundusudur**

Şehā ‘atā vü kerem şanma düğme çözmekdir

Kerem bu **Lutfî**’ye ancak kemer **bozundusudur** G.137/1-5

Bu nazirenin yanında şair, kendi gibi şair tabiatlı olanları teselli için Nâbî’nin bir şiirinden alıntı (Bilkan 1997: 41) yapmıştır:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Tesellî-i dil-i erbāb-ı şab‘ için hāḳḳā

Ne hoş demiş bu iki beyti **Nâbî**’i mağfūr

Teḳāṭur eylemedikçe sirişk-i dīde-i tāk

Olur mu bāğ-ı temennāda ḥūşe-i engūr

Ḥazāna olmayıcaḳ pāyimāl şahn-ı çemen

*Eder mi tāze bahār-ı ḥayāt-baḥş zuhūr*⁴¹

K.8/20-22

⁴¹ Bilkan, 1997: 41

Aynı şekilde şair arkadaşı Zihnî'yi “Nâbî-i Sâni” olarak övmesi de bu etkinin yansımalarındandır:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Nazîf şâ'ir-i vâkıf suhanver-i 'ârif

Zarîf-i ehl-i ma'ârif o **Nâbî**-i sâni

K.9/16

Ahmed Lutfî, 332 nolu müstezat gazelinde şiirini gören birinin şair için “Senin şiirini bilge Nâbî'ye değişmem.” demesi de yine şairin Nâbî hayranlığının bir göstergesidir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

_ _ . / . _ _

Eş'ârımı görüp dedi ol ruhları şâfım

Yok bunda hîlâfım

Tab'ını seniñ **Nâbî**-i dānāya değişmem

Ey **Lutfî** suhan-dānım

MG.332/7

Bu dört örnek şairin dünyasında Nâbî'nin yerini anlamak için bize yol göstermektedir. Bu hayranlık şiirlerde “Hikemî üslub”un ağırlıklı olarak “nasihatler” şeklinde karşımıza çıkmasını netice vermiştir. “MUS.21/1-4, MUS.25/4, MUS.28/1-5, MUS.31/1-5, G.80/1-5, G.94/1-5, G.182/1-4, G.184/1-8, G.192/1-5, G.240/1-5, G.264/1-5, G.285/1-8” nolu şiirlerde şair, Nâbî çizgisinde okuyucularına nasihat ederken; “G.88/1-5, G.278/1-9, G.304/4, G.308/5” şiirlerinde bu kez karamsar gönüllere teselli vermektedir. Şair, bunların yanında 83 ve 187 nolu gazellerde hicivle yaşadığı dönemin aksayan yönlerini eleştirmiştir. Bu şiirlerden bazılarını örnek olarak aşağıya aldık:

94 nolu gazelde şair, “Âlemde iyi yâd edilmek” isteyen bir kişiye, her beyitte farklı bir nasihat etmektedir. Herkes için arkasından bu âlemde sadece bir ad kalacağını nazara verip insanın dünyanın “reng ü âl”ine aldanmamasını ister:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Olayım dirseñ dilâ eylik ile 'âlemde yâd

Cümle halkıñ hüsni ta'bîr ile et kalbini şâd

Başını gavgāya uğratmayayım derseñ eger

Zümre-i nâ-cins ile zinhâr şaķın etme 'inâd

Bî-vefâdır şakınıp zinhâr aldanma dilâ
Ne gedâ kaldı cihân içre ne şâh-ı keyf-bâd

Herkes ecel cāmını nûş eyler âhîr dünyede
Cümle niñ soñunda kalacağıdır ancak bir ad

Luṭfiyâ aldanma reng ü âline bu dünyeniñ
Mümkün olmaz bu cihân içinde olmak ber-murâd G.94/1-5

Şair, hayırla yâd edilmek isteyen biri için “hakaret ayağı ile karıncaya bile eziyet etmemeyi” tenbih eder:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _
Hayrla yâd olmak isterseñ cihânda dâ'imâ
Etme bir mûya dañi pây-ı haķâretle cefâ MUS.4/IV-10

Yine 88 nolu gazelin her beytinde Ahmed Lutfî, cihanda maksadına erememiş bir gönlü Nâbî çizgisinde hikmetli sözlerle teselli ederken şiiri lirizmden de mahrum bırakmamıştır:

. __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _
Deme ey dil niçün olmam cihânda na'il-i maķşûd
Zamânı vardır elbet bir gün olur ṭâli'im mes'ûd

Cihânda her zemistânıñ bahârı ḥod muķarrerdir
Ḥudâ memnûn eder her-bâr koymaz böyle ğam-âlûd

Ne deñlü sa'ıy diķķat eyleseñ girmez ele billâh
Naşîb etmez ise bir varâķ-ı ḥudret bu cûd-âlûd

Ḳalır maķsûm olan rızķıñ seniñ ayağıña ammâ
Muķadder olmayınca kısmet olmaz kısmet-i Maḥmûd

Kedernâk olma zinhâr bî-naşîb oldum deyü **Luṭfî**
Seni de şâd eder bir gün cenâb-ı Ḥâlîķu'l-mevcûd G.88/1-5

Şair yaşadığı dönemdeki sorunları da şiirlerinde işlemiştir. Riyakâr insanları “şeyh” tiplemesi üzerinden hicvederken bunu mizahî bir dille yapmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Taşrada sübhâ ile halka riyâ eyler **şeyh**
Lîk tenhâda güzellerle şafâ eyler **şeyh**

Gelmede ayağına cümle nuzûr u şadakât
Zer girerse eline hûba ‘atâ eyler **şeyh**

Kürsüye çıksa eger cümle zekâtı söyler
Kürsüde hîle ile haylî bükâ eyler **şeyh**

Her kaçan ıskat işitse hemân ol-dem cân atar
Ölünüñ rûhu için hayr u du‘â eyler **şeyh**

Luţfiyâ bu dedigîñ şeyhe şakın dost olma
Eñ muhib beni bir aqçeye fedâ eyler **şeyh**

G.83/1-5

Ayrıca şair, hikemî çizgisinin bir yansıması olarak, okuyucusunun dikkatini çekmek için bazı yerlerde “Dinle pendim!”, “Sözüm gûş et!” gibi uyarılarda da bulunmaktadır. Mesela 7 nolu gazelde “Sözümü dinle sana hayırlı iş söylerim. Yeni hattı sevme ben sana daha şereflişini söylerim” demektedir:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Gûş et sözüm hayırlı ‘amel söylerim saña
Nev haţ gozeşte sevme ecel söylerim saña

G.7/1

Yine musammatlar kısmındaki müseddes-i mütekerrir olan 31 nolu şiirin 1, 4 ve 5. bendlerinde şair, sevgilisine “pend”ini “gûş-ı cân”la dinlemesini istemektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Diñle bu pendimi gûş-ı cânla ey dil-rübâ
Eyleme üftâdegâna bî-vech cevır ü cefâ
Doğunur mazlûmuñ âhı kıl hâzer ey mâh-liqâ
Hüsnuñe mağrûr olup etme eziyetler baña
Bir gün olur ki gelir haţtıñ seniñ de dil-berâ
Etdigîñ cevır ü cefâya nâdim olursuñ şehâ

Bu benim **pendimi gûş eyle** gel ey rûy-ı laţîf
Bâr-ı cevriñ ile etme ‘aşıkın cismin za‘îf
Şermsâr olursuñ etme bağrımı cânâ nañîf
Hüsnuñü ‘azl etmege bir gün çıkar haţ-ı şerîf

Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cevır ü cefāya nādim olursuñ şehā

Tāzelik bir bī-vefā dil-ber gibidir fī'l-meşel
Birkaç ay güler yüzüne sonra bakmaz ol güzel
Luṭf’niñ **pendini diñle** eyle anıñla ‘amel
Luṭf u ihsān edegör ‘uşşāka ermeden şakāl
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cevır ü cefāya nādim olursuñ şehā

MUS.31/1,4,5

Hikemî üslup şairleri, şiirlerinde sıklıkla ayet-i kerime ve hadis-i şeriflere yer vermişlerdir. Bu şiirlerde bazen ayet ve hadisin tamamı veya bir parçası alınırken bazen de meali belirtilir (Yorulmaz 1996:347). Kendisi Rüstem Paşa Camisi’nde hatîp olan Ahmed Lutfî de şiirlerinde ayet ve hadislere aynen veya mealen yer vermiştir.

Ahmed Lutfî, Kur’ân’dan birçok iktibas yapmıştır. Gazellerden 4 nolu gazelin 1,2 ve 4. beyitlerinde Kur’ân’dan aynen iktibaslar yapılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _
Dü-‘ālemde beni şād et Hudāyā
Be-nūr-ı hāzret-i *Yāsīn*⁴² ü *Tāhā*⁴³

İlāhî kufl-ı ümīdim küşād et
Be-hāk-ı süre-i *İnnā feteḥnā*⁴⁴

Dediñ *Lā taknāṭu min raḥmeti’llāh*⁴⁵
Ümidim raḥmetiñden kesmem aşlā

G.4/1,2,4

Yine birkaç hadisin de gerek mealen gerekse aynen şiirlerde yer aldığını görmekteyiz. Babasından kış mevsimi için bir kürk isteyen şair bu isteğinin evvelinde bir de dua talep etmektedir. Bunu da Enes’ten (ra) rivayet edilen şu hadise bağlar: “*Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine olan duası gibidir.*”⁴⁶

⁴² Yâ sîn: Yâ-sîn - 36/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 439).

⁴³ Tâ-hâ: Tâ-hâ - 20/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 311).

⁴⁴ Şüphesiz (biz sana apaçık bir) fetih verdik: Fetih - 48/1’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:510).

⁴⁵ Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin: Zümer - 39/53’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:463).

⁴⁶ Camiüssağır 4199

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Vālidiniñ oğluna hayır du‘āsı şübhesiz

Enbiyāniñ ümmetine gibi imiş gūiyā

G.28/5

Musammatlar kısmındaki 88 nolu şiir Ramazan ayı ile ilgilidir. Bu şiirdeki 2, 5 ve 7. bendlerde Ramazan ayının faziletine işaret eden hadislere telmihler yapılmıştır. Şöyle ki Selmân-ı Farisî’den nakledilen hadisin bir yerinde Hz. Muhammed, Ramazan ayı için: “*Bu ayın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu da cehennemden kurtuluştur.*”⁴⁷ buyurmuştur. Ahmed Lutfî, bu hadisi, şu şekilde ifade etmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Çullarına bu Hâk’iñ ni‘metidir

Nârdan âzâdlığına hüccetidir

Mü’miniñ sebep-i rahmetidir

Geldi ‘izzetle mübârek Ramazân

İbtidâsı bu ayıñ rahmetdir

Ortası mağfiret ü ni‘metdir

Şübhesiz âhîri de cennetdir

Geldi ‘izzetle mübârek Ramazân

MUS.88/2,5

Yine Ebu Hureyre’den gelen rivayette Hz. Muhammed, “*Ramazan geldiğinde cennet kapıları açılır.*”⁴⁸ buyurmaktadır. Aynı şiirde bu hadis de mealen ifade edilir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Cennetiñ kapıları hep açılır

Dâ’imâ ‘âleme rahmet saçılır

Luṭfiyâ cümle günâhdan geçilir

Geldi ‘izzetle mübârek Ramazân

MUS.88/7

Bunlara ek olarak 63 nolu tahmiste “*Men mâte mine’l-‘aşkı feḳad mâte şehîdâ*”⁴⁹ hadisi aynen şiire alınmıştır. Örnek olarak şiirden bir bendi aşağıya aldık:

⁴⁷ İbn-i Huzeyme, Sahih; Beyhaki, Şuabu’l-İman, 5/223; es-Saati, el-Fethu’r-Rabbânî, 9/233; el-Hindi, Kenzu’l-Ummal, 8/477

⁴⁸ İmâm-ı Buhârî, Sahih 923

⁴⁹ Aşkını gizleyip, iffetini muhafaza ederek ölen şehiddir. (Kenzu’l-ummâl, h. No: 6999-7000; Hakim, Hatib)

__./.__./.__./.__

Rûhuna kıyanın yoludur rāh-ı selāmet
Cān terkin uran bulur imiş nağd-i şehādet
Cān versem ‘aceb mi saña ey kıyāmet
Buyurdu bunu Hāzret-i Sulţān-ı risālet
Men māte mine’l-‘aşkı fekad māte şehīdā

MUS.63/3

2.3.3.3.2. Hind üslubu

Hayatında bir dönem, yaşadığı yerden bir sebepten dolayı ayrılmak zorunda kalan şair, şiirlerinden anlaşıldığına göre bu ayrılıktan dolayı ruhî bir sıkıntı yaşamıştır. İçinde bulunduğu bu ıstıraplı hal şairi karamsarlığa götürmüştür. Bu sıkıntılı ruh halini yansıtmak için şairin, “Hind üslubu”nun “soyut kavramları somutlaştırma” yönteminden çokça faydalandığını görmekteyiz. *Dîvân*’ında, şairin soyut kelimeleri somutlaştırdığı tamlamalardan tespit edebildiklerimiz aşağıdadır:

Abher-i hasret G.57/4, Âb-ı firâk G.207/2, Ârûs-ı kâm TR.22/3, Âsâr-ı muhabbet G.66/2, Âteş-i aşk MUS.52/3, Âteş-i hicr G.209/2, Bâd-ı ecel TR.10/2, TR.20-2, Bâd-ı keder G.58/5, Bâğ-ı firkat G.55/4, Bâğ-ı mihnet G.58/5, Bânû-yı hasret G.51/1, Bârân-ı belâ TR.1-2, Bâr-ı cefâ MUS.18/5, Bâr-ı firâk G.211/4, Bâr-ı hasret G.49/2, Belâ-yı hasret G.55/1, Bihâr-ı firâk G.211/5, Bister-i mihnet TR.66-2, Bükâ-yı hasret G.55/2, Câme-i hicrân MUS.2/III-5, Câm-ı hasret G.54/5, Câm-ı murad G.56/5, Cân meşâmı TR.81/1, Cefâ-yı hasret G.55/5, Cellâd-ı gam, MUS.40/2, Cidâl-i hasret G.58/1, Cûy-ı hasret G.51/3, Çârsû-yı hasret G.51/2, Çâş-ı gam G.47/6, Çeşm-i felek TR.14/2, Dâğ-ı gam TR.11/2, Dâmân-ı hasret G.52/1, Dâmen-i hasret G.47/2, Dâm-ı belâ MUS.46/3, Dâm-ı hasret G.54/4, Dermân-ı hasret G.52/5, Dest-i ecel TR.20/3, Dimâğ-ı cân TR.60/2, Düzd-i mihzer MUS.3/IV-4, Efyûn-ı hasret G.53/1, Encâm-ı hasret G.54/3, Enhâr-ı hasret G.49/1, Eyyâm-ı hasret G.54/1, Ezhâr-ı firak G.47-5, Ezhâr-ı hasret G.49/5, Firkatin tîri MUS.50/8, Germ-âb-ı firâk G.207/1, Gülistan-ı cemal TR.65/3, Gülşen-i derd ü belâ G.51/4, Gülşen-i hasret G.47/5, Gülzâr-ı belâ G.57-4, Gülzâr-ı hasret G.49/1, Gülzâr-ı muhabbet G.66/4, Hâb-ı hasret G.48/4, Hâb-ı firâk G.207/3, Hadeng-i hicr G.212/4, Hâk-ı inaye G.47/2, Hâk-ı izzet K.7/31, Hâmûn-ı hasret G.53/2, Hançer-i hasret G.57/1, Hâr-ı azar TR.68/2, Hâr-ı belâ MUS.33/4, Hâr-ı firâk G.211/2, Hâr-ı hasret G.49/3, Hâr-ı mihnet MUS.50/7, Harman-ı ömr MUS.1/V-1, Harman-ı hasret G.47/6, Hasret-i firâk G.209/2, Hicrân-ı hasret G.52/2, Hûn-ı hasret G.53/3, Hûn-âb-ı hasret G.48/1, Hurşîd-i adalet TR.100/4, Hûy-ı hasret G.51/5, İllet-i hasret G.56/1, Kan-ı hasret G.52/1, Kasr-ı belâ G.212/5, Kasr-ı râhat MUS.53/5, Kef-i ihsân TR.53/6, Keş-i dil MUS.1/I-8, Kullâb-ı hasret G.48/2, Külhan-i hasret G.47/7, Künc-i elem G.59/2, Küşte-i âzâr MUS.40/4, Leşker-i hasret G.57/5, Libâs-ı hicrân G.58/3, Macûn-ı hasret G.53/5, Mahzen-i hasret G.47/1, Mekteb-i nisyân TR.80/12, Melâl-i hasret G.58/1, Mey-i gaflet MUS.1/II-6,

Mey-i nâb-ı firâk G.207/5, *Mezra'a-ı derd* G.47/6, *Micmer-i hicrân* G.57/3, *Mihnet-i hasret* G.56/3, *Mi'mâr-ı muhabbet* G.66/5, *Mîve-i vasl* MUS.1/VII-3, *Murg-ı râhat* MUS.22/2, *Murg-ı ruh* TR.48/2, *Nahçîr-i firâk* G.208/5, *Nahl-ı elem* G.58/5, *Nahl-bendân-ı elem* G.207/2, *Nâr-ı elem* MUS.1/VI-5, *Nâr-ı firâk* G.211/1, *Nâr-ı gam* MUS.38-3, *Nâr-ı hasret* G.49/4, *Nâr-ı hasret* MUS.39/4, *Nâr-ı hicr* MUS.2/I-6, *Nergis-i zibâ* TR.14/2, *Nesîm-i hicr* G.51/4, *Neşter-i hasret* G.57/1, *Nevâ-yı hasret* G.55/4, *Nevbahâr-ı gam* G.58/2, *Nihâl-i hasret* G.58/5, *Nîze-i hicr* G.61/4, *Pençe-i şîr-i ecel* TR.77/5, *Pirâhen-i hasret* G.47/3, *Reh-i gam* MUS.50/7, *Rehzen-i hasret* G.47/4, *Revzen-i hasret* G.47/1, *Ridâ-yı hasret* G.55/1, *Rûy-ı hasret* G.51/1, *Sâgar-ı hasret* G.57/2, *Sahrâ-yı gam* G.209/5, *Sâl-ı hasret* G.58/4, *Sayyâd-ı mevt* TR.51/2, *Seng-i cefâ* MUS.18/3, *Seng-i ecel* TR.41/4, *Seyl-âb-ı hasret* G.48/5, *Sifâl-i hasret* G.58/2, *Şâl-ı hasret* G.58/3, *Şâm-ı hasret* G.54/2, *Şebbûy-ı hasret* G.51/4, *Şerbet-i hasret* G.56/5, *Şerer-i hasret* G.207/1, *Şimşîr-i firâk* G.208/1, *Şimşîr-i hasret* G.50/1, *Şîr⁵⁰-i firâk* G.208/2, *Şîr⁵¹-i firâk* G.208/4, *Şühûr-ı hasret* G.58/4, *Tâb-ı firâk* G.207/1, *Tâb-ı hasret* G.48/1, *Ta'bîr-i hasret* G.50/5, *Tahrîr-i hasret* G.50/4, *Taht-ı şevket* TR.100/4, *Tıfl-ı ümit* TR.80/12, *Tîr-i firâk* G.208/1, *Tîr-i hasret* G.50/1, *Tîr-i hicr* G.55/3, *Tîr-i meşakkat* G.53/3, *Tûfan-ı belâ* G.55/2, *Ummân-ı belâ* MUS.1/I-8, *Ummân-ı hasret* G.52/3, *Vişn-âb-ı firâk* G.207/4, *Vişn-âb-ı hasret* G.48/3, *Yâ-yı hasret* G.55/3, *Yem-i hicrân* MUS.99-5, *Zahmet-i hasret* G.56/1, *Zâr-ı firâk* G.211/3, *Zencîr-i firâk* G.208/3, *Zencîr-i hasret* G.50/2, *Zindân-ı belâ* MUS.58/1, *Zindân-ı hasret* G.52/4, *Zindân-ı mihnet* MUS.53-5

Yukarıda görüldüğü gibi soyutun somutlaştırıldığı tamlamalar çoğunlukla “hasret, firak, ayrılık” ve “hicran” gibi soyut kelimeler etrafında oluşturulmuştur. Bu kelimelerin tercih sebebi, yukarıda bahsettiğimiz gibi şairin bir sebeple memleketinden ayrılmasıyla yaşadığı sıkıntılı ruh halinin meydana getirdiği ıstırabın yansımalarıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Yine taşdı dilâ *enhâr-ı hasret*

Şulandı sū-be-sū *gūlzâr-ı hasret*

⁵⁰ Süt anlamındadır.

⁵¹ Aslan anlamındadır.

Neler çekdim lisāna gelmez aşlā
Çekilmez doğrusu bu *bār-ı ḥasret*

Gülistān-ı belāda ‘andelībim
Beni āzürde etdi *ḥār-ı ḥasret*

Vücūdum döndürüp ey dil kebāba
Netīce yakdı bağrım *nār-ı ḥasret*

Riyāz-ı miḥnet ü ālāmda *Luṭfī*
Açıldı nev-be-nev *ezhār-ı ḥasret* G.49/1-5

Bu gazelde şair, soyut bir kelime olan “hasret” kelimesini sırayla somut olan “enhâr, gülzâr, bâr, hâr, nâr” ve “ezhâr” kelimeleriyle tamlama oluşturarak memleketine olan “hasret”ini dolaysıyla da çektiği ıstırabı zihinde canlandırılabilir bir şekle sokmaktadır.

Sebk-i Hindî’de ayrıca eşanlamlı sözcükler şiirlerde kullanılmıştır. Eşadlılık başka bir deyişle eşanlamlılık, bir dil içinde, birbirinden tamamen ayrı iki ya da daha çok kavramın ses ya da yazım açısından aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesidir (Aksan 1999:70-71). Gerçekten de Hint üslûbu şairleri gerek eşadlılık gerekse çok anlamlılık yoluyla olsun kelime ve ifadelerin farklı anlamlarına atıf yapmaya çok önem verirler. Bu da şiirlerini bilinçli olarak farklı yorumlara tabi tutulmak için yazdıkları düşüncesini akla getirmektedir. Çünkü bu durum, onların “şiirde manayı derinleştirmek ve inceltmek” amaçlarına doğrudan yardımcı olmaktadır (Babacan 2012:274). Ahmed Lutfî’nin de Farsça kelimeler üzerinden bu eşadlılık ve çok anlamlılığı şiirlerinde kullandığını görmekteyiz:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Şeb-i miḥnetde dīdemde olan her dem ḥayālīndir
Ya şimdi gözlerimde daḥi andan ḡayrı **nem** kaldı G.326/4

Burada ikinci mısradaki “nem” kelimesi Farsça “rutubet, damla, gözyaşı” anlamında bir kelimedir. Ancak şiirde bu kelime kullanımı Türkçede “neyim” soru kelimesinin konuşma dilindeki şeklini de akla getirmektedir. Her iki anlamla da düşünürsek birinci anlamı: “Ya şimdi gözlerimde ondan başka gözyaşım kaldı.”; ikinci anlamı: “Ya şimdi gözlerimde ondan başka neyim kaldı?” şeklinde olacaktır. Burada

“nem” kelimesinin eşadlılık ve çok anlamlılık durumu karşımıza çıkmaktadır. Yine aşağıdaki beyitlerde “kendüm” kelimesi ile aynı eşadlılık ve çokanlamlılıkla beytin anlamı zenginleştirilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
O şūhu da‘vet etdirdim demiş varmam o zallāma
Anıñ-çün dögerim taşlarla **kendüm** āsiyābāsā G.11/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Āsiyābveş ey felek taşlarla **kendüm** dögerim
Harman-ı dehr içre bir dānemden ayırdıñ beni G.323/3

Her iki beyitte de “kendüm” kelimesi Farsça “buğday” anlamıyla Türkçe dönüşlülük zamiri olan “kendüm” kelimelerinin anlamları tevriyeli olarak beyitlerde kullanılmıştır.

Yine 329 nolu gazelin son beytinde yer alan “sarma” kelimesi hem “kucaklama” hem de “et sarması” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Benim şarma diler göñlüm ‘aceb mümkün müdür dedim
Bağırşağıñ dökerim **Luṭfiyā** deyü ‘itāb etdi G.329/5

140 nolu gazelde “ayn” ve “yaban” kelimeleri de beyitte eşadlılık ve çok anlamlılık açısından tevriyeli olarak kullanılmışlardır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Reh-i ğam-ḥāneme uğradığı yokdur ayağı
O şehiñ kendi gibi ‘**aynı** da **yābāna** aķar G.140/4

Bilindiği üzere 18. yy.da Sebk-i Hind ile birlikte, sanatın hüner göstermeye dönüşmesi tarih, muamma ve lugaz türünde artışa sebep olmuştur (Horata 2019:52). Ahmed Lutfi de Hind üslubunun bu rüzgârından bigâne kalmamış 131 tarih şiiri ve 19 lugazla o da bu asırdaki yerini almıştır. Tarih şiirlerinin maharet gösterme yeri olarak görüldüğü bu asırda Ahmed Lutfi’nin 131 gibi azımsanmayacak sayıda bir tarih şiiri vardır. Şair, özellikle bunlardan 42 nolu tarih şiirinde diğerlerinden farklı bir hüner göstermiştir. Zira 42 nolu şiirin tamamında (TR.42/1-4) tarihler düşürülmüştür:

.._/_.._/_.._/_.._

Ġam(i)le göçdü cihāndan begimiñ vālidesi

غمله گوچدی جهاندن بگیمک والدهسی [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Ol Celāl mesrūr ede ‘ömr(i)le sen gonçe-lebi

اول جلال مسرور ایده عمرله سن غنچه لی [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Dileriz ede şefā‘at rûz-ı maḥşerde Ḥabîb

دیلرز ایده شفاعت روز محشرده حبیب [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Kendiñe verme elem aġlama cānım Çelebi

کندکّه ویرمه الم اغلامه جانم چلبی [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Māderiñ göçdü ise sen bu cihānda şağ ol

مادرک گوچدی ایسه سن بو جهانده صاغ اول [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Ġālibā bu idi feryād(i)le āhiñ sebebi

غالبا بو ایدی فریادله آهک سببی [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Lafz-ı vāy ġamnāk aña düşdü ya Luṭfî tārîḥ

لفظ وای غمناک [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Qaldı bu ġam(i)le meded bilmedik ol pāk şabi

قالدی بو غمله مدد بلهدک اول پاک صبی [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

Yine diğér tarih şiirlerinden farklı olarak 7 nolu tarih şiirinin son dört beytinde (TR.57/12-15) tarihler düşülmüştür:

.._/_._._/_._._/_._._

İbtidā ḥātif buña tārîḥ farz oldu deyip

Ḥānḳāh-ı ‘āleme başdıñ ayağ dedi aña

خانقاه عالمه باصدک آباق [Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

Daḥi be-māh-ı rebî‘-i āḥir oldu tārîḥi

بماه ربیعی آخر [Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

Geldi zībā oġlu tārîḥ düşdü aña rābî‘ā

گلدی زیبا اوغلی [Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

Bula bu cevherî harfleri bir piyâde târîhi

بوله بو جوهری حرفلری بر پیاده تاریخی [Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

Ġam kıoma göñülde geldi bir dūr-i zībā saña

غم قومه گوکلده گلدی بر در زیبا سکا [Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

Lafzen ü ma‘nen dedim tekrār **Luṭfî** târîhin

Bîñ yüz otuz birde geldi ‘āleme hā Muṣṭafā

بیك یوز اوتوز برده گلدی عالمه ها مصطفی Sene h. 1131 [m. 1719-1720]

Yukarıda “Sebk-i Hindî”nin lugazlar için de hüner gösterme yeri olduğunu söylemiştik. Şair, özellikle 12 nolu lugazda eşanlamlı sözcükleri bir arada kullanarak farklı bir hüner göstermiştir:

_. _ . _ _ / _ . _ . _ / _ . _ . _ / _ . _ . _

Ol ne maḥlûḳdur ki bir yek destli elli pehlivân

Çarşı çarşı rû-be-rûdur çarb eder urur hemân

Bir: Yek

Dest: El

Karşı karşı: Rû-be-rû

Darb eder: Urur

Keyfli ser-ḥoşdur katı pek ‘ârsız bî-‘ârdır

Deli dîvâne idügi şübhesizdir bî-gümân

Keyifli: Serhoş

Katı: Pek

Arsız: Bî-ar

Delî: Divâne

Şübhesiz: Bî-gümân

Gûşu işitmez aşamdır görmez a‘mâ gözleri

Âşikâr zâhir yürür gezer evi yok bî-mekân

Gûşu işitmez: Âsâm

Gözleri görmez: Âmâ

Âşikâr: Zâhir

Yürür: Gezer

Evi yok: Bî-mekân

Ayağı yok kötürümdür lîk segirdir hem koşar

Ba‘z-ı kere gâhîce olur hediye armağan

Ayağı yok: Kötürüm

Seğirtmek: Koşmak

Bazı kere: Gâhice

Hediye: Armağan

Başdan ayağa ser-â-pâ dâğdır yanmış fakîr

İki dü şek şübhe yok lâyıḳ yatar gizli nihân

Baştan ayağa: Ser-a-pâ

Dâğ: Yanmış

İki: Dü

Şek: Şüphe

Gizli: Nihân

Ḥaylī çokdur ser-nigûn olmuş başı aşağıdır

Lutfiyâ işbu luğaz hep vâkı‘a eyler beyân L.12/1-6

Hayli: Çok

Ser-nigûn: Baş aşağı

Görüldüğü gibi beyitler neredeyse sadece eşanlamlı kelimelerden meydana getirilmiştir.

Sebk-i Hindî’nin İran kolunun (Sebk-i Isfahanî) oluşmasında önemli bir etkiye sahip olan “Sebk-i Vukû” veya “Vukû-gûyî” (oluşun, meydana gelişin anlatılması) denen ara bir mektep vardır. Bu mektebin en önemli özelliği âşıkla maşuk arasındaki aşk ve âşıklık hallerinin gerçekçi dille anlatılmasıdır. Bazen de sosyal olayların aktarılmasında da kullanılmıştır. Diğer taraftan bu mektep içinde gelişen “Vâsuht” denen başka bir akımdan söz edilir. Bu akımın ayırt edici özelliği da âşığın klasik şiir geleneğinin aksine artık sevgilinin cefalarına katlanmayarak isyan etmesi ve ondan yüz çevirmesidir (Babacan 2012:410). 18. yy.da Sebk-i Hindî içindeki realist yaklaşım olan “Vukû-gûyî” mektebi şiirlerinde İstanbul’un günlük hayatından çeşitli sahneleri büyük bir ustalıkla çizen ve onları elle tutulur bir hale getiren (Kortantamer 1993:338) Nedîm’in eliyle zirveye çıkmıştır.

Ahmed Lutfî’nin şiirlerinde de Sebk-i Hindî içindeki hem realist yaklaşımın mektebi olan vukû-gûyîliği hem de klasik sevgili anlayışının dışında bir yaklaşım olan vâsuht akımının etkilerini görmekteyiz. Bir tür realizm sayılabilecek “Vukû-gûyîlik”, Hind üslubunu benimsemiş şairlerde “dedim, dedi” tarzında, halk şiirinde karşılıklı konuşmaları hatırlatan bir edayla (Babacan 2012:411) söylenmektedir. Klasik şiirde âşığa hiç itibar etmeyen, onun yalvarmasına değer vermeyen ve onun inlemesini duymazlıktan gelen maşuk tiplerine karşın şair, musammatlar kısmındaki 5 nolu “Tercî-Bend-i Sual ü Cevab” başlığıyla yazılmış şiirinde, klasik anlayışın tam tersine “halini arz eden âşığa cevap hatta umut veren bir maşuk tipi” çizmiştir. Örnek olarak ilk 2 bendini buraya aldık:

I
..__/_..__/_..__/_.._
Râst gelip yâre bugün ey şeh-i devrân **dedim**
Ḥasretiñle ederim rûz şeb efgân **dedim**

Eylediñ ‘ālemi bu başıma zindān **dedim**
Gözüme oldu Һarām seyr-i gülistān **dedim**

Künc-i ğamda olurum her gice nālān **dedim**
Kerem et eyle benim derdime dermān **dedim**

İki çeşmimden akar leyl ü nehār Һan **dedim**
Nār-ı ‘aşkıñla bu sīnem ise sūzān **dedim**

Yerim oldu sūz-ı hicriñ-ile külhān **dedim**
Ğam-ı zülfüñ ile Һālīm de perīşān **dedim**

*Luṭf edip eyle bu Luṭfī Һula iḥsān **dedim***
*Ḥasretiñle dilerim çıkmaya bu cān **dedim***

II

Duruben baña dönüp ol gül-i Һandān **dedi**
Yeter olduñ ğam-ı ‘aşkıñ ile nālān **dedi**

Etmezem ben seni Һākīm ile yeksān **dedi**
Olurum Һānıña ben bir gice miḥmān **dedi**

Bu cevābım şakınıp duymaya yārān **dedi**
Edeyim ben seni her vechle Һandān **dedi**

Olurum gözle beni saña nıgehbān **dedi**
Ederim ben seni busem ile şādān **dedi**

Nice_olurmuş göresin sen daḥi iḥsān **dedi**
Bu cevābları baña o şeh-i ḥübān **dedi**

*Ederim Luṭfī kerem ben saña Һatlan **dedi***
*Şabr kıl bir iki gün eylerim iḥsān **dedi***

MUS.5/I-II

Görüldüğü gibi bu şiirde şair, sevgiliyle aralarında geçen konuşmayı aktarmaktadır. Sevgili âşığına cevap vermiş hatta “Sabret bir iki gün (sonra) sana ihsan eylerim.” demiştir. “Vukû-gûyî” mektebi bazen de “Nedîmâne” bir vuslat olarak karşımıza çıkmaktadır (Babacan 2012:412). Bu vuslat, sevgili ile müstehcenliğin de yaşandığı halvet halidir. *Dîvân*’ın 297,298 ve 299 nolu “bu gice” redifli gazellerinde şair sevgilisiyle geçirdiği geceyi bütün gerçekliği ile anlatmaktadır. Klasik şiir

anlayışında sevgiliye kavuşmak mümkün değilken bu şiirde ise sevgili muradına ermiştir. Örnek olarak 298 nolu gazeli aşağıya aldık:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Etmış idim o perî-rüyumu da‘vet bu gice

Eyledi ol da‘hi şevk-ile icâbet bu gice

Leb-be-leb sîne-be-sîne olup o mehveş ile

Etdi ben zârına biñ türlü ‘inâyet bu gice

Baňa şeftâlisin ol tâze-nihâl etdi ‘a‘â

Hamdu li’llâh yedim mîve-i cennet bu gice

Hâleveş ol meh-i tâbânı alıp âğûşa

Eyledi bendesini vâşıl-ı devlet bu gice

Şubha dek gözlerime girmede aşla uyhu

Doğdu güyâ ki baňa necm-i sa‘âdet bu gice

Eyledim iki kolum şevkle yâra bālîn

Şubha dek etdim aňa ‘arz-ı muhabbet bu gice

Baňa rahm eyleyip ol gönçe-i bâğ-ı ‘işve

Pür-neşât etdi beni ol meh-i behcet bu gice

Büse-çîn oldum anıñ ol leb-i şîrîninden

Şundu ben zârına bir sükkerîşerbet bu gice

Ol kadar lutf u kerem gördüm o sultânımdan

Bulmaz encâm desem tâ be-kıyâmet bu gice

Ruh-ı zîbâsını koğdurdu kemâl-ile baňa

Hağ bu ol gönçe-i gülzâr-ı le‘âfet bu gice

Şubha dek öpdüm anıñ muşhaf-ı ruhsârını ben

Degmedi şubha degin uyhuya nevbet bu gice

Kolumu boynuna güyâ ki hamâ’il kıldım

Şad-hezâr etdi baňa lutf ile ‘izzet bu gice

Beni ihsân-ı firâvânla ma‘cûb etdi

Olamaz eyledigi lutfâ nihâyet bu gice

Eyledim derd-i dilim ben aña hep şerh ü beyân
Ol daği vaq‘asını etdi hikāyet bu gice

Hāşılı şubha degin şād u ferahñāk oldum
Benden ayrılmadı şādī vü meserret bu gice

Ol kadar şevk ü neşāt-ile şafā-yābım kim
Dil-i maḥzūnuma pür oldu beşāšet bu gice

Biri kâbil degil ol zevk sürūruñ terkīm
Eylesem tā-be-seher zevki kitābet bu gice

Arada ḥā’il olan sīneme pirāhen idi
Her ne istedim ise oldu temāmet bu gice

Hā’in olamam edersem hele biñ kere ḳasem
Doğrusu eylemedim aña ḥıyānet bu gice

Līk öpdüm ḳocup ol serv-i riyāz-ı ḥüsnü
Etmedim şubha degin ḡayrı ḳabāḥat bu gice

Bundan artık daği vuşlat nice olur ‘ālemde
Cāme-ḥ‘ābımda bile yatdı ol āfet bu gice

Şevk-ı vaşl-ile ḳatı ḥurrem ü ḥandān oldum
Eyledim şubha degin zevkle ‘işret bu gice

Vāḳıf olup baña teşrīfini ol meh-rūnuñ
Bir yere geldi demişler iki ḥasret bu gice

Hāşılı pādişeh-i ḳişver-i şādī oldum
Eyledi **Lutfi** ḳulun nā’il-i vuşlat bu gice

G.298/1-24

Görüldüğü gibi bu gazelde de sevgili ile yaşanan vuslat gecesi tüm gerçekliğiyle ortaya konmuştur. Diğer iki gazelde de aynı içerik ve kurgu üzerine şiirler oluşturulmuştur. “Vukû-gûyî” mektebi içinde ortaya çıkan “Vâsuht” yani “sevgiliden yüz çevirme” diyebileceğimiz akımının izlerini de Ahmed Lutfi’de görmekteyiz. Şair *Dîvân*’ında, Klasik anlayışta sevgilini her cefasına ses çıkarmadan dayanan âşığa bedel kendisine ettiği tüm cefaların aynısını da sevgilinin çekmesini

isteyen “sitemkâr âşık” tipine döner. Bu âşık sevgiliden yüz çevirmiştir ve ona sitemler etmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Beni meftûn u ğam-*h*’âr eyledin sen daĥi ğam-*h*’âr ol
Beni derde giriftâr eyledin sen de giriftâr ol

Ėomadiñ *h*’âb-ı rāḥat çeşm-i giryānımda sultānım
Beni hicriñle bīdâr eylediñ sen daĥi bīdâr ol

Vücūdum âteş-i ‘aşkıñla sūzān oldu bi’l-cümle
Derūnum eylediñ pür-nār cānā sen de pür-nār ol

Uşandırıdñ beni dünyā vü mā-fihādan ey meh-rū
Beni bī-zār kıldıñ cān u dilden sen de bī-zār ol

Seniñ hicr ü firāk u ḥasretiñle çāresiz kaldım
Bu **Luṭfī** ğamla nā-çār oldu cānā sen de nā-çār ol

G.239/1-5

Devamında ise bu vefasız dilberlerden el çekip “salah u takva”ya devama karar verir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Bu ‘aşrıñ bī-vefā dil-berlerinden el çekip ey dil
Şalāḥ u zühd ü taḳvālara mu’tād olmamız yegdir

G.136/4

Dîvân’da gösterdiğimiz bu örneklerin yanında özellikle “Vâsuht” çizgisinde sayılabilecek bir terkîb-bend vardır. Sevgilinin, âşık tarafından çokça uyarılmasına rağmen rakip ile samimi olmasını anlatan bu şiir, son bendinde âşığın ondan vazgeçtiğini söylemesi ile bitirilir:

I
.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Ey gül-i bāġ-ı ezā serv-i riyāz-ı a’dā
‘Andelīb-i çemenistān-ı cefā vü evzā

Her gice olmasın birkaç azar ile ḫarīn
Nice nā-dānlara hem-dem neden olduñ ‘acabā

Olmuş iḥsān-ı firāvānıña lāyık her dūn
Bu kadar luṭfa sebep anlara ney ki āyā

İbtidā eylemedigi benim ile peymān
Varmıyam şöhet-i eşhaşa dedikdi cānā

Kimseye varmamağa etmiş iken nice kasem
Durmadiñ ‘ahdiñe gitdiñ yoğ-imiş sende vefā

Saña lāyık mı_olasın hīzlere dāmen-efşān
Kanı gayret kanı ‘ār u kanı ‘ahd ü peymān

II

Ne bulursun bir iki hīz ü sefih u hardan
Menfa‘at mi umulur öyle gürūh-ı şerden

Bir iki kahbeye şatdıñ beni sifle-nihād
Ben geçerken seniñ uğruna bu cān u serden

Hayf-vā-hayf seniñ şanıña ey sīm-perest
Geçmedik para için bir iki gün kerlerden

İ‘timād etmez idim der idi baña aḥbāb
Sevme zinhār vefā gelmez ebed berberden

Gerçek imiş meger aḥbāb sözün diñlemedim
Geç dedilerdi baña gayreti yok dil-berden

Yürü ey māl için aḡyāra nüvāzişler eden
Dā’imā beni kedernāk edecek işler eden

III

Olmuş-idim saña ben cān u gönülden ‘āşık
Ben şanırdım ki seni mihr ü vefāda şādık

Sen ise bir iki hīze beni şatdıñ gitdi
Hey yazık hayf yazık vāh yazık saña yazık

Her yüzü turşu şatan buse niyāz eyleyecek
Bezī edip buse verirmişsin aña helvālık

Kānde bir hīz ü sefih var ise olduñ yārān
Kimi kardaşlık edip kimisini babalık

Her denî şem‘ine fânûs bilûrîn taqđın
Böyle mi tarz-ı edeb böyle midir ra‘nâlık

Çünkü ma‘lûmumuz oldu seniñ aşl u faşlıñ
Yürü şimden-gerü var şat o metâ‘-ı vaşlıñ

IV

Sîm kudûmüñle uşûl tutulıcağ şoĥbetde
Def gibi kızmadı mı rûyuñ o cem‘iyyetde

Tîr-i menĥûsuna şâyeste midir a‘dânıñ
Ola sîmîn hedef-âmâde dem-i vuşlatda

Ėonçe-i zanbakı ĥayfa ne revâ aġyârıñ
Kar topu içre nihân ola şeb-i ‘işretde

Gire bir başı o sîm-ĥâneñe düzd-i mihrez
Dört kişi kıla revâ mı arada ĥacletde

Bir çalık yüzlü Kızılbaş’a neden bu raġbet
Tûde-i penbeñe pinhân edesin ĥalvetde

Hele bu şanıña düşmez seniñ ey her-câyî
Edesin lâyıķ iĥsân u kerem a‘dâyı

V

Demedim mi saña ben ġitme rakîbe zinhâr
Sînesine şarar a‘dâ seni çâr u nâ-çâr

Cân atarsın nereye da‘vet edelerse seni
Hîç demezsin ki kişiniñ nice düşmenleri var

Bir yere gitmemege etmiş iken nice kıasem
Beni şatdıñ edip aġyâr-ile gizli bâzâr

Ben seni iki gözümden şakınırken ĥayfâ
Göz göre çekdi seni sîneye birkaç ġaddâr

Yürü şimden-gerü her istedigine râm ol
Çünkü meyliñ yoġ-imiş **Luţf7** ye zerre miġdâr

Eylediñ luṭṭla i‘zāz raḳīb-i dūna
Ṭama‘ etdiñ ḥaberim var bir iki altuna

MUS.3/I,II,III,IV,V

Bunların yanında *Dīvân*’da Hind üslubunun özelliklerinden biri olan “kâr-ı kelimator” yani kelime oyunlarına çokça rastlamaktayız. Osmanlı sahası Hind üslubu şairlerinde bu özellik büyük oranda cinas ve bir miktar da iştikak şeklinde görülür (Babacan 2012:282). Şair, şiirlerinde her ikisine de örnekler vermiştir. Cinasla yapılmış iki kelime oyunu örneği aşağıdadır:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __
Nār-ı ‘aşkıñ ildi āḥir cānıma_ey mekkār kār
Yaḳdı bağrım eyledi kül ey leb-i gül-nār nār

Pekçe şıkmış sā‘id-i sīmīniñi ḥayfā yazık
Niçün etdirdiñ libāsıñ eyniñe_ey dil-dār dar

Āsitānıñdan beni dūr eylediñ ey serv-i ḳad
Saña lāyık mı olam bī-gāne ben āgyār yār

Hep civārımda olanlar uyumaz tā subḥa dek
Endekimden cümlesi de oldular bī-zār zār

Vaşlına nā’il olayım der iseñ yāriñ eger
Luṭfiyā düş ayağına rüz şeb yalvar var

G.156/1-5

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __
Sürmedim bir kez seniñle ey gözü bādām dem
Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı eyyām yem

Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘īf oldum meded
Bār-ı ğamdan oldu ḳaddim ey teni sīm ḥām ḥam

Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg raḳīb
Verdi baña pādişāhım ḥaylī ol peygām ğam

‘Āşıkān içre añılmaz zerrece ol kimse kim
Gözleriniñ yaşlarında olmaya mādām dem

Fırşatı fevt etme zinhār kimseye ḳalmaz cihān
Oturup yār-ile tenhā Luṭfī nüş et cām-ı Cem

G.245/1-5

Bu cinas örneğinin yanında ikinci mısraı sadece iştikak sanatıyla oluşturulmuş mülemma beyitlerle yine bir kelime oyunu yapılmıştır. Her beytin ikinci mısraında birinci mısra ile ilgili olarak bir kelimenin üç vezinde çekimlenmiş hali kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Oldu gönül saña ey ‘ālī-cenāb

İntesebe yentesibü intisāb

“Nesb” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Etdi gönül cümle cüvāndan seni

İnteħabe yenteħibu intiħāb

“Nahb” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Verdi benim cānıma derd ü ğamıñ

İzħarabe yeħtaribu izħarāb

“Zarb” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Çekdi beni kūyuña ey meh-cebīn

İncezebe yencezibü incizāb

“Cezb” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Eyle sevilmeği bu Luṭfī kula

İrtekebe yertekibü irtikāb

G.44/1-5

“Rekb” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Son olarak 161 nolu gazelde kelimeler, mahlas beytine kadar, farklı bir tertip üzerinde yazılmıştır. Şöyle ki her kelimenin son harfi diğer kelimenin ilk harfidir. Gazelin tamamında iade sanatı kullanılarak “kelime türetme” yoluyla bir gazel oluşturulmuştur. Daha sonrada mahlas beytinde okuyucu tarafından anlamlı hale getirilmesi istenmiştir.⁵²

⁵² 161 nolu gazeldeki bu muamma çözülüp gazel anlamlı olarak ortaya konulmuştur. 161 nolu gazele bakılabilir.

2.3.3.3.3. Klasik üslup

Dîvân edebiyatında anlamın yanında daha ziyade sese önem veren, tasannudan uzak, nükteli, açık ve zarif söyleyiş olan (Horata 2019:126) Klasik üslup bu asır şairlerinde büyük bir rağbet görmüştür. Bu üslubun önemli isimlerinden 16. yy.dan Bâkî ve Fuzulî, 18. yy.dan da Nedîm, Ahmed Lutfî'nin şiir dünyasının şekillenmesinde etkili olmuşlardır.

Öncelikle Bâkî'nin şiirinden yapılan alıntı (MSN.1/69) ve bir şiirine yapılan nazire (G.152/1-5) Ahmed Lutfî'deki Bâkî etkisini göstermektedir. Şöyle ki *Dîvân*'da, ilk mesnevinin sonunda yer alan kıtanın birinci mısraı, Bâkî'ye ait bir gazelin mahlas kısmındaki ikinci mısradır. Bu tam bir alıntı değildir. Bazı yerleri değiştirilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
*Kerem gördükçe ednâdan recâ artar demiş Bâkî*⁵³
(Kerem gördükçe ey Bâkî gedâlardan recâ artar)
Anıñ-çün dil cenâbından iki dil-ber niyâz eyler
Gözümle hem-dem ü göñlümle hem-süz olmağa sizden
Bu **Lutfî** bir gül-âbdân ile bir micmer niyâz eyler MSN.1/69 (Kıta)

Ahmed Lutfî'de Bâkî etkisinin en açık göstergesi “Görsünler” redifli şiirdir. Bu şiirin Bâkî'nin meşhur “Görsünler” (Küçük 2015:134) redifli şiirine yazılmış nazire olduğunu düşünmekteyiz:

Ahmed Lutfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Şalın çık ey sehî-kâmet o hûb-endâmı görsünler
Tekellüm eyle sultânım güzel gül-fâmı görsünler G.153/1

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Açıl bâğuñ gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Şalın serv ü şanavber şîve-i reftârı görsünler G.55/1

⁵³ Toyılmaz hân-ı ihsana kanâat gelmez inşana
Kerem gördükçe ey Bâkî gedâlardan recâ artar (Küçük 2015:140).

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bütün üftādeyi ʿıyda demişsin eylerim kurbān

Meded öldürme ʿuşşākı hele bayrāmı görsünler G.153/2

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Çapuñda hâşıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm

Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler G.55/2

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Vişāle nāʿil olmak pek katı gücdür demiş ʿuşşāk

Pek āsāndır ve lākīn hayl̄ce inʿāmı görsünler G.153/3

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Açıldı dāğlar sīnemde çāk itdüm girībānum

Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı görsünler G.55/3

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cüvānı şulḥa yatırmak katı müşkil der-imiş nās

Çolay vʿallāhi biʿllāhi recā-yı tāmı görsünler G.153/4

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ten-i zārumda pehlüm üstühānı şayılır bir bir

Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsikārı görsünler G.55/4

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Der iseñ ol melek-sīmā vaşla kâʿil olur mu

Olur ey **Lutfī** şeydā hemān iḳdāmı görsünler G.153/5

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Güzeller mihrbān olmaz dimek yañlışdur ey **Bâkī**

Olur vʿallāhi biʿllāhi hemān yalvarı görsünler G.55/5

Bâkî etkisi, Klasik üslubun da Ahmed Lutfî üzerinde etkili olduğu izlenimi vermektedir. Bunun yanında Ahmed Lutfî'nin 16. yy.ın diğer büyük ismi Fuzûlî'nin meşhur "Su Kasidesi"nin bazı beyitlerine (Parlatır 2012:51-53) yazdığını düşündüğümüz bir nazire vardır. O şiir bir kaside olsa da şair bu kasideyi gazel nazım şekliyle tanzir etmiştir:

Ahmed Lutfî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Cân u dilden saña 'âşık olmasa bî-çâre şu

Bâğ kühsârı gezip olmaz idi âvâre şu

G.283/1

Fuzûlî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Hâk-i pâyine yetem dir 'ömrlerdür muttaşıl

Başını daşdan daşa urup gezer âvâre şu

K.4/23

Ahmed Lutfî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Hasta-ğâl olup firâş-ı ğamda kaldım teşne-leb

Gözlerimden ğayrı kimse vermedi ben zâra şu

G.283/2

Fuzûlî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Ğam günü itme dil-i bîmârdan tîġuñ dirîġ

Hayrdur virmek karanu gicede bîmâra su

K.4/8

Ahmed Lutfî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Lebleriñ mağz-ı şifâdır hasta-ı miñnet-keşe

Ey şabîbim kim dedi eyler zarar bîmâra şu

G.283/3

Fuzûlî:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykānuñ sözün

İhtiyât ilen içer her kimde olsa yara şu

K.4/4

Yâ ħabîba'llāh yâ ħayre'l-beşer müştākuñam

Eyle kim leb-teşneler yanup diler hem-vâre şu

K.4/26

Ahmed Lutfî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

N'ola cārī olsa eşkim serv-ı kaddiñ göricek

Bāğbān tāze nihāle verir ey meh-pāre şu G.283/4

Fuzûlî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Şuya vîrsün bāğ-bān gül-zārı zaḥmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gül-zāra şu K.4/5

‘Arızuñ yādıyla nem-nāk olsa müjgānum n'ola

Żāyi‘ olmaz gül temennāsiyla vermek ḥāra şu K.4/7

Ahmed Lutfî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Saḥa nāme yaza yaza oldu bî-tāb ü tūvān

Ḥāmemiñ inse ‘aceb mi ayağına kıra şu G.283/5

Fuzûlî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Oḥşadabilmez ğubārını muḥarrir ḥaṭṭuḥa

Ḥāme tek baḥmaḥdan inse gözlerine kıra şu K.4/6

Ahmed Lutfî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Saḥa aḥsa tab‘-ı meyyālî n'ola bu **Lutfî**’niñ

Tā ezelden aḥagelmişdir şehā gülzāra şu G.283/6

Fuzûlî:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ravza-i kūyına her dem durmayup eyler güzār

Āşık olmuş ğālibā ol serv-i ḥōş-reftāra şu K.4/11

Ayrıca Fuzûlî’nin “yâ Rab” redifli gazeline de (Tarlan 2013:91) şair nazire yazmıştır. Zira matla beyitlerini aşağıya eklediğimiz gazellerdeki benzerlik dikkat çekicidir:

Ahmed Lutfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim gibi cihānda kimse hîç zār olmasın yâ Rab

Benim zaḥmım gibi zaḥma giriftār olmasın yâ Rab G.31/1

Fuzûlî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Menüm tek hîç kim zâr u perîşân olmasun yâ Rab

Esîr-i derd-i ‘aşk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab

G.25/1

Klasik üslubun 18. yy.daki en büyük temsilcisi olan Nedîm, Ahmed Lutfî’de 6 nolu kasidenin 19. beytinde karşımıza çıkmaktadır. Nedîm’e ait olan bu beyt Dîvân’da Veysî’ye ait olarak gösterilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne hoş demiş bu beyt-i bî-naẓîri Veysî’i fâzıl

Felek memnûn u mesrûr eyledikde ol suhan-dânı

Metâ‘-ı ma‘rifet geldi revâcın bulduğu demler

*Zer-efşân eylesin nergisler evrâk-ı gülistânı*⁵⁴

K.6/18-19

Bu bahsedilen üç şairin eserlerinden alıntı yapılması veya nazire yazılması Ahmed Lutfî’nin şiirlerinde Klasik üslubu da takip ettiğini göstermektedir. Bilhassa şiirlerinin geneline hâkim olan lirizm, söze dayalı edebî sanatlardan cinas, istikak ve kalp gibi sanatların neticesinde şiirlerinde kelime ve harf oyunlarının çokluğu, zorlama kafiyele girmemesi, döneminin dilini şiirlerine taşıması Ahmed Lutfî’nin bu çizgide de şiirler yazdığını göstermektedir. Örnek olarak Ahmed Lutfî’nin şiirlerindeki harf oyunlarından birkaçını buraya aldık:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Sînem üzre bir **elif** var sen de bir **dâğ** urma gel

Cânım içre bir iken derdim efendim **on** olur

G.126/4

Burada elif ile vücudun dağlanması ile nokta gibi olan “dağ” yan yana gelince Arapça sayılardan 10 (١٠) rakamı karşımıza çıkmaktadır. Yine aşağıdaki beyitte sırayla zülf dal (د) harfine, dehan mîm (م) harfine benzetilip neticede “kan” anlamına gelen “dem” (دم) kelimesi elde edilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O zülfü şekli **dâl** olmuş dehânın gūyiyâ **mîm**’dir

Begim anlara bakmağdan iki çeşmimde **dem** kaldı

G.326/3

⁵⁴ (Macit 1994:108)

2.3.3.3.4. Mahallî üslup

Türk edebiyatında, 15. yy.da dilde atasözleri ve deyimlere yer vermekle başlayan, daha sonra halk şiiri nazım şekillerini kullanma, heceyle yazma ve yerli konulara yönelme şeklinde devam eden mahallî akım (Horata 2019:58), 18. yüzyıl şairlerinden Ahmed Lutfî'nin de tercih ettiği bir üslup olmuştur. *Dîvân*'ın genelinde sade bir dile sahip olan şair, konuşma diline ait mahallî birçok söyleyişi şiirlerine taşımıştır. Oldukça anlaşılır bir dile sahip olan Ahmed Lutfî, şiirlerinin birinde sadece Türkçe kelimelerden meydana gelmiş bir beyitle karşımıza çıkar:

..__ / ..__ / ..__ / ..__

Kimin inanır idim kimini inanmaz idim

Baňa çok şınama derler idi gerçek imiş

G.186/3

Bununla beraber birkaç yerde de kafiyeyle sadece Türkçe kelimelerden oluşturulmuştur. Bunlardan biri Sâbit Efendi'nin bir beytine yazılmış olan 34 nolu tesdistir. Şiirin ilk bendinin mısralarında sırayla "1-yatdı, 2-boyatdı, 3-çatdı, 4-yatdı, 5-uzatdı, 6-yatdı"; son bendinde ise "1-yatma, 2-atma, 3-boyatma, 4-uzatma, 5-uzatdı, 6-boyatdı" şeklinde sadece Türkçe kelimelerle kafiye yapılmıştır:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Geçen gice hânımda o meh gerçi ki **yatdı**

Ammâ n'ideyim iki gözüm kana **boyatdı**

Gel şarılalım dedim aña kaşını **çatdı**

Döşek bırağalım dedigim dem gama **yatdı**

*Bir yerde yatalım deyicek nâzı **uzatdı***

*Yatmam dedi bir haylî 'inād eyledi **yatdı***

Her-câyî sevip ey dil-i şeydâ gama **yatma**

Her kadriñi bilmez güzele göñlüñü **atma**

Gözden akıdıp yaşlarını kana **boyatma**

Uzatma yeter **Lutfî** şek(i)le şey **uzatma**

*Bir yerde yatalım deyicek nâzı **uzatdı***

*Yatmam dedi bir haylî 'inād eyledi **yatdı***

MUS.34/1,5

Şair, Sebk-i Hindî'nin de tesirinde kalmasına rağmen şiirlerinde birkaç kaside (K.3, K.13), mesnevi (MSN.1, MSN.2) ve birkaç gazel hariç uzun tamlamalara hiç girmemiştir. Aşağıya gazellerden birkaç örnek alınmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Yaraşır ey *göl-i hoş-büy-ı gülîstân-ı hüsün*

Rüy-ı pür-nûruña gül çeşmiñe ‘anber deseler

G.99/3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Taḥammül *pertev-i tākāt-güdāz-ı hüsne* nā-kābil

Meded nūr-ı cemāle perde-i zülfüñ niķāb olsun

G.274/2

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Göl-i ruḥsārıñ içün bülbül-i şeydāyım ben

Gönçe-i nev-res-i gülzār-ı leṭāfet sensin

Şād olur ḥatır-ı maḥzūnu gören gün yüzüñü

Serv-i bālā-yı çemen-zār-ı beşāret sensin

G.275/3,5

Bu üslup, 18. yy.da birçok şairin hece vezniyle şiirler yazmalarını da netice vermiştir. Ahmed Lutfi de 3 şiirler bu kervana katılmıştır. Musammatlar kısmında 80, 103 ve 104 nolu şiirler 5’li ve 7’li hece ölçüleriyle yazılmıştır:

Bendeñe cānā

Kıyma luṭf eyle

Ey semen-sīmā

Kıyma luṭf eyle

MUS.80/1 (5’li hece ölçücü ile yazılmış)

Cürm ü ḥatāya bir bir

Gel tevbe eyle tevbe

Ol tā’ib ü müstağfir

Gel tevbe eyle tevbe

MUS.103/1 (7’li hece ölçücü ile yazılmış)

Sen kendiñi bilmedin

‘İrfānı ārzūlarsın

‘Aqlıñ başa dermedin

İz‘ānı ārzūlarsın

MUS.104/1 (7’li hece ölçücü ile yazılmış)

Mahallî üslup gereği Ahmed Lutfi’nin şiirlerinde deyimlerin ve mahallî söyleyişlerin çokça yer bulduğunu görmekteyiz. Öncelikle *Dîvân*’da tespit ettiğimiz deyimler şu şekildedir:

Ağızdan düşmemek MUS.1/17, *Ağuşa almak* MUS.34/4, *Ağuşa girmek* G.57/3, *Ağzı açık kalmak* MUS.100/3, *Âh almak* MUS.80/3, *Âh u efgân etmek* MUS.10/1, *Ahdi bütün*

G.265/4, Âhı dokunmak G.64/5, Ahvali müncer olmak G.313/7, Akl u fikri yağma olmak MUS.49/2, Akla hâlel MUS.34/3, Akli almak G.117/4, Akli başından gitmek G.14/4, Akli çak olmak G.111/4, Akli dağılmak MUS.60/2, Akli hayran eylemek G.279/1, Akli talan etmek MUS.54/2, Aklını almak MUS.22/1, Aklını başına dermek G.192/3, Aklını yağma etmek MUS.1/I-4, Aklını yitirmek MSN.1/37, Al etmek G.45/7, Al al olmak G.143/3, Alaya vermek TR.88/3, Âlemi başına zindân etmek MUS.5/I-2, Âlemi sicn etmek MUS.2/V-6, Ârı komak MUS.80/4, Ateşi teskin eylemek MUS.39/5, Ateşi itfâ eylemek MUS.98/1, Ateşlere yandırmak MUS.39/4, Ayağı gelmemek MUS.53/3, Ayağına dolaşmak G.47/2, Ayağına düşüp yalvarmak G.156/5, Ayağına kara su inmek G.283/5, Ayağına yüz sürmek MUS.110/5, Ayak basmak TR.57/12, Aynı ibretle bakmak K.12/17, Aynı yabana akmak G.140/4, Aynına gelmek 193/3, Bağrı delinmek G.57/1, Bağrı kebab olmak G.38/1, Bağrı yanık MUS.106/4, Baş alıp azm etmek MUS.33/4, Baş eğmek G.147/3, Başa dar etmek G.321/7, Baştan çıkmak G.264/5, Baştan çıkarmak G.284/4, Başı düşmek MUS.1/II-7, Başına çıkmak G.230/2, Başına dönmek G.303/1-5, Başına kakmak MUS.84/4, Başına kara belâ üşmek MUS.1/III-5, Başında kavak yeli esmek MUS.1/I-3, Başını ağrıtmak MUS.32/4, Başını fedâ etmek MUS.63/2, Başını kesmek G.284/3, Baştan aşmak G.51/3, Baştan ayağa varıncaya solmak TR.5/3, Baştan başa bûyu tutmak TR.6/2, Bazu tutmak G.120/2, Bel bağlamak MUS.9/1, Beli bükülmek MUS.37/1, Belin kocmak MG.332/1, Belini bükmek MUS.1/II-1, Benzin zer etmek G.66/3, Berg gibi titremek G.96/1, Beşikten talim eylemek G.217/3, Bî-karar olmak MUS.14/1, Binden birin söylemek MSN.1/14, Bir içim su TR.80/5, Bir pula almak G.112/3, Birine açılmak MUS.1/V-8, Boğaz tokluğuna hizmet etmek L.2/4, Boş boğaz L.2/3, Boyna geçmek G.48/2, Boynuna dolanmak G.55/1, Boynuna kanın almak G.273/4, Cân atmak MUS.3/V-2, Cân çekmek G.20/1, Cân çıkmak MUS.5/I-6, Cân gibi mestur K.8/13, Cân meşâmı TR.81/1, Cân u serden geçmek MUS.3/II-2, Cân u seri teslim etmek G.102/4, Cân vermek TR.12-2, Câna eser etmek MUS.2/IV-5, Câna geçmek G.50/1, Câna kar eylemek G.59/5, Cândan usandırmak G.55/1, Cânı çıkmak G.224/3, Cânı yoluna feda etmek MUS.1/VII-5, Cesedi yerde yatmak TR.1/10, Ciğeri yanmak G.70/3, Cihânın reng ü âline aldanmak MUS.1/VII-2, Cism zevrakın gark etmek G.52/3, Cismi dağılatmak MUS.62/3, Çâk çâk olmak G.263/5, Çehreyi sarartmak G.53/1, Çın seher varmak G.322/4, Çiftçi destine giren doğana dönmek G.109/5, Dağ urmak MUS.110/2, Dâmânı takbîl/telsîm etmek MUS.54/5, Dâneye cân atmak MUS.46/3, Defter-i ömrünü

tayyetmek TR.37/1, Dehan açtırmak K.1-2, Derde dermân eylemek MUS.5/I-3, Derdi efzûn etmek G.58/1, Dest dîrâz etmek G.113/3, Deryâ-dil G.140/5, Dîdesi açık MUS.95/2, Dil mülkünü vîrân etmek MUS.54/2, Dil Yusûf'u MUS.5/IX-2, Dile tartılmak G.280/4, Dili küşâd olmak MUS.1/V-8, Dil-i mecrûha nemek-pâş olmak MUS.50/2, Dili pâk eylemek K.1/2, Dili târumâr olmak MUS.60/2, Dili teşvîşe komak G.58/1, Dili urulup kalmak MUS.1/IV-6, Dili yakmak MUS.1/VI-5, Doğru yoldan ayrılmamak K.1/3, Dört yanını almak G.68/3, Dörtler yana gamlar çekmek G.219/3, Döşek bırakmak MUS.34/1, Düğme çözmek G.138/5, Dünyadan geçmek TR.10/7, Dünyaya kadem basmak TR.1/5, Dünyayı başına dar eylemek MUS.2/I-1, Düş etmek G.29/2, Düş olmak MUS.110/1, Ecel ayağını nûş etmek TR.41/1, Ecel câmin nûş eylemek MUS.9/4, Ecelin mat etmesi MUS.9-2, Efgânı arşa çıkmak MUS.58/2, Elinden zerre iş gelmemek MUS.24/5, Eşiği taşına pâymâl olmak G.143/5, Eşiğine yüz sürmek MUS.33/3, Eteğini öpmek G.43/5, Fahr etmek K.3/16, Felekten dâd etmek K.2/37, Gafleti gözden gidermek MUS.1/X-8, Gam süllemine çıkmak G.205/5, Gam yemek K.7/9, Gam yükünü çekmek MUS.98/2, Gama yatmak MUS.34/1, Gamdan halas eylemek G.17/3, Gerden kırmak G.145/3, Gizli bâzâr etmek MUS.3/V-3, Göğsünü gerüben G.42/5, Gökte ararken yerde bulmak K.6/12, Gönlü bağlatmak MUS.62/3, Gönül alçaklığı etmek MUS.16/3, Gönül almak MUS.8/3, Gönül atmak MUS.34/5, Gönül murgun tutmak G.54/4, Gönül tamir etmek MUS.57/2, Gönül vermek MUS.9/1, Göz göre çekmek MUS.3/V-4, Göz nuru MUS.27/2, Göz süzmek G.114/5, Göz ucu G.118/2, Göz yummak TR.34/1, Göz göre çekmek MUS.3/V-4, Gözden çıkarmak MUS.2/I-3, Gözden nihan etmek MUS.2/I-4, Gözden sakınmak MUS.3/V-4, Gözden tolunmak MUS.55/4, Gözden uçurmak TR.20/5, Göze görünmemek G.52/4, Göze haram olmak MUS.5/I-2, Gözleri yolda kalmak G.218/3, Gözlerini süzmek MUS.5/VI-1, Gözü altuna döndürmek G.209/2, Gözü düş olmak MUS.91/2, Gözü yıldız saymak G.111/2, Gözüne uyhu girmemek MUS.5/IX-2, Gözünden sakınmak MUS.3/III-2, Guşunu kabartmak G.183/2, Gül gibi solmak TR.20/2, Gün gibi doğmak TR.128/5, Gün gibi şad olmak MUS.61/4, Gün gibi urmak MUS.61/2, Gün gibi meşhur K.8/12, Gün göstermemek G.209/4, Güneş gibi doğmak K.8/10, Hâbdan başını kaldırmamak MUS.72/2, Hacil etmek K.1/22, Haddi aşmak MUS.22/1, Hâk ile yeksan eylemek MUS.7/III-1, Hak yolunda cân vermek TR.76/1, Halel vermek MUS.9/1, Hamama giren terler (Dâhil-i germ-âbaya lâ-bü'd hararetdir gelen) K.7/50, Hamuş etmek MUS.71/2, Harâb olmağa yüz tutmak TR.66/3, Harâb u yebâb olmak G.252/5,

Harâbe-müşrif olmak MUS.57/2, Hasb-i hâl etmek MUS.22/5, Hased etmek MUS.11/1, Hatırı ele almak MUS.65/2, Hatırı kalmak G.78/7, Hatırın kutb etmek MUS.65/3, Hatırını perişan etmek MUS.22/1, Hayat-ı taze bulmak K.2/5, Hazer kılmak G.192/2, Huruş etmek G.52/3, İrkini kesmek TR.70/4, İkiyüzlü MUS.9/4, İnsafa gelmek MUS.29/2, İş i hemen Allah'a kalmak MUS.99/5, İş i girye olmak G.56/2, Kabz eylemek K.1/12, Kaddi kûtâh etmek MUS.54/4, Kadem-rence kılmak MUS.16/2, Kadem-rencide kılmak MUS.14/1, Kadre ermek G.32/3, Kametini kemana döndürmek G.211/4, Kalbi taş olmak G.12/4, Kan ağlamak K.5/25, Kan ağlatmak G.66/1, Kan dökmek G.102/2, Kana boyandırmak MUS.79/4, Kana boyatmak MUS.34/1, Kanlı zahma nemek ekmek G.228-3 Kanı kurumak K.4/5, Kapıda haceti revâ olmak MUS.22/2, Kapına kaçınmak K.1/8, Kara câhil MUS. 32/3, Kara gün K.1/17, Kara haber MUS.7/VI-4, Karalar giyinmek MUS.100/5, Kararı kalmamak G.315/5, Kaş çatmak G.123/3, Kepade olmak G.289/3, Koltuğuna girmek TR.10/3, Koynuna girmek G.181/2, Kör tali G.208/3, Kulağına ermek TR.8/1, Kulaktan âşık etmek K.9/21, Kulu kurbanı olmak G.226/5, Kundak bırakmak G.141/3, Kuru deriyi yürütmek G.147/4, Kuru iftira G.147/4, Leked-kûb etmek G.281/3, Lisâna gelmemek G.49/2, Medyûn olmak G.127/4, Meftûn olmak K.15/2, Mekân tutmak TR.51/2, Mevlâ'ya salmak G.323/5, Muhalif etmek TR.10/2, Mürde dil MUS.65/2, Müşkil ukde kalmamak K.2/26, Nasihat kâr etmemek MUS.32/2, Nasip olmak MUS.11/2, Nâya dönmek MUS.14/5, Nazar etmek MUS.27/2, Halet-i nezi' kolay eylemek K.1/12, Nîm-nigâh eylemek G.145/2, Nutku tutulmak MUS.60/3, Ömrü telef etmek MUS.1/IV-4, Ömür defterini tayyetmek TR.37/1, Pâyına dolanmak G.52/1, Pâyının toprağını öpmek MUS.22/1, Per açıp uçmak TR.27/2, Pirânını vahşiyân alması MUS.50/7, Râhil-i dâr-ı bekâ olmak TR.8/2, Remîde etmek G.254/2, Rızkını eفزûn etmek TR.62/1, Ruhu kabzetmek G.157/1, Ruhun tenden dûr olması MUS.35/3, Ruhuna kıymak MUS.63/3, Rûyun benana döndürmek G.146/4, Sabr u kararı gitmek G.234/4, Sabrı kalmamak MUS.14/4, Sağ u esen olmak TR.14/4, Sakal başı dağıtmak G.262-1, Sakalı ağırmak G.313/6, Satu bazar eylemek G.112/3, Selâm durmak G.118/2, Selam vermek G.118/4, Selamı kesmek G.134/5, Serde tali' yok olmak MUS.1/IV-7, Simat çekmek G.193/4, Sine çâk çâk olmak MUS.62/5, Sîr-i âb-ı hayât olmak TR.109/2, Sovuk edâlar MUS.20/4, Sovuk söz G.77/2, Sovuk vadiler MUS.20/3, Sözü guş eylemek MUS.25/1, Sözü uzatmak K.10/35, Sözüün sağı MUS.26/4, Su gibi akmak G.140/5, Su gibi ezberlemek G.159/3, Su gibi harc etmek G.127/4, Su gibi meyletmek G.280/3, Su gibi

nakletmek L.2/3, Suyuna koymak TR.71/2, Sulha yatırmak G.152/4, Şân bulmak K.3/16, Şehit olmak MUS.63/2, Şişe-i ırzı taşa urmak G.192/2, Şive satmak G.265-5, Tâb ü tüvânı kesilmek K.1/11, Tatlı cândan usandırmak MUS.39/4, Tatlı dil MSN.3/60, Tâzelik hanına sîr olmak TR.109/2, Temyiz etmek K.3/14, Tîre-kul olmak MUS.33/5, Tüyü ürpermek G.62/1, Uçmağa cân atmak TR.27/2, Ümit kesmemek G.293-5, Vakti iki eylemek MUS.5/VI-5, Varı tarac eylemek G.117/4, Vücudu nâla dönmek G.59/4, Vücuduna halel erişmek TR.38/3, Yakasın almak MUS.97/4, Yanık bağra soğuk sürmek MUS.32/1, Yanıp yakılmak G.59/3, Yavuz yıl K.11/16, Yeksân tutmak K.2/11, Yıkık gönlü abad eylemek MUS.33/5, Yol görünmek G.195/4, Yolunu bağlamak G.47/4, Yumşaklık göstermek G.43/3, Yüreği taş olmak MUS.7/V-2, Yüreği titremek G.178/5, Yüz bulup başa çıkmak G.230/2, Yüz karasına bakmamak G.2/4, Yüz sürü gelmek MUS.1/X-4, Yüz vermek G.134/1, Yüzleri par par yanmak G.120/6, Yüzü suyu hakkı K.1/4, Yüzü turşu satmak MUS.3/III-3, Yüzüm karası K.1/32, Yüzün döndürmek G.134/5, Yüzüne bakmamak MUS.19/4, Yüzünü zerd eylemek MUS.5/VII-3,

Şair, içinde bulunduğu gençlik ahvalini ortaya koymak için “başında kavak yeli esmek” deyimini şiirinde kullanmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Eser başında kavak yeli şimdi ey **Luţfî**

Yanar derûnum o kadd-i çenârı görmeyeli G.305/5

Maşukun elinde çaresiz kalmış âşık “Çiftçi destine giren doğana dönmüş”tür:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Degil düşmen ehibbâsı bile ta‘n eyler ol zâra

Bu **Luţfî çiftçi destine giren doğana dönmüşdür** G.109/5

Şair, sevdiğinden “dil-i mecrûhuna nemek-pâş olmama”sını ister:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gel şalın bu külbe-i aḫzânıma ey serv-i kad

Edeyim cânımı pây-endâz yoluḡda etme red

Bu **dil-i mecrûhuma olma nemek-pâş**-ı ḫased

Sîne-i pür-zahmıma dâḡ üzre dâḡ urma meded

Kıyma ben üftâdeñe raḫm eyle sultânım Şerîf MUS.50/2

Gönül Yûsuf’una çene çukuru yer olalı âşığın gözlerine uyku girmez olmuştur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Oldu dil Yūsuf'una bu zeķanıñ cāh dedim

Uyķu gırmez gözüme her gice bi'llāh dedim MUS.5/IX-2

Aynı âşık, sevgilinin siyah kākülünden çektiķi kara kasavetten dolayı her gece uykusuzluktan sabaha kadar yıldızları saymaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Gözüm *yıldız şayar tā şubķ olunca* her gice cānā

Hayāl-ı kākülüñle çekdi[gi]m ķara ķasāvetdir G.111/2

Ahmed Lutfi, *Dîvân*'ında, deyimlerle beraber atasözlerini de kullanmıştır. Bunları aşağıda sıraladık:

Şair, “*Ķadr-i zer zerger-şināsed ķadr-i gevher gevheri*” yani “*Altının kıymetini kuyumcu, gevherin kıymetini mücevherci bilir.*” anlamındaki Farsça bir atasözünü (atasözü hakkında geniş bilgi için bk. Yılmaz 2008) kıymetini sadece ehlinin bileceğini göstermek için kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ķadr-i zer zerger-şināsed ķadr-i gevher gevheri

Çün bilirsın bunu sen ey naķl-ı bāğ-ı ma‘delet TR.80/11

Yine şair, “*Nasībūke yusībūke velev kâne tahte 'l-cebel; lâ nasībūke lâ yusībūke velev kâne fî şefeteyn*” yani “*Nasibin sana isabet eder velev ki dağın altında bile olsa; nasibin değılse isabet etmez velev ki iki dudağın arasında olsa.*” anlamındaki bir Arapça atasözünü şiirinde “Nasip olan kısmetin elbet (sana) gelir.” şeklinde kullanmıştır:

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Nasīb olan gelir elbette kısmetiñ derler

Bu derdimendiñe ķismet zamānı gelmedi mi K.4/8

Şair; sevgilisine, ayağının toprağına veya mahallesinin yoluna düşen âşığına kızmamasını “*Sürçen atın boynu urulmaz.*” atasözüyle hatırlatır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Yıkılıp ķaldım ise rāh-ı kūyuñda ‘itāb etme

Urulmaz boynu bir sürçen atıñ ma‘zūrdur derler G.160/3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘İtāb etme ne var düşdümse hāk-i pāye ey meh-rū

Urulmaz boynu bir sürçen atıñ derler meşeldir bu G.284/1

Ahmed Lutfî, bazen de şiirlerinde bir beyit tamamında bir atasözünü tanımlar:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Gerçi gözden ırak olan ekşer

Dür u mehcür-ı dil olur derler

MSN.2/33

Görüldüğü üzere bu beyit, “Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.” atasözünün şiire çevrilmiş halidir. Yine “Dâhil-i germ-âbaya lâ-büd hararetdir gelen” yani “Hamama giren terler” atasözü Dîvân’da şu şekilde karşımıza çıkar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Halvet içre alan âgûşa o şûhu dür döker

Dâhil-i germ-âbaya lâ-büd harâretdir gelen

K.7/50

Dillerde meşhur bir söz olan “Vermezse ma’bûd neylesin Sultan Mahmut” sözünü şair şu şekilde mısra haline getirmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Çalır maşşûm olan rızkıñ seniñ ayağıña ammā

Muḳadder olmayınca kısmet olmaz kısmet-i Maḥmūd

G.88/4

Bunlarla beraber atasözü gibi halk dilinde çok kullanılan “Her şey zıddı ile bilinir.” şeklinde bir kelâm-ı kibâr vardır: Şair bu söze de bir şiirinde yer vermiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ẓıddı ile her şey olur münkeşif

Liḥye ile rūyu oldu rūşenā

TR.117/3

Atasözleri aynı zamanda şiirde okuyanı uyarma, okuyucuya yol gösterme aracı olarak kullanılmaktadır. Şairlerimiz, atasözlerini çoğu kez “bu meseldür, meşhur meseldür, meseldür atalardan, meseldür evvelden...vb.” ibarelerden sonra kullanarak okuyucuyu bir nevi uyarırlar (Kaya 2011:16). Yukarıda verdiğimiz atasözlerinin biri hariç (G.284/1) çoğunda “mesel” ifadesi kullanılmıştır. Ancak aşağıdaki sözler, “mesel” ifadesinin devamında bir atasözü veya o dönemde kullanılan meşhur bir söz, anlamı zenginleştirmek veya tasdik ettirmek için şiirlere alınmıştır. Bu sözler aşağıda gösterilmiştir:

Bu dünya bir ejderhadır bir gün yer seni:

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

Gel göñül etme cihānda şakınıp tül-i emel

Ço bu ‘ayş u ‘işreti şoñra verir saña hālel

Hakk’ıñ emrine hūlūş-ı kalb ile gel bağla bel

Yer seni bir gün bu dünyā ejdehādır fī’l-meşel

‘Ākil iseñ zerrece dünyāya göñül verme gel

Pādīşāh olsañ da ‘ākibet bulur seni ecel

MUS.9/1

Dest-i bûse rûz-ı ıyd destûrdur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice bayrām eliñ öpmege nā’ıl olmadım cānā

Meşeldir dest-i bûse rûz-ı ‘ıyd destûrdur derler

G.160/2

Gönül daima göremedikçe katlanır:

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

Gördüğüm sâ‘at seni ‘aqlım dağılır dil-berā

Tārūmār olur dilim kākülleriñ görsem şehā

Bu meşel meşhûrdur diñle bunu ey meh-liķā

Katlanır derler göñül göremedikçe dā’imā

Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

MUS.60/2

Gözlüye gizli olmaz:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Etdim ‘ömrüm ‘ayn-ı ibret(i)le rüyuña nazar

O nazardan saña gelmez göze zerre-i zarar

Bu meşeldir gizli olmaz gözlüye ey gül-i ter

İncinip göz göre verme baña luṭf ile keder

‘Afv kıl hüsnuñe küstāḡ-ı nigāh etdim ise

İhtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

MUS.27/4

İbadet تنها:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Maḥfī bulursañ eger ‘āşī rakībi öldür

Bu meşeldir güzelim derler ***‘ibādet tenhā***

G.18/2

Kabahat تنها:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Gizlice yāri eger bulur(i)señ bûsesin al

Bunu ***bir nûkte-şinās dedi kabāḡat tenhā***

G.18/3

Köpek ile girme çuvala:

__./.__./.__./.__.

Gerçi o güzel istedigim gibi güzeldir

Verdiği dile cevri ü cefâ-ile keseldir

Benim ile yatma dedi var ‘aqla haleldir

Girmem köpek ile çuvala dedi **meşeldir**

Bir yerde yatalım deyicek nâzı uzatdı

Yatmam dedi bir haylî inâd eyledi yatdı

MUS.34/3

Tazelik bir bî-vefa dilber gibidir:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Tâzelik bir bî-vefâ dil-ber gibidir fî'l-meşel

Birkaç ay güler yüzüne sonra bakmaz ol güzel

Luţfî’niñ pendini diñle eyle anıñla ‘amel

Luţf u ihsân edegör ‘uşşâka ermeden şakal

Bir gün olur ki gelir haţţıñ seniñ de dil-berâ

Etdigiñ cevri ü cefâya nâdim olursuñ şehâ

MUS.31/5

Tehî hemyânla tutulmaz feres:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sîm ü zersiz dil-beri şayd eylemek mümkün degil

Bu meşeldir ki tehî hemyânla tutulmaz feres

G.182-3

Mahallî üslup gereği Ahmed Lutfî, mahallî söyleyişleri yani dönemine ait konuşma dilindeki birçok ifadeyi de şiirlerine katmıştır. *Dîvân*’da tespit edebildiklerimiz aşağıdadır:

Acayip öpecek yer G.125/2, Akmasa da damlamak K.14/4, Ağlayı ağlayı gözden çıkarmak MUS.2/I-3, Ağzı sulanmak G.249/2, Âlemi gün gibi görmek MUS.6/I-6, Âlemi sicn etmek MUS.2/V-6, Allah’a emanet K.3/23, Allah hayrın kabul ede TR.7/3, Allah kâ’il olur mu? MUS.5/X-4, Allah mübarek ede TR.86/1, Allah rahmet eyleye TR.104/1, Allah sabırlar versin MUS.5/X-2, Allah saklasın G.66/2, Allah’ı seversen G.285/2, Allah’tan imanın yoldaş ola TR.13/2, Arkası yufka eli yufka G.28/10, Avrata dil vermek MUS.44/3, Avrat sözü MSN.3/43, Ayaklarda komak K.12/19, Ayak safası etmek G.205/4, Baht gözünün uyhudan uyanması G.249/4, Baş belası G.231/2, Başa gelmiş iş değil MUS.32/5, Baştan ayağa varıncaya solmak TR.5/3, Ben ölünce işlediğim dillerde söylene MUS.1/IV-8, Benzini zer etmek G.66/3, Berati sağ elinden

sunulmak MUS.90/2, Bin can ile yolunda canın kurban etmek MUS.63/2, Bir yerde yenen nan ile nimet unutulmaz G.178/4, Bir pula almak G.112/3, Bir yol fikreylemek G.41/2, Cânı gibi sevmek MUS.6/I-8, Cânı yoluna fedâ etmek MUS.1/VII-5, Cemâli gün gibi münevver olmak TR.60/1, Cihân durdukça karar etmek K.2/40, Cihân ikiyüzlüdür mekrine aldanma MUS.9/4, Cihânın rengine âline aldanmak MUS.1/VII-2, Cümleinin sonunda kalacak olan ancak bir addır G.94/4, Çok su götürmek L.2/6, Dağlarca cürm etmek K.1/26, Dâmâna rûyun sürmek MUS.45/4, Dîde rûşen K.7/1, Dîdeler ruşen G.277/1, Dîdesi misal-i tamga gibi kalmak G.150/4, Dîdeye uyhunun haram olması MUS.51/3, Doğdu doğalı asla hurrem olmamak MUS.1/VI-1, Düşünde dahi fakirliği görmemek K.2/38, Ecelin mat etmesi MUS.9/2, Eğrilerin yay gibi deste kalması G.321/2, El almak K.12/19, Evladının evladını firavan eyleye pederine yüzlerini göstere TR.68/4, Evladının evladının evaldını ohşaya TR.75/3, Gecisini Kadr ü Berat gündüzünü ıyd ede G.28/3, Güm olmak TR.100/3, Gönlün su gibi akması G.265/3, Göz dikip bakmak MUS.60/5, Göz göre göre MUS.6/IV-10, Gözlerin yaşını al kan etmek MUS.10/2, Gözü kana boyanmak G.249/1, Gözünden kan cereyan etmesi MUS.30/2, Güler isem deli ağlar isem meyhordur derler G.160/4, Güler yüzlü şeker sözlü MUS.7/II-1, Gün gibi doğmak TR.128/5, Gürsine vakti nan bulmak MUS.25/1, Hâb-ı rahat gözüne haram olmak G.50/5, Hâb-ı rahatın çeşme haram olması MUS.50/15, Hak dileriz cürmümüzden geçer G.293/5, Hak yolunda can vermek TR.76/1, Halka gibi yollara bakıtmak G.241/2, Har-ı La-yefhem MUS.28/4, Her ağacın ezharı hafta geçmez dökülür MUS.68/4, İki kere kol salmak TR.23/3, İmanla kalbini doldurmak MUS.105/5, İnıl inil inilemek MUS.7/V-1, İzin tozuna yüz sürmek MUS.25/1, Kaçarken derd ü belâya uğramak G.264/4, Kadrini semâya çıkarmak MUS.6/III-4, Kalbini imanla doldurmak MUS.105/5, Kan ağlamakla göziin kırmızı güle döndürmek K.5/25, Karınca didesi miktarı MUS.105/2, Kartopu içre nihan olmak MUS.3/IV-3, Kendi halinde yürürken sataşmak G.314/2, Kıl elek asmak G.62/3, Kör gibi düşmek TR.23/3, Kulağı işitmekten kalmak K.1/10, Kuşça canı olmak TR.51/3, Matem için karalar giymek G.191/5, Menzili cennete döndürmek G.32/5, Mevlaya salmak G.323/5, Müjde ey dil K.7/1, Müşterisi derya gibi ayağına gele G.27/4, Nan u nemek yemek MUS.18/1, Ne müjden var? K.6/5, Ne cânı var ki K.2/22, Neler çekdim lisana gelmez G.49/2, Nefesin tükenmesi MUS.96/3, Ok gibi sahraya atılmak G.321/2, Ölmedikçe rahat döşeğine girmemek G.37/5, Ölürsen kanım boynuna olur G.92/5, Ömrü hazana ericek TR.20/2, Ömrüm varı MUS.12/1, Reftâre mecâli kalmamak

K.1/11, Tevbe sabunuyla pâk olmak MUS.103/2, Tevbe sabunuyla evzârı yumak MUS.1/X-8, Vakt-i şerre müsadîf olmak TR.23/1, Vakti iki eylemek MUS.5/VI-5, Valideyni evladının evladını anın göre TR.128/6, Yetmiş iki derde nâfi G.148/4, Yezdân bu derdi düşmenime dahi vermesin MUS.30/5, Yezdân imanımı yoldaş ede MUS.96/3, Yıkık gönlü abad eylemek MUS.33/5, Yoktur bu sözde zerre hilaf MUS.2/IV-5, Yüz bulup başa çıkmak G.230/2, Yüzümüz karasın setreyleye MUS.1/X-5, Zâdesinin zâdesini ohşamak TR.57/8, Zerre mikdâr hayr eylememek K.1/28

Hali perişan olan şair, Allah'ın bu derdi, düşmanını bile vermemesini istemektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Kemteriñ **Lutff**-i bî-çâreniñ ahvâli yaman
Başamadıñ hâline bir kere sen ey şâh-ı cihân
Vermesin düşmenime dahi bu derdi Yezdân
Rûz şeb hasret(i)le eylerim âh u fiğân
Gerçi kâdîrsin ırağ etmeye rûyuñ benden
Hüneriñ varsa hayâliñ de çıkar gönlümden

MUS.30/5

Şair, yeni bir dükkân açan dostu için müşterilerinin ayağına derya gibi gelmesini dilemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Gele müşteri deryâ gibi ayağına dâ'im
Kesilmeye bunuñ bey^c-i şerâsı lahzaca kaç^câ

G.27/4

Şaire göre kahve, yetmiş iki derde deva olan bir içecektir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nüş eden anı şehirde bulırs çok fâ'ide
Yetmiş iki derde nâfi^c rûh-ı şânî kahvedir

G.148/4

Bu âlemde herkesten geriye ancak bir ad, bir nam kalacaktır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Herkes ecel cāmını nüş eyler âhir dünyede
Cümleniñ soñunda kalacağıdır ancak bir ad

G.94/4

2.3.3.4. Edebî Sanatlar

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıtaadır. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, hükümlerini birbirine nakletmek, meramlarını birbirlerine anlatmak için dil denen vasıtaya başvururlar (Ergin 1992:3). Zihinde oluşan her türlü fikir veya hayali dışa aktaran veya görünür kılan malzemedir dil.

Bir şair, ruh ve gönül dünyasında şekillenen duygu veya düşünceyi insanlara aktarırken kullandığı dile hem derinlik kazandırmak hem etkili kılmak hem daha da güzelleştirmek için edebî sanatları kullanılır. Bu sanatlar, söze açıklık ve incelik katarken anlama da derinlik ve güç kazandırır. Edebî sanatlar bu yönüyle metinde mananın anlaşılmasında veya metnin çözümlenmesinde önemli unsurlardır. Zira şair, vermek istediği mesaj veya zihinde canlandırmak istediği hayali, edebî sanatlar üzerinden okuyucuya takdim eder. Bunu yapmakla okuyucunun ilgisini çekerken ayrıca onun akıl ve hayal dünyasına yeni kapılar açar.

Edebî sanatlar belâgat kitaplarında bedi' ve beyân; diğerlerinde ise lafz ve mana açısından değerlendirilip tasnif edilirken sadece Tarlan bu sanatları psikolojik açıdan ele almıştır. “Heyecana ve fikre bağlı sanatlar” başlığı altında sanatlar gruplandırılmıştır (Tarlan 2021:181).

Dîvân'ında sade ve akıcı bir dile sahip olan Ahmed Lutfî, şiirlerinde edebî sanatları çokça kullanmıştır. Bu şekilde şiirlerine derinlik, güzellik, akıcılık ve açıklık kazandırmayı amaçlamıştır. Biz de Ahmed Lutfî *Dîvân*'ında tespit edebildiğimiz edebî sanatları bir tasnife göre (Mermer, Koç Keskin 2005) gruplandırıp daha sonrada örneklendirdik.⁵⁵

⁵⁵ Edebi sanatlar kısmında “Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatına Giriş” kitabında Bayram Yavuz'un “Eski Türk Edebiyatında Anlam Figürleri / Edebî Sanatlar” maddesiyle (Yavuz ve diğerleri 2016), Cem Dilçin'in “Türk Şiir Bilgisi” (Dilçin 1995), M. A. Yekta Saraç'ın “Klasik Edebiyat Bilgisi” (Saraç 2019) ve İsa Kocakaplan'ın “Açıklamalı Edebî Sanatlar” (Kocakaplan 1992) adlı kitaplarından yararlandık.

2.3.3.4.1. Hakiki anlama dayalı edebî sanatlar

2.3.3.4.1.1. Dil ve hünere dayalı sanatlar

2.3.3.4.1.1.1. Cinas

Yazılışları ve söylenişleri bir, anlamları farklı olan en az iki sözcüğün aynı metin içinde kullanılmasıdır. Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında farklı cinas şekillerine örnekler vermiştir.

2.3.3.4.1.1.1.1. Cinas-ı mükerrer

Cinaslı sözcüklerden birinin, ötekini son hecesiyle ses ve yazılış bakımından aynı olan cinaştır. Bu örnek 156 nolu gazelde karşımıza çıkar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Nâr-ı ‘aşkıñ ildi âhîr cânıma_ey *mekkâr kâr*
Yağdı bağrım eyledi kül ey leb-i *gûl-nâr nâr*

Pekçe şıkılmış sâ‘id-i sîmîniñi hayfâ yazık
Niçün etdirdiñ libâsıñ eyniñe_ey *dil-dâr dar*

Âsitânından beni dūr eylediñ ey serv-i kaç
Saña lâyıķ mı olam bî-gâne ben *agýâr yâr*

Hep civârımda olanlar uyumaz tâ subhâ dek
Endekimden cümlesi de oldular *bî-zâr zâr*

Vaşlına nâ‘il olayım der iseñ yâriñ eger
Luṭfiyâ düş ayağına rûz şeb *yalvar var*

G.156/1-5

İlk beyitte çok hileci, hilekâr anlamlarındaki “mekkâr” kelimesinin son hecesi olan “kâr” kelimesi ulaşmak anlamındaki “ilmek” kelimesiyle deyim oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Yine 1. beyitte yer alan narçiçeği anlamındaki “gûl-nâr” kelimesinin ateş, od anlamlarındaki son hecesi olan “nâr” kelimesi de ayrı kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Nār-ı ‘aşkıñ ildi āḥir cānıma_ey *mekkār kār*
Yaḳdı baḡrım eyledi kül ey leb-i *gül-nār nār* G.156/1

Bu tarz kullanım gazel boyunca devam etmiştir. Şöyle ki 2. beytin 2. mısraında yer alan sevgili anlamındaki “dildâr” kelimesinin son hecesi olup ensiz, genişliği az anlamlarındaki “dar” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Pekçe şıkmış sâ‘id-i sîmîniñi ḥayfâ yazık
Niçün etdirdiñ libāsıñ eyniñe_ey *dîl-dār dar* G.156/2

3. beytin 2. mısraında yer alan başkaları, yabancı olanlar anlamlarındaki “agyâr” kelimesinin son hecesi olan sevgili anlamlarındaki “yâr” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Āsitānıñdan beni dūr eylediñ ey serv-i ḳad
Saña lâyıḳ mı olam bî-gāne ben *agyâr yâr* G.156/3

4. beytin 2. mısraında yer alan bıkmış, usanmış anlamlarındaki “bî-zâr” kelimesinin son hecesi olan ağlayan, inleyen, zayıf anlamlarındaki “zâr” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Hep civārımda olanlar uyumaz tâ subḥa dek
Endekimden cümlesi de oldular *bî-zâr zâr* G.156/4

5. beytin 2. mısraında yer alan saygıyla ısrarla istemek anlamındaki “yalvar” kelimesinin son hecesi olan mevcut olan anlamındaki “var” kelimesi ayrı yazılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Vaşlına nâ‘il olayım der iseñ yâriñ eger
Luṭfiyâ düş ayaḡına rûz şeb *yalvar var* G.156/5

2.3.3.4.1.1.2. Cinas-ı müşevveş

Cinaslı olan sözcüklerden birinin ortasında fazladan bir harf vardır. Ahmed Lutfi, “cinas-ı nâkısâ”nın farklı bir şekli olan “cinas-ı müşevveş”e 245 nolu gazelde örnek vermiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Sürmedim bir kez seniñle ey gözü *bādām dem*
Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı *eyyām yem*

Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘īf oldum meded
Bār-ı ğamdan oldu kıddim ey teni sīm *hām ham*

Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg raķīb
Verdi baña pādişāhım haylī ol *peygām ğam*

‘Āşıkān içre añılmaz zerrece ol kimse kim
Gözleriniñ yaşlarında olmaya *mādām dem*

Fırşatı fevt etme zinhār kimseye kıalmaz cihān
Oturup yār-ile tenhā *Luṭfī* nūş et *cām-ı Cem* G.245/1-5

Bu gazelde her beytte şu şekilde bir cinas üzerinden şiir kafiyeleştirilmiştir: 1. beytin 1. mısraında “bādām - بادام ” kelimesinin ikinci hecesi olan “dām - دام ” kelimesindeki “elif” harfinin olmadığı “dem - دم ” kelimesi ile “cinas-ı müşevveş” yapılmıştır.

Aynı beytin 2. mısraında “eyyām” kelimesinin de ikinci hecesi olan “yām” kelimesindek, elif harfinin olmadığı “yem” kelimesi ile yine “cinas-ı müşevveş” oluşturulmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Sürmedim bir kez seniñle ey gözü *bādām dem*
Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı *eyyām yem* G.245/1

Diğer beyitlerde ise bu durum sırayla şöyle olmuştur:

2. beytin 2. mısraında “hām - خام ” kelimesi ile “ham - خم ” kelimesi arasında,

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘īf oldum meded
Bār-ı ğamdan oldu kıddim ey teni sīm *hām ham* G.245/2

3. beytin 2. mısraında “peygâm - پیغام ” kelimesi ile “gam - غم ” kelimesi arasında,

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg raķib
Verdi baña pādişāhım ĥaylī ol *peygām ġam* G.245/3

4. beytin 2. mısraında “mādām - مادام ” kelimesi ile “dem - دم ” kelimesi arasında,

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
‘Āşıkān içre añılmaz zerrece ol kimse kim
Gözleriniñ yaşlarında olmaya *mādām dem* G.245/4

5. beytin 2. mısraında “Câm - جام ” kelimesi ile “Cem - جم ” kelimesi arasında olmuştur.

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Fırşatı fevt etme zinhār kimseye qalmaz cihān
Oturup yār-ile tenhā *Luṭfī* nūş et *cām-ı Cem* G.245/5

2.3.3.4.1.1.1.3. Cinas-ı mefrûk

Cinaslı sözlerden biri iki ayrı sözcük olan cinaslara denir. Bu cinasa üç yerde rastlamaktayız. İlki 276 nolu gazelin ilk beytinde:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Bir selām-ı sâdedir maṭlûb sen *cânāneden*
Anı da vermez geçersin bilmezem *cânā neden* G.276-1

İkincisine mesnevilerden 5 nolu mesnevinin 4. beytinde:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Birliğiniñ iki cihān *şāhidi*
Daĥi cihān yoġ-idi ol *şāh idi* MSN.5/4

92 nolu gazelin 4. beytinin 2. mısraında:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kākülūñ gibi dağıtma hātır-ı vīrānemi

‘Āqlımı etme *perīṣān* āh *perīṣānım* benim

G.92/4

2.3.3.4.1.1.4. Cinas-ı tam

Söylenişleri ve yazılışları bir anlamları ayrı iki sözcükle yapılan cinastır. Bu cinasa *Dîvân*’da iki örnek vardır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O tîğ-i ğamze-i hūn-rîzi sîneñ yara etdiyse

Edip çāk-ı girībān *yarañı* var *yāra* ‘arz eyle

G.287/3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O gül-ruḥsār-ile ‘azm-i gülistān eylesek bir gün

Esirger şefkat eyler belki *yāra yara* göstersek

G.214/2

2.3.3.4.1.1.2. İstifham

Cevabı bilinen ya da cevabı beklenmeyen soru sormak demektir. Bu sanatta söz, duygu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylenir. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi “kangı, ne, kim, niçün” gibi soru edatlarıyla soru eki istifham için uygun bir zemin oluşturmaktadır. *Dîvân*’da 35 nolu gazelde şair, sevgiliye cevabını bildiği bir soruyu yöneltmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Meh-cebīnim āşinā-yı ülfetiñ **kimdir** ‘aceb

Nāzenīnim mübtelā-yı şoḥbetiñ **kimdir** ‘aceb

Bezm-i ḥāşü’l-ḥāşīña āyā kim olmuştur nedīm

Nā’il-i gencīne-i ünsiyyetiñ **kimdir** ‘aceb

Ol gül-i ruḥsārīña olmak gerek çok ‘andelīb

Vāşıl-ı gülşen-serāy-ı ‘işretiñ **kimdir** ‘aceb

Yüz sürer var mı tekellüfsüz ğubār-ı pākiñe

Gice gündüz dāḥil-i cem‘iyyetiñ **kimdir** ‘aceb

Luṭfī bī-çāreniñ endiŝesi dā'im budur
Ah kim ğark-āb-ı baħr-ı vuŝlatıñ **kimdir** 'aceb

G.35/1-5

Bu şiirin haricinde 115 nolu gazelde “kimlerledir” ve 116 nolu gazelde de “kimdir” redifiyle yine istifham sanatı yapılmıştır. Ŗair, her iki gazelin başında da “söyle” demesi sevgiliden bir cevap beklediğini göstermektedir. Aşağıya her iki şiirin matlaları yazılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Bendeñe gel **söyle** cānā ülfetiñ **kimlerledir**
Kimiñ ile hem-dem olduñ 'iŝretiñ **kimlerledir** G.115/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Efendim **söyle** luṭf et 'aşık-ı bī-ṭāḳatiñ **kimdir**
Begim benden ziyāde mübtelā-yı vuŝlatıñ **kimdir** G.116/1

2.3.3.4.1.1.3. İştikak

Aynı kökten türemiş kelimeleri bir arada kullanmaktır. Kelimelerin aynı kökten türemiş olması ŝarttır. Bu sanatla şair, anlamı pekiŝtirmenin yanında ahenkli bir anlatımı da sağlamayı amaçlar. Tıpkı cinas gibi bir ses ve söz oyunudur. Ahmed Lutfi, 44 nolu gazelin her beytinin ikinci mısraını bu sanatı kullanarak oluşturmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Oldu göñül saña ey 'ālī-cenāb
İntesebe yentesibü intisāb

“Nesb - نَسَب ” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Etdi göñül cümle cüvāndan seni
İnteḥabe yenteḥibu intiḥāb

“Nahb - نَحْب ” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Verdi benim cānıma derd ü gamıñ
İzṭarabe yeṭṭaribu izṭarāb

“Zarb - ضَرْب ” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Çekdi beni kūyuña ey meh-cebîn
İncezebe yencezibü incizāb

“Cezb - جذب ” kelimesinden türetilmiş kelimeler

Eyle sevlmegi bu Luṭfî kula
İrtekebe yertekibü irtikāb G.44/1-5

“Rekb - ركب ” kelimesinden türetilmiş kelimeler

2.3.3.4.1.1.4. Kalb

Bir sözcüğün harflerinin yerlerinin değiştirilerek yapılan cinastır. Ancak bu yolla ortaya çıkan yeni sözcüğün anlamlı olması gerekir. Ahmed Lutfî, Nâbî'nin “bozundısudur” redifli şiirine yazdığı 138 nolu nazire gazelinde bu sanata birkaç örnek vermiştir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Cihānda zümre-i **sükker keser** bozundusudur
Şırā-yı bāde-i engür **eşer** bozundusudur G.138/1
سكر - كسر / شرا - اشرا

Bu beyitte “şıra”yla “eşer” ve “sükker” ile “keser” kelimelerindeki harflerin yerleri değiştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Binilmeden hele kaldı bu yıllar içre devāb
Ne deñlü varsa **feres** hep **sefer** bozundusudur G.138/2
فرس - سفر

Bu beyitte “feres” ve “sefer” kelimeleri harflerin yeri değiştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _
Fırında bişme o şırdan yenir mi fikr eyle
Boğazdan ol **geçer** ammā **ciger** bozundusudur G.138/4
چگر - جگر

Bu beyitte “geçer” ve “ciğer” kelimeleri harflerin yeri değiştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Şehā ‘atā vü kerem şanma düğme çözmekdir

Kerem bu **Luṭfī**’ye ancak **kemer** bozundusudur G.138/5

کمر - کمر

Bu beyitte “kerem” ve “kemer” kelimeleri harflerin yeri değiştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

2.3.3.4.1.1.5. Nidâ

Şairin duygulanması sebebiyle coşkulu bir anlatımla şiirine başlaması devamında seslenme edatı ve ünlemlerle şiirindeki anlatımı sürdürmesidir. “Ey” ünlemiyle yazılmış bu beyitler bu sanata örnektir:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Ey başımıñ belâsı derûnum kıasâveti

Hep gördüğü cüvâna giriftâr olan gönül

Ey bî-‘atâ olanlara her-bâr dil verip

Üftâde gürûh[una] cefâkâr olan gönül

Ey her şeb-i zâlâm-ı elemde figân edip

Tâ şubh olunca miñnet ile zâr olañ gönül

Ey çekdiren bu **Luṭfī** fakîre meşakkâti

Ol derdimende leyl ü nehâr bâr olan gönül G.231/2-5

Mutlu bir haberi “Müjde ey” ve “Dide rûşen ey” diye haber veren şair, sevincini bu kelimelerle ortaya koyar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Müjde ey dil şehriñe bir ehl-i ‘iffetdir gelen

Dide rûşen yine bir şâhib-şerî‘atdır gelen

Müjde ey bülbül-i hâzân bahtıñ oldu nev-bahâr

Gülşen-i ikbâliñe zîrâ tarâvetdir gelen

Dīde rūşen hāne-i vīrāne-i albiñ yine
Maħzen-i nūr oldu bir ħurşīd-i himmetdir gelen

Müjde ey ğam-ĥ^ıār-ı pür-ālām-ı hicrān ba‘d-ez-īn
Ṭab‘-ı maħzūn u perīşāna şeṭāretedir gelen

Dīde rūşen ey ferāmūşkār-ı luṭf u iltifāt
Ĥāṭıra şimden-gerü şevķ ü beşāsetdir gelen

Müjde ey ħasret-keş-i şevķ ü neşāt u inbisāt
Her dil-i maġmūma şādī vü meserretedir gelen

Dīde rūşen ey alan kendi diyārında ğarīb
Ma‘den-i luṭf u ‘aṭā şāĥib-ri‘āyetdir gelen

Müjde ey nā-kām şimden-şoñra şādān oluver
Baḥtīña bir ĥākim-i şāĥib-‘adāletdir gelen

Dīde rūşen ey olan künc-i elemde nā-tüvān
Ġam yeme dil ĥānesine istirāḥatdır gelen K.7/1-9

2.3.3.4.1.1.6. Tekrir

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir veya birden fazla kelimenin mısra, beyit veya şiir içerisinde aynı anlamda tekrarlanması ve anlamın pekiştirilerek ahenkli bir anlatım oluşturulması sanatıdır. Birçok yerde karşılaştığımız bu sanata iki farklı şiiri örnek olarak verdik. İlk olarak 171 nolu gazeli ele aldık:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Bir bencileyin ‘āşık-ı şeydā ele girmez

Bir sencileyin dil-ber-i ra‘nā ele girmez

Bir bencileyin bülbul-i gūyā ele girmez

Bir sencileyin ğonçe-i ĥamrā ele girmez

Bir bencileyin ‘āşık-ı nā-şāda ĥabībim

Bir sencileyin aşları tuġrā ele girmez

Bir bencileyin kemter-i nā-çāra efendim

Bir sencileyin āmet-i bālā ele girmez

Bir bencileyin Luṭfî kula ey meh-i enver
Bir sencileyin dil-ber-i ḥusnā ele girmez

G.171/1-5

Görüldüğü gibi şiirde “Bir sencileyin” ve “Bir bencileyin” kelimeleri şiirin tamamında, mısraların başında, aynı anlama gelecek şekilde ahenk için tekrar edilmiştir. Yine 128 nolu gazelde mısra başı ve sonunda “Yazıklar” kelimesi tekrar edilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Yazıklar eylediğiñ ‘ahdle peymāna yazıklar
Yazıklar etdiğiñ ağyār ile seyrāna yazıklar

Yazıklar nā-ehille taşralarda ‘işret ü zevke
Yazıklar ol rakībe etdiğiñ ihsāna yazıklar

Yazıklar gülşeniñden gül kıparmış zāğlar ḥaylī
Yazıklar kıl şarılmış ol beyāz gerdāna yazıklar

Yazıklar būseler mebzūl imiş ol bezm-i ḥāşīnda
Yazıklar eylediğiñ luṭf-i bī-pāyāna yazıklar

Yazıklar Luṭfî’ ni kalbiñden iḥrāc eyleyip ḥayfā
Yazıklar anı şatdıñ bir iki nā-dāna yazıklar

G.128/1-5

2.3.3.4.1.2. Benzetme ve Sebebe Dayalı Sanatlar

2.3.3.4.1.2.1. Benzetmeye dayananlar

2.3.3.4.1.2.1.1. İktibas

Bir metinde, âyet veya hadisler bütünü ya da parça olarak yer vermeye denir. Amaç ifadeyi süsleyip manayı kuvvetlendirmektir. Kendisi Rüstem Paşa Camisi’nde hatîp olan Ahmed Luṭfî, şiirlerinde Kur’ân ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. Şair, 4 nolu gazelin 1, 2 ve 4. beytinde Kur’ân’dan farklı ayetleri beyitlerin anlam örgüsü içinde kullanmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Dü-‘âlemde beni şād et Hudāyā

Be-nūr-ı ḥazret-i *Yā-sîn*⁵⁶ ü *Ṭā-hā*⁵⁷

İlāhî kufl-ı ümīdim küşād et

Be-ḥaḳ-ı sūre-i *İnnā feteḥnā*⁵⁸

Dediñ *Lā taḳnāṭu min raḥmeti’llāh*⁵⁹

Ümidim raḥmetiñden kesmem ašlā

G.4/1,2,4

Ahmed Lutfî, *Dîvân*’ında yer alan tarih şiirlerinde iktibaslara rastlamaktayız. Abdullah Efendi’nin kızı Rabiâ’nın vefatı münasebetiyle yazılan 8 nolu tarih şiirinin ilk beytinde, Fecr suresinin 28. ayetinin ilk kelimesi olan “İrci’î” kelimesi iktibas edilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḳulağıña ericek Ḥaḳ’dan ḥiṭāb-ı *irci’î*⁶⁰

Eyledi ašlına ol demde rücū‘ ol tābi‘a

TR.8/1

Bunların yanında hadis iktibasları da vardır. Yine 115 nolu tarih şiirinin 6. beytinde “İyiliği vesile olan onu yapan gibidir.” hadisi aynen iktibas edilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / . . _

*Lafz-ı ed-dāl ‘ale’l-ḥayr*⁶¹ olur

Dikḳat ile ger olunsa iḥşā

TR.115/6

Ahmed Lutfî’nin “sarı” renkle ilgili kanaatini ortaya koyduğu 192 nolu gazelin 4. beytinde Hz. Ali’den nakledilen bir hadisten iktibas yapılır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥaḳḳına *lā ḥayrahu*⁶² demiş anıñ-çün hem Resūl

Andan olmaz ḥayr şarı-(i)le etme iḥtilāṭ

G.192/4

⁵⁶ Yâ sîn: Yâ-sîn - 36/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 439).

⁵⁷ Ṭā-hā: Ṭā-hā - 20/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 311).

⁵⁸ Şüphesiz (biz sana apaçık bir) fetih verdik: Fetih - 48/1’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:510).

⁵⁹ Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin: Zümer - 39/53’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:463).

⁶⁰ “Ey mutmain olan nefis! Râzı olmuş ve kendisinden râzı olunmuş bir halde Rabb’ine dön!” Fecr suresi 28. ayetinin ilk kelimesi olup çeşitli kullanılışlarda “ölüm” anlamına gelmektedir.

⁶¹ “*e’d-dālū ‘ale’l-ḥayri keḫā’ ileh*: İyiliğe sebep olan, onu yapan gibidir.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, s. 189.) hadisinden iktibastır.

⁶² “İyilik yok; iyi değildir.” anlamında “sarı” rengin yasaklanmasıyla ilgili Hz. Ali’den rivayet edilen hadisten (112 Müslim, Libâs, 31; Ebû Davud, Libâs, 8; Tirmizî, Salat, 80; geniş bilgi için bk. Akyüz 2014:388) iktibastır.

2.3.3.4.1.2.1.2. İrsâl-i mesel / İrâd-ı mesel

Benzetmeye dayalı bir sanattır. Şairin duygu ve düşüncelerine güç katmak veya ispatlamak amacıyla, şiirlerinde atasözlerinden yararlanmasıdır. Zekâ göstermek veya karşısındakini etkilemek amacıyla yapılır. Ahmed Lutfi de birçok şiirinde atasözlerinden faydalanmıştır. Bunlardan birkaçını aşağıya aldık. Maşuk, âşığını ilk hatasında cezalandırmamalıdır. Zira “Bir atın boynu ayağının ilk sürçmesinde vurulmaz.” :

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Yıkılıp kaldım ise rāh-ı kūyuñda ‘itāb etme

Urulmaz boynu bir sürçen atıñ ma‘zûrdur derler G.160-3

Âşık, maşukla baş başa kalsa terler döker. Zira “Dâhil-i germ-âbaya lâ-büd hararetdir gelen” yani “Hamama giren şüphesiz terler”:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Halvet içre alan āgūşa o şūhu dūr döker

*Dâhil-i germ-âbaya lâ-büd harâret*dir gelen K.7-50

Maşuk, âşıkla döşeğe girmeyi “köpekle çuvala girme”ye benzetmektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Gerçi o güzel istedigim gibi güzeldir

Verdiği dile cevri ü cefâ-ile keseldir

Benim ile yatma dedi var ‘aqla hâleldir

Girmem köpek ile çuvala dedi *meşeldir*

Bir yerde yatalım deyicek nâzı uzatdı

Yatmam dedi bir haylî ‘inād eyledi yatdı MUS.34-3

2.3.3.4.1.2.1.3. İstiâre

Aralarında benzerlik bulunan iki unsurdan birinin kendi adı dışında diğer bir şeyin adıyla anılmasıdır. Aslında istiare, sadece benzeyen veya kendisine benzetilenin kullanılmasıyla yapılmış bir teşbih örneğidir. Yani tek ögeli teşbihtir. Edebiyatımızda kullanılan en yaygın türü “açık istiare” diğer deyişle “istiare-i musarraha”dır. *Dîvân*’da açık istiare örnekleri görmekteyiz. Şair, sevgiliyi anmadan onu şehre doğan bir güneşe benzetmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Doğdu bu şehriñ içine nâ-gehân bir **âfitâb**

Kim yanında zerre deñlü olamadı mâhitâb

G.40/1

Benzeyen: Sevgili (Şiirde geçmiyor)

Kendisine benzetilen: Âfitâb

Şair burada ayrıldığı maşukunun ismini değil vasıflarını anmaktadır:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Ayırdı benden ol **gül-i ra‘nâyı** ayrılık

Dar eyledi başıma bu dünyâyı ayrılık

Aşlâ teraḥḥum eylemedi ben belâ-keşe

Aldı elimden ol **meh-i garrâyı** ayrılık

MUS.2/I-1-2

Benzeyen: Sevgili (Şiirde geçmiyor)

Kendisine benzetilen: Gül-i ranâ, meh-i garrâ

Son olarak 99 nolu gazelin 3. beytinde uzun bir tamlama ile sevgiliyi anmaksızın ondan bahseder:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Yaraşır ey **gül-i hoş-bûy-ı gülistân-ı hüsñ**

Rûy-ı pür-nûruña gül çeşmiñe ‘anber deseler

G.99/3

Benzeyen: Sevgili (Şiirde geçmiyor)

Kendisine benzetilen: Gül-i hoş-bûy-ı gülistân-ı hüsñ

2.3.3.4.1.2.1.4. Mübalağa

Benzetmeye dayalı edebî sanatlardan olan mübâlağa, şairi heyecânlandıran bir olay veya varlığın o heyecânın mâhiyetine göre büyümesi veya küçülmesidir. Ancak bu aşırı anlatım soğuk olmamalı nükteli ve zarif olmalıdır. Şairler bu sanata daha çok medhiye, fahriye ve hicivlerde başvurmuşlardır. Hayalin büyüklüğünü gösterme yeri olan mübâlağa hem akla hem de geleneğe uygunsa “tebliğ”; akla uygun olup geleneğe uygun değilse “iğrâk”; hem akla hem de geleneğe uygun değilse “gulüvv” diye adlandırılır. Birçok şair gibi Ahmed Lutfî de bu sanata şiirlerinde çokça yer vermiştir.

Bir sebeple memleketinden uzakta kalan şair doğduğu yere büyük bir “hasret” duymaktadır. Şair, bunu “Eğer hasret kitabı yazılsaydı ayrılık derdi bin cilt kitap olurdu.” şeklinde “gulûv” derecesinde bir mübalağayla anlatmaktadır:

._._._/._._._/._._
Nice biñ cild olurdu derd-i hicri
Olaydı kıl ile taḥrîr-i ḥasret G.50/4

Şair, sevgilisinden çektiği eziyet sebebiyle o kadar zayıflamıştır ki bir karıncanın gözüne girecek hale gelmiştir. Bu mübalağa da “guluv” derecesindedir:

.._._/.._._/.._._/.._
Ḳādirim dīde-i mūr içre duḥûl eylemege
Cevr ile sevdiğim etdi beni ol deñlü za‘îf G.199/3

2.3.3.4.1.2.1.5. Tecâhül-i ârif

Teşbihe dayalı bir sanattır. Bu sanatta şair; bildiği bir şeyi, bir nükteye dayandırıp bilmezlikten gelerek anlatır. Yani bu sanat ne hiç bilmemek ne de bildiğini saklamaktır. Şair, Dîvân edebiyatının klasik anlayışında sevgilinin âşığa yüz vermediğini bildiği halde 132 nolu gazelde bunu bilmiyormuş gibi davranmaktadır zira maşuktan “riayet, hürmet, lütuf ve şefkat” beklemektedir. Ayrıca oruç ibadetinin esaslarına vakıf olmasına rağmen sevgilisine Ramazan ayındaki ibadet ve taatı da bilmiyormuş gibi bir izlenim vermektedir:

.._._/.._._/.._._/.._
Baḳmadıñ bendeñe bir kere muḥabbet bu mudur
Şormadıñ ḥāṭırımı baña ri‘āyet bu mudur

Şâ'im-i hicriñ olup gezemedim serseri ben
Bilmezem ki bu meh-i rûzede tã‘at bu mudur

Büseñi şubḥa degin benden edersin imsāk
Cevr edersin ya bu meh içre ‘ibâdet bu mudur

Lebleriñden baña etdirmediñ ey meh iftâr
Bu mübârek Ramazân ayına ḥürmet bu mudur

İstemezsin hele şâd olduğumu zerre kadar
Luṭf-i zâra begim luṭfla şefkat bu mudur G.132/1-5

2.3.3.4.1.2.1.6. Telmih

Benzetmeye dayalı sanatlardan olan telmîh, söz arasında herkesçe bilinen tarihî bir olaya, kahramana, meşhur bir hikâyeye, inanca ya da yaygın bir atasözüne göndermede bulunmak, işaret etmek veya hatırlatma yapmaktır. Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında gerek Arap ve Fars edebiyatının efsanevi kahramanlarına gerekse Kur'ân'da yer alan peygamber kıssalarına telmihler yapmıştır.

Şair, 2 nolu kasidenin 11. beytinde Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın adaletini överken Hz. Süleyman'ın karınca ile kıssasına (Pala 1995:313) işaret etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Nice mesrûr u ħandân olmasın bây [u] gedâ cümle
Ĥükümetde ħutar yeksân **mûr ile Süleymân**'ı K.2/11

Şair bu kez memduhunun cömertliğini överken tarihte cömertliğiyle nam salmış "Hatemi Tâî" (Pala 1995:240) ile karşılaştırır. Eğer Hatem, Damat İbrahim Paşa'nın ihsanlarını işitse kendinden bahsediliyor zannedermiş:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
‘Aĥsını işitse zan ederdi defterin **Ĥâtem**
Kef-i iĥsânını görse ħutardı lerze ‘ummânı K.2/13

Şair; Sevdâyî Efendi isimli birinin Tekirdağ'a gelişini anlattığı 121 nolu tarih şiirinde, Valide Sultan Camisi'nde imamken bu vazifesini bırakıp dünyadan el etek çeken bu zatı, sultanken tahtı terk edip dervişliğe soyunan İbrahim bin Edhem'e (Pala 1995:163) benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Cihânîñ ziynet ü ârâyışine olmayıp dil-bend
Mişâl-i **ibn-i Edhem** eyledi terk-i ‘iz ü māl cāh TR.121/3

2.3.3.4.1.2.1.7. Teşbih

Sözü daha etkili kılmak, anlamını güçlendirmek, söze açıklık kazandırmak için aralarında türlü yönlerden benzerlik bulunan iki şeyden güçsüz olanın güçlü olana benzetilmesine denir. Benzetmede iki asıl, iki de yardımcı olmak üzere 4 unsur vardır.

Bunlar: *Benzeyen (müşebbeh)*, *benzetilen (müşebbehünbih)*, *benzetme yönü (vech-i şebih)* ve *benzetme edatı (edat-ı teşbih)*.

Dîvân'da birçok yerde sadece benzetmenin temel unsurlarının kullanıldığı teşbih-i belîğ rastlamaktayız. Aşağıya birkaç örnek aldık:

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

Ruĥlarıñ cānā açılmış iki ter güldür baña

Ol perîşân kâkülüñ bir deste sünbüldür baña G.14/1

Benzeyen (müşebbeh): Ruh, kâkül

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Gül, sünbül

Bir güzâr-ı yârveş gitmez elimden dem-be-dem

Dest-mâl-i ĥûn-âlûdem karanfildir baña G.14/2

Benzeyen (müşebbeh): Kan bulaşmış mendil

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Karanfil

Ağzıma alınca ‘aqlım gitse başımdan ne ġam

Meclis-i meyde o lebler bir içim müldür baña G.14/3

Benzeyen (müşebbeh): Leb

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Mül

Şair, arkadaşı Hüsnî için yazdığı kasidede onun özelliklerini söylerken bunu “belâgat” kavramı üzerinden farklı benzetmelerle ortaya koyar:

— — . / . — — . / . — — . / . — —

Ey zât-ı şerîfiñ dūr-i ‘ummân-ı belâgat

V’ey ṭab‘-ı laṭîfiñ gül-i ĥandân-ı belâgat K.3/1

Benzeyen (müşebbeh): Zat-ı şerîfi (Hüsnî)

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Belâgat denizinin incisi

Ṭab‘ıñ kafes-i ma‘rifete ṭūṭî-gūyā

Zihniñ şadef-i dānişe nîsân-ı belâgat K.3/12

Benzeyen (müşebbeh): Hüsnî’nin (şairlik) mizacı

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Papağan

Bir ebr-i güher-rîz gibi ʿab‘-ı laṭîfîñ
Yağdırmadadır ʿāleme bārān-ı belagat K.3/13

Benzeyen (müşebbeh): Hüsnî’nin hoş mizacı

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Cevher saçan bulut

Şair, torunu Osman için yazdığı 110 nolu murabbanın 4. bendinde kullanılagelen benzetmelerin dışında bir benzetme kullanmıştır. Torununun yanaklarını iki fincana konmuş yüz yapraklı bir güle benzetmiştir:

__ . / . __ __
İki ruḥunuñ aṣlā
Vaşfin edemem kaṭ‘ā
Şad-berg iki gül gūyā
Konmuş iki fincana MUS.110/4

Dîvân’da tüm benzetme öğelerinin kullanıldığı teşbih-i mufasssal örnekleri de vardır. Örneğin 62 nolu tahmiste, aşk ile halden hale giren insanın yaşadığı bu haller, şiirde farklı benzetmelerle ifade edilmiştir:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __
Gāh olur Mecnūn gibi ʿuryān eder ʿaşk ādemi
Gāh olur bülbul gibi nālān eder ʿaşk ādemi
Gāh olur pervāneveş sūzān eder ʿaşk ādemi
Gāh olur kim māʿil-i ḥūbān eder ʿaşk ādemi
Gāh olur yār yoluna qurbān eder ʿaşk ādemi MUS.62/1

1. mısradaki teşbih-i mufasssal:

Benzeyen (müşebbeh): Âdem (insan)

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Mecnun

Benzetme yönü (vech-i şebah): Uryan eder

Benzetme edatı (edat-ı teşbih): Gibi

2. mısradaki teşbih-i mufasssal:

Benzeyen (müşebbeh): Âdem (insan)

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Bülbul

Benzetme yönü (vech-i şebah): Nalan eder

Benzetme edatı (edat-ı teşbih): gibi

3. mısradaki teşbih-i mufasssal:

Benzeyen (müşebbeh): Âdem (insan)

Kendisine benzetilen (müşebbehünbih): Pervane

Benzetme yönü (vech-i şebah): Suzan eder

Benzetme edatı (edat-ı teşbih): -veş

2.3.3.4.1.2.1.8. Teşhis

Teşhis, insan dışı varlıklara insanî özellikler vermek sanatıdır. Bu sanat yapılırken teşbih ve istiare gibi sanatlardan da yararlanır. Zira insan olmayan bir varlık insan gibi düşünmekte, duymakta veya hareket etmektedir. Ahmed Lutfî birçok şiirde bu sanatın uygulandığını görmekteyiz:

Şair, 43 nolu gazelinde, sevgilisine tütün içmek için kullansın diye hediye gönderdiği “çubuğa” nasihatler etmektedir. Sanki karşısındaki “tütün içmek için kullanılan uzun bir dal parçası değil” sevgiliye giden “bir elçi, bir hizmetkâr” vardır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ey çubuk var benden ol yâriñ iki gül-nârın öp
Dâ'imâ düşme elinden la'l-i sükker-bârın öp

Var maķâm-ı dil-küşâsına hülûş(i)le anıñ
Eyle hıdmet ol cüvâna dest-i pür-envârın öp

Olma suht-rû ey çubuk göster aña yumşaklığı
Gâh elini gâh dehânın gâhî ağzı yârin öp

Verme zaķmet ol cüvân-ı nâzenîne sen şaķın
Et tevâzu' aña her leyl [ü] nehâr ruhsârın öp

Lutfî kılsın ğam ile sen var yürü sulţânıma
Eteġini zevķ ü şevķ-ile var ol hünkârın öp

G.43/1-5

Yine şairin, 113 nolu gazelde, sevgilisine gönderdiği “nâme” ve “kağıt”a insanî özellikler vererek kişileştirdiği benzer bir diyalogu görmekteyiz:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Şād ol **ey nāme** seni dil-dāra göndersem gerek
Müjde kim lebleri bir gül-nāra göndersem gerek

Ey başı t̤ālī'li k̤āğīd gözüñ aydın ben seni
Bir mürevvet şāhibi h̤ünkāra göndersem gerek

Benden et aña selām-ile du‘ālar bī-şümār
Et ri‘āyet bir perī ruhsāra göndersem gerek

Gözüñ aç ġāfil bulunma varıcak öp destini
Eyle ta'zīm ruhları envāra göndersem gerek

Lutfīi bī-çāreden eyle selām vāfir aña
Söyle hālīm ol yüzü gülzāra göndersem gerek G.103/1-5

2.3.3.4.1.2.2. Benzetme ve Sebebe Dayananlar

2.3.3.4.1.2.2.1. Hüsn-i talīl

“Güzel bir sebep bulmak” anlamına gelen bu kavram; herhangi bir gerçek olayın hayalî ve güzel bir nedene bağlanması sanatıdır. Anlatılmak istenen duygu şairâne bir sebebe bağlanarak ifade edilir. Bu sanatta da tıpkı tecahü'l-arif gibi gerçek nedeni bilmemezlilik durumu söz konusudur. Bedi sanatlar içinde yer almaktadır. Ahmed Lutfî, bu sanata birçok yerde müracaat etmiştir.

Şair, 45 nolu gazelde incinin küpe veya kolye yapmak için delinmesini şairâne bir sebep bağlayarak “ İnci, (senin inci gibi) dişlerinin kederinden bağı delindi.” demektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Dürrüñ ġam-ı dendānı ile bağı delindi
Çeşmānı verir cennetiñ āhūsuna vahşet G.45/3

Yine sevgilinin “ben”ini görünce buhurdanı ateşlere yaktığını söyler. Aslında buhurdan zaten yakılır ama şair bunu güzel bir sebebe bağlamaktadır:

__./.__./.__./.__.

Hâlin göricek micmeri âteşlere yakdım

Bir daği ne mümkün ki edem ‘anbere rağbet

G.45/4

121 nolu gazelin ilk beytinde gülün yüz yaprak olmasının sebebi olarak sevgilinin yanağına duyduğu kıskançlık gösterilir:

..__./..__./..__./..__

Mâhi üftâde eden rûy-ı pür-envârıñdır

Gülü şad-pâre eden reşk-ile ruhsârıñdır

G.121/1

2.3.3.4.1.2.3. Birden fazla anlama dayalı sanatlar

2.3.3.4.1.2.3.1. Kinâye

Hem gerçek hem de mecâz anlamı olan bir kelimenin mecaz anlamını kastedecek şekilde kullanmaktır. Bu sanat pek çok atasözü ve deyimde mevcuttur.

..__./..__./..__./..__

Eger kim saña hoş gelmez ise **kes başını şâhım**

Şu gibi aışa da gönölüm saña ey kâmet-i dil-cû

G.284/3

Bu beyitte “başını kesmek” deyimini şair tarafından hem “Başını kes öldür” hem de “Suyun başını kes akmasını durdur.” şeklinde iki anlamında da kullanılmıştır.

Şair, babasının vefat ettiği gün doğan evladı Hasan için sağlıklı bir ömür dilerken babasının “cesedi yerde yattıkça” oğlunun sağ ve huzurlu olmasını Allah’tan diler. Burada “cesedi yerde yatmak” deyimini hem gerçek anlamında cesedin toprak içinde yatar vaziyette bulunmasını kastederken ayrıca mecazî olarak cesetlerin yerden kalkacağı güne “kıyamete” işaret eder:

..__./..__./..__./..__

O mübârek **cesedi yerde anıñ yatdıkça**

Ede Hâk hazreti dünyâda bunu sağ esen

TR.1/10

Ahmed Lutfi’nin kendine hediye edilen bir at için teşekkür maksadıyla yazdığı 253 nolu gazelin mahlas beytinde yer alan “ayağı yer(e) mi basar” ifadesi de hem “Artık yere basmaz atıyla gezer” anlamında gerçek anlamıyla kullanılmış hem de “sevinç” anlamında mecaz anlamıyla kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ayağı yer mi başar gayrı bu Lutfî senākārīñ

Aña bir bî-bedel rahş-ı dil-ārā geldi sultānım

G253/5

2.3.3.4.1.2.3.2. Tevriye

İki ya da ikiden çok gerçek anlamı olan bir kelime veya kelime grubunun yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetme sanatıdır. Yani bu sanatta kelimenin ilk akla gelen anlamı değil uzak anlamı nazara verilir. Aşağıda verilen iki şiirdeki “nem” kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır. Beyitte nem yerine “Yaş, rutubet” kelimeleri getirileceği gibi “Neyim” soru kelimesi de getirilebilir:

_ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _ _

Gitdi ol vechiñ hayālî pâdişāhım dîdeden

Gözlerimde sevdiğim **nem** kaldı demden mā-‘adā

G.21/3

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _

Şeb-i miñnetde dîdemde olan her dem hayālîñdir

Ya şimdi gözlerimde dañi andan gayrı **nem** kaldı

G.326/4

2.3.3.4.1.2.3.3. Tezâd

İki düşünce, duygu veya hayâl arasında birbirine karşıt olan nitelik veya özellikleri bir arada söyleme sanatıdır. Ahmed Lutfî 271 nolu gazelinde kendi hayatının önce ve sonrasını karşılaştırırken bu sanatı kullanmıştır:

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _

Çatı **mağmûmdurur** evvel ki **mesrûr** gördüğün gönlüm

Yıkıldı şimdi **vîrân** oldu **ma‘mûr** gördüğün gönlüm

Şınık bir cāma döndü kûşe-i meyhāne-i gamda

‘Aceb **jeng-āver** oldu baña **billûr** gördüğün gönlüm

Olupdur haylî demdir derd-i āh u nāleden **tîre**

Neşât-ı neyle şem‘-i meyle **pür-nûr** gördüğün gönlüm

Gedā-yı bî-nevādan dañi aḥḥar oldu hicr-ile

Güzeller şāhma devletle **destûr** gördüğün gönlüm

Ayırdı bu felek yār[in]den āhīr **Luṭfī** zārı
Yüzün görmez derinden oldu mehcūr gördüğün gönlüm G.271/1-5

2.3.3.4.1.2.4. Anlam Birliğine Dayalı Sanatlar

2.3.3.4.1.2.4.1. Leff ü neşr

Aralarında anlam birliği olan iki ve daha fazla sözün geometrik biçimde beyitte veya söz içerisinde dağılmasına “toplamak ve dağıtmak” anlamlarında “leff ü neşr” denir. Bu sanatta iki varlık arasında benzetme ilgisi yoktur. “Düzenli/mürettep leff ü neşr, düzensiz/müşevveş leff ü neşr” şeklinde ikiye ayrılır. Ahmed Lutfi’de bu sanatın birçok örneğine rastlamaktayız. Bilhassa bu sanat ile yazılmış diyebileceğimiz bir örneği aşağıya aldık:

___ / . ___ / . ___ / . ___
Beyāz fes üzre pûşî şarmış ol maḥbûb-ı müsteşnā
Görenler hâledâr olmuş dediler ğurre-i ğarrā G.8/1

Mürettep leff ü neşr:
Beyaz fese pûşî sarmak Hâledâr olmak
Müstesna sevgili Parlak ay

. ___ / . ___ / . ___ / . ___
Beyāz fesle siyeh pûşî degildir bağ-ı hüsnünde
Dolanmış mor karanfil kartopu etrafını gūyā G.8/2

Müşevveş leff ü neşr:
Beyaz fes Kartopu
Siyeh pûşî Mor karanfil

. ___ / . ___ / . ___ / . ___
Beyāz fesde o müşğîn pûşîin gördükde şevk(i)le
Dedim pîrāmen-i elmāsda gūyā ‘anberîn mînā G.8/4

Mürettep leff ü neşr:
Beyaz fes elmas
Müşğîn pûşî anberîn mînā

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Siyāh pūṣī şarındıkça **beyāz fes** üzre cānānım

Siyeḥ ebr içre gūyā **berk** urur māh-ı cihān-ārā G.8/5

Mürettep leff ü neşr:

Siyah pūṣī

Sihey ebr

Beyaz fes

Berk

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Siyeḥ pūṣīdeki ol rişteler düşdükçe **ruḥsāra**

Gice gündüz ber-ā-ber oldu der her ‘āşık-ı şeydā G.8/6

Mürettep leff ü neşr:

*Siyah pūṣī*deki rişteler

Gice

Ruhsār

Gündüz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Dedi **Luṭfī beyāz fes** üzre **pūṣī**sin görüp yāriñ

Şanasın **micmer-i sīm** üzre konmuş ‘**anber-i sārā** G.8/7

Mürettep leff ü neşr:

Beyaz fes

Sīm Micmer

Pūṣī

Saf anber

2.3.3.4.1.2.4.2. Taksim

Türk edebiyatında tensîke bağılı sanatlar içinde yer almış olup özellikle isim ve sıfatların insan tabiatına hoş gelecek şekilde düzenlenmesiyle ilgili görülmüştür. Bir ibarede birden fazla unsuru andıktan sonra bunlara ait özellikleri, her birinin hangisine ait olduğunu belirterek söylemektir. Taksîmi, leff ü neşrden ayıran şey ise taksîm sanatında kullanılan “birisi” ve “biri” sözcükleridir. Ahmed Lutfî’de bu sanatın uygulandığı birkaç beytin yanında tamamen bu sanat ile yazılmış iki adet gazel vardır. Bunlardan ilki 23 nolu gazeldir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Beni dīvāne kılmışdır bu **dört vaşfiñ** seniñ cānā

Biri cevır ü biri şīve biri nāz u bir istignā

Bu **dört rahmet** ile künc-i gam içre dil fiğān eyler

Biri gamdır biri guşsa biri derd ü biri sevdā

O ağıyāra bu *dört nesne* dilerim yār-ı gār olsun
Biri sıtma biri nıkrīs biri şancı biri hummā

Benim *dört mīve-i ter* ile gönlüm aldı bir maḥbūb
Biri bādām biri kaysı biri elma biri ayva

Bu *çār emrāzla* bu Luṭfī kıl miḥnetde kalmışdır
Biri ḥasret biri fırkat biri hicrān biri zulmā G.23/1-5

Diğeri ise 100 nolu gazeldir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
İki maḥbūb-ı müsteṣnā bu şehir içre hüveydādır
Biri gonçe-i perniyā[n] biri bir serv-i bālādır

Biri bir nāzenīn dil-ber birisi bir melek-manzar
Biriniñ kāmēti ‘ar‘ar biriniñ kaddi bālādır

Biri bir devlet-i cāvīd biri bir gonçe-i ümīd
Biri māh u biri ḥurşīd iki ḥūb-ı dil-ārādır

Biriniñ beñleri Hindū vü biriniñ dişleri incü
Hemān biri bir içim şu ikisi daḥi raḥşādır

Biriniñ şan melek kendi *biriniñ ḥaylī çok fendi*
Bulunmaz mişli nāmendi iki maḥbūb-ı zībādır

Biri bir gonçe-i ḥamrā biri bir şāh-ı bī-hemtā
Kim olduğun demem ammā *ikisi daḥi ra‘nādır*

Biri verd-i leṭāfetdir biri gūlzār-ı behçetdir
İkisi de kıyāmetdir sezādır vaşfi ūlādır

Biri fettān ḥīlelikde bulunmaz bī-bedellikde
Nazīri yok güzellikde *ikisi daḥi yektādır*

Bu Luṭfī-i pesīn-pāye kapıldı ol *iki aya*
Sebeb bu nazm-ı yektāya ol *iki māh-ı garrādır* G.100/1-9

2.3.3.4.1.2.4.3. Tenasüb

Bir konu üzerinde, aralarında türlü ilgi bulunan en az iki sözcük, terim ve deyim, bir dize ya da beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmekten kullanılmaktır. Fakat bu sözcükler arasında zıtlık ilişkisi olmamalıdır. Ahmed Lutfî’de birçok tenasüp örneği vardır. Aşağıda “Gülşen” redifli kasideden bazı beyitler örnek olarak alınmıştır. Bu kasidede rengârenk çiçeklerle dolu bir gül bahçesi tasvir edilmektedir. Dolayısıyla bu çerçevede birbiriyle uyumlu birçok kelime beyitte bir arada kullanılmıştır: :

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Her **şükûfe** açılıp oldu müzeyyen **gülzâr**
Açdı gâhîce **karanfîl** gehî ‘anber **gülşen**

Yâsemin sâde giyip etmede ‘arz-ı kâmet
Gül-i zîbâya bakıp gönlünü eyler **gülşen**

Serviler durmada her rûz şeb ayak üzere
Katı çok **bendes**i var **şâhib-i câker gülşen**

Gâhîce **neftî** giyip gâh **yeşil** giymededir
Çemenî câme giyen dil-bere beñzer **gülşen**

Lâle vü **sünbül** ü **gül** ile **benefşe zanbağ**
Oldu **güller** ile pür-ziynet ü pür-fer **gülşen**

K.11/3-7

Sonuç olarak Ahmed Lutfî edebî sanatları hem ustalıkla hem de çoklukla şiirlerinde kullanmış bir şairdir. Bilhassa kelime ve harf oyunları üzerine şekillenmiş hünere dayalı söz sanatlarındaki mahareti dikkat çekicidir. Bu duruma, manadan ziyade söze ehemmiyet veren “Klasik Üslub”un Ahmed Lutfî’deki yansımasıdır diyebiliriz.

2.3.4. Muhteva

2.3.4.1. Din ve Tasavvuf

2.3.4.1.1. Din

Dîvân edebiyatı şairleri için “Kur’ân-ı Kerim” ve “Hadis-i Şerif”, şiirlerinde aynen veya mealen alıntı yaptıkları önemli birer kaynak olmuştur. Edebiyatın bu iki kaynağına aldıkları medrese eğitimi sebebiyle vakıf olan şairler gerek iktibas gerekse telmih sanatı vasıtasıyla bu kaynaklardan çokça istifade etmişlerdir.

Kendisi de bir hatîp olan Ahmed Lutfî, şiirlerinde dinî kavramları oldukça fazla kullanmıştır. “Esmâ-yı hüsnâ, Hz. Muhammed ve diğer peygamberler, çâr yâr ve diğer sahabeler, iman esasları, ibadetler, mübarek geceler, şeytan ve nefis” gibi dinle ilgili birçok kavramı şiirlerinde yer vermiştir. Bu kavramları belli başlıklar etrafında ele aldık:

2.3.4.1.1.1. Allah

Ahmed Lutfî, *Dîvân*’ında müstakil olarak Allah’ı konu ettiği münacat tarzı bir şiiri vardır (K.1). Kendisi de bir din adamı olan şair, şiirlerinin genelinde Allah’ın isimlerini konu ile bağlantılı olarak çokça kullanmıştır. Allah’ın şiirlerde tercih edilen isimleri,

1. Kur’ân ve hadislerde geçen “Esmâ-yı hüsnâ” tabir edilen Arapça isimler,
2. Fars dilinden dilimize geçmiş olan Allah ismini karşılığı olan isimler,
3. Türkçede Allah isminin karşılığı olarak kullanılan “Tanrı” ismidir.

Kendisi sünnî bir din adamı olan şair, daha çok “Esmâ-yı hüsnâ” da yer alan şu isimleri şiirlerinde kullanmıştır: “Allâh, Âlim, Allâm, Bârî, Cabbâr, Celle celâl, Kibriyâ, Ehad, Ferd, Feyyâz, Gaffâr, Gafûr, Gufrân, Hakîm, Hakk, Hâlık, Hallâk, Hannân, Hayy, İlâh, Kadîm, Kadîr, Kâdir, Kerîm, Latîf, Mânî, Mennân, Mevlâ, Muîn, Mûtî, Müste’ân, Rabb, Rahîm, Rahmân, Sâbûr, Samed, Settâr, Şefik, Şekûr, Vedûd, Vehhâb.”

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Ey **Kerîm** ü **Eḥad** ü **Ḥay** u **Ġafûr** u **Ḥannân**

Ve'y **Raḥîm** ü **Şamed** ü **Ḥaḫ** u **Şekûr** u **Mennân** K.1/1

Şair, Esmâ-yı hüsnâdan tercih ettiği bu isimleri kendi aralarında tamlamalar kurmuştur: “Rabb-i Gafûr, Rabb-i Raḥîm, Rabb-i Raḥîm, Rabb-i Şekûr”

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Ne müşkil olsa eder ṭab^c-ı pâki elbet ḫal

Musaḫḫar eylemiş aña her emri **Rabb-i Şekûr** K.8/14

Ayrıca bazı isimleri sıfatlarıyla beraber söylemiştir: “Allâh-ı azîmü’ş-şân, Erhamullah, Feyyâz-ı bî-minnet, Hâlık-ı kevn ü mekân, Hâlıkü’l-mevcûd, Hallâk-ı âlem, Kâtib-i Kudret, Şefîk-i bî-kesân, Tabîb-i âlem... gibi.”

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Ḥamd ol **Allâh-ı ‘azîmü’ş-şân**ıñ iḫsânına kim

Aña bir maḥdûm-ı zîbâ etdi luṭfundan ‘aṭâ TR.57/4

Şair, 98 nolu tarih şiirinde yanak mushafında sakal hattını yazan “Kâtib-i Kudret” diyerek Allah’ı kastetmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Edince ḫaṭṭ[ı] reyḫân-ile taḫrîr **kâtib-i ḫudret**

Olupdur sûre-i Neml ile zîbâ muşḫaf-ı ruḥsâr TR.98/2

Yine bir tarih şiiri olan 66 nolu şiirinde şair, hasta hal ike kendisine şifayı “tabîb-i âlem” olan Allah’ın bahşettiğini söyler:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Eyledi baña şifâ-baḫş **ṭabîb-i ‘âlem**

Şıḫhat-ı ḫalb-i muḫib ‘illet-i ḫussâd oldum TR.66/4

Farsça isimler ise “Girdgâr, Hudâ, Hudâvend, Perverdigâr ve Yezdân” dır. Ancak bu isimlerle de esmâ-yı hüsnâdan bazı isimler arasında tamlamalar yapılmıştır: “Hudâvend-i Kadîr, Hudâvend-i Kerîm, Hudâ-yı Gafûr, Hudâ-yı Kadîm, Hudâ-yı Kerîm, Hudâ-yı Muîn, Hudâ-yı Sâbûr” gibi.

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Eyledi bir nev-nihâl-i bâğ-ı ‘işmet intikâl

Mağfiret ede yarın anı **Ḥudâvend-i Kerîm** TR.125/1

Şair, Arapça bazı isimlerde olduğu gibi Farsça isimlerden “Hudâ” ismini de bazı sıfatlarla beraber söylemiştir: “Hudâ-yı bî-zevâl, Hudâ-yı çâre-sâz, Hudâ-yı lâ-yezâl, Hudâ-yı lem-yezel...” gibi.

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

Hıfz ede zâtıñ haţâlardan **Hudâ-yı çâre-sâz**

Şâd u handân olasin güller gibi ey ‘işve-bâz

Gülbün-i bâğ-ı leţâfetsin yaraşır saña bâz

Rûz şeb Hâk hâzretinden eylerim dâ’im niyâz

Bâğ-ı ‘âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz

Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz MUS.13/1

Türkçe “Tanrı” ismine de bir şiirinde rastlamaktayız:

.. — — / .. — — / .. — — / .. —

Katı çokdur n’eyleyem hîle vü mekr ü âlîm

Nice inkâr edeyim **Ta’rî** bilir aḥvâlim MUS.1/IV-9

Şiirlerde bu isimlerin yanında “padişah, sultan ve padişahlar padişahı” gibi dolaylı yoldan Allâh’ın kastedildiği unvanlara da rastlamaktayız.

. — — — / . — — — / . — —

Cihânda eyledim cürm ü günâhı

Günâhımı añıp etmedim âhı

‘İnâyet kıl baña luţf et ilâhî

Meded ey **pâdişâhlar pâdişâhı**

Günâhkârım günâhkârım günâhkâr MUS.64/3

Şair, 3 nolu gazelinde Allâh’ın isimlerini anmaksızın mana olarak beyitlerinde işlemiştir. Esmâ-yı hüsnâdan bu beyitlerdeki manaya karşılık geldiğini düşündüğümüz isimleri, beyitlerin üstüne yazdık:

Ber, Hafîz, Mümin, Selâm, Şekûr, Velî, Vedûd:

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

Ey bî-kesi handân edici hâzret-i Mevlâ

Mağmûmları şâdân edici hâzret-i Mevlâ G.3/1

Afüv, Gaffâr, Gafûr, Rahîm, Settâr, Tevvâb:

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

Luţf eyle bu ben mücrîmi şâyân-ı kerem kıl

Ey ‘afv-ı firâvân edici hâzret-i Mevlâ G.3/2

Fettâh, Kâdir, Bâsıt:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Der-beste kıomaz bâb-ı ümîdim açar elbet

Müşkilleri âsân edici hâzret-i Mevlâ

G.3/3

Hayy, Hakîm, Muhyî, Şâfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Elbette olur şerbet-i lutf-ile devâ-sâz

Hastalara dermân edici hâzret-i Mevlâ

G.3/4

Latîf, Kerîm, Rezzâk, Raûf:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Maħrûm kıomaz âb-ı kerem(i)le eder isķâ

Leb-teşneyi reyyân edici hâzret-i Mevlâ

G.3/5

Bâsıt, Fettâh, Ganî, Muğnî, Vâlî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Lutfî kıuluñu lutfuñ ile eyle feraħnâk

Ey lutfu çok iħsân edici hâzret-i Mevlâ

G.3/6

Ahmed Lutfî, şiirlerinden sadece 5 nolu mesnevinin ilk beş beytinde “tevhid”e yer vermiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ĥamd ola ol Ĥâlîk’a oldur Kerîm

Kâdir ü ‘Allâm u Ĥakîm ü Raħîm

Maħkeme-i ‘âleme Ĥâkim odur

Cümle ĥafiyyâta da ‘Âlim odur

‘Âlemi yokdan var eden Ĥak’dır ol

Raħmeti çok Vâhid-i muṭlaķdır ol

Birliğiniñ iki cihân şâhidi

Daħi cihân yoğ-idi ol şâh idi

Birliği kıadırlığı günden ‘ayân

Ân ki ‘ayânist çi ĥâcet-i beyân

MSN.5/1-5

2.3.4.1.1.2. Peygamberler ⁶³

2.3.4.1.1.2.1. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem; *Dîvân*'da, “cennette yaratılması, cennette yasaklanan tâneye (meyveye) meyli ve eşi Hz. Havva'dan ayrılmanın neticesinde dünya bağında rahat edemeyişi” gibi yönleriyle ele alınmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Cûd u ihsân u kerem verdiñ İlâhî Hâtem'e
Cenneti ihsân eden sensin cenâb-ı Âdem'e
Daği 'îsâ'yı 'aṭâ kıldıñ Hudâyâ Meryem'e
Her murâdâtı veren yâ Rabbî sensin 'âleme
Bir kuluñ bir kuluña ihsâna muhtâc eyleme MUS.66/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Ol kad-i Ṭubâ cüvânıñ cennet-i rüyundaki
Dâne-i hâlini seyrân etse Âdem imrenir G.153/2

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Yârsız duzağ olur 'âşıka gülzâr-ı İrem
Bâğda râhat edemez cennet olursa Âdem G.257/1

2.3.4.1.1.2.2. Hz. Nuh

Hz. Nuh, tufan hadisesiyle *Dîvân*'da konu edilmiştir. Şöyle ki Tekirdağ'da h.1131, m.1719/1720 yıllarında bir gece büyük bir yağış yaşanmış ve bu durum “Nuh Tufan”ına benzetilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Döndü ol yağmur [da] **Nūḥ ṭūfânına**
Cürmümüz 'afv ede luṭfuyla Qadîr TR.58/7

⁶³ Peygamberlerin sıralamasında kronolojik sıra takip edilmiştir.

2.3.4.1.1.2.3. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim, “Halilullah” sıfatıyla anılıp “putları kırması ve ateşin bu peygamber için gül bahçesine döndürülmesi” olaylarıyla ele alınmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gel **Ḥalīlu’llāhveş ey** dil bilip hengāmını

Ḳır Kilīsā Āsitānı’nda bu **nefs eşnāmını**

MSN.3/65

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Luṭfī’niñ yandı derūnu yine yakma tekrār

Anı bārān-ı kerem ile söyündür her-bār

Āteşi eylediñ İbrāhīm’e gül(i)zār

Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine

MUS.98/5

2.3.4.1.1.2.7. Hz. Yakûb

Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf’tan ayrılmasının neticesinde yaşadığı haller konu edilerek *Dîvân*’da yer alır. Bilhassa “beyt-i ahzan, beyt-i hüzn” tamlamasına yer verilir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisi şîḥḥatde bu ḥalkıñ kimisi ḥasta-ḥāl

Beyt-i aḥzān içre kimi āh eder **Yaḳûb**-mişāl

MUS.4/V-1

Şair, Hz. Yakûb’un Hz. Yûsuf’un kuyuya atılması ve kaybolmasından dolayı duyduğu üzüntü ve özlemi şiirlere yansıtmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice **Yaḳûb** gibi kan ağlamayım **beyt-i aḥzānda**

Dil-i Yûsuf begim **cāh-ı zeneḥdānıñda** ḳalmışdır

G.150/2

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Derd ü ḡam ile ḳoma beni **beyt-i ḥüzünde**

Yaḳûb-ı dile Yûsuf-ı Ken‘ān’ımı göster

G.157/2

2.3.4.1.1.2.8. Hz. Yûsuf

Şair, güzelliği ile mümtaz Hz. Yûsuf peygamberi kardeşlerinin onu kıskanmasından dolayı kuyuya atmaları sonra da Mısır'a aziz olana kadarki macerasından alıntılarla şiirlerinde konu etmiştir. Bilhassa şiirlerde Hz. Yakûb'un ona olan özlemi çokça işlenmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisi de **Yûsuf-ı Ken'ân** gibi **şâhib-cemâl**

Kimisi Mecnûn gibi feryâd eder her mâh u sâl

MUS.4/V-2

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ya ma'lûmuñ degil mi **Mısr'a** sulţân oldu mu Yûsuf

Muğaddem olmayınca miñnet ile **sâkin-i zindân**

G.278/4

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Ağlarım her gice tâ şubha degin **Ya'kûbveş**

Gülmez oldu yüzüme **Yûsuf-ı sânim** küsdü

G.310/4

2.3.4.1.1.2.6. Hz. Dâvûd

Şair, Hz. Dâvûd'un "gür sesini", memduhunu övmek için kullanmıştır:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Şadâ-yı nâziki aındırdı **şavt-ı Dâvûd'u**

Edâ-yı pâki unutturdu âb-ı hayvânı

K.9/22

2.3.4.1.1.2.5. Hz. Süleymân

İsrailoğulları'na gönderilen hükümdar peygamberlerden biri olan Hz. Süleyman, "mührü, bu mührü bir dîve kaptırması ve mûr ile olan vakası" yönleriyle şiirlerde konu edilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice mesrûr u handân olmasın bây [u] gedâ cümle

Hükümetde tutar yeksân **mûr ile Süleymân'ı**

K.2/11

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hâtem-i la'liñi verme her denî **dîve** şaķın

Ey **Süleymân-ı zamânım** ben gibi bir **mûra** ver G.134/3

_ . _ . / _ . _ . / _ . _ . / _ . _

Biz nâ'il olup **hâtem-i la'l-i lebe** gûyâ

Bu 'âlem-i fânîde **Süleymân** idik evvel G.232/2

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Felek **Luţfî** beni bir gevher-i yektâmdan ayırdı

Süleymân-idim ammâ kim **nigînimden** cüdâ düşdüm G.260/5

2.3.4.1.1.2.9. Hz. Yahya

Hz. İsâ ile aynı zaman diliminde yaşayan bu peygamber *Dîvân*'da sadece bir beyte geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Hz. İsâ'nın ders arkadaşı olması nazara verilir:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bî-tekellûf şoĥbetine nâ'il olurduk hele

Bâri hem-ders olabilsek bir daĥi **Yahyâ** gibi G.321/4

2.3.4.1.1.2.10. Hz. İsâ

İsrailoğulları'na gönderilmiş olan Hz. İsâ peygamber, "göĥe çıkarılması, hayat bahşeden nefesi ve babasız olarak Hz. Meryem'e ilkâ edilmesi" gibi yönleriyle şiirlerde karşımıza çıkar:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ĥayât-ı câvidânı isteyen 'âlemde ey **Luţfî**

O '**İsâ-demle** varıp bir gice hem-câme-ĥ'âb olsun G.274/5

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Yeryüzünde aramadık kalmadı ĥiçbir mekân

Bilmezem **göĥe mi çıkdı ĥazret-i 'İsâ** gibi G.321/4

.._/_.._/_.._/_.._

Cūd u ihsān u kerem verdiñ İlāhî Hātem'e

Cenneti ihsān eden sensin cenāb-ı Ādem'e

Daḥi 'İsā'yı 'aṭā kıldıñ Hudāyā Meryem'e

Her murādâtı veren yâ Rabbîsensin 'āleme

Bir kuluñ bir kuluña ihsāna muhtāc eyleme

MUS.66/2

2.3.4.1.1.2.11. Hz. Muhammed

Ahmed Lutfî, *Dîvân*'ında birçok yerde Hz. Muhammed'den bahsetmektedir. Hz. Muhammed şair tarafından şiirlerde "Ahmed, Mahmûd, Muhammed Mustafa" gibi isimlerinin yanında "Ahmed-i Muhtar, Cümle Enbiya ve Mürseline Sultân, Fahr-i Âlem, Habîb, Mahz-ı Rahmet, Nebi, Nebiyü'l-Arabü'l-Acem, Peygamber, Resul, Server, Seyyidü'l-Kevneyn, Şâh-ı Kevneyn, Şefi'ü'l-ümem, Sultan-ı Risalet" gibi sıfatlarla da anılmaktadır.

Şair, münacatında Allâh'tan, Hz. Peygamber'in sünnetini yerine getirmediyse de yarın rûz-ı mahşerde Hz. Muhammed Mustafa'nın yüzü suyu hakkı için kendisine lütufta bulunması, onu utandırmaması ve mahşer meydanında başıboş bırakmamasını ister:

.._/_.._/_.._/_.._

Ol Muḥammed Muṣṭafâ'nıñ yüzü şuyu ḥakkı

Ḳıl bu miskîn kuluña luṭfuñu yâ Rab ihsān

Ol Ḥabîb'in yüzü şuyuna Hudāyā raḥm et

Yarın etme beni mahşerde ḥacîl ey Mennân

Hem Ḥabîb'in tutmadım sünnetini dünyāda

Ḥavfım oldur rûz-ı mahşerde olam rû-gerdân

K.1/4,22,29

Hz. Peygamber; ümmetine sabah akşam, her zaman din yolunda rehber olmuştur. Bu sebeple ona daim salat ve selam etmek gerekir:

.._/_.._/_.._/_.._

Hem şalât-ile selām ola Resûl'üne müdām

Ümmetine rāh-ı dînde oldu reh-ber şubḥ u şām

MSN.3/2

O, “Şâh-ı Kevneyn”dir. O, ümmetinden Arap ve Arap olmayan her kişinin şefaatsidir. Bu sebeple de ona salat, selam ve sena edilmelidir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Şâh-ı kevneyne ola bi’l-ikrām

Nice yüz biñ şalavâtla selam

MSN.4/7

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ola şalât-ile selām ü senā

Hazret-i Peyğamber’e şubḥ u mesā

Ya‘nî Nebiyyü’l-‘Arabü ve’l-‘Acem

Aḥmed ü Maḥmūd u Şeffi‘ü’l-ümem

MSN5/7-8

Ahmed Lutfi’nin 5 nolu gazeline 6 beyitten oluşmuş küçük bir naat diyebiliriz. Zira bu şiirde Hz. Peygamber, farklı sıfatlarıyla anılmakla beraber ayrıca mucizeleri (Şakk-ı kamer, parmaklarından su akıtması, gölgesinin olmayışı, ona hürmeten yere sıkıntının inmemesi) de şiire konu edilmektedir. Şiir, dua ile bitirilir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Çün vücūduñ maḥz-ı raḥmet ey Ḥabīb-i Kibriyā

Hem zuhūruñ hep ‘uşātıñ derdine oldu devā

Sensiñ ol sulṭān cümle enbiyā vü mürselīn

Saña ümmet olmağ-ıçün Ḥaḳḳ’a etdiler recā

Sensin ol server ki māhı iki pāre eyleyip

Hem aḳıtdıñ parmağıñdan ābı içdiler şehā

Hem daḥi sāyeñ yere düşmezdi aṣlā zerrece

Saña ta‘zīmen bıraḳmazdı yere bārı Ḥudā

Yā Resūla’llāh şefā‘at eyle **Lutfi** bendeñe

Şol zamān kim aḡlaram ‘uryān gezip rüz-ı cezā

G.5/1-5

2.3.4.1.1.3. Kur’ân’da geçen diğer isimler

2.3.4.1.1.3.1. Hz. Hızır

Peygamberliği şüpheli olan üç kişiden bir diğeri olan Hz. Hızır, ölümsüzlük suyu (âb-ı hayvan) ile beraber anılır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Dest-i pâkiñden içersem bâdeyi ey meh-cebîn

Güiyâ **Hızr'ın** elinden âb-ı hayvândır baña

G.15/3

2.3.4.1.1.3.2. Hz. Lokmân

Peygamber olup olmadıkları tam olarak belli olmayan üç isimden biri olan Hz. Lokmân şiiirlerde “hekîmlik” mesleğiyle konu edilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hep eṭibbâ beni öldürmege tedbîr etdiler

Ḳaldırırsa nehyi **Lokmân** korkarım ki ḳan olur

G.137/2

2.3.4.1.1.3.3. Hz. Meryem ve Hz. Züleyha

Dîvân'da bir peygamber annesi Hz. Meryem'le bir peygamber eşi Hz. Züleyha'nın da yer aldığını görmekteyiz. Hz. Meryem, oğlu Hz. İsâ ile beraber aynı şiiirde geçmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Cûd u iḥsân u kerem verdiñ İlâhî Hâtem'e

Cenneti iḥsân eden sensin cenâb-ı Âdem'e

Daḥi 'İsâ'yı 'aṭâ ḳıldıñ Hudâyâ **Meryem'e**

Her murâdâtı veren yâ Rabbî sensin 'âleme

Bir ḳuluñ bir ḳuluña iḥsâna muḥtâc eyleme

MUS.66/2

Hz. Züleyha, bir yerde kıyaslama diğeri bir yerde ise memduhun evladını övmek için kullanılmıştır:

_ _ . / _ _ . / _ _ . / _ _ .

_ _ . / _ _ .

'Âlemde bahâ olmaz efendim saña aṣlâ

Ey dil-ber-i ra'nâ

Şîrîn'e degil seni **Züleyhâ'ya** deḡişmem

Ey Yûsuf-ı şânim

MG.332/6

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Olurdu dâyelik ümîd edip gehvâre cünbânı

Züleyhâ eger olmasa muḳîm-i ravza-ı Rıḍvân

TR.130/18

2.3.4.1.1.4. Sahabeler ⁶⁴

Şair, Hânkâhnâme adlı mesnevisinin girişinde Hz. Peygamber’in âl ve ashabına dosdoğru yola kılavuz oldukları için tahıyyat ve senâ eder:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ola aşhâbıyla âline tahıyyât ü senâ
Oldular anlar da rāh-ı müstaķime reh-nümā MSN.3/3

Dîvân’da adı geçen diğer sahabeler aşağıda şu şekilde sıralanmıştır:

2.3.4.1.1.4.1. Çâr yâr (Dört Halife)

Edebiyatta dört halife “çâr yâr - dört sevgili” olarak nitelendirir. Şair onların tıpkı dört unsur (hava, toprak, su, ateş) gibi olduklarını bu sebeple Allah’ın cümlesine rahmet etmesini ister:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Çâr-ı ‘anāşır gibidir Çâr yâr
Raḥmet ede cümlesine Girdgār MSN.5/9

2.3.4.1.1.4.2. Yâr-ı gâr (Hz. Ebu Bekir)

“Mağara Arkadaşı” olarak çevirdiğimiz tamlamada bahsi geçen sahabi İslam’ın ilk halifesi Hz. Ebu Bekir’dir. Ancak aşağıdaki beyitte bu tamlama “sâgar” için kullanılır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _
Yâr-ı ğārım enîs ü ğam-ḥ’ārım
Hem neşâtım şeṭâretim sensin MUS.6/V-4

2.3.4.1.1.4.3. Zi’n-nureyn (Hz. Osman)

Şair, torunu Osman’ın adını Hz. Osman’la namdaş olsun diye verdiğini söyler. Beyitte İslam’ın üçüncü halifesi Hz. Osman, Hz. Peygamber’in iki kızının da eşi olması münasebetiyle aldığı “Zi’n-Nureyn” lakabıyla anılır:

⁶⁴ Sahabelerin sıralamasında dört halife, Hz. Peygamber’in torunları ve diğer sahabeler şeklinde bir sıra takip edilmiştir.

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Nâmdaş olmak için **hazret-i Zî'n-Nüreyn'** e

Dediler nâm-ı şerîfi bunuñ olsun 'Osmân

TR.128/2

2.3.4.1.1.4.4. Hz. Hüseyin

Hz. Peygamber'in torunlarından biri olan Hz. Hüseyin, Hz. Peygamber'in neslinin devamını sağlayan iki silsileden birinin başıdır. Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere "seyyit", Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de "şerîf" denir. Şair, Kâdirî şeyhi Mehmed Efendi'nin kızının vefatını anlattığı 11 nolu tarih şiirinde Hz. Hüseyin'i seyyitlerin babası olması yönüyle ele alır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Görmediydi daği **evlād-ı Hüseyn**

Şimdi yüregine oldu dāğ-ı ğam

TR.11/2

2.3.4.1.1.4.5. Hz. Bilâl-i Habeşî

İslâm'ı kabul eden ilk 7 kişiden biri olup ilk müezzindir. Şair; sevgilinin dudağının yanındaki beni, Zenzem kuyusunun başında duran Bilâl-ı Habeşî'ye benzetmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Hâl-i Hindü'su lebi üzre o yâriñ gūyā

Cāh-ı Zenzem'de durur şanki **Bilâl-ı Habeşî** G.324/3

2.3.4.1.1.4.6. Hz. Selmân-ı Fârisî

Müslümanlara Hendek Savaşı'nda Medine'nin savunmasız kısımlarına hendek kazılmasını söyleyip savaşın seyrini değiştiren Hz. Selmân-ı Fârisî ayrıca berberlerin de piridir. Emîr İsmail adlı bir kişinin açtığı berber dükkânı için söylene tarih şiirinde bu sahabe'nin bu yönüne atıf yapılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cenâb-ı Hazret-i Selmân-ı pâkin rûhu şād olsun

Anıñ küçüklerine mesken olmuş bir mekândır bu TR.118/5

2.3.4.1.2. İman

Kendisi de bir hatîb olan Ahmed Lutfî, iman kavramına şiirlerinde yer vermiştir. Şair, günah işlerse de rahmeti bol olan Allah'tan kalbini imanla doldurmasını ister:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Eder cürmü efendim **Lutfî** kıldur

Anıñ **İmānla** kalbini doldur

Seniñ rahmetiñiñ deryası boldur

Şuçum 'afv eyle sulţānım kerem kıl

MUS.105/5

İmān, insanın ölüm yolunda yoldaşı olmalıdır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Murğ-ı rūhum kafes-i tenden ederken pervāz

Eyle yoldaşımı yā Rabbî o demde **İmān**

K.1/13

Merhametin de kaynağı imandır. Ama o kâfir sevgili, Lutfî'ye merhamet etmez:

. _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Merhamet İmāndan olduğun bilip añlar iken

Yine etmez merhamet **Lutfî** ye ol 'ālî-cenāb

G.39/5

Sevgili, şeytandan âşğının imanı gibi emin olmak istiyorsa o kötü namılı rakibin sözüne itibar etmemelidir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol rakîb-i bed-laķābıñ sözlerin gūş eyleme

Olmaķ isterseñ emîn şeytāndan **İmānım** gibi

G.328/2

2.3.4.1.2.1. Ahiret ⁶⁵

Ölümünden sonraki hayatın adı olan ahiret, içerdiği birçok unsurla beraber Ahmed Lutfî Dîvân'ında geçmektedir. Bu kavramı daha iyi anlayabilmek için öncesinde şairin ölümle ilgili düşüncelerine yer verdik. Şaire göre ölüm, sonunda herkesin yakasını tutacak ve herkesin teni bu sebeple bir gün toprak olacaktır:

⁶⁵ Ahirete ait unsurların sıralamasında, ahiret hayatının gerçekleşme evrelerine göre sıralama yapılmıştır. Ölüm, kabir, mahşer ...gibi.

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Devşirirsin yaşamız sen ‘ākibet

Āh eliñden ey **ölüm** āh el-emān

Cümle toprak olısar ten ‘ākibet

Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

MUS.102/1

Annelerin canına ateş atan, anayı oğuldan ayıran nicelerini de öksüz koyandır
ölüm:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sensin oğlu atadan ayıran

Nice ma‘şūmları da öksüz koyan

Cānına māderleriñ āteş uran

Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

MUS.102/2

Nice topluğu dağıtan, kara toprağa sokandır ölüm:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sensin ata ana bağrın yakıcı

Cānın alıp zīr-i hāka şokucu

Nice cem‘iyet bozup ev yıkıcı

Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

MUS.102/3

Zengin fakir herkesin elinden ah ettiğidir ölüm:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Cānın alıp hālķı eylersin hebā

Cānlara kıymağdır işin dā’imā

Āh mine’l-mevt der saña bāy u gedā

Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

MUS.102/4

Lutfi’yi de ağlatıp kanlı yaşlar döktüren de ölümdür:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Lutfi’i bī-çāre eyleyip fiğān

Gözlerimden akıdır yaş-ile kan

Kimse kurtulmaz eliñden bī-gümān

Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

MUS.102/5

2.3.4.1.2.1.1. Kabir

Ahiret hayatının ilk menzili kabirdir. Şair, kabir hayatıyla ilgili kavramlara şiirlerinde çokça yer vermiştir. Bir münacaat olan 1 nolu kasidesinde şair öldüğünü farzederek bir kurguyla kendi kabir halini anlatır. Şöyle ki ölümünü duyan dostlarının onunla kabrine kadar geleceklerini, onu kabre koyup gittiklerinde meleklerin yanına geleceğini söyler. Eğer Allâh lutfuyla meleklerin sorularına güzel cevap verirse kabri nurlanıp cennete pencereler açılacaktır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Güş edip fevtimi hep cem⁶ olalar aḥbābım
Ġam u ğuşşayla gele ḳabrime cümle yārān

Beni ḳabr içre ḳoyup hep gideler yārānım
Gele ḳabr içre su'āle baña anda melekān

Ediceḳ baña su'āl luṭf edüben yā Rabbī
Eyle ol demde hemān baña cevābın āsān

Ḳabrimi raḥmetiñiñ nūru ile et pūr-nūr
Ḳara ğünde beni ḳabr içre ḳoma ser-gerdān

Bāġ-ı cennetden ilāhī eyle revzen s̄neme
Ḳabr içinde edeyim cennetiñi hep seyrān

K.1/14-18

2.3.4.1.2.1.2. Rûz-ı mahşer, Arsa-yı mahşer, Yevm-i cezâ, Arş, Mizân

Hız. İsrâfîl'in suru üflemesiyle haşrolan insanlar mahşer günü haşir meydanına geleceklerdir. Ceza gününe günahlarıyla gidip uryan gezen şair, herkes günahlarını görse ona güleceği için Allah'tan o gün kendisini mahşer ehlinin karşısında utandırmamasını ister:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

‘**Arşa-ı mahşere** ben ne yüzüm ile varam
Etdigim cürm ü ḥaṭā eylemedim ḥayr u şevāb

MUS.1/IX-4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu ḳadar cürm günāhım görüp **ehl-i mahşer**
Hep ḳıyāmetde baña gülse gerek pīr ü cüvān

Ehl-i maḥşer arasında şermsār etme beni
Şol zamān kim gezerim **yevm-i cezāda** ‘uryān K.1/34-35

Şair; Allah’tan, mizân terazisine iyiliklerini koymasını, cürm ve günahlarını ise affetmesini ister:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Yā İlāhī cürm ü ‘işyānımı ‘afv eyle benim
Daḥi **mizānda** nakīl et ḥasenāt-ı ḥasenim MUS.1/VI-9

“Arş” kavramı ahiret âlemi yönüyle değil, şeref ifadesi ve acının şiddetini göstermek için kullanılmıştır:

.. _ _ / . . _ _ / . . _
‘Irķını kesdi ehl-i tuḡyānıñ
‘**Arşa** aş ḡayrı tīḡ-i ser-tiziñ TR.70/4

.. _ _ / . . _ _ / . . _
Ḳayd bendin işitdigim sâ‘at
Luṭfiyā ‘**arşa** çıkdı efḡānım G.267/6

2.3.4.1.2.1.3. Cennet, Cehennem

Cennet, *Dîvân*’da “Cennet-i Me’vâ, Cennet-i Adn, Cennet-i Nâ’im, Cennet-i Firdevs, Cennet-i A’lâ, Huld-i Berîn, Firdevs-i Berîn, Bâḡ-ı Cennet, Gülşen-i Cennet, Bihişt” gibi isimleriyle geçmektedir:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Murḡ-ı dili etdi pervāz **cennet-i Me’vâ’ya** dek
Ḥasretā āh firķatā Ḳaldım belā küncünde ben TR.5/4

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ārzū-yı cennet ile cān atıp gitdi uçup
Dilerim ola İlāhī yeri **cennet-i Na‘īm** TR.10/5

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ārzū-yı ḥūr ‘īn edince atdı ‘**Adn’e** cān
Meskenin **Firdevs** ede anıñ cenāb-ı Kibriyā TR.109/6

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥamdu li'llāh böyle bir mānende-i **Ḥuld-ı Berīn**

Oldu ol pākize ṭab'ıñ re'yi ile rū-nümā

TR.127/12

Cennetin sakinleri olan huri ve gılmanlar da şiirlerde karşımıza çıkmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bāğ-ı Firdevs'e girip 'ayş-ile 'işret edesin

Ḥūriler ile bile zevkle şoḥbet edesin

Cümle **gılmānlar** ile dem-be-dem ülfet edesin

Pederiñ **Lutfi'**ye maḥşerde şefā'at edesin

Āh oğlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn

Gitdi 'Adn'e bırağıp pederiñi zār u ḥazīn

MUS.39/8

Cennet için kullanılan kelimelrden biri de “bihişt” kelimesidir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Oldu ol hūrī veşim ḥaḳ bu ki maḥbūb-ı **bihişt**

Lağzla derler ise 'uşşāk aña ḥūb-ı **bihişt**

'Ömr-i üftādeleriñ olmasa maṭlūb-ı **bihişt**

Oldu her ravza birer kıṭ'a-ı merğūb-ı **bihişt**

Kim temāşāda anı hūr ile gılmān şaf şaf

MUS.48/2

Şair, şiirlerinde cennet kelimesini kullanırken cehennem yerine “sıc, duzah, nār, caḥīm” gibi isimleri tercih etmiştir:

_. _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Ol günki **caḥīm** yeri ola ehl-i 'uşātıñ

Maḥşerde benim yerimi **nār** eyleme yā Rab

G.30/4

Sevgilinin olmadığı yer cennet de olsa orası âşık için “sıc” ve “dulah”tan başka bir şey değildir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Baña **sıc** oldu begim ravza-ı rüşen sensiz

'Ayn-ı külḥan görünür çeşme-i gülşen sensiz

G.167/1

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Yārsız **dulah** olur 'āşıka gülzār-ı İrem

Bāğda rāḥat edemez cennet olursa Ādem

G.257/1

2.3.4.1.2.2. Melekler

Ahmed Lutfî; hayatta yapılan tüm amellerin kayıtlı görevli “Kirâmen Kâtibîn” melekelerini, ölüm meleği olan “Meklekü’l-mevt” yani “Hz. Azrail”i son olarak da kabirde hesaba çeken “Münkereyn melekleri”ni şiirlerine konu etmiştir:

__._/ __._/ __._/ __._
Ede o sultânı Mu‘în cümle haţâlardan emiñ
Etsin **Kirâmen Kâtibîn** hayrâtını bir bir hisâb TR.101/2

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Melekü’l-mevt gelicek rûhumu kabz eylemege
Hâlet-i nez‘î baña eyle Hudâyâ âsân K.1/12

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Ol karañu sin içinde nice olur aḥvâlim
Münkereyne nice veririm ‘aceb râst cevâb MUS.1/IX-3

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Beni kabır içre koyup hep gideler yârânım
Gele kabır içre su’âle baña anda **melekân** K.1/15

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Kabırime gönder eyâ Rabb-i Raḥîm **iki melek**
Böyle tâ ḥaş(i)re dek eglenem anlarla hemân K.1/19

Bunların yanında “melek” kavramı şiirlerde gerçek anlamının dışında “melek, melek-hıslet, melek-manzar...” gibi benzetme unsuru olarak da kullanılmıştır:

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Yârî âgûşumda görüp dediler pîr ü cüvân
Bir **melek** binmiş görüñ bî-çâre ‘usfûr üstüne G.292/4

.._/_/.._/_/.._/_/.._
Baña luţf etdi murâd üzre murâda erdim
O **melek-manzar** o güzellere serdâr bu gice G.297/6

2.3.4.1.2.3. Kader

Bir sebeple memleketinden ayrılmak zorunda kalan şair “elveda” redifli gazelinde bu gidişinin “ta devr-i ezelden başa yazıldığını yani kaderi olduğunu” söyler:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Elvedā^c **baş**a yazılan bu imiş devr-i ezel
Elvedā^c ey pür-vefā pür-mihr dil-dār elvedā^c G.196/3

2.3.4.1.2.4. Kitap, Kuran, Mushaf, Sure, Ayet, Hadis

Dîvân’da kutsal kitaplardan sadece “Kur’ân-ı Kerîm” ve “Tevrât” geçmektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
Altuna batırsalar anı yeridir el-hağ
Ser-süre yazan muşhaf-ı **Kur’ân’a** kalemdir K.14/6

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Maṭla^c-ı naẓm-ı kerîm ey şāh *bismi’llāh* dır
Tāc-ı Kur’ân-ı ‘azîm ey māh *bismi’llāh* dır G.1/1

Ayrıca Kur’ân’da Tevbe suresi hariç her surenin başında tekrar edilen besmeleyi şair Sırrî Mecmuası’ndaki müfred kısmında (Cergibozan 2017:130) bir beyitte kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
*Bismi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥîm*⁶⁶
Revnağ-ı ser-süre-i naẓm-ı kerîm MÜ.1

Mushaf kelimesi sadece 14 nolu kasidede gerçek anlamda kullanılmışken şiirlerin çoğunda “mushaf-ı ruhsâr” tamlamasıyla bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır: Sevgilinin sakalı çıkınca sanki yanak mushafında “Neml” suresi yazılır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Edince ḥatt[ı] reyḥân-ile taḥrîr kâtib-i kudret
Olupdur süre-i Neml ile zîbā **muşhaf-ı ruhsâr** TR.98/2

⁶⁶ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla: Neml - 27/30’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 378).

92 nolu tarih şiirinde Yahudi iken Müslüman olan birinin ihtida hikâyesi anlatılırken orada Tevrât'tan da bahsedilir. Müslüman olan bu şahıs öncesinde bir “Tevrât-hân”dır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Nice yıldız kethüdâ olmuş-idi ol zümreye
Nice yıllar anlara olmuş-iken **Tevrât-h'ân** TR.92/3

Kur'ân-ı Kerîm'den bazı surelerin de beyitlerde ismen zikredildiğini görmekteyiz. Bunlar “Neml, Nur, Leyl, Yâ-sîn, Tâ-hâ, Rahmân, Lokmân” sureleridir. Yüzde yeni çıkan sakal karınca sürüsüne benzemektedir. Bu sebeple şair, sakal ile bu bağlantıyı kurmak için “Yanak mushafında Neml suresi yazılmış.” demektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Sûre-i Neml oldu taḥrîr muşḥaf-ı ruḥsârda
Yâḥûd ay üzre yazılmış g'ÿyâ müşğîn-elîf TR.119/3

Yine sakalla “Leyl” suresi arasında “gece-siyah” benzerlik ilişkisi kurulur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Şanma kim geldi cemâl-i pâkiñe ḥaṭṭ-ı siyâḥ
Sûre-i ve'l-Leyli'dir⁶⁷ ol muşḥaf-ı ruḥsârda G.290/5

Sevgilinin yanak mushafı üstündeki kaşlarını görenler sanki “Nur suresi üstüne besmele yazılmış” demektedirler:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Muşḥaf-ı ruḥsârı üzre der gören ebrûsunu
Besmele taḥrîr olunmuş **sûre-i Nûr** üstüne G.292/2

Şair, “Yâ-sîn” ve “Tâ-hâ” surelerini dausına şefaatçi yapmaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _
Dü-‘âlemde beni şâd et Ḥudâyâ
Be-nûr-ı ḥazret-i **Yâ-sîn**⁶⁸ ü **Tâ-hâ**⁶⁹ G.4/1

Son olarak torunu Osman'ın camide okuduğu “Rahmân” ve “Lokmân” sureleriyle dinleyenleri ihya edip hastalıklarına deva olduğunu söyler:

⁶⁷ Geceye yemin olsun! : Leyl - 92/1'den iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 595).

⁶⁸ Yâ sîn: Yâ-sîn - 36/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 439).

⁶⁹ Tâ-hâ: Tâ-hâ - 20/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 311).

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hûb nefesle okudukça âdeme verir hayât

Mürde ihyâ etmek-içün **âyet-i Rahmân** okur G.159/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ehl-i derde eyler âyât-ı ‘izâm ile devâ

Hasta-ı mihnet-keşâna **sûre-i Lokmân** okur G.159/4

Ahmed Lutfi, gerek ayet ve gerekse hadisi aynen veya mealen şiirlerine koymuştur. Özellikle Kur’ân-ı Kerîm’den birçok ayet iktibası yapmıştır. Gazellerden 4 nolu gazelin 1,2 ve 4. beyitlerinde Kur’ân’dan içerikle ilgili iktibaslar yapılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Dü-‘âlemde beni şâd et Hudâyâ

Be-nûr-ı hâzret-i **Yâsîn**⁷⁰ ü **Tâhâ**⁷¹

İlâhî kûfl-ı ümidim küşâd et

Be-hâk-ı sûre-i **İnnâ feteħnâ**⁷²

Dediñ **lâ taknâtu min rahmeti’llâh**⁷³

Ümidim rahmetiñden kesmem aşlâ G.4/1-2, 4

Bir imaret üzerine yazılmış tarih şiirinde şair, memduhunun bahsi geçen evini överken Tâhâ sureinin 76. ayetinden bir kısmı aynen şiirine almıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hâbbezâ bu beyt-i bî-hemtâyı Rıdvân görse ger

Hazihi cennât⁷⁴ ile olur idi midhat-serâ TR.127/7

Bunların yanında musammatlar kısmındaki 63 nolu tahmiste “*Men mâte mine’l-‘aşkı feħad mâte şehîdâ*⁷⁵” hadisi aynen şiire almıştır (bu hadisle ilgili geniş bilgi için bk. Şakar 2021). Örnek olarak şiirden bir bendi aşağıya aldık:

⁷⁰ Yâ sîn: Yâ-sîn - 36/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 439).

⁷¹ Tâ-hâ: Tâ-hâ - 20/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 311).

⁷² Şüphesiz (biz sana apaçık bir) fetih verdik: Fetih - 48/1’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:510).

⁷³ Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin: Zümer - 39/53’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:463).

⁷⁴ İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! : Tâhâ 20/76’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:315).

⁷⁵ Aşkını gizleyip, iffetini muhafaza ederek ölen şehiddir. (Kenzu’l-ummâl, h. No: 6999-7000; Hakim, Hatib)

__./.__./.__./.__.

Rûhuna kıyanın yoludur rāh-ı selāmet
Cān terkin uran bulur imiş naqd-i şehādet
Cān versem ‘aceb mi saña ey kıyāmet
Buyurdu bunu Hāzret-i Sultān-ı risālet
Men māte mine’l-‘aşkı fekad māte şehīdā

MUS.63/3

Ebu Hureyre’den gelen rivayette Hz. Muhammed:“*Ramazan geldiğinde cennet kapıları açılır.*⁷⁶” buyurmaktadır. Bu hadis *Dîvân*’da mealen ifade edilir:

..__./..__./..__.

Cennetiñ kapıları hep açılır
Dā’imā ‘āleme rahmet saçılır
Luṭfiyā cümle günāhdan geçilir
Geldi ‘izzetle mübārek Ramazān

MUS.88/7

2.3.4.1.3. Diğerleri ⁷⁷

Bu kavramların dışında dinle ilgili olarak şu kavramlar da *Dîvân*’da yer almaktadır:

2.3.4.1.3.1. Günah, Tевbe

Şair gerek “Münacat”ında gerekse “Tevbenâme” adlı terkîb-bendinde günahlarını itiraf edip tevbeler etmektedir. Allah’tan, kalbini günah pisliklerinden temizlemesini ister:

..__./..__./..__./..__.

Kızb ü bühtān u ḥaṭādan dilimi pāk eyle
Seni zıkr eylemeden gayrıya açdırma dehān

K.1/2

Şair, o kadar çok günah işlemiştir ki “günah kitabı” mahşer gününe kadar yazılsa da bitmez:

..__./..__./..__./..__.

Benim ol ‘āşī vü mücrim ki **kitāb-ı günehim**
Rûz-ı mahşere degin yazsalar olmaya beyān

K.1/23

⁷⁶ İmām-ı Buharî, Sahih 923

⁷⁷ Dinle ilgili diğer kavramların sıralamasında alfabetik sıra takip edilmiştir.

Şair, başka bir şiirinde ise bütün günahlarına tevbe etmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Tevbe yâ Rabbî bütün cürm ü haṭâ etdigime

Tevbe yâ Rabbî ‘uc(u)b ile riyâ etdigime

Tevbeler ayağı bir daḥi ele almayayım

Tevbe yâ Rabbî cüvân ile şafâ etdigime

Tevbe olsun nâs ile eyledigim ğavġāya

Tevbe dil-berler için âh u fezâ etdigime

MUS.1/XI-1,2,3

2.3.4.1.3.2. İbadet

Ahmed Lutfî; şiirlerinde, “savm (oruç), zekât, sadaka, kurban, hac, salat (namaz)” gibi ibadetlere yer vermiştir. Ayrıca ve “beş vakit” ifadesiyle dolaylı olarak yine namazdan bahsetmiştir. Şair, sevgilisinin ramazan ayındaki namaz ve orucunu Allah’ın kabul etmesini dilemektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Raḥmeti Ḥaḳḳ’ıñ olur bunda nüzûl

Berekâtı Ḥaḳ’ıñ olur mebzûl

Ḥaḳ ede şavm u şalâtıñı kabûl

Ramazânıñ ola cānā meymûn MUS.89/4

Âşık, mübarek Kurban Bayramı’nda sevgiliden, cömert davranarak güzelliğinin zekâtını vermesini ister:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Mübârek ‘ıyd-ı Kırbân’dır kerem kııl

Zekât-ı ḥüsnuñü kııl baña i‘tâ

G.25/3

“Sadaka” ibadetini toplumun 18. yy.da yaşadığı ahlakî çöküntüyü “şeyh” tiptemesi üzerinden anlatırken kullanmaktadır. “Şeyh”in ayağına kadar sadaka ve adaklar gelmektedir. O da sadaka olarak gelen altını güzellerle vermektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Gelmede ayağına cümle **nuzûr** u şadakât

Zer girerse eline ḥûba ‘aṭâ eyler şeyḥ G.83/2

Âşık, Kurban Bayramı’nda, kendisine hediyeler vermesini ve koçbaşı hakkı için kendini bu bayram gününde kurban etmesini ister:

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Ben kula luṭf-ı firāvān eyle

‘İyd-ı aḍḥıyyedir iḥsān eyle

Hastayım derdime dermān eyle

Koma ğamda beni şādān eyle

Dili bayrām günü ḥandān eyle

Koçbaşı-çün beni kurbān eyle

MUS.23/1

Sevgilinin mahallesi yüce Ka’be gibidir. Âşık hacı olduğu için buraya yakın olmalıdır:

__ . / . __ . / . __ . / . __

Etse n’ola dil kūy-ı dilārāya taḥarrüb

Hācıdır eder Ka’be-i ‘ulyāya taḥarrüb

G.34/1

Ayrıca Şair, hacdan dönen bir dostu için yazdığı 91 nolu gazelde bu ibadet gerçek anlamıyla da kullanmıştır:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Beyt-i Ḥaḳ’dan eylediñ teşrîf ey nāzik vücūd

Dilerim **haccıñı** mebrūr eyleye Ḥay u Vedūd

G.91/1

Yine şair, 3 nolu mesnevisinde Şeyh Halil Tekyesi’ni ziyareti “hacc-ı ekber” olarak nitelemektedir:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Hacc-ı ekberdir ziyāret eyle kıl kaṭ‘-ı sebīl

Kıble-i ‘uşşāḳdır ol Tekye-i Şeyḥ-i Ḥalīl

MSN.3/85

Âşık için yüzü Ka’be gibi olan sevgilinin tertemiz mahallesini tavaf etmek büyük bir mutlulukken eşiğine yüz sürmek de bir ibadettir:

. __ __ / . __ __ / . __ __ / . __ __

Tavāf etmek şafādır kūy-ı pākiñ ey yüzü **Ka’be**

Eşiğñ taşına cān-ile yüz sürmek ‘ibādetdir

G.110/4

Şair, son olarak “beş vakit” ile namaz ibadetini kastedip her beş vakitte, bir yerde sevgilisi için (MUS.24/2) bir yerde de babası için (G.28/13) dua ettiğini belirtmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Görmesem seni fiğān ile fezālar ederim

Līk gördükde sūrūr-ile şafālar ederim

Ben seniñ-çün Haḡ te‘ālāya recālar ederim

Beş vakıtde saña ben ḡayr du‘ālar ederim

Bir gedāyım ne kılam medḡ ü senādan ḡayrı

Yādigārim ne ola saña du‘ādan ḡayrı

MUS.24/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gice gündüz **beş vakıtde** budurur **Luṭfī** du‘ām

Pederim eksikligin göstermeye Rabb’im baña

G.28/13

Son olarak şair, geceyi sabahın güneş suyundan abdest alıp namaz kılmadığı için “bî-namaz”a benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ağırtma rüyuñu_almadıñ vuzū sen āb-ı mihr-ile

Yüzüñ ağ olsun ey şeb añladım ki **bî-namāz** olduñ

G.223/3

2.3.4.1.3.3. Ka’be, Merve

Şair, *Dîvân*’ında “Ka’be” kelimesini **sevgilinin yüzüne**,

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ṭavāf etmek şafādır kūy-ı pākiñ ey **yüzü Ka’be**

Eşiğñ taşına cān-ile yüz sürmek ‘ibādetdir

G.110/4

Sevgilinin mahallesine,

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Etse n’ola dil **kūy-ı dilārāya** taḡarrüb

Hācıdır eder **Ka’be-i ‘ulyāya** taḡarrüb

G.34/1

Sevgilinin mihrap olan kaşına,

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O şūḡuñ cāmi‘-i ḡüsnündeki **miḡrāb-ı ebrūsı**

Be-ḡaḡ-ı Ka’be ey dil çün imāma kıbleḡāḡ oldu

K.13/39

Sevgilinin saçının döküldüğü yanağına benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Görenler **ṭurrasın ruḡsārı** üzre

Bürünmüş **Ka’be kara şāla** derler

G.129/3

“Merve” kelimesi Ka’be’nin diğerk bir ismi olan “Beytullâh” kelimesiyle beraber kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Merve hâkkı rû’yet-i ruhsâr-ı Beytu’llâh ile

Eyledi çeşmiñi pür-nûr hâzret-i Feyyâz-vücûd G.91/3

2.3.4.1.3.4. Mübarek gün ve geceler

Şair, mübarek gecelerden “Kadir ve Berat gecelerini” mübarek günlerden ise “Ramazan ve Kurban Bayramları”nı çeşitli benzetmeler için kullanmıştır. Şair, babasından kürk istediğı gazelde babasına aşağıdaki gibi dua etmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gicesin **Kadr ü Berât** u gündüzün ‘ıyd eyleye

İki ‘âlemde anı mesrûr ede Rabbü’l-‘alâ G.28/3

Sevgilisine kavuşan şair, sevgilisinin evini ziyaret edişini “Kur’ân’ın nuzûlüne”, dolayısıyla vuslat gecesini de “Kadir gecesine”ne benzetmektedir. Zira Kur’ân, Kadir gecesinde indirilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nûr-ı a‘zam nâzil oldu gûyiyâ gökden saña

Kadre beñzer bir mübârek şâm-ı ra‘nâdır bu şeb G.36/4

Şair üç bayramdan bahseder. Bunlardan ikisi bilinen Kurban ve Ramazan Bayramları iken sonuncusu “Gül Bayramı”dır: Şair, bahara işaret eder:

_ . _ . / _ . _ . / _ . _ . / _ . _

Hınâ yaksa destine biñ şevkle n’ola

Erdi çü ‘ıyd-ı **verde** eder i‘tibâr gül K.5/9

Aşağıdaki şiirler sırasıyla Kurban ve Ramazan Bayramları’nı anlatmaktadır. Bilhassa musammatlar kısmındaki 90 nolu şiir gibi sadece Ramazan Bayramı için yazılmış şiirler de (G.201 ve G.202 gibi) vardır. Her iki şiirinde matla beyitlerini aşağıya aldık:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Hamdu li’llâh yine erdi dil-berâ ‘ıyd-ı **şerîf**

Geldi deyü ‘âşıkân eyler şafâ ‘ıyd-ı **şerîf** G.201/1

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Geldi ‘izzetle yine ey dil-rübā ‘ıyd-ı şerîf

Şevkle eyledi dehri pür-ziyā ‘ıyd-ı şerîf

G.202/1

Bunların haricinde de şiirlerde bu bayramlara yer verilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne cānı var ki ẓan ede zamānıñda anıñ kimse

Meger kim ‘ıyd-ı adhāda dōke ħalk-ı cihān ẓanı K.2/22

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bi-ḥamdi’llāh ki bayrām erdi cānā

Mübārek ede Ḥaḡ ‘ıyd-ı şeriffiñ

Bize gösterdi bugünleri Mevlā

Mübārek ede Ḥaḡ ‘ıyd-ı şeriffiñ

MUS.90/1

2.3.4.1.3.5. Şehit

Şair, aşk yolunda ölmeyi şehitlik olarak saymaktadır. Bunu da bir hadis-i şerîf ile destekler:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Şağlığı n’ider ‘āşık olan ey şeh-i devrān

Biñ cān-ile yoluñda eder cānını ḡurbān

N’ola başımı saña fedā eylesem ey cān

Bu yolda şehīd olduğuma oldu bu bürhān

Men mâte mine’l-‘aşkı feḡad mâte şehīdā

MUS.63/1

Bu kavram “*Hamile iken, doğururken veya lohusa iken ölen Müslüman kadın şehittir* (Taberani).” hadisi çerçevesinde de tarih şiirlerinde ele alınmıştır. Doğum esnasında hem kendi hem de çocuğu ölen bir kadın için yazılan şiirde o kadının şehit olduğu söylenir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Važ-ı ḡaml edip şehīden göçdü ol ‘iffet-penāh

Ḡonçesiyle oldu ol gül zīver-i bāğ-ı Na‘īm

TR.125/2

2.3.4.1.3.6. Şefâ'at

Şair bu kavramı iki anlamda kullanmıştır. Biri bilinen anlamıyla Hz. Peygamber'in ümmetine şefa'at etmesidir:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Dileriz ede **şefâ'at** rûz-ı maḥşerde Ḥabîb

Kendiñe verme elem aḡlama cānım Çelebi

TR.42/2

Aşağıdaki beyitte ise şefa'at, "gayra rica minnet etmek" anlamlarında kullanılmıştır:

_. _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Ġam-ḥāneñe etdikde o meh-pāreyi da'vet

Teşrîfi içün gayra **şefâ'at** ne belâdır

G.105/2

2.3.4.1.3.7. Sabr

Âşık, dünya gülistanında sevgilisiz figan etmektedir. Bu duruma nasıl sabredecektir?

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bu gülistân-ı cihân içre fiğân etmedeyim

Nice **şabr eyleyeyim** ey yüzü gül ben sensiz

G.167/2

Gam hırsızı, şairin sabır kumaşını yağmaladığı için artık şairin zerrece kararı kalmamıştır:

_. _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Kālā-yı şabrı eyledi tārâc düzd-i ğam

Ġalmadı ğayrı zerre tüketdim qarārımı

G.307/3

Âşık, çarpık yürüyüşlü felek neler yaparsa yapsın sabretmeli zira Mevlâ, hüznlenmiş gönlü kederli koymaz:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Hoş imdi sen bu çarḡ-ı kec-reviñ cevrine **şabr eyle**

Dil-i maḥzûnuñu Mevlâ'm ḡomaz maḡmûmı şād eyler

G.122/4

2.3.4.2. Tasavvuf

Kendisi de bir din adamı olan Ahmed Lutfi'nin *Dîvân*'ında tasavvuf, nadiren karşımıza çıkmaktadır. Hânkâhnâmesi'yle birçok tekye, âsitan ve dergâhı gezip görmüş, oraların feyzinden istifade etmiş olmasına rağmen şiirlerinde tasavvufî bir hava yoktur. Hânkâhnâme adlı eserinden anladığımıza göre şairin birçok tarikat şeyhiyle alakası vardır. Bu mesneviden şairin tarikat erbabına tam bir itikatla muhabbet ettiğini, İstanbul'a her gittiğinde buradaki tekke ve dergâhları ziyaret ettiğini anlıyoruz:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Cümle erbâb-ı tarîka 'izzet ü ikrâm ile
Eylemiş idim muhabbet i'tikâd-ı tām ile

Oldu İstānbûl hem eṭrāfında olan tekyeler
Her varışda **Lutfî**-i bî-çāreye cāy-ı maḡar

Hânkāhıñ her birin vardım ziyāret eyledim
Her birinden ḡaḡ bu istid'āyı himmet eyledim MSN.3/5-7

Bu dergâhlardaki şeyhlerden himmet isteyen şair, onların ellerini öpüp hayır dualarını almış, ayaklarının tozuna yüzün sürmüştür:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Her tarîkıñ mürşidini bulıcaḡ ben bî-nevā
Būs edip destin temennā eyledim ḡayr-ı du'ā

Ḳaḡı şeyhiñ tekye-i pākizesin gördü gözüm
Ayaḡı ṭopraḡına i'zāz-ile sürdüm yüzüm

Ḥamd ola Ḥaḡḡ'a ki aldım her birin himmetlerin
Hem ziyāret eyledim devrān-ı cem'iyetlerin MSN.3/8-10

Bu şeyhlerden kimini ilahilerine kimini de tertemiz naat ve beyitlerine hayran olmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisiniñ mā'il oldum ben ilāhiyyātına
Kiminiñ pākize na't ü kiminiñ ebyātına MSN.3/11

Tarikat erbabına hem bu kadar akalası olan hem de muhabbeti olan Ahmed Lutfî'nin tasavvufa yabancı olması beklenemez. Lakin şiiirlerinde bu tarikatlardan herhangi birine tabiiliğiyle ilgili bir bilgiye ulaşamamaktayız. Bu arada Dîvân edebiyatında birçok şairin (Bâkî gibi) dinî tarafını çoğu kez şiiirlerine yansıtmadığını biliyoruz. Ahmed Lutfî de böyle bir tercihte bulunmuş olabilir. Şairin tasavvufî manalar içerdiğini düşündüğümüz şiiirlerine geçmeden önce kısaca tasavvuf kavramını tanımlamak istedik:

“Tasavvuf, hakkın hoşnutluğunu kazanmak ve edebî saadete ermek için nefisleri temizleme, ahlakî tasfiye, iç ve dış tenvir, suret ve sîreti tezkiye hallerinden bahseden ilmin adıdır. Tasavvufun ıstılahlarının hemen hepsi, tasavvufun mevzuunu teşkil eder. Bunlardan başlıcaları: Nefsini bilmek, kalbini bilmek, nefisini temizlemek, kalbini temizlemek, mükâşefe, müşâhede, makamlar, kurb, vusul, fenâ, bekâ, sekr, sahv, kabz, bast, ilhâm... gibi hallerdir (İz 1997:30-31).”

Bu tanımdan hareketle şairin tasavvufla ilgili olduğunu düşündüğümüz ilk şiiiri bir münacat olan 1 nolu kasidedir. Bu kasidenin bazı beyitlerinde tasavvufî terimler karşımıza çıkar. Aşağıdaki beyitte tasavvuf ıstılahlarından biri olan “kalbini temizlemek” ve “zikir” kavramlarını görmektediriz. Şair Allah'tan, dilini yani hem dil hem de gönlünü yalan ve hatadan temizlemesini ister. Böylece temiz kalple onu zikredecektir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Kız ü bühtân u haṭâdan dilimi pâķ eyle
Seni zikr eylemeden ğayrıya açdırma dehân K.1/2

Doğru yolun en büyük düşmanı olan nefis ve şeytana karşı Rabb'inden yardım ister:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Baña yâ Rabbî kerem edip ‘ināyet et kim
Doğru yoldan beni ayırmaya nefis ü şeyṭân K.1/3

Aşağıdaki beyitte yer alan “ucb, riya ve gönül alçaklığı” yani “tevazu” tasavvufî terimlerdenidir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Yâ İlāhî gelmesin cân u dile ‘ucb u riyâ
Gönlü alçaklığını eyle naşîb baña hemân K.1/5

Aşağıdaki “Sâliğin gönül kayığı, nefsin hevâ ve hevesine uyup ucu bucağı olmayan belâ bahrine düşmüştür.” anlamındaki beyitte yer alan terimler, bu beyte tamamen tasavvufî bir hava vermektedir:

..__/_..__/_..__/_.._
Zevrak-ı dil uyalı işbu hevâ-yı nefse
Bir belâ bahrine düşdüm ki yok aña pâyân K.1/24

Tekke ve dergâhlar hakkında yazılmış olan “Hânkâhnâme”de birçok beyitte tasavvufî terim ve manalara rastlamak mümkündür. Aşağıya birkaç beyti örnek olarak yazdık:

Riyazetle nefsini öldüren sâlik:

..__/_..__/_..__/_.._
Nefsiñi öldür riyâzetle sülûk et rûz u şeb
Eyle Hâtûniyye Dergâhı’nda maşşûduñ taleb MSN.3/44

Soğuk kalbini şevkin nefesiyle ateşli kılmak:

..__/_..__/_..__/_.._
Çalb-i serdi sūznāk et çak dem-i eşvākda
Āteşin-tevhîd eyle Tekye-i Çakmak’da MSN.3/47

Dünya nimeti için gam ferdasını yememek:

..__/_..__/_..__/_.._
Ni‘met-i dünyâ için gel yeme gam ferdasını
Tekye-i Bulğurlu’da gel iç Baba Çorbası’nı MSN.3/49

Beyitlerdeki ilk mısralarda yer alan tasavvufî terimler şairin tasavvufa vukufiyyetini göstermesi açısından önemlidir.

Ahmed Lutfî’nin *Dîvân*’ında yer alan 3 adet hece ile yazılmış musammatlardan biri olan 104 nolu murabba “Niyâzî Mısırî” ve “Yunus Emre”nin dilini andıran bir üsluba sahiptir. İçerik olarak tasavvuf yolcusuna nasihatler içermektedir. Oldukça sade bir dil ve anlatıma sahiptir. Tasavvufî manaların yoğunlaştığı kelimeleri kalın yazı tipiyle işaretledik:

Sen **kendiñi bilmedin**
‘İrfānı ārzūlarsın
‘Aqlıñ başa dermedin
İz‘ānı ārzūlarsın

Rāh-ı Hakk’a gitmedin
Dervīş olmak istersin
Mürşid elin tutmadın
Cānānı ārzūlarsın

Şular gibi rûz [u] şeb
Yüzüñ yere sürmedin
Māhileyin dem-be-dem
‘Ummānı ārzūlarsın

Luṭfī yaş akıtmadın
Dā’im gülmek murādın
Derd-i ‘aşka düşmedin
Dermānı ārzūlarsın

MUS.104/1-4

Sade bir dil ve hece ölçüsü ile yazılmış bu şiire bedel 320 nolu gazelde tasavvufî terimlerin daha derin anlamları düşündürecek şekilde ele alındığını görmekteyiz:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sırrımız görünmez oldu ḥayliden ‘anḳā gibi
İsmi mevcūd cismi nā-peydā velī kimyā gibi

Üç gün oldu vech-i pākiñ hīç bize ‘arz etmedi
Ḳanḳı burca eyledi taḥvīl meh-i garrā gibi

Baḥr-i ‘ālemde tecessüs eyledik ḡavvāşveş
Muḥtefī oldu şadef içre dūr-i yektā gibi

Eyleyip birden ḳumāş-ı ḥüsn-i pākiñi nihān
Vechini ḥıfz etdi ‘ıyda şaḳlanan kālā gibi

Bize gün göstermedi ey **Luṭfī** bu baḥt-ı siyāḥ
Oldu ebr içre nihān mihr-i cihān-ārā gibi

G.320/1-6

Bu gazelin tamamı dikkate alındığında “ismi mevcut cismi nâ-peydâ” bir “sır”dan bahsedilmektedir. Her beyitte farklı benzetmelerle anılan bu “görünmez sır” tasavvuf erinin ulaşmak istediği “anka”sıdır. Tasavvufta tarikat ehlinin önündeki iki düşman olarak vasflandırılan “nefis ve şeytan” kavramları Ahmed Lutfî’de iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Şair, ilk olarak tüm kötü işlerin suçunu nefis ve şeytana vermeyip cüz-i iradesiyle bunları tercih ettiğini söyler:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Nefs ü şeytân beni aldatdı demek söz mü ya hîç

Kendim etdim edemem kimseye cürmüm isnâd

MUS.1/V-4

Daha sonra hem asi hem de insanın apaçık düşmanı olan nefis ve şeytandan şair Allah’a sığınır. Bu iki düşmanın kendini doğru yoldan ayırmaması için Allah’tan yardım ister:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Baňa yâ Rabbî kerem edip ‘ināyet et kim

Doğru yoldan beni ayırmaya **nefs ü şeytân**

K.1/3

Sonuç olarak gerek din ve gerekse tasavvuf Ahmed Lutfî’nin *Dîvân*’ında önemli bir yer tutmaktadır. Bilhassa şairin dinî kimliği ve tarikat erbabına duyduğu muhabbet ve alaka, din ve tasavvuf ait terminolojinin şiirlerinde yer bulmasını netice vermiştir. Şiirlerde çoğu kez tevriyeli olarak yer bulmuş olan bu kavramlar bazı yerlerde de sadece gerçek anlamlarıyla kullanılmışlardır. Bir yerde günahları için tevbe eden şair bir başka yerde zahide kitabını satıp şaraba vermesini nasihat edecek kadar ileri gitmiştir.

2.3.5. Toplum ve Kültür ⁷⁸

2.3.5.1. Toplum

2.3.5.1.1. Hükümdar, devlet adamları ve şairler

Ahmed Lutfî, *Dîvân*'da padişahlardan Sultan III. Ahmet (TR.29/1, TR.70/1, TR.89/bşk.,1), Sultan III. Mahmut (K.13/1, TR.91/bşk.,1, TR.93/1, TR.95/1, TR.99/1, TR.100/1, TR.101/bşk.,1, TR.102/1); sadrazamlardan Sadrazam Damat İbrahim Paşa (K.2/bşk.,2, TR.53/bşk.,2) ve Sadrazam İsmail Paşa (TR.113/bşk.,14); vezirlerden Vezir Ali Paşa'dan (TR.29/3, TR.99/bşk.,5,6,12, TR.100/bşk.,6,20), son olarak Sultan III. Mahmud zamanında vezir olmuş olan Kabakulak İbrahim Paşa'dan (TR.91/bşk.,2) bahsetmektedir.

Türk şairlerinden ise Bâkî (MSN.1/Kıta-1), Bezmî (TR.22/bşk.,1, TR.30/bşk.,1, KT.1/40), Bosnalı Sâbit (MUS.34/bşk.), Cafer (MUS.52/bşk.,5), Fehîm Çelebi (MUS.27/bşk.), Hanîf (G.181/5), Hâsib Bursevî (MSN.3/18,24), Hicrî (MUS.33/bşk.), Hikmetî (KT.1/37), Hüsnî (K.3/bşk.,22, K.7/28, TR.98/bşk.,1,7, MUS.41/bşk.,5, MUS.50/bşk.,20,21) Kenzî (MUS.66/bşk.,5), Mahvî (MUS.22/bşk., G.119/6, G.139/5), Mîr Âlî (G.9/4), Nâbî (K.8/20,K.9/16, MG.332-7), Nahlî (K.12/bşk.,4, TR.33/bşk.,1, TR.68/1, TR.104/bşk.,1,5, KT.1/38), Nazîf (G.199/5), Nefî (K.9/28, MUS.30/bşk.), Örfî (TR.80/bşk.,1, MUS.42/bşk.,5, MUS.43/bşk.,5, MUS.44/bşk.,5, MUS.45/bşk.,5, MUS.46/bşk.,5, MUS.47/bşk.,5, MUS.48/bşk.,5, MUS.49/bşk.,5, MUS.58/bşk.,5), Râmî Paşa (MUS.11/bşk.), Râşid (MUS.14/4), Râzî (MUS.32/bşk.), Rızâyî (G.164/1-7, G.181/5), Rüşdî (K.15/1,6, MUS.54/bşk.,5), Sabrî (MUS.19/bşk.), Sırrî (MSN.1/55,56, MUS.50/bşk.,19,21) Şehrî (TR.16/bşk., TR.107/bşk.,1,7, G.10/5, G.129/6, G.173/5, G.214/5, G.288/5, KT.1/34), Şerîfî (TR.129/bşk.,1,6, MUS.50/bşk.,18,21), Taşlıcalı Yahya (MSN.5/13), Veysî (K.6/18, K.12/12, MSN.1/53, MSN.2/45), Zâtî (MUS.24/bşk.) ve Zihnî (K.9/bşk.,13, MSN.1/bşk.,5, MSN.3/bşk.,20, MUS.40/bşk.,5, G.290/7) isimlerine şiirlerinde yer verir.

⁷⁸ Bu başlık altındaki alt başlıklarda kavramlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

İran şairlerinden Hâfız-ı Şîrâzî (K.15/11), Sa'dî (K.3/15, MSN.3/70) ve Sâ'ib-
i Sıfahanî (K.9/5) *Dîvân*'da yer alır.

2.3.5.1.2. Tarihî ve efsanevî kişiler

Ahmed Lutfî; Arap, Fars ve Türk edebiyatının birçok efsanevî kişiliğine
şiiirlerinde yer vermiştir. Bunlar, “Bihzâd, Mânî, Cem, Dârâ, Edhem, Hatem, Hüsrev,
Keyhüsrev, İskender, Kahraman-ı Kâtil, Rüstem, Kayser, Kârûn ve Sultan
Mahmut”tur.

2.3.5.1.2.1. Bihzâd, Mânî

Bihzâd, Safevîler dönemlerinde yaşamış büyük bir Türk minyatür sanatçısıdır
(Pala 1995:91). Şair, Sirozî Hasekî Mustafa Ağa'nın yeni yaptırdığı evini överken bu
meşhur ressamın bu evin nakışlarını kıskanacağını iddia etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Laţîf ezhâr-ı gûn-â-gûnla bir gûlsitân olmuş
Göreydi reşk ederdi nakş-ı bî-hemtâsını **Bihzâd** TR.120/4

Mânî ise Sasaniler döneminde yaşamış ünlü bir ressamdır. Çine giderek orada
ressamlık sanatını öğrenmiştir (Pala 1995:357). Şair, aynen Bihzâd'da olduğu gibi bir
imaret tarihinde memduhlarının evlerindeki nakışlar için “Eğer Mânî bu binalardaki
nakışları görseydi ya âşık olacak ya da o nakışları kıskanacaktı.” demektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
O deñlü eylemişler nakş-ı gûn-â-gûn ile tezyin
Temâşâ eylese ‘âşık olurdu nakşına **Mânî** TR.97/7

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _
Nuķûş-ı bî-nażîri reşk-i **Mânî**
Hele nakķķaşî feninde yegâne TR.105/5

2.3.5.1.2.2. Cem

Pişdadiyân sülalesininin dördüncü hükümdarı olup Nuh peygamber zamanında
yaşadığı ve şarabı da onun bulduğu söylenir (Pala 1995:108). Şair, “Sâgarnâme”

başlıklı tercî bendinde kendi eskimiş çömlek testisinin Cem'in kadehinden daha seçkin bir makamı olduğunu belirtir:

.. _ _ / . _ . _ / . . _

Cām-ı **Cem**'den güzîde oldu naşb

Sāğarım bir sifâl-i köhne iken

MUS.6/II-2

2.3.5.1.2.3. Dârâ

İran'ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykûbâd olarak bilinir. İhtişam ve ululuk sembolüdür. İskender'in baba bir kardeşidir (Pala 1995:131). Şiirlerde Keyhüsrev'le beraber anılır:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

_ _ . / . _ _

Mısr ile Haleb gencini bahş eylese 'uşşâk

Bir mûyunu ancağ

Şad-dağme-i Keyhüsrev ü **Dârâ**'ya değışmem

Ey şâh-ı cihânım

GM.332/4

2.3.5.1.2.4. Edhem (İbrahim bin Edhem)

Belh sultanı iken taç ve tahtı terkedip dervişliğe soyunmuş biridir. Bu zat h. 161, m. 777 yılında vefat etmiştir (Pala 1995:163). Şair; Sevdâyî Efendi'nin Valide Sultan Camii'nde imamken bu vazifesini bırakıp dünyadan el etek çekmesini sultanken tahtı terk edip dervişliğe soyunan İbrahim bin Edhem'e benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cihânıñ ziyne ü ârâyişine olmayıp dil-bend

Misâl-i ibn-i **Edhem** eyledi terk-i 'iz ü māl cāh

TR.121/3

2.3.5.1.2.5. Hatem (Hatem-i Tayî)

Arap kabileleri arasında cömertliğiyle nam salmış olan İbn Abdullah bin Sa'd'ın lakabıdır. "Tay" kabilesinden olduğu için "Tayî" denmiştir (Pala 1995:240). Şair; eğer memduhunun ihsanlarını Hatem iştseydi kendi cömertliklerini yazdığı defterinden bahsediliyor zannederdi, demektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aṭāsını işitse zan ederdi defterin **Hâtem**

Kef-i ihsânını görse tutardı lerze ‘ummânı

K.2/13

2.3.5.1.2.6. Hüsrev

Nuşîrevân’ın torunu olup Sasaniyân sülalesinden “Pervîz” lakaplı padişaktır. Şîrîn’e olan aşkı ile meşhurdur (Pala 1995:266). *Dîvân*’da hükümdarlık yönü ile el alınmıştır. Sultan 3. Ahmed’in yaptığı çeşmeye tarih düşüren şair, Padişah’ın adalette bin Hüsrev ü Kayser’den üstün olduğunu söyler:

_ _ . / . _ _ . / _ _ . / . _ _ .

Ḳuvvetde şecâ’atde şevketde şalâbetde

A’lâdır ‘adâletde biñ **Hüsrev** [ü] Ḳayser’den

TR.89/2

Şair, maşukunu güzellerin Hüsrev’i olarak görmektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Etdim yine bir **Hüsrev**-i hûbâna ta’aşşuk

Biñ cânla etdim yine bir cânâ ta’aşşuk

G.206/1

2.3.5.1.2.7. İskender

Eski kültürümüzde iki İskender vardır. Biri Kur’ân’da geçen İskender-i Zülkarneyn ve diğeri ise İskender-i Yunânî’dir (Pala 1995:287). Şair, İskender-i Zülkarneyn’i “karanlıklar diyarı”na olan seyahati yönüyle şiirine taşır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice yer görünür andan temâşâgâh-ı zîbâdır

Diyâr-ı zulmeti seyr eyler ol mânend-i **İskender**

L.9/2

Ahmed Lutfî, İskender-i Yunânî zamanında İskenderiye şehrine kurulan Aristo’nun icat ettiği ayînesini de (Levend 1943:177) şiirlerinde kullanmıştır. Sevgilinin ay gibi güzel cemalini İskender’in aynasına benzetmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḳâmetiñ gibi cihân içinde bir ‘ar‘ar mı var

Ya saña beñzer bu ‘âlem içre bir dil-ber mi var

La’l-i nâbîñ gibi dünyâda begim sükker mi var

Meh cemâliñ gibi ya **mir’âṭ-ı İskender** mi var

Bâğ-ı ‘âlemde gülāsā gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz MUS.13/3

2.3.5.1.2.8. Kahramân-ı Katil

Pişdadiyân sülalesinden Şâh Tahmurs’un oğludur. Devler tarafından büyütülmüş olup Rüstem’le yaptığı savaşta yenilip ölmüştür (Pala 1995:306). Sevgilinin gamzesi “Kahraman”a benzetilir:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Âdemi eyler helâk ol **Ḳahramân-ı ğamzesi**
Bir bakışda zaḥm açar müjgânla kim söyleşir G.98/2

2.3.5.1.2.9. Kârûn

Hız. Mûsâ zamanında yaşayıp Kur’ân’da hazinelerinin anahtarını güçlü bir topluluğun taşıyacağı kadar zengin olan biri olarak anlatılan (el-Kasas 28/76, 78, 81; el-Ankebût 29/39; el-Mü’min 40/23-24) bir kişidir. Hız. Musa ona ilm-i kimyayı öğretmiştir. Kârûn kibri ve cimriliği sebebiyle malıyla beraber helak olmuştur (Pala 1995:313). Ahmed Lutfî, “Fakirlik âleminin padişahı olsa da sâgarını Kârûn’un malına değişmeyeceğini” söyler. Sâgarı onun için Kârûn’un malından daha değerlidir:

.. _ _ / . _ . _ / .. _
Pâdişâh-ı diyâr-ı faḳr olsam
Mâl-ı **Ḳârûn**’a vermezem seni ben MUS.6/II-7

2.3.5.1.2.10. Kayser

Eski Roma ve Bizans hükümdarlarının lakabıdır (Pala 1995:318). İskender Ağa’nın kızının veladeti için yazılan tarih şiirinde bu zatın kızı Kayser’in kızına benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Melek-manzar perî-peyker zekâda duḡter-i **Ḳayser**
Bu güne ‘âlem-i ğaybdan yine bir gülsitân geldi TR.64/6

2.3.5.1.2.11. Keyhüsrev

İran'ın Keyâniyân sülalesinden olup Keykâvûs'un torunudur (Pala 1995:324). *Dîvân*'da müstezat gazelde geçer. Şair, sevgilinin bir kılını Keyhüsrev'in yüz akrabasına değişmemektedir:

__ ./ . __ ./ . __ ./ . __
__ ./ . __

Mısr ile Haleb gencini bahş eylese 'uşşāk
Bir mūyunu ancak
Şad-raḥme-i **Keyhüsrev** ü Dārā'ya değişmem
Ey şāh-ı cihānım

GM.332/4

2.3.5.1.2.12. Rind ve Zahid

Dîvân edebiyatında en çok karşımıza çıkan tiplerden biri de “rind ve zahit” tipleridir. Şair, *Dîvân*'ında birçok yerde bu tipleri kullanmıştır.

2.3.5.1.2.12.1. Rind

Dünyanın her türlü işini hoş gören kişiye denir. Hayatın iyiliği de kötülüğü de onun katında birdir. Dünya onkların nazarında bir pul kadar değerli değildir. Bu zatlar ehl-i keyf insanlardır (Pala 1995:449). Şairin dediğine göre keyfine düşkün bu rind ehli, toplandığı kahvehanenin genişletilmesinden memnun olmuşlardır:

. __ __ ./ . __ __ ./ . __ __ ./ . __ __

İki dükkân bir olunca güzel vüs'at-pezîr oldu
Biri birini istiskāl ne ḥācet şimdi **rindāna**

TR.103/2

Şair, “Sâgarnâme” adlı tercî bendinde sâgarı “cihanın rindi” olarak nitelendirirken ilerleyen beyitlerde adı “ayak” olmasına rağmen “rindler”in onu elden ele aldığından bahseder:

.. __ __ ./ . __ __ ./ . __ __

Ölçüsünü alırsıñ evfāhıñ
Sen gibi görmedimdi **rind-i cihān**

MUS.6/IV-2

.._/_.._/_.._

Gerçi nāmıñ seniñ ayağ ammā

Alı[r] elden ele seni **rindān**

MUS.6/IV-5

Kişi eğer ehl-i irfanın meclisine gelmek isterse rindlerin meyhanesine ayak basmalıdır:

.._/_._._/_._._/_._._

At ayağıñ gel dilā mey-ḥāne-i **rindāna** baş

‘Ömrüñ içre sen de bir kez meclis-i ‘irfāna baş G.189/1

Mescitte “Kadeh Duası” nı sufi ile değil de meyhane de rind ile şöyleşmek gerekir:

../._._./._._./._._.

Mescidde du‘ā-yı Kadeh’i şūfīye añma

Mey-ḥāneye gel de anı **rindānla** söyleş

G.184/7

2.3.5.1.2.12.2. Zāhid

Kaba sofı demektir. Allah’ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte şüpheli şeyden kaçınan kişilere denir. Bu tabir edebiyatta, dini konularda kıt anlayışlı olup derine inmemiş kişiler için kullanılır. Dar bir düşünce dünyaları vardır (Pala 1995:577). Ancak şair bu kavramı hem gerçek hem de mecaz anlamı ile kullanmıştır. Şair, tarih şiirlerinde ve bir kasidede bu kelimeyi “takva ehli” yani gerçek anlamında kullanmıştır:

.._./._._._./._._._./._._.

Yine bir ‘āķile vü **zāhide** zen gitdi dünyādan

Mekānın cennet-i a‘lā ede Mevlā-yı Raḥmān’ım TR.55/1

Gül her sabah çiğ tanesiyle abdest alır. Zira gül, taat ehli bir zāhit olmuştur:

../._._._./._._._./._._.

Tecdīd eder vuzūsunu her şubḥ jāleden

Ḥakkā ki oldu **zāhid-i ṭā‘at-güzār** gül

K.5/3

Bazı zâhitlerse riyakârdır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Zâhidiñ de ba'zısı halka riyâ etmektedir

Tîr-i ğamla kimi de kıddini yâ etmektedir

MSN.4/VI-7

Şair, bazen zâhide nasihatte verir. Kitabını satıp onunla şarap almasını söyler:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ehl-i bezmiñ aña gel keyfiyyetiñ meyhânede

Şat kitâbıñ **zâhidâ** hep bâde-i engûra ver

G.134/2

Şair, zâhide nasihate devam eder. Ona ne müsrif ne de cimri olmasını, hasisilik edip halkın akçesini kesmemesini söyler:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ne ziyâde müsrif ol **zâhid** ne pek de ebhal ol

Ne hasîs olup dem-â-dem halkıñ akçesini kes

G.182/4

Bununla beraber zâhit, eğer güzellik camisinde sevgilinin kaşını görse hemen “Bu benim kıblemdir!” diye mihraba yönelirmiş:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Görünce cāmî‘-i hüsnünde ebrûsunu dil-dârıñ

Budur kıblem deyü **zâhid** hemân mihrâba meyl etdi

G.317/5

Velhasılı zâhidin şu âlemde tek eğlencesi elindeki tesbihi ile çektiği zikirdir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Vâ‘iziñ pendî hemân leyl ü nehâr eğlencesi

Zâhidiñ tesbîhi elde âşikâr eğlencesi

MUS.4/I-2

2.3.5.1.2.13. Rüstem

İran’ın ünlü kahramanıdır. Cesaret, kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür (Pala 1995:455). *Dîvân*’da, bir savaşta öldürdüğü Kahraman’la beraber anılmaktadır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Zîr-i hâk içre yatarlar nice biñ **Ḳahramân**

Her biri **Rüstem** mişali ceng ederdi bir zamân

Vardır ‘âkıbet ölüm olsañ da sultân-ı cihân

Luṭfî’den budur naşîhat saña dünyâda hemân

‘Ākil iseñ zerrece dünyāya gönül verme gel
Pādişāh olsañ da ‘āķibet bulur seni ecel

MUS.9/5

2.3.5.1.2.14. Sultan Mahmut

Gazneli Sultan Mahmut’tur. Şair, bu ismi “Vermezse ma’būd neylesin Sultan Mahmut” sözüne atıf olarak kullanmaktadır. Eğer Allah takdir etmezse cömertliğiyle nam salmış Sultan Mahmut bile sana bir şey veremez:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kalır maḳsūm olan rızķıñ seniñ ayağıña ammā

Muḳadder olmayınca ḳismet olmaz ḳismet-i Maḥmūd

G.88/4

2.3.5.1.3. Masallaşmış aşk kahramanları

Şair, Fars ve Arap edebiyatında masallaşmış aşk kahramanlarına şiirlerinde yer vermiştir. Şairin şiirlerinde kullandığı masallaşmış aşk kahramanları aşağıdadır:

2.3.5.1.3.1. Ferhad ve Şîrîn

Bu iki kahraman *Dîvân*’da bazen birlikte bazende ayrı ayrı geçmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _

Kimi_eyler dā’imā feryād

Kimi_eyler kendisin berbād

Kimi Şîrîn kimi Ferhād

Severler hem sevilirler

MUS.82/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Gāh olur kim zaḥm-ı tîr-i ḡam ile nā-şād eder

Gāh olur kim hicr-ile derd ü ḡama mu’tād eder

Gāh olur kim ‘aşķ elinden ‘āşķān feryād eder

Gāh olur kim bir leb-i şîrîn için **Ferhād** eder

Gāh olur Mecnūn’a da aḳrān eder ‘aşķ ādemi

MUS.62/4

__./.__./.__./.__.
__./.__.

‘Âlemde bahā olmaz efendim saña aşlā

Ey dil-ber-i ra‘nā

Şîrîn’e degil seni Züleyhā’ya değışmem

Ey Yūsuf-ı şānim

MG.332/6

2.3.5.1.3.2. Leylâ ve Mecnûn

Bu iki isim edebiyatımızda “aşk, maşûk ve âşık” için birer semboldür. Mecnûn bu işin eziyet, sıkıntı, acı ve ıstırap tarafında iken Leyla naz ve istiğna tarafındadır:

.___/.___/.___/.__.

O zülf-i **Leyli**’niñ vechini seyrân eyleyen bir kez

Gezer **Mecnûn** gibi âh u fezâsı artar eksilmez G.169/4

Yine “Leylâ” kelimesinin gece ve dolayısıyla siyah anlamı üzerine tevriye yapılarak şiirde “saçı Leylâ” tabiriyle “Siyah saçlı dilbere / saçları gece gibi olan dilbere gönül veren kişi, elbet Mecnûn olur.” denmektedir:

_.___/_.___/_.___/_.___

‘Akıllı olan kişi saña vermesin gönlün[ü] kim

Sen **saçı Leylâ**’ya elbet dil veren Mecnûn olur G.127/3

Ayrıca Mecnûn’un gerçek adı olan “Kays” da şiirlerde geçmektedir: Eğer sevgili, şairi eşiginden kovarsa aynen Kays gibi şair de aşk derdi ile çöllere düşebilir:

_.___/_.___/_.___/_.___

Eşiginden **Lutfî**-i bî-çâreni dūr eyleme

Kaysveş havfım budur kim sâkin-i hāmûn olur G.126/5

2.3.5.1.3.3. Aslı

Dîvân’da “Kıssa-ı meçhul-ı Aslı” (Ü1 nüshasında) veya “Mechulü’l-Aslı” (Ü2 nüshasında) olarak geçen bir kıssadan bahsedilir. Lakin bu “Aslı” bilinen meşhur “Aslı ile Kerem”deki “Aslı” karakteri midir bilmiyoruz:

.___/.___/.___/.__.

Yalandır **kışsa-ı mechûl-ı Aslı** dinlemez aḥbâb

Gerekmez kışsa-ḥ’ân meddâḥça sür erbâb-ı ‘irfâna TR.103/4

2.3.5.1.3.4. Şâh u Gedâ

Taşlıcalı Yahya'nın alegorik mesnevisidir. Gedâ'nın, Şâhın güzelliğine hayran olup ona âşık olmasını anlatmaktadır (Pala 1995:498). Şair bu iki masal kahramanının anlatıldığı mesnevinin ismini şiirinde kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimisi okur *Gülistân* kimisi *Şâh u Gedâ*

Kiminiñ bahtı bağ(ı)lı kiminiñ dâ'im küşâ

MUS.4/IV-9

2.3.5.1.3.5. Şehnâz ile Safvân

Bu adla yazılmış bir mesnevinin iki kahramanıdır. Ali Bey mesiresinde Ali Şâh isimli kişi şair ve diğer dostlarına bu mesneviyi okurmuş:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Mesîre-i 'Alî Beg 'de ol 'Alî Şâh'ım

Oğurdu bizlere *Şehnâz ile Şafvân*'ı

K.10/24

2.3.5.1.4. Efsanevî varlıklar

Şair, bazı efsanevî varlıklara şiirlerinde yer vermiştir. Bunlar: “Anka, Hümâ, Ejder, Evren ve Semender” dir.

2.3.5.1.4.1. Anka

Kafdağı'nda yaşadığı varsayılan adı var kendi yok bir kuştur (Pala 1995:38). Şair, bu anlamıyla ankaya şiirinde yer verir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Sırrımız görünmez oldu hayliden 'ankâ gibi

İsmi mevcûd cismi nâ-peydâ velî kimyâ gibi

G.320/1

2.3.5.1.4.2. Ejder, Evren

Evren kelimesi eski Türkçede ejder demektir. Efsaneye göre bir yılan 100 yaşarsa ejderha olurmuş (Pala 1995:166). Şair, sevgilinin siyah saçlarını ejderhaya benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aceb mi dil hayāl-ı kākülūñ görüp fiğān etse

Nice zār etmesin bî-çāre qarşısında **ejder** var G.139/2

Ayrıca âşığın ahının siyah dumanı da ejderhaya benzetilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Merhamet eylemedi bendeye ol gönçe-dehen

Dūd-ı āhım çıkarır göklere mişl-i **evren**

Kime şekvā edeyim sūz-ı derūnum andan

Yağdı yandırdı beni āh mişāl-i külhan

Nār-ı ‘aşk-ile tenūr-ı sitem ü evzāde

Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

MUS.18/4

2.3.5.1.4.3. Hümâ

Devlet kuşu da denen Hümâ, Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin’de yaşadığına inanılır (Pala 1995:262). Gölgesi kimin başına düşse o adam padişah olurmuş (Çeltik 1998:171). Şair, dostundan gelen mektubu “saadet Hūma’sının kanadı” olarak vasıflandırır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Aceb bu nāme mi bāl-i **Hümā**-yı devlet mi

Yahūd berāt-ı sa‘adet mi oldu erzānī

K.9/11

2.3.5.1.4.4. Semender

Ateşte yaşadığı rivayet edilen bir canlıdır. Ne zaman ateşten çıkarsa ölür. Tüm edebiyatlarda “aşk ıstırabının esiri” olarak kabul edilir (Çeltik 1998:190). Şair de bu canlının ateşle olan münasebetini konu etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Nedir ol bir ‘Arab beçe cüvāndır

Semenderveş aña nār aşıyandır

L.5/1

2.3.5.1.5. Kavimler

2.3.5.1.5.1. Acem, Arap, Hindû, Tatar

Dîvân'da, Acem kelimesi "Arap olmayan kavimler" anlamında kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ya'î Nebiyyü'l-'Arabü ve'l-'Acem

Ahmed ü Maḥmūd u Şefî'ü'l-ümem

MSN.5/8

2.3.5.1.5.2. Arap

"Arab" ismi sadece 2 yerde geçmektedir. Bunların ikisi de lugazlardır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Nedir ol bir 'Arab beçe cüvandır

Semenderveş aña nâr aşiyandır

L.5/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol nedir kim ağzı bağlı bir 'Arab

Toḳluk olmuş bendine anıñ sebep

L.14/1

2.3.5.1.5.2. Hindû

Şair, sevgilinin benlerini Hindû'ya benzetmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Biriniñ beñleri Hindû vü biriniñ dişleri incü

Hemân biri bir içim şu ikisi daḥi raḥşâdır

G.100/4

2.3.5.1.5.2. Tatar

Sevgilinin gamzesi yağmacı bir Tatar'dır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Dili mecrûḥ-ı ḥadeng-i ḡam eden sultānım

Ḥāneler hedm edici ḡamze-i Tātār'ındır

G.121/5

2.3.5.1.6. Dîvân'da geçen ülkeler

2.3.5.1.6.1. Çin

Şairin *Dîvân*'da bu iki ülkeyi sadece bir kez kullandığını görmekteyiz. Çin, “müşgîn” yani miskin çıktığı yerdir. Miskin rengi siyahtır. Sevgilinin siyah saç ve beni ile Çin miski arasında ilgi kurulur (Pala 1995:126). Şair de Çin miskini değil sevgilinin benini arzuladığını söylemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Ne dilde müşg-i **Çîn** ü ne hevâ-yı bûy-ı ‘anber var

Hemân kalbimde ancak ârzû-yı hâl-i dil-ber var

G.139/1

2.3.5.1.6.2. İran

İran, Sultan III. Ahmet’in Tebriz fethini haber veren tarih şiirinde geçmektedir:

.. _ _ / . _ _ _ / .. _ _

Pâdişâhım ola şeh-i **İrân**

Dergehiñde gulâm tã Pervîz’iñ

TR.70/3

2.3.5.1.6.3. Rum

Şair, Rum kelimesini iki farklı şekilde kullanmıştır. İlkinde “Rumeli kazaskeri” anlamına gelen “sadr-ı Rum” tamlaması içinde kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Olunca yümn-ile mesned-nişîn-i **şadr-ı Rûm** ol ân

Ricâl-i devlete dāmân-ı pâki busegâh oldu

K.13/6

Diğerinde ise etrafa koku salan bir micmere benzetilen goncanın saçtığı kokuyu Rum diyarına ait misk olduğunu göstermek için nispet “-î”si ile beraber kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Oldu her gönçe leţâfetde müzehheb micmer

Misk-i Rûmîyle yine oldu mu‘aţţar gülşen

K.11/10

2.3.5.1.6.4. Venedik

Venedik'ten ise sadece Mora'nın Sultan III. Ahmet tarafından fethinden dolayı yazılan tarih şiirinde bahsedilir:

___/.___/.___/.___

Venedik kâfiriniñ başına dar etdi dünyâyı

Çekip tığını ol küffârı katla eyledi ikdâm

TR.29/4

2.3.5.1.7. Dîvân'da geçen şehirleri

2.3.5.1.7.1. Aden

Aden Kuzey Arabistan'da Kızıldeniz'e kıyısı olan ve inci çıkarılan bir sahil şehridir. Edebiyatta inci ile birlikte kullanılır (Pala 1995:20):

.._/._._./_..

Saña beñzer olur mu gonçe-dehen

Gül-‘izârîñ be-‘ayn-ı berg-i semen

Çeşmiñ âhû dişiñ de **dürr-i ‘Aden**

Sen gibi görmedim güzel hele ben

Var-ise ‘âlem içre sîmin-ten

Yine sensin cihânda şâhım sen

MUS.8/1

2.3.5.1.7.2. Balıkesir

Balıkesir, şiirlerde “Balıkesrî” olarak geçmektedir:

___/.___/.___/.___

Bâzergân-zâde **Balıkesrî**’den etdi yine teşrîf

Zamânında on ay erbâb-ı ‘irfâna nigâh oldu

K.13/19

2.3.5.1.7.3. Bilecik

Şair, “Oldu” redifli 13 nolu kasidede Bâzergânzâde Mehmed’in Bilecik’ten sonra Tekirdağ’ına naip olarak geldiğini anlatırken şehirden bahseder:

___/.___/.___/.___

Bilecik ’den Bâzergân-zâde’ye oldu yine ihsân

Rodoscuğ şehri yine aña bir yıl cilvegâh oldu

K.13/16

2.3.5.1.7.4. Bedahşân

Bedahşân edebiyatta yakut ile beraber anılır. Bu sevgilinin dudağını temsil eder (Pala 1995:78):

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Dişîñ incü vü femîñ la^l-i **Bedahşân** olmuş
Doğrusu bu ki kadiñ serv-i hırāmān olmuş G.185/1

2.3.5.1.7.5. Bursa

Bursa, “Bursevî” şeklinde “Bursalı” anlamında kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Bundan evvel **Bursevî** Hāsib denir bir tekye-dān
On iki vezn ile birkaç hānķāh etmiş beyān MSN.3/18

2.3.5.1.7.6. Çorlu

Çorlu ismi Çorululu Rüşdî Efendi’nin Dîvân’ı için yazılan takrizde geçmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Āferîñ **Çorlu**[lu] Rüşdî-i suhan-pervāza
Ki verir ehl-i dile şi’ri neşât-ı tâze K.15/1

2.3.5.1.7.7. Eyyûb

18. yy.da İstanbul’un mahallelerinden olan Eyyûp, şiirlerde iki defa mahalle anlamında iki defa da şahıs anlamında kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Bu bir tevîk-i Mevlâ’dır mücerred sa’y ile olmaz
Hükümet ile **Eyyûb**’da yigirmi iki māh oldu K.13/31

.. _ _ / .. _ _ / .. _
Dağı şevk-ile cenāb-ı **Eyyûb**
Çok du‘ā etdi o maḥbûb-ı kulûb MSN.2/44

2.3.5.1.7.8. Gümüşhane

Gümüşhane şehri, “sevgilinin koynuna giren cüzdan” anlamında gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Naşīb olur mu bu bir kimseye dünyāda devletle
Öper ol sīne-i sīminini yāriñ zerāfetle
Girer koynuna dil-dāriñ eder zevk istirāhatla
Gümüş-hāne emīni olmuş ol ‘iz ü sa‘adetle
‘Aceb bahtı küşāde yaşdanır sīne-i cānānı
Ne hūb yerde vaṭan ṭutmuş görün bi’llāhi cüzdanı MUS.11/2

2.3.5.1.7.9. Horasan

Horasan, Anadolu’nun tasavvufi hayatında önemli bir yeri vardır. Şair de bu yönü nazara vermiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Kimi de Hātem gibi herkese iḥsān etmede
Kimi de dervīş olup seyr-i **Horāsān** etmede MUS.4/III-8

2.3.5.1.7.10. Isfahan

Isfahan kelimesi şiirlerde tevriyeli olarak bir şehir olan Isfahan’ı hem de müzikteki bir makam olan Isfahan’ı kastedecek şekilde kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Kimi de ‘uşşākla ‘azm-i **Şifāhān** etmede
Kimi de derd-i firākı yāre dermān etmede MUS.4/III-9

2.3.5.1.7.11. İstanbul

Osmanlı devletinin başkenti olan İstanbul, şiirlerde birkaç yerde geçmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Oldu **İstānbūl** hem eṭrāfında olan tekyeler
Her varışda **Luṭfī**’i bī-çāreye cāy-ı maḵar MSN.3/6

Sevgilisiz İstanbul şehrinin de kıymeti yoktur şair için:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

N'eyleyem 'ıyd u bahārını **Sitānbūl** şehrin

Baňa sen ruĥları gülzār-ile hoşdur 'ālem

G.257/2

2.3.5.1.7.12. Şâm

Dîvân'da “Şâm” kelimesi tevriyeli kullanılmıştır. Hem gece anlamına hem de Suriye'nin başkenti “Şâm” anlamına gelmektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Fıkr-i deheni etdi nice 'āşıkı nā-būd

Zülf-i ğamı etdirdi çoğun **Şām**'a 'azîmet

G.45/6

2.3.5.1.7.13. Şîrâz

Şîrâz, 15 nolu kasidede ünlü şair Hâfız'la beraber geçmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Naẓm-ı pāk ile şeref buldu diyar-ı Çorlu

Şî'r-i Hâfız nice verdi ise şeref **Şîrâz**'a

K.15/11

2.3.5.1.7.14. Tebrîz

Tebrîz, İrân'ın başkentidir. Fetihte konu edilmiştir:

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Luţfiyâ inhizām-ı sürĥ-sere

Oldu târîĥ feth-i **Tebrîz**'iñ

TR.70/6

2.3.5.1.7.15. Tekirdağ

Şairin doğum yeri ve hayatının çok büyük bir kısmını geçirdiği mekân olan Tekirdağ'ı *Dîvân*'da 5 farklı ismiyle (Rodoscuk, Tekfurdağı, Dağ-ı Tekfur, Dağ-ı Tekûr, Tekirdağ) geçmektedir. Şair, memleketi için “Tekirdağ” redifli bir gazel de yazmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ķad-i Tûbâ'lar ile bāĝ-ı cennetdir **Tekirdağ**'ı

Semen-sîmâlar ile pür-leţâfetdir **Tekirdağ**'ı

‘Araḵ anda mey anda cümle âlât-ı ʔarab anda
Ḳarârgâh-ı ma‘ârif şehr-i ‘işretdir **Tekirdağ’ı**

Anıñ pîrâmeni gülzâr u bâğistân ile memlû
Dıraḥtsitân ile pür-zîb ü ziynetdir **Tekirdağ’ı**

‘Aceb midir ki ehl-i ‘işret olsa cümle ḥûbânı
Mey-i nâbı firâvân ‘ayn-ı şerbetdir **Tekirdağ’ı**

Cihânı geşt eden dervîşe seyri lâzımındandır
Gezen seyyâha tekml-i seyâhatdir **Tekirdağ’ı**

Gülistân-ı laṭîf ‘işret-fezâdır kim nazîri yok
Mesîregâhla bir şân u şöhretür **Tekirdağ’ı**

Egerçi herkese kendi diyârı hoş gelir ammâ
Bilâd içinde cây-ı istirâhatür **Tekirdağ’ı**

Daḥi çok medḥ ederdim ger diyârım olmasa **Luṭfî**
Cihânda mişli nâdir bir vilâyetür **Tekirdağ’ı**

G.309/1-8

2.3.5.1.7.16. Yay Ağaç

18. yüzyılda Tekirdağ’ın bir karyesi olan Yay Ağaç, şairin bir kış mevsiminde hava değişimi için gittiği ancak kara tutulduğu güzel bir mekândır. Şair, yaşadığı bu olayı “Yay Ağaç” redifli gazelinde anlatmaktadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir iki gün meskenim etdi zamâne **Yay Ağaç**
Ėam ile ḳaddimi döndürdü kemâna **Yay Ağaç**

Ḳays-veş dağlar mekânım oldu ḥayfâ olalı
Bu dil-i dîvâneye bîmâr-ḥâne **Yay Ağaç**

Bâr-ı miḥnetle bir ağac yaya döndü ḳâmetim
Gireyazdı berf-i bisyâr-ile ḳana **Yay Ağaç**

Yakdı yandırdı beni bir âteşîn-ruḥsâr-ı yâr
Dilerim cayır cayır otlara yana **Yay Ağaç**

Hâşılı bir hafta çekdi miḥnet-i vakt-i şitā
Olalı bu **Lutfî** 'ye ārām-ḥāne **Yay Ağac**

G.81/1-5

2.3.5.1.8. Nehirler (Nil, Ceyhun, Fırat)

Şair, Nil ve Fırat'ı bir kez şiirinde kullanmışken Ceyhun ırmağına birkaç kez yer verir. Biz her birine birer örnek verdik:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Böyle bir 'ayna muvaffak oldu kim

Rûz şeb akmağda mânend-i **Fırât**

TR.74/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Dem-be-dem seyl-i sirişkim der-i cānāna aḳar

Güyyā **Nîl** taşıp semt-i gülistāna aḳar

G.140/1

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Lebleriñ yād eyledikçe gözlerim pür-ḥûn olur

Dest-i luṭfuñ(i)le silmezseñ yaşım **Ceyḥûn** olur

G.126/1

2.3.5.1.9. Güncel olaylar

Ahmed Lutfî, yaşadığı dönemde gerçekleşen bazı olayları da tarih şiirlerine konu etmiştir. Bunlar, “Mora ve Tebriz’in fethi, sadrazam ve vezir atamaları, yangın ve sel baskınları, kahvehane yasakları ve bazı büyük imaret faaliyetleri” diye sıralayabileceğimiz olaylardır. Çağdaşı birçok şair gibi Ahmed Lutfî'nin de bu olaylara ilgisiz kalması beklenemez. Şair de bu olayların tamamına tarihler düşmüştür.

Tekirdağ'da h.1123, m. 1711-12 yıllarında gerçekleşen büyük yangında Hân-ı Kebîr ile Orta Camii tamamen yanmıştır. Şair, bu büyük yangın sebebiyle şehrin tamamını bir yanık kokusu aldığından, Büyük Han'da birçok dükkânın yandığından, Orta caminin de tüm kül olduğundan bahseder:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Olunca şehrimiz içinde iḥrāk-ı kebîr ḥayfā

Hemān başdan başa şehriñ içini tıttu heb bûyu

Yazık Hân-ı Kebîr'le Orta Cāmi' yandı kül oldu

Birin kırtaramadılar döküp meşkler ile şuyu

Büyük Hân'dan tutup yandı varınca tā ki Eski'ye
Dekākīnīñ biri kurtulmadı kül oldu her sūku

TR.6/1-3

Tekirdağ'ında h. 1131, m. 1719-20 yılında bir gece, o zamana kadar hiç kimsenin görmediği bir şiddette başlayan yağmurun devamında ortaya çıkan sel sonucu birçok ev yıkılmış, Nuh Tufan'ı gibi her tarafı sel kaplamıştır:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _
Şehr-i Tekfūrdağı içre bir gice
Başladı yağmağa bārān-ı keşir

Ol kadar indi maţar gökden yere
Görmemişler mişlini hīç şāb pīr

Akdı seyl ol deñlü kim görölmedik
Olar içre kalmadı bir kuru yir

Akmadık kalmadı bir ev bir sarāy
Cümle ışlandı hep esvāb-ı harīr

Şiddet-ile çatladıkça ra'd u berķ
Şar(ı)şıldı zelzele mānendi yir

Yıkdı götürdü çoğunuñ evlerin
Çoğunu ğarķ etdi o seyl-i kebīr

Döndü ol yağmur [da] Nūḫ tūfānına
Cürmümüz 'afv ede luţfuyla Qadīr

TR.58/1-7

Lale Devri'ni de yaşayan Ahmed Lutfi, bu dönemin meşhur sadrazamı Damad İbrahim Paşa (TR.53) ve devamında gelen Kabakulak İbrahim Paşa (TR.91), Hekimoğlu Ali Paşa (TR.99, TR.100) ve Gürcü İsmail Paşa'nın (TR.113) vezir ve vezir-i azamlığını tarih şiirlerine konu etmiştir. Ancak burada dikkat çekici olansa diğer vezirler için tek bir tarih şiiri yazılmışken Ali Paşa'nın vezirliği için iki tarih şiiri yazılmasıdır. Sultan III. Mahmud, hükümdar olduktan sonra boş olan vezir-i azamlığa akranı içinde cesaret ve cömertliğinden dolayı parmakla gösterilecek kadar üstün biri olan Ali Paşa'yı getirip vezirlik mührünü ona vermiştir. Sultan'ın bunda maksadı

halkından kimsezilerin kendi devrinde rahata ulaşmalarıdır. Bu da sadece Ali Paşa'nın vezirliği ile olabilir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Cenāb-ı hāzret-i Sulṭān Maḥmūd Ḥān-ı bī-hemtā
Ḥulūṣu ḥamdu li'llāh rāḥat-ı ḥalk-ı cihān oldu

O ṣāhenṣāh-ı heft iklīm cülūs etdikde ṣevketle
Mürevvet merḥametle ṣefḳati nāsa 'ayān oldu

Sa'ādetle geçince taḥta ol ṣāh-ı kerem-pīrā
Sevindi ḥalk-ı 'ālem pür-neṣāṭ u ṣā[d]umān oldu

Zḥrā etdi ḥuṣūṣan bir mürevvet-pīṣe destūru
Zamān-ı devletinde ḥaḳ bu kim emn ü emān oldu

'Alī Paṣa-yı 'ādil kim ṣecā'atle ṣeḥāvetde
Ḳamu aḳrānı beyninde müṣārün bi'l-benān oldu

Getirip verdi mührü ol 'adālet-kān Paṣa'ya
Ki zīrā maḳṣadı rāḥat-resān-ı bī-kesān oldu TR.99/1-6

Ahmed Lutfi, Osmanlının iki askeri başarısını da tarih şiirlerine taşımıştır. Bunlar Sultan III. Ahmed zamanındaki Tebriz ve Mora'nın fethidir. Birçok alanda sıkıntı dönemler yaşayan Osmanlının bu zaferlerine, çağdaşı diğer şairler gibi Ahmed Lutfi de ilgisiz kalmamıştır.

İlk olarak h. 1127, m. 1715 yılında Sultan III. Ahmed, hükümdarlığının ilk yıllarında Venediklilerin elinden Mora'yı almıştır. Sultan'ın veziri Ali Paşa'nın önderliğinde gönderdiği Osmanlı ordusu, kılıcını Venedik kâfiri üzerine çekince onların başına âlemi dar etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Sefer edip Mora üstüne Sulṭān Aḥmed-i Ġazī
Vezīr-i a'ṣamın gönderdi aña eyleyip ikrām

Du'a-yı ḥayrını ḳoṣdu yanınca ṣıdḳla anıñ
Nice yüz biñ 'asākir(i)le irsāl etdi bī-ārām

Ne miqdār ƙal‘ası varsa ‘umūmen cümle fetħ oldu
‘Alī Paşa-yı ‘ādil ġāyet edip ‘askere ibrām

Venedik kâfiriniñ başına dar etdi dünyâyı
Çekip tîġını ol küffârı ƙatla eyledi iƙdām

TR.29/1-4

Şair, Sultan III. Ahmed’in h. 1137, m. 1725 yılında bozgunculuk yapan İran şahının mülkünü aldığını, o ehl-i tuġyanın ırkını kesen keskin kılıcını da arşa astığını söyler:

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Aldı Sulţān Aħmed-i Ġāzī
Mülkünü şāh-ı fitne-engīziñ

Heybeti verdi düşmene lerze
‘Alem-i nuşret-i dil-āvīziñ

Pādişāhım ola şeh-i Īrān
Dergehiñde ġulām tā Pervīz’iñ

‘İrkını kesdi ehl-i tuġyāniñ
‘Arşa aş ġayrı tîġ-i ser-tīziñ

TR.70/1-4

Şair, h. 1143, m. 1731-32 yılında Sultan III. Mahmud zamanındaki kahvehane yasağını anlatırken bu mekânlar için “uġursuz yer, menhus mahal” ifadesini kullanıp oralardaki içilen şeyleri de “maraz” diye nitelendirmektedir. Dolayısıyla Sultan buralardan halkını kurtarmak için bu yasağı getirmiştir:

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Hān Maħmūd’u Hāġ muāmmer ede
Nūr-ı ‘adli cihāna oldu çerāġ

Ƙurtarıp ħalkı cāy-ı nikbetden
Ƙahve-ħāneleri hep etdi yasaġ

Varmadan ol maħall-i menħūse
Hep küyūf ehli cümle etdi ferāġ

Ol marazdan ħalāş olup ‘ālem
Ehl-i keyf cümle oldu hep şapaşaġ

TR.93/1-4

Bunların haricinde de yaşadığı dönemdeki birkaç imaret faaliyetini de tarih şiiirlerine konu etmiştir. Örneğin; h. 1124, m. 1712-1713 yılındaki büyük yangında, âşık kalbi gibi yanan Cami-i Vasat'ın, yangından bir yıl sonra Hacı Ali isimli biri tarafından yeniden inşa edilmesiyle ilgili bir tarih şiiri yazmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bu Cāmi‘-i Vasaṭ bir gice nā-gāh
Ṭutuşdu ḳalb-i ‘āşık gibi eyvāh

Yapıp Ḥacı ‘Alī eyledi ma‘mūr
Muşanna‘ cāmi‘ etdi bāreka’llāh

Ḥaḳ iḥsān etdi aña bu ḥayır
Ḳabūl ede dileriz ḥayrın Allāh

TR.7/1-3

Sonuç olarak Ahmed Lutfi, tarih şiirlerini yaşadığı dönemle ilgili birçok olayın şairane tesbiti için kullanmıştır. Görüldüğü gibi bu şiirlerde, devletin kaderini etkileyecek fetih veya üst düzey bürokrat atamalarından Tekirdağ’ındaki bir caminin yeniden inşasına, yine Tekirdağ halkının mal ve can güvenliğini tehdit eden yangın ve sel felaketinden kahve yasağına kadar kayda değer her türlü vaka konu edilmiştir.

2.3.5.2. Kültür

2.3.5.2.1. Yemekler

Şair, 18. yy. Türk mutfağından bazı yemek isimlerini şiirlerine taşımıştır.

2.3.5.2.1.1. Büryân, Kebâp

Bu iki yemeğin ortak özelliği et yemeği olmaları ve doğrudan ateşte pişirilmeleridir. Aşığın bağı da mihnet şişiyle delinmiş kebab gibidir. :

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
N'ola bağrım delersem sîh-i miḥnetle **kebābāsā**
İki şişemden akar dem-be-dem kanım şarābāsā G.11/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Gözlerim yaşı mey-i ḥamrāya döndü hicr-ile
Bağrımın bir yanı **büryân** oldu bir yanı **kebāb** G.39/4

2.3.5.2.1.2. Çorba

Bu yemek Bulgurlu Tekyesi'nde müritlere verilen “Baba Çorbası” adlı tekye yemeği için kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Ni‘met-i dünyā için gel yeme ğam ferdāsını
Tekye-i Bulğurlu'da gel iç Baba **Çorbası**'nı MSN.3/49

2.3.5.2.1.3. Sarma

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Benim **şarma** diler göñlüm ‘aceb mümkün müdür dedim
Bağırşağıñ dökerim **Luṭfiyā** deyü ‘itāb etdi
G.329/5

2.3.5.2.1.4. Şırdan

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Fırında bişme o **şırdan** yenir mi fikr eyle

Boğazdan ol geçer ammā ciger bozundusudur

G.138/4

2.3.5.2.2. Tatlılar

Şair, yaşadığı dönem ait bazı tatlı isimlerini de şiirlerinde kullanmıştır.

2.3.5.2.2.1. Gülbeşeker tatlısı

Gül yaprağından yapılan bir tatlıdır (Koç Keskin 2018:85). Şairin şiirleri aynı gülbeşeker tatlısına benzemektedir:

_ _ . / _ . . . / . _ . _ / _ . _

‘Aynıyla **Luṭfī** lezzet-i eş‘ārīñ aındırır

Ol çāşni ki **gül-be-şekerden** zuhūr eder

G.119/5

2.3.5.2.2.2. Helvalık

Etrafında eğlence kültürünün şekillendiği bu tatlı un ve irmikle yapılmaktadır (Koç keskin 2018:86). Sevgili helvalık niyetiyle rakibe buse vermektedir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Her yüzü turşu şatan buse niyāz eyleyecek

Bezī edip buse verirmişsin aña **helvālīk**

MUS.3/III-3

2.3.5.2.2.3. Palude tatlısı

Bir helva çeşidi olan bu tatlı nişasta ve meyve suları ile yapılmaktadır (Koç Keskin 2018:89). Sevgilinin gerdni palude tatlısı gibi titremektedir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Her kaçan eylese reftārī o biñ şīve ile

Gerdni **sūkker-i pālūde** gibi titrer idi

MUS.7/II-2

2.3.5.2.3. İçecekler

2.3.5.2.3.1. Âb

Bu kelime sadece üç yerde şarabı kastedecek şekilde tamlamalara girer. Bunlar: “Âb-ı engübîn, Âb-ı ineb, Âb-ı engûr”dur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Nev-bahâr erdi yeşillendi şehâ rûy-ı zemîn

Gel efendim nâzenînim ‘azm-i gülzâr edelim

İçelim billûr kadehden tatlı **âb-ı engübîn**

Gel efendim nâzenînim ‘azm-i gülzâr edelim MUS.71/1

Ayrıca bu kelime “âb-ı hayat, âb-ı hayvan, âb-ı Kevser, âb-ı mihr” şekilleriyle de şiirlerde yer almıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Dest-i pâkiñden [alıp] nûş eylesin bir dolu cām

‘Âlem içre ârzû-yı **âb-ı hayvân** eyleyen

G.279/4

2.3.5.2.3.2. Arâk

Rakı demektir. Gül sarhoşluğun devamında oluşan baş ağrısını arakla def etmiştir:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Ağzı kıkar muşâhibi zân etme şebnemi

Tâze ‘**arâk**la eyledi def‘-i humâr gül

K.5/6

2.3.5.2.3.2. Bâde

Şair, bu kelimeyi şiirlerinde “bâde-i gülğûn, bâde-i ahmer, bâde-i gül-fâm, bâde-i aşk, bâde-i gaflet, bâde-i gam, bâde-i engur, bâde-i cân-bahş, bâde-i kâm, bâde-i nâb” gibi tamlamalarla beraber kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bâde-i ğamdır beni ser-hoş u sekrân eyleyen

Beng-i âlâm [u] kederdir ‘aklı hayrân eyleyen

G.279/1

2.3.5.2.3.3. Duhter-i rez, Rez duhteri, Bintü'l-gayb

Bu tamlamaların her üçünde de şarab kastedilmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Görmedik haylî zamân oldu anıñ ikrâmın

Duhter-i rez bize eyler mi ri'âyet görelim G.272/2

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Haylî zamânlar oldu ki biz anı görmedik

Rez duhterini bezme yine maḥrem eylesek G.221/3

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne 'işret-hâne-i pîr-i muḡānveş cāygāh olur

Ne ol **bintü'l-gay(ı)b** gibi cihānda ḥûb duhter var G.139/3

2.3.5.2.3.4. Mey

Bu kelime şiirlerde hem tek başına hem de “mey-i nâb, mey-i hoşgüvâr, mey-i hayret, mey-i gülgûn, mey-i tevhid, mey-i aşk, mey-i gaflet, mey-i hamrâ, mey-i hâtır-küşâ” gibi tamlama şekilleriyle kullanılır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu maḥzûnluḡ nedir ey dil **mey-i ḥâtır-küşâ** yok mu

Seniñle yoḡsa hem-dem olmaḡa bir dil-rübâ yok mu G.308/1

2.3.5.2.3.5. Mül

Mül bir şarap çeşidir. Şair her ikisini de şiirlerinde kullanmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Derdimi eyleyemem neşve-i **mülsüz** taḡrîr

Yâra ḥâlim diyemem ref'-i ḥicâb eylemesem G.244/2

2.3.5.2.3.6. Müselles

Bu içki türü ile ilgili müstakil bir gazel yazılmıştır:

__./.__./.__./.__.

Geldi yine ortaya mülūkāne **müselles**

Kızardı hicāb etdi zarīfāne **müselles**

Derler anı kim sīb ile nūş eyleyen olmaz

Rūh verir imiş her içen insāna **müselles**

Adam başına geldi birer kāse-i zerrīn

Üç kısım olunup kondu_ise fincāna **müselles**

Üç def'a içip bādeyi pek kırmızı ağaç olmuş

Dolaşdı velī hayl_çe mestāne **müselles**

Ey sāk_ī yetiş bizi ğam öldürmeden evvel

Şun **Luṭf_ī** ile belece yārāna **müselles**

G.71/1-5

2.3.5.2.3.7. Sabūhî

Mahmurluğu giderip neşeyi arttırması için sabahleyin içilen şaraba “sabuhî” denir (Çeltik 1998:199). Şiirlerde “sâgarnâme” adlı şiirde geçmektedir:

..__./..__./..__.

Seher_ī koyayım **şabūh_ī** saña

Seni gün gibi edeyim rahşān

MUS.6/IV-7

2.3.5.2.3.8. Sahbâ

Şiirlerde birkaç yerde tek başına kullanılırken bazı yerlerde de “sahbâ-yı gam, devr-i sahbâ, derd-i firāk-ı sahbâ” şeklinde kullanılmıştır:

__./.__./.__./.__.

Şād ol ey dil bāde-i nāb_īn müheyyādır bu şeb

Leb-be-leb sāğar-be-sāğar **devr-i şahbādır** bu şeb

G.36/1

2.3.5.2.3.9. Şarâb

Bu içecek *Dîvân*'da tek başına kullanıldığı gibi “şarâb-ı rummânî, şarâb-ı hoşgüvâr, şarâb-ı gam, şarâb-ı nâb, şarâb-ı mazmun” tamlamalar şeklinde de yer almaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Haññ gördükde h^ıâhiş geldi būs-ı la^ıline yāriñ

Baħar erdi deyü gön^ılüm **şarâb-ı nâba** meyl etdi

G.317/3

2.3.5.2.3.10. Şerbet

Ahmed Lutfî, bu içeceği de sairleri gibi gerek tek başına gerekse “şerbet-i lutf, şerbet-i hasret, şerbet-i aşk” gibi tamlamalar içinde kullanmıştır:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Elbette olur **şerbet**-i luṭf-ile devâ-sâz

Haṣtalara dermân edici ħazret-i Mevlâ

G.3/4

2.3.5.2.3.11. Şıra, Dürd

Bir içkiden daha çok henüz mayalanmamış üzüm suyu olan şıra ile; içkinin geri kalan kısmı, tortusu demek olan dürd, şiirlerde birer beyitte yer almıştır:

. _ . _ / . _ _ _ / . _ . _ / . _ _

Cihânda zümre-i sükker keser bozundusudur

Şırâ-yı bâde-i engür eşer bozundusudur

G.138/1

. _ _ _ / . _ . _ / . _ _

Dürdüñü dökselerdi bir gūra

O dem olurdu ehl-i ħabr ihyâ

MUS.6/I-7

2.3.5.2.3.12. Vişnâb

Bu kelime bir yerde tek başına iki yerde bir tamlama içinde yani “vişnâb-ı firâk, vişnâb-ı hasret” şeklinde kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Görmede ehl-i ıtarab şubh u mesâ bâde-i kām

Ben ise çekmedeyim herc-ile **vişn-âb-ı firāk** G.207/4

2.3.5.2.4. Mutfak Eşyaları

Dîvân’da mutfak eşyaları olarak daha ziyade içki içmek için kullanılan eşyalar yer almıştır. Bunlar aşağıda iki grupta ele alınmıştır.

2.3.5.2.4.1. Ayak, Peymâne, Piyale, Câm, Bardak, Çanak

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Pür eyleyip sebûlar ile bezm-i şoḥbeti

Ayak şafâsın etdi o cānân ayak ayak G.205/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Kim diñler anıñ bādeyi içmem dedigini

Peymāneyi doldur eline ver niçün içmez G.175/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _

Merḥabā ey **piyāle**-i ra‘nā

Merḥabā ey gül-i riyāz-ı şafā MUS.6/I-1

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Olur cümle perişân şoḥbet-i mey ortadan kalkar

Olur vîrân gedū sāğar ile **cām** [u] sebū kıalmaz G.177/3

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Aķça **bardak** ile zerrîn kadeḥ aldı ele

Gizlice görmek için bâde-i aḥmer gülşen K.11/15

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Baḥa ri‘āyet edip şunma sākīyā fağfūr

Sifāl-ı köhne yeter ben **çanağı** n’eyleyeyim G.270/3

2.3.5.2.4.2. Kadeh, Kâse, Fincan, Gedû, Sebû, Sifâl, Sûrahi

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şûrahî haylîden zâhid gibi halvet-nişîn oldu
Anıñ-çün kırudu kanı yatar peymânemiz boşdur

Şikeste_ oldu dil-i ‘âşık gibi cümle **sebûlar** hep
Sifâl-i köhne dahî kalmadı Cem-hânemiz boşdur

Ğadehler şîşeler cümle **gedûlar** münkesir-ğâtır
Ğubâr-âlûd olupdur **kâse**-i şâhânemiz boşdur G.130/2-4

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Adam başına geldi birer **kâse**-i zerrîn
Üç kısım olunup kondu_ise **fincâna** müselles G.71/3

2.3.5.2.4.3. Sâgar

Bu kelime *Dîvân*’da birçok yerde geçse de “Sâgarnâme” adıyla yazılmış bir tercî-bende ayrıca ele alınmıştır. Her bendi 11 beyitten meydana gelen ve vasıta beytinde,

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Hele ey **sâgarım** şafâ geldiñ
Derdime eylediñ devâ geldiñ MUS.6 (Vasıta beyti)

“Sâgar” bu şiirin tamamında, teşhis sanatıyla insanî özellikler verilerek anlatılmıştır. Şairin sâgara verdiği değeri gösteren ilk bendi, aşağıya aldık:

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Merhabâ ey piyâle-i ra‘nâ
Merhabâ ey gül-i riyâz-ı şafâ

Merhabâ ey meh-i sipihr-i derûn
Verdi nûruñ bu kaşr-ı kalbe ziyâ

Hele ey âfitâb-ı çarh-ı sürûr
Oldu şevkiñle dil-i bend gûyâ

Şaykal-ı bâde-i şafâ-bahşîñ
Verdi âyîne-i derûna cilâ

Görmez iken ğam-ı remedle gözüm
Kuhl-ı mül ile eylediñ bînâ

‘Âlemi gün gibi görürdü o dem
İçse idi doluñu bir a‘mâ

Dürdüñü dökselerdi bir gûra
O dem olurdu ehl-i qabr ihyâ

Sensiz olmaz dem-â-dem ehl-i tarab
Seni cânı gibi sever şu‘arâ

Seni kândîl ederse lâyıkdır
Türbesine neşâtla zürefâ

Qalb-i maḥzûnumu sevindirdiñ
Geldiñ ey sāğar-ı sürûr-efzâ

*Hele ey **sāğarım** şafâ geldiñ
Derdime eylediñ devâ geldiñ*

MUS.6/I

2.3.5.2.5. Meyhâne, Cemhâne

Bu iki kavram, şiirlerde gönül ehlinin toplandığı yer anlamında kullanılmıştır:

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ehl-i bezmiñ aña gel keyfiyyetiñ **meyhânede**

Şat kitâbîñ zâhidâ hep bâde-i engûra ver

G.134/2

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şikeste_ oldu dil-i ‘âşık gibi cümle sebûlar hep

Sifâl-i köhne daḥi qalmadı **Cem-hânemiz** boşdur

G.130/3

2.3.5.2.6. Sâkî, Sâkî-i felek, Sâkî-i gül-rû, Sâkî-i bed-mest

_. _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Ey **sâkî** yetiş bizi ğam öldürmeden evvel

Şun **Lutfî** ile belece yârâna müselles

G.71/5

__./.__./.__./.__.

Sākī-i felek ğayra verip cām-ı murādı

Şunmakda bu **Luṭfī** 'ye hemān şerbet-i ḥasret

G.56/5

__./.__./.__./.__.

Başdan çıkarsa **sākī-i gül-rū** 'araḳ-cebīn

Geh seyr-i ṭurre ile gehī perçem eylesek

G.221/4

.___/.___/.___/.__.

Edip ibrām bozdu tevbemi ol **sākī-i bed-mest**

Elinde biriniñ sāġar biriniñ daḫi ḥaṇçer var

G.139/4

2.3.5.2.7. Keyif verici şeyler

2.3.5.2.7.1. Afyon (Efyûn), Berş-i Rahîkî, Beng, Duhan, Çubuk

.___/.___/.__.

Mübtelā-yı elem-i **efyūnum**

Āşinā-yı ġam-ı ġün-ā-ġūnum

MSN.1/35

.___/.___/.___/.__.

Cenābīndan baña **berş-i Rahîkî** geldi sultānım

Dil-i maḥzūnumuñ keyf ü enîki geldi sultānım

G.261/1

.___/.___/.__.

Gitdi dünyādan re'īs-i **bengiyān**

Etdiler erbāb-ı keyf āh u fiġān

TR.12/1

.___/.___/.___/.__.

Üstüne alma **duḡānı** içmedikçe **Luṭfiyā**

Ṭatlı getiren seḫer vakti **duḡānı** ḳahvedir

G.148/5

.___/.___/.___/.__.

Ey **çubuk** var benden ol yāriñ iki gül-nārın öp

Dā'imā düşme elinden la'l-i sükker-bārın öp

G.43/1

2.3.5.2.8. Âdetler

Ahmed Lutfî, 18 yy. toplumundaki bazı âdetleri de şiirlerine taşımıştır.

2.3.5.2.8.1. Bayramlarda ele kına yakılması âdeti

Türk kültüründe bayramlarda ele kına yakma âdeti vardır. Şair bu âdete de şiirlerinde yer vermiştir:

__ ./ __ . __ ./ . __ __ ./ . __

Ḥinā yaḳsa destine biñ şevḳle n'ola

Erdi çü 'ıyd-ı verde eder i'tibār gül

K.5/9

2.3.5.2.8.2. Müsellesin içilme âdeti

71 nolu gazel, “müselles” adlı içki üzerine yazılmıştır. Bu gazelin 2 ve 3. beytinde bu içkinin içilmesinin usulü anlatmaktadır. Örneğin 2. beyitte müsellesin elma ile içilmemesi gerekliliği, 3. beyitte ise müsellesin fincana üç kısma ayrılarak konduğu söylenmektedir:

__ ./ . __ __ ./ . __ __ ./ . __

Derler anı kim sīb ile nūş eyleyen olmaz

Rūḥ verir imiş her içen insāna **müselles**

Adam başına geldi birer kāse-i zerrīn

Üç kısım olunup kondu_ise fincāna **müselles**

G.71/2-3

2.3.5.2.8.3. Ölüm sonrası teşhiz ve defin âdeti

19 nolu gazelde sırayla ölüm sonrası teşhiz, defin ve kabirde yapılan işler sıralanmıştır. Bu şiirde sırayla öldükten sonra helva pişirme, mezarı üstüne nergis çiçeği dikmek, tabut üstüne Ka'be örtüsü koymak, yine kabrin etrafına arar ağacı dikmek ve son olarak da cenaze kabre giderken naşı önünde saf amber yakmak âdetleri okuyucunun gözünde canlandırılmıştır:

. __ __ __ ./ . __ __ __ ./ . __ __ __ ./ . __ __ __

Helāk olur isem la'liñ firāḳıyla eger cānā

Pişırsin dostlarım cānım için bir **sükkerī ḥelvā**

Göçer isem iki çeşmini takbîl etmeden yâriñ
Mezârım üstüne dicsin ehibbâ nergis-i şehlâ

Eger cânım verirsem hasret-i zülf-i siyâh-ile
Qosun Ka'be_örtüsün tâbütuma ol dil-ber-i ra'nâ

Eger 'azm-i beka eyler-isem kaddi firâkıyla
Kenâr-ı kabrime dicsin ehibbâ 'ar'ar-ı bâlâ

Eger kim ârzu-yı hayâl ile ölürsem ey **Luţfî**
Giderken na'sım öñünde yaqalar 'anber-i sârâ G.19/1-5

2.3.5.2.8.4. Seher vakti kahve ve duhan içilmesi âdeti

Şairin dediğine göre seher vakti kahvenin arkasından duhan içilirse bu kahveye tat vermektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Üstüne alma **duḡānı** içmedikçe **Luţfiyâ**
Tatlı getiren seher vakti duḡānı kahvedir G.148/5

2.3.5.2.9. Musikî

Ahmed Lutfî'nin Dîvân'ında 44 adet şarkı vardır. Bestelenmek için yazılmış olan bu şiirlerin sayısı göstermektedir ki şair, musikiyle ilgidir. Şiirlerinde geçen musiki ile ilgili terimler şairin bu alana uzak olmadığı ve bu alanla ilgili bilgisinin de olduğunu göstermektedir.

2.3.5.2.9.1. Çalgı aletleri ve musikî terimleri

Şair şiirlerinde, yeri geldikçe birkaç musikî terimini ve çalgı aleti ismini kullanmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Sitemden kimse feryâd etmemişdir devr-i 'adlinde
Meger kim **mutribîñ** destinde **şeştâr** ede efgânı K.2/18

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Sîm **kudümüñle** uşûl **tutulıcak** şöhetde

Def gibi kızmadı mı rüyüñ o cem'iyetde

MUS.3/IV-1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Kiminiñ beste vü şarkı ile kâr eglencesi

Kiminiñ **tanbūr** u **neyle** mûsikâr eglencesi

MUS.4/I-6

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

‘Ayş u ‘işretle geçer dâ'im anıñ evkâtı

Gâh **sâzende** gehî bûlbûl[ü] diñler gülşen

K.11/17

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Taşliyeyi **tîz edip** feryâd ile

Gözleri yaşını kan eyler haţîb

G.42/4

2.3.5.2.9.2. Makamlar

Musikîye yakınlığından bahsettiğimiz şair, musikîde yer alan 10 makam ismini (saba, uşşak, rast, irak, şehnaz, ısfahan, hisar, buselik, neva, nühüfte) şiirlerinde bazen gerçek anlamında ama çoğu kez tevriyeli olarak kullanmıştır. Bilhassa 22 nolu gazelde ve birkaç beyitte bu makamları tevriyeli bir söyleyişle şiirlerinde yer vermiştir. Burada “saba, uşşak, rast, irak, şehnaz, ısfahan, hisar, buselik, nühüfte, nevâ” kelimeleri tevriyeli olarak kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Geldi nev-rûz günü geşt etdi gülistânı şabâ

Açdı âhîr gelip ol gönçe-i handânı şabâ

Bûlbûlân nağme eder gülşen-i edvâr içre

Râst gelse dağdır kâkül-i reyhânı şabâ

Âh **uşşak** gibi bir yerde karar etmez hîç

Hep gezer cümle **‘Irâk**-ile **Şıfâhân**’ı şabâ

Gâhî **şehnâz** ederek ‘azm-i **hişâr** etdikçe

Sâyeāsâ eder anıñ ile seyrânı **şabâ**

Hep **nevâdır** işi her leyl ü nehâr eyledir âh

Derdimend **Luţfî** ’ye bu zulm-i firâvânı şabâ

G.22/1-5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Maķāmı **rāstdır** ‘**uṣṣāka** **ṣabāsi** rāḥatü’l-ervāh

Olur bu cāy-ı zībāda neṣāṭ-ile sürür efzūn

TR.17/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Būselik yüzünden ederler niyāz ‘**uṣṣāk** aña

‘Āṣıķına hep **nūhūfte** durmaz ol **ṣehnāz** eder

G.154/2

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kiminiñ **beste** vü **ṣarkı** ile kār eglencesi

Kiminiñ ṭanbūr u neyle mūsıķār eglencesi

MUS.4/I-6

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bezm-i ğamda kiminiñ de **nālesi** olmuş **rebāb**

Kimisi alçaķ göñüllü kimisi ‘ālī-cenāb

MUS.4/II-8

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Būselik-çün kimi ‘**uṣṣākıñ** **nevā** etmekdedir

Kimi de **ṣehnāz**-ile her dem **ṣabā** etmekdedir

MUS.4/VI-4

Bu beyitte ise “rast ve ısfahan” sadece makam anlamında kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Mev‘ızada ba‘ż-ı nağme eyleyip

Rāst ile **İṣfahān** eyler ḥaṭīb

G.42/3

2.3.5.2.10. Meslekler

Ahmed Lutfî'nin şiirlerinde dönemine ait başta kendi kâtiplik ve hatîplik mesleği olmak üzere birçok meslek adına rastlamaktayız. Bunlar:

2.3.5.2.10.1. Berberlik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Beni zencîr-i satl-ı **berberâsâ** aşuben **Lutfî**
Akıtdı gözlerimden mâ kimiñ başına döndümse G.303/5

2.3.5.2.10.2. Bostancıbaşılık

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Olıcak **Lutfî ser-bostāniyān** tārîhîni
Dedim aña Beg Efendi oldu bostāncıbaşı TR.95/5

2.3.5.2.10.3. Fârsîdânlık

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Anda hatm olmuşdu **Fârsî-dānlık**
Yoğ idi mānendi hîç emsalde TR.107/2

2.3.5.2.10.4. Gavvâslık

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Baħr-i ʿālemde tecessüs eyledik **gavvāşveş**
Muħtefî oldu şadef içre dūr-i yektâ gibi G.320/3

2.3.5.2.10.5. Hâkimlik, Kadılık

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
İbn-i Bāzergān o zāt-ı nazîf
Olmuş-idi **hâkim**-i şerʿ-i şerîf MSN.5/11

2.3.5.2.10.6. Hatîplik

.. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Abd-i kem nâzım-ı ın turfe raķam

Aķmed-i **Luţfî** **ķaķib**-i Rüstem

MSN.2/56

2.3.5.2.10.7. Kâtiplik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kesilmedi hele ķaķ ‘ā elinde kimseniñ başı

Meger **kâtibleriñ** destinde kil-k-i ‘anber-efşānı

K.2/23

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Midāde ķasret olupdur nice zamān ķalemim

Zamānıñızda **ķitābet** zamānı gelmedi mi

K.4/11

2.3.5.2.10.8. Kemānķeşlik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Uruldu murğ-ı dil ķayfā dü ebr-i siyeh ol yāriñ

Yazıķ bir ‘andelibi vurdular iki **kemān-[k]eşler**

G.117/3

2.3.5.2.10.9. Lûlecilik

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Oldu ķaķķā bu dükānıñ şāķibi

Lûlecilikde müşārün bi’l-benān

TR.94/2

2.3.5.2.10.10. Muhtesiplik

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Meclisimiz **muķtesib** başar deyü ķavf eyleme

Hıķ ķımıldama şaķın ayaķıñı merdāne baş

G.189/2

2.3.5.2.10.11. Mûderrislik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Mûderrisleriñ āb-ı rûyu bize ķazret-i Māhir

Tekirdağ ’ı ahālisine bir fażl-ı İlāh oldu

K.13/23

2.3.5.2.10.12. Nâ'iblik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Niyâbetlerine evvel olup 'Abdu'r-Raḥîm nâ'îl
Hükümetle Tekirdağ'ına geldi yedi mâh oldu

K.13/12

2.3.5.2.10.13. Tabîblik

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ṭabîb-i himmet [ü] luṭfuñ devâ-res olmaz mı
Dil-i 'alîlime şîḥḥat zamânı gelmedi mi

K.4/4

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Niyâz eylerdi Ḥaḳ'dan bir ṭabîb-i fâzıl u 'âdil
Ḥulûşâne du'â-yı ḥayrî maḳbûl-ı îlâh oldu

Eṭibbâya re'is etdi Ḥayâtî-zâde'yi nâ-gâh
Mübârek küşe-i iḥrâmları taḳbîlgâh oldu

K.13/4-5

2.3.5.2.10.14. Terzibaşılık

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cenâb-ı Ḥâcî İsmâ'îl Âga 'ömrü füzûn olsun
Bi-ḥamdil'lâh ki derzibaşılıkla şâdumân oldu

TR.124/1

2.3.5.2.10.15. Vâizlik

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Vâ'iziñ pendî hemân leyl ü nehâr eglencesi
Zâhidiñ tesbîhi elde âşikâr eglencesi

MUS.4/I-2

2.3.5.2.10.16. Vezirlik, vezir-i azamlık

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Ḥamdu li'llâh geldi şadr-ı devlete iḳbâl ile
Bir 'adâlet-pîşe destûr bir vezîr-i bî-naẓîr

TR.113/1

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Olıcaḳ devlet ü 'izzetle vezîr-i a'zam
Bendegânı eşigi ḥâkine ḥandân geldi

TR.100/9

2.3.5.2.11. Kumaş ve giysiler

Şair kendi döneminin giyim ve kuşam tarzını ve bunlarda tercih edilen kumaş çeşitlerini ortaya koyacak ipuçlarından da şiirlerinde bahseder. *Dîvân*'da geçen döneme ait giysiler şunlardır:

2.3.5.2.11.1. Câme, Libâs, Esvâb

Ahmed Lutfî'nin şiirlerinde yer alan elbiselerin renklerinde yeşilin görünür bir ağırlığı vardır. Elbiselerin tamamı “neftî, yeşil, çemenî, sebz ve ahdar” şeklinde yeşil ve yeşilin farklı tonlarıdır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ Gâh <i>neftî</i> giyip gâh <i>yeşil</i> giymededir Çemenî câme giyen dil-bere beñzer gülşen	K.11/6
.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ Görmedim böyle <i>libâs</i> ‘aşıkı pür-âşüfte Sebz câmeyle verir kendüye zîver gülşen	K.11/8
.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ N’ola olsa çemenî câmelere müstağrak Yılda bir kere giyer câme-i ahdar gülşen	K.11/11
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ Akmadık kalmadı bir ev bir sarây Cümle ılandı hep esvâb-ı harîr	TR.58/4
.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ Câme-i atlas ile şalınır iken o Melek Gördüñ ol kadd-i ser-efrâzına lâyıķ kefeni	MUS.7/III-4

2.3.5.2.11.2. Dîbâ, Sincâb, Nâfe, Ak sade

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ Kirâmend-ise hep a‘lâ vü ednâ Kimi sincâb u nâfe kimi dîbâ Donan sen de efendim cennetâsâ Mübârek ede Hâķ ‘ıyd-ı şerifîñ	MUS.90/3

.._/_.._/_.._/_.._

Kiminiñ giydigi **dībā** kiminiñ bir köhne şāl
Kimi gülşen içre ḥandān kimisi de pūr-melāl

MUS.4/V-9

./_._/_._/_._

Zeyn olup şahrālara lāle benefşe erguvān
Aķ sāde giyindi cümle yāseminler semt semt

G.60/2

2.3.5.2.11.3. Şal, Fes, Pûşî, Destâr, Pirehen

.._/_.._/_.._/_.._

Kiminiñ giydigi dībā kiminiñ bir köhne **şāl**
Kimi gülşen içre ḥandān kimisi de pūr-melāl

MUS.4/V-9

._._/_._._/_._._/_._._

Siyāh pûşî şarındıķça **beyāz fes** üzre cānānım
Siyeh ebr içre gūyā berķ urur māh-ı cihān-ārā

G.8/2

._._/_._._/_._._/_._._

Destārı ḥalka ḥalka cebīninde gūyiyā
Bir hāledir ki cirm-i ḳamerden zuhūr eder

G.119/3

._._/_._._/_._._/_._._

Eger şardı ise ol sīm-tenini **pīrehen** şardı
Alanlar anı ḳoynuna faķaṭ bisterle yorganı

G.327/2

2.3.5.2.12. Hastalıklar

Kendisi de göz rahatsızlığı (remed) ve humma hastalığı geçiren şair bazı hastalık isimlerine de şiirlerinde yer vermiştir. Bunlar:

2.3.5.2.12.1. Sıtma, Nikrî, Sancı, Hummâ, Zulmâ

._._/_._._/_._._/_._._

O aġyāra bu dört nesne dilerim yār-ı ġār olsun
Biri **sıtma** biri **nikrîs** biri **şancı** biri **ḥummā**

Bu çār emrāzla bu **Lutfî** ḳul miḥnetde ḳalmışdır
Biri ḥasret biri firḳat biri hicrān biri **zulmā**

G.23/3,5

2.3.5.2.12.2. Vebâ, Tâ'ûn

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ol vücūd-ı nâziki kaldırdı âhîr kımayıp

Qoltuğuna girüben anıñ **vebâ**-yı pür-elîm

TR.10/3

.. _ _ / . _ . _ / .. _

Söyledi **Lutffî** fevtine târih

Gitdi **tâ'ûndan** cânım İrfânî

TR.45/4

2.3.5.2.12.3. Verem

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

El urup zaḥmıma zaḥmet verme baña ey ṭabîb

Bende yokdur bir maraz aṣlâ **veremden** mâ-‘adâ

G.21/2

2.3.5.3. İnsan ⁷⁹

2.3.5.3.1. Aşk

Dîvân şiirinde insan unsuru âşık, maşuk ve rakip tipleri üzerinde şekillenir. Ahmed Lutfî’de de bu durum aynıdır. Biz bu üç tipten tahliline geçmeden önce şairin “aşk” kavramını tanımladığı 62 nolu tahmisi ele alacağız. Burada şair, 5 bendde aşkı tanımlamaktadır. “eder aşk âdemi” redifiyle yazılmış olan bu tahmiste şair, aşkın insan cisminde ve ruhunda sebep olduğu hal ve durumlardan bahsetmektedir.

Tahmisin ilk bendi aşkın edebiyatımızda masallaşmış kahramanı olan “Mecnun” ile başlar. Onu sahralarda “uryân eden” aşktır. Bülbülü “nâlân”, pervaneyi de ateşe düşüp “suzân eden” de aşktır. Kişiyi güzellere meylettiren, hatta canını bu yolda kurban ettiren de aşktır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Gâh olur Mecnûn gibi ‘uryân eder ‘aşk âdemi
Gâh olur bülbül gibi nâlân eder ‘aşk âdemi
Gâh olur pervâneveş süzân eder ‘aşk âdemi
Gâh olur kim mâ’il-i hûbân eder ‘aşk âdemi
Gâh olur yâr yoluna kurbân eder ‘aşk âdemi MUS.62/1

Âşık, yâr özlemiyle hastalanır. Bu hal kederi netice verip onun vücuduna üzüntünün işareti olan kara şalı giydirir. Aşk, ayrılık ile âşığı bazen mecalsiz bırakır bazen de aşk yüzünden ağyar ile konuşmak zorunda kalır. Aşk, insanı bu sebeble sanki cansız bir hasta gibi eder:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Gâh olur kim hasret-i yâr ile eyler hasta-hâl
Gâh olur kim giydire egnine gamla kara şâl
Gâh olur kim firkat [u] hicr-ile eyler mi mecâl
Gâh olur kim etdirir ağyâr-ile çok kıyl u kâl
Gâh olur kim hasta-ı bî-cân eder ‘aşk âdemi MUS.62/2

⁷⁹ Bu başlık altındaki alt başlıklarda kavramlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

Aşk, bazen bir melek simalıya gönül bağlatıp onun ayrılığı ile kan ağlatır; bazen de kişinin ayrılık ateşi ile cismini dağıtıp gözlerini de ırmak gibi çağlatır. Ama netice de aşk, âdemi sahili olmayan bir deryâya çevirir:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __
Gāh olur kim bir melek-sīmāya gönlün bağladır
Gāh olur kim iftirāk-ı yār-ile kan ağladır
Gāh olur kim nār-ı hicrin-ile cismin dāğladır
Gāh olur kim gözleri yaşını cūveş çağladır
Gāh olur deryā-yı bī-pāyān eder ‘aşk âdemi MUS.62/3

Aşk, gam okunun yarasıyla âşığı mutsuz ederken âşığın âdetini ayrılık yüzünden dert ve keder üzere eyler. Bazen aşk elinden âşıklar feryat ederken bazen de tatlı dudaklı bir sevgili yüzünden bu âşıkların kimini Ferhad eder, kimini de Mecnûn’a akran eder:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __
Gāh olur kim zaḥm-ı tīr-i ğam ile nā-şād eder
Gāh olur kim hicr-ile derd ü ğama mu‘tād eder
Gāh olur kim ‘aşk elinden ‘āşıkān feryād eder
Gāh olur kim bir leb-i şīrīn için Ferhād eder
Gāh olur Mecnûn’a da akrān eder ‘aşk âdemi MUS.62/4

Aşk, insanın önce sinesini parça parça edip sonra ciğerlerini yaralarla doldurur. Sonunda da âşığının yerini kara toprak eder:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __
Gāh olur kim ‘aşkla sīneler olur çāk çāk
Gāh olur kim ‘aşkla cigerler olur zaḥmnāk
Gāh olur kim eyler āḥir ‘āşıkıñ yerini ḥāk
Luṭfiyā bugün olursuñ ‘aşkla āḥir helāk
Gāh olur kim ḥākla yeksān eder ‘aşk âdemi MUS.62/5

Bu tahmisin dışında *Dîvân*’da birçok yerde de şair, aşkın hem tanımını hem de insan ruh ve cismindeki etkilerinden bahsettiği beyitlere de yer vermiştir. Örnek olarak bir kaçını aşağıya aldık:

Sevgili o kadar güzeldir ki onu görüp de âşık olmamak mümkün müdür? Aşk burada “dilden mübtela olmak” olarak tarif edilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne mümkün ‘âşık olmamak görüp rûyuñ saña cānā

Görüp vechiñi oldum cān u **dilden mübtelā** cānā G.16/1

Aşk ehlinin baht gözü uykusundan uyanmıştır. Ona uyku haramdır artık:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Sen şâh-ı keremkâra göñül olalı ‘âşık

Bahtım gözü uyğudan uyanmıştır efendim G.249/4

Şair; âşık kalbindeki yangını, yaşadığı acı bir hadisenin (Cami-i Vasat’ın yanması) okuyucu tarafından da aynı tonda hissedilmesi için bir kıyaslama unsuru olarak kullanır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bu Cāmi‘-i Vasat bir gice nā-gāh

Țutuşdu kalb-i ‘âşık gibi eyvāh

TR.7/1

Görüldüğü gibi Ahmed Lutfi’nin şiirlerinde ela alınan aşk maddî aşktır. Dîvân edebiyatının ona sunduğu çerçevenin dışına çıkmamıştır. Şair, “insan” unsurunun altını dolduran “âşık, maşuk (sevgili) ve rakip” tiplerini şiirlerinde şu şekilde ele almıştır:

2.3.5.3.2. Sevgili

Ahmed Lutfî, sevgiliye bazı teşbih unsurlarıyla beraber şiirlerinde yer vermiştir. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır: “*Âfet-i devrân, Âfitâb-ı çerh-i sürûr, Ahdi bütün sevgili, Âhû, Beg, Cānân, Cüvân, Çelebi, Deryâ-dil, Dilber-i fettân, Dilber-i hüsnâ, Dilber-i mekkâr, Dilber-i mümtâz, Dilber-i ranâ, Dil-dâr, Dil-rübâ, Efendi, Ferište-hısâl, Gonçe-dehen, Gonçe-i bâğ-ı işve, Gonçe-i bâğ-ı letafet, Gül, Gül-rû, Gülistân, Gülşen, Güzelim, Hercâyî, Hûrîveş, Hüsrev-i hûbân, Kamer-tal’at, Kâmet-i bâlâ, Leb-i gonçe, Leb-i şîrîn, Mâh-ı münevver, Mahbûb-ı müstesnâ, Meh-i tâbân, Mehveş, Melek-manzar, Melek-simâ, Mihr-i münîr, Nahl-i sehî-kad, Padişâh, Perî şân, Perî-peyker, Perî-rû, Sâhib-i cevîr ü cefâ, Serv-i hıraman, Serv-i revân, Serv-i riyâz-ı hüsn, Sevdiceğim, Şâh, Şeh-i hûbân, Şeh-i iklim-i cefâ, Şeh-i zî-şân, Tûtî-i gûyâ, Yâr, Yâr-ı bî-hemtâ, Yâr-ı bî-vefâ, Yâr-ı meh-cebîn...gibi*”

Bunların yanında *Dîvân*'da bazı şiirler sadece sevgili için kullanılan teşbihlerden meydana getirilmiştir. Aşağıdaki iki gazel, sevgili için söylenmiş teşbihlerle oluşturulmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim kâşî kemânım bî-emânım derde dermânım
Benim hûb-ı zamânım kahramânım ey Süleymân'ım

Benim ey hûn-feşânım mâh-pîşânım dırahşânım
Re'îs-i mehveşânım 'âlî-şânım yâr-ı zî-şânım

Güzîde şîvekârım hûb hünkârım keremkârım
Benim ey nükte-dânım verd-i handânım suhan-dânım

Benim ey âfitâbım mâhtâbım rûy-ı pür-tâbım
Benim şîrîn-zebânım mihrîbânım mâh-ı tâbânım

Benim ey 'işve-bâzım şâhbâzım yâr-ı dil-bâzım
Benim zîbende cânım zülf-i reyhânım hoş-elhânım

Benim kadd-i dirâzım yâr-ı hem-râzım ser-efrâzım
Benim şâh-ı cüvânânım cinânım hûb cânânım

Zemîn-i tâzedir Luţfî bu şi'ri gönder aḥbâba
Nazîre eylesin bu nazm-ı bî-mânende yârânım G.255/1-7

Son mısrada şair, aslında bu şiirin alışılanın dışında “taze bir zemin” olduğunu bu sebeple dostlarının da bu “benzersiz nazma” nazire yazmalarını istemektedir. Şair bu şiirine benzer başka bir gazel daha yazmıştır. Burada da şiir, sadece sevgiliye ait teşbihlerden meydana getirilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim yâr-i güzînim meh-cebînim mihr-i rahşânım
Efendim çâre-sâzım dil-nüvâzım derde dermânım

Nedîmim hem-demim hem-maḥremim hem-râz u hem yârim
Enîsim hem celîsim âfitâbım mâh-ı tâbânım

Benim yâr-i kadîmim nükte-dânım gözlerim nûru
Ḥabîbim 'işve-bâzım serv-i nâzım şâh-ı hûbânım

Benim maḥbûb-ı mergûbum keremkârım vefâ-dârım
Leb-i gonçem ‘izâr-ı yâsemînîm zûlf-i reyḥânîm

Benim rûḥ-ı revânîm nâzenînîm yâr-ı mümtâzım
Ciger-kûşem benim cân-ı ‘azîzim Yûsuf-ı şânîm

Benim serv-i bülendim şeh-levendim hem efendimsin
Muḥibb-i şâdıkım dil-dâr-ı bî-mişlim ḥoş-elḥânîm

Meh-i bedrim yüce ḳadrim kerem ḳıl Luṭff-i zâra
Benefšem sünbûlüm gonçem yanağı verd-i ḥandânîm G.256/1-7

2.3.5.3.3. Sevgiliye ait benzetme unsurları

Aşağıda, şairin şiirlerinde sevgiliyi benzettiği teşbih unsurlarından birkaçını örnek beyitleriyle beraber sıraladık:

2.3.5.3.3.1. Âhû

Güzel gözü, güzel kokusu ve ürkek yapısı ve diğer birçok yönü ile sevgiliye benzetilen âhû (Pala 1995:27), Ahmed Lutfî Dîvân’ında bu anlam çerçevesinde kendine yer bulur. Yanında kuduz köpeği olan ceylan gözlü sevgiliyi avlamak elbet de güç olacaktır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Yaklaşılmaz yanına varma kilâbı var anıñ
Ol gözü **âhûyu** bir gizli şikâr etmek de güç G.75/2

2.3.5.3.3.2. Gonçe, Gül

Sevgili, tazeliği ve güzel kokusu sebebiyle goncaya benzetilir. Şair aşağıdaki beyitte goncanın tazeliğini dikkate almıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Şâd olup gülsün hemân günden güne güller gibi
Gülşen-i dehr içre ol **gonçe** bulup neşv [ü] nemâ TR.57/7

Gül ise güzelliğiyle âşığın gönlünü kendine bağlaması sebebiyle sevgiliye benzetilir. Burada sevgilinin güzel yüzü güle benzetilmiştir:

.._/_/.._/_/.._/_/.._/_

Luṭfiyā olduğu-çün ol yüzü gül deryā-dil

Şu gibi bu dil-i meyyālīm o sulṭāna aķar

G.140/5

2.3.5.3.3.3. Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf

Hz. Yakûp peygamber, evladı Hz. Yûsuf peygambere olan sevgisi ve onu kaybetmekten dolayı yaşadığı hüznü ile şiirlere konu olmuştur. Hz. Yakûp âşığının gönülünü temsil ederken Hz.Yûsuf ise güzelliği ile sevgiliyi temsil eder:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu Yaḳûb-ı dili yād eylemez idi ķatı çokdan

Bi-ḥamdi'llāḥ hele Yûsuf-menendimden ḥaber geldi

G.312/3

2.3.5.3.3.4. Kebk, Tezerv

Her iki kuşta yürüyüş ve salınışlarının güzelliği ile sevgiliye benzetilir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O kebk-i ḥoş-ḥırāmım ol tezerv-i ḥûb-reftārim

Gider aġyār-ile seyrāna ol pākīze-güftārim

Şalınmaz bâġa bendesiyle ol lebleri gül-nārım

Ne şayyādım ne şeh-bāzım hemān üftāde-i zārım

Ķaçar āḥû gibi yābāna bir kere yaķın olmaz

MUS.45/2

2.3.5.3.3.5. Melek

Hem yüz hem de huy güzelliği ile sevgili meleġe benzetilir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Luṭfî bî-çāreden uzak dolaşırsın begim

Bāri bilsem ey melek ünsiyyetiñ kimlerledir

G.115/5

2.3.5.3.3.6. Mihr ü Mâh / Meh

Mihr yani güneş, bir ısı ve ışık kaynağı olup büyüklüğünden dolayı gizlenemez bazen de bulut arkasına saklanır. Işığı sebebiyle de inkârı mümkün değildir. Yüzüne bakılamaz gözler kamaşır. Tüm gezegenler etrafında dönmektedir sanki onların sultanı gibidir (Pala 1995:214). Âşık, güneş gibi olan sevgilinin yüzüne bakamaz ve sürekli

güneş yüzlü sevgilinin etrafında dolaşır. Bütün âşıklar sevgilinin ışıık bahşeden güneş yüzüne hayrandır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ṭal'at-ı **mihr**-i ziyā-baḥşıñña 'uṣṣāk ḥayrān

Lezzet-i la'liñe biñ cānla ḥūbān müştāk

G.210/2

Ay da bir ışık kaynağıdır. Ama onunki ateş değil nurdur. Geceleri aydınlatır. Bir yerde durmaz, her gece görünmez, uzaktan seyredilir ve yükseklerdedir (Pala 1995:57). Bunlar akla sevgiliyi getirir. Sevgilinin kendi bir ay olduğu gibi yüzü, alını ve yanağı da ay gibidir. Âşığın evine gelen sevgili, ay gibi parlak yüzü ile âşığın gamhanesini nurlandırıp cennete çevirmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Şadr-ı ḡamḥāneñi teṣrīfi ile ol **mehveş**

Luṭfiyā nūruyla Firdevs-miṣāl eyleyecek

G.220/5

2.3.5.3.3.7. Pâdişâh

Ay yüzlü sevgili, kendi gibi güzel dilberler içinde onların padişahıdır. Hiçbir güzel ona güzellikte benzeyemez, hepsinin şahı olduğuna şüphe yoktur. Bütün güzeller onun kapsamında ya kul ya da asker olmalıdır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Dehr içinde bir güzel yok sen gibi ey yüzü māh

Şāh-ı ḥūbān olduğuna zerrece yok iştibāh

Beñzemez saña bu ḥüsn-ile efendim mihr ü māh

Kimi kıl olsun saña güzelleriñ kimi sipāh

Cümle dil-berler içinde **pâdişāhsın pâdişāh**

MUS.61/1

2.3.5.3.3.8. Perî

Cinlerin dişilerine verilen addır. Görünmedikleri için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır (Pala 1995:440). Şair de sevgiliyi periye benzetmektedir. Eğer peri gibi güzel olan sevgili, bir kez âşığının arzu toprağına basarsa onun mecalsiz canını şüphesiz mutlu kılacaktır:

__./__./__./__.

Bu cān-ı nā-tüvānımı bī-şübhe şād eder

Bir kez başarsa ol **perī** hāk-ı merārımı

G.307/4

2.3.5.3.3.9. Sanem

Dîvân edebiyatında sevgili istiare yolu ile puta benzetilir. Bu put kilise duvarlarındaki mozik işlemeli resimlerdir (Pala 1995:98). Sevgili bu suretlerden daha güzeldir. Şair, puttan daha güzel olan sevgilisine hitaben kırmızı dudağı âşık için ilaçken bâdenin onsuz zehir olduğunu söyler:

..__./..__./..__./..__.

Leb-i la'liñ **şanemā** derde em olmaz da n'olur

Sensiz üftâdelere bâde sem olmaz da n'olur

G. 155/1

2.3.5.3.4. Sevgilideki güzellik unsurları

2.3.5.3.4.1. Ağz (Dehen, Dehân, Fem)

Ağz unsuru daha çok büyüklük ve küçüklük açısından beyitlerde karşımıza çıkar. Bu beyitlerde sevgilinin ağzı “Bedahşan yakutuna, hokkaya, gonca ve güle” benzetilmiştir:

..__./..__./..__./..__.

Dişiñ incü vü **femiñ la'l-i Bedahşān** olmuş

Doğrusu bu ki kadın serv-i hırāmān olmuş

G.185/1

__./__./__./__./__.

Bir naḥl-ı sehī-ḳadde göñül şu gibi aḳsa

Bir sencileyin **gonçe-dehān** olsa da sevmem

G.265/3

2.3.5.3.4.2. Ben (Hâl)

Sevgilinin vücudunun birçok yerinde bulunabilen “ben”, şiirlerde birkaç beyitte karşımıza çıkmaktadır. Ben, “tuzağa konmuş taneye, misk ve anbere, anberden yapılmış macuna ve kâfûr üzerine konmuş fûlfüle” benzetilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Dāne-i ḥāline meyl eyledi āh murğ-ı göñül

Ḥavfım oldur ki ola yeri anıñ kayd-ile dām

MUS1/VII-4

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥāl-i müşgîn kim ‘izār-ı tābnāk-ı yārda

Gūyiyā bir pāre ‘anberdir meyān-ı nārda

G.290/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥāl revnaḵ verdi ol gerdān-ı billūr üstüne

Gūyiyā **fūfūl** ḵomuşlar idi kāfūr üstüne

G.292/1

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ḥāldār olan o sīm-gerdenini būs etdim

Baňa yedirdi o **ma‘cūn-ı mu‘anber** bu gice

G.297/2

2.3.5.3.4.3. Boy

Sevgilini boyu; şiirlerde, boy anlamına gelen “kad, kâmet” kelimeleriyle “çenar, serv, arar, ser-efraz, ser-bülend dil-cû, mevzun, kıyamet, nihâl, Tûbâ, dirâz ve bâlâ” kelimeleriyle tamlama yapılarak ifade edilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Râstdır **kâmet-i bâlâña** diyenler **Tûbâ**

Doğrudur **ḵadd-i ser-efrâzıña** ‘ar‘ar deseler

G.99/2

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Eser başımda ḵavaḵ yeli şimdi ey **Luṭfî**

Yanar derūnum o **ḵadd-i çenārı** görmeyeli

G.305/5

2.3.5.3.4.4. Diş (Dürr, İnci)

Sevgilinin dişleri, Aden diyarından çıkarılan incilere benzetilmiştir:

.. _ _ / _ . _ _ / .. _

Saňa beñzer olur mu gonçe-dehen

Gül-‘izārıñ be-‘ayn-ı berg-i semen

Çeşmiñ āhū **dişin de dürr-i ‘Aden**

Sen gibi görmedim güzel hele ben

Var-ise ‘ālem içre sīmin-ten

Yine sensin cihānda şāhım sen

MUS.8/1

2.3.5.3.4.5. Dudak (Leb, La'l,)

Şiirlerde dudak; goncaya benzemesi, Kevser gibi olması, tatlı oması ve kırmızı olması gibi yönleriyle ele alınmıştır. Şekil ve renk benzerliği ile leb goncaya benzetilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Etdi bir taze ğazel hâtır-ı maḥzûna ḥuṭûr

Ey **leb-i gonçe** bunu eylesin ezber gülşen K.11/26

Baldan tatlı, kaymatan daha yumuşak olan Kevser suyu gibidir sevgilinin dudağı:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Nice beñzer saña ey rûḥ-ı muşavver gülşen

Kim dedi ‘arızına ey **leb-i Kevser** gülşen K.11/27

Leb renk olarak hem şaraba hem de kırmızı yakuta benzer:

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Yanımda ol **leb-i mey-günem** olmadıkça benim

Elim tutar mı ya sâķī ayağı n’eyleyeyim G.270/2

Sevgilinin dudağından bahseden bir şiir bile okuyanın ağzını sulandırmaktadır:

.. _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Vaşf-ı leb-i la’lîñle olan şi’r-i lezizim

Kim ki okudu ağzı şulanmışdır efendim G.249/2

Sevgilinin şeker dudağı akide şekeri gibidir. Âşıklarını papağan gibi konuşturur:

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Görünce ehl-i dili tûṭî-veş olur gūyā

‘Aķīdedir kelimāti o **la’l-ı kândimi** gör G.101/4

2.3.5.3.4.6. Gamze

Sevgilinin süzgün ve manalı bakışı şiirlerde “tîg-i hun-rîz, hun-hâr, cellat, Kahraman-ı katil, Tâtâr, hadeng ve tîr” benzetmeleriyle kullanılmıştır. Gamzenin tüm şiirlerde ortak özelliği “kan dökücü” vasfıdır:

.._/_.._/_.._/_.._

Dili mecrûh-ı hadeng-i ğam eden sultānım

Ĥāneler hedm edici **ġamze-i Tātār**’ındır

G.121/5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O **tīġ-i ġamze-i ĥūn-rīzi** sīneñ yara etdiyse

Edip çāk-ı girībān yarañı var yāra ‘arz eyle

G.287/3

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bir cevri füzūn yāle muḥabbet ne belādır

Bir **ġamzesi cellād** ile ūlfet ne belādır

G.103/1

2.3.5.3.4.7. Göz

“Göz, ayn ve çeşm” kelimeleri birçok yerde geçmesine rağmen sevgilinin güzellik unsuru olarak çok az kullanılmıştır. Aşağıda sevgilinin gözü anbere benzetilmiştir:

.._/_.._/_.._/_.._

Yaraşır ey gül-i hoş-büy-ı gülistān-ı ĥüsñ

Rüy-ı pür-nūruña gül **çeşmiñe** ‘anber deseler

G.99/3

Sevgilini gözleri nergise benzetilmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O ra‘nā **çeşmi** ile lebleri vaşfı ne mümkündür

Anıñ birisi ‘**abherdir** birisi āb-ı Kevşer’dir

G.124/4

2.3.5.3.4.8. Hat

Ayva tüyleri, sakal bıyık ve sarı tüylere verile isimdir. Yanak sayfası üzerine yazılmış bir yazı olarak düşünülür. Hat anber kokar. Çene çukurunun etrafını çevirmiş bir yeşillik olarak düşünülür (Pala 1995:239). Şair, hat ile ilgili olarak farklı bir benzetme ortaya koyar: Hat arısı. Yüzde çıkan hat arıya benzetilir. Bunlar dudak etrafında çıkan ayva tüyleri olduğu için dudakta bal olacaktır:

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _

Zenbūr-ı ĥaṭṭı çıkmadı ey dil ne ġam yediñ

Em bāri la‘l-i yāri ‘**asel** söylerim saña

G.7/3

Yüz bir ateştir ve anber yüklü hat ondan çıkan hoş kokulu bir dumandır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Gören ol rîş-i ‘anber-fâmî rûy-ı âteşin üzre

Dediler **dûd-ı hoş-bûdur** ruğunda **hatt-ı ‘anber-bâr** TR.98/4

Sevgili âşıklarına cefa etmemelidir. Zira bir gün yüzünden çıkan hattı, yüzünü bir bulut gibi kaplar:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Diñüz ol serv-i âzâde cefâ etmesin ‘uşşâka

Gelir **hattı** anında gün yüzün kaplar **sehâbâsâ** G.11/4

Sevgilinin tertemiz yüzünde çıkanı siyah tüy zannetme o yanak mushafında yazılmış olan Leyl suresidir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Şanma kim geldi cemâl-i pâkiñe **hatt-ı siyâh**

Sûre-i ve’l-Leyli⁸⁰ ol **muşhaf-ı ruşşârda** G.290/5

Sevgilinin güzellik azlinin hatt-ı şerifi olan fermânı yine sevgilinin yüzünden çıkan hat verir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

‘Azl-i hüsne gūyiyâ **hattı** verir **hatt-ı şerif**

Çekdi tuğrâ-yı beyâz üstüne **fermân** etdi **hat** G.191/3

2.3.5.3.4.9. Kaş, Ebrû

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan bu kelimeleri şair, şiirlerinde “kavs-i ekber, kemân, yay, tuğrâ, fermân, mihrâb, kıble ve besmele”ye benzetmiştir. Sevgilinin kaşı, şekil benzerliği ile “kavs-i ekber”e ve “kemân”a benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O müjgâni ile **kaşın** görenler **Luţfî** dediler

Anıñ birisi hañçerdur birisi **kavs-ı ekber**dir G.124/5

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Yağmaladı bu ‘aqlımı Tâtâr-ı gamzesi

Tîr-keş kuşandı **kaşı kemânım** seferlidir G.141/4

⁸⁰ Geceye yemin olsun! : Leyl - 92/1’den iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 595).

Sevgilinin g zellik beratının tuğrası kaştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ç n seni benden c d  kıldı bu  arh-ı b -vef 

Giderim Şimden-ger  ey **kaşı tuğr ** elved ^c G.195/2

Kaş, sevgilinin y z mushafında Nur suresinin  st ndeki besmeledir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Muşhaf-ı r yuna ba  d de-i  ibretle anı 

Şanki bir **besmeledir s re-i N r  zre kaşı** G.324/4

2.3.5.3.4.10. Kirpik (M jg n, M je)

G z  tamamlayan unsurlardan biri olan kirpik, birkaç g zellik unsuruyla beraber kullanılır. Şair, y zde  ıkan hattı tarif ederken ya ayna  zerine misk kokulu bir perde asıldı veya  ene  st ne kipriğın g lgesi d Őt  demektir. Yani kirpiğı, hattın  ene  st ne d Őm Ő g lgesine benzetir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

 y neye aşıldı ya bir perde-i m ŐŐin

Ya  aksi g r n r **m jesini ** ze an  zre TR.65/4

 Őık, sultan olan sevgilinin kirpik okuyla vurulmuŐtur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Uruldum **t r-i m jg n na** sult nım hel k oldum

Beni başdan  ıkardı  n'eyleyem  h ey kem n ebr  G.284/4

2.3.5.3.4.11. Sa , G s , Z lf, K k l, Turre

D v n'da z lf kelimesi, durum olarak “koku, periŐanlık, ham ham olmak, y ze nikap kılmak, ipe asılmak,  v re olmak ve fitne olmak” ifadeleriyle birlikte kullanılmışken renk olarak “kara ve karaya işaret olarak gice ve Ő m” ifadeleriyle beraber kullanılmıştır (Pala 1995: 458). Sevgilinin sa ı, g zel kokan bir s nb le benzetilir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Sa ı bir **s nb l-i z lb ** ko an  uŐŐ k  mest eyler

Ya ağı verd-i a  merdir be i g y  ki  anberdir G.124/3

Şair, sevgilinin büklüm büklüm saçlarını görünce onunda boyu iki büklüm olmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ceb̄in üzre görüp t̄urrañ per̄iřān oldu aḥvālim

Ḥam-ender-ḥam görüp **zūlfūñ** kadim oldu dūtā cānā G.16/3

Sevgili, ay gibi parlak alnına siyah saçını perde yapmaktadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Ḳo temāřā eylesin üftādeler her dem seni

Meh-ceb̄inim gün yüzüne **zūlfūñü kılma niḳāb** G.38/3

Kākül; “sünbül, perişanlık, reyhan ve ejder” ifadeleriyle beraber kullanılmıştır.

Sevgilinin yanağı iki taze gül iken kākülleri ise bir demet sümbüle benzer:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Ruḥlarıñ cānā açılmış iki ter güldür baña

Ol per̄iřān **kākülūñ** bir deste **sünbüldür** baña G.14/1

Gönül, sevgilinin kākülünün hayalini görünce bağırması şaşılacak bir şey değildir zira zavallı gönlün karşısında bir ejderha vardır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aceb mi dil ḥayāl-ı **kākülūñ** görüp fiḡān etse

Nice zār etmesin bī-çāre karşısında **ejder** var G.139/2

Şair, gîsû kelimesini “fettân” ve “bulut” benzetmeleriyle beraber kullanmıştır.

Sevgilinin güzel yüzünü, gîsûsu sanki bir bulut gibi kapatmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Siyeh **gîsûsu** setr etmiş cemālin

Şanasın girdi **ebre** māh-ı enver G.129/4

Birçok yerde geçen “turre” kelimesi şiirlerin çoğunda “yankesici”ye benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Neden cānā bu deñlü **turre-i tarrāra** yüz verdiñ

Yine çok vermediñ aña sen ey meh-pāre yüz verdin G.230/1

Perçem, şiirlerde hem “misk kokusu”na hem de “papağan”a benzetilmiştir. Sevgilinin misk kokulu perçemi saf anberden daha iyidir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

Beñzemez ‘anber-i sārāya o müşgîn-perçem

Cân dimâğını dilâ etdi mu‘âttar bu gice

G.297/4

Perçem, sanki yeni yetişen bir fidan olan sevgilinin üstüne konmuş papağan gibidir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Perçemiñ bir tûṭṭır taze nihâl üstündedir

Bir megesdir gūyiyā ḥālîñ ki bâl üstündedir

G.144/1

Bunların yanında *Dîvân*’da, saçla ilgili tüm kavramların bir araya getirilerek yazıldığı bir gazel de vardır. Gazelin ilk dört beytinde sevgilinin saçıyla ilgili terimler çeşitli unsurlara benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Dağıtmış zûlfünü rûyuna dil-ber

Şarılmış yâsemîne sünbül-i ter

Görünce kākûlün vechinde yâriñ

Dedim olmuş gice gündüz ber-â-ber

Görenler turrasın ruḥsârı üzre

Bürünmüş Ka‘be kara şâla derler ‘izâr

Siyeh gîsûsu setr etmiş cemâlin

Şanasın girdi ebre mâh-ı enver

‘İzârı üzre gören pür-çemen der

Bu mir‘âṭı o meh-rû niçün örter

Bu şî‘r-i taze Luṭfî pek şadedir

Bunu Şehrî gibi üstâda göster

G.129/1-6

2.3.5.3.4.12. Yanak

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan yanak, şiirlerde “ruhsâr, ruh, gül-izar, ârız” şeklinde geçmektedir. Sevgilini yanağı gül bahçesinden daha güzeldir. Kim ona gülşen dese hata eder:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Nice beñzer saña ey rûh-ı muşavver gülşen

Kim dedi ‘arızına ey leb-i Kevşer gülşen

K.11/27

Herkesin bir eğlencesi vardır. Âşığın eğlencesi de sevgilinin yanağıdır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Herkesin hālî değil hâlince var eğlencesi

Bülbülün gül ‘aşığın ruhsâr-ı yâr eğlencesi

MUS.4/ Vasita beyti

Sevgilinin yanağı Ka’be’ye benzetilmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Görenler turrasın ruhsârı üzre

Bürünmüş Ka’be kara şâla derler

G.129/3

Sevgilinin yanağı âşığı perişan etti, aklını da onun gamzesi yağmaladı:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ruḥ-ı mahbûb dirîğ etdi seni âşüfte

Eyledi ‘aqlını ol gamze-i dil-ber yağma

MUS.1/I-4

Sevgili o kadar güzeldir ki onun gül yanağına âşık olmadık bülbül mü vardır?

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Âşık olmadık saña bülbül mü var ey gül-‘izâr

Etdiler rüyuñu karşı âh u efğânı hezâr

Ağlayayım derd ü miḥnet ile ben leyl ü nehâr

Gel efendim gel begim gel nâzenînim sen hemân

MUS.101/2

2.3.5.3.4.13. Yüz (Rû, Çehre, Simâ, Likâ, Yüz)

Dîvân edebiyatında sevgilinin yüzü parlaklık, aydınlık, sadelik ve güzellik kavramlarıyla beraber düşünülür. Ahmed Lutfî de şiirlerinde bu çerçevenin dışına çıkmamıştır. Sevgili güle benzediği için yüzü de gül yüzlüdür:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḳâmetin evşâfı ile eylese ḥatm-i kelâm

Şi‘ri ey gül-çehre Lutfî’niñ katı mevzûn olur

G.127/5

2.3.5.3.4.15. Gelenek dışı söyleyiş: Vefâlı sevgili

Dîvân edebiyatında sevgili vefasızdır. Âşığa verdiği sözü tutmaz veya âşığına hiç itibar etmez ve ona karşı merhametsizdir. Ama buna bedel rakibe iltifat eder. Burada da kastı âşığına bir başka eziyet çektirmektir. Bu sevgili tipine Ahmed Lutfî'nin şiirlerinde de çoklukla bulmak mümkündür. Örneğin 79 nolu şarkıda şair, sevgilinin bu iki yönünü yani “merhametsiz ve vefasız” olmasını nazara vermiştir:

. _ _ _ / . _ _ _
Tutarsın pend-i a'dâyı
Vefâsız bî-mürevvetsin
Hakîkatsiz be her-câyî
Vefâsız bî-mürevvetsin

Gözüm yaşını çağlatdıñ
Derûnum nâra dağlatdıñ
Be hey zâlim çok ağlatdıñ
Vefâsız bî-mürevvetsin

Edersin cevır ü istignâ
Bu ben üftâdeñe cânâ
Güzelsin n'eyleyim amma
Vefâsız bî-mürevvetsin

Gözüm kana boyandırdıñ
Vücûdum nâra yandırdıñ
Beni cândan uşandırdıñ
Vefâsız bî-mürevvetsin

Sen olduñ **Lutfî** 'niñ şâhı
Eder hep rûz şeb âhı
İnân v'allâhi bi'llâhi
Vefâsız bî-mürevvetsin

MUS.79/1-5

Görüldüğü gibi âşık, aşk elinden harap olmuşken maşuk hem âşığına hakikatsiz hem vefasız hem de mürüvvetsizdir. Bunların yanında bir de âşığın inat düşman olan rakibin nasihatlerini tutmaktadır. Zaten böyle bir sevgiliden vefa beklemek de boştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Vefā me'mûl olunmaz hîç o yâr-ı meh-cebîniñden

Hemân cevır etmesin ey dil edeceği vefâdan geç

G.77/4

Ahmed Lutfî'nin Dîvânı'nda "Tercî Bend-i Su'âl u Cevâb" başlıklı "dedim-dedi" redifli bir musammat vardır. Burada bilinen "maşuk" tipinin dışında âşığına acıyan, ona kavuşma vadinde bulunan, en azında ona cevap verme lütfunda bulunan bir sevgili vardır.

Sevgilisiyle karşılaşan şair; ona duyduğu hasreti ve bu hasret nedeniyle içinde bulunduğu sıkıntılı hali ona azr etmiştir. Ondan lutf ve ihsan beklemektedir. Âşığın halini arz ettiğini gören maşuk dönerek ona iltifat etmekte bir gece evine ziyarete geleceğini söylemektedir. Hatta onu busesi ile şadan edeceğini de söyler ancak bir iki gün sabretmesini ister:

I

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Râst gelip yâre bugün ey şeh-i devrân dedim

Hasretiñle ederim rûz şeb efgân dedim

Eylediñ 'âlemi bu başıma zindân dedim

Gözüme oldu harâm seyr-i gülîstân dedim

Künc-i gamda olurum her gice nâlân dedim

Kerem et eyle benim derdime dermân dedim

İki çeşmimden akar leyl ü nehâr kan dedim

Nâr-ı 'aşkıñla bu sînem ise sûzân dedim

Yerim oldu sûz-ı hicriñ-ile külhân dedim

Ğam-ı zülfüñ ile hâlim de perîşân dedim

*Luţf edip eyle bu **Luţfî** kula ihsân dedim*

Hasretiñle dilerim çıkmaya bu cân dedim

MUS.5/I-1-5

II

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Duruben baña dönüp ol gül-i handân dedi

Yeter olduñ gam-ı 'aşkıñ ile nâlân dedi

Etmezem ben seni hâkim ile yeksân dedi
Olurum hânîña ben bir gice mihmân dedi

Bu cevâbım şakınıp duymaya yârân dedi
Edeyim ben seni her vechle handân dedi

Olurum gözle beni saña nigezbân dedi
Ederim ben seni bûsem ile şādân dedi

Nice_olurmuş göresin sen daği ihsân dedi
Bu cevâbları baña o şeh-i hûbân dedi

*Ederim **Luṭfî** kerem ben saña katlan dedi*
Şabr kııl bir iki gün eylerim ihsân dedi

MUS.5/II-1-5

Devamında âşık, sevgilisinin bir gece hanesine gelip kalmasını isterken sevgilisi onu kendi evine davet edip vuslatı teklif etmektedir:

..__/_..__/_..__/_.._

Kerem et bir gice ğam-hâneme gel ħal dedim
Ser-i kûyuñda beni eyleme pā-māl dedim

MUS.5/III-3

..__/_..__/_..__/_.._

Bār-ı miḥnetle şakın etme ħadin dāl dedi
Bir gice şubḥa deġin hâneme gel ħal dedi

MUS.5/IV-2

Âşık, perişan halini arz ederken sevgili bu kez vuslatın dozunu arttırmaktadır ama bir şartı vardır, ağyar bu vaadi duymayacaktır:

..__/_..__/_..__/_.._

Eylerem ben saña in‘āmımı bisyār dedi
Varırım hāneñe ey ‘āşık-ı ğam-h‘ār dedi

Kemerim altına şal ħollarıñı şar dedi
Līk ammā şakınıp duymasın ağyār dedi

MUS.5/VI-2-3

Âşık, her ne kadar bu sözleri duysa da kafasında akşam sevidiğinin nerede olduğunun sorusu vardır. Ayrıca bu vuslat işinin tamam olmadığından da yakınır. Sevgili ise işini tamama erdireceğini ondan bir pul bile almayacağını ama kendisini sıkıp usandırmamasını söyler:

.._/_/.._/_/.._/_/.._/_

Bir su'âlim daḥi var ey gözü bādām dedim
Ḳande idiñ baña de sevdigim aḥşam dedim

Zülfünü murğ-ı dile etme begim dām dedim
İşim olmadı benim zerrece itmām dedim

MUS.5/VII-1,4

.._/_/.._/_/.._/_/.._/_

Varayım nāzla ben ḥāneñe bir şām dedi
Vereyim deme şaḳın bir puluñ almam dedi

Bir iki gün ne ise eyleye ārām dedi
Şıḳlet edip baña sen eyleme ibrām dedi

MUS.5/VIII-4-5

Artık dayanamaz hale gelen âşık, sabah akşam ağladığını söyleyip sevgilisinden merhamet ister. Sevgili de âşığının zayıf halini görüp Allah'tan onun için sabır diler. Onu bu halde koymayı da Allah'ın kabul etmeyeceğini belirtir:

.._/_/.._/_/.._/_/.._/_

Ḳalmadı bende şabır zerrece ey şāh dedim
Ḥasretiñle ederim leyl ü nehār āh dedim

Luṭf edip ol bu benim ḥālime āgāḥ dedim
Ağlarım derdiñ-ile şām u seher-gāḥ dedim

Merḥamet eyle benim ḥālime ey māh dedim
Ben seniñ etmedeyim medḥiñi her gāḥ dedim

MUS.5/ IX-1,4,5

.._/_/.._/_/.._/_/.._/_

Görüben ağladığım o çelebim vāḥ dedi
Eylemiş seni za'if 'aşkıımız eyvāḥ dedi

Bilmez idim ben seniñ ḥāliñi v'allāḥ dedi
Dilerem saña şabırlar vere Allāḥ dedi

Şād edem ben seni vaşlım ile nā-gāḥ dedi
Kerem edip seni sevindireyim gāḥ dedi

Ben dirīğ eylemezem vaşlımı bi'llāḥ dedi
Seni ağlatmağa ḳā'il mi olur Allāḥ dedi

MUS.5/X-1-4

Bu tarzda sual cevap olarak toplam 10 bend karşılıklı “dedim-dedi” şeklinde konuşma devam etmektedir. Ancak bu sözler tutulmuş mudur? Şair, bunun cevabını “bu gice” redifli üç adet gazelde (297, 298 ve 299 nolu gazeller) verir: Evet. Bir gece sevgili vadettiği her şeyi yapmak için âşığının hanesini ziyaret etmiştir ve vuslat gerçekleşmiştir. Örnek olarak 297 nolu gazeli aşağıya aldık:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Doğdu ğam-hāneme ol māl-h-ı mūnevver bu gice

Eyledi hānemi gūn gibi pūr-enver bu gice

Hāldār olan o sīm-gerdenini būs etdim

Baňa yedirdi o ma‘cūn-ı mu‘anber bu gice

Sīneme çekdim o sīm-in-teni tā subḥa dek

Lāyık etdi beni vaşla o semen-ber bu gice

Beñzemez ‘anber-i sārāya o müşğīn-perçem

Cān dimāğın dilā etdi mu‘āṭṭar bu gice

Gāh lebin emdim o yāriñ gehī sīm-gerdānın

Baňa yedirdi ‘aķide ile sūkker bu gice

Baňa luṭf etdi murād üzre murāda erdim

O melek-manzar o güzellere serdār bu gice

Eyledi luṭf u kerem **Luṭfī** bī-çāresine

O perī-peyker o sīm-in-ber o dil-ber bu gice

G.297/1-7

Bu vefalı sevgili tipi için 18. yy.da daha da belirginleşen, Dîvân edebiyatındaki klasik yapının çözülme işaretlerinden biridir diyebiliriz.

2.3.5.3.5. Âşık

İnsan unsuru olarak *Dîvân*'da sevgiliden sonra ikinci sıra da âşık gelir. Âşık, sevgilisi için her türlü eziyete razıdır. Ondan gelecek her şeye sabreder. Sevgiliye bu kadar iyi davranmasına rağmen âşığı en çok üzen şey ise sevgilinin rakibe iltifatıdır. Ancak âşık, sevgilinin mahallesinden asla yüz çevirmez, oranın itleriyle bile ülfete razıdır. Ahmed Lutfî'nin şiirlerinde de bu âşık tipi karşımıza çıkar.

Âşk nedir bilmeyen kişinin gözü nemli olmaz sadece âşık olanın gözyaşı aka aka deniz gibi olur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Âşk nedir bilmeyeniñ dîdesi nemnâk olmaz

‘Âşık olan kişiniñ eşki yem olmaz da n’olur

G.155/2

Âşık bu hale razıdır ama sevgilisinden biraz insaf bekler. Zira sevgilisi eline bir ayna alıp kendine bir baksa o güzelliğine kimsenin ilgisiz kalmayacağını anlayacaktır. Burada sevgili bir güneşe, âşıklarda ışığını ondan alan birer parlak aya benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Habîbim sen de inşâf eyle al destîne âyîne

O veche ‘âşık olmadık meh-i enver mi kalmışdır

G.108/6

Kim ki gönül Yûsuf’unu sevgilinin çene çukuruna düşürürse yemin olsun ki artık o kişinin gözüne uyku haram olur:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Oldu **dil Yûsuf’una** bu zeķanıñ cāh dedim

Uyķu girmez gözüme her gice bi’llāh dedim

MUS.5/IX-2

Rakip bile eğer sevgiliye gerçekten âşık olsaydı o da diğer âşıklar gibi iniler dururdu. Zira rakibin ıstırap çekmesi cihan halkını elbet mutlu eder:

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _

Çekmezdi gayrı kimse cihān içre ıztırāb

Bir ‘âşık olsa idi rakîbin enîñ çeker

G.135/4

Ahmed Lutfî, şiirlerinde âşık tipini, çılgın ve ateş dolu bir gönüle sahip olarak nitelendirir:

.._/_.._/_.._/_.._

Eyleyip baña tenezzül ol şeh-i hûbânım

Oldu ben ‘âşık-ı şeydâsına mihmân bu gice

G.299/2

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu Luṭfî derdimendi etdi daḥi kendine ‘âşık

Dil-i pür-sûza saçdı âh âteş üzre âteşler

G.117/5

Âşığın gönlü kırılmış testiler gibidir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şikeste oldu dil-i ‘âşık gibi cümle sebûlar hep

Sifâl-i köhne daḥi kalmadı Cem-ḥânemiz boşdur

G.130/3

Âşık, sevgilinin göz ucuyla bakmasını ve onun güzel yüzünü görmesini en büyük mertebe ve saadet olarak görmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Göz ucuyla bakdıcagın bendeñe rifat yeter

Baňa dünyâda cemâliñ gördüğüm devlet yeter

G.130/1

Âşık, en büyük saadet yerine sevgilinin mahalesindeki itler ile ülfet etmeyi tercih etmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Devlet-i ‘uzmâyı ben bundan ziyâde istemem

Küyuñuñ itleri ile etdigim ülfet yeter

G.130/2

Kul âşık için sevgilinin sade ve basit bir selamı, izzet olarak yetecektir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Bundan artık daḥi luṭf nice [olur] ben bendeye

Bir nezâket(i)le selâm vericek ‘izzet yeter

G.130/3

Âşık, kişi sevgiliden gelen dert ve elemeleri yar ve sohbet arkadaşı olarak görmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

İkisinden gayrı ben yâr [u] muşâḥib n’eylerem

Derd âlâmıñ ile etdigim ünsiyet yeter

G.130/4

Âşık, sevgiliden gelen her şeye razıdır ancak tek bir şeye dayanamaz o da rakibe iltifat etmektir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Yetişir a‘dāya cānā çok vefālar eylediñ

Gel ferāgat eyle lutf et ey melek-ṭal‘at yeter

G.130/5

Âşık, her daim sevdiğinden ayrı olduğu için hep feryat etmektedir. Bunu duyanlar da “O büyülenmiştir, tutkundur zira zavallı nice zamandır sevdiğinden uzaktır.” derler:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

İşidenler benim feryādımı meshûrdur derler

Yazık bî-çāre yārinden nice dem dūrdur derler

G.160/1

Âşık olan kişinin yakasını yırtmasının sebebi, sevgiliye onun için sinesinde açtığı yaraları göstermek istemesidir:

_ _ . / . _ _ _ . / . _ _ _ . / . _ _

Sīnemde görünsün deyü dāğlar anıñ-içün

Açdım budurur çāk-ı girībānıma bā‘is

G.70/4

2.3.5.3.5.1. Gelenek dışı söyleyiş: Farklı bir âşık tipi

18. yy. Dîvân edebiyatında önceki asırlardan farklı olarak şairin ifade dünyasını şekillendiren gelenekte çeşitli çözümler baş göstermiştir. Bu dönem şairlerinden olan Ahmed Lutfi de bu rüzgârın etkisinde kalanlardandır. Şairin şiirlerinde, bilhassa klasik edebiyatın temelini oluşturan “âşık- maşuk” tiplerinde bu çözümlenin birçok örneğini görmek mümkündür. Yukarıdaki örneklerde her ne kadar “âşık” tiptemesi, her şeye katlanan sabır ehli bir kişilik olarak tarif edilse de *Dîvân*’da bazı şiirlerde bu anlayışın aksine davranan bir “âşık” tipi karşımıza çıkmaktadır. Sevgiliden gelen her türlü sıkıntıya katlanan âşığa bedel, sevgilisine hesap gününde yaptığı tüm eziyetlerin hesabını vereceğini hatırlatan bir âşık vardır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Şimdi eylersin cefā vü cevri ammā kim begim

Ver cevābın sevdiğim bu Lutfî’ye yevm-i hisāb

G.38/5

Bu edebiyatta âşığı en çok üzen şey, sevgilinin âşığa inat rakibe olan yakınlığıdır. Ancak Ahmed Lutfi’nin şiirlerindeki âşık, sevgilisinin bu eziyetlerine tepkisini yukardaki beyitte olduğu gibi her zaman ahirete bırakmaz. Bazen sevgiliden

bu dünyada da sitem dolu ifadelerle hesap sorar. Örnek olarak verdiğimiz şiir bir “erkek mahbup” üzerine yazılmış bir terkîb-benddir: Sevgilinin rakiple olan yakınlığından oldukça rahtasız olan âşık, ilk beyitte sevgiliyi “düşman bahçesinin servi, sıkıntı bağının gülü, sıktından gelen ah ve cefa çimenliğinin bülbülü” olarak tarif etmektedir. Daha sonra sevgilinin rakibe olan yakınlığını ve buna karşın âşığına verdiği sözleri tutmadığını söyler. Son beyitte ise sevgiliye dönüp onu “gayretsizlikle, arsızlıkla ve sözünde durmamakla” suçlar:

I

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ey gül-i bāğ-ı ezā serv-i riyāz-ı a‘dā
‘Andelīb-i çemenistān-ı cefā vü evzā

Her gice olmasın birkaç azar ile qarīn
Nice nā-dānlara hem-dem neden olduñ ‘acabā

Olmuş ihsān-ı firāvāniña lāyık her dūn
Bu kadar luṭfa sebep anlara ney ki āyā

İbtidā eylemediği benim ile peymān
Varmıyam şoḥbet-i eşḥaşa dedikdi cānā

Kimseye varmamağa etmiş iken nice ḳasem
Durmadiñ ‘ahdiñe gitdiñ yoğ-imiş sende vefā

Saňa lāyık mı_olasın hīzlere dāmen-efṣān
Ḳanı ḡayret ḳanı ‘ār u ḳanı ‘ahd ü peymān

MUS.3/I-1-6

İkinci bendde âşık, sevgilisinin para için uğruna canından vazgeçen âşığını sattığını söyleyip “Yürü mal için ağyara iltifat eden” diye sevgiliyi tamahkârlıkla sıfatlandırır:

II

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ne bulursun bir iki hīz ü sefih u ḥardan
Menfa‘at mi umulur öyle gürūh-ı şerden

Bir iki ḳahbeye şatdıñ beni sifle-nihād
Ben geçerken seniñ uğruna bu cān u serden

Ḥayf-vā-ḥayf seniñ şanıña ey sīm-perest
Geçmedik para içün bir iki gün kerlerden

İ‘timād etmez idim der idi baña aḥbāb
Sevme zinhār vefā gelmez ebed berberden

Gerçek imiş meger aḥbāb sözün diñlemedim
Geç dedilerdi baña ğayreti yok dil-berden

Yürü ey māl içün aġyāra nüvāzişler eden
Dā‘imā beni kedernāk edecek işler eden

MUS.3/II-1-6

Şair, üçüncü bendde sevgilinin birkaç sapkın rakibe kendisini sattığını, âşığının da onu çok iyi ve vefalı zannettiğini ama gördüklerinden sonra “asl u faslının” ne olduğunu anladığını söylemektedir. Sevgili, bu vakitten sonra kavuşma metasını istediği birine satabilir. Zira âşık, artık bu vuslata talip değildir:

III

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Olmuş-idim saña ben cān u göñüldeñ ‘āşık
Ben şanırdım ki seni mihr ü vefāda şādık

Sen ise bir iki hīze beni şatdıñ gitdi
Hey yazık ḥayf yazık vāh yazık saña yazık

Her yüzü turşu şatan buse niyāz eyleyecek
Bezī edip buse verirmişsin aña ḥelvālık

Ḳande bir hīz ü sefih var ise olduñ yārān
Kimi ḳardaşlık edip kimisini babalık

Her denī şem‘ine fānūs bilürīn ṭaḳdın
Böyle mi ṭarz-ı edeb böyle midir ra‘nālık

Çünkü ma‘lūmumuz oldu seniñ aşl u faşlıñ
Yürü şimden-gerü var şat o metā‘-ı vaşlıñ

MUS.3/III-1-6

Bu bendde âşık, sevgilinin tüm güzelliğini düşman rakibe sunmasından duyduğu kıskançlık ve öfkeyi açıkça ortaya koymaktadır:

IV

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Sîm kudümüñle uşul tutulıcağ şohbetde
Def gibi kızmadı mı rüyuñ o cem'iyetde

Tîr-i menhûsuna şâyeste midir a'dânıñ
Ola sîmîn hedef-âmâde dem-i vuşlatda

Ġonçe-i zanbağı hayfa ne revâ ağıyârıñ
Ġar topu içre nihân ola şeb-i 'işretde

Gire bir başı o sîm-ġâneñe düzd-i mihrez
Dört kişi kıla revâ mı arada ġacletde

Bir çalık yüzlü Kızılbaş'a neden bu rağbet
Tûde-i penbeñe pinhân edesin ġalvetde

Hele bu şanıña düşmez seniñ ey her-câyî
Edesin lâyıķ iġsân u kerem a'dâyı

MUS.3/IV-1-6

Son bendde ise âşık, onu candan seven âşığıñı, gaddar rakibe birkaç altına satan sevgiliden sonunda vazgeçmektedir. Artık sevgili istediğine köle olabilir:

V

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Demedim mi saña ben gitme raķîbe zinhâr
Sînesine şarar a'dâ seni çâr u nâ-çâr

Cân atarsın nereye da'vet edelerse seni
Hîç demezsin ki kişiniñ nice düşmenleri var

Bir yere gitmemege etmiş iken nice kısem
Beni şatdıñ edip ağıyâr-ile gizli bâzâr

Ben seni iki gözümden şakınırken ġayfâ
Göz göre çekdi seni sîneye birkaç ġaddâr

Yürü şimden-gerü her istedigine râm ol
Çünkü meyliñ yoğ-imiş **Luţfî** ye zerre miķdâr

Eylediñ luţfla i'zâz raķîb-i dūna
Ġama' etdiñ ġaberim var bir iki altuna

MUS.3/V-1-6

Bunların yanında Ahmed Lutfi'nin şiirlerinde, sevgilinin ilgisizliğine razı olan âşığa bedel karşımızda gerekirse “Yeter ettin yeter ettin!” diyecek kadar isyankâr bir tutum içine girebilecek bir âşık vardır:

— . — — / — . — —

Baňa cevır-ile cefâyı

Yeter etdiñ yeter etdiñ

Ėayra ihsân u ‘aţâyı

Yeter etdiñ yeter etdiñ

Etmediñ bendeñe şefkat

Ya katı luţf u mürevvet

Hele çok oldu eziyet

Yeter etdiñ yeter etdiñ

Ŧutalım şabr ederim ben

Pek za‘îf oldu velî ten

Bu şovuk vādîleri sen

Yeter etdiñ yeter etdiñ

Luţfî-i zârıñı bir dem

Etmediñ zerrece ĥurrem

Etme gel cevriñi her dem

Yeter etdiñ yeter etdiñ

Dîvân şiiri geleneğinde sevgili vefasız bile olsa ondan vazgeçmemek gerekir. Ancak şair, bu asrın vefasız güzellerinden el çekip züht ve takvaya dönmeyi tercih etmektedir:

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

Bu ‘aşrıñ bî-vefâ dil-berlerinden el çekip ey dil

Şalâĥ u zühd ü takvâlara mu‘tâd olmamız yegdir

G.136/4

Âşık, sabrın son noktasına gelse de merhametsiz sevgiliden vazgeçmemeli ona kavuşmanın hayali ile yaşamalıyken aşağıdaki beyitlerde bunun aksi ifadeler vardır:

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

Yeter ey dil yeter fikr-i ‘izâr-ı dil-rübâdan geç

Ĥuşûlü mümteni‘ nev-bâve-i sîbe sihâdan geç

Çekilmez etdiği evzâ'-ı nâ-hem-vârı dil-dârıñ

Saňa raħm etmeyen her-câyî yâr-ı bî-vefâdan geç

G.78/1-2

Bu âşık tipi, edebiyatta gelenek dışı söylemlerdendir. Şair, yeni bir söyleyiş geliştirse de bunu devam ettirmek için bir asır daha beklemek gerekecektir.

2.3.5.3.6. Rakip

Dîvân edebiyatında, âşık ve maşukla beraber şiirlerde en çok yer alan diğer bir karakter de rakiptir. Rakip, âşığın sevgiliye ulaşmasını engelleyen hatta onu sevgiliden ayıran bununla beraber sevgilinin de -âşığa inat- ona itibar ettiği birisidir. Âşığın nazarında kötü biri olan rakip, en az sevgili kadar ona eziyet etmektedir. Âşık, kötü ve zararlı biri olarak bildiği rakibe karşı her zaman sevgilisini uyarır ama sevgili âşığının sözlerine itibar ertmez. Rakip de sevgiliye âşıktır, bu sebeple âşığı sevgiliden uzaklaştırmaya çalışır. Âşık, onu sevgilinin mahallesinde gezen kudurmuş itlere benzetir.

Ahmed Lutfî de bu rakip tiplmesine şiirlerinde çok yer vermekle beraber şu sıfatlarla rakibi vasıflandırmaktadır: “ *A'dâ, A'dâ-yı bed-girdâr, Adû-yı nâ-sezâ, Ağyar, Ağyar-ı siyeh-rû, Ağyâr-ı kec-kadem, Âsi rakîp, Azar, Bed-edâ, Bed-meşreb, Bî-ar u bî-ırz, Bî-dîn, Bî-edeb, Bî-hayâ, Çalık yüzlü Kızılbaş, Denî, Dûn, Düşmen, Düzd-i mihrez, El, Erâzil, Gaddâr, Gayr, Gürûh-ı şer, Har, Hâr, Harâmi, Har-ı lâ-yefhem, Har-meniş, Hîz, Kâfir, Kahbe, Kekez, Ker, Kilâp, Nâ-dân, Nâ-sezâ, Nikbet, Rakîb, Rakîb-i bed-lâkap, Rakîb-i dîv, Rukâba, Rüsvâ, Sefîh, Seg rakîp, Sifle-nihad, Şeytân, Tab'-ı edâni, Zâg*”

Şâh olan sevgili, layığı olan âşığına değilde anlayışsız eşek olan rakibe ikramlar etmektedir:

.. __ / .. __ / .. __ / .. __

Lâyıkıñ olana etmezsiñ a şâhım ikrâm

Varır(i)señ **har-ı lâ-yefhem** olana her şâm

Şıgar mı şânıña ey dil-ber-i zîbâ-endâm

Hele lâyıķ mı efendicigim saňa bu nâm

*Kendiñi maḥrem-i aḡyār edesin lāyık mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lāyık mı*

MUS.28/4

Âşık, sevgilinin şer güruhu olan fahişe, aşağılık ve eşek rakipte ne bulduğunu sorar. Onlardan hiç hayır umulmuyacağını belirtir. Sevgili ise sefil ahlaklı kahbe rakibe âşığını satmış, tercih etmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Ne bulursun bir iki **hîz** ü **seflî** u **ḥardan**
Menfa‘at mi umulur öyle **gürûh-ı şerden**

Bir iki **ḳahbeye** şatdın beni **sifile-nihād**
Ben geçerken seniñ uğruna bu cān u serden

MUS.3/II-1-2

Âşık, sevgilinin kapısında aḡyarı görünce ona “Köyünün cennetine kudurmuş bu köpek neden geldi?” diye sormaktadır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _
Kapıñda göricek aḡyārı bî-ḥuzûr oldum
Bihişt-i kūyuña cānā **kilāb** neden geldi

G.331/2

Âşık, düşmanın ayıplamasına bir şekilde katlanır ama o siyah yüzlü kâfir aḡyara hürmet etmek, ondan istekte bulunmak âşık için bir marazdır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ṭa‘n-ı a‘dānıñ çekilir ne belā ise hele
Ol **siyeh-rû kâfir aḡyāra** temennā bir maraz

G.190/2

Sevgili, her aşağılık mizaçlı rakibe lütuf ve ihsan etmektedir ama dil erbabına ise eziyetler etmektedir:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
Her **ṭab‘-ı edāniye** edip luṭfla iḥsān
Etmekdesin erbāb-ı dile cevri firāvān
Düşmez bu seniñ şânına ey Ḥüsrev-i ḥübān
Bir gün olasıñ etdiḡiñ işe [de] peşimān
Aḡyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna ḳoculduñ mu beliñ ellediler mi

MUS.15/4

Sevgili âşığa rağmen köpek rakiple ava gider. Bunun sonucunda o gözleri ahu, zavallı âşığını gam çölüne salmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Rakīb-i seg ile av u şikār edip baña rağmen

Beyābān-ı ğama şaldıñ beni ey gözleri āhū

G.284/2

Âşık, sevgilisinin rakiple gül bahçesine gittiğini görünce rakibi çeşitli kötü sıfatlarla vasıflandırmaktadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hayf cānā **nā-sezā** ile gidersin gülşene

Bī-edeb bir **bed-edā** ile gidersin gülşene

Har-meniş bir **bī-ḥayā** ile gidersin gülşene

Ol rakīb-i bed-likā ile gidersin gülşene

Şalınırsın nāz ile serv-i ḥirāmānım Şerīf

MUS.50/14

Şair, cürüm ve günahlardan dönmek ister. Bunu da günahlara sebep olarak gördüğü “vefasız sevgili” ve “kötü rakīb”i unutmak yani bunları hayatından çıkarmakla mümkün görmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Gel göñül gel dönelim cürm günāh etmekden

Unudalım gidelim dil-ber ile **ag̃yārı**

MUS.1/X-7

2.3.5.4. Tabiat ⁸¹

2.3.5.4.1. Kozmik âlem

Şair, kozmik âlemde en çok felekten bahsetmiştir. Daha sonra seyyareler ve arkasından da burçlar gelir.

2.3.5.4.1.1. Felek

Bu kavram şiirlerde; “felek, çarh, gerdûn, sipihr, dehr” şeklinde geçmektedir. Bu kelimeler tek başlarına kullanıldıkları gibi çoğu kez feleği olumsuz ve kötü olarak tarif eden tamlalar şeklinde şiirlerde yer almaktadır. Bunlar: “*Çarh-ı felek, Çarh-ı denî, Çarh-ı dîn, Çarh-ı bî-vefâ, Çarh-ı gerdûn, Çarh-ı gaddâr, Çarh-ı kec-rev, Dehr-i zulmânî, Dehr-i bî-dâd, Dehr-i denî, Dehr-i dîn, Dehr-i bî-vefâ, Ekdâr-ı dehr, Kahr-ı dehr, Gerdûn-ı denî, Gerdûn-ı dîn, Felek-i kec-reftâr, Nâ-bekâr felek, Sâkî-i felek, Çeşm-i felek, Dolab-ı felek, Sipihr-i gaddâr, Sipihr-i bî-dâd*”dır.

Şair, feleği “nâ-bekâr - yaramaz, hayırsız” ve “kec-rev - eğri giden, yolu sakat ve yanlış olan” olarak tarif etmektedir. Ehl-i dil, bu felekten çok eziyet ve sıkıntı çekmektedir:

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Felek dedikleri ol **nâ-bekâr u kec-revden**

Nedir bu ehl-i diliñ çekdiği eziyet ü zûr

K.8/17

Ayrıca şair, feleği “iş hep tersine olan eğri yürüyüşlü aşağılık olarak” da tarif eder:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Hep işiñ ‘aksinedir cümle felek ‘âlemde

Nice **kec-rev** demeyim ben saña ey dîn denî

MUS.7/III-3

Ahmed Lutfî, “felek” redifli gazelinde yaşadığı sıkıntılı hayatın sebebi olarak feleği görmektedir. Bu gazelde “Yine mi ettin beni” şeklinde mısra başı bir redif

⁸¹ Bu başlık altındaki alt başlıklarda kavramlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

vardır. Bu da şairin feleğin elinden bahsettiği sıkıntıları tekrar tekrar yaşadığını göstermektedir:

Âşığı derde düşürüp gamla hasta eden, tekrar ateşlere atıp gamlı bir aşık eden felektir:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Yine mi etdiñ beni derde giriftâr ey **felek**

Yine mi etdiñ beni gam ile bîmâr ey **felek**

Yine mi etdiñ beni âteşlere tekrâr âh

Yine mi etdiñ beni ‘aşk-ile gam-ı hâr ey **felek** G.228/1-2

Âşığın kanlı yarasına tuz eken bu sebeple her gece sabaha kadar uykusuz bırakan, gözyaşını bela seline çevirip ayrılıkla onu usandıran yine felektir:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Yine mi ekdiñ nemek bu zağm-ı hûn-âlüdeme

Yine mi etdiñ beni her gice bîdâr ey **felek**

Yine mi kıldıñ gözüme yaşını seylâb-ı belâ

Yine mi etdiñ beni hicr-ile bî-zâr ey **felek** G.228/3-4

Aşağılık dönele felek Lutfî’yi yine ağlatmıştır. Zira onun derdi şairi tekrar inleyen bir âşığa çevirmektir:

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _

Yine mi ağlatdıñ ey **gerdûn-ı dûn** bu **Lutfî** ’yi

Yine mi etdiñ beni sen ‘âşık-ı zâr ey **felek** G.228/5

Bu âlemde âşık ile maşûku ayıran da felektir:

. __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _ / . __ _ _

Cüdâ eyler biri birinden elbet iki hem-râzı

Felek ‘âşıkla ma‘şûku kırmaz bir pâre bir yerde G.294/2

Tuttuğu yol eğri olan felek âşığı canından usandırmıştır:

. . __ _ / . . __ _ / . . __ _

Gâh olur **bu felek-i kec-reftâr**

Beni cânımdan edipdir bî-zâr

MSN.1/38

Gaddar olan feleğe yazıklar olsun ki âşığın başına âlemi dar etmiştir:

.._/_.._/_.._

Hele hayfâ bu **sipîhr-i ğaddâr**

Etdi ğamla başıma ‘âlemi dar

MSN.2/16

Şair, tarih şiirlerinde vefat olayını da feleğe bağlamaktadır. “Aşâğılık” sıfatıyla feleği nitelendirmiştir:

.._/_._._/_._._/_._._

Çıydı yine bir cûvân-ı nâzike **dehr-i denî**

Kimse memnûn olmamışdır âh **çarh-ı dūndan**

TR.49/1

Felekten asla merhamet beklenmemelidir:

.._/_._._/_._._/_._._

Menzilin elbette eyler herkesin zîr-i zemîn

Merhamet me’mûl olunmaz zerrece **gerdūndan**

TR.49/2

Felek herkesi bir hal ile incitmektedir. Ayrıca kim feleğin verdiği sıkıntıdan hissedar değildir ki?

._._._/_._._._/_._._._/_._._._

Felek etmektedir her şahşı bir hâl-ile âzürde

Ser-â-ser **hişşe-dâr-ı cevri-i gerdūn** olmadık kim var

G.97/4

Ama yine de âşık feleğin verdiği sıkıntıya sabretmelidir. Zira mahzun gönlü Mevlâ kederli koymaz, sevinçli kılar:

._._._/_._._._/_._._._/_._._._

Hoş imdi sen bu **çarh-ı kec-revîñ** cevrine şabr eyle

Dil-i mahzūnuñu Mevlâ’m kırmaz mağmūmı şād eyler

G.122/4

Burada şunu da belirtmek lazımdır ki felek her zaman ve her kişiye kötü davranmamıştır. Kimini sultan ve kimini de handan eylediği de olmuştur:

.._/_._._._/_._._._/_._._._

Kimini dehr [ü] **felek** sultân-ı zî-şân etmede

Kiminiñ bu **çarh-ı dūn** yerini külhân etmede

Bu **felek** hiç durmayıp bu resme devrân etmede

Kimini mahzūn kimini şād u handân etmede

MUS.4/III-5,11

2.3.5.4.1.2. Gökyüzü (Âsumân, Gerdûn, Gök, Semâ, Sipihr)

Gökyüzü anlamında kullanılan bu kelimler, şiirlerde ağırlıklı olarak gerçek anlamında kullanılırken bazı yerlerde deyim içinde bazı yerlerde de mecaz anlamda kullanılmışlardır. Şair, memduhu Damat İbrahim Paşa'yı överken "Onun öfke nesimi eger bir bulut üstüne uğrasaydı gökten her yağmur tanesi bir kıvılcım olarak inerdi." demektedir. Burada gökyüzünü karşılayan "âsumân" kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nesīm-i hışmı uğrasa eger ebr üstüne fî'l-hāl

Olurdu **âsumânıñ** bir şerer her қаtre bārānı

K.2/20

Âşık, hasretle gece gündüz âh edip inlemektedir. Bu sebeple gökyüzüne âh dolu feryatları ejderha gibi çıkmaktadır. Burada da gökyüzü gerçek anlamda kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Gice gündüz hasretiñle āh u efğān etmeden

Āsumāna ejderāsā çıkdı efğānım meded

G.92/3

Şair, gökyüzünde yağmur sonrası görünenin bir gök kuşağı yani "kavs-i kuzah" olmadığını, aslında hasret yükünden gökyüzünün büküldüğünü; ayrıca semanın kızarıklığının sebebinde şafak vakti değil hasretle kan ağlaması olduğunu belirterek bir hüsn-i tali sanatı yapmıştır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Görünen kavs-i kuzah şanma büküldü **gerdûn**

Gör şafak şanma **semā** hasret(i)le kan ağlar

MUS.7/V-4

Şair, memduhunu ilim semasının paryalan güneşine benzetir. Gökyüzü burada bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şafā geldiñ eyā **gerdûn**-ı 'ilmiñ mirh-i rahşānı

Şafā geldiñ eyā burc-ı kemāliñ māh-ı tābānı

K.6/1

Sevgili, işve semasının güneşi olarak nitelendirilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Müjde ey dil ki o hürşid-i **sipih**-i işve

Saňa gün gibi yarın ‘arz-ı cemāl eyleyecek

G.220/2

Deyimleri sıkça şiirlerinde kullanan şair, gökyüzü kelimesine de deyim içinde yer vermiştir. Bilindiği gibi meleklerin gökte olduğuna inanılır. Melek simalı sevgili de gökte aranılırken yerde bulunmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Seni **gökde ararken yerde buldum** ey melek-sīmā

Hele ebr-i ğamı def eylediñ ey māl hoş geldiñ

G.219/2

2.3.5.4.1.3. Burç

Şair, bu kelimeyi, eski astronomide güneşin dünya etrafında dönerken geçtiğine inanılan 12 burç anlamıyla sadece 320 nolu gazelin 2. beytinde kullanılmıştır. Burada 12 burçtan yine bahsedilmez ama parlak bir ay gibi sevgilinin de hangi burca döndüğünün bilinmediği söylenmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Üç gün oldu vech-i pākiñ hīç bize ‘arz etmedi

Çankı **burca** eyledi taḥvīl meh-i ğarrā gibi

G.320/2

Diğer şiirlerde ise çoğu kez bir tamlama içinde eski astronomideki anlamının dışında, “en yüksek yer” anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu tamlamalar: “*Āfitāb-ı burc-ı vefā, Burc-ı kemāl, Burc-ı hüsn, Meh-i burc-ı i’zâz, Meh-i burc-ı ikbāl, Meh-i burc-ı letâfet, Meh-i burc-ı melâhat, Melâhat burcu, Saadet burcu*” şeklindedir. Memduh övülürken onun vefa burcunun güneşi olduğu söylenmektedir:

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Güzide-i şu‘arā **āfitāb-ı burc-ı vefā**

Muḥīṭ-i cūd u ‘atā ‘ilm ü fazlñ ‘ummānı

K.9/14

Erkek mahbuplardan “Abdullah” için yazılan gazelde onun yüzünün “güzellik burcunun üzerine (doğan) ay olduğu” söylenmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Melâhat burcu üzre oldu rüyuñ māl ‘Abdu’llāh

Çaşıñdır sūre-i Nūr üzre bismi’llāh ‘Abdu’llāh

G.286/1

2.3.5.4.1.4. Seyyâreler

2.3.5.4.1.4.1. Güneş (Âfitâb, Hurşîd, Gün, Güneş, Mihr, Şems)

Dördüncü felekte yer alıp sultan olarak nitelendirilen güneş *Dîvân*'da “*Âfitâb, Hurşîd, Gün, Güneş, Mihr, Şems*” adlarıyla yer almaktadır. Şair, bu kelimelerden “*âfitâb, hurşîd, mihr ve şems*” kelimelerini “*duha, rahşan, dırahşan, enver, münîr, ziya-bahş, âlem-tâb, cihân-ârâ, âlem-ârâ*” gibi aydınlık ve parlaklık anlamlarına gelen kelimelerle tamlama oluşturmuştur. Bu kelimeler hem gerçek hem de mecaz anlamlarıyla şiirlerde yer almaktadır.

“Gün” kelimesi sevgilinin yüzünün parlaklığı için “gün yüzü” şeklinde kullanılmıştır. Sevgilinin zülfü, gün yüzüne perde olmaktadır:

__._._/ __._._/ __._._/ __._._

Ço temâşâ eylesin üftâdeler her dem seni

Meh-cebînim **gün yüzüne** zülfünü kılma niķâb

G.38/3

Sevgilinin gün gibi parlak yüzünün güneş ile ay müşterisidir:

__._._/ __._._/ __._._/ __._._

Gün yüzünün müşterisidir anıñ mihr-ile mäh

Görmek-içün rüyuñu her demde ederler şitâb

G.40/2

Gün kelimesi ayrıca gündüz anlamında da kullanılmıştır. O gece, parlak bir ay gibi âşığın gam hanesine doğan sevgili, âşığın evini gündüz gibi nurlarla doldurmuştur:

..__._/ ..__._/ ..__._/ ..__._

Doğdu ğam-ķāneme ol mäh-ı münevver bu gice

Eyledi ķānemi **gün gibi** pür-enver bu gice

G.297/1

Güneş kelimesi sadece birkaç yerde kullanılmıştır. Memduhun yüzü güneşe benzetilmiştir:

..__._/ ..__._/ ..__._/ ..__._

Doğup güneş gibi ol mihr-i āsumān-ı kerem

Cemāli etdi Rodoscuķ diyārını pür-nūr

K.8/10

Şair, bir beyitte geleneğe aykırı olarak sevgilinin yüzünü güneşe benzetmemesi dikkat çekicidir. Sevgilinin yüzü güneşe nasıl benzetilebilir ki zira güneşte siyah kâkül ve siyah kaş var mıdır?

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Günde var mı ya siyeh turraya çeşm ü ebrû

Nice teşbîh edeyim rûyuna anıñ güneşi

G.324/2

Şems kelimesi sadece iki yerde güneş anlamında kullanılırken bir yerde ciltlemeye kullanılan “şems” motifi anlamında kullanılmıştır. Ahmed Lutfî, Çorlulu Rüşdî’nin Dîvân’ı için yazdığı takrizde “güneş ve ayın Dîvân’ı için iki altın şems motifi olacağını” söylemektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Olsa Dîvân’ına **mihr ü meh iki zer şems**

Yaraşır şırmadan eylerler ise şîrâze

K.15/10

Güneş kelimesi genellikle sevgilinin yanağını için kullanılmaktadır. Ancak güneş anlamına gelen “âfitâb” kelimesi memduhu överken farklı bir benzetme için kullanılmıştır. Güneş, memduhun en heybetli yağız atının gümüş eyeriyken Ay ise memduhun ikbalinin beyaz atına altın bir naldır. Burada ilginç olan bir durum da vardır. Şöyle ki renk olarak “sim” yani “gümüş” ay için “zer” yani “sarı” renk güneş için kullanılırken burada tam tersi bir durum vardır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Edhem-i iclâline bir raht-ı şîmdir âfitâb

Eşheb-i ikbâline bir na^l-i zer mâh-ı münîr

TR.113/11

Güneş kelimesinin Farsçadaki diğer bir karşılığı olan “hurşîd” kelimesi de sevgilini yanağına benzetilmektedir. Şair ağlarken sevgilisi gülerek gelmiştir, onun gelişyle sanki yağmur üstüne parlayan güneş doğmuştur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ağlar iken geldi **Lutfî** baña handeyle o yâr

Güyyîâ hurşîd-i raşşân doğdu yağmur üstüne

G.292/5

2.3.5.4.1.4.2. Ay (Ay, Kamer, Meh, Mah)

Şiirlerin genelinde ay ile “sevgili, yüz, yanak, alın” gibi kavramlar kastedilmektedir. Şair ay kelimesinin Farsçada karşılığı olan “meh ve mâh”

kelimeleriyle parlaklık anlamına gelen “*enver, pür-envâr, garrâ, tâbân, ziyâ-sâz ve münîr*” kelimeleri arasında tamlamalar yapmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Fenâ dünyâda hayfâ bir güzel cânânımız yokdur
Dirîgâ dehr içinde **meh-i tâbânımız** yokdur G.142/1

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Bu **Luṭfî**-i pesîn-pāye kapıldı ol iki **aya**
Sebeb bu nazm-ı yektâya ol iki **mâh-ı garrâdır** G.100/9

“Mâh ve meh” kelimeleri ayrıca “nev” kelimesiyle tamlama yapılarak ayın farklı şekillerinden “hilal” anlamında da kullanılmıştır. “Mâh-ı nev” tamlamasıyla memduh kastedilirken (TR.39/1), “Meh-i nev” tamlaması ise hem “sevgili” (MUS.37/4) hem de “kadeh” için (MUS.6/II-5) kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Doğdu dünyâya sa‘âdet burcunuñ **mâh-ı nevi**
Nâm-ı pâkini Meḥmed Tâhir etdiler ‘alem TR.39/1

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Luṭfî kûl saña şehâ ḥaylî zamân ‘âşıkdır
Şubḥ-ı şâdık gibi ol pâdişehim şâdıkdır
Olmağa saña ‘âşık **ey meh-i nev** lâyıkdır
Ölmesin ḥasret(i)le ver eliñi yazıkdır
Dest-i bûsa katı çok sa‘y ederim ermez elim
Sevdiğim bâri icâzet ver ayağıñ öpelim MUS.37/4

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Seni lâyıq mıdır bürehne kımak
Saña zarf edeyim **meh-i nevden** MUS.6/II-5

Sevgili, ayın dolunay şekli anlamına gelen “meh-i bedr” ve “bedr-i temâm”a benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Meh-i bedrim yüce kıdrim kerem kıl **Luṭfî**-i zâra
Benefşem sünbülüm gönem yanağı verd-i ḥandânım G.256/7

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Her kaçan **Luṭfî** kûlu görseñ aña serv-i ḥurâm
Döndür[ür]sün yüzünü andan eyâ **bedr-i temâm**

Eylemezsiñ şanemā anıñ-ile iki kelām
Vermez olduñ aña ey pā[di]şāhım yolda selām
İltifātıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istiğnaya

MUS.19/5

Şair, şiirlerde “meh” kelimesini “alın” anlamına gelen “cebîn” kelimesiyle terkip oluşturarak sevgiliyi kasdetmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Olur iken bûse-çîn gülşen-i ruhsâr-ı zibâsı
Nice gündür dirîgā **meh-cebîn**imden cüdâ düşdüm

G.262/2

Meh ve mâh kelimeleri, “yaklaşık 30 günden meydana gelen zaman aralığı” anlamında da kullanılmışlardır: Bu şiirlerde özellikle Ramazan ayı kastedilmiştir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
Şâ'im-i hicriñ olup gezemedim serseri ben
Bilmezem ki bu **meh-i rûzede** tã'at bu mudur

G.132/2

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
Mağdemi ile dile verdi şafâ **mâh-ı şıyâm**
Rûşenâ-sâz-ı derûn oldu şehâ mâh-ı şıyâm

G.258/1

Ay kelimesi ise bir yer hariç şiirlerin tamamında “yaklaşık 30 günden meydana gelen zaman aralığı” anlamında kullanılmaktadır. Sadece tarih şiirlerinden 119 nolu şiirin 3. beytinde memduhun yüzü kastedilmiştir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Sûre-i Neml oldu taḥrîr muşḥaf-ı ruhsârda
Yâḥûd **ay** üzre yazılmış gûyâ müşgîn-elîf

TR.119/3

Dîvân'da “kamer” kelimesi kıyametin kopacağı düşünülen ahir zaman anlamındaki “devr-i kamer” veya “kamer devri” şeklinde tamlamalarla kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Gelmedi **Devr-i Kamer**'de öyle bir maḥdûm-ı pāk
Ola yâ Rab bu cihānda şāḥib-i luṭf u kerem

TR.39/2

Şair bir yerde de bu kelimeyi bayramın işareti anlamında kullanmıştır:

. _ _ _ / . . _ _ / . _ _ _ / . . _

Sî rûze-i ğamı tekmîl edince ‘âşıklar

Ederler ‘ıydı **kamer** olmasa görünmese de

G.296/4

2.3.5.4.1.4.3. Yıldız (Ahter, Kevkeb, Necm, Encüm, Sitâre)

Eski inanişâ göre yıldızların, insanların hem ahlakında hem de kaderinde etkili olduğu düşünölmekteydi. Şair de şiirlerinde, yıldızlara bu çerçevede bakmış, “*sa’d-ahter, necm-i saadet, bî-sitâre*” gibi ifadelere yer vermiştir. Bir tarih şiirinde memduhun dünyaya yeni gelmiş kızı için “yıldızı uğurlu kız” anlamında “duhter-i sa’d-ahter” tamlaması kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Edip bir **duhter-i sa’d-ahtere** mâlik anı Mevlâ

Murâdı bâğına bir nev-nihâl-i gülsitân geldi

TR.64/3

Herkesin bir yıldızı vardır. Eğer şairin bir yıldızı varsa o da uğursuzluğa âşık olmuştur:

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _ .

Baht-ı siyâhım etdi heves derd ü miñnete

Batdım boyumca hicr [ü] belâ vü felâkete

Doydum cihânda hâşılı h’ân-ı kâsâvete

Var-ise oldu **kevkebim** ‘âşık nuhûsete

Mümkün müdür ki tâlî’-i naḥsım sa’îd ola

Ḳâbil midir ki baht-ı siyâhım sefîd ola

MUS.17/3

Necm suresi 49. ayette geçen Şira yıldızı (Altuntaş, Şahin 2009:527) yıldızların en büyüğüdür. Şair, sâgarı için onun kadrini senaya çıkarıp onu “şâh-ı encüm” dediği Şira yıldızına dost edeceğini söylemektedir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _

Çıkarıp kadrini semâya seniñ

Şâh-ı encümle âşinâ edeyim

MUS.6/III-4

Sevgili, âşığın yeni doğmuş olan saadet yıldızıdır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Şubha dek gözlerime girmedi aşla uyhu

Doğdu gūyā ki baña **necm-i sa‘ādet** bu gice

G.298/5

Şair, gönlü tarif ederken “talihsizliğin annesi” anlamında “ümmî-i bî-sitâre” kelimesini kullanmaktadır:

_ _ . / _ _ . / _ _ . / _ _

Ümmî-i bî-sitâre vü bî-baht u bed-nihād

Bed-hūy u bed-sirişt ü bed-kār olan göñül

G.231/1

2.3.5.4.2. Zaman, Vakit

Ahmed Lutfi, *Dîvân*’ında zamanı “*saat, yevm, eyyâm, gün, rûz, şeb, subh, seher, şâm, ahşam, ay, mâh, şehir, şuhûr, yıl, sînin, sâl, bahar, şitâ, mevsim* ve *rüzgâr*” kelimeleriyle ifade edip bu kavramlar etrafında çeşitli tasavvurlar ortaya koymuştur.

Şiirlerde “zaman” kavramı tek başına kullanıldığında “*çağ, süre, devr, vakit mevsim*” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bu kavramla bazen dünyaya bazen de ahirete ait bir zaman dilimini anlatılmıştır. Şair, ahiret âleminde bir sahneyi anlatırken Hz. Peygamber’den şefaati istediğini zira uzun zamandan beri ceza gününde çıplak gezip ağladığını ifade etmektedir:

_ _ . _ _ / _ _ . _ _ / _ _ . _ _ / _ _

Yâ Resûla’llâh şefâ‘at eyle **Lutfi** bendeñe

Şol **zamân** kim ağlaram ‘uryân gezip **rûz-ı cezâ**

G.5/5

Bir zaman gölge gibi âşığının yanından ayrılmayan sevgili şimdilerde başkalarıyla gezmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bir **zamân** sâyeveş ayrılmaz idim yanından

Gayrılarla şalınır serv-i revânım şimdi

G.313/5

“Vakit” kavramı bir yer hariç sevinç, zevk, işret ve eğlence zamanı anlamında “*vakt-i sürûr, vakt-i ayş u işret, vakt-i zevk ü sürûr, vakt-i sa’d u meymûn, vakt-i*

meserret” gibi tamlama şekilleriyle kullanılmıştır. Bahar mevsimi sevinç demi ve eğlence vaktidir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Dem-i sürür u şafâ **vakt-i ‘ayş ü ‘işret**dir

Çemende ref‘-i kesâfet zamânı gelmedi mi K.4/24

Yekçeşm Mehemmed Efendi’nin vefatının anlatıldığı 23 nolu şiirde bu kez olayın kötülüğünü anlatmak için bu kelime “vakt-i şer” şeklinde kullanılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Gelirken beyt-i Hâk’dan vâhidü’l-‘ayn

Müşâdif olmuş imiş **vakt-i şerre** TR.23/1

Yine “*vakt-i icabet, vakt-i seher, vakt-i bahar, vakt-i pür-feyz, vakt-i şitâ, vakt-i temmuz, vakt-i temennâ, vakt-i semâ*’ ” gibi belli bir anı ifade eden zaman dilimleri için de “vakit” kelimesi kullanılmıştır:

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Pür-jâle şanma gülleri vakt-i seher meger

La‘lîn tabaqlar ile eder dürr-nişâr gül K.5/12

2.3.5.4.2.1. Saat

Bir günün 24’te biri için kullanılan zaman diliminin adıdır. “Saat” kavramı *Dîvân*’da birçok şiirde karşımıza çıkmaktadır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Ne **sâ‘at** idi o **sâ‘at** ki geldiği **sâ‘at**

Hudâ bu hasta-ı hicrâna verdi dermânı K.10/10

Bu anlamının dışında “zamanı gösteren araç” ve “bir işin yapılacağı en uygun zaman dilimi” gibi iki farklı anlamda da kullanılmıştır. Sevgilinin alnı ile yüzü, aylı günlü gümüş bir saate benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Seni bu hüsne görse şâhım ‘aķ(ı)lı çâk olur

Cebîniñ ile rûyuñ **aylı günlü sîm sâ‘at**dir G.111/4

Şair, gönül ehlinin Şerefâbâd dediği bu yeni dükkânı, eşref saatinde yapmış bir dergâha benzetmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bu dükkāna gürūh-ı ehl-i dil demiş Şeref-âbād

Bu eşref sâ‘at içinde yapılmış âsitandır bu

TR.118/4

2.3.5.4.2.2. Gün (Yevm, Eyyâm, Rûz), Hafta

Şair, haftanın günlerinden sadece cumaya şiirlerinde (MSN.3/II-4, MSN.3/115, G.42/1) yer vermiştir. Bu beyitlerden birini örnek olarak aşağıya aldık:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gerçi kim ‘aşkın nihân eyler haṭīb

Cum‘a günü hep ‘ayân eyler haṭīb

G.42/1

Gün kavramının karşılığı olan “yevm, eyyâm ve rûz” gibi ifadeler çeşitli tamlamalarla karşımıza çıkar. Bunlar: “eyyâm-ı bahâr, eyyâm-ı adl, eyyâm-ı hasret, eyyâm-ı tarab, eyyâm-ı şitâ, rûz-ı cezâ, rûz-ı cuma, rûz-ı heft, rûz-ı ıyd, rûz-ı mahşer, rûz-ı neşat, yevm-i arasât, yevm-i cezâ, yevm-i hisâb”. Görüldüğü gibi “yevm ve rûz” kelimeleri daha ziyade ahiret ile ilgili zaman dilimi için kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥamd ol Allāh’a ki oldur yektâ

Ḥâkim-i maḥkeme-i rûz-ı cezâ

MSN.4/1

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Şimdi eylersin cefâ vü cevri ammâ kim begim

Ver cevâbın sevdiğim bu Luṭfî’ye yevm-i hisâb

G.38/5

Bunların yanında bir günün farklı zaman dilimlerinin isimleri olan “seher, subh, şam, şeb, mesâ” de şiirlerde karşımıza çıkmaktadır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Luṭf edip ol bu benim ḥâlîme āgâḥ dedim

Ağlarım derdiñ-ile şām u seḥer-gâḥ dedim

MUS.5/IX-3

Düşmesin hergiz diliñden Luṭfiyâ şubḥ u mesâ

Vird olan ‘âriflere her-gâḥ bismi’llâhdır

G.1/6

Hafta kelimesi şiirlerin tamamında “7 günden oluşan zaman dilimi” anlamında kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Hafta geçmez dökülür her ağacıñ ezhârı

Ĥüsn-i dil-ber gibi pek tîz geçer ‘ömrüm varı

Geçmeyince bu letâfet bir iki kez bâri

Bâğ şafâsına seniñle gidelim gel çelebî

MUS.68/4

Baharın habercisi olan “nevruz” da iki şiirde karşımıza çıkar. Bunların ilkinde bilinen anlamıyla kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Geldi **nev-rûz günü** geşt etdi gülistânı şabâ

Açdı âhîr gelip ol gönçe-i ĥandâni şabâ

G.22/1

Şair, diğér bir şiirinde kendini nevruza benzetmektedir. O, dostu için nevruz gibi aydınlıkken düşmanı için şamdır, yani gecedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Felekde dostlara **nev-rûzum** ammâ düşmene şāmım

Cihānda mişli yok bir gevherim illâ ki bî-nāmım

Sifâl-i köhneveş yok ĥadrim ancağ pāk bir cāmım

Egerçi bî-merāmım lîk müstağnî-i şad-kāmım

Nigāh-ı reşk-i diğér çeşm-i giryānım ile düşmendir

MUS.57/4

2.3.5.4.2.3. Ay, Yıl (Mâh, Meh, Şehr, Şuhûr, Sâl, Sînin)

Şair şiirlerinde ay; “ay, mâh, meh, şehr ve şuhûr” kelimelerini kullanırken yıl için “yıl, sâl ve sînin” kelimelerini kullanmıştır:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Bahtım küşâde olmadı aşlâ nüzûr ile

Bir kere gülmedi bu cihānda ĥuzûr ile

Zevĥ etmedim şafâ-yı dil ile sürûr ile

Ėam ĥaldı gitdi dilde **sînin ü şuhûr** ile

Mümkün müdür ki t̃âlî‘-i naĥsım sa‘îd ola

Ėâbil midir ki baĥt-ı siyâhım sefîd ola

MUS.17/4

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ger şorarsañ ĥal ü aĥvālīm eger her **mâh u sâl**

Sevdigim derdiñle dâ‘īm **Luţfî** der her dem meded

G.90/5

2.3.5.4.2.4. Mevsimler

Dîvân'da dört mevsim de geçmektedir.

2.3.5.4.2.4.1. Bahar

Şair; şiirlerinde, tabiatın canlandığı, insanların neşeli, sevinçli ve eğlence dolu olduğu mevsim olan bahar mevsimine çokça yer vermiştir. Bu mevsim “*bahâr, evvel bahâr, nev-bahâr, fasl-ı bahâr, eyyâm-ı tarab, eyyâm-ı bahâr, mevsim-i gül, mevsim-i şâdî, mevsim-i işret*” şeklinde tamlamalarla şiirlerde geçmektedir. Bu günler zevk, eğlence ve işret zamanıdır. Ayrıca 306 nolu gazelde bahâr mevsimi, “*işret vakti, letâfet vakti, ülfet vakti, şetâret vakti, şerbet vakti, ziyaret vakti, sıhhat vakti ve neşât eyyâmı*” olarak tanımlanır:

Bahâr gül bahçesinde eğlenceli, hoş bir vakittir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bahâr erdi yine gülşende ‘**işret vaktidir**’ şimdi

Müzeyyen oldu şahrâlar **letâfet vaktidir** şimdi

G. 306/1

Sevinç mevsimi olan bahar gelince elem mevsimi olan kışın hükmü kalkmıştır.

Şimdi gül bahçesinde muhabbet zamanıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zemistân-ı eleme ref^c oldu **mevsim-i şâdî**

Gülistân içre aḥbâb-ile **ülfet vaktidir** şimdi

G.306/2

Acaba niçin gönül goncası âlem bağında açılmaz zira bu demler sevinç günleridir, şimdi şenlik zamanıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Niçün âyâ açılmaz gönçe-i dil bâğ-ı ‘âlemde

Neşât eyyâmıdır bu dem **şetâret vaktidir** şimdi

G.306/3

Ey şeh olan sevgili! Bu havalarda meskende durmak doğru mudur? Şimdi doğru olan yar ile bağı ziyaret zamanıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şehā meskende durmaḵ bu hevālarda münāsib mi

Münāsib yār-ile bāḡı **ziyāret vaktidir** şimdi

G.306/4

Ne zamana kadar mihnetin usancını çekelim zira bahar oldu. Doktorum, bana tertemiz şarabı ikram et çünkü şimdi şerbet zamanıdır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nice bir çekelim ḥamyāze-i miḥnet bahār oldu

Ṭabībim şun mey-i nābı ki **şerbet vaktidir** şimdi

G.306/5

Hele Lutfi, şimdi hasta gönle sıhhat zamanıdır bu sebeple dert esiri olan mihnet çekenler bile gamdan kurtulur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Esir-i derd olan miḥnet-keşān bulur rehā gamdan

Hele **Lutfi** dil-i bīmāra **sıhhat vaktidir** şimdi

G.306/6

2.3.5.4.2.4.2. Yaz

Bu mevsim şiirlerde “tābistan ve yaz” olarak iki şekilde geçmektedir. Ancak her ikisi de bahār anlamında kullanılmıştır:

. . _ _ / . . _ _ / . . _

Yaz erip etdi çemen ḥande bugün

Hîç durulur mu ya meskende bugün

Aç niḡābıñı şehā sen de bugün

Açsa gül-rūyunu gülşen de bugün

Şevḡle bülbül-i gūyān olsaḡ

MUS.42/2

Şair, beyitte yaz anlamındaki “Tābistān”ı saadete, “zemistān”ı ise talihsizliğe karşılık gelecek şekilde kullanıp leff ü neşr sanatı yapmıştır. “Her kıştan sonra yazın (baharın) gelmesi gibi her talihsizliğin sonunda devlet ve ikbal olacaktır.” demektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Olupdur şoñu **idbārıñ** cihānda **devlet ü ikbāl**

Bu da‘vāya yeter şāhid **zemistān** ile **tābistān**

G.278/2

2.3.5.4.2.4.3. Sonbahar

Bu mevsim sadece “hazân” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu kelime daha çok “ömrün son zamanları, yaşlılık dönemi” anlamlarında kullanılmış olup mecaz anlamda kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Âķibet gülşen-i ‘ömrüñe esip **bād-ı hazân**

Sen gül-i nev-resi şoldurdu dirîgâ devrân

Etmeyeyim mi gözüm nûru âh u efğân

Bağrımı yakdı benim âh bu nâr-ı hicrân

Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîn

Gitdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u hazîn

MUS.39/6

2.3.5.4.2.4.4. Kış

Bu mevsim, “zemistân, dey ve şitâ” şeklinde şiirlerde geçmektedir. Şiirlerin tamamında gerçek anlamında kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥâşılı bir hafta çekdi **miḥnet-i vakt-i şitâ**

Olalı bu **Luṭfî**’ye ârâm-ḥâne Yay Ağac

G.81/5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cihânda her **zemistâniñ** bahârı ḥod muḥarrerdir

Ḥudâ memnûn eder her-bâr kıoymaz böyle ğam-âlûd

G.88/2

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Eger leyl olmasaydı hîç olur muydu nehâr ey dil

Dey olmasa bahâr içre açılmazdı gül-i ḥandân

G.278/3

Bu mevsimlerin yanında sadece üç tane ay ismi geçmektedir. Bunlardan ikisi bahar mevsimine biri de yaz mevsimine aittir. Bahar mevsiminden “nisân ve rebî-i âhir”; yaz mevsiminden ise “temmuz” ayıdır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Daḥi be-mâh-ı **rebî-i âḥir** oldu târîḥi

Geldi zîbâ oğlu târîḥ düşdü aña râbi‘â

TR.57/13

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nice giryān olmayım bārān-ı **nisānveş** dilā

Gülşen içre zāg tutdu āsitān-ı bülbülü

G.322/2

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Vaqt-i **temūzda** mesken efendi çekilmiyor

Maḥfī siziñle taşrada bir gün dem eylesek

G.221/2

2.3.5.4.3. Anasır

2.3.5.4.3.1. Âteş

Ahmed Lutfi; ateş kelimesini rengi, şekli ve yakıcılığıyla benzetme unsuru olarak şiirlerde kullanmıştır. Hem “âteş” hem de “nâr” kelimesi şiirlerinde yer almıştır. Şair şiirlerinde, “*âteş görünmek, âteşlere yanmak, âteşlere yandırmak, âteş urmak*” şeklinde fiillerle oluşturulan kelime gruplarının yanında âteş kelimesiyle yapılan “*âteş-i aşk, âteş-i derd ü meşekkat, âteş-i hasret, âteş-i hicr, âteş-i iflâs, âteş-i ruhsâr-ı yâr, âteş-i sevdâ, âteş-i sūzân, nâr-ı fîrak, nâr-ı sūzân, nâr-ı hicr, nâr-ı âzâr, nâr-ı eşk*” şeklinde tamlamalara da yer vermiştir.

Âşık, ateşli bir yüze sahip sevgilisinden ayrı düştüğü için bu ayrılık ateşi bağrını yakmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O yâriñ **âteş-i hicrānı** ḥayfâ bağrımı yakdı

Meded yandım o **rûy-ı âteşinimden** cüdâ düşdüm G.260/3

Şair, Hz. İbrahim’i ateşin yakmaması ve pervanenin ateşe olan aşkını da şiirlerine taşımıştır. Pervane nasıl ateşte sevinçle yanarsa âşık da hasret ateşine öyle yanar:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nâr-ı ḥasretle vücūdum dil-berā her dem yanar

Cân atar pervâneāsā **âteşe** ḥurrem yanar

G.112/1

Şair, Allâh’ın Hz. İbrahim için ateşi gül bahçesine çevrimesi gibi kendisini de ayrılık ateşinde yakmamasını istemektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Luṭfī’niñ yandı derūnu yine yakma tekrār

Anı bārān-ı kerem ile söyündür her-bār

Āteşi eylediñ İbrāhīm’e gül(i)zār

Beni yā Rabbi meded yakma firāk āteşine

MUS.98/5

Memduhunun şaire yaptığı ihsanları gören insafsız düşman, kendi hased gözyaşlarının ateşi ile kalplerini yakmaktadır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Görüp sultānımıñ luṭfun baña a‘dā-yı bī-inşāf

Ḥased edip derūnu **nār-ı eşk**-ile tebāh oldu

K.13/45

Bunların yanında ateş kelimesinin gerçek anlamda kullanıldığı şiirler de vardır. Bilhassa tarih şiirlerinde bunu görmekteyiz. Şair; h. 1123, m. 1711/1712 senesinde gerçekleşen büyük yangında çarşının yandığını bize haber vermektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Uyanıp uyḥudan derhāl görüp iḥrākı ey **Luṭfī**

Fiğān edip dedim tārīḥ hep **āteş yakdı çār-sūyu**

TR.6/5

2.3.5.4.3.2. Hava

Bu unsur şiirlerde “bâd, hava, nesîm, rüzgâr, sabâ” şeklinde geçmektedir. Şair, bu kelimeleri şiirlerde çoğu kez tamlamalar içinde kullanmıştır. Bunlar: “*bâd-ı cinân, bâd-ı ecel, bâd-ı hazân, bâd-ı hicrân, bâd-ı keder, bâd-ı mevt, bâd-ı seher, bâd-ı sabâ, nesîm-i hışm, nesîm-i iltifât, nesîm-i lutf, nesîm-i mevt*”tir.

Âşık, hafif esen nesim rüzgârının arkasına takılıp yârin mahallesine kadar gitmektedir:

. _ . _ / .. _ _ / . _ . _ / .. _

Nesîme peyrev olup kūy-ı yâre dek gideriz

Bu şaydgehde gezip bir şikâre dek gideriz

G.165/1

19 adet lugazı olan şair, “duman”ı sorduğu 8. lugazında “hava” ve “rüzgâr” unsurlarını gerçek anlamlarında kullanmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Cisminiñ bā'is̱ **hevā** iken 'aceb ẖikmet bu kim

Bā'is̱ olur yine maḥv-ı cismine ol **rūzigār**

L.8/4

Diğer adı “bād-ı seher” de olan “sabâ” şiiirlerde kendine en çok yer bulan hava unsurlarındandır. Hem sevgilini saçının kokusunu getirme hem de postacılık vazifesiyle vazifelidir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Gel ey **bād-ı seḥer** kıl beni ḥandān

Baḥna bildir nicedir ṭab'ı el-ān

Ne keyfiyyetdedir ol ṣāḥ-ı ḥūbān

Ṣabā luṭf eyle yārinden ḥaber ver

MUS.99/4

Son olarak “bād” kelimesi birçok yerde mecaz anlamıyla da şiiirlerde kullanılmıştır. Genellikle ölüm temalı şiiirlerde mecaz anlamıyla kendine yer bulmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Ericek 'ömrü ḥazāna esicek **bād-ı ecel**

Gül gibi şoldu dirīgā ḥayf o vech-i aḥseni

TR.20/2

2.3.5.4.3.3. Su

Bu unsur, *Dîvân*'da “*âb, bahr, bârân, deryâ, yem, katre, su, yağmur ve berf*” kelimelerinin “*akıcılık, sonsuzluk, can verme ve genişlik*” yönleriyle ele alınmıştır. Bu kelimeler şiiirlerde “*âb-ı hayat, âb-ı hayvan, âb-ı Kevser, âb-ı Zemzem, âb-ı mihr, âb-ı ineb, âb-ı engûr, âb-ı gül-kand, âb-ı rû, bahr-i sürûr, bahr-i dil, bahr-i Aden, bahr-i günah, bahr-i elem, bahr-i âlem, bârân-ı belâ, bârân-ı kesîr, bârân-ı belgât, bârân-ı nisân, deryâ-yı gam, deryâ-yı bî-pâyân, ummân-ı sürûr, ummân-ı belâ, ummân-ı belâgat, ummân-ı gam*” gibi tamlama şekilleriyle kullanılmıştır.

Şair, memduhunun cömertlik denizinin yanında yedi deryayının yalnız bir katre kadar olacağını söyler. İkram ve ihsan bahşetmekte ise eli yağmur bulutu gibidir:

. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Heft deryâ bahr-i iḥsânı katında **katredir**

Baḥşıṣ-i luṭf u keremde destidir **ebr-i maṭîr**

TR.113/7

Âşığın bela yağmuru gibi akan kanlı gözyaşları ummana karışmaktadır:

__./.__./.__./.__.

Bārān-ı belā gibi akıp yağ-ile kanım

Her şeb karışır derd-ile ‘**ummāna** efendim G.248/4

Şair; h. 1131, m.1719-1720 yıllarında şiddetli yağın yağmurdan dolayı yaşanan sıkıntıyı şiirlerine taşımıştır:

__./.__./.__.

Döndü ol **yağmur** [da] Nūḥ tūfānına

Cürmümüz ‘afv ede luṭfuyla Qadīr TR.58/7

Âşığın meyyal gönlü, sevgilisi anlayışlı ve hoşgörülü olduğu için o sultana doğru, su gibi akmaktadır:

__./.__./.__./.__.

Luṭfiyā olduğu-çün ol yüzü gül deryā-dil

Şu gibi bu dil-i meyyālīm o sultāna aḳar G.140/5

Burada şair, arkadaşı Zihnî’yi “ilim ve faziletin deniz”indeki kıymeti çok yüksek olan bir inci olarak tarif etmektedir:

__./.__./.__./.__.

Yem-i feẓā’il ü ‘ilmiñ dūr-i girān-ḳadri

Sipīhr-i ma‘rifetiñ āfitāb-ı rahṣānı K.9/19

Sultan III. Ahmed’in Tophane’de yaptırdığı çeşme için söylenen tarihte su gerçek anlamıyla yani hayat verici yönüyle ele alınmıştır:

__./.__./.__./.__.

Ġalaṭa vū Tersāne’de cārī **şuyu** her ḥānede

Buldu şuyun Ṭop-ḥāne de nūş edelim **āb-ı ḥayāt** TR.101/4

Şair, “Halīl” adlı erkek mahbubu için yazdığı 14 nolu müseddesinde onu “İrem şehrinde yetişen fıdanın toprağı” olarak vasıflandırmıştır:

__./.__./.__./.__.

Ey **ber-i naḥl-ı İrem** ey serv-i bostān-ı kerem

İntizār-ı maḳdem-i pākiñe eşkim oldu yem

Merḥamet kıl merḥamet ey dil-ber-i ‘ālī-himem

Bendeñi teşrīfiñ ile eyle şāhım muḡtenem

Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencîde ḳıl luṭf eyle şulṭānım Ḥalîl MUS.14/3

Son olarak suyun doğadaki farklı bir durumu olan kar da şiirlerde yer bulmuştur. Şair, Yay Ağaç adlı karyede kış mevsiminde kara tutulduğunu anlatmaktadır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Bār-ı miḥnetle bir ağac yaya döndü ḳāmetim
Gireyazdı **berf-i bisyār**-ile ḳana Yay Ağac G.81/3

2.3.5.4.3.4. Toprak

Bu unsur, “ber, hâk, gubar, türâb ve zerre” kelimeleriyle ifade edilmiştir. Bu kelimelerle de birçok terkip yapılmıştır: “*Hâk-i dil, hâk-i pâý, hâk-i reh, hâk-i dergâh, hâk-i siyâh, hâk-i mezellet, hâk-i inâye, hâk-i merâm, hâk-i nâtüvân, zîr-i hâk, zîr-i türâb, gubâr-ı makdem, gubâr-ı dergeh, gubâr-ı pâk*”.

Âşık ölüp üzerinde yüz bin gül bitse de onun gönül toprağında sevgilinin yanağına olan arzu asla gitmez:

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ _
Gitmez bu **hâk-ı dilde** olan ḥ'āhiş-i ḥadiñ
Bitse mezārım üzre eger şad-hezār gül K.5/27

Memduhun yolunun toprağı gözlere sürme kadar faydalıdır:

_ _ . / .. _ _ / . _ . / .. _
‘Uyūna **hâk-ı rehi** tūtiyâ ḳadar nāfi‘
Kelām-ı feyz eşeri dilde cān gibi mestur K.8/13

Herkesin ömür gülşenine bir gün ecel rüzgârı erişir de şimşek hızıyla onun menzilini toprağın altı eder:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Gülşen-i ‘ömrüme bir gün erişir bād-ı ecel
Berk gibi bir gün eder menzilimi **zîr-i türâb** MUS.1/IX-2

Âşıkların gözlerini, sevgilinin ayva tüylerinin tozu ziyalandırınca (bu tozun) sürme saçan kuma eşit olduğu anlaşılır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bilindi rîge bedel olduğunu kuhl-efşân

Ğubâr-ı hattı ziyâlandırınca çeşmânı

K.9/10

Toprak unsurunu bir yerde de bir mübalağa unsur olarak kullanılmıştır. Şair, o kadar az iyilik yapmıştır ki Allah bilir eğer hasenatını karıncanın gözüne koysalarmış, o gözde bir toz parçası kadar yeri bile dolduramazmış:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Koysalardı hasenâtımı karınca gözüne

Zerre dolmazdı o mûruñ gözüne Allâh a'lem

MUS.1/VI-3

2.3.5.4.4. Hayvanlar

Dîvân'da yer alan hayvanları “kuşlar, dört ayaklı hayvanlar ve böcekler şeklinde üç grupta inceledik.

2.3.5.4.4.1. Kuşlar (Murgân)

Dîvân'da yer alan kuşlar şunlardır: “*Andelîb, anka, hümâ, bûm, bûlbûl, hezâr, kebk, kuş, kumru, murg-ı vahşi, şahbâz, şahin, tâvus, tezerv, tûtî, usfûr, zâg*”

2.3.5.4.4.1.1. Anka, Hümâ

Efsanevî kuşlardan olan bu iki kuş, şiirde birkaç yerde geçmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Sırrımız görünmez oldu hayliden ‘Ankâ gibi

İsmi mevcûd cismi nâ-peydâ velî kimyâ gibi

G.320/1

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aceb bu nâme mi bâl-i Hümâ-yı devlet mi

Yahûd berât-ı sa‘adet mi oldu erzânî

K.9/11

2.3.5.4.4.1.2. Bûm

“Bûm” baykuş demektir. Bu kuş, şiirlerde virane olmuş yıkık yerlerle beraber anılır. Şair gam baykuşunun kısmeti olan şevk serçesini kapmak için virane olmuş gönülde beklediğini söylemektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Dilde bekler kapmağa ‘usfûr-ı şevki **bûm-ı gam**

Kısmetin gözler anıñ-çün gitmiyor vîrânenen

G.276/4

2.3.5.4.4.1.3. Bûlbûl, Andelib, Hezâr

Dîvân’da en çok karşımıza çıkan kuş türü budur. Bûlbûl, güle olan düşkünlüğü, sesi, âşığı temsil etmesi, şeyda oluşu gibi birçok yönden şiirlerde yer bulmuştur. Şair kendini de bûlbüle benzetmiştir. Şöyle ki bir “hazan bûlbülü” olan şairin bahtı, beldesine Bâzergânzâde Mehemed Efendi’nin gelişi ile bahara dönmüştür:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Müjde ey **bûlbûl-i hazân** bahtıñ oldu nev-bahâr

Gülşen-i ikbâliñe zîrâ tarâvetdir gelen

K.7/2

Bûlbûlün güle olan aşkını şair de şiirlerine çokça konu etmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ /

‘Aceb mi âh u efğân eylesek **bûlbûl** gibi her şeb

Gülistân-ı cihânda bir gül-i hançânımız yokdur

G.142/3

Şair, sevgilisi gideli sevinç kuşunun da uçup gittiğini söyleyip halini bûlbûlsüz kafese benzetmektedir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Uçdu hayf murğ-ı neşâtım gideli sen cânâ

‘**Andelîbsiz kafese döndü** hemân ten sensiz

G.167/3

Gül, gül bahçesine çıkıp da yanağını gösterince inleyen bûlbûlü kararsız etti:

_ _ . / _ . . / . _ _ . / _ . _

Gülbâra çıktı eyledi ‘arz-ı ‘izâr gül

Etdi **hezâr-ı zârına** bî-karâr gül

K.5/1

Son olarak bülbül gül camiinde hizmetkâr olmuştur:

_ _ . / _ . . / . _ _ / _ . _

Gül câmi‘inde eyledi kayyımlık ‘**andelîb**

Gül-desteden çıkardı çerâğ-ı hezâr gül

K.5/4

2.3.5.4.4.1.4. Kebk

Keklik kuşudur. Yürüyüşü, güzelliği ve sesi nedeniyle şiirlerde yer almaktadır. Bir av hayvanı olduğu için “doğan ve şahin” ile beraber anılır. Şair, Damat İbrahim Paşa zamanındaki güven ortamını överken av ve avcı yani keklik ve doğanı aynı yuvada bir araya getirmektedir. Keklik, doğanın yuvasına misafir olmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Eger hıfzı işâbet etse idi hayl-i murğâna

Varıp bâz âşiyânına olurdu **kebk** mihmânı

K.2/19

2.3.5.4.4.1.5. Kumru

Bir vefat tarihinde cennet kuşlarından biri olarak sayılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ṭūṭī vü **kumru** vü ṭāvus olup anıñ hem-demi

Gülşen-i Firdevs içinde ola yâ Rab şādumân

TR.51/4

2.3.5.4.4.1.6. Kuş

Kuş kelimesi, daha çok vefat konulu tarih şiirlerinde kullanılmıştır. Bu kelime vefat eden kişinin “can”ının kastedildiği “kuşça can, cennet kuşu, kuşâsâ” şeklinde ibarelerle karşımıza çıkmaktadır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Pederi fevtine dedi tārīḥin

Cennete **uçdu kuşâsâ** Fâtıma’m

TR.11/5

2.3.5.4.4.1.7. Murg-ı vahşi

Genel olarak kuşların ismi olan “murg” kelimesi bir yerde “murg-ı vahşi” tamlaması şeklinde kullanılmıştır. Sevgili hem yakalanması hem de takibi kolay olmayan vahşi bir kuş gibidir:

__./__./__./__.

Bir **murğ-ı vahşi** gibi gözümden nihân olup

Hayfâ ki uçdu gitdi kaçırdım şikârımı

G.307/2

2.3.5.4.4.1.8. Şâhbâz (Şehbâz), Şahin

Her ikisi de avcılıkta kullanılan kuşlardır. Sevgilinin gözü bir doğandır ve âşığın gönül kuşlunu kapmıştır:

..__./..__./..__./..__.

Mâ'il oldum yine bir tâze resen-bâza bugün

Çapdırıp murğ-ı dili bir **gözü şeh-bâza** bugün

G.281/1

Şair, vefat eden bir kişinin baygın bir şekilde kısıp gözlerle son kez dünyaya bakmasını, şahinin gözlerini kısarak çevresini süzmesine benzetmiştir:

__./__./__./__.

Kuşça cânı hayf ecel dâmından olmadı halâş

Gözlerin **şâhîn** gibi süzdü edip terk-i cihân

TR.51/3

2.3.5.4.4.1.9. Tâvus

Güzelliğiyle şiirlere konu olan bir kuştur. Bilhassa tüy ve kanatlarını açması en çok ele alınan tarafıdır. Şair, tâvusunu memduhunun yüzünde yeni çıkan tüylere benzetmektedir. Memduhunun güzelliğinin gül bahçesindeki temiz sakalını görenler, “Bu tavus, kanat ve tüylerini açtı uçmaya niyeti var.” demektedirler:

..__./..__./..__./..__.

Gülistân-ı cemâlinde görenler **haţţ-ı pâkin** der

Per ü bâl açdı **tâvus** hüsn-i pervâza kaçdı var

TR.98/3

2.3.5.4.4.1.10. Tezerv

Sülün, güzelliği nedeniyle avlanan bir kuştur. Salınarak yürüyüşü sevgilinin yürüyüşüne benzetilir:

..__./..__./..__./..__.

O kebk-i hoş-hırâmım ol **tezerv-i hûb-reftârim**

Gider ağyâr-ile seyrâna ol pākîze-güftârim

Şalınmaz bâğa bendesiyle ol lebleri gül-nârim

Ne şayyādım ne şeh-bāzım hemān üftāde-i zārım
Kaçar āhū gibi yābāna bir kere yaķın olmaz MUS.45/2

2.3.5.4.4.1.11. Tûfî

Papağan veya dudu kuşudur. Edebiyatta ayna ve şekerle bareber anılır. Şair de bu kuşun bu yönlerini şiirlerinde dile getirmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Görünce ehl-i dili **tûfî-veş** olur gūyā
‘**Akīdedir** kelimātı o la^l-ı kândimi gör G.101/4

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Hezārān şevķle gūyā olurdu şübhesiz ey dil
Bu **tûfî-i tab‘ım āyīne-i ruhsāra** göstersek G.214/4

2.3.5.4.4.1.12. Usfûr

Serçe kuşudur. Âşığın kucağındaki sevgili melek üstündeki serçe kuşuna benzetilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Yārı āgūşumda görüp dediler pīr ü cūvān
Bir melek binmiş görüñ bī-çāre ‘**usfûr** üstüne G.292/4

2.3.5.4.4.1.13. Zâg

Şair, rakibi kargaya benzetmiştir. Kargalar hiç de hakları olmadığı halde ne yazık ki sevgilinin gül bahçesinden gül koparmışlardır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Yazıklar gülşeniñden gül kōparmış **zāğlar** haylī
Yazıklar ķul şarılmış ol beyāz gerdāna yazıklar G.128/3

2.3.5.4.4.2. Dört ayaklı hayvanlar

Dîvân'da yer alan dört ayaklı hayvanlar şunlardır: “*Kurt, bere, âhû, şîr, edhem, eşheb, rahş, esb, at, semend, feres, it, köpek, seg, kilâp, nâka, eşek, har.*”

2.3.5.4.4.2.1. Âhû , Nahçir

Ceylan, çöl ve ovalarda yaşayan bir hayvandır. Edebiyatımızda güzel kokulu, güzel gözlü ve ürkek olması yönleriyle ele alınmıştır. Şair, şiirlerinde daha çok gözlerinin güzelliğine dikkat çekmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Raķîb-i seg ile av u şikâr edip baña rağmen
Beyâbân-ı gama şaldıñ beni ey gözleri **âhû** G.284/2

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Kaldı bu **Luţfî** beyâbân-ı belâda hayfâ
Tutdu şayyâd-ı elem bir nice **nahçîr**-i firâk G.208/5

2.3.5.4.4.2.2. At, Edhem, Eşheb, Rahş, Esb, Semend, Feres

Şair, şiirlerinde atı birçok farklı ismiyle kullanmıştır. Özellikle kendine hediye edilen bir at üzerine memduhuna teşekkür niyetiyle yazdığı gazelde bu isimlerden birkaçını da kullanmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Cenâb-ı hazretiñden **esb-i zîbâ** geldi sulţânım
Derûna haķ budur ki şevķ-i ‘uzmâ geldi sulţânım

Dil-i maḥzûndan âlâm u keder hep ref‘ olup gitdi
Anıñ-çün kim cenâbıñdan ‘aṭâyâ geldi sulţânım

Temâşâgâh u seyrângâha ‘azm etmege râḥatla
Bi-ḥamdî’llâh **semend-i bād-peymâ** geldi sulţânım

Bunuñ ben şükrünü mümkün müdür hergiz edâ etmek
Ki zîrâ baña râḥatlı hedeyâ geldi sulţânım

Ayağı yer mi başar gayrı bu **Luţfî** senākârıñ
Aña bir bî-bedel **rahş-ı dil-ārâ** geldi sulţânım G.253/1-5

2.3.5.4.4.2.3. Bere, Kurt

Şair göre memduhunun zamanında dünya o kadar huzur doludur ki avcı ile av yani kurtla kuzu dost olmuşlardır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O deñlü oldu āsūde cihān devrinde anıñ kim

Bere kurd-ile kıardaş oluben yalaşdılar kıanı K.2/12

2.3.5.4.4.2.4. Eşek, Har

Şair, hiciv mahiyetindeki 187 nolu gazelinde “Bir kişi saadet ve mal isterse anlayışsız eşek olsa yeter zira eşek olmak kadar âlemde saadet yoktur.” demektedir:

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Har-ı lā-yefhem ol isterseñ eger devlet ü māl

Eşek olmak gibi ālemde saadet yoğ-imiş G.187/6

2.3.5.4.4.2.5. İt, Köpek, Seg, Kilâp

Şiirlerde bu isimlerinden “it” hariç tamamı rakip için kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Seg rakibi meclise başdırma sultānım meded

Aña bir a^lā **köpek** getir begim meydāna baş G.189/4

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Girerse kıoparır ağızına dāmānı bir aḥbābıñ

Dolaşır kūy-ı yāri her gice ağıyār **kilābāsā** G.11/3

Şair “it” kelimesini rakip dışında kullanmıştır. Âşık için en büyük saadet sevgilinin mahallesindeki itlerle ettiği dostluktur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Devlet-i ‘uzmāyı ben bundan ziyāde istemem

Kūyuñuñ **itleri** ile etdiğim ülfet yeter G.131/2

2.3.5.4.4.2.6. Nâka

Kervancıbaşı devenin boynuna sarılıp “Gam yüküne boynunu eğme!” diye ona yalvarır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ėam yüküne boyun eğme deyü **Luṭfî nâkânıñ**

Gerdenine şarılıp eyler niyâz dâ’im ceres

G.182/5

2.3.5.4.4.2.7. Şîr

Arslan güç ve kudretin sembolü olarak kasidelerde memduhu övmek için kullanılır. Şair de bir kasidesinde memduhunu överken “Eğer onun koruması dağ ve ovalara kadar yayılmış olsa ceylanlar arslanın dizinde uyurlar.” demektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kûh u hāmûna ger olsa hıfzı bir kez münteşir

H’âbgâh olur idi âhûlara **zânû-yı şîr**

TR.113/9

2.3.5.4.4.3. Sürüngenler ve böcekler

Bu grupta yer alan hayvanlar: “mûr, meges, semender ve pervâne”dir. Bu varlıkların geçtikleri beyitlerden örnek beyitler aşağıya alınmıştır.

2.3.5.4.4.3.1. Mûr

Hız. Süleyman ile macerası nazara verilen karınca ile şair memduhunu övmektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir görür da’vâların gelse **Süleymân ile mûr**

Görmemişdir çeşm-i ‘âlem böyle bir â’dil vezîr

TR.113/8

2.3.5.4.4.3.2. Mekes

Sinek, şiiirlerde baharın habercisi olarak yer almıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Çok şükür geldi bahār deyü elîfi kaldırır

Eyleyip her yâre ‘ālî el yüze sürer **mekes**

G.182/2

2.3.5.4.4.3.3. Pervâne

Âşık, sevgilinin aşkının gamıyla tıpkı bir pervane gibi yanmaktadır:

_ _ . / . _ _ _ / _ _ . / . _ _ _

Yandım gam-ı ‘aşkıñla **pervâne** miyem cānā

‘Aklımda eşer yokdur divâne miyem cānā

G.13/1

2.3.5.4.4.3.4. Semender

5 nolu lugazda semenderin ateşle ilgili yönü ele alınmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Nedir ol bir ‘Arab beçe cüvāndır

Semenderveş aña nār aşiyandır

L.5/1

2.3.5.4.5. Bitkiler

Dîvân’da bitki kelimesi “nebat” olarak geçmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Cenāb-ı Muştafā Ağa bu ‘aynı

Edip ta‘mîr ağıtdı şan **nebātı**

TR.56/1

Şiirlerde yer alan bitkileri üç başlıkta inceledik. Bunlar: Ağaçlar, meyveler ve çiçeklerdir. *Dîvân*’da bunların yanında her üç gruba da dâhil olabilecek “*nihâl*, *nahl*, *şâh* ve *berg*” gibi bitkilerle alakalı kelimeler de vardır:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Her taze **nihâli** kad-i dil-ber gibi mevzûn

Her **şâhı** eyā kâmet-i Tübā ne müferrah

G.82/3

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

‘Aşk-ı dildâr ile oldu çatı lâğar kâğız

Dest-i yâre giricek **berg** gibi titrer kâğız

G.96/1

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bir **nahl**-ı sehî-ğadde göñül şu gibi aksa

Bir sencileyin gönçe-dehân olsa da sevmem

G.265/3

2.3.5.4.5.1. Ağaçlar

Şair, şiirlerinde ağaçları benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Dîvân’da yer alan ağaçlar şunlardır: “*Arar, çenâr, kavak, serv, şimşâd, şimşir, Tûbâ, ünnâb.*”

2.3.5.4.5.1.3. Tûbâ

Cennet ağaçlarından biri olan bu ağaç şiirlerde birkaç yerde karşımıza çıkmaktadır. Diğer ağaçlar gibi sevgilinin boyu ile ilgili bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Doyamaz âdem gülistân-ı cemâli seyrine

Bir yüzü cennet **ğad-i Tûbâ**’ya verdim göñlümü

G.314/2

2.3.5.4.5.1.1. Arar, Serv, Şimşâd, Şimşir

Bu ağaçların hepsi sevgilinin boyu için bir benzetme unsuru olarak kullanılır. Ancak sevgilinin boyu, bunların hepsinden daha güzeldir ve daha hoş salınmaktadır. Farzedelim ki gül bahçesi servi ile arar ağacı bitirmiş olsun. Bunların her ikisi de şahım senin güzel, ölçülü endamına benzemez:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Beñzemez **ğamet-i mevzûnuña** şâhım birisi

Bitirirmiş tatalım **serv-ile ‘ar‘ar** gülşen

K.11/29

2.3.5.4.5.1.2. Çenâr, Kavak

Çenar ağacı da sevgilinin boyu için kullanılır. Kavak ağacı ise sadece “başında kavak yelleri esmek” deyimi için kullanılmıştır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Eser başımda **ķavak** yeli şimdi ey **Luṭfî**

Yanar derûnum o **ķadd-i ķenârî** görmeyeli

G.305/5

2.3.5.4.5.1.4. Ünnâb

Önce meyvesi yeşil sonrada kırmızı olan bitkidir. Âşığın kanlı gözyaşları renk itibariyle ünnaba benzetilmiştir:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

‘**Ünnāba** döndü ḥasret(i)le yaşı çeşmimiñ

Seyl-i sirişkim ‘ayn-ı beķam etdi ayrılık

MUS.2/V-5

2.3.5.4.5.2. Meyveler (Esmâr, Mîve)

Hepsi birer ağaç olmasına rağmen çoğunluğun meyve ağaçları olması nedeniyle ayrı bir başlıkta ele aldık. Bu gruptaki ağaçlar, “*ayva, bâdâm, elma, kaysı, lîmûn, şeftali, turunç*”tur.

2.3.5.4.5.2.1. Ayva, Bâdâm, Elma, Kaysı

Şair, bu dört taze meyveyi sevgili için birer güzellik unsuru olarak kullanmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim **dört mîve-i ter** ile göñlüm aldı bir maḥbûb

Biri **bâdâm** biri **ķaysı** biri **elma** biri **ayva**

G.23/4

2.3.5.4.5.2.2. Lîmûn

Limon şiiirde rengi itibariyle kullanılmıştır. Âşıkların yüzü, sevgiliye olan hasretten limon gibi sasarmıştır:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

İştîyākıñ ‘âşıkıñ bağrını pür-ḥûn etmede

Derdimend üftâdeniñ yaşını Ceyḥûn etmede

Ḥasretiñ ‘âşıklarıñ rengini lîmûn etmede

Leyli zülfüñ çoğunu hicr-ile Mecnûn etmede

Qalmadı şabr u qarârı zerre aşlā n'ışlesin
Seni seven derdimend olsun mu cānā n'ışlesin MUS.10/3

2.3.5.4.5.2.3. Şeftâli

Şair, şeftaliye “cennet meyvesi” demektedir. Sevgili bu meyvesini geceki vuslatta âşığına ikram etmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Baña **şeftâlisin** ol tâze-nihâl etdi ‘aṭā
Ḥamdu li’llāh yedim mīve-i cennet bu gice G.298/3

2.3.5.4.5.2.4. Turunç

Turunç da limon gibi rengi itibariyle şiirde yer almıştır. Şairin torunu Osman için yazılan bu şiirde onun yanakları turunca benzetilmektedir:

_ _ . / . _ _ _
Ġāyetde beli ince
Beñzer ruḥu **turunca**
Anıñ gibi bir gonçe
Gelmedi gülistana MUS.110/11

2.3.5.4.5.3. Çiçekler (Şükûfe, Ezhâr)

Dîvân’da daha çok bahar mevsimi ile ilgili şiirlerde kullanılan çiçekler, genellikle sevgiliye ait benzetme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçekler; renkleri, kokuları, açılmaları ve dökülmeleri gibi birçok yönleriyle ele alınmıştır. Ahmed Lutfî’nin şiirlerinde tespit ettiğimiz çiçekler, “*göl, gölnâr, gonçe, nergis, karanfil, yasemin, lale, sünbül, benefşe, zanbak, şebbûy, süsen, şakayık, erguvan, reyhan*”dır.

Şair, bilhassa “göl” (K.5) ve “gölşen” (K.11) redifli iki kasidesiyle “olmuş” (G.183) redifli baharın gelişini anlatan bir gazelinde bu çiçeklerin tamamını kullanmıştır.

2.3.5.4.5.3.1. Benefşe

Menekşe çiçeğidir. Baharın habercisidir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Lâle vü sünbül ü gül ile **benefşe** zanbak

Oldu güller ile pür-ziynet ü pür-fer gülşen K.11/7

2.3.5.4.5.3.2. Erguvan

Kırmızı bir çiçektir. Baharla beraber sahralar lale, mekekşe ve erguvan ile süslenir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Zeyn olup şahrâlara lâle benefşe **erguvân**

Aķ sâde giyindi cümle yâseminler semt semt G.60/2

2.3.5.4.5.3.3. Gonçe

Genel anlamda “açılmamış, tomurcuk halindeki çiçek” demektir. Sevgilinin ağzına teşbih olunur. Sevgili güler veya konuşursa gonca da açılmış olur. Rengi, şekli, tazeliği gibi yönleriyle ele alınır. Şairin en çok tercih ettiği çiçekler arasındadır. Şiirlerde, şekil ve renk gibi anlamlar için “*gonçe-i hamrâ, gonçe-i ahmer, gonçe-i zibâ, gonçe-i ra'nâ, gonçe-i nev-reste, gonçe-i zanbak, gonçe-i handân*” gibi tamlamalar yapılmıştır. Bununla beraber şiirlerde, “*gonçe-dehen, gonçe-dehân, gonçe-leb, gonçe-fem*” gibi terkipler de sıklıkla kullanılmıştır.

Her ne kadar gonca sevgilinin dudak ve ağzı için kullanılsa da asla sevgilinin dudağına benzemez:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Misli yokdur hokķa-ı la'li anıñ dünyâda kim

Beñzemez bir **gonçe-i ra'nâ hıķ aślâ ol feme** TR.15/2

Şair, yazdığı bir mersiyede vefat eden kişi için “Ağzı kırmızı gonca gibi kıpkırmızıydı.” demektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Daḥi nāzik idi dehriñ gül-i ra‘nāsından

Deheni **gonçe-i ḥamrā** gibice aḥmer idi

MUS.7/II-3

Başka bir şiirde ise yeni doğan bir çocuk “goncecik” diye küçük bir goncaya benzetilmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zuḥūr etdi yine bir **goncecik** gülzār-ı ‘işmetden

Hudā göstermeye ‘ālemde aña ḥār-ı āzārı

TR.68/2

Bir şiirde şair, “rakibin zanbak gocası” tabiriyle farklı bir benzetme de ortaya koymuştur. Burada sevgilinin bedenini “kartopuna” benzetilirken rakibin dudak veya ağzı da “zanbak goncası” na benzetilmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Gonçe-i zanbakı ḥayfa ne revā aḡyārıñ

Ḳarṭopu içre nihān ola şeb-i ‘işretde

MUS.3/IV-3

Bunların yanında gonca kelimesiyle de soyut anlam ifade edecek şekilde “*gonçe-i dil, gonçe-i baht, gonçe-i gülzâr-ı ikbâl...*” gibi tamlamalar da yapılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Niçün āyā açılmaz **gonçe-i dil** bāḡ-ı ‘ālemde

Neşāṭ eyyāmıdır bu dem şeṭāret vaktidir şimdi

G.306/3

2.3.5.4.5.3.4. Gül

Dîvân’da gerek kokusu gerek rengi gerekse tazeliğiyle sevgili için bir benzetme unsuru olarak en çok kullanılan çiçek, güldür. Bu kelime renk, tazelik, koku ve durum bildirecek şekilde “*gül-i handan, gül-i zibâ, gül-i aḥmer, gül-i hoş-bû, gül-i ed’iye, gül-i ra’nâ, gül-i ter, gül-i fem, gül-i nev-res, gül-i nâzende, gül-i ruhsâr, gül-i tâze-resm, gül-i al, gül-i bî-hâr, gül-i pür- hâr, gül-i sad-berg*” gibi tamlamalarla şiirlerde yer almıştır. Ayrıca aynı minvalde “*gül-gûn, gül-fem, gül-fâm, gül-âb, gül-kand, gül-renk, gül-ruh, gül-beden, gül-deste, gül-rû, gül-çehre, gül-cemâl, gül-izâr...*” gibi tamlamalarla da karşımıza çıkmaktadır.

Şair, gül yanaklı memduhuna dua ederken Hakk'ın onu keder dikenlerinden uzak tutmasını, memduhunun cihan bağında gül gibi gülmesini istemektedir:

_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _

Ḥār-ı kederden eyleye āsūde Ḥaḡ seni

Bāğ-ı cihānda **gül** gibi ey gül-‘izār gül

K.5/32

Şair, aşağıdaki beyitte, sevgiliyi iki farklı şekilde güle benzetmektedir. İlkinde onu “güzelliğin gül bahçesinin hoş kokulu gül”üne benzetirken ikincisinde “nur dolu yüzünü gül”e benzetmektedir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Yaraşır ey **gül-i hoş-büy-ı gülistān-ı hüsn**

Rūy-ı pūr-nūruña gül çeşmiñe ‘anber deseler

G.99/3

Herkes; sevgilinin salınıp çıkınca hoş endamını, konuşunca da gül renkli dudağını görmektedirler. Bunun için âşık da sevgilinin çıkıp konuşmasını istemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şalın çık ey sehī-kāmet o hūb-endāmı görsünler

Tekellüm eyle sulṭānım **güzel gül-fāmı** görsünler

G.152/1

Gül çiçeği; şiirlerde renk, koku gibi somut benzetmelerin dışında “*gül-i gül-zâr-ı kemâl, gül-i handân-ı belâgat, gül-i bâğ-ı ikbâl...*” gibi tamlamalarla soyut anlam ifade edecek şekilde de kullanılmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Bülbül-i bâğ-ı belâgat **gül-i gülzâr-ı kemâl**

Naḡl-ı botsân-ı fazîlet şeh-i iklim-i hayā

K.12/2

2.3.5.4.5.3.5. Gül-nâr

Narçiçeğidir. Gül çiçeği gibi renk, koku ve biçim üzerine benzetmeler için kullanılmıştır. Şair, sevgilinin iki dudağını narçiçeğine benzetmiştir. Burada renk benzerliği esas alınmıştır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Merhamet eyle **eyā lebleri gül-nâr** dedim

Luṭf edip eyle benim derdime dermān dedim

MUS.5/V-5

2.3.5.4.5.3.6. Karanfil

Sevgilinin gül yüzünü gören karanfil, o anda ne yapacağını bilemez olmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Görüp kāküllerin sünbül perīṣān olmuş aḥvāli

Görünce gül yüzüñ bağda **ḳaranfil** bī-ḳarār olmuş

G.183/5

2.3.5.4.5.3.7. Lâle

Şiirlerde lale, rengi ve şekli itibariyle konu olmuştur. Şair de rengini nazara vererek “Dünyayı kırmızıya boyayan kurban kanı değil, dostların kanlı gözlerinden kanlı akan yaşlardır.” demektedir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Lâle-renk eden cihānı şanma ḳurbān ḳanıdır

Ḳanlı yaş akıtdı aḥbāb dīde-i pūr-ḥūndan

TR.49/3

2.3.5.4.5.3.8. Nergis, Abher

Baygın bakışlı bir gözü andıran nergis şah olan sevgilinin geleceğini duyunca gözünü yola dikmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Duyup teṣrīfiñi şāhım gözüñ dikmiş yola **nergis**

‘Aceb ḳanden gelir deyü rehiñden intizār olmuş

G.183/3

Abher “yaban nergisi” demektir. Sevgilinin gözleri yaban nergisine benzetilmektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

O ra‘nā **çeşmi** ile lebleri vaşfi ne mümkündür

Anıñ birisi ‘**abherdir** birisi āb-ı Kevser’dir

G.124/4

2.3.5.4.5.3.9. Reyhan

Sevgilinin kâkülü, rehyan kokuludur:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kimiñ ile ʿişret ü şohbet eder ol meh-liqā

Ver haber ol **kākül-i reyhānımı** gördüñ mü hîç

G.73/3

2.3.5.4.5.3.10. Sûsen

Bu çiçek dikenli bir çiçektir. Şair de bu dikenleri birer hançere benzetmiştir:

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Dermekte güllerini bu bāğıñ hezār hār

Hançer çeker varakları ben **sûsen** istemem

G.268/2

2.3.5.4.5.3.11. Sünbül

Sevgilinin kâküllerini gören sümbüllerin gönülleri perişan olmuştur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Periştân-hâtır oldu kākülün görünce **sünbüller**

Lebiñ begenmedik bir gonçe-i aḥmer mi kalmışdır

G.108/3

2.3.5.4.5.3.12. Şakayık

Gelincik çiçeğidir. Sevgilinin vasıflarını işiden şakayık kıskançlıktan kızarmış:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ḳabartmış gūşunu gonçe işidip gülden evşāfıñ

Şakāyık reşkle cānā kızarmış şermsār olmuş

G.183/2

2.3.5.4.5.3.13. Şebbûy

Derd ve belanın gülbahçesinde hasretin şebbuyu ayrılık nesimi ile açılmıştır:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Açıldı gülşen-i derd ü belāda

Nesīm-i hicr-ile **şebbûy**-ı ḥasret

G.51/4

2.3.5.4.5.3.14. Yasemin (Yasemen)

Rengi, kokusu ve yaprağı sebebiyle sevgiliye benzetilir. Sevgilinin yeni yetişen bedeni yasemine benzer:

_ . _ _ / _ . _ / _ . _ _ / _ . _

Çeşm-i felek görmemiş ancılâyın bir güzel

Nergis-i zîbâ gözü cism-i teri **yâsemin**

TR.14/2

2.3.5.4.5.3.15. Zambak

Gül bahçesine kaçan tatlı dudaklı sevgilinin koluna gonca gibi zambak da pazubend olmak istemektedir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Luṭfiyâ çıksa gülistāna kaçan ol leb-i kâd

Gönçeveş **zambak** umar olmak için bāz[u]bend

Şanma kim yâsemin etdi o kâd-i serve kemend

Bāgbân etmedi ey '**Örfî** resenler ile bend

Eli bağı kuludur naḥl-ı gülistân şaf şaf

MUS.48/5

2.3.6. Etkilendikleri ve Etkiledikleri

Her sanat dalında olduğu gibi edebiyatta da sanatçının başka sanatçılardan etkilenmesi veya başkalarını etkilemesi bu işin doğası gereği bir durumdur. Her şair gerek kendinden önceki dönemlerde yaşamış usta şairlerden gerekse kendi döneminde üstat olarak kabul ettiği şair veya şairlerden etkilenebilir. Şair için bu etkilenme hali, şiir yazma yolculuğundaki çıraklık dönemi olarak kabul edilir. Bilindiği gibi tezkireciler şairleri üç kategoride değerlendirir:

1. Düzenli bir eğitim alanlar: Sarf ve nahv ilmini tahsil etmiş olup üstat bir şairden de eğitim görmüş şairlerdir.

2. Düzenli bir eğitim görmeyip sadece “usta-çırak” eğitimi ile yetişenler: Bir sohbet meclisine veya bir dükkâna devam eden oradaki usta şaire şiirlerini sunup onun yönlendirmelerine dikkat ederek yetişen şairlerdir.

3. Hiçbir yere devam etmeyen ancak tabiatlarının şairliğe yatkın olmasıyla şiir yazmaya çalışanlar (Bilkan 1986:65-66): Bu gruptaki şairlerin de şiirlerini oluştururken beğendikleri bir şairi veya şairleri kendilerine üstat kabul etmeleri bu gelenekte beklenen bir durumdur.

Görüldüğü gibi Dîvân edebiyatında şairlerin ekserisi, şiir yazma yolculuklarının ilk zamanlarında, bir şairin “peyrev”i olmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Lakin şairler, bu taklit dönemini uzun sürdürmemelidir. Zira usta bir şairin etkisi az da olsa devam edebilir ama şairden beklenen kendi oluşturduğu orijinal hayal ve manalarla yeni şiirler yazabilmesidir.

Bilindiği üzere 18. yüzyıl, önceki yüzyıllarda yaşamış usta şairlerin elinde en zirve noktasına çıkmış olan Dîvân edebiyatının “Klasik üslup, Sebki Hindî üslubu, Mahallileşme ve Hikemî üslup” gibi dört üslubun etkisinde şekillenen bir yüzyıldır. Dolayısıyla bu dönem şairleri, bu üslupların temsilcisi olan isimlerin (Bâkî, Bosnalı Sâbit, Nâbî, Nefî, Nâ’ilî... gibi) etkisinde kalmışlardır denilebilir. Hatta bu akımların önemli isimleri 18. yüzyıl şairler için birer okul olmuşlardır.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki şairler sadece kendinden önceki usta isimlerden değil kendi asırlarındaki “üstâd” isimlerden de etkilenmişlerdir. Örneğin, 18. yüzyılın ilk yarısında yaşayan usta şair Nedîm ile son çeyreğinde ün salan Şeyh Gâlib’in çağdaşları olan şairler üzerindeki etkileri yadsınamaz. Bunların yanında şairlerin yakın çevrelerindeki üstâd kabul ettikleri isimler de olmuştur.

Yukarıda bahsedilen çıraklık dönemini geçirip şairlikte rûştünü ispat eden bir şair hem çağdaşlarını hem de sonraki yüzyıllarda yaşayan diğer şairleri de etkileyebilmiştir. Sonuç olarak her alanda olduğu gibi şiir alanında da “etkinleme ve etkileme” şairlik sürecinin en doğal neticesidir.

2.3.6.1. Etkilendiği şairler

Tekirdağlı Ahmed Lutfî, şiirlerindeki üslup ve muhteva dikkate alındığında, 18. yüzyılı etkisi altına alan yukarıda bahsi geçen akımlardan etkilenmiştir. Dolayısıyla şairin şiir dünyasının oluşmasında ve gelişmesinde, bu akımları temsil eden bazı isimlerin etkili oldukları akla gelmektedir.

Gerek siyasî gerek sosyal ve gerekse ahlakî sıkıntıların yaşandığı bir yüzyıl olan 18. yüzyıl, bir önceki asırda hikmetli söyleyişiyle herkesi etkisi altına alan Nâbî’nin mimarı olduğu “Hikemî üslub”un yüzyılı olmuştur denilebilir. Kendisi de camii kürsüsünde insanları hikmete çağıran bir hatîp olan Ahmed Lutfî, asrın temayülüne uyarak bu şairden yani Nâbî’den oldukça etkilenmiştir. Şairin Nâbî’den etkilendiğini gösterir bazı ipuçlarını *Dîvân*’ında görmek mümkündür. Bunların ilki Nâbî’nin “bozundusudur” gazeline (Bilkan 1997: 580) yaptığı naziresidir:

Ahmed Lutfî:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Cihânda zümre-i sükker keser bozundusudur

Şîrâ-yı bâde-i engûr eşer bozundusudur

G.138/1

Nâbî:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Göñülde dâğ-ı muhabbet ğidâ bozundısıdır

O âh u vâh-ı ta‘alluk heva bozundısıdır

G.148/1

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Göñülde dā'īye-i mā emel bozundısıdur

Nümüd-ı silk-i kanā'at kesel bozundısıdur

G.159/1

Ayrıca şu şiirlerin de Nâbî'ye nazire olduğunu düşünmekteyiz. Öncelikle Nâbî'nin “olmaz da n'olur” redifli gazeline (Bilkan 1997:522) şair bir nazire yazmıştır:

Ahmed Lutfî:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Leb-i la'liñ şanemā derde em olmaz da n'olur

Sensiz üftādelere bāde sem olmaz da n'olur

G.155/1

Nâbî:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Dil-i hicran-keş-i vîrānda ğam olmaz da n'olur

Çeşm-i hasretkeş-i cananda nem olmaz da n'olur

G.85/1

İkincisi bir şiirinde kendini teselli için Nâbî'nin bir beytini (Bilkan 1997: 41) iktibas yapmasıdır:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Tesellî-i dil-i erbāb-ı ṭab' için ḥaḳḳā

Ne hoş demiş bu iki beyti **Nâbî**'i mağfūr

Teḳāṭur eylemedikçe sirişk-i dīde-i tāk

Olur mu bāğ-ı temennāda ḥūşe-i engūr

K.8/20-21

Üçüncüsü şair arkadaşı Zihnî'yi, “Nâbî-i Sâni” olarak övmesi,

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

Naẓîf şā'ir-i vāḳıf suḥanver-i 'ārif

Zarîf-i ehl-i ma'ārif o **Nâbî** **sānî**

K.9/16

Son olarak müstezat gazel olan 332 nolu şiirinde, Ahmed Lutfî'nin şiirini gören biri “Senin şiirini bilge Nâbî'ye deġişmem.” demesi de şairdeki Nâbî hayranlığının bir göstergesidir. Zira şairin Nâbî'yi geçme arzusu bu şiirde kendini göstermektedir:

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

. _ . _ / . _ . _

Eş'arımı görüp dedi ol ruḥları şāfım

Yok bunda ḥilāfım

Ṭab'ıñı seniñ **Nâbî** **dānā**ya deġişmem

Ey **Lutfî** suḥan-dānım

MG.332/7

Bu şiirler şairin şiir dünyasında Nâbî'nin etkisini anlamak için bize yol göstermektedir. Ayrıca yaşadığı yüzyılda gördüğü birçok problemi eleştirmesi yine birçok konuda insanlara nasihatler veren şiirler yazması da şairin Nâbî yolunun takipçilerinden olduğunu işaret etmektedir.

Şairde klasik şiirin 16. yüzyıldaki iki büyük ismi olan Fuzûlî ve Bâkî'nin de etkileri görülmektedir. Şair Fuzûlî'nin meşhur “Su Kasidesi” ne (Parlatır 2012:51-53) gazel nazım şekli ile bir nazire yazmıştır. Aşağıda Ahmed Lutfî'nin gazeline denk gelen beyitler olduğunu düşündüğümüz birkaç beytini örnek olarak aldık:

Ahmed Lutfî:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Cân u dilden saña ‘âşık olmasa bî-çâre şu

Bâğ kühsârı gezip olmaz idi âvâre şu

G.283/1

Fuzûlî:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttaşıl

Başını daşdan daşa urup gezer âvâre şu

K.4/23

Ahmed Lutfî:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Hasta-hâl olup firâş-ı ğamda kaldım teşne-leb

Gözlerimden ğayrı kimse vermedi ben zâra şu

G.283/2

Fuzûlî:

__ . __ / __ . __ / __ . __ / __ . __

Ğam günü itme dil-i bîmârdan tîġuñ dirîġ

Hayrdur virmek karanu gicede bîmâra su

K.4/8

Fuzûlî'nin “yâ Rab” redifli gazeline de (Tarlan 2013:91) şair nazire yazmıştır. Zira matla beyitlerini aşağıya eklediğimiz gazellerdeki benzerlik dikkat çekicidir:

Ahmed Lutfî:

. __ __ / . __ __ / . __ __ / . __ __

Benim gibi cihânda kimse hîç zâr olmasın yâ Rab

Benim zaḥmım gibi zaḥma giriftâr olmasın yâ Rab

G.31/1

Fuzûlî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Menüm tek hîç kim zâr u perîşân olmasun yâ Rab

Esîr-i derd-i ‘aşk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab

G.25/1

Bunun yanında diğer büyük bir isim olan Bâkî’nin etkisini gösteren birkaç örnek vardır. İlki *Dîvân*’da 1 nolu mesnevinin sonunda yer alan kıtanın ilk mısraına Bâkî’den yapılan alıntıdır (Küçük 2015:140). Bâkî’ye ait olan 64 nolu gazelin mahlas beytinin ikinci mısraı biraz değiştirilerek kıtaya eklenmiştir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kerem gördükçe ednâdan recâ artar demiş Bâkî

G.64/7 (2. mısra)

Anıñ-çün dil cenâbından iki dil-ber niyâz eyler

Gözümle hem-dem ü göñlümle hem-süz olmağa sizden

Bu **Lutfî** bir gül-âbdân ile bir micmer niyâz eyler

MSN.1/69 (Kıta)

Diğeri ise Bâkî’nin meşhur “görsünler (Küçük 2015:134)” redifli şiirine yapılan naziredir (G.152/1-5). Bu her iki örnek de Ahmed Lutfî’deki Bâkî etkisini ortaya koymaktadır.

Ahmed Lutfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şalın çık ey sehî-kâmet o hûb-endâmı görsünler

Tekellüm eyle sulţânım güzel gül-fâmı görsünler

G.152/1

Bâkî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Açıl bâğuñ gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler

Şalın serv ü şanavber şîve-i reftârı görsünler

G.55/1

17. yüzyıl şairlerinden Sebk-i Hindî üslubunun sembol isimlerinden Nâ’ilî (İpekten 1990) ve Neşâtî’nin (Ünver 1986) de şairin etkilendiği diğer bir isimlerden olduğunu düşünmekteyiz. Zira Ahmed Lutfî, her iki şairin de *Dîvân*’ında yer alan “gideriz (İpekten 1990:227, Ünver 1986:100)” redifli gazele nazire yazmıştır. Lakin Ahmed Lutfî hangi şaire nazire yazmıştır bilemiyoruz. Şiirlerin matla beyitlerini örnek olarak aşağıya aldık:

Ahmed Lutfi

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . _ . _

Nesîme peyrev olup kūy-ı yâre dek gideriz

Bu şaydgehde gezip bir şikâre dek gideriz G.165/1

Neşâtî

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . _ . _

Ne seyr-i gülşene ne cûybara dek gideriz

Sirişk-i çeşm ile biz kūy-ı yâre dek gideriz G.19/1

Nâ'ilî

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . _ . _

Hevây-ı ıışka uyup kūy-ı yâre dek giderüz

Nesîm-i subha refiküz bahâra dek giderüz G.166/1

Şiirlerinden musikiyle ilgisinin olduğunu anladığımız şair, Nâ'ilî'den bu yönden de etkilenmiştir. Şöyle ki *Dîvân*'da musammatlar kısmındaki 70 nolu şiir, Nâ'ilî'nin aynı nakaratlı şarkısına yazılmış bir nazire izlenimi vermektedir. Aşağıya şiirlerin ilk ve son bendleri alındı:

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _

Dirîğ ey bî-vefâ âhir

Baña yâr olmadıñ gitdiñ

Bilin aḥvâlimi âhir

Baña yâr olmadıñ gitdiñ

Bu **Lutfî**'ye cefâ kıldıñ

Hep aḡyâra vefâ kıldıñ

Faḡîriñe ezâ kıldıñ

Baña yâr olmadıñ gitdiñ MUS.70/1,5

Nâ'ilî:

. _ _ _ / . _ _ _

Yamandır hicr ile ḥâlim

Baña yâr olmadıñ gitdiñ

Nedir cürmüm be hey zâlim

Baña yâr olmadıñ gitdiñ

Gidip seyre şafâlarla
Celîs olduñ gedalarla
Alışdıñ nâ-sezâlarla
*Baña yâr olmadıñ gitdiñ*⁸²

ŞARKI/1-5

Hind Üslubunun 17. yy.daki diğeri bir ismi olan Fehîm-i Kadîm'in "bu gece" redifli gazeline (Üzgör 1991:640) Ahmed Lutfî tarafından üç adet (297, 298 ve 299 nolu gazeller) nazire yazıldığını düşünmekteyiz:

Ahmed Lutfî:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Doğdu ğam-ĥâneme ol mâh-ı münevver bu gice

Eyledi ĥânemi gün gibi pür-enver bu gice

G.297/1

Fehîm-i Kadîm:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Baña ol şem' verüp ruĥşat-ı şoĥbet bu gece

İtdi pervanesin âteşle ziyafet bu gece

G.257/1

Yine Hikemî üslubun önemli bir temsilcisi olan Nef'î'nin de şair üzerinde etkili olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki şair dostlarından Zihnî için yazdığı bir kasidede bu şairi övmek için ne yazsam diye düşündüğünde Nef'î Dîvân'ının eli altında olduğunu söylemektedir. Bu detay şu yönden önemlidir: Bir kâtip olan Ahmed Lutfî ya Nef'î'nin Dîvân'ının bir nüshasını kendi için çoğaltmıştır veya da emanet olarak elindedir. Her iki durumda da Ahmed Lutfî'nin bu şairin şiirlerini okuduğunu düşünmekteyiz. Sonuç olarak arkadaşı Zihnî'yi övmek için bir övgü ve övünme şairi olan Nef'î'nin eli altındaki Dîvân'ına (Akkuş 1991:246) müracaat etmiştir:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Derûna geldiği âyâ ne gûne nazm etsem

‘Aceb ne tarz-ile vaşf etsem ol suĥan-dânı

Bu fikr ile bir iki nüşaya nazar kıldım

O dem hemân elime girdi Nef'î Dîvânı

Tefe'ül edip açınca o nüşayı nâ-gâh

Zuĥûra geldi bu maṭla' be-luṭf-ı Rabbânî

⁸² İpekten, 2019:584

Ne nâmedir bu ki hüsn-i beyân ‘unvânı
Eder küşâde dil-i ʔab‘-ı müst-mendânı

K.9/27-30

Yine musammatlar kısmındaki 30 nolu şiir Nef‘î’nin bir beyti üzerine yazılmış bir tesdistir. Ancak bu beyit Nef‘î Dîvân’ında yoktur:

Beyt-i Nef‘î Müseddes-i Luṭfî Efendi

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _
Gönlümü almağa bā‘is sen idiñ evvelden
Şoñra döndüñ baña cevri eylediñ ey sîmîn-ten
Rûz-ı maḥşerde şikâyet ederim ben senden
Bilirim baña eziyetleriñ aşlını ben
Gerçi kâdirsin ırağ etmeye rûyuñ benden
*Hüneriñ varsa ḥayālîñ de çıkar gönlümden*⁸³

Şair, Mahallileşme akımının 17. yüzyıldaki en önemli ismi olan Bosnalı Sâbit’in bir beyti (Karacan 1991:564) üzerine tesdis de yazmıştır. Bununla beraber Sâbit’in “yokdur” redifli şiirine (Karacan 1991:413) şair bir nazire de yazmıştır:

Ahmed Luṭfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Fenâ dünyâda ḥayfâ bir güzel cānânımız yokdur
Dirîğâ dehr içinde meh-i tâbânımız yokdur

G.142/1

Bosnalı Sâbit:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
Mey-i ‘işret var ammâ sâķî-i meh-sînemüz yokdur
Anuñçün neşve-i keyfiyyet-i dîrenimüz yokdur

G.125/1

Bunun yanında şairin mahallî unsurları şiirlerine çokça dâhil etmesinde Bosnalı Sâbit’le dönemindeki parlayan yıldız olan Nedîm’in etkisi aşikârdır.

Şairin iki gazelinin de (255 ve 256 nolu gazeller) ya Nesimî ya da Muhibbî’ye bir nazire olduğunu da düşünmekteyiz. Bu gazellerin matla kısımları aşağıdadır:

⁸³ Nef‘î Divanı’nda (Akkuş 1991) bu beyit yoktur.

Ahmed lutfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim kâşî kemânım bî-emânım derde dermânım

Benim hûb-ı zamânım kâhramânım ey Süleymân'ım

G.255/1

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benim yâr-i güzînim meh-cebînim mihr-i rahşânım

Efendim çâre-sâzım dil-nüvâzım derde dermanım

G.256/1

Öncelikle Nesimî Dîvânı'nda (Ayan 1990) bu tarzda bir şiir vardır. Aşağıya matla kısmını aldığımız bu gazel ile yukarıdaki gazellerin benzerlikleri dikkat çekicidir:

Nesimî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Nigârım dil-berim yârim enîsim mûnisim cânım

Refîkim hem-demim 'ömrüm revânım derde dermanım G.242/1⁸⁴

Yine Muhibbî Dîvânı'nda (Yavuz 2016) aşağıda matla kısmını verdiğimiz şiir de bu iki gazel tarzındadır:

Muhibbî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

'Abîrüm 'anberüm varum habîbüm mâh-ı tâbânım

Enîsüm maḥremüm rāzum güzeller şâhı sulṭānum G.2317/1⁸⁵

Şair bu iki şiiri için her ne kadar “zemîn-i tâze” dese de Nesimî ve Muhibbî etkisi açıkça gözükmektedir. Son olarak şiirlerine tesdis yazılmış olan 16. yy.dan meşhur Zâtî, 17. yy.dan Sabrî ve 18. yy.ın ilk çeyreğinde vefat etmiş olan Râmî Paşa'nın da şairin şiir dünyasının oluşmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Şairin çağdaşları içinde elbette ilk olarak etkilendiği isim Lale Devri'nin büyük şairi Nedîm'dir. Ahmed Lutfî Dîvân'ında 6 nolu kasidenin 19. beytinde Nedîm'e ait olan bu beyt (Macit 1994: 108) Veysî'ye ait olarak gösterilmiştir:

⁸⁴ Ayan 1990:225

⁸⁵ Yavuz 2016:1189

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne hoş demiş bu beyt-i bî-naẓîri Veysî-i fâzıl
Felek memnûn u mesrûr eyledikde ol suhan-dânı

Metâ^c-ı ma‘rifet geldi revâcın bulduğu demler
Zer-efşân eylesin nergisler evrâk-ı gülistânı K.6/18-19

Ayrıca Nedîmâne bir söyleyişin şiirlerde hâkim olduğunu da görmekteyiz. Zira âşık, Dîvân şiiri geleneğinde sevgiliye kavuşamazken bu durum Nedîm’le beraber değişim göstermeye başlamıştır. Nedîm etkisinde olduğunu düşündüğümüz şair de bu çizgide hareket etmiştir. Buna âşığa umut veren bir maşuk tipinin ortaya konduğu “Tercî-Bend-i Sual ü Cevab” başlığıyla yazılmış 10 bendlik şiirle âşığın sevgiliye kavuştuğu bir gecenin bütün gerçekliğiyle anlatıldığı 297,298 ve 299 nolu gazeller en güzel örneklerdir.

Şairi, çağdaşları içinde yakın çevresinden de etkileyen isimler olmuştur. Bunların içinde “reis-i şuarâ” olarak vasıflandırıp (KT.1/34) “üstât” kabul ettiği (G.129/6) ve kendisinden “Farsça ilimleri” tahsil ettiği dayızâdesi Şehrî’nin önceliği yadsınamaz. Hicri 1147 yılında vefat eden Şehrî, Kuloğlu diye maruf Mehmed isimli biridir (Alpaydın, Yılmaz 2021:97-98). Şair, hayatında çok önemli bir yere sahip olan bu ismin vefatına da bir tarih düşmüştür (TR.107/1-7). Tezkire-i Şuarâ adlı eserinin Şehrî maddesinde bu şaire “üstâdân-ı zamanın Veysî-i cihânı ve Nâbî-i belîğü’l-beyânı” (Alpaydın, Yılmaz 2021:97) diye vasıflandıracak kadar hayrandır. Şaire göre herkes gazel ve kaside söyler ama ebyâtı Şehrî gibi hoş söyleyen yoktur:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Gazellerle kaşîde **Luţfiyâ** hep söylenir ammâ
Yine ebyât-ı **Şehrî** gibi hûb-eş‘âr söylenmez G.173/5

Bu hayranlığın neticesi olarak *Dîvân*’ında üç yerde “şi’r-i tâze” ya da “tâze zemîn” diye ifade ettiği şiirlerini “üstât” kabul ettiği Şehrî Efendi’ye göstermek istemektedir. Bu söyleyişler şairin yanında Şehrî Efendi’nin bir “şiir otoritesi” olduğunu açık işaretidir:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bu şi’r-i tâze **Luţfi** pek şadedir
Bunu **Şehrî** gibi üstâda göster G.129/6

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kemāl-i i‘tizār-ile nazīre iltimās edip

Bu şi‘ri **Luṭfiyā Şehrî**-i sihr-âsāra göstersek

G.214/5

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _ .

Göster bu şi‘ri **Şehrî** Efendi’ye **Luṭfiyā**

Eyler nazīre belki bu tāze zemīnime

G.288/5

Son olarak Şehrî’nin nazire yazdığı bir şiire, şair de bir nazire yazmıştır. Ancak yazdığı bu nazireyi Şehrî’nin şiirine göre “nâ-puhtece bir nazire” olarak görmektedir. Bu ifade Şehrî’nin şair yanında ne kadar aşılmaz bir isim olduğunun göstergesidir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥazret-i **Şehrî** Efendi’ye edip peyrevligi

Eylediñ nâ-puhtece sen de nazīre **Luṭfiyā**

G.10/5

Bunların yanında Şeyhülislam Yahya ile Cevrî, Şehrî ve Hevâyî’nin birbirlerine nazire olan “sen-ben” şeklinde âşık ile sevgilinin karşılaştırıldığı gazelleri vardır. Bu gazeller “-âz” kafiyeli ve “ele girmez” redifli şiirlerdir. Bu nazire şiirlerde “bir sencileyin- bir bencileyin “ şeklinde mısra başında düzenli olarak tekrar edilen redifler de vardır (Aydemir, Çeltik 2012:58). *Dîvân*’ındaki 170 ve 171 nolu gazeller Şehrî’nin bu nazire gazeline tanzir için yazılmışlardır. Aşağıya şiirlerin matla kısımlarını aldık:

Şehrî’nin şiiri:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bir sencileyin âyine-i rāz ele girmez

Bir bencileyin tūṭî-i i‘cāz ele girmez ⁸⁶

Ahmed Lutfî’nin şiirleri:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bir sencileyin tūṭî-i gūyā ele girmez

Bir bencileyin bülbul-i şeydā ele girmez

G.170/1

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Bir bencileyin ‘âşık-ı şeydā ele girmez

Bir sencileyin dil-ber-i ra‘nā ele girmez

G.171/1

⁸⁶ (Aydemir, Çeltik 2012: 59)

Görüldüğü gibi tek fark Şehrî'nin nazire şiirinde kafîye “-âz” iken Lutfî'de ise “-â”dır. Bu şiirler, şairdeki Şehrî etkisinin açık işaretleridir diyebiliriz.

Ahmed Lutfî'nin yakın çevresinde üstadı Şehrî kadar olmasa da şiir dünyasında etkili olan diğer isimler “Hânkâhnâme” adlı mesnevinin de yazılmasına sebep olan “karındaş-ı azîzim” dediği (MSN.3/20) Mustafa Zihnî Efendi; “belagatkâr” (K.3) veya “şirin-suhan” (K.7/28) diye sıfatlandığı Hüsnî mahlaslı Hüseyin Efendi; hakkında “Rızâyî'dür” redifiyle övgü dolu bir gazel yazdığı, ilk mahlası Şerîfî olup daha sonra da Rızâyî'ye çeviren Seyyid Mehmed Ağa (G.164); 9 adet gazeline tahmis yazmakla en çok şiirine tahmis yazdığı şair olan Karışdıran Ustası Örfî Mahmûd Ağa (G.95), şiirinden memduhunu övmek için alıntı yaptığı Şâkir Bey (K.6/10-11), 14 nolu musammatında bir mısraını hoş olduğu için şiirine aldığı Râşid (MUS.14/4) ve son olarak da yine birkaç şiirine tahmis ve tesdis yazılan Bezmî'nin küçük kardeşi Remzî Efendi'dir (MUS.18,53,55,56,57). Bunların yanında Ahmed Lutfî'nin “verdim gönlümü” redifli şiirine nazire yazdığı Sırrî'yi (Cergibozan 2017:269); “semt semt” redifli şiirine nazire yazdığı Sâlim'i (Cergibozan 2017:155); “güldür bana” redifli şiirine nazire yazdığı Vesîm'i (Cergibozan 2017:141) ve “söylerim sana” redifli şiirine nazire yazdığı Kelimî'yi de (Cergibozan 2017:139) etkilendiği isimler arasında saymak mümkündür.

Ayrıca Zihnî'ye bir parantez açmak istedik. Şöyle ki şair, “söz mülkünün Hüsrev'i” dediği Zihnî'yi övdüğü 290 nolu müzeyyel gazelde onun şiir vadisinde benzersiz biri olduğu için arkasından gitmenin imkânsız olduğunu söyler. Bu sebeple onun şiirine bir nazire yazmanın da haddi olmadığını ifade eder. Bu da Zihnî'ye duyulan hayranlığın bir göstergesidir:

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Zihnî'ye peyrevlik etmek Lutfîyâ emr-i muhâl
Hak budur kim bî-naẓîrdır vâdî-i eş'ârda

Gerçi kim haddim degil aña nazîre eylemek
Emr ile nazm eyledim bunu dükân-ı yârda

Bakma taķşîr etmeye ey Hüsrev-i mülk-i suhan
Şî're isti'dâdı yokdur tab'ı mihnet-kârda

G.290/7-9

Son olarak şairin *Dîvân*'ında yer alan tek müstezat örneği olan “değişmem” redifli müstezat gazel, Fennî ve Hâsib'in şiirlerine (Cergibozan 2017:279-280) yazılmış bir naziredir.

Bir şairin başka şair veya şairlerden etkilenmesi yukarıda da belirtildiği üzere normal bir durumdur ama şairden beklenen orijinal hayal ve manalara ulaşip kendi tarzını ortaya koymasıdır. Ahmed Lütfî de şairlik yolculuğunda yukarıda bahsi geçen şairlerin farklı derecelerde etkilenmekle beraber kendi tarzını da ortaya koymaya çalışmıştır.

2.3.6.2. Etkilediği şairler

Gerek hacimli bir *Dîvân*'a sahip olması gerekse bir şuarâ tezkiresi yazarı olması itibariyle döneminin klasik şiirinin hem şiir dünyasına vakıf hem de şair kadrosuna aşina olan Ahmed Lütfî, başka şairlerden etkilenmenin yanında muhitindeki birçok şairi etkileyen bir isim de olmuştur. *Dîvân*'ında bazı şiirlerinin mahlas beytinde şair dostlarından bu şiirlere nazîre yazmalarını istemiştir. Bu şiirleri *Dîvân*'daki diğer şiirlerden ayırt eden bazı özellikleri vardır. Bunlar: “Nev-suhan, zemîn-i tâze, şiiri-i nev-zuhûr, nazm-ı bî-manend” olmalarıdır:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Gönder aña bu güzel **nev-suhanı** ey **Lütfî**

Buña bir dâne nazîre yeridir derse Nazîf

G.199/5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Kemâl-i i'tizâr-ile nazîre iltimâs edip

Bu şi'ri **Lütfiyâ** Şehrî-i sıhr-âşâra göstersek

G.214/5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zemîn-i tâzedir Lütfî bu şi'ri gönder aḥbâba

Nazîre eylesin bu **nazm-ı bî-mânende** yârânım

G.255/7

_ _ . / _ _ . / . _ _ . / _ _ .

Göster bu şi'ri Şehrî Efendi'ye **Lütfiyâ**

Eyler nazîre belki bu **tâze zemînime**

G.288/5

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Temennâ-yı nazîre etmek için bugün ey **Lütfî**

Bu **şi'r-i nev-zuhûrum** meclis-i aḥbâba meyl etdi

G.317/7

Ahmed Lutfi'nin bu yeni tarz şiirlerine şair dostlarından nazire yazmalarını istemesinin neticesini gösteren elimizdeki tek kanıt çağdaşı Sırrî'ye ait olan mecmuadır (Cergibozan 2017). Bu mecmuada Ahmed Lutfi, çağdaşları içinde 19 adet şiirle en çok şiiri bulunan şairdir. Bu şiirlerden bazıları da nazire isteğini belirttiği şiirlerdir. Bu mecmuada şaire ait şiir sayısı bile tek başına Lutfi'nin yakın çevresinde, şiirlerinin etkisini göstermesi açısından önemlidir diyebiliriz.

Öncelikle “Mecmua-ı Sırrî”de (Cergibozan 2017:175) tespit ettiğimize göre şairin naziresinin yapılmasını istediği şiirlerden sadece 255 nolu gazele Hüsnî tarafından nazire yazılmıştır:

Ahmed Lutfi:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zemîn-i tâzedir **Lutfi** bu şi'ri gönder aḥbāba

Nazîre eylesin bu nazm-ı bî-mānende yārānım

G.255/7

Hüsnî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benüm şāh-ı zamānum pāk-dāmānum ḥīrāmānum

Āmānum dīnüm ĩmānum ‘ayn ile şā ile mānum

129/1

Bu mecmuadan hareketle çağdaşları içinde Ahmed Lutfi'nin bazı şiirlerine nazire yazan şairleri ve nazirlerinin matlalarını aşağıya sıraladık:

Ahmed Lutfi'nin *Dîvân*'ında yer alan 45 nolu gazele Şehrî, Nâ'il ve Zihnî nazire yazmışlardır (Cergibozan 2017:160-162):

Ahmed Lutfi:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Ruḥsār-ı dil-āvîzi eder gülşeni cennet

Güftār-ı şeker-rîzi verir sükkere lezzet

G.45/1

Şehrî:

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Destüñ yed-i beyzâ-yı mesîhâdan ‘ibâret

Engüşt-i terüñ gönçe-i zanbaḡdan ‘alâmet

106. Şiir/1

Nâ'il:

__./.__./.__./.__.

Öldürse ya vaşhyla kerem itse ol âfet

‘Uşşāka olur bu iki lutfuñ biri rahmet

107. Şiir/1

Zihnî:

__./.__./.__./.__.

Vird-i ruhuñ aşüftesi gülzâr-ı leţâfet

Üftâde-i zülfuñ geçiyor sünbül-i cennet

108. Şiir/1

Ahmed Lutfî'nin 8 nolu gazeline Şehrî bir nazire yazmıştır (Cergibozan 2017:168):

Ahmed Lutfî:

.___/.___/.___/.__.

Beyâz fes üzre pûşî şarmış ol maḥbûb-ı müsteşnâ

Görenler hâledâr olmuş dediler ğurre-i ğarrâ

G.8/1

Şehrî:

.___/.___/.___/.__.

Beyâz fesle siyeh pûşî başuñda ey melek sîmâ

Bir aḡ güldür hemân bir top benefşe içre bu nîdâ

118. Şiir/1

Şairin 232 nolu gazeline Sırrî bir nazire (Cergibozan 2017:231) yazmıştır:

Ahmed Lutfî:

__./.__./.__./.__.

Biz hem-dem ü hem-şoḥbet-i cānān idik evvel

Bir mültefit-i Hüsrev-i ḥübān idik evvel

G.232/1

Sırrî:

__./.__./.__./.__.

Biz maḥrem-i rāz-ı dil-i cānān idük evvel

Hem-meclis-i ser-çeşme-i ḥübān idük evvel

195. Şiir/1

Şair, diğeri bir eseri olan tezkiresinin Sırrî maddesinde, Sırrî'nin şaire ait “gül zamanıdır” redifli gazeline bir nazire yazdığını belirtip bu nazire gazeli de tezkiresine almıştır (Alpaydın, Yılmaz 2021: 95-96). Ancak Ahmed Lutfî'nin tezkiresinde belirttiği “gül zamanıdır” redifli gazeli, *Dîvân*'ın elimizdeki nüshaları olan ne Ü1 ne de Ü2 nüshalarında vardır. Biz buraya Sırrî'nin bahsi geçen gazeli için yazdığı nazirenin matla kısmını aldık:

Sırrî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Çıkıp bāğa şafā kıl mihribānım gül zamānıdır

Hırām et nāz ile serv-i revanım gül zamanıdır (Matla kısmı)

Dîvân'da 281 nolu gazele Seyyid Reşîd tarafından bir nazire (Cergibozan 2017:237) yazılmıştır:

Ahmed Lutfî:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Mā'il oldum yine bir tāze resen-bāza bugün

Çapdırap murğ-ı dili bir gözü şeh-bāza bugün G.281/1

Seyyid Reşid:

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

Ġāfilen varmış idüm 'arşa-ı cān-bāza bugün

Düş olup gözüme nā-geh bir 'aceb tāze bugün 204. Şiir/1

Son olarak da Ahmed Lutfî'nin "Tekirdağ'ı" redifli 309 nolu gazeline Kenzî ve Sâlim birer nazire yazmışlardır (Cergibozan 2017: 273-274):

Ahmed Lutfî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Çad-i Tûbâ'lar ile bāğ-ı cennetdir Tekirdağ'ı

Semen-sîmâlar ile pür-leṭāfetdir Tekirdağ'ı G.309/1

Kenzî:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Rehi 'işret-fezā cāyı ṭarāvetdür Tekirdağ'ı

Temeşāğāh-ı zībā pür-leṭāfetdür Tekirdağ'ı 246. Şiir/1

Sâlim:

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zihî maḥall [ü] bāğ-ı leṭāfetdür Tekirdağ'ı

Sülûk erbābına hoş-vār-ı rāḥatdur Tekirdağ'ı 247. Şiir/1

Sonuç olarak Ahmed Lutfî, yaşadığı dönemde yakın çevresindeki çağdaşı birçok şairi etkileyebilmiş bir isimdir, diyebiliriz. Bunu da ortaya koyarken gerek *Dîvân*'ı gerek diğer bir eseri olan Tezkire-i Şuarâ'sı ve gerekse Sırrî'ye ait şiir mecmuası bize birçok bilgi sunmaktadır.

3. TEKİRDAĞLI AHMED LUTFÎ DÎVÂNİ (TENKİTLİ METİN)

3.1. Dîvân'ın Nüshaları

3.1.1. Ü1 Nüshası

Ü1 nüshası, “İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmının İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan Yazmaları bölümünde, NEKTY10498 nolu yer numarasına kayıtlı” bir nüshadır. Bu nüsha; başında, ortasında ve sonunda fevayid kayıtlarıyla beraber I+77+XI+97+II şeklinde toplam 188 varaktan meydana gelmektedir. Sayfalar aharlı olup ebatı 213x134 mm.dir. Eser talik hatla yazılmıştır. Her sayfadaki satır sayısı 19'dur. Eserin dış yüzü gelgit ebrusuyla süslenmiş bir ciltle ciltlenmiştir. 1b sayfasında *Dîvân*'ın ilk şiiri olan münacatın ilk dokuz beyti güzel ve müzehheb bir serlevha içinde yazılmıştır. Devamındaki 2a sayfasında yer alan 10'dan 28'e kadar ki beyitler kalın altın yaldız cetvel içinde yazılmışken *Dîvân*'ın geri kalan kısmı sürh cetvel içine yazılmıştır. *Dîvân*'ın baş ve sonunda yer alan ifadeler aşağıdadır:

Başı: 1b

ای کریم و واحد و حی و غفور و غفران
وی رحیم و صمد و حق و شکور و منان

Sonu: 184b

مجوهر حرفله لطفی دیدی بو سعینه تاریخ
زهی دلکشجه جا اولدی بو قهوه خانه یارانه

سنه ۱۱۴۵

şeklindedir. Ü1 nüshasında zahriye kısmı bir yapraktan meydana gelmektedir. Zahriyenin ön yüzünde Seyyit Mahmud Kemâl isimli birine ait bir temellük kaydı vardır:

“İstaşhabehü'l- fakîr ileyh 'izzî şânühü Seyyid Maḥmūd Kemāl bin Meḥemmed Emîn bin Muştafâ bin Meḥemmed Emîn bin 'Oṣmân Raḥîmü'r-Raḥmân sene 1318 fî Receb 17 beduh”

Zahriyenin arka yüzünde yer alan beyitler şunlardır:

Beyt . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
‘Aẓīm it cismimi yā Rabb cehennem dobdolu olsun
Ḳamu ḳullarını ‘afv et hemān ben yanayım tenhā

Beyt .. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
Ḥased-i ḳalbī ‘ad ü luṭf ile zā’il olmaz
Sengde muzmer olan āteşe āb itmez eşer

Beyt _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _
Şal keştī-i umūruñu baḥr-i tevekküle
Ac bādbān-ı himmeti yan gelde seyre bak

Beyt _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Dār-ı dünyāya dimişler derk-i beyt-i ‘ankebūt
Başıña otlarda yansa dilüñü kendüñe tüt

Zahriyenin arka yüzünde yazılmış olan bu beyitlerin altında Mehemmed Emîn adına başka bir kayıt daha vardır:

“Teberrükehü’l-faḳīr Meḥemmed Emīnū’n-Nā’ib Ḳaḏa-yı İncik fī Şafer 15 sene 1185 ”

Dîvân’ın 1a sayfasında müstensih tarafından kaside ve gazellerin yer aldığı bir “fihrist” kısmı yazılmıştır. Bu fihristin altında müstensih tarafından okuyucu için şu şekilde bir yönlendirme cümlesi vardır:

“İş bu işāret olunan raḳamlar ‘aded-i evrāḳdır her ḳanḡi ḳāfiyede olan ḡazel murād olursa ḥarfiniñ taḥtına naẓar ide ḳanḡi raḳamda ise açıp ol kāḡıdda bula.”

Bununla beraber Ü1 nüshasının 1a ve 84b sayfasında hece ölçüsü ile yazılmış temellük kaydı diyebileceğimiz bir şiirin farklı isimle ve üstlerinde de bu isimlere ait iki mühürlü şekli vardır:

1. şiir:

İş bu dîvān-ı Luṭfî üzere mühr
Her gören şanmasın ki zā’iddir

Bu kitāb **Emīn**'iñ olduĝuna
İki mūhūr aña iki ūāhiddir

1a sayfası

1. ūiirin ūzerinde yer alan mūhūrler: Birinci mūhūrde “Meĥemmed 1152” ve ikinci mūhūrde ise “ūādıķu’l-va’d Meĥemmed Emīn 1157” ūeklinde isim ve tarihler vardır.

2. ūiir:

İū bu dīvān-ı Luťfī ūzere mūhr
Her gōren ūanmasın ki zā’iddir
Bu mecmū’a ‘**Ali**’niñ olduĝuna
İki mūhūr aña iki ūāhiddir

82b sayfası

2. ūiirin ūzerinde yer alan mūhūrler: Birinci mūhūrde “Ĥāk-ı rāh-ı sākī-i Kevser ‘Alī” ve ikinci mūhūrde “‘Alī” yazılıdır. Bu mūhūrlerdeki tarihler okunmamaktadır.

3.1.2. Ū2 Nūshası

“İstanbul Ūniversitesi Nadir Eseler Kūtūphanesi Tūrkçe Yazmalar kısmında NEKTY01028 nolu yer numarasına kayıtlı” bir nūshadır. Nūshanın ūnūnde 6 ve sonunda 2 varak olmak ūzere baūka ūairlere ait ūiirlerin olduĝu 8 varak vardır. Geri kalan 74 varakta Ahmed Lutfi’ye ait ūiirler yer almaktadır. Yani nūshada VI+74+II ūeklinde 82 varak vardır. Sayfa ebatı 157x218 mm.dir. Eser talik hatla yazılmıū olup her sayfadaki satır sayısı dūzensizdir. Dıūı kahverengi deri kaplıdır. Cōnk (Sıĝırdili) ūeklinde yazılmıūtır. Nūshanın 4b sayfasında adana Kadısı Mehemmed Feyzi adına bir feraĝ kaydı vardır:

“Nemeķahu’l-faķīr Meĥemmed Feyzī el-ķādī Adana”

Ayrıca 80b sayfasında aūaĝıdaki gibi bir temimme kaydı vardır:

“Temmetū’l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-Meliki’l-Vehhāb fī selĥ zī’l-ķa’d-e’ū-ūerīfe sene
iūnā ve sittīn ve mi’ete ve elf [h. 1162]”

Dîvân'ın baş ve sonunda yer alan ifadeler aşağıdadır:

Baş: 6b

مناجات جناب كبريا جل شأنه
ای کریم و واحد و حی و غفور و حنان
وی رحیم و صمد و حق و شکور و منان

Sonu: 80b

قلوب اهل طبعه ذاتکی بانی ایدوب مولا
سخن اربابی لطفکله جودک ایلله شادان

تمت الکتاب بعون الله الملك الوهاب فی سلخ ذی القعدة الشریفه سنه اثنی و ستین و مائة و الف

Not: Gerek Ü1 nüshasında gerekse Ü2 nüshasında herhangi bir müellif kaydına rastlanmamıştır. Lakin Ü1 nüshasında bazı imla durumları nüshanın müellif nüshasını olabileceğini düşündürmektedir. Zira bir müstensih, yazmış olduğu nüshada karalama ve eklemelerden uzak durup güzel bir nüsha (eser) ortaya koymak isteyeceğinden (Köksal 2012:18) elimizdeki Ü1 nüshasında yer alan bazı mısra ve beyitlerin (TR.121/13, K.8/15) üzerlerinin çizildiğini; bazı şiirlerin derkenarına beyit eklemesi yapıldığını (G.117/4, G.325/3, MUS.65/5) ve bir tarih şiirinin yan tarafına ebced hesaplamasının yapıldığını (TR.100) tespit ettik. Temize geçirilmiş bir nüshada müstensih bu tarz karalama ve hataları düzelterek nüshayı oluşturacağına göre bu nüsha müellif nüshası olabilir. Fakat bu teyite muhtaç bir bilgi olduğu için Ü1 nüshasına müellif nüshası diyememekteyiz.

3.2. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metot

1. Farsça kelimelerdeki vâv-ı ma'dûle normal satır hizasının üstünde gösterilmiştir. Örnek: ḥ^ˈāb , ḥ^ˈāhiş ...gibi.

2. Tarih şiirlerinde hesaba giren tarih mısra veya beyitleri hesaplamalar için eski yazı ile de yazılmıştır.

3. Nüsha farkları aparatta belirtilirken, önce metne alınan şekli yazılıp karşısında ise diğer nüshada yer alan farklı şekli alınmış ve bu farkın geçtiği nüsha belirtilmiştir. Ayrıca nüshalar arasındaki aparatta gösterilen farklarda aynı mısradaki kelimeler için (/) işareti; mısraları ayırmak içinse (//) işareti konmuştur.

Örnek: ğayretle : ‘izzetle Ü1

4. Şiirde herhangi bir beytin nüshada bulunmadığını belirtmek için aparatta nüshayı belirten harfin başına “ - ” işareti konmuştur. Mesela bir gazelin herhangi bir beyti tüm nüshalarda yoksa bu aparatta “ Beyit -Ü2, -Ü1” şeklinde gösterilmiştir.

5. Transkripsiyon işareti olarak “ ˆ ” (hemze) için “ ˆ ”; ˆ (ayn) harfi için “ ˆ ” ; Arapça ve Farsçadaki uzun ünlülerin okunuşunda “ ˆ ” işareti kullanılmış olup uzun ünlü olarak kullanılan “ ı ” (elif), “ ˆ ” (vâv) ve “ ˆ ” (ye) harfleri için sırasıyla “ ā, ū, ī ” harfleri kullanılmıştır.

6. Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesinde belirtilen yazım kuralları dikkate alınmış ve şu usûller takip edilmiştir:

a. Arapça, Farsça ön ekler ve edatlar, kendisinden sonra gelen kelimedenden bir kısa çizgiyle ayrılmış, sona gelen ve yapım eki görevindeki ekler ise bitişik yazılmıştır.

b. İzafet kesresi atılıp ters çevrilerek yapılan birleşik isim ve sıfatlarla; bir isimle fiilden türemiş isimlerin yan yana gelmesiyle oluşan tamlamalarda, özel isim bile olsa araya bir kısa çizgi konulmuştur: Bih-zâd gibi.

c. Âşiyân, âsitân, âfitâb gibi kelimelerde medli okunuştan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmiştir.

d. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına yazılmıştır. Örnek: güft-gū, tār-mār, ser-ā-ser, ser-be-ser, hiç-ender-hiç... gibi yazılışlar tercih edilmiştir.

7. Arapçada “Allâh” lafzı muzafun ileyh olduğu zaman “lām”lar işaretle ayrılmamıştır. Örnek: ‘Adu’llâh, Beytu’llâh ...gibi.
8. Herhangi bir sebepten dolayı okunamayan veya şairin tarafından boş bırakılan kelime veya ifadeler üç nokta (...) ile gösterilmiştir.
9. Anlamlandıramadığımız mısra ya da kelimelerin yanına (?) işareti konmuştur.
10. Şiirde yer alan zihafı göstermek için uzun ünlü olan “ā,ū,î” harfleri “ā,ū,î” italik şekilleri kullanılmıştır. Örnek: Luṭṭī, āṣī, ḵulṭb...gibi.
11. Elif-i maksûreler, uzun okunan yerlerde “‘Îsâ, Leylâ, ma‘nâ”; kısa okunduğu yerlerde ve tamlamalarda “‘Îsi, Leyli, ma‘ni” şeklinde yazılmıştır.
12. Vezin gereği ünlünün ünlüye ulandığı ve bu iki ünlüden birinin düştüğü valsi gösterirken kelimeler aynen yazılıp aralarına “_” sembolü konulmuştur.
Örnek: Nice_olur (Nic’olur) , Nūrî_Efendi (Nūrî’fendi)... gibi.
13. Ünlü türemeleri parantez içinde gösterilmiştir. Örnek: hüs(ü)n...gibi.
14. Vezin gereği ortaya çıkan ünlü “düşürme”lerinde kesme işareti kullanılmıştır.
Örnek n’işleyeyim, n’olur...gibi.
15. Çevriyazı sırasında, “ ‘ayş - ‘ıyş ; ‘aşk - ‘ışk ; ‘ayār - ‘ıyār ; suḥan - sühen ; zamān - zemān; cüvān - civān ” gibi her iki şekilde okunması mümkün olan kelimelerin okunuşunda kesin bir tavır gösterilerek, bütün metinde tek şekil yazılmıştır.
16. Özel adların ve diğer bazı kelimelerin yazımında “Türkçe İmlâ Kılavuzu”na uyulmuştur.
17. Türkçe kalın ünlü ile başlayan kelimelerde “d” sesi genellikle “ط” ile gösterilmektedir. Bunun fonetik bir değeri olmaması sebebiyle, bu ses “d” olarak tespit edilmiş, farkların da aparatta gösterilmesine gerek duyulmamıştır. Aynı düşünceden hareketle “düken- > tüken-“ örneğinde olduğu gibi “t” yerine “d” kullanılmıştır.
18. XVII ve XVIII. yy. Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalarda, bu asırlarda ünlülerde normalleşmeye gidilmiş, ünsüzlerde ise metne bağlı kalınmıştır.⁸⁷ Biz de

⁸⁷ Bu konu hakkında geniş bilgi için bk. “Gümüşkılıç, M.(1997). *18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri*, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Kartallıoğlu, Y. (2008). “*Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?*”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. (3/6). 450-470; Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Ankara: TDK Yay.; Mum, C.(2003). “*Halepli Edib Dîvânına Göre XVIII. Yüzyıl Türkçesinin Bazı Fonolojik Özellikleri*”. Bilig. (27). 51-70.”

çalışmamızda konuşma dilindeki değişikliklerin yazı dilini de etkilemiş olduğunu düşünerek eklerdeki ünlülerde normalleştirmeye gittik: “gördü, benim, senin, gidip, geldiği vb”. Buna karşılık, ünsüzlerde ise “yapdı, ogul” örneklerinde olduğu gibi metne bağlı kalınmıştır. Aynı şekilde kelime köklerinde ve bazı edatlardaki (içün, gice, deñlü, bil [bel], anı [onu], deyü [diye], aña [ona], eyü [iyi] vb.) ünlüler ile “(y)IcAK” zar-fiil eki “eyleyicek, olıcak” örneklerindeki gibi korunmuştur.

19. Metin tamiri yaptığımız yerlerde [] işareti, vezin gereği ünlü türemesi olan yerlerde () işareti kullanılmıştır: Nut(u)k, söyler [hep] ... gibi.

20. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında muzaf ve mevsuftan sonra kalınlık ve incelik uyumu göz önünde bulundurulmuştur. Örnek: siyāh-ı , nefis-i , hevā-yı , bāde-i... gibi.

Sonuç olarak tenkitli metin oluşturulurken her iki nüsha da esas alınmıştır. Zira her iki nüshada da farklı şiirler vardır. Bununla beraber her iki nüshada klasik bir divan tertibi gözetilmediği için nazım şekilleri Dîvân şiirindeki kalsik tertibe göre tarafımızdan yeniden sıralanmıştır.

3.3. Tenkitli Metinde Kullanılan Transkripsiyon Sistemi

Tenkitli metnimizi oluştururken aşağıdaki transkripsiyon harf sistemini⁸⁸ kullandık.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ			
Harf	Karşılığı	ض	Ḍ - ḍ / Ṣ - ṣ
ا	A - a	ط	Ṭ - ṭ
ب	B - b	ظ	Ẓ - ẓ
ت	T - t	ع	‘
ث	Ṣ - ṣ	غ	Ġ - ġ
ج	C - c	ف	F - f
چ	Ç - ç	ق	Q - q
ح	H - h	ك	K - k
خ	H - h	گ	G - g
د	D - d	ڭ	ñ
ذ	Z - z	ل	L - l
ر	R - r	م	M - m
ز	Z - z	ن	N - n
ژ	J - j	و	V - v
س	S - s	ه	H - h
ش	Ş - ş	ی	Y - y
ص	Ş - ş	ء	’

⁸⁸ Transkripsiyon fontu olarak “Gentium Plus” kullanılmıştır.

3.4. Tekirdağlı Ahmed Lutfî Dîvânı (Tenkitli Metin)

3.4.1. [Müfred]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

*Bismi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm*⁹⁰

Revnaḳ-ı ser-süre-i naẓm-ı kerīm

⁸⁹ **M1 3b**; Beyit -Ü1, -Ü2

⁹⁰ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla: Neml - 27/30’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 378).

3.4.2. [Kasîdeler]

Münacât-ı Cenâb-ı Kibriyâ Celle Şânühü⁹²

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- 1 Ey Kerîm ü Eḥad ü Ḥay u Ğafûr u Ḥannân⁹³
Ve’y Raḥîm ü Şamed ü Ḥaḫ u Şekûr u Mennân
- 2 Kızb ü bühtân u ḥaṭâdan dilimi pâķ eyle
Seni zıkr eylemeden ğayrıya açdırma dehân
- 3 Baña yâ Rabbî kerem edip ‘ināyet et kim
Doğru yoldan beni ayırmaya nefis ü şeyṭân⁹⁴
- 4 Ol Muḥammed Muşṭafâ’nıñ yüzü şuyu ḥaḫķı⁹⁵
Kıl bu miskîn kuluña luṭfuñu yâ Rab iḥsân⁹⁶
- 5 Yâ ilāhî gelmesin cân u dile ‘ucb u riyâ⁹⁷
Gönlü alçaķlığını eyle naşîb baña hemân⁹⁸
- 6 Eyle ‘âşık cānımı ṭā‘atiñe yâ Rabbî
Ğayrı aşlâ gelmesin bu dile fikr-i cānân⁹⁹
- 7 Yâ ilāhî ḳalbimi vesveseden ḳıl ḥālî¹⁰⁰
Ḥüblara eyleme hergiz dili mā’il bir ān¹⁰¹
- 8 Ḳaçķınam ḳapıña yüz sürü yöñeldim yâ Rab
Rûz u şeb ağlayuben eylerem āh u efgân¹⁰²
- 9 Dünya vü āḫiretin ben kuluñuñ ḳıl ma‘mûr
İki ‘ālemde beni eyle ilāhî ḥandân

⁹¹ Ü1 1b, Ü2 6b⁹² Münacât-ı Cenâb-ı Kibriyâ Celle Şânühü: Niyâz-nāme Ü1⁹³ Ḥannân: Ğufrân Ü1⁹⁴ Beyit -Ü2⁹⁵ Bu mısradaki vezin bozuktur.⁹⁶ Beyit -Ü2⁹⁷ Bu mısradaki vezin bozuktur.⁹⁸ Beyit -Ü2⁹⁹ Beyit -Ü2; Bu mısradaki vezin bozuktur.¹⁰⁰ Bu mısradaki vezin bozuktur.¹⁰¹ Beyit -Ü2¹⁰² Beyit -Ü2

- 10 Bir gün ola ki kulağım kıala işitmekden
Bir gün ola ki bu kıaddim büküle hem-çü kemān¹⁰³
- 11 Bir gün ola ki bu reftāre mecālim kıalmaz¹⁰⁴
Kesilir cümle vücūdumda¹⁰⁵ olan tāb ü tüvān
- 12 Melekü'l-mevt gelicek rûhumu kıabz eylemege
Hālet-i nez'ī baña eyle Hudāyā āsān
- 13 Murğ-ı rûhum kıafes-i tenden ederken pervāz
Eyle yoldaşımı yā Rabbī o demde imān
- 14 Gūş edip fevtimi hep cem' olalar¹⁰⁶ aḥbābım
Ġam u ġuşşayla gele kıabrime cümle yārān¹⁰⁷
- 15 Beni kıabr içre kıoyup hep gideler yārānım¹⁰⁸
Gele kıabr içre su'āle baña anda¹⁰⁹ melekān
- 16 Edicek baña su'āl lutf edüben yā Rabbī
Eyle ol demde hemān baña cevābın āsān¹¹⁰
- 17 Kıabrimi rahmetiñiñ nūru ile et pür-nūr
Kıara günde beni kıabr içre kıoma ser-gerdān
- 18 Bāğ-ı cennetden ilāhī eyle revzen sñeme¹¹¹
Kıabr içinde edeyim cennetiñi hep seyrān¹¹²
- 19 Kıabrime gönder eyā Rabb-i Raḥīm iki melek
Böyle tā ḥaş(i)re dek eglenem anlarla hemān¹¹³

¹⁰³ Mısra -Ü2

¹⁰⁴ Mısra -Ü2

¹⁰⁵ Kesilir cümle vücūdumda: Kesile bir gün ola bende Ü2

¹⁰⁶ cem' olalar: acıyalar Ü1

¹⁰⁷ Ġam u ġuşşayla gele kıabrime cümle yārān: Beni defin etmek için kıabrime gele yārān Ü2

¹⁰⁸ yārān: ölü evine Ü1

¹⁰⁹ anda: ol dem Ü2

¹¹⁰ hemān baña cevābın āsān: cevābım baña yā Rab āsān Ü2

¹¹¹ Bu mısrada vezin bozuktur.

¹¹² Beyit -Ü2

¹¹³ Beyit -Ü2

- 20 Beni mağfūr edüben ümmet-i Aḥmed'le ma'ā
Yā İlāhī yerimi eyle riyāz-ı Rıdvān
- 21 Raḥmetiñ baḥrine kıl ben kuluñu müstağrak
Cennet-i 'Adn'iñi yā Rabbī baña eyle mekān
- 22 Ol Ḥabīb'in yüzü şuyuna Hudāyā raḥm et ¹¹⁴
Yarın etme beni maḥşerde ḥacīl ey Mennān
- 23 Benim ol 'āşī vü mücrim ki kitāb-ı günehim
Rūz-ı maḥşere degin yazsalar olmaya beyān
- 24 Zevrak-ı dil uyalı ¹¹⁵ işbu hevā-yı nefse
Bir belā baḥrine düşdüm ki yok aña pāyān
- 25 Geçdi 'ömrüm gice gündüz ma'şiyet ile benim
Nice olur ḥālim eyā pādişeh-i kenv ü ¹¹⁶ mekān
- 26 Günde biñ cürm ederim her birisi dağlarca
Bir ḥayır eylemedim eyledigim hep tuğyān ¹¹⁷
- 27 Etmedim Ḥaqq'a yarar dünyede bir eyü 'amel
Rūz u ¹¹⁸ şeb eyledigim kız u riyā vü bühtān
- 28 Zerre miqdārı kadar eylemedim ḥayr u şevāb
Bī-'aded eyledim ammā nice cürm ü 'işyān ¹¹⁹
- 29 Hem Ḥabīb'in tutmadım sünnetini dünyāda ¹²⁰
Ḥavfim oldur rūz-ı maḥşerde olam rū-gerdān ¹²¹

¹¹⁴ yüzü şuyuna Hudāyā raḥm et: Muştafā vü müctebā ḥaqqı-içün Ü1

¹¹⁵ uyalı: olalı Ü2

¹¹⁶ ü -Ü2

¹¹⁷ tuğyān: 'işyān Ü2

¹¹⁸ u -Ü2

¹¹⁹ 'işyān:tuğyān Ü2

¹²⁰ Bu mısradaki vezin bozuktur.

¹²¹ Beyit -Ü2

- 30 Var iken bunca¹²² günāhım yine iki çeşmim
Rūz u şeb āh edüben¹²³ ḥasret(i)le dökmede ¹²⁴ kan
- 31 **Luṭfī**-i ‘āṣī vü mücrim gice gündüz yā Rab¹²⁵
Senden umar kerem ü luṭf u ‘aṭā vü iḥsān
- 32 Bu yüzüm karası ile varıcaḳ ḥazretiñe
Ben ḳuluñ cürmünü ‘afv eyleyüben et¹²⁶ şādān
- 33 Senden olmazsa kerem kimden olur sulṭānım
Eyle bī-çāre ḳuluñ derdine yā Rab dermān
- 34 Bu ḳadar cürm günāhım görüp ehl-i maḥşer
Hep ḳıyāmetde baña gülse gerek pīr ü cüvān
- 35 Ehl-i maḥşer arasında şermsār etme beni¹²⁷
Şol zamān kim gezerim yevm-i cezāda ‘uryān
- 36 Bu du‘āyı işidip kim ki der ise āmīn
Bāğ-ı cennetde anı eyle ilāhī ¹²⁸ ḥandān

¹²² bunca: cürm Ü2

¹²³ edüben: edip Ü1

¹²⁴ dökmede: dökmez Ü1

¹²⁵ **Luṭfī**-i ‘āṣī vü mücrim gice gündüz yā Rab:Rū-siyeh ‘āṣī vü mücrim **Luṭfī** ḳul sulṭānım Ü1

¹²⁶ eyleyüben et: eyleyip eyle Ü2

¹²⁷ Bu mısradā vezin bozuktur.

¹²⁸ ilāhī: Ḥudāyā Ü2

**Kaşîde-i Zîbâ vü Sitâyiş-i Müstesnâ
Berây-ı Vezîr-i A'zam Dâmâd İbrâhîm Paşa**

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 'İbâdu'llâha vâcib oldu etmek şükr-i Yezdânî
Sa'âdetle vezîr oldu ki zîrâ bir kerem-kânı
- 2 Cenâb-ı şadr-ı 'âlî ya'nî İbrâhîm Paşa kim
Nedîm-i hâş-ı hünkârî odur dâmâd-ı Sultânî
- 3 Vezîr-i muhterem destûr-ı a'zam âşaf-ı ekrem
Mürüvvet merhamet-pîşe nizâm-ı mülk-i 'Osmânî
- 4 Sa'âdetle alınca mühr-i 'adlî dest-i pâkine
Hemân gûyâ cihânîñ seyrine geldi o dem cânı
- 5 Görünce 'adl ü inşâfını şâd oldu bütün dünyâ
Vücûduyla hayât-ı tâze buldu_âlem-i fânî
- 6 Münevver etdi hâkķâ meş'al-i tedbîri âfâķı
Ziyâlandı çerâğ-ı re'yi ile dehr-i zulmânî
- 7 Nizâm-ı âlem için eyleyip sa'y(i)le iķdâmı
Yeñiden etdi ihyâ gûyiyâ bu köhne eyvânı
- 8 Mişâl-i gönçe bir dil kalmadı açılmadıķ aşlâ
Bahâr-ı devleti şâd eyledi erbâb-ı 'irfânı
- 9 Sürûr-ı rif'atinden hep çıkıp gösterdi baş ezhâr
Neşât-ı 'adli açdı gülşen içre verd-i handânı
- 10 N'ola kim tâzelense gül gibi bâğ-ı cihân şimdi
Mu'arrâ eyledi hâr-ı kederden bu gülistânı
- 11 Nice mesrûr u handân olmasın bây [u] gedâ cümle
Hükûmetde tutar yeksân mûr ile Süleymân'ı

¹²⁹ Ü1 9b; Kaside -Ü2

- 12 O deñlü oldu āsūde cihān devrinde anıñ kim
Bere kurd-ile kardaş oluben yalaşdılar kanı
- 13 ‘Aṭāsını işitse zan ederdi defterin Hātem
Kef-i iḥsānını görse tutardı lerze ‘ummānı
- 14 O deñlü sīm ü zer ĩṣār eder dest-i kerīmi kim
Ḥicābından geçirir yerlere bārān-ı nisānı
- 15 Edipdir herkesi bir manşib ile hurrem ü handān
N’ola dünyāyı tutsa şöhet-i in‘ām u iḥsānı
- 16 Zamān-ı devletinde fitneden ašlā eser yokdur
Meger hūbān-ı zībānıñ ola gīsū-yı fettānı
- 17 Neşāṭ-ı ‘adli ile cümle halk ol deñlü hurrem ki
Ne mümkün eylemek teşhīṣ huşyār ile sükrānı
- 18 Sitemden kimse feryād etmemişdir devr-i ‘adlinde
Meger kim muṭribiñ destinde şeştār ede efgānı
- 19 Eger hıfzı işābet etse idi hayl-i murgāna
Varıp bāz āşiyānına olurdu kebk mihmānı
- 20 Nesīm-i hışmı uğrasa eger ebr üstüne fī’l-ḥāl
Olurdu āsumānıñ bir şerer her kaṭre bārānı
- 21 Uyuverdi beçe āhū yatıp zānū-yı şīr üzre
Olaydı münteşir şahrāya anıñ emr fermānı
- 22 Ne cānı var ki kan ede zamānıñda anıñ kimse
Meger kim ‘ıyd-ı adḥāda dōke halk-ı cihān kanı
- 23 Kesilmedi hele kaṭ‘ā elinde kimseniñ başı
Meger kātibleriñ destinde kilik-i ‘anber-efşānı
- 24 Perīşān-ḥatır olmadı daḥı bir kimseden kimse
Meger kim şāneden maḥbūblarıñ zūlf-i perīşānı

- 25 Mey-i nāba eger bir kere hışm-ile nigāh etse
Olurdu mūrīř-i ğam bāde-i gülġūn-ı zamānı
- 26 Zamānında hele bir müşkil ‘uķde ķalmadı derdim
Girihli görmeseydim kākūl-i pūr-ķīn-i cānānı
- 27 Muķařřal müsterih oldu zamānında anıñ herkes
Du‘ā-yı ħayr ile yād etmede ħalk-ı cihān anı
- 28 Düşüp bir ħ‘āhiř[-i ‘uźmā]¹³⁰ dedim biñ řevķle tārīħ
Sa‘ādet ile mührü aldı hele dāmād-ı Sulţānī
سعادۃ ایلہ مہری آلدی ہلہ داماد سلطانی
Sene [h.] 1130 [m. 1717]
- 29 Vezīrā merħametkārā ħidīvā āřafā řadrā
Eyā erbāb-ı dīn ü devletiñ destūr-ı zī-řānı
- 30 Biraz ruħřat olursa derdimi takrīr edem tā kim
Bulaydı şerbet-i luţfuñla dil bir pāre dermānı
- 31 Nice demdir ki řarrāf kārġāhında görür oldu
Dü-ķeřmim rāyic-i pūr-sikke-i naķd-i firāvānı
- 32 Ne ķāre ceyş-i maşraf hep ħarāb-ender-ħarāb etdi
Bir iki ħamle ile kişver-i īrād-ı virānı
- 33 Yakıpdır baġrımı ħaylī zamāndır āteř-i iflās
Gümüş şuyudur ancak söndüren bu nār-ı sūzānı
- 34 Nice demdir ki bār-ı deyn ile ķaddim kemān oldu
Atıldım tīrveř miħnetle aldım ben bu meydānı
- 35 Ħalāř eyle beni luţf et emān devletli sulţānım
Ġazabla geldi dāyinler tıutup ķāk etdi dāmānı

¹³⁰ Mısradaki eksik kelime, 102b sayfasındaki “Tārīħ-i vūzerāt-ı Dāmād İbrāħīm Pařa” başlıklı tarih şiirinin son beytinin bu mısraya benzeyen ilk mısrasındaki “ ‘uźmā ” kelimesiyle tamamlanmıştır.

- 36 Efendim bir nazar kıl hālime ‘ayn-ı ‘ināyetle
Faķiriñdir ħalāş et ben esīr-i derd-i hicrānı
- 37 Eger dāmān-ı luţfuñ girse idi destime bir kez
Felekden dād edip çāk eylemez idim girībānı
- 38 Firāş-ı luţfuña mażhar olan yatsın ħuzūr etsin
Düşünde dahı görmez yoĥsulugu¹³¹ ey kerem-kānı
- 39 Dirāz etme yeter **Luţfi** me’āl añlandı aç destiñ
Du‘āya başla kim buldu қаşıde ħad ü pāyānı
- 40 Cihān durduķca ol şadr-ı vezāretde қarār etsin
‘İbādu’llāh sürsün sāyesinde zevķ-i devrānı
- 41 Mu‘ammer eylesin zāt-ı şerīfiñ ħazret-i Mevlā
Gice gündüz ħaţālardan emīn etsin Ĥudā anı

¹³¹ Vezin gereği “yoĥsulluđu” kelimesi “yoĥsulugu” olarak okunmuştur.

**Hüsnî-i Belâgatkar Hakkında
Nigâşte-i Kilk-i Fakr Olan Kaşîdedir**

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ey zāt-ı şerîfiñ dūr-i 'ummān-ı belāgat
V'ey ṭab'-ı laṭîfiñ gül-i ḥandān-ı belāgat
- 2 Tavşîf-i veliyyü'n-ni'amı eylediñ icrā
Etdiñ hüner erbābını reyyān-ı belāgat
- 3 Bulunmaz anıñ ḥak bu ki bir fende nazîri
İklīm-i faziletde odur ḥan-ı belāgat
- 4 Erdik anı medḥ etmek ile ecr-i 'azîme
Zîrā ki odur şāh-ı cihānbān-ı belāgat
- 5 Oldu suḥanıñ zîver-i mecmū'a-ı ḥāṭır
Naḳş oldu bütün ḳalbime dīvān-ı belāgat
- 6 Kilk-i hüneriñ feyzle mîzāb-ı güher-pāş
Nev-güfteleriñ her biri 'unvān-ı belāgat
- 7 Her bîkr-i ma'nāya veren ziynet ü¹³³ ḥüsnü
Meşşāṭa-ı ṭab'ındır eyā kān-ı belāgat
- 8 Āb-ı zer-i ta'zîm ile tārîḫ-i laṭîfiñ
Olmaḳdadır ārāyiş-i eyvān-ı belāgat
- 9 Bu lehçe-i pākize saña luṭf-ı Ḥudādır
Ey nā'il-i gencîne-i 'irfān-ı belāgat
- 10 Bu mevhîbe-i Ḥazret-i Ḥallāḳ-ı cihāndır
Ey gevher-i pākize-i 'ummān-ı belāgat

¹³² Ü1 11b, Ü2 7a

¹³³ ü -Ü2

- 11 Hep feyz-i ilāhīdir olan sende bu tevfiḳ
Nuṭḫuñ sebak-āmūz-ı debistān-ı belāḡat
- 12 Ṭab‘ıñ kafes-i ma‘rifete ṭūṭ‘i gūyā
Zihniñ şadef-i dānişe nīsān-ı belāḡat
- 13 Bir ebr-i güher-rīz gibi ṭab‘-ı laṭīfiñ
Yağdırmadadır ‘āleme bārān-ı belāḡat
- 14 Şi‘riñ ile şi‘r-i digeriñ ḥüsnünü āyā
Temyīz ede mi görmeyen erkān-ı belāḡat
- 15 Reşk-āver-i Sa‘dī olur ise n’ola nazmıñ
Ḥatm oldu meger sende Gülistān-ı belāḡat
- 16 Nesriñ ile şān bulmadadır nām-ı feşāḡat
Nazmıñ ile faḥr etmededir şān-ı belāḡat
- 17 Çok mu bu kadar ḥüsn ü edā ṭab‘ıña zīrā
Oldu ḳalemiñ zīver-i bostān-ı belāḡat
- 18 Reşk-āver olursa n’ola eş‘arıñ olupdur
Revnaḳ-dih-i dībāce-i dīvān-ı belāḡat
- 19 Ḥasret-keş idim şi‘r-i şafā-baḡşıña çokdan
Geldi dil-i bīmāra hele cān-ı belāḡat
- 20 Şi‘riñde seniñ olmaz idi lezzet-i güftār
Ger olmasa ṭab‘ıñ şekeristān-ı belāḡat
- 21 Maḳbūl-i veliyyü’n-ni‘amı oldu ḳaşıdeñ
Denildi saña verd-i gülistān-ı belāḡat
- 22 Ey Ḥüsnī seniñle olamaz kimse mu‘ārız
Verilmiş iken destiñe fermān-ı belāḡat
- 23 Bir neşve-i nā-dīdesin Allāh’a emānet
Luṭfī n’ola derse saña sulṭān-ı belāḡat

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Efendi bendeñe himmet zamānı gelmedi mi
‘Aṭā vü luṭf u mürüvvet zamānı gelmedi mi
- 2 Hücūm-ı seyl-i kederden yıkıldı beyt-i derūn
Dil-i ḥarāba mürüvvet zamānı gelmedi mi
- 3 Nesīm-i luṭf u mürevvet niçün vezān olmaz
Temevvüc-i yem-i şefkat zamānı gelmedi mi
- 4 Ṭabīb-i himmet [ü] luṭfuñ devā-res olmaz mı
Dil-i ‘alīlime şihḥat zamānı gelmedi mi
- 5 Kırudu kanı nice müddet oldu miḥbereniñ
O derdimendi ‘imāret zamānı gelmedi mi
- 6 Midād u ḥāme meyānında ney ki bu şeker-āb
‘Aceb ikisine ülfet zamānı gelmedi mi
- 7 Müyesser olmadı ben zāra keşfle kısmet
Ya bāri bendeñe ḥüccet zamānı gelmedi mi
- 8 Naşīb olan gelir elbette kısmetiñ derler
Bu derdimendiñe kısmet zamānı gelmedi mi
- 9 Kādem-nihāde-i teşrīf olalı sultānım
‘Aceb ki ṭab‘a semāḥat zamānı gelmedi mi
- 10 Şikāyet olmasın ey āfitāb-ı fażl u kemāl
Derūna zerrece rikḫat zamānı gelmedi mi
- 11 Midāde¹³⁶ ḥasret olupdur nice zamān kalemim
Zamānıñızda kitābet zamānı gelmedi mi

¹³⁴ Ü1 12a, Ü2 8a

¹³⁵ Kaşîde-i Zübde: Kaşîde Ü1

¹³⁶ Midāde: Midād Ü2

- 12 G r h-ı ehl-i su an va tı nızde    d olsun
Ma  r f ehline rif at zam nı gelmedi mi
- 13 Diy rımızda su an ehli  adri¹³⁷ bilmezler
 Aceb y  na ma ri  yet zam nı gelmedi mi
- 14 Esirge mu li  ne lu fu (i)le eyle nig h
Dil-i  az ne nez ret zam nı gelmedi mi
- 15 Olaydı  ıdmete ta y n  er k efendilerim¹³⁸
Bu ben fa  ri ne  ıdmet zam nı gelmedi mi
- 16 Olurdu bende ne ba tım olaydı bir himmet
Bilinmiyor ki  in yet zam nı gelmedi mi
- 17 Ne de l  lu fu a   y n de ilse  abd-i fa  r
Der n-ı p ke  iy net zam nı gelmedi mi
- 18  A   v  lu fu a yokdur h   olmadık n  il
Bu mu li  ne  im yet zam nı gelmedi mi
- 19 M n vebeyle giderler     ıdmete k tt b
Bu **Lu f ** bende ne nevbet zam nı gelmedi mi
- 20 Te azz l etmege etdi heves dil-i ma z n
 oru  efendime ra bet zam nı gelmedi mi¹³⁹
- 21  emende g l gibi  i ret zam nı gelmedi mi
Mi  l-i g n e be   et zam nı gelmedi mi
- 22 A ıldı g n eler oldu k   de hep ezh r
Bir iki y r ile  o bet zam nı gelmedi mi
- 23 Bah r geldi da ı gelmedi ne    u s r r
Bilinmiyor ki  e  ret zam nı gelmedi mi

¹³⁷  adri:  adri n   1

¹³⁸ efendilerim: efendiler   2

¹³⁹ Kasidenin 20. beyitten sonraki kısmı,   2 n shasında yoktur.

- 24 Dem-i sürûr u şafâ vaqt-i ‘ayş ü ‘işretdir
Çemende ref‘-i kesâfet zamânı gelmedi mi
- 25 Dil-i ‘alîle ‘ilâc edelim dem-i güldür
Bahâr mevsimi şerbet zamânı gelmedi mi
- 26 Gül oldu hurrem ü handân açıldı gonçeleri
Çemenistânı ziyâret zamânı gelmedi mi
- 27 Yanımca bâğa şalınmaz hele o serv-i revân
Benimle yohsa refâkat zamânı gelmedi mi
- 28 Ne deñlü ağlasam aşlâ terahhüm etmez o yâr
Derûn-ı pâkine rikâat zamânı gelmedi mi
- 29 Nice zamân idi hāmūş idiñ sen ey **Luţfî**
‘Aceb ya şî‘riñe ragbet zamânı gelmedi mi
- 30 Kaşîde âhîri ed‘iye lâzımındandır
Bu nazm-ı pâke nihâyet zamânı gelmedi mi
- 31 Veliyy-i ni‘mete hayır du‘â ne ni‘metdir
El aç du‘âya icâbet zamânı gelmedi mi

Kaşide-i Verdiye

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Gülzāra çıkdı eyledi 'arz-ı 'izār gül
Etdi hezār-ı zārına bî-ķarār gül
- 2 Żabķ etdi mülk-i bāġı bütün seyf-i ġār-ile
Taķt-ı ķemende oldu meġer ŗehriyār gül
- 3 Tecdīd eder vuzūsunu her ŗubķ ġāleden
Ĥaķķā ki oldu zāhid-i ķā'at-ġüzār gül
- 4 Gül cāmi'inde eyledi ķayyımlıķ 'andelīb
Gül-desteden ķıķardı ķerāġ-ı hezār gül
- 5 Ezhār-ı ġayra zerre ķadar etmez iltifāt
Oldu ķabā-yı sebz-ile ŗāķib-vakār gül
- 6 Aġzı ķoķar muŗāķibi ŗan etme ŗebnemi
Tāze 'arāķla eyledi def'-i ġumār gül
- 7 Altun ġöbekli ķalkānını ķolda gezdire
Ceyŗ-ı ķemende olsa n'ola ŗeh-süvār gül
- 8 La'lin piyālesini alıp dest-i pāķine
Bezm-i ķemende ķekdi mey-i ġoŗ-ġüvār gül
- 9 Ĥınā yāķsa destine biń ŗevķle n'ola
Erdi ķü 'ıyd-ı verde eder i'tibār gül
- 10 Ĥülŗen-serāy-ı bāġa yazıķ yılda bir ġelip
Bir hafta iķre āķir olur tārūmār gül
- 11 Yavuz yıl esmesin deyü eķfāl-ı ġonķeniń
Titrer ŗzerlerine durup dāyevār gül

¹⁴⁰Ü1 13a; Kaside -Ü2

- 12 Pür-jāle şanma gülleri vaqt-i şeh meger
La'lin tabaqlar ile eder dūr-niṣār gül
- 13 Ol şeh gelirse pāyına īṣār kaşdına
Tutar elinde yüz zer-i kāmīl-‘ayār gül
- 14 Āyā eder mi ‘azm-i gülistān o şeh deyü
Teşrīf-i yāre eylemedi intizār gül
- 15 Var ise ol da ‘āşıkıdır nāminīnemiñ
Ḥadd-i ğam-ile etdi yerin dāğdār gül
- 16 Sulṭān-ı mülk-i ḥüsn ü bahā Nūrī_Efendi kim
Görse cemāl-i pākin eder şermsār gül
- 17 Gül-ruḥlarına kılsa naẓar ḥaclet el verip
Hergiz çemende olmaz idi āşikār gül
- 18 Būs etmesiyle kūşe-i destārını anıñ
Oldu refi‘-i şān-ı bülend-iḳtidā[r] gül
- 19 Ber-ser edince bāğda ‘araḳçīn elini
Şandım ki taḳdı başına bir yādgār gül
- 20 Gül işlemiş ḥadīka-ı vechinde sūnbüle
Zan etme aşdı kākülüne bir ebr-i gül
- 21 Kaşd-ı teğazzül etdi bu dem ‘andelīb-i dīl
Etsin bu dūrri jāle-miṣāl gūşvār gül
- 22 Ey ḳaddi serv ü ḥaddi laṭīf tābdār gül
Beñzer mi saña çehrede ey şīvekār gül
- 23 Şem etmeseydiñ anı eger bulamaz idi
Bāğ-ı cihānda tā bu ḳadar iştihār gül
- 24 Beñzerdi saña ḥüsnle ḥulḳu eger şehā
Şalınmasaydı ḥār-ile ol nā-bekār gül

- 25 an aqlamakla d nd  g z m kırmızı g le
Bir kez dese  n'olur ba a ey dil-fik r g l
- 26 Olmaz bu mur -ı dille efendim sa a na  r
Ger  ad-hez r gelse bu b  a hez r g l
- 27 Gitmez bu h k-ı dilde olan h  hi -i h di 
Bitse mez rım  zre eger  ad-hez r g l
- 28   -bu  a  dem oldu benim g l en-i me  t
Her bir red f gelini  st nde var g l
- 29 oyup bu l fi **Lu f ** sa a eylesin du  
A dı  a ol  af da  eh  nev-bah r g l
- 30 Ol g l-cem l-i p ki i  oldurmasın H d 
Hergiz  emende  ev le leyl   neh r g l
- 31 Oldu  a t  ki g l en-i   lemd  r -n m 
L le benef e s nb l   z lf-i nig r g l
- 32 H r-ı kederden eyleye  s de H k seni
B  -ı cih nda g l gibi ey g l- z r g l

Kaşide-i Kudümiye Berāy-ı Bāzergān-zāde
Meḥammed Efendi *Ṭāle Beḳahu*¹⁴² Defʿa-ı Şāniye¹⁴³

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Şafā geldiñ eyā gerdün-ı ʿilmiñ mirh-i raḥşānı
Şafā geldiñ eyā burc-ı kemāliñ mäh-ı tābānı¹⁴⁴
- 2 Şafā geldiñ eyā revnaḳ-tırāz-ı gülşen-i iḳbāl
Şafā geldiñ eyā bāğ-ı vefānıñ verd-i ḥandānı¹⁴⁵
- 3 Şafā geldiñ eyā mihr-i sipihr-i ʿizzet ü devlet
Şafā geldiñ eyā erbāb-ı ʿirfānıñ suḥan-dānı¹⁴⁶
- 4 Bu Tekfūrdağı'na ḥaḳḳā ḥayāt-ı cāvidān olduñ
Bu belde ḳāleb-i bī-rūḥ iken geldi bu dem cānı
- 5 ʿAceb kimdir bu teşrīf eyleyen derseñ eger ey dil
Ne müjdeñ var¹⁴⁷ saña biñ şevḳle taʿrīf edem anı
- 6 Semiyy-i mefḥar-ı ʿālem Bāzergān-zāde kim oldur
ʿAdālet ile maʿmūr eyleyen bu köhne eyvānı
- 7 Maʿārif ḳadrin añlar bir vücūd-ı muḥretemsın sen
Felek görmüş degil zātıñ gibi bir ehl-i ʿirfānı
- 8 Nice dem idi kim teşrīfiñe müştāk idi cenāb
Saʿādet ile geldiñ şādumān etdiñ dil ü cānı
- 9 Cüdā olmazdı aşlā ārzū-yı şoḥbetiñ dilden
Derūnum eylediñ teşrīfiñ ile ḥaylī nūrānī

¹⁴¹ Ü1 14a, Ü2 8b

¹⁴² Ömrü uzun olsun (Eyduvan 1997:132).

¹⁴³ Meḥammed Efendi Ṭāle Beḳahu Defʿa-ı Şāniye -Ü2

¹⁴⁴ burc-ı kemāliñ mäh-ı tābānı: revnaḳ-tırāz-ı gülşen-i iḳbāl Ü2

¹⁴⁵ Mısra -Ü2

¹⁴⁶ Beyit -Ü2

¹⁴⁷ var -Ü2

- 10 Sezā idi bu beyt-i dil-keşi devletli Şākir Beg
Cenāb-ı ‘izzetiñ haqqında dese ey kerem-kānı
- 11 Kerīm ü munşif u ‘ādil ḥalīm ü ‘āqıl ü kāmīl
Ferīd-i ‘ālim ü ‘āmil ‘adīmü’l-miṣl-i aḳrānı
- 12 Seni gökde ararken yerde buldu beldemiz ḥalkı
Ḳudūm-ı pākiñ ile ḥurrem etdiñ cümle yārānı
- 13 Ola tevfiḳ-i Bārī her umūruñda seniñ rehber
Nedīmiñ ola ‘avn-i Ḥaḳ refiḳiñ luṭf-ı Rabbānī
- 14 Rodoscuḳ şehrini reşk-āver-i ‘Adn-i berīn etdiñ
Ḥudā haqqı feraḥnāk eylediñ erbāb-ı ‘irfānı
- 15 Bütün a’lā vü ednā şādumān oldu ḳudūmüñden
Hele teşrīfiñ oldu cümleye Mevlā’nıñ iḥsānı
- 16 Uyandı uyḥudan nergis senin yümñ-i ḳudūmüñle
Neşāt-ı ‘adliñ açdı gülşen içre verd-i ḥandānı
- 17 Ḳınā’-ı ma’rifet¹⁴⁸ ḳadrin bilir bir nükte-dānsın sen
Getirdim nazma anıñ-çün bu birkaç beyt-i zī-şānı
- 18 Ne hoş demiş bu beyt-i bī-naẓīri Veysī’i fāzıl
Felek memnūn u mesrūr eyledikde ol suḥan-dānı
- 19 Metā’-ı ma’rifet geldi revācın bulduḡu demler
Zer-efşān¹⁴⁹ eylesin nergisler evrāḳ-ı gülistānı¹⁵⁰
- 20 Efendim maḳdem-i pākiñ içün nezr eylemişdim ben
Ḥudā haqqı hele zebḥ eyledim bir re’s-i ḳurbānı
- 21 Kemāl-i pīr ede zātıñı Ḥaḳ devletle ‘izzetle
Ola emvālle evlādıñıñ Mevlā nigeḥbānı

¹⁴⁸ Ḳınā’-ı ma’rifet: Metā’-ı ma’rifet Ü2

¹⁴⁹ Zer-efşān: Zer-feşān Ü2

¹⁵⁰ Bu beyit, bir önceki beyitte belirtildiği gibi Veysī’ye ait olmayıp Nedīm’e (Macit 1994:108) aittir.

- 22 Demedi ‘özü olur bu derdimende şaldı kürkāsā
Elimden kapdı bir şamsūn-kıyāfet bir dilim nānı
- 23 Veliyy-i ni‘metimsin baña ihsān eyledin tekrār
Unutmam tā ölünce etdiğiñ bu luṭf u ihsānı
- 24 Dirāz etmeyelim aḥvāl ma‘lūm-ı şerīfiñdir
Ne ḥācet bunları taṭvīl kaşīde buldu pāyānı
- 25 Degil lāyık kudūm-i pākiñe olmağa pāy-endāz
Getirdim ḥāk-i pāye bir nice beyt-i perişānı
- 26 Kuşūrum kūşe-i dāmān-ı ‘afv ile sır eyle
Eger kim var ise eş‘arımıñ içinde noḡşānı
- 27 Budur ancak cenāb-ı ḥazretiñden iltimāsım kim
Ferāmūş eylemeyin zār u maḥzūn u¹⁵¹ perişānı
- 28 Kerem kıl ḥātiriñdan eyleme mehcūr sulṭānım
Derūndan eyleme iḥrāc bu dā‘ī-i senā-ḡānı
- 29 Yeter uzatma ey **Luṭfī** ḥulūş-ile du‘ā eyle
Cenāb-ı Kibriyā memnūn u mesrūr eyleye anı
- 30 Bula tā maḥfil-i şer‘-i şerīf hükkām ile revnaḡ
Vere sulṭānıma Ḥaḡ ḥazreti ‘ömr-i firāvānı
- 31 Sa‘ādet ile teşrīf edicek tārīḡ içün **Luṭfī**
Dedi bunda mübārek-bād niyābet ey kerem-kānı
بونده مبرك باد نيابت ای کرم کانی
Sene [h.] 1152 ¹⁵² Şafer [m. Mayıs 1738]

¹⁵¹ u -Ü2

¹⁵² 1152: 1151 Ü2

Hüve'l-Feyyāzü'l-Kerīm 154

[fa'ilātün fa'ilātün fa'ilātün fa'ilün]

- 1 Müjde ey dil şehriñe bir ehl-i ‘iffetdir gelen
Dīde rüşen yine bir şāhib-şerī‘atdır gelen
 - 2 Müjde ey bülbül-i ḥazān baḥtın oldu nev-bahār
Gülşen-i iḳbālīñe zīrā ṭarāvetdir gelen
 - 3 Dīde rüşen ḥāne-i vīrāne-i ḳalbin yine
Maḥzen-i nūr oldu bir ḥurşīd-i himmetdir gelen
 - 4 Müjde ey ḡam-ḥ‘ār-ı pür-ālām-ı hicrān ba‘d-ez-īn
Ṭab‘-ı maḥzūn u perīşāna şetāretdir gelen
 - 5 Dīde rüşen ey ferāmūşkār-ı luṭf u iltifāt
Ḥātıra şimden-gerü şevḳ ü beşāsetdir gelen
 - 6 Müjde ey ḥasret-keş-i şevḳ ü neşāt u inbisāt
Her dil-i maḡmūma şādī vü meserretdir gelen
 - 7 Dīde rüşen ey ḳalan kendi diyārında ḡarīb
Ma‘den-i luṭf u ‘aṭā şāhib-ri‘āyetdir gelen
 - 8 Müjde ey nā-kām şimden-şoñra şādān oluver
Baḥtınā bir ḥākim-i şāhib-‘adāletdir gelen
 - 9 Dīde rüşen ey olan künc-i elemde nā-tüvān
Ġam yeme dil ḥānesine istirāhatdır gelen
 - 10 Āsitān-ı devlet ü iḳbāl ü pür-iclālden
Daḡ-ı Tekfūr’a yine bir maḥż-ı raḥmetdir gelen
 - 11 Cānib-i mesned-nişīn-i şadr-ı Rūm’dan yümñle
Baḥr-i ‘ilm ü ma‘rifet şāhib-fazīletdir gelen

¹⁵³ **Ü1 15a, Ü2 10a**; Bu kaside, Ü2 nüshasında 33. beyitten itibaren yer almaktadır.

¹⁵⁴ O eli açık, cömert (kişi).

- 12 Ya‘nî Bâzergân-zâde şâhib-i fazl u ‘ulûm
Hâtır-ı pür-nûruna dâ’im mürüvvetdir gelen
- 13 Munşif ü mükrim hâlim ü ‘âdil dâna edîb¹⁵⁵
Şeş cihâtı hûb bir pâkize-âşletdir gelen
- 14 Mağşadı erbâb-ı ‘irfâna keremdir şubh u şâm
Hep derûnuna nûvâzişle ri‘âyetdir gelen
- 15 Şoğbetine maḥrem etmez câhil ü nâ-dânı hîç
Meclis-i hâşına erbâb-ı fazîletdir gelen
- 16 Gül gibi güldü açıldı cümle aḥbâbın yüzü
Düşmenânın ḳalbine ḡamla ḳasâvetdir gelen
- 17 Bir kerem-ḳânı mürevvet ma‘deni şâhib-‘aṭâ
Bir kerem-endîşe bir ehl-i semâhatdir gelen
- 18 İki zîbende nedîmi dergehinde ‘adl u dâd
Pîşgâhına dem-â-dem luṭf u şefḳatdir gelen
- 19 Bir sene cevri-ile hep ḳan ağladı erbâb-ı dil
Ḥamdu li’llâh şimdi zevḳ u şevḳ râhatdır gelen
- 20 Ḳalmadı zulm ü sitem hep gitdi mânend-i vebâ
Ḥasta-ı miḥnet-keşâna şimdi şîḥatdır gelen
- 21 Tevbe etdi dehr-i bî-dâd ba‘d-ez-în cevri etmege
Kimseler görmez sitem şâhib-‘adâletdir gelen
- 22 Çehre-i aḥbâbda zâhir oldu envâr-ı neşât
Rûy-ı a‘dâya velî sürḥ-ı hacâletdir gelen
- 23 Ṭab‘-ı aşḥâb-ı suḥandan hep meşakḳatdır giden
Hâtır-ı erbâb-ı ḥussâda melâletdir gelen

¹⁵⁵ Bu mısra da yer alan her kelimenin altında kırmızı mürekkeple 1’den 6’ya kadar rakamlar yazılıdır.

- 24 Şiddet-i emvāc-ı deryā-yı ğam oldu nā-bedīd
Keşt-ī ümīde nīm-bād-ı selāmetdir gelen
- 25 Zülmet-i cevr ü sitemle dolmuş iken beldemiz
Rūşen etdi ‘ālemi nūr-ı ‘adāletdir gelen
- 26 Nuṭkuna vā-beste aḥkām-ı rüsüm-ı ‘adl dād
Meclisine cümle erbāb-ı zārāfetdir gelen
- 27 Dürr-i meknūndur kelām-ı pāk-i dāniş-perveri
Hep dehānından belāġatla feşāhatdir gelen
- 28 Ḥüsn-ī şīrīn-suḥan demiş bu zībā maṭla‘ı
Doğrusu bu kim derūnuna kerāmetdir gelen
- 29 Beldemizden ḥamd ola zāġ-ı kesāfetdir giden
Yerine bir bülbul-i bāġ-ı belāġatdır gelen
- 30 Bir niyāzı herkesiñ gelmekde şimdi görñlüne
Bendeye ancak du‘ā-yı ‘ömr-i devletdir gelen
- 31 Hürrem ü ḥandān olup bu demde ḥāk-ı ‘izzete
Cebhe-fersā olmaġa ehl-i ṭabī‘atdır gelen
- 32 Maḳdemine düşdü bir tārīḥ dedim **Luṭfiyā**
Bize ‘izzile hele ‘ayn-ı sa‘ādetdir gelen
بزه عزّيله هله عين سعادتدر گن
Sene [h.] 1154 [m. 1741-1742]
- 33 Kāmkārā merḥametakārā du‘ā-gū perverā
Eşigiñ ḥākine hep erbāb-ı ḥācetdir gelen
- 34 Dest-gīr ol ḥākden kaldır bu ben üftādeyi
Kim eliñden dā‘imā luṭf u mürevvetdir gelen
- 35 Kimse görmez cevr ü zulm eyyām-ı ‘adliñde seniñ
Beldemiz sükkānına bi’l-cümle rāḥatdır gelen

- 36 Ba'd-ez-î'n memnûn u mesrûr olsun erbâb-ı kemâl
Ehl-i dil qadrin bilir bir 'ayn-ı rahmetdir gelen
- 37 Mesned-i Dağ-ı Tekûr evkât-ı zâyî'-kerdesin
Da'va-yı ğabn eylesin şâhib-'adâletdir gelen
- 38 Bir nigâhıñla¹⁵⁶ bulur bu memleket hüsni-i nizâm
Tab'-ı pâk-ile ahâli-çün şıyânetdir gelen
- 39 Olmada kemter-ğubâr-ı maqdemoñ kuhl-i neşât
Hak-i pâyı dîdeye iksîr-i 'izzetdir gelen
- 40 Ba'd-ez-î'n cümle re'âyâ ğamdan olurlar emîn
'Adliñ ile beldemiz halkına kuvvetdir gelen
- 41 Maqdemoñden ğonçeveş açılmadı dil qalması
Cümle ahbâbıñ derûnuna beşâsetdir gelen
- 42 Meclisiñden müstefid olmakda erbâb-ı suhan
Şoğbetiñden tab'-ı 'irfâna halâvetdir gelen
- 43 Himmet-i luţfuñ suhandân etdi **Luţfî** 'acizi
Anıñ-içün tab'ına dâ'im feşâhatdir gelen
- 44 Her biri bir tuhfesin 'arz-ı huşûr etdi velî
Bende-i bî-çâreden ancak belâğatdir gelen
- 45 Bir gice içre zuhûr eyledi bu nazm-ı laţîf
Âsumândan ğüyyâ nîsân-ı rahmetdir gelen
- 46 Maqdemoñ şevkiyle bir tâze ğazel etdi zuhûr
Çâşnisinden dile bir başqa lezzetdir gelen
- 47 Dün gice ğam-hâneme bir mâh-ı tal'atdır gelen
Tâli'im yâr oldu şimden-şoñra devletdir gelen ¹⁵⁷

¹⁵⁶ nigâhıñla: nigâh ile Ü2

¹⁵⁷ Kasidenin 47. beyitten sonraki kısmı, Ü2 nüshasında yoktur.

- 48 Fıkr-i būs-ı la'le ile bir şeker-leb dil-berin
Tab'ıma bir sükkeri pākize şerbetdir gelen
- 49 Bir cüvān-ı çār-ebrūnuñ ğamıyla her gice
Fıkr-i haṭṭıyla dile kara kasāvetdir gelen
- 50 Halvet içre alan āġūşa o şūhu dür döker
Dāhil-i germ-ābaya lā-büd harāretdir gelen
- 51 Kur'a-endāz-ı tefe'ül olıcak kör ṭālī'i
Bahtıma bir yār-ı her-cāyī ṭabī'atdır gelen
- 52 Söz temām oldu du'āya başla durma **Luṭfiyā**
Fırşatı fevt eyleme vaḳt-i icābetdir gelen
- 53 Tā ki ḥükkām-ı kerem-baḥşāya ehl-i naẓmdan
Tāze tāze şī'r ü nev-ṭarḥ-ı belāġatdır gelen
- 54 Haḳ te'ālā etmesin ḳalbiñ şeṭāretten tehī
Kim ḳudūmūñle ahāliye şeṭāretdir gelen

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Teraḥḥum eyledi ehl-i dile Hudā-yı Şabūr
Yine sa'ādet(i)le geldi vaqt-i zevk ü sürūr
- 2 Ğam ile ehl-i derūn ser-be-ceyb-i ḥayret iken
Müyesser etdi bu dem Ḥaḳ neşāṭ-ı nā-maḥşūr
- 3 Aḳarken āb-ı ḥayāt-ı 'aṭiye nā-dāna
Derūn-ı zümre-i 'irfāna¹⁶⁰ şimdi etdi mürūr
- 4 Açıldı baḥtı yine ğamzede suḥan-dānıñ
Göründü āyāne-i ṭālī'inde naḳş-ı ḥubūr
- 5 Şorunca dil sebebinden bu vaqt-i pür-feyziñ
Denildi oldu bir 'ādil hükūmete me'mūr
- 6 Hezār ḥamd ola Bārī'ye eyledi teşrīf
Bir ehl-i 'ilm ü fażilet cevānib-i ma'mūr
- 7 Kitāba tarḥ edip iḳbāl-i bābına taḳdīr
Olundu şānına bu beyt-i bī-naẓīr meşṭūr
- 8 Cenāb-ı ibn-i Bāzergān semiyy-i faḥr-i cihān
Ḳudūmüñ eyledi Yezdān bu şehre maḥż-ı sürūr¹⁶¹
- 9 Hudā'ya ḥamd ola dördüncü def'asında yine
Cemī'-i ehl-i beled sāyesinde etdi ḥuzūr
- 10 Doğup güneş gibi ol mihr-i āsumān-ı kerem
Cemāli etdi Rodoscuḳ diyārını pür-nūr

¹⁵⁸ Ü1 16b, Ü2 10b

¹⁵⁹ O, feyizlendiren cömert (kişi)

¹⁶⁰ 'irfāna: insāna Ü2

¹⁶¹ 9-15. beyitler Ü2 nüshasında yoktur.

- 11 ‘Adilde fażl u hünerde nazîr-i nâ-mesmû‘
Keremde cûd u ‘aţâda ‘adîli nâ-mezkûr
- 12 Sitem zamân-ı şerîfinde mahfî vü nihân
‘Adâlet ‘aşr-ı laţîfinde gün gibi meşhûr
- 13 ‘Uyûna hâk-ı rehi tûtiyâ kadar nâfi‘
Kelâm-ı feyz eşeri dilde cân gibi mestûr
- 14 Ne müşkil olsa eder ıtab‘-ı pâki elbet hâl
Musaḥḥar eylemiş aña her emri Rabb-i Şekûr
- 15 Melek-ı şîşâl felek-mesnedâ celî kadrâ
Eyâ cihânda olan ‘adl ü ḥilmle meşhûr
- 16 Ne çâre bir nice dem iktizâ-yı ḥikmet ile
Mizâc-ı ehl-i dil olmuşdu pâyimâl-i fütûr¹⁶²
- 17 Felek dedikleri ol nâ-bekâr u kec-revden
Nedir bu ehl-i diliñ çekdiği eziyet ü zûr
- 18 Gürûh-ı bî-hünerâna edip teveccüh-i tām
Nazardan ehl-i dil olmuşdu nice merhale dūr
- 19 Bunuñda ḥikmeti vardır bakılsa ‘ibretle
Tehî midir suḥan erbâbına bu cevri dühûr
- 20 Tesellî-i dil-i erbâb-ı ıtab‘ için ḥakkâ
Ne hoş demiş bu iki beyti Nâbî-i mağfûr
- 21 Tekâṭur eylemedikçe sirişk-i dîde-i tāk
Olur mu bâğ-ı temennâda ḥûşe-i engûr¹⁶³
- 22 Ḥazâna olmayıcağ pâyimâl şahn-ı çemen
Eder mi tâze bahâr-ı ḥayât-baḥş zuhûr¹⁶⁴

¹⁶² Bu beytin üzerinde “Melek-ı şîşâl-i felek-mesnedâ celî kadrâ” şeklinde önceki beytin ilk mısraı yazılıp üzeri çizilmiştir.

¹⁶³ Bilkan 1997: 41

¹⁶⁴ Bilkan 1997: 41

- 23 Teğazzül¹⁶⁵ eylemek isterdi dil bu vādīde
Bu pāk-edā ğazel-i nev derūna etdi hūṭūr
- 24 Ğamı mübeddel edermiş sürūra Rabb-i Ğafūr
Meger ki luṭfa işāret imiş bu sıklet ü¹⁶⁶ zūr
- 25 Meger muḳaddeme-i ḥande vü şeṭāret imiş
Derūn-ı ğam-zede miḥnetle olduĝu rencūr
- 26 Meger ṭulū^c-ı ziyā-yı şabāḥ u devlet imiş
Cihān meẓālīm-i cevri ile olduĝu deycūr
- 27 Meger delīl-i zuhūr-ı neşāṭ u ʿizzet imiş
Dil ehli olduĝu ekdār¹⁶⁷-ı dehr-ile mecbūr¹⁶⁸
- 28 Meger ki bāʿis-i āsūdegī vü¹⁶⁹ rāḥat imiş
Ezīyet eyledigi bu zamāne-i maĝrūr
- 29 Meger vesīle-i gül ğonçe-i refāhet¹⁷⁰ imiş
Cefā-yı ḥār-ile ehl-i dil olduĝu maḫhūr
- 30 Meger ki müjde-i didār-ı pāk-ı ḥazret imiş
Zamāne rūy-ı ʿabūs ile olduĝu bī-nūr
- 31 Meger beşāret-i naşb-ı veliyy-i niʿmet imiş
Sipihriñ etdigi **Luṭfī** cefā-yı dūr-ā-dūr
- 32 Meger maḥallī⁷ imiş kim kudūm-i pākiñ ile
Sürüldü ḳalmadı hīç gitdi cümle şāhid-i zūr
- 33 Fitol-i luṭfla çerāĝ-ı dehr edip ḥoş-bend
Ḳodu hele dil-i mecrūḥa merhem-i kâfur

¹⁶⁵ Teğazzül: Tenezzül Ü2

¹⁶⁶ ü -Ü2

¹⁶⁷ ekdār: ekdārdan Ü2

¹⁶⁸ Ü1 nüshasında, bu mısradaki “mecbūr” kelimesinden önce “mehcūr” kelimesi de yazılıdır.

¹⁶⁹ vü -Ü2

¹⁷⁰ refāhet: refāhiyet Ü1

- 34 Hekīm-i muṭlaḳ edince bu ben ‘alīle devā
Cerāḥat-ı dil-i zārımda ḳalmadı nāsūr
- 35 Seniñ ḳudūm-i şerefmendiñ içün ehl-i beled
Ḥulūş-ı ḳalble verdi taşadduḳāt u nüzūr
- 36 Bilip ‘adāletiñi ḥazret-i veliyy-i ni‘am
Seni niyābet-i çārümle eyledi mesrūr
- 37 Şen oldu ḥatır-ı maḥzūn kudūm-i pākiñ ile
Egerçi olmuş idim ḳahr-ı dehr-ile maḳhūr
- 38 Ğubār-ı maḳdem-i pākiñ ile açıldı gözüm
‘Aceb mi olsa dü-çeşmim neşātla pūr-nūr
- 39 Şenāñı böyle mi eylerdi ḥāme sulṭānım
Kemāl-i ḥayret¹⁷¹ ile olmasa göñül ma‘zūr
- 40 Tevaḳḳuf üzre der-i rif‘atıñde kilḳ-i şenā
Eger olur ise ruḥşat-nümā-yı ‘iz ü ḥuzūr
- 41 Bu gūne zıkr eder evşāf-ı pākiñi ḥāme
Eyā sūtūde-ḥışāl u keremver-i ma‘mūr
- 42 Kerīm-i kām-revā zāt-ı mekremet-ārā
Müşār-ı cūd u ‘aṭā bāḳire-küşā-yı umūr
- 43 Küşāde baḥt u ḳavī ṭālī‘ ü¹⁷² bülend iḳbāl
Ḥuceste zāt u¹⁷³ sūtūde-şıfāt u¹⁷⁴ ehl-i düşūr
- 44 Muḥassenātıñı mümkün degil beyān etmek
Şenāñı yazmada ‘āciz bu ḥāme-i meksūr
- 45 Bu bir gicede doḳunma ḳumaş-ı nev-īcād
‘Aceb mi sādece düşdüyse de buyur ma‘zūr

¹⁷¹ ḥayret: ğayret Ü2

¹⁷² ü -Ü2

¹⁷³ u -Ü2

¹⁷⁴ u -Ü2

- 46 ‘Arz-ı hülûsumu ‘arz etmedir birazda n’ola
Temeddühe ger olursa icâzet ü destûr
- 47 O deñlü pāk-edâdır cevâhir-i suhanım
Eder kaşîdemi ezber cinân içindeki hûr
- 48 Bu şehre yümn ile teşrîfine dedim târîh
Bu sâl yine oldu efendim hükûmete me’mûr
بو سال ينه اولدى افندم حكومته مأمور
Sene [h.] 1156 [m. 1743-1744]
- 49 El aç du‘āya suhan erdi **Luṭfî** pâyāna
Temām olunca duā’dır kaşîdede maşṭûr
- 50 Hemîşe tâ ki gürûh-ı suhanverân-ı zamân
Kaşîdeler vire hükkāma şarf edip maḳdûr
- 51 Deriñde ‘izzet ü rif‘at olup iki derbân
Kaṭıñdan olmaya devlet hemîşe dūr-â-dūr
- 52 Cihānda dergeh-i ‘adliñ küşād edip Mevlâ
Nazardan eylemeye **Luṭfî** bendeñi mehcûr
- 53 Vere vücûd-ı şerîfiñ hükûmete revnaḳ
Ede sa‘âdet ü ‘ömrüñ füzûn Hudâ-yı Ğafûr

**Zihnî-i Belâgatkârîñ Manzûm Mektûbu Vuşûlünde
Bâğ-ı Tabî'atdan Zuhûr Eden Berg-i Nâ-çîzdir**

[mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

- 1 Ne nâmedir bu ki şâd eyledi dil ü cânı
Görünce etdi derûnum ferahla nûrânî
- 2 Ne nâmedir bu ki tab'-ı derûn-ı ehl-i dile
Verir neşâtı mişâl-i şarâb-ı rummânî
- 3 Ne nâmedir bu ki her beyti bir dür-i yektâ
Edâ-yı nâziki dil-keş güzîde evzânı
- 4 Ne nâmedir bu ki kıldı hadîka-ı kalbim
Kemâl-i şevkle reşk-i riyâz-ı Rıdvânî
- 5 Ne nâmedir bu ki takrîz¹⁷⁶ ederdî ez-dil ü cân
Nazar edeydi buña Şâ'ib-i Şifâhânî
- 6 Ne nâmedir bu ki dilde kırmaz gam u guşsa
Mişâl-i gönçe açar hâtır-ı perîşânı
- 7 Ne nâmedir bu ki keyf-i şarâb-ı mażmûnu
Dil-i humâr-zedeye verdi şevk-i rûhânî
- 8 Ne nâmedir bu ki etdi bu ben şenâkârı
Serîr-i mülk-i sürûruñ şeh-i cihânbanı
- 9 Erince destime ol nâme-i sürûr-efzâ
Kemâl-i şevk ü ferahla küşâd edip anı

¹⁷⁵ Ü1 18b, Ü2 12a

¹⁷⁶ takrîz: şâd Ü2

- 10 Bilindi rîge¹⁷⁷ bedel olduğunu kuhl-efşân
Ğubâr-ı haṭṭı ziyâlandırınca çeşmânı¹⁷⁸
- 11 ‘Aceb bu nâme mi bâl-i Hümâ-yı devlet mi
Yaḥûd berât-ı sa‘âdet mi oldu erzânî
- 12 Degil bu nâme hemân ehl-i ṭab‘a baḥşışdır
Ki etdi baña ‘aṭâ bunu bir kerem-kânı
- 13 Cenâb-ı Zihñ Efendi semiyy-i faḥr-ı cihân
Ki vermiş aña Hudâ faẓl u ‘ilm ü ‘irfânı
- 14 Güzîde-i şu‘arâ âfiṭâb-ı burc-ı vefâ
Muḥîṭ-i cûd u ‘aṭâ ‘ilm ü faẓlñ ‘ummânı
- 15 Muḥibb-i ehl-i hüner ‘âkil-i sûtûde-sîr
Belîğ şâhib-eşer maḥẓ-ı luṭf-ı Rabbânî
- 16 Naẓîf¹⁷⁹ şâ‘ir-i vâkıf suḥanver-i ‘ârif
Zarîf-i ehl-i ma‘ârif o Nâbî-i sâni
- 17 Bu şeş nedîm-i kadîm meclisinden olmaz dūr
Zekâ vü fehm ü hüner faẓl u ‘ilm ü ‘irfânı
- 18 Mesâlik-i himemiñ rehber-i vefâdarı
Memâlik-i keremiñ Hüsrev-i cihânbanı
- 19 Yem-i feẓâ’il ü ‘ilmiñ dūr-i girân-ḳadri
Sipihr-i ma‘rifetiñ âfiṭâb-ı raḥşânı

¹⁷⁷ Beyitte yazılan “Rîğa - ريغه ” kelimesi anlam olarak (Buğz, kin, adavet; pislik, kirlilik.) beyte uymamaktadır. Kelimenin beytin anlamına uygun olan doğru yazımı “Rîg - ريگ ” (Kum; mürekkebi kurutmak için yazı üzerine serpilene ince kum, rıh.) olmalıdır. Biz de kelimenin metnin anlamına uygun imlasını tercih ettik.

¹⁷⁸ Beyit -Ü2

¹⁷⁹ Metinde sekiz yerde geçen bu kelime her iki nüshada da “ḳad - ض ” harfiyle yazılmış olup “Naẓîf - نظيف ” kelime “kirli, pis” anlamlarına gelmektedir. Ancak bu kelimenin anlamı beytlere uygun düşmemektedir. Kelimenin “zı - ط ” harfiyle yazılıp “pak, temiz” anlamlarına gelen “Naẓîf - نظيف ” şekli ise beytin anlam akışına uygun düşmektedir. Biz de beytin anlamına uygun olan bu imlayı tercih ettik.

- 20 Tevāzu‘u eder aḥbābı kendüye ‘āşık
Nüvāzişi eder ‘abd kimine insānı
- 21 O rütbe şi‘ri laṭīf ü selīs-edādır kim
Kulaḡdan ‘āşık eder gūş eden suḡan-dānı
- 22 Şadā-yı nāziki aındırdı şavt-ı Dāvūd’u
Edā-yı pāki unutturdu āb-ı ḡayvānı
- 23 Binā-yı şi‘ri o deñlü metīn ü müstaḡkem
Ki bir ‘ibāretiniñ yok içinde noḡşānı
- 24 Suḡan-şinās-ı füşeḡā belīg-i nīk-ṡab‘ā
Eyā ‘ulūm u fūnūn ma‘deni vefā-kānı
- 25 Diyem cenābıña bādī nedir bu nev şi‘re
Degilse bā‘is-i ṡaḡdī‘ sözüñ firāvānı
- 26 Ele alıp okuyunca o nāme-i pākiñ
Dil-i ḡazīnime verdi şafā-yı rūḡānī
- 27 Derūna geldigi āyā ne gūne naẓm¹⁸⁰ etsem
‘Aceb ne ṡarz¹⁸¹-ile vaşf etsem ol suḡan-dānı
- 28 Bu fikr ile bir iki nuşḡaya naẓar kıldım
O dem hemān elime girdi Neḡī Dīvānı
- 29 Tefe‘ül edip açınca o nuşḡayı nā-gāḡ
Zuḡūra geldi bu maṡla‘ be-luṡf-ı Rabbānī
- 30 Ne nāmedir bu ki ḡüsn-i beyān ‘unvānı
Eder küşāde dil-i ṡab‘-ı müst-mendānı¹⁸²
- 31 O sā‘at oldu faḡīriñ bu maṡla‘a pey-rev
Alınca deste o dem kil-k-i ‘anber-efşānı

¹⁸⁰ naẓm:vaşf Ü2

¹⁸¹ ṡarz: naẓm Ü2

¹⁸² (Akkuş 1991:246)

- 32 Mürevvet eyle efendim kuşūra etme nazār
Ne deñlü var-ise vaşfında kesr ü¹⁸³ noķşānı
- 33 Semend-i ṭab‘ıma medḥiñde eyleyip mahmūz
Kemāl-i sa‘y ü taķayyüdle alsa meydānı
- 34 Ne mümkün ede murādımca vaşfıñı taḥrīr
Kemend-i¹⁸⁴ ḥāme ne deñlü ederse cevlānı
- 35 Murād u maķşudum ancaķ budur cenābıñdan
Göñülde eyleme mehcūr bu ben şenā-ḥ‘ānı
- 36 Sözü uzatma yeter **Luṭfī** ğayrı eyle du‘ā
Ki buldu işbu muşanna‘ kaşīde pāyānı
- 37 Hemīşe tā ki gürūh-ı suḥanverān-ı cihān
Muṭayyeb eyleye nāmeyle derdimendānı
- 38 Ola sa‘ādet ü baḥt-ile ‘iz ü devletde
Dem-ā-dem eyleye ḥurrem Ḥaķ ol suḥan-dānı
- 39 Cihānda ola ne maķşūdu var-ise ḥāşıl
Ḥudā mu‘ammer ede ṭūl-i ‘ömr-ile anı

¹⁸³ ü -Ü2

¹⁸⁴ kemend: kemiyyet Ü1

Kaşide-i Der Sitāyış-i Dede Sultān

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Ne hoş gün idi o gün kim dil-i perīşānı
Ederdi gün gibi nūr-ı feraḥla nūrānī
- 2 Ne ülfet idi o ülfet ki bā'is-i rif'at
Münevver eyledi meclisde māh-ı tābānı
- 3 Ne 'izzet idi o 'izzet ki bādī-i rāḥat
Olurdu 'aşıq-ı üftādegāne erzānī
- 4 Ne ni'met idi o ni'met ki ni'met-i veşāyet
Bizim ile yeyip içerdı ol vefā-kānı
- 5 Ne devlet idi o devlet ki mūcib-i 'izzet
Ġarīk-i baḥr-i sürūr etdi cümle yārānı
- 6 Ne şöḥbet idi bu şöḥbet ki mişli nā-dīde
Cihānda bir daḥı olmaz o zevk-i rūḥānī
- 7 Ne 'izzet idi o 'izzet ki görmedim aşlā
Anıñ gibi dem-i ḥurrem zamān-ı şādānī
- 8 Ne vuşlat idi o vuşlat ki şevk-i vaşlı anıñ
Unutdur[ur]du cinān içre vaşl-ı ğılmānı
- 9 Ne şefkat idi o şefkat ki cāna ta'zīm
Ederdi zümre-i 'uşşāka luṭf u iḥsānı
- 10 Ne sā'at idi o sā'at ki geldigi sā'at
Ḥudā bu ḥasta-ı hicrāna verdi dermānı
- 11 Ne meclis idi o meclis ki anı vaşf edemem
Kalem beyān edemez yazsa nice dīvānı

- 12 Ne mecma‘ idi o mecma‘ küşāde hūb u laţif
Ki anda oldu hüveydā cemāl-i nūrānī
- 13 Ne cilve idi o cilve ki küşāde olmaz
Düşünde dağı kişi göremez o devrānı
- 14 Ne ‘ālem idi o ‘ālem ki_olamaz ‘ālemde
Anıñ gibi feraḥ u inbisāt u şādānī
- 15 Ne zevk idi ne şafālar idi o meclis-i hūş
Bizim ile güler oynardı o kerem-kānı
- 16 Ne şevk idi ‘aceb ol şevk ü zevk ‘akabe-güzār
Bizimle eyledi maḥrem o şāh-ı hūbānı
- 17 Güzel dem idi o demler ki etmiş idi bize
Nedīm-i hem-dem ü hem-rāz o māh-ı tābānı
- 18 Ne hoş gün idi o gün gün degildi şanki düğün
Bizimle hele şalındı o cānlarıñ cānı
- 19 Ne vakt idi ‘aceb ol vakt-i sa‘d u meymūn
Ki eyledi bize yārān o mihr-i raḥşānı
- 20 Ne hoşça idi o iftār ki bā‘is-i şādī
Ne ‘ālem idi o kim güldürürdü iḥvānı
- 21 Ne şebdi bilmezem o şeb Qadir mi idi ‘aceb
Ki ol gice bize gösterdi Dede Sulţān’ı
- 22 Nice Dede ki o¹⁸⁶ şāh-ı serīr-i mülk-i ḥüsn
Ki āh efendim ‘Alī Şāh der aña yārānı
- 23 Olupdur aña Sitānbūl mekān dār-ı qarār
Yayıldı şan‘at-ı hafā-yı felek ile şānı

¹⁸⁶ Vezin gereği “ol” kişi zamiri “o” şeklinde okunmuştur.

- 24 Mesîre-i ‘Alî Beg’de ol ‘Alî Şâh’ım
Okurdu bizlere Şehnâz ile Şafvân’ı
- 25 Felekde mişli bulunmaz aransa ger dünyâ
Doğurmadı bir ana öyle hûb-ı devrânı
- 26 Ma‘ârif ehline eyler o nâzenîn ikrâm
Muhîb-i ehl-i hünerdir sever suhandânı
- 27 Laţîf okur okudursa neyi o meh-veş kim
Diñerdi bülbül işitse ger ol hoş elhânı
- 28 Ne deñlü hûsnü güzel ise hulkü dahı güzel
Cihânda görmedim aşlâ ben öyle cânânı
- 29 Güzîde dil-ber-i ra‘nâ nazîri yok aşlâ
Muhtî-i mihr ü vefâ luţf şefkat ‘ummânı
- 30 Tarîk-i ehl-i hüner dil-ber-i melek-manzar
Nedîm-i şaħib-eşer maħz-ı luţf-ı Rabbânî
- 31 O meh-liķâ gibi var mı cihânda bir dil-ber
Ki yok hûsünde anıñ zerre deñlü noķşânı
- 32 O göz ucu-ile nihânca âşinâlıklar
Eder küşâd derûn-ı tab‘-ı ehl-i ‘irfânı
- 33 Taħammül eyleyemez ħandesine ‘âşık olan
Anıñ tebessümü eyler helâk insânı
- 34 Nüvâziş ile ri‘âyet eder dil ehline hep
Ölup gidince olurum anıñ senâ-ħ‘ânı
- 35 Sözü uzatma yeter ħayrı **Luţfî** eyle du‘â
Ki buldu işbu muşanna‘ kaşîde pâyânı
- 36 Hemîşe sâde rehâsiyla zümre-i üşşâķ
Dem-â-dem eyleye zevķ u feraħla devrânı

37 Ğudā o mehveşi cümle belādan eyle emīn
Hemīře ola mü'ebbed ırıřūr eyvānı

38 O deñlü 'izzet ü rif'at bula o dil-ber kim
Cihānı ırta anıñ devlet ile 'unvānı

39 Cihānda ola ne maırřūdu varsa ğāřılı
Yayıla ğüsnle dünyāya şöhret ü řānı

40 Hemīře baĥt u sa'ādetle 'iz ü devletle
Ğudā mu'ammer ede tül-i 'ömür ile anı

Sene [h.] 1137 şa'bān 15 [m. 1725 Nisan 29]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Nev-bahār erdi güzellendi ser-ā-ser gülşen
Egnine giydi yine sebz ser-ā-ser gülşen
- 2 Yine verdi çemene Hāk Hāz(i)ret tāze hayāt
Hālīka eylemede hāmd ü senālar gülşen
- 3 Her şükūfe açılıp oldu müzeyyen gülzār
Açdı gāhīce karanfil gehī ‘anber gülşen
- 4 Yāsemin sāde giyip etmede ‘arz-ı kāmēt
Gül-i zībāya bakıp gönlünü eyler gülşen
- 5 Serviler durmada her rūz şeb ayak üzere
Katı çok bendesi var şāhib-i çāker gülşen
- 6 Gāhīce neftī giyip gāh yeşil giymededir
Çemenī cāme giyen dil-bere beñzer gülşen
- 7 Lāle vü sünbül ü gül ile benefşe zanbağ
Oldu güller ile pür-ziynet ü pür-fer gülşen
- 8 Görmedim böyle libās ‘āşıkı pür-āşüfte
Sebz cāmeyle verir kendüye zīver gülşen
- 9 Lāleler etdi çerāgān yine gülzār içre
Cennet-i ‘Adn’e dönüp oldu münevver gülşen
- 10 Oldu her gonçe leṭāfetde müzehheb micmer
Misk-i Rūmī’yle yine oldu mu‘aṭṭar gülşen
- 11 Şanma kim ‘arz-ı cemāl eyledi bāğda süsen
Takdı gūyā beline tīg-i mücevher gülşen

- 12 Cümle ezhār açılıp erdi yine ṭab‘a neṣāṭ
Āh edip bülbul-i dil rūz ṣeb ister gülşen
- 13 N’ola olsa ṣemenī cāmelere müstağrak
Yılda bir kere giyer cāme-i aḥḍar gülşen
- 14 ‘Āṣıķıñ ṭab‘ı n’ola şu gibi aḳsa bāğa
Cennete döndü ṣükūfeyle yine her gülşen
- 15 Aḳça bardaḳ ile zerrīn ḳadeḥ aldı ele
Gizlice görmek için bāde-i aḥmer gülşen
- 16 Ğonṣeyi cān-ı ‘azīzi gibi ḥıfz etmededir
Esmesin aña yavuz yıl deyü titrer gülşen
- 17 ‘Ayş u ‘iṣretle geṣer dā’im anıñ evḳatı
Gāh sāzende gehī bülbul[ü] diñler gülşen
- 18 Ṭūğ-ı ṣāhī baṣıcaḳ ṣaḥn-ı ṣemenzāra ayak
Görüp ikrāmıla gösterdi aña yer gülşen
- 19 Çünkü erbāb-ı ṣafāya o verir tāze neṣāṭ
Yā ilāhī dilerim ola mu‘ammer gülşen
- 20 Verir insāna ḥayāt-ı ebedī her nazarı
Hıḳ ḡam u ḡuşsa ḳomaz kişide derler gülşen
- 21 Dedi bir pīr baña dört şey eder ‘ömrünü uzun
Mā-yı cārī mey-i gül-gün ile dil-ber gülşen
- 22 Ğonṣe-leblerle gülistāna ṣalındı zürefā
Maḳdem-i dil-ber ile etdi ṣafālar gülşen
- 23 Gerçi hoşdur bir iki ḡonṣe ile ‘azm-i ṣemen
N’eyleyim olmadı ben zāra muḳadder gülşen
- 24 Baña āteş görünür gülleri gülzārıñ āh
Külḥan olur gözüme ḥasret ile her gülşen

- 25 Yārsız her ne zamān ‘azm-i gülistān etsem
Ġam ile gözlerime görünür aḥker gülşen
- 26 Etdi bir tāze ġazel ḥāṭır-ı maḥzūna ḥuṭūr
Ey leb-i ġonçe bunu eylesin ezber gülşen
- 27 Nice beñzer saña ey rūḥ-ı muşavver gülşen
Kim dedi ‘ārızıña ey leb-i Kevşer gülşen
- 28 Nice teşbīḥ olunur vechine gülşen cānā
İki üç ayda şararıp şolar ekşer gülşen
- 29 Beñzemez kāmēt-i mevzūnuña şāhım birisi
Bitirirmiş tūtalım serv-ile ‘ar‘ar gülşen
- 30 Muntazır gül yüzünü görmege ḥaylī demdir
Ḥasret-i rūyuñ(i)le oldu mükedder gülşen
- 31 Kākülüñ seyr edicek oldu perīşān sūnbül
Būy-ı zūlfüñ ericek oldu mu‘anber gülşen
- 32 Gülsitānıñ gülünü dermede nā-dān ammā
Vermedi ḥayf baña bir gül-i aḥmer gülşen
- 33 Yārsız baña göñül ḥaḳ bu ki hīç meyl etmez
Görünür gözlerime doğrusu nīşter gülşen
- 34 Herkesiñ vermede ṭab‘ına feraḥ ammā āḥ
Ne zamān varsam eder hep beni muḡber gülşen
- 35 Çoġu açıldı gülistāna mişāl-ı ġonçe
Olmadı **Lutfī**-i nā-çāra müyesser gülşen
- 36 Tāze maẓmūnlar ile oldu bu nazmım bir bāġ
N’ola der ise bunuñ adına dil-ber gülşen
- 37 Bu kaşīdem giderir dilde olan zeng-i ġamı
‘Āşıkıñ ṭab‘ını etmez mi muṭahhar gülşen

- 38 Her kim okursa bu nazmım benim olur mesrūr
Şād u ḥandān olur elbette görenler gülşen
- 39 **Luṭfiyā** etme dirāz eyle o meh-rūya du‘ā
Bu kadar vaş(ı)fa ne ḥācet ır eder gülşen
- 40 Bāğ-ı ‘ālemde şafā-yāb ola dā’im ol şāh
Her sene tā ki açā tāzece güller gülşen ¹⁸⁸

¹⁸⁸ Ü1 nüshasının **21a** sayfasında “**Şābit**” başlığı altında beş adet beyit ve bir adet kıta yer almaktadır. Bunlardan sadece iki beyit, Bosnalı Sābit Divānı’nda yer almamaktadır. Tüm şiirler aşağıdadır:

- 1- *Bu ra ‘nālukla mektebde eger ey Yūsuf-ı şānī*
Göreydi mihr-i rūyuñ kaldırırđı mäh-ı tābānı (Karacan 1991: 562)
- 2- *Şofī pusere mā’il olur duḥtere ‘āşık*
Mābeyn odası gibi ikiyüzlü münāfık (Karacan 1991: 565)
- 3- *Zülf-i dil-ber dolanır boynuma iki gicedür*
Ey mu ‘abber vaḳı’an ta ‘bīri nicedür (Karacan 1991: Divanda Yok)
- 4- *Pādişāhuñ kulu olduñ çünkim*
Der-i devletde yedinci at tūt (Karacan 1991: Divanda Yok)
- 5- *Zāhidā eyleme cem’iyet rindāna heves*
Şıklet-i rīş-i dirāzuñ çekemezler uzkes (Karacan 1991: 428)
- 6- *Zāhide ‘aceb sim-keş-i şān’at-ı cerdür*
Hep kendüye çekdi zer-i erbāb-ı zekātı
Dünyā ile uḳbāyı nazardan edüp ışkāt
Gördükde ölür hırşla ışkāt-ı şalātı (Karacan 1991: 543)

**Ser-Küttāb ‘Abdu’l-bākī Efendi Hāzretleri¹⁹⁰
Hakkında Bāğ-ı Tābī‘atdan Ser-zede Olan
Berg-i Nā-çīzdir**

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ey vücūdu şeref-ārā-yı hükümgāh-ı kazā
Ve’y dili mazbaṭa-ı şer‘-i şerīf-i garrā
- 2 Bülbül-i bāğ-ı belāgat gül-i gülzār-ı kemāl
Naḥl-ı botsān-ı fazīlet şeh-i iklīm-i ḥayā
- 3 Nükte-dān merd-i zarīf ‘ārif-i šāḥib-te’līf
Rākım-ı şer‘-i şerīf ‘ālim ü fāzıl dānā
- 4 Ser-i küttāb¹⁹¹-ı hükümetiñe şer‘-i nebevī
Ya‘nī kim Naḥlī Efendi o re’īs-i bülegā
- 5 Ben ḥuzūrunda ḥiṭāb edemez iken etdi
Vech-i āyīnesi bu tūṭṭāb-ım gūyā
- 6 Sen o mir’āt-ı şafā-baḥş-ı ḥaḳīkatsin kim
Görmemiştir baḳan ol āyīnede rūy-ı riyā
- 7 Sen o pākize-edāsın ki olur sulṭānım
Nazmıñ ārāyiş-i mecmū‘a-ı erbāb-ı zekā
- 8 Sen o şayyād-ı şikārgāh-ı ma‘ārifsın kim
Şayd olur dām-ı ḥayālīñde tezerv-i ma‘nā
- 9 Suḥanıñ ser-suḥan-ı nuşḥa-ı ‘ilm ü ‘irfān
Ḳalemiñ nev-ḳalem-i gülşen-i şi‘r ü inşā
- 10 Dili elbette olur tāze ma‘ānī ile pūr
Ḳanḳı şā‘ir ki ede şi‘r-i laṭīfiñ īmlā

¹⁸⁹ Ü1 23a, Ü2 47b

¹⁹⁰ Hāzretleri -Ü2

¹⁹¹ Vezin gereği “ser- küttāb” kelimesi, “ser-i küttāb” şeklinde okunmuştur.

- 11 Bāġbān-ı çemenistān-ı suḥandır ṭab‘ıñ
Etmede terbiye nev-bāve-i pākize-edā
- 12 Rāst derdi dese bu mıṣra‘ı saña Veysī
Melikü’l-mülkü ma‘ānī ve emīrū’ş-şu‘arā ¹⁹²
- 13 Şāhid-i naẓmıña bin cān ile¹⁹³ oldum ‘āşık
Beni ol nev-suḥan inşālarıñ etdi şeydā
- 14 Baḥr-i dilden dūr-i eş‘ār zuḥūr etdikçe
Kerem et eyle o lü’lülere ben zāra ‘atā
- 15 Ḥāk-i pāyiñe yüzün sürmek içün bu naẓmım
Eli boş varmağa eylemek ile¹⁹⁴ şerm ü ḥayā
- 16 Biñ ḥacāletle faķīrāne benim sulṭānım
Dergeh-i pākiñe olundu bir ¹⁹⁵ ‘aynıñ ihdā
- 17 ‘Ayn-ı ‘ibretle bakılsa olunur isti‘māl
Kıl kerem çeşm-i ḥaķaretle naẓar kılma aña
- 18 Göz göre etme beni ḥüsn-i naẓardan mehcūr
Naẓar-ı ‘ātıfet et ‘ayn-ı ‘inayetle baña
- 19 Dest-gīr ol elim al koma ayaklarda beni
Dil-i mecrūḥuma merhem-res olup eyle devā
- 20 Ğaraẓım cevher-i iksīr-i naẓardır ancak
Luṭf7 kuluñdan efendim anı gel etme cüdā

¹⁹² Manalar ülkesinin hükümdarı ve şairlerin reisi.

¹⁹³ cān ile: cānla Ü1

¹⁹⁴ eylemek ile: sulṭānım biñ Ü2

¹⁹⁵ bir: bu Ü2

Ḳudūmiye-i Fahrü'l-Müderrişinü'l-Kirām
 Ḥazret-i Veliyyü'n-ni'am Māhir-zāde
 Şākir es-Seyyid Muştafā Efendi *Ṭāle Bekāhu* ¹⁹⁷

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Selāṭiniñ velīsi ḥazret-i Sultān Maḥmūd Ḥān
 Ki kırk üç senesi şāhenşeh-i 'ālem-penāh oldu
- 2 O şāh-ı bende-perver n'ola pertev-pāş-ı 'adl olsa
 Fürüg-ı şıdk-ı pāki ḥaḳ bu nūr-ı şubḥ-gāh oldu
- 3 Semend-i cāhınıñ altun rikābıdır degil ḥurşīd
 Şeb ise edhem-i bahtına zeyn-pūş-ı siyāh oldu
- 4 Niyāz eylerdi Ḥaḳ'dan bir ṭabīb-i fāzıl u 'ādil
 Ḥulūşāne du'ā-yı ḥayr-ı maḳbūl-ı ilāh oldu
- 5 Eṭibbāya re'is etdi Ḥayātī-zāde'yi nā-gāh
 Mübārek kūşe-i iḥrāmları taḳbīlgāh oldu
- 6 Olunca yümn-ile mesned-nişīn-i şadr-ı Rūm ol ān
 Ricāl-i devlete dāmān-ı pāki büsegāh oldu
- 7 Vücūdu mesned-i devletde bir rūḥ-ı muşavverdir
 Naẓīriñ görmedi 'ālem nice şāl-ile māh oldu
- 8 Bu dīn [ü] devlete sa'yi olup ma'lūm-ı sultānī
 Ahālī-yi diyāra maḥz-ı elṭāf-ı ilāh oldu
- 9 Ne öyle bir şehinşāh-ı cihān geldi bu dünyāya
 Ne bir şāhıñ anıñ gibi ṭabīb-i 'ālī-cāh oldu
- 10 Tekirdağ'ı kazāsı arpalık olmağla ḥaḳ bu kim
 Ahālī-yi diyāra maḥz-ı elṭāf-ı ilāh oldu

¹⁹⁶ Ü1 76b; Kaside -Ü2

¹⁹⁷ Ömrü uzun olsun (Eyduvan 1997:132).

- 11 Bu belde halkınıñ ol-deñlü cezb etdi ulūbun kim
Aña her biri gūyā bende-i bī-iştibāh oldu
- 12 Niyābetlerine evvel olup ‘Abdu’r-Raḥīm nā’il
Hükümetle Tekirdağ’ına geldi yedi māh oldu
- 13 İkincisi ara Molla sa‘ādetle gelip nā-gāh
Doğuz ay aña daḥı bu Rodoscuğ tekyegāh oldu
- 14 Üçüncü de Bāzergān-zāde etdi yūmn-ile teşrīf
Tekirdağ’ı diyārı aña bir yıl cāygāh oldu
- 15 O da taḫdīr-i Ḥaḫ’la ‘azl olunca yerine anıñ
ara Aḫmed Efendi’ye bu yıl da yüce cāh oldu
- 16 Bilecik’den Bāzergān-zāde’ye oldu yine iḥsān
Rodoscuğ şehri yine aña bir yıl cilvegāh oldu
- 17 Anıñ ardınca [da] el-Ḥāc Meḥemmed geldiler şöñra
Bāzergān-zāde yine ḫākim-i şer‘-i İlāh oldu
- 18 Esīrī-zāde ‘Abdu’l-Bāḫī_Efendi geldi Eyyūb’dan
Aña da on yedi ay beldemiz ārāmgāh oldu
- 19 Bāzergān-zāde Balıkesrī’den etdi yine teşrīf
Zamānında on ay erbāb-ı ‘irfāna nigāh oldu
- 20 O da ma‘zūl olunca Sāmī Efendi gelip nā-gāh
Aña da on beş ay bu şehir-i zībā ḫānḫāh oldu
- 21 Anıñ ardınca teşrīf eyledi bir fāzıl u ‘ādil
Ahāliye mübārek dāmeni taḫbīlgāh oldu
- 22 Cenāb-ı ḫāzret-i Şākir Efendi edicek teşrīf
Tekirdağ’ı diyārı şimdi ‘Adn’e ğıbtağāh oldu
- 23 Müderrisleriñ āb-ı rūyu bize ḫāzret-i Māhir
Tekirdağ’ı ahālisine bir fāzıl-ı İlāh oldu

- 24 Cenāb-ı faḥr-ı sādāt-ı kirām ol fāzıl-ı devrān
Mübārek maḳdemine belde ḥalkı ferṣ-i rāh oldu
- 25 Sezādır şehrimiz etse tefāḥur cümle büldāna
Ki bir ādil kerīmü’ş-şāna yine ḥükmgāh oldu
- 26 Nüvāziş-baḥş-ı erbāb-ı ma‘ārif olmadan ğayrı
O zāt-ı muḥterem sükkān-ı şehre ḥayr-ḥ’āh oldu
- 27 Ḥuşūşen eyledi ‘Alī Baba’nıñ merḳadın tecdīd
O türbe şimdi erbāb-ı ḳulūba feyżgāh oldu
- 28 Edipdir *ḥasbeten li’llāh* ¹⁹⁸ o ḳabr-i pāki ābādān
Ḥarābe-müşrif olmuşken o mevḳi‘ secdegāh oldu
- 29 Veliyy-i ni‘metinden ez-derūn ḥayır du‘ā aldı
Ahāliye anıñ-çün dāmeni telşimgāh oldu
- 30 Selef ḥükkāmınıñ bir haftada gördüğü da‘vāyı
Aña ‘avn-ı Ḥudāvend ile görmek nīm-nigāh oldu
- 31 Bu bir tevḳik-i Mevlā’dır mücerred sa‘y ile olmaz
Ḥükümet ile Eyyüb’da yigirmi iki māh oldu
- 32 Ḳarīr olsa n’ola nūr-ı şiyānet ile bu belde
Ki ‘adli āsumān-ı rif‘ate mihr ile māh oldu
- 33 Mübārek maḳdeminden ehl-i belde oldular memnūn
Ki zīrā *ḥasbeten li’llāh* ḳudümü sedd-i rāh oldu
- 34 Dedim Şākir Efendi edicek teşrīf tārīḥin
Ḥükümet ile_efendim geldi_ahāliye refāh oldu
حکومت ایله افندم گلدی اهالی یه رفاه اولدی
Sene [h.] 1158 [m. 1745]
- 35 Melek-meşreb-i keremkār ‘aṭā-baḥşā vü nīk-ṭab‘ā
Suḥandān zümresine dergehin çünkim penāh oldu

¹⁹⁸ Allah için; Allah rızası için.

- 36 Beni gūyā eden tūṭīveş ancak iltifâtındır
Anıñ-çün ṭab‘-ı pākizem benim āyīnegāh oldu
- 37 ‘Aḳīb-i medḥ ü vaşfında ğazel-perdāz olup tab‘ım
Bir iki beytle sulṭānıma iḳbāl-h‘āh oldu
- 38 Ḥaṭ-ı müşgīnine ruḥsār-ı yāriñ cilvegāh oldu
Gören üftāde-i nā-kāmınıñ baḥtı siyāh oldu
- 39 O şūḥuñ cāmi‘-i ḥüsnündeki miḥrāb-ı ebrūsu
Be-ḥaḳ-ı Ka‘be ey dil çün imāma ḳiblegāh oldu
- 40 Ḥuzūr-ı ḳāḍī-yi ḥüsnünde yāriñ eşk-ile āhım
Sübūt-ı da‘vā-yı ‘aşḳa iki ‘ādil güvāh oldu
- 41 Metā‘-ı vaşlınıñ oldum derūn ile ḥarīdārı
Nuḳūd-ı eşkimi dökdüm rehinde ḥarc-ı rāh oldu
- 42 Eşiğñ ḥākine mestāne düşdüm ise ‘afv etsin
O yāriñ seng-i kūyu **Luṭfī** ḳula ḥ‘ābgāh oldu
- 43 Mişāl-i köhne taḳvīm düşmüş iken dest-i raġbetden
Yine ben derdimende çeşm-i raġbetle nigāh oldu
- 44 Bunuñ ben şükrünü mümkün müdür hergiz edā etmek
Neşāṭ iḳlīmine bu ‘abd-ı ‘āciz pādişāh oldu
- 45 Görüp sulṭānımıñ luṭfun baña a‘dā-yı bī-inşāf
Ḥased edip derūnu nār-ı eşk-ile tebāh oldu
- 46 Muḥibb-i şādıḳıñ beytü’s-sürūr olup ḳarārgāhı
Ḥusūd-ı bed-ḥışāla künc-i miḥnet cāygāh oldu
- 47 Nüvāzişle keremler şādır olduğça efendimden
‘Adū gördükçe ḳarı rüz şeb āh-ile vāh oldu
- 48 Yeter taşdī‘i ḳo **Luṭfī** ḳaşıde buldu encāmı
Du‘ā eyle du‘ā bu demde maḳbūl-ı ilāh oldu

- 49 Cenāb-ı Kibriyā devlet ile ‘ömrün ede efzūn
Ki zīrā cümleye o zāt-ı ekrem nīk-ḥ‘āh oldu
- 50 Mü’ezziniñ du‘āşı *ebbedu’llāh* ¹⁹⁹ olduğu gibi
Rodoscuḳ ḥalkınıñ ed‘iyesi *ṭāle bekāh* ²⁰⁰ oldu

Māh-ı Cumāde’l-āḥira fī 20 Sene [h.] 1158 [m. 20 Temmuz 1745]

¹⁹⁹ Allah onu devamlı kılsın (Kurt 1993:79).

²⁰⁰ Ömrü uzun olsun (Eyduran 1997:132).

Kaşîde-i Kâlemiye

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Hem-dem olan aḥbāb-ı suḥan-dāna kâlemdir
Maḥrem olan erbāb-ı nüvīsāna kâlemdir
- 2 Ben anı nice vaşf ile medḥ etmeyeyim kim
‘Arz eyleyen aḥvālîmi cānāna kâlemdir
- 3 Erbāb-ı ma‘ārif elini etmede taḳbîl
Ḥıdmetler eden şevkle yārāna kâlemdir
- 4 Aḳmazsa da damlar eder aşḥābını iḡnā
Kātiblere bā‘iş olan ‘unvāna kâlemdir
- 5 Dünyāda bir iş bitmez idi olmasa ḥāme
Revnāk veren i‘lāmıla fermāna kâlemdir
- 6 Altuna batırsalar anı yeridir el-ḥaḳ
Ser-süre yazan muşḥaf-ı Qur‘ān’a kâlemdir²⁰²
- 7 Ansız olamaz kimse bu dünyāda nice
Nî‘met yediren kâtib-i dīvāna kâlemdir
- 8 Cāhillere ile şöḡbet ü ülfetden eder ‘ār
Hem-meclis olan zümre-i ‘irfāna kâlemdir
- 9 Ta‘zīm eden elbette olur lâyıḳ-ı ta‘zīm
Evvel gelen ikrār ile ĩmāna kâlemdir
- 10 Mektebde eder her biriniñ destini taḳbîl
Üftāde olan zümre-i şıbyāna kâlemdir
- 11 Elden düşürür mü anı erbāb-ı ma‘ārif
Meftūn olan erbāb-ı nüvīsāna kâlemdir

²⁰¹ Ü1 127b, Ü2 15a²⁰² Beyit -Ü2

- 12 Sīmīn-ber²⁰³-i nāna yüzünü sürmede dā'im
Dil-dāde olan zümre-i hūbāna kalemdir
- 13 Anıñla olur bāğ-ı ma'ārif katı pür-zīb
Ziynet veren elbette Gülistān'a kalemdir
- 14 Āb-ı zer-ile kıt'aları etmede taḥrīr
Revnaḳ-dih olan meşḳ-i cüvānāna kalemdir
- 15 Kiminiñ eder rütbesini gün gibi 'ālī
Kimine sebep māl-ı firāvāna kalemdir
- 16 Erbāb-ı kalem ermede maḳşūduna cümle
Hep bā'ış olan luṭfla iḥsāna kalemdir²⁰⁴
- 17 Ben aña nice eyleyeyim 'izzet ü ta'zīm
Ben kemteri maḳbūl eden iḥvāna kalemdir
- 18 Ol 'ayn-ı sürūr menba'ı nūr Nūrī Āğa'mız
Kim destini būs eden edibāne kalemdir
- 19 Ābdan daḥı şāfīdir anıñ meşreb-i pāki
Taḥrīr eden evşāfını dīvāna kalemdir
- 20 Mecmū'a-ı 'irfāndır anıñ zāt-ı şerīfi
İki eliniñ parmağı on dāne kalemdir
- 21 Ey zübde²⁰⁵-i erbāb [-ı ma'ārif] katı çokdan
Yanımda nedīm baña zarīfāne kalemdir
- 22 Hep anıñ ile eglenirim ben gice gündüz
Hem-dem baña bir iki za'īfāne kalemdir
- 23 Etmekde benim derd-i firāvānımı taḥrīr
Maḥrem olan aḥvāl-i perişāne kalemdir

²⁰³ Sīmīn-ber: Sīmīn-bere Ü2

²⁰⁴ Beyit -Ü2

²⁰⁵ zübde: zümre Ü2

- 24 Bu t ze  a   demi benim  ev    ferahla
Tahr re sebep  a  bu  ul    ne  alemdir
- 25 Ey ma den-i  ilm²⁰⁶   edeb   lu f u m revvet
Med ini yazan b yle bel    ne  alemdir
- 26 Sen  adr- in s   yazan ev  f-   er fin
V all hi ve bi ll hi fa     ne  alemdir
- 27 Bu **Lu f **  ulu  p  - e i yokdur size l y  
Tu fe v  hediyesi fa     ne  alemdir
- 28 Sizlere m n s b bu iki   me-i s min
Z r  yara ır z t   a      ne  alemdir
- 29 Ey n kte- in s  lu f u keremle  ab l et
 hd  olunan size  a     ne  alemdir
- 30 Ma z r buyur²⁰⁷ ey nah l-  g list n-  sa  det
 rs l olunan size iki d  ne  alemdir

²⁰⁶  ilm:  ilm  2

²⁰⁷ buyur: ola  2

Li-muḥaririhi'l-Fakīr Ahmed Luṭfī

[fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlūn]

- 1 Āferīn Çorlu[lu] Rüşdī-i suḥan-pervāza
Ki verir ehl-i dile şî'ri neşât-ı tāze
- 2 Şîve-i nazmına meftūn olur erbāb-ı suḥan
Şî'ri beñzerse n'ola dil-ber-i pür-ṭannāze
- 3 Rûz-ı heftāda bu Dīvān'ı edipdir tertīb
Kim mu'ādil ola bu şā'ir-i siḥr-i'cāze
- 4 Gelicek şehir-i Rodoscuḡ'da bu Dīvān-ı laṭīf
Verdi kālā-yı sürūru dile bī-endāze
- 5 Olıcak dīde-i ḡam-dīde cemāliyle qarīr
Eyledim şevḡ ile takrīze o dem āḡāza
- 6 Bāreka'llāh zihī Rüşdī-i şāhib-Dīvān
Böyle pākīze-suḥan demede tāze tāze
- 7 İşte Dīvān'ı kemālātına şāhid anıñ
Ḥācet olmaz ḥücec-i fazlına_anıñ ibrāze
- 8 Bir nedīm gibi bu Dīvān-ı belāḡat-encām
Şevḡ-baḡş etmede yārān-ı feşāḡat-sāze
- 9 Nev-zemīn tāze-edā ṭurfe mezāmīn ü cinās
Ne ḡadar eylese nazm ehli seza i'zāza
- 10 Olsa Dīvān'ına mihr ü meh iki zer şems
Yaraşır şırmadan eylerler ise şīrāze
- 11 Nazm-ı pāk ile şeref buldu diyār-ı Çorlu
Şî'r-i Ḥāfız nice verdiyse şeref Şīrāz'a

²⁰⁸ **13b TŞ**; Kaside -Ü1,- Ü2. Bu şiir, Ahmed Luṭfī'nin Tezkire-i Şuarâ'sında Rüşdī'nin Dīvān'ı için yazdığı takrizdir.(bk. Alpaydın, Yılmaz 2021:87)

- 12 Nev-be-nev  arz-ı h ner etmede ol z t-ı  er f
Buldu anı  ile ol belde  ay t-ı t ze
- 13 Ede  ak anı  a  lardan em n ey **Lu f **
Kim du  a etmeye bu R  d  gibi m mt ze

3.4.3. [Mesnevîler]

Sābıkan Tekfūrdağı Na'ibi Olup Hālā Kütāhya'da
 Şeref-bağş-ı Hükümet Olan Faḥrū'l-Müderrisīnū'l-
 Kirām Kara Mollā Efendi'niñ Kitābeti Hidmetiyle
 Şeref-yāb Zihnī Muştafā Efendi²¹⁰ Cenāblarına İrsāl
 Olunan²¹¹ Manzūm İhlāş-nāme'dir.²¹²

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Maṭla'-ı nuşha-ı dīvān-ı kemāl
Ser-i fihrist-i kitāb-ı iḳbāl
- 2 Gonçe-i bāğçe-i fehm ü zekā
Bülbül-i gülşen-i şi'r ü inşā
- 3 Tūt-ı ravza-ı 'irfān u edeb
'Andelīb-i çemen-i şevk ü tarab
- 4 Mürdem-i çeşmim efendim cānım
Aḥi fi'llāhi ²¹³ kerīmü'ş-şānım
- 5 Faḥr-ı erbāb-ı ma'ārif ya'nī
Ḥazret-i Zihnī sāhib-ma'nī
- 6 Edeyim ḥazretiñe bi'l-i'zāz
Ḥüccet-i şıdk u ḥulūşum ibrāz
- 7 Bī-ḥad ikrām ü hezār 'izzet ile
Nice ta'zīm nice biñ ḥürmet ile
- 8 Meclis-i ḥaşıña ey faḥr-ı kibār
Ola ed'ıye-i ḥayriyye nişār

²⁰⁹ Ü1 89b, Ü2 27a

²¹⁰ Efendi: Efendi'ye Ü2

²¹¹ Cenāblarına irsāl olunan -Ü2

²¹² Zihnī Mustafa Efendi'nin Ahmed Lutfi'ye yazdığı "Muḥabbet-nāme-i Zihnī" başlıklı bir mesnevisi vardır (bk. Apaydın, Yılmaz 2021:64). Ayrıca bu manzum mektup için bir de kaside (K.9) yazılmıştır.

²¹³ Aḥi fi'llāhi : Allah için kardeş

- 9 Gül-i hoş-büy-yı taḥiyyāt ü şenā
Ola sulṭānıma benden ihdā
- 10 Ba‘d ez-īn ey meh-i burc-ı ikbāl
Cānib-i **Luṭfī** ’den olursa su‘āl
- 11 Hāṭır-ı ‘āṭıra eylerse güzer
Ṭaraf-ı ḥāl-i perīşānım eger
- 12 Gerçi şoḥbetde vücūdum ammā
Ḳāmetim hicriñ ile oldu dü-tā
- 13 Olalı zāt-ı şerīfinden ırak
Bağrımı yaqdı benim nār-ı firāk
- 14 Kışsa-ı derd-i firākı diyemem
Hāşılı biñde birin söyleyemem
- 15 Dem-be-dem midḥatıñ ezḳārımdır
Rūz şeb ḥayr du‘āñ kārımdır
- 16 Bir gün olmaz ki seniñ evşāfiñ
Zıkr edip olmayayım vaşşāfiñ
- 17 Şi‘riñi eylemişem vird-i zebān
Düşmez ağzımdan efendim bir ān
- 18 Bir yere gelse kaçan kim aḥbāb
Oğurum şevḳle ey ‘ālī-cenāb
- 19 Gerek aḥbābım ile ger yalñuz
Bir dem olmaz ki sizi añmayavuz
- 20 Ger mecālisde vü ger tenhāda
Gelmede zıkr-i cemīliñ yāda

- 21 H̱abbezā²¹⁴ ey gül-i gülzār-ı vefā
Eylediñ resm-i vefāyı icrā
- 22 Haber-i şöḡbetiñe bu dil u cān
Muntazır olmuş iken nice zamān
- 23 Luṭf u iḥsān edip etdiñ irsāl
Bir kerem-nāme-i pākize-maḳāl
- 24 Buldu bir vaḳt-i meserretde vüṣūl
Mollā Ṣānī añā olmuşdu resūl
- 25 Cümle yārān arasında ol ān²¹⁵
Açdılar ol gül-i ser-müḥrū hemān
- 26 Oḳuyup cümle eḫibbā içre
‘Ārif ü kāmīl ü dānā içre
- 27 Gūyiyā dürr-i ṣemīn oldu niṣār
Her biri eyledi taḥṣīn-i hezār²¹⁶
- 28 H̱aḳ bu kim ey ṣeh²¹⁷-i iḳlīm-i suḥan
Elem-i hicriñ ile²¹⁸ ḥasta iken
- 29 Oḳuyup ol varāḳ-ı zībāyı
O kerem-nāme-i bī-hemtāyı
- 30 Eylediñ beni yeñiden iḥyā
Seni görmüş ḳadar oldum gūyā
- 31 Böyle bir nāme olunmaz taḥrīr
Oḳuyanlar dedi bī-miṣl ü naḳīr

²¹⁴ Kelime her iki nüshada da “‘abbezā” şeklinde yazılmıştır ancak kelimenin aslı “ḥabbezā”dır. Biz de beytin anlam akışına uygun olan imlayı tercih ettik.

²¹⁵ Ol ān: el-ān Ü2

²¹⁶ hezār: hüner Ü1

²¹⁷ ṣeh -Ü2

²¹⁸ hicriñ ile: hicriñle Ü1

- 32 B yle bir t ze zem n  arz-ı ced d
Etmedi kimse selefde tesv d
- 33 Yeridir derse a a ehl-i kem l
Man b-ı fazla ber t-ı i b l
- 34 Ger tenezz l edip ey n r-ı ba ar
S 'ir a v limi  orarsa  eger
- 35 M btel -y  elem-i efy num
  in -y   am-ı g n- -g num
- 36  yle zerd etdi y z m ber -i bel 
 an  aratdı beni t b-ı  umm 
- 37 Dem olur kim yitirir  a l m   am
G n olur kendimi kendim²¹⁹ bulamam
- 38 G h olur bu felek-i kec-reft r
Beni c n mdan edipdir b -z r
- 39 S  ar-ı mi net ile   m u se er
Beni ser-mest-i mey-i  ayret eder ²²⁰
- 40 G h ²²¹  almaz su ana bende mec l
Kendi kendim ederim isti   l
- 41  ab -ı n -p kime g h u b -g h
 ab -ı p kizem eder istikr h
- 42  afv k l var-ise tak   r t m
  m u n -pu te ise eby t m
- 43 B yle  am-d de olan b -  re
Hi    dir ola m  e   ra

²¹⁹ kendim: kendimi  2

²²⁰ Beyit - 2

²²¹ G h : G h  2

- 44 Olmuşam hayr du‘āya muhtāc
Bendeñi etme gönülden iḥrāc
- 45 Gāh varak-pāreñ ile yād eyle
Gāh selāmıñla dilim şād eyle
- 46 Bu tarafda olan aḥbāb²²²-ı kirām
Etdi sultānıma bi’l-cümle selam
- 47 Celvetī Maḥmūd Efendi maḥşuş
Eyledi ez-dil ü cān ‘arz-ı ḥulūş
- 48 Kādirī Şeyḫi re’īs-i şulahā
Şıdk ile etdi bize hayr du‘ā
- 49 Ḥalvetī Şeyḫi o faḥr-ı sādāt
Etmede hayr du‘ā bi’d-defe‘āt
- 50 Daḥı maḥdūmları Mollā ‘Alī
Şeyḫ-zāde o güzeller güzeli
- 51 Ez-derūn-ı dil ü cān bi’l-ikrām
Size etmekde ḥulūşāne selām
- 52 Daḥı üç tūḡlu cenāb-ı Eyyūb
Çok du‘ā eyler ol maḥbūb-ı ḳulūb
- 53 Bā-ḥuşuş şāḥib-i enf-i mevzūn
Veys’ī ehl-i dil-i şāf-derūn
- 54 Eyleyip size du‘ā ile senā
Ḥatırıñ eylediler istinbā
- 55 Bā-ḥuşuş Sırr-ı şīrīn-güftār
Eyledi size du‘ā-yı bisyār

²²² aḥbāb -Ü2

- 56 Sırrı Seyyid ‘Alī’ye dil-dāde
Kuluñuz ya‘nī Bahāyī-zāde
- 57 Giryeler eyleyerek leyl ü nehār
Etmede sizlere ed‘iye nişār
- 58 Dayı-zādem o Süleymān-ı zamān
Size etmekde du‘ā bī-pāyān
- 59 Dağı hem-nāmıñız oğlum kuluñuz
Leb-i ta‘zīm ile öper eliñiz
- 60 Oldu ‘ediyeñize āmāde
Kātib-i şālīş o Bāķī-zāde
- 61 Ne kadar var-ise bunda yārān
Etdiler hayr du‘ā ez-dil ü cān
- 62 Dilerim ede cenāb-ı Yezdān
Zātiñı revnaķ-ı gülzār-ı cihān
- 63 Bāķī hemvāre şafā-yāb olasız
Server-i meclis-i aḥbāb olasız
- 64 ‘Abd-ı kem nāzım-ı iḥlāş-nümā
Aḥmed-i **Lutfī** ḥaṭīb-i Paşa
- 65 Eski dostumuz ‘Alī Ağa’ya
Eylerim ed‘iye-i bī-gāye
- 66 Dağı Bektaş Ağa’ya ez-dil ü cān
Eylerim hayr du‘ā bī-pāyān
- 67 Dağı Selmān-ı pür-iz‘ān-ı hezār
Gül-i ed‘iye olunup īşār
- 68 Her biriniñ dili ābād olsun
Cümlesi devletle şād olsun

Kıṭʿa

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 69 Kerem gördükçe ednādan recā artar demiş Bākī²²³
Anıñ-çün dil cenābıñdan iki dil-ber niyāz eyler
Gözümle hem-dem ü göñlümle hem-süz olmağa sizden
Bu Luṭfī bir gül-ābdān ile bir micmer niyāz eyler

²²³ (Küçük 2015:140)

Ƙara Mollā Efendi'niñ Ketħudāları
 Şevķī İsmā'īl Efendi'ye İrsāl
 Olunan²²⁵ Manżūm Du'ā-nāme'dir

[fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlūn]

- 1 Menba'-ı cūd²²⁶-ı 'aṭā vü ikrām
 Ma'den-i kân-ı seḥā vü in'ām
- 2 Mīve-i tāze-res-i bāğ-ı vefā
 Būlbūl-i bāğçe-i ḥüsn ü edā
- 3 Bāğbān-ı çemenistān-ı ḥulūş
 Nağme-pīrā-yı neyistān-ı ḥulūş
- 4 Ser-firāz-ı üdebā vü nüdemā
 Nūr-ı çeşm-i zürefā vü büleğā
- 5 Aḥi 'ālī-nesebim sulṭānım
 Ya'nī Şevķī-i kerīmü'ş-şānım
- 6 Meclis-i feyz ü²²⁷ 'aṭā-baḥşāya
 Maḥfil-i şıdķ u şafā-pīrāya
- 7 Dür-i ed'īye-i bī-ḥad ü şümār
 Olunur dergeh-i pākiñe nişār
- 8 Ba'd-ez-īn ey gül-i gülzār-ı kemāl
 Ṭaraf-ı **Luṭfī**'den olursa su'āl
- 9 Luṭf edip ḥāl-i dil-i bī-dermān
 Ger tefahḥuşa olursa şāyān
- 10 Ḥamd ola Ḥaḳḳ'a bu cism-i lāğar
 'Āfiyet-ḥānesini etdi maḳar

²²⁴ Ü1 91b, Ü2 28b

²²⁵ İrsāl Olunan -Ü2

²²⁶ cūd: cūy Ü2

²²⁷ ü -Ü2

- 11 Gerçi şoḥbetde vüçūdu bī-tāb
Fırkatiñ nāriña dil oldu kebāb
- 12 Ğam-ı hicriñ beni bīmār etdi
Dili biñ derde giriftār etdi
- 13 Şimdi şevkiñ adı var kendi ‘adem²²⁸
‘Ālemiñ ‘aynı gidip qaldı elem
- 14 Her kime derdimi yansam nā-çār
Ol da sūz-ı dilin eyler ızhār
- 15 Zevkle şevk denilen iki cūvān
Size pey-rev oluben gitdi hemān
- 16 Hele ḥayfā bu sipihr-i ğaddār
Etdi ğamla başıma ‘ālemi dar
- 17 Beni güldürmedi bir laḥza felek
Baña mı buldu cefā çekdirecek
- 18 Olalı senden efendim mehcūr
Görmedim ḥaḳ bu ki bir laḥza sürūr
- 19 Ḥasretiñ cānıma etmişdir kār
Ğamdayım hicriñ ile leyl ü nehār
- 20 Bu felek ğamla nizār etdi beni
Tīr-i ālāma nişān etdi beni
- 21 Luṭf edip ey dūr-i ‘ummān-ı sürūr
Ḥāṭırıñdan beni gel eyleme dūr
- 22 Gāhī mektūbuñ ile et beni şād
Etme qalbiñden efendim ib‘ād

²²⁸ ‘adem: ‘adīm Ü1

- 23 Kerem et ey meh-i burc-ı i'zāz
Bendegān defterine ben kulu yaz
- 24 Dokuz ay leyl ü nehār az mı meger
Ülfet ü şöhet ola şām u seher
- 25 Maḥf̄ce şöhetimiz bī-eşhāş
Unudulmaz oluben şöhet-i ḥāş
- 26 Āb-ı luṭfuñ ile sīr-āb idi dil
İltifātıñla şafā-yāb idi dil
- 27 Unudulur mu bu hīç sulṭānım
Baña derdiñ gel efendim cānım
- 28 Beni tevķīriñe şāyān etdiñ
Baña ikrām-ı firāvān etdiñ
- 29 Gerçi ayırdı bizi çarḥ-ı felek
Unudulmaz bu kadar nān u nemek
- 30 Ḥāṭıra geldigi dem zevķ u şafā
Ġam ile etmedeyim āh u fezā ²²⁹
- 31 Görmedim bir sitem ü āzārıñ
Hep nüvāziş idi baña kārıñ
- 32 Oluben şöhet ü dem şubḥ u mesā
Unudulur mu efendim ḥāşā
- 33 Gerçi gözden ırak olan ekşer
Dūr u mehcūr-ı dil olur derler
- 34 Līk ben seni unutmam aşlā
Sen de yād eyle kuluñ aḥyānā ²³⁰

²²⁹ fezā: fiḡān Ü1

²³⁰ Beyit -Ü2

- 35 Bāri mektūb ile ‘ömrüm varı
Yād edip añ dil-i miḥnetkārı
- 36 Beni dūr etme ne var ḥāṭırdan
Bir varak-pāre ile kıl dili ŧen²³¹
- 37 Bu ṭarafdan nice yārān-ı ŧafā
Sizlere etdi selām-ile du‘ā
- 38 Cevletī Şeyḫi cenāb-ı Maḥmūd
Mefḥar-ı rehber-i Ḥaḳ nūr-ālūd
- 39 Kādīrī²³² Şeyḫi o zāt-ı ekrem
Sālikīn zümresine pīş-ḳadem
- 40 Ḥalvetī²³³ Şeyḫi re’īs-i ‘ulemā
Daḫı maḥdūmu naḳīb-i ŧürefā
- 41 Ḥaḳ bu kim ez-dil ü cān bi’l-ikrām
Her biri etdi ḥulūşāne selām
- 42 Daḫı Rüstem Paşa Şeyḫi ol zāt
Etmede ḥayr du‘ā bi’d-defe‘āt
- 43 OḒlu Seyyid ‘Alī o zāt-ı ŧerīf
Size etmekde du‘ālar o zārīf
- 44 Daḫı ŧevḳ-ile cenāb-ı Eyyūb
Çok du‘ā etdi o maḥbūb-ı ḳulūb
- 45 Biri de ŧāḫīb-i bīnī-i dirāz
Mollā Veys’ī denilen kāşif-i rāz
- 46 Dayımız oḒlu Süleymān Çelebī
Geçirir ḥayr du‘ā ile ŧebi

²³¹ dili ŧen: dil ŧen Ü2

²³² Kādīrī: Ḥalvetī Ü2

²³³ Ḥalvetī: Kādīrī Ü2

- 47 Gāhī maḥfilde gehī tenhāda
Eyler ed‘iye Bahāyī-zāde
- 48 Kātib-i s̄ānī dedikleri ‘Alī
Daḥı em bulmadı eyler ‘ameli
- 49 Kātib-i s̄ālīs ü hem-daḥı imām
Bāḳī-zāde size etmekde selām
- 50 Kātib-i rābi‘ olan Mollā Ḥasan
Etmedi sizi cūdā ḥaṭırdan
- 51 Size etmekde du‘ā şahrāda
Kātib-i ḥāmis o Tavşan-zāde
- 52 Daḥı Sekbānbaşı’nıñ Aḥmed Ağa
Size etmekde selām ile du‘ā
- 53 Cümle şākird ile degil yalñuz
Öper eliñizi berber ḳuluñuz
- 54 Daḥı ne deñlü var-ise yārān
Size etmekde du‘ā bī-pāyān
- 55 Bāḳī hemvāre ser-efrāz²³⁴ olasız
Dā‘imā gül gibi mümtāz olasız
- 56 ‘Abd-i kem nāzım-ı ĩn ṭurfe raḳam
Aḥmed-i **Lutfī** ḥaṭib-i Rüstem

Kıṭ‘a

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 57 Ne fincān u ne kāse ne buḥurdān ārzū eyler
Cenābıñdan dil ancaḳ bir müferraḥ armağan ister
Efendim nice müddet ‘aşıḳım fincān-ı türābdan
Çerāğ-ı ḥāşşıñ olan **Lutfī** ḳul bir şem‘dān ister

²³⁴ Vezin gereği “-firāz” kelimesi “-efrāz” şeklinde okunmuştur.

Kıṭʿa

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 58 Bir dehān-ı dil-rübāveş miḥbere edip recā
Anıñ-içün ḥüccet-i ümīdi²³⁵ imzā eylerem
Ben cenābıñdan midād-ı laʿl içün bĩñ şermle
Bir muşanna^c çār gül ḥoḳḳa temennā eylerem

²³⁵ ümīdi: ümīdine Ü2

**Zihni Efendi'nin Himmet-i Keşirü'l-bereketiyle
Nazm Olunan Hânkâh-nâme'dir**²³⁷

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hamd ola Hakk'a yarattı bizi insân eyledi
Gice gündüz keşret-i ezkâra fermân eyledi
- 2 Hem şalât-ile selâm ola Resûl'üne müdâm
Ümmetine râh-ı dinde oldu reh-ber şubh u şâm
- 3 Ola aşhâbıyla âline taḥiyyât ü şenâ
Oldular anlar da râh-ı müstaḳîme reh-nümâ
- 4 Ba'd-ez-în bu nazm-ı hâlet-baḥşdan n'ola murâd
Anı bir bir eyleyem taḥrîr ü terḳîm ile²³⁸ yâd
- 5 Cümle erbâb-ı ṭarîḳa izzet ü ikrâm ile
Eylemiş idim muḥabbet i'tikâd-ı tām ile
- 6 Oldu İstânbûl hem eṭrâfında olan tekyeler
Her varışda **Luṭf**-i bî-çâreye cây-ı maḳar
- 7 Hânkâhın her birin vardım ziyâret eyledim
Her birinden ḥaḳ bu istid'âyı himmet eyledim
- 8 Her ṭarîḳın mürşidini bulıcaḳ ben bî-nevâ
Bûs edip destin temennâ eyledim ḥayr-ı du'â
- 9 Kaḅḅı şeyḥin tekye-i pâkîzesin gördü gözüm
Ayaḅı ṭopraḅına i'zâz-ile sürdüm yüzüm
- 10 Hamd ola Hakk'a ki aldım her birin himmetlerin
Hem ziyâret eyledim devrân-ı cem'iyetlerin

²³⁶ Ü1 98a, M1 1b; Mesnevi -Ü2

²³⁷ Zihni Efendi'nin Himmet-i Keşirü'l-bereketiyle Nazm Olunan Hânkâh-nâme'dir: Luṭfî Efendi'nin Hânkâh Hakkında İnşâ Eyledikleri Ebyât-ı Laṭîfe M2

²³⁸ Anı bir bir eyleyem taḥrîr ü terḳîm ile: Bir iki beyt-i perîşân ile edem anı M2

- 11 Kimisiniñ mā'ıl oldum ben ilāhiyyātına
Kiminiñ pākīze na't ü kiminiñ ²³⁹ ebyātına
- 12 Her biri olsa velāyetden 'aceb mi hişşe-dār
Çok kerāmet gördüm erbāb-ı ʔarīkdan āşikār
- 13 Oldu işbu virdi²⁴⁰ bi'l-cümle ʔarīkñ fāhiri ²⁴¹
Naşşibendī Hālvētī vü Celvetī vü Kādirī
- 14 Gülşenī dahı olarıñ bir gül-i zībāsıdır
Dahı Uşşākī ʔarīkñ bülbül-i şeydāsıdır
- 15 Dahı bunlardan ziyāde her ne mürşid-perveri
Cümlesi erbāb-ı tevḥīdiñ güzīde erleri
- 16 Çoğunun ben ḥānḳāhında şafālar eyledim
Pīrleri ervāhına ḥayr-ı du'ālar eyledim
- 17 Diledim ki nazm ile bir bir oları yād edem
Her birin ervāhını ed'ıye ile şād edem
- 18 Bundan evvel Bursevī Hāsib denir bir ²⁴² tekye-dān
On iki vezn ile birkaç ḥānḳāh etmiş beyān
- 19 Līk gāyet muḥtaşar olmuş o nazm-ı dil-küşā
Bendeden bir vezn ile mecmū'u ²⁴³ olundu recā
- 20 Zīhnī derler bir ʔarındaş-ı 'azīzim var idi
Bu faḳīre ğam-küsār u ²⁴⁴ mūnis ü hem yār idi
- 21 Maşlahatlı dağılıp cümle gidince ḥāş u ²⁴⁵ 'ām
Şoḥbet-i eş'ār ederdik anıñ ile şubḥ u ²⁴⁶ şām

²³⁹ kiminiñ: kiniñ M2

²⁴⁰ virdi: durdu Ü1

²⁴¹ fāhiri: fāciri M2

²⁴² bir -M2

²⁴³ mecmū'u: tafşīli M2

²⁴⁴ u -Ü1

²⁴⁵ u -Ü1

²⁴⁶ u -Ü1

- 22 Görmedim ‘ilm ü hünerde mişlini ol kāmiliñ
Şi‘r ü inşāda nazīri yoğ idi ol kāhiliñ²⁴⁷
- 23 Okuyup ol nazmı baña dedi ol ‘ālī-nejād²⁴⁸
Bir mufaşşal Hānķāh-nāme‘yle kıl aḥbābı şād
- 24 Başla bi’l-cümle meşāyiḥ vaşfına ikrām(i)le
Eyle tekmīlinde irsāl ol Ḥasīb-i kāmile
- 25 Hep anıñ himmetidir kim²⁴⁹ eyleyip iḳdām-ı tām
Böyle bir pākīze nazmı etdiren baña temām

- 26 Hāme aldım destime ol dem ḥulūş-ı tāmle
Vaşfa āgāz eyledim i‘zāz-ile ikrāmla

[I] **Der-Vaşf-ı Cāmi‘-i²⁵⁰ Koca Muştafā Paşa Hānķāh-ı Sünbülī**

- 1 Cāmi‘-i erbāb-ı ḥācet secdegāh-ı Sünbülī
Mecma‘-ı ehl-i kerāmet kıblegāh-ı Sünbülī
- 2 Çün anıñ eṭrāfı olmuşdur velīler merķadı
Ḥaylī ḥālet-baḥşdır ol feyzgāh-ı Sünbülī
- 3 Nice kuṭba āsitān olmuş çün ol dergāh-ı pāk
Ma‘bed-i ehl-i ṭarīķat tekyegāh-ı Sünbülī
- 4 Ka‘be-veş pīrāmenin devr etmede ḥayl-i melek
Mesned-aşḥāb-ı taḳvā²⁵¹ cāygāh-ı Sünbülī
- 5 Muştafā Paşa-yı ‘ālī-ḳadr olupdur bānīsi
Mevķi‘-i ehl-i münācāt nūrgāh-ı Sünbülī
- 6 **Luṭfiyā** gök ḳubbeniñ altında yok mānendi hīç
Ḥaḳ budur kim bī-mişildir Hānķāh-ı Sünbülī

²⁴⁷ Beyit -Ü1

²⁴⁸ ‘ālī-nejād: ehl-i reşād M2

²⁴⁹ himmetidir kim: himmetleridir M2

²⁵⁰ Cāmi‘: [el-] Ḥāc M2

²⁵¹ taḳvā: ta‘arrī M2

- 27 Zıkr-i Hâk-ile dil-i vîrâneñi ma‘mûr kıl
Âsitân-ı Nûrî’ye var qalbiñi pür-nûr kıl
- 28 Ger münevver ola der iseñ derûnuñ şubh u²⁵² şâm
Tekye-i Aydın Dede olsun qarârgâhıñ müdâm
- 29 Necm-i bahtıñ rûşen olmak ister-iseñ şûfiyâ
Hâzret-i Yıldız Dede’niñ dergehinde kıl du‘â
- 30 Nûr-ı zıkrü’llâh ile eyler derûnuñ müncelî
Âsitân-ı hâzret-i Şîrûganî Dervîş ‘Alî
- 31 Bil ğubâr-ı dergehini kuhl-i a‘zam şûfiyâ
Çek Korkuklu Tekyesi’nde çeşm-i câna tûtiyâ
- 32 Pür-cilâ eyler derûnuñ ericek irşâdına
Şafvetî Tekyesi derler bu maqâmıñ adına
- 33 Gel gözüm terk eyleme ol âsitânı dâ’imâ
Şeyh ‘Uyûnî Tekyesi’nde eyle tã‘ât-ı Hudâ
- 34 Bulmak isterseñ belâlardan dilâ hışn-ı emân
Doğrusu cân kırtarandır Tekye-i Cânkırtaran
- 35 Zıkr-i Hâk miftâh-ı cennetdir bırakma dâ’imâ
Tekye-i Kapı Ağası bâb-ı devletdir saña²⁵³
- 36 Zâhidâ inkârı dilden terk edip âyîne gel
Âsitân-ı hâzret-i Mollâ Celâle’d-dîn’e gel
- 37 ‘Âşıka hâlet-fezâdır cāygāh-ı Mevlevî
Şevk-bahşâdır hemîşe Hânqāh-ı Mevlevî
- 38 Derd ü miñnetden mürekkebdır bu dehr-i bî-bekâ
Gel Divîdci-zâde’ye Allâh’dan iste likâ

²⁵² u -M2

²⁵³ bâb-ı devletdir saña: bâb-ı devlet zâhidâ M2

- 39 Hîç ayakdaş istemez ol âsitân-ı bî-‘adîl
A‘rec’iñ Tekyesi’ne ey dil kadem-rencîde kıl
- 40 Pâ-bürehne ol demem saña reh-i tecrîdden
Tekye-i Haffâf’a gel mest ol mey-i tevhîdden
- 41 Eyle hânût-ı dili tevhîd ile pîrâste
Tekye-i Paşmakçı erbâb-ı dile ârâste
- 42 Gel uşaklık eyleyip terk eyleme ihmal ile
Tekye-i Ma‘şûm’a ‘âzim olalım etfâl ile
- 43 Şakın ‘avrat sözü ile eyleme terk anı var
Et Kız Aḥmed Tekyesi’nde er taleb leyl ü nehâr
- 44 Nefsiñi öldür riyâzetle sülûk et rûz u²⁵⁴ şeb
Eyle Hâtûniyye Dergâhı’nda maḫşûduñ taleb
- 45 Gel şabîlik eyleme uy baña ey cân-ı peder
Hânkâh-ı Vâlide Sulṭân’a edelim sefer
- 46 Kulluk et Mevlâ’ya olsun şem‘a-ı baḫtîñ münîr
Şâh Sulṭân Tekyesi’nde ḫalka-i devrâna gir
- 47 Kalb-i serdi sūznâk et çaḫ dem-i eşvâḫda
Âteşîñ-tevhîd eyle Tekye-i Çakmak’da
- 48 Himmeti ağına²⁵⁵ dolaşmak dilerseñ şūfiyâ
Var Örumcek Dede’niñ dergâhına şubḫ u mesâ
- 49 Ni‘met-i dünyâ içün gel yeme ğam ferdâsını
Tekye-i Bulğurlu’da gel iç Baba Çorbası’nı
- 50 Şeyḫ ‘Âşûr Ocağı’nda yandı dil vakt-i seher
Anda bilmem ḫasta-ı hicrân neniñ aşın diler

²⁵⁴ u -Ü1

²⁵⁵ ağına: ayagına Ü1

- 51 Terk edip ārzū-yı nefsi etme ümīd-i ʔaʕām
Etyemez'de ḥʕān-ı zıkr ile doyur ḳalbiñ müdām
- 52 Ḥal ola derseñ saña esrār-ı Ḥaḳ leyl ü nehār
Sirkeci Dergāhı'nı eyle ziyāret yürü var
- 53 Ger ḥumār-ı dürdü çekmeyem der iseñ şubḥ u²⁵⁶ şām
Gel Piyāle Paşa'da nūş et mey-i ʕaşḳı müdām
- 54 Ṭatlı dilli şeyḫi var görmedim öyle tābnāk
Āsitān-ı Acıbādem denilen dergāh-ı pāk
- 55 Ger saña keşf ola esrār-ı Ḥudā derseñ dilā
Yürü Keşfī Āsitānı'nda duʕā eyle duʕā

**[II] Der-Sitāyiş-i Cāmiʕ-i Cedīd-i Vezīr-i Aʕzam ʕAlī Paşa
Der-Semt-i Altı Mermer**

- 1 Tekyegāh-ı ʕāşıḳāndır Āsitān-ı Āşafī
Ḥānḳāh-ı zākirāndır Āsitān-ı Āşafī
- 2 Kaʕbe-i maḳşūda girmek isteyen gelsin aña
Ḳıblegāh-ı şādıḳāndır Āsitān-ı Āşafī
- 3 Nağme-i eşvātla verir şadā-yı dil-firīb
Gülsitān-ı bülbülāndır Āsitān-ı Āşafī
- 4 Rūz-ı cumʕa nūr-ı²⁵⁷ zıkrı'llāh ile pür-nūr olur
Mecmaʕ-ı ehl-i dilāndır Āsitān-ı Āşafī
- 5 Bānāsi Destūr ʕAlī Paşa'dır ol bu maʕbediñ
Bir mülūkī²⁵⁸ āsitāndır Āsitān-ı Āşafī
- 6 Mā-şadaḳdır bu ʕibādet-ḥāneye **Lutḫī** desem
Cennet ile tev'emāndır Āsitān-ı Āşafī

²⁵⁶ u -M2

²⁵⁷ nūr-ı: yüz M2

²⁵⁸ mülūkī: melikī M2

- 56 Tekye-i Sivasî 'ye gel eyle terk-i mäsivä
Hem ta'alluḡ riştesin ḡat' eyle ey merd-i Hudā
- 57 Tekye-i 'Uşşākî' de tevḡide²⁵⁹ gir leyl ü nehār
Rāḡatü'l-ervāḡdır eyle ²⁶⁰ Hüseyinî 'de ḡarār
- 58 Merhem-i zaḡm ola şüfî diler iseñ bir maḡal
Āsitān-ı Şeyḡ Nüre'd-dīn-i Cerrāḡî'ye gel
- 59 Şüfiyā nefsiñle ḡıl dā'im cihād-ı ekberi
Hoş riyāzetḡāḡdır bu āsitān-ı Lāḡarî
- 60 Ger dil-i vīrānı ma'mūr etmek isterseñ hemīn
Şüfiyā Mi'mār Dergāḡı'na gel de sür cebīn
- 61 Ḳalb-i vīrānı yapılmāḡ isteyen üftādeniñ
Āsitānın cāyḡāḡ etsin o²⁶¹ Dülḡer-zāde'niñ
- 62 Āsitānını ziyāret eyle var şüfî ḡehî
Dil ile ta'bīr olunur mu Mu'abbir Dergeḡi
- 63 Gel su'āl etme o dergāḡı bilir bāy u faḡīr
Şormagır Tekyesi'ne şüfî yürü var şorma gir
- 64 Ḳat'-ı menzille ser-efrāz olayım derseñ eger
Yolḡeḡen Tekyesi'ni gel kendiñe eyle memer
- 65 Gel Ḥalīlu'llāḡveş ey dil bilip hengāmını
Ḳır Kilīsā Āsitānı'nda bu nefes eşnāmını
- 66 Olmāḡ isterseñ eger ālām ile ḡamdan emīn
Ḳubbeli Dergāḡı'na ol şevḡ ile gel cā-nişīn
- 67 Şevḡ ile ol gül kemer-bend-i meyān-ı serveri
Saña pesdir tekyegāḡ-ı āsitān-ı Ḥaydarî

²⁵⁹ tevḡide: devrāna M2

²⁶⁰ eyle -M2

²⁶¹ o -M2

68 Olmaḵ isterseñ gül-i ḥandānveş ey dil mu‘teber
Et ziyāret Gül Dede Dergāhı’nı vaḳt-i seḥer

69 Hem velāyet şāhibidir hem şüyūḥuñ ekmeli
Tekyesine yüz sür ey dil himmet etsin Şeyḥ Velī

[III] **Der-Vaşf-ı Gülşenī-ḥāne-i Ḥānḳāh-ı Ḥasan Efendi** ²⁶²
Der-Semt-i Medīne-i ²⁶³ **Ṭop-ḥāne**

1 Şadr-ı eyvān-ı kerāmetdir maḳām-ı Gülşenī
Mecma‘-ı erbāb-ı ḥāletdir maḳām-ı Gülşenī

2 Tā girilmez girmeyince āsitān-ı ‘izzete
Feyzgāh-ı ehl-i vaḥdetdir maḳām-ı Gülşenī

3 Vuşlat isterseñ cebīniñ sūde kıl dergāhına
Cāygāh-ı ehl-i himmetdir maḳām-ı Gülşenī

4 Ṭālī‘iñ sa‘d olmaḵ isterseñ ziyāret eyle var
Ḥaḵ bu kim cāy-ı sa‘ādetdir maḳām-ı Gülşenī

5 Cān u baş eyler fedā dervīşleri vaḳt-i semā‘
Menzil-i erbāb-ı ḥācetdir maḳām-ı Gülşenī

6 Sür yüzüñ²⁶⁴ gülşen-serāy-ı ḥāşına²⁶⁵ leyl ü nehār
Luṭfiyā bī-şübhe cennetdir maḳām-ı Gülşenī

70 Şeyḥ Sa‘dī Gülsitānı’nda açıl güller gibi
‘Arşa çıksın dūd-ı āhıñ saçlı sünbüller gibi

71 Āsitān-ı Şeyḥ Naḳşī ’den bulanlar şüreti
Tāb-ı zikru’llāh ile vermiş dile germiyyeti

72 Şavb-ı Ḥaḵ’dan ermek isterseñ ‘aṭā-yı bī-ḥade
Ol müdāvim Ḥānḳāh-ı Şeyḥ Ḥacı Evḥad’e

²⁶² Ḥānḳāh-ı Ḥasan Efendi -Ü1

²⁶³ Medīne-i -M2

²⁶⁴ yüzüñ: nūruñ M2

²⁶⁵ gülşen-serāy-ı ḥāşına: gülşen[in]e ey ḥaşine M2

- 73 Gevher-i tevḥīde kāndır Şeyḥ Naẓmī Tekyesi
Sübḥa-i lü'lü'-i cāndır Şeyḥ Naẓmī Tekyesi
- 74 Bir mübārek āsitāndır Dergeh-i 'Abdü's-Şamed
Bize himmet eylesin yüz sürelim bī-ḥad ü 'ad
- 75 Tekye-i Hācı Meḥemmed Ka'betü'l-'uşşāk'dır
Mecma'-ı ehl-i şafādır şöhre-i āfāk'dır
- 76 Bulmak isterseñ sülük-ı ber-nizāmıñ intizām
Saña besdir Tekyegāh-ı Hāzret-i Seyyid Nizām
- 77 Rūḥ-baḥşādır 'aceb 'īsā Efendi Tekyesi
Dergehinden eyle isticlāb feyz-i aḳdesi
- 78 Bir 'azīziñ eşigin öpmek için fāl eyledim
Baḥtına Remlī düşünce def'-i eşkāl eyledim
- 79 Tekye-i Balçık'da gir devrāna ey ḥākī-meniş
Aşlına ric'at eder her şey'-i fānī gösteriş
- 80 Kıl derün āyīnesin şāfī gubār-ı kīnden
İncilā bul ḥāk-i Dergāh-ı 'Alā'e'd-dīn'den
- 81 Elbet erbāb-ı ṭarīḳ bir mürşide muḥtācdır
Zümre-i 'uşşākı irşād eyleyen Ḥallāc'dır
- 82 Keşret-i ezḳār-ile yā hū²⁶⁶ deyip devrānda
Gel ticāret edelim Dergāh-ı Bāzergān'da
- 83 Ger temāşā etmek isterseñ eger vech-i Hudā
Var Hüdāyī Tekyesi'nde bul hidāyet şūfiyā
- 84 Ḥāk-i pāyine yüzünü sür ki 'izzet bulasın
Gel Selāmī Āsitānı'na selāmet bulasın

²⁶⁶ “Ey” anlamına gelen “yâ” ile “o” anlamına gelen “hû” kelimelerinden oluşan bu deyim dervişler tarafından zikir esnasında kullanılır. (Uludağ 1990:576) Ayrıca “elveda” anlamına da gelmektedir. Tevriyeli olarak bu ifade beyitte her iki anlamıyla da kullanılmıştır.

- 85 Hacı-ı ekberdir ziyâret eyle kıl kaç^c-ı sebîl
Kible-i ‘uşşâkdır ol Tekye-i Şeyh-i Halîl ²⁶⁷
- 86 Nûr-ı feyzi ile kalbiñ ola derseñ tâbdâr
Kıl ziyâret kaçır-ı İdrîs’deki Şeyh ‘Osmân’ı²⁶⁸ var
- 87 Nâ’îl-i maķşûd olam derseñ yürü²⁶⁹ var al eli
Vechî eşigine yüz sür olayım derseñ velî
- 88 Nûr-ı hırşîdveş eger görmek dilerseñ zerreyi
Doğramacı Âsitânı’nda çekegör erreyi
- 89 ‘İllet-i dîni eder maķv ol devâgâh-ı ‘azîm
Haķ bu kim dârü’ş-şifâdır dergeh-i pâk-ı Hekîm
- 90 Var ise sevdâ dimâğıñda eger kim şüfiyâ
Karabaş Dergâhı’na var derdiñe eyle devâ
- 91 Nuş u pendimi kabûl et yüz sürüp her rûz u²⁷⁰ şeb
Var Naşûhî Tekyesi’nde tevbe kıl cürmüñe hep
- 92 Eyleyip fevvâreâsâ eşk-i çeşmiñi revân
Gel Havuzlu Tekyesi’nde ağlayalım her zaman
- 93 Şeyh Vefâ Dergâhı’na yüzünü süren ‘âşıkân
Zîkr-i Haķ ile bulur ey dil hayât-ı câvidân
- 94 Baş açık ‘âşıkda ey dil dūd-ı âh eksik degil
Takıyeci Dergâhı’na gel kim külâh eksik degil
- 95 Eşigiñde cebhe-fersâ eylemekdir lâyıķı
Zâkirî-zâde’ye varıp zîkr ede Hâlîķ’ı
- 96 Dil o dergâh-ı laţîfiñ haylîden muhtâcıdır
Âsitân-ı Ser-ţarîķ-zâde başımız tâcıdır

²⁶⁷ Beyit -M2

²⁶⁸ Şeyh ‘Osmân’ı: Şeyh ‘Osmân M2

²⁶⁹ yürü: nūrî M2

²⁷⁰ u -Ü1

- 97 Feyz-i Hāk'dan kim ki²⁷¹ lebriz olmak isterse müdām
Bol bol etsin Tekye-i Bülbülcü-zāde'ye kıyām
- 98 Tekye-i Merkez'e gel Kuṭb'u görem derseñ dilā
Mihreveş sür rüyuñu²⁷² dergāhına şubḥ u mesā
- 99 Ger murādiñ olmak ise zevk u²⁷³ şevkiñ izdiyād
Olsun ārāmghāñ ey dil Āsitān-ı Şeyḥ Murād
- 100 Kılma ey keştī-süvār nefis olan gird-ābda
Yürü Līmān-ı Kadirğa'da şakın bir bābda
- 101 Çirk-i işyāndan dili taṭhīr ise maḳşad hemān
Tekye-i Taşkın'da eşk-i dīdeñi eyle revān
- 103 Tekye-i Hamza Efendi'de eyā dünyā-perest
Seyf-i zıḳru'llāh ile kıl leşker-i nefsi şikest
- 104 Zaḥm-ı kalbe ister-iseñ bir devā-sāz āsitān
Bir şifāgāh āsitāndır Dergeh-i Ümmī²⁷⁴ Sinān
- 104 Mekteb-i 'irfāna girmek ister-iseñ bābdan
Var Emīr H̱āce'ye şākird ol oḳu ādābdan
- 105 Tā olunca rişte-i feyz-i güzīni āşikār
Tekye-i İgci dilā olsun saña cāy-ı qarār

[IV] **Der-Medḥ-i Hānḳāh-ı Kādirī Der-Semt-i Medīne-i** ²⁷⁵ **Ṭophāne**

- 1 Ġıbṭa-fermā-yı cināndır āsitān-ı Kādirī
'Arşdan a'lā rütbedir ḥaḳḳā ki şān-ı Kādirī
- 2 Şeyḥ 'Abdü'l-ḳādir-i Geylānī²⁷niñ Dergāhı'dır
Feyz-baḥşādır anıñ içün mekān-ı Kādirī

²⁷¹ ki -M2

²⁷² rüyuñu: yüzünü M2

²⁷³ u -M2

²⁷⁴ Ümmī: Ümm Ü1

²⁷⁵ Medīne-i -M2

- 3 Her kim eylerse²⁷⁶ inābet vāşıl-ı maḳşūd olur
Ehl-i ḥāl olur hemīşe ‘aşıḳān-ı Ḳādirī
- 4 Hālet-efzādır²⁷⁷ okunan şavt u ṭaḳsīm-i zikir
Ehl-i ‘aşḳdır ekseriyyā zākirān-ı Ḳādirī
- 5 Cebhe-fersā-yı dil ü cān olacak yerdir temām
Sür yüzün eşigine ey ṭalibān-ı Ḳādirī
- 6 Hāḳ budur iksīr-i ‘uẓmādır ğubār-ı dergehi
Luṭfī bir pāk āsitāndır āsitān-ı Ḳādirī
- 106 Zikr-i Hāḳ’la ola der iseñ derūnuñ tābnāk
Tekyesinde durma Ḥālāk’ıñ girībān eyle ḥāk
- 107 Nā’il-i maḳşūd olam derseñ eger kim şūfiyā
Āsitān-ı Ḥamdī’de et Ḥālīḳ’a ḥamd ü senā
- 108 Devlet isterseñ yürü var dergehi eyle vaṭan
Āsitān-ı Şeyḫ İlyās’da bulursun Hızr’ı sen
- 109 Dīdemiz nūruna bir ḥaylī zamāndır gitmedik
Biz²⁷⁸ Ḳaraman Tekyesi’n çokdan ziyāret etmedik
- 110 Sürerim leyl ü nehār dergāh-ı ḥāḳine yüzüm
Şeyḫ Kelāmī Tekyesi’ne hiç benim yokdur sözüm²⁷⁹
- 111 İ’tikād-ı ḥaş(i)le biz zikr-i Mevlā edelim
Şeyḫ Yahyā’da varalım bir şeb iḥyā edelim
- 112 Etmesin ey dil zen-i dünyā seni ḥor u zelīl
Sālike zīrā selāmet Tekyegāh-ı Erdebīl
- 113 Olmaḳ isterseñ eger meydān-ı ‘aşḳda şeh-süvār
Ḥānḳāh-ı Mīr-āḫūr’ı ziyāret eyle var

²⁷⁶ eylerse: eyler M2

²⁷⁷ efzādır: fezādır Ü1

²⁷⁸ Biz: Bir M2

²⁷⁹ Beyit -M2

- 114 Raḥş-ı maḳşûda²⁸⁰ süvār ol deme ḳalsın yarına
Sür semend-i himmetini şūfī Atbāzārī'na
- 115 Cum'a günü cümle 'āşıklara eyleyip şalā
Şalībāzārī'ndaki²⁸¹ Maḥmūd Ağa'ya gel dilā
- 116 Benden isterseñ eger pend ü naşīḥat dem-be-dem
Na'lī Dergāhı'nda ey dil yürü ol ṣābit-ḳadem
- 117 Bir iki kez saña dedim tut sözüm gel şūfiyā
Üçler 'aşkı Üçler'iñ Dergāhı'na var ḳıl du'a
- 118 'Ayn-ı 'ibret ile baḳ olsun temāşā tekyesi
Dikiliṭaş'iñ yanında 'Alī Paşa Tekyesi
- 119 Bulmaḳ isterseñ iki 'ālemde devlet şūfiyā
Dergeh-i Seyyid Rifā'ī'de gel et zikr-i Ḥudā
- 120 Şerbet-i 'aşkı içem derseñ eger ezkāra gel²⁸²
Ḥaḳḳ'ı zikr etmekse ḳaşdıñ şūfī Şerbetdār'a gel
- 121 Yüz sürüp dergāhına eyle tazarru' şūfiyā
Var Şekürī Āsitānı'na murādıñ ḳıl recā²⁸³
- 122 Āsitānını ziyāret eyle var ey dil gehī
Reşk-fermā-yı cināndır Naḳşibendī Dergehi
- 123 Ḥaylī ḥālet-baḥşdır ol ehl-i 'aşḳa şūfīyā
Hindīler Dergāhı'nı eyle ziyāret dā'imā
- 124 Zikr-i Ḥaḳ ile olar etmekdedir ḥamd ü ṣenā
Yürü Özbek Tekyesi'nde eyle Ḥaḳḳ'a ilticā
- 125 Çün bilirsın 'ālemiñ olduḡunu zıll u ḥayāl
Dergeh-i Ḥācī 'İvāz'da eyle zikre iştiḡāl

²⁸⁰ Raḥş-ı maḳşûda: Raḥş-ı maḳşūd M2

²⁸¹ Şalībāzārī'ndaki: Şalībāzārī'nda M2

²⁸² ezkāra gel: ezkāḳ ḳıl M2

²⁸³ Beyit -M2

[V] Tārīḥ-i Ḥānḳāh-nāme

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Ola ḥamd-ile minnet ḥazret-i Vehhāb u 'Allām'a
Erişdi bī-kuşūr el-ḥaḫ bu Dergeh-nāme encāma
- 2 Sitānbul'da meşāyih āsitānın nām u şān²⁸⁴ ile
Geçirdim silk-i nazma baña dürr-efşān olur ḥāme
- 3 Murādım cümleñiñ ed'iyetin etmekdir isticlāb
Ġaraz bundan du'a-ı ḥayrdır bu 'abd-i nā-kāma
- 4 'Uyūbun kūşe-i dāmān-ı luṭfu ile setr edip
Kuşūrun gören erbāb-ı ma'ārif tutsun itmāma
- 5 Temām olunca **Luṭfī** nazm-ı pākīzem koyup nāmın
Dedim tārīḥ *aña zībā muşanna' Ḥānḳāh-nāme*
اڭه زيبا مصنع خانقاه نامه

Sene [h.] 1149 Şa'bān 15²⁸⁵ [m. 19 Aralık 1736]

²⁸⁴ nām u şān: nām-ı şān M2

²⁸⁵ Sene 1149 Şa'bān 15: Sene 84 9 Rebi'ü'l-evvel 'Aded-i ebyāt 152 Muḥarririhi'l-faḫīr 'Alī Şā'ib M2

Veliyyü'n-ni'am Keşîrî'l-kerem Bâzergân-zâde
 Mehemmed Efendi Hazretleriniñ Def'a-ı Şâliselerinde
 Elli Üç Muharreminde Rişte-bend-i Tecdîd Olan Sicil
 Dîbâcesidir Ki Mümâ İleyhiñ Emr-i
 Vâcibü'l-tenfîzleriyle Tahrîr Olunmuşdur

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

- 1 Hamd ol Allâh'a ki oldur yektâ
 Hâkim-i maḥkeme-i rûz-ı cezâ
- 2 Eyledi maḥkeme-i dîni kavî
 Tâ ki icrâ ola şer'-i Nebevî
- 3 Olmasa luṭf-ı Hudâvend-i Kadîr
 Hücçeti kim eder idi tahrîr
- 4 Vermese Hazret-i Haḫ kuvvet ü tâb
 Ketebe ḳâdir olamazdı kütâb²⁸⁷
- 5 Bu keremler hep anıñ bahşışidir
 Her biten müşkil iş anıñ işidir
- 6 Luṭf u iḥsânına gâyet yokdur
 Hâmede vaşfına tâḳat yokdur
- 7 Şâh-ı kevneyne ola bi'l-ikrâm
 Nice yüz biñ şalavâtla selâm
- 8 Ba'd-ez-îñ nâ'ib-i şer'-i enver
 O veliyyü'n-ni'am-ı dânişver
- 9 Hâkim olmuş idi bu eşnâda
 Şöhreti idi Bâzergân-zâde

²⁸⁶ Ü1 163a; Mesnevi -Ü2

²⁸⁷ Vezin gereği "küttâb" kelimesi "kütâb" şeklinde okunmuştur.

- 10 Herkese luṭf u nüvāziş kārı
Ede maḵşūduna nā'il Bārī
- 11 'İlm ü tefsīr ü ehādīs-i Resūl
Cümle der-ḥāṭır idi fıkh u uşūl
- 12 Daḥı yādında anıñ fenn ü ḥisāb
Hem ferāyız ile 'ilm-i ādāb
- 13 Müteşerri' hem 'adālet-pīşe
Sa'y eder cümle ḥayırlı işe
- 14 Ne ḳadar şānına etsem ikrām
Edemem vaşf-ı şerīfin itmām
- 15 İki def'a idi kim bi'l-iḳbāl
Ḥākim olmuşdu o pākīze-ḥışāl
- 16 Olıcaḳ eski sicil-i aḥkām
Elli üç māh-ı Muḥarrem'de temām
- 17 Anıñ emr ile oldu tecdīd
İki zībende sicil-ṭarz-ı cedīd
- 18 Emr edince bu ḳula ol fāzıl
Rişte-bend oldu iki ḳıṭ'a sicil
- 19 Hep evāmirle ber'āt ü zī-şān
Birine ḳayd içün etdi fermān
- 20 Birine daḥı ḥücecle defter
Ḳayd olunsun dedi o nūr-ı başar
- 21 Anıñ emr ile ber'āt u fermān
Buña ḳayd olmağa başlandı hemān
- 22 Bā'is oldu bu nizām-ı ḥūba
Ya'nī bu ṭarz-ı nev-mergūba

- 23 İki dībāce yazılsın bu ān
Bunlara deyü olunca fermān
- 24 **Luṭfī** alıp kalem-i ‘anber-fām
Oldu dībāce-nüvīs-i aḥkām
- 25 Zıkr edip şıdḳ-ile *bismi’llāh* ²⁸⁸
Başladı kayda bu emr-i şāhı
- 26 Dilerim ḥazret-i Ḥaḳ ede sefīd
‘Ömrünü devletini ede mezīd

²⁸⁸ Allah’ın adıyla: Neml 27/ 30’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:378).

Devletli Veliyyü'n-ni'am Efendimiziñ
Def'a-ı Rābi'alarında Tecdīd Olan Sicilleriñ
Dībāceleridir Ki Emirleri İle Terķīm Olundu

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāmd ola ol Hālķ'a oldur Kerīm
Kādir ü 'Allām u Hākīm ü Raḥīm
- 2 Maḥkeme-i 'āleme Hākīm odur
Cümle ḥafiyyāta da 'Ālim odur
- 3 'Ālemi yokdan var eden Hāķ'dır ol
Raḥmeti çok Vāḥid-i muṭlaķdır ol
- 4 Birliğiniñ iki cihān şāhidi
Daḥı cihān yoĝ-idi ol şāh idi
- 5 Birliği kādirlıĝı günden 'ayān
*Ān ki 'ayānist çi ḥācet-i beyān*²⁹⁰
- 6 Vaşf-ı şerīfine erişmez 'uķūl
Eyleyelim na't-ı Nebī vü Resūl
- 7 Ola şalāt-ile selām ü şenā
Ḥazret-i Peyĝamber'e şubḥ u mesā
- 8 Ya'nī Nebiyyü'l-'Arabü ve'l-'Acem²⁹¹
Aḥmed ü Maḥmūd u Şefī'ü'l-ümem²⁹²
- 9 Çār 'anāşır gibidir Çār yār
Raḥmet ede cümlesine Girdgār
- 10 Bā'is olan ser-suḥana ibtidā
Kim ki [su'āl] eyleye diyem aña

²⁸⁹ Ü1 164a; Mesnevi -Ü2

²⁹⁰ (Varlıĝı) o kadar açıktır ki beyana ne gerek var.

²⁹¹ Arap ve Arap olmayan tüm insanların peygamberi Hz. Muhammed.

²⁹² Ümmetlerin şefaathisi Hz. Muhammed.

- 11 İbn-i Bāzergān o zāt-ı nazīf
Olmuş-idi hākim-i şer^c-i şerīf
- 12 Şeşle pençāhda da o deryā-yı nūr
Oldu yine nā'ib-i Dāğ-ı Tekfūr
- 13 Hamsede Yaḥyā-yı ḥuceste-eşer
Anıñ içün dedi bu beyti meger
- 14 Dīni kavī hākim-i şer^c-i kavīm
Fikri daḳīḳ añlayışı müstaḳīm ²⁹³
- 15 Bir gün edip bendesine iltifāt
Etdi nüvāzişle bu gūne ḥitāb
- 16 Böyle buyurmuşdu o faḥr-i kibār
İki sicil et yine şīrāzedār
- 17 Birine ḥüccet yazıla rüz u şeb
Birisine kayd ola aḥkām hep
- 18 Gūş edicek emrini bu derdimend
İki sicil etdi o dem rişte-bend
- 19 Emr-i şerīfine edip imtisāl
Aldım ele kil-k-i faşīḥü'l-maḳāl
- 20 Ḥüccet-i ibrā ile ḥal^c u buyū^c
Bir sicille kayd olundu şürū^c
- 21 Ḥükm-i hümāyūn ola vāridleri
Bu sicille yazdı muḳayyedleri

²⁹³ Sağlam 2016:675

22 Ola mübārek bu sicil dā'imā
Eyleye tekmīl cenāb-ı Hūdā

[Sene] h. 1152 [m. 1739-1740]

3.4.4. [Tarîhler]

**Merhûm Pederimiñ Fevtine ve
Oğlum Hasan'ın Velâdetiniñ Târîhidir**

[fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün]

- 1 Bâ'is-i nahl-ı hayâtım pederim Hâcî Hasan
Âh kim göçdü ede cennet-i 'Adn'i mesken
- 2 Sebeb-i zâtım olan gitdi efendim hayfâ
Akdı bārân-ı belâ gibi yaşım çeşmimden
- 3 Girye ile ben anıñ görür iken techîzin
Âh u feryâd ile hâzırlar iken aña kefen
- 4 Anı gördüm ki şitâb ile o sâ'atde hemân
Bir mübeşşir gelüben dedi ki duydun mu sen
- 5 Başdı dünyâya kadem geldi bir oğluñ şimdi
'Ömrünü eyleye efzûn dileriz Mevlâ'dan
- 6 Ağlıyork[en] yüzünü görmege vardım nâ-gâh
Gördüm ağlar o dağı derd-ile bu hâletden
- 7 Âh n'olaydı dağı önce gele idim diyerek
Ceddiniñ fevtine etdi o da âh u şîven
- 8 Ol mübârek yüzünü göremedim hayf deyü
Giryesi dağı ziyâde idi anıñ benden
- 9 Hâk te'âlânıñ edip lûtfuna ben hamd u şenâ
Pederim ismi güzel deyü dedim aña Hasan
- 10 O mübârek cesedi yerde anıñ yatdıkça
Ede Hâk hâzreti dünyâda bunu sağ esen
- 11 Rûhu_anıñ gülşen-i 'Adn içre şafâ etdikçe
Bu da gülzâr-ı cihân içre ola gül gibi şen

- 12 Evveli girye edip şoñra sevindi aḥbāb
İbtidā ḥande edip ḡam yedi şoñra düşmen
- 13 Vālidim fevtine **Luṭfī** dedim evvel tārīḥ
Ede yarın pederim Cennet-i Meʿvā'yı vaṭan
ایده یارن پدرم جنت مأوا یی وطن
Sene h. 1123 [m. 1711]
- 14 Oḡlum içün de dedim şoñra digər bir tārīḥ
Ṭūl-ı ʿömr-ile muʿammer ola yā Rab Ḥasan
طول عمر یله معمر اوله یا رب حسن
Sene h. 1123 yevm-i işneyn Zī'l-ḥicce fī 12
[m. Pazartesi 21 Ocak 1711]

2²⁹⁵

Diger Tārīḥ-i Pederimiz el-Ḥac Ḥasan Efendi Bā-ḥarf-i Cevherdār

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

- 1 Bu muşallāda ḥaṭīb olmuş iken nice zamān
Pederim Ḥacı Ḥasan etdi beḳāya rihlet
- 2 **Luṭfiyā** ḥarf-i mücevherle dedim tārīḥin
Meskeni vālidimiñ ola Hudāyā cennet
مسکنی والدمک اوله خدا یا جنت
Sene h. 1123 [m. 1711]

3²⁹⁶

Diger Tārīḥ

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

- 1 Āh u efgān ederek dedim anıñ tārīḥini
Göçdü Firdevs'e atam kaldı hep aḥbābı melūl
گوچدی فردوسه اتام قالدی هب احبابی ملول
Sene h. 1123 [m. 1711]

²⁹⁵ Ü1 109a; Şiir -Ü2

²⁹⁶ Ü1 109a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Diger Bā-ḥarf-i Cevherdār

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 *Maḳāmin cennet ede Haḳ te'ālā*
مقامن جنت ایدہ حق تعالیٰ
Sene h. 1123 [m. 1711]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Kezibān Kadın Zevce-i Arnavud Meḥmed

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bir zen-i zībāya kıydı yine çarḥ-ı bī-vefā
Zīr-i ḥāk içre ḳodu āh cismine şarıp kefen
- 2 Vaz'-ı ḥaml eyler-iken göçdü dirīḡ ol nāzenīn
Cennet-i 'Adn ola yarın dilerim aña vaṭan
- 3 Başdan ayaḡa varınca şoldu a'zā cümleten
Sīm-ten zībā zekān gönçe-dehen ol gül-beden
- 4 Murḡ-ı dili etdi pervāz cennet-i Me'vā'ya dek
Ḥasretā āh firḳatā ḳaldım belā küncünde ben
- 5 Fevtini gūş eyleyince **Luṭfī** dedi tārīḥin
Āh gitdi Kezibān Kadın şehīden dünyādan
آه گتدی کزبان قدین شهیداً دنیادن
Sene h. 1123 [m. 1711-1712]

²⁹⁷ Ü1 109a; Şiir -Ü2²⁹⁸ Ü1 109b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i İhrāk-ı Kebîr

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Olunca şehrimiz içinde ihrāk-ı kebîr hayfâ
Hemân başdan başa şehriñ içini tutdu hep bûyu
- 2 Yazık Hân-ı Kebîr'le Orta Cāmi' yandı kül oldu
Birin kırtaramadılar döküp meşkler ile şuyu
- 3 Büyük Hân'dan tutup yandı varınca tâ ki Eski'ye
Dekākîniñ biri kırtulmadı kül oldu her sūku
- 4 Dileriz Hâk te'ālâdan mücâzâtın ede ihsân
Ede hıfz nâr-ı sūzândan Hudâ her şehri her kūyu
- 5 Uyanıp uyhudan derhâl görüp ihrâkı ey **Luṭfî**
Fiğân edip dedim tārīḥ *hep âteş yakdı çâr-sūyu*
هـب آتش یاقدی چار سویی
Sene h. 1123 [m. 1711-1712]

Tārīḥ-i Cāmi'-i Vasat

[mefā'îlün mefā'îlün fe'ûlün]

- 1 Bu Cāmi'-i Vasat bir gice nâ-gâh
Tutuşdu kalb-i 'aşık gibi eyvâh
- 2 Yapıp Hacı 'Alî eyledi ma'mûr
Muşanna' cāmi' etdi bâreka'llâh
- 3 Hâk ihsân etdi aña bu hayır
Qabûl ede dileriz hayrın Allâh

²⁹⁹ Ü1 110a; Şiir -Ü2³⁰⁰ Ü1 110b; Şiir -Ü2

- 4 Temāmına cemā‘at dedi tārīḥ
Hele bitdi şükür el-ḥamdu li’llāh
هله بتدی شکر الحمد لله
Sene h. 1124[m. 1712-1713]

8³⁰¹

Tārīḥ-i Vefāt-ı Duḡter-i ‘Abdu’llāh Ağa

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Kulağıña ericek Hax’dan ḥiṭāb-ı *irci’i*³⁰²
Eyledi aṣlına ol demde rücū‘ ol tābī‘a
- 2 Cevherī ḥarfle dedi **Luṭfī** anıñ tārīḥin
Rāḥil-i dār-ı beḳā oldu dirīḡā Rābī‘a
راحل دار بقا اولدی دریغا رابعه
Sene h. 1124 [m. 1712-1713]

9³⁰³

Tārīḥ-i Hāne-i Muṣtafā Çelebī

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Bāreka’llāh ḥāne-i rāḥat-fezā
Cāy-gāh-ı bī-bedel beyt-i şafā
- 2 **Luṭfī** itmāmına tārīḥin dedi
Ḥamdu li’llāh bitdi bu beyt-i şafā
حمد لله بتدی بو بیت صفا
[Sene h. 1124] [m. 1712-1713]

³⁰¹ Ü1 110b; Şiir -Ü2

³⁰² Ey mutmain olan nefis! Râzı olmuş ve kendisinden râzı olunmuş bir halde Rabb’ine dön!”
Fecr - 89/28’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009: 593).

³⁰³ Ü1 116b; Şiir -Ü2

Tārīḫ-i Vefāt-ı Za‘īm Çelebi

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Āh gitdi bu cihāndan yine bir yār-i qadīm
Bir kemāl ehl[i] sükūnet şāhib-i ṭab‘-ı selīm
- 2 Verd-i ḥüsnüñ ḥayf kim bir gonçesin bād-ı ecel
Kıruben esdi muḥālif n’eyleyim āh ol nesīm
- 3 Ol vücūd-ı nāziki qaldırdı āḥir qomayıp
Qoltuğuna girüben anıñ vebā-yı pür-elīm
- 4 Yakdı hep aḥbābınıñ bağrını ḥasret āteşi
Çekdiler āh eyleyip leyl ü nehār derd-i ‘azīm
- 5 Ārzū-yı cennet ile cān atıp gitdi uçup
Dilerim ola ilāhī yeri cennet-i Na‘īm
- 6 Rūz şeb budur niyāzım ol Hudā’dan kim aña
Cennet-i a‘lāda ola ḥūr u gılmānlar nedīm
- 7 Edüben Ḥaqq’a du‘ā **Lutfi** dedi tārīḫini
Qıl ilāhā rahmet aña geçdi dünyādan Za‘īm
قيل الها رحمت اكه چكدي دنيا دن زعيم
Sene h. 1125 [m. 1713-1714]

Tārīḫ-i Vefāt-ı Duḡter-i Meḥammed Efendi el-Ḳādirī

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Göçdü yine bir güzel duḡter meded
Vālideynin bürüdü ḡāyet elem

³⁰⁴ Ü1 110b; Şiir -Ü2³⁰⁵ Ü1 111a; Şiir -Ü2

- 2 Görmediydi dağı evlād-ı Hüseyn
Şimdi yüregine oldu dāğ-ı ğam
- 3 Aña gehvāre kafes olmuş-idi
Bülbüle beñzerdi eylese nağam
- 4 Rûz-ı maşşerde hemān ol duhtere
Mesken ola dilerim bāğ-ı İrem
- 5 Pederi fevtine dedi tārîhîn
Cennete uçdu kuşāsā Fâtıma'm
جنته اوچدی قوش اسا فاطمه م
Sene h. 1125 [m. 1713-1714]

12³⁰⁶

Tārîḡ-i Vefāt-ı Tiryākî Haşır Hüseyn Çelebî

[fā'īlātün fā'īlātün fā'īlün]

- 1 Gitdi dünyādan re'īs-i bengiyān
Etdiler erbāb-ı keyf āh u figān
- 2 Berşi hîç koybundan ayırmaz idi
Sevdiginden verdi āhir berşe cān
- 3 Qabrine koyup haşır örttdüler
Ye's ü mātem etdiler tiryākiyān
- 4 Cem' olup kabrine hep tiryākiler
Okudular rūḡuna_āyāt-ı Duḡān
- 5 İşidip fevtini **Luṭfî** tārîhîn
Dedi āh oldu haşır ḡāke nihān
دیدى آه اولدى حصير خا که نهان
Sene h. 1125 [m. 1713-1714]

³⁰⁶ Ü1 111a; Şiir -Ü2

Tārīḫ-i Vefāt-ı Mü'ezzinbaşı Hüseyn Efendi

[müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün]

- 1 Göçdü cihāndan dirīg āh Mü'ezzinbaşı
Ḳabriñ içine gire ḥayf Mü'ezzinbaşı
- 2 Dünyeden āḥir göçüp gitdi bekā mülküne
Dediler Allāh'dan ĩmān ola yoldaşı
- 3 Öyle bir üstād-ı kül gelmeye bu dehre hıç
Şehrimiz içre hele yoğ-idi anıñ eşi
- 4 Gelüben üçler hemān ḥüzn(i)le āh eyleyip
Tārīḫini dediler vāḥ Mü'ezzinbaşı
واه مؤذن باشی
Sene h. 1125 [m. 1713-1714]

Tārīḫ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Meḥammed Efendi
el-Īmām-ı Cāmi'-i Şālih Ağa

[müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün]

- 1 Ḥamd Ḥudā-yı Ḳadīm geldi yine cihāna
Bir veled-i ercümend gonçe-dehen gül-beden
- 2 Çeşm-i felek görmemiş ancılayın bir güzel
Nergis-i zībā gözü cism-i teri yāsemin
- 3 Devlet ü rif'at ile gül gibi şādān ola
Olmaya maḥzūn ebed leyl ü nehār ola şen
- 4 Aña du'āmız budur eyleye Ḥaḳ ḥazreti
Ṭūl-ı 'ömrle anı dünyede şağ u esen

³⁰⁷ Ü1 111b; Şiir -Ü2³⁰⁸ Ü1 111b; Şiir -Ü2

- 5 İsmiñi şoranlar[a] **Luṭfī** dedi tārīḥin
‘İzzet-ile ḳodular adını anıñ Hasan
عزّتيله قودیلر آدینی انك حسن
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

15³⁰⁹

Oğlum Muştafā’ya Dedigim Tārīḥdir

[fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün]

- 1 Ḥamd şükür olsun Ḥudā ḥaṣretlerine rüz şeb
Bir güzelce oğul i’tā eyledi ben serseme
- 2 Mişli yokdur ḥoḳḳa-ı la’li anıñ dünyāda kim
Beñzemez bir gonçe-i ra’nā hıç aşlā ol feme
- 3 Tūl-ı ‘ömr-ile mu’ammer eyleye Mevlā anı
Görmeye derd [ü] elem uğramaya bir māteme
- 4 **Luṭfiyā** dedim ḥurūf-ı cevher-ile tārīḥin
Başdı oğlum Muştafā pāyı bu dār-ı ‘āleme
باصدی اوغلم مصطفی پای بو دار عالمه
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

16³¹⁰

Şehrī Efendi’niñ Dedigi Tārīḥdir

[fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün]

- 1 Dedi bir eksikli dā’ī mevlidi tārīḥini
Muştafā Aḥmed Efendi’mi şeref-yāb eyledi
مصطفی احمد افندی شرفیاب ایلدی
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

³⁰⁹ Ü1 111b; Şiir -Ü2

³¹⁰ Ü1 112a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Ḥāne-i Ḥaḳḳı Efendi

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Te'āla'llāh zihī beyt-i mu'allā cāy-ı dil-keş kim
Bunu seyr [ü] temāşā eyleyenler oldular memnün
- 2 Maḳāmı rāstdır 'uşşāka şabāsı rāḥatü'l-ervāh
Olur bu cāy-ı zībāda neşāṭ-ile sürür efzün
- 3 Bu ḥāneye nice nazm ehl-i taḥsīn etmesin zīrā
Bunuñ her beyti ṭab'-ı şā'irāsā nāzik ü mevzün
- 4 Bir eksikli dedi bu ḥāneniñ temāmına tārīḥ
Ola ıssına yā Rabbī bu beyt-i nāzenīn meymūn
اوله اسینه یا ربی بو بیت نازنین میمون
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

Tārīḥ-i diger

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥabbezā cāy-ı muşanna' şāḥibi rāḥat olup
Ṭül-ı 'ömr-ile bunuñ içinde dā'im şād ola
- 2 Cevherī ḥarf-ile hātif dedi bunuñ tārīḥin
Yā İlāhī bu kitāb-ḥāne hemān ābād ola
یا الهی بو کتاب خانه همان آباد اوله
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

³¹¹ Ü1 112a; Şiir -Ü2³¹² Ü1 112a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Diger

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

1 Zihī cāy-ı müferraḥ kaşr-ı a'lä
Mübārek ede bunu Ḥaḳ te'ālā

2 Temāşā eyleyip bu cāy **Luṭfī**
Dedi tārīḥ *müstesnāne zībā*
مستثنائه زيبا
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Şolak-zāde Süleymān Çelebī

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Kıydı yine bir cüvān-ı nāzike çarḥ-ı denī
Zīr-i ḥāk içre ḳodu āh gül gibi nāzik teni

2 Ericek 'ömrü ḥazāna esicek bād-ı ecel
Gül gibi şoldu dirīgā ḥayf o vech-i aḥseni

3 Nice Süleymān'a bākī ḳalmadı fānī cihān
Ḳurtaramadı bu da dest-i ecelden dāmeni

4 Rūz şeb budur niyāzım aña dünyāda hemān
Dilerim anıñ ola yā Rabbī cennet meskeni

5 Fevtine **Luṭfī** o ḥūbuñ düşdü bir tārīḥ dedim
Bād-ı mevt uçurdu gözden āh Süleymān'ım seni
باد موت اوچوردی گوزدن آه سليمانم سنی
Sene h. 1126[m.1714-1715]

³¹³ Ü1 112a; Şiir -Ü2³¹⁴ Ü1 112b, Ü2 31a

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Meḥmed
Ağa-yı Kerāsteci

[müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün]

- 1 Ḥamd Ḥudā-yı Mu‘īn geldi cihāna hemīn
 Bir veled-i nāzenīn gönçe-dehen meh-liḳā
- 2 Gelmedi bu dehre hīç aña mu‘ādil güzel
 Hoḳka femi cān deger ḳaşı gözü bī-bahā
- 3 Aña du‘āmız budur devlet ü rif‘at ile
 Tūl-ı ‘ömr-ile anı ede mu‘ammer Ḥudā
- 4 Gül gibi ḥandān ola görmeye hergiz elem
 Leyl ü nehār ṣen olup eyleye zevḳ [ü] ṣafā
- 5 Dedi bir eksikli mevlūduna tārīḥ için
Başdı ḳadem sa‘ādet-ile geldi Muṣṭafā
 باصدی قدم سعادت ایله گلدی مصطفی
 Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

Tārīḥ-i Sūr-ı Bezmī Çelebī

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Bi-ḥamdi’llāh o Bezmī-i suḥan-dān
 Resūl’üñ sünnetini etdi icrā
- 2 Te’ehhül eyledi ol merd-i ‘āḳil
 Dilerim ki mübārek ede Mevlā
- 3 ‘Arūs-ı kāmı āgūşuna aldı
 Murād üzre hele ṣād oldu ḥaḳḳā

³¹⁵ Ü1 112b; Şiir -Ü2

³¹⁶ Ü1 112b; Şiir -Ü2

- 4 Mezîd-i rızık-ile tûl-ı ʿömürle
Muʿammer ede anı Hâk teʿâlâ
- 5 Yeñi mazmûn ile ben aña **Luţfî**
Dedim târîh *temmet sūr-ı zîbâ*
تمت سور زيبا
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

23³¹⁷

Târîh-i Vefât-ı Yek-çeşm Mehemmed Efendi

[mefâʿilün mefâʿilün feʿûlün]

- 1 Gelirken beyt-i Hâk'dan vâhidü'l-ʿayn
Müşâdif olmuş imiş vâkt-i şerre
- 2 Binip bir keşt-î ʿuzmâya ol dem
Bağarken bir göz ile baħr u bere
- 3 Hay(ı)f kim kör gibi düşmüş deñize
Boğulmuş şalmadan qol iki kere
- 4 Ayakdaşları geldi dedi târîh
Körāsâ körlük edip düşdü bahre
کور اسا کورلک ایدوب دوشدی بحره
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

24³¹⁸

Târîh-i Haţţ-ı Bahâ'e'd-dîn

[feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün]

- 1 ʿAnberîn haţţı yüze çıkdı Bahâ'e'd-dîn'in
Şaliverince anı sünnete ikrâm oldu

³¹⁷ Ü1 113a; Şiir -Ü2

³¹⁸ Ü1 113a; Şiir -Ü2

- 2 Haṭṭımıñ tārīḥini yaz deyü emr etti velī
Tārīḥini *yazamadım aña aḥşam oldu*
يازهمادم اكه اخشام اولدى
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

25³¹⁹

Tārīḥ-i Haṭṭ-ı Mollā Hüseyn

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Şaluben haṭṭını Mollā Hüseyn oldu müstesnā
Niyāzımız budur dā'im mübārek eyleye Mevlā
2 Bu haṭ bahşinde aşlā kıl kadar bir kıyl u ḳāl olmaz
Müşāb olur Resūl'ün sünnetini eyleyen icrā
3 Görünce haṭṭını **Luṭfī** o sā'at şād olup anıñ
Dedi tārīḥini *geldi yakışdı bu haṭ-ı zībā*
گلدی یاقشدی بو خط زیبا
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

26³²⁰

Tārīḥ-i Çeşme-i Şāliḥ Ağa

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāzret-i Şāliḥ Ağa bu çeşmeyi
Yapdı o şāḥib-kerem-i merḥamet
2 Şu gibi ḥarc eyleyip emvālını
Buraya aḳıtdı bunu 'āḳıbet
3 Cārī olup işbu laṭīf āb-ı pāk
Şulasın 'aṭşānlar Kevşer-şıfat

³¹⁹ Ü1 113a; Şiir -Ü2

³²⁰ Ü1 113b; Şiir -Ü2

- 4 Dedi bunuñ lūlesi tārīḥ için
Nūṣ edene ola hemān ‘āfiyet
نوش ایدنه اوله همان عافیت
Sene h. 1126 [m. 1714-1715]

27³²¹

Tārīḥ-i Vefāt-ı Maḥdūm-ı Üveys Efendi

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Göçdü yine bir güzel maḥdūm-ı pāk
Vālideyni etdi ḥaylī āh u vāh
- 2 Per açıp uçmağa cān etdi uçup
Ḳuşu gice uçdu ol çeşm-i siyāh
- 3 Ḥayf efsūs oldu ol nev-resteniñ
Cism-i pāki yerler altında tebāh
- 4 Yerde yatdıkça o gül cismi anıñ
Ede iḥvānıñ mu‘ammer ol ilāh
- 5 Aña raḥmet eyleye iḥvānını
Uzun ‘ömr ile ede şād pādişāh
- 6 Fevtiniñ **Lutḫfī** dedi tārīḥin
Tā cinān-ı ‘Adn’e gitdi Aḥmed āh
تا جنان عدنه گتدی احمد آه
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

³²¹ Ü1 103b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Çeşme-i Şālih Ağa Der Karye-i Banados

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāzret-i Şālih Ağa-ı zū'l-kerem vālā-himem
Yapdı [Banados'a] bu 'ayn-ı şafā-baḥşı o zāt
- 2 **Lutfī**-i dā'ī temāşā edicek tārīhini
Dedi gel iç oldu cārī çeşme-i āb-ı hayāt
دیدى گل اچ اولدى جارى چشمه آب حیات
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḥ-i Feth-i Mora

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Sefer edip Mora üstüne Sulṭān Aḥmed-i Ġazī
Vezīr-i a'zamın gönderdi aña eyleyip ikrām
- 2 Du'ā-yı ḥayrını koşdu yanınca şıdqla anıñ
Nice yüz biñ 'asākir(i)le irsāl etdi bī-ārām
- 3 Ne miqdār kal'ası varsa 'umūmen cümle feth oldu
'Alī Paşa-yı 'ādil gāyet edip 'askere ibrām
- 4 Venedik kāfiriniñ başına dar etdi dünyāyı
Çekip tīḡını ol küffārı katla eyledi iḡdām
- 5 Hurūf-ı cevher ile **Lutfī** dedi feth bir tārīḥ
Mora āsān alındı ġam yemezler 'asker-i İslām
موره اسان آلندی غم يمزله عسكر اسلام
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

³²² Ü1 113b; Şiir -Ü2³²³ Ü1 113b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Ḥaṭṭ-ı Bezmī Çelebî

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥamdu li'llāh Bezmī dānā bugün ḥaṭṭın ḳodu
Dilerim Allāḥ te'ālā eyleye pīr ü kemāl
- 2 Luṭfiyā dedim görünce ḥaṭṭınıñ tārīḥini
Pek açıldı rûyuna ḥaṭ gelicek zībā cemāl
پک آچلدى روينه خط گليجك زيبا جمال
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḥ-i Mescid-i el-Ḥāc Ḥüseyin

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bāreka'llāh şāhibü'l-ḥayrāt el-Ḥāc Ḥüseyin
İş-bu secdegāhı yapıp oldu Ḥaḳḳ'a müntesīb
- 2 Fıkr-i tārīḥ eyler-iken bi'l-bedāhe Luṭfiyā
Buña bir tārīḥ-i zībā düşdü ve'scudü vaḳterib³²⁶
زيبا دوشدى واسجد واقترېب
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdüm-ı Aḥmed Efendi

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Bi-ḥamdi'llāh cihāna geldi yine bir güzel maḥdüm
Uzun 'ömürle aña eyleye bāri Ḥudā tekrīm

³²⁴ Ü1 113b; Şiir -Ü2³²⁵ Ü1 114a; Şiir -Ü2³²⁶ Secdeye kapan ve Allah'a yakınlaş: Âlak - 96/19'dan iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:597).³²⁷ Ü1 114a; Şiir -Ü2

- 2 Hesāb-ı ebced ile ben dedim mevlūdū tārīhin
Ḳadem başıp cihāna devlet-ile geldi İbrāhīm
قدم باصوب جهانہ دولتیہ گلدی ابرہیم
Sene h. 1127[m. 1715-1716]

33³²⁸

Tārīḫ-i Velādet-i Duḡter-i Naḡlī Efendi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Naḡlī_Efendi’ye Hudā etdi ‘aṭā bir duḡter
Dilerim anı mu‘ammer ede Ḥaḡ şıḡḡat ile
- 2 Gül gibi gonçe-i baḡtını küşād edip anıñ
Şād u mesrūr ede Ḥallāḡ-ı cihān rāḡat ile
- 3 Şıdḡla leyl ü nehār aña du‘āmız budur
Ola ḡandān uzun ‘ömr-ile daḡı devlet-ile
- 4 Şād olup **Luṭfī** senākār dedi tārīhin
Geldi Ḳudsiyye cihān dārına biñ ‘izzet ile
گلدی قدسیہ جهان دارینہ بیٹ عزت ایلہ
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

34³²⁹

Tārīḫ-i Vefāt-ı Ḥadīce Ḳadın

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Gözün yumup cihān-ı bī-beḡādan bir zen-i zībā
Şehīden göçdü ‘uḡbāya ede bāri Hudā maḡfūr
- 2 İşidip fevtini **Luṭfī** du‘ā edip dedi tārīḡ
Ḥadīce Ḳadın’ıñ eyle ilāhī ḡabrini pūr-nūr
حدیجہ قدینٹ ایلہ الہی قبرنی پر نور
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

³²⁸ Ü1 114a; Şiir -Ü2

³²⁹ Ü1 114a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Vefāt-ı ‘Ātike Kadın

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Bir zen-i zībā şehīden göçdü āh
Aña rah̄met eyleye yarın Eḥad

- 2 **Luṭfī** dedi fevtiniñ tārīḥini
‘Ātike gitdi beḳāya el-meded
عاتکه گتدی بقایه المدد
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḥ-i Velādet-i Mollā Şubḥī Maḥdūm-ı Mollā Celāl

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Gelicek Mollā Celāl’iñ oḡlu dār-ı ‘āleme
Etdi ol sâ‘at hemân ḥamd u şenāya ol şürū‘

- 2 Şād u ḥandān oluben pederi dedi tārīḥin
Mollā Şubḥī’ım şubḥ-ı şādık gibice etdi ṭulū‘
ملا صبحیم صبح صادق گبیجه ایتدی طلوع
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Yazıcı Efendi

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Etdi Yazıcı Efendi rāḥ-ı ‘uḳbāya sefer
Defter-i ‘ömrünü ṭayyetdi aniñ çarḥ-ı felek
- 2 Kūşe-i merḳadda anı ḳomaya ḳavlen ġarīb
Ḳabr içinde hem-demin hem-şoḥbetin ede melek

³³⁰ Ü1 114b; Şiir -Ü2³³¹ Ü1 114b; Şiir -Ü2³³² Ü1 114b; Şiir -Ü2

- 3 ‘Ālim ü kāmīl [ü] ḥalīm hem selīm idi o zāt
Anı ḥalk bilir ne ḥācet **Luṭfī** taṭvīl eylemek
- 4 Cān atıp ‘azm-i cinān edince dedim tārīḥin
Gitdi Yazıcı Efendi cennet-i zībāya dek
گیتدی یازجی افندی جنت زیبایه دک
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

38³³³

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Mollā Celāl

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Hudā Mollā Celāl’e verdi evlād
Hemān olsun aña ḥamd u ṣenāda
- 2 O maḥdūmu Hudā etsin mu‘ammer
Olalım biz daḥı dā’im recāda
- 3 Vücūduna ḥalel erişmeye hīç
Ola her rûz şeb zevk u şafāda
- 4 Anıñ Şubḥī denilmiş maḥlaşına
Ola ol şubḥ-ı şādıkveş küşāde
- 5 Du‘ā edip bu **Luṭfī** dedi tārīḥ
Hemīn ede Hudā ‘ömrün ziyāde
همین ایده خدا عمرین زیاده
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

³³³ Ü1 114b; Şiir -Ü2

Tārīḫ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Şeyḫ Ḥaḳḳı Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Doĝdu dünyāya sa'ādet burcunuñ māh-ı nevi
Nām-ı pākini Meḥemmed Ṭāhir etdiler 'alem
- 2 Gelmedi Devr-i Kāmer'de öyle bir maḥdūm-ı pāk
Ola yā Rab bu cihānda şāḫib-i luṭf u kerem
- 3 Hāleveş ol māh-ı tābānı alıp āĝūşuna
Şad-hezārān 'izzet ü ikrāmıla tutsun ḥadem
- 4 Naḥl-ı 'ömrüne İlāhī esmeye bād-ı ḥazān
Gülsitān-ı dehr içinde şād ola ol ğonçe-fem
- 5 Gūş edince şād olup Lutfī dedi tārīḫini
Irḳ-ı ṭāhirden Meḥemmed 'āleme başdı kādēm
عرق طاهر دن محمد عالمه باصدی قدم
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

Tārīḫ-i Rīş-i İsmā'īl Çelebī
Ser-mü'ezzın-i Rüstem Paşa

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥamdu li'llāh şaldı İsmā'īl Çelebī ḥaṭṭını
Vere ecrin ol Ḥudā-yı bī-zevāl ol pādişāh
- 2 Muştafā'nıñ sünnet-i pākini icrā eyledi
Ḥaylī me'cūr u müşāb olmasına yok iştibāh

³³⁴ Ü1 115a; Şiir -Ü2³³⁵ Ü1 115a; Şiir -Ü2

- 3 Eyleyip aña du‘āyı **Luṭfī** dedi tārīḥi
Ḥaṭṭ-ı pākini mübārek eyleye anıñ ilāh
خط پاکینی مبارک ایلہ انک اللہ
Sene h. 1127 [m. 1715-1716]

41³³⁶

Tārīḥ-i Vefāt-ı İbrāhīm Ağa-yı Ketḥudā Yeri

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Beḳāya ‘azm edip İbrāhīm Ağa
Ecel ayağını nūş etdi elden
2 Vefāsız idigin bildi cihānıñ
Göçüp gitdi bu cāy-ı bī-temelden
3 Koya cennet-i a‘lāya du‘āmız
Budur dā’im Ḥudā-yı lem-yezelden
4 Dedi **Luṭfī** anıñ fevtine tārīḥ
Ḥalāş olmadı ḥayf seng-i ecelden
خلاص اولدی حیف سنگ اجلدن
Sene h. 1128 [m. 1716-1717]

42³³⁷

**Tārīḥ-i Vefāt-ı Māder-i Mü’min-zāde Muştafā Ağa
Her Mışra‘ı Ḥurūf-ı Cevher İle Tārīḥdir**

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 *Ġam(i)le göçdü cihāndan begimiñ vālidesi*
غمله گوچدی جهاندن بگیمک والدہ سی
[Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
Ol Celāl mesrūr ede ‘ömr(i)le sen gonçe-lebi
اول جلال مسرور ایدہ عمرلہ سن غنچہ لی
[Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

³³⁶ Ü1 115a; Şiir -Ü2

³³⁷ Ü1 115b; Şiir -Ü2

- 2 *Dileriz ede şefâ'at rûz-ı maḥşerde Ḥabîb*
 ديلرز ايده شفاعت روز محشرده حبيب
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
Kendiñe verme elem aḡlama cānım Çelebi
 كندگه ويرمه الم اغلامه جانم چلبی
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
- 3 *Māderiñ göçdü ise sen bu cihānda sağ ol*
 مادرگ گوجدی ايسه سن بو جهانده صاغ اول
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
Ġālibā bu idi feryād(i)le āhıñ sebebi
 غالبا بو ایدی فريادله آهگ سببی
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
- 4 *Lafz-ı vāy ḡamnāk aña düşdü ya Luṭfî tārîḥ*
 لفظ وای غمناک
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]
Qaldı bu ḡam(i)le meded bilmedik ol pāk şabi
 قالدی بو غمله مدد بلهدک اول پاک صبی
 [Sene] h. 1128 [m. 1716-1717]

43³³⁸

Tārîḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Ḥamza Efendi
 Ser-mü'ezzin-i Rüstem Paşa

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Ḥamd u şükr ola Ḥudā ḥazretine bî-ḥad ü 'ad
 Mevlid ayında tulū' etdi o meh-pāre veled
- 2 Ḥıfz edip bād-ı ḥazāndan o gülü bāri Ḥudā
 Vālideynine bağışlaya anı Ferd ü Şamed
- 3 Tūl-ı 'ömr-ile mu'ammer ede anı Mevlā
 Şād u ḥandān ola görmeye cihānda ḡam ebed

- 4 [Güş edince] şād olup **Lutff** dedi tārīḥin
Geldi rif'atle cihāna ola Mo[n]lā Ahmed
گلدی رفعتله جهانه اوله منلا احمد
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

44³³⁹

Tārīḥ-i Kārgāh-ı Müntehā Efendi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Te'āla'llāh zihī dükkān-ı ra'nā hūb-ı bī-hemtā
İçinde sākin olana mübārek eyleye Mevlā
- 2 Nice ehl-i kemāliñ var 'acāyib ḥaṭṭ-ı zībāsı
Ḥuṭūṭ ile müzeyyen olmuş içi cümle ser-tā-pā
- 3 İçinde kıt'asın seyr [ü] temāşā eyleye[y]di şeyḥ
Ḥurūfuna olurdu cān dilden 'āşık-ı şeydā
- 4 Bu dükkānı gören seyretmeden geçmez muşallāya
Temāşā eyler elbette eger a'lā eger ednā
- 5 Şu gibi akıdır ayağına erbāb-ı 'irfānı
Girenler içine bir dahı çıkmak istemez aşlā
- 6 Görüp dedi bir eksikli bunuñ itmāmına tārīḥ
Pek aḥsen kārgāh oldu dükān-ı Müntehā ḥaḳḳā
پک احسن کارگاه اولدی دکان متی حقا
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Mollā ‘İrfānī
Maḥdūm-ı ‘Abdu’llāh Ağa

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Gūş edince emr-i Rabbānī
Göçdü ‘uqbāya Monlā ‘İrfānī
- 2 Bād-ı mevt esdi şoldu dirīgā
Bāğ-ı ‘İrfānīñ verd-i ḥandānı³⁴¹
- 3 Tıfl iken göçdü acıdı aḥbāb
Cümle ağlatdı³⁴² pīr ü cüvānı
- 4 Söyledi **Luṭfī** fevtine tārīḥ
*Gitdi tā‘ūndan cānım İrfānī*³⁴³
گتدی طاعوندن جانم عرفانی
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Mollā Muştafā

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Gitdi dünyādan yine nev-reste bir maḥdūm-ı pāk
Eyleye eṭfāl-i cennetle yarın zevk ü şafā
- 2 Zā’ir-i kabri olan cümle melā’ik fikredip
Dediler tārīḥ *gitdi cennete bu Muştafā*
گتدی جنته بو مصطفى
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

³⁴⁰ Ü1 116a; Şiir -Ü2

³⁴¹ Bu mısradaki vezin bozuktur.

³⁴² Vezin gereği “ağlatdı” ve “cümle” kelimelerinin yerleri karşılıklı olarak değiştirilmiştir.

³⁴³ Bu mısradaki vezin bozuktur.

³⁴⁴ Ü1 116a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Vefāt-ı Siyeh Hüseyn

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Gözün yumup bir evlād-ı Resül'ün
Cihān-ı bî-bekâdan etdi rihlet
- 2 Dedi **Luṭfî** anıñ fevtine tārīḥ
Ola yarın Hüseyn'in dārı cennet
اوله یارین حسینک داری جنت
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Ruḳiye Kadın

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Cān atıp uçmağa 'azm eyledi ol rūḥ-ı revān
Murğ-ı rūḥuna ilāhî ola cennet āşiyān
- 2 Fevtini gūş eyleyince **Luṭfî** dedi tārīḥ
Cennet-i Me'vā Ruḳiye Kadın'a ola mekân
جنت مأوا رقیه قادنه اوله مکان
[Sene] h. 1129 [m. 1717-1718]

Tārīḥ-i Vefāt-ı Mollā 'Osmān

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Kıydı yine bir cüvān-ı nāzike dehr-i denî
Kimse memnūn olmamışdır āh çarḥ-ı dūndan
- 2 Menzilin elbette eyler herkesin zîr-i zemîn
Merḥamet me'mûl olunmaz zerrece gerdūndan

³⁴⁵ Ü1 116a; Şiir -Ü2³⁴⁶ Ü1 116a; Şiir -Ü2³⁴⁷ Ü1 116b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Vefāt-ı Baykuş-zāde Aḥmed Ağa

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Uçmağa 'azm etdi Baykuş-zāde bu vīrāneden
Murğ-ı rūḥuna qarārgāh ola gūlzār-ı cinān
- 2 Eyledi şayyād-ı mevt anı daḥı āḥir şikār
Nice yıl tūtmuşdu babası ocağında mekân
- 3 Kuşça cānı ḥayf ecel dāmından olmadı ḥalāş
Gözlerin şāḥīn gibi süzdü edip terk-i cihān
- 4 Tūtī vü kumru vü ṭāvus olup anıñ hem-demi
Gülşen-i Firdevs içinde ola yā Rab şādumān
- 5 Kuş diliyle geldi bir 'uşfūr dedi tārīḥini
Ola Baykuş-zāde'ye 'Adn-i mu'allā āşiyān
اوله بايقوش زادهيه عدن معلا آشيان
[Sene] h. 1129³⁵⁰ [m. 1717-1718]

Tārīḥ-i Tecdīd-i Maḥkeme-i Der Tekirdağ'ı³⁵²

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥazret-i Ḥākim Efendi Ḥaḳ mu'ammer eyleye
Bu hükümetgāhı ma'mūr etdi ol şāḥib-ʿaṭā
- 2 Etdi tevsī' menzil-i seccāde-i Peygamber'i
Ḥaḳ te'ālā ecrini iḥsān ede rüz-ı cezā
- 3 Nice yıllar idi dest-i bī-nevāveş teng idi
Buldu vüs'at meşreb-i dānā gibi şimdi bu cā

³⁴⁹ Ü1 117a, Ü2 31b³⁵⁰ 1129 -Ü1³⁵¹ Ü1 121b, Ü2 35a³⁵² der Tekirdağ'ı: Tekfūrdağı Ü2

- 4 Tā nice nazm ehli taḥsīn etmesin bu ғаşra kim
Beyt-i şā‘ır gibi mevzūndur bu beyt-i dil-küşā
- 5 Şıdqla **Lutḫī** du‘ālar eyleyip tārīḫini
*Dedī āña Rabbenā yā Rabbenā etmim lenā*³⁵³
دیدى اگا ربنا يا ربنا اتم لنا
Sene h. 1129[m. 1717-1718]

53³⁵⁴

Tārīḫ-i Vüzārāt-ı Dāmād İbrāhīm Paşa

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 ‘İbādu’llāha vācib oldu etmek şükr-i Yezdānī
Sa‘ādetle vezīr oldu ki zīrā bir kerem-kānı
- 2 Cenāb-ı şadr-ı ‘ālī ya‘nī İbrāhīm Paşa kim
Nedīm-i ḥāş-ı ḥünkārī odur dāmād-ı Sultānī
- 3 Vücūd-ı muḫterem destūr-ı a‘zam āşaf-ı ekrem
Mürevvet merḥamet-pīşe nizām-ı mülk-i ‘Oşmānī
- 4 Sa‘ādetle alınca mühr-i ‘adli dest-i pākine
Hemān gūyā cihānıñ seyrine geldi o dem cānı
- 5 Görünce ‘adl ü inşāfını şād oldu bütün dünyā
Vücūduyla ḥayāt-ı tāze cān buldu_‘ālem-i fānī
- 6 ‘Aṭāsını işitse tayyederdi defterin Ḥatem
Kef-i iḥsānını görse tutardı lerze ‘ummānı
- 7 Muḥaşşal müsterih oldu zamānında anıñ herkes
Du‘ā-yı ḥayr ile yād etmede ḥalk-ı cihān anı

³⁵³ Rabbimiz ey Rabbimiz! ...bizim için tamamla: Tahrir - 66/8’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:560).

³⁵⁴ Ü1 102b; Şiir -Ü2

- 8 Düşüp bir ẖāhiş-i ‘uзмā dedim **Luṭfī** tārīḥin
Sa‘ādet ile mührü aldı³⁵⁵ hele dāmād-ı Sulṭānī
سعدت ایله مهری آلدی هله داماد سلطان
Sene h. 1130[m. 1718-1719]

54³⁵⁶

Tārīḥ-i Sūr-ı Ḥamza Efendi

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Mü‘ezzinbaşı eyledi yine bir sūr-ı müsteşnā
Edip oğlunu sünnet eyledi ol sünneti icrā
- 2 Sürūr u şevkle Monlā-yı server sūruna tārīḥ
Derim Allāh sa‘īd ede zihī sūr-ı sürūr-efzā
دیرم الله سعید ایده زهی سور سرورافزا
Sene h. 1131 [m. 1719-1720]

55³⁵⁷

Tārīḥ-i Vefāt-ı Şā’ime Ḥānım

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Yine bir ‘āḳile vü zāhide zen gitdi dünyādan
Mekānın cennet-i a‘lā ede Mevlā-yı Raḥmān’ım
- 2 Vefātını işidine dedi **Luṭfī** aña tārīḥ
Meded geçdi cihāndan āh ḥayfā Şa’ime Ḥānım
مدد چکدی جهاندن آه حیفا صائمه خانم
Sene h. 1131 [m. 1719-1720]

³⁵⁵ Tarih hesaplamasında doğru hesap için K.2/28’deki imla esas alınmıştır.

³⁵⁶ Ü1 108a; Şiir -Ü2

³⁵⁷ Ü1 108a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Çeşme-i Muştafâ Ağa

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Cenāb-ı Muştafâ Ağa bu 'aynı
Edip ta'mir ağıtdı şan nebâtı
- 2 Dedi bu çeşme-sâra **Luṭfî** tārīḥ
Şifadır gel gel iç âb-ı hayâtı
شفادر گل گل ایچ آب حیاتی
Sene h. 1131 [m. 1719-1720]

Tārīḥ-i Velâdet-i Maḥdûm-ı Şeyḥ Meḥemmed Efendi el-Ḳādirî

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol semiyy-i faḥr-ı 'âlem rehber-i reh-i Ḥudâ
Şeyḥ Meḥemmed kim ṭarîḳ-i Ḥaḳḳ'a oldu rāh-nümâ
- 2 Şem'-i nūr-efşân-ı sirâc ḥānḳāh-ı Ḳādirî
Âfitâb-ı evc-i irşād mürşid-i ehl-i vefâ
- 3 Ḳuṭb-ı 'âlem Şeyḥ 'Abdu'l-ḳādir-i Geylânî'niñ
Âşiyânın şem'-i zikr-ile edipdir pür-ziyâ
- 4 Ḥamd ol Allāh-ı 'azîmü's-şânıñ iḥsânına kim
Aña bir maḥdûm-ı zîbâ etdi luṭfundan 'aṭâ
- 5 Öyle bir maḥdûm-ı mükrim mislini görmüş degil
Gonçe-i bâğ-ı leṭâfet 'andelîb-i hoş-nevâ
- 6 Tekyegâh-ı 'âleme başdı sa'âdetle ḳadem
Eyleye anıñ ḳudûmünü mübârek Kibriyâ

³⁵⁸ Ü1 108a; Şiir -Ü2³⁵⁹ Ü1 108b; Şiir -Ü2

- 7 Şād olup gülsün hemān günden güne güller gibi
Gülşen-i dehr içre ol gönçe bulup neşv [ü] nemā
- 8 Pederi oḥşaya anıñ zādesiniñ zādesin
Ṭül-i ‘ömürle mu‘ammer eyleye anı Hudā
- 9 Tehniyeye geldiler ise gürūh-ı ‘āşıkān
Ben de heft tārīḥ ile tebriḳ edip kıldım du‘ā
- 10 Altı mısrā‘ında altı tārīḥ oldu bī-bedel
Dördü yek-pāre ikisi nokṭalı ḥarfdir dilā
- 11 Lafzen ü ma‘nen biri de bir güzel tārīḥdir
Yedi tārīḥ ile etdim vaşfin ol māhiñ edā
- 12 İbtidā ḥātif buña tārīḥ farz oldu deyip
Ḥānḳāh-ı ‘āleme başdın ayaḳ dedi aña
خانقاه عالمه با صدك آياق
[Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]
- 13 Daḥı *be-māh-ı rebī‘-i āḥir* oldu tārīḥi
بماه ربیعی آخر
[Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]
Geldi zībā oḒlu tārīḥ düşdü aña rābi‘ā
گلدی زیبا اوغلی
[Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]
- 14 *Bula bu cevherī ḥarfleri bir piyāde tārīḥi*³⁶⁰
بوله بو جوهری حرفلری بر پیاده تاریخی
[Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]
Ġam ḳoma göñülde geldi bir dūr-i zībā saña
غم قومه گوکلده گلدی بر در زیبا سکا
[Sene] h. 1131 [m. 1719-1720]

³⁶⁰ Bu mısra da vezin bozuktur.

- 15 Lafzen ü ma‘nen dedim tekrār **Luṭfī** tārīḥin
Bīñ yüz otuz birde geldi ‘āleme hā Muṣṭafā
بيک يوز اوتوز برده گلدی عالمه ها مصطفی
Sene h. 1131[m. 1719-1720]

58³⁶¹

Tārīḥ-i Bārān-ı Kebīre İbtidā Dedigim Tārīḥdir

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Şehr-i Tekfūrdağı içre bir gice
Başladı yağmağa bārān-ı keṣīr
- 2 Ol kadar indi maṭar gökden yere
Görmemişler mişlini hīç şāb pīr
- 3 Aḳdı seyl ol deñlü kim görölmedik
Olar içre ḳalmadı bir ḳuru yir
- 4 Aḳmadıḳ ḳalmadı bir ev bir sarāy
Cümle ışlandı hep eşvāb-ı ḥarīr
- 5 Şiddet-ile çatladıkça ra‘d u berḳ
Şar(ı)şıldı zelzele mānendi yir
- 6 Yıḳdı götürdü çoḡunuñ evlerin
Çoḡunu ġarḳ etdi o seyl-i kebīr
- 7 Döndü ol yağmur [da] Nūḥ tūfānına
Cürmümüz ‘afv ede luṭfuyla Ḳadīr
- 8 Işlanıp **Luṭfī** dedi tārīḥini
El-meded oldu bu bārān-ı keṣīr
المدد اولدی بو بارانی کثیر
Sene h. 1131 [m. 1719-1720]

³⁶¹ Ü1 109b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Ḥāne-i Nakīb-zāde Seyyid ‘Ömer Ağa

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Cenāb-ı Seyyid ‘Ömer Ağa kim o zāt-ı şerīf
Bu beyti yapıdırıp etdi ziyāde ḥüb laṭīf
- 2 Sezā degil bu ʔarabgāh gelmesin sūkalā
Bu ʔaşra eylesin erbāb-ı ma‘rifet teşrīf
- 3 İçinde şāhibin şād ede Ḥudā-yı Kerīm
Cihānda görmeye miḥnet o zāt-ı pāk nazīf
- 4 Dedi tāmamına **Luṭfī** bu ḥāneniñ tārīḥ
Zihī muşanna‘ u zībā güzel maḳām-ı şerīf
زهی مصنع و زیبا گوزل مقام شریف
Sene h. 1132 [m. 1720-1721]

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı İmām Ḥalīl Efendi

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Gülistān-ı cihāna geldi bir nev-gonçe-i zībā
Cemālī gün gibi dā‘im münevver ola yā Rabbī
- 2 Dem-ā-dem vālideyniñ dimāğ-ı cānı ‘ālemde
Nesīm-i bŷy-ı ḥalf-ile mu‘aṭṭar ola yā Rabbī
- 3 Kemāl ehli vü nāzik ṭab‘ u ‘ākil nŷkte-dān olup
Daḥı hem ḥoş-nŷvis ŷ hem suḥanver ola yā Rabbī
- 4 Ṭulŷ’un gŷş edince şād olup **Luṭfī** dedi tārīḥ
Meḥemmed uzun ‘ömr-ile mu‘ammer ola yā Rabbī
محمد اوزون عمريله معمر اوله یا ربی
Sene h. 1132 [m. 1720-1721]

³⁶² Ü1 107b; Şiir -Ü2³⁶³ Ü1 108a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Ḥāne-i Za‘īm Ḥasan Ağa

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Yapdı bu beyt-i laṭīfi Ḥasan Ağa-ı Za‘īm
Eyleye aña mübārek bu maḳāmı Mevlā
- 2 Düşdü bir ḥ‘āhiş aña **Luṭfī** dedi tārīḥin
Bāreka’llāh güzel oldu bu ıaşr-ı ra‘nā
بارك الله گوزل اولدی بو قصرى رعنا
Sene h. 1132 [m. 1720-1721]

Tārīḥ-i Kārgāh-ı Memiş Beşe-i Duḥānī

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Bāreka’llāh zihī dükkān-ı ra‘nā
İçinde rızkın efzün ede Mevlā
- 2 Küşāde ede baḥtın şāḥibiniñ
Dem-ā-dem ḥazret-i Bārī te‘ālā
- 3 Cihānda görmeye rüy-ı kesādı
Kesilmeye bunuñ sa‘yi ḥiç aşlā
- 4 Gelir ayağına elbette her gün
Duḥān-āşām u afyon-ḥ‘ār eḥibbā
- 5 Küşād olmaz dili erbāb-ı keyfiñ
Açılmadıķça bu dükkān-ı zībā
- 6 Görüp **Luṭfī** bu dil-keş kārgāhı
Dedi tārīḥ *ticāretgāh-ı a‘lā*
تجارنگاه اعلا
Sene h. 1132 [m. 1720-1721]

³⁶⁴ Ü1 108b; Şiir -Ü2³⁶⁵ Ü1 108b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı Berber İsmā'īl Efendi

[müfte'ılün fā'ilün müfte'ılün fā'ilün]

- 1 Hamd Hudā-yı Mu'ın geldi cihāna hemīn
Bir dil-i nāzenīn [ol] āl-i Resūl-i güzīn
- 2 Fāyīku'l-aḳrān ola ma'rifet ü 'ilm ile
Görmeye 'ālemde ğam şād ola ol meh-cebīn
- 3 Tūl-ı 'ömürle anı eyleye memnūn Hudā
Hurrem ola dā'imā olmaya ašlā ḥazīn
- 4 Ḥayr-ı ḥalef eyleye anı cenāb-ı Kerīm
Ḥāsidiñ kārını Ḥaḳ ede āh u enīn
- 5 Harf-ı mücevher ile Luṭfī dedi tārīḥin
Bāġ-ı cihānīñ gülü geldi Meḥemmed Emīn
باغ جهانك گلی گلدی محمد امین
Sene h. 1135 [m. 1722-1723]

Tārīḥ-i Velādet-i Duḡter-i İskender Aġa³⁶⁸

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Cenāb-ı ḥazret-i İskender Aġa-yı melek-ḥıṣlet
O vālā-ṭab'a Ḥaḳ'dan baḥşıṣ-i bī-imtinān geldi
- 2 Hūlūṣ-ile olan ḥayır du'asını ḳabūl edip
O zāt-ı pāke Vehhāb-ı 'aṭādan armağan geldi
- 3 Edip bir duḡter-i sa'd-aḡtere mālīk anı Mevlā
Murādı bāġına bir nev-nihāl-i gülsitān geldi

³⁶⁶ Ü1 107b; Şiir -Ü2³⁶⁷ Ü1 117b, Ü2 32a;

Not: 117a sayfasının altında 117b yer alan "Tārīḥ-i ḥaṭt-ı Ḥasan Aġa tābi'-i İskender Aġa" şiirinin başlığı yazılıdır.

³⁶⁸ Tārīḥ-i Velādet-i Duḡter-i İskender Aġa: Tārīḥ-i duḡter-i Emīne velādet-i duḡter-i İskender Aġa Ü2

- 4 Erip luṭf-ı Kerīm'e bir kerīme şāhibi oldu
O deñlü ḥurrem oldu cismine şan tāze cān geldi
- 5 Ḥüsünde mihr-i enverdir yāḥūd mir'āt-ı İskender
Bu ta'bir ile etdi vaşfını bir nükte-dān geldi
- 6 Melek-manzar perī-peyker zekāda duḡter-i Kayser
Bu güne 'ālem-i ḡaybdan yine bir gülsitān geldi
- 7 Anıñ gehvāresine mihr ü māh olmaḡa pūşide
Biri rüzān yüz sürdü biri daḡı şebān geldi
- 8 Bulup neşv ü nemā günden güne güller gibi gülsün
Gülistān-ı cihāna çünki ol ḡonçe-dehān geldi
- 9 Yazardım belki tāriḡin bileydim nāmını derken
Emīne doğdu tāriḡ yaz dedi müjde-resān geldi
امينه طوغدی
[Sene] h. 1135 [m. 1722-1723]
- 10 Tulū'un ḡuş edip şükrāne dedim **Luṭfī** tāriḡin
Emīne ḡamd-ile gülzār-ı dehre şādumān geldi
امينه حمديله گلزار دهره شادمان گدی
[Sene] h. 1135 [m. 1722-1723]

65³⁶⁹

Tāriḡ-i Ḥaṭṭ-ı Ḥasan Aḡa Tābi'-i İskender Aḡa

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Aḡbābımızıñ zübdesi bir merd-i hünermend
Hem ḡulku vü hem nāmı ḡasendir ḡasen üzre
- 2 Bir vaḡt-ı mübārekde şalıp liḡye-i pākin
Ef'ālini uydurdu cemī'-i sünen üzre

³⁶⁹ Ü1 117b, Ü2 32a

- 3 Kim görse gülistān-ı cemālinde ḥaṭıñ der
Sünbül müdür āyā görünen yāsemin üzre
- 4 Āyīneye aşıldı ya bir perde-i müşgīn
Ya ‘aksi görünür müjesiniñ zeḳan üzre
- 5 Memnūn olarak **Luṭfī** bu gūne dedi tārīḥ
Yüz buldu bugün ḥaṭṭı o vech-i ḥasen üzre
یوز بولدی بو گون خطی او وجه حسن اوزره
[Sene] h. 1136 [m. 1723-1724]

66³⁷⁰

Tārīḥ-i Şükrāne-i Şiḥḥat-i Faḳīr

[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]

- 1 Ḥamd ol Allāh’a ki maḥż-ı kerem ü luṭfundan
Verdi ben ḥastaya dermānımı dil-şād oldum
- 2 Sekiz ay olmuş-iken bister-i miḥnetde esīr
‘Āfiyet etdi ‘aṭā Ḥaḳ yine āzād oldum
- 3 Kaşr-ı dil ğamla ḥarāb olmağa yüz tutmuş-iken
Dest-yārī-i ‘ināyet ile ābād oldum
- 4 Eyledi baña şifā-baḥş ṭabīb-i ‘ālem
Şiḥḥat-ı ḳalb-i muḥib ‘illet-i ḥussād oldum
- 5 Dedi şükrāne bu **Luṭfī**-i belā-keş tārīḥ
Ḥamdu li’llāh ki yine şiḥḥat(i)le şād oldum
حمد لله که ینه صحتله شاد اولدم
[Sene] h. 1136 [m. 1723-1724]

Tārīḥ-i Sūr-ı Hıtān-ı ‘Abdu’llāh Efendi-zāde
Seyyid Meḥmed Beg ü Meḥmed Emīn

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Rodoscuḳ’da şeref-baḥş-ı niyābet revnaḳ-ı devlet
Nigāh-dār-ı velāyet maḥz-ı luṭf-ı ḥazret-i ‘Allām
- 2 Edip niyet iki maḥdūm-ı pākin etmege sūnnet
Şürū‘ etdi ḥaḳā ne şevḳle ol maḥfer-i ḥükkām
- 3 Birisi serv-i botsān-ı şerāfetdir ḥaḳīḳatde
Birisi gülbün-i gülzār-ı behcet küçücük mollām
- 4 Ol iki gönçe-i nev-reste-i bāğ-ı melāḥat kim
İkisi de cenāb-ı Seyyidü’l-kevineyn ile hem-nām
- 5 Ziyāfetler olup her birine a‘yān u eşrāfiñ
Oluḫ cem‘iyyet-i kübrā derildi cümle ḥāş u ‘ām
- 6 Eder ‘uşşāḳa ‘arz-ı ḳāmet-i bālā leṭāfetle
Olupdur naḥl-ı serv güyā iki maḥbūb-ı ḥoş-endām
- 7 Cenāb-ı Ḥaḳ ḥaṭādan ḥıfz ede ol iki maḥdūmu
Şafā-yāb olalar dünyāda aṣlā görmeyip ālām
- 8 Muşanna‘ nice tārīḥ ‘arz olunca ol keremkāra
Neşāṭımdan o sâ‘at durmayıp bu³⁷² ṭab‘-ı bî-ārām
- 9 Ḥulūşāne du‘ālar eyleyip ey **Luṭfī** tārīḥin
*Dedim Allāh sa‘īd ede zihī sūr-ı sūrūr-encām*³⁷³
دیدم الله سعيد ایدہ زہی سور سرور انجام
Sene h. 1137 Muḥarrem 7 [m. 26 Eylöl 1724]

³⁷¹ Ü1 118a, Ü2 32b

³⁷² bir: bu Ü1

³⁷³ sūr-ı sūrūr-encām: sūr u sūrūr-encām Ü1

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Yine bir duḡter-i pākizesi Naḡlī Efendi'niñ
 1 Qadem başıdı gülistān-ı cihāna şād ede Bārī
- 2 Zuhūr etdi yine bir gonçecik gülzār-ı işmetden
 2 Hudā göstermeye 'ālemde aña ḡār-ı āzārı
- 3 Maşūn edip hemān ol duḡter-i sa'd-aḡteri Mevlā
 3 Aña çekdirmeye dehr içre Ḥaḡ ālām u ekdārı
- 4 Cenāb-ı Kibriyā evlādınıñ evlādını anıñ
 4 Firāvān eyleyip pederine gösterde dīdārı
- 5 Du'ālar eyleyip pederi dedi **Luṭfī** tārīḡin
 5 *Emīne'm gülşen-i dünyāda ḡurum eyleye Bārī*
 امينه م گلشن دنيا ده حرم ايله يه باری
 Sene h. 1137 [m. 1724-1725]

Tārīḡ-i Ḥamām-ı Der Sarāy-ı³⁷⁶ Cıḡāl-zāde

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 Zihī ḡazret-i mīrā-ḡūr-ı evvel
 1 Ki oldur faḡr-ı 'ālem ile hem-nām
- 2 O el-Ḥāc Meḡemed³⁷⁷ Aḡa ki anıñ
 2 Penāh etmiş derin çok şaḡşa 'Allām
- 3 Qarāḡāḡına verdi ḡaylī revnaḡ
 3 Muşanna' yapıdırıp bir pāk ḡamām

³⁷⁴ Ü1 118b; Şiir -Ü2. Başlıksız bir velādet tarihidir.

³⁷⁵ Ü1 118b, Ü2 33a

³⁷⁶ Der Sarāy -Ü2

³⁷⁷ Vezin gereḡi “Meḡemmed” kelimesi “Meḡemed” şeklinde okunmuştur.

- 4 Ederlerse sezâdır mihr ü mehden
Derûn-ı kûbbe-i vâlâsına cām
- 5 Şifâgâh eyleye anı hemîşe
Anıñ cismine ol *zî'l-cûd ve in'âm*³⁷⁸
- 6 Dedi tekmi̇l olunca **Luṭfî** târîḥ
Mücellâ hoşça vü pâkize ḥamām
مجل خوشچه و پاکیزه حمام
Şa'bân 20 Sene h. 1137 [m. 4 Mayıs 1725]

70³⁷⁹

Târîḥ-i Feth-i Tebrîz

[fe'îlâtûn mefâ'ilûn fe'ilûn]

- 1 Aldı Sulṭân Aḥmed-i Ġâzî
Mülkünü şâh-ı fitne-engîzîñ
- 2 Heybeti verdi düşmene lerze
‘Alem-i nuşret-i dil-âvîzîñ
- 3 Pâdişâhım ola şeh-i Ġrân
Dergehiñde gulâm *tâ*³⁸⁰ Pervîz'îñ
- 4 ‘İrkını kesdi ehl-i tuğyânîñ
‘Arşa aş gayrı tîğ-i ser-tîzîñ
- 5 Oldu el-ḥaḳ muvâfıḳ-ı taḳdîr
Re'y ü tedbîr-i ḥikmet-âmîzîñ
- 6 **Luṭfiyâ** inhizâm-ı sürḥ-sere
Oldu târîḥ *Feth-i Tebrîz'îñ*
فتح تبریزك
Sene h. 1137 Zî'l-ḥicce 15 [m. 25 Ağustos 1725]

³⁷⁸ Zî'l-cûd ve in'âm: Nimetlerin sahibi cömert olan Allâh.

³⁷⁹ Ü1 119a, Ü2 33a

³⁸⁰ tâ -Ü2

Tārīḥ-i Kaşr-ı ‘Abdu’llāh Efendi

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Cenāb-ı Hākim Efendi Hudā mu‘ammer ede
Bu kaşrı rāḥat için yaptı bunda mihmāna
- 2 Şuyuna koydu bu cāyı getirdi āb-ı ḥayāt
‘Aceb mi beñzer ise bu riyāz-ı Rıdḡvān’a
- 3 Ne ṭurfe mesken-i zībā ne nāzik ‘işretgāh
Ne ḥoşça melce’ ü me’vādır ehl-i ‘irfāna
- 4 Küşāde revzenesi vermede feraḥ ṭab‘a
Hevā-yı rūḥ-fezāsı şafā verir cāna
- 5 Bu **Luṭfī** bendesi seyr eyleyince tārīḥin
Dedi güzīde vü ‘ālī laṭīf şafā-ḥāne
دیدى گریده و على لطيف صفاخانه
Sene h. 1137 [m. 1725-1726]

Tārīḥ-i Çeşme-i ‘Abdu’llāh Efendi

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Rodoscuḡ’da şeref-baḥş-ı niyābet
Cenāb-ı ḥākim-i şer‘-i muṭahhar
- 2 Ki nām-ı pāki ‘Abdu’llāh Efendi
Müderrislere oldur şimdi maḥfer
- 3 Akıtdı bunda bu āb-ı ḥayātı
Ola cārī bu çeşme tā be-maḥşer

³⁸¹ Ü1 119b; Şiir -Ü2³⁸² Ü1 118b, Ü2 32b

- 4 Şusuzlukla şusuz yanarken el-ân³⁸³
Cüdâdır şimdi andan teşne-diller
- 5 Edip sîr-âb cümle teşnegânı
Şuvarı sū-be-sū dehri ser-â-ser
- 6 Oğur **Luṭfî** zebân-ı lûle gördüm
İki târîḥ edip şu gibi ezber
- 7 Çü ‘ayna oldu cārî āb-ı Kevser
چو عینه اولدی جاری آب کوثر
[Sene] h. 1138 [m. 1726-1727]
Efendim iç bu şudan ‘āfiyetler
افندم ایچ بو صودن عافیتلر
[Sene] h. 1138 [m. 1726-1727]

73³⁸⁴

Tārîḥ-i Hân-ı Sebîl-i El-Hâc Muştafâ

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün]

- 1 Bi-ḥamdi’llâh murâd üzre yapıldı
Bu mihmân-hâne-i bî-miṣl ü hemtâ
- 2 Olursa böyle olsun bâreka’llâh
Misâfir-hâne-i zîbâ vü ra‘nâ
- 3 Cenâb-ı Hâk edip mihmânın efzûn
Ede her demde aşḥâbını iğnâ
- 4 Kâzâdan hıfz edip bunu hemîşe
Ede ma‘mûr u âbâdân Mevlâ
- 5 Dedim **Luṭfî** temâm oldukça târîḥ
Pesendîde muşanna‘ ḥân-ı a‘lâ
پسندیده مصنع خان اعلا
Sene h. 1138 [m. 1726-1727]

³⁸³ şusuz yanarken el-ân: şu sızmazken aradan Ü1

³⁸⁴ Ü1 119b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Çeşme-i Muştafâ Ağa

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Menba'ü'l-ḥayrāt hem-nām-ı Resül
Muştafâ Ağa o pākīze-şifāt
- 2 Teşnegân-ı dehri sîr-âb eyledi
Âb-ı rûy-ı ehl-i ḥayr oldu o zât
- 3 Eyleyip bu³⁸⁶ 'ayn-ı pâki Selsebîl
'Âleme verdi yine tâze ḥayât
- 4 Böyle bir 'ayna muvaffak oldu kim
Rûz şeb akmakda mânend-i Fırât
- 5 Lûlesi der Luṭfiyâ tārīḥ için
Al bu çeşme-sârdan iç âb-ı ḥayât
آل بو چشمه ساردن ایچ آب حیات
Sene h. 1138 [m. 1726-1727]

Tārīḥ-i Velâdet-i Maḥdûm-ı Şa'bân-zâde
el-Hâc Meḥammed Ağa ³⁸⁸

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Gelicek dünyâya bir maḥdûm-ı zîbâsı o dem
Pür-neşât oldu dil-i âgâhı Şa'bân-zâde'niñ
- 2 Ola ol maḥdûm îlâhî dilerim ḥayr-ı ḥalef
Dâ'imâ şen ola ârâmgâhı Şa'bân-zâde'niñ
- 3 Oḥşaya evlâdınıñ evlâdınıñ evlâdını
Ola efzûn yâ Rab 'ömr ü câhı Şa'bân-zâde'niñ

³⁸⁵ Ü1 120a, Ü2 33b³⁸⁶ bu: bir Ü2³⁸⁷ Ü1 120a, Ü2 33b³⁸⁸ el-Hâc Meḥammed Ağa -Ü2

- 4 Gelmedi dünyāya anıñ gibi bir nāzik vücūd
Kāşırım vaşında ben bi'llāhi Şa'bān-zāde'niñ
- 5 Luṭfiyā doğdukda ol meh-pāre dedim tārīhin³⁸⁹
Geldi bu dehre bugün bir māhı Şa'bān-zāde'niñ
گلدی بو دهره بو گون بر ماهی شعبان زاده‌نڭ
Sene h. 1138 [m. 1726-1727]

76³⁹⁰

Tārīh-i Vefāt-ı Kebābī eş-Şeyḫ el-Hāc Aḥmed

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Mürşid-i pīr-i ṭarīkat Hacı Aḥmed āh kim
Ḥaḳ yoluna verdi cān 'aşq(i)le yā Allāh deyü
- 2 Hīç lisānında anıñ gitmezdi tevḥīd-i şerīf
Cānı teslīm etdi *lā ilāhe illa'llāh*³⁹¹ deyü
- 3 Cān atıp *yā hū*³⁹² deyü gitdi cinān iklīmine
Eyle yā Rab bāğ-ı 'Adn'i baña ārāmgāh deyü
- 4 Sālikāna hep nüvāziş idi kārı rüz şeb
Luṭf ile söylerdi dervīşāna eyva'llāh deyü
- 5 Luṭfiyā 'azm-i beḳā etdikde dedim tārīhin
Ḥācī Aḥmed gitdi cennāta bugün Allāh deyü
حاجی احمد گتدی جنّاته بو گون الله دیو
Sene h. 1138 [m. 1726-1727]

³⁸⁹ tārīhin: tārīhi Ü2

³⁹⁰ Ü1 120b, Ü2 33b

³⁹¹ Allah'tan başka ilah yoktur. Bu söz İslām dininde imanın şartlarını kendinde toplayan, yani icmali mana esas olan kelime-i tevhit yani "Lâ İlāhe İllallah Muhammedün Resûlullah" sözünün ilk bölümüdür (Yılmaz 2013:408).

³⁹² "Ey" anlamına gelen "yâ" ile "o" anlamına gelen "hû" kelimlerinden oluşan bu deyim dervişler tarafından zikir esnasında kullanılır. (Uludağ 1990:576)

Tārīḫ-i Vefāt-ı Cābī-zāde İsmā'īl Ağa

[fā'īlātün fā'īlātün fā'īlātün fā'īlün]

- 1 Göçdü ḥayfā āh Cābī-zāde İsmā'īl Ağa
Eyleye 'Adn'i aña mesken cenāb-ı Kibriyā
- 2 Gelmemişdi dehre aṣlā öyle bir ehl-i hüner
Ma'rifetde bī-naẓīr idi 'amelde bī-riyā
- 3 Dilerim Ḥaḳ cümle taḳṣīrātını 'afv eyleyip
Ravza-ı cennet ede ḳabrin anıñ bāri Ḥudā
- 4 Pīşesi anıñ eḥibbāya tevāzu' idi hep
Dā'imā olmuş idi kārı anıñ ḥilm ü ḥayā
- 5 Pençe-i şīr-i ecelden 'āḳibet ḳurtulmadı
Ḥaḳ te'ālā eyleye bāğ-ı Na'im'i aña cā
- 6 Ḥarf-i cevherdār-ile **Luṭfī** dedi tārīḫini
Āh kim 'azm-i beḳā eyledi İsmā'īl Ağa
آه کم عزم بقا ایلدی اسمعیل اغا
Sene h. 1139 [m. 1727-1728]

Tārīḫ-i Ağa-yı Edirne Āyās-zāde

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Cenāb-ı Muṣṭafā Ağa Edirne'yle olup mesrūr
İşiden bu peyāmı cümle oldu ḡamdan āzāde
- 2 Bilip ḳadrin o zāt-ı ekremin ağa-yı 'ālī-şān
Anı naşb etdi ol maḥrūse-i ma'mūr ābāda

³⁹³ Ü1 120b, Ü2 34a³⁹⁴ Ü1 120b, Ü2 34a

- 3 Odur revnağ-tırāz-ı gülsitān-ı devlet ü iḳbāl
Bulunmaz zāt-ı pāki gibi bir ‘ārif bu dünyāda
- 4 Bilip ḳadrin ma‘ārif ehliniñ eyler nüvāzişler
Ḳabūl eyler recāsın her birin vaḳt-i temennāda
- 5 Eder ḥurrem birer tuḥfeyle her bir ehl-i ‘irfānı
Naẓīri gelmemişdir ḥaḳ budur baḥş-ı hedāyāda
- 6 Cenāb-ı Kibriyā efzūn edip ‘ömrünü devletle
Ḥudā göstermesin eksikliğin bu ‘abd-i nā-şāda
- 7 Mübārek ede anıñ manşıbın dā’im cenāb-ı Ḥaḳ
Mu‘ammer etsin anı mesned-i vālā vü a‘lāda
- 8 Ḥurūf-ı bā-nuḳaṭla müjdeci **Luṭfī** dedi tārīḥ
Bugün gördüm Edirne Ağa’sı oldu Ayās-zāde
بو گون گوردم ادرنه اغاسی اولدی آياس زاده
Sene h. 1139 [m. 1727-1728]

79³⁹⁵

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ḥayf kim Aḥmed Ağa’nıñ duḥteri
Nā-murād oldu beḳāya rû-be-rāh
- 2 Gördü deh(i)r kimseye bākī degil
‘Azm-i Firdevs eyledi o yüzü māh
- 3 Bildi kim olur bu dehr-i dūnda
Yeri elbet herkesiñ ḥāk-i siyāh
- 4 Eyleyip rıḥlet bu miḥnet-ḥāneden
Cennet-i Me’vā’yı etdi cāygāh

³⁹⁵ Ü1 183b; Şiir -Ü2. Başlıksız bir vefat tarihidir.

- 5 Doymadan gitdi bu bāğ-ı ‘āleme
Bāğ-ı Firdevs ola aña cilvegāh
- 6 Kānmadan āb-ı ḥayāt-ı ‘ömre ol
Cān atıp gitdi beḳāya āh u āh
- 7 Dilerim ol duḡter-i pākīze
Eyleye Ḥaḳ ḳaṣr-ı ‘Adn’i ḥaclegāh
- 8 Oldu ol nev-reste cennet bülbüli
Nağmeler etsin cinānda gāh gāh
- 9 Vālideynine ṣefā‘at eyleye
Rūz-ı maḥşerde o duḡter yā ilāh
- 10 Ede tūṭīlerle dā’im cilveler
Çünki cennet ḳuşudur bī-iṣtibāh
- 11 Fevtiniñ **Luṭfī** dedi tārīḥini
Göçdü Gülsüm cennet-i zībāya vāh
گوچدی گلثوم جنت زیبایه وآه
Sene h. 1139 [m. 1727-1728]

80 ³⁹⁶

Tārīḥ-i Tevliyet-i Vaḳf-ı İbrāhīm Ḥan-zāde
Der Ḳaṣaba-ı Bergos Berāy-ı
‘Örfī Maḥmūd Ağa el-Mütevellī

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ḥamdu li’llāh ‘Örfī-i dānāya Mevlā luṭf edip
Eyledi ol ‘ārif-i āgāha baḥş-ı ‘āṭifet
- 2 Eyleyip ḳadrin o zāt-ı ekremiñ ṣadr-ı güzīn
Aña iḥsān etdi ḥaḳḳā bir mülükü tevliyet

³⁹⁶ Ü1 96b. Şiir -Ü2

- 3 Ğonçe-i gülzâr-i iķbâl bûlbûl-i bâĝ-ı kemâl
 Āfitâb-ı âsumân devlet-i ‘âlî-menzilet

4 Hâķ budur kim görmedim anıñ gibi bir ehl-i dil
 Hem meveddet hem kerem-bahşâ-yı şâhib-merhamet

5 Bir içim şu gibidir nazm-ı belâĝat-güsteri
 Şi’r-i pâki pür-leţâfetdir anıñ Kevser-şifat

6 Çâr-yâr olmuştur ayrılmaz yanında dört nedîm
 İkisi hîlm ü hayâ ikisi ‘ilm ü ma’rifet

7 **Luţfî** kaldırıp iki elin du‘âya şıdķla
 Dedi târîhin *mübârek-bâd aña tevliyet*
 مبارك باد اكه تولىت
 Sene h. 1140 [m. 1728]

8 Kâmkârâ dil-nüvâzâ ey hüner-mend ‘arifâ
 Kıl mürevvet ey melek-hışlet ferişte-menķabet

9 Bir nazar kıl bu şenâkâr-ı şadâķatkârıña
 Câ’ize olsa revâdir buña bir a’lâ cihet

10 Öyle ma‘mûr [u] muşanna‘ oldu bu nazm-ı laţîf
 Ey gül-i gülzâr-ı ‘ilm ey serv-i bâĝ-ı mekremet

11 *Ķadr-i zer zerger-şinâsed ķadr-i gevher gevheri*³⁹⁷
 Çün bilirsin bunu sen ey naķl-ı bâĝ-ı ma‘delet

12 Mekteb-i nisyânda koymaķ ya münâsib mi beni
 Tıfl-ı ümîdimi kıl luţf [u] keremle tesliyet

13 **Luţfî** niñ budur du‘âsı Hâķ te‘âlâdan hemân
 Mansıb-ı ferhundeñi ede Hudâ pür-meymenet

³⁹⁷ “Altının kıymetini kuyumcu, gevherin kıymetini mücevherci bilir.” anlamında Farsça bir atazösüdü (Yılmaz 2008:441).

- 14 Tab‘-ı pākiñ eyleye Mevlā belālardan emīn
Hem-demiñ ola yanında şıḥḥat ile ‘āfiyet

Sene h. 1140 ‘Aşr-ı şa‘bān firistāde şod ³⁹⁸ [m. 22 Mart 1728]

81 ³⁹⁹

Tārīḥ-i Vefāt-ı Vālidem Ümmihānī Hatun

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Göçdü ‘Adn’e Ümmiḥānī bint-i el-Ḥāc ‘Alī
Cān meşāmına erip bûy-ı cināndan rāyiḥa

- 2 Kim okursa **Luṭfiyā** bu meşhediñ tārīḥin
Māderimiñ rūḥuna diye açıp el fātiḥa
مادریمک روحنه دیه آچوب ال فاتحه

Sene h. 1140 selḥ-i Rebī‘ü’l-evvel ⁴⁰⁰ [m. 14 Kasım 1728]

82 ⁴⁰¹

Tārīḥ-i Çeşme vü Hamām-ı el-Ḥāc Muştafā Ağa

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Şāhibü’l-ḥayrāt Ḥacı Muştafā
Dehri sîr-âb etdi âb-ı zemzeme
- 2 Böyle bir ḥayra muvaffak eyledi
Ḥaḳ mu‘în olup o zāt-ı ekreme
- 3 Her gören der **Luṭfiyā** tārīḥ için
Oldu cārī āb-ı Kevşer ‘āleme
اولدی جاری آب کوثر عالمه
- Sene h. 1140 [m. 1728-1729]

³⁹⁸ Şaban’ın onunda gönderildi.

³⁹⁹ Ü1 109b; Şiir -Ü2

⁴⁰⁰ Selḥ-i Rebī‘ü’l-evvel: Rebü’l-evvel ayının sonu

⁴⁰¹ Ü1 121a; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Tecdīd-i Maḥkeme

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Rodoscuḡ'da şeref-baḡş-ı niyābet revnaḡ-ı devlet⁴⁰³
Mühim-sāz-ı umūr-ı şer'ci enver ḡākim-i āḡāh
- 2 Ḳazānıñ āb-ı rūyu kân-ı 'irfān ibn-i Şihāb'ı
Murād etdi bunuñ tecdīdini ol 'arif-i bi'llāh
- 3 Rızā göstermeyip ṭab'ı şerīfi ḡalmaḡa vīrān
Bu ḡaşrı yapıdırıp etdi cihān⁴⁰⁴ içinde bī-eşbāh
- 4 Ḥarābe-müşrif olmuşken ḡulūb-ı ehl-i irfān-veş
Yapıldı dest-yārī-i 'ināyetle bi-'avni'llāh
- 5 Ede tā kim ḡürūh-ı ehl-i ḡayrāt 'ālemi ābād
Maşūn etsin ḡaṭālardan vücūdun ḡazret-i Allāh
- 6 Gelip bir ḡ'āhiş-i 'uzmā dile **Luṭfī** dedim tārīḡ
Mübārek bād u es'ad bād yā Rab bu ḡükümetḡāh
مبارك باد و اسعد باد يا رب بو حكومتگاه
Sene h. 1140[m. 1728-1729]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥaḡ mu'ammer ede 'Abdu'llāh Efendi ḡazreti
Oldu dört def'a Tekirdaḡ'ına ḡākim yümnlē
- 2 Aña tevfiḡin refiḡ edip cenāb-ı Kibriyā
Oldu ḡaḡḡā nice ḡayır-āmed evim yümnlē

⁴⁰² Ü1 124a, Ü2 36b⁴⁰³ devlet -Ü2⁴⁰⁴ cihān: miḡmān Ü1⁴⁰⁵ Ü1 184b; Şiir -Ü2. Başlıksız bir veladet tarihidir.

- 3 Geldi bir maḥdūm-ı ‘ālī-ḳadri anıñ ‘āleme
Gül gibi ḥandān u ṣādān ola dā’im yümnlē
- 4 Tūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ede ol maḥdūmu Ḥaḳ
Dilerim ālām u ḡamdan ola sālīm yümnlē
- 5 Nice tārīḥ dendi ol maḥdūm-ı pāke **Luṭfiyā**
Ṭab’ıma her birisi geldi mülāyim yümnlē
- 6 Lafzen [ü] ma‘nen düşürdüm bir güzel tā[r]īḥ de ben
Geldi biñ yüz kırkda ‘Abdu’llāh Hāṣim yümnlē
گلدی بیك یوز قرقده عبدالله هاشم یمنله
Sene h. 1140[m. 1728-1729]

85⁴⁰⁶

- [mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün]
- 1 Ḥay(ı)f bir duḡter-i sa‘d-aḡteri el-Ḥāc ‘Osmān’ıñ
Cihānda nā-murād iken beḳāya eyledi rıḫlet
- 2 Daḡı bir nev-şüküfte ḡonçe iken bāḡ-ı ‘ālemde
Yazık ḳopdu yerinden o nihāl-i ḡülşen-i ‘işmet
- 3 Murād üzre daḡı kām almadan bu dehr-i fānīden
[Atıp] cān bāḡ-ı Firdevs-i berīne Ḥaḳ ede raḫmet
- 4 Ola ḡülzār-ı ‘Adn anıñ yarın yā Rab ḳarārgāhı
Cihānda ede ḡūri ḳızlar-ile dā’imā şoḫbet
- 5 İşidip rıḫletin **Luṭfī** vefātına dedi tārīḥ
Emīne Ḳadın’ıñ Yezdān yerini eyleye cennet
امینه قدینك یزدان یرنی ایلیه جنت
Sene h. 1141 [m. 1729-1730]

⁴⁰⁶ Ü1 184a; Şiir -Ü2. Başlıksız bir vefat tarihidir.

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 Bu aşr-ı dil-keşi Ŗānī Efendi
Güzel yaptı mübārek ede Allāh
- 2 Zihī ra' nā maām-ı cān-fezā kim
Nairiñ görmemişdir çeşm-i āgāh
- 3 Münakaş bī-‘adīl beyt-i muşanna‘
Müferra bī-bedel ‘ālī qarārgāh
- 4 Dem-ā-dem şāhibi şev-ile bunda
Şafā-yāb ola her şām u seher-gāh
- 5 Sa‘ādetle bu aşrı Hā te‘ālā
Sa‘īd eyleye bānīsine her-gāh
- 6 Sitāyiş birle **Lufī** dedi tārīh
Müzeyyen aşr-ı dil-keş bāreka'llāh
مزین قصر دلکش بارک الله
Sene h. 1141[m. 1729-1730]

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

- 1 Mu‘ammer ede Hā Süleymān Efendi⁴⁰⁹
Edipdir bu aşr-ı laīfi binā
- 2 ‘Aceb mişli nā-dīde cāy-ı güzīn
Müferra muşanna‘ güzel cān-fezā
- 3 Fera-baş-ı zībā qarārgāh-ı hūb
Münakaş müzeyyen ‘aceb dil-küşā

⁴⁰⁷ Ü1 184a; Şiir -Ü2. Başlıksız bir imaret tarihidir.

⁴⁰⁸ Ü1 185a; Şiir -Ü2. Başlıksız bir imaret tarihidir.

⁴⁰⁹ Bu mısra da vezin bozuktur.

- 4 Sa‘âdetle devletle bu cāygāhı
Mübārek ede şāhibine Hudā
- 5 Nukūşun temāşā için dem-be-dem
Gelir rûz-mere bu kaşra şabā
- 6 Şafālar verir kalbe vaqt-i bahār
Eder ‘andelībi seherde nevā
- 7 Denildi temāmına **Luṭfī** tārīḥ ⁴¹⁰
Zihī dil-küşā kaşr-ı ra‘nā binā
زهی دلگشا قصر رعنا بنا
Sene h. 1141 [m. 1729-1730]

88 ⁴¹¹

Tārīḥ-i Sūr-ı Hıtân Zāde-i Maḥmūd Ağa
Usta-yı Karışdıran

[mef‘ülü fā‘ilātün mef‘ülü fā‘ilātün]

- 1 Ede Hudā mu‘ammer Maḥmūd Ağa-yı zī-şān
Bir sūra başladı kim ikbāl u cāhı açdı
- 2 Bergos diyarı içre olmadı böyle bir sūr
Bir hafta gice gündüz ‘ālem nigāhı açdı
- 3 Alaya verdi revnaḥ dü-naḥl-ı sūr-ı mevzūn
Gülzār-ı ‘iz ü cāha şān tūğ-ı şāhī açdı
- 4 Maḥdūm-ı pāk-i enveri_öñünde naḥl-ı sūru
Bir sūr-ı pür-sürürünü_ol alnı māhı açdı

⁴¹⁰ Mısranın bozuk veznini düzeltmek için “tārīḥ” ve “**Luṭfī**” kelimelerinin yerleri değiştirilmiştir.

⁴¹¹ Ü1 104b; Şiir -Ü2

- 5 Şād oldu **Luṭfī**’i zār bu sūr-ı pür-neşāta
Şevk-ile dedi tārīḥ *gönçe külāhı açdı*
غنچه کلاهى آجدى
Sene h. 1142 [m. 1730-1731]

89⁴¹²

Tārīḥ-i Çeşme-i Sultān Aḥmed-i Sālīs
Der Ḳurb-ı Bāb-ı Hümāyūn

[mef’ülü mefā’ilün mef’ülü mefā’ilün]

- 1 Şevketle mu‘ammer-bād Ḥan Aḥmed-i Ġāzi kim
Āb u kerem ü ‘adli efzūn Sikender’den
- 2 Ḳuvvetde şecā‘atde şevketde şalābetde
A‘lādır ‘adāletde biñ Ḥüsrev [ü] Ḳayser’den
- 3 Destūr-ı ser-efrāzı⁴¹³ hem-nām-ı Ḥalīlu’llāh
Maḥcūb seḥā Ḥātem ol şadr-ı keremverden
- 4 Ta‘dād murād olsa āsārı olur mu ‘ad
Çok ḥayr şudūr etdi ol Ḥan-ı muẓafferden
- 5 Ez-cümle bu ‘ayn-ı pāk ḳurb-ı der-i ḥāfında
Güyā bir içim şudur Tesnīm ile Kevser’den
- 6 Bī’llāhi naẓīr olmaz bu ‘ayn-ı şafā-baḥşa
Lezzetde füzūn āb-ı gül-ḳand ile sükkerden
- 7 Her lüle okur **Luṭfī** şu gibi edip ezber
Dil-teşne-i tārīḥin *iç çeşme-i Kevser’den*
اىچ چشمه کوثر دن
Sene h. 1142 [m. 1730-1731]

⁴¹² Ü1 105a; Şiir -Ü2

⁴¹³ Vezin gereği “firāz” kelimesi “efrāz” şeklinde okunmuştur.

Tārīḫ-i Vefāt-ı Hüseyn Efendi

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Hüseyn Efendi ḥatm-i muşḥaf-ı 'ömr⁴¹⁵ eyledi ḥayfā
Bu cāmi'-i 'Atik'de olmuş-iken nice yıl ḳurrā
- 2 İki seng-i mezārı üzre yaz Luṭfī bu tārīḫi
Ola Hüseyn Efendi'niñ maḳāmı cennet-i a'lā
اوله حسين افنديك مقامى جنت اعلا
Sene h. 1142 [m. 1730-1731]

Tārīḫ-i Vüzārāt-ı İbrāhīm Paşa
Der 'Aşr-ı Sulṭān Maḥmūd Ḥān

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Şehinşāh-ı mu'azzam ḥazret-i Sulṭān-ı Maḥmūd Ḥān
Cülusu ḥamdu li'llāh rāḥat oldu ḥalk-ı dünyāya
- 2 O şāhiñ maḳşadı āsāyiş-i ḥalk-ı cihān olup
'Aṭā ḳıldı vüzerāt mührün İbrāhīm Paşa'ya
- 3 Bilip ḳadrini ol şadr-ı keremkārıñ şeh-i dānā
Geçirdi mühr-ile ol zāt-ı pāki şadr-ı a'lāya
- 4 Nümāyān idi çün zatınla isti'dād-ı destūrī
N'ola olsa vezīr-i ma'delet-güster o Cem-pāye
- 5 Alınca mühr-i 'adli destine ol āşaf-ı yektā
Cihānıñ cānı geldi yerine ḥamd ola Mevlā'ya
- 6 Vezīr olduğda ol şadr-ı keremver merḥamet-güster
Neşāṭ-ı tāze geldi hep bu kim a'lā vü ednāya

⁴¹⁴ Ü1 117a, Ü2 31b⁴¹⁵ 'ömr -Ü2⁴¹⁶ Ü1 103a; Şiir -Ü2

- 7 Varıp dergāhına rūyun süren nā-şadı şād oldu
Kıomaz maḥrūm keremler eyler erbāb-ı temennāya
- 8 Bu gūne bir vezīre mālīk etdi Ḥaḫ o sulṭānı
Kātı çok ḥamd edip şükr eyledim Bārī te‘ālāya
- 9 ‘Aẓīm memnūn u mesrūr olup ey **Luṭfī** dedim tārīḥ
Verildi mühr-i zībā hele İbrāhīm Paşa’ya
ویرلدى مهر زيبا هله ابراهيم پاشايه
Sene h. 1143[m. 1731-1732]

92⁴¹⁷

Tārīḥ-i İslām-ı Ḥāḫām-zāde

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Şehr-i Tekfūrdağı içre etdi bir def‘a zuhūr
Böyle bir ḥayret-fezā iş görmedi çeşm-i cihān
- 2 Var idi şehr-i Rodoscuḫ’da Yeḫūdī kavminiñ
İş-güzārı bir umūr-dīdesi şaḫş-ı kār-dān
- 3 Nice yıldı ketḫudā olmuş-idi ol zümreye
Nice yıllar anlara olmuş-iken Tevrāt-ḥ‘ān
- 4 Bāṭıl olduğunu fehmi edip o dīn-i bāṭılıñ
Bir nice destār alıp şer‘a o dem oldu revān
- 5 Şer‘a varıp üç nefer evlād bir dāmād ile
Oldular beşi daḫı şıdk-ile birden Müslümān
- 6 Ḥaḫ mu‘ammer eyleye Ḥākim Efendi ḥazreti
Eyledi telḫīn-i İslām anlara ol dem hemān
- 7 Ehl-i beyti bunlarıñ gördükde bu aḫvālını
Dīn-i İslām’a gelip anlar da oldu şādumān

⁴¹⁷ Ü1 105b; Şiir -Ü2

- 8 Yüzlerinde oldu zāhir şu‘le-i envār-ı dīn
Nūr-ı islām oldu haqqā pertev-endāz-ı cihān
- 9 Kendini çün nām-ı ‘Osmān ile mevsūm eyledi
İstedi dāmād ‘Abdu’r-raḥmān ismin ol zamān
- 10 Oğlunuñ biri Meḥemmed biri İbrāhīm olup
Birisine daḡı Hüseyn oldu ol dem nām şān
- 11 Ehl-i İslām cümle hep tevķīr ü ikrām eyledi
Şe[h]r içinde ḡāşılı oldu müşārün bi’l-benān
- 12 Bir ‘azīm alay ile ta‘zīm ikrām etdiler
Ḥāşılı her kim işitdi ise oldu şādumān
- 13 Şād u ḡandān olup ey **Luṭfī** dedim tārīḡini
Ḥamdu li’llāh beş nefer Mūsevī oldu Müslümān
حمد لله بش نفر موسوی اولدی مسلمان
Sene h. 1143 Ramażān 23 [m. 1 Nisan 1731]

93⁴¹⁸

Tārīḡ-i Nehy-i Kahvehāne

[fe‘ilātūn mefā‘ilūn fe‘ilūn]

- 1 Ḥān Maḡmūd’u Ḥaḡ muāmmer ede
Nūr-ı ‘adli cihāna oldu çerāḡ
- 2 Kurtarıp ḡalkı cāy-ı nikbetden
Kahve-ḡāneleri hep etdi yasaḡ
- 3 Varmadan ol maḡall-i menḡūse
Hep küyūf ehli cümle etdi ferāḡ
- 4 Ol marāzdan ḡalāş olup ‘ālem
Ehl-i keyf cümle oldu hep şapaşāḡ

⁴¹⁸ Ü1 106a; Şiir -Ü2

- 5 **Luṭfiyā** bā-nuḳaṭ dedim tārīḥ
Emr ile cāy-ı ḳahve oldu yasağ
امر ایله جای قهوه اولدی یساغ
Sene h. 1143[m. 1731-1732]

94⁴¹⁹

Tārīḥ-i Dükān-ı İsmā'īl Ağa

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥabbezā ra'nā ticāretgāh-ı ḥūb
Kār-gāh-ı bī-bedel 'ālī dükān
- 2 Oldu ḥaḳḳā bu dükānıñ şāhibi
Lūlecilikde müşārün bi'l-benān
- 3 Ol ḳadar māhir buḥūr yapmaḳda kim
Her buḥūru verir 'anberden nişān
- 4 Olamaz anıñ gibi bir ehl-i dil
Hem ma'ārif-perveri hem nükte-dān
- 5 Ḥāşılı her fende māhirdir o zāt
Oldu her şan'atda üstād-ı cihān
- 6 Bu dükānı yaptı ma'mūr eyledi
Eyleye aña mübārek Müste'an
- 7 Bī-bedeldir **Luṭfī** tārīḥi gibi
Bu muşanna' mürtefi' zībā dükān
بو مصنع مرتفع زيبا دكان
Sene h. 1143 [m. 1731-1732]

⁴¹⁹ Ü1 106b; Şiir -Ü2

Tārīḥ-i Ser-bostānān-ı Hāşşa İbrāhīm Beg⁴²¹

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāḡ mu'ammer eyleye Sulṭān-ı Maḡmūd Ḥan kim
Dā'imā icrā-yı aḡkām-ı şeri'ātdır işi
- 2 Fehm edip zāt-ı şerifinde şadāḡat olduḡun
Eyledi bir bey-i 'ālī-şānı bostāncıbaşı
- 3 Emrine rām olmayanı tu'me-i şimşir edip
Seyf-i 'adli ser-fürū etdirdi ḡaylī ser-keşi
- 4 Ḥāk-i pāyine yüzün sürmege herkes teşnedir
Yal(ı)ñız birin degil 'ālem anıñ ḡasret-keşi
- 5 Olıcak Luṭfī ser-bostāniyān tārīḡini
Dedim aña Beg Efendi oldu bostāncıbaşı
دیدم اڭا بیگ افندی اولدی بوستانچی باشی
[Sene] h. 1143 [m. 1731-1732]

Tārīḥ-i Sa'adet-ḡāne-i el-Ḥāc 'Osmān Aḡa

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Zihī cāy-ı muşanna' mürtefi' 'ālī şafā-ḡāne
Sa'id ede Ḥudā bānisi olan Ḥācı 'Osmān'a
- 2 O deñlü inbisāṭ-āver maḡām-ı dil-keş olmuşken
Feraḡnāk olur elbet kim girerse işbu eyvāna
- 3 'Aceb nā-dīdedir⁴²³ ṭarḡı bulunmaz degme dīvānda
Bu ḡüne beyt-i müsteşnā müferraḡ bī-bedel-ḡāne

⁴²⁰ Ü1 116b, Ü2 31a⁴²¹ Tārīḥ-i Ser-bostānān-ı Hāşşa İbrāhīm Beg: Tārīḥ-i Bostāniyān Ü2⁴²² Ü1 121b, Ü2 34b⁴²³ nā-dīdedir: nā-dīde Ü2

- 4 İçinden olmasın eksik bu mihmān-ḥāneniñ aḥbāb
Ḳarārgāh ede Ḥaḳ dā'im bu cāy-ı pāki yārāna
- 5 Du'ālar eyleyip **Luṭfī** dedim itmāmına tārīḥ
*Mübārek ede*⁴²⁴ *Yezdān cāygāhın Ḥācī 'Osmān'a*
مبارك ايده يزدان جاينگاهين حاجي عثمانه
Sene h. 1143[m. 1731-1732]

97⁴²⁵

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Bi-ḥamdi'llāh ki el-Ḥāc Meḥemmed Ağa bu ḳaşrı
Güzel yaptı Ḥudā şād ede ol ağa-yı zī-şānı
- 2 Bu beyt-i dil-küşāyı etdi ḥaḳḳā yeñiden ma'mūr
Olup ol zāt-ı ekrem maẓhar-ı tevfiḳ-i Bārī
- 3 Murādı çünki aḥbāb ile zevḳ-i şoḥbet etmekdi
Neşāṭ-ile bu 'işretgāhı yaptı ol kerem-kānı
- 4 Ri'āyetle nüvāziş etmede mihmānına her-bār
N'ola dünyāyı ṭutsa şöhret ü in'āmı iḥsānı
- 5 Muşanna' mürtefi' gāyet müzeyyen bī-bedel ḥaḳḳā
Ser-ā-pā ḥüb u zībādır bu beytiñ çār erkānı
- 6 İçinde tül-i 'ömr-ile mu'ammer eyleye Mevlā
Mübārek eyleye bānīsine bu 'ālī eyvānı
- 7 O deñlü eylemişler naḳş-ı gūn-ā-gūn ile tezyin
Temāşā eylese 'āşık olurdu naḳşına Mānī

⁴²⁴ ede -Ü2

⁴²⁵ Ü1 184b; Şiir -Ü2. Başlıksız bir imaret tarihidir.

- 8 Du‘ā edip düşürdüm bir güzel tārīḥ ey **Luṭfī**
Şen eyle luṭf edip yārān-ile yā Rab bu eyvānı
شن ایله لطف ایدوب یارانيله یا رب بو ایوانی
Sene h. 1143 [m. 1731-1732]

98⁴²⁶

Tārīḥ-i Liḥye-i ‘İbādī-zāde Ḥüsni⁴²⁷

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Kemāl [ü] pīr ede Bārī te‘ālā liḥyedār oldu
Cenāb-ı Ḥüsni-ī şīrīn-suḥan nev-reste hoş-güftār
- 2 Edince ḥaṭṭ[ı] reyḥān-ile taḥrīr Kātib-i ḳudret
Olupdur sūre-i Neml ile zībā muşḥaf-ı ruḥsār
- 3 Gülistān-ı cemālinde görenler ḥaṭṭ-ı pākin der
Per ü bāl açdı ṭāvus ḥüsni-i pervāza ḳaşdı var
- 4 Gören ol rīş-i ‘anber-fāmı rūy-ı āteşin üzre
Dediler dūd-ı hoş-būdur ruḥunda ḥaṭṭ-ı ‘anber-bār
- 5 Niḳābdār oldu erdi şeb deyü mir’āt-ı ruḥsārı
Yāḥūd burc-ı ḥüs(ü)nde hālelendi mäh-ı pür-envār
- 6 İki tārīḥ-i zībā ile tebrīk edelim ḥaṭṭıñ
Biri yek-pāredir **Luṭfī** biri bā-ḥarf-i cevherdār
- 7 *Görünen iki sünböldür dü zībā yāsemīn üzre*
گورینن ایکی سنبلدر دو زیبا یاسمین اوزره
[Sene] h. 1143 [m. 1731-1732]
Mübārek ede Mevlā bāğ-ı Ḥüsni oldu sünbül-zār
مبارک ایده مولا باغ حسنی اولدی سنبلزار
[Sene] h. 1143 [m. 1731-1732]

⁴²⁶ Ü1 185a, Ü2 37b

⁴²⁷ Başlık -Ü1

Tārīḥ-i Vüzārāt-ı ‘Alī Paşa

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Cenāb-ı ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd Ḥan-ı bī-hemtā
Ḥulūṣu ḥamdu li’llāh rāḥat-ı ḥalk-ı cihān oldu
- 2 O ṣāhenṣāh-ı heft iklīm cülūs etdikde ṣevketle
Mürevvet merḥametle ṣefḳati nāsa ‘ayān oldu
- 3 Sa‘ādetle geçince taḥta ol ṣāh-ı kerem-pīrā
Sevindi ḥalk-ı ‘ālem pür-neṣāṭ u ṣā[d]umān oldu
- 4 Zīrā etdi ḥuṣūṣan bir mürevvet-pīṣe destūru
Zamān-ı devletinde ḥaḳ bu kim emn ü emān oldu
- 5 ‘Alī Paşa-yı ‘ādil kim ṣecā‘atle seḥāvetde
Ḳamu aḳrānı beyninde müşārün bi’l-benān oldu
- 6 Getirip verdi mührü ol ‘adālet-kān Paşa’ya
Ki zīrā maḳṣadı rāḥat-resān-ı bī-kesān oldu
- 7 Muvaffaḳ eyleye Bārī te‘ālā her umūrunu
Derūn-ı ḥidmet-i sulṭānda dā’im der-meyān oldu
- 8 Vücūd-ı pākini Mevlā ḥaṭālardan emīn etsin
Ki ebr-i ṣefḳati ḥalk-ı cihāna sāyebān oldu
- 9 Teraḥḥum ṣefḳat ile nāmı yād olmaḳda dillerde
Mürevvet merḥametle ḥaylī meṣḥūr-ı cihān oldu
- 10 O deñlü ḥıfzı var kim pāsbān āhūlara ṣīrān
Hezāra pençe-i ṣeh-bāz içinde āṣiyān oldu
- 11 Cenāb-ı Kibriyā dā’im ede ṣadrında iḳbālin
Ki zīrā görmedim bir böyle āṣaf çok zamān oldu

- 12 Dedim **Luṭfī** sa‘ādetle alınca mührü tārīḥin
Bi-ḥamdi’llāh ki ʿAlī Paşa vezīr-i kāmūrān oldu
بمجدلله که علی پاشا وزیر کامران اولدی
Sene h. 1144 [m. 1732-1733]

100⁴²⁹

Tārīḥ-i Diger-i Vüzārāt-ı ‘Alī Paşa

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ḥamd ola Ḥālīk’a kim taḥta ‘adāletle yine
Ḥan-ı Maḥmūd gibi bir sāye-i Yezdān geldi
- 2 Taḥt-ı ‘āliye cülūs edicek o ṣāh-ı kerīm
Ġam gidip ḥāne-i dilden yine ṣādān geldi
- 3 ‘Ālemiñ başına gün doğdu neṣāṭ-ile yine
Şeb-i zūlmet güm olup mihr-i dırāḥṣān geldi
- 4 Tābdār eyledi ḥurṣīd-i ‘adālet dehri
Taḥt-ı şevket ile çün ol şeh-i zī-ṣān geldi
- 5 Bir iki āṣafı etmişdi vekīl-i muṭlaḳ
Kimine ḥaṣyet ü kimine hirāsān geldi
- 6 Gördü kim ṣadra anıñ hīḫbiri ṣāyeste degil
Ḥaṭırına ‘Alī Paşa-yı ḳadir-dān geldi
- 7 Vālī-i Tebrīz iken eyledi ḳurba da‘vet
Ṣadra teṣrīfini müṣ‘ir ḥaṭ-ı sultān geldi
- 8 Olmağa ṣefḳat ü ‘adliyle niṣām-ı ‘ālem
Şehr-i İstānbūl’a ol āṣaf-ı zī-ṣān geldi
- 9 Olıcaḳ devlet ü ‘izzetle vezīr-i a‘zam
Bendegānı eşigi ḥākine ḥandān geldi

⁴²⁹ Ü1 104a; Şiir -Ü2

- 10 Nāʾil-i mühr olıcağ lıṭṭla ol şadr-i gūzīn
Dediler ḥātemini buldu Süleymān geldi
- 11 Oldu teşrīf-i şerīfi cūvānıñ vaḳt-i bahār
Gūyiyā gülşen-i dehre gül-i ḥandān geldi
- 12 Pāyına sürmege yüzünü ricāl-i devlet
Her biri şükr ederek ḥamdle gūyān geldi
- 13 Maḳdemo zümre-i merzāya şifā-sāz olalı
Her ṭabīb ḥānesine ḥaylī perīşān geldi
- 14 Münḥarif olmuş iken ğamla mizāc-ı devlet
Gūyiyā ḥasta-ı miḥnet-keşe dermān geldi
- 15 Etsin ol Ḥüsrev-i iḳlīm-i ‘adālet ikrām
Ḥaḳ bu kim ḳadri büyük bir ulu miḥmān geldi
- 16 Maḳdemo ile şeref-yāb olıcağ İstānbūl
Ḥaḳ-ı ‘ālem dedi Ḥaḳ’ dan bize iḥsān geldi
- 17 Maḳdem-i pākine müştāḳ idi şadr-ı devlet
Gūyiyā ḳāleb-i bī-rūḥa hemān cān geldi
- 18 Ne bunuñ gibi vezīr gördü dilā çeşm-i cihān
Taḥt-ı ‘ālīye ne anıñ gibi sulṭān geldi
- 19 Devletinde ikisin daḥı Ḥudā dā’im ede
Bu du‘ā ṭab‘-ı perīşānıma āsān geldi
- 20 **Luṭṭf** teşrīfi anıñ ‘āleme tārīḥ oldu
‘Alī Paşa gibi bir āşaf-ı devrān geldi
علی پاشا گئی بر آصف دوران گلدی
Sene h. 1144 [m. 1732-1733]

Tārīḥ-i Çeşme-i Sulṭān Maḥmūd Ḥan Der Medīne-i ʿTob-ḥāne

[müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün]

- 1 Sulṭān-ı memdūḥu'l-ḥıṣāl zıll-i Hudā-yı lā-yezāl
Maḥmūd Ḥan-ı pür-nevāl şāhenşeh-i ʿālī-cenāb
- 2 Ede o sulṭānı Muʿīn cümle ḥaṭālardan emiñ
Etsin Kirāmen Kātibīn ḥayrātını bir bir ḥisāb
- 3 Yapdı o şāh-ı bī-ʿadīl nice ʿuyūn u selsebīl
Bir böyle ḥayrāt-ı celīl görmüş degil şeyḥ ile şāb
- 4 Ğalaṭa vü Tersāne'de cārī şuyu her ḥānede
Buldu şuyun ʿTop-ḥāne de nūş edelim āb-ı ḥayāt⁴³¹
- 5 Kevşer gibi şubḥ u mesā aksın bu ʿayn-ı cān-fezā
Tārīḥ için gel Luṭfiyā iç çeşme-i Kevşer'den āb

اچ چشمه کوثر دن آب

Sene h. 1145 [m. 1733-1734]

Tārīḥ-i Diger

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

Akıtdı bu şuyu Sulṭān Maḥmūd fī sebīli'llāh

آقتدی بو صوی سلطان محمود فی سبیل الله

Sene h. 1145 [m. 1733-1734]

⁴³⁰ Ü1 105a; Şiir -Ü2; Bu tarih şiiri musammat bir kıta-ı kebirdir.⁴³¹ Bu beyit, şiirin diğer beyitleriyle kafiyeli değildir.⁴³² Ü1 105a; Şiir -Ü2. Bu şiir 101 nolu şiirin diğer bir tarihidir.

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Bi-ḥamdi'llāh müyesser oldu tevsî' işbu dükkāna
Haber veriñ yatışdırsın gelip keyfini yārāna
- 2 İki dükkān bir olunca güzel vüs'at-pezîr oldu
Biri birini istiskāl ne ḥācet şimdi rindāna
- 3 Bu dükkāna gelen ekşer ma'ārif nükte-perverdir
Nedir meddāhı anlar şoḥbet eylerler belīgāne
- 4 Yalandır kışşa-ı mechül-ı Aşlı⁴³⁵ diñlemez aḥbāb
Gerekmez kışşa-ḥ'ān meddāḥça sür erbāb-ı 'irfāna
- 5 Mücevher ḥarfle **Luṭfî** dedi bu sa'yine tārîḥ
Zihî dil-keşce cā oldu bu kahve-ḥāne yārāna
زهی دلکشجه جا اولدی بو قهوه خانه یارانه
Sene h. 1145 [m. 1733-1734]

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Rodoscuḡ'da ser-i küttāb⁴³⁷ 'Abdu'l-bāḡ-î Naḥlî
Cihān-ı bî-beḳādan göçdü rahmet eyleye Allāh
- 2 Fünūn-ı şî'r-i inşāda bulunmaz idi mānendi
Ferā'iz ile 'alem soñra üstād idi ol āgāh
- 3 Temām elli dokuz yıl kātib-i şer'-i muṭahharken
Sicil-i 'ömrünü ṭay eyledi ol 'ārif-i billāh

⁴³³ Ü1 185b, Ü2 37a⁴³⁴ Başlık -Ü1⁴³⁵ mechül-ı Aşlı: mechülü'l-Aşlı Ü1⁴³⁶ 20a TŞ; Şiir -Ü1,-Ü2 (bk. Alpaydın, Yılmaz 2021:123)⁴³⁷ Vezin gereği "ser-küttāb" kelimesi ser-i küttāb" şeklinde okunmuştur.

- 4 Cenāb-ı Kibriyā ‘adl eyleyip menzil-gehin anıñ
Müyesser ola ‘Adn içre temāşā-yı liķau’llāh
- 5 Peyām-ı rıhletın guş eyleyip **Luṭfī** dedi tārīḥ
Beķāya gōçdü Abdu’l-bāķī-i Nahlī bu dem eyvāh
بقایه گوچدی عبدالباقی نخلی بو دم ایواه
[Sene] h. 1146 [m. 1733-1734]

105 ⁴³⁸

Tārīḥ-i Ƙahve-ḥāne-i el-Ḥac Seyyid Ebū Bekir Ağa

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 ‘Aceb görmüş müdür çeşm-i zamāne
Müferraḥ böyle ‘ālī ƙahve-ḥāne
- 2 Hele nā-dīdedir resm-i laṭīfī
Begendim ṭarḥın ancak bī-bahāne
- 3 Gelip bunda edenler da‘vet-i keyf
Ne şübhe cān ƙatar şevķ-ile cāna
- 4 Sezādır etmek-içün zevķ ü şoḥbet
Ƙarārgāh olsa her bir nükte-dāna
- 5 Nukūş-ı bī-naẓīri reşķ-i Mānī
Hele naķķāşı feninde yegāne
- 6 Müzeyyen mürtefi‘ dil-keş şafāgāh
Pesen-dīde güzīde şevķ-ḥāne
- 7 Leb-i deryāda gūyā bir cüvāndır
Baķar mir’āt-ı baḥre nāzikāne
- 8 Ola bānīsi revnaķ-baḥş-ı iķbāl
Cihānda görmeye cevr-i zamāne

- 9 Temām oldukda **Luṭfī** dedi tārīḥ
Zihī a‘lā muṣanna‘ kaḥve-ḥāne
زهی اعلا مصنع قهوه خانه
Sene h. 1146 [m. 1734-1735]

106⁴³⁹

Tārīḥ-i Ḥāne-i Müftī Efendi

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Cenāb-ı Ḥākim Efendi Ḥudā mu‘ammer ede
Ziyāret için edince bu ḥāneye teṣrīf
- 2 Temellük etmege Müftī Efendi ḥazretine
Bu beyte sa‘y edip oldu delīl o zāt-ı ṣerīf
- 3 Ḥarābe-müşrif idi līk ḳalb-i ‘irfānveṣ
Zemīni gerçi ki ‘ālī idi bināsı kesīf
- 4 ‘Ulüvv-ı ṭab‘ı murād etdi etmege ma‘mūr
Müceddid etmege sa‘y eyledi o zāt-ı nazīf
- 5 Ḳulüb-ı ehl-i dili yapmada nazīri yok
Muhassenātını mümkün mü eylemek tavṣīf
- 6 Ahāli cümle bilir hep ‘aṭā vü iḥsānın
Ne ḥācet eylemek o zāt-ı ekremi ta‘rīf
- 7 Cenāb-ı Müftī Efendi’ye eyleyip ikrām
Bu beyti yapıdırıp etdi ziyāde ḥūb u nazīf
- 8 Bu cāy-ı dil-keşi tecdīde eyleyip himmet
Yeñiden eyledi ābād bu gūne beyt-i mazīf

⁴³⁹ Ü1 121a; Şiir -Ü2

- 9 Görüp bu **Luṭfī** senāver düşürdü bir tārīḥ
Dedi *laṭīf ü mu‘allā güzel maḳām-ı şerīf*
لطیف و معلا گوزل مقام شریف
Sene h. 1146 [m. 1734-1735]

107⁴⁴⁰

Tārīḥ-i Vefāt-ı Şehrī Efendi

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Hāzret-i Şehrī-i pākīze-maḳal
Etdi rihlet kırk yedinci sālde
- 2 Anda ḥatm olmuşdu Fārsī-dānlık
Yoğ idi mānendi hīç emṣālde
- 3 Cümle nazmı ḥikmet-āmīz idi hep
Az bulunur varsa ehl-i dilde
- 4 Şevḳ-baḥş-ı şoḥbet idi dā’imā
Ḥaḳḳ bu gū idi her aḳvālde
- 5 İnbiṣāt ile geçirdi vaḳtini
Mükrim idi devlet ü iḳbālde
- 6 Hoş-edā ḥāṭır-şinās u dil-firib
Bī-naẓīr idi o her aḥvālde
- 7 **Luṭfī** dedi fevtiniñ tārīḥini
Şehrī Efendi göçdü ḥayf şevvālde
شهری افندی گوچدی حیف شوالده
[Sene] h. 1147 Şevvāl [m. 1735 Şubat/Mart]

⁴⁴⁰ 17b TŞ; Şiir -Ü1,-Ü2 (bk. Alpaydın, Yılmaz 2021:109)

Tārīḥ-i Kaşr-ı Aḥmed Efendi

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 Zihî pākîze mesken rüşenā beyt
‘Acāyib kaşr-ı ‘ālî cān-fezā beyt
- 2 Feraḥ verir temāşāsı derūna
Görülmemiş bu gūne müntehā beyt
- 3 Muşanna‘ bî-bedel zībā müferraḥ
Münakkaş hem müzeyyen pür-cilā beyt
- 4 Bulunmaz degme dīvānda aransa
Ḳatı bercestdir bu bî-bahā beyt
- 5 Temāmına bu mışra‘ oldu tārīḥ
Müferraḥ cāy-ı vālā dil-küşā beyt
مفرح جای والا دلکشایت
Sene h. 1147 [m. 1735-1736]

Tārīḥ-i Vefāt-ı İmām-zāde ‘Aṭṭār Mollā Aḥmed

[fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün]

- 1 Ḥayf İmām-zāde edip bāğ-ı Na‘īm’i ārzū
Göçdü daḥı nev-cüvān iken ede raḥmet Ḥudā
- 2 Daḥı sîr-āb-ı ḥayāt olmadan etdi irtihāl
Tāzelik ḥ‘ānına sîr olmadı ol şāḥib-ḥayā
- 3 Baḳmayıp bu dehr-i dūnuñ devlet ü iḳbālne
Göz yumup cān atdı edip ‘azm-i gülzār-ı beḳā

⁴⁴¹ Ü1 119a, Ü2 33a⁴⁴² Ü1 104b; Şiir -Ü2

- 4 Dağı anıñ sāl iken olmuşdu haqqā hoş-nüvīs
Her bir aḥbābında bir āsar şāhiddir aña
- 5 Liḥye-i pāki dağı ḥaṭṭı gibi olmuşdu ḥūb
Pāk-i ṭab‘ u bī-bedel ḥāṭır-şinās u hoş-edā
- 6 Ārzū-yı ḥūr-i ‘īn edince atdı ‘Adn’e cān
Meskenin Firdevs ede anıñ cenāb-ı Kibriyā
- 7 Fevtini gūş eyleyip **Luṭfī** dedi tārīḥin
Dilerim bu Molla Aḥmed’iñ yeri cennāt ola
دیلرم بو ملا احمدکیری جنّاتِ اولّا
Sene h. 1148[m. 1735-1736]

110⁴⁴³

Tārīḥ-i Vefāt-ı Duḡter-i el-Ḥāc Ḥamza Şāliḥa Kadın

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 ‘Āzim-i ‘Adn oldu bir mestüre-i ‘işmet-penāh
Gülşen-i dār-ı Na‘īm’dan erişince rāyiḥa
- 2 **Luṭfī** dedi eyleyip ḥayır du‘ā tārīḥini
Ola cennāt-ı ‘Ad(i)n yā Rab maḳām-ı Şāliḥa
اوله جنّاتِ عدن یا رب مقامِ صالحه
Sene h. 1148 [m. 1735-1736]

111⁴⁴⁴

Tārīḥ-i Çeşme-i Meḥemmed Efendi

Ḥaṭīb-i Cām‘ī-i ‘Atīk

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Eski Cāmī‘ ḥaṭīb-i ehl-i ḥulūş
Ḥayradır çünkü niyeti her ān

⁴⁴³ Ü1 106b; Şiir -Ü2

⁴⁴⁴ Ü1 124b; Şiir -Ü2

- 2 Pederi rūḥuna *li-vechi'llāh*⁴⁴⁵
Yapdı bir 'ayn-ı dā'imü'l-cereyān
- 3 Pederi ile şāhibü'l-ḥayra
Eylesinler du'āyı teşne-dilān
- 4 Bāreka'llāh bu 'ayn-ı pākīze
Bir içim şu leṭāfet-ile hemān
- 5 **Luṭfī** ābın içip dedi tārīḥ
Gel gel iç āb-ı Kevşer oldu revān
گل گل ایچ آب کوثر اولدی روان
Sene h. 1148[m. 1735-1736]

112⁴⁴⁶

Tārīḥ-i Vefāt-ı Gümrükcü 'Abdu'llāh Ağa

[*mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün*]

- 1 Nice gehī emīn-i gümrük olmuşken Rodoscuk'da
Gözün yumup cihān-ı [bī-]beḳādan⁴⁴⁷ gitdi 'uḳbāya
- 2 Hıfuf-ı bā-nuḳaṭla **Luṭfī** dedi fevtine tārīḥ
İlāhī cāy ola 'ālī cinān 'Abdu'llāh Ağa'ya
الهی جای اوله عالی جنان عبدالله اغایه
Sene h. 1148 Muḥarrem [m. Mayıs 1735]

113⁴⁴⁸

Tārīḥ-i Vüzārāt-ı Şadr-ı A'zam İsmā'īl Paşa

[*fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*]

- 1 Ḥamdu li'llāh geldi şadr-ı devlete iḳbāl ile
Bir 'adālet-pīşe destūr bir vezīr-i bī-naẓīr

⁴⁴⁵ Li-vechi'llāh: Sırf Allāh için.

⁴⁴⁶ Ü1 106b; Şiir - Ü2

⁴⁴⁷ "Cihān-ı beḳādan" tamlaması beytin anlam ve veznine uygun düşmediği için Dîvân'da başka mısralarda da yer alan "Cihān-ı bī-beḳā" şeklindeki yazım esas alınarak tamlama düzeltilmiştir.

⁴⁴⁸ Ü1 106a; Şiir - Ü2

- 2 Maḳdemine ḥayl̄iden müştāk idi oldu hele
Ḥāk-i pāyiyle müşerref pāye-i devlet-maṣīr
- 3 Şeb-çerāğ-ı ‘adli nūr-efşān olunca ‘āleme
Dehr etdi pūr-ziyā mānende-i māh-ı münīr
- 4 Sāyebān-ı ‘adl ü dādı ‘āleme rāḥat-resān
Devletinde oldu āsūde anıñ bernā vü pīr
- 5 Ḥaḳ te‘ālā eylesin ol şadr-ı ‘ālī-himmetiñ
Dostların iḥsāna seyr ü düşmenin ḳahra esīr
- 6 Luṭfla ḥalleyleyip anıñ dem-ā-dem müşkilin
Her umūrunda ola Bārī te‘ālā dest-gīr
- 7 Heft deryā baḥr-i iḥsānı ḳatında ḳaṭredir
Baḥşıṣ-i luṭf u keremde destidir ebr-i maṭīr
- 8 Bir görür da‘vāların gelse Süleymān ile mūr
Görmemişdir çeşm-i ‘ālem böyle bir a‘dil vezīr
- 9 Kūh u hāmūna ger olsa ḥıfzı bir kez münteşir
Ḥābgāh olur idi āhūlara zānū-yı şīr
- 10 Yüz sürür her başı ağrıyan gürūh-ı ehl-i derd
Dergehi dārü’ş-şifā luṭfu ṭabīb-i nabz-gīr
- 11 Edhem-i iclāline bir raḥt-ı sīmdir āfitāb
Eşheb-i iḳbāline bir na‘l-i zer māh-ı münīr
- 12 Dest-i pāki maksim-i erzāk-ı erbāb-ı hüner
Müsteḥaḳḳına ‘aṭā etmekde eltāf-ı keşīr
- 13 Zāt-ı pākin devletinde ber-ḳarār etsin Ḥudā
Gice gündüz hep budur ed‘iye-i bāy u faḳīr

- 14 Hakk'a hamd ü şükür edip **Luṭfī** dedi tārīhini
Geldi İsmā'īl Paşa mühür alıp oldu vezīr
گلدی اسمعیل پاشا مهر الوب اولدی وزیر
Sene h. 1148 Cumāde'l-ülā fī 11 - Eylöl 18 [m. 29 Eylöl 1735]

114⁴⁴⁹

Tārīḥ-i Vefāt-ı Zevce-i Kırrā Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Atdı cān bu 'ālem-i fānīden edip irtihāl
Göçdü 'Adn'e yine bir mestüre-i 'işmet-penāh
- 2 **Luṭfī** dedi güş edince fevtiniñ tārīhini
'Āyişe Kadın'a vālā cennet ola cāygāh
عایشه قدینه والا جنت اوله جایگاه
Sene h. 1148 Ramazān fī 22 [m. 5 Şubat 1736]

115⁴⁵⁰

Tārīḥ-i Çeşme-i Namāzgāh

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Hāzret-i nā'il-i 'ālī-himemiñ
'Ömrü efzūn ola qadri bālā
- 2 Gördü bu çeşme-i ferruḥ-fālı
Āb u tābından eşer yok aşlā
- 3 Sa'y ile oldu o yek-tānemiz
Şuyu icrāya delīl-i aqvā
- 4 Her gören ḥüsn-i du'ā ile dedi
Şuyunu buldu bu ma'bed ḥaqqā

⁴⁴⁹ Ü1 107b; Şiir -Ü2

⁴⁵⁰ Ü1 124b; Şiir -Ü2

- 5 Geldi leb-teşne dedi tārīhin
Luṭf-i nādire-gū bī-pervā
- 6 Lafz-ı ed-dāl ‘ale’l-ḥayr⁴⁵¹ olur
لفظ الدال على الخير اولور
Diḳḳat ile ger olunsa iḥṣā
دقت ايله گر اولنسه احصا
Sene h. 1149 [m. 1737-1738]

116 ⁴⁵²

Tārīḥ-i Çeşme-i Namāzgāh

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Hāzret-i ‘Abdu’r-raḥīm Efendi nā’il ki aña
Dā’imā icrā-yı şer‘-i enver olmuştur ḥiṣāl
- 2 Nā’ib-i şer‘-i muṭahhar olıcaḳ bu beldede
Dem-be-dem ḥayrāta sā‘ilikle etdi iştigāl
- 3 Bir gün olmuştı güzergāhı Namāzgāh ‘izz-ile
Göriceḳ bu çeşme-sār-ı ḥuşku ol ehl-i kemāl
- 4 Vermeyip ṭab‘ı rızā bu ‘ayna ki ol teşne-leb
Şuyu yok mudur bu ‘aynıñ deyü etdikde su’āl
- 5 Killet-i mādān Namāzgāh’a gelen her teşne-leb
Sūz-ı dil ızḥār edip dediler ey şāhib-kemāl
- 6 Elli beş yıldır bu ‘ayna aḳmadı bir ḳatre mā
Ḥasret olmuştur şuya bu çeşme-sār-ı bī-miṣāl
- 7 Bī-tevaḳḳuf maḥfil-i şer‘a varıp ol dem hemān
İş-bu ḥayr-ı cārīye el-ḥamdu li’llāh⁴⁵³ oldu dāl

⁴⁵¹ “İyiliğe sebep olan, onu yapan gibidir.” hadisinden iktibastır (Ahmed b. Hanbel, Müsned, s. 189.).

⁴⁵² Ü1 123a, Ü2 35b

⁴⁵³ El-ḥamdu li’llāh: Hamd Allah’a mahsustur. (Yılmaz 2013:201)

- 8 Sa'y ü akdām-ile evkāfın tecessüs ederek
Himmet edip eyledi icrā aña āb-ı zülāl
- 9 Eyleyip⁴⁵⁴ tevķīr işbu ma'bede ol zāt-ı pāk
İki yerde çeşme icrā etdi ol şīrīn-maķāl
- 10 Dā'imā bu gūne ḥayrāta muvaffaķ eyleyip
Devlet ü 'ömrün ede efzūn Ḥaķ celle celāl
- 11 Biñde bir düşer bu gūne pāk tārīḥ **Luṭfiyā**
*Çeşme-i 'Abdu'r-raḥīm Efendi aķdı gel şu*⁴⁵⁵ *al*
چشمه عبدالرحيم افندی اقدی گل صوآل
Sene h. 1149 [m. 1737-1738]

117⁴⁵⁶

Tārīḥ-i Liḥye-i Mollā Muştafā

[fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn]

- 1 Ḥaķ mübārek ede Mollā Muştafā
Oldu ḥaṭṭ-ile 'aceb rūşen-liķā
- 2 Etdi icrā sūnnet-i Peyğamberi
Olcaķ vechinde rīşi rū-nümā
- 3 Zıddı ile her şey olur münkeşif
Liḥye ile rūyu oldu rūşenā
- 4 Seyr eden anı meḥāsinle dedi
Ḥaṭṭıñı ede mübārek Kibriyā
- 5 Düşdü bir tārīḥ ey **Luṭfi** dedim
Bāreka'llāh ḥaṭṭ-ı pāk Muştafā
بارك الله خط پاك مصطفى
Sene h. 1149 [m. 1737-1738]

⁴⁵⁴ Eyleyip: Eyledi Ü2

⁴⁵⁵ şu -Ü2

⁴⁵⁶ Ü1 124a, Ü2 36b

Tārīḥ-i Dükkān-ı Ser-tırāş Emīr İsmāʿīl

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

- 1 Hudā maʿmūr ede dāʾim ʿaceb zībā dükāndır bu
İki şeh-bāz-ı bī-hemtāya gūyā āşiyāndır bu
- 2 Bunu ehl-i maʿārif medḥ edip etmiş sitāyişler
Maʿārif mecmaʿı arāmgāh-ı nükte-dāndır bu
- 3 Sezādır reşk eder ise bu dükkāna Feraḥ-ābād
Neşāt-āver şafā-güster sürür-efzā mekāndır bu
- 4 Bu dükkāna gürūh-ı ehl-i dil demiş Şeref-ābād
Bu eşref sâʿat içinde yapılmış āsitāndır bu
- 5 Cenāb-ı Hazret-i Selmān-ı pākin rūḥu şād olsun
Anıñ küçüklerine mesken olmuş bir mekāndır bu
- 6 Dedi **Luṭfī** bunuñ taʿmīr ü tezyini içün tārīḥ
Münaḳkaş kārghāh-ı bī-bedel nāzik dükāndır bu
منقش کارگاه بی بدل نازک دکاندر بو
Sene h. 1150 [m. 1738-1739]

Tārīḥ-i Haṭṭ-ı Seyyid Meḥammed Ağa-yı el-Ḥāc Ḥasan Ağa-zāde

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 1 Haḳ muʿammer eyleye āl-i Resūl bir pāk zāt
Ceddiniñ sünnetin icrā etdi ol merd-i zarīf
- 2 Vechine ḥaṭṭın şalınca oldu ḥaylī tābnāk
Zıddı ile münkeşif oldu görüñ rüy-ı laṭīf

⁴⁵⁷ Ü1 123b; Şiir -Ü2⁴⁵⁸ Ü1 103a; Şiir -Ü2

- 3 Sūre-i Neml oldu taḥrīr muṣḥaf-ı ruḥsārda
Yāḥūd ay üzre yazılmış gūyā müşgīn-elīf
- 4 Ḥaṭṭ-ı ‘anber-būyunu gördükde şevkimden hemān
Bir ğazel dedim benefşe kāfiye şebbū redīf
- 5 Tāze bir sūnbül getirdi bize İstānbūl’dan
Ḥaḥ budur kim armağana bedel ol zāt-ı şerīf
- 6 Zāt-ı pākiñi ḥaṭālardan emīn edip Ḥudā
Ola ‘ilm ü faẓl ile maḥsūd-ı akrān ol nazīf
- 7 Ḥarf-i cevherdār-ile **Luṭfī** dedim tāriḥin
Ḥüsn zibā ‘azli içün geldi bir ḥaṭṭ-ı şerīf
حسن زيبا عزلی ایچون گلدی بر خط شریف
Sene h. 1151 Receb 3 Teşrīn-i Evvel 3 [m. 23 Nisan 1738]

120⁴⁵⁹

Tārīḥ-i Sa‘ādet-ḥāne-i Sirozī Ḥašekī
Muṣṭafā Ağa Der Dağ-ı Tekfūr

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Rodoscuḳ’da şeref-baḥş-ı iḳāmet revnaḳ-ı devlet
Sirozī Ḥašekī Muṣṭafā Ağa kerem-i mu‘tād
- 2 Ḳatı ḥazzetmek-ile bu diyārdan ḳalb-i āġāhı
Bu devlet-ḥāneyi yapdı ola tā ḥaşre dek ābād
- 3 Pesend etmekde ‘ālem ṭab‘-ı mi‘mārına anıñ
Bunuñ gibi bulunmaz bir maḳām-ı ḥūb u nev-bünyād
- 4 Laṭīf ezhār-ı gūn-ā-gūnla bir gülsitān olmuş
Göreydi reşk ederdi naḳş-ı bī-hemtāsını Bihzād
- 5 İki şuffe ‘aceb mi birbirine ‘arz-ı ḥüsn etse
Şafā-yāb-ı derūn içün gelir her rūz şeb nīm-bād

⁴⁵⁹ Ü1 107a; Şiir -Ü2

- 6 Bulunmağ mümteni'dir bu maḳāmiñ mişli 'ālemde
Olupdur ʔarḥ-ı pāki şevḳ-baḥş-ı ḥāṭır-ı nā-şād
- 7 Ḥayāt-efzā hevāsı resm-i çivi bī-bedel ḥaḳḳā
Sezādır deseler bu beyt-i zībā-yı Bihişt-ābād
- 8 Edip bānīsini Ḥallāḳ-ı 'ālem gül gibi ḥandān
Hemīşe devlet ü iḳbāl ü 'izz-ile ola dil-şād
- 9 Du'ā edip görünce bu sa'ādet-ḥāneyi **Luṭfī**
Dedi tārīḥ *hemīn bu ḥāne-i 'ālī mübārek-bād*
همین بو خانه عالی مبارک باد
Sene h. 1151 [m. 1738-1739]

121⁴⁶⁰

Tārīḥ-i Teşrīf-i Sevdāyī Efendi

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Cenāb-ı faḥr-ı sādāt-ı kirām⁴⁶¹ Sevdāyī_Efendi kim
İmām-ı Cāmi'-i Vālide Sulṭān iken ol āgāh
- 2 Bırakdı devlet ü dünyādan oldu fāriğ ü āzād
Metā'-ı 'ālem-i nā-pāyidārdan edip istikrāh
- 3 Cihānıñ ziynet ü ārāyişine olmayıp dil-bend
Mişāl-i ibn-i Edhem eyledi terk-i 'iz ü māl cāh
- 4 Olunca pertev-i envār-ı zühdü lāmi'ü'l-işrāḳ
Öñünde ser-be-zānū olur ādāb ile ehlu'llāh
- 5 Muḥaşşal gelmedi bir böyle remz-āgāh-ı lāhūtī
Olalı şehrimiz aşḥāb-ı ʔā'āta 'ibādetgāh
- 6 Revān-ı ibn-i Şīrīn'i eder ta'bīr ile iḫyā
Bulur te'sīr-i nuṭkundan şifā her ḥastegān nā-gāh

⁴⁶⁰ Ü1 122a, Ü2 35a

⁴⁶¹ kirām:ikrām Ü2

- 7 Sarāy-ı bī-sebāt-ı dehr-i dūna etmeyip raġbet
Diyār-ı Çorlu olmuşdu nice müddet iķāmetgāh
- 8 Huşūşan kim tūtopdur ‘ālemi eş‘ār-ı cān-baḥşı
Olupdur zīver mecmū‘ası her ‘ārifīñ bi’llāh
- 9 İşāretle oradan daḥı hicret eyledi ol zāt
Rodoscuk’da iķāmet olmuş aña çün murādu’llāh
- 10 Bu Tekfūrdağı’na şehir-i şıyāmda edicek teşrīf
Şafā-yı maķdemiyle ḥaķ budur ‘ıyd etdi her āgāh
- 11 Mişāl-i māh-ı rūze eylemek ikrāmı vācibdir
Ḳudümüyle müşerref etdi çün bu beldeyi nā-gāh
- 12 Hurūf-ı bā-nuķaṭla düşdü teşrīfine bir tārīḥ
Rodoscuk şehrinin Sevdāyī Efendi kıldı tātātāh
ردو سچق شهرینی سودایی افندی قیلدی طاعتگاه
Sene h. 1152 [m. 1739-1740]
- 13 Otuz beş yıl muķaddem şoḥbetiñle ḥurrem olmuşdum
Bi-ḥamdi’llāh mülākāt etdi yine ḥazret-i Allāh⁴⁶²
- 14 Cenābīñdan murādım bir du‘ā-yı ḥayrdır ancak
Ferāmūş etme **Lutfi** bendeñi ey ‘ārif-i bi’llāh

122⁴⁶³

Tārīḥ-i Sa‘ādet-ḥāne-i Şa‘bān-zāde el-Ḥāc
Meḥammed Aġa Der Çiftlik-i ‘Osmānlı

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Semiyy-i faḥr-ı ‘ālem Ḥācı Meḥammed Aġa ḥaķķā
Bu cāyı rāḥat-ı miḥmān içün etdi binā nā-gāh

⁴⁶² Bu beytten önceki beytin üzeri çizilmiştir. Üsteki çizili olan beytin ilk mısraı bu beytle aynı olmasına rağmen ikinci mısra “Dā’im ābād ede dergāḥın cenāb-ı Kibriyā” şeklinde farklıdır.

⁴⁶³ Ü1 124a, Ü2 36a

- 2 Edip mi‘mār tedbīri bu mihmān-ḥāne[yi] icād
‘Aceb ra‘nā zihī ‘ālī binā ṣāhāne ‘işretgāh
- 3 Sa‘ādetle bu kaçır-ı dil-küşā-yı ‘ālem-ārāda
Şafā-yāb ola aḥbābı ile ol ‘ārif-i bi’llāh
- 4 Hemīşe mesned-i devletde yazıp ber-ķarār olsun
İçinde zevķ ü şevķ-ile şafālar eyleye her gāh
- 5 Cenāb-ı Kibriyā devletle iķbālin ede dā’im
Bu ḥāne olduğu-ķün zümre-i mihmāna ārāmğāh
- 6 Ḥurūf-ı cevher-ile **Luṭfiyā** dedim buña tārīḥ
Sa‘īd eyleye bu kaçır Meḥemmed Ağa’ya Allāh
سعيد ايليه بو قصرى محمد آغاياه الله
Sene h. 1152 [m. 1739-1740]

123⁴⁶⁴

Vefāt-ı Emīne Ḥatun

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Dirīğa zevcesi ‘Abdu’l-ḥalīm Efendi’niñ bu şāl
Cān atdı cennet-i Firdevs’e raḥmet eyleye Raḥmān
- 2 Henüz bir nev-şüküfte gönçe iken bāğ-ı ‘ālemde
Nesīm-i mevt erince şoldu ḥayfā ol gül-i ḥandān
- 3 Kıpunca gülbününden ol nihāl-i gülşen-i ‘işmet
Edipdir rūḥu bülbul gibi ol dem āhla efgān
- 4 Daḥı āb-ı ḥayāt-ı ‘ömre ķanmadan o gül-ķehre
Gözün yumdu cihān-ı bī-beķādan ol meh-i tābān

- 5 Peyām-ı intikālın gūş edip **Luṭfī** dedi tārīḥ
Yerini eyleye cennet Emīne Kadın'ın Yezdān
یرینی ایلیه جنت امینه قادینک یزدان
Sene h. 1152[m. 1739-1740]

124⁴⁶⁵

Tārīḥ-i Ser-i⁴⁶⁶ Ḥıyāṭ-ı Şehriyārī

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Cenāb-ı Hācī İsmā'ıl Ağa 'ömrü füzūn⁴⁶⁷ olsun
Bi-ḥamdil'lāh ki derzibaşılıkla şādumān oldu
- 2 Cihānda ḥil'at-ı naşb(i)le ḥakkā ser-firāz olup
Yine akrān beyninde müşārün bi'l-benān oldu
- 3 Var-idi ṭab'-ı pākinde anıñ ḥakkā ki ehliyet
Giyip ḥil'at ser-i ḥıyāṭ-ı sulṭān-ı cihān oldu
- 4 O şan'atda hele mānend ü mişli gelmedi dehre
O gūne māhir üstād görmedim ḥaylī zamān oldu
- 5 Edipdir cümle eḥibbāna ikrām ol kerem-kānı
Mürevvetle seḥāvet ile meşhūr-ı cihān oldu
- 6 Du'ā-yı ḥayr ederdi gice gündüz ana aḥbābı
Anıñ-çün devlet ü 'izzetle ḥaylī kāmurān oldu
- 7 Muvaffaḫ eyleye Bārī te'ālā her umūrunu
Derūn-ı ḥıdmet-i sulṭānda dāmen-der-meyān oldu
- 8 Ḥurūf-ı bā-nuḫaṭla müjdeci **Luṭfī** dedi tārīḥ
Ḥāc İsmā'ıl Ağa bugūn re'īs-i derziyān oldu
حاج اسمعیل اغا بو گون رئیس درزیان اولدی
Sene h. 1152[m. 1739-1740]

⁴⁶⁵ Ü1 125b, Ü2 36b

⁴⁶⁶ Ser -Ü2

⁴⁶⁷ füzūn: efzūn Ü2

Tārīḥ-i Vefāt-ı Şafiye bint-i Ḥasan Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Eyledi bir nev-nihāl-i bāğ-ı 'işmet intikāl
Mağfiret ede yarın anı Hudāvend-i Kerīm
- 2 Vaz'-ı ḥaml edip şehīden göçdü ol 'iffet-penāh
Gönçesiyle oldu ol gül zīver-i bāğ-ı Na'im
- 3 Gelmiş-iken dehre bir maḥdūm-ı pāki āh kim
O daḥı 'Adn-i berīne cān atıp oldu muḫīm
- 4 Tūl-ı 'ömr-ile mu'ammer ede Ḥaḫ bākīlerin
Anlar etdikçe bihişt içre şafāyā-yı 'azīm
- 5 İrtihālın gūş edip Luṭfī dedi tārīḥini
Şād ede bu Şafiye Kadın'ı Rabb-i Raḥīm
شاد ایده بو صفیه قادینی رب رحیم
Sene h. 1153[m. 1740-1741]

Ḥāne-i Mīr-ālāy 'Alī Ağa

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Güzīde-i ümerā ki ya'nī mīr-ālāy
Alī Ağa ki odur bī-adīl zāt-ı şerīf
- 2 'Ulüvv-i ṭab'ı murād etdi etmege bünyād
Bu gūne beyt-i müferraḥ maḫām-ı pāk u nazīf
- 3 Hele diyārımıza mişli gelmedi ḥaḫḫā
Mü'eddeb aña mu'ādil ḥalīm merd-i zarīf

⁴⁶⁸ Ü1 124b; Şiir -Ü2⁴⁶⁹ Ü1 125a; Şiir -Ü2

- 4 Kulüb-ı ehl-i dili yapmada nazîr[i] yok
 Muḥassenâtını mümkün mü eylemek ta‘rîf
- 5 Bu beyt-i dil-keşi **Luṭfî** görüp dedi târîḥ
 Küşāde ḳaṣr-ı muṣanna‘ zihî bu cāy-ı laṭîf
 کشاده قصرى مصنع زهى بو جای لطیف
 Sene h. 1153[m. 1740-1741]

127⁴⁷⁰

Târîḥ-i Sa‘âdet-ḥâne-i el-Ḥâc Meḥammed Ağa

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Fahrü’l-a‘yân Ḥacı Meḥammed Ağa-yı pāk zât
 Dā‘im ābād ede dergâhın cenāb-ı Kibriyā
- 2 Müsteşār-ı ḥal ü ‘aḳd olmaḳda mānendi ‘adīm
 Re‘y ü tedbîrinde şā‘ibdir be-tevfîḳ-i Hudā⁴⁷¹
- 3 Meşrebinden bir numûne çeşme-i āb-ı ḥayāt
 Nuṭḳ-ı pākinden ‘ibāretdir anıñ ḥüsn-i edā
- 4 Maḳşad-ı pāki hemān aḥbābına ikrāmdır
 Yapdı bir devlet-serā-yı cān-fezā-yı rüşenā
- 5 Şevḳle bir böyle devlet-ḥâne bünyād etdi kim
 Ḳaṣr-ı cennet deseler bu beyt-i ‘ālîye sezā
- 6 Şu‘le-i ḥurşîd zan etme görünen pertevi
 Perde-i dîbâdır aşılımış derinde pür-ziyā
- 7 Ḥabbezā bu beyt-i bî-hemtâyı Rıdvân görse ger
 *Hazîhi cennât*⁴⁷² ile olur idi midḥat-serā

⁴⁷⁰ Ü1 122b, Ü2 35a

⁴⁷¹ Beyit -Ü2

⁴⁷² İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri!: Tâhâ 20/76’dan iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:315).

- 8 Bir buña beñzer ne mesmū^ç u ne manzūr oldu hīç
Kaşr-ı müsteşnā maḳām-ı dil-küşā beyt-i şafā
- 9 Berḳ urur mānend-i encüm ol muşanna^ç cāmlar
Şan kitāb-ı Aḥterī yā nuşḥa-ı ‘ibret-nümā
- 10 Maṭla^ç-ı mihr-i sa‘ādet olmada her revzeni
Oldu her bir cāmı bir āyīne-i ‘ālem-nümā
- 11 Böyle bir küncü’s-sürūr olmaz şafā erbābına
Varsa görmüş söylesin bu resme bir devlet-serā
- 12 Ḥamdu li’llāh böyle bir mānende-i Ḥuld-ı Berīn
Oldu ol pākize ṭab‘ıñ re’yi ile rū-nümā
- 13 Revzen-i cāmı kıyās etme⁴⁷³ gelip seyretmege
Tā doyunca bakmak içün nice çeşm oldu aña
- 14 Maḫhar-ı iḳbāl edip bu cāygāh-ı pāki Ḥaḳ
Ṭūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer eyleye anı Ḥudā
- 15 Ḥaḳ te‘ālā devlet ü ‘ömrünü efzūn eyleyip
Bu sa‘ādet-ḥāne içre ola ḥurrem dā’imā
- 16 Eyleye bānīsini devletle Mevlā kām-yāb
‘Ömrünü efzūn ede anıñ cenāb-ı Kibriyā
- 17 Lafzen ü ma‘nen dedi **Lutḫī** mücevher tārīḫin
Biñ yüz elli beşde tekmīl oldu bu rūşen binā
بيک يوز الی بشده تکميل اولدی بو روشن بنا
Sene h. 1155[m. 1742-1743]

⁴⁷³ etme -Ü2

Kızım ‘Āyişe’niñ ‘Osmān Nāmında
Bir Oğlu Dünyāya Geldiğinde Denilmiştir

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hācı Muştafā Efendi’ye Hāk edip ihsān
Verdi bir hayr-ı halef pāk-neseb ü ‘ālī-şān
- 2 Nāmdaş olmak için hāzret-i Zī’n-Nūreyn’e
Dediler nām-ı şerīfi bunuñ olsun ‘Osmān
- 3 Pertev-endāz olıcağ cebhe-i pākindeki nūr
Maḥlaşına dediler Nūrī o maḥdūma hemān
- 4 Başdı dünyāya kadem ol gül-i bāğ-ı iḳbāl
Gülşen-i ‘ālem içinde ola yā Rab ḥandān
- 5 Yümn-i iḳbālle ol gonçe-i pākīze-neseb
Doğıcağ gün gibi bu ‘ālemi kıldı raḥşan
- 6 Vālideyni göre evlādınıñ evlādın anıñ
Tūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ede anı Yezdān
- 7 Dedi mevlūdüne biñ şevkle Luṭfī tāriḥ
Yümnle geldi cihān mülküne Mollā ‘Osmān
يمنله گلدی جهان ملکنه ملا عثمان
Sene h. 1155[m. 1742-1743]

Tārīḥ-i Mecmū'a-ı Şerīf Meḥammed Ağa⁴⁷⁶

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Te'āla'llāh zihī mecmū'a-ı bī-misl-i nev-peydā
Şerīfī'ye sa'īd ede bunu Mevlā-yı bī-hemtā
- 2 Nice ehl-i suḥan evşāfīnı taḥrīr edip anıñ
Demişler nāmına Kenzü'l-Ma'ārif bir iki dānā
- 3 N'ola reşk itse bu mecmū'a-ı zībāyı seyr iden
Bulunmaz mümteni'dir bir nazīr ola aña aşlā⁴⁷⁷
- 4 Leṭāfetde anıñ her mışra'ı şan kāmēt-i maḥbūb
Anıñ her noktası cebhe üzere ḥāldir güyā
- 5 Kütüb-ḥāne-i 'ālemde bunun bir misli nā-mesbūk
Olursa böyle olsun bī-bedel mecmū'a-ı ra'nā
- 6 Temāşā eyledikde Luṭfīyā dedim aña tārīḥ
Şerīfī'ye mübārek ede bu mecmū'a'ı Mevlā⁴⁷⁸
شریفی یه مبارک ایدہ بو مجموعه مولی
Sene fī 15 Şafer h. 1156⁴⁷⁹ [m. 10 Nisan 1743]

⁴⁷⁵ Ü1 102b, ŞM 2b. ŞM'de Şerīfī'nin Ahmed Luṭfī'ye ait bu şiirle ilgili yazdığı bir kıta-ı kebir yer almaktadır. Şiir aşağıdadır:

2b Ahmed Lūtfī

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 'Āzim-i dār-ı beḳā olduḳda bu mecmū'ama
Her kim olur ise mālīk şāḥibin yād eyleye
- 2 Eline alup nazar kıldıḳda bu mecmū'aya
Luṭf idüp bir fātiḥayla rūḥumı şād eyleye
- 3 Kimüñ ola dir iseñ işbu muşanna' tārīḥ
Diyeyim saña o bī-çāreyi ben icmāle
- 4 Kātib-i maḥkeme-i şer'-i şerīf-i Nebevī
Ahmed-i Lūtfī ḥaṭīb-i cāmi'-i Rüstem Paşa

(Kayış 2020:38)

⁴⁷⁶ Tārīḥ-i Mecmū'a-ı Şerīf Meḥammed Ağa: Tārīḥ-i in mecmū'a-ı zībā li-ḥazret-i Lūtfī Efendi ŞM

⁴⁷⁷ Beyit -Ü1

⁴⁷⁸ Sayfa sonunda tarih kıtasının devamında "Tārīḥ-i sūr-ı Berfī Çelebī" diye bir ifade vardır.

⁴⁷⁹ Sene fī 15 Şafer 1156: Sene 1152 Muharrem 9 Ü1

Not: Beyitteki tarih, hesaplamada 1156 çıkmaktadır. Ancak Ü1 nüshasında bu mısranın tarihi 1152 olarak yazılmıştır. ŞM'deki tarih ise 1156 olup mısranın ebced hesabıyla çıkan tarihine uyuşmaktadır. Bu sebeple biz de ŞM'deki tarihi esas aldık.

Tārīḥ-i Velādet-i es-Seyyid Meḥammed
Rāşid-zāde ibn Veliyyü'n-ni'am Sālim Efendi⁴⁸¹

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Semiyy-i faḥr-ı 'ālem zāt-ı ekrem nādirü'l-aḳrān
Ki ya'ni ḥazret-i Sālim Efendi zāt-ı 'ālī-şān
- 2 Hükümet ile teşrîf edicek iḳbāl u 'izzetle
Olupdur 'adli ile Dağ-ı Tekfûr ḥaylî⁴⁸² ābādān
- 3 Şeref buldu anıñ zāt-ı şerîfiyle hükümetgāh
Suḥanver zümresin elṭāfı ile eyledi şādān
- 4 Şeref-baḥş-ı hükümet āfitāb-ı maṭla'-ı devlet
Gül-i bāğ-ı sa'ādet 'andelîb-i gülşen-i 'irfān
- 5 Ğubār-ı maḳdemidir tūtiyā-yı dīde-i iḳbāl
Ziyā-yı cebhesidir māhitāba nūr⁴⁸³ eden iḥsān
- 6 Olupdur 'adl ile inşāf iki ferḥunde ḥuddāmı
Der-i pākinde 'izzet ile devletdir iki derbān
- 7 Olurdu dürr-i yektā ile māl-ā-māl yedi deryā
Düşeydi ebr-i cūdundan eger bir ḳaṭre-i nisān
- 8 Nedir şi'rindeki ḥālet-fezā ol neşve-i tāze
Neşāṭ-ı keyf-i maẓmûn-ile mest olmaḳdadır yārān
- 9 Riyāz-ı devletiñ şādāb edip Feyyāz-ı bî-minnet
Derûn-ı pāki olsun ğonçe-i zībā gibi ḥandān

⁴⁸⁰ Ü1 126a, Ü2 79b

⁴⁸¹ Başlık -Ü2

⁴⁸² ḥaylî -Ü2

⁴⁸³ nūr -Ü2

- 10 Zārīf ü ‘ārif ü kāmīl⁴⁸⁴ lebīb ü ‘āķil ü fāzıl
Küşāde-rūy u deryā-dil kerem-baħş-ı kerīmü’ş-şān
- 11 N’ola erbāb-ı ıab‘a her kelāmı rūh-baħş olsa
Nesīm-i iltifātı verd-i ıalbi etmede şādān
- 12 Anıñ maħdūm-ı ‘ālī-ıadri faħr-i zümre-i sādāt
Reşīd Aħmed Efendi kim odur bir zāt-ı ‘ālī-şān
- 13 Mü’eddeb ehl-i dildir nükte-dāndır ehl-i ‘irfāndır
‘Aceb ıadr-āşinādır ‘ālem içre zübdetü’l-aķrān
- 14 Melek-meşreb ma‘ārif-perver ü⁴⁸⁵ nāzik ıabī‘atdır
Tevāzu‘-pīşe ĥayr-endīşedir ol fāzıl-ı devrān
- 15 Dür-i baħr-i şerāfet nev-bahār-ı gülbün-i ‘izzet
Şalāħ u ‘adl ü ĥilm ü ‘iffet oldu aña ıār erkān
- 16 Muşanna‘ bir laııf mecmū‘adır ıab‘-ı şafā-baħşı
Dili bir pür-zıyā āyīnedir kim pür-cilā her ān
- 17 Cenāb-ı Kibriyā’ya şad-hezārān ĥamd ola aña
‘Aıā eyledi bir ferzend⁴⁸⁶-i dil-bend-i celīlü’ş-şān
- 18 Olurdu dāyelik ümīd edip gehvāre cünbānı
Züleyĥā eger⁴⁸⁷ olmasa muķīm-i ravza-ı Rıdvān
- 19 Yeridir etseler gehvāresini şāħ-ı Tübā’dan
Sezā mehdine gül-mıĥ olsa ol ııflıñ meh-i tābān
- 20 O maħdūm-ı celīlü’l-ıadriñ olup ıālī‘i mes‘ūd
Cihān durdukça ola ĥāne-i ümīdi ābādān
- 21 ‘Aceb mi olsa ĥüsn-i midĥatında bülbül-i gūyā
Gerekdir öyle bir verd-i laııfe murğ-ı ĥoş-elĥān

⁴⁸⁴ ‘ārif ü kāmīl: kāmīl ü ‘ārif Ü2

⁴⁸⁵ ü -Ü2

⁴⁸⁶ ferzend: Ü2

⁴⁸⁷ Züleyĥā eger: Züleyĥā’nıñ ger Ü2

- 22 Bi-ḥamdil'lāh hele bir böyle ferḥunde zamān olmaz
Ḳudūm-ı ḥazret-i maḥdūm ile ṣād oldu hep yārān
- 23 Düşürdüm **Luṭfī** ol maḥdūm-ı pāke bir güzel tāriḥ
Mu‘ammer eyleye Seyyid Meḥemmed Rāṣid’i Yezdān
معمّر ایله سید محمد راشدی یزدان
Sene h. 1158 [m. 1745]
- 24 Kerem-kārā benim ḥaddim degil evṣāfıñı taḥrīr
Murādım etmedir tebrīk budur resm-i du‘ā-gūyān
- 25 Faḳīrāne getirdi ḥāk-i pāye işbu tāriḥi
Ḳuluñ **Luṭfī** pesīn-pāre ḥazīn ü zār u⁴⁸⁸ sergerdān
- 26 Ḳuşūrun ḥāme-i luṭfuñla ıslāḥ eyle sulṭānım
Taṣīḥ olsun ne deñlü var-ise vezninde ger⁴⁸⁹ noḳṣān
- 27 Ḳuşūru cebhe-sāy-ı ḥāk-ı dergāh olmada çoḳdur
Velī taḳşiri yoḳdur ḥıdmet-i ‘ediyede el-ān
- 28 Ola zāt-ı şerīfiñ zīver-i ṣadr-ı ḥükümetgāh
Dem-ā-dem mesned-i devletde Mevlā ṣād ede her ān
- 29 Ḳulūb-ı ehl-i ṭab‘a zātıñı bānī edip Mevlā
Suḥan erbābını luṭfuñla cūduñ eyleye ṣādān⁴⁹⁰
- Şafer 18 Sene h. 1158 Mart 11⁴⁹¹ [m. 22 Mart 1745]

⁴⁸⁸ u -Ü2

⁴⁸⁹ ger: eger Ü2

⁴⁹⁰ Bu şiir Ü2 nüshasında yer alan son şiirdir. Devamında “Temmeti’l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-Meliki’l-Vehhāb fī selḥ zī’l-ka‘de’ş-şerīfe sene ıḡnā ve sittīn ve mi’ete ve elf (h. 1162, m. Kasım 1749) ” şeklinde bir tetimme kaydı vardır.

⁴⁹¹ Tarih -Ü2

3.4.5. Musammatlar

Tevbe-nāme Terkīb Bend

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Yeter ey dil niceye dek bu hevā-yı dünyā
Dağı uşanma mısıñ niceye dek bu sevdā
- 2 Etmediñ dünyē[de] bir zerrece hayr u hasenāt
Ne ederler haberiñ var mı kıyāmetde saña
- 3 Haylī demdir ki kavağ yeli eser başında
Seni uydurdu hevāsına o serv-i bālā
- 4 Ruḡ-ı maḥbūb dirīğ etdi seni āşūfte
Eyledi ‘aqlıñ ol ġamze-i dil-ber yağma
- 5 Kendi ḥālime meded koymadıñ ašlā beni sen
Saña pey-revlik edip cürm ederim şubḥ u mesā
- 6 Çıkıyor n’eyleyeyim dil-ber ü mey ḥātırdan
Halk yanında ederim līk ben ‘ucbla riyā
- 7 Nice biñ fikr-i ḳabīḥ ḥātıra ol demde gelir
Her kaçan mescide ‘azm eyler(i)sem ben farazā
- 8 Uyalı keştī dil işbu hevā-yı nefse
Oldu seyrāngehi her rüz u şeb ‘ummān-ı belā
- 9 Nefs-i bed-ḥāha esīr oldu gönül āh meded
Nice olur ḥālī ‘aceb bilmem anıñ rüz-ı cezā
- 10 Ben de şaşdım ‘acabā n’işleyeyim ya n’ideyim
Bu belālī başım alıp nereye ‘azm edeyim

II

- 1 Ğam-ı dil-ber belimi бүkdü benim etdi kemān
Āhiret havfı derūnumda bulunmaz bir ān
- 2 Cāmi'e varsam eger farz edā eylemege
Hātırıma gelir ol demde benim hep hūbān
- 3 Sehv-ile yere қorum başımı mescide velī
İki secdede gelir hātırıma biñ tuğyān
- 4 Tutduğum rūzeyi şorarsañ eger hāli harāb
Ne çeker bilseñ elimden o mübārek Ramazān
- 5 Hemān aç қaldıcağım yanıma қalır her gün
Ne zikir var ne şükür var ne şalavāt u Qur'ān
- 6 Mey-i ğaflet gözümü қapladı pek mest oldum
Böyle giderse benim hālim olur haylī yaman
- 7 Gerçi düşdükçe başım secdeye қorum lākin
Hīç temāmca edā eylemedim hep noқşān
- 8 Ne қadar fi'l-i қabīḥ var ise mevcūd bende
Ne zamān uşlana bilmem göñül āh ne zamān
- 9 Hele bir bencileyin 'āşī'cihānda yokdur
Cürm(i)le fışk u fesādım 'ad olunmaz çokdur ⁴⁹³

III

- 1 Bilirim etdigimi cürm ü günāhım bisyār
Bir şevāb işlemedim eyledigim hep evzār
- 2 Cümle a'zām etdigim cürme benim şāhiddir ⁴⁹⁴
Rūz-ı maḥşerde ne mümkün ki oluna inkār

⁴⁹³ Mısrayı vezne uydurmak için “ad olunmaz” fiili “çokdur” kelimesinin önüne alındı.

⁴⁹⁴ Mısrayı vezne uydurmak için “cümle azam” kelime grubu “şāhiddir” kelimesinin önüne alındı.

- 3 Dem-be-dem fısk u fücür-ile geçirdim günümü
Bir hayır eylemedim dünyede hiç Hakk'a yarar
- 4 Nice yıllar geçer almıyam elim tesbîhi
Lîk elimden kımazam ayağı her leyl ü nehâr
- 5 Zülf-i dil-ber gibi üşdü başıma kara belâ
Hâtırım etdi perîşân n'ideyim kâkül-i yâr
- 6 Etselerdi hasenâtımı benim ger mecmû'
Olmaz idi bir yere gelse de hardal miqdâr
- 7 Seyyi'âtımı eger bir yere cem' eyleseler
Yer ile gök arasına şıgar-ise yeri var
- 8 Bu kadar cürm ü günâh ile varıp mahşerde
Nice reftâr ederim hiç çekilir mi ya bu bâr
- 9 Nice olur hâl meded nice olur ahvâl meded
Merhamet etmez ise ki baña ol Ferd ü Ehad

IV

- 1 Tamgaveş kaldı gözüm dâmen-i dil-berde benim
Zıkr ü fikrim gice gündüz leb-i sükkerde benim
- 2 Muntazır sâķî-i gül-rûnuñ eline dîdem
Bir elim kıanda ise birisi sâğarda benim
- 3 'Âlem içre_ aşķ(i)le öyle iniledim ben kim
Hayyizem kıalmadı aşı hele bir yerde benim
- 4 Boş yere cümle telef etdim o nâzik 'ömrüm
Nice olur hâlim 'aceb 'arşı-yı mahşerde benim
- 5 Mîñîveşiñ gice gündüz ayağın bûs ederim
Kaldı göñlüm n'ideyim bâde-i ahmerde benim
- 6 Tîr ü yek bâline yâriñ hele tākāt gelmez
Urulup kaldı dilim tîr ile hançerde benim

- 7 Kaṅḡi dil-dāre göñül verdim ise aḡlatdı
Ṭālī‘im yoḡ-imış aṣlā hele hīç serde benim
- 8 Öyle ḡaramla güneh şāḡibiyim kim yarın
Öliceḡ işledigim söylene dillerde benim
- 9 Katı çoḡdur n’eyleyim ḡīle vü mekr ü ālīm
Nice inkār edeyim Tañrı bilir aḡvālīm

V

- 1 Eyledi bād-ı ecel ḡarman-ı ‘ömrüm berbād
Ḥāṣıl olmadı meded dünyede bir dāne murād
- 2 Ḥaylāden ḡasta-yı miḡnet-keşim olmaz çāre
Dil-i āşüfthem ise olmadı ḡamdan āzād
- 3 Öyle meşḡūr olmuşam cürm ü şeḡāvetle hemān⁴⁹⁵
Ṭa‘n eder baña cihān içre olan ehl-i fesād
- 4 Nefs ü şeyṭān beni aldatdı demek söz mü ya hīç
Kendim etdim edemem kimseye cürmüm isnād⁴⁹⁶
- 5 Serde destār-ı kebīr ‘ilm ü ‘amel ammā nīst
Bu ḡalāletde ḡalam gibi cihānda nā-şād
- 6 Bülbül-i dil görelī ḡülşen-i ḡüsn-i yārı
Bu ḡülistān-ı cihānda eder āḡ u feryād
- 7 Bu felek ḡaşr-ı vüçūdum yıḡıp eyledi ḡarāb
Dil-i vīrānemi etmedi benim hīç ābād
- 8 Kime feryād u fiḡān eyleyeyim derdimden
Ben kime açılāyım bu dilim olmadı küşād
- 9 ḡam u miḡnetle felāketle dilim oldu ḡarāb
Āteş-i derd ü meşāḡḡatle benim oldu kebāb

⁴⁹⁵ Bu mısırada vezin bozuktur.

⁴⁹⁶ Bu mısırada vezin bozuktur.

VI

- 1 Ğam u ğuşşayla ğünüm ğeçdi cihānda her dem
Dağı doğdum doğalı olmadım aşıā ħurrem
- 2 Ĥāıra geldigi dem eyledigim cürm ğünāh
Akıdır yaşı yerine leyl ü nehār çeşmim dem
- 3 Kıysalardı ħasenātımı kıarınca ğözüne
Zerre dolmazdı o mürüñ ğözüne *Allāh a‘lem*⁴⁹⁷
- 4 Eyledigim işi dīvāneler etmez aşıā
Etdigim fi‘li ğörüp baña ğüler hep ‘ālem
- 5 Ğözlerim yaşını ‘ummān gibi akıtdı firāk
Dilimi yakdı benim ħasret-ile nār-ı elem
- 6 Cismimi etdi za‘īf derd-ile miĥnet cefā
Kaddimi bār-ı belā ħasret-ile eyledi ĥam
- 7 Ĥ‘āb-ı raĥāt ğözüne girmez uyumaz bir şeb
Āh feryādımı ğuş eyleyen ādem bir dem
- 8 Etdigim cürmü benim eylemez aşıā kimse
Var mıdır bencileyin ‘āşī vü mücrim ādem
- 9 Yā ilāhī cürm ü ‘işyānımı ‘afv eyle benim⁴⁹⁸
Dağı mīzānda naķīl et ħasenāt-ı ħasenim

VII

- 1 ‘Ayşa mā‘il bu dilim kıomadı elden ĥiç cām
İçmedikçe meyi ĥiç edemez aşıā ārām
- 2 Rengine ālına aldandı cihānıñ ĥayfā
Etmedi zühđ şalāĥ semtine aşıā iķdām

⁴⁹⁷ Allāh(u) a‘lem: Allāh daha iyi bilir.

⁴⁹⁸ Bu mısra da vezin bozuktur.

- 3 Mîve-i vaşlına yâriñ tama‘ edip bu dil
Uğradı olmayacak nesneye kim ğāyet hām
- 4 Dāne-i hālîne meyl eyledi āh murğ-ı göñül
Havfım oldur ki ola yeri anıñ kayd-ile dām
- 5 Her kaçan girse kulağına o cānānıñ adı
Cānı yoluna fedā etmege eyler ibrām
- 6 Hayl̄ce sa‘y u takayyüdle çalışdım ammā
Hāşıl olmadı bu dünyāda murādımca merām
- 7 Olmadım derd ü elemden hele bir lahza hālāş
H̄‘āb-ı rahāt gözüme oldu cihān içre harām
- 8 Yılda bir kere gözüm görmedi şād u feraḥı
Zahm-ı hicr-ile za‘īf oldu bu tende a‘zām
- 9 Olmadı bu dil-i mecrūḥuma dünyāda devā
Bülbülāsā ederim rüz şeb efgān u fezā ⁴⁹⁹

VIII

- 1 Kime yār oldum ise cevr ü cefā etdi baña
Kime dünyāda esīr oldum ise etdi ezā
- 2 Her kime luṭf u kerem etdim ise zımnında
Baña ḳahr-ile sitem eyledi her şubḥ u mesā
- 3 Kimi dost şandım ise kendime düşmen çıkdı
Ba‘z-ı düşmenlerim etdi baña luṭf ile ‘aṭā
- 4 Şūreten dost görünen ādeme pek olma yakın
Saña andan erişir pek ḥāzer et derd belā
- 5 Yüzüñe ḥānde eder līk söger ardından
Hele bir ferde cihānda yaranılmaz aşlā

⁴⁹⁹ Vasıta beytinin kafiyesi gereği “fezām” kelimesi “fezā” şeklinde okunmuştur.

- 6 Bu ‘asırda hele bi’llāhi bulunmaz bir dost
Kanı bir ehl-i ḥaḳīkat kanı bir ehl-i vefā
- 7 Dost olur ḥalk-ı cihān var ise ger sīm zerin
Yoğsa bakmaz bir irādın yüzüne bāy u gedā ⁵⁰⁰
- 8 Eyü gün dostudurur ḥalk-ı cihān hep cümle
Yār olurlar var ise sīm ü zeriñ cümle saña
- 9 Bu ‘asırda hele bir yār-ı muvāfıḳ yokdur
Biri birine geçer ḥalk-ı münāfıḳ çokdur

IX

- 1 Eyledi bāde-i ḡaflet dilimi mest ü ḥarāb
Daḡı açılmayıyor gözlerine girdi ḥ’āb
- 2 Gülşen-i ‘ömrüme bir gün erişir bād-ı ecel
Berk gibi bir gün eder menzilimi zīr-i türāb
- 3 Ol karañu sin içinde nice_olur aḥvālim
Münkereyne nice veririm ‘aceb rāst cevāb
- 4 ‘Arşa-ı maḥşere ben ne yüzüm ile varam
Etdigim cürm ü ḥaṭā eylemedim ḥayr u şevāb
- 5 Bu kadar vizr-ile varırsam eger ben ḥaşre
Ṭa’n eder baña kıyāmetde bütün şeyḥle şāb
- 6 Bu gülistān-ı cihān içre şafā eylemedim
Derd ḡam ile zebūn etdi beni ḳahr u iḳāb
- 7 Sünnet-i Aḥmed-i Muḥtār’ı edā eylemedim
Nice_olur ḥāl gelirse baña ‘uḳbāda ḥisāb⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Mısrayı vezne uydurmak için “yoğsa bakmaz” kelime grubu “bir irādın” sıfat tamlamasının önüne alındı.

⁵⁰¹ Beyitte “hisāb - حساب” kelimesi “ḥisāb - حصاّب” şeklinde “sîn - س” ile değil “sād - ص” harfiyle yazılmıştır. Biz, beytin anlamına uygun ve doğru olan “sîn” harfli imlasını tercih ettik.

- 8 Etmez-iseñ baña fażlıñla teraḥḥum yā Rab
Ḥavfım oldur edeler baña kıyāmetde ‘azāb
- 9 Şermsār etme İlāhī beni maḥşerde meded
Saña tefvīz eyledim her işim ey Ḥay u Şamed⁵⁰²

X

- 1 Gel göñül eyleyelim tevbe vü istiğfārı
Cürmümüz ‘afv ede luṭf u kerem-ile Bārī
- 2 Şefkat ey(i)leye biz kullarına ol Ğaffār
Rūz şeb ağlayuben edelim āh u zārı
- 3 Cürmümüz gerçi bizim pek katı çokdur lâkin
Raḥmetī baḥride çok yād edelim Ğaffār’ı
- 4 Mücrimiz dergehine yüz sürü geldik yā Rab
Dergehiñden hele red etme bu biz kulları
- 5 Yā İlāhī yüzümüz karasını setr eyle
Görmesin ḥalk-ı cihān karamızı hep bārı
- 6 Şaykal-ı mihriñ ile göñlümüzü pāk eyle
Bize göster görelim cān-ile ol envārı
- 7 Gel göñül gel dönelim cürm günāh etmekden
Unudalım gidelim dil-ber ile ağıyārı
- 8 Giderip ğafleti gözden gice gündüz ey dil
Yuyalım tevbe şabunuyla bütün evzārı
- 9 Durma gel başlayalım tevbe vü istiğfāra
Umarız kim ola bu derd-i günāha çāre

XI

- 1 Tevbe yā Rabbī bütün cürm ü ḥaṭā etdigime
Tevbe yā Rabbī ‘uc(u)b ile riyā etdigime

⁵⁰² Bu mısradaki vezin bozuktur.

- 2 Tevbeler ayağı bir dağı ele almayayım
Tevbe yā Rabbī cūvān ile şafā etdigime
- 3 Tevbe olsun nās ile eyledigim gavḡāya
Tevbe dil-berler için āh u fezā etdigime
- 4 Doğalı eyledigim cürm ü günāha tevbe
Tevbeler halka cev(i)r-ile cefā etdigime
- 5 Tevbeler bir dağı halkı dile almayayım
Tevbeler nāsa ḡāzab ile ezā etdigime
- 6 Tevbe olsun bir dağı fışk u fesād etmeyeyim
Tevbe yā Rabbī cihān içre şekā etdigime
- 7 Tevbe yā Rabbī talebkār-ı cūvān olduğuma
Fırkat-i dil-ber için tevbe bükā etdigime
- 8 Tevbemi eyle kabūl luṭf edüben yā Rabbī
Tevbe bī-hūde yere ‘ömrü hebā etdigime
- 9 Tevbeler eyledigim cürm ü haṭāya yā Rab
Etme ‘uqbāda bu **Luṭfī** kula hışm-ile ḡāzab

**Terkîb Bend-i Firāk-nāme-i Li-Muḥarririhi'l-Fakîr
Aḥmed Luṭfî ibn el-Ḥāc Ḥasan Efendi**

[mef'ulü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

I

- 1 Ayırdı benden ol gül-i ra'nâyı ayrılık
Dar eyledi başıma bu dünyâyı ayrılık
- 2 Aşlā teraḥḥum eyledi ben belā-keşe
Aldı elimden ol meh-i ğarrâyı ayrılık
- 3 Ȳan[lı] yaşı[ı] döke döke āh 'ākîbet beni
Gözden çıkardı ağlayı ağlayı ayrılık
- 4 Dîdār-ı pāk-i yâri gözümde edip nihân
Etdirdi baña bahtla ğavġâyı ayrılık
- 5 Şâlt beni değil eyledi maḥzûn dostları
Aġlatdı ğamla ḥaḳ bu eḥibbâyı ayrılık
- 6 Bî-tāḳat etdi Aḥmed'imiñ ḥasreti beni
Yandırdı nār-ı hicri ile firḳati beni

II

- 1 Künc-i elemde cānıma kār etdi ayrılık
Hicr ü ğam-ile cismi nizār etdi ayrılık
- 2 Güلزār-ı ğamda murġ-ı dil etmekde nāleler
Bāġ-ı cihānı başıma dar etdi ayrılık
- 3 Mehcūr olalı gülmedim aşlā şafāyla
Leyl ü nehār kārımı zār etdi ayrılık
- 4 Dür olalı o ğonçe-i güلزār-ı 'işveden
Aķıtdı eşk-i çeşmi bîñar etdi ayrılık

- 5 Derd ü firāk-ile beni yandırdı âteşe
Külhan gibi derūnumu nār etdi ayrılık
- 6 Yārim ba‘īd oldu bu bī-çāreden dirīg
Hayfā ki ayrı düşdüm o meh-pāreden dirīg

III

- 1 Yandırdı hicr oduna dil ü cānı ayrılık
Ayırdı benden āhir o cānānı ayrılık
- 2 Kaddim kaşı gam-ile kemān etdi ‘ākibet
Çekdirdi baña derd-i firāvānı ayrılık
- 3 N’ola edersem ‘andelī bāsā figān u zār
Dūr etdi benden ol gül-i ḥandānı ayrılık
- 4 Çok gördü baña bir meh-i burc-ı melāḥatı
Aldı elimden ol meh-i tābānı ayrılık
- 5 Egnime giymeden daḥı vuşlat libāsını
Giydirdi baña cāme-i hicrānı ayrılık
- 6 Āhım ederse atlas-ı çarḥı n’ola siyāh
Oldum cüdā o yār-ı güzīnimden āh āh

IV

- 1 Sīnem ḥadeng-i hicre siper etdi ayrılık
Ben derdimende gör ki neler etdi ayrılık
- 2 Kıldırdı baña nāle vü āh u figānları
Ben mübtelāyı zīr ü zeber etdi ayrılık
- 3 Hākister etdi nār-ı elemle vücūdumu
Ṭab‘-ı ḥazīne ḥaylī keder etdi ayrılık
- 4 Ḥaylī zamānlar oldu ki görmem cemālını
Künc-i firākı baña maḥar etdi ayrılık

- 5 Yokdur bu sözde zerre hilâfım emân emân
Mevlâ bilir ki cāna eşer etdi ayrılık
- 6 Her gün görürken evveli ruhsâr-ı alını
Şimdiyse düşde göremez oldum cemâlini

V

- 1 Rûz-ı neşâtı⁵⁰⁴ şâm-ı elem etdi ayrılık
Gözüm yaşını derd-ile yem etdi ayrılık
- 2 Mehcûr edeli yârımı şâd etmedi beni
Güldürmemeye varsa kasem etdi ayrılık
- 3 Hicr ü firâkı çekmege kalmadı tākātım
Bâr-ı ğam(i)le kaddimi ham etdi ayrılık
- 4 Alıp o nâzenînimi âhîr elimden âh
Bezm-i ğam içre nuqlümü sem etdi ayrılık
- 5 ‘Ünnâba döndü hasret(i)le yaşı çeşmimiñ
Seyl-i sirişkim ‘ayn-ı beķam etdi ayrılık
- 6 Dîvâne etdi hâşılı ben zârı iftirāk
Ey **Lutfî** ‘âlemi baña sicn etdi iştiyāk

⁵⁰⁴ Vezin gereği “neşâtım” kelimesi “neşâtı” şeklinde okundu.

Terkīb Bend-i Li-Nāmıkhü'l-Fakīr

[fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün]

I

- 1 Ey gül-i bāğ-ı ezā serv-i riyāz-ı a'dā
 'Andelīb-i çemenistān-ı cefā vü evzā⁵⁰⁶
- 2 Her gice olmasın birkaç azar ile qarīn
 Nice nā-dānlara hem-dem neden olduñ 'acabā
- 3 Olmuş ihsān⁵⁰⁷-ı firāvānıña lāyık her dūn
 Bu kadar lūṭfa sebeb anlara ney ki āyā
- 4 İbtidā eylemedigi benim ile peymān
 Varmıyam şöḥbet-i eşḥaşa dedikdi cānā
- 5 Kimseye varmamağa etmiş iken nice ḳasem
 Durmadıñ 'ahdiñe gitdiñ yoğ-imiş sende vefā
- 6 Saña lāyık mı_olasın hīzlere dāmen-efṣān
 Ḳanı gayret ḳanı 'ār u ḳanı 'ahd ü peymān

II

- 1 Ne bulursun bir iki hīz ü sefīh u ḥardan
 Menfa'at mi umulur öyle gürūh-ı şerden
- 2 Bir iki ḳahbeye şatdıñ beni sifle-nihād
 Ben geçerken seniñ uğruna bu cān u⁵⁰⁸ serden
- 3 Ḥayf-vā-ḥayf seniñ şānıña ey sīm-perest
 Geçmedik para içün bir iki gün kerlerden

⁵⁰⁵ Ü1 128a, Ü2 16a⁵⁰⁶ evzā: evzār Ü2⁵⁰⁷ ihsān: ihsānıña Ü2⁵⁰⁸ u -Ü1

- 4 İ'timād etmez idim der idi baña aḥbāb
Sevme⁵⁰⁹ zinhār vefā gelmez ebed berberden
- 5 Gerçek imiş meger aḥbāb sözün diñlemedim
Geç dedilerdi baña ğayreti yok dil-berden
- 6 Yürü ey māl içün aġyāra nūvāzişler eden
Dā'imā beni kedernāk edecek işler eden

III

- 1 Olmuş-idim saña ben cān u⁵¹⁰ göñülden 'āşık
Ben şanırdım ki seni mihr ü vefāda şādık
- 2 Sen ise bir iki hīze beni şatdın gitdi
Hey yazık ḥayf yazık vāh yazık saña yazık
- 3 Her⁵¹¹ yüzü turşu şatan buse niyāz eyleyecek
Bežl edip buse verirmişsin aña ḥelvālık
- 4 Kānde bir hīz ü sefiḥ var ise olduñ yārān
Kimi kardaşlık edip kimisini babalık
- 5 Her denī şem'ine fānūs bilūrīn taḫdın
Böyle mi tarz-ı edeb böyle midir ra'nālık
- 6 Çünkü ma'lūmumuz oldu seniñ aşl u faşlın
Yürü şimden-gerü var şat o metā'-ı vaşlın

IV

- 1 Sīm kudümüñle uşul tutulıcaḡ şöḫbetde
Def gibi kızmadı mı rüyuñ o cem'iyyetde
- 2 Tīr-i menḥūsuna şāyeste midir a'dānıñ
Ola sīmīn⁵¹² hedef-āmāde dem-i vuşlatda

⁵⁰⁹ Sevme: Sürme Ü1

⁵¹⁰ u -Ü2

⁵¹¹ Her: Ey Ü2

⁵¹² sīmīn: sīmīn-berin Ü2

- 3 Ğonçe-i zanbaķı ħayfa ne revā aġyārıñ
 Ķarţopu iĉre nihān ola ŧeb-i ‘iŧretde⁵¹³
- 4 Gire bir başı o sīm-ħāneñe düzd-i mihrez
 Dört kiŧi ħala revā mı arada ħacletde
- 5 Bir ĉalıķ yüzlü Ķızılbaş’a neden bu raġbet
 Tūde-i penbeñe pinhān edesin ħalvetde
- 6 Hele bu ŧānıñna düşmez seniñ ey her-cāyī
 Edesin lāyık iħsān u kerem a‘dāyı

V

- 1 Demedim mi saña ben gitme raķībe zinhār
 Sīnesine ŧarar a‘dā seni ĉār u nā-ĉār
- 2 Cān atarsın nereye⁵¹⁴ da‘vet edelerse seni
 Hīĉ demeysin ki kiŧiniñ nice düşmenleri var
- 3 Bir yere gitmemege etmiş iken nice ħasem
 Beni ŧatdıñ edip aġyār-ile gizli bāzār
- 4 Ben seni iki gözümden ŧakınırken ħayfā
 Göz göre ĉekdi seni sīneye birĉaĉ ġaddār
- 5 Yürü ŧimden-gerü her istedigine rām⁵¹⁵ ol
 Ćünki meyliñ yoġ-imiŧ **Luţfī** ye zerre miķdār
- 6 Eylediñ luţfla i‘zāz raķīb-i dūna
 ŧama‘ etdiñ ħaberim var bir iki⁵¹⁶ altuna

⁵¹³ ‘iŧretde: ‘izzetde Ü2

⁵¹⁴ nereye: ne yere Ü1

⁵¹⁵ rām: yār Ü2

⁵¹⁶ bir iki: sekiz Ü1

Tercî Bend-i Ahvâl-i ʿÂlem⁵¹⁸

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

- 1 ʿÂşıkānıñ dehr içinde rūy-ı yār eglencesi
ʿÂrifîñ elde şarāb-ı hʿoş-güvār eglencesi
- 2 Vāʿiziñ pendî hemān leyl ü nehār eglencesi
Zāhidiñ tesbîhi elde âşikār eglencesi
- 3 Şūfîniñ zîkr ü fikr-i Girdgār eglencesi
Kiminiñ Mantıķ Maʿānîyle Menār eglencesi
- 4 ʿAndelîbiñ gülşen içre āh u zār eglencesi
Gülün ise gülsitānda var hezār eglencesi
- 5 Ol ġarîb pervāneniñ de gice nār eglencesi
Ṭūtʿmîñ de dāʿimā serv [ü] çenār eglencesi
- 6 Kiminiñ beste vü şarkı ile kār eglencesi
Kiminiñ ʿanbūr u neyle mūsikār eglencesi
- 7 Bāğ içinde kiminiñ de cūybār eglencesi
Kimi de esb üzredir av u şikār eglencesi
- 8 Kimi de Edhem gibi seyr ü diyār eglencesi
Kiminiñ maḥbūbla buse [vü] kenār eglencesi
- 9 Kiminiñ ʿuşşāk ile ʿazm-i ḥişār eglencesi
Hicr-i yār ile kiminiñ intizār eglencesi
- 10 Kiminiñ ḥāk-i mezelletde ġubār eglencesi
Kaşınır kimi de dāʿim elde var eglencesi

⁵¹⁷ Ü1 5b; Tercî Bend -Ü2

⁵¹⁸ Şair, bu şiirin başlığında nazım şekli için “tercî bend” demiştir. Ancak bu şiirin nazım şekli mütekerrir beyit vasıtalı, 6 bentten meydana gelmiş bir 24’lüdür. Bentleri onar mısradan uzun gazel tipi musammatlara en son 22 mısralı bir musammat tespit edilmiştir (Kurnaz, Çeltik 2013:378). Fakat Ahmed Lutfi’nin bu şiiri 24 mısralı musammata şu ana kadar tespit edilen tek örnektir.

- 11 Kiminiñ de yār ile seyr-i kenār eglencesi
Kārgāhında kiminiñ dağı kār eglencesi
- 12 *Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi*
Bülbülüñ gül ‘āşıkıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

II

- 1 Kimisi şeyḥdir bu ḥalkıñ kimisi de dağı şāb
Kiminiñ olmuş du‘āsı Ḥaḳ ḳatında müstecāb
- 2 Kimisi bağırın firāḳ-ı yār ile etmiş kebāb
Def-i ḡam ḳılmağ-ıçün kimi de nūş eyler şarāb
- 3 Kimi de mey-ḥāne küncünde yatar mest ü ḥarāb
Kimisi mesrūr kiminiñ gözleri olmuş pūr-āb
- 4 Kiminiñ gözü yaşı aḳar mişāl-i āsiyāb
Kimisi de kūy-ı yāre dā’imā eyler şitāb
- 5 Kimi de eyler tefahḥur kimseye vermez cevāb
İçmege vermez kimi de kimseye bir ḳatre āb
- 6 Kiminiñ gözlerine girmez begim bir laḥza ḥıvāb
Kimisi ehl-i tevāzu‘ kimisi ehl-i ḥicāb
- 7 Māl beḫ eyler kimi muḥtāc olana bī-ḥisāb
Kiminiñ pūr-nūrdur rüyı mişāl-i māhitāb
- 8 Bezm-i ḡamda kiminiñ de nālesi olmuş rebāb
Kimisi alçaḳ göñüllü kimisi ‘ālī-cenāb
- 9 Olmayayım der-iseñ ālūde-i ḥāk [ü] türāb
Yıḳma bir ferziñ derūnun yapmağa sa‘y ile yab
- 10 Kiminiñ düşmez elinden rüz şeb aşlā kitāb
Ḥalk-ı ‘ālem böyledir *v’allāhu a‘lem bi’s-şavāb*⁵¹⁹

⁵¹⁹ En doğrusunu Allah bilir.

- 11 *Herkesiñ hālī degil hālince var eglencesi*
Bülbülün gül ‘aşıkıñ ruhsār-ı yār eglencesi

III

- 1 Kimi halkıñ ‘andelībveş āh u nālān etmede
Kimi dā’im gül gibi seyr-i gülüstān etmede
- 2 Gönçeveş kimi dahı bağrın dolu kan etmede
Lāle gibi kimi de çāk-ı giribān etmede
- 3 Sünbülāsā kimi de hālın perīşān etmede
Ney gibi meclisde kimi āh u efgān etmede
- 4 Tekyelerde şūfīler tevḥīd-i Yezdān etmede
Kimi de bu çarḥ gibi her gice devrān etmede
- 5 Kimini dehr [ü] felek sultān-ı zī-şān etmede
Kiminiñ bu çarḥ-ı dūn yerini külhān etmede
- 6 Kiminiñ başına bu dünyāyı zindān etmede
Kiminiñ dahı mekānın kaşr eyvān etmede
- 7 Kimi kalbin firḳat-ı yār ile vīrān etmede
‘İyd-ı vaşla kimi de cānını kurbān etmede
- 8 Kimi de Hātem gibi herkese iḥsān etmede
Kimi de dervīş olup seyr-i Ḥorāsān etmede
- 9 Kimi de ‘uşşākla ‘azm-i Şifāhān etmede
Kimi de derd-i firāḳı yāre dermān etmede
- 10 Sīnesine hūn-ı eşkin kimi rīzān etmede
Kimi de yārın alıp gülşende seyrān etmede
- 11 Bu felek hīç durmayıp bu resme devrān etmede
Kimini maḥzūn kimini şād u ḥandān etmede
- 12 *Herkesiñ hālī degil hālince var eglencesi*
Bülbülün gül ‘aşıkıñ ruhsār-ı yār eglencesi

IV

- 1 Kimisi mesrūr bu ḥalkıñ kimi eder āh-fezā
Kimi de derd-i firāk-ı yār-iledir ḥasretā
- 2 Kiminiñ de yāri ser-keşdir eder cevr ü cefā
Dil-rübānıñ kimi de ‘uşşākına eyler vefā
- 3 Kimini etmiş Ḥudā faqr u fenāya mübtelā
Kimine etmiş hezārān mālı vü rızkı ‘aṭā
- 4 Kimisi ḥandān bu ḥalkıñ kimisi eyler bükā
Kimi mātem eder kimisi de sūr u şafā
- 5 Kimi devlet şāḥibidir kimisi olmuş gedā
Kimi mescidde ‘ibādet eyleyip eder du‘ā
- 6 Kimi de mey-ḥānede ser-ḥoş olup eder nidā
Kimi de tūṭīveş nāzı ile şīrīn-edā
- 7 Kimi de bencileyin çekmekde[dir] derd ü belā
Kimi mesrūr oluben kimi çeker renc ü ‘anā
- 8 Kiminiñ bülbul gibi feryādı var şubḥ u mesā
Kimi mergüb-ı ‘ālem kimisi de meh-liḳā
- 9 Kimisi okur Gülistān kimisi Şāḥ u Gedā
Kiminiñ baḥtı bağ(ı)lı kiminiñ dā’im küşā
- 10 Ḥayrla yād olmaḳ isterseñ cihānda dā’imā
Etme bir mūya daḥı pāy-ı ḥaḳāretle cefā
- 11 Kimi yārin alıp āgūşa sürer zevḳ ü şafā
Kimi de maḥbūbı ile ‘azm eyler dā’imā
- 12 *Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi*
Bülbülün gül ‘aşıkıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

V

- 1 Kimisi şıhhatde bu halkan kimisi hasta-hāl
Beyt-i ahzān içre kimi āh eder Ya'küb-miṣāl
- 2 Kimisi de Yūsuf-ı Ken'ān gibi şāhib-cemāl
Kimisi Mecnūn gibi feryād eder her māh u sāl
- 3 Kimisi rāhatdadır kimi eder ceng ü cidāl
Kimi de 'uṣṣākıñ eyler rüz şeb yārin su'āl
- 4 Kimi maḥbūbuñ eder üftādesine reng ü āl
Kimi hayr etmekdedir kimisi de dā'im vebāl
- 5 Kimi de zāhid gibi uçmağa açmış per ü bāl
Zehr olur kimine dahı yedigi sükkerle bal
- 6 Kimi şulḥ üz(e)redir kimi eder dā'im kıtāl
Kimisi maḥbūl-ı 'ālem kimisi ehl-i ḍalāl
- 7 Kimi kūy-ı dil-rübāda 'arz eyler pāyimāl
Kimi de 'uṣṣākıñ eyler sevdigine 'arz-ı hāl
- 8 Kimi de za'f üzredir güftāre hīç yok mecāl
Kiminiñ de bār-ı miḥnet eylemiş ḳaddini dāl
- 9 Kiminiñ giydigi dībā kiminiñ bir köhne şāl
Kimi gülşen içre ḥandān kimisi de pür-melāl
- 10 Kimi de tūṭi gibi güftār eder şīrīn-maḳāl
İrtikāb etmez kimi mekrūha der dā'im ḥelāl
- 11 Ḳıl tecessūs emr-i Ḥaḳḳ'ı ey dahı gül yüzü al
Sen bu halkan her birinden türlü türlü 'ibret al
- 12 *Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi*
Bülbülüñ gül 'āşıkıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

VI

- 1 Bu felek kimini derde mübtelā etmekdedir
Rūz şeb işin kimi renc ü ‘anā etmekdedir
- 2 Bār-ı miḥnetle kimin ḳaddin dü-tā etmekdedir
Dil-beriñ ba‘zısı ‘uṣṣāḳa vefā etmekdedir
- 3 Ba‘zısı da dā’imā cevr ü cefā etmekdedir
Kimi ḥübānıñ da ‘uṣṣāḳa ‘atā etmekdedir
- 4 Būselik-çün kimi ‘uṣṣāḳıñ nevā etmekdedir
Kimi de şehnāz-ile her dem şabā etmekdedir
- 5 Kiminiñ rızḳını efzūn ol Ḥudā etmekdedir
Çarḥ-ı gerdūn kimni faḳra mübtelā etmekdedir
- 6 Kimini ‘arz ehli kimin eşḳiyā etmekdedir
Kiminiñ de kārını derd ü belā etmekdedir
- 7 Zāhidiñ de ba‘zısı ḥalḳa riyā etmekdedir
Tīr-i ḡamla kimi de ḳaddini yā etmekdedir
- 8 Bu felek kimini şāh kimin gedā etmekdedir
Kiminiñ de ḥānesini mūntehā etmekdedir
- 9 Dil-beriñ kimi de ‘ıydda merḥabā etmektedir
Cümle ‘ālem zevḳi her şubḥ u mesā etmektedir
- 10 Firḳat-i yār-ile kimi de bükā etmektedir
Luṭfī gibi kimi de āh u fezā etmektedir
- 11 Ḥalḳ-ı ‘ālem seyr-i rūy-ı dil-rübā etmektedir
Her biri bir gūne zevḳ-ile şafā etmektedir
- 12 *Herkesiñ ḥālī degil ḥālince var eglencesi*
Būlbülün gül ‘āşığıñ ruḥsār-ı yār eglencesi

Tercî' Bend-i Su'âl ü Cevâb

[fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün]

I

- 1 Râst gelip yâre bugün ey şeh-i devrân dedim
Hasretiñle ederim rûz şeb efğân dedim
- 2 Eylediñ 'âlemi bu başıma zindân dedim
Gözüme oldu harâm seyr-i gülistân dedim
- 3 Künc-i gamda olurum her gice nālân dedim
Kerem et eyle benim derdime dermân dedim
- 4 İki çeşmimden akar leyl ü nehâr kan dedim
Nâr-ı 'aşkıñla bu sînem ise sūzân dedim
- 5 Yerim oldu sūz-ı hicriñ-ile külhân dedim
Ġam-ı zülfüñ ile hâlim de perîşân dedim
- 6 *Luṭf edip eyle bu Luṭfî kula ihsân dedim*
Hasretiñle dilerim çıkmaya bu cân dedim

II

- 1 Duruben baña dönüp ol gül-i handân dedi
Yeter olduñ Ġam-ı 'aşkıñ ile nālân dedi
- 2 Etmezem ben seni hâkim ile yeksân dedi
Olurum hânıña ben bir gice mihmân dedi
- 3 Bu cevâbım şakınıp duymaya yārân dedi
Edeyim ben seni her vechle handân dedi
- 4 Olurum gözle beni saña nighbân dedi
Ederim ben seni bûsem ile şādân dedi

5 Nice_olurmuş göresin sen daḥı iḥsān dedi
Bu cevābları baña o şeh-i ḥübān dedi

6 *Ederim **Luṭfī** kerem ben saña katlan dedi*
Şabr kıl bir iki gün eylerim iḥsān dedi

III

1 Bār-ı ğamla bu qadim oldu begim dāl dedim
Luṭf u iḥsānıña gel eyleme ihmāl dedim

2 Vereyim ben saña bu cānı meded al dedim
Tek baña eyleme ey pādişehim āl dedim

3 Kerem et bir gice ğam-ḥāneme gel qal dedim
Ser-i kūyuñda beni eyleme pā-māl dedim

4 Ğamıñ ile nice_olur sevdicegim ḥāl dedim
Rāh-ı ‘aşkıñda seniñ olmuşum abdāl dedim

5 Ben de yokdur ki verem saña begim māl dedim
Ben helāk oluverem nice_olur aḥvāl dedim

6 *Luṭf edip eyle bu **Luṭfī** kula iḥsān dedim*
Ḥasretiñle dilerim çıkmaya bu cān dedim

IV

1 Döndü baña yeter ey ‘aşık-ı meyyāl dedi
Yeter uzatma götürmez bu qadar qāl dedi

2 Bār-ı miḥnetle şakın etme qadin dāl dedi
Bir gice şubḥa degin ḥāneme gel qal dedi

3 Çöz kuşağımı qolun gerdenime şal dedi
Ne qadar ister-iseñ būselerim al dedi

4 Senden almam şakınıp verme baña māl dedi
Gel baña nāme edersen saña irsāl dedi

5 Kirpigim gözlerine eyleye mindāl dedi
Etmezem ben saña hāṣā ki ṣaḳın āl dedi

6 *Ederim **Luṭfī** kerem ben saña ḳatlan dedi*
Ṣabr ḳıl bir iki gün eylerim iḥsān dedi

V

1 Bir cevābım daḥı var saña be hey yār dedim
Firḳatiñ ile ṣeh(i)r oldu baña dar dedim

2 Ederim her gice tā ṣubḥa degin zār dedim
Kirpigim oldu benim gözlerime ḥār dedim

3 Çelebim sevdiğim etme baña āzār dedim
Baña zindān oluyor bāḡla gülzār dedim

4 Ḳalmadı zerrece ḳadr nāmus ile ‘ār dedim
Kerem et olma begim baña cefākār dedim

5 Merḥamet eyle eyā lebleri gül-nār dedim
Luṭf edip eyle benim derdime dermān dedim

6 *Luṭf edip eyle bu **Luṭfī** ḳula iḥsān dedim*
Ḥasretiñle dilerim çıḳmaya bu cān dedim

VI

1 Gözlerini süzerek baña o dil-dār dedi
Ġam yime kim olurum saña vefādār dedi

2 Eylerem ben saña in‘āmımı bisyār dedi
Varırım ḥāneñe ey ‘āṣıḳ-ı ġam-ḥ‘ār dedi

3 Kemerim altına ṣal ḳollarıñı ṣar dedi
Līk ammā ṣaḳınıp duymasın aḡyār dedi

4 Kimseye eyleme bu sırrımı iẓhār dedi
Söyleme sevdiğimi kimseye zinhār dedi

5 Olmazam ğayrısına ğam yeme ben yār dedi
Şimdicek vaḳti iki eyle yürü var dedi

6 *Ederim **Luṭfī** kerem ben saña ḳatlan dedi*
Şabr ḳıl bir iki gün eylerim iḥsān dedi

VII

1 Bir su’ālim daḥı var ey gözü bādām dedim
Ḳande idiñ baña de sevdiğim aḥşam dedim

2 Görmedim sen güzeli bir nice eyyām dedim
Nice demdir ederim vaşlıña iḳdām dedim

3 Yüzümü eyledi zerd derd-ile ālām dedim
Gelmediñ sevdiceğim ḥāneme bir şām dedim

4 Zülfünü murğ-ı dile etme begim dām dedim
İşim olmadı benim zerrece itmām dedim ⁵²¹

5 Ḥasretiñle tit(i)rer cümleten a‘zām dedim
Kerem eyle baña ey lebleri gül-fām dedim

6 *Luṭf edip eyle bu **Luṭfī** ḳula iḥsān dedim*
Ḥasretiñle dilerim çıḳmaya bu cān dedim

VIII

1 Beni diñle biraz ey ‘āşık-ı nā-ḳām dedi
Eylerem ben seniñ işleriñi itmām dedi

2 Līk etme şaḳınıp sen ṭama‘-ı ḥām dedi
Ederim ben saña vaşlım ile ikrām dedi

3 Benden al istediğñ gice[de] sen kām dedi
Edeyim ben saña ey ‘āşıkım in‘ām dedi

⁵²¹ “İşim olmadı benim bir zerrece itmām dedim” mısrasındaki “bir” kelimesi vezni bozduğu için çıkarılmıştır.

- 4 Varayım nāzla ben hāneñe bir şām dedi
Vereyim deme şaķın bir puluñ almam dedi
- 5 Bir iki gün ne ise eyleye ārām dedi
Şıķlet edip baña sen eyleme ibrām dedi
- 6 *Ederim **Lutffı** kerem ben saña katlan dedi
Şabr kııl bir iki gün eylerim ihsān dedi*

IX

- 1 Kalmadı bende şabır zerrece ey şāh dedim
Hasretiñle ederim leyl ü nehār āh dedim
- 2 Oldu dil Yūsuf una bu zeķanıñ cāh dedim
Uyķu girmez gözüme her gice bi'llāh dedim
- 3 Luţf edip ol bu benim hālime āgāķ dedim
Ağlarım derdiñ-ile şām u seher-gāh dedim
- 4 Merķamet eyle benim hālime ey māh dedim
Ben seniñ etmedeyim medķiñi her gāh dedim
- 5 Dilerem seni mu'ammer ede Allāh dedim
Vere Hāķ saña begim devlet(i)le cāh dedim
- 6 *Luţf edip eyle bu **Lutffı** kula ihsān dedim
Hasretiñle dilerim çıķmaya bu cān dedim*

X

- 1 Görüben ağladığım o ķelebim vāh dedi
Eylemiş seni za'if aşķımız eyvāh dedi
- 2 Bilmez idim ben seniñ hāliñi v'allāh dedi
Dilerem saña şabırlar vere Allāh dedi
- 3 Şād edem ben seni vaşlım ile nā-gāh dedi
Kerem edip seni sevindireyim gāh dedi

- 4 Ben dirîġ eylemezem vaşlımı bi'llāh dedi
Seni ağlatmaġa kı'ıl mi_olur Allāh dedi
- 5 Sen baña ġayr du'ā eyle seġer-gāh dedi
Eylerem luţfu saña ġam yeme her gāh dedi
- 6 *Ederim **Luţfı** kerem ben saña kıatlan dedi*
Şabr kııl bir iki ġün eylerim iġsān dedi

Sāgar-nāme

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

I

- 1 Merhabā ey piyāle-i ra‘nā
Merhabā ey gül-i riyāz-ı şafā
- 2 Merhabā ey meh-i sipihr-i derūn
Verdi nūruñ bu kaşr-ı kalbe ziyā
- 3 Hele ey āfitāb-ı çarh-ı sürūr
Oldu şevkiñle dil-i bend gūyā
- 4 Şaykal-ı bāde-i şafā-bağışñ
Verdi āyīne-i derūna cilā
- 5 Görmez iken ğam-ı remedle gözüm
Kuhl-ı mül ile eylediñ bīnā
- 6 ‘Ālemi gün gibi görürdü o dem
İçse idi doluñu bir a‘mā
- 7 Dürdüñü dökselerdi bir gūra
O dem olurdu ehl-i kabır ihyā
- 8 Sensiz olmaz dem-ā-dem ehl-i ʔarab
Seni cānı gibi sever şu‘arā
- 9 Seni kandīl ederse lāyıkdır
Türbesine neşāʔla zūrefā
- 10 Kalb-i maḥzūnumu sevindirdiñ
Geldiñ ey sāgar-ı sürūr-efzā
- 11 *Hele ey sāgarım şafā geldiñ*
Derdime eylediñ devā geldiñ

II

- 1 Eylediñ maḳdemiñle bendeñi ŧen
Hele ḥoŧ geldiñ ey yüzü aḥsen
- 2 Cām-ı Cem'den güzide oldu naŧb
Sāğarım bir sıfāl-i köhne iken
- 3 Künc-i ğamdan ḥalās edip cānım
Eylediñ ḥāne-i dili rüşen
- 4 Boŧdur işi deyü mehiñ ey cām
Ṭa'n edersiñ aña dem-ā-dem sen
- 5 Seni lāyık mıdır bürehne ḳomaḳ
Saña ḳarf edeyim meh-i nevden
- 6 La'le vermez seniñ doluñ zindān
N'eyler elmāsı saña mālİK olan
- 7 Pādiŧāh-ı diyār-ı faḳr olsam
Māl-ı Ḳārūn'a vermezem seni ben
- 8 Nice inkār olur seniñ keremiñ
Baña sensiñ ḥayāt-ı tāze veren
- 9 Eyleyeyim seni çerāğ-ı derūn
Edeyim bādeyi saña rügen
- 10 Ḥüsrev-i kiŧver-i beŧāŧet olur
Meclis içre seniñle 'işret eden
- 11 *Hele ey sāğarım ŧafā geldiñ*
Derdime eylediñ devā geldiñ

III

- 1 Saña gülŧende ibtidā edeyim
Dili nūruñla pür-cilā edeyim

- 2 Koynuña duḡter-i rezi koyayım
Saña ikrāmını sezā edeyim
- 3 Seni görsün deyü o alnı kamer
Öpeyim dāmenin recā edeyim
- 4 Çıkarıp ḡadriñi semāya seniñ
Şāh-ı encümle āşinā edeyim
- 5 Āb-ı rūyuñla ey gözüm nūru
Maraż-ı ḡüznüme şifā edeyim
- 6 Ölmez isem bu teşnelikle seni
Derd-i ḡamyāzeme devā edeyim
- 7 Bezm-i meyde sen eyle devrānı
Seni gördükçe ben şafā edeyim
- 8 Kurtulayım bu tīre-dillikden
Ḳalbi feyziñle rūşenā edeyim
- 9 Seni meş‘al-fürüz-ı şevḡ edüben
Şebe vü ṭab‘a reh-nümā edeyim
- 10 ‘Ahdım olsun şöñunda peymānem
Seni maḡbūbuma ‘aṭā edeyim
- 11 *Hele ey sāḡarım şafā geldiñ*
Derdime eylediñ devā geldiñ

IV

- 1 Meclis içre ḡaçan-kim olsun ‘ayān
Ehl-i şöḡbet olur o dem şādān
- 2 Ölçüsünü alırsıñ efvāhıñ
Sen gibi görmedimdi rind-i cihān
- 3 Kimi sīr-āb eder iseñ mey ile
Olur iḡlīm-i şādiye sulṭān

- 4 Ey ¼adeḥ ¼afiyen feraḥ getirir
Seni nazm eylese eh(i)l-i beyān
- 5 Gerçi nāmıñ seniñ ayağ amma
Alı[r] elden ele seni rindān
- 6 Seni ne mertebe severler kim
Öpdürür la‘liñi saña ḥübān
- 7 Seherī koyayım şabūḥī saña
Seni gün gibi edeyim raḥşān
- 8 Edeyim dā‘imā müdāmla pür
Teşne-leb ¼omayım seni bir ān
- 9 Līk senden benim niyāzım var
Gelicek bezmime o gönçe-dehān
- 10 Gözüme karşı göz göre o şehiñ
Emme şīrīn-lebin emān emān
- 11 *Hele ey sāğarım şafā geldiñ*
Derdime eylediñ devā geldiñ

V

- 1 Bā‘is-i zevk ü ‘işretim sensin
Bādī-i şevk ü şöḥbetim sensin
- 2 Sen verirsin baña feraḥla sürür
Aña şādım ki ‘işretim sensin
- 3 Seni ben görmesem helāk olurum
Benden ayrılma rāḥatım sensin
- 4 Yār-ı ğārım enīs ü ğam-ḥ‘ārım
Hem neşāтім şetāretim sensin
- 5 Dür-i yektā desem sezā saña ben
‘Ālem içinde devletim sensin

- 6 Bāde sensiz baña Һarām olsun
Çünkü maşrūf şerbetim sensin
- 7 N’ola rütbem olursa ger ‘ālī
Pāye-i Һadr u rif‘atim sensin
- 8 Çünkü meclis olur seniñle temām
Anıñ için Һalāvetim sensin
- 9 Sen Һomazsın göñülde derd ğamı ⁵²³
Dāfi‘-i derd ü muħabbetim sensin
- 10 ‘Āşıkıñdır seniñ bu Luṭfī-i zār
Dil-ber-i pūr-nezāketim sensin
- 11 *Hele ey sāġarım şafā geldiñ*
Derdime eylediñ devā geldiñ

⁵²³ Mısrayı vezne uydurmak için “göñlümde” kelimesi “göñülde” şeklinde okunmuştur.

Mersiye-i Der-Hakk-ı Melek-zāde

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Ben nice ağlayarak⁵²⁵ eylemeyim efgānı
Etdi cānsız o Melek-zāde cānāne cānı
- 2 Teşne-leb gitdi dirīg āb-ı şebābe Mevlā
Kevşer ile ede iskā o meh-i tābānı
- 3 Rūzigār etdi meded şem‘-i cemālin bī-nūr
Etse dünyāyı n’ola dūd-ı dilim zūlmānī
- 4 Yakmış iken biriniñ āteş-i hicri bağrım
Bu da tekrār kebāb etdi dil-i sūzānı
- 5 Acımadıñ mı felek öyle vücūd-ı pāke
Çok mu gördüñ bize ol dil-ber-i bī-aqrānı
- 6 *Ey felek n’eylediñ ol pādīşeh-i hūbānımı*
O Melek-zāde o maḥdūm-ı kerīmü’ş-şānımı

II

- 1 Beden-i pāki anıñ yāsemine beñzer idi
Bir güler yüzlü şeker sözlü melek-manzar idi
- 2 Her kaçan eylese reftārı o biñ şīve ile
Gerdeni sūkker-i pālūde gibi titrer idi
- 3 Daḥı nāzik idi dehriñ gül-i ra‘nāsından
Deheni gönçe-i ḥamrā gibice⁵²⁶ aḥmer idi
- 4 Hep nūvāziş idi üftādelere kārı anıñ
Bir ri‘āyetli ḥaḳīkatli perī-peyker idi

⁵²⁴ Ü1 95a, Ü2 30a. Şiirin nazım şekli tercî benddir.⁵²⁵ ağlayarak: ağlamayım Ü2⁵²⁶ gibice: gicesi Ü2

5 Yoğ-idi ‘ālem-i dünyāda nazīri ašlā
Ne yalan söyleyeyim haḳ bu ki pek dil-ber idi

6 *Ey felek n’eylediñ ol pādişeh-i ḥübānımı*
O Melek-zāde o maḥdūm-ı kerīmü’ş-şānımı

III

1 Gül-bününden ayırıp āḥir o gönçe-deheni
Eylediñ ḥākle yeksān meded ol sīm-teni

2 Böyle bir mātem-i cān-sūz muşibet mi olur
Ki ola mūra ğidā gül gibi nāzik bedeni

3 Hep işiñ ‘aksinedir cümle felek ‘ālemde
Nice kec-rev demeyim ben saña ey dūn deni

4 Cāme-i atlas ile şalınır iken o Melek
Gördüñ ol ḳadd-i ser-efrāzına ⁵²⁷ lāyık kefeni

5 Nice kıydıñ yazık ol dil-ber-i bī-hemtāya
Görmedim sencileyin dünyede ḥātır-şiken

6 *Ey felek n’eylediñ ol pādişeh-i ḥübānımı*
O Melek-zāde o maḥdūm-ı kerīmü’ş-şānımı

IV

1 *İrci’i* ⁵²⁸ emrini gūş eyleyip etdi rıḥlet
Haḳ te‘ālā dileriz eyleye aña rahmet

2 ‘Adn’e gitdigine yok şübhemiz ammā bilsek
Uydu mu meşreb-i pākine hevā-yı cennet

3 Āh kim ḳaldı teḥī taḥt-ı ḥüsn ‘ālemde
Ġayrı nev-resteye lāyık mı o devlet rif‘at

⁵²⁷ Vezin gereği “fīrāz” kelimesi “efrāz” olarak okunmuştur.

⁵²⁸ Ey mutmain olan nefis! Râzı olmuş ve kendisinden râzı olunmuş bir halde Rabb’ine dön!” Fecr - 89/28’den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009: 593).

- 4 Ber-murād etmedi dünyede anı çünki Hudā
Şād u handān ede Firdevs-i berinde kat kat
- 5 Bizi de etmeye maḥrūm-ı temāşā-yı cemāl
Göstere rüyunu cennetde komaya ḥasret
- 6 *Ey felek n'eylediñ ol pādīşeh-i ḥūbānımı*
O Melek-zāde o maḥdūm-ı kerīmü's-şānımı

V

- 1 Ḥaber-i mevtini gūş eyleyen insān ağlar
Ra'd edip āh u fiğān ebr ise bārān ağlar
- 2 İñil iñil iñiler derd elemle kūhsār
Yüregi taşdan iken seyl firāvān ağlar
- 3 Āh kim şāhımızı etdi felek ḥāke nihān
Aña 'uşşāk degil zümre-i ḥūbān ağlar
- 4 Görünen kavs-i kuzah şanma büküldü gerdün
Gör şafak şanma semā ḥasret(i)le kan ağlar
- 5 Çāre yok aña şekīb eylemeden ğayrı velī
N'ışlesin şabr edemez bu dil-i nālān ağlar
- 6 *Ey felek n'eylediñ ol pādīşeh-i ḥūbānımı*
O Melek-zāde o maḥdūm-ı kerīmü's-şānımı

VI

- 1 Göricek şı'rimi 'ayb eylesin ehl-i hüner
Sāde olduğuna bu nazm-ı felāket-güster
- 2 Bu muşībet ya meger dilde tefekkür mü kodu
Ki edem tāzece mazmūnlar ile 'arż-ı keder
- 3 Tāzeler derdini erbāb-ı belānıñ yoḥsa
Yokdur içinde bunun beyt-i taşannu'dan eşer

- 4 Cümleye dāğ-ı derūn oldu bu mātem ammā
Beter gösterdi baña ʿālemi bu ara h ber
- 5 Gele ey **Lu f **i b -  re yeter etme dir z
Suhan-ı derd   bel yı kim o ur kim di ler
- 6 *Ey felek n'eyledi  ol p di eh-i h b nımı*
O Melek-z de o ma d m-ı ker m ' -  nımı

Müseddes-i Luṭfī Efendi**[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]**

- 1 Saña beñzer olur mu gonçe-dehen
 Gül-‘izārıñ be-‘ayn-ı berg-i semen
 Çeşmiñ āhū dişiñ de dürr-i ‘Aden
 Sen gibi görmedim güzel hele ben
Var-ise ‘ālem içre sîmin-ten
Yine sensin cihānda şāhım sen
- 2 Seniñ ol rüyuña bağan gözler
 Kamaşuben olur begim bî-fer
 Seni seven eder mi gayra nazar
 Var mı bu hüsle saña beñzer
Var-ise ‘ālem içre sîmin-ten
Yine sensin cihānda şāhım sen
- 3 Baña her dem nezaket eylersiñ
 Göñlüm alıp zerāfet eylersiñ
 Bu dil ü cānı gāret eylersiñ
 Çok güzel deyü ‘illet eylersiñ
Var-ise ‘ālem içre sîmin-ten
Yine sensin cihānda şāhım sen
- 4 Var mı ‘ālemde sen gibi maḥbūb
 Sencileyin olur mu bir mergūb
 Baña sensin benim begim maṭlūb
 Yok cihānda seniñ gibi bir hūb
Var-ise ‘ālem içre sîmin-ten
Yine sensin cihānda şāhım sen
- 5 Dil ü cānım seniñ esîriñdir
 Biri kuldur biri ḥaķîriñdir
 Anı mecrūḥ eden o tîriñdir
 Derdimend **Luṭfī** bir faķîriñdir
Var-ise ‘ālem içre sîmin-ten
Yine sensin cihānda şāhım sen

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Gel gönül etme cihānda şakınıp tûl-i emel⁵³¹
 ̐o bu 'ayş u 'işreti şöıra verir saña hâlel
 Hakk'ın emrine hûlûş-ı kalb ile gel bağla bel
 Yer seni bir gün bu dünyâ ejdehâdır fî'l-meşel
'Âkıl iseñ zerrece dünyâyâ gönül verme gel
Pâdişâh olsañ da 'âkıbet bulur seni ecel
- 2 Mât edip ecel yere şokdu nice Rüstemleri
 Unutuldu gitdi etdikleri 'ayş u demleri
 ̐omadı hergiz cihānda bunca cām-ı Cemleri
 Hep sürüp götürdü cümle nice biñ âdemleri
'Âkıl iseñ zerrece dünyâyâ gönül verme gel
Pâdişâh olsañ da 'âkıbet bulur seni ecel
- 3 Tıtalım olduñ cihānda bir iki gün pâdişâh
 Âhir 'âkıbet olur tâc ile tahtıñ hep tebâh
 Dağılıp cümle giderler yeñiçeriyle sipâh
 Bir günâhıña ede gör dünyede sen biñ kez âh
'Âkıl iseñ zerrece dünyâyâ gönül verme gel
Pâdişâh olsañ da 'âkıbet bulur seni ecel
- 4 İkiyüzlüdür cihān aldanma mekrine dilâ
 Bir iki gün şâd eder ammâ şönu derd ü belâ
 ̐urtuluş yokdur ölümden ger olursañ pādşâ⁵³²
 Cümle nûş eyler ecel cāmını hep bâı u gedâ
'Âkıl iseñ zerrece dünyâyâ gönül verme gel
Pâdişâh olsañ da 'âkıbet bulur seni ecel
- 5 Zîr-i hâk içre yatarlar nice biñ ̐ahramân
 Her biri Rüstem mişali ceng ederdi bir zamân
 Vardır 'âkıbet ölüm olsañ da sultân-ı cihān
Luṭfî 'den budur naşîhat saña dünyâda hemân
'Âkıl iseñ zerrece dünyâyâ gönül verme gel
Pâdişâh olsañ da 'âkıbet bulur seni ecel

⁵³⁰ Ü1 142a; Müseddes -Ü2⁵³¹ Mısrayı vezne uydurmak için "gel" kelimesi mısranın başına alınmıştır.⁵³² Mısrada "pâdişâh" kelimesi kafiye gereği "pādşâ" şeklinde okunmuştur.

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 'Āşık olan saña ey dil-dār-ı ra'cā n'ışlesin
 Āh u efgān etmesin şubha degin ya n'ışlesin
 Mā'il omaqlığa hoşnūd degil ammā n'ışlesin
 Bulamadı idi yine çāre şāhā n'ışlesin
Qalması şabr u qarārı zerre aşıā n'ışlesin
Seni seven derdimend olsun mu cānā n'ışlesin
- 2 Hicriñ-ile āh u efgān etmesin ya n'ışlesin
 Gözleri yaşını al kan etmesin ya n'ışlesin
 Deşt-i ğamda cismin 'uryān etmesin ya n'ışlesin
 'Āşık olan āh u nālān etmesin ya n'ışlesin
Qalması şabr u qarārı zerre aşıā n'ışlesin
Seni seven derdimend olsun mu cānā n'ışlesin
- 3 İştıyākıñ 'āşıkıñ bağırını pür-hūn etmede
 Derdimend üftādeniñ yaşını Ceyhūn etmede
 Hāsretiñ 'āşıqlarıñ rengini līmūn etmede
 Leyli zülfüñ çoğunu hicr-ile Mecnūn etmede
Qalması şabr u qarārı zerre aşıā n'ışlesin
Seni seven derdimend olsun mu cānā n'ışlesin
- 4 **Luṭfiyā** feryād u zārı her şeb 'ādet edeyim
 Kan döker çeşm nice mümkün ki ferāğat edeyim
 Bir gülebağ yüzüme cüz'ice rāḥat edeyim
 Senden 'ömrüm nice mümkün ki ferāğat edeyim
Qalması şabr u qarārı zerre aşıā n'ışlesin
Seni seven derdimend olsun mu cānā n'ışlesin

Beyt-i Rāmī Paşa Müseddes-i Luṭfī Efendi

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Nice reşk ile çeşmimden revān etmeyeyim kanı
O yāriñ koynuna girmiş gör ol cüzdān-ı fettānı
Hased etdim görünce sīne-i dil-berde ben anı
Ne nāzik ṭālīʿi var mesken etmiş bir gülistānı
ʿAceb baḥtī küşāde yaşdanır sīne-i cānānı
Ne ḥūb yerde vaṭan tutmuş görün bi'llāhi cüzdānı
- 2 Naşīb olur mu bu bir kimseye dünyāda devletle
Öper ol sīne-i sīminini yāriñ zerafetle
Girer koynuna dil-dārīñ eder zevk istirāhatla
Gümüş-ḥāne emīni olmuş ol ʿiz ü saʿadetle
ʿAceb baḥtī küşāde yaşdanır sīne-i cānānı
Ne ḥūb yerde vaṭan tutmuş görün bi'llāhi cüzdānı
- 3 Bizim kısmetimiz Mevlā ḡam u miḥnet naşīb etmiş
Hemān leyl ü nehār ḥasret ile firḡat naşīb etmiş
Ḥudā'ya eylesin şükrü aña devlet naşīb etmiş
Cenāb-ı Hāk aña bir gülşen-i cennet naşīb etmiş
ʿAceb baḥtī küşāde yaşdanır sīne-i cānānı
Ne ḥūb yerde vaṭan tutmuş görün bi'llāhi cüzdānı
- 4 Görünce anı çeşmimden revān olmaḡdadır hep dem
Beni anıñ gibi bir kere aşlā etmedi ḥurrem
Anı görüp de ey Luṭfī nice şabr eylesin ādem
Eder sīne-be-sīne yār-ile ol dem-be-dem ʿālem
ʿAceb baḥtī küşāde yaşdanır sīne-i cānānı
Ne ḥūb yerde vaṭan tutmuş görün bi'llāhi cüzdānı

Müseddes-i Luṭfī Efendi Der
Hakk-ı Tübā Süleymān Ağa

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hamdu li’llāh yine seyr eyledim ol hünkārı
Yine gördüm hele bu gözler ile ol yārı
Gülerek etdi tekellüm baña ‘ömrüm varı
Hāşılı eyledi handān bu ben ğam-h‘ārı
Luṭf edip şordu o şeh hāl-i dil-i bīmārı
Ṭūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ede anı Bārī
- 2 Dedi hālın nedir ey ‘āşık-ı pāmāl hayfā
‘Aşkım ile dahı etmekde misiñ āh u fezā
Derd-i hicr-ile zebūn oldu vücūduñ ammā
Eylerim ben seni vaşlım ile dedi ihyā
Luṭf edip şordu o şeh hāl-i dil-i bīmārı
Ṭūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ide anı Bārī
- 3 Oldu dīdem göricek vechini anıñ pür-nūr
Geldi nāz-ile baña verdi selāmı ol hūr
Bendesin etdi nüvāzişler ile ol mesrūr
Etmedi zerre kadar baña ri‘āyetde kuşūr
Luṭf edip şordu o şeh hāl-i dil-i bīmārı
Ṭūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ide anı Bārī
- 4 Dedi ey Luṭfī şeydā dahı miñnetde misiñ
Kokmadıñ mı gül-i maḫşūdu meşakḫatde misiñ
Görmedim ben seni çokdan dahı raḫmetde misiñ
Söyle baña dedi aḫvālīñ eziyetde misiñ
Luṭf edip şordu o şeh hāl-i dil-i bīmārı
Ṭūl-i ‘ömr-ile mu‘ammer ide anı Bārī

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hıfz ede zâtiñ haṭâlardan Hudâ-yı çâre-sâz
Şâd u ḥandân olasin güller gibi ey 'işve-bâz
Gülbün-i bâğ-ı leṭâfetsin yaraşır saña bâz
Rûz şeb Hâk ḥâzretinden eylerim dâ'im niyâz
Bâğ-ı 'âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz
- 2 Halk-ı 'âlem mâ'il oldular şeker güftârına
Hep güzeller oldu ḥayrân nâz-ile reftârına
Çok göñüller oldu bend ol turre-i tarrârına
Cân fedâdır ḥâşılı güftâr-ı sükker-bârına
Bâğ-ı 'âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz
- 3 Kâmetiñ gibi cihân içinde bir 'ar'ar mı var
Ya saña beñzer bu 'âlem içre bir dil-ber mi var
La'l-i nâbîñ gibi dünyâda begim sükker mi var
Meh cemâliñ gibi ya mir'ât-ı İskender mi var
Bâğ-ı 'âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz
- 4 Naḥl-ı Tûbâ'ya müşâbih kadd-i mevzûnuñ şehâ
Maḥlaşına yaraşır Tûbâ denilse dil-berâ
Âfitâb-ı 'âlem-ârâsın saña cânım fedâ
Ḥurrem ü ḥandân ol ey serv-i revânım dâ'imâ
Bâğ-ı 'âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz
- 5 **Luṭfî**-i nâ-şâdı mektûbuñla eyle şadumân
Şadıkâne bir du'acıñdır seniñ ey nev-cüvân
Tûl-i 'ömr-ile seni şâd ede Ḥallâk-ı cihân
Etme eksik nâme-i cân-baḥşıñı benden hemân
Bâğ-ı 'âlemde gülâsâ gül açıl ey dil-nüvâz
Ser-firâz ol ey boyu serv-i revânım ser-firâz

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey felekde mişli yok mihr-i dirahşanım Ḥalîl
 Āfitāb-ı devletim sultān-ı zî-şanım Ḥalîl
 Verd-i ḥandānım Ḥalîl serv-i ḥırāmānım Ḥalîl
 Talebim senden budur ey şāh-ı ḥübānım Ḥalîl
Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencide ḳıl luṭf eyle şultānım Ḥalîl
- 2 Ey nihāl-i gülşen-i nūr ey gül-i bāğ-ı sürūr
 Ḥasret-i bezm-i şafā-baḥşıñla oldum bî-ḥuzūr
 Ārzū-yı şoḥbetiñ dilden neşātım etdi dūr
 Gel şehim bu 'arż-ı ḥālim okuyup luṭf et buyur
Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencide ḳıl luṭf eyle şultānım Ḥalîl
- 3 Ey ber-i naḥl-ı İrem ey serv-i bostān-ı kerem
 İntizār-ı maḳdem-i pākiñe eşkim oldu yem
 Merḥamet ḳıl merḥamet ey dil-ber-i 'ālî-himem
 Bendeñi teşrîfiñ ile eyle şāhım muḡtenem
Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencide ḳıl luṭf eyle şultānım Ḥalîl
- 4 Ey dūr-i baḥr-i 'Aden ey tūtî-i şîrîn-suḥan
 Ḳalmadı şabrım benim ey dil-ber-i nāzik beden
 Ḥoş demiş bu mışra'ı Rāşid cefā-yı yārdan
 Tā bu deñlü bendeñe bu nāz u istiḡnā neden
Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencide ḳıl luṭf eyle şultānım Ḥalîl
- 5 Ey meh-i çarḥ-ı ziyā-sāz ey şeh-i iḳlīm-i nāz
 Nāya döndürdü beni bu iştiyāk-ı cān-güdāz
 Şefḳat edip Luṭfî-i bīmārıñ ol çāre-sāz
 Ḥāk-i pāye ḥāşılı işte budur 'arż [u] niyāz
Ḥasretiñle bî-ḳarār oldum emān cānım Ḥalîl
Gel ḳadem-rencide ḳıl luṭf eyle şultānım Ḥalîl

Müseddes-i Luṭfī Mebnī-i ‘Ale’l-ḥikāye

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Gerdāñını gül-būse ile ḥullediler mi
Rūyuñu ‘arūs gibi şehā tellediler mi
Bir iki kekez sen şehi çengellediler mi
Gel şaklama söyle seni tıḡlaladılar mı
Ağyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna koculduñ mu beliñ ellediler mi
- 2 Cān ile seven ‘āşıka ey dil-ber-i ra‘nā
Bir kere nigāh eylemediñ luṭfla kaṭ ‘ā
Düşmeniñ(i)le dostuñu fark etmediñ aṣlā
Hīzlerle revā mı olasın ‘āzim-i šahrā
Ağyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna koculduñ mu beliñ ellediler mi
- 3 Erbāb-ı recāya yoḡ-idi sende mürevvet
Etdin kaṭı bed-meşreb erāzillere raḡbet
Lāyıḳ mıdır a‘dālar ile edesin ülfet
Yazıḳ saña olduñ bir iki nikbete devlet
Ağyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna koculduñ mu beliñ ellediler mi
- 4 Her ṭab‘-ı edāniye edip luṭfla iḥsān
Etmekdesin erbāb-ı dile cevri firāvān
Düşmez bu seniñ şānına ey Ḥüsrev-i ḥübān
Bir gün olasın etdiḡiñ işe [de] peşimān
Ağyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna koculduñ mu beliñ ellediler mi
- 5 Bir iki ā[l]-i püşt-i rüsvālara uydun
Anlarla varıp bāde-i gül-fāma koyulduñ
Vardıñ iki ḥün-rīz ḥarāmiye şoyulduñ
Duyulmayayım der idiñ ammā ki duyulduñ
Ağyāra öpüldüñ mü lebiñ dillediler mi
Nā-dāna koculduñ mu beliñ ellediler mi

⁵³⁸ Ü1 145a; Müseddes -Ü2. Bu müseddeste mahlas bendi yoktur.

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Bu gice ḥānemiz katı tenhā
 Sūkalādan kimesne yok aṣlā
 Ne kadar zaḥmet ise gel cānā
 Beni teşrīfî ile kıl iḥyā
Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellüf ‘ayān-ı mā vü şumā ⁵⁴⁰

- 2 Kıl kadem-rence ey şeh-i ḥübān
 Muntazırdır kademiñe yārān
 Seni gözler gürūh-ı ehl-i dilān
 Ḥāmūş gözlerim kapıda hemān
Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellüf meyān-ı mā vü şumā ⁵⁴¹

- 3 Ḥaylî demlerdir ey gül-i bî-ḥār
 Çekmededir firāķıñı dil-i zār
 Saña ārzūda bu cān-ı nizār
 Göñül alçaqlığı edip ya ne var
Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellüf meyān-ı mā vü şumā

- 4 Ne var ey āfitāb-ı çarḥ-ı sürūr
 Maḥdemiñ ile kıl beni mesrūr
 Dil-i vīrānemi gel et ma‘mūr
 Okudukda bu ‘arz-ı ḥālî buyur
Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā
Çi tekellüf meyān-ı mā vü şumā

⁵³⁹ Ü1 145b; Müseddes -Ü2

⁵⁴⁰ Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā / Çi tekellüf ‘ayān-ı mā vü şumā: Bizim evimizin anlatımı gösterişsizdir. Biz ve sizde açıkca zahmet, gösteriş mi olur?

⁵⁴¹ Bî-tekellüf beyān-ı ḥāne-i mā / Çi tekellüf meyān-ı mā vü şumā: Bizim evimizin anlatımı gösterişsizdir. Bizim ve sizin aranızda zahmet mi olur?

5 Gel gel ey sîm-ten [ü] gönçe-dehen
Lutfî’niñ hânesini et rüşen
Dil-i târîki ola nûr-efgen
Budur ancak niyâzımız senden
Bî-tekellûf beyân-ı hâne-i mâ
Çi tekellûf meyân-ı mâ vü şumâ

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 Hîç ola mı ki mihr-i merâmım bedîd ola
Bir lahza var mı zevk u neşâtim mezîd ola
Bir gün geçer mi gam bu dilimden ba'îd ola
Çarh'dan olur mu 'iz ü sa'âdet ümîd ola
Mümkün müdür ki ṭālî'-i naḥsım sa'îd ola
Ḳâbil midir ki baḥt-ı siyâhım sefîd ola
- 2 Şulb-ı pederde gamla neler çekmişim neler
Hem raḥm-ı mādere elem ile _eyledim güzer
Doğduḡda oldu dāyelerim miḥnet ü keder
Şādî yüzünü görmedi bir kez bu dîdeler
Mümkün müdür ki ṭālî'-i naḥsım sa'îd ola
Ḳâbil midir ki baḥt-ı siyâhım sefîd ola
- 3 Baḥt-ı siyâhım etdi heves derd ü miḥnete
Batdım boyumca hicr [ü] belâ vü felâkete
Doydum cihānda ḥāşılı ḥ'ân-ı ḳasāvete
Var-ise oldu kevkebim 'āşık nuḥûsete
Mümkün müdür ki ṭālî'-i naḥsım sa'îd ola
Ḳâbil midir ki baḥt-ı siyâhım sefîd ola
- 4 Baḥtım küşāde olmadı aşlâ nüzûr ile
Bir kere gülmedi bu cihānda ḥuzûr ile
Zevk etmedim şafâ-yı dil ile sürûr ile
Gam ḳaldı gitdi dilde s̄n̄in ü şuhûr ile
Mümkün müdür ki ṭālî'-i naḥsım sa'îd ola
Ḳâbil midir ki baḥt-ı siyâhım sefîd ola
- 5 Ḥayfâ gam u meşakḳat ile miḥnet ü belâ
Dört yanım alıp oldu ḳamu baña āşinâ
Gördüm ki yok bu ṭālî'-i bedden rehâ baña
Derdim bu maṭla' oldu benim dilde Luṭfiyâ
Mümkün müdür ki ṭālî'-i naḥsım sa'îd ola
Ḳâbil midir ki baḥt-ı siyâhım sefîd ola

⁵⁴² Ü1 146a; Müseddes -Ü2

Beyt-i Remzî Müseddes-i Luṭfî**[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]**

- 1 Āsiyāb-ı elem ü hicre edip üftāde
 Pek daḳīḳ işler eder bendesine tenhāda
 Bu ḳadar nān u nemek yenmiş iken ortada
 Yine cevr eylemek ister bu dil-i nā-şāda
Nār-ı ‘aşk-ile tenūr⁵⁴⁴-ı sitem ü evzāda
Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

- 2 Kevriñe ḳoysa beni rāzıyım ol simīn-ber
 Gāh u bī-gāh eder-idim yüzüne bāri nāzar
 Ḥavfım oldur ki yanında ḳoyup o gül-i ter
 Gezdirir ṭablager edip beni her şām seḫer
Nār-ı ‘aşk-ile tenūr-ı sitem ü evzāda
Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

- 3 Sīnemi nār-ı firāḳ-ile yaḳıp külḫan eder
 Kendümü seng-i cefāsıyla ezip bī-ten eder
 Böyle giderse eger sīnemi pervīzen eder
 Ya ḫamīr-keşlige ḳor ya beni āteş-zen eder
Nār-ı ‘aşk-ile tenūr-ı sitem ü evzāda
Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

- 4 Merḫamet eylemedi bendeye ol ḡonçe-dehen
 Dūd-ı āhım çıkarır göklere mişl-i evren
 Kime şekvā edeyim sūz-ı derūnum andan
 Yaḳdı yandırdı beni āh mişāl-i külḫan
Nār-ı ‘aşk-ile tenūr-ı sitem ü evzāda
Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

- 5 **Luṭfiyā** hicr ü firāḳ-ile tenim etdi za‘īf
 Etmedi bār-ı cefāsın üzerimden taḫfīf
 Cevr ü āzārı ile eyledi cismimi naḫīf
 Dedi bu maṭla‘-ı pākīzeyi Remzî-i zarīf
Nār-ı ‘aşk-ile tenūr-ı sitem ü evzāda
Etdi büryān cigerim āh Fırıncı-zāde

⁵⁴³ Ü1 146b; Müseddes -Ü2⁵⁴⁴ Vezin gereḡi “tennūr” kelimesi “tenūr” şeklinde yazılmıştır.

Beyt-i Şabrî Müseddes-i Luţfî Efendi
[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Evveli şalmaz idiñ ben kuluñu ferdāya
 Ben seniñ ile baqardım güzelim dünyāya
 Gelmediñ haylî dem oldu [ki] begim odaya
 Alıcağ göñlümü bür³ eylediñ āh evzāya
İltifâtıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istignāya

- 2 Baña biñ türlü ri‘āyet eder(i)diñ evvel
 Hālime raḥm ile şefkat eder(i)diñ evvel
 Göriceğ ‘arz-ı muḥabbet eder(i)diñ evvel
 Hāşılı luţf u mürevvet eder(i)diñ evvel
İltifâtıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istignāya

- 3 Sen iken göñlümü almağa sebep sultānım
 Şimdi āyā ne bu hışm-ile ğazāb sultānım
 Ederim āh u enīn rüz-ile şeb sultānım
 Duyardım eyledigiñ dādı hep sultānım
İltifâtıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istignāya

- 4 Merḥamet eyler-idiñ evveli ey kân-ı kerem
 Başladıñ nāza neden aşlını cānım bilmem
 Bakmaz olduñ yüzüme şimdi sebep ne bilsem
 Sevdigim buna taḥammül edemez bir ādem
İltifâtıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istignāya

- 5 Her kaçan **Luţfî** kulu görseñ aña serv-i hırām
 Döndür[ür]süñ yüzüñü andan eyā bedr-i temām
 Eylemezsiñ şanemā anıñ-ile iki kelām
 Vermez olduñ aña ey pā[di]şāhım yolda selām
İltifâtıñ degil evvelki gibi şeydāya
Sevdigimi duyalı başladıñ istignāya

Müseddes-i Luṭfî Efendi**[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]**

- 1 Neden eylersiñ efendim baña hışm-ile ğazab
 Bilmedim gitdi nedir pâdişehim cevre sebeb
 Firḳatiñ ile fiğân eylerim ‘ömrüm[de] hep
 Derd ü âlâmiñ ile çekmedeyim renc ü ta‘ab
Bize bî-gânelik aşlı nedir bilsek ‘aceb
Bu tegâfûl nedir ey dil-ber-i ‘âlî-meşreb
- 2 Seg raḳîbiñ sözüne leyl ü nehâr ḳā’ilsîñ
 ‘Âşıkı cevri cefâ eylemede ‘âcilsîñ
 N’eyleyim cümle ‘adû pendî ile ‘âmilsîñ
 Bî-vefâlık yoluna gitmege pek mâ’ilsîñ
Bize bî-gânelik aşlı nedir bilsek ‘aceb
Bu tegâfûl nedir ey dil-ber-i ‘âlî-meşreb
- 3 Diñlemezsîñ sözümi ey şeh-i iḳlîm-i cefâ
 ‘Âşık u şâdıkıña eylemediñ mihr vefâ
 Bu şovuk vâdileriñ sebebi ney ki âyâ
 Beni kendiñ gibi her-câyîmi şandıñ cânâ
Bize bî-gânelik aşlı nedir bilsek ‘aceb
Bu tegâfûl nedir ey dil-ber-i ‘âlî-meşreb
- 4 Olmuşam ḥasret-i ebrûñla ben zâr u zebûn
 Gözlerim yaşı aḳıp oldu mişâl-i Ceyḥûn
 Ḳâmetim bâr-ı firâḳıñ ile gûyâ kim nûn
 Beni bu şovuk edâlar ile etdiñ Mecnûn
Bize bî-gânelik aşlı nedir bilsek ‘aceb
Bu tegâfûl nedir ey dil-ber-i ‘âlî-meşreb
- 5 **Luṭfî**-i ḥasta-diliñ derdine dermân eyle
 Pâdişâhsın ḳuluña luṭf-ı firāvân eyle
 Ya ne var anı begim nâ’il-i iḥsân eyle
 Ya âzâd et ya anı uğruña ḳurbân eyle
Bize bî-gânelik aşlı nedir bilsek ‘aceb
Bu tegâfûl nedir ey dil-ber-i ‘âlî-meşreb

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Gel cān kulağıyla şehā diñle bu pendim
Benden ne kaçarsıñ a benim şāh levendim
Sevdim seni biñ cānla ey yār begendim
Sen gelmez iseñ öldürürüm kendi[mi] kendim
Luṭf eyle dirîğ etme eyā serv-i bülendim
Gel 'azm edelim seyr-i gülistāna efendim
- 2 Ağyāra neden tā bu kadar luṭfla iḥsān
Ya bende bu deñlü nedurur cevr-i firāvān
Ya yok mu begim taşrada nāzik çemenistān
Gel eyleyelim seniñ(i)le seyr-i gülistān
Luṭf eyle dirîğ etme eyā serv-i bülendim
Gel 'azm edelim seyr-i gülistāna efendim
- 3 Ben gibi saña sevdiğim 'āşık bulunur mu
'Aşık bulunur lîk muvāfiq bulunur mu
Sevmege seni ben gibi şādık bulunur mu
Gülşende ruḥuñ gibi şakāyık bulunur mu
Luṭf eyle dirîğ etme eyā serv-i bülendim
Gel 'azm edelim seyr-i gülistāna efendim
- 4 Zevk eyleyegör gülşen-i dehr içre cüvānā
Zîrā ki vefādār degil bu zen-i dünyā
Hîç kimseye kalmaz çelebim 'ālem-i zîbā
'İşret edegör rûz şeb ey dil-ber-i ra'nā
Luṭf eyle dirîğ etme eyā serv-i bülendim
Gel 'azm edelim seyr-i gülistāna efendim
- 5 Bu Luṭfî şeydāya neden rağbet olunmaz
Uşandıñ anıñ ile şehā şöḥbet olunmaz
Bilmem ya neden anıñ(i)le ülfet olunmaz
Eyyām-ı şitā geldigi dem 'işret olunmaz
Luṭf eyle dirîğ etme eyā serv-i bülendim
Gel 'azm edelim seyr-i gülistāna efendim

⁵⁴⁷ Ü1 149a; Müseddes -Ü2

Beyt-i Maḥvī Müseddes-i Luṭfī Efendi**[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]**

- 1 Aldı 'aqlım n'eyleyim ol ğamze-i hun-ḥ'ār ise
 Hâtırım etdi perîşân turre-i tarrâr ise
 Haddin aşdı meh-cebînim cevır ile âzâr ise
 Hâk-i pâyiñ öpmek ister bu dil-i bîmâr ise
Eger ey rûḥ-ı revânım baña bahtım yâr ise
Pâyiña yüz sürerim başımda devlet var ise

- 2 Gice gündüz âh u efgân eylemekdir 'âdetim
 Mübtelâ olalı cânâ uçdu murğ-ı râhatım
 Hîç revâ olmadı kapıda efendim hâcetim
 Bir belâ-keş derdimendim şabra yokdur tâkatım
Eger ey rûḥ-ı revânım baña bahtım yâr ise
Pâyiña yüz sürerim başımda devlet var ise

- 3 Kande olsa sensiz 'ömrüm zevk-ile 'işret mi_olur
 Sıcın olur baña cihân sensiz begim râhat mı_olur
 Bûs-ı dāmânından özge bendeñe rif'at mı_olur
 Pâyiña yüz sürmeden gayrı baña devlet mi_olur
Eger ey rûḥ-ı revânım baña bahtım yâr ise
Pâyiña yüz sürerim başımda devlet var ise

- 4 Nice bayrâm geldi geçdi etmediñ bir kez 'aṭâ
 Eliñi öpmek müyesser olmadı cânâ baña
 Destîñe izniñ yoğ-ise pâyiñi öpdür şehâ
 Tâli'im var ise luṭfuñ görürüm ey meh-likâ
Eger ey rûḥ-ı revânım baña bahtım yâr ise
Pâyiña yüz sürerim başımda devlet var ise

- 5 **Luṭfî** kulu eylediñ bîmâr sen ey gönçe-leb
 'Aşkıña düş olalı bi'llâhi çekdim çok ta'ab
 İctinâb etmedi ki bilmem nedir cânâ sebeb
 Hasb-i hâl etdim bu beyti okurum ben rûz şeb
Eger ey rûḥ-ı revânım baña bahtım yâr ise
Pâyiña yüz sürerim başımda devlet var ise

Müseddes-i Luṭfî Efendi**[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]**

- 1 Ben kula luṭf-ı firāvān eyle
 ‘İyd-ı aḍhıyyedir iḥsān eyle
 Hastayım derdime dermān eyle
 Koma ğamda beni⁵⁵⁰ şādān eyle
Dili bayrām günü ḥandān eyle
Koçbaşı-çün beni kurbān eyle
- 2 Beni zebḥ etmege etme ihmāl
 Bıçağı ḥarbice gerdānıma çal
 Etmeyeyim r ūz-ı maḥşerde su’āl
 Kānım olsun sen efendime helāl
Dili bayrām günü ḥandān eyle
Koçbaşı-çün beni kurbān eyle
- 3 Muḥkem ayağımı bend eyle benim
 Peştemāl eyle meyāne kefenim
 Kibleye karşı yöneld baş u tenim
 Kāna ğark eyle ser-ā-pā bedenim
Dili bayrām günü ḥandān eyle
Koçbaşı-çün beni kurbān eyle
- 4 Cān u başım yoluna cümle fedā
 Luṭf edip cānı kabūl eyle şehā
 Eyle bayrām günü vācibi edā
 Beni öldürmege sa’y et şanemā
Dili bayrām günü ḥandān eyle
Koçbaşı-çün beni kurbān eyle

⁵⁴⁹ Ü1 150a; Müseddes -Ü2⁵⁵⁰ Vezin gereği “ğamda” ve “beni” kelimelerinin yerleri karşılıklı olarak değiştirilmiştir.

5 Etmediñ **Luṭfī** 'yi çünkim ḥandān
Bāri öldür anı kırtar ey cān
Ya ne ḥācet saña almak kırbān
Rāzıyım beni helāk eyle hemān
Dili bayrām günü ḥandān eyle
Ḳoçbaşı-çün beni kırbān eyle

Beyt-i Zātī Müseddes-i Luṭfī Efendi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Bir faḫīrim ne diyem saña recādan ğayrı
Eylemezsiñ baña cevır-ile cefādan ğayrı
Saña bir şey yaraşır şanma vefādan ğayrı
Kalmadı bende ğamıñ ile bükādan ğayrı
Bir gedāyım ne kılam medḥ ü senādan ğayrı
Yādigārim ne ola saña du‘ādan ğayrı
- 2 Görmesem seni fiğān ile fezālar ederim
Līk gördükde sürūr-ile şafālar ederim
Ben seniñ-çün Ḥaḫ te‘ālāya recālar ederim⁵⁵²
Beş vakitde saña ben ḥayr du‘alar ederim
Bir gedāyım ne kılam medḥ ü senādan ğayrı
Yādigārim ne ola saña du‘ādan ğayrı
- 3 Serserī vādī-i ğamda gezen āvāre benim
Ṭālī‘i naḥs daḥı sīnesi pür-pāre benim
‘Āşık-ı şādık olan dil-ber-i mekkāre benim
Derdimend bī-kes ü āvāre vü bī-çāre benim
Bir gedāyım ne kılam medḥ ü senādan ğayrı
Yādigārim ne ola saña du‘ādan ğayrı
- 4 Seni biñ cān-ile ey pādişehim ben severim
Naḫd-i eşkim dökeyim yoluña yok sīm ü zerim
Gözde kanım vara ger yoğ-ise la‘l ü güherim
Derdimendim künc-i ğam-ḥānedir şimdi yerim⁵⁵³
Bir gedāyım ne kılam medḥ ü senādan ğayrı
Yādigārim ne ola saña du‘ādan ğayrı

⁵⁵¹ Ü1 150b; Tesdis -Ü2⁵⁵² Bu mısra da vezin bozuktur.⁵⁵³ Bu mısra da vezin bozuktur.

- 5 Şuç degil mi baña ey pādişeh-i mülk-i vefā
Sen gibi şāha gönül vere benim gibi gedā
Kandesin kande şehā **Luṭfī** pür-derd ü belā
Bir ġarībim zere⁵⁵⁴ iş gelmez elimden aşlā
Bir gedāyım ne kılam medḥ ü senādan ġayrı
Yādigārım ne ola saña du‘ādan ġayrı

⁵⁵⁴ Vezin gereği “zerre” kelimesi “zere” şeklinde yazılmıştır.

Müseddes-i Luṭfî Efendi**[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]**

- 1 Sözüñ gūş eylemek genc-i nihān bulmaḡ ḡadar vardır
 Seni tenhāda bulmaḡlıkda cān bulmaḡ ḡadar vardır
 Ğamıñ yemek ġürisne vaḡti nān bulmaḡ ḡadar vardır
 İziñ tozuna yüz sürmek revān bulmaḡ ḡadar vardır
Yüzüñ görmekliceḡ ḡūr u cinān bulmaḡ ḡadar vardır
Eliñ öpmek ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡ ḡadar vardır
- 2 Ayağıñ tozu cānā tūtiyādan baña zībādır
 Omuzun ḡāmetiñ Ṭūbā'dan ise daḡı bālādır
 Şaḡın ben bendeñe cevır etme sultānım bu dünyādır
 Cemāliñ seyr-i ġılmān seyrine beñzer mi a'lādır
Yüzüñ görmekliceḡ ḡūr u cinān bulmaḡ ḡadar vardır
Eliñ öpmek ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡ ḡadar vardır
- 3 Raḡīb-i dūn cemāliñ görmesin deḡil aña lāyık
 Ḥulūş-ı ḡalble oldum saña ben kemter-i şādık
 Görürse vech-i pākiñ cümle mestler hep olur ayık
 Eger görseydi ḡüsnüñ Yūsuf olurdu saña āşık
Yüzüñ görmekliceḡ ḡūr u cinān bulmaḡ ḡadar vardır
Eliñ öpmek ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡ ḡadar vardır
- 4 Seni cāndan seven üftādeye luṭf et 'ināyet kıl
 Marīz-i derd-i 'aşḡ olanlara cānā devālar kıl
 'Adū-yı nā-sezāya rüz şeb ḡahr u ezālar kıl
 Yüzüñ göster efendim çık şalın zevḡ [u] şafālar kıl
Yüzüñ görmekliceḡ ḡūr u cinān bulmaḡ ḡadar vardır
Eliñ öpmek ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡ ḡadar vardır
- 5 Bu **Luṭfî** ḡuluñuñ aḡvālini ḡāḡice şād eyle
 Elemden anı ḡurtar pādişāhım gel āzād eyle
 Ğam u miḡnetde ḡoyma luṭf edip sen anı şād eyle
 Cemāliñ görsün ol miskīn niḡābıñı küşād eyle
Yüzüñ görmekliceḡ ḡūr u cinān bulmaḡ ḡadar vardır
Eliñ öpmek ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡ ḡadar vardır

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Eger olmaz(i)se bu ben kuluña luṭf ihsānıñ
 Kıyāmetde begim hep söylerim cürm-i firāvānıñ
 Huzūrunda şikāyet eylerim senden o Yezdān'ıñ
 Derim çok zulmü dokundu baña ol şāh-ı hūbānıñ
Eger girmezse bugün destime cānā girībānıñ
Elimden kurtaramazsıñ yarın maḥşerde dāmānıñ
- 2 Vücūdum āteş-i ʿaşkıñ(i)le cānā kebāb etdiñ
 Dil-i vīrānemi seng-i cefāñ-ile ḥarāb etdiñ
 Bu dīdem yaşını ey pādīşāhım āsiyāb etdiñ
 Nedendir ben de bilmem ben kuluñdan ictināb etdiñ
Eger girmezse bugün destime cānā girībānıñ
Elimden kurtaramazsıñ yarın maḥşerde dāmānıñ
- 3 Raķīb-i dūna meyliñ var kaçarsıñ āşinālardan
 Niçün ḥaṣ eylemezsiñ meh-cebīnim bī-nevālardan
 Dem-ā-dem ihtirāz üzre olursun mübtelālardan
 Nedir bāʿis efendim bendeñe cevır ü cefālardan
Eger girmezse bugün destime cānā girībānıñ
Elimden kurtaramazsıñ yarın maḥşerde dāmānıñ
- 4 Ferāğat eyledim seyr eylemekden bāğçe vü bāğı
 Budur ḥavfım ki mesken etdirirsıñ sen bana dāğı
 Eger çok⁵⁵⁷ cefālar eyler-iseñ nūş eylerim ağı
 Peşīmān olmaya soñra budur ʿömrüm sözüñ şağı
Eger girmezse bugün destime cānā girībānıñ
Elimden kurtaramazsıñ yarın maḥşerde dāmānıñ

⁵⁵⁶ Ü1 151b; Müseddes -Ü2⁵⁵⁷ Mısırada, “çok” kelimesi iki kez yazılmıştır. Bunlardan biri vezin gereği çıkarılmıştır.

- 5 Bu **Luṭfî** kulu aġlatma yazık ey verd-i ḥandānım
Bugün kolay ve lākin yarını gör şāh-ı ḥübānım
Şikāyet eylerim senden yarın Ḥakḳ’a benim cānım
Veremezken cevābın sen kıyāmet günü sultānım
Eger girmezse bugün destime cānā girībānıñ
Elimden kurtaramazsıñ yarın maḥşerde dāmānıñ

Beyt-i Fehīm Çelebi Müseddes-i Luṭfī Efendi
[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Seni sevmeklik ile ḥaylī günāh etdim ise
 Kāfir olmadım efendim āh āh etdim ise
 Derd ü āh-ile bu dünyāyı siyāh etdim ise
 Şuḫlu oldum ebkem-i cismi tebāh etdim ise
‘Afv kı̇l ḥüsnüñe küstāḥ-ı nigāh etdim ise
İḥtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

- 2 Ya ne var baḳdım ise sehv-ile bir kere saña
 Gözüme girdi ḥababım n’ideyim şems-i ḍuḥā
 Ey gözüüm nūru ḥaḳāretle naẓar etme baña
 Çıkarayım seni rencide eden çeşmi şehā
‘Afv kı̇l ḥüsnüñe küstāḥ-ı nigāh etdim ise
İḥtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

- 3 Naẓar-ı pāk(i)le baḳdım saña ey kân-ı kerem
 Luṭf et incinme baña ey yüzü gülzārem
 Bî-ḥuzūr etdi-ise seni gözüüm ey gül-i fem
 Ağlamam anıñ içün çıksın efendim dīdem
‘Afv kı̇l ḥüsnüñe küstāḥ-ı nigāh etdim ise
İḥtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

- 4 Etdim ‘ömrüm ‘ayn-ı ibret(i)le rūyuña naẓar
 O naẓardan saña gelmez göze zerre-i zarar
 Bu meşeldir gizli olmaz gözlüye ey gül-i ter
 İncinip göz göre verme baña luṭf ile keder
‘Afv kı̇l ḥüsnüñe küstāḥ-ı nigāh etdim ise
İḥtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

- 5 **Luṭfī** ḳuluñ saña baḳdı ise ey şāh-ı cihān
 Cürmün ‘afv eyle kerem eyleyip ey ḳaşı kemān
 Bî-ḥayālīḳ etmişim bilmedim ey serv-i revān
 Ḥālīḳıñ şun‘unu seyr eyledim ey rūḥ-ı revān
‘Afv kı̇l ḥüsnüñe küstāḥ-ı nigāh etdim ise
İḥtiyār elde degil girye vü āh etdim ise

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Bendeñi ḥasret(i)le zār edesin lâyıķ mı
Ġam ile dehri baña dar edesin lâyıķ mı
Firḳatîñle beni bîmār edesin lâyıķ mı
Ben ḳulu lâyıķ-ı âzār edesin lâyıķ mı
Kendiñi maḥrem-i âgyār edesin lâyıķ mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lâyıķ mı
- 2 Ne revâdır güzelim elleri ḥandân etmek
Daḥı âgyār-ı siyeh-rûyu da şādân etmek
Yaraşır mı hîḳ efendim anı mihmân etmek
Saña lâyıķ degil ‘ömrüm aña iḥsân etmek
Kendiñi maḥrem-i âgyār edesin lâyıķ mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lâyıķ mı
- 3 Seg raḳîbiñ cāyını eyleme cānâ rûşen
Ḳıl ḥazır meclis-i âgyāra varıp gelmekden
Diñle bu sözümü cān(i)le sen ey ḡonçe-dehen
Saḳınıp eyleme a‘dāya tevzi‘ hîḳ sen
Kendiñi maḥrem-i âgyār edesin lâyıķ mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lâyıķ mı
- 4 Lâyıķıñ olana etmezsiñ a şāhım ikrām
Varır(i)señ ḥar-ı lâ-yefhem olana her şām
Şıḡar mı şanıña ey dil-ber-i zîbā-endām
Hele lâyıķ mı efendicigim saña bu nām
Kendiñi maḥrem-i âgyār edesin lâyıķ mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lâyıķ mı
- 5 Beni senden nice a‘dā geçerek dūr etdi
Akıdıp seyl-i sirişkim gözü bî-nūr etdi
Elemiñ Luṭfî-i bî-çāreyi maḥhūr etdi
Anı âgyār eleme ḥāşılı ḳambūr etdi
Kendiñi maḥrem-i âgyār edesin lâyıķ mı
Gül iken hem-demiñi ḥār edesin lâyıķ mı

Beyt-i ‘Alī Müseddes-i Luṭfī**[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]**

- 1 Göñül luṭfunu görmekdir murādın seniñ ol şāhın
Niyāz eyle o yāra fayda etmez zār ile vāhın
Vefādār olmaya zan eyler anı kalb-i āgāhın
Aña te’sīr eder bir gün figān u nāle vü āhın
N’ola Ḥaḳ’dan temennā eylesek vaşlını ol māhın
Tevekkül kııl ümīdini kesme ey dil vermek Allāh’ın
- 2 Şaḳın çekme elem [ü] derdin aşlā çarḥ-ı ğaddārın
Saña raḥm eyler elbette gelir inşāfa dil-dārın
Olursun şabr-ile vaşlına nā’il bir gün ol yārın
Niyāz eyle Ḥudā’ya luṭfu çokdur Ḥay u Ğaffār’ın
N’ola Ḥaḳ’dan temennā eylesek vaşlını ol māhın
Tevekkül kııl ümīdini kesme ey dil vermek Allāh’ın
- 3 Deme kim nā-murād oldum cihān içinde ben ḥayfā
Ne deñlü maḳşadın var(i)se iste verir ol Mevlā
Eder derdiñe dermān Ḥaḳ te‘ālā eyle istid‘ā
Şaḳın gel nā-ümīd olma ‘aṭāsından Ḥaḳ’ın aşlā
N’ola Ḥaḳ’dan temennā eylesek vaşlını ol māhın
Tevekkül kııl ümīdini kesme ey dil vermek Allāh’ın
- 4 Deme kim bende yok[dur] zerre deñlü kuvvet ü kudret
Hemān dā’im du‘ā eyle Ḥaḳ’a bī-ḥadd ü bī-ğāyet
O yār ḥālīñe raḥm eyler olursun nā’il-i vuşlat
Murādın ne ise verir Ḥudā ḥazretleri elbet
N’ola Ḥaḳ’dan temennā eylesek vaşlını ol māhın
Tevekkül kııl ümīdini kesme ey dil vermek Allāh’ın
- 5 Gele **Luṭfī** şaḳın kaṭ‘ eyleme ümīdini zinhār
Biraz şabr eyle verir maḳşadını Ḥālīk-ı Settār
Cefāsından şaḳın bī-zār olup eyleme āh u zār
Gice gündüz yüzünü yerlere sürüp Ḥaḳ’a yalvar
N’ola Ḥaḳ’dan temennā eylesek vaşlını ol māhın
Tevekkül kııl ümīdini kesme ey dil vermek Allāh’ın

Beyt-i Nef'î Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün]

- 1 Gönlümü almağa bā'is sen idiñ evvelden
Şoñra döndüñ baña cevır eylediñ ey sîmîn-ten
Rûz-ı maḥşerde şikâyet ederim ben senden
Bilirim baña eziyetleriñ aşlını ben
Gerçi kâdirsın ırağ etmeye rûyuñ benden
*Hüneriñ varsa ḥayâliñ de çıkar gönlümden*⁵⁶²
- 2 Etmediñ gitdi bu ben bendeñi bir kez ḥandân
İftirâkıñla gözümden ediyor kan cereyân
Benden eylersiñ efendim yüzüñü gerçi nihân
Lîk çıkmaz o ḥayâliñ bu gönülden bir ân
Gerçi kâdirsın ırağ etmeye rûyuñ benden
Hüneriñ varsa ḥayâliñ de çıkar gönlümden
- 3 Gerçi hûblukda bu şehir içre begim nâdirsîñ
Lîk nâz eylemede ḥayl'ce sen mâhirsîñ
Bendeñiñ âh u fiğânına dahı şâbirsîñ
Ne kadar eyler(i)señ baña cefâ kâdirsîñ
Gerçi kâdirsın ırağ etmeye rûyuñ benden
Hüneriñ varsa ḥayâliñ de çıkar gönlümden
- 4 Bir kazâdır baña bu 'aşk muḥabbet cânâ
İstemezdim ki eziyet çekerim şubḥ u mesâ
Yok 'ilâcım ki ferâgat edeyim ben şanemâ
Her neye kâdir iseñ sevdiceğim eyle baña
Gerçi kâdirsın ırağ etmeye rûyuñ benden
Hüneriñ varsa ḥayâliñ de çıkar gönlümden

⁵⁶¹ Ü1 154a; Tesdis -Ü2⁵⁶² Nef'î Divanı'nda (Akkuş 1991) bu beyit yoktur.

- 5 Kemteriñ **Lutfĩ** bi-çāreniñ aḥvālī yaman
Baķamadiñ ḥālīne bir kere sen ey ṣāh-ı cihān
Vermesin düşmenime daḥı bu derdi Yezdān
Rūz ṣeb ḥasret(i)le eylerim āḥ u fiḡān
Gerçi ḡādirsin ıraḡ etmeye rūyuñ benden
Hüneriñ varsa ḡayālīñ de çıkar göñlümden

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[fa'îlâtün fa'îlâtün fa'îlâtün fa'îlün]

- 1 Diñle bu pendimi gūş-ı cānla ey dil-rübā
Eyleme üftādegāna bī-vech cev̄r ü cefā
Doğunur mazlūmuñ āhı kıl hāzer ey māh-liḳā
Hüsñüñe maḡrūr olup etme eziyetler baña
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cev̄r ü cefāya nādim olursuñ şehā
- 2 Bir elif ḳad var mıdır kim ḳāmeti lām olmadı
Yüzü gün iken erişip şakalı şām olmadı
Bir güzel gördüñ mü sen kim rüyu müşg-fām olmadı
Ḳankı günü görek ey meh-rū ki aḥşam olmadı
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cev̄r ü cefāya nādim olursuñ şehā
- 3 Etme 'uşşāka eziyetler mürevvet var iken
Eyle 'işret elde bu mihr [ü] melāḥāt var iken
Zulmü ḳo ḳullarıña şāhım 'adālet var iken
Edegör zevḳ ü şafālar hüsñ behcet var iken
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cev̄r ü cefāya nādim olursuñ şehā
- 4 Bu benim pendimi gūş eyle gel ey rüy-ı laṭîf
Bār-ı cevriñ ile etme 'āşıkın cismin za'îf
Şermsār olursuñ etme baḡrımı cānā naḥîf
Hüsñüñü 'azl etmege bir gün çıkar haṭṭ-ı şerîf
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cev̄r ü cefāya nādim olursuñ şehā
- 5 Tāzelik bir bī-vefā dil-ber gibidir fî'l-meşel
Birḳaç ay güler yüzüñe soñra bakmaz ol güzel
Luṭfî 'niñ pendini diñle eyle anıñla 'amel
Luṭf u iḥsān edegör 'uşşāka ermeden şakal
Bir gün olur ki gelir haṭṭıñ seniñ de dil-berā
Etdigiñ cev̄r ü cefāya nādim olursuñ şehā

Beyt-i Rāzī Müseddes-i Luṭfī

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Kerem eyle baña kürsīde ey nāṣih sitem verme
Cevābında baña hıṣm eyleyip be-rāh ʿadem verme
Şovuk sürüp yanık bağıma gel luṭf eyle dem verme
Hele Kevser ile gilmānı medḥ et baña sem verme
Gel ey vāʿiz ḳo pendi ḥāṭır-ı maḥzūna ğam verme
Benim derdim yeter bir gūne sen de elem verme
- 2 Sever dil ol cüvān-ı meh-liḳāyı ḥalkdan ʿār etmez
Seven yāri dolaşır kūyunu aṣlā ḳarār etmez
Cüvān sevme deyü bir kimse cehlin āṣikār etmez
Ferāġat etmem ol ṣehden nāṣihat baña kār etmez
Gel ey vāʿiz ḳo pendi ḥāṭır-ı maḥzūna ğam verme
Benim derdim yeter bir gūne sen de elem verme
- 3 Muḥabbet ehlini teṣnīʿe kürsī üzre māʿilsin
Ḳulüb-ı ehl-i derdi yıḳmaġa ġāyet de ʿācilsin
Semend-i ʿaşḳa binmezsin reh-i sevdāda rācilsin
Sen ʿaşḳ ʿilmini bilmezsin bu fende ḳara cāhilsin
Gel ey vāʿiz ḳo pendi ḥāṭır-ı maḥzūna ğam verme
Benim derdim yeter bir gūne sen de elem verme
- 4 Nāṣihatle murādın beni kesmek o semen-berden
Hele dūr olmam ölünce cüvān u meyle sāġardan
Ne mümkündür ferāġat eylemek baña güzellerden
Yeter başını aġrıtmā kesilmem ʿaşḳ-ı dil-berden
Gel ey vāʿiz ḳo pendi ḥāṭır-ı maḥzūna ğam verme
Benim derdim yeter bir gūne sen de elem verme

- 5 O yāriñ kām̄eti baña hele Ṭūbā’dan a‘lādır
Münevver ruhları gūyā açılmış verd-i ḥamrādır
Naṣīḥat diñlemez Luṭfī o bir maḥbūb-ı şeydādır
Seniñ başıña gelmiş iş degil bu özge sevdādır
Gel ey vā‘iz ḳo pendī ḥāṭır-ı maḥzūna ğam verme
*Benim derdim yeter bir gūne sen de elem verme*⁵⁶⁵

⁵⁶⁵ Bu mısra, son bendde “Benim derdim yeter bu bir yāñeden sen de elem verme” şeklinde yazılmıştır. Ancak mısra vezne uymamaktadır. Biz vezne uygun olan diğer bendlerdeki yazımı tercih ettik.

Beyt-i Hicrî Müseddes-i Luṭfî**[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]**

- 1 N'eylerim ihvānı sen Yūsuf-menendim var iken
İstemem yārānı sen şeh levendim var iken
Baña hîç sükker gerekmez leb-i kıandim var iken
Kime 'arz-ı hâcet edem dil-pesendim var iken
Ḳande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime ḳul olam seniñ gibi efendim var iken
- 2 Seni terk edip [de] şehā bir cüvāna bakmazam
Ḳāmetiñ besdir baña serv-i revāna bakmazam
N'eylerim ben ğayrısın bir dilsitāna bakmazam
Seni kıoyup pādişāhım ğülsitāna bakmazam
Ḳande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime ḳul olam seniñ gibi efendim var iken
- 3 Ḳasret-i la'liñle cānā cigerim dāğlayayım
Reh-ġüzārıñda şu gibi bir zamān çağlayayım
Sen durur(i)ken varuben kime bel bağlayayım
Kimiñ eşigiñde yüzüm süreyim ağlayayım
Ḳande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime ḳul olam seniñ gibi efendim var iken
- 4 Ğül-ruḥuñsuz ğülsitānı n'eylerim ey meh-liḳā
Verd-i ra'nā ğörünür ğözlerime ḥār-ı belā
Başım alıp nereye 'azm edeyim söyle baña
Sen de inşāf eyle bi'llāhi seversin dil-berā
Ḳande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime ḳul olam seniñ gibi efendim var iken
- 5 Bî-vefādır çoĝu ḥūbuñ 'āşıkı yād eylemez
Dest-i luṭf-ile yıķık ğöñlünü ābād eylemez
Tîre-ḳul olsam budur ḥavfım ki āzād eylemez
Senden özge kimse bu **Luṭfî** ḳulu şād eylemez
Ḳande varam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime ḳul olam seniñ gibi efendim var iken

Beyt-i Şābit Efendi Müseddes-i Luṭfī Efendi
[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün]

- 1 Geçen gice ḥānımda o meh gerçi ki yatdı
Ammā n'ideyim iki gözüm kana boyatdı
Gel şarılalım dedim aña kaşıñı çatdı
Döşek bırağalım dedigim dem ğama yatdı
Bir yerde yatalım deyicek nāzı uzatdı
*Yatmam dedi bir ḥaylī ʿinād eyledi yatdı*⁵⁶⁸
- 2 Dedi baña biñ nāzla ol āfet-i devrān
Yatmam baña bırakma şaķın döşek [ü] yorğan
Yatmadı benimle edüben cev-r-i firāvān
Yatsam döşege uyuyamam dedi o fettān
Bir yerde yatalım deyicek nāzı uzatdı
Yatmam dedi bir ḥaylī ʿinād eyledi yatdı
- 3 Gerçi o⁵⁶⁹ güzel istedigim gibi güzeldir
Verdigi dile cev-r ü cefā-ile keseldir
Benim ile yatma dedi var ʿaķla ḥaleldir
Girmem köpek ile çuvala dedi meseldir
Bir yerde yatalım deyicek nāzı uzatdı
Yatmam dedi bir ḥaylī ʿinād eyledi yatdı
- 4 Āġūşuma almaķ diledim ben o cüvānı
Etmedi tenezzül baña dar etdi cihānı
Nergis gözünü yumdu edip nāz-ı nihānı
Döşege yatar dem-ā-dem ol şūḥ-ı cihānī
Bir yerde yatalım deyicek nāzı uzatdı
Yatmam dedi bir ḥaylī ʿinād eyledi yatdı
- 5 Her-cāyī sevip ey dil-i şeydā ğama yatma
Her ķadriñi bilmez güzele gönñlüñü atma
Gözden akıdıp yaşlarıñı kana boyatma
Uzatma yeter Luṭfī şek(i)le şey uzatma
Bir yerde yatalım deyicek nāzı uzatdı
Yatmam dedi bir ḥaylī ʿinād eyledi yatdı

⁵⁶⁷ Ü1 156a; Tesdis -Ü2

⁵⁶⁸ (Karacan 1991: 564)

⁵⁶⁹ Vezin gereġi “ol” kişi zamiri “o” olarak okunmuştur.

Müseddes-i Luṭfî Efendi

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 'Aceb niçün baña bakmaz geçersiñ şāh-ı hūbānım
Ya neden ihtirāz etdiñ efendim söyle sulṭānım
Döründüğü mudur suçum bu halka āh u efgānım
Seni sevdiğim için mü baña cevrin benim cānım
Nedir cürmüm efendim sevdiğim gül yüzlü cānānım
Baňa luṭf et suçum söyle bileyim ben de sulṭānım
- 2 Saňa lāyık mıdır şāhım baňa her dem ezā etmek
Raķībi güldürüp bu bendeñiñ kārın bükā etmek
Düşer mi beni sevmez deyü baňa iftirā etmek
Günāhım yok-iken aślā neden cevr ü cefā etmek
Nedir cürmüm efendim sevdiğim gül yüzlü cānānım
Baňa luṭf et suçum söyle bileyim ben de sulṭānım
- 3 Şikāyet edeyim bāri efendim ben saňa senden
İki gün dahı giderse bu rūḥum dūr olur tenden
Ferāğat edeyim rahm et baňa bu āh u şīvenden
Ne etdim söyle cānım pādişāhım şaklama benden
Nedir cürmüm efendim sevdiğim gül yüzlü cānānım
Baňa luṭf et suçum söyle bileyim ben de sulṭānım
- 4 Nedir bā'is niçün zār eylediñ ben kuluñu böyle
Ġamıñdan ğayrı yokdur ğam-kūsārım kalmışam şöyle
Baňa kahr u 'itāb etme efendim her zamān öyle
Niyāzım budurur senden kerem kıl bendeñe söyle
Nedir cürmüm efendim sevdiğim gül yüzlü cānānım
Baňa luṭf et suçum söyle bileyim ben de sulṭānım
- 5 Eder hicriñle bu dil her gice āh(i)le efgānı
Hemān baňa edersiñ sevdiğim cevr-i firāvānı
Neden ben bu kuluña eylemezsiñ luṭf u ihsānı
Niçün ağlatdurursuñ her gice bu **Luṭfî** nālānı
Nedir cürmüm efendim sevdiğim gül yüzlü cānānım
Baňa luṭf et suçum söyle bileyim ben de sulṭānım

Müseddes-i Luṭfī Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey bütün 'uṣṣāka nāz edici hünkārım benim
 Ḥasretiñle artdı her şeb āhla zārım benim
 Merḥamet eyle baña ey leb-i gül-nārım benim
 Bilmek isterseñ eger kimdir şehā yārım benim
Sensin ancaḳ dil-berim yār-ı vefādārım benim
Nāzenīnim meh-cebīnim hūb dil-dārım benim
- 2 Vechiñi seyr eyledim ben bāḡ gülzār istemem
 Ḳaddiñe kıldım nazar ben ḡayrı reftār istemem
 Mīve-i vaşlıñ yeter sultānım eṣmār istemem
 Senden özge ben şehā yār u vefādār istemem
Sensin ancaḳ dil-berim yār-ı vefādārım benim
Nāzenīnim meh-cebīnim hūb dil-dārım benim
- 3 Göreli vechiñ begim meyl etmedim hıçbir yere
 Baḳmadım ḡayrı şehā āyīne-i İskender'e
 Etmedim hālīñ göreli raḡbet aṣlā 'anbere
 Vermedim göñlüm efendim senden özge dil-bere
Sensin ancaḳ dil-berim yār-ı vefādārım benim
Nāzenīnim meh-cebīnim hūb dil-dārım benim
- 4 Seniñ gibi dil-ber-i nāzik-beden olmaz şehā
 Gün yüzüñ pür-nūr eder şehriñ içini dil-berā
 Senden özge n'eylerim ben yāri ey şīrīn-edā
Luṭfī ḳuluñuñ budur dā'im sözü ey ḳaşı yā
Sensin ancaḳ dil-berim yār-ı vefādārım benim
Nāzenīnim meh-cebīnim hūb dil-dārım benim

⁵⁷¹ Ü1 157a; Müseddes -Ü2

Beyt-i ‘Alī Müseddes-i Luṭfī Efendi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Merhabāsız geçer olduñ yanımızdan güzelim
Bār-ı miḥnetle büküldü benim ey dost belim
Sevdiğim meh-ceb̄n̄im lebleri sükker ‘aselim⁵⁷³
Oldu şīrīn lebinīñ vaşfi-ile her gazelim
Dest-i būsā katı çok sa‘y ederim ermez elim
Sevdiğim bāri icāzet ver ayağıñ öpelim
- 2 Ḥasret-i būs-ı yediñle nice olur ḥāl şehā
Etmediñ zerrece ben bendeñe raġbet ašlā
Vermediñ el bize ey pādişeh-i mülk-i cefā
Nice ‘ıyd erdi naşīb olmadı destīñ cānā
Dest-i būsā katı çok sa‘y ederim ermez elim
Sevdiğim bāri icāzet ver ayağıñ öpelim
- 3 Hasta kim pādişehim derdime dermān eyle
Būs-ı destīñle kerem kıl beni ḥandān eyle
‘ıyd-ı vaşlıñda beni ḥāneñe mihmān eyle
Öpdür eliñi de soñra beni kurbān eyle
Dest-i būsā katı çok sa‘y ederim ermez elim
Sevdiğim bāri icāzet ver ayağıñ öpelim
- 4 **Luṭfī** kıl saña şehā ḥaylī zamān ‘āşıkdır
Şubḥ-ı şādık gibi ol pādişehim şādıkdır
Olmağa saña ‘āşıq ey meh-i nev lāyıkdır ⁵⁷⁴
Ölmesin ḥasret(i)le ver eliñi yazıkdır
Dest-i būsā katı çok sa‘y ederim ermez elim
Sevdiğim bāri icāzet ver ayağıñ öpelim

⁵⁷² Ü1 157b; Tesdis -Ü2⁵⁷³ Vezin gereği “sevdiğim” ve “meh-ceb̄n̄” kelimelerinin yerleri karşılıklı olarak değiştirilmiştir.⁵⁷⁴ Vezin gereği “olmağa” kelimesi mısranın başına alınmıştır.

Müseddes-i Luṭfî

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Cümle dil-berler içre ekremsin
Bir perî-zâde-i mufahhamsın
Dem-be-dem şehir içinde hurremsin
Sen benim bir güzide tâzemsin
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nûr-ı dîdem sürûr-ı sînemsin
- 2 Ey yüzü şems ü kâmeti Tübâ
Ruḥları verd gözleri şehlâ
Saña gönlüm esîrdir cânâ
Beni ağlatma kıl kerem şâhâ
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nûr-ı dîdem sürûr-ı sînemsin
- 3 Her ne deñlü baña ‘itâb etseñ
Nâr-ı ğamla dilim kebâb etseñ
Ben uşanmam baña ‘azâb etsen
Geçmezem senden ictinâb etseñ
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nûr-ı dîdem sürûr-ı sînemsin
- 4 Şîve edip daḥî tebessüm ile
Aldadırsıñ beni tekellüm ile
Derde düşdüm meded bu gönlüm ile
Söylerim ben bunu terennüm ile
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nûr-ı dîdem sürûr-ı sînemsin

- 5 Hüsniñ ‘ömrüm şaşır[t]dı hübānı
Hastalar senden uma⁵⁷⁶ dermānı
Beni güldürsen ey kerem-kānı
Ey güzeller re’îsi sulţānı
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nūr-ı dīdem sürūr-ı sīnemsin
- 6 Çık şalın ey nihāl-i bāğ-ı vefā
Etsin üftādeler görünce şafā
Bile bildiñ mi sen seni şāhā
Nice ta’rīf edem seni cānā
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nūr-ı dīdem sürūr-ı sīnemsin
- 7 Āfitāb-ı şeh(i)r ü baħr ü kemāl
Māhitāb-ı semā-yı pür-iclāl
Sen benim nemsin ey ferişte-hışāl
Saña etmekdedir bu **Luṭf** su’āl
Hîç bildiñ mi sen benim nemsin
Nūr-ı dīdem sürūr-ı sīnemsin

⁵⁷⁶ Vezin gereği “umar” kelimesi “uma” olarak okunmuştur.

Mersîye⁵⁷⁸

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ben nice ağlayarak etmeyeyim āh u enīn
Ya nice olmayayım derd ü elemle ğamġin
Oldu maḥdūmumuñ eyvāh yeri zīr-i zemīn
Cān atıp oldu hemān ‘āzim-i Firdevs-i berīn
Āh oġlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn
- 2 Ey meh-i burc-ı leṭāfet olan oġlum cānım
Dür-i deryā-yı nezāfet olan oġlum cānım
Serv-i botsān-ı melāḥat olan oġlum cānım
Ġonçe-i gülşen-i behcet olan oġlum cānım
Āh oġlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn
- 3 Ḥaylīden muntazır idi saña cāy-ı cennet
Oldu ārāmgehiniñ kaşr-ı ‘alā-yı cennet
Ṭab‘ına geldi mi hoş zevk ü⁵⁷⁹ safā-yı cennet
Uydu mu meşreb-i pākiñe hevā-yı cennet
Āh oġlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn
- 4 Çünkü Ḥaḳ etdi seni kaşr-ı cināna da‘vet
Bu cihāndan daḥı kām almadın etdiñ rıḥlet
Beni āteşlere yandırdı bu nār-ı ḥasret
Ṭatlı cānımdan uşandırdı bu derd ü firḳat
Āh oġlum cigerim pāresi maḥdūm-ı güzīn
Gitdi ‘Adn’e biraġıp pederiñi zār u ḥazīn

⁵⁷⁷ Ü1 182b, Ü2 45a; Müseddes -Ü2⁵⁷⁸ Mersîye: Mersîye-i Maḥdūm-ı Fakr [u] Pür-muḳaşşır (?) Ü2⁵⁷⁹ ü -Ü2

- 5 Ey ciger köşecigim ey benim ‘ömrüm varı
Rûz şeb etmedeyim hicr-ile âh u zârı
N’eyleyim bâğ-ı cihânı n’ideyim gülzârı
Dilerim âteşimi eyleye teskîn Bârî
Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gitdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ
- 6 ‘Âķibet gülşen-i ‘ömrüñe esip bād-ı ḥazân
Sen gül-i nev-resi ⁵⁸⁰ soldurdu dirîğâ devrân
Etmeyeyim mi gözüm nûru âh u efğân
Bağrımı yakdı benim âḥ bu nâr-ı hicrân
Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gitdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ
- 7 Câme-i atlas iken oldu libās kefeniñ
‘Âķibet girdi mi o tâbuta nâzik bedeniñ
Oldu yeksân n’ideyim ḥāk-ile ol sîm⁵⁸¹-teniñ
Ḥaşre dek çekmedeyim derd ü firâķıñı seniñ
Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gitdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ
- 8 Bâğ-ı Firdevs’e girip ‘ayş-ile ‘işret edesin
Ḥüriler ile bile zevķle şoḥbet edesin
Cümle ğilmânlar ile dem-be-dem ülfet edesin
Pederiñ **Luṭfî**’ye maḥşerde şefâ‘at edesin
Âh oğlum cigerim pâresi maḥdûm-ı güzîñ
Gitdi ‘Adn’e bırağıp pederiñi zâr u ḥazîñ

⁵⁸⁰ nev-resi: nev-resimi Ü1

⁵⁸¹ sîm -Ü2

Ġazel-i Zihnī Tahmis-i Luṭfī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Şîrîn-suḥanıñ verdi şehā sükkere lezzet
La'lîn lebiñiñ 'aşık-ı dīvānesi şerbet
Ruḥsār-ı teriñ şiftesi bāğ-ı leṭāfet
Verd-i ruḥuñ aşüftesi gülzār-ı melāḥat
Üftāde-i zülfüñ geçinir sünbül-i cennet
- 2 Cellād-ı gama femiñ eyle gonçe-i ḥamrā⁵⁸³
Görüp kaşını döndü hilāle meh-i garrā
Reşk etdi görüp kâmet-i mevzunuñu Tübā
Reftār-ı kadiñ seyrine serv-i çemen-ārā
Divāniña şaf şaf durup 'arz eyledi kâmet
- 3 Seyr eyleyen elbette olur sen gibi sâcid
Ya nice saña ṭapmaya ol şüf'î bārid
Yüzün görüp işrāka kıyām eyledi 'ābid
Mescidiñ edinmiş kaşı mihrābını zāhid
Kāfir yine gün doğrusuna etmiş 'ibādet
- 4 Dülbind-i ser turre-i ṭarrārıñ olursa
Mecrūḥ-ı gam ḥançer-i ğaddārıñ olursa
Cān n'ola seniñ küşte-i āzārıñ olursa
Ber-dār-ı ser-zülf-i siyeh-kārıñ olursa
Ey muğbeçe ancak budur üftādeñe rif'at
- 5 Zinhār diliñ her gözü mestāneye verme
Mecmū'a-ı dīvāniñi dīvāneye verme
Luṭfī bu nev eş'ārıñı dürdāneye verme
Zihnī güher-i naẓmıñı bîgāneye verme
Dursun [o] şādef-levḥa-ı Luṭfī 'de emānet

⁵⁸² Ü1 129a; Tahmis -Ü2⁵⁸³ Bu mısra da vezin bozuktur.

Ġazel-i Hüsni Tahmis-i Luṭfî

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Benim müjgān-ı şimşīrim dilīrim merd-i meydānım
Ruḥu şubḥ-ı ahīrim dil-pezirim mihr-i raḥşānım
Şacı müşg-i 'abīrim kirpigi tīrim suḥan-dānım
Benim mihr-i münīrim şu'le-gīrim māh-ı tābānım
Emīrim dest-gīrim bī-naẓīrim şāh-ı ḥübānım
- 2 Efendim şeh-süvārım kāmkarım ḥüb-eṭvārım
Cemāl-i nev-bahārım la'l-i gül-nārım vefā-dārım
Hezārım ġam-küsārım lāle ruḥsārım kerem-kārım
Nigārım şīve-kārım gül-'izārım bī-bedel yārım
Nihālīm bī-misālīm ḥoş-ḥuşālīm verd-i ḥandānım
- 3 Suḥanver nükte-perdāzım benim ḥaṭır-nüvāzımsın
Daḥı ṭannāz u hem-rāzım ḥabīb-i serv-i nāzımsın
Kerem-kārım efendim 'işve-bāzım çāre-sāzımsın
Benim sen şāh-bāzım ser-firāzım dil-nüvāzımsın
Daḥı dem-sāz u mümtāzımsın ey mihr-i dıraḥşānım
- 4 Belāġatda feşāḥatda melāḥatda naẓīriñ yok
Necābetde ferāsetde kitābetde naẓīriñ yok
Sa'ādetde 'ināyetde ri'āyetde naẓīriñ yok
Nezāketde zerāfetde leṭāfetde naẓīriñ yok
Meveddetle muḥabbet gencisin ey kân-ı 'irfānım
- 5 Oḡur gördüm bu şi'r-i ḥüsni bī-muṭrib terennümle
'Aceb mi etseler taḥmīse raġbet ehl-i dil cümle
Şafā-yāb et ḡuluñ **Luṭfî**'yi gāhīce tebessümle
Terahḥum ḡıl tekellüm eyle Hüsni'ye tebessümle
Efendim sevdiğim cānım benim devletli sulṭānım

Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luţfî

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- 1 Āh hem-bezm-i cüvānān olsaċ
Nā‘il-i ülfet-i yārān olsaċ
Vāşıl-ı ‘işret-i hūbān olsaċ
Dāhil-i şoĥbet-i cānān olsaċ
İltifâtı ile ĥandān olsaċ
- 2 Yaz erip etdi ĥemen ĥande bugün
Hîċ durulur mu ya meskende bugün
Aċ niċābıñı şehā sen de bugün
Aċsa gül-rūyunu gülşen de bugün
Şevċle bülbul-i gūyān⁵⁸⁶ olsaċ
- 3 O şeh-i naĥveti seyr eyler idik
O melek-sîreti seyr eyler idik
O kamer şûreti seyr eyler idik
O mih(i)r-ţal‘atı⁵⁸⁷ seyr eyler idik
Tābveş zerrede pinhān olsaċ
- 4 Bizi red eylemez ol cānāne
Bizi sevċ eylemede iĥsāna
Atmaz ol şūĥ bizi yābāna
Bizdedir yine sebeb hicrāna
Luţf eder ĥāk ile yeksān olsaċ
- 5 **Luţfiyā** şāhib-i cāh olmaċdan
Felek-i rif‘ate māh olmaċdan
Der-i devletde sipāh olmaċdan
‘Örfî hicr iline şāh olmaċdan
Der-i cānānede⁵⁸⁸ derbān olsaċ

⁵⁸⁵ Ü1 130a, ÖD 55b (Albayrak 2009:118); Tahmis -Ü2⁵⁸⁶ gūyān: giryān ÖD⁵⁸⁷ mih(i)r-ţal‘atı: meh-ţal‘atı Ü1⁵⁸⁸ Der-i cānānede: Yegdir ol dil-bere ÖD

Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luṭfî

[mefā‘îlün mefā‘îlün fe‘ûlün]

- 1 O şûḥun rūy-ı zeyninde gül olmuş
Gören ‘uşşāk zārî bülbül olmuş
Dökülmüş kākülü ter sünbül olmuş
Yine bezm içre sāgar pür-mül⁵⁹⁰ olmuş
Leb [ü] ruḥsār-ı dil-ber gül gül olmuş
- 2 Yayıldı bûyu o lâle-‘izārîñ
Mu‘aṭṭar eyledi cânın hezārîñ
Ṭutupdur nefḥası bāğı bahārîñ
Bu ‘ıtır bûyu şanmañız baḥārîñ
Ḥüsün bāğında zülfü sünbül olmuş
- 3 Görünce seni ol dem ‘āşık-ı zār
Ḳapıldı murğ-ı dil oldu giriftār
Ḥulāşa çāre yok bend oldu nā-çār
Göñül oldu esîr-i zülf-i dil-dār
Elinde çāre yok ṭut bir dil olmuş
- 4 Cihān içinde ḥāyîde yemem hîç
Suḥan-dānlığım aşlā söylemem hîç
Kemālim ehl-i ‘irfāna demem hîç
Cidāl-ı da‘vā-yı lāf eylemem hîç
Nazîre ḳābil ammā müşkil olmuş
- 5 Seniñ pākîzedir Luṭfî dehānîñ
Hele maḥsûdusun çok nükte-dānîñ
Re‘îsisiñ suḥan-dān-ı cihānîñ
Meger ey ‘Örfî ḥāmeñle zebānîñ
Zü’l-fiḳār ile esb-i Düldül olmuş⁵⁹¹

⁵⁸⁹ Ü1 130b, ÖD 51a (Albayrak 2009:109); Tahmis -Ü2⁵⁹⁰ pür-mül: mül Ü1⁵⁹¹ Zü’l-fiḳār ile esb-i Düldül olmuş: Zülfükār ile gūyā Düldül olmuş ÖD

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Bizim dünyā deġer ‘ālemde bir cānānımız vardır
Melāḥat taḥtgāhında şeh-i zī-şānımız vardır
Ḳamer Devri’nde doğmuş bir meh-i tābānımız vardır
Bizim bu⁵⁹⁴ Mısr-ı dilde Yūsuf-ı Ken‘ān’ımız vardır
Mu‘azzez bir ‘azīz-i cān u dil⁵⁹⁵ sultānımız vardır
- 2 Nice olmasın ‘ālem ol sīmīn-sīmāya üftāde
Edipdir bendesin evvel nazarda āh dil-dāde
Eġerçi gözlerimden dūrdur ol serv-i āzāde
Nihān-ı dīdedir ammā⁵⁹⁶ degildir ol perī-zāde
Meleklerden de aḥsendir o şeh iz‘ānımız vardır
- 3 Degildir zen-perest ṭab‘ım sever maḥbūb-ı müsteṣnā
Cihānda girmedir zen kısmı koynuma meġer ṣahbā
Hele doğdum doğalı ‘avrata dil vermedim aṣlā
Hemīşe zene sevdā vermedim ‘ömrümde ben ammā
Ḥayāl-i ma‘nī⁵⁹⁷-i ḳudsīde bir cānānımız vardır
- 4 Beni Mecnūn edipdir bir şehe ṣāhib-kerem ‘aşḳı
Dili ser-mest ü ḥayrān eylemekde dem-be-dem ‘aşḳı
Olubdur nūr-bāḥṣ ol dil-rübā-yı muḥterem ‘aşḳı
Çerāġ-ı ḥāveri pūr-tāb edipdir ṣubḥ-dem ‘aşḳı
Anıñ gibi hele bir āfet-i devrānımız vardır
- 5 Olaldan ‘aşḳ-ı zārı dil-i miḥnet-zede ḥayfā
Cemāl-i pākini ḥaylī zamāndır görmedim aṣlā
N’ola rü’yāda seyrān etse Luţfî vechin aḥyānā
Ḥayālīn⁵⁹⁸ dīde-i cān içre aldı ‘Örfî-i şeydā
Temeddūḥle müretteb anı bir dīvānımız vardır

⁵⁹² Ü1 131a, Ü2 17a, ÖD 42a (Albayrak 2009:87)

⁵⁹³ Luţfî: Faḳîr Luţfî Ü2

⁵⁹⁴ Bizim bu: Bizim Ü1

⁵⁹⁵ dil: dili ÖD

⁵⁹⁶ ammā -Ü2

⁵⁹⁷ ma‘nī: ma‘den Ü2

⁵⁹⁸ Ḥayālīn: Cemālīn ÖD

Ġazel-i ‘Örfi Tahmīs-i Luṭfī⁶⁰⁰

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Niçün ol dil-rübā ben bendesiyle hem-nişīn olmaz
 Kaçar ben mübtelā-yı bī-nevāsına qarīn olmaz
 Dem olmaz ḥasret-ile rūz şeb āh u⁶⁰¹ enīn olmaz
 Niçün benden ‘aceb⁶⁰² ol şūḥ-ı müstesnā emīn olmaz
 Ki ‘aşıksız cihān bāğında hīçbir nāzenīn olmaz
- 2 O kebk-i hoş-ḥırāmım ol tezerv-i ḥūb-reftārım
 Gider ağıār-ile seyrāna ol pākīze-güftārım
 Şalınmaz bāğa bendesiyle ol lebleri gül-nārım
 Ne şayyādım ne şeh-bāzım hemān üftāde-i zārım
 Kaçar āhū gibi yābāna bir kere yakīn olmaz
- 3 Olupdur bāğ-ı ‘ālemde nice gönçe-dehen peydā
 Velī ol serv-i hoş-reftāra biri beñzemez aşıā
 Bulunur ‘aşıka elbette bir maḥbūb-ı müstesnā
 Bu dehr içre mülāyim dil-rübā çokdur baña ammā
 O şem‘-i şu‘le-tāb⁶⁰³-āsā felekde meh-cebīn olmaz
- 4 Ne var teşrīf edip ġam-ḥāneme gelse faķīrāne
 Ederdim cānı pāy-endāz sürüp rüyumu dāmāna
 Niyāz eylesin aḥbāb-ı şafā ol yār⁶⁰⁴-ı zī-şāna
 Süzüksün gelsin āġūşa diñüz ol şāh-ı ḥūbāna
 Aña bu kaşr-ı sīnem gibi dil-keş şeh-nişīn olmaz
- 5 Kapıldı murğ-ı dil saña kerem kıl anı şād eyle
 Aşıldı kaldı zülfün tārına luṭf et küşād eyle
 Kuluñ Luṭfī esīriñ oldu anı ber-murād eyle
 Dedim gönölüm saña verdim gerekdir i‘timād eyle⁶⁰⁵
 Tebessümle dedi ‘Örfi vakıf nesne rehīn olmaz

⁵⁹⁹ Ü1 131b, Ü2 17a, ÖD 48a (Albayrak 2009:101)⁶⁰⁰ Luṭfī: Faķīr Ü2⁶⁰¹ u -Ü2⁶⁰² ‘aceb -ÖD⁶⁰³ şem‘-i şu‘le-tāb: şūḥ-ı şu‘le-yāb Ü1; şūḥ-ı dil-rübā Ü2⁶⁰⁴ yār: tār Ü1⁶⁰⁵ Mısra -Ü2

Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luţfî

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Felek ben zārı bir şāh-ı cefākāra esīr etdi
Beni bir nev-cüvān-ı nāzenīniñ ‘aşkı pīr etdi
Derūnum içre ol kaşı kemāniñ tīri tīr etdi
Cenāb-ı Hakk’a hamd olsun ne mīr ü ne vezīr etdi
Beni feyz ile iklīm-i sūhanda bir emīr etdi
- 2 Dilā şabr ile çekmekde cihāniñ derd ü ālāmın
Bırakma sāğarı bir laḥza çek bāde-i gül-fāmın
Dirīğ etme sözün ben ‘āşık-ı maḥzūn-ı nā-kāmın
Gel ey sāķi-i gül-çehre tehī görme göñül cāmın
Sīrāc-ı ‘aşk imiş āḥir beni rüşen-zamīr etdi
- 3 Tefāḥur etme māl u cāhla ey dil hebādır bu
Şaķın bendden cān atma dāneye dām-ı belādır bu
Şavurur ḥarman-ı ‘ömrüñ ki dehr-i bī-vefādır bu
Öğünme var-ise fikr-i daķiķiñ āsiyādır bu
Nice kendüm diyen zātı felek ḥurd u ḥamīr etdi
- 4 Uruldu tīrveş dil bir sehī-kāmet kaşı yaya
Kıpıldı cān u dilden gönçe-fem bir verd-i ra‘nāya
Beni üftāde kıldı bu felek bir dürr-i yektāya
Düşürdü göñlümü bir āfitāb-ı ‘ālem-ārāya
Söyünmez ḥaşre dek dilden çerāğ-ı bī-naẓīr etdi
- 5 Cihānda Luţfiyā üstād-ı üstādān iken ‘Örfî
Ġam-ı dil-ber ile leyl ü nehār ḥayrān iken ‘Örfî
Mişāl-i bülbül-i şeydā hemīn nālān iken ‘Örfî
Nice yıl vādī-i ḥayretde ser-gerdān iken ‘Örfî
Aña bir reh-nümā-yı kāmili Hakk dest-gīr etdi

⁶⁰⁶ Ü1 131b, ÖD 97a (Albayrak 2009:216); Tahmis -Ü2

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Bendeñi ne var ey şeh-i zî-şānım unutma
Eski demi ey Hüsrev-i hūbānım unutma
Seniñle olan zevki benim cānım unutma
Evvelki geçen şöḥbeti⁶⁰⁹ cānānım unutma
Kıl ‘ahde vefā bendeñi sulṭānım unutma
- 2 Luţf-ile baña va‘d-i vişāl eylediñ ey şūḥ
Bu ṭab‘-ı ḥazīnimi su’āl eylediñ ey şūḥ
Ben zārīña pākīze-maḳāl eylediñ ey şūḥ
Ol dem ki güle ‘arz-ı cemāl eylediñ ey şūḥ
Bülbüller ile şevkimizi cānım unutma
- 3 Yakdı tenimi ḥasret-(i)le āteş-i hicrān
Derdiñle şehā etmedeyim āh ile efġān
Ālāmıñ ile olmadayım ġam ile nālān
Hicriñle döküp şubḥa degin eşk-i firāvān
Luţf eyle şehā dīde-i giryānım unutma
- 4 Luţf eyle nesīm yāri görüp ḥālimi söyle
Ol yār-i cefākārı görüp ḥālimi söyle
Ol dil-ber-i mekkārı görüp ḥālimi söyle
Ol zülf-i siyehkārı görüp ḥālimi söyle
Ey bād-ı şabā ḥāl-i perīşānım unutma
- 5 Bir sāde selām eyle añıp ṭab‘-ı nizārı
Luţf eyle sevindir dil-i maḥzūn-ı fikārı
Yād eyle bu Luţfî kulu kāġıd ile bāri
Ġāḥice getir⁶¹⁰ ḥāṭıra bu ‘Örfî-i zārı
Mektüb ile tek ġonçe-i ḥandānım unutma

⁶⁰⁷ Ü1 131b, Ü2 18a, ÖD 79b (Albayrak 2009:179)⁶⁰⁸ Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luţfî: Ġazel-i ‘Örfî Ü2⁶⁰⁹ şöḥbeti: demleri ÖD⁶¹⁰ getir: görüp Ü1

Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luṭfî

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Serv kâdlerle gider gülşene hûbân şaf şaf
Nâz u şîve ile olmakda hırâmân şaf şâf
İki cānibde durur seyre hıyābân şaf şâf
Sāyedār oldu çemen üzre dırahtân şaf şâf
Çıkıldılar seyre yine lāle-‘izārân şaf şâf
- 2 Oldu ol hūrî veşim hâk bu ki maḥbûb-ı bihişt
Lağzla derler ise ‘uşşâk aña hûb-ı bihişt
‘Ömr-i üftādeleriñ olmasa maṭlûb-ı bihişt
Oldu her ravza birer kıṭ‘a-ı mergûb-ı bihişt
Kim temāşâda anı hūr ile ğılmân şaf şaf
- 3 Saña ‘âşık olan ey mihr-i cihānım n’etsin
Eşkini seyl-i firāvân gibi revân etsin
Hem-civārını fiğānla nice bir incitsin
Cā-be-cā kūy-ı dil-ārāya çekilsin gitsin
Gökde pür-çîn olarak āh-ı ğarībân şaf şaf
- 4 Ḥasret-i zülfe bir gice şoyunsam yatsam
Şem‘-i bahtım gibi āh-ile söyünsem yatsam
Kara düş görürüm elbette ögünsem yatsam
N’ola ‘ummân gibi ‘aşk-ile dögünsem yatsam
Yār içün zümre-i ‘irfân ile her ān şaf şaf
- 5 Luṭfiyâ çıkısa gülistāna kaçan ol leb-i kând
Ġonçeveş zanbağ umar olmak içün bāz[u]bend
Şanma kim yāsemin etdi o kâd-i serve kemend
Bāğbân etmedi ey ‘Örfî resenler ile bend
Eli bağılı kıludur naḥl-ı gülistân şaf şaf

⁶¹¹ Ü1 132b, ÖD 53b (Albayrak 2009:113); Tahmis -Ü2

Ġazel-i ‘Örfî Tahmîs-i Luṭfî

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Şehā dil mülkünün sulṭānı sensin
Melāḥat kişveriniñ ḥanı sensin
Ḥüsün iklîminiñ ḥakānı sensin
Bu göñlüm beytiniñ mihmānı sensin
Anınçün cānımıñ cānānı sensin
- 2 Ġamıñla ‘aql u fikrim oldu yağma
Derūnum ḥasretiñle oldu efnā
N’ola kalsam firāş-ı ġamda tenhā
Beni⁶¹³ sensin eden dil- ḥasta cānā
Yine her derdimiñ dermānı sensin
- 3 Ḥabīb olduñ efendim her ḥabîbe
Şakın yüz verme sulṭānım raķîbe
Vefālar eyle ‘uşşāk-ı edîbe
Gül-i nāzendesin her ‘andelîbe
Hezārıñ nāle vü efgānı sensin
- 4 Saña ‘aşıklarıñ eli erişmez
Bahā-yı vaşla naķd-i eşk yetişmez
Semend-i ṭab‘-ı dil anıñ-çün eşmez
Fütādeñ baḥr-i fikre nice düşmez
Cihānıñ fitne vü fettānı sensin
- 5 Akıdıp eşki döndürme bıñara
Akıtma gözyaşını āşikāra
Şakın bār olma ey Luṭfî nigāra
Sirişk(i)le eziyet verme yāra
O güldür ‘Örfiyā bostānı sensin

⁶¹² Ü1 133a, ÖD 75a (Albayrak 2009:166); Tahmis -Ü2⁶¹³ Beni: Belî ÖD

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey benim mihr-i münîrim verd-i handânım Şerîf
 Âfitâb-ı enverim sulţân-ı zî-şânım Şerîf
 Nükte-dânım dil-nüvâzım şâh-ı hûbânım Şerîf
 Ey benim cevri füzûn nâzı firâvânım Şerîf
 Luţf edip alma yazıkdır âh u efgânım Şerîf
- 2 Gel şalın bu külbe-i aḫzânıma ey serv-i ḳad
 Edeyim cânımı pây⁶¹⁶-endâz yoluñda etme red
 Bu dil-i mecrûḫuma olma nemek-pâş-ı ḫased
 Sîne-i pür-zahmıma dâğ üzre dâğ urma meded
 Ḳıyma ben üftâdeñe raḫm eyle sulţânım Şerîf
- 3 Ey ṭabîb-i ḫastegâna merhem-i zahm-ı şikâḳ
 Şübhesiz sensin şifâ-baḫş-ı derûn-ı iştiyâḳ
 Maḳdemiñdir ḫasta-ı hicre şifâ bi'l-ittifâḳ
 Ol devâ-sâz-ı dil-i bîmâr-ı hicrân [u] firâḳ
 Tîğ-i ḫasret urma ey her derde dermânım Şerîf
- 4 Maḳdemiñle eyle rûşen cāy-ı ḡam-âbādımı
 Luţf edip etme füzûn bu nâle vü feryādımı
 Baña oldurma efendim âşinâmı yādımı
 Gāḫice alıp ele bu ḫâṭır-ı nâ-şādımı
 Eyle teşrîfiñle ḫurrem beyt-i ḫazânım Şerîf
- 5 Ey dişi dürr-i 'Aden ey gülbün-i bâğ-ı İrem
 Âsitânıñdan cüdâyım ḫasret-ile nice dem
 Gülşen-i miḫnetde biñ derd ü belâ çekmekdeyem
 Ben nice zâr olmayım bülbül gibi ey ḡonçe-fem
 Gül gibi gül raḫm ḳıl ey verd-i handânım Şerîf

⁶¹⁴ Ü1 133b, Ü2 18b⁶¹⁵ Ġazel-i Hüsni vü Sırrı vü Şerîfî Tahmîs-i Ahmed Luţfî: Ġazel-i Hüsni vü Şerîfî vü Sırrı Ü2⁶¹⁶ pây: ey Ü1

- 6 Āsitaniñdan efendim bendeñi dūr eyleme
Gözler[im] yaşın akıdıp çeşmi pūr-nūr eyleme
Luṭfla a‘dā-yı bed-girdārı mesrūr eyleme
Kūy-ı vaşlıñdan kerem kıl beni mehcūr eyleme
Kim henüz fıkır-i firākıñ ile sūzānım Şerīf⁶¹⁷
- 7 Āteş-i ḥasretle sūzān olmada cān u tenim
Vaḥşiyān aldı reh-i ğamda begim pīrānım
Ḥār-ı miḥnet aldı şahrā-yı elemde dāmenim
Kalmadı hicrānıña Ya‘kūbveş şabrım benim
Kıl kerem ey nūr-ı dīdem Yūsuf-ı sānım Şerīf
- 8 Āteş-i hicrānıña yandı bu cān-ı nā-tūvān
Ḥasretiñle rūz şeb etmekdeyim āh [u] fiġān
Fırkatiñ tīri derūna geçdi ey kaşı kemān
Cāna kār etdi firākıñ el-emān el-emān
Kıl meded ey Hızr-maḳdem şāh-ı zī-şānım Şerīf
- 9 İştıyākıñla efendim oldu aḥvālim ḥarāb
Ḥasretiñle gice gündüz çekmede dil ıztırāb
Hicr-i la‘liñle sirişk-i çeşmim olmuşdur şarāb
Sūziş-i nār-ı firākıñla dil olmaḳda kebāb
Olmadayım seyl-i eşk-i çeşm-i giryānım Şerīf
- 10 Seyr-i dīdārıñdır ‘uşşākıñ begim ḥ‘āhişgeri
Gel temāşādan cūdā etme gürūh-ı çākeri
Māni‘ olma vechiñe nezzāreden şā‘irleri
Gün yüzüñ seyretmeden dūr eyleme ‘āşıkları
Eksilir kalmaz bu ḥüsnüñ māh-ı tābānım Şerīf
- 11 Ey ṭabīb-i çāreger ṭab‘ımdaki ‘illet nedir
Bu derūnum derdini [ḥal] etmege şerbet nedir
Bu dil-i miḥnet-keş-i pūr-zahmıma şıḥhat nedir
Ḥaylī demdir ḥasretiñle ḥastayım ḥikmet nedir
Yine senden olurum ey derde Loḳmān’ım Şerīf

⁶¹⁷ 6 - 15. arasındaki bendler Ü2 nüshasında yoktur.

- 12 Sa'y ederdim ben mürā'āt-ı dile leyl ü nehār
Hāṭır-ı pür-nūra konmasın deyü zerre ğubār
Bilmedim ben renciṣ-i hāṭır nedir ey ṣīvekār
Sen neden āzurde-dilsin benden eylersin firār
Yine senden olurum ey sevdiğim cānım Şerīf
- 13 Etdi aġyār-ı siyeh-rū ben ḵulu senden cüdā
Bıraġıp mābeyne cānā nice kizb ü iftirā
Geçdi āḥir bendeñi sulṭānıma ol bed-likā
Uyup a'dā sözüne etdiñ nice cevır ü cefā
Hāṣılı düṣdüm nazardan ey kerem-kānım Şerīf
- 14 Ḥayf cānā nā-sezā ile gidersin gülşene
Bī-edeb bir bed-edā ile gidersin gülşene
Ḥar-meniş bir bī-ḥayā ile gidersin gülşene
Ol raḵīb-i bed-likā ile gidersin gülşene
Şalınırsın nāz ile serv-i ḥırāmānım Şerīf
- 15 Her gice tā şubḥa dek etmekdeyim āḥ u fezā
Ḥ'āb-ı rāḥat çeşmime oldu ḥarām ey dil-rübā
Oldu hem-sāyem fiġānımdan mükedder dā'imā
Āḥ u zārım işidirsın der misin bir kez baña
Nicesin ey 'āşık-ı dil-ḥasta nālānım Şerīf
- 16 Bakma takşīrātıma akıtma gözden⁶¹⁸ ḵanımı
Merḥamet kıl eyle ma'mūr hāṭır-ı vīrānımı
Luṭf u iḥsān et baġışla cürm-i bī-pāyānımı
Hāṣılı budur niyāzım 'afv edip işyānımı
Bir gülebaḵ yüzüme ey şūḥ-ı fettānım Şerīf
- 17 Şoḥbet-i cennet-mişāliñden beni dūr eyleme
Kıl kerem şīrīn-maḵāliñden beni dūr eyleme
Manzar-ı ruḥsār-ı āliñden beni dūr eyleme
Seyr-i gülzār-ı cemāliñden beni dūr eyleme
Ey gül-i bāġ-ı cinānım serv-i bostānım Şerīf

⁶¹⁸ gözden: gözün Ü1

- 18 Gāh teṣrīfīñle ṣād eyle Şerīfī bendeñi
Ger diler-iseñ mezād eyle Şerīfī bendeñi
Ya ne var gel ber-murād eyle Şerīfī bendeñi
Ni‘met-i vaşlıñla ṣād eyle **Şerīfī** bendeñi
Haḳ bu ki şāyeste-i in‘ām u iḥsānım Şerīf
- 19 Rūy [u] ruḥsārīñla pūr-nūr et faḳīrin ḥānesin
Reşk-i ‘Adn eyle ne var gel külbe-i vīrānesin
Bāğ-ı Firdevs’e naẓīr et kıl kerem kāşānesin
Maḳdemiñle rūşen et **Sırrī** kuluñ ğam-ḥānesin
Ziynet-i bezmim benim şem‘-i şebistānım Şerīf
- 20 ‘Āşık-ı şādıqlarıñ edip niyāz beni ḳabūl
Maḳdemiñle ḥurrem et ey zübde-i āl-i Resūl
Durmada ‘uşşāk selāmiñ almağa hep sağ u şol
Muntazırdır bezmgāh-ı luṭfuña bu Ḥüsnī kıl
Gel begim gel sevdigim şāh-ı cihānbānım Şerīf
- 21 Oldu vaşşāfıñ seniñ üç şā‘ir-i şīrīn-suḥan
Biri Ḥüsnī kim odur iḳlīm-i nazmı fetḥ eden
Biri Sırrī biri Şerīfī iki ğonçe-dehen
Her biri bir beytle medḥ⁶¹⁹ etmiş seni ey gül-beden
N’ola taḥmīs etse **Lutḥī** daḥı sultānım Şerīf

⁶¹⁹ medḥ -Ü2

Tahmīs-i Aḥmed Luṭfī**[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]**

- 1 Geldi teşrîf etdi baña ol melek-sîmā bu şeb
Şādumān etdi beni ol dil-ber-i ra'nā bu şeb
Gelicek ol meh-cebîn ben bendeye pinhān bu şeb
Maḳdemiyle ḥānem oldu cennetü'l-Me'vā bu şeb
Meskenim kıldı münevver ol meh-i ğarra bu şeb
- 2 Ḥamdu li'llāh ol gül-i nev-reste-i bāğ-ı kerem
Etdi teşrîf bendesine ol vücūd-ı muḥterem
Maḳdemiyle oldu gūyā menzirim ḳaşr-i İrem
Ârzūmend-i ḳudūmü olmuş iken nice dem
Luṭf edip geldi baña ol yār-i hemtā bu şeb
- 3 Ḥasret-ile olmuş idi dīdeme uyḥu ḥarām
Eylemişken firḳat [ü] hicri elif ḳaddimi lām
Ḥāşılı müştāk iken teşrîfine her şubḥ şām
Geldi biñ nāz ile baña verdi 'izzetle selām
Ḳadre erdim gelicek ol ḳaşları tuğrā bu şeb
- 4 Gitmez iken rûz şeb anıñ ḥayālî dīdeden
Gül cemālîni temāşā etmege müştāk iken
Eyleyip baña tenezzül geldi ol ğonçe-dehen
Meskenim pür-nūr edip etdi dil-i maḥzūnu şen
Şādumān oldu göñül dünyā ḳadar ḥakkā bu şeb
- 5 Maḳdem-i pākine etmişken nice gün intizār
Geldi teşrîf eyledi biñ nāz-ile ol gül-'izār
Gūyiyā dünyā benim oldu gelince bezme yār
Cennete döndürdü gūyā menzirim ol şivekār
Etdi teşrîf baña ol maḥbūb-ı müsteḡnā bu şeb
- 6 Ḥāṭır-ı vīrānemi şordu gelip ol nāzenīn
Dedi etme **Luṭfīyā** şimden-gerü āh u enīn
Seni mesrūr etmeniñ vakti ḳatı oldu yaḳīn
Nā'il-i vaşl ederim seni deyü etdi yemīn
Ol ḳadar şād oldum ancaḳ diyemem aşlā bu şeb

Ġazel-i Ca'fer Tahmīs-i Luṭfī

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Neden āyā benim dünyāda kaṭ'ā gönlüm eglenmez
Ne yere kim sefer kılmaz cüvānā gönlüm eglenmez
Temāṣā eylerim gülzārı ammā gönlüm eglenmez
Benim bilmem niçün bir yerde aṣlā gönlüm eglenmez
Cihānda kande gidersem cüvānā gönlüm eglenmez
- 2 Ġarīb gönlüm cihānda zerrece yād olmadı gitdi
Ḥarāb olmada gitdikçe hāṣ ābād olmadı gitdi
Daḥı derd [ü] elemden laḥza āzād olmadı gitdi
Geleli dār-ı dünyāya bu dil ṣād olmadı gitdi
Degildir ġālībā maḳṣūdu dünyā gönlüm eglenmez
- 3 Firāk-ı la'l-i dil-ber ile her dem gözlerim kandır
Hemīṣe bu vücūdum āteṣ-i 'aṣk-ile sūzāndır
Görünmez gözüne dünyā ne ḥikmet dil de ḥayrāndır
Gülistān-ı cihān zindān olur gūyā ne seyrāndır
Temāṣāgāh-ı 'ālemde temāṣā gönlüm eglenmez
- 4 Hevā-yı 'aṣkına düşdüm o yārīñ zerre 'arım yok
Gice gündüz hemān efgān ederim gayrı kārım yok
Cihānda bī-mekānım dil-berā dār u diyārım yok
Düşeli 'aṣkla sevdāya bir yerde kararım yok
'Aceb bilsem ne sevdādır bu sevdā gönlüm eglenmez
- 5 Firāk [u] hicr-i yār-ile dem-ā-dem dil fiğān eyler
Ġam [u] derd ü elemden rüz ṣeb āh eyleyip ağlar
Ne ṣeb de rāḥatım var hīç ne rüzda **Luṭfī** kıl inler
Ne gicem gicedir ne gündüzüm gündüz benim Ca'fer
Bitirdim kendi_özüm bi'llāhi ḥayfā gönlüm eglenmez

Ġazel-i Remzī Tahmīs-i Luṭfī

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Meded sensiz benim ey gözü āhū gön'lüm eglenmez
Nedendir ğamla girmez çeşme uyhu gön'lüm eglenmez
Seni seyretmesem ey kıadd-i dil-cū gön'lüm eglenmez
Cemāliñ görmeyince ey perī-rū gön'lüm eglenmez
O şīrīn sözleriñ gūş etmesem bu gön'lüm eglenmez
- 2 Firākıñ ile eylediñ beni zārī dīvāne
Cihānda gül-ruhuñsuz başladım bülbülveş efgāna
Belā-yı hicriñ-ile eşk-i çeşmim döndü bārāna
Hevā-yı aşkıñ-ile düşdüm ālām-ı hezārāna
Serimden edemem hīç def'-i kıayğı gön'lüm eglenmez
- 3 Benim sensiz içime kıan olur şerbet murād etsem
Ayağıñ gelmez ey meh-pāre ben şöħbet murād etsem
Olur hālīm perīşān dahı cem'iyet murād etsem
Ġam-ı zülfüñ kıoyup aħbābla ülfet murād etsem
'Acebdır bu esīr-i bend-i ğīsū gön'lüm eglenmez
- 4 Birine kıa kıamazam biñ dil-ber-i 'ālī-cenāb olsa
Gözüm pür-āb olur maħfīce bir 'ālem-i āb olsa
Yinece içmezem meclisde ben sensiz şarāb olsa
Ne deñlü hā hū-yı nağme-i çeng ü rebāb olsa
Muħaşşal bezm-i meyde senden ayrı gön'lüm eglenmez
- 5 Beni bir dem kıomadıñ pādişāhım kıaşr-ı rāħatda
Nice demdir kı maħbūs eylediñ zindān-ı miħnetde
Unutduñ gitdi bu Luṭfī-i zārı cāy-ı ħasretde
Niçün kıorsuñ kıuluñ Remzī'yi şehā künc-i firkıatde
Bilirsīñ sensiz ey şūħ-ı cefā-cū gön'lüm eglenmez

Ġazel-i Rüŝdī Hüseyn Efendi Tahmīs-i Luṭfī ⁶²⁴

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ey kām̄eti 'ar'ar yüzü gül ğonçe-dehānım
 Ey Hüsrev-i hūbān-ı cihān kaşı kemānım
 Ey gül-bedenim sīm-tenim serv-i revānım
 Ey zāt-ı mük̄errem ü siyehçerde⁶²⁵ cüvānım
 Ey bāğı melāḥatda benim tāze fidānım
- 2 Şīven̄ beni Mecnūn edip ey āfet-i devrān
 Bi'llāh baqışın̄⁶²⁶ etdi benim 'aqlımı tālān
 Nāz u gülüşün̄ eyledi dil mülkünü vīrān
 Tarz u revṣın̄ etdi beni vālīh ü ḥayrān
 Göñüle 'urūc etdi benim āh u⁶²⁷ figānım
- 3 Yoluñda seniñ ḥāk ile yeksānıñ olam ben
 Cān u dil ile 'āşık-ı nālānıñ olam ben
 Kapıñda seniñ bende-i fermānıñ olam ben
 Güftār-ı şeker-rīziñe kurbānıñ olam ben
 Ey lebleri mül ruḥları gül ğonçe-dehānım
- 4 Raḥm eylemediñ ḥāl-i perīşānıma ey şāh
 Derd ü elemin̄ etdi benim ḳaddimi kūtāh
 Āh etmedeyim hicriñ ile şām u seḥergāh
 Āh eylemeden ğayrı elimden ne gelir āh
 Āh eylemedir şubḥ u mesā vird-i zebānım
- 5 Bu Luṭfī'ye raḥm eyleyip ey Hüsrev-i hūbān
 Luṭf eyle ki telṣīm ede biñ şevkle dāmān
 Taḳbīl ede çünki şehā olmadı imkān
 Būs-ı ḳademiñ etme dirīğ ey şeh-i hūbān
 Bu Rüŝdī ḳuluñdan kerem et şāh-ı cihānım

Sene [h.] 1145 fī 25 Rebī'ü'l-āḥir ⁶²⁸ [m. 15 eylül 1732]⁶²³ Ü1 136b, Ü2 19b⁶²⁴ Ġazel-i Rüŝdī Hüseyn Efendi Tahmīs-i Luṭfī: Ġazel-i Rüŝdī Tahmīs-i Luṭfī⁶²⁵ siyehçerde: nesīm çehre Ü2⁶²⁶ baqışın̄: kaşın̄ Ü1⁶²⁷ u -Ü2⁶²⁸ Tarih -Ü2

Ġazel-i Remzî Ćelebî Tahmîs-i Fakîr

[mef'ûlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ûlün]

- 1 Gönlümde ħam-ı turre-i tarrârı Ĥalîl'in
 Ķalbimde hem-i neşter-i ĥün-bârı Ĥalîl'in
 Cânımda dem-i ħançer-i âzârı Ĥalîl'in
 Dîdemde ġam-ı zülf-i siyehkârı Ĥalîl'in
 Başımda ġam-ı zülf-i siyehkârı Ĥalîl'in
- 2 Etdirdi perestiş baña ol Ĥüsrev-i eşnām
 Bend etdi beni kâfir-i zülfü edip iġdām
 Ķalmadı taĥammül(i)le şabr gitdi hep efhām
 Ne 'aql u ne fîkr koydu ne dil ben de ne ârām
 Yağmaladı hep ġamze-i Tâtâr'ı Ĥalîl'in
- 3 İhşân ile güldürmedi bir 'âşık-ı zârın
 Bir ferde sezâ görmedi bûs ile kenârın
 'Arz etmedi bir kimseye ol ġonçe 'izârın
 Gülzâr-ı miĥnetde benim gibi hezârın
 Zâr etdi çü bülbül güle ruĥsâr-ı Ĥalîl'in
- 4 Gözden nice demdir o meh-i 'işve tölundu
 Bilmem ruĥabâdan mı nihândır aña n'oldu
 Yoĥsa yine bir tâzece üftâde mi buldu
 Âyâ yine kimler ile hem-bezm-i mey oldu
 Mestâne ħatı dîde-i ĥün-ĥ'ârı Ĥalîl'in
- 5 Şatranc-ı muĥabbetde gör ol cünbüş-i tarzı
 Ruĥ göstericek ħapdı o şeh meşreb-i ferzi
Luĥfî gibi nazm etmege eyler iken 'aczi
 Tûĥî gibi söyletdi bu şi'ri baña Remzî
 Âĥir heves-i la'l-i şeker-bârı Ĥalîl'in

Ġazel-i Luṭfī Tahmīs-i Remzī Çelebī

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Eşigîñ hıdmetine zerre-i dāmān olayım
Rûz şeb bekleyeyim bâbıñı derbān olayım
Tek hemān bir nigeḥ-i luṭfuña şāyān olayım
Pādişāhım saña ben bende-i fermān olayım
Beni kulluğa kabûl et saña kurbān olayım
- 2 Erdi hengām-ı bahār ey şeh-i mülk-i behcet
Sünbül ü lāle vü gül gülşene verdi ziynet
Serv-i qadlerle şalın bâğa be-‘iz ü devlet
Ġonçe-leblerle gülistānda sen eyle şoḥbet
Ben kılun kûşe-i ġam-ḥānede giryān olayım
- 3 Bezm-i rindāna varıp şem‘-şifat pür-tāb ol
Neş’e-i meyle şafā-baḥş-ı dil-i aḥbāb ol
Meclis-ārālîk ile dünyāda şöḥret-yāb ol
Sen begim bâde-i cān-baḥşa yürü sîr-āb ol
Ben seniñ āteş-i ‘aşkıñ ile sūzān olayım
- 4 Baña cevır ü sitem etdikçe sipihr-i bî-dād
Zātıñı ede Hudā zevk ü sürûra mu‘tād
‘İzz ü iḳbālîñ ola gün-be-gün ey şāh zād
‘Ömr-i devletle cihān içre sen ol ḥurrem ü şād
Ġam u miḥnet ile ben ḥāḳla yeksān olayım
- 5 Ey eden dīde-i Remzī’yi ḥayāl-i pür-nūr
Bir nefes şāhid-i kām olmaya çekmeden dūr
Ġam degil kılsa beni derd-i firāḳıñ rencūr
Dā’imā şevḳle sen ḳalbiñi eyle ma‘mūr
Her zamān ben dil-i Luṭfī gibi vîrān olayım

Ġazel-i Remzî Ćelebî Tahmîs-i Luţfî

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Cihānda 'iz ü devlet fehm ü 'iz'ānımla düşmendir
Refāhiyyet benim ṭab'-ı suḥan-dānımla düşmendir
Şeṭāret dilde ālām-ı firāvānımla düşmendir
Sa'ādet kevkeb-i baḥt-ı perîşānımla düşmendir
Meserret bu dil-i āşüfte-sāmānımla düşmendir
- 2 Ḥarābe-müşrif oldu kaşr-ı dil ğamla yıkık ḥātır
Bu 'aşr içre göñül ta'mîr eder yok var ise nādir
Yıkıldım ben ḥarābāt-ı cihānda yok baña acır
'Aceb midir olursa āşiyānım büm-ı ğam āḥir
Benim mi'mār-ı gerdün ḳalb-i vîrānımla düşmendir
- 3 Fezā vü ğamla zaḥmetdir muḥib ü dost u ğam-ḥ'ārım
Bükā vü āḥ ḥasretür ḥabîbim yār u dildārım
'Anā vü hicr firḳatür celîsim maḥremim cārım
Belā vü derd ü miḥnetür enîsim hem-demim yārım
Şafā vü zevḳ ü şevḳ ü ṭab'-ı dil cānımla düşmendir
- 4 Felekde dostlara nev-rūzum amḡā düşmene şāmım
Cihānda mişli yok bir gevherim illā ki bî-nāmım
Sifāl-i köhneveş yok ḳadrim ancak pāk bir cāmım
Egerçi bî-merāmım lîk müstağnî-i şad-kāmım
Nigāh-ı reşk-i diger çeşm-i giryānımla düşmendir
- 5 Dūĉār oldum raḳîbe Luţfiyā ben dünki gün nāgeh
Ḥasūdāne baña pür-ĉîn nigāh eyledi ol ebleḥ
Baḳıp olmuş 'adūnuñ yār küstāḥlıġına āgeh
Baña aġyārınıñ kūyunda kec-vaz'ın görüp ol şeh
Demiş bu seg benim Remzî-i nālānımla düşmendir

Ġazel-i ‘Örfi-i Nāmdār Tahmīs-i Luṭfī-i Ġam-h‘ār

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Oldu zindān-ı belā başıma mesken sensiz
Baña hañçer görünür ravzada sūsen sensiz
Nice rāḥat edeyim ey yüzü gülbün sensiz
Müşkil oldu baña bu nuşa-ı gülşen sensiz
Görünür bāğ-ı cihān göñlüme külhān sensiz
- 2 Firḳatiñ бүkdü belim ḳalmadı hīç dermānım
Senden olalı cüdā ‘arşa çıkar efgānım
Rūz şeb āh u enīn etmedeyim sulṭānım
Senden ayrı olalı şabra mecāl yok cānım⁶³³
Nice mümkün ki dura dünyede bu ten sensiz
- 3 Senden ayrı dil [ü] cān derd ü meşakḳat çekiyor⁶³⁴
Ḥaylī demdir yüzünü görmege ḥasret çekiyor
Ṭab‘ımız firḳat [ü] hicriñ ile zaḥmet çekiyor
Zülfün aındıḳça göñül ḳara ḳasāvet çekiyor
Hīç olur mu şeb-i zulmet dile rūşen⁶³⁵ sensiz
- 4 ‘Aşḳ-ı dil-dār-ile ḳalbiñde şu‘ūruñ var mı
Ḥāne-i dilde mey-i şevḳle nūruñ var mı
Bildir aḥvāliñi ben zāra ḥuzūruñ var mı
Baña bildir nicesin zevḳ u sūrūruñ var mı
Beni ğurbetde ḳodu ğayret-i düşmen sensiz
- 5 **Luṭfī**-i zārı niçün eylemez olduñ sen yād
Olmadı ḥāṭır-ı maḥzūn elemden āzād
Ḳaldı gülzār-ı cihān içre bu göñlüm nā-şād
‘Örfī bu gülşen-i ‘ālemden edipdir feryād
N’ola ey gonçe-dehen aĝlar isem ben sensiz

⁶³² Ü1 138a, ÖD 46b (Albayrak 2009:97); Tahmis -Ü2⁶³³ olalı şabra mecalim yok cānım: dil ü cān derd ü meşakḳat çekiyor ÖD⁶³⁴ Bu mısra Örfi’ye aittir.⁶³⁵ rūşen: nev-şen Ü1

Tahmīs-i Luṭfī Berāy-ı Nūrī Tāc

[mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün]

- 1 Yā Rab ayırma benden o şāh-ı cihānımı
Hıfz et rakīb-i dūndan o serv-i revānımı
Etdirme meyl gayra o tāze cüvānımı
Ağyāra hem-dem eyler-iseñ al [bu] cānımı
Sultānımı efendimi rūḥ-ı revānımı
- 2 Yā Rabb⁶³⁷ etme gayrıya ifşā bu rāzımı
Çolumdan etme dūr cüdā şāh-bāzımı
Rām eyle baña rüz şeb ol ʿişve nāzımı
Ayırma benden eyle kabūl bu niyāzımı
Sultānımı efendimi rūḥ-ı revānımı
- 3 Yā Rabb etme yārim erāzillere nedīm
Olsun cihān içinde [o] serv gibi müstaķīm
Bağışla baña ol şeh-i ḥübānı yā Raḥīm
Şer-i ʿadūdan eyle maşūn luṭf et ey Kerīm
Sultānımı efendimi rūḥ-ı revānımı
- 4 Yā Rabb etme o gül-i ḥandānımı ḥazīn
Olsun cihānda ḥurrem ü ḥandān o nāzenīn
Benden ayırma ol şeh-i zī-şānımı hemīn
ʿĀlem içinde cümle belālardan et emīn
Sultānımı efendimi rūḥ-ı revānımı
- 5 Yā Rabb bāri çeşm-i ʿadūdan et nihān
Vaşl-ı kınāʿı olmaya ağyāra rāyegān
Budur recām saña [e]yā Rabb her zamān
Luṭfī kulundan etme cüdā ḥaşre dek hemān
Sultānımı efendimi rūḥ-ı revānımı

⁶³⁶ Ü1 138b; Tahmis -Ü2⁶³⁷ Vezin gereği 2-5. mısralardaki “Rab” kelimesi “Rabb” şeklinde şeddeli olarak okunmuştur.

Tahmīs-i Luṭfī Efendi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Her kaçan görsem seni ben ey leṭāfet gülşeni
Titrer endāmım begim dīvāne eylersiñ beni
Nār-ı aşkıñla yanar ḥayfā bu cismim ḥarmanı
Etmeyem ğayrı temāşā ben o vech-i aḥseni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni
- 2 Gördüğüm sâ'at seni 'aqlım dağılır dil-berā
Tārūmār olur dilim kākülleriñ görsem şehā
Bu mesel meşhūrdur diñle bunu ey meh-liḳā
Katlanır derler gönül göremedikçe dā'imā
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni
- 3 Çıkmayam şimden-gerü ḥānemden ašlā sevdiğim
Etmeyem seyretmege rüyūñ temennā sevdiğim
Göricek nuṭkum tūtulur seni ḥayfā sevdiğim
Görmesin gözüm seni ellerle tenhā sevdiğim
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni
- 4 Varmıyayım gülsitāna ḥārı gözüm görmesin
Çıkmayayım taşraya aġyārı gözüm görmesin
...[1 gözüm görmesin]⁶³⁹
...[1 gözüm görmesin]⁶⁴⁰
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni
- 5 **Luṭfī**-i bī-çāre eyler göz göre āh u fiġān
Kānde görse seni aġyār-ile görür ol hemān
İyisi bıkdırmamağdır seni ey şāh-ı cihān
Göz dikip bakmayayım ğayrı saña ey nev-cüvān
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

⁶³⁸ Ü1 139a; Muhammes -Ü2⁶³⁹ Mısra -Ü1⁶⁴⁰ Mısra -Ü1

Tahmīs

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Dehr içinde bir güzel yok sen gibi ey yüzü mäh
Şāh-ı hūbān olduḡuḡa zerrece yok iştibāh
Beñzemez saña bu hūsn-ile efendim mihr ü mäh
Kimi kıl olsun saña güzelleriñ kimi sipāh
Cümle dil-berler içinde pādişāhsın pādişāh
- 2 Gün gibi urmuş ziyā āfāka rüy [u] tal'atıñ
Çoḡunu kıl eyledi cānā o hūsn-i behcetiñ
Daḡı günden güne efzūn olmadadır raḡbetiñ
Zümre-i hūbān kapıñda eylesinler hıdmetiñ
Cümle dil-berler içinde pādişāhsın pādişāh
- 3 Saña ikrām eylesinler nāzenīn mergūblar
Bende-i efgendeñ olsun sevdiğim hep hūblar
Saña hıdmet eylesinler dil-ber [ü] maḡbūblar
Hep kıl olsun āsitānıñda seniñ maḡbūblar
Cümle dil-berler içinde pādişāhsın pādişāh
- 4 Hāk te'ālā 'ömrüñü efzūn ede ey nāzenīn
Olasın bu dehr içinde kām-yāb [u] kām-bīn
Şād olasın gün gibi 'ālemde sen ey meh-cebīn
Ser-fürü etsin güzeller saña cānā ecma'īn
Cümle dil-berler içinde pādişāhsın pādişāh
- 5 Derdimend **Luṭfi** kuluñ kırtar begim ālāmdan
Kān döker hicriñ(i)le tā şubḡa dek aḡşamdan
Hişşedār etsin anı şāhım ne var in'āmdan
Anı mesrūr et begim kāḡıd ile peyḡāmdan
Cümle dil-berler içinde pādişāhsın pādişāh

⁶⁴¹ Ü1 139b; Muhammes -Ü2

Taḥmīs

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Gāh olur Mecnūn gibi 'uryān eder 'aşk ādemi
Gāh olur bülbül gibi nālān eder 'aşk ādemi
Gāh olur pervāneveş sūzān eder 'aşk ādemi
Gāh olur kim mā'il-i ḥūbān eder 'aşk ādemi
Gāh olur yār yoluna ḳurbān eder 'aşk ādemi
- 2 Gāh olur kim ḥasret-i yār ile eyler ḥasta-ḥāl
Gāh olur kim giydirir egnine ḡamla ḳara ṣāl
Gāh olur kim firḳat [u] hicr-ile eyler bī-mecāl
Gāh olur kim etdirir aḡyār-ile çok ḳıyl u kāl
Gāh olur kim ḥasta-ı bī-cān eder 'aşk ādemi
- 3 Gāh olur kim bir melek-sīmāya göñlün baḡladır
Gāh olur kim iftirāk-ı yār-ile ḳan aḡladır
Gāh olur kim nār-ı hicrin-ile cismin dāḡladır
Gāh olur kim gözleri yaşını cūveş çaḡladır
Gāh olur deryā-yı bī-pāyān eder 'aşk ādemi
- 4 Gāh olur kim zaḥm-ı tīr-i ḡam ile nā-ṣād eder
Gāh olur kim hicr-ile derd ü ḡama mu'tād eder
Gāh olur kim 'aşk elinden 'āşıkān feryād eder
Gāh olur kim bir leb-i šīrīn içün Ferḥād eder
Gāh olur Mecnūn'a da aḳrān eder 'aşk ādemi
- 5 Gāh olur kim 'aşḳla sīneler olur ḳāk ḳāk
Gāh olur kim 'aşḳla cigerler olur zaḥmnāk
Gāh olur kim eyler āḥir 'āşıkıñ yerini ḥāk
Luṭfiyā bugün olursuñ 'aşḳla āḥir helāk
Gāh olur kim ḥākla yeksān eder 'aşk ādemi

⁶⁴² Ü1 140a; Muhammes -Ü2

Taḥmīs

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Öürsem eger ḥasret-i çeşmiñle cüvānā
Tezyīn edeler merḳadıma nergis-i şeh-lā
Cān verdigimi 'aşkıñ(i)le diye eḥibbā
Ḥāl-i dil ile seng-i mezārım diye cānā
*Men mâte mine'l-'aşkı feḳad mâte şehīdā*⁶⁴⁴
- 2 Şağlığı n'ider 'āşık olan ey şeh-i devrān
Biñ cān-ile yoluñda eder cānını ḳurbān
N'ola başımı saña fedā eylesem ey cān
Bu yolda şehīd olduğuma oldu bu bürhān
Men mâte mine'l-'aşkı feḳad mâte şehīdā
- 3 Rūḥuna ḳıyanın yoludur rāh-ı selāmet
Cān terkin uran bulur imiş naḳd-i şehādet
Cān versem 'aceb mi saña ey ḳadd-i ḳıyāmet
Buyurdu bunu Ḥazret-i Sultān-ı risālet
Men mâte mine'l-'aşkı feḳad mâte şehīdā
- 4 Bu **Lutfī** de kūyuñda şehā 'abd-i zelīldir
Ḳanı o faḳīriñ reh-i 'aşkıñda sebīldir
'Aşkıñ ile ölmek aña bir emr-i ḳalīldir
İşte bu ḥadīs-i Nebevī aña delīldir
Men mâte mine'l-'aşkı feḳad mâte şehīdā

⁶⁴³ Ü1 140b; Muhammes -Ü2⁶⁴⁴ Aşkını gizleyip, iffetini muhafaza ederek ölen şehittir (Kenzu'l-ummāl, h. No: 6999-7000; Hakim, Hatib).

Taḥmīs

[mefāʿilün mefāʿilün feʿülün]

1 Cihānda eyledim ʿiṣyān-ı bisyār
 Be-ġāyet eyledim çok cürm ü evzār
 Kıyāmetde şorarsa baña Cabbār
 Cevābında derim ey Ġanī Settār
Günāhkārım günāhkārım günāhkār

2 Beni yoldan çıkardı nefis ü şeytān
 Dem-ā-dem eyledim biñ türlü ʿiṣyān
 Suʿāl ederse maḥşer günü Yezdān
 Cevābında derim ey Ḥay u Ġufrān
Günāhkārım günāhkārım günāhkār

3 Cihānda eyledim cürm ü günāhı
 Günāhımı añıp etmedim āhı
 ʿİnāyet kıl baña luṭf et ilāhī
 Meded ey pādişāhlar pādişāhı
Günāhkārım günāhkārım günāhkār

4 Bu cürm-ile nice olur ḥālim āyā
 Olur muyum ʿaceb maḥşerde rüsvā
 Ederse baña istifsār Mevlā
 Mecālim yokdurur inkāra aṣlā
Günāhkārım günāhkārım günāhkār

5 Bu **Luṭfi** kıl eder āh-ile feryād
 Cihānda olmadı bir laḥza dil-şād
 İlāhī eyle anıñ kalbi ābād
 Gice gündüz budur dilimde evrād
Günāhkārım günāhkārım günāhkār

⁶⁴⁵ Ü1 141a; Muhammes -Ü2

Taḥmīs-i Luṭfī

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey meh-i burc-ı leṭāfet ey şeh-i iklīm-i nāz
N'ola etsem cān u gönülünden saña 'arz-ı niyāz
Defter-i 'uşşākıña bu ben kuluñ luṭf eyle yaz
Ser-firāz ol bāğ-ı 'ālemde efendim ser-firāz
Dil-nüvāz ol dā'im ey maḥbūb-ı devrān dil-nüvāz
- 2 'Aşık-ı nālāna başıñ-ıçün eyle iltifāt
Mürde diller nuṭk-ı pākiñ ile bulsunlar ḥayāt
Ḥaṭırın al ele 'uşşākıñ edip ḥal müşkilāt
Gören iḥsānıñ seniñ bulur şehā ḡamdan necāt
Dil-nüvāz ol dā'im ey maḥbūb-ı devrān dil-nüvāz
- 3 Luṭf u iḥsān eyle ey nev-bāre-i bāğ-ı himem
'Aşık-ı şādıklara eyle nüvāziş kıl kerem
Ḥaṭırın kuṭb edip 'uşşāka luṭf et dem-be-dem
Kıl tevāzu' herkese ey pādişāh-ı muḥterem
Dil-nüvāz ol dā'im ey maḥbūb-ı devrān dil-nüvāz
- 4 Bir gül-i nev-restesin gülzār-ı ḥüsn ü ānda
Ḥaṭırın şor zümre-i üftādeniñ her ānda
Añılasın sen ḥaḳīkatle begim yārānda
Dilerim memdūh olasın zümre-i 'irfānda
Dil-nüvāz ol dā'im ey maḥbūb-ı devrān dil-nüvāz
- 5 Eyleme bu **Luṭfī**'i bī-çāreyi cānā cüdā
Ḥaṭır-ı vīrānını eyle tesellī dā'imā
Gāh u bī-gāh ṭab'-ı maḥzūnun su'al et kıl vefā
Olmaḳ isterseñ eger meşhūr-ı 'ālem dil-berā
*Dil-nüvāz ol dā'im ey maḥbūb-ı devrān dil-nüvāz*⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ Ü1 147a; Muhammes -Ü2⁶⁴⁷ Bu bend Ü1 nüshasında derkenar olarak yazılmıştır.

Ğazel-i Kenzî Tahmîs-i Luţfî

[fā'īlātün fā'īlātün fā'īlātün fā'īlün]

- 1 Sen beni yā Rabbenā ihvāna muhtāc eyleme
 ʿĀlem içre ben kuluñ yārāna muhtāc eyleme
 Ol Ḥabīb'in hürmeti dostāna muhtāc eyleme
 Kıl kerem yā Rab kes-i nā-dāna muhtāc eyleme
 Ver murādın kullarıñ bir cāna muhtāc eyleme
- 2 Cūd u ihsān u kerem verdiñ İlāhî Ḥātem'e
 Cenneti ihsān eden sensin cenāb-ı Ādem'e
 Daḥı 'İsā'yı 'aṭā kıldıñ Ḥudāyā Meryem'e
 Her murādātı veren yā Rabbî sensin ʿāleme
 Bir kuluñ bir kuluña ihsāna muhtāc eyleme
- 3 Yā ilāhî olmuşum müstağrak-ı baḥr-i günāh
 Künc-i zulmetde kodu ḥayfā beni baḥt-ı siyāh
 Avuc açdırma beni bir kimseye ey pādīşāh
 Kimseye destim küşād etdirme bir dem yā İlāh
 Dehr içinde bāy eger sulṭāna muhtāc eyleme
- 4 Kıl temām yā Rabbenā çokdur bizim noḳşānımız
 Luţf edip ʿafv eyle yā Rab cürm-i bî-pāyānımız
 Senden özge yok Ḥudā'mız ey bizim Yezdān'ımız
 Mağfiret kıl her ne deñlü var ise işyānımız
 Et müyesser cennetiñ mīzāna muhtāc eyleme
- 5 Luţfuñ ile **Luţfî** kuluñu İlāhî eyle şen
 Kim ola ʿālemde elṭāfıñ ile sağ u esen
 Çün buyurdu bu duʿāyı Kenzî-i şīrin-suḥan
 Yā Ḥudā nār-ı caḥīmiñ Kenzî-i āşīye sen
 Turgurup girmeklige ol āna muhtāc eyleme

[mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Ğamıñla ħasta-ħāl oldum
Gel ey serv-i revānım gel
Za'īf ü bī-mecāl oldum
Gel ey rūḥ-ı revānım gel
- 2 Firākıñ ile bīmārım
Füzūn olmaḡdadır zārım
Gice gündüz ben aḡlarım
Gel ey şāh-ı cihānım gel
- 3 Benim serv-i bülendimsin
Benim şāh-ı levendimsin
Benim nāzik efendimsin
Gel ey tāze cüvānım gel
- 4 Bu nāzıñdan şehā böyle
Nedir maḡşūduñu söyle
Efendim merḡamet eyle
Gel ey ārām-ı cānım gel
- 5 Bu Lutfi kuluñu yād et
Anı ḡamlardan āzād et
Dil-i maḡzūnunu şād et
Gel ey ḡaşı kemānım gel

⁶⁴⁹ Ü1 171b, Ü2 37b⁶⁵⁰ Başlık -Ü1

Luṭfî Gof̃t

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Erdi eyyām-ı ʔarab cümle yeşillendi çemen
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî
Ġayrı bir kimse daġı olmaya bir sen bir ben
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî
- 2 Her ağaç açuluben oldu mişāl-i cennet
Bir dıraġt altına oturup edelim ‘işret
Yiyüben içelim eyleyelim ‘ālî şöġbet
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî
- 3 Kātı güzelliği var ʔaşranıñ ey mäh-likā
Gūyiyā yere yeşil ƙalīce döşendi şehā
Vaktidir zevƙ ü şafānıñ ne durursun cānā
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî
- 4 Hafta geçmez dökülür her ağacıñ ezhārı
Hüsn-i dil-ber gibi pek tîz geçer ‘ömrüm varı
Geçmeyince bu letāfet bir iki kez bārı
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî
- 5 Sen baña naƙl-i beyān eyle nedir cevre sebeb
Yaz hisāb eyle saña ben diyeyim derdimi hep
Luṭfî ƙuldan hāzeriñ aşlı nedir söyle ‘aceb
Bāğ şafāsına seniñle gidelim gel çelebî

⁶⁵¹ Ü2 37b; Murabba -Ü1

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Şehā gel içelim bāde
Yine evvel bahār oldu
Edelim zevkī şahrāda
Yine evvel bahār oldu
- 2 Açıldı gonçe-i ra'cā
Çeker dem bülbul-i şeydā
Güzellendi çemen cānā
Yine evvel bahār oldu
- 3 Gelipdir mevsim-i 'işret
Edelim taşrada şöhet
İçelim vaktidir şerbet
Yine evvel bahār oldu
- 4 Neşāţ erbābı bī-ğamdır
Gül ise şād u hurremdir
Şafālar edicek demdir
Yine evvel bahār oldu
- 5 Kuluñ **Lutfi** 'yi handān et
Çıkıp gülzārı seyrān et
Yürü 'azm-i gülistān et
Yine evvel bahār oldu

⁶⁵² Ü1 171b; Murabba -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Dirîğ ey bî-vefā āhîr
Baña yâr olmadıñ gitdiñ
Bilin aḥvālîmî āhîr
Baña yâr olmadıñ gitdiñ
- 2 Unutduñ bendeñî cānā
Teraḥḥum etmediñ kaṭ'ā
Ḳatı her-cāy'îñ şāhā
Baña yâr olmadıñ gitdiñ
- 3 Begim meftûn-ı cām⁶⁵⁴ olduñ
Ġedā-yı ḥāş u 'ām olduñ
Cihānda ġayra rām olduñ
Baña yâr olmadıñ gitdiñ
- 4 Niçün ey şāh-ı devrānım
Alırsın āh u eḡānım
Uyup a'dāya sultānım
Baña yâr olmadıñ gitdiñ
- 5 Bu Luṭfî'ye cefā kıldıñ
Hep aġyāra vefā kıldıñ
Faḳîrîñe ezā kıldıñ ⁶⁵⁵
Baña yâr olmadıñ gitdiñ ⁶⁵⁶

⁶⁵³ Ü1 171b, Ü2 38a⁶⁵⁴ cām: cān Ü2⁶⁵⁵ Mısra -Ü1⁶⁵⁶ Mısra -Ü1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Nev-bahār erdi yeşillendi şehā rūy-ı zemīn
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim
İçelim billūr kadehden tatlı āb-ı engübīn
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim
- 2 Bülbülün āh-ile feryādını hep gūş edelim
Bülbüle āvāzı ile anı hāmūş edelim
Doldurup gül gibi cāmı bādeler nūş edelim
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim
- 3 Nice bir çeksin bu gönüm künc-i ğamda ıztırāb
Böyle kalırsam olur hālīm harāb-ender-harāb
Meze yerine dilerseñ 'ömrümü eyle kebāb
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim
- 4 Ğamlı durma dem-be-dem ol pādişāhım şādumān
Gül gibi dā'im feraħla gel açıl ey nev-cüvān
Her ne deñlü zahmet ise hātırım içün hemān
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim
- 5 Saña mı maḥşūşdur **Luṭfī** 'yle ülfet etmemek
Yaraşır mı sevdiğim ben kula raġbet etmemek
Hīç revā mıdır ya bugünlerde 'işret etmemek
Gel efendim nāzenīnim 'azm-i gülzār edelim

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Eyle teşrîf pâdişâhım bāğ bostân seyrine
Bir iki aḥbâb ile çık çemenistân seyrine
Hîç doyulmaz şimdi ezhâr-ı firāvân seyrine
Çık şalın biñ nâz ile şâhım gülistân seyrine
- 2 Her çiçek kaldırdı başını [yeñice] ḥ'âbdan
Yeñi ḥil'atler giyindi atlas-ı zer-bâbdan
Def'-i ğam kılmak için nûş eyle gel dest-âbdan
Çık şalın biñ nâz ile şâhım gülistân seyrine
- 3 Yâsemin sünbül karanfil gül benefşe erguvân
Bunlarıñ seyri eder cümle kulûbu şadumân
Durulur mu böyle günde ḥânedey nev-cüvân
Çık şalın biñ nâz ile şâhım gülistân seyrine
- 4 Seni gözler nergisiñ gözleri yoldadır şehâ
Ḥasretiñden lâleniñ bağı dolu kan dil-berâ
Hîç girer mi ele bi'llâhi begim böyle hevâ
Çık şalın biñ nâz ile şâhım gülistân seyrine
- 5 **Luṭfî** ile taşra zevkine çık ey 'ālî-cenâb
Nice bir eylersin andan pâdişâhım ictinâb
Bir eliñde bâde-i ḥamrâ bir eliñde şarâb
Çık şalın biñ nâz ile şâhım gülistân seyrine

[fa'ılātün fa'ılātün]

- 1 Baña cevır-ile cefāyı
Yeter etdiñ yeter etdiñ
Ġayra ihsān u 'aṭāyı
*Yeter etdiñ yeter etdiñ*⁶⁶⁰
- 2 Etmediñ bendeñe şefkat
Ya katı luṭf u mürevvet
Hele çok oldu eziyet
Yeter etdiñ yeter etdiñ
- 3 Tıtalım şabr ederim ben
Pek za'ıf oldu velī ten
Bu şovuk vādīleri sen
Yeter etdiñ yeter etdiñ
- 4 **Luṭf**i zārıñı bir dem
Etmediñ zerrece hurrem
Etme gel cevriñi her dem
Yeter etdiñ yeter etdiñ

⁶⁵⁹ Ü1 172a, Ü2 39a⁶⁶⁰ Bu şiirin, 1-3. bendleri Ü1 nüshasında yoktur.

[mef'ülü mefā'ilün]

- 1 Ben 'āşık-ı ğam-h'ārı
Terk eyleme sulţānım
Ben derde giriftārı
Terk eyleme sulţānım
- 2 Ey lebleri mey-gūnum
Sil dīde-i pūr-hūnum
Yād et dil-i maḥzūnum
Terk eyleme sulţānım
- 3 'Aqlım oluyor tārāc
Luţfuñ ile qalbim aç
Qalbiñden edip iḥrāç
Terk eyleme sulţānım
- 4 Kāğıdla dilim şād et
Ġamdan beni āzād et
Gāhīce ne var yād et
Terk eyleme sulţānım
- 5 Bu Luţfī şeydānın
Gör hāl-i perīşānın
Şor ḥāṭır-ı vīrānın
Terk eyleme sulţānım

⁶⁶¹ Ü1 172a, Ü2 39a

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Yeter öldük yeter cānā
Meded gel barışalım gel
Çarārım ıalmadı aşıā
Meded gel barışalım gel
- 2 Gel ayrılma begim benden
Cān ayrılmaz şehā tenden
Ferāğat edemem senden
Meded gel barışalım gel
- 3 Yedigim cümle sem oldu
Enīsım hep elem oldu
Nedīmım derd ü ğam oldu
Meded gel barışalım gel
- 4 Gele ey māh-ı tābānım
Ağıtma dīdeden ıanım
Şuçum 'afv eyle sultānım
Meded gel barışalım gel
- 5 Bu **Lutfi** derdnāk oldu
Elemle zaḥmnāk⁶⁶³ oldu
Emān şāhım helāk oldu
Meded gel barışalım gel

⁶⁶² Ü1 172a, Ü2 39b⁶⁶³ zaḥmnāk: derdnāk Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Meded ey hūblarıñ şāhı
Efendim gel baña küsme
Severseñ güzel Allāh'ı
Efendim gel baña küsme
- 2 Leṭāfet sendedir haqqā
Harāret tendedir şāhā
Ḳabāḥat bendedir cānā
Efendim gel baña küsme
- 3 Sevindi el vefāñ ile
Ben ağlarım ezāñ ile
Ḳabūl etdim cefāñ ile
Efendim gel baña küsme
- 4 Göñül ḥayrān olur sensiz
Ciger büryān olur sensiz
Bu cān nālān olur sensiz
Efendim gel baña küsme
- 5 Bu **Lutḫi** 'ye gel ey meh-rū
Cefā etme cihāndır bu
Kerem kıl ey gözü āhū
Efendim gel baña küsme

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Ey benim şāh-ı hūbānım
Şafā geldiñ şafā geldiñ
Benim devletli sultānım
Şafā geldiñ şafā geldiñ
- 2 Benim serv-i ser-efrāzım
Benim ey gözü şeh-bāzım
Benim maḥbūb u mümtāzım
Şafā geldiñ şafā geldiñ
- 3 Esīr-i miḥnet olmuşdum
Ġarīb-i firḳat olmuşdum
Saña ben ḥasret olmuşdum
Şafā geldiñ şafā geldiñ
- 4 Hele oldum begim ḥandān
Göñül oldu yine şādān
Seni özler idi bu cān
Şafā geldiñ şafā geldiñ
- 5 Gelince añladım ben de
Var imiş merḥamet sende
Sevindi **Luṭfī** efgende
Şafā geldiñ şafā geldiñ

⁶⁶⁵ Ü1 172b; Murabba -Ü2

[fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bendeñe ey bī-vefā
Etme sitemle cefā
Hañçer ile dil-berā
Qıyma yazıkdır baña
- 2 Yırtıp iki dāmenim
Āteşe yakma tenim
Cürmümü 'afv et benim
Qıyma yazıkdır baña
- 3 Eyleme sīnemi çāk
Menzilimi kılma hāk
Gel beni etme helāk
Qıyma yazıkdır baña
- 4 Müsteḥāk oldumsa ben
Ölüme ey gül-beden
Şuçumu bağışla sen
Qıyma yazıkdır baña
- 5 **Luṭfī** ile ey güzel
Eyleme ceng ü cedel
Sevdicegim etme gel
Qıyma yazıkdır baña

[mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Tütarsın pend-i a'cāyı
 Vefāsız bī-mürevvetsin
 Hākīkatsız be her-cāyī
 Vefāsız bī-mürevvetsin
- 2 Gözüm yaşını çağlatdıñ
 Derūnum nāra dağlatdıñ
 Be hey zālīm çok ağlatdıñ
 Vefāsız bī-mürevvetsin
- 3 Edersin cev̄r ü istignā
 Bu ben üftādeñe cānā
 Güzelsin n'eyleyim amma
 Vefāsız bī-mürevvetsin
- 4 Gözüm kıana boyandırdıñ
 Vücūdum nāra yandırdıñ
 Beni cāndan uşandırdıñ
 Vefāsız bī-mürevvetsin
- 5 Sen olduñ **Luṭfī** 'niñ şāhı
 Eder hep rūz şeb āhı
 İnān v'allāhi bi'llāhi
 Vefāsız bī-mürevvetsin

[5'li Hece ölçüsü ile yazılmıştır.⁶⁶⁹]

- 1 Bendeñe cānā
 Kıyma luṭf eyle
 Ey semen-sīmā
Kıyma luṭf eyle
- 2 Ey meh-i tābān
 Derde et dermān
 Cānım al āmān
Kıyma luṭf eyle
- 3 Ey yüzü māhım
 Alma gel āhım
 Kıl kerem şāhım
Kıyma luṭf eyle
- 4 Diñle bu zārı
 Kõmuşam ‘ārı
 ‘Ömrümüñ varı
Kıyma luṭf eyle
- 5 **Luṭfī**’ye şāhā
 Etme istiğna
 Ey gül-i ra‘nā
Kıyma luṭf eyle

⁶⁶⁸ Ü1 173a; Murabba -Ü2

⁶⁶⁹ Bu şiir hem “ fâ‘ilâtün fâ’ ” ve “ müfte‘ilâtün ” kalıplarına uymaktadır ama bunları aruz bahirleri içinde tespit edemediğimizden dolayı şiirin veznini hece vezni olarak değerlendirdik.

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Efendim sevdigim cānım
Baña cev̄r etme sulṭānım
Benim serv-i ḥırāmānım
Baña cev̄r etme sulṭānım
- 2 Benim ey ṣāh-ı devrānım
Benim dil-ber-i fettānım
Benim ey Yūsuf-ı ṣānım
Baña cev̄r etme sulṭānım
- 3 Benim ey verd-i ḥandānım
Benim kākül-i reyḥānım
Benim zülf-i perīṣānım
Baña cev̄r etme sulṭānım
- 4 Ḥabībim cāna cānānım
Ṭabībim derde dermānım
Benim lebleri mercānım
Baña cev̄r etme sulṭānım
- 5 Gel alma āh u efḡānım
Aķıtma dīdeden ḳanım
Yazıķdır **Luṭfī** 'ye cānım
Baña cev̄r etme sulṭānım

[mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Bu şehir içindeki hūblar
Severler hem sevilirler
Güneş yüzlü o maḥbūblar
Severler hem sevilirler
- 2 Kimi_eyler dā'imā feryād
Kimi_eyler kendisin berbād
Kimi Şīrīn kimi Ferhād
Severler hem sevilirler
- 3 Güzeldir kimi meh-rūdur
Kimisi bir içim şudur
Dem-ā-dem kārı budur
Severler hem sevilirler
- 4 Kimi üftādesin gözler
Kimi dil-berini özler
Be **Luṭfī** gice gündüzler
Severler hem sevilirler

⁶⁷¹ Ü1 173b, Ü2 40a

[mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Bu şehir içinde sen cānā
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın
Beni şād etmediñ aşlā
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın
- 2 Karārım komadıñ bende
Mecālim kalmadı tende
Vefādan yok eşer sende
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın
- 3 Varıp ağıyāra bī-minnet
Edersin zevk ile şöḥbet⁶⁷³
Yok aşlā sende hīç şefkat
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın
- 4 Benim ḥālim yaman etdiñ⁶⁷⁴
İşim āh u fiğān etdiñ
Elif kaddim kemān etdiñ
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın
- 5 Edersin 'āşıka ālı
Şavarsın edip ihmāli
Nice olur **Lutfī** 'niñ ḥāli
Keremsiz bī-ḥakīḳatsın

⁶⁷² Ü1 173b, Ü2 40a⁶⁷³ şöḥbet: 'işret Ü2⁶⁷⁴ Benim ḥālim yaman etdiñ: Hem ḥālim yaman oldu Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Ğamıñla derdnāk oldum
Emān ey merḥametsiz gel
Fırāķıñla helāk oldum
Emān ey merḥametsiz gel
- 2 Yaşım Ceyḥūn'a döndürdüñ
Yüzüm altuna döndürdüñ
Beni Mecnūn'a döndürdüñ
Emān ey merḥametsiz gel
- 3 Saña dil vereli cānā
Cihānda gülmedim aṣlā
Terahḥum eyle aḥyānā
Emān ey merḥametsiz gel
- 4 Benim nokṣānıma bakma
ʿUyūbum başıma kaḫma
Beni āteşlere yaḫma
Emān ey merḥametsiz gel
- 5 Bu **Luṭfī** saña ʿāşıḫdır
Reh-i ʿaṣḫıñda şādıḫdır
Anı öldürme yazıḫdır
Emān ey merḥametsiz gel

⁶⁷⁵ Ü1 174a; Murabba -Ü2

[fa'ılātün fa'ılātün fa'ilün]

- 1 Kārım oldu rüz şeb āh u fiğān
Merḥamet eyle baña ey nev-cüvān
Firkatiñle oldu aḥvālim yaman
El-emān ey nāzenīnim el-emān
- 2 İştıyākıñ bağrımı ḥūn eyledi
İftirākıñ ḳaddimi nūn eyledi
‘Aşķıñ āḥir beni Mecnūn eyledi
El-emān ey nāzenīnim el-emān
- 3 Eylediñ cevır ü eziyet bendeñe
Ḳılmadıñ bir pāre şefḳat bendeñe
Etmediñ luṭf u mürevvet bendeñe
El-emān ey nāzenīnim el-emān
- 4 Oldu kārıñ bendeñe cevır ü cefā
Āh u efğān eylerim şubḥ u mesā
Ya beni ḳatıl eyle ya eyle vefā
El-emān ey nāzenīnim el-emān
- 5 Dīde-i baḥtım münevver olmadı
Beliñi ḳocmaḳ muḳadder olmadı
Eliñi öpmek müyesser olmadı
El-emān ey nāzenīnim el-emān
- 6 Alma ağyārı kerem ḳıl yanıña
Zerrece düşmez efendim şānıña
Merḥamet ḳıl Luṭf-i nālānıña
El-emān ey nāzenīnim el-emān

⁶⁷⁶ Ü1 174a, Ü2 40b

[mef'ülü mefā'ilün]

- 1 Ben 'āşık-ı nālāna
Luṭf eyle ne var şāhım
Ben sīnesi büryāna
Luṭf eyle ne var şāhım
- 2 Ben 'āşık-ı şeydāyım⁶⁷⁸
Bir şāhib-i sevdāyım⁶⁷⁹
Bir kemter-i ednāyım
Luṭf eyle ne var şāhım
- 3 Bende beni bağlatma
Her rûz şeb ağlatma
Cigerimi dağlatma
Luṭf eyle ne var şāhım
- 4 Hicriñ ile bīmārım
Ben dem-be-dem ağlarım
Bir derde giriftārım
Luṭf eyle ne var şāhım
- 5 **Luṭfi** 'ye vefālar kıl
Raḥm eyle 'aṭālar kıl
Anıñla şafālar kıl
Luṭf eyle ne var şāhım

⁶⁷⁷ Ü1 174b, Ü2 40b⁶⁷⁸ şeydāyım: şeydāya Ü1⁶⁷⁹ sevdāyım: sevdāya Ü1

[mef'ülü mefā'ilün]

- 1 Cānā baña hıışm etme
 Şuçum ne günāhım ne
 Luţf et beni incitme
Şuçum ne günāhım ne
- 2 Alma benim efğānım
 Raḥm eyle benim cānım
 Bildir baña sultānım
Şuçum ne günāhım ne
- 3 Etme baña gel evzā
 Aķıtma gözümnden mā
 Naķl eyle baña cānā
Şuçum ne günāhım ne
- 4 Cevr etme baña böyle
 Hıışm etme şehā öyle
 Cānā kerem et söyle
Şuçum ne günāhım ne
- 5 **Luţfī** ķuluñu güldür
 Ger ister-iseñ öldür
 Ammā suçumu bildir
Şuçum ne günāhım ne

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Һамду li‘llāh yine erdi cānā
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
 Һаққ’а şük(ü)r edelim şubḥ u meṣā
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 2 Құllарына бу Һақ’ıñ ni‘metidir
 Nārdan āzādлығына һүccetidir
 Mü’miniñ sebab-i raḥmetidir
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 3 Dediler bu aya sulṭān-ı şuhūr
 Bu ay içinde dola ‘āleme nūr
 Hep ‘uşāt bunda olurlar mağfūr
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 4 Gūyiyā her gicesi Qadr u Ber’āt
 Gündüzü ‘ıyd-ı sa‘īd [ü] berekāt
 Edelim şubḥ u meṣā hep ḥasenāt
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 5 İbtidāsı bu ayıñ raḥmetdir
 Ortası mağfıret ü ni‘metdir
 Şübhesiz āhiri de cennetdir
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 6 Çokça zıkr eyle şehā Mevlā’yı
 Ġayrıya etme kıyās bu ayı
 Hep kanādīli tutar dünyāyı
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān
- 7 Cennetiñ kapıları hep açılır
 Dā’imā ‘āleme raḥmet saçılır
 Luṭfiyā cümle günāhdan geçilir
 Geldi ‘izzetle mübārek Ramażān

⁶⁸¹ Ü2 41a; Murabba -Ü1

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Māh-ı rûze yine teşrîf etdi
 Ramazānıñ ola cānā meymūn
 Dile hep geldi neşāt ğam gitdi
Ramazānıñ ola cānā meymūn
- 2 Halk-ı ‘ālem sevinip şād oldu
 Kayd-ı ğamdan çoğu āzād oldu
 Qalb-i fāsıķ qatı berbād oldu
Ramazānıñ ola cānā meymūn
- 3 Māh-ı rûzeñ şanemā ola sa‘īd
 Derd ü ğam senden ola cümle ba‘īd
 Her giceñ Qadr ola her gündüzüñ ‘īd
Ramazānıñ ola cānā meymūn
- 4 Raḥmeti Hakk’ıñ olur bunda nüzül
 Berekātı Hakk’ıñ olur mebzül
 Hakk ede şavm u şalātını kabül
*Ramazānıñ ola cānā meymūn*⁶⁸³

⁶⁸² Ü2 41a; Murabba -Ü1⁶⁸³ Bu murabbanın mahlas bendi yoktur.

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Bi-ḥamdi'llāh ki bayrām erdi cānā
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ
Bize gösterdi bugünleri Mevlā
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ
- 2 Hudā 'afv eyleyip hep seyyi'ātñ
Şağ elden şunula yarın ber'ātñ
Ḳabūl eyleyüben şavm u şalātñ
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ
- 3 Kirāmend-ise hep a'lā vü ednā
Kimi sincāb u nāfe kimi dībā
Donan sen de efendim cennetāsā
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ
- 4 Ḳadeḫ alır ele hep bāde-nūşān
Ederler 'işret ü zevḳi firāvān
Dilerim ben seniñ ey şāh-ı ḥübān
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ
- 5 Şalın **Luṭfī** o ḥüb-endāmı görsün
'Aṭālar ḳıl biraz in'āmı görsün
Gel öldürme hele merāmı görsün
Mübārek ede Ḥaḫ 'ıyd-ı şerifñ

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Derdimi naql eyle ey bād-ı seher cānānıma
Merhamet etsin efendim dīde-i giryānıma
Söyle aḥvālîmi hem ol şāh-ı 'ālî-şānıma
Var yürü benden selām et ey şabā cānānıma
- 2 Ol şeh-i 'ālî-cenābıña düş olursa gözüñ
Kıl ḥazer ādāb ile söyle ne var(i)se sözüñ
'İzzet ü ta'zīm ile sür ḥāḳ-i pāyiñe yüzüñ
Var yürü benden selām et ey şabā cānānıma
- 3 O benim kalbimden ašlā çıkdığı yok şubḥ u şām
Lîk ben bendesini terk eyledi ol ḥoş-ḥırām
Gerçi ol yıllar geçer ben kula göndermez selām
Var yürü benden selām et ey şabā cānānıma
- 4 Derdimi bir bir beyān et o şāhıma cümle hep
De ki **Luṭfî** ḥasretiñle kanlar ağlar rûz şeb
Sözünü ammā dirāz etme şaḳın eyle edeb
Var yürü benden selām et ey şabā cānānıma

⁶⁸⁵ Ü2 41b; Murabba -Ü1

[mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Şehā ḥālimden ol āgāh
Teraḥḥum et baña ey şāh
Benim ḥālim ḥarāb eyvāh
Süleymān-ı zamānım āh
- 2 Güzellik ḥātemi ey yār
Gider elden şaḳın zinhār
Olur mūrveş ḥaṭıñ ızhār
Süleymān-ı zamānım āh
- 3 Sözüne uyma aḡyārıñ
Pāyına düşme her ḥārıñ
Nice bir baña āzārıñ
Süleymān-ı zamānım āh
- 4 Raḳīb-i dīve cānānım
Şaḳın yüz [ver]me sulṭānım
Gider taḥṭıñ benim cānım
Süleymān-ı zamānım āh
- 5 Derūnun yaḳdıñ āfāḳıñ
Nice_olur ḥāli müştāḳıñ
Gel alma āhı ʿuşşāḳıñ
Süleymān-ı zamānım āh
- 6 Bu Luṭfī ḳuluña aşlā
Teraḥḥum etmediñ cānā
Nice bir nāz u istiḡnā
Süleymān-ı zamānım āh

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Dilā ol gözü mestāne
Süleymān'ım efendimdir
Bu şehir içinde bir dāne
Süleymān'ım efendimdir
- 2 Severim 'ahde durursa
Ço ursun zaḥm urursa
Ederim ne buyurursa
Süleymān'ım efendimdir
- 3 Güzeldir ol gözü āḥū
Dişidir bī-naẓīr incü
Kölesiyem anıñ ben ū
Süleymān'ım efendimdir
- 4 Dilerse tīrini atsin
Dilerse derde derd kıatsın
Diler dögsün diler şatsın
Süleymān'ım efendimdir
- 5 Benim göñlümü etsin şād
Daḥı bu qalbimi ābād
Beni eylesin āzād
Süleymān'ım efendimdir
- 6 Şehidir ceyş-i ḥübānıñ
Gülüdür bu gülistānıñ
Bu Luṭfī kıludur anıñ
Süleymān'ım efendimdir

⁶⁸⁷ Ü1 175a; Murabba -Ü2

[mefā'īlūn mefā'īlūn]

1 Gel alma āh u efġānım
 Aķıtma dīdeden ķanım
 Efendim şāh-ı hūbānım
Bañā raķm et Süleymān'ım

2 Beni gel derdnāk etme
 Begim sīnemi çāk etme
 Beni ġamla helāk etme
Bañā raķm et Süleymān'ım

3 Cefā etme bu ben zāra
 'Atālar ķıl bu bīmāra
 Gel eyle derdime çāre
Bañā raķm et Süleymān'ım

4 Benim bir nāzenimsin sen
 Daķı bir meh-cebīnsin sen
 Bugün şāķib-nigīnsin sen
Bañā raķm et Süleymān'ım

5 Eder dil rūz şeb zārı
 Gel etme baña āzārı
 Unutma **Luţfī** ġam-ķvārı
Bañā raķm et Süleymān'ım

[mef'ülü mefā'ilün]

1 Ey gönçe-i ḥandānım
 Ey āfet-i devrānım
 Bu ḳalb-i perīṣānım
Seyr eyle Süleymān'ım

2 Bir dīdesi açıḳla
 Bir 'işrete lāyıkla
 Bir hem-dem-i ṣādıḳla
Seyr eyle Süleymān'ım

3 İçir meyi yārāne
 Şahrāda ḥakīmāne
 Çıḳ bāğ-ile bostāna
Seyr eyle Süleymān'ım

4 İç bāde-i ḥamrāyı
 Çek 'aşḳla şahbāyı
 Aḥbābla mer'āyı
Seyr eyle Süleymān'ım

5 Al yañına dil-dārı
 Gez bāğla gülzārı
 Bu **Luṭf**-i bīmārı
Seyr eyle Süleymān'ım

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Esirge bendeñe cānā
Helāk oldum helāk oldum
Teraḥḥum et baña şāhā
Helāk oldum helāk oldum
- 2 Bütün techīzi düzsünler
Gelip taşımı yazsınlar
Hemān kabrimi kızsınlar
Helāk oldum helāk oldum
- 3 Baña luṭf ede Yezdān'ım
Ede yoldaşım ĩmānım
Nefes tükendi sulṭānım
Helāk oldum helāk oldum
- 4 Ederim āh-ile şīven
Bir ince mūya döndü ten⁶⁹¹
...
[Helāk oldum helāk oldum]

⁶⁹⁰ Ü1 175b; Murabba -Ü2

⁶⁹¹ Ü1 nüshasında, bu sayfanın devamındaki 176 ve 177. varaklar eksiktir.

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 ...
... [seni Allāh'a emānet]⁶⁹³
Gün yüzünü görmeye seniñ dīde-i düşmen
Ey hūb-ı zamānım seni Allāh'a emānet
- 2 Şād ol yürü güller gibi ey kāmēti bālā
Ḥandān ede her demde seni Bārī te'ālā
Āfāt-ı deh(i)rden seni hıfz eyleye Mevlā
Ey rūḥ-ı revānım seni Allāh'a emānet
- 3 Ağyāra vefā eyleme ey gözleri k̄ara
Eyleme cefāları begim bu dil-i zāra
Ok gibi felek atdı beni ğayrı diyāra
Ey kaşı kemānım seni Allāh'a emānet
- 4 Der misiñ 'aceb **Lutffī** kulum ğamda mı kaldı
Derd ü elem ü miḥnet anıñ yaqasın aldı
Senden ayırıp anı felek ğurbete şaldı
Ey tūṭī lisānım seni Allāh'a emānet

⁶⁹² Ü1 178a; Murabba -Ü2

⁶⁹³ Bu bendin ilk iki mısrası eksiktir.

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Yā ilāhī ederim leyl ü nehār bunu recā
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine
Āb-ı ihsānıñ ile āteşim eyle itfā
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine
- 2 Çekemem ğam yükünü bāra taḥammül edemem
Her gice āh ederim zāra taḥammül edemem
Bir za‘īf kemteriñim nāra taḥammül edemem
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine
- 3 Mā’-ı luṭfuñ ile ben teşneni eyle reyyān
Nār-ı hicriñle tenim etme Hudāyā sūzān
Ayrılık acısını gösterme ben kula emān
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine
- 4 Miḥnet odu ile yandırma bu mecrūḥ bedenim
Ḥasret ü derd ü elem ile tutuşdurma tenim
Cigerim āteş-i firkatle kebāb etme benim
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine
- 5 **Luṭfī**’niñ yandı derūnu yine yakma tekrār
Anı bārān-ı kerem ile söyündür her-bār
Āteşi eylediñ İbrāhīm’e gül(i)zār
Beni yā Rabbī meded yakma firāk āteşine

⁶⁹⁴ Ü1 178a; Murabba -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Meded kār etdi cāna derd-i firqat
 Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver
 Beni āteşlere yandırdı ḥasret
Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver
- 2 'Aceb şıḥḥatde midir cismi anıñ
 Alır mı yine āhın 'āşıkānıñ
 Nicedir ṭab'-ı pāki nev-cüvānıñ
Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver
- 3 O mehveş gideli dil oldu maḥzūn
 Gice gündüz gözümden aqmada ḥūn
 Peyām-ı yār ile et beni memnūn
Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver
- 4 Gel ey bād-ı seḥer kıl beni ḥandān
 Baña bildir nicedir ṭab'ı el-ān
 Ne keyfiyyetdedir ol şāh-ı ḥübān
Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver
- 5 Bu **Luṭfī** 'niñ oḥunu āhın aldı
 Ğam ile dil yem-i hicrāna daldı
 Benim işim hemān Allāh'a ḳaldı
Şabā luṭf eyle yārimden ḥaber ver

⁶⁹⁵ Ü1 178b, Ü2 42a

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Saña kâğıd yazar-iken dil ile cān ağladı
 Āh u⁶⁹⁷ efğan ederek bu çeşm-i giryān ağladı
 Ben gedānīñ hālını görüp teraḥḥum eyleyip
Kāğıdım iki büküldü kalemim kan ağladı
- 2 Ğamla ḳurumuş midādım benim ey şāh-ı cihān
 Ezdim anı gözlerim yaşıyla ey rūḥ-ı revān
 Saña nağme yazmağa başlayıcaḳ ey nev-cüvān
Kāğıdım iki büküldü kalemim kan ağladı
- 3 Baña bir kâğıd 'atā etmediñ oldum nā-ümīd
 Nice demdir gözlerimden olduñ 'ömrüm nā-bedīd
 Ağzın açıp ḳaldı ḥayretle görüp ḥalim divīd
Kāğıdım iki büküldü kalemim kan ağladı
- 4 Ben gibi ḳara giyindi divīdim de yāsda
 Ağzın açacaḳ liyāḳat ḳalmadı mikrāşda
 Saña aḥvālim yazınca sevdiğim ḳırtāşda
Kāğıdım iki büküldü kalemim kan ağladı
- 5 **Luṭfī** ḳula etmediñ ašlā teraḥḥum dil-berā
 Luṭf u⁶⁹⁸ iḥsān eyleyip bir kâğıd etmediñ 'atā
 Dūd-ı āhımdan mürekkeb ḳaralar giydi şehā
Kāğıdım iki büküldü kalemim kan ağladı

⁶⁹⁶ Ü1 178b, Ü2 42a⁶⁹⁷ u -Ü2⁶⁹⁸ u -Ü1

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

- 1 Gülsitān-ı dehr içinde gül gibi ey meh-cebīn
Gel efendim gel begim gel nāzenīnim sen hemān
Ḥasretiñle ağlayıp ben edeyim āh u enīn
Gel efendim gel begim gel nāzenīnim sen hemān
- 2 ‘Āşık olmadık saña bülbul mü var ey gül-‘izār
Etdiler rüyuñu karşı āh u efgānı⁷⁰⁰ hezār
Ağlayayım derd ü miḥnet ile ben leyl ü nehār
Gel efendim gel begim gel nāzenīnim sen hemān
- 3 Sen gibi bir dil-ber-i ra‘nā cüvān yokdur şehā
Saña ‘āşık olan eyler yoluña cānın fedā
Kıl tebessüm gonçe gibi dā’imā ey meh-liķā⁷⁰¹
Gel efendim gel begim gel nāzenīnim sen hemān
- 4 Luṭf edip ey verd-i zībā eyle ‘azm-i gülsitān
Bir iki nev-reste ile gel açıl ey nev-cüvān
Eylesin **Luṭfī** kuluñ giryān olup āh u fiğān
Gel efendim gel begim gel nāzenīnim sen hemān

⁶⁹⁹ Ü1 179a, Ü2 42b⁷⁰⁰ efgānı: efgānım Ü2⁷⁰¹ Mısra -Ü1

[fāilātün fāilātün fāilün]

- 1 Devşirirsin yaşamız sen ‘ākibet
 Āh eliñden ey ölüm āh el-emān
 Cümle toprak olısar ten ‘ākibet
Āh eliñden ey ölüm āh el-emān
- 2 Sensin oğlu atadan ayıran
 Nice ma‘şūmları da öksüz koyan
 Cānına māderleriñ āteş uran
Āh eliñden ey ölüm āh el-emān
- 3 Sensin ata ana bağrın yakıcı
 Cānın alıp zīr-i hāka şokucu
 Nice cem‘iyet bozup ev yıkıcı
Āh eliñden ey ölüm āh el-emān
- 4 Cānın alıp halkı eylersin hebā
 Cānlara kıymağdır işin dā’imā
*Āh mine’l-mevt*⁷⁰³ der saña bāy u gedā
Āh eliñden ey ölüm āh el-emān
- 5 **Luṭfī**-i bī-çāre eyleyip fiğān
 Gözlerimden akıdır yaş-ile kan
 Kimse kırtulmaz eliñden bī-gümān
Āh eliñden ey ölüm āh el-emān

⁷⁰² Ü1 179a, Ü2 43a

⁷⁰³ Ölümün verdiği acıyı ifade etmek üzere kullanılan ve “Ah bu ölüm(ün elin)den!” anlamına gelen sözdür.

[7'li Hece ölçüsü ile yazılmıştır.]

- 1 Cürm ü haṭāya bir bir
Gel tevbe eyle tevbe
Ol tā'ib ü müstağfir
Gel tevbe eyle tevbe
- 2 Hāḡ yolunda helāk ol
Derd-ile derdnāk ol
Tevbe şuyuyla pāk ol
Gel tevbe eyle tevbe
- 3 Bir gün tālān olursun
Sen de 'uryān olursun
Şoñra pişmān olursun
Gel tevbe eyle tevbe
- 4 Cümle günāhına hep
Tevbe eyle rūz şeb
Olur 'afvına sebep
Gel tevbe eyle tevbe
- 5 **Luṭfī** gel ol tevbekār
Bir daḡı etme evzār
Cümle haṭāña her-bār
Gel tevbe eyle tevbe

⁷⁰⁴ Ü1 179b; Murabba -Ü2

[7'li Hece ölçüsü ile yazılmıştır.]

- 1 Sen kendiñi bilmedin
 ʿİrfānı ārzūlarsın
 ʿAqlıñ başa dermedin
 İzʿānı ārzūlarsın
- 2 Rāh-ı Hakk'a gitmedin
 Dervīş olmak istersin
 Mürşid elin tutmadın
 Cānānı ārzūlarsın
- 3 Şular gibi rūz [u] şeb
 Yüzüñ yere sürmedin
 Māhīleyin dem-be-dem
 ʿUmmānı ārzūlarsın
- 4 **Luṭfī** yaş akıtmadın
 Dā'im gülmek murādın
 Derd-i ʿaşka düşmedin
 Dermānı ārzūlarsın

⁷⁰⁵ Ü1 180a; Murabba -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 İlähî mücrümüm bir rû-siyâhım
Benim dağlarcadır her bir günâhım
Esirge ben kuluña pâdişâhım
Şuçum 'afv eyle sulţânım kerem kıl
- 2 Kârınca dîdesi miqdârı aşlâ
Eser yokdur sevâbdan bende kaç'a
Kıyâmetde nice olur hâlim âyâ
Şuçum 'afv eyle sulţânım kerem kıl
- 3 Cihânda eyledim çok cürm şad-âh
Şoñunda nice olur hâlim eyvâh
'Inâyet et baña ey erhamu'llâh
Şuçum 'afv eyle sulţânım kerem kıl
- 4 'Uşât [u] mücrimîn içinde âyâ
'Aceb var mı ola hîç benden ednâ
Teraḥḥum eyle baña yüce Mevlâ
Şuçum 'afv eyle sulţânım kerem kıl
- 5 Eder cürmü efendim **Lutfî** kuldur
Anıñ îmânla kalbini doldur
Seniñ raḥmetiñiñ deryâsı boldur
Şuçum 'afv eyle sulţânım kerem kıl

⁷⁰⁶ Ü1 180a, Ü2 43a

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Şalâdır ehl-i 'irfâna
Gelen gelsin bu meydâna
Girip 'aşk ile devrâna
Gelen gelsin bu meydâna
- 2 Bu cāy-ı istirâhatdır
Bu eyvân-ı tarîkatdır
Bu meydân-ı muhabbetdir
Gelen gelsin bu meydâna
- 3 Gelenler buña olur şād
Dili gamdan olur āzād
Okuyup zikr ile evrād
Gelen gelsin bu meydâna
- 4 Dirilir bunda 'uşşâklar
Ederler zikri şādıklar
Dem-â-dem bağı yanıklar
Gelen gelsin bu meydâna
- 5 Bu **Luṭfî** bir gülistândır
Bunuñ ezhârı handândır
Bu bir pākîze meydândır
Gelen gelsin bu meydâna

[fa‘ilātün fa‘ilātün fa‘ilün]

- 1 Geldi bayrām erdi yād et bendeñi
 Bu mübārek günde ağlatma beni
 ‘İyd-ı vaşlıñ ile şād et bendeñi
Bu mübārek günde ağlatma beni
- 2 Halk-ı ‘ālem cümle oldu şādumān
 Ben belā-keş dā’im etmekde figān
 Kıl teraḥḥum bendeñe ey nev-cüvān
Bu mübārek günde ağlatma beni
- 3 Beni şād eyle ne var ey dil-nüvāz
 Hātırım eyle⁷⁰⁹ tesellī gel biraz
 Merḥamet kıl bendeñe gel etme nāz
Bu mübārek günde ağlatma beni
- 4 **Luṭfī**’ye etme efendim gel cefā
 Eyle gel anıñ ⁷¹⁰ ile zevk ü şafā
 Sevdigim cānım efendim Muştafā
Bu mübārek günde ağlatma beni

⁷⁰⁸ Ü1 180b, Ü2 43b⁷⁰⁹ eyle -Ü2⁷¹⁰ anıñ -Ü1

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Begim bir laḥẓa hīç sensiz
Göñül eglenmez eglenmez
Olur mu cān ola tensiz
Göñül eglenmez eglenmez
- 2 Seni görmesem ey dil-dār
Baña küllḥan olur gülzār
Gözüme 'ālem olur dar
Göñül eglenmez eglenmez
- 3 Ne demde vü ne 'işretde
Ne zevḳde vü ne şoḥbetde
Cemālsiz daḥı cennetde
Göñül eglenmez eglenmez
- 4 Bu Luṭfī oldu dīvāne
Dem-ā-dem söyler efsāne
Çıkarsam da gülistāna
Göñül eglenmez eglenmez

⁷¹¹ Ü1 181a; Murabba -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Seniñle sürdügüm devrân
 Hayâl oldu hayâl oldu
 ẖanî etdikleriñ iḥsân
Hayâl oldu hayâl oldu
- 2 ẖanî ey kâmeti Tûbâ
 Ederdiñ baña istiğnâ
 ẖanî ol meclis-i ğarrâ
Hayâl oldu hayâl oldu
- 3 ẖanî içdigimiz câmlar
 ẖanî ol kutlu eyyâmlar
 ẖanî etdigiñ ikrâmlar
Hayâl oldu hayâl oldu
- 4 Sirişkim ğamla al olup
 Bu kıddim dahı dâl olup
 Vücûdum şimdi nâl olup
Hayâl oldu hayâl oldu
- 5 ẖanî ey **Lutfî**-i şeydâ
 Olurduñ yâr ile tenhâ
 ẖanî ol şoḥbet-i ra'nâ
Hayâl oldu hayâl oldu

⁷¹² Ü1 181a; Murabba -Ü2

[mef'ülü mefā'ilün]

- 1 Düş oldu göñül hayfā
Bir dil-ber-i fettāna
Tutuşdu yürek ammā
Bir āteş-i sūzāna
- 2 Bir nīmce nigāh etdi
Tīz tīz gülerek gitdi⁷¹⁴
Haylī dili incitdi
Dāğ urdu yine cāna
- 3 Hüsniinde letāfet var
Kalbinde şetāret var
Vechinde beşāset var
Güler durur insāna
- 4 İki ruḥunuñ aṣlā
Vaşfin edemem kaç'ā
Şad-berg iki gül gūyā
Konmuş iki fincāna
- 5 İki elini öpsem
Ayağına yüz sürsem
Bakmaz mı o ḥūb bilsem
Ben 'āşık-ı nālāna
- 6 Başındaki kāküller
Gūyā nice sūnbüller
Taḳrīr edemez diller
Beñzer mi o reyḥāna

⁷¹³ Ü1 181b, Ü2 44a⁷¹⁴ gitdi: geldi Ü2

- 7 Bir pāk̄ze-meşrebdır
Gül yüzlü şeker-lebdir
Ġāyetde mü'eddebdir
Ol dişleri dürdāne
- 8 Āzārı nezāketli
Reftārı ʔarāvetli
Güftārı leʔāfetli
Maḥbūb-ı zarīfāne
- 9 Bir dil-ber-i meh-rūdur
Bir dişleri incüdür
Gūyā bir içim şudur
O gözleri mestāna
- 10 Nūru yüzünün ẓāhir
İslāmı kavī ʔāhir
Yüzünü gören kāfir
Elbet gelir ĩmāna
- 11 Ġāyetde beli ince
Beñzer ruḥu ʔurunca
Anıñ gibi bir gönçe
Gelmedi gülistāna
- 12 Olduñ ise sen nā-çār
‘Aşk derdi ile bīmār
Aḥvālīñi ‘arz et var
Luṭfī Küçük ‘Osmān’a

3.4.6. [Gazeller]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Maṭla'-ı naẓm-ı kerīm ey şāh *bismi'llāhdır*⁷¹⁶
Tāc-ı Qur'ān-ı 'azīm ey māh *bismi'llāhdır*
- 2 Yaraşır altun kalemle olsa taḥrīr ibtidā
Muşḥafa revnaḵ veren v'allāh *bismi'llāhdır*
- 3 Lāyık oldur ki⁷¹⁷ yazıyla ibtidā mecmū'aya
Şübhesiz bir ulu zikru'llāh *bismi'llāhdır*
- 4 Hū'ābdan kalkıp seherde besmeleyle al vuzū
Kim du'ā-yı şubḥ-gāh bi'llāh *bismi'llāhdır*
- 5 Her neye başlansa *bismi'llāh*la olur temām
Vird-i āgāh 'arīf-i bi'llāh *bismi'llāhdır*
- 6 Düşmesin hergiz diliñden Luṭfiyā şubḥ u mesā
Vird olan 'arīflere her-gāh⁷¹⁸ *bismi'llāhdır*

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥamd eylemek gerekdir ol Alāh'a⁷²⁰ ibtidā
Bī-ḥad sipās u minnet ol İlāh'a ibtidā
- 2 Cürmümüzü 'afv ede raḥmet ü şefkat-ile
Yalvaralım [kim] ol ulu pādişāha ibtidā
- 3 Vizrimizi 'afv edip defterimizden sile
Yüzümüzü sürelim o der(i)gāha ibtidā

⁷¹⁵ Ü1 21b, Ü2 45b, M1 5a⁷¹⁶ Bismi'llāh: Allah'ın adıyla” Neml suresi 30. Ayetten (Altuntaş, Şahin, 2009: 378) iktibastır.⁷¹⁷ ki: kim M1, -Ü2⁷¹⁸ her-gāh: ber-gāh M1⁷¹⁹ Ü1 21b, Ü2 46a⁷²⁰ Vezin gereği “Allāh” ismi “Alāh” olarak okunmuştur.

- 4 Karasına bakmaya [hem] yüzümüzün ol Hākīm
Çokça niyāz edelim biz [de] o şāha ibtidā
- 5 Kabrimizi fikr edip ağlayalım **Luṭfiyā**
Gitmemeye çāre yok biz o rāha ibtidā

3⁷²¹

[mefʿūlü mefāʿilü mefāʿilü feʿūlün]

- 1 Ey bī-kesi ḥandān edici ḥazret-i Mevlā
Mağmūmları şādān edici ḥazret-i Mevlā
- 2 Luṭf eyle bu ben mücrīmi şāyān⁷²²-ı kerem kıl
Ey ʿafv-ı firāvān edici ḥazret-i Mevlā
- 3 Der-beste kımaz bāb-ı ümīdim açar elbet
Müşkilleri āsān edici ḥazret-i Mevlā
- 4 Elbette olur şerbet-i luṭf-ile devā-sāz
Hastalara dermān edici ḥazret-i Mevlā
- 5 Maḥrūm kımaz āb-ı kerem(i)le eder isķā
Leb-teşneyi reyyān edici ḥazret-i Mevlā
- 6 **Luṭfī** kuluñu luṭfuñ ile eyle feraḥnāk
Ey luṭfu çok iḥsān edici ḥazret-i Mevlā

⁷²¹ Ü1 22a, Ü2 46a

⁷²² şāyān: şāne Ü1

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Dü-‘ālemde beni şād et Hudāyā
Be-nūr-ı hażret-i *Yā-sîn*⁷²⁴ ü *Tā-hā*⁷²⁵
- 2 İlāhî kufl-ı ümīdim küşād et
Be-ḥaḳ-ı sūre-i *İnnā feteḥnā*⁷²⁶
- 3 Koma der-beste ebvāb-ı murādım
Der-i maḳşūdumu fetḥ et Hudāyā
- 4 Dediñ *Lā taḳnāṭu min raḥmeti'llāh*⁷²⁷
Ümidim raḥmetiñden kesmem aṣlā
- 5 Kuluñdur sürme yā Rab dergehiñden
Bağışla **Lutf**⁷²⁸’iñ cürmün İlāhā

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Çün vücūduñ maḥz-ı raḥmet ey Ḥabīb-i Kibriyā
Hem zuhūruñ hep ‘uşātıñ derdine oldu devā
- 2 Sensiñ ol sultān cümle enbiyā vü mürselīn
Saña ümmet olmağ-ıçün Ḥaḳḳ’a etdiler recā
- 3 Sensin ol server ki māhı iki pāre eyleyip
Hem aḳıtdıñ parmağıñdan ābı içdiler şehā
- 4 Hem daḥı sāyeñ yere düşmezdi aṣlā zerrece
Saña ta‘zīmen bıraḳmazdı yere bārı Hudā

⁷²³ Ü1 22a, Ü2 46b⁷²⁴ Yâ sîn: Yâ-sîn - 36/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 439).⁷²⁵ Tâ-hâ: Tâ-hâ - 20/1 (Altuntaş, Şahin 2009: 311).⁷²⁶ Şüphesiz (biz sana apaçık bir) fetih verdik: Fetih - 48/1'den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:510).⁷²⁷ Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin: Zümer - 39/53'den iktibastır (Altuntaş, Şahin 2009:463).⁷²⁸ Ü1 22a, Ü2 46b

- 5 Yā Resūla'llāh şefā'at eyle **Luṭfi** bendeñe
Şol zamān kim aḡlaram 'uryān gezip rūz-ı cezā

6 ⁷²⁹

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Eyledim taḥrīr-i şî're besmeleyle ibtidā
Ola kim tevfiḡ-i Bārī ola baña reh-nümā
- 2 Vācib oldur her neye başlansa ola besmele
Ḥaḡ bu kim āsān eder anı Cenāb-ı Kibriyā
- 3 Bir iki tāne zemīn eş'āra cūr'et eyledim
Dilerim noḡşānını 'afv ede erbāb-ı zekā
- 4 Eyledim birḡaç ḡazel taḥrīr bu mecmū'aya
Umarım ki ede taḡsīn okuyan ehl-i vefa
- 5 Dāmen-i 'afv ile setr ede ḡuşūrum 'ārifān
Şevḡle yazdım bir iki nazm-ı ḡarrā **Luṭfiyā**

7 ⁷³⁰

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Ḡuş et sözüm ḡayırlı 'amel söylerim saña
Nev-ḡaṡ gozeşte sevme ecel söylerim saña
- 2 Būs eyle dest-i pākini ol ṡıfl-ı nāzikiñ
El gibi söylemem saña āl söylerim saña
- 3 Zenbūr-ı ḡaṡṡı çıḡmadı⁷³¹ ey dil ne ḡam yediñ
Em bāri ⁷³² la'l-i yāri 'asel⁷³³ söylerim saña

⁷²⁹ Ü1 22b, Ü2 46b

⁷³⁰ Ü1 22b, Ü2 47a, M1 6b

⁷³¹ çıḡmadı: çıḡmadın M1

⁷³² bāri: bār Ü2, Ü1

⁷³³ 'asel: 'amel Ü1

- 4 ‘Uşşāk-ı zāra yol mu verir düzd-i ḥaṇçeri
Bekler bir ince belde o⁷³⁴ bil söylerim saña
- 5 Ey pīr-i meykede gel işit ṭab‘īña göre
Çıkmazsa alma tāze ḡazel söylerim saña⁷³⁵
- 6 Şabr u taḥammül eyle o ḥūbuñ cefāsına
Luṭfī sözüm ya kem mi güzel söylerim saña

8⁷³⁶

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Beyāz fes üzre pūşī şarmış ol maḥbūb-ı müsteṣnā
Görenler ḥāledār olmuş dediler ḡurre-i ḡarrā
- 2 Beyāz fesle siyeh pūşī degildir bāḡ-ı ḥüsnünde
Dolanmış mor ḡaranfil ḡarṭopu eṭrafını ḡüyā⁷³⁷
- 3 Siyeh rişteyle bend olmuş ya bir ṭop yāsemindir fes
Ṭakınmış başına ol pādişāh-ı mülk-i istiḡnā⁷³⁸
- 4 Beyāz fesde o müşḡīn pūşīsin⁷³⁹ gördükde şevḡ(i)le
Dedim pīrāmen-i elmāsda ḡüyā ‘anberīn mīnā
- 5 Siyāh pūşī şarındıkça beyāz fes üzre cānānım
Siyeh ebr içre ḡüyā berḡ urur māh-ı cihān-ārā⁷⁴⁰
- 6 Siyeh pūşīdeki ol rişteler düşdükçe ruḡsāra
Gice gündüz ber-ā-ber oldu der her ‘āşık-ı şeydā
- 7 Dedi **Luṭfī** beyāz fes üzre pūşīsin görüp yāriñ
Şanasın micmer-i sīm üzre ḡonmuş ‘anber-i sārā

⁷³⁴ belde o: belde ki M1

⁷³⁵ Beyit -M1

⁷³⁶ Ü1 22b, Ü2 47a, M1 11b

⁷³⁷ Beyit -M1

⁷³⁸ Beyit -M1

⁷³⁹ pūşīsin: pūşī M1

⁷⁴⁰ Siyeh ebr içre ḡüyā berḡ urur māh-ı cihān-ārā: Bulut içinde māh-ı bedre benzetdim anı ḡüyā M1

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Bareka’llāh zihī ḥüsn-i ḥaṭ-ı bī-hemtā
Ki verir seyr ü temāşası dile tāze cilā
- 2 Dīdeye her nazar etdikçe verir nūr-ı sürūr
Elifi kāmēt-i maḥbūba müşābih ḥaḳḳā
- 3 O kadar kilik-i laṭīfinde leṭāfet var kim
Olamaz ḥāme-i yāḳūt anıñla hem-pā
- 4 Mīr ‘Alī kıt‘aların reşkle nesh eylerdi
Bu cihār beytimi vaktinde edeydi imlā
- 5 Göricek her biri taḥsīn ü pesend eyleyerek
Etdi erbāb-ı ḳalem **Luṭfī** aña ḥayr du‘ā

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Verd-i nesrīn der idim ruḥsār-ı zībāña şehā
Pek açık olmaz murād üzre o da rengīn-edā
- 2 Rūy-ı pūr-envārīñı şem‘a müşābih diyeniñ
Akıdıp yaşını başın⁷⁴³ ḳaṭ‘ ederdim bī-riyā⁷⁴⁴
- 3 Beñzeden mir‘āta seniñ āh o şūret uğrusu⁷⁴⁵
Münkesir eyler zücāc-ı ḥāṭırım şubḥ u mesā
- 4 Māhitāba eylesem teşbīh tutulur eksigi
Bildiler māhiyyetiñ cümle seniñ bāy u gedā

⁷⁴¹ Ü1 23a; Gazel -Ü2⁷⁴² Ü1 23b, Ü2 48a⁷⁴³ başın -Ü1⁷⁴⁴ bī-riyā: ammā Ü1⁷⁴⁵ uğrusu: uğrun Ü2

- 5 Hâzret-i Şehrî Efendi'ye edip peyrevligi
Eylediñ nâ-puhtece sen de nazîre⁷⁴⁶ **Luţfiyâ**

11⁷⁴⁷

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 N'ola bağrım delersem sîh-i miñnetle kebâbâsâ
İki şişemden akar dem-be-dem kanım şarâbâsâ
- 2 O şūhu da'vet etdirdim⁷⁴⁸ demiş varmam o zallâma
Anıñ-çün dögerim taşlarla kendüm âsiyâbâsâ
- 3 Girse koparır ağzına dāmānı bir aḥbābıñ
Dolaşır kūy-ı yāri her gice aḡyār kilâbâsâ
- 4 Diñüz ol serv-i āzāde cefâ etmesin 'uşşāka
Gelir ḥaṭṭı anıñ da gün yüzün kaplar seḥâbâsâ
- 5 Buña nazm ehli taḥsîn eyler-ise yeridir **Luţfî**
Bu şi'r-i tâzeñ olmuşdur leṭâfetde gül-âbâsâ

12⁷⁴⁹

[mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün]

- 1 Başım da fedâ ben de bu dîdārıña cānâ
Cānım vereyim ol iki gül-nārıña cānâ
- 2 Meftūn olup elbette olur 'aklı perîşān
Kim verse göñül ṭurre-i ṭarrārıña cānâ
- 3 Çık cümle güzellerle şalın ey boyu servim
Taḥsîn edeler tā ki o reftārıña⁷⁵⁰ cānâ

⁷⁴⁶ nazîre: nazîr Ü2

⁷⁴⁷ Ü1 23b, Ü2 48a

⁷⁴⁸ etdirdim: ederdim Ü1

⁷⁴⁹ Ü1 24a, Ü2 48b

⁷⁵⁰ reftārıña: ruḥsārıña Ü2

- 4 Biñ cānla üftādeñ olur taş ise kalbi
Bir kez baķan āyīne-i ruhsārīña cānā
- 5 Vaşlını dirīğ etme efendim bu gedādan
Raķm eyle ķuluñ **Luţfī**-i bīmārīña cānā

13 ⁷⁵¹

[mefʿülü mefāʿilün mefʿülü mefāʿilün]

- 1 Yandım ğam-ı ʿaşkıñla pervāne miyem cānā
ʿAķlımda eķer yokdur divāne miyem cānā
- 2 Durmaz bu iki dīdem aķmaķda gice gündüz
Görmez bu gözüm bilmem mestāne miyem cānā
- 3 Cevr ü sitemiñ ile göñlümü ħarāb etdiñ
Yıķdıñ bu dilim bilmem vīrāne miyem cānā
- 4 Et derdime dermānım luţf eyle benim⁷⁵² cānım
Şor ħāţır-ı maķzūnum bī-gāne miyem cānā
- 5 Bilmem nedir ey **Luţfī** gitmez bu göñüldeñ ğam
ʿUmmān-ı ğam içinde dūr-dāne miyem cānā

14 ⁷⁵³

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 1 Ruķlarıñ cānā açılmış iki ter güldür baña
Ol perīşān kākülün bir deste sünbüldür baña
- 2 Gülşeniñ murġānını⁷⁵⁴ almam hezārān⁷⁵⁵ bir pula
Bülbüle āvāzı ğüyā şavt-ı bülbüldür baña

⁷⁵¹ Ü1 24a, Ü2 48b

⁷⁵² benim: ā benim Ü2

⁷⁵³ Ü1 24a, Ü2 48b, M 7a

⁷⁵⁴ murġānını: murġānının M1

⁷⁵⁵ hezārān: hezār M1

- 3 Bir güzār-ı yārveş gitmez elimden⁷⁵⁶ dem-be-dem
Dest-māl-i hūn-ālūdem қaranfildir baña
- 4 Ağzıma alınca ‘aqlım gitse⁷⁵⁷ başımdan ne ğam
Meclis-i meyde o lebler⁷⁵⁸ bir içim müldür baña
- 5 Her ne deñlü nāz ederseñ eyle ‘ömrüm **Luṭfī**⁷⁵⁹ ye
Cevriñe çāre seniñ şabr u⁷⁵⁹ taḥammüldür baña

15⁷⁶⁰

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Sevdigim bu gül cemāliñ mäh-ı tābāndır baña
Bu tebessümle nigāhıñ luṭf u iḥsāndır baña
- 2 N’eylerem zevķ u sürūr-ı şoḥbet-i yārānı ben
‘Ālemiñ gülşeni sensiz belki zindāndır baña
- 3 Dest-i pākiñden içersem bādeyi ey meh-cebīn
Gūyiyā Hızr’ıñ elinden āb-ı ḥayvāndır baña
- 4 Sensiz içersem mey-i nābı ḥarām olsun şehā
Қatre nūş eyler isem sensiz begim қandır baña
- 5 Firқat-ı⁷⁶¹ la‘liñ ile bu **Luṭfī** dā’im ḥastadır
Būs-ı la‘liñ sevdigim bī-şübhe dermāndır baña

⁷⁵⁶ gitmez elimden: düşmez emelden M1

⁷⁵⁷ gitse: gitdi M1

⁷⁵⁸ o lebler: olanlar M1

⁷⁵⁹ şabr u: şabr-ı Ü2

⁷⁶⁰ Ü1 24b, Ü2 49a

⁷⁶¹ Firқat-ı: Firқatīñ Ü1

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Ne mümkün 'aşık olmamak görüp rüyuñ saña cānā
Görüp vechiñi oldum cān u dilden mübtelā cānā
- 2 Görüp bu hüsni-i hulk-ile seni hep cümle maḥbūbān
Saña taḥsīn ederler gürūh-ı dil-rübā cānā
- 3 Cebīn üzre görüp tırrañ perīşān oldu aḥvālim
Ḥam-ender-ḥam görüp zülfüñ ḳadim oldu dütā cānā
- 4 Nice 'ıyd oldu öpdüler mübārek destiñi 'uṣṣāk
Müyesser olmadı gitdi bize bir merḥabā cānā
- 5 Raḥ(i)m kıl **Luṭfī** ḳuluña ḳapıñda bir esīriñdir
Ele al ḥāṭırıñ luṭf et kerem eyle aña cānā

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Bu şeb ḡam-ḥānemiz maḥfī vü tenhā
Kerem kıl eyle teṣrīf bize cānā
- 2 Ne deñlü zaḥmet ise gel efendim
Benim bu ḥasta göñlüm eyle iḥyā
- 3 Ḳudümüñle müşerref kıl ḳuluñu
Beni ḡamdan ḥalāş eyle cüvānā
- 4 Cemāliñ nūru ile eyle pür-nūr
Gelip ḥāneme ey maḥbūb-ı zībā
- 5 Ḳudümüñ müjdene cānım vereyim
Bu **Luṭfī**'ye gel ey dil-ber-i ra'nā

⁷⁶² Ü1 24b, Ü2 49a⁷⁶³ Ü1 24b; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Gel seniñle edelim sevdigim ‘ışret tenhā
Hoş olur dil-ber ile eylemek ülfet tenhā
- 2 Maḥfī bulursañ eger ‘aṣī raḳībi öldür
Bu meşeldir güzelim derler ‘ibādet tenhā
- 3 Gizlice yāri eger bulur(i)señ būsesin al
Bunu bir nūkte-şinās dedi ḳabāḥat tenhā
- 4 Göricek rūyuñu hep titredi cümle a‘zām
Ḥāneme geldi benim ol yüzü cennet tenhā
- 5 Da‘vet edip o cüvānı oḳu bu nev-suḥanı
Eyle **Luṭfī** yine maḥbūba ziyāfet tenhā

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Helāk olur isem la‘liñ firāḳıyla eger cānā
Pişirsin dostlarım cānım içün bir sūkkerī ḥelvā
- 2 Göçer isem iki çeşmini taḳbīl etmeden yāriñ
Mezārım üstüne diksin eḥibbā nergis-i şehlā
- 3 Eger cānım verirsem ḥasret-i zülf-i siyāh-ile
Ḳosun Ka‘be_örtüsün tābūtuma ol dil-ber-i ra‘nā
- 4 Eger ‘azm-i beḳā eyler-isem ḳaddi firāḳıyla
Kenār-ı ḳabrime diksin eḥibbā ‘ar‘ar-ı bālā
- 5 Eger kim ārzu-yı ḥayāl ile ölürsem ey **Luṭfī**
Giderken na‘şım öñünde yaḳalar ‘anber-i sārā

⁷⁶⁴ Ü1 25a; Gazel -Ü2⁷⁶⁵ Ü1 25a; Gazel -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hasta-ı miḥnet-keşe dārū-yı luṭfuñdur devā
Merḥamet eyle efendim cān çeker çok mübtelā
- 2 'Ālī oldu mertebem erdim hele ben rif'ate
İtleriyle kūyuñuñ hem-şoḥbet oldum bir mesā
- 3 Kāmetim döndü kemāna derd-ile ğam çekmeden
Bār-ı miḥnetle efendim oldu kaddim inḥinā
- 4 Bu dil-i bīmārıma eyle devā ey nāzenīn
Ḥaylī demdir künc-i miḥnetde çeker derd ü belā
- 5 Saña belki merḥamet eyler bu ra'cānā şī'ri ki
Ol cüvān-ı nāminīne eyle irsāl **Luṭfiyā**

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Kalmadı bir şey derūnumda elemde mā-'adā
Nesne yok göñlümde miḥnet ile ğamdan mā-'adā
- 2 El urup zaḥmıma zaḥmet verme baña ey ṭabīb
Bende yokdur bir marāz aṣlā veremden mā-'adā
- 3 Gitdi ol vechiñ ḥayālī pādişāhım dīdeden
Gözlerimde sevdiğim nem kaldı demden mā-'adā
- 4 Nāzenīnim baña pessiñ ğayrı dil-dār istemem
N'eyleyim sen dil-ber-i şāḥib-keremden mā-'adā
- 5 Kimdir üftādeñ diyene 'ömrüm ümīdim budur
Diyesin yok 'āşıkım **Luṭfī** gülümde mā-'adā

⁷⁶⁶ Ü1 25a; Gazel -Ü2⁷⁶⁷ Ü1 25b; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Geldi nev-rûz günü geşt etdi gülistānı şabā
Açdı āhır gelip ol gonçe-i handānı şabā
- 2 Bülbülān nağme eder gülşen-i edvār içre
Rāst gelse dağdır kākül-i reyhānı şabā
- 3 Āh ‘uşşāk gibi bir yerde karar etmez hīç
Hep gezer cümle ‘Irāk-ile Şıfāhān’ı şabā
- 4 Gāhī şehnāz ederek ‘azm-i hışār etdikçe
Sāyeāsā eder anıñ ile seyrānı şabā
- 5 Hep nevādır işi her leyl ü nehār eyledir āh
Derdimend **Luṭfī**’ye bu zulm-i firāvānı şabā

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Beni dīvāne kılmışdır bu dört vaşfıñ seniñ cānā
Biri cevır ü biri şīve biri nāz u bir istignā
- 2 Bu dört rahmet ile künc-i gam içre dil figān eyler
Biri gāmdır biri guşsa biri derd ü biri sevdā
- 3 O ağıyāra bu dört nesne dilerim yār-ı gār olsun
Biri sıtma biri niķrīs biri şancı biri hummā
- 4 Benim dört mīve-i ter ile göñlüm aldı bir maḥbūb
Biri bādām biri kıysı biri elma biri ayva
- 5 Bu çār emrāzla bu **Luṭfī** kıl miḥnetde kalmışdır
Biri ḥasret biri firķat biri hicrān biri zulmā

⁷⁶⁸ Ü1 25b, Ü2 49a - 50b. Bu gazelin ilk beyti, Ü2 nüshasında 49a sayfasında yer almaktadır. Geri kalanı kısmı 50b sayfasındadır.

⁷⁶⁹ Ü1 25b, Ü2 50b

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Bu felekden kime eyleyeyim āyā şekvā
Dehr içinde beni güldürmedi bir gün aşlā
- 2 Yedigim leyl ü nehār cümle ğam-ı dil-berdir
İçdigim dahı benim derd-i firāk-ı şahbā
- 3 Şaçından kande kim [ol] dūr olur ise bir derd
Gelir elbette baña yād olur ol yer perdā
- 4 Baña bir hūbu katı çok görüp ayırdı felek
Göz göre etdi bu zulmü baña zālīm dünyā
- 5 Ayrılalı o yüzü mihr-i münīrimden āh
Luṭfiyā etmedeyim leyl ü nehār āh u fezā

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Erişdi yine cānā ‘ıyd-ı aḍḥā
Mübārek ede baña Ḥaḳ te‘ālā
- 2 Nice ‘ıyda yetişip şādumān ol
Ḥaṭālardan seni hıfz ede Mevlā
- 3 Mübārek ‘ıyd-ı Kurbān’dır kerem kıl
Zekāt-ı hüsnüñü kıl baña i‘tā
- 4 Efendim ḥāneme luṭf et ḳadem baş
Güzellik resmini gel eyle icrā
- 5 Ne var öpdür mübārek dest-i pākiñ
Ḳuluñ **Luṭfi**yi ḥandān eyle cānā

⁷⁷⁰ Ü1 26a; Gazel -Ü2⁷⁷¹ Ü1 26a; Gazel -Ü2

[müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün]

- 1 Ey cümle bīmāra Mu'īn senden devā senden şifā
Ben hastayı koma hāzīn senden devā senden şifā
- 2 Senden erer hastaya tāb sensin veren bīmāra h'āb
Yā Rābbenā kıl feth-i bāb senden devā senden şifā
- 3 Ben bī-kesi koma za'īf eyle in'am ile naḥīf
Raḥm eyle luṭf et yā Laṭīf senden devā senden şifā
- 4 Sensin ṭabīb-i ḥastegān sensin Şefīḳ-i bī-kesān
Ey Ḥālīḳ-ı kevn ü mekān senden devā senden şifā
- 5 Bu **Luṭfī** 'niñ cürmün ne var bağışla ey Perverdigār
Virdi budur leyl ü nehār senden devā senden şifā

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Ḥoşā dükkān-ı bī-hemtā müferraḥ leb-i deryā
Ticāretgāh-ı zevk-āmīz temāşāgāh-ı şevḳ-efzā
- 2 Ne hoş bir cānibi sūḳa biri deryāya naḫīrdır
Bu dükkān-ı şafā-sāz oldu iki vech-ile zībā
- 3 Temāşası derūndan ref' eder ālām u ekdārı
İçinde laḥza ārām eyleyende ğam ḳomaz aşlā
- 4 Gele müşterisi deryā gibi ayağına dā'im
Kesilmeye bunuñ bey'-i şerāsı laḥzaca ḳaṭ'ā
- 5 Bunuñ şāḥibiniñ **Luṭfī** ede Ḥaḳ devletin efzūn
Mu'ammer eyleye zāt-ı şerīfiñ ḥazret-i Mevlā

⁷⁷² **Ü1 26a**; Gazel -Ü2; Bu şiir musammat bir gazeldir.

⁷⁷³ **Ü1 26b**; Gazel -Ü2

Eyyām-ı Şitâda Pederim Merhûmdan Bir Kürk
Niyâz Eyledigimde Hâl-i Şıgarımda Denilmiştir⁷⁷⁵

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hâk te'âlâ hâzretinden ederim dâ'im recâ
Pederimiñ 'ömrünü efzûn ede bâri Hudâ
- 2 Cümle âfât-ı dehirden şaklaya vü bekleye⁷⁷⁶
Ol vücûd-ı pâkini anıñ cenâb-ı Kibriyâ
- 3 Gicesin Kâdr ü⁷⁷⁷ Berât u gündüzün 'ıyd eyleye
İki 'âlemde anı mesrûr ede *Rabbü'l-'alâ*
- 4 Bu kuluñuñ budurur maşşûdu sizden şıdqla
Hâtıra geldikçe gâhî edesiz hayır du'â
- 5 Vâlidiniñ oğluna hayır du'âsı şübhesiz
Enbiyânıñ ümmetine gibi imiş⁷⁷⁸ gûyiyâ
- 6 Bundan a'lâ dağı bir devlet olur mu baña hiç
Vech-i pâkiñe nâzar etmek 'ibâdetdir baña
- 7 Bir niyâzım dağı sultânımdan ancak budurur
Bu şitâda edesiz bu kemtere bir kürk 'ağâ
- 8 Bu zemistânda kuluñu böyle hiç lâıyık mıdır
Bir yeşil ferâce ile gezdirirsiniz dâ'imâ
- 9 Sâde bir ferâce ile beni kim görse⁷⁷⁹ üşür
Baña vü beni görene kıl rahim ey pür-'ağâ

⁷⁷⁴ Ü1 140a, Ü2 50b. Bu şiir, Ü2 nüshasında 50b sayfasında başlamaktadır ancak devamı 49b sayfasındadır.

⁷⁷⁵ Eyyâm-ı Şitâda Pederim Merhûmdan Bir Kürk Niyâz Eyledigimde Hâl-i Şıgarımda Denilmiştir: Pederim Merhûmdan Eyyâm-ı Şitâda Kürk İstedigimde Denilmiştir Ü1

⁷⁷⁶ şaklaya vü bekleye: hıfz ede leyl ü nehâr Ü2

⁷⁷⁷ u -Ü1

⁷⁷⁸ imiş: olmuş Ü1

⁷⁷⁹ görse: görürse Ü1

- 10 Bendeñiñ aḥvāli de ma'lūmudur sultānımıñ
Arḳası yufḳa eli yufḳa faḳīrim ḥāliyā
- 11 İki şaf dendānım aḡzımda şovukdan⁷⁸⁰ ḥepk eder
Ben de bu işlere ḥayrān oluben ḳaldım ṭaṇa
- 12 'Arz-ı ḥāl etdim yüzümü ḳızdırıp sultānıma
Umarım ki⁷⁸¹ arkamı ḳızdırı ol kân-ı seḥā
- 13 Gice gündüz beş vakıtde budurur **Luṭfī** du'ām
Pederim eksikligin göstermeye Rabb'im baña

29⁷⁸²

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Beni luṭf et esīr-i zülf-i cānān eyleme yā Rab
Ġam-ile başıma dünyāyı zindān eyleme yā Rab
- 2 Cefā-cū dil-ber-i fettāna düş etme beni şaḳla
Aḳıdıp gözlerim yaşını 'ummān eyleme yā Rab
- 3 Daḡıtma ḥāṭır-ı vīrānemi ālām u miḥnetle
Firāḳ-ı zülf-i yār-ile perīşān eyleme yā Rab
- 4 Beni dūr eyleyip erbāb-ı bezmiñ 'ayş u nūşundan
Gözüm yaşını sāḡar gibi al ḳan eyleme yā Rab
- 5 Bu **Luṭfī** ḳuluñu yā Rab esirge bī-vefālardan
Vücūdum nār-ı ḥasret ile sūzān eyleme yā Rab

⁷⁸⁰ şovukdan: şoḡukdan Ü2

⁷⁸¹ ki: kim Ü2

⁷⁸² **Ü1 26b**; Gazel -Ü2. Şiirin üstünde “Ḥarfü'l-bā” yazılıdır.

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bu ben kuluñu ser-keşe yār eyleme yā Rab
Her şubḥ u mesā bendeñi zār eyleme yā Rab
- 2 Luṭf u keremiñle edüben laḥdimi vāsi^c
Öldükde benim kabrimi dar eyleme yā Rab
- 3 Ol günki günāhın götüre cümleten 'āṣī
'Afv eyle günāhım baña bār eyleme yā Rab
- 4 Ol günki caḥīm yeri ola ehl-i 'uṣātıñ
Maḥşerde benim yerimi nār eyleme yā Rab
- 5 **Luṭfī'**ye naşīb eyle hemān gülşen-i cennet
Luṭf et anı āzürde-i ḥār eyleme yā Rab

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Benim gibi cihānda kimse hīç zār olmasın yā Rab
Benim zaḥmım gibi zaḥma giriftār olmasın yā Rab
- 2 Bu ben kuluña iḥsān et ilāhī gülşen-i cennet
Kerem kıl ben kuluñ āzürde-i ḥār olmasın yā Rab
- 3 ilāhī kullarıñı eyleme ben gibi dil-ḥasta
Cihānıñ gülsitānın başıma dar eyleme yā Rab
- 4 ilāhī luṭf iḥsān et āḥ enīnden beni şakla
Kılıp birkaç şakıl ben bendeye bār eyleme yā Rab
- 5 Bağışla cürmünü anıñ ilāhī rüz-ı maḥşerde
Mekānı **Luṭfī'** kuluñuñ şerālarım nār olmasın⁷⁸⁵

⁷⁸³ Ü1 26b; Gazel -Ü2⁷⁸⁴ Ü1 27a; Gazel -Ü2⁷⁸⁵ Bu gazelde 4 ve 5. beyitler, gazelin diğer beyitleriyle kafiyeli değildir.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Geldi teşrîf etdi baña ol melek-sîmā bu şeb
Şādumān etdi beni ol dil-ber-i ra'cā bu şeb
- 2 Etdi teşrîf bendesine ol vücūd-ı muhterem
Maḳdemiyle ḥānem oldu cennetü'l-Me'vā bu şeb
- 3 Ḥamdu li'llāh geldi i'zāz-ile ol serv-i ḥırām
Ḳadre erdim gelicek ol ḳaşları tuḡrā bu şeb
- 4 Meskenim pür-nūr edip etdi dil-i maḥzūn[u] şād
Şādumān oldu göñül dünyā ḳadar ḥakkā bu şeb
- 5 Cennete döndürdü gūyā menzirim ol şīvekār
Etdi teşrîf baña ol maḥbūb-ı müstesnā bu şeb
- 6 Ārzūmend-i ḳudūmü olmuş-iken Luṭfiyā
Luṭf edip geldi baña o yār-ı bī-hemtā bu şeb

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Dil edemedi kākül-i cānāna taḳarrüb
Mümkün müdür etmek şeh-i yārāna taḳarrüb
- 2 Ḳanın içirim sākī anıñ sāğara söyle
Yāriñ lebine etmeye peymāne taḳarrüb
- 3 'Ayb etme yakīn olduḡuma nūr-ı cemāle
Elbette eder şem'aya pervāne taḳarrüb
- 4 Al geri yüzünüñ ḳarasıdır ḳalan āḥir
Kāküllerine eylese de şāne taḳarrüb

⁷⁸⁶ Ü1 27a; Gazel -Ü2⁷⁸⁷ Ü1 27a; Gazel -Ü2

- 5 Bu tāze ğazelle dilerim ki ede **Luṭfī**
Sa‘y eyleyerek zümre-i ‘irfāna taḳarrüb

34⁷⁸⁸

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Etse n’ola dil kūy-ı dilārāya taḳarrüb
Hācıdır eder Ka‘be-i ‘ulyāya taḳarrüb
- 2 Ağyār giremez ıaır-ı mu‘allāsına yāriñ
Kāfir edemez cennet-i a‘lāya taḳarrüb
- 3 Būs eyler-idim dem-be-dem ayağın edeydim
Dāmen gibi ol dil-ber-i ra‘nāya taḳarrüb
- 4 A‘dā olamaz dil-ber-i mümtāza muḳābil
Ebr eyleyemez dem-be-dem ol aya taḳarrüb
- 5 Hāsetlerini çeker iken cehr ola **Luṭfī**
Etdim hele ol gözleri şehlāya taḳarrüb

35⁷⁸⁹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Meh-cebānim āşinā-yı ülfetiñ kimdir ‘aceb
Nāzenīnim mübtelā-yı şoḫbetiñ kimdir ‘aceb
- 2 Bezm-i ḥāşü’l-ḥāşıña āyā kim olmuşdur nedīm
Nā’il-i gencīne-i ünsiyyetiñ kimdir ‘aceb
- 3 Ol gül-i ruḥsārıña olmak gerek çok ‘andelīb
Vāşıl-ı gülşen-serāy-ı ‘işretiñ kimdir ‘aceb

⁷⁸⁸ Ü1 27b; Gazel -Ü2

⁷⁸⁹ Ü1 27b; Gazel -Ü2

- 4 Yüz sürer var mı tekellüfsüz ğubār-ı pākiñe
Gice gündüz dāḥil-i cem‘iyyetiñ kimdir ‘aceb
- 5 **Luṭfī** bī-çāreniñ endīşesi dā’im budur
Āh kim ğark-āb-ı baḥr-ı vuşlatıñ kimdir ‘aceb

36⁷⁹⁰

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Şād ol ey dil bāde-i nābıñ müheyyādır bu şeb
Leb-be-leb sāġar-be-sāġar devr-i şahbādır bu şeb
- 2 Şimdi sevinmek maḥalidir ne ğam yersin dilā
Nūş olan sākī elinden mey-i ḥamrādır bu şeb
- 3 Ḥamdu li’llāh eyledi teşrīf dil-dārıñ saña
Şādumān ol ey gönül kim ḥāne tenhādır bu şeb
- 4 Nūr-ı a‘zam nāzil oldu güyyā gökden saña
Kadre beñzer bir mübārek şām-ı ra‘nādır bu şeb
- 5 Eyü gicesine düşürdüñ bu şām-ı vuşlatı
Zevk ü ‘işret ile **Luṭfī** şeb-i yeldādır bu şeb

37⁷⁹¹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 ‘Āşıkā ma‘şūklā rāḥat-fezādır cāme-ḥ‘āb
Bā‘is-i şād u feraḥ zevk ü şafādır cāme-ḥ‘āb
- 2 ‘Ömrüm içre olmadı dil-dār-ile girmek aña
Bilirim ğāyet anı ḥātır-küşādır cāme-ḥ‘āb

⁷⁹⁰ Ü1 27b, Ü1 49b

⁷⁹¹ Ü1 28a; Gazel -Ü2

- 3 Olmadı biz derdimende yār-ile girmek naşīb
Ġayra hem-dem bize ammā bī-vefādır cāme-ḥ^vāb
- 4 Dil-rübā ile giricek derdine dermān olur
Ḥasta-ı miḥnet-keşe maḥz-ı şifādır cāme-ḥ^vāb
- 5 Ölmedikçe **Luṭfī** rāḥat döşegine giremez
Şaġlıġında aña bakmaz pür-cefādır cāme-ḥ^vāb

38 ⁷⁹²

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Āteş-i 'aşkıñla cānā baġrımız oldu kebāb
Ḳalb-i vīrānem şorarsañ hep ḥarāb-ender-ḥarāb
- 2 Bāb-ı vaşlñ nice günler bekledim edip ümīd
N'eyleyeyim olamadı bize bir kez feth-i bāb
- 3 Ḳo temāşā eylesin üftādelər her dem seni
Meh-cebānim gün yüzüne zülfünü kıılma niḳāb
- 4 Tīġ-i cevriñ sīne-i pür-yarama zaḥm açdı hep
Rūz şeb çekmekdeyim dā'im begim ben ıztırāb
- 5 Şimdi eylersin cefā vü cevri ammā kim begim
Ver cevābın sevdiğim bu **Luṭfī**'ye yevm-i ḥisāb

39 ⁷⁹³

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 İçmedim ḥaylī zamāndır dest-i dil-berden şarāb
Anñ-içün oldu aḥvālim ḥarāb-ender-ḥarāb

⁷⁹² Ü1 28a; Gazel -Ü2

⁷⁹³ Ü1 28a, Ü2 50a

- 2 Erdi eyyām-ı bahār hīç olmadı gülme⁷⁹⁴ naşīb
Halk-ı ‘ālem şādumān ben çekerim derd [ü] ‘azāb
- 3 Gonçeler açıldı ammā daḥı açılmadı dil
Bülbülāsā eylerim āh u fiğān ben bī-ḥisāb
- 4 Gözlerim yaşı mey-i ḥamrāya döndü hicr-ile
Bağrımıñ bir yanı büryān oldu bir yanı kebāb
- 5 Merḥamet īmāndan olduḡun bilip añlar iken
Yine etmez merḥamet **Luṭfī** ‘ye ol ‘ālī-cenāb

40⁷⁹⁵

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Doḡdu bu şehriñ içine nā-gehān bir āfitāb
Kim yanında zerre deñlü olamadı māhitāb
- 2 Gün yüzünüñ müşterisidir anıñ mihr-ile māh
Görmek-içün rūyuñu her demde ederler şitāb
- 3 Nice mümkün vaşfını şerḥ eylemek ol dil-beriñ
Gelmemiş mişli cihāna öyle bir ‘ālī-cenāb
- 4 Gözleri ‘ayn-ı sa‘ādet kaşları kavş-ı laṭīf
Ruḡları āyīne-i ‘ālem-nümā lebi şarāb
- 5 Vaşf olunmaz her ne deñlü medḥ edersen **Luṭfiyā**
Nāzenīnim ḥüsnü anıñ olurdu biñ cild kitāb⁷⁹⁶

⁷⁹⁴ gülme: gönül Ü1

⁷⁹⁵ Ü1 28b; Gazel -Ü2

⁷⁹⁶ Vezin gereḡi “anıñ” ve “ḥüsnü” kelimelerinin yerleri karşılıklı olarak deḡiştirilmiştir.

[müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün]

- 1 Bildir baña ey bî-vefâ bu cevriñe nedir sebep
Cürmüm var ise et beyân söyle begim fî'l-cümle hep
- 2 Şanıña düşer mi seniñ fikr eyle bir yol sevdiğim
Yazık degil midir saña ya nice bir hışm u gâzab
- 3 Bâr-ı gamıñı çekmeden oldu bu kâmetim dü-tâ
Bu bendeñe ey meh-likâ cevır [ü] cefâ niçün 'aceb
- 4 Sen h'âb-ı nâz içre hemân yatıp şafâ etmekdesin
Küyuñda ben ey pür-fiten bir nice şeb çekdim ta'ab
- 5 **Luṭfî** kuluña luṭf edip cevır [ü] cefâ etme meded
Te'sîr eder âhı şakın soñra saña ey gönçe-leb

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Gerçi kim 'aşkın nihân eyler ḥaṭîb
Cum'a günü hep 'ayân eyler ḥaṭîb
- 2 Minber üzre şanma ol ḥuṭbe okur
Sevdiğin görüp fiğân eyler ḥaṭîb
- 3 Mev'ızada ba'z-ı nağme eyleyip
Râst ile İşfahân eyler ḥaṭîb
- 4 Taşliyeyi tîz edip feryâd ile
Gözleri yaşını kan eyler ḥaṭîb
- 5 Gerüben gögsünü yâra **Luṭfiyâ**
Derd ü hicrânın beyân eyler ḥaṭîb

⁷⁹⁷ Ü1 28b; Gazel -Ü2⁷⁹⁸ Ü1 28b, Ü2 50a

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey çubuk var benden ol yārīñ iki gül-nārın öp
Dā'imā düşme elinden la'l-i sükker-bārın öp
- 2 Var maḳām-ı dil-küşāsına hūlūş(i)le anıñ
Eyle hıdmet ol cüvāna dest-i pür-envārın öp
- 3 Olma suḥt-rū ey çubuk göster aña yumşaklığı
Gāh elini gāh dehānın gāhī ağzı yārın öp
- 4 Verme zaḥmet ol cüvān-ı nāzenīne sen şaḳın
Et tevāzu' aña her leyl [ü] nehār ruḥsārın öp
- 5 **Luṭfī** ḳalsın ğam ile sen var yürü sulṭānıma
Eteğini zevḳ ü şevḳ-ile var ol hünkārın öp

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Oldu gönül saña ey 'ālī-cenāb
*İntesebe yentesibü intisāb*⁸⁰¹
- 2 Etdi gönül cümle cüvāndan seni
*İnteḥabe yenteḥibu intiḥāb*⁸⁰²
- 3 Verdi benim cānıma derd ü ğamıñ
*İzṭarabe yeṭṭaribu izṭarāb*⁸⁰³
- 4 Çekdi beni kūyuña ey meh-cebīn
*İncezebe yencezibü incizāb*⁸⁰⁴

⁷⁹⁹ Ü1 29a; Gazel -Ü2⁸⁰⁰ Ü1 29a; Gazel -Ü2⁸⁰¹ Bağlanmak, bağlı olmak, dāhil olmak.⁸⁰² Beğenmek, seçmek, tercih etmek.⁸⁰³ Titremek, huzursuz olmak, huzursuzlanmak.⁸⁰⁴ Sürüklemek, çekmek, temayül etmek.

- 5 Eyle sevilmeği bu **Luṭfî** kula
*İrtekebe yertekibü irtikāb*⁸⁰⁵

45⁸⁰⁶

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ruḥsār-ı dil-āvīzi eder gülşeni cennet
Güftār-ı şeker-rīzi verir sükkere lezzet
- 2 Gonçe-femi reşk-ile hemān çatlayayazdı
Gül gördü ruḥun aña da al verdi ḥacālet⁸⁰⁷
- 3 Dürrüñ ğam-ı dendānı ile bağı delindi
Çeşmānı verir cennetiñ āhūsuna vaḥşet
- 4 Hālin göricek micmeri āteşlere yaqđım
Bir daḥı ne mümkün ki edem 'anbere raġbet
- 5 Ya⁸⁰⁸ kaşlarını cāmi'-i ḥüsnünde gören hīç
Eyler mi varıp bir daḥı miḥrābda imāmet
- 6 Fıkr-i deheni etdi nice 'āşıkı nā-būd
Zülf-i ğamı etdirdi çoğun Şām'a 'azīmet
- 7 Şīrīn-lebi lezzetde 'aķīdeye eder al
Gerdānı verir şem'a-ı kāfūrīye ḥaclet
- 8 Bir kere nigāhı yeter 'uşşākını katle
Ol ḥūnī çekip ḥançer ü⁸⁰⁹ şimşire ne ḥācet
- 9 'Arz et yürü bu şi'riñi üstāda **Luṭfî**⁸¹⁰
Görüp bunu ol Hüsrev-i iklīm-i belāġat⁸¹¹

⁸⁰⁵ Hata etmek, günah işlemek, suç işlemek.

⁸⁰⁶ **Ü1 29a, M1 10b.** Şiirin üstünde "Ḥarfü't-tā'" yazılıdır.

⁸⁰⁷ Beyit -M1

⁸⁰⁸ Ya -Ü1

⁸⁰⁹ ü -Ü1

⁸¹⁰ 'Arz et yürü bu şi'riñi üstāda **Luṭfî**: 'Arz eyle yürü **Şehrî** Efendi'ye bu şi'ri M1

⁸¹¹ Mısra -M1

- 10 İslāh edüben kil-k-i mürüvvetle haṭāsın⁸¹²
Tanzīre ede belki⁸¹³ kerem eyleye himmet

46⁸¹⁴

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Etmediñ bir kez baña cānā nigāh-ı iltifāt
Görmedim 'ömrümde hīç ašlā nigāh-ı iltifāt
- 2 Nīm-nigehle bendeñi bir kere memnūn etmediñ
Olmadı gitdi dirīg baña nigāh-ı iltifāt
- 3 İltifāta mazhar oldular kamu üftādegān
N'eyleyim ben zāra yok kaṭ'ā nigāh-ı iltifāt
- 4 Sen gülistān-ı cihānda bir açılmış gönçesin
Hāra etme luṭf edip šāhā nigāh-ı iltifāt
- 5 **Luṭf**i bī-çāreñi luṭfuñla mesrūr etmediñ
Pādişāhım çok mudur aña nigāh-ı iltifāt

47⁸¹⁵

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Kālā-yı ğam-ile doludur maḥzen-i ḥasret
Açılmada şaḥn-ı eleme revzen-i ḥasret
- 2 Maḥşūdu düşürmek mi 'aceb ḥāk-ı 'ināye
Dolaşdı katı ayağıma dāmen-i ḥasret
- 3 Āzāde iken cāme-i ğamdan zen-i devrān
Giydirdi benim egnime pīrāhen-i ḥasret

⁸¹² Mısra -M1

⁸¹³ Belki: Luṭfı M1

⁸¹⁴ Ü1 29b; Gazel -Ü2

⁸¹⁵ Ü1 29b; Gazel -Ü2

- 4 Bir dahı ne mümkün ki varam kûy-ı habîbe
Bağladı yolum n'ışleyeyim rehzen-i asret
- 5 Dil b lb l  ya nice fiġ n eylesin kim
Ezh r-ı fir k-ile dolu g l en-i asret
- 6 Ma   l k t   ok mezra a-ı derd bel ya
Bir olmada    -ı ġam-ile  arman-ı asret
- 7 **Lu f ** nice yak lm yay m s z-ı dilimden
 te lere yandırd  beni k l an-ı asret

48⁸¹⁶

[mef  l n mef  l n fe  l n]

- 1 Dili p r-s z edipdir t b-ı asret
G z mden a mada   n- b-ı asret
- 2 O y ri  z l   n  m d eyler iken
Ge ipdir boynuma  ull b-ı asret
- 3 Ele b de  unup s k -i devr n
  irmekde ba a vi n- b-ı asret
- 4  eh  devr olduġu yok gice g nd z
D  d demden  ay l u    b-ı asret
- 5 Ba a ra m etmeyip gerd n **Lu f **
G z mden a ıdır seyl- b-ı asret

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Yine taşdı dilā enhār-ı Һasret
Şulandı sū-be-sū gülzār-ı Һasret
- 2 Neler çekdim lisāna gelmez aşlā
Çekilmez doğrusu bu bār-ı Һasret
- 3 Gülistān-ı belāda 'andelībim
Beni āzürde etdi hār-ı Һasret
- 4 Vücūdum döndürüp ey dil kebāba
Netīce yakdı bağrım nār-ı Һasret
- 5 Riyāz-ı miҺnet ü ālāmda **Lutfī**
Açıldı nev-be-nev ezhār-ı Һasret

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Begim tā cāna geçdi tīr-i Һasret
Kesipdir bağrımı şimşīr-i Һasret
- 2 Mekānım olalı zindān-ı hicrān
Geçipdir boynuma zencīr-i Һasret
- 3 Benim derdim beyān u vaş olunmaz
Ne mümkündür edem takrīr-i Һasret
- 4 Nice biñ cild olurdu derd-i hicri
Olaydı kilik ile taħrīr-i Һasret
- 5 Hārām oldu gözüme h'āb-ı raħāt
Olunmaz **Lutfiyā** ta'bīr-i Һasret

⁸¹⁷ Ü1 30a; Gazel -Ü2⁸¹⁸ Ü1 30a; Gazel -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Nikābın ref^c edip bānū-yı ḥasret
Yine göründü baña rūy-ı ḥasret
- 2 Ben ol kālā-fürüş-ı miḥnetim kim
Dükānımdır benim çārsū-yı ḥasret
- 3 Güzer etmek ne mümkün ey dil anı
Netice başdan aşdı cūy-ı ḥasret
- 4 Açıldı gülşen-i derd ü belāda
Nesīm-i hicr-ile şebbūy-ı ḥasret
- 5 Bir ehl-i dille hem-dem olur elbet
Budur 'ālemde **Luṭfī** ḥūy-ı ḥasret

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün]

- 1 Akıpdır gözlerimden kan-ı ḥasret
Dolandı pāyıma dāmān-ı ḥasret
- 2 Gözüme uyḥu girmez şubḥ olunca
Ne müşkil derd imiş hicrān-ı ḥasret
- 3 Eder bir gün bu cismim zevraḳın ğark
Hurüş etmektedir 'ummān-ı ḥasret
- 4 Görünmez gözüme hicriñle 'ālem
Yerim oldu benim zindān-ı ḥasret
- 5 N'ola derseñ devā **Luṭfī** faḳīre
Vişaliñdir begim dermān-ı ḥasret baḥr

⁸¹⁹ Ü1 30a; Gazel -Ü2⁸²⁰ Ü1 30b; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Şarartdı çehremi efyün-ı hasret
Beni mest etdi gel efsün-ı hasret
- 2 Cüdā olalı cānā şöḥbetiñden
Olupdur meskenim hāmūn-ı hasret
- 3 Geçipdir cānıma tır-i meşakkāt
Akıpdır gözlerimden hūn-ı hasret
- 4 Kimi derd-ile geldi kimi ğamla
Derildi dilde gūn-ā-gūn-ı hasret
- 5 Beni bī-‘aql u medhūş etdi **Luṭfī**
Ġama tiryāk ile ma‘cūn-ı hasret

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Mürūr etmez mi bir eyyām-ı hasret
Dökünmez mi ‘aceb ālām-ı hasret
- 2 Hāḫ olmaz mı ilāhī şubḥ-ı şādī
Kalır gider mi böyle şām-ı hasret
- 3 Bu hicriñ intihāsı yok mu yā Rab
‘Aceb olmaz mı kim encām-ı hasret
- 4 Hūlāşa çāre yok oldu giriftār
Göñül murgun tutupdur dām-ı hasret
- 5 Şunupdur **Luṭfī**’ye sākī-i devrān
Şarāb-ı ğamla memlū cām-ı hasret

⁸²¹ Ü1 30b; Gazel -Ü2⁸²² Ü1 30b; Gazel -Ü2

[fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün]

- 1 Boynuma dolanalı ğamla ridā-yı Һasret
Beni cānımdan uşandırdı belā-yı Һasret
- 2 Döndü Һufān-ı belāya gözümüñ yaşı benim
Ğarķagāh eyledi dünyāyı bükā-yı Һasret
- 3 Tīr-i hicre hedef olalı bu sīnem Һayfā
Dā'imā çekemedim 'aşķla yā-yı Һasret
- 4 Bāğ-ı firķatde figān etmedeyim bülbülveş
Dil-i Һasret-zedenin kārı nevā-yı Һasret
- 5 Ey meh-i çarķ-ı vefā senden olalı mehcūr
Dā'imā çekmededir **Luṭfī** cefā-yı Һasret

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Kār etdi meded cān u dile zaħmet-i Һasret
Bī-ṭāķat edipdir beni bu 'illet-i Һasret
- 2 Mehcūr olalı senden işim girye olupdur
Ağlatmaķ imiş tā ezeli 'ādet-i Һasret
- 3 Sen gül gibi gülşende şen olmasın ammā
Ben leyl ü nehār çekmedeyim miħnet-i Һasret
- 4 Cānā kerem et eyle ne var bendeñe inşāf
Her-bār çekilir⁸²⁵ mi ya bu bī-ğāyet⁸²⁶-i Һasret

⁸²³ Ü1 31a; Gazel -Ü2⁸²⁴ Ü1 31a, Ü2 50a⁸²⁵ çekilir mi: Һamlo[l]ur mu Ü2⁸²⁶ bī-ğāyet: bī-ğayret Ü2

- 5 Sākī-i felek ğayra verip cām-ı murādı
Şunmağda bu **Luṭfī** 'ye hemān şerbet-i ḥasret

57⁸²⁷

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ḥayfā yine bağrım delinir neşter-i ḥasret
Şad-pāre edipdir cigerim ḥançer-i ḥasret
- 2 Kādir degilim içmege ne işleyeyim āh
Sākī-i felek şundu baña sāğar-ı ḥasret
- 3 Āğuşa girerse ne 'aceb micmer-i hicrān
Nār-ı ğam ile yanmadayım 'anber-i ḥasret
- 4 Efsūs yine revnağ-ı bāğ-ı elem oldu
Gülzār-ı belāda açılan 'abher-i ḥasret
- 5 **Luṭfī** kime feryād edeyim derd ü belādan
Aldı yine dil kişverini leşker-i ḥasret

58⁸²⁸

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Derdimi etdi füzün āh melāl-i ḥasret
Dili teşvīşe kodu ceng ü cidāl-i ḥasret
- 2 Nev-bahār-ı ğam erip açılır ise ne 'aceb
Doldu ezhār-ı keder ile sifāl-i ḥasret
- 3 Gāh̄ce cāme-i ğam gāh̄ libās-ı hicrān
Egnime giymedeyim gāh̄ce şāl-ı ḥasret

⁸²⁷ Ü1 31a; Gazel -Ü2

⁸²⁸ Ü1 31b; Gazel -Ü2

- 4 Geçdi ‘ömrüm dağı geçmez mi şuhūr-ı asret
‘Aceb encāmına ermez mi bu sāl-ı asret
- 5 Bāğ-ı miḥnetde bulup neşv [ü] nemā⁸²⁹ naḥl-ı elem
Vermede bād-ı keder **Luṭfī** nihāl-i asret

59⁸³⁰

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Kārımı benim āhla zār eyledi asret
Ben bī-kese bu ‘ālemi dar eyledi asret
- 2 Kaldım ğam ile künc-i elem içre dirīğā
Derdim bir iken āh hezār eyledi asret
- 3 Ben kime yanıp yakılayım sūz-ı dilimden
Külḥan gibi bu bağrımı nār eyledi asret
- 4 Döndürdü vücūdumu benim nāla elemle
Ol deñlü bu çeşmimi nizār eyledi asret
- 5 Bu **Luṭfī** zārın nice_olur ḥālī efendim
V’allāhi benim cānıma kār eyledi asret

60⁸³¹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Geldi eyyām-ı bahār açıldı güller semt semt
Çıkıldılar seyr ü temāşāya güzeller semt semt
- 2 Zeyn olup şahrālara lāle benefşe erguvān
Aķ sāde giyindi cümle yāseminler semt semt

⁸²⁹ Ü1 nüshasında, Farsça tamlama şeklinde ile birleştirilen “neşv-i nemā” (نشوى نما) kelimeler, beytin anlam akışına göre “atıf vav”ı ile “neşv ü nemā” (نشوو نما) şeklinde birleştirilmeleri gerekmektedir. Biz de beytin anlam akışını dikkate alarak bu imlayı tercih ettik.

⁸³⁰ Ü1 31b; Gazel -Ü2

⁸³¹ Ü1 31b; Gazel -Ü2

- 3 Yer yer ʿişret eylemekde yine erbāb-ı şafā
Cümle ʿālem eylemekde ehl-i diller semt semt
- 4 Gülsitānıñ başladı bülbülli efgāna hep
Dem-be-dem çekmekdedir ḥasretle demler semt semt
- 5 **Luṭf**ī bī-çāre ƙaldı yal(ı)ñız ancaƙ hemān
ʿAşıkıyla ƙıƙdı ƙaşra gül-bedenler semt semt

61⁸³²

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 1 Ya beni ḥışm u ğazabla lāyık-ı āzārıñ et
Ya tebessümle hemān şermende-i güftārıñ et
- 2 Cevr-ile öldür beni yāḥūd sevindir vaşlla
Ya beni dūr et ya şāhım maḥrem-i esrārıñ et
- 3 Ya ʿaṭā ile dilim şād eyle ey ƙaşı kemān
Ya beni mecrūḥ-ı tīr-i ğamze-i Tātār’ıñ et
- 4 Ya beni sen nīze-i hicr ile eyle helāk
Būse ile beni yāḥūd nāʿil-i gül-nārıñ et
- 5 Ol sebep ile cemālīñ görürüm ey nāzenīñ
Luṭfī bī-çāreñi ƙapıñda ḥidmetkārıñ et

62⁸³³

[mefāʿilün mefāʿilün feʿülün]

- 1 Bugün gördüm ḥaṭın şalmış ol āfet
Görünce tüyüm ürperdi o⁸³⁴ sâʿat
- 2 Şaƙalıñdan utan cevır etme dedim
Hemān ol demde al verdi ḥacālet

⁸³² Ü1 32a; Gazel -Ü2

⁸³³ Ü1 32a, Ü2 51a

⁸³⁴ o: ol Ü1

- 3 Utanırsañ dedim bir kıl elek aş
Dedi haţţım vara aña ne hâcet
- 4 Dedim her şeb haţıñıñ fikri ile
Gelir göñlüme bir kara kasâvet
- 5 Haţın gördüm yazılmış kıl kalemle
Dedim *el-haţtu mâ yaķra*⁸³⁵ zarâfet
- 6 Alan bir kıldan alır **Luţfî** ammâ
Baña bir būs-ı haţ etmez kifâyet

63⁸³⁶

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Haylî demdir ben faķîri zâr u giryân etdi baht
Derd ü âlâmıyla çeşmim yaşını kan etdi baht
- 2 Gözlerime gün yüzüñ göstermeyen kākül degil
Bu benim baht-ı siyâhımdır ki pinhân etdi baht
- 3 Bu temâşâgâhda bir gün beni güldürmedi
Bu cihânı başıma ğam ile zindân etdi baht
- 4 Cevr-i dil-ber ile etdi kişver-i cismim harâb
Bu vücûdum mülkünü haķķâ ki vîrân etdi baht
- 5 Bu felek **Luţfî**'yi bir dem şâd u handân etmedi
Kârını her rûz şeb âh-ile efgân etdi baht

⁸³⁵ El-haţtu mâ yaķra' : Hat okunuyor.

⁸³⁶ Ü1 32a; Gazel -Ü2

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 'Uşşāka cefā etme şehim eyle ri'āyet
Haḳ cümle murādiñ vere seniñ de temāmet
- 2 Üftādeleriñ kimini şād et kimini şen
Hālā şeh-i hūbānsın efendim et 'adālet
- 3 Dil⁸³⁸ ehli ile şöhet edip dur otur⁸³⁹ ammā
Cāhiller ile 'işret edip etme sefāhet
- 4 Āzāde gezerken ayırıp senden efendim
Getirdi felek başıma biñ türlü felāket
- 5 Luṭfi-i du'ā-gūyuña luṭf et kerem eyle
Āhı dokunur sevdicegim etme haḳāret

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Künc-i gāmda ḳalmışam bīmār yanımda yār nīst
Geldiler cümle ehibbā n'eyleyim dil-dār nīst
- 2 Her ne deñlü var ise 'ālemde derdler ben de var
Lebiñ ancaḳ ey ṭabīb-i cān dil tīmār nīst
- 3 'Aşḳ zārın şaḳlayayım derim ammā n'eyleyim
Ben seni sevdigime bir vechle inkār nīst
- 4 İltifātıñ görünür ya nice iğvā etmesin
Ol raḳīb-i rū-siyeh-i bī-dāne āzār nīst

⁸³⁷ Ü1 32b, Ü2 51a⁸³⁸ dil: d (kelime eksik) Ü1⁸³⁹ otur: olur Ü2⁸⁴⁰ Ü1 32b; Gazel -Ü2

- 5 Ṭālī‘im naḥs⁸⁴¹ yār ise cev̄ ü cefālar etmede
‘Aşkla yanmaḳdan özge **Luṭfī**’ye bir kār nīst

66⁸⁴²

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Te’sīr eder elbet kişiyē yār-ı muḥabbet
 Ḳan ağladır ‘uşşāḳa o dil-dār-ı muḥabbet
- 2 Müşkilce belādır kişiyi şaḳlasın Allāh
 İnsānı mükedder eder āsār-ı muḥabbet
- 3 Dīvānına varmaḳ o şehiñ emr-i muḥāldir
 Beñzin zer eder ḳuluñ o ḥünkār-ı muḥabbet
- 4 Murḡān-ı hezāra gül-i ra‘nāyı ḳoḳutmaz
 Bülbülünü zār eder o gülzār-ı muḥabbet
- 5 Ma‘mūr edemez şehir-i dili **Luṭfī** meded āh
 Vīrāne eder ḳalbini mi‘mār-ı muḥabbet

67⁸⁴³

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Ey dil şaḳınıp etme o cānāna naşīḥat
 Gelmez yanına etme o fettāna naşīḥat
- 2 Sözüñü seniñ ṭutmaz o yār deyü raḳībe
 Terk eyle şaḳın etme Süleymān’a naşīḥat

⁸⁴¹ Beyitte yazılan “naḥs - نَحْس ” kelimesi anlam olarak (erime, zayıflama) beyte uymamamaktadır.

Kelimenin beytin anlamına uygun olan doğru yazımı “naḥs - نَحْس ” (uğursuz, yümünsüz, bahtsız) olmalıdır. Biz de kelimenin metne uygun imlasını tercih ettik.

⁸⁴² Ü1 32b; Gazel -Ü2

⁸⁴³ Ü1 33a, Ü2 51a

- 3 Maḥfice eger dil-ber ile şoḥbet ederseñ
Sen ğayrı söz aç eyleme bir dāne⁸⁴⁴ naşīḥat
- 4 İkrāmlar edip hep beni sevsin der-iseñ sen⁸⁴⁵
Etme ḥazer et pend-ile bir ḥāne naşīḥat
- 5 Gel dil-ber ile bādeyi terk et deyü her-bār
Etse birisi **Luṭfī**-i nālāna naşīḥat⁸⁴⁶

68⁸⁴⁷

[mefʿülü mefāʿilün mefʿülü mefāʿilün]

- 1 Mümkün mü o dil-berle bir daḥı baña şoḥbet
Tā maḥşere varınca ḳalamı ya ḥod ḥasret

⁸⁴⁴ dāne: türlü Ü2

⁸⁴⁵ sen -Ü1

⁸⁴⁶ Ü2 nüshasında bu gazelin devamında, Nedīm'e (Macit, 1994) ait bir kaside ve Rāmiz'e (Polat, 2003) ait bir kaside ve dört gazel vardır. Nedīm'e ait kasidenin başında "Nedīm Efendi 'Aynī tārīḫini taḥrīre mübāşeret etmeden göz ağrısına uğrayıp 'özü-ḫ'āhla ḳaşīdesi bu maḥale taḥrīr olunmuştur.'" şeklinde bir başlık vardır. Bu gazel ve kasidelerin matlaları aşağıda gösterilmiştir:

- 1 *Ḥidīvā āşafā ḥatem-i nihādā serverā şadrā*
Ki zātın gibi āşaf bir daḥı gelmez bu dünyāya (Macit 1994:269)
- Ez-Seyyid Rāmiz tanzīr-i reʿy-i āşaf-naẓar-ı Rātīb*
- 2 *Gülistān-ı cemāl-i yāre ḥāl ü ḥāt çemenlikdir*
Perişān ṭurresi yā feslegenlik yāsemīnlikdir (Polat 2003: 230)
- 3 *Neşve-yāb olur o dem bülbül-i şūrīde-edā*
Ḳadeḫ-i gül ile nūş eylese bir dem şahbā (Polat 2003: 199)
- 4 *Olmaz cihānda sāz-ı ṭarab bī-keder müdām*
Geh inkisār yerde ṭanubūr gāh cām (Polat 2003: 259)
- 5 *Gönül mirātine ver şayḳal-ı tām*
Bula tā şūret anda şāhid-i kām (Polat 2003: 259)
- 6 *Şūret-i eşyāsı etme iltifāt*
Ḥikmet-i Ḥālīk'dadır sırrı nükāt (Polat 2003: 203)
- ⁸⁴⁷ Ü1 33a; Gazel -Ü2

- 2 Baht-ı siyehim āyā yār ola mı bir laḥza
Olur mu ‘aceb görmek a rüyunu tek sâ‘at
- 3 Birden gelüben dördü dört yanımı aldılar
Ağlatdı beni ğamla derd ü elem ü miḥnet
- 4 Gül gibi cihān ḥalkı gülmekde açılmaḳda
Hep baña mı verildi bu girye vü bu firḳat
- 5 Dünyāda edānīler hep ‘ayş [ü] ‘işretde
Bu **Luṭfī** faḳīr ancaḳ çekmekde hemān zaḥmet

69⁸⁴⁸

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Etmedim ‘ālem-i dünyāda ḥḫ aṣlā ḥasenāt
Eylemez eyledigim cürmü benim bir ḥaṣerāt
- 2 Rūz ṣeb eyledigim fişḳ u fücūr u ‘iṣyān
Ḳalmadı māl ile rızḳımda da aṣlā berekāt
- 3 Hep lisānımda benim leyl ü nehār medḥ-i cüvān
Bu dilimde ne zıḳır var ne şükūr ne ṣalavāt
- 4 O Muḥammed Muṣṭafā’nıñ yüzü şuyu ḥaḳḳı⁸⁴⁹
Eyle āsān gelicek bendeñe yā Rab sekerāt
- 5 **Luṭfī**i rū-siyehi yā ilāhī etme ḥazīn⁸⁵⁰
Aña ḥıṣm-ile ğaḫab eyleme yevm-i ‘Araṣāt⁸⁵¹

⁸⁴⁸ Ü1 33a; Gazel -Ü2

⁸⁴⁹ Bu mısradaki vezin bozuktur.

⁸⁵⁰ Mısradaki bozuk vezni düzeltmek için “**Luṭfī**i rū-siyehi” tamlaması mısranın başına alındı.

⁸⁵¹ Sayfanın altında “Ḥarfü’ṣ-ṣā’ ” yazılıdır.

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Derd ü elemin̄dir benim efgānıma bā'is
Cevr ü sitemin̄dir dil-i nālānıma bā'is
- 2 Zülfün hevesidir beni āvāre kılan hep
La'liñ ğamıdır cārī olan ıanıma bā'is
- 3 Yandı cigerim āteş-i 'aşkıñla ħabībim
Sensin bu benim āteş-i sūzānıma bā'is
- 4 Sīnemde görünsün deyü dāğlar anıñ-içün
Açdım budurur çāk-ı girībānıma bā'is
- 5 Bu **Luṭfī** kuluñ derdine bir çāre ederseñ
Vaşlıñdurur ancak yine dermānıma bā'is

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Geldi yine ortaya mülūkāne müselleş
Kızardı ħicāb etdi zarīfāne müselleş
- 2 Derler anı kim sīb ile nūş eyleyen olmaz
Rūḥ verir imiş her içen insāna müselleş
- 3 Adam başına geldi birer kāse-i zerrīn
Üç kısım olunup kundu_ise fincāna müselles
- 4 Üç def'a içip bādeyi pek ıan ağaç olmuş
Dolaşdı velī ḥaylāce mestāne müselleş
- 5 Ey sākī yetiş bizi ğam öldürmeden evvel
Şun **Luṭfī** ile belece yārāna müselles

⁸⁵² Ü1 33b, M1 11b; Gazel -Ü2

⁸⁵³ Ü1 33b, Ü2 53b, M1 11b

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ğonçeveş bağrımı hicriñ eyledi kan el-ğiyās
Lāleāsā yakdı cismim nār-ı sūzān el-ğiyās
- 2 Nice şebdir tār/ḳ-i firḳatde ḳaldım ben ğarīb
Rūşen et ğam-ḥānemi gel māh-ı tābān el-ğiyās
- 3 Bāliş-i hicrāna yaşdandı bīm-ı meraḥsızım
Ola mı āyā benim derdime dermān el-ğiyās
- 4 Bār-ı ğam çekmekde ḳaddım dāla döndü düstüm
Ḥasretiñden el-meded ey şāh-ı ḥübān el-ğiyās
- 5 Luṭf edip red etme geldi senden umar **Luṭfī** ḳul
Ver zekāt-i ḥüsnüñü devletli sulṭān el-ğiyās

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey şabā sulṭān-ı 'ālī-şānımı gördüñ mü hīç
Nūr-ı dīdem āfet-i devrānımı gördüñ mü hīç
- 2 Güller ile ülfet eyler nāzenīnim ver ḥaber
Söyle luṭf et ol şeh-i ḥübānımı gördüñ mü hīç
- 3 Kimiñ ile 'işret ü şoḥbet eder ol meh-liḳā
Ver ḥaber ol kākül-i reyḥānımı gördüñ mü hīç
- 4 Sen girersiñ her yere ḳapı nice olmaz saña
Ey nesīm ol dil-ber-i fettānımı gördüñ mü hīç
- 5 Günde biñ kez şorarım saña anı ammā 'aceb
O da der mi **Luṭfī** nālānımı gördüñ mü hīç

⁸⁵⁴ Ü1 33b; Gazel -Ü2

⁸⁵⁵ Ü1 33b; Gazel -Ü2. Şiirin üstünde "Ḥarfü'l-cīm" yazılıdır.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Söyle ey bād-ı seher dil-dārımı gördüñ mü hîç
Şāhımı sevdiğimi hünkārımı gördüñ mü hîç
- 2 Bir peyām-ı nev getir baña o yārdan ey şabā
Ver haber ol lebleri gül-nārımı gördüñ mü hîç
- 3 Hāk-i pāyine yüzüñ sürdüñ mü biñ ta'zīm ile
Söyle luṭf et la'l-i sükker-bārımı gördüñ mü hîç
- 4 Rūz şeb durmaz yelersiñ doğru söyle ey sabā
Sen bir 'āşıkda bu āh u zārımı gördüñ mü hîç
- 5 **Luṭfī** kulu şād u ḥandān et kerem kıl ey nesīm
Ḥatırın şorduñ mu sen ol yārımı gördüñ mü hîç

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Yārı tenhāca alıp 'azm-i kenār etmek de güç
Ol raḳīb-ile görüp de āh u zār etmek de güç
- 2 Yaklaşılmaz yanına varma kilābı var anıñ
Ol gözü āhūyu bir gizli şikār etmek de güç
- 3 Yārı aḡyārıyla görmek ḥaylī müşkildir velī
Başın alıp ḳahr-ile terk-i diyār etmek de güç
- 4 Yārı bir tenhāda bulmaḳlık muḥāl-ender-muḥāl
Kūyuña varmaḡa daḡı terk-i 'ār etmek de güç
- 5 **Luṭfī** varmaḡ katı güçdür ol şehiñ dīvānına
'Arz-ı ḥāl etmek de güçdür der-kenār etmek de güç

⁸⁵⁶ Ü1 34a; Gazel -Ü2⁸⁵⁷ Ü1 34a; Gazel -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Firāş-ı ğamda yatar bu dil-i bīmār ańılmaz hıç
Gelip bir kimse etmez ħālin istifsār ańılmaz hıç
- 2 Şafālar eyleyip şöhet edenler yād olurlar hep
Şeb-i miñnetde olan şubħa dek bīdār ańılmaz hıç
- 3 Nice yıl ħasta-ı hicrānıñ olup yatarım cānā
‘Aceb niçün bu ben bī-çāreye tīmār ańılmaz hıç
- 4 Gürüh-ı ehl-i dil meclislerinde yād olur dil-ber
Ve lākin bī-mezāk şöhetlerinde nār ańılmaz hıç
- 5 Muħabbet-āşinālar ańılıp leyl ü nehār ammā
Niçün āyā hemān bu **Luţfī** ğam-ı ħ‘ār ańılmaz hıç

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Şehā luţf eyle bu ben bendeñe cevır ü cefādan geç
Sitemli sözleri terk et ħabībim bu ezādan geç
- 2 Kılūbun münkesir eyler şovuk söz ‘āşık-ı zārıñ
Yaķışmaz şanıña cānā kerem kıl bu edādan geç
- 3 Anıñ geçmem demişsin kapisı öñünden aşlā hıç
Bu istiğnāyı terk eyle efendim gel buradan geç
- 4 Vefā me’mūl olunmaz hıç o yār-ı meh-cebīniñden
Hemān cevır etmesin ey dil edecegi vefādan geç
- 5 Sözüñ gūş eyleyip geçme şaķın ey āfet-i devrān
Eger derse saña a‘dā o **Luţfī** bī-nevādan geç

⁸⁵⁸ Ü1 34a; Gazel -Ü2⁸⁵⁹ Ü1 34b; Gazel -Ü2

Li-Muḥarriri

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Yeter ey dil yeter fikr-i 'izār-ı dil-rübādan geç
Huşulü mümteni' nev-bāre-i sibe sihādan geç
- 2 Çekilmez etdiği evzā'-ı nā-hem-vārı dil-dārıñ
Saña raḥm etmeyen her-cāyī yār-ı bī-vefādan geç
- 3 Şakın şabr eyle etme kimseye izhār-ı derd ey dil
Taḥammül eyle a'dā etdiği cevr ü cefādan geç
- 4 Eger olmak dilerseñ Hüsrev-i iklīm-i āsāyış
Tevekkül rāhına 'azm eyle ğayra ilticādan geç
- 5 Demişsin geçmezem ğam-ḥānesiniñ pīş-ğāhından
Gel ey ḥātır-şiken luṭf et bu vaz'-ı nā-revādan geç
- 6 Cenāb-ı Ḥazret-i Sālīm Efendi gibi memduḥuñ
Rızā-yı pākine sa'y eyle bundan mā-'adādan geç
- 7 Kıo kıalsın ḥātırıñ mecrūḥ etme mūmiyā ümīd
Ṭabībiñ imtinānın çekme ey **Luṭfī** devādan geç

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Öğür-i nā-dāna esrārı 'ayān etmek ne güç
'Aybıñı kendi diliñle hep beyān etmek ne güç
- 2 Biri çıkmazsa metā'ına çıkar biñ müşteri
Dil-beriñ kālā-yı vaşlın rāyegān etmek ne güç

⁸⁶⁰ Ü2 53a; Gazel -Ü1⁸⁶¹ Ü1 34b; Gazel -Ü2

- 3 Ya gözüñden ya diliñden hep duyar ‘ārif olan
Bādeniñ keyfiyetin hālka nihān etmek ne güç
- 4 Hem-civārıñda olanlar rāḥat etmez her zamān
Şubḥ olunca her gice āh u fiḡān etmek ne güç
- 5 Kātı müşkildir ki **Luṭfī** bī-vefā dil-ber sevip
Dem-be-dem gözyaşını hep cümle ḵan etmek ne güç

80⁸⁶²

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Olur iseñ bu şaṭranc-ı cihānda ger begim leclāc
Seni ferz-i ecel māt eyleyip rūḥuñ eder iḥrāc
- 2 Şaḵın şāhım piyāde ḵor daḡıdır at [u] fīlīñ hep
Bu dünyāya göñül verme eder emvālīñi tārāc
- 3 Hāzer kıl ḵalma açmazda saña oyun ḵurup dünyā
Nice kīşler ḵoparır başıña ey lebleri güllāc
- 4 Nice manşūbeler vardır sürüp peydaḵı⁸⁶³ māt eyler
Ne lu‘b-ile atar fīl⁸⁶⁴ [ü] atı saña eyā mihrāc
- 5 Bir oyun gibidir dünyā aña **Luṭfī** göñül verme
Gidersin bir kefen ile giyer iseñ daḡı dībāc

⁸⁶² Ü1 34b, Ü2 53b

⁸⁶³ peydaḵı: pāydāḵı Ü2

⁸⁶⁴ fīl: binil Ü1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bir iki gün meskenim etdi zamāne Yay Ağac
Ġam ile kıaddimi döndürdü kemāna Yay Ağac
- 2 Kıays-veş dağlar mekānım oldu hayfā olalı
Bu dil-i dīvāneye bīmār-ḡāne Yay Ağac
- 3 Bār-ı miḡnetle bir ağac yaya döndü kıāmetim
Gireyazdı berf-i bisyār-ile kıana Yay Ağac
- 4 Yakdı yandırdı beni bir āteşīn-ruḡsār-ı yār
Dilerim cayır cayır otlara yana⁸⁶⁷ Yay Ağac
- 5 Ḥāşılı bir hafta çekdi miḡnet-i vaḡt-i şitā
Olalı bu Luṭfī'ye ārām-ḡāne Yay Ağac

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bāğıñ seniñ ey dil-ber-i ra'nā ne müferraḡ
Şād eyledi cān u dili cānā ne müferraḡ
- 2 Olmuş iki vecih ile luṭf işbu ḡadīka
Bir cānibi ḡülşen biri deryā ne müferraḡ
- 3 Her tāze nihāli kıad-i dil-ber gibi mevzūn
Her şāḡı eyā kıāmet-i Ṭübā ne müferraḡ
- 4 Her naḡl-ı ḡül üstünde hezār lāneler etmiş
Dem sürmede bir bülbul-i şeydā ne müferraḡ

⁸⁶⁵ Ü1 35a, Ü2 53b⁸⁶⁶ Başlık -Ü2⁸⁶⁷ yana: yansın Ü2⁸⁶⁸ Ü1 35a, Ü2 54a. Şiirin üstünde “Ḥarfü'l-ḡā' ” yazılıdır.

- 5 Bāde içecek **Luṭfī** ne zībā yer olur
Ḥaḳḳā ne güzel doğrusu ammā ne müferraḥ

83⁸⁶⁹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Taşrada sübhā ile ḥalkā riyā eyler şeyḥ
Līk tenhāda güzellerle şafā eyler şeyḥ
- 2 Gelmede ayağına cümle nuzūr u⁸⁷⁰ şadaḳāt
Zer girerse eline ḥūba ‘aṭā eyler şeyḥ
- 3 Kürsüye çıkṣa eger cümle zekātı söyler
Kürsüde ḥīle ile ḥaylī būkā eyler şeyḥ
- 4 Her kaçan ıskat işitse hemān ol-dem cān atar
Ölünüñ rūḥu için ḥayr u du‘ā eyler şeyḥ
- 5 **Luṭfiyā** bu dedigiñ şeyḥe şaḳın dost olma
Eñ muḥib beni⁸⁷¹ bir aḳçeye fedā eyler şeyḥ

84⁸⁷²

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ey yüzü gül lebi mül ḳaddi ser-āmed Aḥmed
Āhı üftādeleriñ olmada mümted Aḥmed
- 2 Şalın ey gülbün-i pākize-i bāğ-ı ‘iṣve
Beñzemez ḳāmetiñe serv-i sehī-ḳad Aḥmed
- 3 Daḥı tıfl iken ‘aceb şī‘re heves etmiş o zat
Söylemekde yine bir tāzece müfred Aḥmed

⁸⁶⁹ Ü1 35b, Ü2 54a. Şiirin üstünde “Ḥarfü’l-ḥā’ ” yazılıdır.

⁸⁷⁰ u -Ü2

⁸⁷¹ Eñ muḥib beni: Pek muḥibbiyi Ü2

⁸⁷² Ü1 35b, Ü2 54a. Şiirin üstünde “Ḥarfü’d-dāl” yazılıdır.

- 4 Rūzigār ile ḥarīḳ derler olur bī-pāyān
Oldu ʿaşḳ āteşi āhım ile müştēd Aḥmed
- 5 Şayd eden murğ-ı dili kim ola derken **Luṭfī**
Ġaybdan erdi şadā dediler Aḥmed Aḥmed⁸⁷³

85⁸⁷⁴

[feʿilātūn feʿilātūn feʿilātūn feʿilūn]

- 1 Ķapdı murğ-ı dili bir tāze be-nām-ı Aḥmed
Beni mest-i mey-i ʿaşḳ eyledi cām-ı Aḥmed
- 2 Merhabāsız geĉer ol tāze nihāl-i ʿiṣve
Olamaz herkese şāyeste selām-ı Aḥmed
- 3 Süremez rūyuñu bir kimse o cāy-ı pāke
ʿĀlīdir doğrusu bu ʿālī maḳām-ı Aḥmed
- 4 Öldürür ʿāşık-ı bī-ĉāreyi biñ şīve ile
Gelse reftāre kaçan serv-i hırām-ı Aḥmed
- 5 Eylemiş şiʿre heves tāze iken ey **Luṭfī**
Maḥlaş olsa aña şāyeste kelām-ı Aḥmed

86⁸⁷⁵

[feʿilātūn feʿilātūn feʿilūn]

- 1 Bendesin eyledi Mecnūn Aḥmed
Hālimi kıldı dige-r-gūn Aḥmed
- 2 Ağladıp leyl ü nehār ḥasret ile
Etdi ḳan yaşın[ı] Ceyḥūn Aḥmed

⁸⁷³ Beyit -Ü2

⁸⁷⁴ Ü1 35b; Gazel -Ü2

⁸⁷⁵ Ü1 36a; Gazel -Ü2

- 3 Çekdirip bār-ı ğamı bendesine
Eyledi [ka]metimi nūn Aḥmed
- 4 Sā'ir 'āşıklara yok cevri hemān
Eyledi bendeye efzūn Aḥmed
- 5 Firḳat-i la'li ile ey **Luṭfī**
Gözlerim eyledi pūr-ḥūn Aḥmed

87⁸⁷⁶

[fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlūn]

- 1 Seyr eder rūyuñu etdim meh-i tābāna ḥased
Būs eder gerden-i pākiñi girībāna ḥased
- 2 O⁸⁷⁷ mübārek yanağıñ haftada⁸⁷⁸ hep oḥ(u)şar
Eyledim doğrusu ol berber-i fettāna ḥased
- 3 Şarılır cismiñe her gice şabāḥ olunca
Seni çıplak kıcar idim hele yorgāna ḥased⁸⁷⁹
- 4 Ayağıñ öpmege şarkındılık eder her-bār
Eyledim sevdiceğim kūşe-i dāmāna ḥased
- 5 Seni her dem çekiyor sīnesine bī-minnet
Eylemesin mi kuluñ **Luṭfī** o kıftāna ḥased

⁸⁷⁶ Ü1 36a, Ü2 54b

⁸⁷⁷ o: ol Ü2

⁸⁷⁸ haftada: hafta Ü1

⁸⁷⁹ Bu gazeldeki 2 ve 3. beyitler:

Şarılır cismiñe her gice şabāḥ olunca

Eyledim doğrusu ol berber-i fettāna ḥased G.88/2

O mübārek yanağıñ haftada hep oḥ(u)şar

Seni çıplak kıcar idim hele yorgāna ḥased G.88/3

şeklindedir. Ancak görüldüğü gibi mana gereği 1 ve 2. beytin ilk mısralarının yerleri karşılıklı olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Biz de manayı dikkate alarak bu değişikliği yaptık.

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Deme ey dil niçün olmam cihānda na'il-i maḫṣūd
Zamānı vardır elbet bir gün olur ṭālī'im mes'ūd
- 2 Cihānda her zemistānıñ bahārı ḥod muḫarrerdir
Ḥudā memnūn eder her-bār ḳoymaz böyle ğam-ālūd
- 3 Ne deñlü sa'y diḳḳat eyleseñ girmez ele bi'llāh
Naṣīb etmez ise bir varak-ı ḥudret mevcūd-ālūd⁸⁸¹
- 4 Ḳalır maḫsūm olan rızḳıñ seniñ ayağıña ammā
Muḳadder olmayınca ḳismet olmaz ḳismet-i Maḫmūd
- 5 Kedernāk olma zinhār bī-naṣīb oldum deyü **Luṭfī**
Seni de ṣād eder bir gün cenāb-ı Ḥālīḳu'l-mevcūd

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Kimse degil maṭla'-ı dil-dārım aldırdım meded
Hem melek-rū sevdiğim ser-dārım aldırdım meded
- 2 Olmadım 'ālemde aṣlā ḥurrem ü mesrūr āh
İñlerim her dem ki elde varım aldırdım meded
- 3 Olmada göñül dem-ā-dem derd ü ālāmla melül
Kārgāhımda 'umūmen kārım aldırdım medem
- 4 Ḥālīme herkes güler 'ālemde mesrūr olmadım
Mālım aldırdım meded hem-vārım aldırdım meded
- 5 **Luṭfī**yā aṣlā dehrde vaṣla vāṣıl olmadım
Göñül iñler her mesāda kārım aldırdım meded

⁸⁸⁰ Ü1 36a; Gazel -Ü2

⁸⁸¹ Bu mısradā vezin bozuktur.

⁸⁸² Ü1 36b; Gazel -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol ki ehl-i hāl degildir olma_aña hem-dem meded
Gel gönül sır aña aña olma hem-maḥrem meded
- 2 Gülmedim ašlā dehrde iñlemek kārım müdām
Her mesā virdim de āhdır olmadım ḥurrem meded
- 3 Olsa mesrūr dil müdām ālām-ı a'dā olmasa
Derd-i dil-dāra da olsa āh eger maḥrem meded
- 4 Olmada gönlüm dem-ā-dem derd [ü] ālāmla melūl
Derd elem ḥummādadır āh gülmesiñ 'ālem meded
- 5 Ger şorarsañ ḥal ü aḥvālim eger her māh u sāl
Sevdiğim derdiñle dā'im **Luṭfī** der her dem meded

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Beyt-i Ḥaḳ'dan eylediñ teşrīf ey nāzik vücūd
Dilerim ḥaccıñı mebrūr eyleye Ḥay u Vedūd
- 2 Maḳdemiñden Ka'be ḥaḳkı-çün şafālar eyledim
Çün sa'adet-ḥāneñe devlet ile etdiñ vürūd
- 3 Merve ḥaḳkı rü'yet-i ruḥsār-ı Beytu'llāh ile
Eyledi çeşmiñi pür-nūr ḥazret-i Feyyāz⁸⁸⁵-vücūd
- 4 Olmadım ašlā hedāyāñızdan ašlā ḥişşe-dār
Bizi maḥrūm-ı hediye eyledi⁸⁸⁶ ba'z-ı ḥasūd

⁸⁸³ Ü1 36b; Gazel -Ü2⁸⁸⁴ Ü1 36b, Ü2 54b⁸⁸⁵ Feyyāz -Ü1.⁸⁸⁶ maḥrūm-ı hediye eyledi: maḥzūn-ı hediye eylediñ Ü1

- 5 Yoğ-imiş çünkim bizim destāre istihkākımız
Bāri eyle **Luṭfī**-i zāra birāz ihdā-yı ‘ūd

92⁸⁸⁷

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Bir nigāh-ı merḥamet kıl baña sultānım meded
Bir gülebağ yüzüme gül şāh-ı ḥübānım meded
- 2 Şehr-i cismim sevdigim cevriñle etme gel ḥarāb
Ḳahr-ile ḥaylī zamānlar der ki vīrānım meded
- 3 Gice gündüz ḥasretiñle āh u efgān etmeden
Āsumāna ejderāsā çıkdı efgānım meded
- 4 Kākülün gibi dağıtma ḥāṭır-ı vīrānemi
‘Āqlımı etme perīşān āh perī şānım benim
- 5 **Luṭfī**-i bī-çāreñi luṭfuñla ḥandān et begim
Boynuña olur ölürsem bilmiş ol ḳanım meded

93⁸⁸⁸

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Āh kim ben bu cihānda olmadım bir laḥza şād
Gün-be-gün ālām ğamla⁸⁸⁹ olmada derdim ziyād
- 2 Bu felek bir laḥza güldürse beni çok ağladır
Kime etsem anıñ elinden ‘aceb feryād u dād
- 3 Bu siyeh bahtım benim açılmadı bir kere āh
Ḳufl-ı ümīdim cihānda olmadı bir dem küşād

⁸⁸⁷ Ü1 37a, Ü2 54b

⁸⁸⁸ Ü1 37a, Ü2 55a

⁸⁸⁹ ğamla: ğam Ü1

- 4 Yazsalar derdimi ašlā olmaya şerḥ ü beyān
Hep ağaçlar ḥāme olsa daḥı ‘ummānlar midād
- 5 Rüz şeb **Luṭfī** fiğān u zār edüben ağla kim
Hîç naşîb olmadı bu dünyāda olmak ber-murād

94⁸⁹⁰

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Olayım dirseñ dilā eylik ile ‘ālemde yād
Cümle ḥalkıñ ḥüsn-i ta‘bîr ile et ḳalbini şād
- 2 Başıñı ğavğāya uğratmayayım derseñ eger
Zümre-i nā-cins ile zinhār şaḳın etme ‘inād
- 3 Bî-vefādır şaḳınıp zinhār aldanma dilā
Ne gedā ḳaldı cihān içre ne şāh-ı keyf-bād
- 4 Herkes ecel cāmını nüş eyler āḥir dünyede
Cümleniñ soñunda ḳalacağıdır ancaḳ bir ad
- 5 **Luṭfiyā** aldanma reng ü āline bu dünyeniñ
Mümkün olmaz bu cihān içinde olmak ber-murād⁸⁹¹

95⁸⁹²

Belāğatlı Feşāhatlı Ḳarışdıran Ustası
‘Örfī Maḥmūd Ağa’ya Denilmiştir

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Eyā sūtüde-şiyem devletiñ mübārek bād
Bu şān ü şöhret ü bu ‘izzetiñ mübārek bād
- 2 Neşāt u şevḳ-ile yapdıñ ‘azīm sūr-ı ḥuṭān
Sa‘ādetiñ keremiñ rif‘atiñ mübārek bād

⁸⁹⁰ Ü1 37a, Ü2 55a

⁸⁹¹ Sayfa sonunda “Ḥarfü’z-zāl” yazılıdır.

⁸⁹² Ü1 161b; Gazel -Ü2

- 3 Hele bu sūr-ı hıttān olmadı katı çokdan
Bu muhteşem alay u ziynetin mübārek bād
- 4 Nüvāziş eylediñ erbāb-ı tab‘a bi’llāhi
Gürūh-ı ehl-i dile raġbetin mübārek bād
- 5 Saña bu **Luṭfī** senākār edip bu gūne du‘ā
Demekde şubḥ u mesā sünnetin mübārek bād

96⁸⁹³

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 ‘Aşk-ı dildār ile oldu katı lāgar kāğız
Dest-i yāre giricek berg gibi titrer kāğız
- 2 İki yüzlü_olduġu-çün defter-i a‘māl⁸⁹⁴ gibi
‘Amelidir qaralar yüzlerini her kāğız
- 3 Mühreyi yüzlerine darbı⁸⁹⁵ urarlar ise de
Ruḥ-ı dil-ber gibi berrāk olur ekser kāğız
- 4 Cühelā ile tekellüm edemez ‘ār eder ol
Ehl-i ‘irfānlara tūtī gibi söyler kāğız
- 5 Kāğızāsā iki yüzlü_olma cihānda **Luṭfī**
İki yüzlü_olduġu-çün qaralanır her⁸⁹⁶ kāğız

97⁸⁹⁷

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Saña biñ cānla ‘ālemde meftūn olmadık kim var
Ġamīnla ey sitemger söyle maḥzūn olmadık kim var

⁸⁹³ Ü1 37b, Ü2 56b

⁸⁹⁴ a‘māl: a‘mālī Ü1

⁸⁹⁵ yüzlerine darbı: darb yüzlerine Ü1

⁸⁹⁶ qaralanır her: qaraları ber- Ü1

⁸⁹⁷ Ü1 38a; Gazel -Ü2. Şiirin üstünde “Ḥarfü’r-rā’ ” yazılıdır.

- 2 ʿUmūmen rāmdır emriñe saña dil verenler de
Muṭīʿ-i ḥükm-i fermān-ı hümāyūn olmadık kim var
- 3 Dem-ālūd etmede sāğar gibi ehl-i dili devrān
Bu bāğda gonçeāsā bağı pür-ḥūn olmadık kim var
- 4 Felek etmekdedir her şahşı bir ḥāl-ile āzürde
Ser-ā-ser ḥişşe-dār-ı cevri-i gerdūn olmadık kim var
- 5 Hemān **Luṭfī** kuluñ derdim suʿāl edip deseñ cānā
ʿAceb inʿām u iḥsānımla memnūn olmadık kim var

98⁸⁹⁸

[fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilūn]

- 1 Öldürür ʿuṣṣākını cānānla kim söyleşir
El-emān ol dil-ber-i fettānla kim söyleşir
- 2 Ādemi eyler helāk ol Qahramān-ı gāmzesi
Bir bakışda zahm açar müjgānla kim söyleşir
- 3 Tatalım kim söyleşilmiş tīg-ı nāzıyla anıñ
Karşı konmaz ḥançer-i bürrānla kim söyleşir
- 4 Nāz edip üftādegāna hīç tekellüm eylemez
Ben de bilmem ol şeh-i zī-şānla kim söyleşir
- 5 Diz-be-diz tenhāda ağız ağ(ı)za bilsem ʿaceb
Luṭfiyā ol āfet-i devrānla kim söyleşir

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hoş-edādır lebiñe⁹⁰⁰ çeşme-i Kevser deseler
Cân bulur sözü saña rûh-ı muşavver deseler
- 2 Râstdır kâmet-i bālāña diyenler Tübā
Doğrudur kadd-i ser-efrāzıña⁹⁰¹ ‘ar‘ar deseler
- 3 Yaraşır ey gül-i hoş-büy-ı gülistān-ı hüsñ
Rûy-ı pür-nūruña gül çeşmiñe ‘anber deseler
- 4 Ne güzel şîr-ıñ-edādır buña ta‘bîr olmaz
Çāşnide suhan-ı pākiñe sükker deseler
- 5 Ne cevāb verir idiñ ey şeh-i iklîm-i suhan
Saña dil-dāde imiş **Luṭfî** kemter deseler

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 İki maḥbûb-ı müstesnā bu şehir içre hüveydādır
Biri gonçe-i perniyā[n] biri bir serv-i bālādır
- 2 Biri bir nāzenîñ dil-ber birisi bir melek-manzar
Biriniñ kâmeti ‘ar‘ar biriniñ kaddi bālādır
- 3 Biri bir devlet-i cāvîd biri bir gonçe-i ümîd
Biri māh u biri ḥurşîd iki ḥûb-ı dil-ārādır
- 4 Biriniñ beñleri Hindû biriniñ dişleri incü
Hemān biri bir içim şu ikisi daḥı raḥşādır

⁸⁹⁹ Ü1 38a, Ü2 55a⁹⁰⁰ lebiñe -Ü2⁹⁰¹ -efrāz: -firāz Ü2⁹⁰² Ü1 38b; Gazel -Ü2; Bu şiir musammat bir gazeldir.

- 5 Biriniñ şan melek kendi biriniñ hayl̄çok fendi
Bulunmaz mişli nāmendi iki maḥbūb-ı zībādır
- 6 Biri bir gōnçe-i ḥamrā biri bir şāh-ı bī-hemtā
Kim olduğun demem ammā ikisi daḥı raʿnādır
- 7 Biri verd-i leṭāfetdir biri gülzār-ı behçetdir
İkisi de kıyāmetdir sezādır vaşfı ūlādır
- 8 Biri fettān ḥīlelikde bulunmaz bī-bedellikde
Nazīri yok güzellikde ikisi daḥı yektādır
- 9 Bu **Luṭfī**-i pesīn-pāye kapıldı ol iki aya
Sebeb bu nazm-ı yektāya ol iki māh-ı ḡarrādır

101⁹⁰³

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

- 1 Utandırır seni nāşih o şeh levendimi gör
Baña gel eyleme ṭaʿnı hele efendimi gör
- 2 Sen anı göremeden ol nedir baña daḥliñ
Şoñunda çekme ḥicābı o dil-pesendimi gör
- 3 Baña peşince ʿitāb eyleme birāz şabret
Bu gözler ile hele serv-i ser-bülendimi gör
- 4 Görünce ehl-i dili tūt̄ṭ̄veş olur gūyā
ʿAḳīdedir kelimātı o laʿl-ı ḳandimi gör
- 5 Beni görüp ser-i rāhında der mi dostlara āh
Yine baña dolaşır **Luṭfī** derdimendimi gör

⁹⁰³ Ü1 38b, Ü2 55b

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Her-cāyī olan yāre muḥabbet ne belādır
Ağyāra uyan ḥūba mürüvvet ne belādır
- 2 Sen ḳan dōkesin hicri ile dīdeleriñden
Ol nūş ede a'dā ile şerbet ne belādır
- 3 Bir yār için ağyāra temelluḳ çekilir mi
Bir būse için bunca eziyet ne belādır
- 4 Sen uğruna cān u seri teslīm edersin
Ol ise eder ğayr-ile 'işret ne belādır
- 5 **Luṭfī** ne revā bir gözü āhūya giriftār
Kim etmeye sen bī-kese ragbet ne belādır

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bir cevri füzūn yāre muḥabbet ne belādır
Bir ğamzesi cellād ile ülfet ne belādır
- 2 Sen cevrine nā'il olasın vaşlına ağyār
Bir böyle sitemkār-ile 'işret ne belādır
- 3 Hep eyledigiñ luṭf u 'aṭā ola ferāmūş
Bir böyle pūr-āzār-ile şoḥ[b]et ne belādır
- 4 İ'zāz-ile ikrām ede a'dālara maḥfī
Hep saña ede cevr ü eziyet ne belādır
- 5 **Luṭfī** dil-i meyyālimiz Allāh'a emānet
Bir dil-ber-i bī-şefḳate minnet ne belādır

⁹⁰⁴ Ü1 38b; Gazel -Ü2

⁹⁰⁵ Ü1 39a; Gazel -Ü2

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bir dil-ber-i bî-mihre muḥabbet ne belâdır
Girmez gözüñe uyḥu bu⁹⁰⁷ zaḥmet ne belâdır
- 2 Dür olasin ol dîdeleri āh ū güzelden
Ḳan ağlayasin ḥasret ü firḳat ne⁹⁰⁸ belâdır
- 3 Ağyāra uyup zevḳ ü şafā eyleye yāriñ⁹⁰⁹
Dā'im çekesin derd ü meşakḳat ne belâdır
- 4 Terk ede seni varıp ola ḡayra vefādār
Sen görmeyesin ḥ'ābla rāhat ne belâdır
- 5 İḥsānlar ede Luṭfī⁷ saña ḳarşı o dil-dār
Ya hîç çekilir mi bu muşîbet ne belâdır

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bir yār içün ağyāra ziyāfet ne belâdır
Bir dil-ber içün cāna bu zaḥmet ne belâdır
- 2 Ğam-ḥāneñe etdikde o meh-pāreyi da'vet
Teşrîfi içün ḡayra şefā'at ne belâdır
- 3 Sen ḳan dökeseñ hicriñ(i)le dîdeleriñden
Ol ise saña etmeye şefḳat ne belâdır
- 4 El vermeye vaşlını dirîḡ ede o meh-rū
Her leyl ü nehār ede ezîyet ne belâdır

⁹⁰⁶ Ü1 39a, Ü2 55b⁹⁰⁷ bu: ne Ü1⁹⁰⁸ firḳat ne: firḳatle Ü2⁹⁰⁹ eyleye yāriñ: eyleyerek Ü1⁹¹⁰ Ü1 39a; Gazel -Ü2

- 5 Tā şubḥa degin yalvarasın **Luṭfī** o yāre
Rām olmaya aṣlā ya bu miḥnet ne belādır

106⁹¹¹

[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün]

- 1 Ey meh dem-i vuşlatda ḥacālet ne belādır
Teʾḥīr ile cānā geçe fırşat ne belādır
- 2 Tā şubḥa degin zānūya zānū iken ʿömrüm
Māniʿ ola būsūña ḥarāret ne belādır
- 3 ʿArz edemedim ḥāl-i dil-i zārımı ḥayfā
Mest eylemiş imiş beni şerbet ne belādır
- 4 Biʾllāhi senin hicr ü firākıñ çekilir mi
Cevr ü sitem ü nāzıña ṭāḫat ne belādır
- 5 Bu **Luṭfī**-i bī-çāreye gerçi kerem etdiñ
Şerm oldu baña māniʿ-i vuşlat ne belādır

107⁹¹²

[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün]

- 1 Bir dil-ber-i mümtāz ile ülfet ne şafādır
Bir yerde olup edesin ʿişret ne şafādır
- 2 Gülşende alıp destine ol gül gibi cāmı
Nūş eylesin yār-ile şerbet ne şafādır
- 3 Ol dil-ber-i raʿnā ile her gicede maḥfī
Tā şubḥa degin oluna şoḥbet ne şafādır

⁹¹¹ Ü1 39b, Ü2 55b

⁹¹² Ü1 39b; Gazel -Ü2

- 4 İ‘zāz-ile ikrāmla ol āfet-i devrān
Raḥm ede saña eyleye şefkat ne şafādır
- 5 Ağyāra ezīyetler edip her gice gündüz
Luṭf ede saña **Luṭfī** ol āfet ne şafādır

108⁹¹³

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Saña dil vermedik ‘ālemde bir dil-ber mi qalmışdır
Esīr-i zūlfūñ olmadık cihānda er mi qalmışdır
- 2 Saña bülbul degil güller de ‘āşık ey leb-i gonçe
Ġamīñla şolmadık gülşende verd-i ter mi qalmışdır
- 3 Perīşān-ḥātır oldu qakülün görünce sünbüller
Lebiñ begenmedik bir gonçe-i aḥmer mi qalmışdır
- 4 Kıyām eyler saña bāğ içre cānā serv-ile şimşād
Seniñ qaddiñe meftūn olmadık ‘ar‘ar mı qalmışdır
- 5 Ġam-ı zūlfün-ile ‘ūd micmer-i ḥasretde sūzāndır
Firāk-ı ḥālīñ-ile yanmadık ‘anber mi qalmışdır
- 6 Ḥabībim sen de inşāf eyle al destīñe āyīne
O veche ‘āşık olmadık meh-i enver mi qalmışdır
- 7 Efendim ḡamdan āzād eylediñ çok quluñu ammā
Hemān āzāde-ser bu **Luṭfī**i kemter mi qalmışdır

⁹¹³ Ü1 39b; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Derūnum āteş-i 'aşkıñ ile büryāna dönmüşdür
Gözüm kan ağlamakdan 'ayna-ı mercāna⁹¹⁵ dönmüşdür
- 2 Kesildi kuvvetim reftāra cānā iktidārım yok
Vücūdum za'fla bir mūr-ı bī-dermāna dönmüşdür
- 3 Fiğān u zār eder⁹¹⁶ bu murğ-ı cānım eylemez ārām
Kafes içinde gūyā bülbül-i nālāna dönmüşdür
- 4 Ser-ā-pā bu cihānı ğark eder havfım budur zīrā
Akan seyl-i sirişkim şübhesiz tūfāna⁹¹⁷ dönmüşdür
- 5 Degil düşmen ehibbāsı bile ta'n eyler ol zāra
Bu **Luṭfī** çiftci destine giren doğana dönmüşdür

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Nice günlerdurur çeşmim efendim saña hasretidir
Göñül künc-i elemde kaldı gitdi nice müddetdir
- 2 Begim senden cüdā olalı üç dāne refikim var
Biri zahmet biri miḥnet birisi dahı firkatdir
- 3 Ğubār-ı dergehiñ çeşm-i 'alīle tūtiyā oldu
Ayağıñ toprağı başımda cānā tāt-ı devletdir
- 4 Tavāf etmek şafādır kūy-ı pākiñ ey yüzü Ka'be
Eşiğñ taşına cān-ile yüz sürmek 'ibādetdir

⁹¹⁴ Ü1 40a, Ü2 56a

⁹¹⁵ 'ayna-ı mercāna: 'ayn-ı mercāna Ü2

⁹¹⁶ eder: ile Ü2

⁹¹⁷ şübhesiz tūfāna: sidresiz Tūbā'ya Ü2

⁹¹⁸ Ü1 40a, Ü2 56a

- 5 Bu **Luṭfî** kemtere bir kez nigāh-ı iltifāt eyle
Faḳîrîñ çekdiği hep rûz şeb derd ü meşakḳatdır

111 ⁹¹⁹

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

- 1 Gözümden ḳan revān oldu efendim nice müddetdir
Ne var teşrîf buyursañ ḥāneme dil saña ḥasretdir
- 2 Gözüm yıldız şayar tā şubḥ olunca her gice cānā
Ḥayāl-ı kākülünle çekdi[gi]m ḳara ḳasāvetdir
- 3 O berrāk sîne sulṭānım gümüş āyinedir daḥı
‘Aceb bilmem ne ḥikmetdir efendim bu ne ḥāletdir
- 4 Seni bu ḥüsne görse şāḥım ‘aḳ(ı)lı ḳāk olur
Cebîniñ ile rûyuñ aylı günlü sîm sâ‘atdır
- 5 Nedendir ihtirāz etmek faḳîrîñden benim cānım
Nice demdir bu **Luṭfî** derdimend maḥrûm-ı ‘işretdir

112 ⁹²⁰

[fā'îlātün fā'îlātün fā'îlātün fā'îlün]

- 1 Nār-ı ḥasretle vücūdum dil-berā her dem yanar
Cān atar pervāneāsā āteşe ḥurrem yanar
- 2 Sîne-i mecrūḥum üzre mum gibi işlar fitîl
Çüb bu zaḥm-ı ḥûn-ālüdeme mürāḥḥem yanar
- 3 Aldadıp bir pûla aldıñ göñlümü yakdıñ benim
Seniñ ile şatu bâzār eyleyen ādem yanar

⁹¹⁹ Ü1 40a; Gazel -Ü2

⁹²⁰ Ü1 40b; Gazel -Ü2

- 4 Düşicek rüyuña zülfüñ ham-be-ham olur şehā
Güyyā bir nār-ı sūzāna düşüp erķam yanar
- 5 Āteş-i hicriñ bu **Luṭfī** kulu kül etdi şehā
Yandı ķalmadı vücūdum daħı bilmem nem yanar

113 ⁹²¹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hased ol nāmeye kim şevķle cānāna gider
Āsitān-ı harem-i hāzret-i sulṭāna gider
- 2 Kālırım ben elem ü miḥnet ile zār u hāzīn
Feraḥ ile ol ise mihr-i dıraḥşāna gider
- 3 Dest dirāz etme bu mektūba şabā sen hāzer et
Rāzın açma şaķın ol bir şeh-i zī-şāna gider
- 4 Ben o kırtāsa nice reşk ü hased etmeyeyim
Ağlarım ben gülerek ol gül-i hāndāna gider
- 5 Kandesin kandesin ey gonçe-lebim āh deyü
Bülbülāsā uçarak semt-i gülistāna gider
- 6 **Luṭfiyā** baḥtı güzel açık imiş bu varaķıñ
Ne sa‘ādetli imiş ol meh-i tābāna gider

114 ⁹²²

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Mest etdi beni ḥaylī o mestāne baķışlar
Şabrım ķomadı zerrece şāḥāne baķışlar

⁹²¹ Ü1 40b, Ü2 56a

⁹²² Ü1 40b; Gazel -Ü2

- 2 ‘Aqlım dağıdıp eyledi gül gibi perîşān
Eyledi beni hāşılı dīvāne bakışlar
- 3 Mümkün mü ya hîç karşı komağ ğamze-i yāra
Dil kişverini aldı levendāne bakışlar
- 4 Nezzāre-i hūbān-ı sitemkāra müşābih
Ney ki ‘acabā bize o bî-gāne bakışlar
- 5 Hakkā ne laţîf göz süzerek nīm-nigehler
V’allāhi güzel **Luţfî** zarîfāne bakışlar

115⁹²³

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Bendeñe gel söyle cānā ülfetiñ kimlerledir
Kimiñ ile hem-dem olduñ ‘işretiñ kimlerledir
- 2 Bileyim kimiñ şarābıñ nūş edersiñ dil-berā
Kimiñ-ile zevk edersiñ şöhet-iñ kimlerledir
- 3 Bilirim meysiz olamazsın sen aşlā sevdiğim
Baña bildir ey perî-rū şöhet-iñ kimlerledir
- 4 Tevbe etmişsin bizimle ‘işret etmege şehā
Söyle sulţānım efendim niyetiñ kimlerledir
- 5 **Luţfî**-i bî-çāreden uzak dolaşırsın begim
Bāri bilsem ey melek ünsiyyetiñ kimlerledir

⁹²³ Ü1 41a; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Efendim söyle lutf et 'aşıq-ı bî-ṭāḳatîñ kimdir
Begim benden ziyāde mübtelā-yı vuşlatîñ kimdir
- 2 Qabul etmezsin 'ömrüm bendeñi sen bilirim ammā
'Aceb kimi ḳul eylersin a cānım niyetiñ kimdir
- 3 Seni seven kişi āyā ḥarīm-i ḥāşşa lāyık mı
Söz añlar mı ki bilsem mā'il-i ünsiyyetiñ kimdir
- 4 Kimiñle rüz şeb zevḳ ü şafā etmekdesin şāhım
Bilinmez mi seniñ de āşinā-yı ülfetiñ kimdir
- 5 Kerem ḳıl **Luṭf**-i bî-ḳāreyye gönder cevābını
Kimiñ maḥbūbu olduñ baña söyle ḥasretiñ kimdir

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Gelipdir bir yere bir ḥaylī ḥübān-ı perīveşler
Şeker-riz olmada 'uşşāḳa mehveşler ḳalem ḳaşlar
- 2 İçinde bir cüvān-ı dil-firīb-i nükte-perver var
Derūna ḥançer işler her ḳaçan kim besteye başlar
- 3 Uruldu murğ-ı dil ḥayfā dü ebr-i siyeh ol yāriñ
Yazık bir 'andelībi vurdular iki kemān-[k]eşler
- 4 Kimi 'aḳlımı aldı kimi tārāc eyledi varım
'Acāyib nāzenīnler dil-rübā-yı şūḥ-ı ser-keşler ⁹²⁶
- 5 Bu **Luṭf**i derdimendi etdi daḥı kendine 'aşıq
Dil-i pür-sūza saçdı āḥ āteş üzre āteşler

⁹²⁴ Ü1 41a; Gazel -Ü2

⁹²⁵ Ü1 41a; Gazel -Ü2

⁹²⁶ Bu beyt Ü1 nüshasında derkenar olarak yazılmıştır.

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Göñül evvel o şūha istikāmet lāzımındandır
Nezāketle aña 'arz-ı muḥabbet lazımındandır
- 2 Selāma duracak⁹²⁸ yolda giderken māh-rūyāna
Göz ucuyla o meh-rūya nezāret lāzımındandır
- 3 Hemān bir nīm-nigehle rūy-ı pākin eyleyip seyrān
Hele nezzāre-i ḥüsne zarāfet lāzımındandır
- 4 Selām verir ise almak hezār i'zāz ile yolda
Gürūh-ı 'āşıka ref'-i ḥacālet lāzımındandır
- 5 Ḥulūşāne muḥabbet eyleyip ḥübāna ey **Luṭfī**
Ḥaḳīkatle aña 'arz-ı şadākat lāzımındandır

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Ol tāzedir ki rūy-ı beşerden⁹³⁰ zuhūr eder
Gūyā gül-ābdır gül-i terden zuhūr eder
- 2 Āsār-ı ḥaṭṭı nāle-künān etdi dilleri
Hep āh u girye kara ḥaberdan zuhūr eder
- 3 Destārı ḥalka ḥalka cebīninde gūyiyā
Bir hāledir ki cirm-i ḳamerden zuhūr eder
- 4 Gülzār-ı ğamda her biri baĝrım deler benim
Ol nāleler ki murĝ-ı seḫerden zuhūr eder

⁹²⁷ Ü1 41b, Ü2 56b⁹²⁸ duracak: durmacak Ü1⁹²⁹ Ü1 41b, Ü2 57a⁹³⁰ beşerden: siperden Ü1

- 5 ‘Aynıyla **Luṭfī** lezzet-i eş‘ārın aındırır
Ol çāşni ki gül-be-şekerden zuhūr eder
- 6 Eş‘ār-ı tāze medḥ ü pesendīde nazm-ı nev
Hep **Maḥvī** gibi şāhib-eşerden zuhūr eder

120⁹³¹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Baña bu mevsimde yüz göstermedi hīç rüy-ı zer
Koynuma ḥaylī zamāndır girmedi bānū-yı zer
- 2 Ol kadar kuvvet var anda kim nazīrin görmedim
Her kimiñle tūtula dönmez hele bāzū-yı zer
- 3 Giceler düşümde gündüzler ḥayālimden benim
Gitmeyip⁹³² bir laḥza fikrimden benim ārzū-yı zer
- 4 Elleri altun ‘aşālī bāk-ı ‘askerdir katı
Feth eder her kande korsa ḥaymesin ordu-yı zer
- 5 Gāh̄ce mengüş-ı gūş-ı nāzenīn olur gehī
Revnaḳ-ı ser-sūde olur ḥaḳ budur kim şu-yı zer
- 6 Yüzleri par par yanar maḥbūb-ı müsteḡnā gibi
Nice mā‘il olmayam gördükçe ben gül-rüy-ı zer
- 7 Gidicek zabṭ edemez zencīr ile bir pehlivān
Budurur hep ḥāşılı ben zāra gelen ḥūy-ı zer
- 8 Tāli‘imden mi ‘aceb baḥt-ı siyāhımdan mıdır
Luṭfī’niñ gelmez meşām-ı kīsesine būy-ı zer

⁹³¹ Ü1 41b, Ü2 57a

⁹³² gitmeyip: gitmiyor Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Māhı üftāde eden rüy-ı pür-envārıñdır
Gülü şad-pāre eden reşk-ile ruhsārıñdır
- 2 Sürh-rüy oldu hacāletle lebiñ seyr⁹³⁴ edicek
Meyi şermende eden la‘l-i şeker-bārındır
- 3 Çāk çāk etse vücūdunu ‘aceb mi şāne
Haylīden muntaşır-ı turre-i tarrārıñdır
- 4 Gülsitānda gül ü sünbül iki dil-dārındır
Biri hasret-keş-i zülfüñ biri dīdārıñdır
- 5 Dili mecrūh-ı hadeng-i ğam eden sulţānım
Hāneler hedm edici ğamze-i Tātār’ındır
- 6 Haţ degildir baña gün yüzüñü göstermeyen āh
Hep kabāhat bilirim baht-ı siyehkārıñdır
- 7 Kim ümīd eyler idi luţfuñu va‘d eylemeseñ
Beni h‘āhişger-i vaşl eyleyen ikrārıñdır
- 8 Her ne fermān buyurur ise o şāh ey **Luţfī**
Et kabūl emr-i hümāyūnunu hünkārıñdır

Hummādan Esīr-i Firāş Olduğumda Dilimi
Bāb-ı Tesellī İçün Denilen Ğazeldir

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Felek ehl-i diliñ derd-i derūnuñ izdiyād eyler
Şafā-yāb etse bir dem nice yıllar nā-murād eyler

⁹³³ Ü1 42a, Ü2 57b⁹³⁴ seyr: şır Ü1⁹³⁵ Ü1 42a, Ü2 57b

- 2 Feraḥnāk eylemez erbāb-ı ṭab‘ıñ ṭab‘ını zīrā
Velī ḥar-ṭab‘ olanıñ zevk u⁹³⁶ şevkini ziyād eyler
- 3 Tekellüfsüz nüvāzişler eder nā-dāna sen am mā
Felek bir gün murādım üzre dön deseñ ‘inād eyler
- 4 Hoş imdi sen bu çarḥ-ı kec-reviñ cevrine şabr eyle
Dil-i maḥzūnuñu Mevlā’m kıomaz mağmūmı şād eyler
- 5 Vücūduñ münḥarif olduysa şıḥḥatden elem lenme
Şifāgāh-ı devāsın ol Ḥekīm elbet küşād eyler
- 6 Ṭabīb-i ḥastegān olan Ḥudā’dan erişir şıḥḥat
Kasāvet çekme ey **Luṭfī** seni Ḥaḳ ber-murād eyler

123⁹³⁷

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Sebeb āyā nedir o sīmīn-ber
Yanımazdan geçince tiz geçer
- 2 Gāh olur nāzını edip izhār
Bir selām vermeyip mürūr eyler
- 3 Geh çatar kaçını eger yüzünü
Gehī eyler gözü ucuyla nazar
- 4 Gāh olur şive vü nezāket ile
Geçer(i)ken bakıp tebessüm iler
- 5 Hīç doyulmaz bu zevke ey **Luṭfī**
Ḥaḳ budur nice biñ selāma deger

⁹³⁶ u -Ü1

⁹³⁷ Ü1 42b; Gazel -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Benim yārim güzeller içre bir pākize dil-berdir
Güneşden rūyu enverdir daḥı eder münevverdir
- 2 Dehānı bir şadefdir kim naẓīrin görmemiş kimse
Zebānı terce sükkedir kelāmı dürr gevherdir
- 3 Şacı bir sünbül-i zībā қоқан 'uşşākı mest eyler
Yañağı verd-i aḥmerdir beñi güyā ki 'anberdir
- 4 O ra'nā çeşmi ile lebleri vaşfı ne mümkündür
Anıñ birisi 'abherdir birisi āb-ı Kevşer'dir
- 5 O müjgānı ile kaçın görenler **Luṭfī** dediler
Anıñ birisi ḥaṇçerdir birisi kavş-ı ekberdir

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 O meh-rū dil-rübālar içre bir yektāca dil-berdir
Edemem vaşfın⁹⁴⁰ anıñ dudağı pālūde-i terdir⁹⁴¹
- 2 Beyāz gerdānına bu segrme ḥālī ḥaylī zeyn olmuş
Ziyāde lebleri terdir 'acāyib öpecek yerdir
- 3 O deñlü nāzikāne eyler ol reftārı yollarda
Boyu hem-sāyedir Ṭübā'ya şan kim naḥl-ı 'ar'ardır
- 4 Ne mümkün ol şeh-i 'ālī-cenābı medḥ vaşf etmek
Meyānı mūy⁹⁴²-ı aşferdir lebi kand-i mükerrerdır

⁹³⁸ Ü1 42b; Gazel -Ü2

⁹³⁹ Ü1 42b, Ü2 58a

⁹⁴⁰ vaşfın: vaşfını Ü1

⁹⁴¹ terdir: sükkedir Ü2

⁹⁴² mūy: būy Ü1

- 5 O şāh-ı bī-naẓīriñ āsitānında nice yıldır
Bu **Luṭfī** ‘abd-i kemterdir zelīl ü ḥ̣ār u⁹⁴³ aḥḳardır

126⁹⁴⁴

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Lebleriñ yād eyledikçe gözlerim pür-ḥūn olur
Dest-i luṭfuñ(i)le silmezseñ yaşım Ceyḥūn olur
- 2 Artırırmış şimdi bildim nāz-ı sūzānı şabā
Her kaçan āh eylesem ben āteşim efzūn olur
- 3 Eyle ben bendeñe ‘ömrüm ğazab-ālūd-ı ‘itāb
Etme āzārı kerem kıl ḥāṭırım maḥzūn olur
- 4 Sīnem üzre bir elif var sen de bir dāğ urma gel
Cānım içre bir iken derdim efendim on olur
- 5 Eşiğinden **Luṭfī**-i bī-çāreni dūr eyleme
Ḳaysveş ḥavfım budur kim sākin-i hāmūn olur

127⁹⁴⁵

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Dīdelerdir noḳtalar ebrūlarıñ zū-nūn olur
Seni bu vech(i)le kim görse şehā meftūn olur
- 2 Ol raḳīb-i bed-likāya karşı ağlatma beni
Yaşımı gördükçe ağyār şād olup memnūn olur
- 3 ‘Aklı olan kişi saña vermesin gön̄lün[ü] kim
Sen saçı Leylā’ya elbet dil veren Mecnūn olur

⁹⁴³ zelīl ü ḥ̣ār: zelīl-i ‘abd Ü2

⁹⁴⁴ Ü1 42b; Gazel -Ü2

⁹⁴⁵ Ü1 43a; Gazel -Ü2

- 4 Şu gibi harc etdi naqd-i eşkini çeşm-i ‘alīl
Derdimend böyle giderse ‘ākibet medyūn olur
- 5 Kāmetiñ evşāfı ile eylese hatm-i kelām
Şi‘ri ey gül-çehre **Luṭfī**’niñ katı mevzūn olur

128⁹⁴⁶

[mefā‘ilūn mefā‘ilūn mefā‘ilūn mefā‘ilūn]

- 1 Yazıklar eylediğiñ ‘ahdle peymāna yazıklar
Yazıklar etdiğiñ ağıyar ile seyrāna yazıklar
- 2 Yazıklar nā-ehille taşralarda ‘işret ü zevke
Yazıklar ol raķibe etdiğiñ ihsāna yazıklar
- 3 Yazıklar gülşeniñden gül kopardıñ zāğlar haylī
Yazıklar kul şarılmañ ol beyāz gerdāna yazıklar
- 4 Yazıklar būseler mebzūl imiş ol bezm-i hāşında
Yazıklar eylediğiñ luṭf-ı bī-pāyāna yazıklar
- 5 Yazıklar **Luṭfī**’ñi kalbiñden iḥrāc eyleyip hayfā
Yazıklar anı şatdıñ bir iki nā-dāna yazıklar

129⁹⁴⁷

[mefā‘ilūn mefā‘ilūn fe‘ülūn]

- 1 Dağıtmış zülfünü rüyuna dil-ber
Şarılmañ yāsemīne sūnbül-i ter
- 2 Görünce kākülün vechinde yāriñ
Dedim olmuş gice gündüz ber-ā-ber

⁹⁴⁶ Ü1 43a, Ü2 58a

⁹⁴⁷ Ü1 43a, Ü2 58a

- 3 Görenler turrasın ruhsârı üzre
Bürünmüş Ka‘be kara şāla derler
- 4 Siyeh gīsūsu setr etmiş cemālin
Şanasın girdi ebre māh-ı enver
- 5 ‘İzārı üzre gören pür-çemen der
Bu mir’ātı o meh-rū niçün örter
- 6 Bu şi‘r-i tāze **Luṭfī** pek şādedir
Bunu Şehrī gibi üstāda göster

130⁹⁴⁸

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Gelir yok ehl-i ‘işretten bizim kâşānemiz boşdur
Mey-āşām zümresinden hāşılı ğam-ḥānemiz boşdur
- 2 Şürāhi ḥaylīden zāhid gibi ḥalvet-nişīn oldu
Anıñ-çün kurudu kanı yatar peymānemiz boşdur
- 3 Şikeste_oldu dil-i ‘āşık gibi cümle sebūlar hep
Sifāl-i köhne dahı kalmadı Cem-ḥānemiz boşdur
- 4 Kadeḥler şīşeler cümle gedūlar münkesir-ḥātır
Ġubār-ālūd olupdur kāse-i şāhānemiz boşdur
- 5 Cüdā düşdü bu **Luṭfī** senden ey devletli sulṭānım
Feraḥdan anıñ-içün ḥātır-ı vīrānemiz boşdur

⁹⁴⁸ Ü1 43b; Gazel -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Göz ucuyla bakdıcagın bendeñe ri'at yeter
Baña dünyāda cemālin gördüğüm devlet yeter
- 2 Devlet-i 'uzmāyı ben bundan ziyāde istemem
Kūyuñuñ itleri ile etdigim ülfet yeter
- 3 Bundan artık dahı luṭf nice [olur] ben bendeye
Bir nezāket(i)le selām vericek 'izzet yeter
- 4 İkisinden ğayrı ben yār [u] muşāhib n'eylerem
Derd ālāmın ile etdigim ünsiyet yeter
- 5 Yetişir a'dāya cānā çok vefālar eylediñ
Gel ferāğat eyle luṭf et ey melek-ṭal'at yeter
- 6 **Luṭf**i bī-çāreñi dilden çıkarma dil-berā
Besdir aña bir selām-ı sādeñ ey āfet yeter

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Bakmadıñ bendeñe bir kere muḥabbet bu mudur
Şormadıñ ḥātırımı baña ri'āyet bu mudur
- 2 Şā'im-i hicriñ olup gezemedim serseri ben
Bilmezem ki bu meh-i rūzede ṭā'at bu mudur
- 3 Būseñi şubḥa deġin benden edersin imsāk
Cevr edersin ya bu meh içre 'ibādet bu mudur
- 4 Lebleriñden baña etdirmedin ey meh ifṭār
Bu mübārek Ramazān ayına ḥürmet bu mudur

⁹⁴⁹ Ü1 43b; Gazel -Ü2⁹⁵⁰ Ü1 43b; Gazel -Ü2

- 5 İstemezsin hele şād olduğumu zerre kadar
Luṭṭī zāra begim luṭṭla şefkat bu mudur

133⁹⁵¹

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Saña göñül veren ādem esīr-i miḥnet olur
Cihānda gülmeyip āvāre-i melāmet olur⁹⁵²
- 2 Saña der idim emān ben kuluñu gel öldür
Ve līk korkarım ol da cihānda 'ādet olur⁹⁵³
- 3 Kaçan ki dil göremezse o kākül-i siyehiñ
İşi gücü o faķiriñ kara kaşāvet⁹⁵⁴ olur
- 4 Koķutmadıñ bize bir dānesini ey mehveş⁹⁵⁵
O sünbülüñ diye kimiñ başına devlet olur
- 5 'Aceb cefāya dayandı bu Luṭṭī kıl cānā
Neler çeker bu göñül söylesem şikāyet olur

134⁹⁵⁶

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Yüz verirsen bāri⁹⁵⁷ cānā bāliş-i semmūra ver
Büseler iḥsān edersen sāğar-ı billūra ver
- 2 Ehl-i bezmiñ añla gel keyfiyyetiñ mey-ḥānede
Şat kitābıñ zāhidā hep bāde-i engūra ver

⁹⁵¹ Ü1 44a, Ü2 58b

⁹⁵² olur: bu mudur Ü1

⁹⁵³ olur: bu mudur Ü1

⁹⁵⁴ kara kaşāvet: kara şabāvet Ü1

⁹⁵⁵ ey mehveş:o mehveşin Ü2

⁹⁵⁶ Ü1 44a, Ü2 58b

⁹⁵⁷ bāri: bār Ü1

- 3 Hâtem-i la'liñi verme her denî dīve şaķın
Ey Süleymān-ı zamānım ben gibi bir mūra ver
- 4 Bāde-i ʿaşķınla mest olmuş yatar mestāneyim
Naķl-i la'liñ luţf u iħsān eyleyen maħmūra ver
- 5 Yolda görüp yüzüñü döndürme başıñ-çün ne var
Kesme sulţānım selāmıñ **Luţfī** mehcūra ver

135⁹⁵⁸

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün]

- 1 Dil ḥasret-i cüvān-ile āh u enīn çeker
Feryād u zārı künc-i elemde ḥazīn çeker
- 2 Etdi rübūde bu dili cezb-i muḥabbeti
Ben müy-ı kehrübā-şifat ol meh-cebīn çeker
- 3 Hīç ğam çeker mi ʿömrü içinde o kimse kim
Tā şubḥ olunca sīneye bir nāzenīn çeker
- 4 Çekmezdi ğayrı kimse cihān içre ıztırāb
Bir ʿāşık olsa idi raķībin enīn çeker
- 5 Bezm-i yem içre çekdirdi gör zevraķ-ı meyi⁹⁵⁹
Baḥr-ı elemde dil niceye dek ğamın çeker
- 6 Dağlar taḥammül eyleyemezken bu miḥnete
Luţfī bu yār derdi hele āferīn çeker

⁹⁵⁸ Ü1 44a; Gazel -Ü2

⁹⁵⁹ Bu mısradaki vezin bozuktur.

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Bizim şād olmadan dehr içre nā-şād olmamız yegdir
Esīr-i bend-i zūlf-i yārdan āzād olmamız yegdir
- 2 O yāriñ meyli nā-dāna ma'ārif ehline bakmaz
Bizim de bāğ-ı 'ālem içre ırğād olmamız yegdir
- 3 Edāniye gice gündüz eder rağbet o yār biz de
Bu şehir içinde yād ender deyü yād olmamız yegdir
- 4 Bu 'aşrıñ bī-vefā dil-berlerinden el çekip ey dil
Şalāh u zühd ü taqvālara mu'tād olmamız yegdir
- 5 Cefā vü cevre tākāt nice mümkün pek za'īf oldum
Taḥammül etmege ey **Luṭfī** pülād olmamız yegdir

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Zūlfüñ olmazsa zeneḥdāniñ açık zindān olur
Kākülün kākarsa iḥsāniñ baña āsān olur
- 2 Hep eṭibbā beni öldürmege tedbīr etdiler
Kaldırırsa nehyi Loḳmān korḳarım ki ḳan olur
- 3 Ma'rifet etmez eser cāhilleriñ kec-ṭab'ına
Şübhesiz nā-dān olanıñ ḳalbi de nā-dān olur
- 4 Zūlf ḳad ü ḳaşıñı seyr edeniñ ey dil-rübā
Şevḳle vird-i zebānı gice gündüz cān olur
- 5 **Luṭfiyā** işbu mu'ammā şekli tāze şi'riñi
Kim ki fetḥ eylerse ol üstād-ı üstādān olur

⁹⁶⁰ Ü1 44b; Gazel -Ü2⁹⁶¹ Ü1 44b, Ü2 58b

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Cihānda zümre⁹⁶³-i sükker keser bozundusudur
Şirā-yı bāde-i engūr eşer bozundusudur
- 2 Binilmeden hele kaldı bu yıllar içre devāb
Ne deñlü varsa feres hep sefer bozundusudur
- 3 Kirācı gibi olur mu şehirde bir hāyin
Kirāya verdiği kıltağ eyer bozundusudur
- 4 Fırında bişme o şırdan yenir mi fikr eyle
Boğazdan ol geçer ammā ciger bozundusudur
- 5 Şehā 'atā vü kerem şanma düğme⁹⁶⁴ çözmekdir
Kerem bu **Luṭfī** 'ye ancak kemer bozundusudur

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Ne dilde müşğ-i Çīn ü ne hevā-yı būy-ı 'anber var
Hemān kalbimde ancak ārzū-yı hāl-i dil-ber var
- 2 'Aceb mi dil hayāl-ı kākülün görüp figān etse
Nice zār etmesin bī-çāre karşısında ejder var
- 3 Ne 'işret-hāne-i pīr-i muğānveş cāygāh olur
Ne ol bintü'l-ğay(ı)b gibi cihānda hūb duḡter var
- 4 Edip ibrām bozdu tevbemi ol sāk-ī bed-mest
Elinde biriniñ sāğar biriniñ daḡı hañcer var

⁹⁶² Ü1 44b, M1 47b. Şiir, Nâbî'nin "bozundusudur" adlı gazeline naziredir.(Bilkan 1997: 580)

⁹⁶³ zümre: nize M1

⁹⁶⁴ düğme: dü Ü1

⁹⁶⁵ Ü1 45a; Gazel -Ü2

- 5 Nice tūṭī-i ṭab‘ım olmasın gūyā benim **Luṭfī**
Belī mir’āt yok ammā ṣi‘r-i Maḥvī gibi sūkker var

140⁹⁶⁶

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Dem-be-dem seyl-i sirişkim der-i cānāna aḳar
Gūyiyā Nīl ṭaşıp semt-i gūlistāna aḳar
- 2 Şol ‘araḳlar ki cebīnden aḳa bīnīñe şehā
Şan hemān⁹⁶⁷ gül şuyudur sīm gül-ābdāna aḳar
- 3 Serde āteş yanalı dökmede çeşmim eşkin
Yaşlarım şem‘-sıfat kūşe-i dāmāna aḳar
- 4 Reh-i ğam-ḥāneme uğradığı yokdur ayağı
O şehiñ kendi gibi ‘aynı da yābāna⁹⁶⁸ aḳar
- 5 **Luṭfiyā** olduĝu-çün ol yüzü gül deryā-dil
Şu gibi bu dil-i meyyālim o⁹⁶⁹ sulṭāna aḳar

141⁹⁷⁰

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 ‘Azm etdi yola şuḥ-ı cihānım seferlidir
Doğruldu rāha serv-i revānım seferlidir
- 2 Gül-bang çekerse derd-ile her şeb yola göñül
Giydi silāḥ zırhını ḥānım seferlidir
- 3 Kundaḳ bıraḳdı sīne-i ‘uşşāka yakmaĝa
Aldı tūfengi tāze cūvānım seferlidir

⁹⁶⁶ Ü1 45a, Ü2 59a

⁹⁶⁷ hemān: luṭf Ü1

⁹⁶⁸ Ü1 nüshasında bu kelimenin üstünde ayrıca “sūkkāna” yazılıdır.

⁹⁶⁹ dil-i meyyālim o: dil [ü] ṭab‘ım yine Ü2

⁹⁷⁰ Ü1 45a, Ü2 59a

- 4 Yağmaladı bu ʿaqlımı Tātār ğamzesi
Tīr-keş kuşandı kaşı kemānım seferlidir
- 5 Bākī kalırsa dilde eger derd-i ḥasreti
Yok çāre **Luṭfī** kabre bu cānım seferlidir

142⁹⁷¹

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Fenā dünyāda ḥayfā bir güzel cānānımız yokdur
Dirīgā dehr içinde meh-i tābānımız yokdur
- 2 Biz ol üftāde-i miḥnet-keş-i ser-mest-i ʿaşkız kim
Yüzüne bakmağa bir nāzenīniñ cānımız yokdur
- 3 ʿAceb mi āh u efgān eylesek bülbül gibi her şeb
Gülistān-ı cihānda bir gül-i ḥandānımız yokdur
- 4 Hemān sāde naẓar ile ḵanāʿat eyleriz zīrā
O şūḥu sīneye çekmeklige dermānımız yokdur
- 5 Ğam u⁹⁷² derd ü elemle ülfet etdik künc-i miḥnetde
Bulardan ğayrı ey **Luṭfī** bizim yārānımız yokdur

143⁹⁷³

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 1 Kūşe-i miḥnetde göñlüm ḥasta-ḥāl olmuş yatar
Hicr-i dil-dār-ile miskīn bī-maḥāl olmuş yatar
- 2 Cānına kār eylemiş bī-çāreniñ derd ü elem
Žaʿfla cismi anıñ gūyā nāl olmuş yatar

⁹⁷¹ Ü1 45b, Ü2 59b, M1 16b

⁹⁷² u -Ü2

⁹⁷³ Ü1 45b; Gazel -Ü2

- 3 Çokça görmüş ol meh-i nā-mihribānım bādeyi
Rūyu gül gibi kızarmış al al olmuş yatar
- 4 Hasret-i ebrūñ-ile bīmār olupdur dil şehā
Öyle lāğardır o derd-keş kim hilāl olmuş yatar
- 5 Tut elin kaldır emān sultān-ı iklīm-i kerem
Eşigin taşına **Luṭfī** pāyimāl olmuş yatar

144⁹⁷⁴

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Perçemiñ bir tūṭ'dır tāze nihāl üstündedir
Bir mekesdir gūyiyā ḥālīñ ki bāl üstündedir
- 2 Her kaçan olsa 'araḳ-rīz gül cemālīñ dil-berā
Şebneme beñzer dūrūñ kim verd-i al üstündedir
- 3 Kākülūñ ol ḥā'ya beñzer kim şehāb içindedir
Kaşlarıñ ol cīm'e beñzer kim cemāl üstündedir
- 4 Kāmetim ol dāl'a beñzer kim nemed altındadır
Gözleriñ ol ḥā'ya beñzer kim hilāl üstündedir
- 5 Gülūñ üstünde olan şebnem degildir **Luṭfiyā**
Gūyiyā dürdür ki bir al dest-māl üstündedir

145⁹⁷⁵

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Nev-cüvānım 'aşıkına çok zarāfet gösterir
Türlü türlü vādiler ile nezāket gösterir

⁹⁷⁴ Ü1 45b; Gazel -Ü2

⁹⁷⁵ Ü1 46a; Gazel -Ü2

- 2 Nīm-nigāh eyler gözü ucu-ile yār açmadan
‘Āşık-ı şādıklara envā‘-yı hālet gösterir
- 3 Nāz u istiğnā-ile gerden kırar leyl ü nehār
Gāh kıpar gerdānını gāhī ol āfet gösterir
- 4 Gāhī seyrān ederiz zülfünü destārın açıp
Gāhī kākıp ayağa kadd-ile kāmēt gösterir
- 5 Sīnesin açıp nezāketler-ile ol mihribān
Remz-ile bu derdimend **Luṭfī** ye sā‘at gösterir

146⁹⁷⁶

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Mihr-i hüsnuñ rüşenā-sāz-ı dil-i āfākđır
Hāk-i pāyiñ tūtiyā-yı dīde-i ‘uşşākđır
- 2 Hām olur cānā sözüm ger sīme şebēh eylesem
Sīm-i hālīşden efendim gerdeniñ berrākđır
- 3 Penbe olmaz cism-i pākiñle mu‘ādil dil-rübā
Şühhesiz andan mülāyim dağı andan ağıdır
- 4 Vech-i pākiñ göricek rüyün benāna döndürür
Hem mürāyidir o zāhid hem dağı zerrākđır
- 5 Hālini ‘arz edemez şerm ü hicābından fakīr
Saña sultānım bu **Luṭfī** hayliden müştākđır

⁹⁷⁶ Ü1 46a; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Şehā kūyuñda feryād u nizālar hep seniñ-çündür
Derilen reh-güzārında gedālar hep seniñ-çündür
- 2 Kıyās etme efendim aña havfından eder ikrām
Raķīb-i nā-sezāya merhabālar hep seniñ-çündür
- 3 Cihān içinde baş egmez idim aғыār-ı nā-dāna
Ve lākin bi'z-zarūri inhinālar hep seniñ-çündür
- 4 Kuru deriyi yürüdür deyü qanım kurudurlar
Baña şāhım bu kuru iftirālar hep seniñ-çündür
- 5 Hased eyler seniñle hep āşinādır deyü 'ālem
Bu **Luṭfī** bendeñe qahr u āzārlar hep seniñ-çündür

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ehl-i 'irfānıñ siyehçerde cüvānı qahvedir
Ehl-i keyf olanlarıñ tāb ü tüvānı qahvedir
- 2 Zümre-i tiryākinānıñ berş afyondur teni
İkisinden mā'adā cism içre cānı qahvedir
- 3 *Māni'ü'n-nevm kâṭı'ü's-şehve* ⁹⁷⁹ olupdur hāşşası
Şāhibü'd-da'vā mecālis nüktedānı qahvedir
- 4 Nüş eden anı seherde bulısar çok fā'ide
Yetmiş iki derde nāfi' rūḥ-ı şānı qahvedir
- 5 Üstüne alma duḥānı içmedikçe **Luṭfiyā**
Tatlı getiren seher vakti duḥānı qahvedir

⁹⁷⁷ Ü1 46a; Gazel -Ü2

⁹⁷⁸ Ü1 46b, Ü2 59a

⁹⁷⁹ Uykuya engel olup şehveti kesen (şey).

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Derd ü elem-i yār-ile ġāyet kederim var
Bir çāresi yok n'ışleyeyim derd-i serim⁹⁸¹ var
- 2 Bir laḫzaca ben ḫuluña gelmez⁹⁸² begim amḡā
Aġyār-ile seyrāna gidermiş ḫaberim var
- 3 Bundan ileri ādeme olur mu muṣībet
Ne ma'rifetim zerrece ne sīm ü zerim var
- 4 Şimdi varaḫ-ı Mihr ü Vefā'yı kim oḡur ya
Zinhār cihān içre deme kim eṣerim⁹⁸³ var
- 5 Mey-ḫāneci almaz ġazeli raġbet olunmaz
'Arz eyleyüben gel deme **Luṭfi** hünerim var

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Hezārāsā bu dil verd-i ḫandānıñda ḫalmışdır
Temāşā etmege çeşmim gülistānıñda ḫalmışdır
- 2 Nice Ya'ḫūb gibi ḫan aġlamayım beyt-i aḫzānda
Dil-i Yūsuf begim cāh-ı zeneḫdānıñda ḫalmışdır
- 3 Ḳarārım ḫalmadı aṣlā görünce sīne-i pākiñ
Dil-i meyyāliñ ārzusu o gerdānıñda ḫalmışdır
- 4 Müyesser olmadı bir kere būs etmek benim 'ömrüm
Mişāl-i tamġa bu dīdem o dāmānıñda ḫalmışdır

⁹⁸⁰ Ü1 46b, Ü2 59a

⁹⁸¹ derd-i serim: derd ü serim Ü1

⁹⁸² gelmez: ḫılmaz Ü2

⁹⁸³ eṣerim: hünerim Ü2. Ü2 nüshasında, bu mısranın devamında "yāḫūd eṣerim var" ibaresi yazılıdır.

⁹⁸⁴ Ü1 46b; Gazel -Ü2

- 5 İlāhī etmedigim bu cihān içinde kalmadı
Hemān **Luṭfī** kuluñ ümīdi iḥsānında kalmışdır

151 ⁹⁸⁵

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ḥamdu li’llāh yine yār-i mihribānım bundadır
Gönlümüñ eglencesi şāh-ı cihānım bundadır
- 2 Gonçe-i ṭab‘ım gülüp gül gibi açıldı benim
Ben nice şād olmayım gonçe-dehānım bundadır
- 3 Cānımı yoluna kurbān etmek idi niyetim
Cān atıp geldim hele gördüm ki cānım bundadır
- 4 Bunda yokdur zan ederdim ol meh-i tābānımı
Doğrulup gelmiş hele serv-i revānım bundadır
- 5 Ol meh-i nā-mihribānım der mi āyā ben kula
Ben de şād oldum bu **Luṭfī** nükte-dānım bundadır

152 ⁹⁸⁶

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Şalın çık ey sehī-kāmet o hūb-endāmı görsünler
Tekellüm eyle sultānım güzel gül-fāmı görsünler
- 2 Bütün üftādeyi ıyda demişsin eylerim kurbān
Meded öldürme ‘uşşākı hele bayrāmı görsünler
- 3 Vişāle nā’il olmak pek katı güçdür demiş ‘uşşāk
Pek āsāndır ve lākīn ḥaylāce in‘āmı görsünler ⁹⁸⁷

⁹⁸⁵ Ü1 47a; Gazel -Ü2

⁹⁸⁶ Ü1 47a, Ü2 60a

⁹⁸⁷ ḥaylāce in‘āmı görsünler - Ü1

- 4 Cüvānı şulha yatırmak⁹⁸⁸ katı müşkil der-imiş nās
Kolay v'allāhi bi'llāhi recā-yı tāmı görsünler
- 5 Der iseñ ol melek-sīmā vaşla kâ'il olur mu
Olur ey **Luṭfī** şeydā hemān iḳdāmı görsünler

153⁹⁸⁹

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Şīve-i yārine yāriñ cümle 'ālem imrenir
Meh-cemāl-i nūruna üftāde her dem imrenir
- 2 Ol ḳad-i Ṭübā cüvāniñ cennet-i rüyundaki
Dāne-i ḥālını seyrān etse Ādem imrenir
- 3 Ağız açmış sāğarı hep bülbüle feryād eder
İşret ü 'ayşına yāriñ cāmle Cem imrenir
- 4 Ol ḳadar şāhib-ḳeremdir ol cüvān-ı nāzenīn
Luṭf u iḥsānını yāriñ görse Ḥātem imrenir
- 5 Hep güzeller si'riedir eş'ārıñ **Luṭfī** seniñ
Anıñ-içün şi'riñe yārān eyü kem imrenir

154⁹⁹⁰

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ben niyāz etdikçe dil-ber baña durmaz nāz eder
Ben vefā umdukça andan cevre yār āğāz eder
- 2 Būselik yüzünden ederler niyāz 'uşşāḳ aña
'Āşıḳına hep nühüfte durmaz ol şehnāz eder

⁹⁸⁸ yatırmak: yatırtmak Ü1

⁹⁸⁹ Ü1 47a; Gazel -Ü2

⁹⁹⁰ Ü1 47a, Ü2 60a

- 3 Olma mağrūr ḥüsnüñe cānā o murğ-ı ḥüsn olan
Ḥaṭdan iki bāl açıp bir gün begim pervāz eder
- 4 Bize geldikçe tekellüm eylemez ol serv-i nāz
Ġayrıya ammā ki ikrām eyleyip i‘zāz eder
- 5 Ellere luṭfunu bisyār eyleyip şād etmede
Derdimend **Luṭfī** ye iḥsānın ḳatı pek az eder

155⁹⁹¹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Leb-i la‘liñ şanemā derde em olmaz da n’olur
Sensiz üftādelere bāde sem olmaz da n’olur
- 2 ‘Aşk nedir bilmeyeniñ dīdesi nemnāk olmaz
‘Āşık olan kişiniñ eşki yem olmaz da n’olur
- 3 Zülfü dāldır⁹⁹² gūyiyā mīm deheni ol ḥūbuñ
Ḥasretinden bularıñ gözde dem olmaz da n’olur
- 4 Doğru söyle gele başıñ-içün ey serv-i revān
Saña mā’il olanıñ ḳaddi ḥam olmaz da n’olur
- 5 **Luṭfiyā** ol ḳaşı⁹⁹³ ḳavse olan ‘āşık āḥir⁹⁹⁴
Hedef-i tīr-i cefā vü sitem olmaz da n’olur⁹⁹⁵

156⁹⁹⁶

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Nār-ı ‘āşkıñ ildi āḥir cānıma_ey mekkār kār
Yaḳdı bağrım eyledi kül ey leb-i gül-nār nār

⁹⁹¹ Ü1 47b, Ü2 60a-61b, M1 15b

⁹⁹² dāldır: dil-dār Ü1, Ü2

⁹⁹³ ḳaşı -Ü2

⁹⁹⁴ ‘āşık āḥir: ‘āşık olan āḥir Ü2

⁹⁹⁵ Bu beyit; Ü2 nüshasında, 60a sayfasında değil, üstü çizili olarak 61b sayfasında bulunmaktadır.

⁹⁹⁶ Ü1 47b, Ü2 60b

- 2 Pekçe şıkılmış sâ'id-i sîmîniñi hayfâ yazık
Niçün etdirdiñ libâsıñ eyniñe_ey dil-dâr dar
- 3 Āsitānıñdan beni dūr eylediñ ey serv-i kâd
Saña lâyiķ mı olam bî-gāne ben aġyār yār
- 4 Hep civārımda olanlar uyumaz tâ şubħa dek
Endekimden cümlesi de oldular bî-zār zār
- 5 Vaşlına nâ'il olayım der iseñ yāriñ eger
Luṭfiyā düş ayaġına rûz şeb yalvar var ⁹⁹⁷

157 ⁹⁹⁸

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Yā Rabbî baña ol şeh-i devrānımı göster
Ya rûhumu kabz et ya baña cānımı göster
- 2 Derd ü ġam ile koma beni beyt-i hüzünde
Ya'ķûb-ı dile Yūsuf-ı Ken'ān'ımı göster
- 3 Firķat şebi içre ederim nāle vü eġān
Luṭf eyle baña ol meh-i tābānımı göster
- 4 Künc-i miħen içre ġam(i)le koma beni āh
Yā Rabbî baña mihr-i dıraḡşānımı göster
- 5 Bu **Luṭfî** kuluñ derd-ile āh eyleyüben der
Yā Rabbî benim derdime dermānımı göster

⁹⁹⁷ Bu gazelin sadece son beyti Ü2 nüshasının 60b sayfasında bulunmaktadır.

⁹⁹⁸ Ü1 47b; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hāmdü li’llāh kim erişdi oluben faşl-ı bahār
Gel efendim edelim mevsimidir ‘azm-i kenār
- 2 Bir iki nükte-şinās ile begim ‘ayş edelim
Gülsitānda demidir diñleyelim şavt-ı hezār
- 3 ‘Āķil olan kişı durmaz bu vaķit meskende
Ĥaķ budur kim çemeniñ pek ķatı ra‘nālıķı var
- 4 Geliñiz ķudret-i Ĥallāk’ı temāşā eyleñ
Buyuruñ deyü şalar ķullarını cümle çapar
- 5 **Luţfiyā** gülşeni yārān-ile seyrān eyle
Dem-be-dem ‘ayş edüben eyle şafā leyl ü nehār

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Cāmi‘ içre her kaçan ol nāzenīn Ĥur’ān oķur
Gūyiyā cennet içinde bir güzel ģilmān oķur
- 2 Ĥūb nefesle oķudukça ādeme verir ĥayāt
Mürde iĥyā etmek-içün āyet-i Raĥmān oķur
- 3 Teşnegānı ol zülāl-ı nazmla isķā eder
Dersini şu gibi ezber eyleyip her ān¹⁰⁰¹ oķur
- 4 Ehl-i derde eyler āyāt-ı ‘izām ile devā
Ĥasta-ı miĥnet-keşāna sūre-i Loķmān oķur
- 5 Kimdurur bu ĥūb oķuyan deyü eylerseñ su’āl
Luţfiyā ol nāzenīnim sevdigim ‘Osmān oķur

⁹⁹⁹ Ü1 48a¹⁰⁰⁰ Ü1 48a, Ü2 60b¹⁰⁰¹ her ān: hezārān Ü1

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

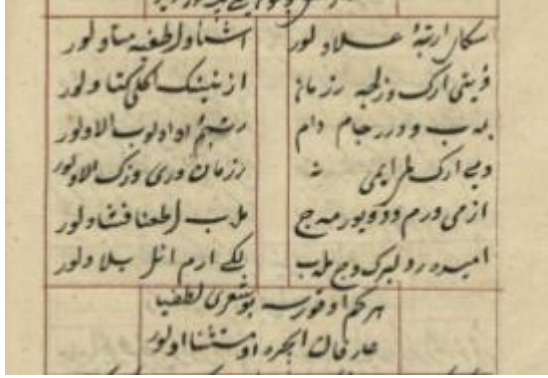
- 1 İşidenler benim feryādımı meşhūrdur derler
Yazık bî-çāre yārinden nice dem dūrdur derler
- 2 Nice bayrām eliñ öpmege nāʿil olmadım cānā
Meşeldir dest-i būse rūz-ı ʿıyd destūrdur derler
- 3 Yıkılıp kaldım ise rāh-ı kūyuñda ʿitāb etme
Urulmaz boynu bir sürçen¹⁰⁰³ atıñ maʿzūrdur derler
- 4 Ne güldürür beni ne ağladır halk¹⁰⁰⁴-ı cihān bir kez
Güler isem deli ağlar isem mey-ğordur¹⁰⁰⁵ derler
- 5 Kızarsa iki çeşmim kan akıtmağdan benim ʿömrüm
Görenler **Luṭfī** bugün ḡaylī pek maʿmūrdur derler

¹⁰⁰² Ü1 48a, Ü2 60b

¹⁰⁰³ sürçen: süçen Ü1

¹⁰⁰⁴ halk -Ü2

¹⁰⁰⁵ mey-ğordur: Mecnūn'dur Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]¹⁰⁰⁷

- 1 Saña ey yār rütbe-i a'la olur
Åşinā ol Luṭfī'ye hemtā olur
- 2 Rū'yeti yāriñ güzelce her zamān
Nāzenīniñ kākülü yektā olur
- 3 Rabb'ime hep budurur recām müdām
Mertebem me'vā olup bālā olur
- 4 Rūyı yāriñ gül mi re'yi mi yine
Her zamān nūrı yüzüñ kālā olur
- 5 Rāzımı verme meded duyurma hīç
Cümle hep bil luṭfuna ifşā olur
- 6 Rāmı da her dilberiñ güç cümle hep
Belki yārim mā'il-i Leylā olur
- 7 Her kim oḡursa bu şi'ri Luṭfiyā
'Ārifān içre o müsteşnā olur

¹⁰⁰⁶ Ü1 48b; Gazel -Ü2

¹⁰⁰⁷ Şiirdeki kelimeler, mahlas beytine kadar, farklı bir tertip üzerinde yazılmıştır. Şöyle ki her kelimenin son harfi diğer kelimenin ilk harfidir. Gazelin tamamında iade sanatı kullanılarak "kelime türetme" yoluyla bir gazel oluşturulmuştur. Daha sonrada mahlas beytinde okuyucu tarafından anlamlı hale getirilmesi istenmiştir.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol kemān-keş dil-berini sevip etme gel ğurūr
 ıl hāzer kim zaħm-ı tīri cānıña bir ğün urur
- 2 O gibi yābāna atılmayayım derseñ eger
 illesiz olma o dil-ber eylesin senden ğuzūr
- 3 Tīr-i mūjgānına ocu-zādeniñ olmaz siper
 Her ne deñlü şaştlı gelmezse yine eyler mūrūr
- 4 Ol aşı yaya kiriş geinüben gezme şaın
 O gibi yelseñ yine āħir olur yeriñ¹⁰⁰⁹ ubūr
- 5 Menzil-i maşūduña **Luṭfī** dikeğör bir nişān
 ünkü etseñ gerek elbet fānī dūnyādan mūrūr

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Benim bāriyetim erbāb-ı 'irfāna ğulūşumdur
 Eziyetler eden meclisde yārāna ğulūşumdur
- 2 Hāīatmış beni mezmūm-ı aħbāb eyleyen bildim
 Ki zīrā beñzeden bu eşkim 'ummāna ğulūşumdur
- 3 Şuum hep şādiu'l-va'd olduğumdur sözde bi'llāhi
 Bed-endīş añladan ben zārı dostāne ğulūşumdur
- 4 Şadāatdir beni maħrūm-ı şöħbet eyleyen ancak
 Ba'id eyleyen¹⁰¹¹ işretgāh-ı ihvāna ğulūşumdur

¹⁰⁰⁸ Ü1 48b, Ü2 60b¹⁰⁰⁹ yeriñ: tīriñ Ü1¹⁰¹⁰ Ü1 182b, Ü2 44a¹⁰¹¹ eyleyen: eden Ü2

- 5 Nice ben çatlamayım gönçeveş gülzār-ı ‘ālemde
Sebeb bülbul gibi feryād u efgāna hūlūşumdur
- 6 Cihānda bī-vefālīk gibi bir maqbūl hūner yoğmuş
Yaқан ben derdimendi nār-ı hicrāna hūlūşumdur
- 7 Beni erbāb-ı ‘irfān kazımış defterlerinden¹⁰¹² hep
Büyükleşdir diyen ben zārı rindāna hūlūşumdur
- 8 Hele hār imişim ben çeşm-i aḥbāba mecālisde
Şuçum yokdur eger var ise cānāna hūlūşumdur
- 9 Hūlūş olduḡda da‘vet olunur elbet kişi ammā
Beni çağirtmayan ol bezm-i hūbāna hūlūşumdur
- 10 Gülāsā ḡande-rūdur bī-hūlūş olan cihān içre
Ne ḡikmet bā‘is olan baḡa giryāna hūlūşumdur
- 11 Beni müstaḡrak-ı deryā-yı ḡam eden şadākatdir
Sirişkim döndüren miḡnetle bārāna hūlūşumdur
- 12 Hezārāsā nice āḡ u¹⁰¹³ fezālar etmeyem ben kim
Beni uğratmayan semt-i gülistāna hūlūşumdur
- 13 Perīşān eyleyen aḡvālimi baḡt-ı siyāhımdır
Sebeb ben bilirim çāk-ı girībāna hūlūşumdur
- 14 Felekden eylemem aşlā şikāyet suç kimin bildim
Esīr eden beni derd-i firāvāna hūlūşumdur
- 15 Benim cürm ü günāhımdan eşer yok **Luṭfiyā** ancak
Beni bī-raḡbet eden şimdi aḡrāna hūlūşumdur

¹⁰¹² kazımışlar defterlerinden: kazımış defterinden Ü2

¹⁰¹³ u -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Baña vird-i zebān 'ālemde güftār-ı Rızāyī'dir
Olan zīnet-fezā dīvāna eş'ār-ı Rızāyī'dir
- 2 Olupdur ehl-i naẓmıñ zīver-i mecmū'ası Zihnī
Veren revnaķ suḥān bāğına eṣmār-ı Rızāyī'dir
- 3 Gören eş'ār-ı pākini olupdur ana dil-dāde
Kulaķdan 'āşık eden ḥak bu āṣār-ı Rızāyī'dir
- 4 'Aceb mi pertev-endāz olsa dīdār-ı mücellāsi
Cihāna şu'le-baḥşā olan envār-ı Rızāyī'dir
- 5 Bulur gülşen-sarāy-ı şı'r ü inşā anda bulsa
Sarāy-ı naẓma bādī ṭab'-ı mi'mār-ı Rızāyī'dir
- 6 Yeridir verd-i şı'ri nefḥa-baḥşā-yı tıbā' olsa
Eden hoş-bū dimağı ṭab'-ı gülzār-ı Rızāyī'dir
- 7 Sezā ed'iyesi leyl ü nehārda olmasa dilden
Bu **Lutfi** bendesi ḥālīş ṣenākār-ı Rızāyī'dir

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Nesīme peyrev olup kūy-ı yāre dek gideriz
Bu şaydgehde gezip bir şikāre dek gideriz
- 2 Ḥaṭı zuhūrı imiş va'd-i vaşl-ı dil-dārıñ
Bu intizār-ile biz de bahāra dek gideriz
- 3 Bırakmam ey ğam-ı dil-ber seni ben ölsem de¹⁰¹⁶
Naşīb olursa seniñle mezāra dek gideriz

¹⁰¹⁴ TŞ 11a; -Ü1, -Ü2¹⁰¹⁵ Ü1 48b, Ü2 61a; Nâ'ili'nin "Gideriz" redifli gazeline naziredir. (İpekten 1990:227)¹⁰¹⁶ ölsem de: ol nihde Ü1

- 4 Sitānb¹⁷ olmaz ise ben fakīre cāy-ı karar
Bir iki misk¹⁷ ile Üsküdār'a dek gideriz
- 5 Beyāz gerdeni ümīdi ile ey **Luṭfī**
Hudā verirse eger Akḥiṣār'a dek gideriz

166¹⁰¹⁸

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Şi'(i)r baḥş-ı Hudā bir feyzdir ibrāmla olmaz
O iḥsān herkese cid-ile sa'y-ı tām¹⁹la olmaz
- 2 Naşīb olur mu her kec-ṭab'a ey dil cevher-i 'irfān
O ancak dād-ı Hāk'dır dikkat ü iḳdām¹⁹la olmaz
- 3 Hele ben bildigim ḳadr-āşināl¹⁹ık başka bir fendir
Nüvāzişkār¹⁹lık devlet ile huddām¹⁹la olmaz
- 4 Suḥan-dānlık bu dānişge¹⁹hde ḥāk bu kim sa'ādetdir
Cihānda nazma ḳudret keşret-i erḳām¹⁹la olmaz
- 5 Şi'(i)r baḥşāyış-ı Vehhāb-ı bī-minnetdir ey **Luṭfī**
O devlet 'ilmle cem'-i kütüble nām¹⁹la olmaz

167¹⁰²⁰

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Baña sicn oldu begim ravza-ı rüşen sensiz
'Ayn-ı küllhan görünür çeşme-i gülşen sensiz
- 2 Bu gülistān-ı cihān içre fiḡān etmedeyim
Nice şabr eyleyeyim ey yüzü gül ben sensiz

¹⁰¹⁷ ile -Ü2

¹⁰¹⁸ Ü1 49a, Ü2 61a

¹⁰¹⁹ sa'y-ı tām¹⁹la: sa'y ü tām¹⁹la Ü1

¹⁰²⁰ Ü1 49a, Ü2 61a

- 3 Uçdu hayf murğ-ı neşâtım gideli sen cānā
‘Andelībsiz kâfese döndü hemān ten sensiz¹⁰²¹
- 4 Bā‘is-i zevk ü sürûrum sen idiñ sulţānım
Hîç ne mümkün dil-i maḥzûnum ola şen sensiz
- 5 Sen gereksin aña sen ey kad-i Tûbā yoḥsa
Luţfî ’ye duzaḥ olur¹⁰²² cennet-i aḥsen sensiz

168¹⁰²³

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Gözüm nûru firākıñla dü çeşmim kan olur sensiz
Vücûdum âteş-i ‘aşkıñla hep sūzān olur sensiz
- 2 Cihān içinde sen idiñ benim eglencem ‘ömrüm sen
Ġamıñla başıma dünyā benim zindān olur sensiz
- 3 Seniñ gül-ruḥlarıñdan dūr olalı ey leb-i gonçe
Bu dil bülbül gibi leyl ü nehār nālān olur sensiz
- 4 Seniñle etdigim ‘işretler-ile zevki añdıkça
Akar seyl-i sirişkim gūyiyā bārān olur sensiz
- 5 Firāş-ı firkat içre aḡlar iñler ḥasta-ḥāl oldu
Bu **Luţfî** korḡarım kim ḥākle yeksān olur sensiz

169¹⁰²⁴

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Hezārıñ¹⁰²⁵ şaḥn-ı gülşende nevāsı artar eksilmez
Ve lîk¹⁰²⁶ ol şevkle zevk ü şafāsı artar eksilmez

¹⁰²¹ Beyit -Ü2

¹⁰²² olur -Ü2

¹⁰²³ Ü1 49a, Ü2 61b

¹⁰²⁴ Ü1 49b, Ü2 61b

¹⁰²⁵ Hezārıñ: Hezār Ü1

¹⁰²⁶ Ve lîk: Felek Ü1

- 2 Firāk-ı yār-ile şubḥ u mesā bu çeşm-i giryānım
Nehirdir ʿaynı aşlā mācerāsı artar eksilmez
- 3 Yedisinden varınca on beşine ol kamer-ṭalʿat
Olur gitdikçe bedr anıñ ziyāsı artar eksilmez
- 4 O zülf-i Leyli 'niñ vechini seyrān eyleyen bir kez
Gezer Mecnūn gibi āh u fezāsı artar eksilmez
- 5 Bahā mümkün müdür **Luṭfī** h̄ṭ ol sultān-ı ḥübāna
Efendim Yūsuf'uñ ḥüsn ü¹⁰²⁷ bahāsı artar eksilmez

170¹⁰²⁸

[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün]

- 1 Bir sencileyin ṭūṭ-ī gūyā ele girmez
Bir bencileyin bülbul-i şeydā ele girmez
- 2 Bir sencileyin müjesi tīr yāre münāsib
Bir bencileyin kāmēt-i ḥam ele girmez
- 3 Bir sencileyin ḫuluna şādık güzel olmaz
Bir bencileyin kemter-i ednā ele girmez
- 4 Bir sencileyin ʿahdi bütün yār bulunur mu
Bir bencileyin şāʿir-i gūyā ele girmez
- 5 Bir sencileyin **Luṭfī** 'ye luṭf edici yokdur
Bir bencileyin şāḥib-i sevdā ele girmez

¹⁰²⁷ ü -Ü1

¹⁰²⁸ Ü1 49b; Gazel -Ü2

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bir bencileyin 'āşık-ı şeydā ele girmez
Bir sencileyin dil-ber-i ra'nā ele girmez
- 2 Bir bencileyin bülbül-i gūyā ele girmez
Bir sencileyin gonçe-i hamrā ele girmez
- 3 Bir bencileyin 'āşık-ı nā-şāda ḥabībim
Bir sencileyin kaşları tuğrā ele girmez
- 4 Bir bencileyin kemter-i nā-çāra efendim
Bir sencileyin kāmēt-i bālā ele girmez
- 5 Bir bencileyin **Luṭfī** kula ey meh-i enver
Bir sencileyin dil-ber-i ḥüsnā ele girmez

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ey şeh bu edā hīç seniñ iz'ānıña düşmez
Bu gūne kelāmlar seniñ 'irfānıña düşmez
- 2 Ağyāra uyup rüz şeb 'işretler edersin
Bağ yüzüne bi'llāhi seniñ şānıña düşmez
- 3 A'dāyı alıp yanıña her dem bize ra'nā
Şalınma begim serv-i ḥırāmānıña düşmez
- 4 Cānā o raķīb sen bih-i reftār-ile her dem
Bir gün mü olur sāye gibi yanıña düşmez
- 5 Hep ḥalk-ı cihān üzre düşer sāye-i luṭfuñ
Ammā ne 'aceb **Luṭfī** nālānıña düşmez

¹⁰²⁹ Ü1 49b; Gazel -Ü2¹⁰³⁰ Ü1 50a; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Hele şerh ü beyân olup kelâm-ı yâr söylenmez
Eder 'uşşâkı lâl ol nâzenîn güftâr söylenmez
- 2 Eger her bir varak ol na'hl-ı gülde bir lisân olsa
Hezârîñ hâr elinden çekdiği âzâr söylenmez
- 3 Baña ol nev-cüvânîñ etdiği cev-r-i firāvândır
Anîñ kankı birin şerh edeyim bisyâr söylenmez
- 4 Kerem kıl sevdiğim söyle bilelim bize sultânım
Nedir cürmüm desem baña der ol dil-dâr söylenmez
- 5 Ğazellerle kaşîde **Luţfiyâ** hep söylenir ammâ
Yine ebyât-ı Şehrî gibi hûb-eş'âr söylenmez

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Ne mümkün söylemeklik ben de bir derd var söylenmez
Açılmaz 'uqdedir göñlümde ol esrâr söylenmez
- 2 'Aceb dil bağıdır nâzik dehânı ol dil-ârâmîñ
Alınca ağ(ı)za bir vechle güftâr söylenmez
- 3 Faşîh bir tercümân olsa firâş içre eger bâlin
Dem-i vuşlatda yârîñ çekdiğim düşvâr söylenmez
- 4 Gelir meclisde söyler 'aşîkı şatdığını dil-dâr
Velî ağıyarı alıp etdiği bāzâr söylenmez
- 5 Gice pervâne bülbül bigi¹⁰³³ etmez âhı ey **Luţfî**
Şadâsız âteş-i 'aşka düşüp yanar söylenmez

¹⁰³¹ Ü1 50a; Gazel -Ü2

¹⁰³² Ü1 50a, Ü2 62a

¹⁰³³ bigi: gibi Ü2

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bilsem 'acabā ol per̄-̄peyker niçün içmez
Destine kadeh alıp o dil-ber niçün içmez
- 2 Dem-be-dem içeṛ k̄anım o ḥunī benim ammā
Bilmem 'acabā bāde-i aḥmer niçün içmez
- 3 Bundan ya nedir maḳṣadı bilsem 'aceb anıñ
Aldıḳda ele ayağı serper niçün içmez
- 4 Kim diñler anıñ bādeyi içmem dedigini
Peymāneyi doldur eline ver niçün içmez
- 5 **Luṭfī** demiş içmem doluyu meclis-i meyde
Yārim şunar ise aña sāḡar niçün içmez

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 1 Efendim rūy-ı alıñ böyle kalmaz
Gülistān-ı cemāliñ böyle kalmaz
- 2 Güzellig[iñ] kemāle erdi ammā
Gider ḥüsnüñ kemāliñ böyle kalmaz
- 3 Cefā etme kerem kıl 'āşıkına
Gelir bir gün şaḡalıñ böyle kalmaz
- 4 Ğam-ı dil-ber ile bir gün olur ḡam
Begim ḳadd-i nihālin böyle kalmaz
- 5 Bulur elbette bir dil-dār-ı ra'nā
Bu **Luṭfī** ḡasta-ḡāliñ böyle kalmaz

¹⁰³⁴ Ü1 50b; Gazel -Ü2¹⁰³⁵ Ü1 50b; Gazel -Ü2

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

- 1 Gelince haṭṭ-ı yāriñ 'āşıkānda ārzū ḳalmaz
Añılmaz kimseniñ ağızında aşlā güft gū ḳalmaz
- 2 Ne deñlü āfitābāsā münevver olsa bir dil-ber
Seḫābāsā gelir elbet haṭı bir māh-rū ḳalmaz
- 3 Olur cümle perişān şoḫbet-i mey ortadan ḳalkar
Olur vīrān gedū sāgar ile cām [u] sebū ḳalmaz
- 4 Tırāş etdirse bir dil-ber haṭın üç günde bir kere
Aña ḳıyl ile ḳāl olmaz yüzünde zerre mū ḳalmaz
- 5 Neden aḫşamlamaz ol māh-ı tābān **Luṭfiyā** sende
Gelip ğam-ḫāneñe bir şeb niçün ol sāde-rū ḳalmaz

[mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün]

- 1 Yār ile olan 'ayş ile 'işret unutulmaz
Maḫfice o dil-dār-ile şoḫbet unutulmaz
- 2 Sevmek ḳolay ol dil-ber-i mümtāzı cihānda
Ammā ki saña verdiği zaḫmet unutulmaz
- 3 Yāriñ dem-i vaşlında olan nāz u niyāzı
Her demde gelir ḫātıra elbet unutulmaz
- 4 Her kim ki vefā üzre ola ḫātıra eyler
Bir yerde yenen nānla ni'met unutulmaz
- 5 Üftāde eger gizli nigāh eylese yāra
Titrer yüregi **Luṭfī** muḫabbet unutulmaz

¹⁰³⁶ Ü1 50b; Gazel -Ü2

¹⁰³⁷ Ü1 51a; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Saña bî-gâne ile sevdiğim ülfet düşmez
Şāh olan kimselerin yanına nikbet düşmez
- 2 Beklerim destiñi būs etmek-içün yolda seni
El deger mi ruḳabādan baña nevbet düşmez
- 3 Sāyeveş yanıña ağyārı alıp şalınma¹⁰³⁹
Şāniña ey şeh-i iḳlīm-i ḥaḳīḳat düşmez
- 4 Seni tenhāca düşürüp ayağıñ öpdüm idi
Korkarım ki baña bir daḥı o devlet düşmez
- 5 Hasta-ḥāl oldu bu **Luṭfī** niçün ‘ömrüm ‘acabā
Ḥāṭırından aña bir zerrece şefḳat düşmez

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ḥālim ‘arz eyledim ol āfet-i devrāna biraz
Derdi naḳl eyledim ol dil-ber-i fettāna biraz
- 2 Merḥamet eylemedi¹⁰⁴¹ bendesine zerre kadar
Ağladım inledim ol Ḥüsrev-i ḥübāna biraz
- 3 Olmadı yār-ile ülfetden o¹⁰⁴² meh-rū fāriḡ
Ben naşīḥat eyledim ol şeh-i zī-şāna¹⁰⁴³ biraz¹⁰⁴⁴

¹⁰³⁸ **Ü1 51a**; Gazel -Ü2

¹⁰³⁹ Vezin gereği “ağyār” ve “alıp” kelimelerinin yerleri karşılıklı olarak değiştirilmiştir.

¹⁰⁴⁰ **Ü1 51a, Ü2 62a**

¹⁰⁴¹ eylemedi: eyledi Ü1

¹⁰⁴² o:ol Ü1

¹⁰⁴³ zī-şāna: zī-şānı Ü2

¹⁰⁴⁴ Bu mısırda vezin bozuktur.

- 4 Gözlerim yaşına rahm etmedi bir kez hayfâ
Hîç teraḥḥum etmedi dîde-i giryāna biraz ¹⁰⁴⁵
- 5 Vaşlını etdi dirîğ sevdiceğim ben kıldan
Eyledi cevır ü cefâ **Lutfî**'i nālāna biraz

181 ¹⁰⁴⁶

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Hezārāsā figān etmekdeyiz bir gönçe-lebsiz biz
Ne mümkün nā'il-i vaşl olmak ālām u ṭa'absız biz
- 2 N'ola koyunna girmeklige müştāk olsaḳ ol yārîñ
Cihānda bir koyun 'āşıkıyız ey şūfî hep siz biz
- 3 Dilā bir kimseye etme recā Allāh'dan ḡayrı
Oluruz vāşıl-ı maḳşūd maḥlūḳdan ṭalebsiz biz
- 4 Bizi sulṭān-ı 'ālem eyleyen bāde kebāb ancaḳ
Mey ü nuḳl olmasa ne yer ne içerdik 'aceb siz biz
- 5 Rızâyî hem Ḥanifāsā bu **Lutfî** meyl edip şî're
Dedik tanzîr içün bir iki beyt münteḥabsız biz

182 ¹⁰⁴⁷

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Gel dilā ehl-i ma'ārif olmaḡa eyle heves
Cāhil ile ülfet etme şoḡbetiñi durma kes
- 2 Çok şükür geldi bahār deyü elîfi kaldırır
Eyleyip her yāre 'ālî el yüze sürer mekes

¹⁰⁴⁵ Bu mısırada vezin bozuktur.

¹⁰⁴⁶ **TŞ 11b**; Gazel -Ü1,-Ü2.

Bu şiir, Ahmed Lutfî'nin Tezkire-i Şuarâ'sında Rızâyî'nin aynı redifli gazeli için “*Bu fakîr-i kalîlû'l-izâ'a birkaç ebyât-ı rekîketü'l-kelîmât ile bu gûne nazîre demiş idi.*” ibaresiyle yazdığı naziredir. (bk. Alpaydın, Yılmaz 2021:80)

¹⁰⁴⁷ **Ü1 51b**; Gazel -Ü2

- 3 Sīm ü zersiz dil-beri şayd eylemek mümkün degil
Bu meşeldir ki tehī hemyānla tutulmaz feres
- 4 Ne ziyāde müsrif ol zāhid ne pek de ebḥal ol
Ne ḥasīs olup dem-ā-dem ḥalkıñ aqçesini kes
- 5 Ğam yüküne boyun egme deyü **Luṭfī** nāḳanıñ
Gerdenine şarılıp eyler niyāz dā'im ceres

183¹⁰⁴⁸

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Yeşil kālīçe döşenmiş zemīne nev-bahār olmuş
Derilmiş bāğa bülbüller kamu kuşlar hezār olmuş
- 2 Kabartmış gūşunu gonçe işidip gülden evşāfıñ
Şakāyık reşkle cānā kızarmış şermsār olmuş
- 3 Duyup teşrīfıñı şāhım gözün dikmiş yola nergis
‘Aceb ḳanden gelir deyü rehiñden intizār olmuş
- 4 Ḳadem başınca gülzāra o sā‘at pāyına düşmüş
Semen aq sādeler ile yoluñda ḥāksār olmuş
- 5 Görüp kāküllerin sūnbül perīşān olmuş aḥvāli
Görünce gül yüzüñ bāğda ḳaranfil bī-ḳarār olmuş
- 6 Seniñ la‘liñ firāḳından boyanmış ḳanlara lāle
Bu **Luṭfī** gibi anıñ da cigeri dāğdār olmuş

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Ey dil gele aḥvālīni yārānla söyleş
Süz-ı diliñi nükte-şināsānla söyleş
- 2 Cāhillere añma kerem et hālet-i 'aşkı
Maḥfice añı zümre-i 'irfānla söyleş
- 3 Derd-i dili keşf eyleme bī-derdlere zinhār
Baḥs-i elemi ḥasta-i hicrānla söyleş
- 4 Esrārīñi fāş eyleme nā-ehle ḥamūş ol
Ders-i ḡamı bir sīnesi sūzānla söyleş
- 5 Gel zülf ḥadīşini¹⁰⁵⁰ o yārīñ çok uzatma
Söylersen anı 'aql-ı perīşānla söyleş
- 6 Her ḥāra bu bāḡ içre şaḡın rāzīñı açma
Bülbül gibi her dem gül-i ḥandānla söyleş
- 7 Mescidde Du'ā-yı Kadeḥ'i şūfīye añma
Mey-ḥāneye gel de anı rindānla söyleş
- 8 Ey **Luṭfī** rumūz-ı edebi fen [ü] zekāyı
Durma yürü Remzī-i suḥan-dānla söyleş

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Dişīñ incü vü femiñ la'l-i Bedaḥşān olmuş
Doğrusu bu ki ḡadiñ serv-i ḥırāmān olmuş
- 2 Her kime düş olur-ise eder elbet helāk
Kırpikiñ tīr gözüñ fitne-i devrān olmuş

¹⁰⁴⁹ Ü1 51b, Ü2 62a¹⁰⁵⁰ ḥadīşini: ḥadeşini Ü1¹⁰⁵¹ Ü1 52a; Gazel -Ü2

- 3 Tamğa zan etme şehā kūşe-i dāmānında
Çeşm-i pür-hündur o pāyına nighbān olmuş
- 4 Deriñi şubḥ u mesā beklemiyor ol aġyār
Degnegi lāzım aña ƣapına derbān olmuş
- 5 Vermediñ gitdi begim aña zekāt-ı ḥüsnüñ
Ḥaylāden **Luṭfī** faḳīr sâ'il-i iḥsān olmuş

186¹⁰⁵²

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Seni bī-mihr vefā derler idi gerçek imiş
Şāḥib-i cevri ü cefā derler idi gerçek imiş
- 2 Ne bilirdim seni n'olduġuñu tā ezeli
‘Āşīka eyler ezā derler idi gerçek imiş
- 3 Kimin inanır idim kimini inanmaz idim
Baña çok şınama derler idi gerçek imiş
- 4 ‘Āşīka eylediġiñ renkle ālı bir bir
Dostlarım cümle baña derler idi gerçek imiş
- 5 ƣatı çok oldu bu **Luṭfī** kula cevriñ cānā
Seni bī-luṭf ‘atā derler idi gerçek imiş

187¹⁰⁵³

Li-Nāmıḳhi'l-Faḳīr

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Bu ‘aşırda hüner erbābına raġbet yoġ-imiş
Cühelā deñlü dil ehline mürevvet yoġ-imiş

¹⁰⁵² Ü1 52a; Gazel -Ü2

¹⁰⁵³ Ü1 167b, Ü2 26a

- 2 Cāhil ol merteben ʿālī ola derseñ eger
Maʿrifet şāhibine ḥaḳ bu ki ʿizzet yoğ-imiş
- 3 Ben şanırdım ki eder ehl-i dili çarḥ memnūn
Ehl-i ṭabʿ olana biʿllāhi şeṭāret yoğ-imiş
- 4 Olayım derseñ eger derd miḥenden ʿārī
Cāhil ol hīç o ḳadar bādī-rāḥat yoğ-imiş
- 5 Böyle bileydım eger ben de olurđum nā-dān
Cāhil olmak gibi bir mūcib-i rifʿat yoğ-imiş
- 6 Ḥar-ı lā-yefhem ol isterseñ eger devlet ü māl ¹⁰⁵⁴
Eşek olmak gibi āʿlemde saʿādet yoğ-imiş
- 7 Olmak isterseñ eger dūn u ¹⁰⁵⁵ denī ey **Luṭfī**
ʿĀrif ol hīç o ḳadar bāʿis-i zillet yoğ-imiş

188 ¹⁰⁵⁶

[fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilūn]

- 1 Luṭf edip eyle bizi ālām-i miḥnetden ḥalāş
Baña teşrif eyleyip et bizi ḥasretten ḥalāş
- 2 Ol raḳīb-i rū-siyeh nā-dāna şāhım ver cevāb
Başın-ıçün eyle ben zārı o şerbetden ḥalāş
- 3 Cānıma kār eyledi āteş-i hicrān ile derd
Kim eder bilmem beni bu nār-ı firḳatden ḥalāş
- 4 Ey meh-i enver ne var ben bendeñe ḳıl merḥamet
Eyle ben bī-çāreyi luṭfla bu ʿilletden ḥalāş

¹⁰⁵⁴ ü māl: iḳbāl Ü1

¹⁰⁵⁵ u -Ü2

¹⁰⁵⁶ Ü1 52a; Gazel -Ü2

- 5 **Luṭṭfī**-i bī-ḩāreye luṭṭf eyle ey ṣāh-ı güzīn
Eyle anı sevdiğim ḩāk-ı mezelletden ḩalāṣ¹⁰⁵⁷

189¹⁰⁵⁸

[fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlūn]

- 1 At ayağıñ gel dilā mey-ḩāne-i rindāna baş
Ömrüñ içre sen de bir kez meclis-i 'irfāna baş
- 2 Meclisimiz muḩtesib başar deyü ḩavf eyleme
Hīḩ kımıldama ṣaḩın ayağıñı merdāne baş
- 3 Başalım ḩelvā demişsin bir gice aḩbābla
Bu gice luṭṭf et maḩalidir begim yārāne baş
- 4 Seg raḩībī meclise başdırma sulṭānım meded
Aña bir a'lē köpek getir begim meydāna baş
- 5 Na'ralar mey-ḩāne içre **Luṭṭfiyā** mestāne baş
İşret etsinler uyandır cümle yārānı[na] baş¹⁰⁵⁹

190¹⁰⁶⁰

[fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlūn]

- 1 Cevr-i dil-ber bir belā başımda sevdā bir maraḩ
Bī-vefā yār-ise bir derd ṭa'ṇ¹⁰⁶¹-ı a'dā bir maraḩ
- 2 Ṭa'ṇ-ı a'dānıñ çekilir ne belā ise hele
Ol siyeh-rū kāfir aḩyāra temennā bir maraḩ
- 3 Yāra her dem bir temennā eylerim ol cevri eder
Luṭṭf u iḩsānı ṣafādır nāzı ammā bir maraḩ

¹⁰⁵⁷ Ü2 nüshasının 62b sayfasında bu gazelin sadece son beyti yer almaktadır.

¹⁰⁵⁸ Ü1 52b, Ü2 62b

¹⁰⁵⁹ Beyit -Ü2

¹⁰⁶⁰ Ü1 52b, Ü2 62b

¹⁰⁶¹ ṭa'ṇ -Ü2

- 4 Dil-beriñ zahmetini çekmek duradursun hemān
Gice gündüz hasretinden etmek efzā bir maraz
- 5 İki sā‘at güldürürse iki günde ağladır
Eksik etmez bu felek hīç **Luṭfī** saña bir maraz

191 ¹⁰⁶²

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Yüz buluben geldi ‘azm-i rüy-ı cānān etdi ḥaṭ
Çıkdı ḥüsn iklīmini hep cümle vīrān etdi ḥaṭ
- 2 Bu siyeh günleri ‘uşşāk görmeyeydi kāşkī
Sünbülāsā ‘āşıkıñ ḥālin perişān etdi ḥaṭ
- 3 ‘Azl-i ḥüsne gūyiyā ḥaṭṭı verir ḥaṭṭ-ı şerīf
Çekdi ṭuğrā-yı beyāz üstüne fermān etdi ḥaṭ
- 4 Çeşm-i ‘uşşākdan şakındığı için ol rü-siyeh
Yüzünü göstermedi perdeyle pinhān etdi ḥaṭ
- 5 Fevt-i ḥüsne **Luṭfiyā** ḥaṭṭı da bağlandı siyāh
Mātem için kara giyip āh u efgān etdi ḥaṭ

192 ¹⁰⁶³

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ey gönül her bī-vefā yār-ile etme iḥtilāṭ
Gülşen ¹⁰⁶⁴ içre gül gibi ḥār-ile etme iḥtilāṭ
- 2 Taşa urulur şakın şīşe-i ‘ırzıñ kıl ḥazer
Her denī bī-‘ırz u bī-‘ār-ile etme iḥtilāṭ

¹⁰⁶² Ü1 53a, Ü2 62b

¹⁰⁶³ Ü1 53a, Ü2 63a

¹⁰⁶⁴ Gülşen: Gülşen nār Ü1

- 3 Halka-ı zülfüne dil-dārıñ dolaşma gel dilā¹⁰⁶⁵
‘Aqlıñı der başıña mār-ile etme ihtilāt
- 4 Haqqına *lā hayrahu*¹⁰⁶⁶ demiş anıñ-çün hem¹⁰⁶⁷ Resül
Andan olmaz hayr sarı-(i)le etme ihtilāt
- 5 ‘Aqlıña tārī olur noqşān kitābīdır sözüm
Luṭfiyā zinhār şaķın qarıyla etme ihtilāt

193¹⁰⁶⁸

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Etmedi yārānla bu dil ihtilāt
Gelmez anlarsız bu qalbe hīç neşāt
- 2 İftirāk-ı yār-ile şubḥ u mesā
Gözlerimden aqdı yaşıñ mīsl-i şāt
- 3 ‘Āqıl olan kişi devlet istemez
‘Aynına gelmez anıñ at u bisāt
- 4 ‘Āşıkıñ ğamdır cihānda yedigi
İster-iseñ aña çeksinler simāt
- 5 Pek laṭīf degildir ammā kim yine
Sözleriñde **Luṭfiyā** var irtibāt

¹⁰⁶⁵ dilā: d Ü2

¹⁰⁶⁶ lā hayrahu: lā hayr Ü1; “İyilik yok; iyi değildir.” anlamında “sarı” rengin yasaklanmasıyla ilgili Hz. Ali’den rivayet edilen hadisten (112 Müslim, Libās, 31; Ebû Davud, Libās, 8; Tirmizî, Salat, 80) iktibastır (Geniş bilgi için bk. Akyüz 2014:388).

¹⁰⁶⁷ hem: çün Ü1

¹⁰⁶⁸ Ü1 53a; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Olupdur kâmetim bār-ı firākıñ ile yâ Hâfız
Anıñ-çün gice gündüz dilde virdim oldu yâ Hâfız
- 2 Bulunur haylî çokdur bu cihân içinde hâfızlar
Velî sen gibi nâdir bulunur bir bî-riyâ hâfız
- 3 Kemâl-i ma'rifet öğrenmege her kişi sa'y eder
Ger isti'dadı var ise olur hattât ya hâfız
- 4 Kâbirden kalkuben ol 'arşagâh-ı haşre vardıkda
Mişâl-i şem'-i kâfurî olurmuş pür-ziyâ hâfız
- 5 Belâdan hıfz ede anıñ vücūdunu hafıza'llâh
Cihân içre ola memnûn u hurrem **Lutfi**yâ hâfız

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Elvedā' ey âfitâb-ı 'âlem-ârâ elvedā'
Elvedā' ey nâzenîn dil-dâr-ı ra'nâ elvedā'
- 2 Çün seni benden cüdâ kıldı bu çarh-ı bî-vefâ
Giderim şimden-gerü ey kaşı tuğrâ elvedā'
- 3 Seni Mevlâ'ya emânet eyledim ey nâzenîn
Nâzenînim sevdigim ey kadd-i Tübâ elvedā'
- 4 Hâk seni cümle haţâlardan emîn etsin şehâ
Yol göründü baña ey maḥbûb-ı zîbâ elvedā'
- 5 Gel çıkarma **Lutfî** kulu hâtırından dil-berâ
Ġayrı durmam giderim bi'llâhi cānâ elvedā'

¹⁰⁶⁹ Ü1 53b, Ü2 63b¹⁰⁷⁰ Ü1 53b, Ü2 63b

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Elvedā' şimden-gerü qalındı ey yār elvedā'
Elvedā' ey ruqları gül leb-i gül-nār elvedā'
- 2 Elvedā' gitdim diyār-ı ğurbete qalındı sen
Elvedā' ey luṭfu çok sevgili hünkār elvedā'
- 3 Elvedā' başa yazılan bu imiş devr-i ezel
Elvedā' ey pür-vefā pür-mihr dil-dār elvedā'
- 4 Elvedā' bu ben kuluñu luṭf et unutma şehā
Elvedā' ey nārı bî-ḥad luṭfu bisyār elvedā'
- 5 Elvedā' gitdi bu **Luṭfī** kul diyār-ı āḥire
Elvedā' çıkarma gönlüñden beni yār elvedā'

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Yürü ey beni ālāma giriftār eyleyen ṭālī'
Ayırıp yārimi benden beni zār eyleyen ṭālī'
- 2 Yürü bu sīnemi ğam okuna eden nişān baḥtım
Vücūdum āteş-i 'aşk-ile büryān eyleyen ṭālī'
- 3 Yürü bu gözlerim yaşın benim 'ummān eden ṭālī'
Cihānı ğamla başıma benim dar eyleyen ṭālī'
- 4 Kimine 'ayş u 'işret etdirirsın rüz şeb ammā
Hezārveş her gice zārımı bisyār eyleyen ṭālī'
- 5 Kimine 'āşıkıñ maḥbūbunu mūnis edersin sen
Yürü bu **Luṭfī** 'ye yārin cefākār eyleyen ṭālī'

¹⁰⁷¹ Ü1 53b; Gazel -Ü2¹⁰⁷² Ü1 54a; Gazel -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Cümle 'işretten cihānda çekdim el etdim ferāğ
Olsun 'ayş u zevkle ol dil-berim 'ālemde şağ
- 2 Ben hemān künc-i ğam içre edeyim āh u figān
Sevdigim zevk eyleyip seyr eylesin bostān u ¹⁰⁷⁴ bāğ
- 3 Gül gibi gülsün gülistān içre açılsın begim
Lāleveş bu sīnem üzre yakayım ben tāze dāğ
- 4 Hāyl'ce yakdı beni yandırdı ammā n'ışleyim
Bu cihān içre beni etmedi hāyfā bir çerāğ
- 5 **Luṭfiyā** ol zülf-i Leylā'dan hemān dūr olalı
Meskeniñ olsa 'aceb mi Qaysveş şahrā vü dağ

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Yārim el vermedi būs edemedim dest-i laṭīf
Geçdi bu 'ömr-i 'azīzim geçe 'ıyd-ı şerīf
- 2 Gözlerim ğurre-i şevvāle bakardı her şeb
Ārzū-yı būs-ı dest ile vücūd oldu naḥīf
- 3 Qādirim dīde-i mūr içre duḥūl eylemege
Cevr ile sevdigim etdi beni ol deñlü za'īf
- 4 Bār-ı nāzı ne kadar olur ise ğam çekmem
Üstüme bār-ı cefāsını edeydi taḥfīf
- 5 Gönder aña bu güzel nev-suḥanı ey **Luṭfī**
Buña bir dāne naẓīre yeridir derse Naẓīf

¹⁰⁷³ Ü1 54a, Ü2 63b¹⁰⁷⁴ u -Ü1¹⁰⁷⁵ Ü1 54a; Gazel -Ü2

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 Şalındı bāğa bir nice ra'cānā taraf taraf
Durdu selāma 'ar'ar-ı bālā taraf taraf
- 2 Gūş eyleyince gülşen-i zībāda ḥandesin
Güldü açıldı gonçe-i ḥamrā taraf taraf
- 3 Gül kendi 'ālemiñde gülüp 'işret etmede
Nālān olunca bülbül-i gūyā taraf taraf
- 4 Hep kūşe kūşe ehl-i ṭarab 'işret etmede
Ḥalk eylemekde bāğ temāşā taraf taraf
- 5 Āyā ki ḳanḳı gülşene gitdi görem deyü
Bir ḥaylī girdi **Luṭfī**-i şeydā taraf taraf

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ḥamdu li'llāh yine erdi dil-berā 'ıyd-ı şerīf
Geldi deyü 'āşīḳān eyler şafā 'ıyd-ı şerīf
- 2 Yılda bir kez buse ümīdi ile üftādeler
Tezce gelmesi içün eyler du'ā 'ıyd-ı şerīf
- 3 Eliñ öpdürme ḥazer ḳıl şaḳın aḡyāra begim
Yolda der ise saña ey meh-liḳā 'ıyd-ı şerīf
- 4 Ḥaḳ te'ālā nice bayrāma yetiṣdirsini seni
Hep mübārek ola sultānım saña 'ıyd-ı şerīf
- 5 Eliñi öpmek müyesser olur ise **Luṭfī** 'ye
'ıyd-ı ekber olur ey meh-rū aña 'ıyd-ı şerīf ¹⁰⁷⁸

¹⁰⁷⁶ Ü1 54b; Gazel -Ü2¹⁰⁷⁷ Ü1 54b, Ü2 63b¹⁰⁷⁸ Beyit -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Geldi 'izzetle yine ey dil-rübā 'ıyd-ı şerîf
Şevkle eyledi dehri pür-ziyā 'ıyd-ı şerîf
- 2 'ıydıñı dā'im sa'îd etsin Cenāb-ı Kibriyā
Saña meymüne ola ebrûsu ya 'ıyd-ı şerîf
- 3 Kurtaramazdıñ eliñi baña 'ömrüm rāst gelip
Saña bir kere diyeydim merhabā 'ıyd-ı şerîf
- 4 Hāzret-i Bārī te'ālādan budur dā'im du'ām
Her giceñ Kadr ola her günüñ ola 'ıyd-ı şerîf
- 5 Ka'be-i kūyuñda kurbān olayım cānā seniñ
Luṭf'ni şād et efendim geldi ya 'ıyd-ı şerîf

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Merhamet eyle baña luṭf et meded hānım Şerîf
Luṭf u ihsān eyle alma āh u efgānım Şerîf
- 2 Tā ezelden bülbul-i nālānıñım ey gonçe-leb
Bir gülebağ bendeñe ey verd-i ḥandānım Şerîf
- 3 Künc-i miḥnetde efendim derd gam çekmekdeyim
Cedd-i pākiñ ḥürmet-içün eyle dermānım Şerîf
- 4 İştiyākıñ bağrımı etdi kebāb ey nāzenīn
Baña raḥm et pādişāhım şāḥ-ı ḥübānım Şerîf
- 5 **Luṭf** bir ednā kuluñdur gel cefā etme aña
Ḥāṭır-ı maḥzūnunu şād eyle sultānım Şerîf

¹⁰⁷⁹ Ü1 54b; Gazel -Ü2¹⁰⁸⁰ Ü1 55a, Ü2 64a

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 Ey dil göründü baña yine rûy-ı iştîyâk
Keşf eyledi niķābını bānū-yı iştîyâk
- 2 Şad-çāk olursa şāne-şifat ber'd-i tenim
Bir bir çözüldü cümle o gīsū-yı iştîyâk
- 3 Yād eyledimdi kākül-i müşgīnin ol şehiñ
Erdi meşām-ı cāna o dem bûy-ı iştîyâk
- 4 Şayd olma havfı göñlüne gelmez gibi anıñ
Hāmūn-ı yāri özledi āhū-yı iştîyâk
- 5 Meyl etmeseydi ol leb-i 'ünnāb semtine
Tartılmaz idi böyle bir ārzū-yı iştîyâk
- 6 Bāğ-ı cihānda yüz sürüyü **Luṭfiyā** hemān
Akdı o naḥl-ı nev-rese āh cū-yı iştîyâk

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 Seyrāna çıkdı zümre-i hūbān ayak ayak
Gitdi gürūh-ı serv-i ḥirāmān ayak ayak
- 2 Ol yār-ı hoş-ḥirām baña vermez el dirīğ
Ellerle eyler¹⁰⁸³ 'azm-i gülistān ayak ayak
- 3 Yāriñ elini tutup o ağıyār-ı kec-ķadem
Gülzārı etdi şevķle seyrān ayak ayak
- 4 Pür eyleyip sebūlar ile bezm-i şöḥbeti
Ayak şafāsın etdi o cānān ayak ayak

¹⁰⁸¹ Ü1 55a; Gazel -Ü2¹⁰⁸² Ü1 55a, Ü2 64a, M1 23a¹⁰⁸³ eyler -M1

- 5 Kâsr-ı şafâyı kânde görür **Luṭfî**-i fakîr
Ġam süllemine çıkmada¹⁰⁸⁴ her ân ayak ayak

206¹⁰⁸⁵

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Etdim yine bir Hüsrev-i hûbâna ta'aşşuk
Biñ cânla etdim yine bir câna ta'aşşuk
- 2 Çarpıldı gönül bir per-î-rûya n'ideyim âh
Etdim yine bir âfet-i devrâna ta'aşşuk
- 3 Oldu yeñi başdan yine 'âlemlere rüsvâ
Bir şâha edip bu dil-i dîvâne ta'aşşuk
- 4 Murğ-ı dili kapdı yine bir gözleri şeh-bâz
Bülbül gibi etdim gül-i handâna ta'aşşuk
- 5 Ben nice figân etmeyeyim 'aşkla **Luṭfî**
Âzâde iken etdim o sultâna ta'aşşuk

207¹⁰⁸⁶

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

- 1 Beni yakdı şerer-i hasret(i)le tâb-ı firâk
Tende her mûdan ağıtdı yaşı germ-âb¹⁰⁸⁷-ı firâk
- 2 Naḥl-bendân-ı elem hep şulasın naḥl-ı ğamı
Bâğ-ı hicrâna revân olmadadır âb-ı firâk
- 3 Düş olur ise bir 'âşık hele kim düş görmez
Nice ta'bîr edeyim müşkil imiş h'âb-ı firâk

¹⁰⁸⁴ çıkmada: çıkmadın M1

¹⁰⁸⁵ Ü1 55b; Gazel -Ü2

¹⁰⁸⁶ Ü1 55b, Ü2 64a

¹⁰⁸⁷ germ-âb: ger nâb Ü2

- 4 Görmede ehl-i ʔarab şubḥ u mesā bāde-i kām
Ben ise çekmedeyim herc-ile vişn-āb-ı firāk
- 5 **Luṭfiyā** eyleme sākī-i felekden şekvā
Kısmet olmuş ezelī saña mey-i nāb-ı firāk

208¹⁰⁸⁸

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Sīnemi deldi hedef gibi yine tīr-i firāk
Cigerim yaraladı hicr-ile şimşīr-i firāk
- 2 Alup āgūş¹⁰⁸⁹-ı ğama¹⁰⁹⁰ dāye¹⁰⁹¹-i gerdūn-ı denī
Dā’imā vermededir ʔıfl-ı dile şīr-i firāk
- 3 Yārimiñ silsile-i zūlfün ümīd eyler-iken
Geçdi gerdānıma kör ʔālī’i zencīr-i firāk
- 4 Mesken etsem ne ‘aceb derd-ile dest-i elemi
Tutup āhū-yı neşāʔı yedi hep şīr-i firāk
- 5 Kaldı bu **Luṭfī** beyābān-ı belāda ḥayfā
Tutdu şayyād-ı elem bir nice naḥḥīr-i firāk

209¹⁰⁹²

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Etdi çeşmim şehrini ḥayfā ki vīrān ayrılık
Gözlerim yaşını etdi el-emān kan ayrılık
- 2 Ḥasret-i firḳat ile altuna döndürdü gözüm
Āteş-i hicr-ile çeşmim etdi sūzān ayrılık

¹⁰⁸⁸ Ü1 55b, Ü2 64b

¹⁰⁸⁹ āgūş: āgūşa Ü1

¹⁰⁹⁰ ğama -Ü2

¹⁰⁹¹ dāye: dāne Ü1

¹⁰⁹² Ü1 56a; Gazel -Ü2

- 3 Bu gülistān-ı cihānı baña dar edip firāk
Başıma dünyāyı ğamla etdi zindān ayrılık
- 4 Künc-i miḥnet içre kaldım āh meded ben nā-tüvān
Baña gün göstermedi derdiyle hicrān ayrılık
- 5 Derd ü ālāmıyla kanlar ağladıp bu **Lutfī** 'yi
Kaysveş şahrā-yı ğamda etdi 'uryān ayrılık

210¹⁰⁹³

[fe'īlātün fe'īlātün fe'īlātün fe'īlün]

- 1 Gül cemāliñe seniñ dīde-i giryān müştāk
Şevķ-i vaşlıña şehā bu dil ile cān müştāk
- 2 Tal'at-ı mihr-i ziyā-baḥşıña 'uşşāk ḥayrān
Lezzet-i la'liñe biñ cānla ḥübān müştāk
- 3 Nāz-ile eylediğñ ḥandeye bülbul mā'il
Tatlı sözleriñe tūṭī-i suḥandān müştāk
- 4 Gonçe gülşende saña oldu kulaḳdan 'āşık
Bāğda kāmetiñe serv-i hırāmān müştāk¹⁰⁹⁴
- 5 Ey gül-i tāze-resim ḥaḳ bu ki elbette olur
Eyleyen rüy-ı pür-envāriñi seyrān müştāk¹⁰⁹⁵
- 6 Ben gibi daḥı seniñ bir nice üftādeñ var
'Ālem oldu saña ey āfet-i devrān müştāk
- 7 Cān bağışlar dil-i ūşşāḳa o şīrīn-suḥanıñ
Kelimātiña seniñ **Lutfī**-i nālān müştāk

¹⁰⁹³ Ü1 56a, Ü2 66a

¹⁰⁹⁴ müştāk: 'āşık Ü2

¹⁰⁹⁵ müştāk: 'āşık Ü2

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Müşkil işdir netīce kār-ı firāk
Yağdı bağrım benim bu nār-ı firāk
- 2 Gülşen-i ğamda cāna zahm urdu
Beni rencīde etdi hār-ı firāk
- 3 Etdi hem-sāyegānı bī-rāhat
Dile evrād olalı zār-ı firāk
- 4 Kāmetimi kemāna döndürdü
Çekilecek degil bu bār-ı firāk
- 5 **Luṭfiyā** ağıdıp sirişkimi āh
Teni ğark eyledi bihār-ı firāk

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Cānā ğamıñla bağrımı kan etdi iştıyāk
Gözden sirişk-i alı revān etdi iştıyāk
- 2 Dağlar taḥammül eyleyemez çekdigim ğama
Kaddimi бүkdü egdi kemān etdi iştıyāk
- 3 Şādi yüzüñü nice zamāndır ki görmedim
Hālim benim efendi yaman etdi iştıyāk
- 4 Şabr u taḥammül edemez oldum emān emān
Sīnem ḥadeng-i hicre nişān etdi iştıyāk
- 5 **Luṭfī** sarāy-ı sūka nice ḥasret etmesin
Kaşr-ı belāyı aña mekān etdi iştıyāk

¹⁰⁹⁶ Ü1 56a; Gazel -Ü2¹⁰⁹⁷ Ü1 56b; Gazel -Ü2

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Derd ü elem(i)le cismi zār etdi iştiyāk
Gülzār-ı dehri başıma dar etdi iştiyāk
- 2 Ben derdimende gör ki neler eyledi şehā
Külhan mişāli bağrımı nār etdi iştiyāk
- 3 Bī-ṭāḳat etdi ḥāṭır-ı ārzü-keşim benim
Ben zāra miḥnet ü ğamı tār etdi iştiyāk¹⁰⁹⁹
- 4 Ol ğonçe-lebden edeli ḥayfā beni cüdā
Bülbül mişāli kārımı zār etdi iştiyāk
- 5 Dil kişverini yıkdı ḥarāb etdi ceşş-i ğam
Āḥır bu **Luṭfī** kuluña kār etdi iştiyāk¹¹⁰⁰

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Açıp bu sīne-i mecrūḥumuz dildāra göstersek
Gül-i bī-ḥār olur muymuş hezār-ı zāra göstersek¹¹⁰²
- 2 O gül-ruḥsār-ile 'azm-i gülistān eylesek bir gün
Esirger şefḳat eyler belki yāra yara göstersek¹¹⁰³
- 3 Dil-i vīrānemiz ta'mīr için 'arz eylesek yāra
'Aceb der mi ki yāb yab ḥānemiz mi'māra göstersek
- 4 Hezārān şevḳle gūyā olurdu şübhesiz ey dil
Bu ṭūṭī-i ṭab'ım¹¹⁰⁴ āyīne-i ruḥsāra göstersek

¹⁰⁹⁸ Ü1 56b, Ü2 66b

¹⁰⁹⁹ Beyit -Ü2

¹¹⁰⁰ Bu gazelin altında Ü2 nüshasında "Ḥurūfū'l-kāf" yazılıdır.

¹¹⁰¹ Ü1 56b, Ü2 64b

¹¹⁰² Bu mısra, Ü2 nüshasında 2. beytin ikinci mısraıdır.

¹¹⁰³ Bu mısra, Ü2 nüshasında 1. beytin ikinci mısraıdır.

¹¹⁰⁴ ṭab'ımız: ṭab'ım Ü2

- 5 Kemāl-i i‘tizār¹¹⁰⁵-ile naẓīre iltimās edip
Bu şî‘ri **Luṭfiyā** Şehrî-i sihr-âsâra göstersek

215 ¹¹⁰⁶

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Kudümünle beni kıldıñ efendim şād hoş geldiñ
Dil-i vîrānem etdiñ luṭfla ābād hoş geldiñ
- 2 Nice günler idi cānā esîr-i miḥnet olmuşdum
Beni bend-i elemden eylediñ āzād hoş geldiñ
- 3 Begim ḥaylî şafā bozdu edip ceng leşker-i hicri
Bi-ḥamdi’llāh kim oldu ceş-i ğam berbād hoş geldiñ
- 4 Nice dem kaşr-ı dil ğamla ḥarābe-müşrif olmuşken
Yeñiden etdiñ ol vîrāneyi bünyād hoş geldiñ
- 5 Hudā’ya ḥamd ola geldiñ hele inşāfa sultānım
Yine etdiñ bu **Luṭfî** derdimendi yād hoş geldiñ

216 ¹¹⁰⁷

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Sa‘ādetle edip teşrîf baña cānā şafā geldiñ
Bu ḥasta gönümü etdiñ begim iḥyā şafā geldiñ
- 2 Bu ḥāk-i nā-tüvānı eylediñ i‘zāz sultānım
Anı mesrūr kıldıñ ey s̄min-simā şafā geldiñ
- 3 Kudüm-i pākiñe müştāk iken ey āfet-i devrān
Sevindirdiñ beni ey kāmēt-i bālā şafā geldiñ

¹¹⁰⁵ i‘tizār: i‘tirāz Ü2

¹¹⁰⁶ Ü1 57a; Gazel -Ü2

¹¹⁰⁷ Ü1 57a; Gazel -Ü2

- 4 Firākıñla hemān leyl ü nehār dil ğamda qalmışdı
Elemden anı kırtardıñ şehim ħaķķā řafā geldiñ
- 5 Anıñ ğam-ĥānesini cennet-i a‘lāya döndürdüñ
Keremler eylediñ ey ķāmet-i Tūbā řafā geldiñ
- 6 Bu **Luţfı** ķuluñu luţfuñ ile sen řādumān etdiñ
Tenezzül eyleyip ey dil-ber-i ra‘nā řafā geldiñ

217 ¹¹⁰⁸

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Cefāyı cümle ĥūbāna a her-cāyı sen öğretdiñ
Uşul-i şıve ile fenn-i evzāyı sen öğretdiñ
- 2 Nigāh-ı nāz u istiġnāyı öğrenmiş degillerken
Gürūh-ı dil-rübāya remz ü ĩmāyı sen öğretdiñ
- 3 Şalınmağı sen eţfāle beşikden eylediñ ta‘līm
Dağı mektebde iken va‘d-i ferdāyı sen öğretdiñ
- 4 Nişān eyler ĥadeng-i ğamzesine ‘āşıkıñ bağırın
Küçücükden emān ol ķaşları yāyı sen öğretdiñ
- 5 Kime řikāyet etsin¹¹⁰⁹ senden ‘ömrüm **Luţfı**-i zārıñ
Cefā-cū oldular ĥūbāna zībāyı sen öğretdiñ

218 ¹¹¹⁰

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Tenezzül eyleyip ben derdimendine řehā geldiñ
Bi-ĥamdi’llāh ki baña cānib-i Ħaķ’dan ‘aţā geldiñ

¹¹⁰⁸ Ü1 57a, Ü2 64b

¹¹⁰⁹ řikāyet etsin: etsin řikāyet Ü2

¹¹¹⁰ Ü1 57b; Gazel -Ü2

- 2 Nice dem hasta-ı hicrânıñ olmuşdum hele şāhā
Dil-i bīmārıma luṭf eyleyip edeñ devā geldiñ
- 3 Gözüm yollarda kalmışdır seni gözler-idim dā'im
Teraḥḥum eyleyip bu ben kula ey meh-likā geldiñ
- 4 Ṭabībim seni ārzū eyler idi cān-ı miskīnim
Marīz-i firḳat olmuşdum kerem kıldıñ baña geldiñ
- 5 Bu **Luṭfī** nā-tüvānıñ ḥāṭır-ı maḥzūnunu şorduñ
Hele 'ömrüm şafā geldiñ [hele cānım] şafā geldiñ

219 ¹¹¹¹

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Sevindirdiñ kudümünle beni ey şāh hoş geldiñ
Seni gönderdi baña hazret-i Allāh hoş geldiñ
- 2 Seni gökde ararken yerde buldum ey melek-sīmā
Hele ebr-i gamı def^c eylediñ ey māh hoş geldiñ
- 3 Ne dörtler yana gamlar çekmiş-idim künc-i miḥnetde
Hele ḥālimden olduñ sevdigim āgāh hoş geldiñ
- 4 Seni gözler idi ḥaylī zamāndır dīde-i giryān
Bu firḳat oldu cānā çok şükür kūtāh hoş geldiñ
- 5 Cemāliñi görünce şādumān oldum bi-ḥamdi'llāh
Ḳatı şād oldu bu **Luṭfī** kuluñ bi'llāh hoş geldiñ

¹¹¹¹ Ü1 57b; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ey göñül şanma o meh hîle vü âl eyleyecek
Yâr gelip hâl-i dil-i zârı su’âl eyleyecek
- 2 Müjde ey dil ki o hırşîd-i sipihr-i ‘işve
Saña gün gibi yarın ‘arz-ı cemâl eyleyecek
- 3 Diñlesinler kelimâtına olanlar teşne
Nuṭṭu bezm ehlini sîr-âb-ı zülâl eyleyecek
- 4 Söze âgâz edip şîve nâz eyleyerek
Ṭûṭîves yârîne baş-ı maḳâl eyleyecek
- 5 Şadr-ı ğamḥâneñi teşrîfi ile ol mehveş
Luṭṭîyâ nûruyla Firdevs-mişâl eyleyecek

[mef‘ülü fâ‘ilātü mefâ‘ilü fâ‘ilün]

- 1 Erdi çü ‘ıyd bâğa çıkıp ‘âlem eylesek
Gelsek çemende göñlümüzü hurrem eylesek
- 2 Vakt-i temûzda¹¹¹⁴ mesken efendi çekilmiyor
Maḥfî siziñle taşrada bir gün dem eylesek
- 3 Ḥaylî zamânlar oldu ki biz anı görmedik
Rez duḥterini bezme yine maḥrem eylesek
- 4 Başdan çıkarsa sâḳî-i gül-rû ‘araḳ-cebîn
Geh seyr-i ṭurre ile gehî perçem eylesek
- 5 Öldürdü bizi bu ğam-ı dünyâ emân emân
Luṭṭî nedir ‘ilâcı de def‘-i ğam eylesek

¹¹¹² Ü1 57b; Gazel -Ü2¹¹¹³ Ü1 58a; Gazel -Ü2¹¹¹⁴ Vezin gereği “temmûz” kelimesi “temûz” şeklinde okunmuştur.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Şād ol ey nāme seni dil-dāra göndersem gerek
Müjde kim lebleri bir ¹¹¹⁶ gül-nāra göndersem gerek
- 2 Ey başı t̄ālī¹li kâğıd gözüñ aydın ben seni
Bir mürevvet şāhibi hünkāra göndersem gerek
- 3 Benden et aña selām-ile du'ālar bī-şümār
Et ri'āyet bir perī ruhsāra göndersem gerek
- 4 Gözüñ aç ġāfil bulunma varıcağöp destini
Eyle ta'zīm ruhları envāra göndersem gerek
- 5 **Luṭfī**-i bī-çāreden eyle selām vāfir aña
Söyle hālīm ol yüzü gülzāra göndersem gerek

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Be hey şeb kākül-i dil-ber gibi niçün dirāz olduñ
Şāhibiñ yok mu sār gicelerden ser-firāz oldun
- 2 Benim baht-ı siyāhım gibi göstermez misiñ yāri
Nedir bu tīre-dillik var ise sen hīle-bāz olduñ
- 3 Ağırtma rüyuñu_almadıñ vuzū sen āb-ı mihr-ile
Yüzüñ ağ olsun ey şeb añladım ki bī-namāz olduñ
- 4 Siyeh cāmeñ seniñ çāk eyler elbet pençe-i hurşīd
Ki zīrā zen-perest olanlara sen dil-nüvāz olduñ
- 5 Benim sār zamānlar bir siyeh-rū hem-demim idiñ
Bu şeb **Luṭfī** 'ye ammā bir 'adū-yı cān-güdāz olduñ

¹¹¹⁵ Ü1 58a, Ü2 65a¹¹¹⁶ lebleri bir: bir lebleri Ü2¹¹¹⁷ Ü1 58a; Gazel -Ü2

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Taṭyīb edeyim ḥāṭırını der iseñ anıñ
Destine şarıl öp ayağın pīr-i muğānıñ
- 2 Ezberleyüben oḳu Du'ā-yı Ḳadeḥ'i sen
Tā leşker-i ğamdan ola āsūde revānıñ
- 3 Segirtme çıkar seyre görem deyü o¹¹¹⁹ yāri
N'olduñ 'acele etme dilā çıkdı mı cānıñ
- 4 Ğam ile elem ḥālī degil ḥāne-i dilde
Yārān geliyor bahtını gör bizim odanıñ
- 5 Cevr-ile cefāsını¹¹²⁰ yeter etme şikāyet
Luṭfī nesini gördüñ 'aceb sen o cüvānıñ

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Oldum yine ben 'āşık-ı ḥayrānı 'Alī'niñ
Dīvānesiyem zülf-i perişānı 'Alī'niñ
- 2 Bülbül-şıfat etdirdi baña nāle vü efgān
Bir¹¹²² görmek ile ğonçe-i ḥandānı 'Alī'niñ
- 3 Tīr-i ğamı bu bağrımı deldi n'ideyim āh
Ben ḥastaya hīç olmadı dermānı 'Alī'niñ
- 4 Ben zārı kebāb etmededir nār-ı firāḳı
Yandırdı beni āteş-i hicrānı 'Alī'niñ

¹¹¹⁸ Ü1 58a, Ü2 65a

¹¹¹⁹ görem deyü o: deyü görmege Ü2

¹¹²⁰ cefāsını: cefası Ü1

¹¹²¹ Ü1 58b, Ü2 65a

¹¹²² Bir: Ben Ü2

- 5 Bir kere nigāh etmedi bu **Luṭṭf**’ye aṣlā
Doğunmadı bir kez¹¹²³ baña iḥsānı ‘Alī’niñ

226 ¹¹²⁴

[mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün]

- 1 ‘Aqlım alıyor ḥüsn ü ile ānı ‘Alī’niñ
Bağrım deliyor ḥançer-i bürranı ‘Alī’niñ
- 2 Kalmadı meded hicri ile tāb u tüvānım
Öldürdü beni derd-i firāvānı ‘Alī’niñ
- 3 Tā şubḥa degin gözlerime girmedi uyḥu
Mest etdi beni kākül-i reyḥānı ‘Alī’niñ
- 4 Şahrā-yı ğam içre beni ferdālara şaldı
Bir kere ele girmedi dāmānı ‘Alī’niñ
- 5 Bu **Luṭṭf** kuluna ne ‘aceb etmedi rağbet
Biñ cānla oldum kulu kurbānı ‘Alī’niñ

227 ¹¹²⁵

[fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün]

- 1 Halk-ı ‘ālem ḥüsnüne ḥayrān Meḥemmed şāhımın
Cevridir üftādeye iḥsān Meḥemmed şāhımın
- 2 KAtl-i ‘uṣṣāka beyāz üstüne bir buyruldudur
Kaşıdır ‘āşıqlara fermān Meḥemmed şāhımın
- 3 Bir kez eylese tebessüm ‘āşığı şādān eder¹¹²⁶
La’lidir ḥastalara dermān Meḥemmed şāhımın

¹¹²³ kez: kere Ü2

¹¹²⁴ Ü1 58b; Gazel -Ü2

¹¹²⁵ Ü1 58b, Ü2 65b

¹¹²⁶ eder: eyler Ü1

- 4 Vācib oldu uğruna cānım fedā etmek baña
Olurum bayrāmına kurbān Meḥemmed şāhımın
- 5 Saña cevır eyleser **Luṭfī** ʿayn-ı iḥsān bil anı
Cevrine şabr eyleyip katan Meḥemmed şāhımın

228 ¹¹²⁷

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

- 1 Yine mi etdiñ beni derde giriftār ey felek
Yine mi etdiñ beni ğam ile bīmār ey felek
- 2 Yine mi etdiñ beni āteşlere tekrār āh
Yine mi etdiñ beni ʿaşk-ile ğam-ḥ̣ʿār ey felek
- 3 Yine mi ekdiñ nemek bu zaḥm-ı ḥūn-ālūdeme
Yine mi etdiñ beni her gice bīdār ey felek
- 4 Yine mi kıldıñ gözüm yaşını seyl-āb-ı belā
Yine mi etdiñ beni ¹¹²⁸ hicr-ile bī-zār ey felek
- 5 Yine mi ağlatdıñ ey gerdūn-ı dūn bu **Luṭfī** 'yi
Yine mi etdiñ beni sen ʿāşık-ı zār ey felek

229 ¹¹²⁹

[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün]

- 1 Lāyık mı bu ben ʿāşık-ı ğam-ḥ̣ʿārı unutduñ
Hep eyledigün ʿahd ile ¹¹³⁰ ikrārı unutduñ
- 2 Derdiñ seni unutmayayım baña ölünce
Āyā ne ʿaceb tīzce bu nā-çārı unutduñ

¹¹²⁷ Ü1 59a, Ü2 65b

¹¹²⁸ beni - Ü1

¹¹²⁹ Ü1 59a, Ü2 65b

¹¹³⁰ ʿahd ile -Ü2

- 3 Ey meh der idiñ ben seniñim ğayrı gerekmez
Va'd etmiş(i)ken yine bu bīmārı unutduñ ¹¹³¹
- 4 Derdiñ ki seniñ derdiñe dermān ederim ben
Ben ħasta-ı miḥnet-keşe tīmārı unutduñ ¹¹³²
- 5 Bir gün ola ki ḫāṭırıña gele bu **Luṭfī**
Bir ḫayl̄ zamāndır ki bu ğam-ḫ̄ārı unutduñ ¹¹³³

230 ¹¹³⁴

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Neden cānā bu deñlü ṭurre-i ṭarrāra yüz verdiñ
Yine çok vermediñ aña sen ey meh-pāre yüz verdiñ
- 2 Siyeh-rū kākülün şāhım bulup yüz başıña çıkdı
Öper gül-ruḫlarıñ her dem sen ol mekkāre yüz verdiñ
- 3 Niçün ruḫsārıña her dem yüzün mālīde kılmazsın
Sen ol bālīn-i rūzgār-ı denī ğaddāra yüz verdiñ
- 4 Anıñ-çün bī-tereddüd dökmede 'aşıqlarıñ kanın
Şehā ğamzeñ gibi bir saḫar-ı ḫūn-ḫ̄āra yüz verdiñ
- 5 Bu **Luṭfī** kula bir buse 'aṭā kılmadıñ ammā kim
Tekellüfsüz o zālīm rū-siyeh aġyāra yüz verdiñ

231 ¹¹³⁵

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Ümmī bī-sitāre vü bī-baḫt u bed-nihād
Bed-ḫūy u bed-sirişt ü bed-kār olan göñül

¹¹³¹ Beyit -Ü1

¹¹³² Beyit -Ü1

¹¹³³ Beyit -Ü1

¹¹³⁴ Ü2 65b; Gazel -Ü1

¹¹³⁵ Ü1 59a; Gazel -Ü2. Bu gazel, Ü1 nüshasında “unutduñ” redifli gazelin ikinci beytinden sonra matla beyti eksik olarak yazılmıştır.

- 2 Ey başımıñ belāsı derūnum asāveti
Hep gördüğü cūvāna giriftār olan gönül
- 3 Ey bī-‘aṭā olanlara her-bār dil verip
Üftāde gürüh[una] cefākār olan gönül
- 4 Ey her şeb-i alām-ı elemde figān edip
Tā şubḥ olunca miḥnet ile zār olañ gönül
- 5 Ey çekdiren bu **Luṭfī** fakīre meşakḳati
Ol derdimende leyl ü nehār bār olan gönül

232 ¹¹³⁶

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Biz hem-dem ü hem-şoḥbet-i cānān idik evvel
Bir mültefit-i Hüsrev-i hūbān idik evvel
- 2 Biz nā’il olup ḥātem¹¹³⁷-i la‘l-i lebe gūyā
Bu ‘ālem-i fānīde Süleymān idik evvel
- 3 Gülçīn-i gülistān-ı cemāl-ile olup şād
Her vechle biz¹¹³⁸ ḥurrem ü ḥandān idik evvel
- 4 Etdi bizi şimdi o kerem-kānı ferāmūş
Dünyā kadar ikrāmına şāyān idik evvel
- 5 Çarḥ etdi bizi zülf-i bütān¹¹³⁹ gibi perīşān
Biz dāḥil-i cem‘iyet-i yārān idik evvel
- 6 Bir ‘izzet ü ikrām ile i‘zāz-ile **Luṭfī**
Şāyeste-i iḥsān-ı firāvān idik evvel

¹¹³⁶ Ü1 59a, M1 25a

¹¹³⁷ ḥātem: cānım Ü1

¹¹³⁸ biz: bizim Ü1

¹¹³⁹ zülf-i bütān: zülf-i şāne Ü1

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Ey benim bī-naẓīrim İsmā‘īl
Yüzü mäh-ı münīrim İsmā‘īl
- 2 N’ola olsañ güzellere sultān
Şeh-i şāhib-serīrim İsmā‘īl
- 3 Yokdur ‘ālemde mişl ü mānendiñ
Bī-bedelsin emīrim İsmā‘īl
- 4 Beni kaçır-ı vişāle eyle sezā
Künc-i ğam etme yerim İsmā‘īl
- 5 Luţf edip **Luţfī** kula kıl irād
Saña bi’llāh esīrim İsmā‘īl

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Ey benim şīvekārım İsmā‘īl
Zülf-i zülf-i nigārım İsmā‘īl
- 2 Deheni ğonçe ruĥları gül-i al
Lebi sükker-nişārım İsmā‘īl
- 3 Ħasretiñle dem-ā-dem āh edeyim
Diñle bu āh u zārım İsmā‘īl
- 4 Kōmadıñ tābla tūvānım bende
Gitdi şabr u qarārım İsmā‘īl
- 5 **Luţfī**’yi sensin eyleyen Mecnūn
Bilmiş ol gül-‘izārım İsmā‘īl

¹¹⁴⁰ Ü1 59b; Gazel -Ü2¹¹⁴¹ Ü1 59b; Gazel -Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Sevdigim yārim ḥabībim şāh-ı ḥübānım Ḥalīl
Hem enīsim hem çelebim derde dermānım Ḥalīl
- 2 Ğam-küsārım hem-dem ü ¹¹⁴³ hem-şoḥbetim sensin benim
Āh efendim nāzenīnim şāh-ı zī-şānım Ḥalīl
- 3 Nūr-ı dīdem mūnisim cānım ciger-küşem benim
Başımıñ tācı benim devletli sulṭānım Ḥalīl
- 4 Nergisim lālem daḥı kākül-i reyḥānım benim
Sünbülüm gonçem benefšem verd-i ḥandānım Ḥalīl
- 5 Merḥamet kıl luṭf edip bu **Luṭfī** 'ye ey gül-beden
‘Ömrümüñ vārı gözümüñ nūru ¹¹⁴⁴ āh cānım Ḥalīl

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey felekde mişli yok mihr-i dıraḥşānım Ḥalīl
Āfitāb-ı devletim sulṭān-ı zī-şānım Ḥalīl ¹¹⁴⁶
- 2 Ārzū-yı şoḥbetim dilden neşātı etdi dūr
Ḥasretiñle bī-ḳarār oldum emān cānım Ḥalīl
- 3 Merḥamet kıl bendeñe ey dil-ber-i ‘ālī-himem
Verd-i ḥandānım Ḥalīl serv-i ḥırāmānım Ḥalīl
- 4 Bendeñi teşrīfiñ ile eyle şāhım şādumān
Maṭlabım senden budur ey şāh-ı ḥübānım Ḥalīl

¹¹⁴² Ü1 59b, Ü2 66b¹¹⁴³ ü -Ü2¹¹⁴⁴ nūru -Ü2¹¹⁴⁵ Ü1 60a, Ü2 67a¹¹⁴⁶ Mısra -Ü2

- 5 Şefkat edip **Luṭfī** bīmārına ol çāre-sāz
Gel kadem-rencide kıl luṭf eyle sultānım Ḥalīl

237 ¹¹⁴⁷

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ḥasret-i zülfün ile ḥālim perīşān oldu gel
Fırkat-i la'l-i lebiñle gözlerim kan oldu gel
- 2 İntizār üzre gözüm yollarda kaldı sevdigim
Bu cihān hicriñ gamıyla baña zindān oldu gel
- 3 Gel yetiş cānā bu ben bīmārına eyle devā
Sūz-ı 'aşkıñ-ile cismim cümle sūzān oldu gel
- 4 Merhamet eyle bañā ey pādīşāh-ı mülk-i nāz
Derd ālāmıñla bu dil mülkü vīrān oldu gel
- 5 Kıl teraḥḥum bende-i efgendeñe ey gonçe-leb
Luṭfī bī-çāre bülbul gibi nālān oldu gel

238 ¹¹⁴⁸

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Ey benim cevri gibi nāzı firāvānım gel
'Aşıkā etme cefā ey şeh-i devrānım gel
- 2 Sāye-veş yanıña ağıyarı alıp gülşende
Bize rağmen şalınan serv-i hūrāmānım gel
- 3 İntizār üzre dü çeşmim yola bakar dā'im
Baña raḥm eyle gel ey āfet-i devrānım gel

¹¹⁴⁷ Ü1 60a; Gazel -Ü2

¹¹⁴⁸ Ü1 60a; Gazel -Ü2

- 4 Bülülāsā bu dilim leyl ü nehār āh eyler
Yüzüme bir gülebağ gonçe-i ḥandānım gel
- 5 Eyleme cev̄r ü cefā **Luṭfī** kula luṭf eyle
Kıl ḥazer alma anıñ āhını sulṭānım gel

239 ¹¹⁴⁹

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Beni meftūn u ḡam-ḥ'ār eyledin sen daḥı ḡam-ḥ'ār ol
Beni derde giriftār eyledin sen de giriftār ol
- 2 Kōmadiñ ḥ'āb-ı rāḥat çeşm-i giryānımda sulṭānım
Beni hicriñle bīdār eylediñ sen daḥı bīdār ol
- 3 Vücūdum āteş-i 'aşkıñla sūzān oldu bi'l-cümle
Derūnum eylediñ pūr-nār cānā sen de pūr-nār ol
- 4 Uşandırdıñ beni dünyā vü mā-fihādan ey meh-rū
Beni bī-zār kıldıñ cān u dilden sen de bī-zār ol
- 5 Seniñ hicr ü firāk u ḥasretiñle çāresiz kaldım
Bu **Luṭfī** ḡamla nā-çār oldu cānā sen de nā-çār ol

240 ¹¹⁵⁰

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Gördüğüñ her ḥūba mā'il olma zinhār ey göñül
Āteş-i 'aşka düşüp yanma yürü var ey göñül
- 2 Hīç zamāne dil-berinden zerrece yokdur vefā
Yār ola şanma olur anlar saña yār ey göñül

¹¹⁴⁹ Ü1 60b; Gazel -Ü2

¹¹⁵⁰ Ü1 60b; Gazel -Ü2

- 3 Bir iki gün yüzüne gülerler ammā n'eyleyim
Şoñra ederler başña dünyeyi dar ey gönül
- 4 Yüzüne karşı keremler eyleyip a'dälara
Saña eylerler cefā vü cev-r-i bisyār ey gönül
- 5 Tutar-iseñ pendimi bir kimseye hıç verme dil
Etmeyeyim der-iseñ **Luṭfī** gibi zār ey gönül

241 ¹¹⁵¹

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Bendeñe bu gice ey tāze cüvānım tiz gel
Merḥamet eyle baña gonçe-dehānım tiz gel
- 2 Sevdigim halka gibi yollara bakıtma gözüm
İntizār üzreyim ey şāh-ı cihānım tiz gel
- 3 Luṭf edip kapıda bekletme beni ḥasretle
Beni aḡlatma gel ey rūḥ-ı revānım tiz gel
- 4 Bizde aḡşamla bu şeb kıl kerem ey meh-pāre
Eyle iḥsān u kerem kaşı kemānım tiz gel
- 5 Ben kuluñ gözlerini yolda koma Ya'kübveş
Luṭfī 'ye kıl kerem ey Yūsuf-ı sānım tiz gel

242 ¹¹⁵²

Bir Dil-ber-i Ra'nāya Duḡān İrsālinde Denilmiştir

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Hāk-i pāy-ı şerīfe ey ruḡu al
Eyledim bir demed duḡān irsāl

¹¹⁵¹ Ü1 60b; Gazel -Ü2

¹¹⁵² Ü1 166a, Ü2 24a

- 2 Āteş-i ‘aşkıımı zerāfet ile
Saña bildirdim ey ferîşte-ḥıṣāl
- 3 Nice yanarsa āteşe bu duḥān
Bundan eyle efendim istidlāl
- 4 Pādişāhım kerem kıl eyle ḳabūl
Saña lāyık degil ise dahı al
- 5 Ḳoma künc-i ğam içre **Lutfī** ḳulu
Eyle gāhıce aña ‘arz-ı cemāl

243 ¹¹⁵³

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Dilā elemle gelen bu nehārı n’eyleyeyim
Baña sitemle esen rûzigārı n’eyleyeyim
- 2 Dedim ki bûlbûle yokdur o gül-ruḥum ötedur
Ya ğonçesiz nağamāt-ı hezārı n’eyleyeyim
- 3 Şarāb içer isem ansız baña ḥarām olsun
Ya yaşlı başıma def-i ḥumārı n’eyleyeyim
- 4 O serv-i ḳadd ile hoşdur baña çemen yoḥsa
İlāhī āteşe yansın çenārı n’eyleyeyim
- 5 Niçün şu zevḳine gitmez o **Lutfī** derlermiş
Gözüm yaşıyla aḳan cûybārı n’eyleyeyim

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Veremem ‘aqlımı nūş-ı mey-i nāb eylemesem
Dili ma‘mūr edemem mest ü harāb eylemesem
- 2 Derdimi eyleyemem neşve-i mülsüz takrîr
Yāra hālīm diyemem ref‘-i hicāb eylemesem
- 3 Siteminiñ çoğunu eyler idi yār ikrār
Cümlesin naqd-i sirişkimle hisāb eylemesem
- 4 Kimseye yanmaz idim sūz-ı dilimden aşıā
Bağrımı nār-ı firaq-ile kebāb eylemesem
- 5 Nār-ı hamyāzeze tākāt mi gelirdi **Luṭfī**
Bu dil-i teşnemi sîr-āb-ı şarāb eylemesem

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Sürmedim bir kez seniñle ey gözü bādām dem
Gözlerim yaşını etdi bu ğam-ı eyyām yem
- 2 Derd-i hicriñ ile cānā pek za‘îf oldum meded
Bār-ı ğamdan oldu kıddim ey teni sîm hām hām
- 3 Dedi dün dostuñ biri geldi seferden seg rakīb
Verdi baña pādişāhım haylî ol peygām ğam
- 4 ‘Āşıkān içre añılmaz zerrece ol kimse kim
Gözleriniñ yaşlarında olmaya mādām dem
- 5 Fırşatı fevt etme zinhār kimseye kıalmaz cihān
Oturup yār-ile tenhā **Luṭfī** nūş et cām-ı Cem

¹¹⁵⁴ Ü1 61a, Ü2 67a¹¹⁵⁵ Ü1 61a, Ü2 67b

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Kahr-ı dehr-ile dilā niceye dek hūn içelim
Bāğ-ı ‘ālemde birazda mey-i gül-gūn içelim
- 2 Geh Kızıl Muşlug’un ābın¹¹⁵⁷ gehī Aķ Çeşme şuyun
Gāh mey-i nāb çekip gāhī gül-efsūn¹¹⁵⁸ içelim
- 3 Ayağın būs edicek luṭfla verdi destūr
Eyledi bāde-fürūş bizleri me’zūn içelim
- 4 Da‘vete eyle icābet ya ne var teşrīf et
Etme gel pādişehim bendeñi maḥzūn içelim¹¹⁵⁹
- 5 Marāz-ı hüzne¹¹⁶⁰ ‘ilāc ister-iseñ bāde-nūş¹¹⁶¹
Luṭfī etmek diler-iseñ dili memnūn içelim

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Dil fiğān etmede her-gāh benim sulṭānım
Olmadıñ ḥālime āgāḥ benim sulṭānım
- 2 Ḥastayım hicriñ-ile nāle vü zār etmedeyim
Derd-ile şām u seḥer-gāh benim sulṭānım
- 3 Hep güzeller kuluñ olursa n’ola¹¹⁶³ sensin sen
Kişver-i ḥūsne şehinşāḥ benim sulṭānım
- 4 İşidip āhımı derseñ ki kimiñ ola bu āh
Saña kaç kere dedim āh benim sulṭānım

¹¹⁵⁶ Ü1 61b, Ü2 67b¹¹⁵⁷ ābın: iç Ü2¹¹⁵⁸ Vezin gereği “-fūsūn” kelimesi “-efsūn” olarak okunmuştur.¹¹⁵⁹ Beyit -Ü2¹¹⁶⁰ hüzne: ḥūsne Ü2¹¹⁶¹ bāde-nūş: bāde-be-nūş Ü1¹¹⁶² Ü1 61b, Ü2 67b¹¹⁶³ n’ola -Ü1

- 5 Beni red eyleme gel pādişehim kapıñdan
‘Āşıkım ben saña bi’llāh ¹¹⁶⁴ benim sultānım
- 6 **Luṭṭfī**-i zāra niçün eylemez olduñ teşrīf
Şormadıñ ḥālimi eyvāh benim sultānım

248 ¹¹⁶⁵

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Ben derdiñ ile başladım efğāna efendim
Raḥm eylemediñ bu dil-i nālāna efendim
- 2 Hicriñ eleme¹¹⁶⁶ bağırmı yandırdı ḥabībim
Şabr eyleyemem āteş-i sūzāna efendim
- 3 Cānsa ġaraż-ı maḳşūduñ ‘ömrüm bu cefādan
Yoluña fedā acımam¹¹⁶⁷ ol cāna efendim
- 4 Bārān-ı belā gibi akip yaşı-ile kanım
Her şeb qarışır derd-ile ‘ummāna efendim
- 5 Bu **Luṭṭfī** kuluñ luṭfuña nā’il olamadı
Hīç bakmadıñız dīde-i giryāna efendim

249 ¹¹⁶⁸

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Dil āteş-i sevdā ile yanmışdır efendim
Hicriñle gözüm kıana boyanmışdır efendim
- 2 Vaşf-ı leb-i la‘liñle olan şi‘r-i lezīzim
Kim ki okudu¹¹⁶⁹ ağız şulanmışdır efendim

¹¹⁶⁴ ben saña bi’llāh: bi’llāh ben saña Ü2

¹¹⁶⁵ Ü1 61b, Ü2 68b

¹¹⁶⁶ eleme -Ü2

¹¹⁶⁷ acımam: acıyamam Ü2

¹¹⁶⁸ Ü1 62a; Gazel -Ü2

¹¹⁶⁹ Vezin gereği “okurdu” kelimesi “okudu” şeklinde okunmuştur.

- 3 Gitdikçe muḥabbet saña olmaḳdadır efzūn
Şanma ki gönül senden uşanmışdır efendim
- 4 Sen şāh-ı keremkāra gönül olalı ʿāşık
Bahtım gözü uyḥudan uyanmışdır efendim
- 5 Yok şıdk ḥulūşuma yemīn etmege ḥācet
ʿĀşıklığıña **Luṭfī** inanmışdır efendim

250 ¹¹⁷⁰

[feʿilātūn mefāʿilūn feʿilūn]

- 1 Göklere çıkdı āhım İbrāhīm
Saña yetmez mi māhım İbrāhīm
- 2 Lebleriñ zem(i)zem yüzüñ Kaʿbe
Ey ھاşı kıblegāhım İbrāhīm
- 3 Gice gündüz gönül efḡān eyler
Demede āh şāhım İbrāhīm
- 4 Nice gündür yüzüñü göstermez
Baña baht-ı siyāhım İbrāhīm
- 5 **Luṭfī**-i bī-kese cefā kılma
Ey benim pādişāhım İbrāhīm

251 ¹¹⁷¹

[feʿilātūn mefāʿilūn feʿilūn]

- 1 Ey benim şeh-levendim İbrāhīm
Dil-berim dil-pesendim İbrāhīm

¹¹⁷⁰ Ü1 62a; Gazel -Ü2

¹¹⁷¹ Ü1 62a; Gazel -Ü2

- 2 Bu levendāne cünbüşüñ bi'llāh
Haḡ budur ki begendim İbrāhīm
- 3 Tūt̃-i dil n'ola dilerse nebāt
Ey benim la'l-i ḡandim İbrāhīm
- 4 Doğrusu ḡaddiñe naẓīr olamaz
Ḳāmet-i ser-bülendim İbrāhīm
- 5 **Luṭfī** 'ye luṭfuñu dirīḡ etme
Nāzenīnim efendim İbrāhīm

252 ¹¹⁷²

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Cānım efendim āfet-i devr zamāncıḡım
'Ömrüm ḡabībim ey meh-i nā-mihribāncıḡım
- 2 'Aḡkıñla tende gitdi mecālīm emān emān
Kesildi dize ḡalmadı tāb ü tüvāncıḡım
- 3 Ey şeh-levendim ey gül-i gülzār-ı ḡüsn ü ān
Ey bī-naẓīr dil-ber-i ḡonçe-dehāncıḡım
- 4 Ğam nuşhasını yazmaḡa bir mişṭar eyledim
Hep şayılır tenimde olan üstüḡ'āncıḡım
- 5 'Aḡkıñla oldu ḡālī ḡarāb u yebāb anıñ
Raḡm eyle **Luṭfī** ḡuluña şāh-ı cihāncıḡım

¹¹⁷² Ü1 62b; Gazel -Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Cenāb-ı hāzretiñden esb-i zībā geldi sulṭānım
Derūna ḥaḳ budur ki ōevḳ-i 'uzmā geldi sulṭānım
- 2 Dil-i maḥzūndan ālām u keder hep ref' olup gitdi
Anıñ-çün kim cenābıñdan 'aṭāyā geldi sulṭānım
- 3 Temāşāgāh u seyrāngāha 'azm etmege rāḥatla
Bi-ḥamdi'llāh semend-i bād-peymā geldi sulṭānım
- 4 Bunuñ ben ōükrünü mümkün müdür hergiz edā etmek
Ki zīrā baña rāḥatlı hedeyā geldi sulṭānım
- 5 Ayağı yer mi başar ğayrı bu **Luṭfī** senākārıñ
Aña bir bī-bedel raḥş-ı dil-ārā geldi sulṭānım

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Elimden alma o meh-rūyu derdnāk olurum
Firāş-i ğamda alıp orarım helāk olurum
- 2 Dağıtma zülfünü etme remīde murĝ-ı dilim
Mişāl-i şāne o ğayretle āk āk olurum
- 3 Ğarīb oma vaṭanımda beni alıp yārim
Esirge ḥançer-i firatle zaḥmnāk olurum
- 4 Ḥudā bilir ki vişāl añmadım¹¹⁷⁵ ḥicābımdan
Recā-yı vuşlatı i'lāma şermnāk olurum
- 5 Bağışla **Luṭfī** 'ye luṭf et seniñ ise daḥı
O baḥş-ı tāze ile ḥaḳ bu zevḳnāk olurum

¹¹⁷³ Ü1 62b, Ü2 68a

¹¹⁷⁴ Ü1 62b, Ü2 68b

¹¹⁷⁵ vişāl añmadım: vişāle añmadım Ü2

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Benim kâşî kemânım bî-emânım derde dermânım
Benim hûb-ı zamânım Qahramân'ım ey Süleymân'ım¹¹⁷⁷
- 2 Benim ey hûn-feşânım mâh-pîşânım¹¹⁷⁸ dıraḥşânım
Reʿîs-i mehveşânım¹¹⁷⁹ ʿâlî-şânım yâr-ı zî-şânım¹¹⁸⁰
- 3 Güzîde şîvekârım hûb hünkârım keremkârım
Benim ey nûkte-dânım verd-i ḥandânım suḥan-dânım¹¹⁸¹
- 4 Benim ey âfitâbım mâhtâbım rûy-ı pür-tâbım
Benim şîrîn-zebânım mihrîbânım mâh-ı tâbânım
- 5 Benim ey ʿişve-bâzım şâh-bâzım yâr-ı dîl-bâzım
Benim zîbende cânım zülf-i reyḥânım ḥoş-elḥânım
- 6 Benim ḳadd-i dirâzım yâr-ı hem-râzım ser-efrâzım¹¹⁸²
Benim şâh-ı cüvânânım¹¹⁸³ cinânım¹¹⁸⁴ hûb cânânım
- 7 Zemîn-i tâzedir **Lutfî** bu şiʿri gönder aḥbâba
Nazîre eylesin bu nazm-ı bî-mânende¹¹⁸⁵ yârânım¹¹⁸⁶

¹¹⁷⁶ Ü1 63a, Ü2 68b, M1 13a¹¹⁷⁷ Beyit -M1¹¹⁷⁸ hûn-feşânım mâh-ı pîşânım: şûḥ-ı mâh-ı tâbânım Ü2¹¹⁷⁹ mehveşânım: mihr-şânım Ü2¹¹⁸⁰ Beyit -M1¹¹⁸¹ Beyit -M1¹¹⁸² ser-efrâzım: ser-firâzım Ü1, Ü2¹¹⁸³ cüvânânım: cihânım Ü2¹¹⁸⁴ cinânım: hem cinânım Ü2; hem cinânım -Ü1¹¹⁸⁵ bî-mânende: bî-mânend M1¹¹⁸⁶ Sırrî Mecmuası'nın 13b sayfasında, Lutfî'nin bu şiire "Nazîre-i Hüsnî Efendi" başlığında Hüsnî'ye ait bir nazire vardır.

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Benim yār-i güzīnim meh-cebīnim mihr-i raḥşānım
Efendim çāre-sāzım dil-nüvāzım derde dermānım
- 2 Nedīmim hem-demim hem-maḥremim hem-rāz u hem yārim
Enīsım hem celīsım āfitābım māh-ı tābānım¹¹⁸⁸
- 3 Benim yār-i kadīmim nükte-dānım gözlerim nūru
Ḥabībim 'işve-bāzım serv-i nāzım şāh-ı ḥübānım
- 4 Benim maḥbūb-ı mergūbum keremkārım vefā-dārım
Leb-i gonçem 'izār-ı yāsemīnim zūlf-i reyḥānım
- 5 Benim rūḥ-ı revānım nāzenīnim yār-ı mümtāzım
Ciger-kūşem benim cān¹¹⁸⁹-ı 'azīzim Yūsuf-ı şānım
- 6 Benim serv-i bülendim şeh-levendim hem efendimsin
Muḥibb-i şādıkım dil-dār-ı bī-mişlim ḥoş-elḥānım
- 7 Meh-i bedrim yüce kadrim kerem kıl **Luṭf-i** zāra
Benefšem sünbülüm gonçem¹¹⁹⁰ yanağı verd-i ḥandānım

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Yārsız duzaḥ olur 'āşıkā gülzār-ı İrem
Bāğda rāḥat edemez cennet olursa Ādem
- 2 N'eyleyim 'ıyd u bahārını Sitānbül şehrin
Baña sen ruḥları gülzār-ile ḥoşdur 'ālem

¹¹⁸⁷ Ü1 63a, Ü2 68b¹¹⁸⁸ Beyit -Ü2¹¹⁸⁹ cān: cānım Ü2¹¹⁹⁰ gonçem: gonçe Ü1¹¹⁹¹ Ü1 63a, Ü2 69a

- 3 Bülülāsā nice dil etmeye feryād u figān
Nice gündür saña hasret çekerim ey gül-fem
- 4 Tesliyet eylemediñ hâşırımı bir kere
Sen de yok gibi vefā zerrece *Allāhu a‘lem*¹¹⁹²
- 5 **Luṭfī**-i bī-kesiñe eylemez olduñ luṭfu
‘Ahd ü peymān katı ey gönçe-i gülzār-ı kerem

258¹¹⁹³

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Maḳdemi ile dile verdi şafā mäh-ı şıyām¹¹⁹⁴
Rūşenā-sāz-ı derün oldu şehā mäh-ı şıyām
- 2 Bir hilāl kaşlıca meh-rūdur oruc nāmında
Etdi ‘uşşāka gelip ‘arz-ı liḳā mäh-ı şıyām
- 3 Gerçi imsākı var am mā ni‘amı da vāfir
Kim tutar sâ’ir ayı olmaya ya mäh-ı şıyām
- 4 Ḳadrini bilip anıñ ey dil ederseñ ikrām
Rūz-ı mahşerde şefī‘ ola saña mäh-ı şıyām
- 5 Hayr-ı maḳdem dil-i **Luṭfī**’yi feraḥnāk etdi
Merḥabā ey meh-i ferḥunde eyā mäh-ı şıyām

259¹¹⁹⁵

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 ‘Ālem içre etmezem bir kimseye ben ‘arz-ı kām
İsterem Ḥaḳ’dan merām u maṭlabım her şubḥ u şām

¹¹⁹² Allāhu a‘lem: Allāh daha iyi bilir.

¹¹⁹³ Ü1 63b, Ü2 69a

¹¹⁹⁴ şafā mäh-ı şıyām: şıyām mäh-ı şafā Ü2

¹¹⁹⁵ Ü1 63b; Gazel -Ü2

- 2 Her ne kim Hâk'dan niyâz etdimse i'ṭâ eyledi
Ġayrıdan etmem Hudâ hâkķı temennâ-yı merâm
- 3 Kısımım bir kimse kaç' edip baña 'özü edemez
Mâni' ü Mu'ṭî Hudâ'dır kimseden yokdur recâm
- 4 Ben temennâ etmezem taḥşîl-i kâme kimseden
Rızķ-ı maḥsûmum benim iḥsân eder *Rabbü'l-enâm*¹¹⁹⁶
- 5 Pâyıma gelir benim elbet naşîbim **Luṭfiyâ**
Rızķ için bir kimseye dünyâda etmem iltiyâm

260 ¹¹⁹⁷

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Nice âh etmeyem yâr-ı güzînimden cüdâ düşdüm
Efendim sevdiğim ol nâzenînimden cüdâ düşdüm
- 2 Olur iken bûse-çîn gülşen-i ruḥsâr-ı zîbâsı
Nice gündür dirîğâ meh-cebînimden cüdâ düşdüm
- 3 O yâriñ âteş-i hicrânı ḥayfâ bağrımı yakdı
Meded yandım o rûy-ı âteşînimden cüdâ düşdüm
- 4 Dü çeşmimden akan leyl ü nehâr ḥûn-âbe-i gamdır
Meded ḥasretle yâr-ı dil-nişînimden cüdâ düşdüm
- 5 Felek **Luṭfi** beni bir gevher-i yektâmdan ayırdı
Süleymân-idim ammâ kim nigînimden cüdâ düşdüm

¹¹⁹⁶ Rabbü'l-en 'âm: Bütün mahlukatın Rabbi (Allâh).

¹¹⁹⁷ Ü1 63b; Gazel -Ü2

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Cenābıñdan baña berş-i Raḥīkī geldi sultānım
Dil-i maḥzūnumuñ keyf ü enīki geldi sultānım
- 2 Kātı ārzū çekerdim ben anıñ teşrīfine şimdi
Hele tab^c-ı perīşanıñ refīki geldi sultānım
- 3 Neşāt u inbisātım ḥaḳ budur kim izdiyād oldu
Dil-i zārıñ vefādār-ı şefīki geldi sultānım
- 4 Bunuñ ben şükrünü mümkün müdür hergiz edā etmek
Dil-i maḡmūmuñ yār-ı 'atīki geldi sultānım
- 5 Göñül afyon-ı ğamla eglenirken bir nice müddet
Bu **Luṭfī** bendeniñ eski şadīki geldi sultānım

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Cenābıñdan gelince bendeñe bir şāne sultānım
Şaḳal başı dağıtdım şevkle yārāna sultānım
- 2 Muşanna' sīm-kārī kīsesi var kim naẓīri yok
Kimse mālīk olamamışdır ol cüzdāna sultānım
- 3 Beni memnūn u ḥandān eylediñ aḳrān beyninde
Tefāḥur eyledim ben zümre-i 'irfāna sultānım
- 4 Cenāb-ı Kibriyā efzūn ede 'izzetle iḳbālīñ
Ḥudā eksikligin göstermesin ihvāna sultānım
- 5 Efendim ḥātırından eyleyip mehcūr luṭf eyle
Bu **Luṭfī** kulu atma¹²⁰⁰ vād-ī nisyāna sultānım

¹¹⁹⁸ Ü1 64a, Ü2 69b

¹¹⁹⁹ Ü1 64a, Ü2 69b

¹²⁰⁰ atma: itme Ü2

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Nice kıan ağlamıyayım ki ben cānānım aldıldım
Bütün dünyā değer bir āfet-i devrānım aldıldım
- 2 Olur(i)ken bŭse-çīn gŭlŷen-i ruĥsār-ı zībāsı
Felek çok gŭrdŭ baña bir meh-i tābānım aldıldım
- 3 Hezārāsā nice feryād u efgān etmeyem ben kim
Gŭlistān-ı cihānda bir gŭl-i ĥandānım aldıldım
- 4 Gŭzŭme ĥ'āb-ı rāĥat hep ĥarām-ender-ĥarām oldu
Meded bī-bedel-i maĥbŭb-ı 'ālī-ŷānım aldıldım
- 5 Girībānım maĥaldir çāk çāk eyler isem **Luṭfī**
Efendim nāzenīnim sevdigim 'Osmān'ım aldıldım

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Sŭzŭm red eylediñ uyduñ hevāya n'eyleyim gŭñlŭm
ŷataŷdıñ bir vefāsız dil-rŭbāya n'eyleyim gŭñlŭm
- 2 Demez miydım saña zaĥmet çekersin sevme her ĥŭbu
Kıpıldıñ bir cefā-cŭ meh-liķāya n'eyleyim gŭñlŭm
- 3 Ĥadeng-i ġamzesine sīneñi ĥayfā niŷān edip
Urulduñ oķ gibi bir kıaşı yāya n'eyleyim gŭñlŭm
- 4 Ele ta'n eyler-iken ŷimdi saña eyler oldular
Kıaçarken uġradıñ derd ŭ belāya n'eyleyim gŭñlŭm
- 5 'Aceb baŷdan kııp sevdālara dŭŷdŭñ yeñi baŷdan
Elem verdiñ bu **Luṭfī** mŭbtelāya n'eyleyim gŭñlŭm

¹²⁰¹ Ü1 64a; Gazel -Ü2

¹²⁰² Ü1 64b, Ü2 69b

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Bir sencileyin taze cüvân olsa da sevsem
 ẖaddiñ gibi bir serv-i revân olsa da sevsem
- 2 Bir sencileyin şefkat eder 'âşık-ı zâra
 Maḥbûb ser-efrâz¹²⁰⁴-ı cihân olsa da sevmem
- 3 Bir naḥl-ı sehî-ḳadde göñül şu gibi aḳsa
 Bir sencileyin gonçe-dehân olsa da sevmem
- 4 Bir sencileyin 'ahdi bütün yârim olaydı
 Bir ğamzesi tîr ḳaşı kemân olsa da sevmem
- 5 Bir şîve şatar dil-ber-i mümtâz ele girse¹²⁰⁵
 Rûyunda anıñ cezbe vü ân olsa da sevmem
- 6 Olunca ḳulu olur idim ḫaḳ buña Luṭfî
 Bir sen gibi sultân-ı şehân¹²⁰⁶ olsa da sevmem

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

- 1 Pâdişâhım saña ben bende-i fermân olayım
 Beni ḳulluğa ḳabûl et saña ḳurbân olayım
- 2 Ğonçeveş gülşen-i 'âlemde hemân sen gül açıl
 Ben firâḳıñ(i)le bûlbûl gibi nâlân olayım
- 3 Sen güzellerle şafâlar¹²⁰⁸ edip et cem'iyet
 Rûz şeb ben ğam-ı zülfüñle perîşân olayım

¹²⁰³ Ü1 64b, Ü2 70a¹²⁰⁴ Vezin gereği "firâz" kelimesi aynı anlama gelen "efrâz" olarak okunmuştur.¹²⁰⁵ girse: girmez Ü2¹²⁰⁶ şehân: şehâ Ü1¹²⁰⁷ Ü1 64b, Ü2 70a¹²⁰⁸ şafâlar: şafâ Ü1

- 4 Sen şalın ʿişret için serv-i revānım bāğa
Ben daḥı ʿāzim-i şahrā beyābān olayım
- 5 Gonçe-lebberle gülistānda sen eyle şöhet
Ben kılun kūşe-i ğam-ḥānede giryān olayım
- 6 Sen begim bāde-i cān-baḥşa yürü sīrāb ol
Ben seniñ āteş-i ʿaşkıñ ile sūzān olayım
- 7 Mül-i gül-renk ile sen kaşr-ı dili et pür-nūr
Ben ḥarābāta düşe kılka şitābān olayım
- 8 ʿÖmr-i devletle cihān içre sen ol ḥurrem ü şād
Ĝam u miḥnet ile ben ḥākla yeksān olayım
- 9 Dāʾimā şevkle sen kalbiñi eyle maʿmūr
Her zamān ben dil-i Luṭfī gibi vīrān olayım

267 ¹²⁰⁹

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

- 1 Āh kim ḥabs olalı cānānım
Baña zindān olupdur eyvānım
- 2 ʿĀlemiñ tīre olduĝu bu kim
Ṭutulupdur o māh-ı tābānım
- 3 Şāh-bāzım ṭutuldu kolda bugün
Aña aĝlar bu murĝ-ı nālānım
- 4 Kime oldu ʿaceb ki hem-zānū
Nāzenīnim o şāh-ı ḥūbānım
- 5 Ṭutulursun şakın deyü gördüm
Ṭutmadı sözümlü o sulṭānım

¹²⁰⁹ Ü1 65a, Ü2 70b

- 6 Kayd bendin işitdiğim sâ‘at
Luṭfiyâ ‘arşa çıkdı efgānım

268 ¹²¹⁰

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Āteş görünür ‘aynıma gül gülşen istemem
Yaḥpāre olur aḥkeri ger külḥan istemem
- 2 Dermekte güllerini bu bâğıñ hezār ḥār
Ḥançer çeker varaqları ben sūsen istemem
- 3 Tārīk-i ğamda қor beni yıllar geçer felek
Қandīl-i ğama bir gicecik rūgen istemem
- 4 Verir zekāt-ı ḥüsnünü bī-gāneye velī
Baқmaz yüzüme bir kez o şehden ben istemem
- 5 Koyar bürehne keştī-i cismim benim bu çarḥ
Yelken bezinden egnime pīrāhen istemem
- 6 Ol ḥadde vardı ṭālī‘ [ü] baḥtım emān emān
Bir pāre boyar bulamam çepken istemem
- 7 Gerdün eder bu Luṭfī’yi miḥnet şebinde zār
Dil-ḥānesin feraḥla eger rūşen istemem

¹²¹⁰ Ü1 65a; Gazel -Ü2

İltimās-ı ‘Araḡ u Bāde

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 (ع) ‘Aynıma bir ıatre gelmez biñ sebū nūş eylesem
(ر) Rāḡatım yok beni ser-mest eyledi cām-ı elem
- 2 (ق) Ȳoymadı destimde sākī-i felek peymāneyi
(و) Verdiği şahbā-yı ġamdır ben gedāya dem-be-dem
- 3 (ش) Şübhesiz ḡamyāze öldürdü beni āh el-emān
(ر) Raḡm kıl ben zāra irsāl eyle ey şāḡib-kerem
- 4 (ا) Evvelinden¹²¹² şı‘rimiñ her saıırınıñ bir harfiñ al
(ب) Bize gönder kim olardır dāfi‘-i ālām ġam
- 5 (د) Derdimend **Luıfı**-i bī-çāreden etme gel dirīġ
(ر) Rāzıyım az da olsa gönder ey ‘ālī-himem

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 O ġül-ruḡ olmyacak seyr-i bāġı n’eyleyeyim
Gözüme külḡan olur ben otaġı n’eyleyeyim
- 2 Yanımda ol leb-i mey-ġünem olmadıkça benim
Elim tutar mı ya sākī ayaġı n’eyleyeyim
- 3 Baña ri‘āyet edip şunma sākıyā faġfūr
Sifāl-ı köhne yeter ben çanaġı n’eyleyeyim
- 4 İlikli düġmeleri şanki çözmek āsāndır
Çözülse idi muḡaddem kuşaġı n’eyleyeyim

¹²¹¹ Ü1 65a, Ü2 70b. Bu şiir muvaşşah (akrostiş) bir gazeldir.¹²¹² evvelinden: evvelinde Ü1¹²¹³ Ü1 65b; Gazel -Ü2

- 5 O mäh-rū hayālī baña **Luṭfī** pesdurur
Ya māhtāb gice içre çerāğı n'eyleyeyim

271 ¹²¹⁴

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Kātı mağmūmdurur evvel ki mesrūr gördüğün gönlüm
Yıkıldı şimdi vīrān oldu ma'mūr gördüğün gönlüm
- 2 Şınık bir cāma döndü kūşe-i mey-ḥāne-i gamda
'Aceb jeng-āver oldu baña billūr gördüğün gönlüm
- 3 Olupdur ḥaylī demdir derd-i āh u nāleden tīre
Neşāt-ı neyle şem'-i meyle pūr-nūr gördüğün gönlüm
- 4 Gedā-yı bī-nevādan daḥı aḥkar oldu hicr-ile
Güzeller şāhına devletle destūr gördüğün gönlüm
- 5 Ayırdı bu felek yār[in]den āḥir **Luṭfī**-i zārı
Yüzün görmez derinden oldu mehcūr gördüğün gönlüm

272 ¹²¹⁵

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Bu felekden nice bir derd ü meşakkāt görelim
Ġam-ı dehri unudalım biraz 'işret edelim
- 2 Görmedik ḥaylī zamān oldu anıñ ikrāmın
Duḥter-i rez bize eyler mi ri'āyet görelim
- 3 Alalım dürr-i sürūru verelim naqd-i gam
İş-bu bāzār-ı fenā içre selāmet görelim

¹²¹⁴ Ü1 65b; Gazel -Ü2

¹²¹⁵ Ü1 66a, Ü2 70b

- 4 Haber gelmez bize ol muğbeçe-i bed-mestden
Bir Müselmān'a yakın ehl-i mürevvet görelim
- 5 İltimāsi budurur **Luṭf**i zārın ancak
Bize teṣrīf ediniz maḥf̄ce şerbet görelim

273 ¹²¹⁶

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bir bakışda 'aqlım aldıñ mäh-ı tābānım Ḥasan
Baña raḥm eyle efendim şāh-ı hūbānım Ḥasan
- 2 Gice gündüz ḥasretiñle āh u zār etmekdeyim
Luṭf edip alma benim gel āh u efgānım Ḥasan
- 3 Künc-i gāmda nār-ı hicriñle yanar pervāneyim
Merḥamet eyle baña devletli sulṭānım Ḥasan
- 4 Ben de bir ednā kuluñum gel helāk etme beni
Luṭf u iḥsān eyle alma boynuña kanım Ḥasan
- 5 **Luṭf** bendeñe begim bir kere iḥsān etmediñ
Yüzüme bir kez gülebağ verd-i ḥandānım Ḥasan

274 ¹²¹⁷

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Mey iç çāk-ı girībān eyle diller neşve-yāb olsun
Açıl ey gönçe açıl gül gibi ref'-i ḥicāb olsun
- 2 Taḥammül pertev-i tāḳat-güdāz-ı ḥüsne nā-ḳābil
Meded nūr-ı cemāle perde-i zülfüñ niḳāb olsun

¹²¹⁶ Ü1 66a; Gazel -Ü2

¹²¹⁷ Ü1 66a; Gazel -Ü2

- 3 Şakın mağrūr olma luṭfuna o ıfıl-ı fettānıñ
Hele esb-i cefāya nāz-ile pā-der-rikāb olsun
- 4 Eger bezm-i vişāle nā'il olmak ıaşdın eylerseñ
Dem-ā-dem hūn-ı dil mey 'aşk sāķī bir kebāb olsun
- 5 Hayāt-ı cāvidānı isteyen 'ālemde ey **Luṭfī**
O 'īsā-demle varıp bir gice hem-cāme-h'āb olsun

275 ¹²¹⁸

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 'Ālem içre baña sermāye-i rif'at sensin
N'eylerim mālı efendim baña devlet sensin
- 2 Āh ārām-ı dilim pāre-i cān u cigerim
'Ömrümün hāşılı ey mihr-i melāḥat sensin
- 3 Gül-i ruḥsārıñ için bülbul-i şeydāyım ben
Ġonçe-i nev-res-i güلزār-ı leṭāfet sensin
- 4 Meclis içre dil-i maḥzūnumuza sulṭānım
Bā'is-i zevk sürūr-ile şeṭāret sensin
- 5 Şād olur ḥāṭır-ı maḥzūnu gören gün yüzünü
Serv-i bālā-yı çemen-zār-ı beşāret sensin
- 6 Haylī taḥsīn edüben seni görenler dediler
Yok nazīriñ var ise ey yüzü cennet sensin
- 7 **Luṭfī**-i zār nice etmeye feryād u fiğān
Anı dīvāne eden sensin ey āfet sensin

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bir selām-ı sâdedir maṭlûb sen cānāneden
Anı da vermez geçersin bilmezem cānā neden
- 2 Kākülünden dūr olalı murğ-ı dil zār etmede
Gūyiyā bir beççe-i bülbüldü düşdü lāneden
- 3 Leb-be-leb ne söyleşirsin cām-ile āyā şehā
Müşkülümdür söylemezsiñ şorarım peymāneden
- 4 Dilde bekler kapmağa 'usfūr-ı şevki büm-ı ğam
Kısmetin gözler anıñ-çün gitmiyor vīrāneden
- 5 Mesken etdi hāne-i kalbimi **Luṭfī** derd ü ğam
Var-ise hāz eyledi dostlar bizim kāşāneden

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Temāşā etdik ol hūrşīd-i ruhsārı bugün erken
Uyandıñ h'ābdan ey çeşm-i bahtım dīdeler rūşen
- 2 Seherde 'arż-ı dīdār eyleyip ben zāra sulṭānım
Baña etdiñ bu 'ıydı 'ıyd-ı ekber pādişāhım sen
- 3 'İzār-ı tābnākıñ bir açılmış verd-i hoş-būdur
Lebiñdir gönçe-i zībā ruḥuñdur revnağ-ı gülşen
- 4 Açıl ey gönçe-i bāğ-ı leṭāfet gül gibi şād ol
Sezādır bülbul-i şeydā gibi feryād edersem ben
- 5 Kimiñ meftūnu olduñ der iseñ ey hūblarıñ şāhı
Bu **Luṭfī** kulu dīvāne eden v'allāhi sensin sen

¹²¹⁹ Ü1 66b, Ü2 71a¹²²⁰ Ü1 66b; Gazel -Ü2

Tesliyet-nāme ¹²²²

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Gel ey¹²²³ şüküh-tırāz-ı cev-r-i gerdün eyleme efgān
Meserret-dir ğamıñ encāmı āh u giryeniñ ħandān
- 2 Olupdur soñu idbārıñ cihānda devlet ü iķbāl
Bu daʿvāya yeter şāhid zemistān ile tābistān
- 3 Eger leyl olmasaydı hıç olur muydu nehār ey dil
Dey olmasa bahār içre açılmazdı gül-i ħandān
- 4 Ya maʿlūmuñ degil mi Mışr'a sulţān oldu mu Yūsuf
Muķaddem olmayınca miħnet ile sākın-i zindān
- 5 Yemese zer çekik olmazdı mazħar sikke-i şāha
Dür olmazdı eger pest olmasaydı ķaķre-i nisān
- 6 Müzeyyen olmaz idi ħūşe-i engür-ile bāġāt
Fenā bāġında evvel dāde-i tāk olmasa giryān
- 7 ʿAceb kim her devirde gösterir bir başķa nev-eşķāl
Bu dolab-ı felek kim gice gündüz etmede devrān
- 8 Ĥudā'nıñ ħaķ bu kim ķahrında yüz biñ luţfu mużmerdir
Daķı renc [ü] ġamında maħfēdir şıķħat ile¹²²⁴ dermān
- 9 Elem verme derūna fikr-i dūr-ā-dūr ile **Luţfī**
Merāma vaşl edip bir gün eyler Ĥaķ işin āsān

¹²²¹ Ü1 67a, Ü2 71a¹²²² Başlık -Ü1¹²²³ Gel ey: Ey gel Ü2¹²²⁴ ile: u Ü1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bāde-i ğamdır beni ser-ĥoş u sekrān eyleyen
Beng-i ālām [u] kederdir 'aqlı ĥayrān eyleyen
- 2 Seyr-i gülzār-ı ruĥuñ sevdāsıdır dil Yūsuf'un
Āh kim üftādeyi cāh-ı zenaĥdān eyleyen
- 3 Ādem olmaz cennet-i kūyuñ koyup ey ğonçe-fem
Bir gül-i pür-ĥār içün 'azm-i gülistān eyleyen
- 4 Dest-i pākiñden [alıp] nūş eylesin bir dolu cām
'Ālem içre ārzū-yı āb-ı ĥayvān eyleyen
- 5 Vaşlñ ikrār eylemiş iken ferāmūş eylediñ
Sen degil misiñ [hem] 'ahd u [hem de] peymān eyleyen
- 6 Eyledi **Luṭfī**-i zārı kemter-i üftādegān
Kişver-i ĥüsne seni sulṭān-ı ĥübān eyleyen

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Cān meşāmına dilā erdi yine būy-ı vaṭan
Bī-ķarār etdi beni ĥaķ bu ki ārzū-yı vaṭan
- 2 İştiyākı cigerim delmede her bir ĥūbuñ
Dili cezb etmededir āh ki āhū-yı vaṭan
- 3 Şu gibi meyl ediyor beldemize ṭab'-ı ĥazīn
Akıyor çeşm-i ĥayālimde benim cūy-ı vaṭan
- 4 Ol ķadar ṭab'a vaṭan ĥ'āhişi gelmişdir kim
Dile ṭartılmağa başladı terāzū-yı vaṭan

¹²²⁵ Ü1 67a; Gazel -Ü2¹²²⁶ Ü1 67b; Gazel -Ü2

- 5 Gözümüzden nice gün idi nihān olmuş idi
Luṭfī-i zāra görünür mü yine rūy-ı vaṭan

281 ¹²²⁷

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Mā‘il oldum yine bir tāze resen-bāza bugün
Kıpırdırıp murğ-ı dili bir gözü şeh-bāza bugün
- 2 Şanma çıktı resene ol perī pervāza bugün
‘Arz-ı hüsn eyledi her ‘āşık-ı ser-bāza bugün
- 3 Dil-i ‘uşşākı leked-küb edip etdi pertāv
Resen-i nāza ‘urūc edicek ol tāze bugün
- 4 Resen-i zülfüne dil tıflı şarıldı kaldı
Varmayaydım n’ola ben ‘arşa-ı cān-bāza bugün
- 5 Sīne-küb oldu ṭab(ı)l sūr-nālar etdi efgān
Etdi yārim gāzel-i nāza çün āgāza bugün
- 6 Ne revādır bu kadar ‘arz-ı hünerden sonra
Bağışın vermemek o tıfl-ı resen-bāza bugün
- 7 Nakd-i cānını bu **Luṭfī** kulu etdi hāzır
Ki varıp ‘arz ede ol dil-ber-i mümtāza bugün

¹²²⁷ **M1 26b**; Gazel -Ü1, -Ü2

282 ¹²²⁸

Ḥasta-ḥāl Olduğum Vaqt Cenāb-ı Kibriyā
Ḥazretlerine Olunan Mүнacātdır ¹²²⁹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Yā ilāhī dilerim ben kula rāḥat senden
Bu za‘īf cism-i ğam-ālūdeme kuvvet senden
- 2 Cümle eczāsını bir ḥabbeye almam dehriñ
Senden olur baña te’sīr ü ‘ināyet senden
- 3 Kalmadı zerre kadar cism-i za‘īfimde tüvān
Yā ilāhī dil-i bī-tāba metānet senden
- 4 Kimseden eylemedim doğrusu ümīd-i devā
Senden olur baña dermān u ifākat senden
- 5 Kimseye eylemedim derd-i dilim şerḥ ü beyān
Kimseden yokdur¹²³⁰ ümīdim baña şıḥhat senden
- 6 Luṭf edip eyle beni dāḥil-i miḥrāb-ı sürūr
Senden ister bu kuluñ **Luṭf** selāmet senden

283 ¹²³¹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Cān u dilden saña ‘āşık olmasa bī-çāre şu
Bāğ kühşarı gezip olmaz idi āvāre şu
- 2 Ḥasta-ḥāl olup firāş-ı ğamda kaldım teşne-leb
Gözlerimden gayrı kimse vermedi ben zāra şu

¹²²⁸ Ü1 166a, Ü2 24a

¹²²⁹ Ḥasta-ḥāl Olduğum Vaqt Cenāb-ı Kibriyā Ḥazretlerine Olunan Mүнacātdır: Ḥasta Ḥālimde Bārī-i Te‘ālāya Mүнacātımdır Ü2

¹²³⁰ yokdur: yok Ü1

¹²³¹ Ü1 67b, Ü2 71b

- 3 Lebleriñ maḥz-ı şifadır ḥasta-ı miḥnet-keşe
Ey ṭabībim kim dedi eyler zarar bīmāra şu
- 4 N'ola cārī olsa eşkim serv-ḳaddiñ göricek
Bāḡbān tāze nihāle verir ey meh-pāre şu
- 5 Saña nāme yaza yaza oldu bī-tāb ü tüvān
Ḥāmemiñ inse 'aceb mi ayağına ḳara şu
- 6 Saña aḳsa tab'-ı meyyālī n'ola bu **Lutfī** 'niñ
Tā ezelden aḳagelmişdir şehā gülzāra şu

284 ¹²³²

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 'İtāb etme ne var düşdümse ḥāk-i pāye ey meh-rū
Urulmaz boynu bir sürçen atıñ derler meşeldir bu
- 2 Raḳīb-i seg ile av u şikār edip baña raḡmen
Beyābān-ı gama şaldıñ beni ey gözleri āhū
- 3 Eger kim saña ḥoş gelmez ise kes başını şāhım¹²³³
Şu gibi aḳsa da¹²³⁴ göñlüm saña ey ḳāmet-i dil-cū
- 4 Uruldum tīr-i müjgānıña sultānım helāk oldum
Beni başdan çıkardıñ n'eyleyim āh ey kemān ebrū
- 5 Ne var gel ḥāne-i vīrāneni reşk-i cinān eyle
Bu **Lutfī** derdimende etme istignā nāzı ḳo

¹²³² Ü1 67b, Ü2 71b

¹²³³ şāhım: hem Ü1

¹²³⁴ aḳsa da: aḳmada Ü2

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Sever-iseñ 'ālem içre bir melek-sīmāyı sev
Bir güzel yüzlü şeker sözlü gül-i zībāyı sev
- 2 Sevme Allāh'ı severseñ dehr içinde bī-vefā
Bir haķīkatli şadākatli şeh-i dānāyı sev
- 3 Kādriñi bilmezlere etme cihānda iltifāt
Bir zarāfet şāhibi maħbūb-ı müsteşnāyı sev
- 4 Bir gül-i nev-reste-i bāğ-ı letāfet bul yürü
Gülşen-i 'ālemde var bir gönçe-i ra'nāyı sev
- 5 Uğruna çünkim verirseñ baş u cānı 'aşk-ile
Bāri bir nükte-şinās dil-dār-ı bī-hemtāyı sev
- 6 Bir ma'ārif kadrini bilir cüvān-ı nükte-dān
Bir söz añlar dil-firīb ü kāmēt-i bālāyı sev
- 7 Bir melek-meşreb perī-sīret kamer-ṭal'at bulup
Bir şeker-leb mihribān u bir cemāli ayı sev
- 8 Firķat ü hicr-ile şimdi ağlayıp gezmekdesin
Luṭfiyā kim dedi saña var da bir her-cāyī sev

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Melāḥat burcu üzre oldu rūyuñ māh 'Abdu'llāh
Kaşñdır sūre-i Nūr üzre *bismi'llāh* ¹²³⁷ 'Abdu'llāh
- 2 Bu ḥüsn-i ḥulķla bu dil-nüvāzāne reviş kim var
Olupdur zümre-i ḥübāna şāhenşāh 'Abdu'llāh

¹²³⁵ Ü1 68a; Gazel -Ü2¹²³⁶ Ü1 68a, Ü2 71b¹²³⁷ Allah'ın adıyla: Neml - 27/30'dan iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 378).

- 3 Hele bu tarz-ı hūb-edā vü bŭy-ı dil-firīb ile¹²³⁸
Nazīri mŭmteni‘ bir tāzedir bi’llāh ‘Abdu’llāh
- 4 Hudā ismi gibi feyz eylemişdir çün aña i‘tā
Ne mŭmkündür derūndan olmamak āgāh ‘Abdu’llāh
- 5 Bu isti‘dād-ı zātiyeyi ihsān etdi çün Mevlā
Olur **Luṭfī** ne şübhe ‘ārif-i bi’llāh ‘Abdu’llāh

287 ¹²³⁹

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Dilā derd-i nihānıñ var yürü dil-dāre ‘arz eyle
Eder şāyed teraḥḥum ḥālīñi ḥŭnkāra ‘arz eyle
- 2 Ne derdler çekdiğiñ künc-i elemde eyleyip taḥrīr
Şikāyet-nāmeñi ol serv-i ḥoş-reftāra ‘arz eyle
- 3 O tiğ-i ğamze-i ḥŭn-rīzi sīneñ yara etdiyse
Edip çāk-ı girībān yarañı var yāra ‘arz eyle
- 4 Yürü sŭz-ı derūnuñ eyle taḥrīr yan yaqıl yāre
Yazıp bir nāme-i cān-sŭz u¹²⁴⁰ āteş-pāre ‘arz eyle
- 5 Bu **Luṭfī** bī-kesi ḥāṭırdan ol meh etmesin mehcūr
Şabā ḥālīm o dil-dār-ı şeker-güftāra ‘arz eyle

288 ¹²⁴¹

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Çīn-i cebīn gösteremem meh-cebīnime
Gerçi ki qaldı ḥāṭırım ol nāzenīnime

¹²³⁸ hūb-edā vü bŭy-ı dil-firīb ile: hūb u bu edā-yı dil-firīb ūzre Ü2

¹²³⁹ Ü1 68b, Ü2 72a

¹²⁴⁰ u -Ü2

¹²⁴¹ Ü1 68b, Ü2 72a

- 2 Āzürde olmazam yine biñ cev̄r ederse de
Sulṭānıma efendime şāh-ı güzīnime
- 3 Bir kez teraḥḥum etmedi ol şūḥ-ı bī-vefā
Feryād u zārıma benim āḥ u enīnime
- 4 Benden bilinmedi ne içündür bu iḥtirāz
İncindi varsa nāleme zār u ḥazīnime
- 5 Göster bu şi'ri¹²⁴² Şehrī Efendi'ye Luṭfiyā
Eyler nazīre belki bu tāze zemīnime

289¹²⁴³

[fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ilün]

- 1 Nāz u şīveyle o yārım okuyunca beste
Gider 'aqlım olurum ḥayret ile dem-beste
- 2 Yine aldıñ başıña bunca belā-yı siyeḥi
Ṭurre-i dil-bere¹²⁴⁴ ey dil niçün olduñ beste
- 3 Qad ḥamīde olanı elde tutarmış yavaş
Bir kepāde_oldu göñül daḥı şikeste beste
- 4 Cāmi'-i ḳalbe girem derseñ eger rāst dil ol
Kec-derün olduḡu-çün ṭaşra ḳalır gül-deste
- 5 O şeh elden gelen iḥsānı dirīḡ etmez imiş
Luṭfiyā şarılagör dest-i kerem peyveste

¹²⁴² şi'ri: şi'rimi Ü1

¹²⁴³ Ü1 68b, Ü2 72b

¹²⁴⁴ dil-bere: dilde Ü1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāl-i müşgîn kim 'izār-ı tâbnāk-ı yârda
Güyyiâ bir pâre 'anberdir meyân-ı nârda
- 2 Haţ degildir görünen ruhsâr-ı pür-envârda
İki sünbüldür açılmış küşe-i gülzârda
- 3 Görmedim rûy-ı lebiñ gibi şehâ hâlet-fezâ
Bâğ-ı 'âlemde ne şad-begr gülde ne gül-nârda
- 4 Ey nihâl-i gülşen-i nûr ey gül-i bâğ-ı sürûr
Saña bir dil vermemiş yok 'andelîb-i zârda
- 5 Şanma kim geldi cemâl-i pâkiñe haţ-ı siyâh
Sûre-i *ve'l-Leyli*'dir ¹²⁴⁶ ol muşhaf-ı ruşârdâ
- 6 Görüp ağıyâr-ile yâri âh edip ¹²⁴⁷ âh mı demiş
Yılda bir gül açılır ol da meyân-ı hârda
- 7 Zihnî 'ye peyrevlik etmek **Luţfiyâ** emr-i muhâl
Hak budur kim bî-naẓîrdır vâdî-i eş'ârda
- 8 Gerçi kim haddim degil aña naẓîre eylemek
Emr ile nazm eyledim bunu dükân-ı yârda
- 9 Bakma takşîr etmeye ey Hüsrev-i mülk-i suhan
Şi're isti'dâdı yokdur ¹²⁴⁸ tab'-ı miḥnet-kârda

¹²⁴⁵ Ü1 68b, Ü2 72b¹²⁴⁶ Geceye yemin olsun! : Leyl - 92/1'den iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 595).¹²⁴⁷ edip -Ü2¹²⁴⁸ yokdur: yok Ü1

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Haber ver ey şabā luṭf et o cānānım ne 'ālemde
Şafā vü zevk eder mi şāh-ı hūbānım ne 'ālemde
- 2 Gülistānda güler oynar mı āyā gönçe-leblerle
'Aceb kim şen mi ṭab'ı verd-i ḥandānım ne 'ālemde
- 3 Hırām-ı nāz-ile ol ḳadd-i bālā seyr-i gülzāra
Kimiñle şalınır serv-i hırāmānım ne 'ālemde
- 4 Gel ey bād-ı seher söyle peyām-ı yāri luṭf eyle
Efendim sevdiğim sulṭān-ı zī-şānım ne 'ālemde
- 5 Ben anı hīç derūnumdan çıkarmam rūz şeb ammā
O da der mi 'aceb kim **Luṭfī** nālānım ne 'ālemde

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Hāl revnaḳ verdi ol gerdān-ı billūr üstüne
Gūyiyā fūlfül ḳomuşlar idi kāfūr üstüne
- 2 Muşḥaf-ı ruḥsārı üzre der gören ebrūsunu
Besmele taḥrīr olunmuş sūre-i Nūr üstüne
- 3 Sāgar-ı billūrda şanma ḥabāb¹²⁵¹ etdi zuhūr
'Aks-i çeşmimdir ki düşdü āb-ı engūr üstüne
- 4 Yārı āgūşumda görüp dediler pīr ü cüvān
Bir melek binmiş görüñ bī-çāre 'usfūr üstüne
- 5 Ağlar iken geldi **Luṭfī** baña ḥandeyle o yār
Gūyiyā ḥurşīd-i rahşān doğdu yağmur üstüne

¹²⁴⁹ Ü1 69a, Ü2 72b

¹²⁵⁰ Ü1 69a, Ü2 73a

¹²⁵¹ ḥabāb: ḥisāb Ü1

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ğonçe-i bahtımı Mevlā açar *inşā'allāh* ¹²⁵³
 Üstüne şebnem-i luṭfuñ şaçar *inşā'allāh*
- 2 Koma sen dāmen-i şabır şaḳın elden ey dil
 Rāh-ı maḳşūda bulursun ¹²⁵⁴ zafer *inşā'allāh*
- 3 Şeb-i miḥnetde n'ola oldu ise dil nā-çār
 Gün ola ḳalmaya ğamdan eser *inşā'allāh*
- 4 Zād-ı rāhıñı görüp ey göñül āmāde bulun
 Niyetim kūyuña yāriñ sefer *inşā'allāh*
- 5 Kesmez ümīdini Luṭfī hele luṭfu çokdur
 Cürmümüzden dileriz Ḥaḳ geçer *inşā'allāh*

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Ne mümkindür ḳarār etmek dil-i āvāre bir yerde
 Ki ben bir yerde dil-ber luṭf eder āġyāra bir yerde
- 2 Cüdā eyler biri birinden elbet iki hem-rāzı
 Felek 'āşıkla ma'sūḳu ḳomaz hem-vāre ¹²⁵⁶ bir yerde
- 3 Benim ancaḳ o gül-ruḥsārdan mehcūr olan yoḥsa
 Eder gül 'arz-ı dīdār 'andelīb-i zāra bir yerde

¹²⁵² Ü1 69b, Ü2 73b

¹²⁵³ Allāh izin verirse: Kehf - 18/69'dan iktibastır (Altuntaş, Şahin, 2009: 300).

¹²⁵⁴ bulursun -Ü2

¹²⁵⁵ Ü1 69b, Ü2 73b, TŞ 11a. Bu şiir; Ahmed Lutfi'nin Tezkire-i Şuarâ' adlı eserinde Remzî'nin aynı redifli gazeli için: "Bu fakîr dahı bu güne nazîre demiş idim" ibaresiyle yazdığı naziredir (Alpaydın, Yılmaz 2021:76).

¹²⁵⁶ hem-vāre: bir pāre Ü1, Ü2

- 4 Ruḥum mecrūh eder arb-ı nigāhı deyü ḥavfindan¹²⁵⁷
Baña göstermez aṣlā rüyün o meh-pāre bir yerde
- 5 Beni men' eyleme seyr-i ruḥ u la'linden ol yāriñ
Yasağ olur mu zāhid gül ile gül-nāra bir yerde
- 6 Yürü dil-dār-ile hem-şoḥbet olmağı murād etme
Muşāhib olamaz **Luṭfī** gedā ḥünkāra bir yerde ¹²⁵⁸

295 ¹²⁵⁹

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Müyesser olmadı bu herkese dünyāda devletle
Gidersiñ sen der-i dil-dāra ey nāme sa'adetle
- 2 Ḥuzūra girmege nevbet degerse saña ol sā'at
Elin öp sür yüzüñ dāmānına yāriñ şadākatle
- 3 O şāhı şaḫın ağzāb etme¹²⁶⁰ şovuk¹²⁶¹ edālar(i)le
Sözünü ḥüsn-i ta'bīr ile takrīr et leṭāfetle
- 4 Ele alıp kır'āt ede yüregiñ seni ol meh-rū
Mübārek leblerin būs eyle vaktidir zarāfetle
- 5 Du'ā-yı ḥayrını aldıñ bu **Luṭfī** 'niñ sen ey nāme
Yoluñ açık ede Mevlā yürü şıḥhat selāmetle

296 ¹²⁶²

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Ne ğam bu bendeye ol meh-likā görünmese de
Ḥayālī dilde ne māni' baña görünmese de

¹²⁵⁷ deyü ḥavfindan: işbu Luṭfī'niñ TŞ

¹²⁵⁸ Beyit -TŞ

¹²⁵⁹ Ü1 69b, Ü2 73b

¹²⁶⁰ etme -Ü2

¹²⁶¹ şovuk: şoğuk Ü2

¹²⁶² Ü1 70a; Gazel -Ü2

- 2 Yeter gönülde anıñ fikri baña yār n'ideyim
Derūnumuzdan olur mu cüdā görünmese de
- 3 Nihān olur o perī gerçi çeşm-i 'āşıkdan
Muḥabbete ne zarar dil-rübā görünmese de
- 4 Sī rūze-i ğamı tekmīl edince 'āşıklar
Ederler 'ıydı kamer olmasa görünmese de
- 5 Dilerse 'arz-ı cemāl eylesin dilerse nihān
Ḥulūşla severim **Luṭfiyā** görünmese de

297 ¹²⁶³

[fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlātūn fe'īlūn]

- 1 Doĝdu ğam-ḥāneme ol māh-ı münevver bu gice
Eyledi ḥānemi gün gibi pür-enver bu gice
- 2 Ḥāldār olan o sīm-gerdenini būs etdim
Baña yedirdi o ma'cūn-ı mu'anber bu gice
- 3 Sīneme çekdim o sīmīn-teni tā şubḥa dek
Lāyık etdi beni vaşla o semen-ber ¹²⁶⁴ bu gice
- 4 Beñzemez 'anber-i sārāya o müşġīn-perçem
Cān dimāġını dilā etdi mu'āṭṭar bu gice
- 5 Gāh lebin emdim o yāriñ gehī sīm-gerdānın
Baña yedirdi 'aķīde ile sükker bu gice
- 6 Baña luṭf etdi murād üzre murāda erdim
O melek-manzar o güzellere ser-dār ¹²⁶⁵ bu gice
- 7 Eyledi luṭf u kerem **Luṭfī**-i bī-çāresine
O perī-peyker o sīmīn-ber o dil-ber bu gice

¹²⁶³ Ü1 70a, Ü2 74a

¹²⁶⁴ semen-ber: sīm-ten Ü2

¹²⁶⁵ serdār: sevdır Ü1

Li-Nāmıkhı'l-Fakırü'l-‘Aciz

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Etmiş idim o perī-rüyumu da‘vet bu gice
Eyledi ol daḥı şevḳ-ile icābet bu gice
- 2 Leb-be-leb sīne-be-sīne olup o mehveş ile
Etdi ben zārına biñ türlü ‘ināyet¹²⁶⁷ bu gice
- 3 Baña şeftālisin ol¹²⁶⁸ tāze-nihāl etdi ‘aṭā
Ḥamdu li’llāh yedim mīve-i cennet bu gice
- 4 Hāleveş ol meh-i tābānı alıp āgūşa
Eyledi bendesini vāşıl-ı devlet bu gice
- 5 Şubḥa dek gözlerime girmedi aşla uyḥu
Doğdu gūyā ki baña necm-i sa‘ādet bu gice
- 6 Eyledim iki kolum şevḳle yāra bālīn
Şubḥa dek etdim aña ‘arz-ı muḥabbet bu gice
- 7 Baña raḥm eyleyip ol ḡonçe-i bāḡ-ı ‘işve
Pür-neşāt etdi beni ol meh-i behcet bu gice
- 8 Būse-çīn oldum anıñ ol leb-i şīrīninden
Şundu ben zārına bir sūkkerī şerbet bu gice
- 9 Ol kadar luṭf u kerem gördüm o sulṭānımdan
Bulmaz encām desem tā be-ḳıyāmet bu gice
- 10 Ruḥ-ı zībāsını ḳoḳdurdu kemāl-ile baña
Ḥaḳ bu¹²⁶⁹ ol ḡonçe-i ḡülzār-ı leṭāfet bu gice

¹²⁶⁶ Ü1 165a, Ü2 23b¹²⁶⁷ ‘ināyet: ri‘āyet Ü2¹²⁶⁸ ol: ol meh Ü1¹²⁶⁹ bu: bu ki Ü2

- 11 Şubha dek öpdüm anıñ muşhaf-ı ruhsārını ben
Degmedi şubha degin uyğuya nevbet bu gice
- 12 Qolumu boynuna gūyā ki ḥamā'il kıldım
Şad-hezār etdi baña luṭf ile 'izzet bu gice
- 13 Beni iḥsān-ı firāvānla maḥcūb etdi
Olamaz eyledigi luṭfa¹²⁷⁰ nihāyet bu gice
- 14 Eyledim derd-i dilim ben aña hep şerḥ ü beyān
Ol daḥı vaḳ'asını etdi ḥikāyet bu gice
- 15 Hāşılı şubha degin şād u feraḥnāk oldum
Benden ayrılmadı şādī vü meserret ¹²⁷¹ bu gice
- 16 Ol kadar şevḳ ü¹²⁷² neşāṭ-ile şafā-yābım kim
Dil-i maḥzūnuma pūr oldu beşāşet bu gice
- 17 Biri qābil degil ol zevḳ sürūruñ terkīm
Eylesem tā-be-seḥer zevḳi kitābet bu gice
- 18 Arada ḥā'il olan sīneme pirāhen idi
Her ne istedim ise oldu temāmet bu gice
- 19 Hā'in olamam edersem hele biñ kere qasem
Doğrusu eylemedim aña ḥıyānet bu gice
- 20 Līk öpdüm kocup ol serv-i riyāz-ı ḥüsni
Etmedim şubha degin ḡayrı qabāḥat bu gice
- 21 Bundan artıq daḥı vuşlat nice_olur 'ālemde
Cāme-ḥ'yābımda bile yatdı ol¹²⁷³ āfet bu gice

¹²⁷⁰ luṭfa -Ü1

¹²⁷¹ meserret: feraḥnāk Ü2

¹²⁷² ü -Ü1

¹²⁷³ ol: o Ü2

- 22 Şevk-ı vaşl-ile katı hurrem ü handān oldum
Eyledim şubha degin zevkle ʿiṣret bu gice¹²⁷⁴
- 23 Vākıf olup baña teṣrīfini ol meh-rūnuñ
Bir yere geldi demişler iki ḥasret bu gice
- 24 Hāşılı pādişeh-i kişver-i şādī oldum
Eyledi **Luṭfī** kulun nāʿil-i vuşlat bu gice

299¹²⁷⁵

Li-Nāmıkhı'l-Faķırü'l-ʿAciz

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

- 1 Geldi ğam-ḥāneme ol āfet-i devrān bu gice
Eyledi bendesini hurrem ü handān bu gice
- 2 Eyleyip baña tenezzül ol¹²⁷⁶ şeh-i ḥübānım
Oldu ben ʿāşık-ı şeydāsına mihmān bu gice
- 3 Ḥasret idim nice günler o meh-i envere ben
Etdi teṣrīf baña ol Hüsrev-i ḥübān bu gice
- 4 Bende aḥşamladı ol māh-ı münīrim bu şeb
Doğdu gūyā ki baña ol meh-i tābān bu gice
- 5 Leb-i şīrīnini būs eyledim anıñ vāfir
Baña koḳdurdı o gül-rūyunu cānān bu gice
- 6 Māhitābım beni etmedi cüdā ḥāṭırdan
Şalınıp geldi baña ol şeh-i zī-şān bu gice
- 7 İstedigim gibi āġuşuma aldım yāri
Gāh ruhlarını koḳdum gehī gerdān bu gice

¹²⁷⁴ Beyit -Ü2

¹²⁷⁵ Ü1 165b; Gazel -Ü2

¹²⁷⁶ Vezin gereği “ol” kelimesi “o” olarak okunmuştur.

- 8 İnce beline şarıp kollarımı şubha degin
Baña luṭf eyledi ol serv-i hırāmān bu gice
- 9 Gözlerin süzdü o meh-pāre miṣāl-ı āhū
Ḥʿāb-ı nāza varıp ol gonçe-i ḥandān bu gice
- 10 Ben bunun şükrün edā etmege kâdir degilim
Sevdiğim etdi baña luṭf-ı firāvān bu gice
- 11 Rûy-ı pāk-ile ziyālandı dil-i vîrānem
Geldi bendesine ol Hüsrev-i ḥübān bu gice
- 12 Ḥaylî iʿzāz-ile ikrām edip ol yār-ı güzîn
Etdi **Luṭfî** kulunu nāʿil-i iḥsān bu gice

300¹²⁷⁷

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

- 1 Ey kalem yaz selām o mehveşime
Eyle ʿarz-ı ḥulūş perîveşime
- 2 Yan yakıl ḥālimi beyān eyle
Raḥm etsin derūnda āteşime
- 3 Luṭf et ey nāme söyle dil-dāra
Şefkat etsin dil-i müşevveşime
- 4 Bildir aḥvālîmi şabā luṭf et
O güzeller şehi o dil-keşime
- 5 Ol daḥı der mi baʿz-ı aḥbāba
Et duʿā **Luṭfî**-i belā-keşime

¹²⁷⁷ Ü1 70a; Gazel -Ü2

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Ey kalem yaz kerem et yārime ḥasret-nāme
Bildir aḥvālimi ketb eyle muḥabbet-nāme
- 2 Bir peyāmına anıñ ḥasretim ammā ol yār
Baña göstermedi bir kere ri‘āyet-nāme
- 3 Oğmaz mı ‘acabā yoḥsa varıp degmez mi
Dem-be-dem yazmadayım aña şadākat-nāme
- 4 Kāğıdım iki bükülür kalemim kan ağlar
İstesem yazmağa ol şāha meveddet-nāme
- 5 Ḥaṭırından beni dūr etmesin ol meh zīrā
Yazarım ağlayarak aña şikāyet-nāme
- 6 Bāri bir kere su’āl eyleyüben aḥvālīm
Yazsa n’olurdu baña yār meserret-nāme
- 7 **Luṭf**ī bī-kesi memnūn edip ol māh-liḳā
Luṭf edip eylesin irsāl ‘ināyet-nāme

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Ey şāne meded kākül-i dil-dāra dolaşma
Şad-pāre eder cismiñi ol māra dolaşma
- 2 Ey bād-ı şabā luṭf edüben etme perīşān
‘Aqlım dağılır ṭurre-i ṭarrāra dolaşma
- 3 Cismiñi yaḳar görmege sa’y eyleme vechin
Pervāne-şıfat leyl ü nehār nāra dolaşma

¹²⁷⁸ Ü1 70b, Ü2 74b¹²⁷⁹ Ü1 70b, Ü2 74b

- 4 Yüzüñü sürerler hāzer et hāke berāber
Ey dil şakınıp dāmen-i hūnkāra dolaşma
- 5 Yok nef'i fiğān eyleyerek kūyunu yāriñ
Her gice gel ey **Luṭfī**-i bī-çāre dolaşma

303 ¹²⁸⁰

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Gice pervāneveş cānā kimiñ başına döndümse
Perim nār eyledi hayfā kimiñ başına döndümse
- 2 Cihānda bahtım ašlā yok benim gürz-i girān mānend
Yere urdu beni şāhā ¹²⁸¹ kimiñ başına döndümse
- 3 Derūnum dopdolu āteşler edip yakdı yandırıdı
O fānūs-ı hayālāsā kimiñ başına döndümse
- 4 Kimiñ oldumsa yelkenveş cihān içre hevādarı
Resenle aşdılar ammā kimiñ başına döndümse
- 5 Beni zencīr-i satl-ı berberāsā aşuben **Luṭfī**
Akıtdı gözlerimden mā kimiñ başına döndümse

304 ¹²⁸²

Li-Nāmıkhī'l-Fakīrū'l-Āciz

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Bahār erdi seniñle gidelim luṭf eyle gülzāra
Cemāliñ görmeyince rāhat etmez ṭab'-ı bī-çāre
- 2 Efendim ārzū-yı şoḥbetiñle bī-karār oldum
Olupdur başıma zindān bu dünyā-yı mekkāre

¹²⁸⁰ Ü1 70b, Ü2 74b

¹²⁸¹ şāhā: cānā Ü1

¹²⁸² Ü1 162a; Gazel -Ü2

- 3 Eger kim māni^ç yoğ-ise sultānım kerem eyle
Ne deñlü zaḥmet ise gidelim dünkü çemenzāra
- 4 Beni dīvāne etdi ‘aşkıñ ey şāh-ı kerem-kārım
Yüzüñ göster ki gelsin tesliyet bu ḳalb-i ḡam-ḥ^vāra
- 5 Oturup bir nihāl-i sāyedārıñ altına cānā
Tekellüm eyleyip cānlar bağışlar **Luṭfī**-i zāra

305 ¹²⁸³

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Hilāle döndü vücūdum o yāri görmeyeli
Elemle doldu derūnum nigāri görmeyeli
- 2 Fiḡān u zār eder isem n’ola hezārāsā
Enīnim artmada ol gül‘izārı görmeyeli
- 3 Be hey felek yetişir baña göster ol māhı
Nice ay oldu ben ol şīvekārı görmeyeli
- 4 Erişdi dīdeme ḥamyāze ile za‘f-ı başar
Gözüm görür mü birini ḥumārı görmeyeli
- 5 Eser başımda ḳavaḳ yeli şimdi ey **Luṭfī**
Yanar derūnum o ḳadd-i çenārı görmeyeli

306 ¹²⁸⁴

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Bahār erdi yine gülşende ‘işret vaktidir şimdi
Müzeyyen oldu şahrālar leṭāfet vaktidir şimdi

¹²⁸³ Ü1 71a; Gazel -Ü2

¹²⁸⁴ Ü1 71a, Ü2 75a

- 2 Zemistān-ı eleme ref^c oldu mevsim-i şādī
Gülistān içre aḥbāb-ile ülfet vaktidir şimdi
- 3 Niçün āyā açılmaz gonçe-i dil bāğ-ı ‘ālemde
Neşāṭ eyyāmıdır bu dem şeṭāret vaktidir şimdi
- 4 Şehā meskende durmak bu hevālarda münāsib mi
Münāsib yār-ile bāğı ziyāret vaktidir şimdi
- 5 Nice bir çekelim ḥamyāze-i miḥnet bahār oldu
Ṭabībim şun mey-i nābı ki şerbet vaktidir şimdi
- 6 Esīr-i derd olan miḥnet-keşān bulur rehā gamdan
Hele **Luṭfī** dil-i bīmāra şıḥḥat vaktidir şimdi

307¹²⁸⁵

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Benden felek ayırdı gör ol şīvekārımı
Güş etmeden uşandı bu ḥalk āh u zārımı
- 2 Bir murğ-ı vaḥşi gibi gözümde nihān olup
Ḥayfā ki uçdu gitdi kaçırdım şikārımı
- 3 Kālā-yı şabrı eyledi tārāc düzd-i ğam¹²⁸⁶
Kalmadı ğayrı zerre tüketdim qarārımı
- 4 Bu cān-ı nā-tüvānımı bī-şübhe şād eder
Bir kez başarsa ol perī ḥāk-ı merārımı
- 5 **Luṭfī** iki lebini anıñ öpmüş olurum
Ol şeh okursa bu ğazel-i ābdārımı

¹²⁸⁵ Ü1 71a; Gazel -Ü2

¹²⁸⁶ düzd-i ğam: düzd ü ğam Ü1

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Bu maḥzūnluk nedir ey dil mey-i ḥāṭır-küşā yok mu
Seniñle yoḥsa hem-dem olmağa bir dil-rübā yok mu
- 2 Ererdi bu dil-i bīmārıma şıḥḥat yüzün görsem
‘Aceb mey-ḥāne derler bunda bir dārü’ş-şifā yok mu
- 3 Eger kim meykede rāhını kudret yoḥsa teşḥiṣe
Seni ol āsitāne vāşıl eyler reh-nümā yok mu
- 4 Bulunmaz mı ḥalāş eyler seni ḥamyāze-i ḡamdan
Ya hıç ḥāl-i perişānıñ bilir bir āşinā yok mu
- 5 Melül olma dilā bir gün olur bu derdiñe çāre
Temām olur ḡamıñ her ibtidāya intihā ¹²⁸⁸ yok mu
- 6 Niyāz-ı rāḥ edip pīr-i muḡānıñ ayaḡın būs et
Verir elbette anıñ ṭab‘-ı pākinde ‘atā yok mu
- 7 Helāk oldu bu **Luṭfī** luṭf edip imdād ediñ dostlar
Meded teşḥire ol şāhı mücerreb bir du‘ā yok mu

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Ḳad-i Ṭübā’lar ile bāḡ-ı cennetdir Tekirdaḡ’ı
Semen-sīmālar ile pūr-leṭāfetdir Tekirdaḡ’ı
- 2 ‘Araḡ anda mey anda ¹²⁹⁰ cümle ālāt-ı ṭarab anda
Ḳarārgāh-ı ma‘ārif şehir-i ‘işretdir Tekirdaḡ’ı

¹²⁸⁷ Ü1 71b, Ü2 74a

¹²⁸⁸ intihā: intihāsı Ü1

¹²⁸⁹ Ü1 71b, Ü2 75a, M1 34a. Luṭfī’nin bu şiirine, Sırrî Mecmuası’nın 33b sayfasında “Nazîre-i Sâlim” ve “Nazîre-i Kenzî” başlığında redifli iki nazire vardır.

¹²⁹⁰ anda: ede Ü1, anda -M1

- 3 Anıñ pīrāmeni gülzār u bāgistān ile memlū
Dırahtsitān ile pūr-zīb ü ziynetdir Tekirdağ'ı¹²⁹¹
- 4 ‘Aceb midir ki ehl-i ‘ışret olsa cümle hūbānı
Mey-i nābı firāvān ‘ayn-ı şerbetdir Tekirdağ'ı
- 5 Cihānı geşt eden dervīşe seyri lāzımındandır
Gezen seyyāha tekmīl-i seyāhatdır Tekirdağ'ı
- 6 Gülistān-ı laṭīf ‘ışret-fezādır kim nazīri yok
Mesīregāhla¹²⁹² bir şān u şöhetdir Tekirdağ'ı¹²⁹³
- 7 Egerçi herkese kendi diyārı hoş gelir ammā
Bilād içinde cāy-ı istirāhatdır Tekirdağ'ı
- 8 Dağı çok medḥ ederdim ger diyārım olmasa **Luṭfī**
Cihānda mişli nādir bir vilāyetdir Tekirdağ'ı

310¹²⁹⁴

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Cürmüm āyā ne idi baña cüvānım küsdü
Aşlı ney ki ‘acabā şāh-ı cihānım küsdü
- 2 Sevdigimden anı bir gayrı günāhım yokdur
Bī-sebeb bendesine rūḥ-ı revānım küsdü
- 3 Eder idi baña biñ türlü ri‘āyet evvel
Şimdi bakmaz yüzüme serv-i revānım küsdü
- 4 Ağlarım her gice tā şubḥa degin Ya‘kūbveş
Gülmez oldu yüzüme Yūsuf-ı şānım küsdü¹²⁹⁵

¹²⁹¹ Beyit -Ü1, -Ü2

¹²⁹² Mesīregāhla: Mesīregāhdır Ü2

¹²⁹³ Beyit -M1

¹²⁹⁴ Ü1 72a, Ü2 75b

¹²⁹⁵ küsdü: baña Ü1

- 5 Bu felek bir iki gün zevki bize çok gördü
Luṭfiyā ‘ākibet ol gönçe-dehānım küsdü

311 ¹²⁹⁶

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Bize bir daḥı āyā ol meh-i tābān gelmez mi
Bu ḥasta cismime bilmem benim dermān gelmez mi
- 2 Yüzüm gülüp açılmaz mı ‘aceb bu gönçe-i baḥtım
Şorup aḥvālīm ol Ḥüsrev-i ḥübān gelmez mi
- 3 Dil-i dīvānem eglenmekdedir dā’im ḥayāliyle
Bize raḥm edip āyā ol gül-i ḥandān gelmez mi
- 4 Hemān böyle ҡalır gider mi istiḡnāda ol meh-rū
Yine¹²⁹⁷ inṣāfa bir gün luṭf edip cānān gelmez mi
- 5 Varıp teṣrīfi içün yāra dostlar iltimās eyleñ
Şoruñ ḡam-ḥāneme ol āfet-i devrān gelmez mi
- 6 Bıraḡır mı bu ben üftādesini künc-i nisyānda
‘Aceb kim ḥātırına Luṭfī nālān gelmez mi

312 ¹²⁹⁸

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Yine ben bendeñe ol şeh levendimden ḥaber geldi
Ḥabībim nāzenīnim dil-pesendimden ḥaber geldi
- 2 Bu ḥāk-ı nā-tüvānın şād u¹²⁹⁹ ḥandān eyledi ol şeh
Beni unutmadı zülfü kemendimden ḥaber geldi

¹²⁹⁶ Ü1 72a, Ü2 75b

¹²⁹⁷ Yine: Ede Ü2

¹²⁹⁸ Ü1 72a, Ü2 75b

¹²⁹⁹ u -Ü2

- 3 Bu Ya'küb-ı dili yād eylemez idi katı çokdan
Bi-ḥamdi'llāḥ hele Yūsuf-menendimden ḥaber geldi
- 4 Nice memnūn u mesrūr olmayım cān u¹³⁰⁰ gönülden ben
Bu ben ḳula o yār-ı ercümendimden ḥaber geldi
- 5 Yüzüm güldü gül-i şad-berg gibi v'allāhi ey **Luṭfī**
Mürüvvet-kānı sulṭānım efendimden ḥaber geldi

313 ¹³⁰¹

[fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn]

- 1 Hicr-i dil-dār ile ḳalmadı mecālīm şimdi
Derd ü miḥnet ile artmaḳda melālīm şimdi
- 2 Günde biñ kere görür idim o vech-i pākin
Āḥ maḥrūm-ı temāşā-yı cemālīm şimdi
- 3 Ḳanı ben seni unutmam dedigini¹³⁰² va'd-i kerīm
Şormaz oldu unudup 'ahdini ḥālīm şimdi
- 4 Etmez evvelki gibi ḥāṭırımı istifsār
Bendesin etdi ferāmūş āḥ o zālīm şimdi
- 5 Bir zamān sāyeveş ayrılmaz¹³⁰³ idim yanından
Ġayrılarla şalınır serv-i revānım şimdi
- 6 Fikr-i zülfüyle gice¹³⁰⁴ ḳara ḳasāvetlerden
Ḥayf başladı ağarmaḡa şaḳalım şimdi
- 7 Oldu bu **Luṭfī** zār kendi diyārında ḡarīb
Yine müncer olur aḥvālī¹³⁰⁵ baḳalım şimdi

¹³⁰⁰ u -Ü1

¹³⁰¹ Ü1 72b, Ü2 76a

¹³⁰² dedigini: dedigini Ü1

¹³⁰³ ayrılmaz: olmaz Ü2

¹³⁰⁴ gice: gice gündüz Ü1

¹³⁰⁵ aḥvālī: aḥvālīm, Ü1.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ben¹³⁰⁷ yine bir dil-ber-i ra'nāya verdim gönlümü
Bülbülāsā bir gül-i zībāya verdim gönlümü
- 2 Doyamaz ādem gülistān-ı cemālī seyrine
Bir yüzü cennet ẓad-i Ṭübā'ya verdim gönlümü
- 3 Cümle ḥübāna sezādır olur-ise pādiṣāh
Böyle bī-mişil ü¹³⁰⁸ bī-hemtāya verdim gönlümü
- 4 Gitse adından iki ḥarfi ẓuṣūru ad¹³⁰⁹ olur
Böyle ism-i pāk cemālī aya verdim gönlümü
- 5 Bir güler yüzlü şeker sözlü cüvān-ı nāzenīn
Bir mü'eddeb dil-ber-i ḥüsnāya verdim gönlümü¹³¹⁰
- 6 Kefş-düz olmuşdur ol 'uṣṣāk-süz [u] dil-fürüz
Naḳd-i cānımla aña sermāye verdim gönlümü¹³¹¹
- 7 Yal(ı)ñız bir ben degil 'ālem anıñ meftūnudur
Böyle nā-dīde semen-simāya¹³¹² verdim gönlümü
- 8 Mişli bulunmaz aransa şehir içinde Luṭfiyā
Böyle bir maḥbūb-ı müsteṣnāya verdim gönlümü

¹³⁰⁶ Ü1 72b, Ü2 76a, M1 33a. Bu şiir Sırrî Mecmuası'nın 33b sayfasında "Nazîre-i Luṭfî" başlığında, Seyyid Sırrî'nin şiirine yazılmış bir naziredir.

¹³⁰⁷ Ben -M1

¹³⁰⁸ ü -Ü2

¹³⁰⁹ ad: a Ü1

¹³¹⁰ Beyit -Ü1, -Ü2

¹³¹¹ Beyit -Ü1, -Ü2

¹³¹² semen-simāya: semen-sāya Ü1

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Seni sevdim derūnī ey cūvān v'allāhi bi'llāhi
Tutuşdum ḥasretiñle el-emān v'allāhi bi'llāhi
- 2 Yürürken kendi ḥālimde şataşdım 'aşkıña cānā
Ġamiñla kalmadı tāb u tüvān¹³¹⁴ v'allāhi bi'llāhi
- 3 Saña sermāye-i cān u dili hep eyledim teslīm
Degil maḳşūdum ey meh imtinān v'allāhi bi'llāhi
- 4 Gözüme nice demler dil-berā uyḥu ḥarām oldu
Olupdur başıma zindān cihān v'allāhi bi'llāhi
- 5 Bu Luṭfi kuluñu nār-ı firākın yakdı yandırdı
Karārım kalmadı ol dem inan v'allāhi bi'llāhi

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Eder mi luṭf u kerem baña ḥazret-i Bārī
Görür müyüm yine ol dil-ber-i vefādārı
- 2 Kılır gider mi ya tā¹³¹⁶ ḥaşre dek bu firḳatimiz
Ölünce yoḥsa eder mi dil āhla zārı
- 3 Naşīb olur mu mübārek cemāliñi görmek
Eder mi dīde temāşā o cennet āşārı
- 4 Alır mıyım o mehi ḥāle gibi āġūşa
Sarar mıyım yine ol āfitāb-ı ruḥsārı

¹³¹³ Ü1 72b, Ü2 76b

¹³¹⁴ Vezin ve kafiye gereği “tüvānım” kelimesi “tüvān” şeklinde okunmuştur.

¹³¹⁵ Ü1 73a, Ü2 76b

¹³¹⁶ ya tā: āyā Ü2

- 5 Müyesser ola mı āyā ḥarīm-i vaşla vuşul
Sevindirir mi o meh **Lutfī** şenākārı

317 ¹³¹⁷

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 Görünce çeşmim ol ruḥsār-ı âteş-tāba meyl etdi
Mişāl-i 'ayn-ı ceryān ¹³¹⁸ mihr-i 'ālem-tāba meyl etdi
- 2 Dehān-ı yāri bir ¹³¹⁹ kez görmege etdi heves dīdem
Muḥāl-endīş derūnum gevher-i nā-yāba meyl etdi
- 3 Haṭıñ gördükde ḥ'āhiş geldi būs-ı la'line yāriñ
Bahār erdi deyü gön'lüm şarāb-ı nāba meyl etdi
- 4 Ruḥuñ seyr eyler iken kaldı gön'lüm fitne zülfüñde
Bu tıfl-i dil henüz ḥurşīd var iken ḥ'āba meyl etdi
- 5 Görünce cāmi'-i ḥüsnünde ebrūsunu dil-dārıñ
Budur kıbleme deyü zāhid hemān miḥrāba meyl etdi
- 6 Lebī evşāfını ¹³²⁰ taḥrīr ederken kilik-i ḥoş-reftār
Ne mümkündür derūnum la'l-gūn-ı vişn-āba meyl etdi
- 7 Temennā-yı nazīre etmek için bugün ey **Lutfī**
Bu şı'r-i nev-zuḥūrum meclis-i aḥbāba meyl etdi

318 ¹³²¹

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 'Aṭā etdiñ baña kuvvet şükür yā Rabbī yā Rabbī
Erişdirdiñ baña şıḥḥat şükür yā Rabbī yā Rabbī

¹³¹⁷ Ü1 73a, Ü2 77a

¹³¹⁸ ceryān: cerāyān Ü2

¹³¹⁹ bir: bu Ü2

¹³²⁰ evşāfını: evsāfı Ü2

¹³²¹ Ü1 73a; Gazel -Ü2; Bu şiir musammat bir gazeldir.

- 2 Açıldı göz şifâlarla sevindi dil devâlarla
Ferahnâkım şafâlarla şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 3 Beni handân eden sensin dili şadân eden sensin
Baña dermân eden sensin şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 4 Beni gamdan edip mehcûr derûnum rencden etdiñ dūr
Beni etdiñ katı mesrûr şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 5 Bu hastaya şifâ kıldıñ dilim gamdan rehâ kıldıñ
Bu **Luṭfî** ye devâ kıldıñ şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

319¹³²²

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Bu luṭf eylediğñ ḥʿāna şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
ʿAṭâ kıldığñ ihsāna şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 2 Baña verdiñ nice niʿmet giyürdüñ bir nice ḥilʿat
Sezâ gördüñ baña devlet şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 3 Komadıñ ben kuluñ hîç aç daḥı eylemediñ muḥtâc
Baña verdin nice dîbâc şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 4 Verip māl-ı firāvânı ferahnâk eylediñ cānı
Görüp derim bu ihsānı şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 5 Komadıñ ben kulu maḥzûn keremle eyledin memnuñ
Lisānım demede her gün şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 6 ʿAṭâ kıldıñ tene şıḥhat vücûdum olmada raḥât
Dile çün verdiñ emniyet şükür yâ Rabbî yâ Rabbî
- 7 Baña niʿmetleriñ bisyâr dilim memnûn olur her-bâr
Demekteyim bunu tekrâr şükür yâ Rabbî yâ Rabbî

¹³²² Ü1 73b; Gazel -Ü2; Bu şiir musammat bir gazeldir.

- 8 Seniñ luṭfuñla bīnāyım seniñ feyziñle iḥyāyım
Seniñ şükürñle gūyāyım şükür yā Rabbī yā Rabbī
- 9 Kerem etmekdesiñ her-bār baña ey Ḥalīk u Ğaffār
Olupdur bendeki ezḳār şükür yā Rabbī yā Rabbī
- 10 Baña şıḥhat ‘aṭā etdiñ beni luṭfa sezā etdiñ
Bu **Luṭfī**’ye şifā etdiñ şükür yā Rabbī yā Rabbī

320 ¹³²³

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Sırrımız görünmez oldu ḥayliden ‘Anḳā gibi
İsmi mevcūd cismi nā-peydā¹³²⁴ velī kimyā gibi
- 2 Üç gün oldu vech-i pākiñ hīç bize ‘arz etmedi
Ḳankı burca eyledi taḥvīl meh-i ğarrā gibi
- 3 Baḥr-i ‘ālemde tecessūs eyledik ğavvāşveş
Muḥtefī oldu şadef içre dūr-i yektā gibi
- 4 Eyleyip birden ḳumāş-ı ḥüsn-i pākiñi nihān
Vechini ḥıfz etdi ‘ıyda şaḳlanan kālā gibi
- 5 Bize gün göstermedi ey **Luṭfī** bu baḥt-ı siyāḥ
Oldu ebr içre nihān mihr-i cihān-ārā gibi

321 ¹³²⁵

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ol gözüm nūrundan olalı cüdā şeydā gibi
Serseri gezmekdeyim şehr içre nā-bīnā gibi

¹³²³ Ü1 74a, Ü2 77a

¹³²⁴ nā-peydā: nā-mevcūd Ü2

¹³²⁵ Ü1 74a, Ü2 77a

- 2 Doğrular¹³²⁶ ok gibi atılmağda şahrā-yı gama
Egriler kaldı anıñ destinde hayfā yā gibi
- 3 Bilmezem kim eyledi mabeyne gamzenle nifāk
Kaşdı a‘dādıñ bizimle gösteriş gavgā gibi
- 4 Bī-tekellūf şöhetine nā’il olurduk hele
Bāri hem-ders olabilsek bir dağı Yaḥyā gibi
- 5 Şöhet etmekden uşandı sırrı ney ki var ise
Devr mehcūr etdi ḥatırdan bizi dünyā gibi
- 6 Yeryüzünde aramadık ¹³²⁷kalmadı hiçbir mekân
Bilmezem göge mi çıkdı ḥazret-i ‘İsā gibi
- 7 Dilerim kendi gibi bir dil-bere olup esīr
Başa dar etsin cihānı **Luṭfī** şeydā gibi

322 ¹³²⁸

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Rūzigār koydu tehī ḥayf āşiyān-ı bülbulü
Ḥārlar zabṭ etdi āḥir gülsitān-ı bülbulü
- 2 Nice giryān olmayım bārān-ı nisānveş dilā
Gülşen içre zāğ tutdu āsitān-ı bülbulü
- 3 ‘Andelībi nāleden etdi remīde rūzigār
Tutdu bī-gāne giyāhlar būstān-ı bülbulü
- 4 Çın seher vardım hükümetgāha maḥzūn u ¹³²⁹melūl
Giryenāk oldum tehī görüp mekān-ı bülbulü

¹³²⁶ Doğrular: Doğruluk Ü2

¹³²⁷ aramadık: aramağdan Ü1

¹³²⁸ Ü1 74b, Ü2 77b

¹³²⁹ u -Ü2

- 5 Ol kadar feryād u zār etdim ben ey **Luṭfī** velī
Kimseler gūş etmedi āh u fiğān-ı bülbulü

323 ¹³³⁰

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Eylediñ mehcūr beni yārimden ey çarḥ-ı denī
Ḥavfım oldur kim bırağıp terk ede cānım teni
- 2 Bād-ı hicrān-ile düşdü āteş-i ḥasret dile
Ḥāşılı yandı cayır cayır bu cismim ḥarmanı
- 3 Āsiyābveş ey felek taşlarla kendüm dögerim
Ḥarman-ı dehr içre bir dānemden ayırdıñ beni
- 4 'Ömrüm içinde beni bir kere mesrūr etmediñ
Şād u ḥandān eylediñ her çande varsa düşmeni
- 5 Tīr-i hicre ey felek bu **Luṭfī**'yi etdiñ nişān¹³³¹
Yok 'ilācım n'ışleyem Mevlā'ya şaldım ben seni

324 ¹³³²

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Gözlerimden nice akıtmayayım kanlı yaşı
'Aşıkım bir güzele yok bu cihān içre eşi
- 2 Günde var mı ya siyeh ṭurraya çeşm ü¹³³³ ebrū
Nice teşbīh edeyim rüyuna anıñ güneşi
- 3 Ḥāl-i Hindū'su lebi üzre o yāriñ gūyā
Cāh-ı Zemzem'de durur şanki Bilāl-ı Ḥabeşī

¹³³⁰ Ü1 74b, Ü2 77b

¹³³¹ **Luṭfī** 'yi etdiñ nişān: **Luṭfī** 'niñ eyle nişān Ü2

¹³³² Ü1 74b, Ü2 78a

¹³³³ ü -Ü2

- 4 Muşhaf-ı rüyuna bak dīde-i ʿibretle anıñ
Şanki bir besmeledir sūre-i Nūr üzre қаşı
- 5 Öliceк **Luṭfī** hemān hāl dili ile bir bir
Oқuya bu ғazeli merқadınıñ iki таşı

325 ¹³³⁴

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Kimiñle ʿişret eyler bilmezem ol gönçe-leb şimdi
Kimin bezmin müşerref eyler ol ʿālī-neseb şimdi
- 2 Anıñ şemʿine cemʿ olmakda mıdır zümre-i ʿirfān
Ederler mi anıñla ʿişret erbāb-ı tarab şimdi
- 3 Mübārek destini taḳbīl eder mi sāğar-ı şahbā
Eder mi ruḥlarıñ gül-gün¹³³⁵ anıñ āb-ı ʿineb şimdi ¹³³⁶
- 4 Hezārāsā eder mi ḥandeler ol neşve-i mülle
Ne keyfiyyetdedir ol verd-i ḥandānım ʿaceb şimdi
- 5 Revā mıdır ola gizlice ol meh bādeye sīr-āb
Қala ḥamyāze-i ḥasretde **Luṭfī** teşne-leb şimdi

326 ¹³³⁷

[mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Sürūruñ yerine ḳalbimde cānā derd ü ғam ḳaldı
Şafā-yı ḥāṭırım gitdi derūnumda elem ḳaldı
- 2 Zamāne ḥalkı ḥisset üzre cümle şimdi dünyāda
Ne bir ehl-i mürüvvet var ne bir şāḥib-kerem ḳaldı

¹³³⁴ Ü1 75a, Ü2 78a

¹³³⁵ gül-gün: gül gül Ü2

¹³³⁶ Bu beyt Ü1 nüshasında derkenar olarak yazılmıştır.

¹³³⁷ Ü1 75a, Ü2 78a

- 3 O zülfün şekli dāl olmuş dehānıñ gūyiyā mīm'dir
Begim anlara bakmağdan iki çeşimde dem ıaldı
- 4 Şeb-i miñnetde dīdemde olan her dem hayālīndir
Ya şimdi gözlerimde dağı andan gayrı nem ıaldı
- 5 Efendiñi bugün gördüm diyene luğ ederdim ben
Anıñ-çün baña sultānım bu **Luğfī** 'lik 'alem ıaldı

327 ¹³³⁸

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Koculur deyü ol¹³³⁹ şūha dilā gel etme bühtānı
Anıñ koynuna girmiş yok meger var ise cüzdānı
- 2 Eger şardı ise ol sīm-tenini pīrehen şardı
Alanlar anı koynuna fağat¹³⁴⁰ bisterle yorğanı
- 3 Ya hīç kıabil midir cāh-ı zenağdānına el degmek
Şıkar yokdur anıñ gerdānını varsa girībānı
- 4 Siyeh kākülleriñ kimse dağıtmaz bāddan gayrı
Perişān eyler ancak şāne ol zülf-i perişānı
- 5 Kalem parmağlarına kimse yapışmış değil anıñ
Eger yapışdı ise gāh¹³⁴¹ kilik-i 'anber-efşānı
- 6 O nāzik la'li sūkker-bārını emmiş değil kimse
Işırılmış var mı anıñ lebleriñ var ise dendānı¹³⁴²
- 7 Ne mümkün ayağın būs eylemek **Luğfī** o cānānıñ
Kimesne öpmemiştir pāyını öpdüyse dāmānı

¹³³⁸ Ü1 75a, Ü2 78b

¹³³⁹ ol:o Ü2

¹³⁴⁰ fağat: fağad Ü1

¹³⁴¹ gāh: gāhī Ü1

¹³⁴² dendānı: gerdānı Ü1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Sū-be-sū olma revān eşk-i firāvānım gibi
Hāne hāne gezme her şeb māh-ı tībānım gibi
- 2 Ol raķīb-i bed-laķābıñ sözlerin gūş eyleme
Olmaķ isterseñ¹³⁴⁴ emīn şeytāndan īmānım gibi
- 3 Kıl kerem cānā daķıtma hātır-ı vīrānemi
Tārumār etme dilim 'aql-ı perişānım gibi
- 4 Eglen 'ömrüm laḫzaca gördükde ben üftādeñi
Geçme yanımdan şehā 'ömr-i şitabānım gibi
- 5 **Luṭf**-i bīmārīña tez gel begim eyle devā
Luṭf edip ol ḫastaya geç gelme dermānım gibi

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Baña bugün kebābcı dil-beri gāyet 'azāb etdi
Bıçağıyla cigerim doğrayıp cismim ḫarāb etdi
- 2 Eritdi yaķımı pūr-āteş olup baña ol mehveş
Kebābına¹³⁴⁶ münāsib gözlerim yaşıñ şarāb etdi
- 3 Şu gerdānın kaçan iḫsān edersin deyü yalvardım
Saña bir şiş yeter¹³⁴⁷ çok söyleme deyü cevāb etdi
- 4 Beni yakma kerem kıl nār-ı āzārīñla deyince
Tenūr¹³⁴⁸-ı āteşin-i cevri-ile baķrım kebāb etdi

¹³⁴³ Ü1 75b, Ü2 78b¹³⁴⁴ İsterseñ: ister Ü2¹³⁴⁵ Ü1 75b, Ü2 79a¹³⁴⁶ Kebābına: Kebābiye Ü1¹³⁴⁷ Saña bir şiş yeter: Baña bir şişsiz Ü1¹³⁴⁸ Vezin gereķi "tennūr" kelimesi "tenūr" diye okunmuştur.

- 5 Benim şarma diler gönüm ‘aceb mümkün müdür dedim
Bağırşağıñ dökerim **Luṭfiyā** deyü ‘itāb etdi

330 ¹³⁴⁹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Hāmdü li’llāh hele ol tāze cüvānım geldi
Hasta idim nice günler hele cānım geldi
- 2 Gideli ağlar idim derd ile Ya‘kübāsā
Yine şād etdi beni Yūsuf-ı sānım geldi
- 3 Bār-ı ğamla bu qadim gūyā ki dāl olmuş idi
Hele doğruldu baña serv-i revānım geldi
- 4 İntizārını anıñ çekmiş idim hasretle
Hālime rahm edip o tūtṭīlisānım geldi
- 5 Gül gibi **Luṭfī**’niñ olmuşdu perişān hāli
Uçdu bülbül gibi ol gönçe-dehānım geldi

331 ¹³⁵⁰

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Saña begim bu sitemli cevāb neden geldi
Bu gūne bendeñe hışm u ‘itāb neden geldi
- 2 Kapıñda göricek ağıyarı bī-huzūr oldum
Bihişt-i kūyuña cānā kilāb neden geldi
- 3 Ziyāde mūnis idiñ bendeñe şehā evvel
Saña bu vahşet ey ‘ālī-cenāb neden geldi

¹³⁴⁹ Ü1 75b, Ü2 79a

¹³⁵⁰ Ü1 76a, Ü2 79a

- 4 Var-ise bezm-i rakıbe gidersin ey meh-veş
Bu gūne sa‘y ile sana şitāb neden geldi
- 5 Niçün şarılmadın ol şūha bezm-i vuşlatda
Saña bu mertebe **Luṭfī** hicāb neden geldi

332 ¹³⁵¹

Müstezād ¹³⁵²

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

[mef‘ülü fe‘ülün]

- 1 Būs-ı deheniñ biñ dūr-i yektāya değışmem
Ey ğonçe-dehānım
Bir kere beliñ kocmağı dünyāya değışmem
Ey tāze cüvānım
- 2 Būsende olan ḥande ile ‘işve ki vardır
‘Ālemde bulunmaz
Reftār-ı ser-efrāzıñı Ṭübā’ya değışmem
Ey serv-i revānım ¹³⁵³
- 3 Bir kere seni sīnesine bend eden ‘āşık
Tā ḥaşre dek ölmez
Güftārıñı biñ tūt̃-i gūyāya değışmem
Ey rūḥ-ı revānım ¹³⁵⁴
- 4 Mısr ile Haleb gencini bahş eylese ‘uşşāk
Bir müyunu ancak
Şad-daḥme-i Keyḥüsrev ü Dārā’ya değışmem
Ey şāh-ı cihānım ¹³⁵⁵

¹³⁵¹ Ü1 168a, Ü2 26b, M1 36a

¹³⁵² Bu şiir, bir “Müstezat Gazel” dir.

¹³⁵³ Ey serv-i revānım: Ey rūḥ-ı revānım Ü1, Ü2

¹³⁵⁴ Ey rūḥ-ı revānım: Ey Ḥüsrev-i ḥübānım Ü1, Yok bunda yalanım M1

¹³⁵⁵ Bend -Ü1, -Ü2

- 5 Sen āfet-i devrāna nazīr olmaz efendim
Ġāyetle begendim
Bi'llāh ¹³⁵⁶seni biñ dil-ber-i ra'nāya degişmem
Yok bunda yalanım ¹³⁵⁷
- 6 'Ālemde bahā olmaz efendim saña ašlā
Ey dil-ber-i ra'nā
Şīrīn'e degil seni ¹³⁵⁸ Züleyhā'ya degişmem
Ey Yūsuf-ı s̄ānim
- 7 Eş'ārımı görüp dedi ol ruḥları şāfım
Yok bunda ḥilāfım
Ṭab'ıñı seniñ Nābī-i dānāya degişmem
Ey **Luṭfī** suḥan-dānım ¹³⁵⁹

¹³⁵⁶ Bi'llāh: Bil kim M1

¹³⁵⁷ Yok bunda yalanım: Ey rūḥ-ı revānım M1

¹³⁵⁸ seni: ben seni Ü2; seni -M1

¹³⁵⁹ Bu mısırda vezin bozuktur.

3.4.7. [Lugazlar]

Luğaz

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Nedir ol iki dāne ҡardaşlar
Birbiriyle refiķ ü yoldaşlar
- 2 Ҙanķı semte Һırām ederse şehā
Birbirinden ne mümķün ola cüdā
- 3 Ҙande ‘azm etse ol birāderler
Girer aralarına bir dil-ber
- 4 Almada dil-berānı āgūşa
Sāde pehlū çekер der-āgūşa
- 5 Gerçi baş-ile ayağı birdir
Līk meyānı iki bu ne sırdır
- 6 Girse baһr-i hesāba ol iki er
Şübhesiz baş ile ayağı yüzdür
- 7 **Luṭfī** kuvvetlidir ol iki per
Başamaz җarbla oları yüz er

Luğaz¹³⁶²

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Nedir ol¹³⁶³ bir¹³⁶⁴ fedāyi tāze cüvān
Ҙalkıla ülfet etmede her ān

¹³⁶⁰ Ü1 159b, Ü2 20a¹³⁶¹ Ü1 159b, Ü2 20a, VD 33b, AE6 52a¹³⁶² Luğaz: Luğaz-ı Luṭfī Ü2. Bu lugaz, VD ve AE6 nüshalarında Vâsık’a ait gösterilmiştir.¹³⁶³ ol -Ü2¹³⁶⁴ Nedir ol bir: Ol nedür kim bir AE6

- 2 Būs ederler anı dehānından
‘Āşıkıñ ayrılır mı yanından
- 3 Naql eder mācerāyı şu gibi hep
Boş boğazdır der isem olmaz ‘aceb
- 4 Seyre gitseñ seniñle bile gider
Boğazı toqluğuna hıdmet eder
- 5 Boğazı iplidir belinde kuşak
Tağılır herkese ol aşılıcağ
- 6 Dağı çok şu götürür işbu luğaz
Luṭfiyā¹³⁶⁵ fetḥ edenler ola e‘az

Luğaz-ı Şu Kabağı¹³⁶⁶, Luğaz-ı Gedū-yı Āb¹³⁶⁷

3¹³⁶⁸

Luğaz¹³⁶⁹

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ol nedir bir āteşin-meşreb cüvān
Bağrına başarılar anı ‘āşıkān
- 2 Ehl-i bezme gāhī¹³⁷⁰ yanar yakılır
Dūd-ı āhı çarḥa peyveste olur
- 2 Yanmadan etmez hāzer ol dilsitān
Sīnesini nāra eyler¹³⁷¹ āşiyān
- 3 Hem-demi var gözü yaşlı dil-rübā
Meclise geldiği dem eyler bükā

¹³⁶⁵ Luṭfiyā: Vāsıkā AE6

¹³⁶⁶ Şu Kabağı -Ü1, -Ü2

¹³⁶⁷ Luğaz-ı Gedū-yı Āb -Ü1, -Ü2, -Ü3

¹³⁶⁸ Ü1 159b, Ü2 20a, VD 33b, AE1 277a, AE6 79a

¹³⁶⁹ Luğaz: Luğaz-ı Luṭfī Ü2; Bu luğaz, AE6 ve VD nüshalarında Vāsık’a ait gösterilmiştir.

¹³⁷⁰ Ehl-i bezme gāhī : Ekşer ehl-i bezme AE6, AE1, VD

¹³⁷¹ Sīnesini nāra eyler: Yanar imiş pes sīnesi AE6, AE1; yanra olmuş sīnesi VD

- 4 ‘Āşıkñ koynuna girer ekseri
Görmedim ben böyle kızgın müşteri ¹³⁷²
- 5 Her kaçan bir meclise dāhil olur
Ehl-i meclis¹³⁷³ ğayrı¹³⁷⁴ durmaz¹³⁷⁵ dağılır ¹³⁷⁶
- 6 Süfte süfte eylemişler cismini¹³⁷⁷
Söyleme Luṭfî¹³⁷⁸ bu rāzñ ismini ¹³⁷⁹

Gülābdān buḥūrdān ¹³⁸⁰ , Luğaz-ı Micmer ü Gülābdān ¹³⁸¹

4 ¹³⁸²

Luğaz ¹³⁸³

[mefā’lün mefā’lün fe’ülün]

- 1 Nedir ol ¹³⁸⁴ kim biri ‘avrat biri er
Siyehçerde zeni var¹³⁸⁵ mäh-peyker
- 2 Güneş yüzlü eri¹³⁸⁶ bir dil-rübādır
Zeni Leylā gibi müşğīn-liḳādır
- 3 Ne dem ol ‘avrat etse ‘arz-ı dīdār
Olur döşek esīri ‘āşık-ı zār
- 4 Eri¹³⁸⁷ gün gibi āşüb-ı cihāndır
Açar ḥalkñ gözün bir ḳaltabāndır

¹³⁷² Beyit -Ü2

¹³⁷³ Ehl-i meclis: Şohbet ehli Ü1

¹³⁷⁴ ğayrı: dağılır Ü1

¹³⁷⁵ durmaz: döner AE1

¹³⁷⁶ dağılır: gider Ü1; Beyit -Ü2

¹³⁷⁷ cismini: sīmini AE6; sīnemi AE1; çeşmini VD

¹³⁷⁸ Luṭfî: Vāsıḳ AE6, AE1

¹³⁷⁹ Beyit -Ü2

¹³⁸⁰ Gül-ābdan buḥūrdān -Ü1, -Ü2

¹³⁸¹ Luğaz-ı Micmer ü Gülābdān -Ü1, -Ü2, - AE1, - EA6

¹³⁸² Ü1 160a, Ü2 21a, VD 34a, AE2 327a, AE4 83b, AE6 39b

¹³⁸³ Bu lugaz; VD, AE6 ve AE2 nüshalarında Vāsıḳ’a ait gösterilmiştir.

¹³⁸⁴ Nedir o: Ol nedir Ü1, Ü2

¹³⁸⁵ var: er Ü1, Ü2

¹³⁸⁶ eri: güzel AE4

¹³⁸⁷ Eri: Adı AE4

- 5 Eri gelse zeni görünmez aşlā
Eder halk-ı cihāndan kendin ihfā
- 6 Bu kez¹³⁸⁸ ‘avrat görünse er görünmez
Hiç¹³⁸⁹ aşlā ikisi bir yere gelmez
- 7 Zeniñ giydigi kara erkekiñ aķ
Birisi rū-siyehdir biri aķ¹³⁹⁰
- 8 Gehī uzun olurlar gehī¹³⁹¹ kūtāh
Biri aķşam¹³⁹² gelir biri seher-gāh
- 9 Bunu bilmege¹³⁹³ **Luṭfī**¹³⁹⁴ eyle diķķat
Saña bir gün ile bir gice mühlet
- Gice vü gündüz¹³⁹⁵ , Rüz u Şeb¹³⁹⁶ , Luğaz-ı Kūm Sā‘ati¹³⁹⁷

5¹³⁹⁸

Luğaz¹³⁹⁹

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 Nedir ol bir ‘Arab beçe cüvāndır
Semenderveş aña nār āşiyāndır
- 2 Ururlar pāyına zencīr ü¹⁴⁰⁰ bendi¹⁴⁰¹
Atarlar āteşe ol derdimendi

¹³⁸⁸ Bu kez: Eger AE2

¹³⁸⁹ Hiç: Ki AE6, AE2, VD

¹³⁹⁰ aķ: berrāk AE4, AE2, VD; pūr-aķ AE6

¹³⁹¹ gehī: gāhī AE4

¹³⁹² aķşam: gice AE2, VD

¹³⁹³ bilmege: bilmekde AE2

¹³⁹⁴ Luṭfī: Vāsık AE6, AE2, VD

¹³⁹⁵ Gice vü Gündüz -Ü1, -Ü2, -VD, -AE4, -AE6

¹³⁹⁶ Rüz u Şeb -Ü1, -Ü2, -VD, -AE2, -AE6

¹³⁹⁷ Luğaz-ı Kūm Sā‘ati Ü1, -Ü2, -AE2, -AE4, -AE6

¹³⁹⁸ Ü1 160a, Ü2 21a, VD 34a, AE2 327a, AE4 84a, AE5 27b

¹³⁹⁹ Bu luğaz DV, AE2 ve AE5 nüshalarında Vāsık’a ait olarak gösterilmiştir.

¹⁴⁰⁰ ü -Ü1, -AE4, -AE2

¹⁴⁰¹ zencīr ü bendi: zencīr-i pāyi Vd

- 3 Ȧalāş olduķca āteşden¹⁴⁰² kemāhī¹⁴⁰³
Atar kendin şuya mānend-i māhī
- 4 Ȧomazlar ol faķīri bir ķarāra
Gehī şuya atarlar gāhī nāra
- 5 Yaz irse eylemez kimseyle¹⁴⁰⁴ ūlfet
Şitāda itmede yārāna hīzmet¹⁴⁰⁵
- 6 Cihānīñ olsa yüz biñ pehlivānı
Ȧutup ķaldıramaz bir kimse anı¹⁴⁰⁶
- 7 El ile yanaşamaz¹⁴⁰⁷ aña insān
Meger zencīr ile żabţ ede yārān
- 8 Ȧarāretle şı içse eyleyip¹⁴⁰⁸ zār
Eder sūz-ı derūnun halka ızhār
- 9 Teraħħum eylemezler aña aşlā
Ȧızıl dīvānedir zencīrde gūyā
- 10 Bunu **Luţfī**¹⁴⁰⁹ ne bilsin şahş¹⁴¹⁰-ı nā-dān
Meger feth ede bir merd¹⁴¹¹-i suħan-dān¹⁴¹²

Çelik şuda söndürecek¹⁴¹³ , Luğaz-ı Şu Çeligi¹⁴¹⁴

¹⁴⁰² Ȧalāş olduķca āteşden: Āteşdāndan ħalāş olunca Ü1,Ü2,VD; Āteşden de ħalāş olduķda AE4

¹⁴⁰³ kemāhī: gāhī Ü1,Ü2,AE4, VD

¹⁴⁰⁴ Yaz irse eylemez kimseyle: Yanarsa degme ķişı etmez AE5; degme kesle etmez AE2, VD

¹⁴⁰⁵ Beyit -Ü1, -Ü2

¹⁴⁰⁶ Beyit -AE5, -AE2

¹⁴⁰⁷ yanaşamaz: yapışamaz AE4, AE5, AE2, VD

¹⁴⁰⁸ şı içse eyleyip: şı içer eyler ol AE5, AE2, VD

¹⁴⁰⁹ Luţfī: Vāsık AE5, AE2,VD

¹⁴¹⁰ şahş: merd AE5, AE2,VD

¹⁴¹¹ merd: zāt AE5, AE2,VD

¹⁴¹² Bunu **Luţfī** ne bilsin şahş-ı nādān; Meger feth ede bir merd-i suħan-dān:Bunu feth eyleyenler aşıkāre;

Ȧaber virsün gelüp **Luţfī**-yi zāra AE4

¹⁴¹³ Çelik şuda söndürecek -Ü1, -Ü2, Çelik AE5

¹⁴¹⁴ Luğaz-ı Şu Çeligi -Ü1, -Ü2, -AE2,-AE4,-AE5

Luğaz¹⁴¹⁶

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol nedir kim bir uzun boylu cüvān
Bir deridir¹⁴¹⁷ giydigi ancak¹⁴¹⁸ hemān
- 2 Gerçi bī-cāndır o şahş-ı cān-rübā¹⁴¹⁹
Toprak olmuşdur velī aña¹⁴²⁰ gıdā
- 3 Gezdirirler elden ele āşikār
Kendi cānsız¹⁴²¹ cānlıyı eyler şikār
- 4 Kangı murğa karşı etse bir nefes¹⁴²²
Eyler ol murğu¹⁴²³ giriftār-ı kafes
- 5 Etmede ragbet aña her gönçe-leb
Femlerinden būs ederler¹⁴²⁴ anı hep¹⁴²⁵
- 6 Doğrulukla oldu haylī¹⁴²⁶ mu'teber
Ağız ile besler anı tāzeler
- 7 Degme şey ekl eylemez ol¹⁴²⁷ Luṭfiyā¹⁴²⁸
Yedigi fındık içidir¹⁴²⁹ dā'imā

Ağız tūfengi¹⁴³⁰, Luğaz-ı Teng-dehān¹⁴³¹¹⁴¹⁵ Ü1 160b, Ü2 20b, VD 33b, AE1 276b, AE5 10b¹⁴¹⁶ Bu luğaz VD, AE5 ve AE1 nüshalarında Vāsık'a ait gösterilmiştir.¹⁴¹⁷ deridir: dürüpdür VD¹⁴¹⁸ ancak: kaftān AE1, VD¹⁴¹⁹ şahş-ı cān-rübā: şahş-ı dil-rübā AE5; merd-i cān-rübā AE1, VD¹⁴²⁰ velī aña: aña dā'im AE1, VD¹⁴²¹ Cānsız: bī-cān AE1, VD¹⁴²² karşı etse bir nefes: doğrulup alsa nefes AE1, DV¹⁴²³ ol murğu: ol sâ'at AE5; anı pes AE1¹⁴²⁴ Femlerinden būs ederler: Būs ederler ağızından Ü1, Ü2; Deheninden būs ederler VD¹⁴²⁵ Beyit -AE5¹⁴²⁶ Doğrulukla oldu haylī: İstikāmetle olupdur AE1, VD¹⁴²⁷ ekl eylemez ol: etmez tenāvül AE1, VD¹⁴²⁸ Luṭfiyā: Vāsıkā AE5, AE1, VD¹⁴²⁹ içidir: içindir Ü1¹⁴³⁰ Ağız tūfengi -Ü1, -Ü2, -AE1¹⁴³¹ Luğaz-ı Teng-dehān -Ü1, -Ü2, -AE1, -AE5

Luğaz

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol ne zībā hūbdur kim sīm-ber
Halk arasında ziyāde mu'teber
- 2 Koynuna girmektedir halkıñ müdām
Aña rağbet etmede her hāş u 'ām
- 3 Gezmede elden ele ol bī-gümān
Şehriñ için dolaşır ol nev-cüvān
- 4 Aña mālīk olamazsa¹⁴³³ bir kişi
'Ālem-i dünyāda bitmez işi
- 5 Nām-ı şāhī başına_anıñ tācdır
Halk-ı 'ālem hep aña muhtācdır
- 6 Maqşadına ādemi nā'il eder
'Āşıkı sevdigine vāşıl eder
- 7 Bir degirmi yüzlice dil-dārdır
'Ālem içre 'āşıkı bisyārdır
- 8 Görmedim bir böyle mücerreb du'ā
Her ne içün okusañ olur revā
- 9 **Luṭfiyā** bir pāre mühlet ver baña
Bu luğaz esrārı¹⁴³⁴ tā kim fetḥ ola¹⁴³⁵

¹⁴³² Ü1 160b, Ü2 20b¹⁴³³ olamazsa: olmasa Ü2¹⁴³⁴ esrārını: esrārı Ü2¹⁴³⁵ Lugazın cevabının “para” olduğunu düşünmek yetiz.

Luğaz

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol nedir kim bir delikden çıkıp olur âşikâr
Çıkar-iken karnı üzre sürünerekden¹⁴³⁷ çıkar
- 2 Bu 'aceb kim bāl ü¹⁴³⁸ persiz ber-hevā pervāz eder
Rūzigārı olur ise kuş gibi durmaz uçar
- 3 Uçarak maḥv-ı vücūd edip olur gözden nihān
Zerrece bir şeyi kalmaz gā'ib olur ne ki var
- 4 Cisminiñ¹⁴³⁹ bā'is hevā¹⁴⁴⁰ iken 'aceb hikmet bu kim
Bā'is olur yine maḥv-ı cismine ol rūzigār
- 5 Çıkarırsın Luṭfī¹⁴⁴¹ elden söyleme zinhār bunu
Āb-ı fikr-ile çıkaran 'arif etsin iftiḥār

Duman¹⁴⁴¹Luğaz¹⁴⁴³

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Nedir ol kim görünür âşikâr üç kal'a-ı aḥmer
Edipdir ol kıla'ın şehleri Nūr âyetin ezber
- 2 Nice yer görünür andan temāşāgāh-ı zībādır
Diyār-ı zulmeti seyr eyler ol mānend-i İskender

¹⁴³⁶ Ü1 161a, Ü2 21b, AE3 364b, SE 90a¹⁴³⁷ sürünerekden: sürinür gendün AE3, sürinür kendin SE¹⁴³⁸ ü -Ü1¹⁴³⁹ Cisminiñ: Cismine AE3, SE¹⁴⁴⁰ hevā: bād Ü1, Ü2¹⁴⁴¹ Duman: Bulut Ü2 ; -Ü1, -AE3¹⁴⁴² Ü1 161a, Ü2 21b, AE3 370b, SE 93a¹⁴⁴³ Luğaz: Luğaz-ı Luṭfī Ü2

- 3 ʿUlūfe verilir andan nice kimselere ḥaylī
Zuhūr edince ĩrādı nice kimseleri besler
- 4 Fenā ererdi¹⁴⁴⁴ aña dest-berd-i rūzigār ile
Neẓāret eyler ammā ol kılāʿa nice biñ ʿasker
- 5 Bunu her kim ki fetḥ eyler ise ol merd-i ʿāķildir
Bu Luṭfī kapısında olsun¹⁴⁴⁵ anıñ bende-i kemter

10¹⁴⁴⁶

Luğaz¹⁴⁴⁷

[fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilātūn fāʿilūn]

- 1 Ol ne şahş-ı bŭ'l-ʿacebdir gāhice olur ʿayān
ʿilm-i ihfā okumuş gibi gehī olur nihān
- 2 Var iki eli iki ayağı ol şahşın velī
Söyleyeyim dersiñ ammā söylemez ol¹⁴⁴⁸ bī-lisān
- 3 Gāhī er olur gehī ʿavrat olur gāhī şabi
Gāhī şekl-i kāfir olur gāhī olur Müslümān
- 4 Kāmeti gāhice kūtāh gāhīce olur dirāz
Kimseden de ḥavfı yokdur kimseye etmez ziyān
- 5 Yemez içmez uyuyup uyanmadan cümle biri
Kimseye lāzım degil mālīk aña ḥalk-ı cihān
- 6 Kimseye fāş eyleme¹⁴⁴⁹ gel bu luğaz esrārını
Luṭfiyā erbāb-ı ṭabʿı et bunuñla imtiḥān

Gölge¹⁴⁵⁰

¹⁴⁴⁴ ererdi: erdi Ü1, Ü2

¹⁴⁴⁵ olsun: ola AE3, SE

¹⁴⁴⁶ Ü1 161b, Ü2 21b, AE3 364b, SE 89a

¹⁴⁴⁷ Luğaz: Luğaz-ı Luṭfī Ü2

¹⁴⁴⁸ ol: ammā Ü2

¹⁴⁴⁹ eyleme -Ü1

¹⁴⁵⁰ Gölge -Ü1, -Ü2, -AE3

Luğaz

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol nedir kim bir uzun kuvvetli er
Kara kulluğcu gibi hizmet eder
- 2 İki başınıñ arasında hemān
Bir mücellā lā'ı olur ba'z-ı zamān
- 3 Kimisiniñ vardır iki gözleri
Līk yokdur dili bilmez sözleri
- 4 Zenler ile başı anıñ hoşdurur
Līk bir yanı yanar āteşdurur
- 5 Bu luğaz esrārını eden 'ayān
Luṭfiyā olur cihānda nükte-dān

Luğaz

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol ne maḥlūḳdur ki bir yek destli elli pehlivān
Karşı karşı rû-be-rûdur darb eder urur hemān
- 2 Keyfli ser-ḥoşdur katı¹⁴⁵³ pek 'ārsız bî-'ārdır
Deli dīvāne idügi şübhesizdir bî-gümān
- 3 Gūşu işitmez aşamdır görmez a'mā gözleri
Āşikār zāhir yürür gezer evi yok bî-mekān
- 4 Ayağı yok kötürümdür līk segirdir hem¹⁴⁵⁴ koşar
Ba'z-ı kere gāh'ce olur hediye armağan

¹⁴⁵¹ Ü1 161b, Ü2 22a, Ü3 145. Şiir, AE1 250b, SE 46a¹⁴⁵² Ü1 161b, Ü2 22a, AE3 364b, SE 90a¹⁴⁵³ katı -AE3, -SE¹⁴⁵⁴ hem -Ü1, -AE3, -SE

- 5 Başdan ayağa ser-ā-pā dāğdır yanmış faķīr
İki dü şek şübhe yok lāyık yatar gizli nihān ¹⁴⁵⁵
- 6 Haylī çokdur ser-nigūn olmuş başı aşağıdır
Luṭfiyā işbu luğaz hep vāķı‘a eyler beyān ¹⁴⁵⁶

13 ¹⁴⁵⁷

Luğaz

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Ol nedir kim şübhesiz bir dānedir ‘ummānda
Üçden artık daķı eksik olmadı Qur‘ān’da
- 2 Bāğçelerde vardır ammā bitmedi şahrāda hīç
Ger aransa bir bulunur kūşe-i dāmānda
- 3 Oldu ārāmgāhı on beş yerde bī-reyb ü ¹⁴⁵⁸ gümān
Üç bulunur aranılsa hāşılı yārānda
- 4 Sende vardır bende var [ol hem daķı] ādemde yok
Doğrusu bu kim ikidir görünen insānda
- 5 Mürdem-i çeşmim gibi olmaķda Luṭfī hāl-dār
Kim su‘āl eylerse ketm et meclis-i ‘irfānda ¹⁴⁵⁹

14 ¹⁴⁶⁰

Luğaz

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Ol nedir kim ağız bağı bir ‘Arab
Toķluk olmuş bendine anıñ sebep

¹⁴⁵⁵ Beyit -Ü1,-Ü2

¹⁴⁵⁶ Luṭfiyā işbu luğaz hep vāķı‘a eyler beyān: Pek şaķīḥdür bu luğaz Luṭfī içinde yok yalan AE3, SE

¹⁴⁵⁷ Ü1 161b, Ü2 22a

¹⁴⁵⁸ ü -Ü1

¹⁴⁵⁹ Lugazın cevabının “nūn harfı” olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁴⁶⁰ Ü1 161b, Ü2 22b, AE1 251a, SE 47b

- 2 Kande ‘azm etse fakīr giryān gelir¹⁴⁶¹
 Karnı şişmiş katı bī-dermān gelir¹⁴⁶²
- 3 Her ne verseñ nūş eder hīç¹⁴⁶³ yok demez
 Līk kay’ eyler anı¹⁴⁶⁴ hażm eylemez
- 4 Karnı aç olsa olur bī-hūş geçer¹⁴⁶⁵
 Kān irin daḥı verir iseñ iḥer¹⁴⁶⁶
- 5 **Luṭfiyā** bu nükteyi etme beyān¹⁴⁶⁷
 Kim beyān eylerse oldur¹⁴⁶⁸ nükte-dān¹⁴⁶⁹

15¹⁴⁷⁰

Luğaz

[fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn]

- 1 Ol ne tīr-keşdir ki olmuş ser-nigūn
 Olmuş anıñ isminiñ āḥiri nūn
- 2 Oḡları ol tīr-keşiñ hep qaradır
 Kimi gizli kimi āşikāredir
- 3 Menzil-i bālāda a‘lādır yeri
 Hıdemetinde dā’im anıñ beş perī
- 4 Dem-be-dem dem çekmede mānend-i nāy
 Gāhḫe qarīn olur aña dü ay
- 5 Kim ki fetḫ eyler bu sırrı **Luṭfiyā**
 Eylerim medḥi anıñ şubḫ u mesā

¹⁴⁶¹ gelir: olur SE

¹⁴⁶² gelir: olur SE

¹⁴⁶³ Her ne verseñ nūş eder hīç: Ne kadar şu virseñ iḥer AE1, SE

¹⁴⁶⁴ anı: girü AE1, SE

¹⁴⁶⁵ olur bī-hūş geçer: тұrur hīç söylemez AE1, SE

¹⁴⁶⁶ Kān irin daḥı verir iseñ iḥer: Bāde de virseñ iḥer ol yok dimez AE1, SE

¹⁴⁶⁷ bu nükteyi etme beyān: her kim ider bunu beyan AE1, SE

¹⁴⁶⁸ Kim beyān eylerse oldur: Āferīn oldur cihānda AE1, SE

¹⁴⁶⁹ Luğazın cevabının “sünger” olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁴⁷⁰ Ü1 162a, Ü2 22b, AE1 256a, SE 53b

Luğaz¹⁴⁷²

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol ne aydır gāhī¹⁴⁷³ bedr olur gehī olur¹⁴⁷³ hilāl
İki üç ay ancak eyler nāsa ol 'arz-ı cemāl
- 2 Ger bakılsa şu degirmenine beñzer şüretā
Yel degirmeni dahı dersem aña etmem haṭā
- 3 Birkaç ay yüzünü göstermez ḡatı¹⁴⁷⁴ pinhān olur
Līk vaḡti geldiği dem ḡalkla yārān olur
- 4 Şalınır aḡbāb ile seyrāna ammā söylemez
İkiyüzlü bir vefāsızdır hıḡ ārām eylemez
- 5 El ele ḡalk-ile gezer zerrece çekmez ta'ab¹⁴⁷⁵
Pek hevāyidir ol aḡlā¹⁴⁷⁶ durmaz oynar rūz ṣeb¹⁴⁷⁷
- 6 Luṭfiyā¹⁴⁷⁸ her kim ederse bu luğaz sırrın beyān¹⁴⁷⁹
Dilerem Mevlā naṣīb ede aña bād-ı cinān¹⁴⁸⁰

Yelpāze¹⁴⁸¹

¹⁴⁷¹ Ü1 162a, Ü2 22b, DV 34a, AE3 364b, AE7 106b, SE 89b

¹⁴⁷² Bu luğaz AE7 ve VD nüshalarında Vāsık'a ait gösterilmiştir.

¹⁴⁷³ Ol ne aydır gāhī bedr olur gehī olur: Ol ne[dür] eder gehī birer olur gāhī AE7

¹⁴⁷⁴ ḡatı: mi de DV; -AE7

¹⁴⁷⁵ zerrece çekmez ta'ab: eylemez aḡlā edeb AE3, SE

¹⁴⁷⁶ ol aḡlā: o Luṭfī AE7, Ü1, Ü2

¹⁴⁷⁷ Beyit -VD

¹⁴⁷⁸ Luṭfiyā: Vāsıkā AE7

¹⁴⁷⁹ beyān: 'ayān AE7

¹⁴⁸⁰ Dilerem Mevlā naṣīb ede aña bād-ı cinān: Yok sözüm oldu cihān içre re'īs-i nükte-dān AE7, VD;

Beyit -Ü1, -Ü2

¹⁴⁸¹ Yelpāze -Ü1, -Ü2

Luğaz-ı Lā-edrī

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bil nedir kim Һarf üç noқtası üç
İki Һeye ism olur bulması güç
- 2 Doğrusu ism-i nebātdır bil Һehā
Қalb olunsa anı Һayvānda ara
- 3 Nefese taḥṣīṣ iki Һarf olan
Żarf olur 'aksinde olsa her zamān
- 4 Қalb edersin iki Һarfi evvelī
Żāhir olur çār 'unşurdan biri
- 5 Eylediñ mi gūyiyā sen de 'ayān
De düşünce Luṭfiyā olur 'ayān

Lif

[Luğaz]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol nedir kim yüzden artıқ gözü var
Başı anıñ gāhī bir baḥre dalar
- 2 Ol deñizden çıkıcaқ anıñ başı
Her gözünden başlar aқmağa yaşı
- 3 Boynuna nisbet anıñ başı kebīr
İsmiveş herkese olur dest-gīr

¹⁴⁸² AE4 89b; Luğaz -Ü1, -Ü2¹⁴⁸³ AE1 250b, Ü3 146. Şiir, SE 46a; Luğaz -Ü1, -Ü2

- 4 Kuyruğun koymazlar elden dā'imā
Kullanırlar anı hep şāh ü gedā
- 5 Bunu her kim feth ederse bī-ta'ab
Eyle **Luṭfī** medhin anuñ rüz u şeb

Murğ-ı māhī¹⁴⁸⁴

19¹⁴⁸⁵

[Luğaz]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ol nedir bir yumşacık bī-pā vü ser
Herkese hizmet eder şām u seher
- 2 Ağzı yokdur dili yokdur rüz u¹⁴⁸⁶ şeb
Gözlerinden yer ta'āmı cümle hep
- 3 Māhī gibi şuyu gāyetde sever
Acı tatlı nüş eder etmez hāzer
- 4 Kan irin dağı verirlerse hemān
Nüş eder hiç yok demez ol bī-gümān
- 5 Söyleme bir kimseye bunuñ yerin
Kim bilirse **Luṭfiyā** şad-āferīn

Sünger¹⁴⁸⁷

¹⁴⁸⁴ Murğ-ı māhī - AE1, -SE

¹⁴⁸⁵ AE1 251a, Ü3 160. Şiir, SE 47b; Lugaz -Ü1, -Ü2

¹⁴⁸⁶ u -Ü3

¹⁴⁸⁷ Sünger -AE1, -SE

3.4.8. [Mukatta'ât]

**Ḥāl-i Şığarım¹⁴⁸⁹ İstānbül'dan Maskat-ı Re'sim
Olan Tekfürdağı'na İrsāl Eyledigim Manzûm
Muḥabbet-nāme'dir**

[fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ilün]

- 1 Gele luṭf ile nesīmvar yürü Tekfürdağı'na
Şor ki üftādesi olduğumuz ol cān nicedir
- 2 Ḥātır-ı nāzikini ele alıp şor kerem et
Cismi şıḥhatde mi ol āfet-i devrān nicedir
- 3 O der-i yāra varıp luṭf edip ey bād-ı şabā
Şor anı kim bu gönül tahtına sultān nicedir
- 4 Ḥātırım eyle tesellī yürü ey bād-ı şehir
Kıl tefahḥuş yürü luṭf eyle o cānān nicedir
- 5 Hoş mudur eyü müdür taze midir terce midir
Baña bir belli haber getir o el-ān nicedir
- 6 'Azm eder mi 'acabā gülşen ü şahrāya o hūb
Dem-be-dem etmede mi cilve cevelān nicedir
- 7 Benden et aña du'ā ile senā bī-pāyān
Şor mizācın yürü var ol şeh-i zī-şān nicedir
- 8 Geldi eyyām-ı bahār oldu yine mevsim-i gül
Gönçeler ile dolu mu ki gülistān nicedir
- 9 Cümle ezḥār açılıp oldu mişāl-i cennet¹⁴⁹⁰
Taşraya çıkmadı mı cümle o yārān nicedir
- 10 'Azm ederler mi yine meskene¹⁴⁹¹ erbāb-ı şafā
Zürefā etmede mi bağları seyrān nicedir

¹⁴⁸⁸ Ü1 166b, Ü2 24b

¹⁴⁸⁹ Ḥāl-i şığarım¹⁴⁸⁹ -Ü2

¹⁴⁹⁰ cennet: cennet-i gül Ü2

¹⁴⁹¹ Meskene: Mengen'e Ü1

- 11 Çıkıyorlar mı Namāzgāh'a yine nev-resler
O şeker sözlü güler yüzlü cūvānān nicedir
- 12 Yine taşraya çıkıp kesb-i şafā eyler mi
Ehl-i bezm¹⁴⁹² etmede mi zevk-i firāvān¹⁴⁹³ nicedir
- 13 Def'-i ğam kılmak¹⁴⁹⁴-içün bāğa çıkıp ehl-i tarab
Ediyorlar mı yine 'azm-i gülistān nicedir
- 14 Yum Baba zūķına gider mi 'aceb hep yārān
Hep benefşeyle donanmış mı o meydān nicedir ¹⁴⁹⁵
- 15 Yatı¹⁴⁹⁶ içün Mūsā Baba'da bu¹⁴⁹⁷ erbāb-ı şafā
'İşret içün gidiyorlar mı ki ihvān nicedir
- 16 'Āşık u şādıkına luţf u¹⁴⁹⁸ kerem etmez mi¹⁴⁹⁹
O 'Alī¹⁵⁰⁰ Çelebi ol Hüsrev-i hūbān nicedir
- 17 O küçük hūnkār olan sevdiceğim Aḥmed Ağa
O güzel körpe kuzu zūlf-i perīşān nicedir
- 18 Muştafā Çelebi ol şāhib-i nāz u şīve¹⁵⁰¹
O yüzü gül dili bülbul saçı reyḥān nicedir
- 19 Bilmem āyā o Ḥalīl Ağa metā'-ı vaşlın
Daḥı etmedi mi 'uşşākına erzān nicedir
- 20 Biri daḥı o Za'īm Çelebi nev-ḥaţṭ tāze
Hūsn-i ḥaţ yazmada mı ol şeh-i devrān nicedir

¹⁴⁹² Ehl-i bezm: Ehl-i zevk Ü2

¹⁴⁹³ zevk-i firāvān: bezm-i firāvān Ü2

¹⁴⁹⁴ kılmak:olmak Ü2

¹⁴⁹⁵ Beyit -Ü2

¹⁴⁹⁶ Yatı: Yatmak Ü2

¹⁴⁹⁷ bu -Ü1

¹⁴⁹⁸ u -Ü1

¹⁴⁹⁹ kerem etmez mi: kerem-i hū hū Ü2

¹⁵⁰⁰ O'Alī: Oğlu Ü2

¹⁵⁰¹ şīve: 'işve Ü2

- 21 Dahı ‘Osmān Çelebicik o ḥalīm ü selīm
‘Āşıkıñ ḥāline olur mu nıgehbān nicedir
- 22 O Meḥemmed Çelebi eşlahıdır şehrimiziñ
Gösterir mi ‘aceb ‘uşşākına gerdān nicedir
- 23 Biri dahı o Naķīb-zāde Hüseyn Çelebi
O yüzü mihr-i münīr ruḥları raḥşān nicedir
- 24 Kāmet eyler mi yine nāz-ile maḥfil üzre
Nağmeler etmede mi bülbul-i ḥandān nicedir
- 25 Biri dahı o ‘Ömer Çelebi şāh-ı ḥübān
‘Āşıkā etmede mi luṭf ile iḥsān nicedir
- 26 Müftī_Efendi o faziletli re’īs-i ‘ulemā
Dā’im okutmada mı tefsīr ü Qur’ān nicedir
- 27 Şehrimizde yine nā’ib mi Selāmī Yahyā
Cem‘ olur mu yine maḥkemeye a’yān nicedir
- 28 Biri de Bākī Efendi o re’īs-i küttāb
Dā’imā yazmada mı defter ü fermān nicedir
- 29 Şeyḥ es-Seyyid¹⁵⁰² Efendi o re’īs-i fużalā
Eşki’de çıkmada mı va‘za o el-ān nicedir
- 30 Kādirī Tekyesi’ne yine varır mı aḥbāb
Sürülür mü yine ol āyāt erkān nicedir
- 31 Zākirān tāze ilāhī ile şavt okur mu
Şūfīler etmede mi¹⁵⁰³ şevk-ile devrān nicedir
- 32 Dahı Tiryākī Efendi ki o mekteb ḥ‘ācesi
Okuduyor¹⁵⁰⁴ mu yine Pend ü¹⁵⁰⁵ Gülistān nicedir

¹⁵⁰² es-Seyyid: Seyyid Ü2

¹⁵⁰³ mi -Ü2

¹⁵⁰⁴ Okuduyor: Okudurlar Ü2

¹⁵⁰⁵ ü -Ü1

- 33 Gönçe-leblerle yine dolu mu mekteb hālā
Geliyorlar mı yine mektebe şıbyān nicedir
- 34 O re'īs-i şu'arā hāzret-i Şehrī-i faşīh
O nedīm ü o belīg ü o suhan-dān nicedir
- 35 Cem' olurlar mı yine şem'ine erbāb-ı suhan
Nazm u¹⁵⁰⁶ eş'arın okurlar mı zarīfān nicedir
- 36 Halāl Efendi_imām-ı evvel-i Rüstem Paşa
Hoş nefes nazmı okur mu o hoş-elhān nicedir
- 37 Hikmetī cāmi'e varıp geçicek mihrāba
Okumağda mı o Tāhir'le Şıfāhān nicedir
- 38 Dayı-zādemiz olan Naḥlī Efendi 'acabā
Rūz şeb etmede mi tevḥīd-i Yezdān nicedir
- 39 Okuyup yazmada mı yoḥsa gezer mi boşuna
Dayı-zādemiz olan Mollā Süleymān nicedir
- 40 Bezmī söyler mi yine tāze gazeller her-bār
Yine aḥbābla olmağda mı ḥandān nicedir
- 41 Eski dostumuz olan hāzret-i Mollā Ca'fer
Türlü maẓmūnla gülmekde mi her ān nicedir
- 42 Ser-i taḥmīsdeki berber bir 'acāyib cāndır
Yine dolu mu güzellerle¹⁵⁰⁷ o dükkān nicedir
- 43 Aḥmed Efendi ırındaşı o sūḥte-miskīn
Seviyor mu yine bir tāzece oğlan nicedir
- 44 Ol esīr-i zürefā Remzī Efendi bilmem
Nicedir olmada mı¹⁵⁰⁸ mül ile şādān nicedir

¹⁵⁰⁶ u -Ü1

¹⁵⁰⁷ güzellerle: güzeller Ü2

¹⁵⁰⁸ olmada mı: olmadayım Ü1

- 45 Mūrevī-zāde Ḥasan Ağa ki ol nükte-şinās
Nükte etmekde mi yārāna o her ān nicedir
- 46 Rūz şeb şatmada mı berşeni tiryākilere
O Şoluk-zāde o tiryākilere cān nicedir
- 47 Söyle aḥvālīmi ey nāme varıp yārāna
Ger şorarlarsa saña **Lutfī**-i nālān nicedir

Sene h. 1119¹⁵⁰⁹ [m. 1707]

2¹⁵¹⁰

Mūmā ileyh Maḥmūd Ağa'ya Faḳīrāne Bir Kuṭni
Hediye Etdigimde Kāğıdı Üzerine Yazılan Kıt'adır

[fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün]

- 1 Hāk mu'ammer ede ey şāh-ı gürūḥ-ı şu'arā
Eylediñ şevkle āyīn-i ḥitānı icrā
- 2 Hāk-i pāyiñe faḳīrāne benim sultānım
Etdi bir kuṭni bu **Lutfī**-i senākār ihdā¹⁵¹¹

3¹⁵¹²

Kethūdā Efendi Ḥazretlerine Şem'-i 'Asel İrsālinde Denilmiştir

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Cenāb-ı ḥazrete şāyeste dest-āvīz mümkün mü
Kuşūruna bakılmaya meger ey 'arīf ü dānā
- 2 Çerāğīñ **Lutfī**'yi yād etmek-içün gāhī sultānım
Olundu ḥāk-i pāy-i 'izzete şem'-i 'asel ihdā

¹⁵⁰⁹ Tarih -Ü2

¹⁵¹⁰ Ü1 182b; Kıtā -Ü2

¹⁵¹¹ Kıtānın en fazla görülen ikiyle beş beyit arasındaki örneklerinde mahlas kullanımı pek yaygın değildir (Kurnaz, Çeltik 2013: 383). Lakin şair, bu kıtada mahlas kullanmıştır.

¹⁵¹² Ü1 182b; Kıtā -Ü2

Edib Efendi'ye İrsāl Eyledigim Muhtaşar Manzûm Mektûbdur¹⁵¹⁴

[mef'ûlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

- 1 Devletli sa'adetli 'ināyetli efendim
Hāzretleriniñ meclis-i 'ālisine bisyār
- 2 Ez-cān u dil i'zāz-ile eger eyleye bî-ḥad
Ed'ıye vü esniyye olup şevk-ile îsār
- 3 Pürsîş olunur ḥātır-ı pür-nūr u laṭîfîñ
Şādān ede Mevlā seni ey zāt-ı kerem-kār
- 4 Devletle sa'adet(i)le zātıñ ola bākî
Vird etdi bu beyti diline bu dil-i bīmār
- 5 Ser-mesned-i 'işretiñe ikbāl ü şerefde
Ḥandān ede Ḥaḡ zāt-ı şeref-baḡşıñı her ān
- 6 Dür eyleme ḥātırdan umar luṭfuñu dā'im
Dā'ı-i senākār-ı ḡadīm Luṭfî ğam-ḡār

Kethüdā-yı Şadr-ı 'Āliye Verilen 'Arz-ı Ḥāl¹⁵¹⁶

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 Bir kerîmem yetişdi sulṭānım
Maşrafı ḡāmetim dü-tā ediyor
- 2 Gerçi kim bir ḡuluña 'aḡd etdim
Lîk benden cihāz recā ediyor

¹⁵¹³ Ü1 182b, Ü2 26b¹⁵¹⁴ Edib Efendi'ye İrsāl Eyledigim Muhtaşar Manzûm Mektûbdur: Bir 'azîz Dosta Muḡabbet-Nāme-i Manzûm Ü2¹⁵¹⁵ Ü1 183a, Ü2 45b¹⁵¹⁶ Kethüdā-yı Şadr-ı 'Āliye Verilen 'Arz-ı Ḥāl: 'Arz-ı Ḥāl Ü1

- 3 Sitemāne rumūz-ı cān-sūzu
Beni ālāma āşinā ediyor
- 4 Hayr işe etmiyor deyü ‘acele
Cā-be-cā baña bed-du‘ā ediyor
- 5 Gösterip ben kuluña çīn-i cebīn
Rāḥatımdan beni cüdā ediyor
- 6 Gāh kolum gösterip gehī gūşun
Bilezik küpe ilticā ediyor

6¹⁵¹⁷

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- 1 Kuzātıñ āb-rūyu ehl-i ‘irfānıñ suḥan-dānı
Güruh-ı ehl-i fazlıñ ḥaḳ budur sulṭānı Zihnī’dir
- 2 Nedir o şi‘rinde_olan o selāsetle ḥalāvetle
Yayılan ‘āleme şöhreti ile şānı Zihnī’dir

¹⁵¹⁷ Kıtā TŞ 8b, -Ü1, -Ü2

3.4.9. [Rubâ'î]

[Rubāʿī]

[mefʿülü mefāʿilü mefāʿilün fāʿ]

1. Yā Rab beni hem-şoḥbet-i ʿirfān eyle
Hizmet-ger-i yārān-ı suḥandan eyle
Beldemde olan ehl-i suḥan āṣārın
Taḥrīr ü beyān etmegi āsān eyle

¹⁵¹⁸ **1b TŞ**, Şiir -Ü1,-Ü2. Bu şiiri Ahmed Lutfi, “Tezkire-i Şu’arâ” adlı eserinin başına yazmıştır. (Alpaydın, Yılmaz 2021: 31)

4. SONUÇ

Hayatı hakkında kaynaklardan sadece Tuhfe-i Nâ'îlî'de küçük bir açıklamanın yer aldığı Ahmed Lutfî, “*Dîvân*”ı ve “*Tezkire-i Şuarâ*” adlı eserlerinden tespit ettiğimize göre 17. yy.ın son çeyreğinde Tekirdağ'da doğmuştur. Tekirdağ'da mahkeme kâtipliği ve aynı beldedeki Rüstem Paşa Camisi'nde hatîplik yapmıştır. Küçüklüğünde bir dönem İstanbul'da bulunmuş ama hayatının büyük bir kısmı Tekirdağ'ında geçmiştir. Zira bir dönem sebebini bilmediğimiz bir olaydan dolayı memleketinden ayrılmak zorunda bırakılan şair bu durumdan yaşadığı elem ve sıkıntılarını şiirlerinde çokça işlemiştir. Ahmed Lutfî'nin şiirlerinden hareketle 18. yy.ın ikinci yarısında da hayatta olduğunu düşünmekteyiz.

Hayatının çoğu Tekirdağ'da geçen şair, Farsçayı ve İran şairlerinin eserlerini dayısı “*Farsîdân*” Şehrî Efendi'den talim etmiştir. Ahmed Lutfî'nin eğitim hayatı kadar şairlik hayatında da Şehrî Efendi'nin büyük bir etkisi olmuştur. Birçok şiirini nazire yazması veya kontrol etmesi için Şehrî Efendi'ye göndermiştir. Şiirlerinden hareketle çok geniş bir şair çevresi olduğu anlaşılan Ahmed Lutfî yaşadığı birçok olumsuz olaydan (hastalık, evlat acısı, fakirlik, ayrılık...) dolayı hüznü bir ruh haline sahip olmuştur.

Çağdaşı Şehrî haricinde şair üzerinde etkili olan isimler ise daha ziyade önceki yüzyılların üslup sahibi büyük şairleri olmuştur. Bu isimlerin başında Nâbî, Bâkî, Fuzûlî, Nâ'îlî, Neşâtî, Fehîm-i Kadîm ve Bosnalı Sâbit gelirken çağdaşı olan Nedîm'in de şair üzerindeki etkileri inkâr edilemez.

Şairin *Dîvân*'ı hariç çağdaşı Tekirdağlı 20 şair hakkında bilgi verdiği bir de tezkiresi vardır. Toplam 623 şiirden oluşan *Dîvân*'ı 15 kaside, 5 mesnevi, 131 tarih şiiri (99 adet kıta, 21 adet gazel, 7 adet nazm, 2 adet kaside, 2 adet mısra), 110 musammat (3 adet terkîb bend, 3 adet tercî bend, 1 adet 24'lü, 19 adet müseddes, 13 adet tesdis, 7 adet muhammes, 20 adet tahmis, 44 adet şarkı), 332 gazel, 19 lugaz (14 adet mesnevi, 5 adet gazel), 9 kıta, 1 rubai ve 1 müfretten meydana gelmektedir. Ahmed Lutfî, çoğunluğunu yakın çevresindeki şair dostları için yazdığı kasidelerinin yanında 18. yy. Tekirdağ'sındaki sosyal hayatı ortaya koyan 130 adet de tarih şiirine

sahiptir. Bu şiirlerde Osmanlının Mora ve Tebriz fetihlerinden Tekirdağ'daki büyük yangına kadar, Damad İbrahim Paşa'nın vezirliğe geçişinden bir çocuk veya kadının vefatına kadar büyüklü küçüklü birçok olay ve durum şiirlere konu edilmiştir.

Birçok alanla ilgili terimi şiirlerine taşıyan şair bu noktada musikiye ayrıca bir yer vermiştir. Musikiye olan bu ilginin diğer bir göstergesi de musammatlar kısmında yer alan 44 adet şarkıdır. Edebiyatımızda çapraz kafiyeli ilk şarkı örnekleri 17. yy.da Nâ'îlî'de görülmüştür. Nâ'îlî'de 11, Yahya Nâzım'da 9; 18. yy.ın usta şairi Nedîm'de 27 ve son olarak aynı dönemin son usta şairi Şeyh Gâlib'in ise 11 şarkısı olduğu (İpekten, 2015:90) düşünüldüğünde Ahmed Lutfi'nin *Dîvânı*'nda yer alan şarkı sayısı oldukça fazladır.

331 adet gazel ve 1 adet de müstezat gazelle toplam 332 gazeli olan şair, gazellerinde lirik bir hava içindedir. Gazellerin çoğu 5 beyitten meydana gelirken en uzun 23 beyitlik bir gazeldir. Birkaç şair dostu için yazdığı müzeyyel gazellerin (45 nolu gazelde Şehrî, 119 nolu gazelde Mahvî ve 290 nolu gazelde Zihnî) yanında matla kısmı eksik “gönül” redifli bir gazeli (231 nolu gazeli) vardır. *Dîvân*'da 111 adet gazelde konu birliği olduğunu tespit ettik. “Yek ahenk gazel” olarak ele alabileceğimiz bu gazeller mevcut gazellerin yaklaşık %33'üne karşılık gelmektedir.

Yaşadığı birçok üzüntü, sıkıntı ve sevinci şiirlerinde yansıtan Ahmed Lutfi; âşıkâne, rindâne ve hakîmâne tarzda gazeller söylemiştir. Aşk, şarap, saki, rakip, meyhanе gibi konuları şiirlerinde çokça işlemiştir. Ağyara çokça iltifat eden sevgiliye bedel ondan bir “nigah-ı iltifat” bekleyen ve onun haberini saba rüzgârından soran âşık tipleriyle klasik Dîvân şiiri çizgisinde şiirler söyleyen bir şair karşımızdadır. *Dîvân*'da şair, her ne kadar kendi yaşamıyla ilgili birçok unsuru gazellerinde işlese de içinde bulunduğu geleneğin ona dayattığı şiir dünyasından fazla uzaklaşmamıştır. Onun için de sevgili ulaşılmazdır, o da kendisini sevdiğinden ayıran felekten şikâyetçidir. Daima işi ıstırap ve elemdir.

“Nicedir” redifli kıta-ı kebiri ile manzum mektup mahiyetindeki iki mesnevisi şairin dost ve akraba çevresi hakkında geniş bir bilgi içermektedir.

Şair *Dîvân*'ının genelinde sade bir dil kullanmıştır. Atasözlerinden deyimlere, konuşma dilindeki birçok söyleyişten gelenek ve âdetlere kadar mahallî birçok unsuru şiirlerine taşımıştır. İkilemekler, arkaik kelime ve ekler, son olarak da birçok alana ait terimleri şiirlerinde kullanmıştır. Harf ve kelime oyunlarını, mısra başı redifleri, ayrıca cinas ve iştikak gibi hünere dayalı sanatları kullandığı şiirler de yazmıştır. Bilhassa 161 nolu gazel harf oyunları açısından dikkat çekici bir gazeldir. Bunların yanında 12 nolu lugazda olduğu gibi sadece eşanlamlı sözcükleri bir arada kullanarak farklı bir tarz arayışına girmiştir.

18. yy.da hakim olan dört üslubun dil ve içerik unsurlarını şairin şiirlerinde görmekteyiz. 17. yy.da, Nâbî'nin şiirlerinde nasihat ve olumsuzlukları eleştiri şeklinde kendini gösteren Hikemî üslup hem bu yüzyılı hem de devamındaki yüzyılları etkilemiştir. Kendisi de bir hatîp olan şair de bu üsluba bigâne kalmamış nasihat, eleştiri ve teselli tarzı şiirlere *Dîvân*'ında çokça yer vermiştir.

Çok sade sayılabilecek bir dile sahip olmasına rağmen yaşadığı sıkıntılar sebebiyle şiirlerinde hakim olan “ıstıraplı” ruh hali, şairin Sebki Hindî üslubuna yönelmesini netice vermiştir. Şairin harf ve kelime oyunlarındaki becerisi de bu üsluba tabii şairlerdeki “kâr-ı kelimatör”ünde bir sonucu olduğunu düşünmekteyiz.

Yaşadığı hayattaki olumsuzlukların yanında içinde bulunduğu toplumun âdet, yaşayış ve dil özelliklerini de şiirlerine çokça yansıtan şair, Mahallî üslubun da etkisinde kalmıştır. Şair, müselle denemelerin nasıl içileceğinden, sabahları kahve ve duhanın beraber içilmesine kadar toplumun en basit âdetlerinden ölüm sonrası teşhiz gibi dinî ritüelleri de şiirlerinde yer vermiştir.

Yaşadığı dönemde etkili olan son üslupsa *Dîvân* edebiyatının 16. yy.da Bâkî ve Fuzûlî gibi üstat şairlerin elinde şekillenen manadan çok sese ehemmiyet veren Klasik üsluptur. Edebî sanatlardan cinas, iştikak ve kalb gibi hünere dayalı sanatları şairin ustalıkla kullanması, Klasik üslubun şairdeki yansımasıdır diye düşünmekteyiz.

Sonuç olarak Ahmed Lutfî; döneminde hâkim olan üslupların etkisinde kalmış, sade bir dilin hâkim olduğu *Dîvân*'ının bazı şiirlerinde söyleyiş güzelliği

KAYNAKLAR

- AHTERÎ MUSTAFA EFENDÎ, (2009). *Ahterî-i Kebir*, Ankara: TDK Yay.
- AHMED BADÎ EFENDÎ, (2014) *Riyaz-i Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si I-II-III*, (haz. N. ADIGÜZEL, R. GÜNDOĞDU), Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- AKKUŞ, M. (1991). *Nef'i Sanatı ve Türkçe Divanı (İnceleme - Karşılaştırmalı Metin)* (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- AKÜN, Ö. F. (2014). *Divan Edebiyatı*, İstanbul: İSAM Yay.
- AKSAN, D. (1999). *Anlambilim- Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınları.
- AKSOY, Ö. A., ve diğerleri. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü 6 c.*, Ankara: TDK Yay.
- AKSOYAK, İ. H. (2015). "Lütfi, Ahmed Lütfi Efendi", <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-ahmet-lutfi-efendi>, (Erişim Tarihi: 13.05.2022)
- AKYÜZ, H. (2014). Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 41, 373-397.
- AKÜN, Ö. F., (2014). *Divan Edebiyatı*, İstanbul: İSAM Yay.
- ALBAYRAK, Ç. (2009). *Ağazâde 'Örfî Divânı (Transkripsiyonlu Metin Aktarımı)*, (Yüksek Lisans Tezi) Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- ALBAYRAK, N. (2007). "Redif", TDV İslam Ansiklopedisi, <http://islamansiklopedisi.org.tr/redif-edebiyat>, (Erişim Tarihi: 05.05.2022)
- ALKAN, A. (2020). *Türk Edebiyatında Lugaz ve Sıdkî Efendi'nin Mecmû'a-yı Hafıza'sı* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- ALPAYDIN, B., YILMAZ, M. (2021). *Tezkire-i Şu'arâ*, İstanbul: DBY Yay.
- ALTUNTAŞ, H., ŞAHİN, M. (2009). *Kur'an-ı Kerim Me'âli*, Ankara: DİB Yay.
- ARAT. R.R. (2007). *Eski Türk Şiiri*, Ankara: TTK Yay.
- ARIKAN, F. B. (2011). *Ali Emirî Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50a-90b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

- ATİK GÜRBÜZ, İ. (2011). *İlahî-zâde Mehmed Emîn Vâsık Dîvânı*, Ankara: Grafik Yay.
- AYAN, H. (1990). *Nesimî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- AYAR, N. (2011). *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (vr. 245-280 Metin - İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- AYDEMİR, Y., ÇELTİK, H. (2012). *Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi -Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri-*, Ankara: Kurgan Edebiyatı Yay.
- BABACAN, İ. (2012). *Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî (Hint Üslubu)*, Ankara: Akçağ Yay.
- BABİNGER F. (1992). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* (Çev. Coşkun ÜÇÖK), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yay.
- BİLKAN, A. F. (1986). Tezkirelerde Tenkid, *Millî Kültür*, sayı 52, s. 64-72.
- BİLKAN, A. F. (1997). *Türk Edebiyatı Dizisi Nâbî Divanı I-II*, İstanbul: MEB Yay.
- BURSALI MEHMED TAHİR. (2016). *Osmanlı Müellifleri*, c.3, (haz. MEHMET ALİ YEKTA SARAÇ). Ankara: TÜBA Yay.
- CENGİZ, H. E. (1986). Divan Şiirinde Musammatlar, *Türk Dili Aylık Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, yıl:36, c.LII, sayı:415,416,417, Temmuz-Ağustos-Eylül, 291-429.
- CERGİBOZAN, İ. H. (2017). *Milli Kütüphane'de 06 MİL A 7300 Numaralı Mecmuası Sırrî Adlı Şiir Mecmuası (İnceleme- Metin)*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇAĞRICI, M. (2002). “Kur'an Kursu” TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran-kursu>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).
- ÇAVUŞOĞLU, M. (1986). Divan Şiiri, *Türk Dili Aylık Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, yıl:36, c.LII, sayı:415,416,417, Temmuz- Ağustos- Eylül, 1-77.
- ÇELİKDEMİR, M. (2019). *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty1337 Numarada Kayıtlı Lugaz Mecmuası İnceleme Çeviri Yazılı Metin* (Yüksek Lisans Tezi) Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇELTİK, H. (1998). *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- ÇELTİK, H. (2008). *Dîvân Sahibi Rumelili Şairlerinin Şiir Dünyası*, Ankara: MEB Yay.
- DEMİR, İ. (2014). Güneybatı Anadolu Ağızlarındaki Pekiştirme Ekleri Üzerine, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/2, 106-124.
- DEMİR, S. (2012). *Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kitaplığı Manzum 719'daki Lugaz Mecmuası (vr. 1b - 39a, İnceleme - Metin)* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- DEMİREL, Ş. (2009). XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hikemî tarz-Mahallileşme, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/2 Winter, 246-273.
- DEVELLIOĞLU, F.(1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, C. (düz.) (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: AÜ Basımevi.
- DİLÇİN, C. (1986). Gazel, *Türk Dili Aylık Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, yıl:36, c.LII, sayı:415,416,417, Temmuz- Ağustos- Eylül, 78-247.
- DİLÇİN, C.(1995). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yay.
- ECE, S. (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*, Erzurum: Eser Basım Yay.
- EKMEKÇİ AŞAN, G. (2021). Türk Dilinin Tarihi Gelişimi İçinde Bildirme Ekinin (+Dİr/+DÜr) Yapısal ve Anlamsal İşlevleri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(74), 2440-2457. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2684>
- ERGİN, M. (1992). *Edebiyat Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yay.
- EYDURAN, A. (1997). Anadolu Sahası Tezkirelerinde ve Bazı Tarih Kitaplarında Geçen Arapça Dua Cümleleri, *Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. I (2): 127-172.
- GÖRE, Z. (2007). Adnî Divânı'nda Ahenk Unusurları, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, 405-422.
- GÜLSEVİN, G. (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: TDK Yay.
- GÜMÜŞKILIÇ, M.(1997). *18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri*, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

- HATUNOĞLU, Ö. (2013). *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (Vr.334b-383b) (İnceleme - Metin)* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- HORATA, O. (2019). *Has Bahçede Hazan Vakti XVII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay.
- İPEKTEN, H. (1996). *Dîvân Edebiyatında Edebî Muhitler*, Ankara:TDK Yay.
- İPEKTEN, H. (2015). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, İstanbul: Dergâh Yay.
- İPEKTEN, H. (1990). *Nâ'îlî Divanı*, Ankara:Akçağ Yay.
- İZ, M. (1997). *Tasavvuf Mahiyeti, Büyüklere ve Tarikatler*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- KAPLAN, H. (2017). 18. Yüzyılda Bir İntihalin Yansıması: Vâsık'ın Bâkî'yi İntihalleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6/ 14, s. 90-106.
- KAPLAN, H. (2013). *Bâkî'nin Ses Dünyası*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KARABEY, T. (2015). *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- KARACAN, T. (1991). *Bosnalı Alaaeddin Sabit Divan*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- KARAIŞMAİLOĞLU, A. (2001). *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yay.
- KARTALLIOĞLU, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Ankara: TDK Yay.
- KARTALLIOĞLU, Y.(2008). “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?”, *Turkish Studies*, (3/6). 450-470.
- KAVAK, N. (2015). Osmanlı Muhakeme Sisteminde kâtiplik Mesleğinin Yeri ve Önemi, *PJESS*, 2(2), 1-10.
- KAYA, B. A. (2011). Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6, 11-54.
- KAYA, H. (2015). Tekirdağlı Divan Şairleri, *Rodosto'dan Süleymanpaşa'ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, (Namık Kemal Üniversitesi 26-27 Mart 2015), Ed. Murat Yıldız: Kitapevi, 489-510, İstanbul.

- KAYIŞ, N. (2020). *Berlin Milli Kütüphanesi ms. Or. Oct 2216 numarada kayıtlı şiir mecmuası (2a-35b) (İnceleme-Metin-Nesre Çeviri ve Mestap'a Göre Tasnifi)*. (Yüksek Lisan Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- KESİK, B. (2018). Tekirdağlı Mustafa Zihnî ve Şiirleri, 2. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kongre e- Kitabı (Antalya 4-7 Nisan 2018)*, Ed. Kadir Ulusoy: 298-318, Antalya.
- KİP, N. (2011). *Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (80b-121b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- KOCAKAPLAN, İ. (1992). *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, İstanbul: TDK Yay.
- KOÇAOĞLU, B., DURAN, A. (2020). Osmanlı Devleti'nde Ceza Yaşı ve Bulûğ Meselesi (1847-1917). *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarihın Peşinde (The Pursuit Of History International Periodical For History and Social Research)*. (12/24). 23-36.
- KOÇ KESKİN, N. İ. (2018). *17. Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri, c. I-II*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- KORTANTAMER, T. (1993). *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Ankara: Akçağ Yay.
- KÖKSAL, M. F. (2012) *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yay.
- KUNT, M. ve diğerleri. (2002) . *Türkiye Tarihi 3 1600-1908*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- KURNAZ, C. (1996). *Hayâlî Divânı'nın Tahlili*, İstanbul: MEB Yay.
- KURNAZ, C., ÇELTİK, H. (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- KURT, Y. (1993). *Osmanlıca Dersler II*, Ankara: Ecdâd Yayım - Pazarlama.
- KURTOĞLU, O. (2004). *Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap.
- KÜÇÜK, S. (2015). *Bâkî Divanı (Tenkitli Basım)*, Ankara: TDK Yay.
- LAÇİN, H. (2011). *Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (39b-80a) Çeviriyazımı ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- LEVEND, A. S. (1943). *Divan Edebiyatı -Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar-*, 2. bs., İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- LEVEND, A. S. (1988). *Türk Edebiyat Tarihi*, Ankara: TTK Yay.

- MACİT, M. (1994) *Nedîm Divanı İnceleme-Tenkidli Metin*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MACİT, M. (1996), *Divân Şiirinde Ahenk Unsurları*, Ankara: Akçağ.
- MENGİ, M. (1994). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Tarihi Metinler*, Ankara: Akçağ Yay.
- MERMER, A. (1991). *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Ankara: AKDITYK Yay.
- MERMER, A., KOÇ KESKİN, N. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.
- MUALLİM NACİ. (1987). *Lügat-ı Naci*, İstanbul: Çağrı Yay.
- MUM, C. (2003). “*Halepli Edîb Divânına Göre XVIII. Yüzyıl Türkçesinin Bazı Fonolojik Özellikleri*”. Bilig. (27). 51-70.
- MÜTERCİM ASİM EFENDİ. (2000). *Burhân-ı Kâtı* (haz. M. ÖZTÜRK, D. ÖRS). Ankara: TDK Yay.
- OKÇUOĞLU, A. (2019). *Millet Kütüphanesi 567 Numaralı Lugaz Mecmuası (Metin - İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- ONAY, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (haz. CEMAL KURNAZ), Ankara: TDV Yay.
- OY, A. (1995). *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şair ve Yazarlar*, Tekirdağ: Tekirdağ Valilik Yay.
- ÖZBALCI, M. (1996), *Yahya Kemâl'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Samsun: Sönmez Matbaası.
- PALA, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ yay.
- PARLATIR, İ. (2012). *Fuzulî Türkçe Divan*, Ankara: Akçağ Yay.
- PARLATIR, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yay.
- REDHOUSE, J. W. (2011). *Turkish and English Lexicon New Edition*, İstanbul: Çağrı Yay.
- SAĞLAM, A. (2016). *Taşlıcalı Yahya Bey ve Hamsesi*, (Doktora Tezi), Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- SARAÇ, M. A. Y. (2010). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3. bs., İstanbul: Gökkubbe Yay.

- SARAÇ, M. A. Y. (2019). *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat ve Biçim-Ölçü-Kafiye*, Ankara: TDK Yay.
- SEFERCİOĞLU, M. N. (2001). *Nev'î Divânı'nın Tahlili*, Ankara: Akçağ Yay.
- ŞAKAR, M. (2021). "Kim âşık olur da aşkını gizler, iffetli davranır ve bu sebepten ölürse, şehit olarak ölür." hadisinin sıhhati ile ilgili görüşler ve değerlendirmesi, *Marifetname* 8/2 (December 2021): 729-755 <https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1006080>
- ŞEMSETTİN SAMİ. (1995). *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yay.
- TARLAN, A. N. (2021). *Edebiyat Meseleleri*, (haz. EMRAH GÖKÇE), Ankara: Akçağ yay.
- TARLAN, A. N. (2013). *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Ankara: Akçağ Yay.
- TİKEN, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, Ankara: TDK Yay.
- TUMAN, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. (haz. C. KURNAZ, M. TATÇI) Ankara: Bizim Büro Yay.
- TURAN, L. (2011). "İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lutfî'nin Hânkâh-Nâmesi", *Türk Bilig*, (21), 30-31.
- ULUDAĞ, S. (1977). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay.
- ÜNVER, İ. (1993). "Çeviri yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, C XI, S 1, s. 51-89.
- ÜNVER, İ. (1986). Mesnevi, *Türk Dili Aylık Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, yıl:36, c.LII, sayı:415,416,417, Temmuz- Ağustos- Eylül, 430-563.
- ÜZGÖR, T. (1991). *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara: AKDİTYK Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- YAKIT, İ. (2003). *Türk- İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken.
- YAVUZ, B. ve diğerleri. (2016). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yay.
- YAVUZ, K. (2016). *Muhibbî Divanı Bütün Şiirleri Kânûnî Sultan Süleyman c. I-II*, İstanbul: TYEKB Yay.
- YETİŞ, K. (1988). "Ahenk", TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahenk#2-edebiyat>, (Erişim Tarihi: 22.05.2022)

YILMAZ, K. H. (2008). Farsça Kaynaklı Bir Atasözünün Divan Şiirindeki Görünümleri Üzerine: Kadr-i Zer Zerger-Şinâsed Kadr-i Gevher Gevherî. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 92-102. DOI: 10.34083/akaded.694189.

YILMAZ, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yay.

YORULMAZ, H. (1996). *Dîvân Edebiyatında Nâbî Ekolü -Eski Şiirde Hikemiyat-*, İstanbul: Kitabevi Yay.

YÜCEBAŞ, A. H. (1939), *Tekirdağlı Şairler*, İstanbul: İstanbul Cumhuriyet Matbaası.

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list>

<https://ekitap.ktb.gov.tr/>

<http://www.isam.org.tr/>

<http://lugatim.com/>

<https://lugat.osmanlica.online/>

<http://teis.yesevi.edu.tr/>

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

<http://yazmalar.gov.tr/>

¹⁵¹⁹ Bu sözlük, kelimenin herkes tarafından bilinen veya sözlükte kolayca bulunabilen anlamı üzerine değil daha ziyade şairin ona yüklediği mecazî anlam veya anlamlar etrafında oluşturulmuştur. Yani kelimenin bilinen ilk anlamının dışında telmih, teşbih, istiare gibi mecaza dayalı sanatlarla kazandığı yeni anlamlara dikkat çekilmek istenmiştir. Madde başı olan kelimelerin önce hangi dile ait olduğu “*Far., T., Ar., Yun.*” gibi kısaltmalarla gösterilip, o kelimenin şiirde kazandığı yeni ve farklı anlama yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamlarını verirken kaynaklar kısmında yer verilen sözlüklerden yararlanılmıştır. Madde başı hâlinde verilen kelimelerin bir ekle ya da bir terkiiple oluşturduğu yapılar da kelimeler tekrar yazılmamış, alt kısımda kelimenin ilk harfi kaydedildikten sonra ek veya terkip bunun hemen ardına getirilmiştir. Bu kısımda kelimeye yüklenen anlam yazılmış ve bu anlamın geçtiği nazım şekli de parantez içinde “*K., MSN., TR., MUS., G.*” gibi kısaltmaların yanında yer aldığı şiir ve beyit numarası yazılmıştır. Burada metindeki tüm geçtiği yerler kaydedilmemiş, birkaç örnek vermekle yetinilmiştir. Bu sözlüğün hazırlanmasında Lebîb Dîvânı’nın sözlük kısmı (Kurtoğlu, 2004) model olarak alınmıştır.

- A -

a'dâ: *Ar.* Düşman.

a.-ı a'dâ: Düşmanın eziyetleri
G.90/3

a.-ı bed-girdâr: Kötü tabiatlı
düşmanlar, rakipler MUS.50/6

âb: *Far.* Su; göl, deniz; kaynak, kuyu.

â.-ı engûr: şarap G.292/3

â.-ı fîkr: Düşünce suyu L.8/5

â.-ı firâk: Ayrılık suyu G.207/2

â.-ı gül-kand: Gül şekerli su,
Sultan III. Ahmed'in yaptırdığı
çeşmeden akan su TR.89

â.-ı hayât-ı atîye: Hediyenin
hayat suyu K.8/3

â.-ı hayvân: Şair Zihnî'nin
temiz şiir tarzı K.9/22

â.-ı ineb: Üzüm suyu, şarap
G.325/3

â.-ı mihr: Güneş suyu G.223/3

â.-ı rûy-ı ehl-i hayr: Mustafa
Ağa TR.74/1

â.-ı şebâb: Gençlik suyu
MUS.7/I-2

abd: *Ar.* Kul, köle.

a.-i âciz: Ahmed Lutfî K.13/44

a.-i fakîr: Ahmed Lutfî K.4/17

a.-ı kem: Ahmed Lutfî
MSN.1/64

a.-i zelil: Ahmed Lutfî
MUS.63/4

abher: *Ar.* Nergis.

a.-i hasret: Hasret Nergisi
G.57/4

âdet: *Ar.* Herkes tarafından uyulan hal,
olagelmiş, alışılmış şey, usul, görenek.

a.-ı hasret: Hasretin usulü
G.56/2

âdû: *Ar.* Düşman.

â.-yı cân-güdâz: Cana işleyen
düşman, gece G.2235

âfet: *Ar.* İnsanı şaşkına çevirip aklını
başından alacak kadar güzel kadın.

â-i devrân: Zamanın etkileyici
kadını MUS.34/2

âfitâb: *Far.* Güneş.

â.-ı âlem-ârâ: Âlemi süsleyen
güneş, sevgili G.195/1

â.-ı âsumân: Şair Örfî TR.80/3

â.-ı burç-ı vefâ: Şair Zihnî
K.9/14

â.-ı çarh u sürûr: Sâgar
MUS.6/I-3

â.-ı devlet: Halil G.236/1

â.-ı evc-i irşâd: Şeyh
Mehammed Efendi El-Kâdirî TR.57/2

â.-ı matla'-ı devlet: Sâlim
Efendi TR.130/4

â.-ı rahşân: Şair Zihnî K.9/19

â.-ı ruhsâr: Yanak güneşi
G.316/4

â.-ı şehir ü bahr u kemâl:
Sevgili MUS.38/7

âgûş: *Far.* Kucak.

â.-ı gam: Gam kucağı G.208/2

âhû: *Far.* Ceylan.

â.-yı iştiyak: Arzu duyulan,
özlenen ceylan G.204/4

â.-yı neşât: Sevinç ceylanı
G.208/4

â.-ı vatan: Vatan ceylanı
G.280/2

âlâm: *Ar.* Elemler, acılar.

â.-ı hasret: Hasretin acıları
G.54/1

andelîb: *Ar.* Bülbül.

a.-i çemen-i şevk ü tarab: Şair
Zihnî MSN.1/3

a.-i çemenistân-ı cefâ vü evzâ:
İnilti ve sıkıntı çimenliğinin bülbülü
MUS.3/I-1

a.-i hoş-nevâ: Şeyh
Mehammed Efendi El-Kâdirî'nin
evladı TR.57/5

a.-i gülşen-i irfân: Sâlim
Efendi TR.130/4

ârâyiş: *Far.* Süs, ziynet, bezek.

â.-i mecmû'a-ı erbâb-ı zekâ:
Nahlî Efendi'nin şiirleri K.12/7

ârûs: *Ar.* Gelin.

â.-ı kâm: Arzu ve istek gelini
TR.22/3

Âsaf: *Ar.* Hz. Süleyman'ın ünlü veziri
“Asaf bin Berhiyâ”nın ismi sonradan
övgü sıfatı olarak sadrâzamlar, vezirler
için kullanılmış ve kelime zamanla
teşmil yoluyla “vezir” anlamına
gelmiştir.

â.-ı ekrem: Damat İbrahim
Paşa K.2/3

â.-ı yektâ: Vezir (Kabakulak)
İbrahim Paşa TR.91/5

âsâr: *Ar.* Eserler, izler.

â.-ı muhabbet: Sevginin izleri
G.66/2

âsitân: *Far.* Eşik; dergâh, tekke.

â.-ı bülbül: Bülbül eşiği,
Tekirdağ mahkeme binası G.322/2

âsiyâb/âsiyâ: *Far.* Değirmen, su
değirmeni.

â.-ı elem ü hicr: Ayrılık ve
keder değirmeni MUS.18/1

âşık: *Ar.* Birine veya bir şeye aşırı
sevgi duyan kişi, tutkun.

â.-ı bî-çâre: Çaresiz âşık
G.85/4

â.-ı bî-tâkat: Dermansız âşık
G.116/1

â.-ı gam-hâr: gamlı âşık
MUS.5/VI-2

â.-ı hayrân: Hayran âşık
G.225/1

â.-ı mahzun-ı nâ-kâm:
Muradına erememiş mahzun âşık
MUS.46/2

â.-ı meyyâl: Çok çok meyleden
âşık MUS.5/IV-1

â.-ı nâ-kâm: Muradına
erememiş âşık MUS.5/VIII-1

â.-ı nâlân: İnleyen âşık
MUS.54/3

â.-ı nâ-şâd: Mutsuz âşık
G.171/3

â.-ı sâdık: Ahmed Lutfî
MUS.24/3

â.-ı ser-bâz: Korkusuz âşık
G.281/2

â.-ı zâr: İnleyen âşık MUS.43/3
âşiyân: *Far.* Kuş yuvası; ev, mesken.

â.-ı bülbül: Bülbül yuvası,
Tekirdağ mahkeme binası G.322/1

âteş: *Far.* Odun, kömür vb. maddelerin
tutuşup yanması ile beliren ışıık.

â.-ı aşk: Aşk ateşi MUS.52/3

â.-i firkat: Ayrılık ateşi
MUS.98/4

â.-i iflâs: İflas ateşi K.2/33

â.-i hicrân: Ayrılık ateşi
MUS.7/I-4

â.-i sûzân: Yakıcı ateş G.70/3
ay: *T.* Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne
yansıtan ve dünyamızın tek uydusu
olan gök cismi, kamer, mah.

a.lı günlü sâat: Sevgilinin alnı
ve yüzü G.111/4

âyîne: *Far.* Ayna.

â.-i âlem-nümâ: Hacı
Mehammed Ağa'nın evinin pencereleri
TR.127/10

â.-i ruhsâr: Yanak aynası
G.12/4

â.-i tâli': Kader aynası K.8/4
ayn: *Ar.* Bir şeyin aslı, kendisi, tâ
kendisi, zâtı; göz; kaynak.

a.-ı ibret: İbret gözü MUS.27/4

a.-ı rahmet: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/36

a.-ı saadet: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/32, sevgilinin
gözleri G.40/4

ayna: *Far.* Karşısındaki şeylerin
görüntüsünü aksettiren, özellikle
insanların kendilerini görmek için
kullandıkları, arkası sırlanmış cam
veya madenden levha, gözgü.

a.-ı mercân: Sevgilinin kanlı
gözü G.109/1

- B -

bâb: *Ar.* Kapı.

b.-ı ümîd: Ümit kapısı G.3/3

bâd: *Far.* Rüzgar, yel.

b.-ı cinân: Cennet rüzgarı
L.16/6

b.-ı ecel: Ecel rüzgarı, ölüm
TR.10/2

b.-ı hazan: Sonbahar rüzgarı,
ölüm TR. 39/4

b.-ı keder: Keder rüzgarı
G.58/5

b.-ı mevt: Ecel rüzgarı, ölüm
TR.20/5

b.-ı seher: Saba rüzgarı, postacı
MUS.91/1

bâde: *Far.* Şarap, içki.

b.-i gaflet: Gaflet şarabı
MUS.1/IX-1

b.-i gam: Gam şarabı G.279/1
b.-i gül-fâm: Gül renkli şarap
MUS.46/2
bâğ: *Far.* Bahçe, yeşillik.
b.-ı irfân: irfan bağı TR.45/2
b.-ı mihnet: Eziyet bahçesi
G.58/5
bâğbân: *Far.* Bahçıvan.
b.-ı çemenistân-ı hulûs: Şevkî
İsmail Efendi MSN.2/2
b.-ı çemenistân-ı suhan: Nahlî
Efendi'nin şairlik mizacı K.12/11
bahr: *Ar.* Deniz.
b.-i dil: Gönül denizi K.12/14
b.-i elem: Elem deniz G.135/5
b.-i ihsân: Cömertlik denizi
TR.113/7
bahşâyîş: *Far.* Bağışlama, ihsan;
affetme.
b.-i Vehhâb-ı bî-minnet: Şiir
G.166/5
bahşîş: *Far.* Bir hizmet karşılığında bir
kimseye fazladan verilen para; hediye.
b.-i bî-imtinân: İskender
Ağa'nın kızı TR. 64/1
baht: *Far.* Felek, talih.
b.-ı siyah: Kara talih G.63/2
bâl: *Far.* Kanat.
b.-ı Hümâ-yı devlet: Şair
Zihni'den gelen mektup K.9/11
bâlîn: *Far.* Yastık.
b.-i rüzgâr-ı denî: Alçak
feleğin yastığı G.230/3

bâliş: *Far.* Yastık.
b.-i hicrân: Ayrılık yastığı
G.72/3
bânû: *Far.* Kadın, hanım.
b.-ı hasret: Hasret kadını
G.51/1
b.-ı iştiyâk: Arzu duyulan
kadın G.204/1
b.-yî zer: Altın kadını G.120/1
bâr: *Far.* Yük.
b.-ı belâ: Bela yükü
MUS.1/VII-6
b.-ı cefâ: Cefa yükü G.199/4
b.-ı gam: Gam yükü G.72/4
b.-ı firâk: Ayrılık yükü G.194/1
b.-ı hasret: Hasret yükü G.49/2
b.-ı nâz: Naz yükü G.199/4
bârân: *Far.* Yağmur.
b.-ı belâ: Bela yağmuru TR.1/2
b.-ı kerem: Cömertlik yağmuru
MUS.98/5
b.-ı nisân-veş: Ahmed
Lutfî'nin gözyaşı G.322/2
bâzû: *Far.* Güç, kuvvet.
b.-ı zer: Altının gücü G.120/2
beççe: *Far.* İnsan veya hayvan
yavrusu.
b.-i bülbül: Bülbül yavrusu
G.276/2
bed: *Far.* Kötü.
b.-hûy: Gönül G.231/1
b.-kâr: Gönül G.231/1
b.-nihâd: Gönül G.231/1

b.-sirişt: Gönül G.231/1
bedr: Ar. Ayın on dördüncü gecesindeki şekli , dolunay.
b.-i temâm: Sevgilinin yüzü MUS.19/5
belâ: Ar. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, badire, dert, gam, keder.
b.-ı hasret: Hasret belası G.55/1
bende: Far. Kul, köle.
b.-i bî-iştibâh: Tekirdağ halkı K.13/11
b.-i efgende: Düşkün kul, sevgili dışındaki bütün güzeller MUS.61/3
b.-i kemter: Hakir kul, Ahmed Lutfî L.9/5
beng: Far. Ban otu denen bitki ve bunun afyon gibi uyuşturucu, keyif verici tohumu.
b.-i elem ü keder: Keder ve elemin keyif verici tohumu G.279/1
berrâk: Ar. Bulanık olmayan, duru, temiz, saf
b. sîne: Gümüş ayna G.111/3
berât: Ar. Bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge, müsâade, izin; ferman.
b.-i ikbâl: Şair Zihni'nin manzum mektubu MSN.1/33
b.-i saadet: Şair Zihni'den gelen mektup K.9/11

beyâbân: Far. Çöl, sahra.
b.-ı belâ: Bela çölü G.208/5
beyt: Ar. Ev.
b.-i ahzân: Hüzünler evi G.150/2
b.-i Hak: Kabe G.91/1
bî: Far. Farsça olumsuzluk ön eki.
b.-baht: Gönül G.231/1
b.-bedel-i mahbub-ı âlî-şân: Ahmed Lutfî'nin torunu Osman G.263/4
b.-sitâre: Gönül G.231/1
bihâr: Ar. Denizler.
b.-ı firâk: ayrılık denizleri G.211/5
bihişt: Far. Cennet, uçmak.
b.-i kûy: Sevgilinin mahallesi G.331/2
bister: Far. Yatak, döşek.
b.-i mihnet: Sıkıntı yatağı; Ahmed Lutfî'nin çektiği hastalıklı hal TR.66/2
bûm: Far. Baykuş.
b.-ı gam: Gamın baykuşu G.276/4
b.-ı merahsız: Merhametsiz baykuş G.72/3
bûstân: Far. Çiçek bahçesi, güzel kokulu çiçeklerle dolu yer, bostan.
b.-ı bülbül: Bülbülün çiçek bahçesi, Tekirdağ mahkeme binası G.322/3

bûy: *Far.* Koku.

b.-i iştiyâk: Arzu duyulan koku
G.204/3

b.-i vatan: Vatan kokusu
G.280/1

b.-i zer: Altın kokusu G.120/8

bükâ: *Ar.* Ağlama, ağlayış.

b.-yı hasret: Hasret ağlaması
G.55/2

bülbül: *Far.* Çok güzel öten,
sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.

b.-i bağ-ı belâgat: Nahlî Efendi
K.12/2

b.-i bâğ-ı kemâl: Şair Örfî
TR.80/3

b.-i bâğçe-i hüsn ü edâ: Şevkî
İsmail Efendi MSN.2/2

b.-i dil: Ahmed Lutfî'nin gönül
bülbülü K.11/12

b.-i gûyâ: Molla Osman TR.
49/4

b.-i gülşen-i şî'r ü inşâ: Şair
Zihnî MSN.1/2

b.-i hazân: Ahmed Lutfî K.7/2

b.-i nâlân: İnleyen bülbül,
Ahmed Lutfî G.203/2

- C -

câm: *Far.* Kadeh.

c.-i hasret: Hasret kadehi
G.54/5

câme: *Far.* Elbise, çamaşır, giysi.

c.-i hicrân: Ayrılık elbisesi
MUS.2/III-5

câmi': *Ar.* Müslümanların, içinde vakit
namazlarıyla cuma ve bayram
namazlarını kıldıkları ve ibadet ettikleri
mihraplı, minberli, genellikle minareli
binâ, büyük mescit.

c.-i hüsn: Güzellik camisi
(güzelliği toplayan) G.45/5

ced: *Ar.* Ata, dede.

c.-i pâk: Teretemiz ata, Hz.
Muhammaed G.203/3

cefâ: *Ar.* Sıkıntı, eziyet.

c.-yı hasret: Hasretin eziyeti
G.55/5

cellâd: *Ar.* Can alıcı, can kıyıcı kimse.

c.-i gam: Gam celladı
MUS.40/3

cennet: *Ar.* İmanlı ve iyi kimselerin
ölümden sonra Allah tarafından
mükâfat olarak konulacakları ve içinde
ebediyen yaşayacakları, her türlü
tasavvurun üstünde güzellik ve
nîmetlerle dolu yer; gönül açıcı yer.

c.-i Adn: Gül Bahçesi K.11/9

cevher: *Ar.* Var olan bir şeyin özü,
esas, varlığındaki maya, gevher;
kıymet, değer.

c.-i irfân: Marifetin özü G.166

ceyş: *Ar.* Ordu, asker

c.-i çemen: Çimenlik ordusu
K.4/7

c.-i gam: Gam ordusu G.213/5

c.-i masraf: Masraf ordusu;
şairin masrafları. K.2/32

cidâl: *Ar.* Savaş, cenk, kavga.

c.-ı hasret: Hasret savaşı
G.58/1

cûy: *Far.* Irmak.

c.-ı hasret: Hasret ırmağı
G.51/3

c.-ı iştiyâk: Arzu duyulan
ırmak G.204/6

- Ç -

çarh: *Far.* Gökyüzü, felek; Tâlih, baht,
zaman, devrân.

ç.-ı denî: Alçak felek G.323/1

ç.-ı gaddâr: Acımasız felek
MUS.29/2

ç.-ı kec-rev: düşüncesi kötü
olan felek G.122/4

çârsû: *Far.* Çarşı.

ç.-ı hasret: Hasret çarşısı
G.51/2

çâş: *Far.* Tahıl yığını, hububat.

ç.- ı gam: Gamin tahıl yığını
G.47/6

çerağ: *Far.* Yağ kandili, mum veya
meşale gibi ışık veren şey.

ç.-ı dehr: Zamanın kandili
K.8/33

ç.-ı rey: Damat İbrahim
Paşa'nın düşünce kandili K.2/6

çeşm: *Far.* Göz.

ç.-i cân: Can gözü MSN.3/31

ç.-i felek: Feleğin gözü TR.14/2

ç.-i giryân: Ağlayan göz
MUS.100/1

ç.-i hayal: Hayal gözü G.280/3

ç.-i pür-hûn: Kan dolu göz
G.185/3

ç.-i zamân: Zamanın gözü
TR.105/1

çeşme: *Ar.* Bir kaynaktan gelip bir
haznede toplanan veya borularla
getirilen suların, kullanılmak amacıyla
üzerindeki musluklar vasıtasıyla
akıtılması için yapılmış küçük tesis.

ç.-i Kevser: Sevgilinin dudağı
G.99/1

- D -

dâd: *Far.* Verme, veriş; bağış, ihsan.

d.-ı Hak: Şiir G.166/2

dâm: *Far.* Tuzak.

d.-ı hasret: Hasret tuzağı
G.54/4

dâmen / dâmân: *Far.* Etek, uç.

d.-i afv: Af eteği G.6/5

d.-i hasret: hasretin ucu G.47/2

d.-i hünkâr: Hükümdarın eteği
G.302/4

d.-i sabr: Sabır eteği G.293/2

dâne: *Far.* Tohum, hububat; tohum
gibi ufak, yuvarlak şeyler için
kullanılır, tâne.

d.-i hâl: Ben tanesi G.153/2

darb: *Ar.* vurma, vuruş.

d.-ı nigâh: Bakış vuruşu
G.294/4

dârû: *Far.* İlaç.

d.-yı lutf: Lütuf ilacı G.20/1

dâye: *Far.* Süt nine, bir çocuğa süt veren ve bakan cariyeye, dadı.

d.-i gerdûn-ı denî: Alçak feleğin dadısı G.208/2

defter: *Far.* Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi.

d.-i a'mâl: Amel defteri G.96/2

d.-i ömr: Hayat TR.37/1

dem: *Ar.* Kan.

d.-i hançer-i âzâr: İncitme hançerinin kanı MUS.55/1

dem: *Far.* Zaman, çağ.

d.-i sürûr ü safâ: Bahar vakti
K.4/24

der: *Far.* Kapı.

d.-i maksud: Arzularda kavuşma kapısı G.4/3

d.-i cânân: Sevgilinin kapısı
G.140/1

dermân: *Far.* Deva, ilaç; çare, çıkış yolu.

d.-ı hasret: Hasret ilacı G.52/5

deryâ: *Far.* Deniz.

d.-ı bî-pâyân: Kıyısı olmayan sonsuz deniz MUS.62/3

dest: *Far.* El.

d.-berd-i rûzigâr: Rüzgarın soğuk eli L.9/4

d.-mâl-i hûn-âlûde: Karanfil
G.14/3

destûr: Vezir-i azam, baş vezir.

d.-ı azâm: Damat İbrahim Paşa
K.2/3

deşt: *Far.* Bozkır, ova, sahra, çöl.

d.-i gam: Gam çölü MUS.10/2

devlet: *Ar.* Mutluluk, saadet, talih, baht.

d.-i câvid: Ebedi ve daimi saadet G.100/3

devr: *Ar.* Dönem, çağ, zaman.

d.-i Kamer: Ahir zaman
TR.39/2

dîde: *Far.* Göz.

d.-i giryân: Ağlayan göz
MUS.91/1

dil: *Far.* Gönül.

d.-i âşüfte: Ahmed Lutfi'nin düşkün gönlü MUS.1/V-2

d.-i bend: Konuşamayan gönül
MUS.6/I-3

d.-i bîmâr: Hasta gönül G.20/4

d.-i dîvâne: Delirmiş gönül
G.81/2

d.-i humar-zede: Sersem gönül
K.9/7

d.-i mahzun-ı fikâr: Yaralı mahzun gönül MUS.47/5

d.-i mecrûh: Yaralanmış gönül
K.8/33

d.-i meyyâl: Çok çok meyl eden gönül G.140/5

d.-i mihnet-zede: Sıkıntıya uğramış gönül MUS.44/5

d.-i minhet-keş-i pür-zahm: Yaralı sıkıntı çeken gönül MUS.50/11

d.-i müşevveş: Karmakarışık gönül G.300/3

d.-i nâzenîn: Berber İsmail TR.63/1

d.-i perîşân: Ahmed Lutfî'nin gönlü K.10/1

d.-i şeydâ: Çılgın gönül MUS.34/5

d.-i teşne: Susamış gönül G.244/5

d.-i vîrâne: Ahmed Lutfî'nin yıkılmış gönlü MUS.26/2

dilber: *Far.* Gönlü kendine çeken güzel kadın.

d.-i bî-akrân: Melezzâde MUS.7/I-5

d.-i bî-mihr: Merhametsiz sevgili G.104/1

d.-i mümtâz: Seçkin sevgili G.107/1

d.-i fettân: Çok fitneci sevgili MUS.81/2

d.-i gonçe-dehân: Gonca ağızlı sevgili G.252/3

d.-i mekkâr: Hileci dilber MUS.24/3

d.-i melek-manzar: Dede Sultan K.10/30

d.-i pür-tennâz: Çorlulu Rüşdî'nin şiiri K.15/2

d.-i pür-nezâket: Sâgar MUS.6/V-10

d.-i ra'nâ: Dede Sultan K.10/29
dildâr: *Far.* Sevgili.

d.-i muhabbet: Aşk kadını G.66/1

dimâğ: *Far.* Burun.

d.-i cân: Can burnu TR.60

duâ: *Ar.* Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.

d.-yı Kadeh: Kadeh duası G.184/7

d.-yı ömr-i devlet: Bâzergânzâde Mehemed Efendi K.7/30

d.-yı subh-gâh: Bismillâh G.1/4

dûd: *Far.* Duman.

d.-i âh: Saçlı sünbüller MSN.3/70

d.-i dil: Gönül dumanı MUS.7/I-3

d.-i hoş-bû: Hoş kokulu Sakal TR.98/4

duhter: *Far.* Kız çocuğu

d.-i Kayser: İskender Ağa'nın kızı TR. 64/6

d.-i rez: Şarap MUS.6/III-2

dünyâ: *Ar.* İçinde yaşamakta olduğumuz yer, cihân.

d.-yı mekkâr: Çok hileci dünya G.304/3

dür: *Far.* İnci.

d.-i Aden: Sevgilinin dışı MUS.8/1

d.-i bahr-i şerâfet: Sâlim Efendi'nin oğlu Râşid Ahmed Efendi TR.130/12

d.-i ed'îye-i bî-had u şümâr: Ahmed Lutfi'nin Şevkî İsmail Efendi için yazdığı manzum mektup MSN.2/7

d.-i eşâr: Şiirler incisi K.12/14

d.-i girân-kadr: Şair Zihnî K.9/19

d.-i sa'd-ahter: Nahlî Efendi'nin kızı TR.68/3

d.-i semîn: Şair Zihnî'nin manzum mektubu MSN.1/27

d.-i ummân-ı belagât: Şair Hüsnî K.3/1

d.-i ummân-ı sürûr: Şevkî İsmail Efendi MSN.2/21

d.-i yektâ: Şair Zihnî'nin gönderdiği manzum mektubun her beyti K.9/3

düzd: *Far.* Hırsız.

d.-i gam: Gam hırsız G.307/3

d.-i hançer: hançer hırsız G.7/4

d.-i mihrez: İğne hırsız, rakip MUS.3/IV-4

- E -

ebr: *Far.* Bulut.

e.-i cûd: Cömertlik bulutu TR.130/7

e.-i gam: G.219/2

e.-i güher-rîz: Şair Hüsnî'nin şairlik kabiliyeti K.3/13

e.-i gül: Gül bulutu K.5/20

e.-i siyeh: Sevgilinin kaşları G.117/3

e.-i şefkat: Vezir Ali Paşa'nın şefkati TR.99/8

edhem: *Ar.* Kara, yağız at.

e.-i baht: Bahtın yağız atı K.13/3

e.-i iclâl: Vezir İsmail Paşa'nın yücelik atı TR.113/11

efsûn: *Far.* İnsanı hükmü altına alıp kendinden geçirecek kadar kuvvetli tesir, büyüleyici etki, câzibe; büyü, sihir.

e.-ı hasret: Hasret büyü G.53/1

efyûn / afyon: Haşhaş kapsüllerinden sızan sütün pıhtılaşmasıyla elde edilen ve içinde morfin, kokain gibi uyuşturucular bulunan madde.

a.-ı gam: Gam afyonu G.261/5

e.-ı hasret: Hasret afyonu G.53/1

ehl: *Ar.* Sahip, malik; Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemaat.

e.-i iffet: Bâzergânzâde
Mehemmed Efendi K.7/1

e.-i semâhat: Bâzergânzâde
Mehemmed Efendi K.7/17

e.-i tuğyân: İran halkı
(Kızılbaşlar) TR.70/4

enhâr: Ar. Nehirler.

e.-ı hasret: Hasret nehirleri
G.49/1

esîr: Ar. Tutsak, köle.

e.-i mihnet: Eziyetin esiri
G.133/1

e.-i zülf-i cânân: Sevgilinin
saçının esiri G.29/1

eşheb: Ar. Kır at, beyaz at.

e.-i ikbâl: Vezir İsmail Paşa'nın
talih atı TR.113/11

eyyâm: Ar. Günler.

e.-ı hasret: Hasret günleri
G.54/1

e.-ı tarab: Bahar mevsimi
MUS.68/1

ezhâr: Ar. Çiçekler.

e.-ı hasret: Hasret çiçekleri
G.49/5

-F-

fahr: Ar. Övünme kaynağı ve sebebi.

f.-ı erbâb-ı ma'ârif: Şair Zihnî
MSN.1/4

f.-ı kibâr: Şair Zihnî MSN.1/8

ferâmuş: Far. Unutmak.

f.-kâr-ı lutf u iltifât: Ahmed
Lutfî K.7/5

ferz: Far. Satranç oyununda şâhın
vezîri durumunda olan ve her tarafa
doğru hareket edebilen taş, vezir.

f.-i eccl: Ecelin veziri G.80/1

feyz: Ar. Allah tarafından kula
lutfedilen ve ilham yoluyla kalbe gelen
şey, varidat.

f.-i İlâhî: Şair Hüsnî'ye ihsan
edilen şairlik kabiliyeti K.3/10

fırâş: Ar. Yatak, döşek; yatılmak için
serilen yaygı.

f.-ı firkat: Ayrılık yatağı
G.168/5

f.-ı gam: Gam yatağı MUS.49/2

fitil: Ar. Mum, kandil ve lambalarda
içtiği yağ veya gazın yanmasıyla
aydınlanmayı, çakmıklarda benzinin
yanması suretiyle bir şeyi yakmayı
sağlayan bükülmüş, dokunmuş pamuk
ip veya şerit.

f.-i lutf: Cömertlik fitili K.8/33

fitne: Far. Karışıklığa sebep olacak
kadar güzel kadın (yüz, göz vb.), âfet;
fesat.

f.-i devrân: Sevgilinin kirpiği
G.185/2

-G-

gam: Ar. Kaygı, tasa , iç darlığı.

g.-ı dendân: Diş kaygısı
G.45/3

g.-hâr-ı pür-âlâm-ı hicrân:
Ahmed Lutfî K.7/4

gamze: *Ar.* Göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket.

g.-i Tatar: Kan dökücü Tatar gamzesi G.121/5

gedâ: *Far.* Yoksul, dilenci.

g.-yî bî-nevâ: Nasipsiz dilenci, Ahmed Lutfî'nin gönlü G.271/4

germ: *Far.* Sıcak.

g.-âb-ı firâk: Ayrılık hamamı G.207/1

gevher: *Far.* Bir şeyin özü, esâsı, varlığındaki değişmeyen aslî maya, cevher; mücevher, inci.

g.-i nâ-yâb: Bulunmaz mücevher, sevgilinin dışı G.317/2

g.-i pâkize-i ummân-ı belâgat:
Şair Hüsni K.3/10

gîsû: *Far.* Saç.

g.-yî iştiyâk: Arzu duyulan, özlenen saç G.204/2

gonçe: *Far.* Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk.

g.-cik: Nahlî Efendi'nin kızı TR.68/2

g.-i bâğçe-i fehm ü zekâ: Şair Zihnî MSN.1/2

g.-i bâğ-ı letâfet: Şeyh Mehmed Efendi El-Kâdirî'nin evladı TR.57/5

g.-i baht: Baht goncası G.293/1

g.-i dil: Gönül goncası G.306/3

g.-i gülşen-i behcet: Ahmed Lutfî'nin oğlu MUS.39/2

g.-i gülzâr-ı ikbâl: Şair Örfî TR.80/3

g.-i hamrâ: Sevgilini dudağı MUS.7/II-3

g.-i handân: Gülen gonca G.225/2

g.-i nev-reste-i bâğ-ı melâhat:
Abdullah Efendi'nin oğulları TR.67/4

g.-i pâkîze-neseb: Ahmed Lutfî'nin torunu Osman TR.128/5

g.-i perniyân: güzel yumuşak gonca G.100/1

g.-i tab': Mizaç goncası G.151/2

g.-i ümîd: Ümit goncesi G.100/3

gubâr: *Ar.* Toz, ince toprak.

g.-ı hat: Yüzde çıkan tüyler K.9/10

gurre: *Ar.* Yeni doğan ay.

g.-i garrâ: Sevgilinin yüzü G.8/1

gûş: *Far.* Kulak.

g.-ı cân: Can kulağı MUS.31/1

güftâr: *Far.* Söz.

g.-ı şeker-rîz: Sevgilinin şeker saçan sözü G.45/1

göl: *Far.* Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.

g.-i bâğ-ı ezâ: Sıkıntı bağının gülü MUS.3/I-1

g.-i bâğ-ı ikbâl: Ahmed Lutfî'nin torunu Osman TR.128/4

g.-i bâğ-ı sa'âdet: Sâlim Efendi TR.130/4

g.-i bâ-hâr: Sevgili MUS.16/3

g.-i gülzâr-ı kemâl: Nahlî Efendi K.12/2

g.-i gülzar-ı vefâ: Şair Zihnî MSN.1/21

g.-i handân: Vezir Ali Paşa TR.100/11

g.-i handân-ı belâgat: Şair Hüsni K.3/1

g.-i hoş-bûy-ı gülistân-ı hüsn: Güzelliğin gül bahçesinin hoş kokulu gülü G.99/3

g.-i hoş-bûy-ı tahiyyat ü senâ: Ahmed Lutfî'nin şair Zihnî'ye hediyesi MSN.1/9

g.-i maksûd: Ulaşılmak istenilen şey MUS.12/4

g.-i nev-res: Ahmed Lutfî'nin oğlu MUS.39/6

g.-i pür-hâr: Diken dolu gül G.279/3

g.-i riyâz-ı safâ: Sâgar MUS.6/I-1

g.-i tâze-resm: Yeni tarz gül G.210/5

g.-rûy-ı zer: Altının gül suyu G.120/6

gülbün: *Far.* Gül fidanı.

g.-i bâğ-ı letâfet: Sevgili MUS.13/1

g.-i gülzâr-ı behcet: Abdullah Efendi'nin oğlu TR.67/3

g.-i pâkîze-i bâğ-ı işve: İşve bağının tertemiz gül fidanı olan sevgili G.84/2

gülistân: *Far.* Gül bahçesi.

g.-i bülbül: Bülbülün gül bahçesi, Tekirdağ mahkeme binası G.322/1

g.-i cemâl: Güzelliğin gül bahçesi TR. 98/3

g.-i hasret: Hasretin gül bahçesi G.49/3

gülşen: *Far.* Gül bahçesi, gülzar.

g.-i cennet: Sevgilinin koynu MUS.11/3

g.-i hasret: Hasretin gül bahçesi G.47/5

g.-i hüsn-i yâr: Yârin güzelliğinin gül bahçesi MUS.1/V-6

g.-i meşşât: Şairin yazdığı kaside K.5/28

g.-i ömr: Ömrün gül bahçesi MUS.1/IX-2

g.-i ruhsâr-ı zibâ: Güzel yanağın gül bahçesi 260/2

g.-i sad-berg: Yüz yapraklı gül, Ahmed Lutfî'nin yüzü G.312/5

gülzâr: *Far.* Gül bahçesi.

g.-ı behçet: Güzelliğin gül bahçesi G.100/7

g.-ı dehr: Zamanın gül bahçesi G.213/1

g.-ı hasret: Hasretin gül bahçesi G.49/1

g.-ı hüsn ü ân: Güzellik ve hoşluğun gül bahçesi, güzeller meclisi MUS.65/4

g.-ı ismet: İffetin gül bahçesi TR. 68/2

g.-ı muhabbet: Sevginin gül bahçesi G.66/4

gümüş: T. Tabiatta altın, bakır, bâzan platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası imaline yarayan, kendine has beyaz renkte olan metal element, sim.

g.-hâne emîni: Cüzdan MUS.11/2

g. suyu: Akçe. K.2/33

-H-

hâb: Far. Uyku.

h.-ı firâk: Ayrılık uykusu G.207/3

h.-ı hasret: Hasret uykusu G.48/4

h.-ı nâz: Naz uykusu G.299/9

h.-ı rahat: Rahat uykusu G.263/4

hadeng: Far. Ok.

h.-i gamze: Gamze oku G.217/4

h.-i hicr: Ayrılık oku MUS.2/IV-1

hadîka: Ar. Ağaçları ve suyu bol bahçe.

h.-i kalb: Ahmed Lutfi'nin kalbi K.9/4

hâk: Far. Toprak.

h.-ı inâye: İyilik, yardım toprağı G.47/2

h.-ı merâm: İstek ve arzu toprağı G.307/4

h.-ı mezellet: Hakirlik toprağı MUS.4/I-10

h.-ı nâ-tüvân: Gücsüz toprak, âşığın perişan hali G.312/2

h.-ı pây: Ayağının toprağı G.74/3

hâkim: Ar. Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen.

h.-i mahkem-i rûz-ı cezâ: Allah MSN.4/2

hâl: Far. Ben, yüz ve bedendeki siyah noktalar.

h.-i Hindû: Hintli ben G.324/3

ham: Far. Eğri, bükülmüş, yay biçiminde.

h.-ı turre-i tarrâr: Sevgilinin yankesici saç lülesinin bükümü MUS.55/1

hâmûn: *Far.* Geniş ova, sahra.

h.-ı hasret: Hasret ovası G.53/2

han: *T.* Türkler'de hakana bağlı devlet başkanlarına veya müstakil beyliklerin başkanlarına verilen isim, emir.

h.-ı belâgat: Şair Hüsnî K.3/3

hançer: *Ar.* Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak.

h.-i bürrân: Çok keskin hançer G.98/3

h.-i gaddâr: Acımasız hançer MUS.40/4

h.-i hasret: Hasret hançeri G.57/1

hâne: *Far.* Ev.

h.-i dil: Gönül evi MUS.58/4

h.-i kalb: Kalp evi G.276/5

hânkâh: *Far.* Bir tarikatın, diğer tekkelerinin kendisine bağlı bulunduğu merkez durumundaki tekkesi.

h.-ı âlem: Dünya TR.57/12

hâr: *Far.* Diken.

h.-ı âzâr: İnciten diken TR.68/2

h.-ı firâk: Ayrılık diken G.211/2

h.-ı hasret: Hasret diken G.49/3

h.-ı keder: Keder diken, halkın Damat İbrahim Paşa gelmeden önce çektiği eziyetler K.2/10

h.-ı mihnet: Sıkıntı diken MUS.50/7

har: *Far.* Eşek.

h.-ı lâ-yefhem: Anlayışsız eşek, rakip MUS.28/4

h.-meniş: Eşek tabiatlı, rakip MUS.50/14

h.-tab': Eşek mizaçlı G.122/2

harman: *Far.* Tahılın saptan ayrılması için düven, makine veya hayvanla yapılan dövme işi; dövülmek için hazırlanmış ekin yığını.

h.-ı dehr: Zaman harmanı G.323/3

h.-ı hasret: Hasret harmanı G.47/6

h.-ı ömr: Hayat MUS.1/V-1

hasret: *Ar.* Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiyak.

h.-keş-i şevk ü neşât u inbisât: Ahmed Lutfi K.7/6

hasta: *Far.* Sağlığı bozuk olan kişi.

h.-ı hicrân: Ayrılık hastası G.184/3

hâtır: *Ar.* Gönül, zihin.

h.-ı âtır: Şair Zihnî'nin güzel kokulu gönlü MSN.1/11

h.-ı mahzun: Hüzünlü gönül MUS.58/5

h.-ı nâzik: Nazik gönül, Ahmed Lutfi'nin gönlü KT.1/2

h.-ı pür-nûr u latîf: Güzel ve nur dolu gönül KT.4/3

h.-ı vîrân: Yıkık gönlü
MUS.74/5

hedef: *Ar.* Nişan alınan yer, nişangâh.

h.-i tîr-i cefâ vü sitem: Sitem
ve cefa okunun hedefi, âşık G.155/5

hekîm: *Ar.* Doktor.

h.-i mutlak: Allâh K.8/34

hem: *Ar.* Gam, keder, kaygı, endişe.

h.-i neşter-i hûn-bâr: Kan
saçıcı neşter kaygısı MUS.55/1

hûn: *Far.* Kan.

h.-âb-ı hasret: Hasretin kanlı
yaşı G.48/1

h.-âbe-i gam: Gamın kanlı
suyu G.260/4

h.-ı hasret: hasret kanı G.53/3

hûrşîd: *Far.* Güneş.

h.-i himmet: Bâzergânzâde
Mehemmed Efendi K.7/3

h.-i rahşân: Parlak güneş,
sevgilinin gülen yüzü G.292/5

h.-ı sipihr-i işve: Naz göğünün
güneşi G.220/2

hûy: *Far.* Doğuştan olan tabiat,
yaratılış, mizaç; âdet.

h.-ı hasret: Hasretin mizacı
G.51/5

h.-ı zer: Altının mizacı G.120/7

hünkâr: *Far.* Padişah, hükümdar.

h.-ı muhabbet: Sevgi
hükümdarı G.66/3

hüsn: *Ar.* Güzellik.

h.-i pervâz: Uçan güzellik TR.
98/3

hüsrev: *Far.* Hükümdar, padişah.

h.-i cihân-bân: Şair Zihnî
K.9/18

h.-i iklim-i âsâyiş: Güvenli
memleketin hükümdarı G.78/4

h.-i kişver-i beşâset: Sâgarı
eline alıp eğlenen kişi MUS.6/II-10

-İ-

ırk: *Ar.* İnsan cinsinin belli başlı
çeşitlerinden her biri, nesil, sülâle,
zürriyet.

ı.-ı tâhir: Peygamber soyu
TR.39/5

ıyd: *Ar.* Bayram.

ı.-ı ekber: Sevgilini elinin
öpüldüğü bayram G.201/5

ı.-ı sa'îd ü bereket: Ramazan
ayı MUS.88/4

ı.-ı vasl: Kavuşma bayramı
MUS.4/7

-İ-

iksir: *Ar.* Eski kimyacıların, toprağı ve
madenleri altın yaptığına ve olağanüstü
kuvveti olduğuna inandıkları mevhum
sıvı.

ı.-izzet: Bâzergânzâde
Mehemmed Efendi K.7/39

ı.-i uzmâ: Degah toprağı
MSN.3/IV-6

illet: *Ar.* Hastalık.

i.-i hasret: Hasret hastalığı
G.56/1

izâr: *Ar.* Yanak.

i.-ı yasemin: Yasemin yanaklı
G.256/4

-K-

Ka'be: *Ar.* Bütün Müslümanların kiblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, Beytullah; mukaddes yer.

k.-i kûy: Sevgilinin mahallesi
G.202/5

k.-tü'l-uşşâk: Hacı Mehmed Tekyesi MSN.3/75

k.-i ulyâ: Sevgilini mahallesi
G.34/1

kad: *Ar.* Boy.

k.-i Tûbâ: Tuba ağacı gibi uzun boylu sevgili G.167/5

kafes: *Far.* Hayvanların kaçmalarını önlemek için içine kapatıldığı, aralıklı olarak yapılmış mahfaza.

k.-i marifet: Hüner kafesi
K.3/12

k.-i ten: Can kafesi K.1/13

Kahraman: *Far.* Pişdadiyân sülalesinden Şâh Tahmurs'un oğludur. Devler tarafından büyütülmüş olup Rüstem'le yaptığı savaşta yenilip ölmüştür

k.-ı gamzesi: Gamzesinin Kahraman-ı katili G.98/2

kâlâ: *Far.* Kumaş.

k.-fürûş-ı mihnet: Sıkıntı kumaşı satan kişi, Ahmed Lutfi G.51/2

k.-yı sabr: Sabır kumaşı
G.307/3

k.-yı vasl: kavuşma kumaşı
G.79/2

kalb: *Ar.* İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, seziş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın manevi varlığının merkezi, gönül.

k.-i âgâh: Her şeyden haberdar gönül MUS.29/1

k.-i gam-hâr: Gamlı kalp
G.3014/4

k.-i perîşân: Ahmed Lutfi'nin perişan kalbi MUS.95/1

kâleb: *Ar.* Kalıp.

k.-i bî-rûh: Tekfurdağı K.6/4

kâmet: *Ar.* Boy, endâm.

k.-i ar'ar: Sevgili MUS.54/1

kan: *T.* Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.

k.-ı hasret: Hasret kanı G.52/1

kasr: *Ar.* Köşk, küçük saray.

k.-ı belâ: Bela köşkü G.212/5

k.-ı dil: Gönül kasrı TR.66/3

k.-ı kalb: Kalp köşkü
MUS.6/I/2

k.-ı safâ: Huzur köşkü G.205/5

k.-ı visâl: kavuşma köşkü
G.233/4

k.-ı vücûd: Vücut köşkü
MUS.1/V-7

kâtib: Ar. Yazan, yazıcı.

k.-i kudret: Allâh TR.98/2

kavs: Ar. yay gibi olan, yay biçiminde.

k.-ı kuzah: Gök kuşağı
MUS.7/V-4

k.-ı latîf: Sevgilinin kaşları
G.40/4

kayd: Ar. Bağ, bağlama.

k.-ı gam: Keder bağı MUS.89/2

kebk: Far. Keklik.

k.-i hoş-hırâm: Hoşça salınan
keklik, sevgili MUS.45/2

kef: Elin iç kısmı, el ayası, avuç;
köpük.

k.-i ihsan: Damat İbrahim
Paşa'nın cömertlik eli K.2/13

kerem: Ar. Cömertlik, lütuf, ihsan.

k.-kân: Damat İbrahim Paşa
K.2/1

k.-ver-i ma'mûr:
Bâzergânzâde Mehmed Efendi
K.8/41

keştî: Far. Gemi.

k.-süvâr-ı nefis: Tarikat ehli
MSN.3/100

kısmet: Ar. Takdir edilmiş şey, nasip.

k.-i Mahmûd: Sultan
Mahmut'un ikramı G.88/4

kişver: Far. Memleket, ülke.

k.-i cism: Vücut askeri G.63/4

k.-i hüsn: Güzellik memleketi
G.247/3

k.-i îrâd-ı vîrân: Harap olmuş
geçim ülkesi; şairin fakirlik durumu
K.2/32

kitâb: Ar. Herhangi bir konuda
yazılmış manzum veya mensur eser.

k.-i ahterî: Hacı Mehmed
Ağa'nın evinin camları TR127/9

kufî: Ar. Kilit.

k.-ı ümîd: Ümit kilidi G.4/2

kullâb: Ar. Çengel, kanca.

k.-ı hasret: hasretin kancası
G.48/2

kumaş: Ar. İpek, yün, pamuk vb.
malzemeden makine veya tezgâhlarda
dokunmuş her türlü dokuma.

k.-ı hüsn-i pâk: tertemiz
güzellik kumaşı G.320/4

kûşe: Far. Köşe.

k.-i dâmân-ı afv: Af eteğinin
ucu K.6/26

k.-i dâmân-ı lutf: Cömertlik
eteğinin ucu MSN.3/V-4

kutb: Ar. Manevi mertebelerin en
yükseğinde bulunan kimse; zâhir ve
bâtın âlemlerinin idârecisi, âlemin
kalbi, âlemde Hakk'ın halîfesi
vaziyetindeki insân-ı kâmil.

k.-ı âlem: Abdulkâdir-i Geylânî
Tr.57/3

külbe: *Far.* Kulübe.

k.-i ahzân: Hüzünler kulübesi
MUS.50/2

külhan: *Far.* Hamamlarda döşeme
altında bulunan ve ısınmayı sağlayan
kapalı büyük ocak.

k.-ı hasret: Hasret ocağı G.47/7

künc: *Far.* Köşe.

k.-i elem: Elem köşesi G.59/2

k.-i gam: Gam köşesi G.65/1

k.-i mihnet: Sıkıntı köşesi
G.142/5

-L-

la'l: *Ar.* Kırmızı kıymetli taş; sevgilinin
dudağı.

l.-i Bedehşân: Sevgilinin ağzı
G.185/1

l-i gül-nâr: Gül dudaklı sevgili
MUS.41/2

l-i kand: Şeker dudak G.101/4

l.-i şeker-bâr: Sevgilinin şeker
yükü dudaklı G.121/2

leb: *Far.* Dudak.

l.-i deryâ: Deniz kenarı G.27/1

l.-i gonçe: Gonca dudaklı
G.168/3

l.-i gülnâr: Gül çiçeği dudaklı
sevgili MUS.36/1

l.-i kand: Sevgilinin şeker
dudağı MUS.33/1

l.-i Kevser: Sevgilinin dudağı
K.11/27

l.-i şîrîn: Tatlı dudak MUS.62/4

l.-i ünnâb: Ünnab dudaklı
sevgili G.204/5

leşker: *Far.* Asker.

l.-i hasret: Hasret askeri G.57/5

libâs: *Ar.* Giyecek şey.

l.-ı hicrân: Ayrılık elbisesi
G.58/3

-M-

mâ': *Ar.* Su.

m.-ı lutf: Cömertlik suyu
MUS.98/3

ma'cûn: *Ar.* Hamur kıvamına
getirilmiş şey.

m.-ı hasret: Hasret macunu
G.53/5

m.-ı muanber: Anber kokulu
macun, sevgilinin beni G.297/2

ma'den: *Ar.* Cevher.

m.-i kân-ı sehâ vü in'âm:
Şevkî İsmail Efendi MSN.2/1

mâh / meh: *Far.* Ay.

m.-ı cihân-ârâ: Sevgili G.8/5

m.-ı nev: Şeyh Mehmed
Efendi'nin oğlu Mehmed Tâhir
TR.39/1

m.-ı tâbân: Bâzergânzâde
Mehmed Efendi K.6/1

m.-i burç-ı i'zâz: Şevkî İsmail
Efendi MSN.2/23

m.-i burç-ı letâfet: Ahmed
Lutfî'nin oğlu MUS.39/2

m.-i burç-ı ikbâl: Şair Zihnî
MSN.1/10

m.-cebîn: Açık alınlı sevgili
MUS.101/1

m.-i çarh-ı ziyâ-sâz: Halil
MUS.14/5

m.-i enver: Sevgilini nurlu
yüzü G.171/5

m.-i işve: Naz, işve ayı
MUS.55/4

m.-i nâ-mihribân: Acımasız ay
G.151/5

m.-likâ: Ay yüzlü sevgili
MUS.68/3

m.-pîşân: Alnı ay gibi parlak
sevgili G.255/2

m.-i sipihr-i derûn: Sâgar
MUS.6/I-2

mahal: *Ar.* Yer, mekân, mevki.

m.-i menhus: Kahvehaneler
TR.93/4

mahbûb: *Ar.* Sevgili, sevilen kişi.

m.-ı bihişt: Cennet sevgilisi
MUS.48/2

m.-ı müstesnâ: Seçkin sevgili
G.314/8

mâhitâb: *Far.* Mehtap, dolunay.

m.-ı semâ-yı pür-iclâl: Sevgili
MUS.38/7

mahrem: *Ar.* Bir kimsenin sırlarını
bilecek derecede yakını ve samimi
dostu olan kimse, sırdaş.

m.-i esrâr: Sırların sırdaşı
G.61/2

mahzen: *Ar.* Yer altı deposu, ambar.

m.-i hasret: Hasret ambarı
G.47/1

marîz: *Ar.* Hasta, hastalıklı; illetli.

m.-i derd-i aşk: Aşk derdinin
hastası MUS.25/4

m.-i firâk: Ayrılık hastası
G.218/4

matla': *Ar.* Bir kaside veya gazelin
mısraları birbiriyle kafiyeli olan ilk
beyti.

m.-ı dil-dâr: Sevgilinin doğuşu
G.89/1

m.-ı nazm-ı kerîm: Bismillâh
G.1/1

m.-ı nüsha-ı dîvân-ı kemâl:
Şair Zihnî MSN.1/1

mazbata: *Ar.* İstek veya şikâyetle
bulunmak üzere birden çok kimse
tarafından imzalanarak resmî bir
makama sunulan yazı, çok imzalı
dilekçe, mahzar.

m.-ı şer'-i şerîf-i garrâ: Nahlî
Efendi'nin gönlü K.12/1

mefhar: *Ar.* Kendisiyle övünülen kişi.

m.-ı rehber-i Hak: Celvetî
şeyhi cenâb-ı Mahmud MSN.2/38

m.-i hükkâm: Abdullah Efendi TR.67/2

mekân: *Ar.* Yer, mahal.

m.-i bülbül: Bülbülün yeri, Tekirdağ mahkeme binası G.322/4

melek: *Ar.* Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sâdece Allah'a itâat etmek ve dâima hayra vâsıta olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri; güzel yüzlü, iyi huylu kişi.

m.-hisâl: Bâzergânzâde Mehmed Efendi K.8/15

menba': *Ar.* Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebd, menşe.

m.-i cûy-ı atâ vü ikrâm: Şevkî İsmail Efendi MSN.2/1

merd: *Far.* Yiğit, cesur kişi; sözüne güvenilir adam; adam, insan.

m.-i hünermend: Hasan Ağa TR.65/1

merhem: *Ar.* İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilâçların ortak adı.

m.-i zahm-ı şikâk: Açılmış yaranın merhemi, Şerîf MUS.50/3

mest: *Far.* İçkinin veya başka bir sarhoşluk verici şeyin etkisiyle kendinden geçmiş kimse; sarhoş.

m.-i mey-i aşk: Aşk içkisinin sarhoşu G.85/1

meş'al: *Ar.* Bir sopanın ucuna yerleştirilmiş yağlı paçavra vb. yanıcı maddelerin yakılması suretiyle ışık veren aydınlatma aracı; yol gösterici ışık.

m.-i tedbir: Damat İbrahim Paşa'nın yönetiminin aydınlığı K.2/6

m.-fürûz-ı şevk: Sâgar MUS.6/III-9

meşâm: *Ar.* Burun.

m.-i cân: Can burnu G.204/3

meşşâta: *Ar.* Eskiden gelinleri giydirip süsleyen, gelin başı yapan, düğün evleri için süsler hazırlayan kadın, bezekçi, mâşita.

m.-i belâgat: Şair Hüsnî K.3/7

mevhibe: *Ar.* Bağış, ihsan.

m.-i Hazret-i Hallâk-ı cihân: Allâh'ın şair Hüsnî'ye ihsan ettiği şairlik kabiliyeti K.3/10

mevsim: *Ar.* Bir takvim yılının iklim şartları bakımından farklılıklar gösteren ve ilkbahar, yaz, sonbahar, kış diye adlandırılan dört bölümünden her biri.

m.-i işret: Bahar mevsimi MUS.69/3

mey: *Far.* İçki, şarap.

m.-i gaflet: Gaflet içkisi MUS.1/II-6

m.-i hamrâ: Gözyaşı G.39/4

m.-i hâtır-küşâ: Gönül açıcı
şarap G.308/1

m.-nâb-ı firâk: Ayrılığın
tertemiz şarabı G.207/5

m.-i şevk: Şevk içkisi
MUS.58/4

m.-i tevhid: Birlik şarabı
MSN.3/40

mi'mâr: Ar. Yapı ustası, hüner sahibi.

m.-ı muhabbet: Sevgi mimarı
G.66/5

micmer: Far. Buhurdan.

m.-i hasret: Hasretin
buhurdanlığı G.108/5

miftah: Ar. Anahtar.

m.-i cennet: Allah'ı zikretmek
MSN.3/35

mihr: Far. Güneş.

m.-i âlem-tâb: Âlemi
aydınlatan güneş G.317/1

m.-i âsumân-ı kerem:
Bâzergânzâde Mehemed Efendi
K.8/10

m.-i cihân-ârâ: Cihanı
süsleyen güneş, Ahmed Lutfî'nin bahtı
G.320/5

m.-i dırahşân: Vezir Ali Paşa
TR.100/3

m.-i hüsn: Güzellik güneşi
G.146/1

m.-i münir: Nurlu güneş,
Nâkibzâde Hüseyin Efendi KT.1/23

m.-i rahşân: Bâzergânzâde
Mehemed Efendi K.6/1

m.-i sipihr-i izzet ü devlet:
Bâzergânzâde Mehemed Efendi
K.6/3

m.-tal'at: Güneş yüzlü sevgili
MUS.42/3

mir'ât: Far. Ayna.

m.-ı İskender: İskender
Ağa'nın kızının güzelliği TR. 64/5

m.-i ruhsâr: Yanak aynası
TR.98/5

m.-ı safâ-bahş-ı hakikat:
Nahlî Efendi K.12/6

m. suret uğrusu: Suret hırsız
ayna G.10/3

misâl: Ar. Benzer, gibi, manend.

m.-i ayn-ı ceryân: Âşığın gözü
G.317/1

m.-i bülbül-i şeydâ: Şair Örfî
MUS.46/5

m.-i cennet: Bahar mevsiminde
her ağacın hali MUS.68/2

m.-i ibn-i Edhem: Sevdâyî
Efendi TR.121/3

m.-i şem'-i kâfûrî: Hafız
G.194/4

m.-i tamga: Damga gibi
G.150/4

mîve: Far. Meyve kelimesini eski
metinlerdeki hali.

m.-i cennet: Cennet meyvesi G.
298/3

m.-i vasl: kavuşma meyvesi
MUS.1/VII-3

m.-i tâze-res-i bâğ-ı vefâ:
Şevkî İsmail Efendi MSN.2/2

m.-i ter: Bâdâm, kaysı, elma,
ayva G.23/4

mûr: *Far.* Karınca.

m.-ı bî-dermân: Dermansız,
güçsüz karınca, âşık G./109/2

murg: *Far.* Kuş.

m.-ı cân: Can kuşu G.109/3

m.-ı dil: Gönül kuşu, ruh:
TR.5/4

m.-ı gönül:Gönül kuşu
MUS.1/VII-4

m.-ı hüsn: Güzellik kuşu
G.154/3

m.-ı rûh: Ruh kuşu K.1/13

m.-ı seher: Seher kuşu G.119/4

m.-ı vahşi: Vahşi kuş, sevgili
G.307/2

Mushaf: *Ar.* Kur'ân-ı Kerîm, kitap.

m.-ı ruhsâr: Yanak kitabı
TR.98/2

m.-ı rûy: yüz kitabı G.324/4

mûy: *Far.* Saç.

m.-ı asfer: Sarı saç, sevgilinin
beli G.125/4

m.-ı kehrübâ: Sarı renkli saç
G.135/2

müjgân: *Far.* Kirpik.

m.-ı şimşîr: Kılıç gibi kirpikleri
olan sevgili MUS.41/1

mürşid: *Ar.* Hak ve hakikate erişme
yolunda müritlerine örnek olan, onları
irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh.

m.-i ehl-i vefâ: Şeyh
Mehemmed Efendi El-Kâdirî TR.57/2

m.-i pîr-i tarîkat: Kebâbî Şeyh
Hacı Ahmed TR.76/1

müşg: *Far.* Misk.

m.-i abîr: Sevgilinin saç
MUS.41/1

-N-

nâ: *Far.* Farsçada olumsuzluk edatı.

n.-bekâr u kec-rev: Felek
K.8/17

nâ'il: *Ar.* İsteddiği şeye erişen, arzu
ettiğini ele geçiren, muradına eren kişi.

n.-i gencine-i irfân-ı belâgat:
Şair Hüsnî K.3/9

Nâbî: *Far.* 17. yy.ın meşhur Dîvân
şairi.

n.-i sâni: Şair Zihnî K.9/16

nağme: *Ar.* Kulağa hoş gelen ses.

n.-pîrâ-yı neyistân-ı hulûs:
Şevkî İsmail Efendi MSN.2/3

nahçîr: *Far.* Dağ keçisi.

n.-i firâk: Ayrılığın dağ keçisi
G.208/5

nahl: *Ar.* Hurma ağacı, süs ağacı, fidan.

n.-bendân-ı elem: Elem
fidanını budayan G.207/2

n.-ı bostân-ı fazîlet: Nahlî
Efendi K.12/2

n.-ı elem: Elem fidanı G.58/5
n.-ı gülistân-ı sa'âdet: Nuri Ağa K.14/30
n.-ı sehî-kad: Uzun boylu fidan, sevgili G. 265/3
n.-ı Tûbâ: Sevgilinin boyu MUS.13/4
nakd: *Ar.* Para, akçe; bir şeyi almak için verilen peşin para.
n.-ı şehâdet: Aşk yolunda canından geçenin bulduğu şehadet parası MUS.63/3
n.-i cân: Can sermayesi G.314/6
nâr: *Far.* Ateş.
n.-ı aşk: Aşk ateşi MUS.60/1
n.-ı âzâr: İncitme ateşi G.329/4
n.-ı elem: Elem ateşi MUS.2/IV-3
n.-ı firâk: Ayrılık ateşi G.211/1
n.-ı gam: Gam ateşi MUS.38/3
n.-ı hamyâze: Usancın ateşi G.244/5
n.-ı hasret: Ahmed Lutfî'nin oğluna duyduğu özlemin ateşi MUS.39/2
n.-ı hasret: Hasret ateşi G.49/4
n.-ı hicr: Ayrılık ateşi MUS.62/3
nebi: *Ar.* Peygamber.
n.ü'l-Arab ve'l-acem: Hz. Muhammed MSN.5/8
necm: *Ar.* Yıldız.

n.-i sa'âdet: Sa'âdet yıldızı, sevgili G.298/5
nefs: *Ar.* Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvanî arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, heva ve heves gibi zaaflarının merkezi.
n.-i bed-hâh: Kötülüğü arzu eden nefis MUS.1/I-9
nemek: *Far.* Tuz; lezzet, tat.
n.-pâş-ı hased: Haset tuzu ekmek MUS.50/2
nesîm: *Far.* Hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgâr.
n.-i bûy-ı half: Evlad kokusunun hoş rüzgarı TR. 60/2
n.-i hışm: Damat İbrahim Paşa'nın öfkesinin hoş rüzgarı. K.2/20
n.-i hicr: Ayrılığın hoş rüzgarı G.51/4
n.-i iltifât: İltifatın hoş rüzgarı TR.130/11
n.-i lutf ü mürevvet: İyilik ve ihsanın hoş rüzgarı K.4/3
n.-i mevt: Ölümün hoş rüzgarı TR.123/2
neşter: *Far.* Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak.
n.-i hasret: Hasret bıçağı G.57/1
nev: *Far.* Yeni.

n.-bahâr-ı gülbün-i izzet:
Sâlim Efendi'nin oğlu Râşid Ahmed
Efendi TR.130/12

n.-bâre-i bâğ-ı himem: Gayret
bağının yeni yetişen yemişi, sevgili
MUS.65/3

n.-bâre-i sîb: Yeni yetmiş
elma G.78/1

n.-kalem-i gülşen-i şi'r-ü inşâ:
Nahlî Efendi'nin yazma kabiliyeti
K.12/9

n.-nihâl-i bâğ-ı ismet: Hasan
Efendi'nin kızı Safiye Kadın TR.125/1

n.-nihâl-i gülistân: İskender
Ağa'nın kızı TR. 64/3

nevâ: *Far.* Ses, ahenk, nâme.

n.-ı hasret: Hasret nâmesi
G.55/4

nigâh: *Far.* Bakış, bakma.

n.-ı iltifât: Güler yüzlü bakış
G.46/1

n.-ı merhamet: Merhamet
bakışı G.92/1

n.-ı nâz u istiğnâ: gönül
tokluğu ve nazlı bakış G.217/2

nihâl: *Far.* Fidan.

n.-i bâğ-ı vefâ: Sevgili
MUS.38/6

n.-i gülşen-i ismet: Emine
Hatun TR.123/3

n.-i hasret: Hasret fidanı
G.58/5

nîm: *Far.* Yarım, yarı.

n.-bâd-ı selâmet:
Bâzergânzâde Mehemed Efendi
K.7/24

nisân: *Ar.* Yılın, mart ve mayıs ayları
arasındaki 30 gün çeken dördüncü ayı,
ilkbahar aylarının ikincisi; nisan ayında
yağan ve birçok özellikleri bulunduğu
kabul edildiği için toplanarak üzerine
âyet ve dualar okunup şifa olarak içilen
yağmur suyu.

n.-ı belâgat: Şair Hüsni'nin
zihni K.3/12

nîze: *Far.* Mızrak, süngü.

n.-i hier: Ayrılık mızrağı
G.61/4

nûr: *Ar.* Gözle görülen aydınlık, maddî
şeyleri görmeye yarayan ışıık, ziya.

n.-ı adâlet: Bâzergânzâde
Mehemed Efendi K.7/25

n.-ı çeşm-i zürefâ vü büleğâ:
Şevkî İsmail Efendi MSN.2/4

n.-ı dîde: Göz nuru MUS.38/1

n.-ı ferâh: Ferahlığın ışığı
K.10/1

n.-ı subh-gâh: Sultan III.
Mahmut'un doğruluk ışığı K.13/2

nüşa: *Ar.* Yazılı bir şeyin tıpkısı,
benzeri, kopyası.

n.-ı İbret-nümâ: Hacı
Mehemed Ağa'nın evinin camları
TR.127/9

-O-

ordu: *T.* Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bütünü.

o.-yı zer: Altın ordusu G.120/4

-Ö-

ögür: *T.* Yaşıt, akran.

ö-i nâ-dân: Akılsız akran G.79/1

-P-

pâdişâh / pâdişeh: *Far.* Hükümdar.

p.-ı diyâr-ı fakr: Ahmed Lutfî MUS.6/II-7

p.-i hûbân: Melekzâde MUS.7/I-6

p.-ı kevn ü mekân: Allâh K.1/25

p.-i kişver-i şâdî: mutluluk memleketinin hükümdarı G.298/23

p.-i mülk-i cefâ: Sevgili MUS.37/2

pâlûde: *Far.* Paluze denilen nişastalı şeker.

p.-i ter: Sevgilinin dudağı G.125/1

pâye: *Far.* Rütbe, mertebe.

p.-i kadr u rif'ât: Sâgar MUS.6/V-7

pençe: *Far.* Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının, parmak uçlarında sivri ve aşağıya doğru kıvrık tırnaklar bulunan iç kısmı.

p.-i şîr-i ecel: Ecel aslanının pençesi, ölüm TR. 77/5

perde: *Far.* Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb. şey.

p.-i müşgîn: sakal TR.65/4

p.-i zülf: Saç perdesi G.274/2

perî: *Far.* Tabiatüstü bir güce sâhip bulunduğu inanılan cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim, genellikle diş kabul edilir; genç güzel kadın.

p.-zâde-i mufahham: Sevgili MUS.38/1

pertev: *Far.* Işık, parlaklık.

p.-i tâkat-güdâz-ı hüsn: Güzelliğin gücü eriten ışığı G.274/2

pirâhen: *Far.* Gömlek.

p.-i hasret: Hasret gömleği G.47/3

pirâmen: *Far.* Çevre, etraf.

p.-i elmâs: Elmas çerçeve G.8/4

piyâle: *Far.* Kadeh.

p.-i ra'nâ: Sâgar MUS.6/I-1

-R-

râh / reh: *Far.* Yol.

r.-i aşk: Aşk yolu MUS.63/4

r.-i gam: Gam yolu MUS.50/7

r.-ı kûy: Sevgilinin mahallesinin yolu G.160/3

r.-ı maksûd: Amaca giden yol
G.293/2

râhil: *Ar.* Göç eden kişi.

r.-i dâr-ı bekâ: Ölen kişi
TR.8/2

rahş: *Far.* Gösterişli güzel at.

r.-ı maksûd: İstenilen şeye
götürecek at MSN.3/114

rakîb: *Ar.* Aynı sevgiliye gönül
verenlerden her biri.

r.-i. bed-likâ: Çirkin yüzlü rakip
G.127/2

r.-i dîv: Şeytan rakip MUS.92/4

r.-i rû-siyeh-i bî-dîn: Dinsiz
kara yüzlü rakip G.65/4

redif: *Ar.* Kafiye sonra her mısraın
sonunda tekrar edilen ek, kelime veya
kelimeler.

r. gelini K.5/28

re'is: *Ar.* Baş, başkan, âmir.

r.-i fuзалâ: Faziletliilerin
başkanı, Şeyh Seyyit Efendi KT.1/29

r.-i küttâb: Kâtiplerin başkanı,
Bâkî Efendi KT.1/28

r.-i şu'arâ: Şairlerin başkanı,
Şehrî Efendi KT./34

r.-i ulemâ: Alimlerin başkanı,
Müftî Efendi KT.1/26

rehber: *Far.* Yol gösterici, kılavuz.

r.-i râh-ı Hudâ: Şeyh
Mehammed Efendi El-Kâdirî TR.57/1

rehzen: *Far.* Haydut, eşkıya.

r.-i hasret: Hasret eşkıyası
G.47/4

resen: *Far.* İp, urgan; halat.

r.-i nâz: Naz ipi G.281/3

reşk: *Far.* Kışkandırın, hasede
düşüren şey.

r.-âver-i Adn-i berîn:
Rodoscuk K.6/14

r.-i riyâz-i Rıdvân: Şairin kalp
bahçesi K.9/4

revnak: *Ar.* Göz alıcı güzellik,
parlaklık, tazelik, letafet.

r.-dih: Kalem K.14/14

r.-tırâz-ı gülşen-i ikbâl:
Bâzergânzâde Mehemed Efendi
K.6/2

revzen: *Far.* Pencere.

r.-i hasret: Hasret penceresi
G.47/1

ridâ: *Ar.* Şal, örtü.

r.-ı hasret: Hasret örtüsü
G.55/1

rûh: *Ar.* İnsan ve hayvanda vücudu
canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden
hayat gücü, hayat cevheri, can.

r.-ı musavver: Suret verilmiş
ruh K.13/7

ruhsâr: *Far.* Yanak.

r.-ı âteş-tâb: Ateşi parlatan
yanak G.317/1

r.-ı dil-avîzi: Gönülün asıldığı
yanak G.45/1

rûy: *Far.* Yüz, çehre.

r.-ı hasret: Hasretin yüzü
G.51/1

r.-ı iştîyâk: Büyük arzu duyulan
yüz G.204/1

r.-ı vatan: Vatanın yüzü
G.280/5

r.-ı zer: Altın yüzü G.120/1
rûze: *Far.* Gün.

r.-i gam: Gam günü G.296/4

-S-

sâ'im: *Ar.* Oruç tutan kişi, oruçlu.

s.-i hicr: Ayrılık orucunu tutan
kişi G.132/2

sâgar: *Far.* İçki kadehi.

s.-ı hasret: Hasret kadehi
G.57/2

sâhip: *Ar.* Bir şeyin mülkiyetini ve o
şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını
elinde bulunduran kimse, mâlik.

s.-adâlet: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/21

s.-bînî-i dirâz: Şair Veysî
MSN.2/45

s.-i çâker: Gül bahçesi K.11/5

s.-i enf-i mevzûn: Şair Veysî
MSN.1/53

s.-i fazl u ulûm: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/12

s.ü'd-da'vâ: Söz sahibi 148/3

s.-fazilet: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/11

s.ü'l-hayrat: Hacı Hüseyin
TR.31/1

s.-nigîn: Hz. Süleymân
MUS.94/4

s.-i sevdâ: Ahmed Lutfi
MUS.86/2

s.-şeriât: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.7/1

sahrâ: *Ar.* Bozkır, çöl, ova.

s.-ı elem: Keder çölü
MUS.50/7

s.-ı gam: Gam sahrası G.209/5

sakar: *T.* Sık sık küçük kazlar yapan
kişi.

s.-ı hûn-hâr: Kan dökücü
sakar, sevgilinin gamzesi G.230/4

sâkî: *Ar.* İçki meclisinde içki dağıtan,
kadehlere içki koyan kimse.

s.-i bed-mest: Körkütük sarhoş
sâkî G.139/4

s.-i felek: Feleğin sâkîsi G.56/5
sâl: *Far.* Yıl, sene.

s.-ı hasret: Hasret yılları G.58/4
samsun: *Yun.* Eskiden savaşa ve avda
kullanılmak üzere özel olarak
yetiştirilen çok iri köpek, sekson.

s.-kıyâfet: Köpek kılıklı K.6/22
savt: *Ar.* Ses, seda.

s.-ı Dâvûd: Şair Zihni'nin nazik
sadası K.9/22

sâye: *Far.* Gölge.

s.-bân-ı adl ü dâd: İyilik ve
adaletin gölgeliği TR.113/4

s.-i Yezdân: Sultan III.
Mahmud TR.100/1

saykâl: *Far.* Cila.

s.-i mihr: Güneş cılası MUS.1-
X-6

sayyâd: *Ar.* Avcı.

s.-i elem: Elem avcısı G.208/5

s.-i şikârgâh-ı ma'ârif: Nahlî
Efendi K.12/8

sebak: *Far.* Ders.

s.-âmûz-ı debistân-ı belâgat:
Şair Hüsni'nin konuşmaları K.3/11

semend: *Far.* Güzel, süratli ve çevik at.

s.-i câh: Sultan III. Mahmut
makam atı K.13/3

s.-i himmet: Gayret atı
MSN.3/114

s.-i tab': Lutfî'nin şairlik
kabiliyeti K.9/33

semîy: *Ar.* Aynı adı taşıyan kişi, adaş.

s.-i fahr-i cihân: Bâzergânzâde
Mehammed Efendi K.8/8

s.-i mefhar-i âlem:
Bâzergânzâde Mehmed Efendi
K.6/6

seng: *Far.* Taş.

s.-i cefâ: Sıkıntı taşı MUS.26/2

s.-i ecel: Ecel taşı, ölüm
TR.41/4

ser: *Far.* Baş, başlangıç, ön.

s.-i fihrist-i kitâb-ı ikbâl: Şair
Zihnî MSN.1/1

s.-firâz-ı üdebâ vü nüdemâ:
Şevkî İsmail Efendi MSN.2/4

s.-suhan-ı nusha-ı ilm ü irfân:
Nahlî Efendi'nin sözleri K.12/9

serv: *Far.* Servi kelimesinin eski
metinlerdeki hali.

s.-i âzâde: İsteddiği gibi
davranan sevgili G.11/4

s.-i bülend: Sevgili MUS.67/3

s.-i hırâmân: Salınan servi
MUS.81/1

s.-i nâz: Naz servisi G.154/4

s.-i revân: Salınan servi
MUS.33/2

s.-i riyâz-ı a'dâ: Düşman
bahçesinin servisi MUS.3/I-1

s.-i riyâz-ı hüsn: Güzellik
bahçesinin servisi G.298/20

s.-i sehî-kad: Fidan boylu
sevgili G.84/2

s.-i ser-efrâz: başı dik, inatçı
servi MUS.77/2

s.-i bostân-ı şerâfet: Abdullah
Efendi'nin oğlu TR.67/3

seyf: *Ar.* Kılıç.

s.-i adl: Adalet kılıcı TR.95/3

s.-i hâr: Gül diken K.5/2

Seyl: *Ar.* Sel kelimesinin eski
metinlerde görülen asıl şekli.

s.-âb-ı belâ: Bela seli G.228/4

s.-âb-ı hasret: Hasretin sel
suyu G.48/5

sifâl: *Ar.* Çanak, çömlek, testi.

s.-i köhne: Eskimiş testi
MUS.57/4 s.-ı hasret: Hasret çanağı
G.58/2

sifle: Ar. Alçak, adi, sefil.

s-nihâd: Rakip MUS.3/II-2

sîh: Far. Demir şiş, kebab şişi.

s.-i mihnet: Sıkıntının demir
şişi G.11/1

sîne: Far. Göğüs, bağır, sadır.

s.-i sîmin: Gümüş göğüs
MUS.11/2

sipîhr: Far. Gökyüzü, sema, asuman.

s.-i bî-dâd: felek MUS.56/4

Su: T. Yağmur şeklinde bulutlardan
yağan, yer altında bulunan, yer üstünde
deniz, göl, ırmak vb.ni meydana
getiren, hidrojen ve oksijenden meydana
gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan
şeffaf sıvı madde, âb, mâ.

s.-yı zer: Altın suyu G.120/5

subh: Ar. Sabah.

s.-ı ahîr: Sevgilinin yanağı
MUS.41/1

s.-ı sâdık: Molla Subhî TR.36/2

sûfî: Ar. Tasavvufa inanan, tasavvufu
bir hayat görüşü olarak benimseyen,
tasavvuf ehli kimse, derviş,
mutasavvıf.

s.-i bârid: Sevimsiz, soğuk sûfî
MUS.40/3

sultan: Ar. Hükümdar, padişah.

s.-ı belâgat: Şair Hüsnî K.3/23

s.-ı hûbân: Güzellerin sultanı
G.279/5

s.-ı hüsn ü bahâ: Nuri Efendi
K.5/16

s.-ı şehân: Sevgili G.265/6

s.-ı şuhûr: Ramazan ayı
MUS.88/3

sükker: Ar. Şeker.

s.-i pâlûde: Sevgilinin gerdanı
MUS.7/II-2

sünnet: Ar. Hz. Muhammed'in
Müslümanlarca uyulması gereken
sözleriyle örnek iş ve davranışlarının
tamamı.

s.-i Peygamber: Sakal
bırakmak TR.117/2

sütûde: Far. Övülmüş, övülmeye
değer bulunmuş.

s.-hısâl: Bâzergânzâde
Mehemmed Efendi K.8/41

s.-şiyem: Şair Örfî G.95/1

-Ş-

şâh / şeh: Far. Padişah, hükümdar.

ş.-i bostân-ı melâhat: Ahmed
Lutfî'nin oğlu MUS.39/2

ş.-ı hûbân: Dede Sultan
K.10/16

ş.-ı bî-adîl: Sultan III. Mahmud
TR.101/3

ş.-ı bî-hemtâ: Benzersiz
padişah G.100/6

ş.-ı **bî-nazîr**: Benzersiz
hükümdar G.125/5

ş.-ı **cefâkâr**: Sevgili MUS.46/1

ş.-ı **cihân-bân-ı belâgat**: Şair
Hüsnî K.3/4

ş.-ı **encüm**:Şira Yıldızı
MUS.6/III-4

ş.-ı **fitne-engîz**: Sultan III.
Ahmed zamanındaki İran şahı TR.70/1

ş.-ı **gürûh-ı şu'arâ**: Şairler
cemiyetinin şahı, Örfî Mahmud Ağa
KT.2/1

ş.-ı **kerem-pîrâ**: Sultan III.
Mahmud Tr.99/3

ş.-ı **levend**: Sevgili MUS.67/3

ş.-ı **sâhib-serîr**: İsmail G.233/2

ş.-ı **serîr-i mülk-i hüsn**: Dede
Sultan K.10/22

ş.-i **cihân-bân**: Şair Zihnî
K.9/8

ş.-i **devrân**: Sevgili MUS.5/I-1

ş.-i **iklîm-i cefâ**: Sevgili
MUS.20/3

ş.-i **iklîm-i hakikat**: Hakikat
memleketinin hükümdarı G.179/3

ş.-i **iklîm-i hayâ**: Nahlî Efendi
K.12/2

ş.-i **iklîm-i nâz**: Halil
MUS.14/5

ş.-i **iklîm-i suhan**: Şair Zihnî
MSN.1/28

ş.-i **Kevneyn**: Hz. Muhammed
MSN.4/7

ş.-levend: İbrahim G.251/1

ş.-i **mülk-i Behçet**: Güzellik
mülkünün şehi, sevgili MUS.56/2

ş.-i **nahvet**: Sevgili MUS.42/3

ş.-i **zî-şân**: Sevgili MUS.44/1

şâhenşeh / şâhenşâh / şehinşâh: *Far.*
Padişahların padişahı.

ş.-i **âlem-penâh**: Sultan III.
Mahmud K.13/1

ş.-i **hetf iklîm**: Sultan III.
Mahmud TR.99/2

ş.-i **muazzam**: Sultan III.
Mahmud TR.91/1

şâhid: *Far.* Güzel, dilber, sevgili.

ş.-i **kâm**: Murad güzeli
MUS.56/5

ş.-i **nazm**: Nahlî Efendi'nin
şiiirlerinin güzelliği K.12/13

şâir: *Ar.* Şiir yazar kimse.

ş.-i **sihr-icâz**: Çorlulu Rüşdî
K.15/3

şâl: *Far.* Atkı; bele sarılan kuşak.

ş.-ı **hasret**: Hasret kuşağı
G.58/3

şâm: *Far.* Akşam.

ş.-ı **elem**: Elem akşamı
MUS.2/V-1

ş.-ı **hasret**: Hasret akşamı
G.54/2

ş.-ı **ra'nâ**: Kadir gecesi G.36/4

şarâb: *Ar.* İçki, içilen şey.

ş.-ı **nâb**: Tertemiz şarap,
sevgilinin dudağı G.317/3

şatranç: Ar. Satranç.

ş.-i cihân: Dünya satrancı
G.80/1

şeb: Far. Gece.

ş.-i çerâğ-ı adl: Adaletin gece
kandili TR.113/3

ş.-i mihnet: Eziyet gecesi
G.293/3

ş.-i zalâm-ı elem: Elemin
karanlık gecesi G.231/4

ş.-i zulmet: Vezir Ali Paşa'dan
önceki dönem TR.100/3

şebbûy: Far. Turpgiller familyasından,
özellikle geceleri kokusu etrafı
kaplayan, güzel kokulu, değişik renkli
çiçekler açan, dik saplı süs bitkisi.

ş.-i hasret: Hasret şebbûyu
G.51/4

şebnem: Far. Çiy tanesi.

ş.-i lutf: Lutfun çiy tanesi
G.293/1

şefî': Ar. Şefa'at eden, bir kimsenin affa
uğraması için aracılık eden kimse.

ş.‘ül-ümem: Ümmetlerin
şefa'atçisi; Hz. Muhammed MSN.5/8

şeker: Far. Şeker kamışı, şeker
pancarı vb. bitkilerin öz suyundan veya
nişastasından çıkarılan, çoğunlukla
beyaz billûrlar hâlinde, suda kolayca
eriyen, ağızda tatlı bir lezzet bırakan,
birleşiminde karbon oksijen ve
hidrojen bulunan maddelere verilen
ortak isim.

ş.-istan-ı belâgat: Şair
Hüsnî'nin yaratılışı K.3/20

şem': Far. Mum.

ş.-i baht: Baht mumu
MUS.48/4

ş.-i cemâl: Güzellik mumu
MUS.7/I-3

ş.-i mey: Şarap mumu G.271/3

ş.-i nûr-efşân-ı sirâc: Şeyh
Mehammed Efendi El-Kâdirî TR.57/2

şerbet: Ar. Meyve özü, su ve şekerle
yapılan tatlı içecek.

ş.-i hasret: Hasret şerbeti
G.56/5

ş.-i lutf: Damat İbrahim
Paşa'nın cömertlik şerbeti K.2/30

şeref: Ar. Bir kimseye gösterilen
saygının dayandığı mânevî yücelik,
mânevî ululuk, onur, haysiyet.

ş.-ârâ-yı hükûmgâh-ı kazâ:
Nahlî Efendi'nin vücudu K.12/1

şerer: Ar. Kıvılcım.

ş.-i bende-perver: Sultan III.
Mahmut K.13/2

ş.-i hasret: Hasret kıvılcımı
G.207/1

şimşîr: Far. Kılıç.

ş.-i firâk: Ayrılık kılıcı G.208/1

ş.-i hasret: Hasret kılıcı G.50/1

şîr: Far. Aslan

ş.-i firâk: Ayrılık aslanı
G.208/4

şîr: Far. Süt.

ş.-i firâk: Ayrılık sütü G.208/2
şuhûr: *Ar.* Aylar.

ş.-ı hasret: Hasret ayları G.58/4

-T-

tâb: *Far.* Sıcaklık, hararet.

t.-ı hasret: Hasretin sıcaklığı G.48/1

t.-ı firâk: Ayrılığın harareti G.207/1

tab': *Ar.* Huy, mizaç, karakter, yaratılış.

t.-ı bî-ârâm: Ahmed Lutfî'nin huzursuz mizacı TR.67/8

t.-ı edânî: Rakip MUS.15/4

t.-ı hazîn: Hüznü mizaç G.280/3

t.-ı latîf: Güzel yaratılışlı şair Hüsni K.3/1

t.-ı pâkîze: Ahmed Lutfî'nin temiz yaratılışı K.13/36

t.-ı suhan-dân: Şairlik tabiatı MUS.57/1

t.-ı verd-i handân: Gülen gül tabiatlı sevgili G.291/2

tabîb: *Ar.* Doktor.

t.-i âlem: Allah TR.66/4

t.-i âlî-câh: Hayâtîzâde K.13/9

t.-i cân: Sevgili G.65/2

t.-i çâreger: Şerîf MUS.50/11

t.-i fâzıl u kemâl: Hayâtîzâde K.13/4

t.-i hastegân: Şerîf MUS.50/3, Allah G.26/4

t.-i himmet ü lutf: İyilik ve gayret doktoru K.4/4

tâc: *Far.* Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.

t.-ı Kur'ân-ı azîm: Bismillâh G.1/1

taht: *Far.* Hükümdarlık makamı, hükümdarlık; hükümdar koltuğu.

t.-ı çemen: Çimenlik hükümdarı K.5/2

tarîk: *Ar.* Yol.

t.-i firkat: Ayrılık yolu G.72/2

târîk: *Far.* Karanlık.

t.-i gam: Gam karanlığı G.268/3

tennûr: *Ar.* Fırın, ocak.

t.-ı âteşîn-i cevîr: Eziyetin ateşli fırını G.329/4

tezerv: *Far.* Sülün.

t.-i hûb-reftâr: Güzel yürüyüşlü sülün sevgili MUS.45/2

t.-i ma'nâ: Mana sülünü K.12/8

tıfl: *Ar.* Çocuk.

t.-ı dil: Gönül çocuğu G.208/2

tîğ: *Far.* Kılıç.

t.-i cevîr: Eziyet kılıcı G.38/4

t.-i mücevher: Gül bahçesindeki süsen çiçeğinin dikenleri K.11/11

t.-i nâz: Naz kılıcı G.98/3

tîr: *Far.* Ok.

t.-i hasret: Hasret oku G.50/1

t.-i firâk: Ayrılık oku G.208/1
t.-i menhûs: Rakibin uğursuz oku MUS.3/IV-2

t.-i müjgân: Kırpik oku G.284/4

tuğrâ: T. Osmanlı padişahlarının resmî yazılarda ve paralarda imza yerine kullandıkları, özel bir şekli olan işaret.

t.-yi beyâz: Sevgilinin tertemiz yüzü G.191/3

turre: Ar. Alna düşen kıvrıkcık saç.

t.-i tarrâr: Yol kesici kıvrıkcık saç MUS.13/2

tûtî: Far. Papağan.

t.-i dil: Gönül papağanı G.251/3

t.-ravza-ı irfân u edeb: Şair Zihnî MSN.1/3

t.-i şîrîn-suhan: Halil MUS.14/4

t.-tâb': Ahmed Lutfî'nin şairlik kabiliyeti K.12/5

tûtiyâ: Far. Sürme.

t.-yi dîde-i uşşâk: Âşıkların göz sürmesi, sevgilini ayağının toprağı G.146/1

-U-

ummân: Ar. Büyük deniz, okyanus.

u.-ı gam: Gam okyanusu G.13/5

u.-ı hasret: Hasret okyanusu G.52/3

usfûr: Ar. Serçe kuşu.

u.-ı şevk: Şevkin serçe kuşu G.276/4

-V-

vâdî: Ar. İki dağ arasında uzanan arazi.

v.-i eş'âr: şiirler vadisi G.290/7

v.-i gam: Gam vadisi MUS.24/3

v.-i nisyân: Unutma vadisi G.262/5

vâhid: Ar. Bir, tek.

v.-ül-ayn: Yek çeşm Mehmed Efendi TR.23/1

vakt: Ar. Zaman.

v.-i ayş ü işret: Bahar vakti K.4/24

v.-i sa'd u meymûn: Dede Sultan'la geçen vakitler K.10/19

v.-i zevk ü sürûr: Bahar K.8/1

verd: Ar. Gül.

v.-i gülistân-ı gül: Şair Hüsni K.3/21

v.-i hamrâ: Sevgilinin kırmızı yanağı MUS.32/5

v.-i handân: Bâzergânzâde Mehmed Efendi K.6/2

v.-i hoş-bû: Hoş kokulu gül, sevgilinin parlak yanağı G.277/3

v.-i kalb: Kalp gülü TR.130/11

v.-i letâfet: Hoşluk gülü G.100/7

v.-i nesrîn: Yaban gülü, sevgilini yanağı G.10/1

vezîr: *Ar.* Osmanlı Devleti'nde askerî ve idârî yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sâhip kimse.

v.-i muhterem: Damat İbrahim Paşa K.2/3

vird: *Ar.* Düzenli olarak belli vakitlerde okuna ayet, esma veya dua.

v.-i âgâh: Bismillâh G.1/5

v.-i zebân: Dilden düşmeyen zikir G.137/4

vişn: Gülgiller familyasından, kırmızımsı gövdeli, beyaz çiçekli, kenarları dişli yaprakları oval biçimli, kiraza benzer ağaç; bu ağacın mora çalan koyu kırmızı renkli, reçel, şurup, şerbet vb. yapılan ekşimsi meyvesi.

v.-âb-ı firâk: Ayrılığın vişne suyu G.207/4

v.-âb-ı hasret: Hasretin vişne suyu G.48/3

-Y-

yâ: *T.* Yay kelimesinin eski Türkçedeki hali.

y.-yı hasret: Hasret yayı G.55/3

Yakûb: *Ar.* Hz. İshak'ın oğlu olup İsrailoğullarına gelmiş bir peygamberdir. Oğlu Hz. Yûsuf'a olan sevgi ve hasreti sebebiyle edebiyata konu olmuştur.

y.-ı dil: Gönül Yakûb'u G.157/2

yâr: *Far.* Sevgili.

y.-ı bî-vefâ: Vefasız sevgili G.74/2

y.-ı gâr: Sâgar MUS.6/V-4

y.-ı kadîm: Zâ'im Çelebi Tr.10/1

y.-ı muhabbet: Aşk kadını G.66/1

y.-ı zî-şân: Sevgili MUS.45/4

yem: *Ar.* Deniz.

y.-i hicr: Ayrılık denizi MUS.99/5

Yûsuf: *Ar.* İsrailoğullarına gönderilen güzelliğiyle de meşhur peygamber.

y.-ı sânî: Sevgili MUS.81/2

-Z-

zahm: *Far.* Yara.

z.-ı hicr: Ayrılık yarası MUS.1/VII-8

z.-ı tîr-i gam: Gam okunun yarası MUS.62/4

zahmet: *Ar.* Sıkıntı, eziyet.

z.-ı hasret: Hasretin eziyeti G.56/1

zekât: *Ar.* İslâm dininin beş şartından biri olarak, sâhip olunan ve belli bir miktarı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.

z.-ı hüsn: Güzellik zekatı G.25/3

zen: *Far.* Kadın.

z.-i dünyâ: Aldatıcı dünya kadını MUS.21/4

zenbûr: *Far.* Arı.

z.-i hat: sakal arısı G.7/3

zencîr: *Far.* Eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ; demir halkalar.

z.-i hasret: Hasret zinciri G.50/2

z.-i firâk: Ayrılık zinciri G.208/3

zevrak: *Ar.* Kayık; zemzem şişesi.

z.-i dil: gönül kayığı K.1/24

z.-i mey: İçki kayığı / içki şişesi G.135/5

zıl: *Ar.* Gölge.

z.-i Hudâ-yı lâ-yezâl: Sultan III. Mahmud TR.101/1

zindân: *Far.* İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer; sıkıntılı yer.

z.-i belâ: Sevgilinin olmadığı yer MUS.58/1

z.-i hicrân: Ayrılık zindanı G.50/2

zîver: *Far.* Süs.

z.-i bâğ-ı na'îm: Hasan Efendi'nin kızı Safiye Kadın TR.125/2

z.-i bostân-ı belâgat: Şair Hüsni'nin yazı kabiliyeti K.3/17

zülâl: *Ar.* İçilmesi tatlı, soğuk, saf su.

z.-i nazm: Şiirin tatlı soğuk suyu G.159/3

zülf: *Far.* Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.

z.-i dilber: Kara belâ MUS.1/III-5

z.-i gam: Keder saçı G.45/6

z.-i perîşân: Dağınık saç MUS.81/3

z.-i zülf-i nigâr: Sevgilinin saçının saçı G.234/1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ERKAN, AHMET SERDAR

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ	28.07.2016
Lisans	ERCIYES ÜNİVERSİTESİ	09.07.1999
Lise	DOĞANKENT LİSESİ	30.06.1995

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1999'dan beri	MEB	Öğretmen

Yabancı Dil

Farsça

Yayınlar

ERKAN, A.S., BATUR, A. (2019). "Nâbî maddesi" *Eski Türk Edebiyatı III 17. Yüzyıl*, (haz. AHMET MERMER, NESLİHAN KOÇ KESKİN), Ankara: Nobel Yay.

ERKAN, A.S. (2022). Tekirdağlı Ahmed Lutfî'nin Dîvânı'nda askerî terimler. *Turkish Studies - Language*, 17(3), ...-.... <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.64076> (Kabul tarihi: 25 Eylül 2022)

ERKAN, A.S. (2022). "DÎVÂN (TEKİRDAĞLI AHMED LÜTFÎ)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-tekirdagli-ahmed-lutfi>. [Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022].

DİZİN (Yer, Kişi, Eser) ¹⁵²⁰

¹⁵²⁰ Bu dizin, *Dîvân*'da yer alan yer, kişi ve eser isimleri üzerine hazırlanmıştır.

-A-

Abdullah (Erkek Mahbup)

G.286/1-5

Abdullah Ağa

TR.8/bşk., TR.45/bşk.

Abdullah Efendi Kasrı

TR.71/bşk., TR.72/bşk., 2

Abdullah Efendizâde

TR.67/bşk.

Abdullah Haşim Efendi (Hâkim Efendi)

TR.52/1, TR.71/1, TR.84/1, TR.92/6, TR.106/1

Abdurrahîm (Tekirdağ Nâ'ibi)

K.13/12

Abdurrahman (Hâhâmzâde'nin Oğlu)

TR.92/9

Abdülhalîm Efendi

TR.123/1

Abdüssamed Dergâhı

MSN.3/74

Abrurrahîm Efendi

TR.116/1, 11

Acı Badem Âsitânı

MSN.3/54

Âdem (Peygamber)

MUS.66/2, G.153/2, G.257/1

Ahmed (Erkek Mahbup)

G.84/1-5, G.85/1-5, G.86/1-5

Ahmed (Üveys Efendi'nin Oğlu)

TR.27/6

Ahmed Ağa

TR.79/1, KT.1/17

Ahmed Efendi (Şair)

TR.16/1

Ahmed Efendi

TR.32/bşk., TR.108/bşk., KT.1/43

Ahmed Lutfî ibn el-Hac Hasan Efendi

MUS.2/bşk.

Ahmed Lutfî

MUS.51/bşk.

Ahmed (Şair Ahmed Lutfî)

MUS.2/I-6

Ahteri Kitabı

TR.127/9

Ak Çeşme

G.246/2

Akhisar

G.165/5

Alaeddin Dergâhı

MSN.3/80

Ali (Erkek Mahbup)

G.225/1-5, G.226/1-5

Ali Ağa

MSN.1/65

Ali Baba Merkadı

K.13/27

Ali Bey Mesiresi

K.10/24

Alî Çelebi

KT.1/16

Alî

MUS.29/bşk., MUS.37/bşk.

Ali Paşa Tekyesi

MSN.3/118

Ali Şâh

K.10/22, 24

Altı Mermer Semti

MSN.3/II. bşk.

Arec'in Tekyesi

MSN.3/39

Arnavud Mehmed

TR.5/bşk.

Asâfî Âsitânı

MSN.3/II 1-6

Atbazarı

MSN.3/114

Atik Camii (Eski Camii)

TR.6/3, TR.90/1, TR.111/bşk., 1,

Atik Camii Hatibi Mehmed

Efendi

TR.111/bşk.

Atike Kadın

TR.35/bşk., 2

Aydın Dede Tekyesi

MSN.3/28

Ayişe (Şair Ahmed Lutfî'nin Kızı)

TR.128/bşk.

Ayişe Kadın (Kurra Efendi'nin Eşi)

TR.114/2

-B-

Bâb-ı Hümayun

TR.89/bşk.

Bahâeddin

TR.24/bşk.1

Bahayîzâde

MSN.1/56, MSN.2/47

Bâkî Efendi

KT.1/28

Bâkî

MSN.1/Kıta-1

Balıkesrî

K.13/19

Banados Karyesi

TR.28/bşk.,1

Baykuşzâde Mehmed Ağa

TR.51/bşk., 1, 5,

Bâzergân Tekyesi

MSN.3/82

Bâzergânzâde Mehmed Efendi

K.6/ bşk.,6, K.7/12, K.8/8,

K.13/16,17,19, MSN.4/ bşk., 9,

MSN.5/11

Bedehşân

G.185/1

Bektaş Ağa

MSN.1/66

Berber İsmail Efendi

TR.63/bşk.

Berber

MSN.2/53, KT.1/42

Bergos Kasabası

TR.80/bşk., TR.88/2

Bezmî Çelebi

TR.22/bşk., 1, TR.30/bşk., 1, KT.1/40

Bihîştâbâd

TR.120/7

Bihzâd

TR.120/4

Bilâl-i Habeşî

G.324/3

Bilecik

K.13/16

Balçık Tekyesi

MSN.3/79

Bulgurlu Tekyesi

MSN.3/49

Bûlbûlcüzâde Tekyesi

MSN.3/97

-C-**Câbîzâde İsmail Ağa**

TR.77/bşk., 1, 6

Cafer

MUS.52/bşk., 5

Can Kurtaran Tekyesi

MSN.3/34

Celvetî Mahmûd Efendi

MSN.1/47, MSN.2/38

Celvetî (Tarîkatı)

MSN.3/13

Cem

TR.91/4, MUS.6/II-2, MUS.9/2,

G.153/3

Ceyhun

MUS.10/3, MUS.20/4, MUS.84/2,

G.86/2

Cıgâlzade Saray Hamamı

TR.69/bşk.

-Ç-**Çakmak Tekyesi**

MSN.3/47

Çâlâk Tekyesi

MSN.3/106

Çâr yâr

MSN.5/9

Koruklu Tekyesi

MSN.3/31

Çin

G.139/1

Çorlu

K.15/1, 11, TR.121/7

-D-**Dağ-ı Tekfûr**

K.7/10, MSN.5/12, TR.120/ bşk.,

TR.130/2

Dağ-ı Tekfûr

K.7/37

Dârâ

MG.332/4

Dâvûd

K.9/22

Dede Sultan

K.10/bşk., 21, 22

Dikilitaş

MSN.3/118

Dividcizâde

MSN.3/38

Doğramacı Âsitânı

MSN.3/88

Duhânî Memiş Beşe Kârgâhı

TR.62/bşk.

Dülgerzâde Âsitânı

MSN.3/61

-E-

Edîb Efendi

KT.4/bşk.

Edirne Ağası Ayaszâde Mustafa

Ağa

TR.78/bşk., 1, 8

El-Kâdirî Şeyh Mehmed Efendi

TR.57/bşk., 1,

El-Hac Ali (Ahmed Lutfî'nin

Dedesî)

TR.81/1

El-Hac Hamza

TR.110/bşk.

El-Hac Hasan (Şairin Babası)

TR.1/1, TR.2/bşk.,1, G.28/bşk.,1,

El-Hac Hasan Ağazâde Seyyid

Mehmed Ağa

TR.119/bşk.

El-Hac Hüseyin

TR.31/bşk., 1

El-Hac Mehmed Ağa

K.13/17, TR.69/2, TR.97/1,

TR.127/bşk.,1,

El-Hac Mustafa Ağa

TR.56/bşk.,1, TR.74/bşk.,1,

TR.82/bşk.,1

**El-Hac Mustafa Ağa Çeşme ve
Hamamı**

TR.82/bşk.

El-Hac Mustafa Ağa Sebil Hanı

TR.73/bşk.

El-Hac Osman Ağa

TR.85/1, TR.96/bşk., 1, 5

El-Hac Seyyid Ebu Bekir Ağa

TR.105/bşk.

El-Kâdirî Mehmed Efendi

TR.11/bşk.

Emîne (İskender Ağa'nın Kızı)

TR.64/9,10

Emîne (Nahlî Efendi'nin Kızı)

TR.68/5

Emîne Hatun (Abdülhalîm

Efendi'nin Eşi)

TR.123/bşk., 5

Emîne Kadın (El-Hac Osman'ın

Kızı)

TR.85/5

Emîr Hâce (Tekyesi)

MSN.3/104

Erdebîl Tekyegâhı

MSN.3/112

Esîrîzâde Abdülbâkî Efendi

K.13/18

Etyemez (Tekyesi)

MSN.3/51

Eyyûb (Kişi)

MSN.1/52, MSN.2/44

Eyyûb (Yer)

K.13/18,31

-F-

**Fatıma (el-Kâdirî Mehemmed
Efendi'nin Kızı)**

TR.11/5

Fehîm Çelebi

MUS.27/bşk.

Ferâhâbâd

TR.118/3

Ferhâd

MUS.62/4, MUS.82/2

-G-

Galata

TR.101/4

Gül Dede Dergâhı

MSN.3/68

Gülistân

K.3/15, K.14/13, MSN.3/70,

MUS.4/IV-9, KT.1/32

Gülsüm (Ahmed Ağa'nın Kızı)

TR.79/11

Gülşenî (Makamı)

MSN.3/14, MSN.3/III 1-6

Gümüşhane

MUS.11/2

Gümrükçü Abdullah Ağa

TR.112/bşk., 2

-H-

Hacı Ali

TR.7/2

Hacı İvâz Dergâhı

MSN.3/125

Hacı Mehemmed Tekyesi

MSN.3/75

**Hacı Mustafa Efendi (Şairin
Damadı)**

TR.128/1

Hadice Kadın

TR.34/bşk., 2

Haffâf Tekyesi

MSN.3/40

Hâfız-ı Şirâzî

K.15/11

Hâhâmzâde

TR.92/bşk.

Hakkı Efendi

TR.17/bşk.

Halep

MG.332/4

Halîl (Erkek Mahbup)

MUS.14/1-5, MUS.55/1-5, G.235/1-5,

G.236/1-5

Halîl Ağa

KT.1/19

**Halîl Efendi (Rüstem Paşa Camii
Birinci İmamı)**

KT.1/36

Halilullah

MSN.3/65, TR.89/3

Hallâc (Tekyesi)

MSN.3/81

Halvetî

MSN.3/13

Halvetî Şeyhi

MSN.1/49, MSN.2/40

Hamdi Âsitânı

MSN.3/107

Hamza Efendi Tekyesi

MSN.3/102

Hân-ı Kebir (Büyük Hân)

TR.6/2, 3

Hanif

G.181/5

Hasan (Erkek Mahbup)

G.273/1-5

Hasan (Sâlih Ağa Câmii İmamı

Mehemmed Efendi'nin Oğlu)

TR.14/5

Hasan (Şairin Oğlu)

TR.1/bşk., 9, 14

Hasan Efendi Hânkâhı'nın**Gülşenîhanesi**

MSN.3/ III. bşk.

Hâsib Bursevî

MSN.3/18,24

Ser Bostanân Hâssa İbrahim Bey

TR.95/bşk., 5

Hatem

K.2/13, TR.53/6, MUS.4/III-8,

MUS.66/2, G.153/4

Hatûniye Dergâhı

MSN.3/44

Havuzlu Tekyesi

MSN.3/92

Hayatîzâde

K.13/5

Haydarî Âsitânı

MSN.3/67

Hazret-i Molla Celâleddin Âsitânı

MSN.3/36

Hazret-i Seyyid Nizâm Tekyegâhı

MSN.3/76

Hazret-i Şîrûganî Derviş Ali Tekyesi

MSN.3/30

Hazret-i Yıldız Dede Tekyesi

MSN.3/29

Hekîm Dergâhı

MSN.3/89

Hızır

MSN.3/108, G.15/3

Hicrî

MUS.33/bşk.

Hikmetî

KT.1/37

Hindîler Dergâhı

MSN.3/123

Hindû

G.100/4, G.324/3

Horasan

MUS.4/III-8

Hüdâyî Tekyesi

MSN.3/83

Hüseyin (Hâhâmzâde'nin Oğlu)

TR.92/10

**Hüseyin Efendi (Atik Camii
Kurrası)**

TR.90/bşk., 1, 2

Hüsnî (İbâdîzâde)

K.3/bşk., K.3/22, K.7/28, TR.98/bşk.,
1, 7, MUS.41/bşk., 5,
MUS.50/bşk., 20, 21,

Hüsrev

K.9/18, TR.89/2, TR.100/15,
MUS.6/II-10, MUS.15/4, MUS.54/5,
G.45/9, G.78/4, G.180/2, G.206/1,
G.232/1, G.290/9, G.299/11, KT.1/16

Hız. Hüseyin

TR.11/2

-I-

İsfahan

MUS.4/III-9, G.42/3

-İ-

İbn Şihâb

TR.83/2

İbrahim (Ahmed Efendi'nin Oğlu)

TR.32/2

İbrahim (Erkek Mahbup)

G.250/1-5, G.251/1-5

İbrahim (Hâhâmzâde'nin oğlu)

TR.92/10

İbrahim Hanzâde Vakfı

TR.80/bşk.

İbretnümâ

TR.127/9

İgci Tekyesi

MSN.3/105

İmam Halil Efendi

TR.60/bşk.

İmâmzâde Attar Molla Ahmed

TR.109/bşk., 7

İran

TR.70/3

İrem

TR.11/4, MUS.14/3, MUS.50/5,
MUS.51/2, G.257/1

İsâ (Peygamber)

MUS.66/2, G.274/5, G.321/6

İsa Efendi Tekyesi

MSN.3/95

İskender Ağa

TR.64/bşk., 1,

İskender Ağa'nın Tabii Hasan Ağa

TR.65/bşk.

İskender

TR.64/5, MUS.13/3, MUS.36/3, L.9/2

İsmail (Erkek Mahbup)

G.233/1-5, G.234/1-5

İsmail Ağa

TR.94/bşk.

İstanbul

MSN.3/V-1, TR.100/8, 16, TR.119/5,
G.257/2, KT.1/bşk.

-K-

Kâbe (Beyt-i Hak, Beytullah,

Kıblegâh)

K.13/39, MSN.3/I-4, MSN.3/II-2,
MSN.3/75, G.19/3, G.34/1, G.91/1,2,3,
G.110/4, G.129/3, G.201/5, G.250/2

Kadırğa Limanı (Tekyesi)

MSN.3/100

Kadirî Hânkâhı

MSN.3/IV. bşk., 1-6

Kâdirî

MSN.3/13

Kâdirî Tekyesi

KT.1/30

Kâdirî Şeyhi

MSN.1/48, MSN.2/39

Kahraman-ı Kâtil

MUS.9/5, G.98/2, G.255/1

Kahvehane

TR.93/bşk., 2

Kapı Ağası Tekyesi

MSN.3/35

Kara Molla

K.13/13, MSN.1/bşk., MSN.2/bşk.

Karabaş Dergâhı

MSN.3/90

Karaman Tekyesi

MSN.3/109

Karırdıran (Belde)

TR.88/bşk., 1, G.95/bşk.

Kârûn

MUS.6/II-7

Kasr-ı İdris

MSN.3/86

Kâtib-i Sâni Ali

MSN.2/48

Kâtib-i Sâlis Bâkîzâde

MSN.1/60, MSN.2/49

Kâtib-i Râbi Molla Hasan

MSN.2/50

Kâtib-i Hâmis Tavşanzâde

MSN.2/51

Kays

G.81/2, G.126/5, G.198/5, G.209/5

Kayser

Tr.64/6, TR.89/2

Kebâbî eş-Şeyh el-Hac Ahmed

TR.76/bşk., 1, 5

Kenzî

MUS.66/bşk., 5

Kenzü'l-maârif

TR.129/2

Kerâsteci Mehemed Ağa

TR.21/bşk.

Keşfi Âsitânı

MSN.3/55

Kethüda Efendi

KT.3/bşk., KT.5/bşk.

Kethüda Yeri İbrahim Ağa

TR.41/bşk., 1

Keyhüsrev

MG.332/4

Keziban Kadın (Arnavud

Mehemed'in Karısı)

TR.5/bşk., 5

Kıssa-ı Ashi

TR.103/4

Kız Ahmed Tekyesi

MSN.3/43

Kızıl Musluk

G.246/2

Kızılbaş

MUS.3/IV-5

Kilisâ Âsitânı

MSN.3/65

Koca Mustafa Paşa Camii

MSN.3/I. bşk.

Kubbeli Dergâhı

MSN.3/66

Kudsiyye (Nahlî Efendi'nin Kızı)

TR.33/4

Kurrâ Efendi

TR.114/bşk.

-L-**Lagarî Âsitânı**

MSN.3/59

Leylâ

MUS.10/3, G.127/3, G.168/4, G.198/5

Lokmân

G.159/4

Lutfî

K.1/31, K.2/39, K.3/23, K.4/19, 29,
K.5/29, K.6/29,31 K.7/37, 43, 52,
K.8/31, 49, 52, K.9/36, K.10/35,
K.11/35, 39, K.12/20, K.13/42, 48,
K.14/27, K.15/13 MSN.1/10, 64, Kıta,
MSN.2/8, 56, Kıta, MSN.3/6, MSN.3/I,
II, III, IV, V-6, MSN.4/24, TR.1/13,

TR.2/2, TR.5/5, TR.6/5, TR.8/2,
TR.9/2, TR.10/7, TR.12/5, TR.14/5,
TR.15/4, TR.19/2, TR.20/5, TR.22/5,
TR.25/3, TR.27/6, TR.28/2, TR.29/5,
TR.30/2, TR.31/2, TR.33/4, TR.34/2,
TR.35/2, TR.37/3, TR.38/5, TR.39/5,
TR.40/3, TR.41/4, TR.42/4, TR.43/4,
TR.45/4, TR.47/2, TR.48/2, TR.49/5,
TR.50/5, TR.52/5, TR.53/8, TR.55/2,
TR.56/2, TR.57/15, TR.58/8, TR.59/4,
TR.60/4, TR.61/2, TR.62/6, TR.63/5,
TR.64/10, TR.65/5, TR.66/5, TR.67/9,
TR.68/5, TR.69/6, TR.70/6, TR.71/5,
TR.72/6, TR.73/5, TR.74/5, TR.75/5,
TR.76/5, TR.77/6, TR.78/8, TR.79/11,
TR.80/7, 13, TR.81/2, TR.82/3,
TR.83/6, TR.84/5, TR.85/5, TR.86/6,
TR.87/7, TR.88/5, TR.89/7, TR.90/2,
TR.91/9, TR.92/13, TR.93/5, TR.94/7,
TR.95/5, TR.96/5, TR.97/8, TR.98/6,
TR.99/12, TR.100/20, TR.101/5,
TR.103/5, TR.104/5, TR.105/9,
TR.106/9, TR.107/7, TR.109/7,
TR.110/2, TR.111/5, TR.112/2,
TR.113/14, TR.114/2, TR.115/5,
TR.116/11, TR.117/5, TR.118/6,
TR.119/7, TR.120/9, TR.121/14,
TR.122/6, TR.123/5, TR.124/8,
TR.125/5, TR.126/5, TR.127/17,
TR.128/7, TR.129/6, TR.130/23, 25,
MUS.1/XI-9, MUS.2/V-6, MUS.3/V-
5, MUS.4/VI-10, MUS.5/I, II, III, IV,
V, VI, VII, VIII, IX, X-6, MUS.6/V-

10,	MUS.7/VI-5,	MUS.8/bşk.,5,	MUS.78/5,	MUS.79/5,	MUS.80/5,
MUS.9/bşk.,5,	MUS.10/bşk.,4,		MUS.81/5,	MUS.82/4,	MUS.83/5,
MUS.11/bşk.,4,	MUS.12/bşk.,4,		MUS.84/5,	MUS.85/6,	MUS.86/5,
MUS.13/bşk.,5,	MUS.14/bşk.,5,		MUS.87/5,	MUS.88/7,	MUS.90/5,
MUS.15/bşk.,	MUS.16/bşk.,5,		MUS.91/4,	MUS.92/6,	MUS.93/6,
MUS.17/bşk.,5,	MUS.18/bşk.,5,		MUS.94/5	MUS.95/5,	MUS.97/4,
MUS.19/bşk.,5,	MUS.20/bşk.,5,		MUS.98/5,	MUS.99/5,	MUS.100/5,
MUS.21/bşk.,5,	MUS.22/bşk.,5,		MUS.101/4,	MUS.102/5,	MUS.103/5,
MUS.23/bşk.,5,	MUS.24/bşk.,5,		MUS.104/4,	MUS.105/4,	MUS.106/5
MUS.25/bşk.,5,	MUS.26/bşk.,5,		MUS.107/4,	MUS.108/4,	MUS.109/5,
MUS.27/bşk.,5,	MUS.28/bşk.,5,		MUS.110/12,	G.1/6,	G.2/5,
MUS.29/bşk.,5,	MUS.30/bşk.,5,		G.3/6,	G.4/5,	G.5/5,
MUS.31/bşk.,5,	MUS.32/bşk.,5,		G.6/5,	G.7/6,	G.8/7,
MUS.33/bşk.,5,	MUS.34/bşk.,5,		G.9/5,	G.10/5,	G.11/5,
MUS.35/bşk.,5,	MUS.36/bşk.,4,		G.12/5,	G.13/5,	G.14/5,
MUS.37/bşk.,4,	MUS.38/bşk.,7,		G.15/5,	G.16/5,	G.17/5,
MUS.39/8,	MUS.40/bşk.,5,		G.18/5,	G.19/5,	G.20/5,
MUS.41/bşk.,5,	MUS.42/bşk.,5,		G.21/5,	G.22/5,	G.23/5,
MUS.43/bşk.,5,	MUS.44/bşk.,5,		G.24/5,	G.25/5,	G.26/5,
MUS.45/bşk.,5,	MUS.46/bşk.,5,		G.27/5,	G.28/13,	G.29/5,
MUS.47/bşk.,5,	MUS.48/bşk.,5,		G.30/5,	G.31/5,	G.32/6,
MUS.49/bşk.,5,	MUS.50/bşk.,21,		G.33/5,	G.34/5,	G.35/5,
MUS.51/6,	MUS.52/bşk.,5,		G.36/5,	G.37/5,	G.38/5,
MUS.53/bşk.,5,	MUS.54/bşk.,5,		G.39/5,	G.40/5,	G.41/5,
MUS.55/bşk.,5,	MUS.56/bşk.,5,		G.42/5,	G.43/5,	G.44/5,
MUS.57/bşk.,5,	MUS.58/bşk.,5,		G.45/9,	G.46/5,	G.47/7,
MUS.59/bşk.,5,	MUS.60/bşk.,5,		G.48/5,	G.49/5,	G.50/5,
MUS.61/5,	MUS.62/5,	MUS.63/4,	G.51/5,	G.52/5,	G.53/5,
MUS.64/5,	MUS.65/5,	MUS.66/bşk.,5,	G.54/5,	G.55/5,	G.56/5,
MUS.67/bşk.,5,	MUS.68/bşk.,5,		G.57/5,	G.58/5,	G.59/5,
MUS.69/5,	MUS.70/5,	MUS.71/5,	G.60/5,	G.61/5,	G.62/6,
MUS.72/5,	MUS.73/5,	MUS.74/5,	G.63/5,	G.64/5,	G.66/5,
MUS.75/5,	MUS.76/5,	MUS.77/5,	G.67/5,	G.68/5,	G.69/5,
			G.70/5,	G.71/5,	G.72/5,
			G.73/5,	G.74/5,	G.75/5,
			G.76/5,	G.77/5,	G.78/7,
			G.79/5,	G.80/5,	G.81/5,
			G.82/5,	G.83/5,	G.84/5,
			G.85/5,	G.86/5,	G.87/5,
			G.88/5,	G.89/5,	G.90/5,
			G.91/5,	G.92/5,	G.93/5,
			G.94/5,		

G.95/5, G.96/5, G.97/5, G.98/5,
 G.99/5, G.100/9, G.101/5, G.102/5,
 G.103/5, G.104/5, G.105/5, G.106/5,
 G.107/5, G.108/7, G.109/5, G.110/5,
 G.111/5, G.112/5, G.113/6, G.114/5,
 G.115/5, G.116/5, G.117/5, G.118/5,
 G.119/5, G.120/8, G.121/8, G.122/6,
 G.123/5, G.124/5, G.125/5, G.126/5,
 G.127/5, G.128/5, G.129/6, G.130/5,
 G.131/6, G.132/5, G.133/5, G.134/5,
 G.135/6, G.136/5, G.137/5, G.138/5,
 G.139/5, G.140/5, G.141/5, G.142/5,
 G.143/5, G.144/5, G.145/5, G.146/5,
 G.147/5, G.148/5, G.149/5, G.150/5,
 G.151/5, G.152/5, G.153/5, G.154/5,
 G.155/5, G.156/5, G.157/5, G.158/5,
 G.159/5, G.160/5, G.161/1,7, G.162/5,
 G.163/15, G.164/8, G.165/5, G.166/5,
 G.167/5, G.168/5, G.169/5, G.170/5,
 G.171/5, G.172/5, G.173/5, G.174/5,
 G.175/5, G.176/5, G.177/5, G.178/5,
 G.179/5, G.180/5, G.181/5, G.182/5,
 G.183/6, G.184/8, G.185/5, G.186/5,
 G.187/7, G.188/5, G.189/5, G.190/5,
 G.191/5, G.192/5, G.193/5, G.194/5,
 G.195/5, G.196/5, G.197/5, G.198/5,
 G.199/5, G.200/5, G.201/5, G.202/5,
 G.203/5, G.204/6, G.205/5, G.206/5,
 G.207/5, G.208/5, G.209/5, G.210/7,
 G.211/5, G.212/5, G.213/5, G.214/5,
 G.215/5, G.216/6, G.217/5, G.218/5,
 G.219/5, G.220/5, G.221/5, G.222/5,
 G.223/5, G.224/5, G.225/5, G.226/5,

G.227/5, G.228/5, G.229/5, G.230/5,
 G.231/5, G.232/6, G.233/5, G.234/5,
 G.235/5, G.236/5, G.237/5, G.238/5,
 G.239/5, G.240/5, G.241/5, G.242/5,
 G.243/5, G.244/5, G.245/5, G.246/5,
 G.247/6, G.248/5, G.249/5, G.250/5,
 G.252/5, G.253/5, G.254/5, G.255/7,
 G.256/7, G.257/5, G.258/5, G.259/5,
 G.260/5, G.261/5, G.262/5, G.263/5,
 G.264/5, G.265/6, G.266/9, G.267/6,
 G.268/7, G.269/5, G.270/5, G.271/5,
 G.272/5, G.273/5, G.274/5, G.275/7,
 G.276/5, G.277/5, G.278/9, G.279/6,
 G.280/5, G.281/7, G.282/5, G.283/5,
 G.284/5, G.285/8, G.286/5, G.287/5,
 G.288/5, G.289/5, G.290/7, G.291/5,
 G.292/5, G.293/5, G.294/6, G.295/5,
 G.296/5, G.297/7, G.298/23, G.299/12,
 G.300/5, G.301/7, G.302/5, G.303/5,
 G.304/5, G.305/5, G.306/6, G.307/5,
 G.308/7, G.309/8, G.310/5, G.311/6,
 G.312/5, G.313/7, G.314/5, G.315/5,
 G.316/5, G.317/7, G.318/5, G.319/10,
 G.320/5, G.321/7, G.322/5, G.323/5,
 G.324/5, G.325/5, G.326/5, G.327/7,
 G.328/5, G.329/5, G.330/5, G.331/5,
 MG.332/7, L.1/7, L.2/6, L.3/6, L.4/9,
 L.5/10, L.6/7, L.7/9, L.8/5, L.9/5,
 L.10/6, L.11/5, L.12/6, L.13/5, L.14/5,
 L.15/5, L.16/6, L.17/5, L.18/5, L.19/5,
 KT.1/47, KT.2/2, KT.3/2, KT.4/6

-M-

Mahirzâde Şakir es-Seyyid Mustafa

Efendi

K.13/bşk., 23

Mahmûd Ağa

MSN.3/139, KT.2/bşk.

Mahvî

MUS.22/bşk., G.119/6, G.139/5

Mânî

TR.105/5

Mantık

MUS.4/I-3

Masûm Tekyesi

MSN.3/42

Meanî

MUS.4/I-3

Mecnûn

MUS.4/V-2, MUS.10/3, MUS.20/4,
MUS.44/4, MUS.54/2, MUS.62/1,4,
MUS.84/2, MUS.85/2, G.86/1,
G.127/3, G.169/4, G.169/5, G.234/5

**Mehammed (İmam Halil Efendi'nin
Oğlu)**

TR.60/4

Mehammed Ağa Kasrı

TR.50/bşk.

Mehammed Çelebi

KT.1/22

Mehammed Emîn (Abdullah

Efendizâde'nin Oğlu)

TR.67/Bşk

**Mehammed Emîn (Berber İsmail
Efendi'nin Oğlu)**

TR.63/5

Mehammed Şâh

G.227/1-5

**Mehammed Tâhir (Şeyh Hakkı
Efendi'nin oğlu)**

TR.39/1,5

Mehammed (Hâhâmzâde'nin Oğlu)

TR.92/10

Melezzâde

MUS.7/bşk., I-1,6, MUS.7/II-V-6

Menâr

MUS.4/I-3

Mengen

KT.1/10

Merkez Tekyesi

MSN.3/98

Meryem

MUS.66/2

Mevlevî Hânkâhı

MSN.3/37

Mısır

G.278/4, MG.332/4

Mîr Alî

G.9/4

Mîhr ü Vefa

G.149/4

Mimar Dergâhı

MSN.3/60

Mîr-âhûr Hânkâhı

MSN.3/113

Miralay Ali Ağa

TR.126/bşk.,1

Molla Celâl

TR.36/bşk., 1, TR.38/bşk.,1

Molla Hüseyin

TR.25/bşk.,1

**Molla / Monla İrfânî (Abdullah
Ağa'nın Oğlu)**

TR.45/bşk., 1, 4

Molla Mustafa

TR.46/bşk., 2

Molla Mustafa (Diğer)

TR.117/bşk., 1, 5,

Molla Osman

TR.49/bşk., 5

Molla Şânî

MSN.1/24

Molla Subhî (Molla Celâl'in Oğlu)

TR.36/bşk., 2, TR.38/4

Molla Süleyman (Şairin Dayızâdesi)

KT.1/39

Monla Ahmed (Rüstem Paşa Camii

Ser Müezzini Hamza Efendi'nin

Oğlu)

TR.43/4

Mora

TR.29/bşk., 1, 5

Muabbir Dergâhı

MSN.3/62

Muhammed (Ahmed, Ahmed-i

Muhtar, Fahr-i Âlem, Habib,

Mahmûd, Mustafa, Nebi, Nebiyü'l-

Arabü ve'l-Acem, Resûl, Resûlullâh,

**Peygamber, Seyyidü'l-Kevneyn,
Sultan-ı Risalet, Şâh-ı Kevneyn,
Şefi'ü'l-Ümem,)**

K.1/4,20,22,29, MSN.3/2,

MSN.4/7,11, MSN.5/6-8, TR.22/1,

TR.25/2, TR.40/2, TR.42/2, TR.47/1,

TR.52/2, TR.63/1, TR.67/4, TR.117/2,

TR.119/1, TR.130/1, MUS.1/IX-7,

MUS.63/3,4, MUS.66/1, G.5/1, 5,

G.69/4, G.192/4

Mûrevîzâde Hasan Ağa

KT.1/45

Musa Baba

KT.1/15

Mustafa (El-Kâdirî Şeyh

Mehemmed Efendi'nin Oğlu)

TR.57/15

Mustafa (Kerâsteci Mehemmed

Ağa'nın Oğlu)

TR.21/5

Mustafa (Erkek Mahbup)

MUS.107/4

Mustafa (Şairin Oğlu)

TR.15/bşk.,4,TR.16/1

Mustafa Ağa Çeşmesi

TR.56/bşk., TR.74/bşk.

Mustafa Çelebi

TR.9/bşk., KT.1/18

Müezzinbaşı Hüseyin Efendi

TR.13/bşk.,1,4

Müftî Efendi

TR.106/bşk.,2,7, KT.1/26

Müminzâde Mustafa Ağa

TR.42/bşk.

Müntehâ Efendi Kârgâhı (Dükkân)

TR.44/bşk., 6

-N-

Nâbî

K.8/20, K.9/16, MG.332/7

Nahlî Efendi (Ser Küttâp Abdülbâkî

Efendi, Şairin Dayızâdesi)

K.12/bşk.,4, TR.33/bşk.,1, TR.68/1,

TR.104/bşk.,1,5, KT.1/38

Nâkibzâde Hüseyin Çelebi

KT.1/23

Nâkibzâde Seyyid Ömer Ağa

TR.59/bşk.,1

Nakşibendî Dergâhı

MSN.3/122

Nakşibendî

MSN.3/13

Nâlî Dergâhı

MSN.3/116

Namazgâh Çeşmesi

TR.115/bşk., TR.116/bşk.

Namazgâh

TR.116/3, 5, KT.1/11

Nasûhî Tekyesi

MSN.3/91

Nazîf

G.199/5

Nef'î

MUS.30/bşk.

Nef'î Dîvânı

K.9/28

Nil

G.140/1

Nuh (peygamber)

TR.58/7

Nuri (Şairin Torunu Osman'a

Verilen Mahlas)

TR.128/3

Nuri Ağa

K.14/18

Nuri Âsitânı

MSN.3/27

Nuri Efendi

K.5/16

Nuri Tâc

MUS.59/bşk.

-O-

Okçuzâde

G.162/3

Orta Câmiî (Câmi-i Vasat)

TR.6/2, TR.7/bşk., 1

Osman (Hâhâmzâde'nin Oğlu)

TR.92/9

Osman (Şairin Torunu)

TR.128/bşk.,2,7, MUS.110/12,

G.159/5, G.263/5

Osman Çelebi

KT.1/21

-Ö-

Ömer Çelebi

KT.1/25

Örfî Mahmud Ağa

TR.80/bşk.,1, TR.88/bşk., 1,
MUS.42/bşk.,5, MUS.43/bşk.,5,
MUS.44/bşk.,5, MUS.45/bşk.,5,
MUS.46/bşk.,5, MUS.47/bşk.,5,
MUS.48/bşk.,5, MUS.49/bşk.,5,
MUS.58/bşk., 5

Örümcek Dede Dergâhı

MSN.3/48

Özbek Tekyesi

MSN.3/124

-P-

Paşmakçı Tekyesi

MSN.3/41

Pend(-nâme)

KT.1/32

Piyâle Paşa (Tekyesi)

MSN.3/53

-R-

Rabia (Abdullah Ağa'nın Kızı)

TR.8/2

Rahîkî

G.261/1

Râmî Paşa

MUS.11/bşk.

Râşid

MUS.14/4

Râzî

MUS.32/bşk.

Remlî (Tekyesi)

MSN.3/78

Remzî Efendi

MUS.18/bşk.,5, MUS.53/bşk.,5,
MUS.55/bşk.,5, MUS.56/bşk.,5,
MUS.57/bşk.,5, G.184/8, KT.1/44

Reşîd Ahmed Efendi

TR.130/12

Revân ibn Sîrîn

TR.121/6

Rızâyî

G.164/1-7, G.181/5

Rodoscuk

K.6/14, K.8/10, K.13/13,16,50, K.15/4
TR.67/1, TR.72/1, TR.83/1, TR.92/2,
TR.104/1,TR.112/1,TR.120/1,
TR.121/9,12

Rukiye Kadın

TR.48/bşk., 2

Rûm

K.7/11, K.13/6

Rûmî

K.11/10

Rüstem

MUS.9/2,5

Rüstem Paşa Camii

MSN.1/64, MSN.2/42, 56, TR.40/bşk.,
TR.43/bşk., KT.1/36

Rüstem Paşa Ser Müezzini Hamza

Efendi

TR.43/bşk., TR.54/bşk.

Rüstem Paşa Ser Müezzini İsmail

Çelebi TR.40/bşk.,1

Rüstem Paşa Şeyhi

MSN.2/42

Rüşdî Hüseyin Efendi

K.15/1,6, MUS.54/bşk.,5

Rüşdî Dîvânı

K.15/3,4,6,7,10

-S-

Sâbit Efendi

MUS.34/bşk.

Sabrî

MUS.19/bşk.

Sadî

K.3/15, MSN.3/70

Sadrazam Alî Paşa

MSN.3/II. bşk., 66, TR.29/3,
TR.99/bşk., 5, 6, 12, TR.100/bşk., 6, 20

Sadrazam Damad İbrahim Paşa

K.2/bşk., 2, TR.53/bşk.,2

Sadrazam (Kabakulak) İbrahim

Paşa

TR.91/bşk.,2,9

Sadrazam İsmail Paşa

TR.113/bşk.,14

Safiye bint Hasan Efendi

TR.125/bşk., 5

Sâib-i Sıfahanî

K.9/5

Sâime Hanım

TR.55/bşk., 2

Salıbazarı

MSN.3/115

Sâlih Ağa Câmîî İmamı

Mehemmed Efendi

TR.14/bşk.

Sâlih Ağa Çeşmesi

TR.26/bşk., TR.28/bşk.

Sâlih Ağa

TR.26/1,TR.28/1

Saliha Kadın (Hacı Hamza'nın Kızı)

TR.110/bşk.,2,

Sâlim Efendi

TR.130/bşk.,1, G.78/6

Sâmî Efendi

K.13/20

Savfetî Tekyesi

MSN.3/32

Sekbânbaşı Ahmed Ağa

MSN.2/52

Selâmî Âsitânı

MSN.3/84

Selmân-ı Fârisî

TR.118/5

Ser Hıyatîn Hacı İsmail Ağa

TR.124/1,8,

Ser Tıraş Emîr İsmail

TR.118/bşk.

Ser Tarikzâde Âsitânı

MSN.3/96

Selâmî Yahya

KT.1/27

Sevdâyî Efendi

TR.121//bşk., 1, 12

Seyyid Mehemed Bey (Abdullah Efendizâde'nin Oğlu)

TR.67/bşk.

Seyyid Mehemed Râşidzâde ibn Sâlim Efendi

TR.130/bşk., 23,

Seyyid Rifâî Dergâhı

MSN.3/119

Sırrî Seyyid Ali

MSN.1/55, 56, MSN.2/43,

MUS.50/bşk., 19, 21

Sıfahân (Hâfız Ebu Tâhir es-Silefî'nin "Mu'cemu Isbahân" adlı eseri)

KT.1/37

Sirkeci Dergâhı

MSN.3/58

Sirozî Hasekî Mustafa Ağa

TR.120/bşk.,1,

Sivasî Tekyesi

MSN.3/56

Siyeh Hüseyin

TR.47/bşk.,2

Solakzâde Süleyman Çelebi

TR.20/bşk., 5

Solukzâde

KT.1/46

Sormagir Tekyesi

MSN.3/63

Sultan III. Ahmed

TR.29/1, TR.70/1, TR.89/bşk., 1

Sultan Mahmud (Efsanevi Sultan)

G.88/4

Sultan III. Mahmud

K.13/1, TR.91/bşk., 1, TR.93/1,

TR.95/1, TR.99/1, TR.100/1,

TR.101/1, TR.102/1

Sultan III. Mahmud Çeşmesi

TR.101/bşk.

Süleyman (Erkek Mahbup)

MUS.93/1-6, MUS.94/1-5, MUS.95/1-5

Süleyman (Peygamber)

K.2/11, TR.20/3, TR.100/10, G.232/2, G.260/5

Süleyman Çelebi

MSN.1/58, MSN.2/46

Süleyman Efendi

TR.87/1

Sünbülî

MSN.3/I. bşk., MSN.3/I 1-6

-Ş-

Şabanzâde el-Hac Mehemed Ağa

TR.75/bşk.,1-5, TR.122/bşk.,1,6

Şâh Sultan Tekyesi

MSN.3/46

Şâh u Gedâ

MUS.4/IV-9

Şâkir Bey

K.6/10

Şâkir Efendi

K.13/22,34

Şâm

G.45/6

Şânî Efendi

TR.86/1

Şehnâz ile Safvân

K.10/24

Şehrî Efendi

TR.16/bşk., TR.107/bşk.,1,7, G.10/5,
G.129/6, G.173/5, G.214/5, G.288/5,
KT.1/34

Şekûrî Âsitânî

MSN.3/121

Şerbetdâr (Tekyesi)

MSN.3/120

Şerefâbâd

TR.118/4

Şerîf Mehmed Ağa

TR.129/bşk., 6

Şerîfî

TR.129/6, MUS.50/bşk., 18, 21

Şerîfî Mecmuası

TR.129/bşk., 6

Şevkî İsmail Efendi

MSN.2/bşk.,5

Şeyh Abdülkadir-i Geylânî

MSN.3/IV-2, TR.57/3

Şeyh Aşur Ocağı

MSN.3/50

Şeyh es-Seyyid Efendi

KT.1/29

Şeyh Hacı Evhad Hânkâhı

MSN.3/72

Şeyh Hakkı Efendi

TR.39/bşk.

Şeyh İlyâs Âsitân

MSN.3/108

Şeyh Kelâmî Tekyesi

MSN.3/110

Şeyh Mahmud

TR.103/bşk.

Şeyh Murâd Âsitânî

MSN.3/99

Şeyh Nakşî Âsitânî

MSN.3/71

Şeyh Nazmî Tekyesi

MSN.3/73

Şeyh Nureddin-i Cerrahî Âsitânî

MSN.3/58

Şeyh Osman (Tekyesi)

MSN.3/86

Şeyh Uyunî Tekyesi

MSN.3/33

Şeyh Vefa Dergâhı

MSN.3/93

Şeyh Veli Tekyesi

MSN.3/81

Şeyh Yahya (Tekyesi)

MSN.3/111

Şeyh-i Halîl Tekyesi

MSN.3/85

Şeyhzâde Molla Alî

MSN.1/50

Şîrîn

MUS.82/2, MG.332/6

-T-

Tâhir (Hâfız Ebu Tâhir es-Silefî)

KT.1/37

Takyeci Dergâhı

MSN.3/94

Taşkın Tekyesi

MSN.3/101

Taşlıcalı Yahya

MSN.5/13

Tatar

G.61/3, G.121/5, G.141/5

Tebrîz

TR.70/bşk., 6, TR.100/7

Tekfurdağı

K.6/4, TR.58/1, TR.92/1, TR.121/10,

KT.1/bşk., 1

Tekirdağ

K.13/10,12,14,22,23, TR.52/bşk.,

TR.84/1, G.309/1-8

Tekirdağ Mahkemesi

TR.52/bşk., TR.83/bşk.

Tersâne

TR.101/4

Tiryâkî Efendi

KT.1/32

Tiryâkî Hasır Hüseyin Çelebi

TR.12/bşk.

Tophane Medine Semti

MSN.3/ III. bşk., MSN.3/ IV. bşk.,

TR.101/bşk.

Tophane

TR.101/bşk., 4,

Tuba Süleyman

MUS.12/bşk., MUS.13/4

-U-

Uşşâkî

MSN.3/14

Uşşâkî Tekyesi

MSN.3/57

-Ü-

Üçler Dergâhı

MSN.3/117

**Ümmîhânî Hatun (Ahmed Lutfî'nin
Annesi)**

TR.81/bşk., 1

Ümmî Sinân Dergâhı

MSN.3/103

Üsküdar

G.165/4

Üveys Efendi

TR.27/bşk.

-V-

Vâlîde Sultan Câmîi

TR.121/1

Vâlîde Sultan Hânkâhı

MSN.3/45

Vechî (Tekyesi)

MSN.3/87

Venedik

TR.29/4

Veysî

K.6/18, K.12/12,

MSN.1/53, MSN.2/45

Vezir-i Azam Ali Paşa Cedid Camii

MSN.3/II. bşk., MSN.3/II-5

-Y-

Yahya (Peygamber)

G.321/4

Yakub (Peygamber)

MUS.4/V-1, MUS.50/7, G.150/2,

G.157/2, G.241/5, G.310/4, G.312/3,

G.330/2

Yay Ağaç

G.81/bşk.,1-5

Yazıcı Efendi

TR.37/bşk.,1,4

Yek-çeşm Mehmed Efendi

TR.23/bşk.

Yolgeçen Tekyesi

MSN.3/64

Yum Baba

KT.1/14

Yusuf (Peygamber)

MUS.4/V-2, MUS.5/IX-2, MUS.25/3,

MUS.33/1, MUS.81/2, G.150/2,

G.157/2, G.169/5, G.241/5, G.256/5,

G.278/4, G.279/2, G.310/4, G.312/3,

G.330/2, MG.332/6

-Z-

Zâim Çelebi

TR.10/bşk.,7, KT.1/20

Zâim Hasan Ağa

TR.61/bşk.,1,

Zâkirîzâde (Tekyesi)

MSN.3/95

Zâtî

MUS.24/bşk.

Zemzem

TR.82/1, G.324/3

Zi'n-nureyn (Hz. Osman)

TR.128/2

Zihnî Efendi

K.9/bşk.,13,MSN.1/bşk.,5,

MSN.3/bşk.,20,MUS.40/bşk.,5,

G.164/2, G.290/7, R.6

Züleyha

MG.332/6

